

ADMODUM RKVKKKNDI KT KXIMII PATRIS

JOANNIS A S.THOMA

uaiimt («•MctTai u. doctoiu* niim...i
i« coiimi iy.xm tCAMtm nuimaiBii muuui, Miivnai nixi

CURSUS PHILOSOPHICUS THOmSTICUS

MCIMII» Uir.T««. «OUH «T W<CW»I .IIMUTHI* IT IHM.TIHU» «V.Ut I HtMI.II.

NOVA EDITIO

Ab l'ODC'UMa AKM HKUIIt AOCUIA1WUB tIIIIV.A. UCMuellK HIdiJH

TOMUS PHIMUS

LOGICA

PARISIIS

LUDOVICUB VIVfIS, EDITOR

II, «IA •IIAMIII, 13

»i dcci; lxxxiii

ADMODUM REVERENDI ET EXIMII PATRIS

JOANNIS A S. THOMA

CURSUS

PHILOSOPHICUS THOMISTICUS

I

PAE18. — IMPRIMERIS V~ P. LAROUSSK ET C*

It, koi itoirrruuuau, It

ADMODUM REVERENDI ET EXIMII PATRIS

JOANNIS A S. THOMA

I^{te} >>> HMDKKTUMII)

IMKMMI

im **dumum**

Htmu. **muli** m>u

CURSUS PHILOSOPHICIS THOMISTICUS

•eam> macta>, v«n«> *i euan^{te}>

n

ivjam

NOVA KOITIO

AU IICDUW9IUI ARII HUCLUII AtUMIISPUHt **limw**, UidMHt **UKIUII**

TOMUS PHIMUS

LOGICA

PARISIIS

LUDOVICUS VIVES, EDITOR

13, TIA DItAHUHK, 13

MDOCCCLXXXIII

C- /5, 5 ? •?. 3 0

,\ :o oi r 6>.i -u o
s:

PRAEFATIO

AD LECTOREM.

Sistit se, o Lector candide, tuum in iudicium Joannes a Sancto Thoma, verissimus Angelici Doctoris assecla, et fidelissimus Achates, qui sic S. Thomae mentem assecutus est, ut illius doctrinam divinius intellexerit nemo, luculentius scriptis nullus mandaverit, nemo utilius in lucem ediderit. Quare quod de S. Thoma insigni cum laude acclamarunt olim viri plures conspiciui, illum sic D. Augustini spiritum ebibisse, ut animam tanti Patris et tanti Ecclesiae Doctoris in D. Thomam migrasse non dubitarint asserere, id de fidelissimo D. Thomae discipulo Joanne a S. Thoma possimus asseverare; sic enim tanti Magistri pressit vestigia, sic illius spiritu fuit informatus, ut non incongrue illius intelligibilis imago censeatur. Is doctrinam Philosophicam daturus in publicum ad hunc scopum collimavit ut sanctissimi Praeceptoris aemularetur modestiam, sensum et intelligentiam proderet, sanam et solidam doctrinam imitaretur; et quoniam in humano illo cherubino mirabilis invenitur ordo, doctriua clara, facundia grata, sententia firma, stylus brevis, aemulanda modestia, admiranda subtilitas, sed magis obstupescenda claritas, Joannes a S. Thoma has partes non sine stupore ita comparavit; ut an Thomas a S. Thoma differat vix facile sit judicare.

Cursu suo philosophico Logicam et Naturalem Philosophiam Auctor comprehendit. Porro Logicam in duas partes dividit, quarum prima dialecticas disputationes, quas Summulas vocant, complectitur, et circa formam logicalem versatur; secunda vero circa Praedicabilia et Praedicamenta, ac libros Posteriorum, tractatque de instrumentis logicalibus ex parte materiae, et posterioristica resolutionis. Et, ut sanctissimi Praeceptoris brevitatem imitaretur, immensam inextricabilium quaestionum silvam, et spinosa sophismatum dumeta, quae cum sint pungentia et mentibus onerosa, utilitatis nihil, dispendii vero non parum afferunt, curavit excidere; nervosis potius rationibus, quam phalerata verborum pompa doctrinam suam confirmat, paucis multa complectitur; humana quippe mens brevitate gaudet, prolixitate con-

funditur atque, ut D. Ambrosius ait, « faciliora sunt quæ brevius explicantur. » Naturalis Philosophiæ tres partes distinxit, quarum prima de natura in communi ejusque affectibus disserit; secunda, de ente mobili corruptibili, ad libros Aristotelis de Ortu et Interitu; tertia, de ente mobili animato, ad libros Aristotelis de Anima.

Jam opus in tria volumina compingere et redigere ordine servato, pre utilitate et commodo lectorum, bibliopolæ curæ fuit; et ne illorum mens in conquirendis materiis ultro citroque dispersis distraheretur, illarum omnium unicus syllabus accuratissimus et amplissimus effectus est.

Vale.

APPROBATIO.

Cursum tum theologicum cum philosophicum R. P. Joannis a S. Thoma, Philippi IV Magni Hispaniarum Regis a confessionibus, ego idfrascriptus Doctor Theologus Parisiensis accurate et non sine magna animi voluptate perlegi, nihilque nec minimum apicem orthodoxæ fidei adversantem offendi, imo nihil quod sanctorum Patrum doctrinam non redoleat. Sed potissimum Doctoris Angelici mentem sic exprimit, ut S. Thomara Aquinatem in Joannem a Sancto Thoma, seu quantum ad profunditatem doctrinæ, seu quantum ad perspicuitatem, quodammodo transfusum existimare cogamur. Quamobrem, ut publicæ consulatur utilitati, necessarium reor in lucem emitti. Lugduni hac die xxv Januarii 1663.

Fa. Joanmsb Robk.

LOGICA

PRIMA PARS

ARTIS LOGICA

SUMMULARUM

LIBER PRIMUS

DE HIS QILE SPECTANT AD PRIMAM OPERATIONEM INTELLECTUS

CAPUT PRIMUM.

Definitio termini.

Varie de definitione termini, id est simplicis dictionis, ut homo, Petrus, lapis sentiunt auctores, secundum quod considerant in «o diversos respectus, vel officia, sive partis componentis orationem quomodocumque, sive partis principalis et per modum extremi tantum, sive per modum terminantis resolutionem propositionis, et syHogismi, sive per modum praedicati et subjecti. Et quidem considerationes istas verae sunt, et omnes in termino locum habent, sed oportet videre quatenam convenientius explicet naturam termini in communi, ut pertinet ad praesens. Cum enim mens nostra in scientiis resolutorie procedat, et praesertim in Logica, quae Analytica ab Aristotele dicitur, quia resolutoria, oportet quod sit designabile ultimum elementum, seu terminus hujus resolutionis, ultra quod ngn fiat resolutio ab arte; sicut etiam in naturali

generatione materia prima est ultimum principium in quod fit resolutio; alioquin, vel procedetur in infinitum, vel non fiet perfecta resolutio. Et quia idem est terminus resolutionis et principium compositionis, id quod fuerit ultimum elementum in quod composita logicalia resokuntur, dicetur etiam primum, ex quo caetera componuntur, et unde incipere debeamus.

Hoc igitur attendentes dicimus nos agere in praesenti de termino sub conceptu ultimi elementi in quod terminatur omnis resolutio compositionis logicae, etiam ipsius propositionis, et orationis, quia ab hoc, ut a primo et simpliciori convenit incipere. Et licet Aristoteles, in i Priorum, definierit terminum per id « in quod resolvitur propositio, ut in praedicatum et subjectum », tamen ibi non definivit terminum in tota sua latitudine, sed contracte, ut deservit ad fabricam, et compositionem syllogisticam, in qua syllogismus constat ex tribus terminis, quatenus sunt extrema in propositionibus, et induunt habitudinem partis syllo-

gisticae, id est illativae. Caeterum alibi consideravit Aristoteles terminum sub universaliori ratione, ut etiam est communis nomini, et verbo, et non sub vocabulo termini sed sub vocabulo dictionis, ut induit ordinem componentis enuntiationem, non habitudinem inferentis in syllogismo. Unde D. Thomas, i Periherm., lect. vm, § Excludit, exponens illud verbum Aristotelis : « Nomen ergo, et verbum dictio sit sola », inquit: « Et videtur ex modo loquendi, quod ipse imposuerit hoc nomen ad significandum partes enuntiationis. » Datur ergo secundum Aristotelem, et D. Thomam aliqua ratio communis partibus enuntiationis, quam Philosophus dictionem, nos terminum vocamus, quia in ipso omnis resolutio terminatur, non solum syllogismi sed etiam enuntiationis, quae ex simplicibus componitur, et consequenter in illa resolvitur. Et ibidem, lect. v, § Ostendit, dicit S. Thomas : « Quod aliquando nomen sumitur prout communiter significat quamlibet dictionem, etiam ipsum verbum. » Et in Opusc. xlviii, in initio, vocat terminos « partes enuntiationis. » Ab hac ergo communissima acceptione termini tanquam ab ultimo elemento totius resolutionis logicae, dicimus esse incipiendum, et de illo tradendam definitionem.

Et sic definitur terminus, seu dictio, non per extremum propositionis tantum, aut per praedicatum et subjectum, sed per aliquid communius, scilicet id ex quo simplex conficitur propositio; vel potius imitantes Aristotelem, qui nomen, verbum et orationem per voces definit, quia sunt signa nobis notiora, definitur: Vox significativa ad placitum, ex qua simplex conficitur propositio, vel oratio. Ut autem comprehendit mentalem terminum, et scriptum, definietur signum ex quo simplex conficitur propositio.

Dicitur signum, vel vox significativa, ad excludendum voces 'non significativas, ut Blitiri, sicut illas exclusit Aristoteles in nomine, et verbo; et cum omnis terminus sit nomen, verbum, vel adverbium, si nihil horum est vox non significativa, non est terminus, ut latius in Quaestione de hac re ostendam. Dicitur ad placitum, ad excludendas voces significativas naturaliter, ut gemitus. Dicitur ex qua simplex conficitur propositio, ad excludendum ipsam propositionem, seu orationem, quae non est primum elementum componens, sed est aliquid compositum, et quoddam totum, atque adeo supponit alias partes componentes, et si aliquando componit, non simplicem, sed hypotheticam propositionem componit, vel syllogismum.

An vero terminus sit extra propositionem actu pars quantum ad essentiam et habitudinem partis, licet non quoad exercitium componendi, dicemus inf., Q. i, de termino, art. m.

GAPUT II.

Definitio et divisio signi.

Quia ergo, tam terminus, quam oratio, et propositio, et reliqua instrumenta logicalia per significationem definiuntur, eo quod intellectus cognoscit per conceptus significativos, et loquitur per voces significativas, et in universum omnia instrumenta, quibus ad cognoscendum et loquendum utimur, signa sunt; ideo, ut logicus exacte cognoscat instrumenta sua, scilicet terminos et orationes, oportet quod etiam cognoscat quid sit signum. Signum ergo definitur in communi, id quod potentia cognoscitiva aliquid aliud a se repraesentat. Ita tradimus definitionem signi ut complectatur omnia signa tam formalia, quam instru-

mentalia. Definitio enim quae communiter circumfertur : « Signum est quod praeter species quas ingerit sensui, aliud facit in cognitionem venire », solum instrumentalis signo competit. Haec ergo definitio ut melius innotescat, oportet considerare quod est quadruplex causa cognitionis, scilicet efficiens, objectiva, formalis, et instrumentalis. Efficiens est Ipsa potentia quae elicit cognitionem, sicut oculus, auditus, intellectus. Objectum est res quae movet, vel ad quam tendit cognitio, ut cum video lapidem, vel hominem. Formalis est ipsa notitia, qua redditur potentia cognoscens, ut visio Ipsa lapidis, vel hominis. Instrumentalis est medium per quod objectum repraesentatur potentiae, sicut imago exterior Caesaris repraesentat Caesarem. Objectum est triplex, scilicet motivum tantum, terminativum tantum, motivum et terminativum simul. Motivum tantum est quod movet potentiam ad formandum notitiam non sui, sed alterius; sicut Imperatoris imago, quae movet ad cognoscendum Imperatorem. Terminativum tantum est res cognita per notitiam ab alio objecto productam, sicut Imperator cognitus per imaginem. Terminativum et motivum simul, quod movet potentiam ad formandum cognitionem sui, sicut quando paries in se videtur.

Igitur facere cognoscere latius patet quam repraesentare, et repraesentare, quam significare. Nam facere cognoscere dicitur de omni concurrente ad cognitionem; et sic dicitur quadrupliciter, scilicet effective, objective, formaliter, et instrumentaliter. Effective, ut de ipsa potentia eliciente cognitionem, et de causis ad eam concurrentibus, ut Deo movente, intellectu agente, seu producente species, habitu adjuvante, etc. Objective, ut de ipsa

re quae cognoscitur, v. g. si cognosco hominem, homo ut objectum facit cognoscere seipsum praesentando se potentiae. Formaliter, ut de ipsa notitia, quae tanquam forma reddit cognoscentem. Instrumentaliter, ut de ipso medio deferente objectum ad potentiam; ut imago Imperatoris defert Imperatorem ad intellectum, quasi medium, et hoc medium vocamus instrumentum. Repraesentare dicitur de omni eo, quo aliquid fit praesens potentiae, et sic dicitur tripliciter, scilicet objective, formaliter, et instrumentaliter. Objectum enim repraesentat se objective, ut paries; notitia repraesentat formaliter; vestigium, vel imago, instrumentaliter. Significare dicitur de eo quo fit praesens aliquid distinctum a se, et sic solum dicitur dupliciter, scilicet formaliter et instrumentaliter.

Hinc nascitur duplex divisio signi. Nam qua parte signum ordinatur ad potentiam, dividitur in signum formale et instrumentale; quatenus vero ordinetur ad signatum, dividitur penes causam ordinantem illud in naturale, et ad placitum, et ex consuetudine. Signum formale est formalis notitia quae se ipsa, non mediante alio, repraesentat. Signum instrumentale est quod ex praeeistente cognitione sui aliquid aliud a se repraesentat, sicut vestigium bovis repraesentat bovem. Et haec definitio solet tradi communiter de signo, sed non convenit nisi signo instrumentaliter. Signum naturale est quod ex natura rei repraesentat, quavis impositione et consuetudine remota; et sic repraesentat idem apud omnes, ut fumus ignem. Signum ad placitum, quod repraesentat aliquid ex impositione voluntatis per publicam auctoritatem, ut vox homo. Signum ex consuetudine, quod ex solo usu repraesentat sine publica impositione, sicut mappae supra

mensam significant prandium. De his, omnibus quae ad naturam et divisionem signorum spectant, late agimus in Logica, disp. xxi et xxii.

CAPUT III.

De quibusdam divisionibus terminorum.

Prima divisio termini est in mentalem, vocalem et scriptum. Mentalis est notitia seu conceptus ex quo simplex conficitur propositio. Conceptus est illa imago quam intra nos formamus, cum aliquid intelligimus. Vocalis supra est definitus, cap. i. Scriptus est scriptura ad placitum significans, ex qua simplex conficitur propositio.

Terminus mentalis, si attendamus ad diversas species essentielles ejus, dividitur penes objecta a quibus species notitiarum sumitur; et sic non agimus de divisione illarum in praesenti, sed solum agimus de quibusdam generalibus conditionibus notitiarum, seu conceptuum, quibus distinguuntur varii modi cognoscendi. Et nota dividi hic notitiam simplicem, id est pertinentem tantum ad primam operationem; agimus enim de divisione terminus mentalis, terminus autem ad primam operationem spectat. Unde in hac divisione notitiarum non includitur aliqua notitia pertinens ad discursum, aut ad compositionem; nulla enim istarum est terminus, vel simplex apprehensio. Et similiter removetur omnis notitia practica, et quae dicit ordinem ad voluntatem, quia voluntas non movetur a simplici apprehensione termini, sed a compositione, seu judicio de convenientia rei, ut dicemus in lib. de Anima.

Igitur notitia quae est simplex apprehensio, seu terminus mentalis, primo dividitur in notitiam intuitivam et abstractivam; quae divisio non

solum amplectitur notitiam intellectivam, sed etiam sensuum exteriorum quae sunt notitiae intuitivae, et interiorum quae aliquando sunt intuitivae aliquando abstractivae. Notitia intuitiva est notitia rei praesentis. Et dico rei praesentis, non praesentatae ipsi potentiae; esse enim praesens pertinet ad rem in seipsa, ut est extra potentiam; esse praesentatam convenit rei, ut objectae ipsi potentiae, quod omni notitiae commune est. Notitia abstractiva est notitia rei absentis, quae opposito modo intelligitur ad intuitivam. De his notitiis late agimus in Logica, disp. xxm.

Secundo dividitur notitia ex parte conceptus in conceptum ultimum et non ultimum. Conceptus ultimus est conceptus rei significatae per terminum, ut res quae est homo est significata per vocem homo. Conceptus non ultimus, seu medius, est conceptus ipsius termini ut significantis, ut conceptus hujus termini homo.

Tertio dividitur conceptus in directum et reflexum. Reflexus est quo cognoscimus nos cognoscere, atque ita habet pro objecto aliquem actum, vel conceptum, aut potentiam intra nos. Directus est quo cognoscimus aliquod objectum extra conceptum nostrum, nec reflectimus supra cognitionem nostram, ut cum cognoscitur lapis, vel homo. De his divisionibus conceptuum agimus in Logica, disp. xxm.

Secunda divisio termini pertinet proprius, et principalius ad terminum vocalem, et sic dividitur terminus in univocum etquivocum. Terminus univocus dicitur, qui sua significata eodem conceptu significat, ut ly homo significat omnes homines, ut conveniunt in eodem conceptu naturae humanae. Et intelligitur in eodem conceptu simpliciter uno, sicut ea quae conveniunt in

specie, vel genere; non proportionaliter tantum uno, sicut analogae, quae saltem pro portione unum dicuntur, ut in Logica, quaest. xm, dicimus. yEquivocus terminus dicitur, qui sua significata non eodem, sed pluribus conceptibus significat, id est non ut conveniunt aliquo modo etiam proportionaliter, sed ut differunt, sicut canis significat canem animal et sidu» sine ulla convenientia i* natura, sed in voce. Et ideo non datur equivocatio in conceptu ultimo mentis, ut dicemus cit. loco Logicae, art. ii, quia conceptus est naturalis similitudo, et si eat unus, repraesentatum ejus est unum, si autem plura attingit, est ut conveniunt in aliqua ratione una, quod est proprium univocorum. Et ideo haec divisio proprie tangit terminum vocalem, in quo invenitur equivocatio, id est unitas vocis cum pluralitate significationis, quia significatio ad placitum est, non naturalis. Vide etiam quae dicuntur in Logica, Q. xxm, art. iv, circa secundum argumentum.

Et adverte quod Aristoteles definit, in Antepredicamentis, equivocae « quorum nomen commune est, ratio vero significata, diversa », quia illa definitio dabatur de rebus significatis per nomen equivocum, vel univocum, quae dicuntur equivocae equivocatae, id est aequivoce significata. Nos vero definivimus hic terminos aequivoce, vel univoce significantes, qui dicuntur equivocae equivocantia, id est aequivoce, vel univoce significantes.

Dividitur equivocum in equivocum a casu et a consilio. Primum est simpliciter equivocum, et convenit ei definitio data. Secundum est analogum, et est id quod significat sua significata ut sunt unum secundum quamdam proportionem, et non simpliciter, sicut sanum dic-

tum de animali, et de herba. De his tractamus in Logica, Q. xm et xiv.

In praesenti nota duas regulas pro analogis. Prima : Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato; sicut dicendo homo, et nihil addendo quod restringat, vel determinet, stat pro homine vivo, non pro picto. Secunda: In analogis, vel aequivocis talia sunt subjecta qualia permittuntur a suis praedicatis, vel restrictionibus, id est quando nomen significat plura, determinatur ad standum pro aliquo juxta exigentiam praedicati, vel restrictionis, ut si dicas: Canis latrat, stat pro cane qui est animal. Has regulas explicamus in Logica, Quaest. xm, art. ii.

Tertia divisio termini est in categorematicum, et syncategorematicum, quasi latine dicas, significativum seu praedicativum, et cotisignificativum. Categorematicus est qui aliquid per se significat. Ubi ly per se conjungendum est cum ly aliquid, id est significat aliquid quod repraesentatur ut aliquid per se, id est non ut adverbium, aut modificatio, sed ut res quaedam, sicut cum dico homo. Terminus syncategorematicus est qui aliquo modo significat, ut adverbium velociter, faciliter, signum omnis, quidam, etc. Et dicitur aliquo modo significare non quia vere et proprie non significet, sed quia significatum ejus non repraesentatur ut res per se, sed ut modus rei, id est exercendo modificationem alterius rei.

CAPUT IV.

De aliis divisionibus terminorum.

Quarta divisio est termini categorematici in varias subdivisiones, quarum una non subordinatur alteri, sed quasi ex aequo conveniunt termino. Et reduci possunt istae subdivisiones ad quinque praecipuas.

Prima est : Terminus categorematicus, alius communis, alius singularis. Terminus communis est qui significat plura divisim, ut homo. Et intelligimus plura divisim, id est communicabiliter ad plura; significat enim aliquid quod vel ex parte rei significata?, vel saltem ex modo concipiendi non repugnat intelligi ut communicatum pluribus, et quasi diviso modo in illis; qua ratione etiam hoc nomen Deus est terminus communis, propter modum significandi illum ex parte nostri conceptus, ut explicamus in Log., Q. v, art. ni. Terminus singularis est, qui unum tantum significat, ut Petrus, hic homo; id est, qui non habet significatum communicabile pluribus, nec etiam ex modo significandi. Et hic adjungitur divisio termini in collectivum, et divisivum. Collectivus, qui in singulari plura copulativim significat, ut ly populus, Salmantica, etc., quia aggregantur ex pluribus. Divisivus, qui unum in singulari, vel plura divisim significat, ut Petrus, homo.

Secunda subdivisio: Terminus categorematicus, alius absolutus, alius connotativus. Absolutus, qui significat aliquid per modum per se stantis, id est ad modum substantiae, sive in se -substantia sit, ut homo, sive ad modum substantiae, ut si accidens sine subjecto concipiatur, ut albedo. Connotativus, qui significat aliquid per modum alteri adjacentis, ut album, crocus. Unde connotativum debet habere unum significatum principale, et in recto, quod est idem cum suo absoluto, ut album significat albedinem; et aliud in obliquo, scilicet illud cui adjacet, et in quo invenitur. Et non significat connotativum in obliquo, et de connotato, nisi illud cui vere convenit, non cui imaginario, et falso. Nec sufficit connotare objectum sicut scientia, sapientia, quae

sunt absoluta, et tamen respiciunt objecta sua, et connotant illa; sed debet connotare subjectum in quo invenitur. Et cave ne confundas connotativum, concretum et adjectivum, nam concretum solum opponitur abstracto, et potest inveniri in termino absoluto, ut homo est concretum, et absolutum. Dicitur ergo concretum, quod significat aliquid tanquam constitutum ut quod, sicut homo, abstractum vero, quod significat aliud, ut quo constituitur, sicut humanitas. Adjectivum etiam opponitur substantivo, non connotativo, unde potest inveniri connotativum quod non sit nomen adjectivum, ut pater, creator, licet omne adjectivum sit connotativum.

Tertia subdivisio: Terminus categorematicus, alius primae intentionis, alius secundae intentionis. Terminus primae intentionis est qui significat aliquid secundum quod habet in re, vel in suo proprio statu, id est secluso statu quem habet in intellectu, et prout conceptum, sicut album, homo ut in re. Terminus secundae intentionis est, qui significat aliquid secundum id quod habet per conceptum mentis, et in statu intellectus, sicut species, genus, et alia similia quae Logicus tractat. Et dicuntur ista primae et secundae intentionis, quia id quod convenit alicui secundum se est quasi primum in illo, et status proprius; quod vero convenit alicui secundum quod est intellectum est quasi secundum, et secundus status superveniens primo, et ideo vocatur secundae intentionis, quasi secundi status.

Quarta subdivisio : Terminus categorematicus, alius complexus, alius incomplexus. Terminus complexus est terminus cujus partes sunt per se significativae, ut homo albus. Terminus incomplexus, cujus partes non sunt significativae seor-

sum, ut homo. Et nota duo : Primum, quod terminus complexus etiam potest esse oratio; sed sub alio modo et formalitate est oratio, sub alio est terminus. Est oratio quando considerantur illi® partes significativae ut componentes unum totum, quia quasi attribuendo unum alteri sistit ibi intellectus, ut in quodam toto composito. Est terminus quando considerantur illae partes significativae non ut componentes totum, sed ut facientes quamdam partem compositam ex aliis partibus, ordinabilem tamen de se ad componendum totum; sicut caput est pars hominis, composita tamen ex aliis partibus, ut oculis, auribus, ore, etc. Secundum est quod, ut terminus sit complexus debet habere partes significativas per se, id est habentes et exercentes suam significationem etiam intra ipsum complexum quod componunt, ita quod si aliqua pars deponeretur a sua significatione, complexum destrueretur. Unde praecipua ratio termini complexi est, quod suae partes subordinantur pluribus conceptibus, ut docet S. Thomas, i Periherm., lect. iv. Qua ratione termini composita», figurae ut equifer, legifer, etc., apud Dialecticum sunt incomplexi, quia subordinantur unico conceptui incomplexo, et unica significatione sunt impositi; ita quod, licet equus deponeretur a sua significatione in se ipso, adhuc ly equifer significaret idem.

Quinta divisio pertinet ad comparisonem terminorum inter se: Nam alii sunt impertinentes, seu disparati, id est quorum unus nec. alterum infert, nec alteri repugnat, ut album, et dulce, doctus, et justus. Alii sunt pertinentes, id est quorum alter alterum infert, vel alteri repugnat; et ideo dividuntur in pertinentes sequela, et pertinentes repugnantia. Pertinentes sequela, quia se conse-

quuntur, et comitantur, ut homo et risibile; pertinentes repugnantia, quia opponuntur, et repugnant inter se, ut videns, et coecum, calidum, et frigidum. De pertinentibus repugnantia agitur in Postpredicamentis, in eap. de oppositis, et infra, agendo de oppositione propositionum; et ideo hic supersedendum est.

CAPUT V.

De nomine.

Egimus hucusque de termino tanquam de simplici parte propositionis, et complectente in se omnes partes propositionis, etiam minus principales, quomodocumque illi® partes sint. Nunc specialiter descendimus ad partes principales, quibus ipsa oratio de necessitate construitur; et dividimus illas non secundum varium modum significandi, sicut hucusque fecimus de termino, sed secundum diversum modum componendi et construendi orationem; quoniam apud Dialecticum sunt duae, scilicet nomen et verbum, de quibus agit Aristoteles, in i Periherm. Et ut notat S. Thomas, ibi., lectio, i, sola ista duo considerantur a Dialectico ut partes orationis, praetermissis aliis, quia solum ista, scilicet nomen et verbum de necessitate requiruntur ad enuntiationem, eo quod sine illis nec simplex enuntiatio stare potest. Nomen ergo componit enuntiationem tanquam extremitas, verbum tanquam uniens et medium copulans; et sic habent diversum modum in construendo propositionem.

Nomen ergo definitur ab Aristotele: « Quod est vox significativa ad placitum sine tempore, cujus nulla pars significat separata, finita, et recta. » Ita definit Aristoteles, i Periherm., et ibi explicat S. Thomas, lect. iv. Primum tres particul® sunt

expositae in definitione termini scilicet vox significativa, et adplacitum. Reliquae quatuor sunt propriae nominis, et discriminant nomen ab his quae proprie nomina non sunt. Illa ergo particula sine tempore distinguunt nomen a verbo, quod significat cum tempore, ut Cap. sequenti videbitur; et ideo *ly* sine tempore in nomino non excludit tempus, ut rem significatam, sed significationem cum tempore tanquam modum significandi, quia nomen significat rem ut extremum stans, verbum ut fluens, seu uniens, et agens; omnis autem actio tempore et motu decurrit. Dicitur, cujus nulla pars significat separata, ad excludendum orationem, et terminum completum; illam, quia oratio non est nomen, sed componitur ex nomine; istum, quia terminus complexus non est nomen, sed plura nomina; eadem autem ratio est entis, et unius entis.

Finita ponitur ad excludendum nomina infinita, ut non homo. Ubi nota quod *ly* non homo, si sumatur in vi duarum dictionum tanquam negatum, est quid complexum, et excluditur per priorem particulam cujus nulla pars etc. Si vero sumatur in vi simplicis dictionis, sic est infinitatum; et excluditur a ratione nominis, non quia non possit eae pars propositionis ut praedicatum et subjectum, sed quia non habet modum nominis, qui est notare, et determinatum aliquid significare. Nomen autem infinitatum non significat aliquid determinatum, sed tollit determinatum significatum; et quia tollendo significatum procedit, non autem ponendo, nomen non est. Ubi descerne quod non est propria vis nominis infiniti non significare aliquid, nam hoc nomen nihil non significat aliquid, sed tollere significatum quod est in aliquo nomine; et ideo iure excluditur a ra-

tione nominis, quia tollit significatum nominis, et non ponit, nec habet officium ponendi, sed tollendi notamen significatum.

Recta ponitur ad excludendos casus obliquos per quos nomen declinatur ut hominis, homini, etc. Et excluduntur isti a nomine, quia per se non sunt nomina, sed ratione sui principalis, seu nominativi a quo derivantur, et a quo cadunt; unde nominativus et obliquus significant eandem rem, sed non exercent significationem eodem modo, quia obliqui non exercent illam ut conducit ad significandam rem tanquam quid, «i. ut extremum quoddam in se, sed ut alterius, et respective ad alterum; unde sequitur quod non reddant suppositum verbo substantivo, sed impersonali, ut: Poenitet me, et sic faciunt orationem reductive, seu subintelligendo nominativum, ac si diceretur: Poenitentia tenet me.

CAPUT VI.

De verbo.

Definitur verbum ab Aristotele, quod « est vox significativa ad placitum cum tempore, cujus nulla pars significat separata, finita et recta, et eorum quae praedicantur semper est nota. » Ita Aristoteles, i Periherm.; et D. Thomas, ibi, lect. v. Primae tres particulae, scilicet vox significativa ei adplacitum, in definitione termini explicatae sunt.

Particula cum tempore, quae ponitur ad differentiam nominis, nihil aliud designat quam significare rem aliquam per modum motus, aut actionis et passionis, eo quod; motus mensuratur tempore, et significare cum tempore est significare non ipsum tempus, ut res quaedam est; id enim fit per nomen, v. g. hoc nomine: tempus, dies, annus, sed si-

gnificare rem aliquam, ut mensuratur tempore. Tunc autem mensuratur tempore, quando significatur ut fluens secundum aliquem motum, aut actionem; motus enim, et actio, primo et per se mensurantur tempore. Unde fit quod quando verbum absolvitur a tempore, ut cum dico: Homo est animal, et in aliis propositionibus aeternae veritatis, non desinit verbum significare cum tempore, idest per modum actionis, seu fluxus, sed desinit restringere veritatem propositionis, ut dependeat a tempore, id est quod non uniuntur extrema, ratione solius temporis, et dependenter ab aliquo temporali, sed per suam intrinsecam quidditatem; licet hoc ipsum per modum temporis, et actionis significetur ex parte modi significandi, quo a nobis significatur. De quo vide inf. Q. m., art. i.

Quinta particula, cujus nulla pars significat separata, ponitur ad differentiam orationis, et ad excludendum verba complexa, quae non sunt unum verbum, sed plura verba, sicut diximus de nomine. Nec verbum sive adjectivum, sive substantivum subordinatur duplici conceptui* ita ut significet rem aliquam, et significet actionem, seu motum quasi modum unionis, seu compositionis; haec enim non sunt duo significata, nec duo conceptus, sed unum significatum cum tali modo significandi. Sicut etiam nomen significat rem per modum per se stantis; ubi res, et modus per se stantis non sunt duo significata, quia nulla res significatur sine aliquo modo. Et ipsum verbum est, sive fiat propositio de secundo adjacente, ut quando dico: Petrus est, sive de tertio adjacente, ut cum dico: Petrus est albus, addendo tertiam vocem ut praedicatum, semper significat idem, scilicet esse, quia, ut dicit 9. Thomas, i Periherm., lect. v, in

fine, « ista actualitas est communiter omnis formae, sive substantialis, sive accidentalis, et inde est quod, quando volumus significare quamcumque formam inesse alicui, significamus per verbum est, unde ex consequenti significat compositionem. » Ita D. Thomas.

Sexta particula, finita, excludit verbum infinitum, ut: Non ambulat, non ambulet, eadem ratione qua et nomina infinita exclusa sunt a ratione nominis. Et distinguitur verbum negatum a verbo infinitato, quod negatum respondet conceptui complexo, scilicet ipsius verbi et particulae? non, verbum autem infinitatum respondet unico conceptui, sicut diximus de nomine, et verbum negatum facit propositionem negativam, infinitatum autem non. Quod si verbum intra propositionem positum infinitatur, non est quantum ad copulam et unionem extremorum, haec enim per negationem nunquam infinitatur, sed negatur, efficitque propositionem negativam; sed solum quoad rem significatam infinitatur, ut dicendo: Non ambulat, infinitatur ambulatio, ut inf., Q. m, art. ii, dicetur.

Septima particula, recta, ponitur ad excludenda verba obliqua. Et, sicut in nomine illud dicitur obliquum, quod declinat et cadit a proprio modo nominis, quod est significare per modum quid et per se stantis, obliquum autem significatur ut alterius; sic in verbo, obliquum dicitur quod cadit a modo proprio verbi quod est significare cum motu et actione, quando scilicet significat actionem de praeterito, aut futuro, etc., quia haec simpliciter non est actio, sed tantum illa quae est praesens; unde per declinationem temporum fit obliquatio verbi.

Ultima particula, et eorum quae praedicantur semper est nota, ponitur ab Aristotele, et Divo Thoma,

ideoque et nos illam ponimus, licet ab aliis omittatur. Et ponitur ad excludendum participium, quod quidem potest poni tam ex parte praedicati, quam subjecti, licet significet cum tempore, et tamen excluditur a ratione verbi, quia verbum semper ex parte praedicati se tenet, quia vel significat ipsum praedicatum, vel requiritur ad conjungendum praedica-

tum subjecto, et ideo est nota, id est signum eorum quae dicuntur, id est quae praedicantur, quia componit, et unit illa subjecto, ut dictum est; si quando vero ponitur ex parte subjecti, ut verbum infinitivi modi, est quia tunc verbum accipitur in vi nominis, non per modum verbi. Ita D.Thom., i Periherm., lect. v.

LIBER SECUNDUS.

DE HIS QUAE PERTINENT AD SECUNDAM OPERATIONEM INTELLECTUS.

CAPUT PRIMUM.

De oratione in communi et ejus divisione.

Definitur oratio ab Aristotele : « Oratio est vox significativa ad placitum, cujus partes separatae aliquid significant ut dictio, non ut affirmatio et negatio. » Ita Aristot., i Periherm.; et D. Thom., ibid., lect. vi. Definitur hic oratio in communi tam respectu orationis perfectae quam imperfectae, simplicis, aut hypotheticae. Et primae tres particulae explicatae sunt in definitione termini. Illa autem particula, cujus partes significant separatae, non potest melius explicari quam dicendo quod oratio subordinatur conceptui composito, ut ex D.Thoma elicitur, i Periherm., lect. vi, ita quod etiam intra ipsam orationem habeantur partes componentes ipsam, quae distinctis et separatis conceptibus correspondent, ut componentibus unum totum. Et ratione primi, dictiones compositae figurae, ut respublica, singifer, etc., non sunt oratio, quia non respondent duplici conceptui,

sed uni, licet voces separatae ab ipso nomine diversa significant. Ratione vero secundi distinguitur oratio a termino complexo, quia terminus complexus habet etiam partes significantes et plures conceptus, sed per modum partis ulterius componentis, non per modum totius compositi.

Ultima particula ponitur ab Aristotele et D. Thoma, ad designandum quod partes orationis ad minus debent esse significativae ut dictio, id est ut terminus, et non requiritur quod sint affirmatio, et negatio; nam etiam si oratio sit hypothetica, et habeat partes quae constant ex affirmatione et negatione, tamen quia etiam ipsa simplex affirmatio et negatio oratio est, et debet resolvi in partes significativas, quae significant solum ut simplex terminus, et non ut affirmatio, ideo ad definiendam orationem in communi, ponitur id quod omni orationi commune est, scilicet habere partes, quae sint simplices termini, seu dictiones, id est quae ad minus hoc habeant.

Dividitur autem oratio, prima sui divisione, in perfectam, et imperfec-

tam. Perfecta oratio dicitur secundum D. Thomam, i Periherm., lect. vii, illa « quae perfectum sensum generat in animo auditoris. » Imperfecta, « quae sensum imperfectum generat. » Dicitur autem perfectus, vel imperfectus sensus, non quia una importet assensum altera non, una verum aut falsum altera non, sed ex eo praecise quod una, scilicet perfecta, non reddit suspensum intellectum et quasi expectantem totum sensum orationis, sed perfecte complet, et exprimit integram sententiam, sicut cum dico : Deus est summum bonum. Imperfecta vero, quae non integrum sensum explicat, sed quasi suspendit intellectum, ut cum dico : Petrus disputans, si dormiatis, cum transiret, et similia. Quae orationes valde affines sunt terminis complexis, et solum differunt ex modo componendi et coniungendi terminos; quia in oratione coniunguntur per modum totius, sed imperfecti et cum suspensione, in termino complexo, per modum partis compositae. Species orationis perfectae numerantur quinque a D. Thoma, i Periherm., lect. vii. Illa ponimus infra, in principio quaestionis v.

CAPUT II.

De modo sciendi.

Antequam de oratione perfecta principali, quae est propositio, agamus, oportet tractare de modo sciendi. Licet enim plura quae pertinent ad modum sciendi in tertia operatione intellectus inveniantur, scilicet argumentatio; quia tamen etiam alia in secunda operationeveniuntur, et quaedam etiam ad orationem imperfectam pertinent, ideo modus sciendi in genere non determinatur ad orationem perfectam vel imperfectam, atque adeo oportet

tune, antequam agamus de perfecta oratione determinate, agimus de modo sciendi in communi, qui tam in oratione perfecta quam imperfecta inveniri potest.

Igitur modus sciendi in communi definitur, quod est oratio alicujus ignoti manifestativa. Ubi nota aliud esse manifestare, aliud significare. Licet enim signum videatur rem significatam manifestare potentiae, tamen aliud est hoc manifestare, de quo agimus in praesenti, aliud significare absolute. Manifestum enim sumitur dupliciter, uno modo ut opponitur obscuro, alio modo ut opponitur incognito, et non applicato potentiae cognoscenti. Primo modo manifestatio fit per aliquid notius, et magis clarum, quo tollitur obscuritas illa; et sic manifestatio ignotum in intellectu nostro pertinet ad modum sciendi, dummodo id fiat per orationem; nam manifestatio quae fit per rationem formalem simpliciter modo manifestantem, sicut auctoritas dicentis manifestat credibilia, lux visibilia, non est modus sciendi, quia non est oratio, seu explicatio complexa, id est ad scientiam ordinata, quae modum illativi habet. Secundo modo manifestatio fit per aliquod medium, seu instrumentum applicans nobis objectum non applicatum; et hoc modo manifestare pertinet ad signum, seu ad repraesentativum communiter loquendo.

Quando ergo aliquid ignotum, seu obscurum indiget explicatione per aliquam orationem, quae explicet, et tollat illam obscuritatem, talis oratio dicitur modus sciendi, quia omnis manifestatio scientia dicitur, aut ad scientiam ordinatur. Duo autem sunt quae intellectui possunt manifestari per orationem, scilicet vel aliquid incomplexum, vel aliqua veritas complexa. Id quod est incomplexum, ut homo, ccelum,

terra, etc., explicatur definitione quantum ad obscuritatem sua? quidditatis, aut divisione quantum ad confusionem partium aut multitudinis, quae in re aliqua continetur. Veritas autem complexa, si sit obscura aut dubia, manifestatur per probationem; probatio autem fit per discursum et consequentiam, et sic est argumentatio. Unde modus sciendi adaequate dividitur in definitionem, divisionem, et argumentationem, ex parte rerum manifestabilium. Qua ratione aliquando dicitur definitio et divisio pertinere ad primam operationem seu apprehensionem simplicem, ratione sui objecti quod manifestat, quod est aliquid incomplexum.

CAPUT III.

De definitione.

Definitio est oratio naturam rei aut termini significationem exponens. Sicut cum dico: Homo est animal rationale, naturam hominis explico, quae in illo termino homo non explicabatur; et cum dico: Album est habens albedinem, non explico naturam albi, sed significationem nominis, quia idem est ac si dicam: Album est vox significans id quod habet albedinem. Definitioni correspondet definitum tanquam objectum ejus, quod cum ipsa convertitur. Unde oportet explicare tria: Primum, quae conditiones requirantur, ut aliqua definitio sit bona; secundum, quae conditiones requirantur ut aliquid sit definitum; tertium, quotuplex sit definitio, et quot modis fiat.

Circa primum, tres conditiones requiruntur ad bonam definitionem. Prima est quod definitio debet tradi per genus et differentiam. Et quia haec conditio non solum complectitur definitionem essentialem, in qua

proprie invenitur genus et differentia, sed etiam accidentalem, et descriptivam, in qua non est proprie genus et differentia, sed aliquid loco illius; ideo intelligimus nomine generis aliquid commune, nomine differentiae aliquid distinctivum particulare. Et ita sensus est quod omnis bona definitio, ut explicet naturam aliquam, debet explicare illam per id quod est ei commune cum aliis, et per id quod est sibi proprium et a ceteris distinguit; sic enim totam rei naturam complectitur. Secunda conditio est quod definitio clarius significare debet quam definitum, quia illud manifestat. Et inde infertur quod non debet definitum intrare definitionem, quia sic non redditur clarior, sed magis perplexa; sicut in illa definitione hominis, quod est animal rationale, non bene adderetur animal rationale, quod est homo. Tertia conditio est, ut definitio non sit redundans, nec diminuta. Si enim aliquid habet plusquam definitum, vel minus, hoc ipso naturam ejus non explicat; attribuit enim illi aliquid quod non habet, vel ab eo tollit quod habet. Et ita definitio non potest alii convenire quam definito; sicque est optimus locus arguendi a definitione ad definitum, et e contra.

Circa secundum, tres etiam conditiones requiruntur ut aliquid sit definitum, seu ut possit definiri. Prima, quod sit unum per se, id est una essentia; si enim plures essentias explicat, non est unum definitum, sed plura. Et ideo priusquam aliquid definiatur, tollenda est equivocatio, et confusio pluralitatis, et tunc unumquodque definiendum est. Si autem plura se habent per modum unius, et concurrant ad unam essentiam constituendam, vel unum se habeat ut res, alterum ut modus illius, non repugnat unica definitione comprehendi. Secunda

conditio est, ut definitum sit universale; nam cum sola quidditas et natura definiatur, singularia quae supra naturam addunt conditiones individuales, quae de conceptu et essentia naturae non sunt, definiri non possunt, sicut nec sub scientia cadere; licet singularitas in communi definiri possit, quia tunc accipitur ut quidditas et natura quaedam. Tertia conditio est, ut omne definitum, si rigorosa et propria definitione definiatur, sit species aliqua contenta sub aliquo genere; eo quod omnis definitio propria constat genere et differentia, et sic debet tradi de aliquo quod contineatur sub genere, nisi forte definiatur per extrinsecas causas aut habitudines, quod non ita rigorosam definitionem importat.

Est autem duplex definitum, scilicet remotum, et propinquum; quod diversimode explicatur a diversis, prout diverso modo considerant rationem propinqui et remoti. Quidam enim dicunt definitum propinquum esse ipsum nomen seu terminum significantem rem definitam, remotum vero esse ipsam rem significantam; ut si definitio hominem esse animal rationale, terminus homo est propinquum definitum, res vero significata remotum, eo quod res mediis terminis nobis appropinquant; unde in definitione quid nominis solum est unicum definitum. Alii dicunt quod definitum propinquum est ipsa natura et quidditas, quae immediate cadit sub definitione; remotum vero sunt illa in quibus invenitur talis natura, scilicet individua; quando enim definitio hominem, immediate definitur natura humana, remote Petrus, et individua ejus. Utroque modo potest dici.

Circa tertium, definitio est multiplex. Primo dividitur in definitionem quid nominis, et quid rei. Illa

est definitio quid nominis, quae explicat significationem nominis, unde maxime accedit ad rationem etymologia; definitio quid rei, quae explicat naturam rei significata. Sicut si definitio album, quod est idem atque habens albedinem, est definitio quid nominis; si autem dico quod est disgregativum visus, est definitio quid rei, explicat enim quid sit res ipsa, prima vero, quid significat nomen. Et in ista distinctione definitionis quid nominis et quid rei, semper procedimus in sensu formali et per se; nam non negamus quod ex definitione quid rei etiam deveniamus in notitiam propriae significationis, et saepe non potest explicari significatio nominis nisi rem ipsam declarando; sed ex eo quod directe et per se explicat unaquaeque definitio judicandum est quae sit definitio nominis, vel rei.

Secundo definitio quid rei dividitur in essentialem, descriptivam et causalem. Definitio essentialis, seu quidditativa, est oratio rem aliquam per suas partes seu praedicata essentialia explicans, ut : Homo est animal rationale. Cum autem considerentur in unaquaque re partes physicae, ut materia et forma, et partes metaphysicae, ut genus et differentia, duplex quoque est definitio quidditativa, scilicet physica, quae traditur per materiam et formam, et metaphysica, quae traditur per genus et differentiam. Quamquam etiam in physica, materia ponatur loco generis, forma loco differentiae, ut sic verificetur quod omnis definitio constat genere et differentia, seu aliquo, loco generis et differentiae. Definitio descriptiva est, quae traditur per ejus accidentia, sive propria, sive communia, ut si dicas : Homo est animal risibile, aut animal bipes. Definitio causalis est quae traditur per causas extrinsecas : quae causae extrinsecae sunt duae, scilicet

efficiens et finalis, ut dicetur in ii Physic., quia non constituunt naturam, sed extra illam sunt (nam materia et forma sunt causae intrinsecae); ut si definias animam humanam quod est forma creata a Deo ad beatitudinem, ly a Deo est causa efficiens, ly ad beatitudinem est finis.

CAPUT IV.

De divisione.

Divisio est oratio rem aliquam per sua membra, aut terminum per varias significationes distribuens; sicut si dicam: Animal aliud est rationale, aliud irrationale; canis significat sidus, et significat animal. Et quia divisio ordinatur ad manifestandum per distributionem confusionem divisi, sicut definitio ad manifestandum quidditatem, tres conditiones exiguntur ad bonam divisionem. Prima, quod singula membra sint inferiora, idest minora diviso; nam omne totum est majus sua parte. Secunda, quod omnia membra dividenda simul exhauriant, seu adaequant totum divisum; quia in toto non est aliud quam omnes sine partes simul. Tertia, quod membra dividenda habeant inter se oppositionem aliquam saltem formalem; quia si nullam oppositionem haberent, neque distinctionem haberent sed identitatem, et sic non essent diversa membra. Omnes istae conditiones videri possunt in hac divisione: Animal aliud rationale, aliud irrationale; et in hac: Bonorum aliud honestum, aliud utile, aliud delectabile.

Addunt quidam quartam conditionem, scilicet ut divisio fiat tantum in duo membra dividenda, aut saltem in quam paucissima. Sed licet verum sit quod omnis divisio potest reduci in duo membra, si trada-

tur per contradictoria, ut: Bonorum aliud honestum, aliud non honestum, tamen non est hoc semper necessarium ad bonitatem divisionis; sed quando aliquod genus distribuitur per species ex aequo et immediate subjectas, in illas dividi potest; si autem non dividatur in plures immediate et ex aequo subjectas, debet fieri divisio induo membra, vel in quam paucissima, et deinde in alia inferiora distribui; sicut substantia non bene divideretur in hominem, plantam, et angelum, sed ordine quodam in corporalem et spiritualem, corporalis in viventem et non viventem etc.

Species seu modi divisionis sunt multae. Cum enim divisio distribuat totum in suas partes, sicut esse totum dicitur multis modis, ita et divisio. Datur enim totum essentialiter, totum integrate, totum universale, totum potentiale, et sic multiplicari possunt species divisionum.

Et ut breviter omnes comprehendere possis, facito duas lineas, seu ordines. Quaedam linea est divisionum per se, alia divisionum per accidens, seu accidentaliter. In divisione per se include quinque species, quae hoc modo colliguntur: Nam omne quod dividitur, aut est vox significans, respectu suarum significationum, aut est res significata. Si primum, est divisio nominis, si secundum, est divisio rei. Res autem quae est totum comparari potest, aut ad partes quibus integratur, aut ad partes quibus constituitur essentialiter, aut ad partes sibi subjectas. Si primo modo fiat, est partitio, qua aliquid dividitur per partes integrantes, ut si dicas: Corpus humanum dividitur in caput, pectus et pedes; universum, in angelos, corpora corruptibilia et incorruptibilia. Si secundo modo, est divisio essentialis in sua constituen-

tia, ut si dicas : Hominis alia pars est anima, alia corpus; vel hominis alterum extremum est animal, alterum rationale. Si tertio modo, aut fit in partes sibi subjectas secundum predicationem, aut secundum potestatem. Si secundum predicationem, est generis in species, quia de speciebus praedicatur genus, ut de inferioribus. Ad quam etiam pertinet divisio generis per differentias, imo videtur esse eadem, quia genus non dividitur in differentias, sed per differentias dividitur in species, et melius explicatur quando fit per differentias, ut : Animalium aliud rationale, aliud irrationale. Et haec est divisio propriissima et quidditativa, utpote de his in quo, et per quae essentialiter contrahitur genus, et in qua divisum praedicatur de membris dividendis. Si fiat divisio in partes subjectas, quae se habent ut potentiae, est divisio totius potentialis, ut si dicas : Animae, aliud intellectivum, aliud appetitivum; prudentiae aliud iudicativum, aliud consiliativum, aliud imperativum; quae divisio est penes diversa officia, seu potentias rei.

In linea divisionum per accidens, etsi multiplicari possint infinitae divisiones, quia de his quae sunt per accidens non datur certa regula, tamen frequentiores sunt tres: Prima est divisio subjecti in accidentia, ut : Animalium aliud album, aliud nigrum. Secunda est converso, accidentis in subjecta, ut : Alborum aliud nix, aliud lac. Tertia, accidentis in accidentia, ut : Alborum aliud dulce, aliud amarum etc.

Regulae divisionis, seu loci arguendi, sunt tres, qui deducuntur ex conditionibus bonae divisionis. Prima: A toto diviso ad totam divisionem, et e converso, valet consequentia affirmative vel negative. Patet, quia se habent convertibiliter. Secunda : A toto diviso cum nega-

tione unius membri (si sit divisio binominis, vel plurium, si sit multiplex) ad positionem ejus membri quod restat bona est consequentia ; ut: Equus est animal et non est rationalis, ergo irrationalis. Tertia : Quando membra sunt realiter opposita, bene valet a positione unius membri ad negationem alterius. Patet, quia opposita non possunt esse simul, saltem naturaliter et per se loquendo.

CAPUT V.

De argumentatione.

De hac tertia specie modi sciendi agendum nobis est in m libr., ad quem directe spectat, cum pertineat ad tertiam operationem intellectus. Pro presenti, ubi distinguimus species modi sciendi, sufficit notare haec tria : Primum est definitionem argumentationis, quae est operatio in qua uno dato aliud sequitur; ut si dicam : Petrus est animal, ergo est corpus. Quare argumentatio debet componi et constare ex tribus, scilicet antecedente, seu promissa tamquam inferente, et consequente tanquam illato, et nota illationis, quo est conjunctio antecedentis et consequentis illationem seu sequentiam denotans.

Secundum est, quod species argumentationis sunt quatuor, scilicet syllogismus, enthymema, inductio et exemplum. Et possunt reduci ad duas, scilicet ad syllogismum et inductionem; nam enthymema est quidam syllogismus imperfectus seu truncatus, et exemplum est quodam pars inductionis. Dividitur autem in istas species argumentatio, in quantum manifestativa est veritatis, in quo ejus consistit quidditas. Duae autem solum sunt viae manifestandi veritatem, scilicet, vel discurrendo ex principiis per intellectum notis,

vel ad sensibilia seu singularia deducendo, quia ibi est origo totius notitiae nostrae. Si fiat primo modo, est per syllogismum, qui constat ex tribus propositionibus, majori, minori et consequente; vel ex duobus, si sit enthymema, scilicet antecedente et consequente, et ideo est imperfectus syllogismus, quia ponit unam propositionem pro antecedente, et syllogismus duas, cujus tota vis inferendi consistit in unione aliquorum in uno tertio, unde infert unionem eorum inter se. Si secundo modo, est inductio, quae non ex connectione cum uno tertio, sed ex pluribus singularibus sufficienter enumeratis infert universaliter sic fieri in omnibus. Et ad hoc reduci-
tur exemplum, quod ex uno singulari infert non universale, sed aliud simile. Exempla inductionis vide infra, Lib. iii, Cap. u.

Tertium est, quod aliae divisiones argumentationis dantur praeter istas species. Sicut ex parte notae illationis, alia argumentatio est rationalis, scilicet quae fit per particulam ergo, ut : Homo est animal, ergo est vivens ; alia conditionalis, quae fit per particulam si, ut : Si sol lucet dies est; alia causalis, quae fit per particulam quia, ut : Quia homo est rationalis, est risibilis. Et differt inter ista tria, quod ad veritatem conditionalis sufficit quod sit bona consequentia, licet extrema sint falsa, ut haec est conditionalis vera : Si homo volat, habet alas, et tamen extrema sunt falsa. Ad veritatem rationalis requiritur quod antecedens et consequens sint vera. Ad veritatem inquam, nam ad bonitatem consequentiae etiam ex falso potest sequi verum, ut dicemus, Lib. iii. Ad veritatem causalis, quod extrema sint vera et quod antecedens sit causa consequentis; est enim verum quod homo est animal et risibilis, sed falsum quod, quia est animal sit risi-

bilis ; verum autem est quod, quia est rationalis est risibilis.

Ex parte autem qualitatis, consequentia dividitur in bonam et malam. Bona consequentia est, in quam antecedens infert consequens, taliter quod non potest antecedens esse verum et consequens falsum. Mala consequentia est in qua antecedens non infert consequens, licet videatur seu significetur inferri, ratione cujus «ignificationis denominatur consequentia, sed mala, quia non infert, sed datur antecedens verum et consequens falsum.

De regulis consequentiarum, ad discernendum bonas a malis, dicemus Lib. iii, ubi ex professo agendum est de defectibus consequentiae.

CAPUT VI.

De propositione sive enuntiatione.

Praecipua species perfectae orationis est enuntiatio seu propositio, et de illa magna in Dialectica tractatio est, quia potissimum deservit syllogismo et discursui. Et sumimus pro eodem propositionem et enuntiationem, quia sic obtinuit usus etiam inter sapientes, ut constat in disputationibus communibus, in quibus magis utimur nomine propositionis, quam enuntiationis. Et sic etiam utitur S. Thomas, i, D. xiii, art. xii, nomine propositionis pro enuntiatione. Alia? vero officium propositionis distinxit a simplici officio enuntiationis cum Aristotele, i Poster., Lect. v; et Opusc. xlviii, tractatu de syllogismo simpliciter, Gap. i, scilicet quod propositio addit supra enuntiationem quod proponatur ad inferendum aliquid in argumentatione. Definatur ergo enuntiatio, quod est oratio verum vel falsum significans indicando, ut cum dico : Homo est animal. Ita ex Arist., i Perih., D. Thomas, Lect. vn. Ora-

lio ponitur loco generis; significare verum vel falsum, loco differentiae, per quam distinguitur enuntiatio a caeteris orationibus sive imperfectis, sive perfectis non explicantibus veritatem. Particula indicando ponitur, non quia in omni propositione formaliter inveniatur, sed ad designandum quo pacto verbum in propositione simplici deserviat ad significandum verum vel falsum, scilicet per modum asserendi, quod communiter fit verbo indicativi modi, vel ad illud debet reduci; est enim modus indicativus seu assertivus id per quod cognoscitur, seu regulatur enuntiatio veritatis, veritas enim in simplici enuntiatione assertive significatur, sive affirmando, sive negando. In hypotheticis autem, licet non semper assertive procedatur, ut in conditionalibus non indicativi modi, v. g. Si percuteres Petrum, te occideret, et similibus, tamen ex aliquo sensu subintellecto reduci potest veritas propositionum ad assertionem, eo modo quo reduci potest ad categoricas, et verificari per illas, ut dicemus infra, cap. xxm.

Ut autem constet quid sit significare verum, nota ex D. Thoma, i Periherm., Lect. vii, quod veritas est in enuntiatione sicut in signo intellectus veri vel falsi; sed sicut in subjecto, est verum vel falsum in mente (id est in iudicio mentis), ut dicitur in vi Metaphy in objecto autem, sicut in causa, quia, ut dicitur in Libro Praedicamentorum, ab eo quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa est. Loquitur autem hic D. Thomas de enuntiatione vocali, quando dicit quod est in enuntiatione veritas, sicut in signo intellectus veri vel falsi, nam loquendo de enuntiatione iudicativa mentali, in illa est veritas sicut in subjecto.

Sed tamen, quia etiam iudicativa mentalis significativa est et re-

presentativa veritatis objectiva), ulterius dicimus quod significare verum vel falsum in propositione mentali, non est aliud quam significare per modum componentis aut dividendis, ita quod significetur aliquid ut iudicabile; sicut ex hoc quod aliquid praedicatum copulatur, vel disjungitur a subjecto, resultat quod conformetur et adaequetur, vel non conformetur ipsi rei, non solum conformitate, vel difformitate assimilationis, sed attributionis et conjunctionis praedicati cum subjecto; nam assimilatio ad rem extra, etiam in simplici apprehensione invenitur. Et ita docet S. Thomas, i P. Q. xvi, Art. ii, quod « simplex apprehensio, vel sensus est verus, sed non cognoscit verum, quia non cognoscit conformitatem veritatis, quia non applicat aliquid alicui, vel removet ab eo ». Quapropter significare applicationem unius ad aliud, vel potius significare rem applicando unum alteri per modum iudicabilis est significare verum vel falsum. Ipsa autem veritas propositionis non est ipsa significatio veri vel falsi, sed est conformitas, seu adaequatio cum re significata extra significationem resultans, et haec conformitas est relatio quaedam ad objectum in re, quod totum unico verbo significare voluerunt qui dixerunt quod significare verum, est significare rem esse, qualiter se res habet et significare falsum, significare aliter quam res habet. Hoc autem non est solum significare aliquo modo sicut syncategorema, nec solum aliquid simplex, sicut categorema, sed aliquid compositum, seu aliquid quod est applicatio unius ad alterum, quod est enuntiativa oratio. Quomodo autem veritas ipsa aut falsitas non sint essentia propositionis, sed significatio ex qua resultat veritas vel falsitas; et quomodo una veritas formaliter non sit maior nec

minor alia, dicemus infra, Q. v.

Sed adverte quod sunt aliquae propositiones se falsificantes, seu destruentes suam veritatem, sicut et aliae destruentes suam possibilitatem, vel suam necessitatem, et hoc contingit quando ex ipsamet verificatione propositionis sequitur quod sit falsa, id est ex eo quod ita sit, sicut per illam significatur; ut si dicam: Omnis propositio est falsa, vel: Haec propositio est falsa, ipsammet demonstrando; ex eo enim quod ita sit, sicut significat, sequitur ipsam esse falsam. Et tales propositiones simpliciter sunt falsae, quia licet habeant verificationem, illa tamen non est simpliciter veritas, quia ex illa sequitur falsitas, malum autem est ex quocumque defectu, et id unde sequitur falsum simpliciter non est verum.

CAPUT VII.

De divisionibus propositionis.

Omissa divisione propositionis in veram et falsam, quae simpliciter non est divisio, cum eidem propositioni convenire possit, imo veritas et falsitas non sunt formaliter in ipsa propositione quatenus enuntiativa est, sed quatenus iudicativa; iudicium autem pertinet ad assensum et dissensum, enuntiatio, ad copulationem extremorum super quam cadit iudicium assensus tanquam supra materiam, ut dicemus Q. v, Art. i. Omissa ergo hac divisione, et agendo solum de propositione quatenus enuntiativa est:

Omnes divisiones propositionis ad quatuor principales, quasi ad capita reducuntur. Prima divisio est in propositionem categoricam, et hypotheticam, quae est divisio essentialis, ut dicemus loco praefixi, nam tenet se ex parte partium essentialium quibus constat. Est enim

categorica propositio quae habet subiectum, copulam verbi, et praedicatum tanquam partes principales sui. Omnis enim propositio verbo constare debet, ut Aristoteles docet, i Periherm., eap. iv, et cum eo D. Thomas, ibid., Lect. i, et vm. Subiectum dicitur illud de quo aliquid dicitur, praedicatum, id quod de aliquo dicitur; ut in hac propositione : Homo est albus, ly homo «dicitur subiectum, ly albus praedicatum, et ly est copula verbalis. Et quia ex istis tanquam ex principalibus constat haec propositio, dicitur categorica, idest praedicativa, et ab aliis dicitur simplex, quia solum ex verbo et nomine componitur, ut dicit S. Thomas, Lect. vm citata; nec enim est alia compositio simplicior. Hypothesica, quae ab aliis dicitur composita seu conjunctione una, dicitur illa quae habet duas categoricas tanquam partes principales sui, ut: Si homo currit, homo movetur. Et sic differunt hypothetica et categorica penes copulas et penes extrema copulata, quia hypothetica non unit verbo, sed particula et, vel si, et similibus; nec immediate unit terminos, sed propositiones. Istae autem copulae et partes essentialiter differunt in modo copulandi.

Secunda divisio, ex parte quantitatis propositionis : in universalem, particularem, indefinitam et singularem. Et sicut in naturalibus quantitas rei sequitur materiam, ita in propositionibus quantitas sequitur subiectum, quod est quasi materia respectu praedicati et copulae. Constat autem quod extensio propositionis seu quantitas ejus sumitur penes pluralitatem et extensionem subiectorum, quibus praedicatum convenit. Unde haec divisio est accidentaliter, ut probabitur citata Q. iv, art. iv.. Igitur propositio universalis est illa in qua subiectum proposi-

tionis afficitur aliquo signo universalis. Signa autem universalis sunt omnis, nullus, quilibet, neuter et similia, quae distributionem pro pluribus important; unde talia signa non affiguntur nisi termino communi, ut: Omnis homo disputat.

Sed adverte quod in propositione distinguitur aliquando subjectum distributionis a subjecto praedicationis, seu enuntiationis; ut in hac propositione: Gujuslibet hominis equus currit, ubi cursus praedicatur de equo, ut de subjecto, sed distributio non convenit subjecto, sed homini. Itaque illud subjectum propositionis cui affigitur signum distributionis, dicitur subjectum distributionis. Sed haec distributio, et universalitas est impliciter distributio quando non dependet, nec restringitur ab alio termino antecedente, cuius resolutio prius dari debeat quam resolutio termini distributi. Est autem distributio secundum quid, quando est dependens ab alia priori resolutione; ut si dicam: Hominis quilibet equus currit, licet ly equus afficiatur signo distributionis, non tamen simpliciter est universalis, quia restringitur a ly hominis, et non possumus resolvere, id est descendere sub illo termino equus antequam descendamus sub illo termino hominis, ut in Lib. m, in tractatu de inductione, clare ostendemus. Et sic universalitas propositionum tunc est simpliciter talis quando in sua distributione et resolutione, seu descensu, est independens ab aliqua priori resolutione alterius termini; quando autem est dependens, est universalitas secundum quid.

Propositio particularis est in qua subjectum afficitur signo particulari, ut: Quidam homo disputat. Signa particularia sunt quidam, aliquis, alter, et similia, quae pluribus convenire faciunt, sed non distributive. Propositio indefinita est, in qua

subjectum est terminus communis et nullo signo afficitur; ut: Homo disputat. Propositio singularis est, in qua subjectum est terminus singularis, vel terminus communis affectus signo singularitatis; ut: Petrus disputat; iste homo disputat. Terminus autem singularis est qui de uno solo et non de pluribus potest praedicari.

Tertia divisio est in propositionem affirmativam et negativam, quam D. Thomas, i Periherm., lect. viii, appellat generis in species. Affirmativa propositio est, in qua praedicatum affirmatur de subjecto, ut: Homo est albus; negativa, in qua praedicatum negatur de subjecto; et sic affirmatio facit compositionem, negatio vero divisionem.

Quia ergo affirmatio et negatio penes copulam attenditur, oportet advertere quod duplex est copula: quaedam principalis, qua unit praedicatum subjecto; quaedam minus principalis (quam etiam implicationis vocant), quae est pars extremi; ut quando dico: Petrus, qui est doctus, est justus, illud qui est tenet se ex parte subjecti, et constituit unum extremum super quod cadit copula uniens praedicatum; et ista est principalis. Copula principalis alia est simplex, alia complexa: simplex, ut quando unam solum pono, v. g.: Petrus est justus; complexa, ut quando ponitur duplex, v. g.: Petrus est, vel fuit justus. Et quidem in copulis complexis, si utraque negetur, vel utraque affirmetur, clare constat quod tota propositio est affirmativa, vel negativa, ut: Petrus nec est, nec fuit albus, est simpliciter negativa; Petrus est et fuit albus, simpliciter affirmativa. Si autem una affirmetur et altera negetur, ut si dicas: Petrus est, vel non fuit albus, formaliter est mixtae qualitatis, id est simul affirmativa et negativa; virtualiter autem illa di-

cetur affirmativa, quod ex se infert unam affirmativam, et virtualiter negativa illa, quae infertur ex una negativa. Cujus ratio est quia, si una propositio infert unam affirmativam, illa propositio illata non potest verificari nisi supponant extrema; ergo oportet quod etiam in ejus antecedente extrema supponant, quia non potest antecedens esse verum et consequens falsum in bona consequentia; ergo oportet quod talis propositio inferens affirmativam per bonam consequentiam sit virtualiter affirmativa, hoc est exigat ad sui verificationem idem quod affirmativa, scilicet suppositionem extremorum; v.g. hęc propositio : Petrus est et non fuit albus, est virtualiter affirmativa, quia infert hanc : Petrus est albus, quia) est absolute affirmativa.

E contra vero, si una propositio infertur ex una negativa, dicitur virtualiter negativa, licet in se sit mixta) qualitatis, quia non exigit ad sui verificationem, nisi id quod exigit negativa, scilicet quod verificetur etiam sine suppositione extremorum, eo quod infertur ex una negativa, quod sine suppositione extremorum verificatur, et per consequens eodem modo verificabitur ea quam infert, quia in bona consequentia, si antecedens est verum consequens non potest esse falsum; sicut hęc : Petrus est vel non fuit albus infertur ex ista : Petrus non fuit albus, et ita prima est virtualiter negativa. Et sic propositio disjunctiva mixta) qualitatis est virtualiter negativa; copulativa vero mixtae qualitatis est virtualiter affirmativa.

Propositio negativa, cum constet ex copula negata, negatio autem est malignantis naturae, quod destruit quidquid post se invenit, consequenter duplicata negatio efficit affirmationem, quia prima negatio

destruit secundam. Et eodem modo, cum negatio habeat vim distribuendi, si invenit subjectum distributum, tollit distributionem ejus quod Dialectici vocant immobilitare; et sic negatio mobilitat, id est distribuit immobilitatum, et immobilitatum mobilitatum, id est distributum; ut si dicas : Non omnis homo disputat, ly non omnis est idem quod quidam, particularis, de quibus in Cap. de equipollentia.

Quarta divisio est in propositionem de inesse et modalem. Modalis propositio est in qua verbum seu copula afficitur aliquo ex his quatuor modis, scilicet necessario, contingenter, possibiliter, impossibiliter; quia isti modi afficiunt ipsum verbum, quantum ad rationem et modificationem componendi propositionem et copulandi. Propositio autem de inesse est illa, quod sine talibus modis copulat, componit unum extremum cum alio, quamvis aliis adverbiiis modificantibus verbum aut predicatum constet, quia non pertinent specialiter ad modificationem compositionis et copulationis. Hęc propositiones : Petrus est albus; Petrus juste vivit, sunt de inesse; hęc vero modales : Petrus contingenter disputat; necessario videt, etc. De his modalibus latius dicemus, tractando de oppositionibus.

Omnes istae divisiones fiunt et sumuntur ex parte copulae, praeter illam, quod est in universalem et particularem, etc., quod sumitur penes quantitatem ex parte subjecti. Categorica enim et hypothetica penes copulam distinguuntur, quia categorica constat copula verbali, hypothetica conjunctione propositionum. Item affirmativa constat copula affirmata, negativa, copula negata. Modalis constat copula modificata modificatione tangente ipsam compositionem; propositio de inesse, copula simplici et absoluta.

CAPUT VIII.

De materia propositionum.

In propositione subjectum habet rationem materiae quasi partialis respectu praedicati, quia praedicatum de subjecto dicitur et quasi in eo recipitur. Rursus subjectum et praedicatum dicuntur quasi materia copulae, quia secundum habitudinem et convenientiam praedicati ad subjectum fit vel non fit debito modo unio ipsa inter praedicatum et subjectum. Et haec habitudo terminorum, ex quibus quasi ex materia propositio componitur, dicitur absolute propositionum materia. Et est triplex, alia naturalis, alia contingens, alia remota. Naturalis in qua unus terminus est de essentia alterius; et sic vel fundant habitudinem essentialem, ut si dicas: Homo est animal, vel necessariam propria* passionis, ut: Homo est risibilis. Contingens in qua praedicatum accidentaliter convenit subjecto, et potest adesse et abesse sine subjecti corruptione, ut: Petrus est justus. Remota, in qua praedicatum repugnat subjecto, ut: Homo est lapis; et sufficit repugnantia naturalis, nam supernaturaliter id quod erat in materia remota, scilicet Deus, et homo, factum est in materia naturali, postquam Verbum factum est homo.

Praedicatio alia identica, alia formalis. Item alia directa, alia indirecta. Identica, in qua idem de se ipso, vel synonymum de synonymo praedicatur, ut: Homo est homo. Formalis, in qua praedicatur forma, vel aliquid ad instar formae de aliquo, ut: Homo est justus; homo est animal. Praedicatio directa est in qua praedicatur id, quod habet rationem formae de eo, quod habet rationem subjecti, sive sit forma essentialis, ut definitio, vel pars definitionis

de definito, et superius de inferiori, sive sit forma accidentalis de subjecto; unde et praedicatio directa alia est essentialis, alia accidentalis. Indirecta praedicatio est in qua e converso subjectum dicitur de forma, aut definitum de definitione, ut: Coloratum est homo; animal rationale est homo; et ista proprie non est essentialis, aut accidentalis. Sed de his latius, in Logica, Q. v. Art. ii.

CAPUT IX.

De proprietatibus propositionis, quo ordine tractandae sunt.

Explicata natura propositionum, earumque divisione et diversitate materiae, sequitur ordine doctrinae agere de proprietatibus propositionis. Quaedam autem proprietates sequuntur ipsa extrema seu partes propositionis, quaedam totam ipsam propositionem. Proprietates partium propositionis, quae solum conveniunt illis prout intra propositionem, sunt quinque, scilicet suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio, appellatio. Proprietates quae sequuntur totam propositionem sunt tres: oppositio, conversio, sequipollentia; et istae proprietates possunt inveniri tam in propositionibus de inesse, quam in modalibus. Et ideo prius agemus de proprietatibus extremorum propositionis, deinde de proprietatibus totius propositionis; et prius in propositionibus de inesse, deinde in modalibus.

CAPUT X.

De suppositione.

Suppositio definitur quod est acceptio termini pro aliquo, de quo certificatur. Multi ex recentioribus hanc definitionem non admittunt, existimantes quod suppositio solum est

acceptio nominis pro re quam significat, nec distinguunt suppositionem a significatione seu ab exercitio significationis, qua vox substituitur in significando loco rei. Unde illud antiquum et acceptatum principium, quod aliqua? propositiones sunt de subjecto non supponente, et ideo, si sint affirmativae, falsae sunt, ab ipsis rejicitur; quia omne nomen sive intra, sive extra propositionem supponit, hoc ipso quod substituitur pro aliquo apud intellectum; nam et Aristoteles dixit, in i Elenchorum, quod quia res nobiscum ferre non possumus, utimur nominibus pro rebus.

Gaeterum evidenter distinguit S. Thomas inter significationem nominis et suppositionem in Q. ix, de Potentia, Art. iv, in corpore, et ad 6. Et idem colligitur ex I P., q. xxxix, Art. v, ad 5, ubi admittit illam regulam Sophistarum: « Quod nomina substitutiva supponunt, adjectiva vero non supponunt, sed copulant. » Ergo apud S. Thomam non est idem significatio quod suppositio; adjectiva enim significare constat.

Denique rationem hujus assignavit S. Thomas, in m Sent., Dist. vi, Q. i, Art. m, ubi ita inquit: « Quod in quolibet nomine est duo considerare, scilicet id a quo imponitur nomen, quod dicitur qualitas nominis, et id cui imponitur, quod dicitur; substantia nominis et nomen proprie loquendo dicitur significare formam, sive qualitatem, dicitur vero supponere pro eo cui imponitur. » Et inde infert, in solutione ad 1, « quod diversitas suppositionis non facit aequivocationem, sed diversitas significationis. » Distinguit ergo manifeste S. Thomas suppositionem a significatione. Et nos ex ejus verbis dicimus quod, cum significatio nominis sit qualem substitutio pro re significata, dupliciter potest intelligi substitutio, uno modo

substitutio repraesentativa, qua ipsae voces nobis ingerunt res significatas; et haec non est suppositio, sed significatio. Alio modo est substitutio quasi applicativa (et ideo solum est intra propositionem ubi fit applicatio ad copulam et ad extremum), qua, postquam intellectus accepit repraesentationem et significationem vocis, vel conceptus, applicat diversimode in propositionibus ipsum nomen, ut stet pro eo cui vult aliquid applicare; sicut cum dico: Homo est albus, ly homo non solum mihi repraesentat naturam humanam, sed etiam substituo illud pro eo cui applicanda est albedo per illam copulam est. Unde considerat intellectus, an respectu talis copulae detur vere et proprie subjectum quod sit homo, et si datur, vere substituit tale subjectum in propositione; si autem non invenitur, substitutio est nulla, sicut si dicerem: Antichristus fuit bonus; Adam est albus, non substituo, nec supponunt illa subjecta, quia respectu illius copulae fuit non datur, nec applicatur Antichristus, et respectu illius copulae est, non datur Adam, et sic vocantur propositiones de subjecto non supponente.

Sic ergo explicatur definitio: Supposito est acceptio termini, id est acceptio substitutiva ab intellectu facta in ordine ad aliquam copulam in propositione; et sumitur pro acceptance passiva ex parte termini accepti, non pro activa ex parte intellectus accipientis. Additur in definitione: pro aliquo de quo verificatur. Intellige pro quo verificatur illa acceptio termini seu substitutio, non de quo verificatur propositio. Non enim requiritur ad suppositionem veritas seu verificatio propositionis, siquidem etiam in propositione falsa datur suppositio; ut cum dico: Homo est lapis, ly homo supponit, quia vere invenitur id cui convenit

esse homo respectu illius copulse
\$st, et secundum exigentiam ejus;
sed requiritur ad suppositionem ve-
rificatio acceptionis termini, et subs-
titutionis ejus, id est quod id cui con-
venit illud nomen, et pro quo subs-
tituo illud in ordine ad copulam
propositionis, vere inveniaf.ur, et
detur juxta illius copulqB exigen-
tiam.

Ad comprobendam autem, et os-
tendendam suppositionem termini,
utimur propositione demonstrante
illam in ordine ad copulam, ut si
dico : Homo est albus, ostendo quod
homo supponit, quia in ordine ad
illam copulam est, demonstrato ho-
mine, verum est dicere : Hoc est
homo; et in ista propositione : Adam
fuit, ly Adam supponit, quia hoc in-
dividuum, demonstrato Adam, ali-
quando fuit; et si dico : Homo est
nomen verificatur suppositio sub-
jecti, dicendo: Homo, demonstrata
voce, estly homo, seu est n>.r homo,
et sic de caeteris. Haic autem demons-
tratio, quando dico : Hoc est, etc.,
non requiritur quod fiat ad sensum,
sed sufficit quod ad intellectum
demonstretur, quia praeterita et fu-
tura non demonstrantur ad sensum,
et similiter occulta; ut si dicam:
Aurum est non demonstratum, sci-
licet aurum quod est in terra, ly au-
rum supponit, quia verificatur di-
cendo : Hoc (demonstrato auro per
intellectum) est aurum, non autem
demonstrato per sensum; sic enim
falsificaretur propositio, quia si
monstratur non est occultum, sicut
etiam falsificatur si ly demonstra-
tum, etiam ad intellectum non de-
monstretur. Quare propositio de-
monstrans suppositionem non dat
illi verificationem, sed designat ut
ostendit illam; et sic, cum dicitur
quod suppositio est acceptio pro ali-
quo, de quo verificatur, intelligitur
sic: de quo verificatur in proposi-
tione, in qua ponitur, quasi in exer-

citio; in alia vero, in qua demons-
tratur, quasi in actu signato, ut in
manifestante, seu probante supposi-
tionem.

Ex dictis colligitur quod supposi-
tio termini non datur extra proposi-
tionem. Licetenim terminus, etquee-
libet vox significativa extra propo-
sitionem significet ut terminus, non
tamen applico et substituo illum pro
aliquo, verificando illum secundum
exigentiam alicujus copulae, nisi in
propositione, in qua solum inveni-
tur copula, et invenitur applicatio
unius ad alterum per modum prae-
dicati et subjecti; et sic substitutio
applicativa pro aliquo verificata se-
cundum exigentiam copulae, quod
est suppositio, extra propositionem
non datur; substitutio vero signifi-
cativa et ordinata ad componen-
dam propositionem datur.

Colligitur secundo quod supposi-
tio, ut explicatur in definitione, ita
generaliter est definita, quod etiam
adjectivis quando adjective tenen-
tur potest applicari; ut si dicam :
Petrus est albus, ly albus etiam acci-
pitur pro aliquo de quo verificatur,
et cui convenit ratio albi juxta exi-
gentiam copulee. Si tamen supposi-
tio accipiatur strictius, pro eo quod
est non solum accipi pro aliquo, sed
etiam reddere suppositum verbo,
quod est strictiori modo supponere,
sic adjectiva non supponunt, sed
copulant suum significatum formale
a'teri supposito, ut dicebant anti-
qui.

CAPUT XI.

De divisionibus suppositionis.

Suppositio, cum sit acceptio ter-
mini pro eo de quo verificatur, dicit
respectum et ordinem ad tria; et
penes illa sumuntur ejus divisiones.
Dicit enim respectum ad significa-
tum, pro quo supponit, ad verbumg

in ordine ad quod supponit, ad signum modificans, quo modificatur ad supponendum..

Primo ergo ex parte significati dividitur suppositio in propriam et impropriam. Suppositio propria est acceptio termini pro eo quod proprio significat, vel repraesentat; ut cum dico: Leo rugit, accipitur leo pro animali, quod proprie significat. Impropria suppositio est acceptio pro eo quod improprie significat, et quasi metaphorice; ut cum dico: Vicit Ico de tribu Juda, accipitur leo pro Christo, quem proprie non significat. Et sic in istis propositionibus: Christus vicit; leo de tribu Juda vicit, licet accipiatur subiectum pro eodem, scilicet pro Christo, diverso tamen conceptu et repraesentatione; nam in primo repraesentatur Christus absolute et simpliciter, quia proprie; in secundo vero repraesentatur Christus cum connotatione ad leonem verum, et ita nomen leo improprie repraesentat, et supponit pro Christo, quia ratione connotationis, et non simplicis ac directi significati illum repraesentat; et ideo isti modi metaphoricae locutionis habent elegantiam et delectationem, quia non simplici modo, sed quasi quodam circuitu et connotatione res significant.

Propria suppositio dividitur in tres species, scilicet materialem, simplicem, personalem. Materialis est acceptio termini pro se, id est pro ipsa voce, et non est proprietas logicalis formaliter et artificiose, sed materialiter, et ideo in definitione suppositionis propriae posuimus, quod est acceptio pro eo quod proprie significat, vel repraesentat. Quando enim supponit materialiter, repraesentat se, non significat; ut cum dico: Homo est nomen; Blytiri est vox, nisi forte subintelligas, vox homo, vox Blytiri, tunc enim ly vox non supponit materialiter, ly autem homo

vel Blytiri materialiter supponunt, quia non pro re quam significant, sed pro voce, ut se repraesentat, supponunt. Cognoscetur suppositio materialis ex tribus: Primo, si ponatur terminus non significativus, ut Blytiri, Scindapsus; isti enim non possunt supponere nisi pro se. Secundo, si ponantur signa materialitatis, ut sunt: Haec dictio, hic terminus, etc., faciunt stare rem demonstratam per illam materialiter. Tercio, si ex parte praedicati ponatur aliquid quod non significat rem, sed terminum; ut si dicas: Homo est vox, homo est nomen.

Suppositio simplex est acceptio termini pro eo quod primo et immediate significat et non mediate; ut si dico: Homo est species, ly homo supponit suppositione simplici. Ubi adverte nomina significare duo: primum quod est quasi primum et formale; secundum quod est id in quo invenitur tale primum, et est quasi secundarium significatum a nomine, quia in eo, quasi in supposito et materiali susceptivo reperitur id quod significat nomen; v. g. homo significat primum et immediate humanam naturam, mediate vero omne illud in quo illa invenitur, id est omnia individua hominis.

Suppositio ergo simplex est acceptio termini pro eo quod est significatum primum et immediate, ita praecise quod non transit ad secundarium significatum, et ad ea, in quibus invenitur primum, sed cum praecisione stat pro primum significato. Et ideo est simplex et praecisa suppositio, quae stat in immediato et primum significato, non quasi duplex, quae transeat ad secundum et mediatum; sicut quando dico: Homo est species, non accipitur homo pro individuis, sed pro homine ut sic, et praescindendo ab individuis: unde non valet: Homo est species; ergo Petrus est species.

Et ideo in simplici suppositione semper intercedit appellatio, quia praedicatum convenit subjecto sub aliqua praecisione, et formalitate, qua non descendit ad individua.

Suppositio personalis est acceptio termini pro individuis, seu pro his, quae materialiter et mediate significantur. Et ideo vocatur personalis, quia convenit quasi personis, seu suppositis alicujus rei; sicut cum dicimus : Omnis homo est animal, convenit hoc etiam individuis: et valet bene descendendo : Ergo iste homo est animal, etc. Unde suppositio personalis est capax ascensus et descensus, non simplex.

Deinde tertio dividitur suppositio personalis, ex ordine ad verbum, seu copulam, in essentialem seu naturalem et accidentalem. Suppositio naturalis est acceptio termini pro omnibus, pro quibus natus est accipi, seu aliis verbis, est acceptio termini pro eo, cui intrinsece et essentialiter convenit praedicatum; ut: Homo est animal, ubi verbum est abstrahit a tempore in sui verificatione. Suppositio accidentalis est acceptio termini pro his solum, de quibus verificatur juxta exigentiam verbi, seu alio modo, est acceptio termini pro eo cui praedicatum non intrinsece, sed accidentaliter convenit, ut in hac: Homo est justus; homo disputat.

Quarto dividitur suppositio ex parte significationis in communem et singularem. Communis est acceptio termini communis pro suis inferioribus, ut: Homo disputat. Suppositio singularis et discreta est acceptio termini singularis pro re singulari, ut : Petrus disputat, hic homo disputat.

Quinto dividitur suppositio communis ex parte signorum in determinatam et confusam. Suppositio determinata est acceptio termini communis indefiniti, aut signo particu-

lari affecti, ut: Homo disputat; quidam homo disputat. Suppositio confusa est acceptio termini communis cum signo universali, vel etiam speciali signo confusionis, ut: Omnis homo disputat; tantum homo disputat. Confusa est duplex, altera distributa, altera confusa tantum. Distributa est acceptio termini communis, qui immediate afficitur aliquo signo distributionis, ut: Omnis homo disputat; ly homo stat distributive. Confusa tantum est acceptio termini, qui afficitur mediate signo universali affirmativo, vel aliquo speciali signo confusionis. Exemplum primi : Omnis homo est animal; ly animal stat confuse tantum. Exemplum secundi: Tantum homo disputat; requiritur oculus ad videndum; ly homo et ly oculus stant confuso. In eap. seq. explicabimus specialia signa confusionis. Et ista confusa vel est confusa disjuncta, vel copulata. Disjuncta est quam exemplis allatis explicavimus. Copulata, quae afficitur signo colectivo; ut : Omnes apostoli sunt duodecim; omnes planetae sunt septem; ly apostoli et ly planetae stant confuse copulate, seu collective.

Solet etiam cognosci differentia istarum suppositionum ex descensu vel ascensu, qui unicuique debetur; nam suppositioni determinatae debetur descensus disjunctivus; distributivae, copulativus; confusae tantum, disjunctus, vel copulatus. Quis sit autem ascensus copulativus et disjunctivus; disjunctus et copulatus, dicetur libro sequenti, Gap. ii et iii. Cum autem solum personali suppositioni debeatur ascensus et descensus, quia ascensus et descensus sumitur per ordinem ad individua, ad quae descendimus ab universali, vel ascendimus ab ipsis singularibus ad universale, soli autem personali convenit accipi pro individuis; ideo optime dignoscitur varia suppositio

personalis penes varium descensum et ascensum ad individua. Et quia descensus et ascensus, quasi quidam motus est, ideo terminus sub quo possumus immediate et independenter ab alio descendere et ascendere dicitur supponere, seu stare mobiliter; quando autem non potest descendi aut ascendi immediate, sed dependenter a resolutione alterius termini (idem est resolutio quod descensus et ascensus), dicitur stare immobiliter. Et descensus disjunctus vel copulatus non reputatur simpliciter resolutio termini, quia non fit descensus per propositiones notiores quoad veritatem, sicut ad resolutionem requiritur, sed per numerationem ejusdem termini; ut si dico: Omnis homo est animal, disjunctus descensus debetur illi termino animal, sic dicendo: Omnis homo est hoc, vel illud, vel illud, vel illud animal; ad equitandum requiritur equus, sub ly equus fit descensus disjunctus: Requiritur hic vel ille, vel ille equus ad equitandum; quia) numeratio non magis manifestat et resolvit veritatem, sed solum numerat terminos. Et similiter: Omnes apostoli sunt duodecim resolvitur sic; Iste, et ille etc., sunt duodecim.

CAPUT XII.

• Re(julæ suppositionis.

Ut melius cognoscantur suppositiones determinatae, distributivae et confusae, solent tradi aliquae regulae, quae sunt generales pro omnibus; et aliae, quae sunt speciales pro relativis; habent enim relativa specialem difficultatem in resolvendo suam suppositionem.

Antequam vero tradantur regulae, supponendum est esse quaedam signa, seu notas, et syncategoremata, quae afficiunt terminos ad facien-

dum illos stare universaliter, vel particulariter; et sic efficiunt suppositionem distributam, vel determinatam, vel confusam tantum. Signa universalitatis sunt quaedam affirmativa, quaedam negativa, quaedam mixta. Affirmativa ut omnis, quilibet, cunctus, totus etc. Negativa, ut nullus, nemo, non, nec. Mixta, ut contingenter, tantum; et alia quae exponuntur per affirmationem et negationem; ut: Contingenter homo est albus exponitur sic: Potest esse et potest non esse albus; tantum homo est rationalis, exponitur: Omne rationale est homo, et nihil aliud ab homine est rationale. Et sunt aliqua signa universalitatis seu distributionis completae, scilicet, quae nihil includunt particularitatis, ut omnis, nullus absolute sumpta; alia sunt signa universalitatis seu distributionis non completae, ut alter, neuter, omne, pro generibus singulorum. Item est signum universalitatis ly et copulative tantum, ut quando dico: Petrus et Paulus est animal; habet enim vim universalitatis, quia copulat plura individua.

Signa particularia sunt aliquis, quidam, nonnullus etc., et particula vel, quando non copulat terminos, sed disjungit. Signa specialia confusionis, quae scilicet non distribuunt, sed tantum confundunt, sunt ly omnis collective acceptum, ly tantum; ut dico: Tantum homo est discursivus; ly requiritur, aut ly promitto et similia, ut: Requiritur equus ad equitandum; promitto tibi librum; bis cantavi missam. In istis propositionibus terminus tenetur confuse tantum, quia non licet sub illo ascendere, aut descendere.

Inter signa distributionis affirmativa et negativa hoc interest, quod virtus distributionis affirmativae sistit in termino immediato, non autem transit ad mediatum, sed relinquit illum confusum; ut si dico: Omnis

homo est animal, solum ly homo distribuitur, animal vero confunditur. Et fere omnis suppositio confusa habet ortum ex aliqua universalitate mediata, a qua dependet in sui resolutione, vel formaliter vel virtualiter. Sicut ly tantum ideo est signum confusionis, quia habet unam exponentem in qua terminus affectus a ly tantum sequitur mediate unam universalem; ut si dico : Tantum homo est rationalis, exponitur per hanc : Omne rationale est homo; ubi homo sequitur mediate universalem distributam. Et si dico : Ad equitandum requiritur equus, eequivalet isti: Ad omnem equitationem requiritur equus; vel : Non potest fieri aliqua equitatio sine equo; ubi subsequitur universalem affirmativam. Et quando dico : Bis cantavi missam, ly bis tenetur copulative, id est semel et iterum; ubi ly et est signum universalitatis. Itaque fere semper confusa suppositio oritur virtualiter aut formaliter ex universalitate affirmativa mediata a qua dependet. At vero universalitas negativa distribuit terminum immediate et mediate positum, quia negatio distribuit totum, quod invenit post se; ut: Nullus homo est lapis, ly homo et ly lapis distribuuntur.

Ponuntur ergo sex regulæ ad cognoscendas suppositiones. Prima est : Omnis terminus nullo signo affectus, aut signo particulari, supponit determinate; ut: Homo disputat; aliquis homo disputat; quæ suppositio determinata vocatur, quia verificatio ejus debet fieri in aliquo determinato supposito, non in aliquo vage secundum numerationem copulatam, vel disjunctam, ut in confusa, nec in distributione et universalitate, ut in distributiva. Et non dicitur suppositio indefinita, licet conveniat termino in propositione indefinita, ut : Homo disputat, quia indefinitum dicitur respectu propo-

sitionis, quia veritas ejus stare potest sive in uno tantum individuo, sine in multis ; at vero suppositio termini, non verificentur indefinite, aut vage, sed ostendendo determinate hoc individuum, vel illud in suppositione determinata.

Secunda regula : Omnis terminus affectus immediate signo universalis affirmativo, vel affectus signo universalis negativo mediate vel immediate supponit distributive; ut: Omnis homo est animal, ly homo stat distributivo; nullus homo est lapis, uterquo terminus stat distributive.

Tertia : Omnis terminus communis, qui sequitur mediato signum universale affirmativum, vel generalius loquendo, omnis terminus qui dependet in sui resolutione ex aliqua priori universalitate, vel formaliter in se, vel virtualiter in sua exponente, supponit confuso disjunctim. Et donique omnis terminus affectus immediate aliquo signo speciali confusionis ex supra relatis supponit confuso disjunctim, id est debetur illi solum descensus et ascensus disjunctius, non disjunctivus; ut: Omnis homo est animal, ly animal stat confuse; tantum homo est rationalis, ly homo stat confuse, quia una suarum exponentium est hec : Omne rationale est homo; ubi ly homo supponit confuso. Requiritur equus ad equitandum; promitto tibi librum; bis cantavi missam, supponunt tantum confuse.

Quarta regula : Terminus communis affectus immediate signo colectivo supponit confuse copulativum, ut: Omnes apostoli Dei sunt duodecim, quia sub illo termino apostoli solum licet ascendere copulativum, non copulative.

Quinta : Si concurrant duo signa universalis super eundem terminum, videndum est quomodo dempta prima negatione, aut signo universalis, remaneat; et, si remaneat

distributus in ordine ad terminum supponentem determinate, antea supposebat confuse; si autem remaneat distributive in ordine ad supponentem confuse, antea stabat determinate. Ut si dicam : Nullus homo non est animal, dempta prima negatione de ly nullus, ly animal remanet distributum in ordine ad ly homo, qui stat determinate, et sic antea ly animal supposebat confuse ; si autem dicam : Non omnis homo est animal, dempto ly non, remanet homo distributus in ordine ad ly animal stans confuse, et sic antea supposebat determinate.

Sexta regula : In complexis quorum una pars se habet ut determinans, alia ut determinabilis; ut si dicam: Equus hominis, ubi ly hominis determinat et restringit ly equum, quando accipiuntur unica acceptione, par illa quod se habet ut determinans non potest resolvi antequam resolvatur totum complexum; ut si dicas : Equus hominis currit, non potest descendi sub ly hominis, antequam sub ly equus. Si vero non accipiatur unica acceptione, potest utraque pars resolvi ante resolutionem totius; ut si dicas : Hominis equus est animal; vel: Hominis quilibet equus est animal, sub utroque potest descendi et ascendi juxta regulas communes. Dicitur accipi unica acceptione quando obliquus sequitur post rectum, quia facit quasi unum terminum cum illo; idem est enim dicere : Equus hominis et equus possessus. Accipitur autem pluribus acceptionibus quando obliquus antecedit, ut: Hominis equus, quia sumuntur ut diversae acceptiones, seu ut diversi termini capaces diversae suppositionis et resolutionis. De quo vide infra, Q. vn, Art. n, argum.-5.

CAPUT XIII.

De relativis.

Circa relativa notandum est quod loquimur de relativo grammaticali, ut qui, alius etc., non de relativo logicali, quod pertinet ad predicamentum relationis. Et definitur tale relativum, quod estm' ante latae recordativum. Dividitur autem in relativum substantiae, et accidentis. Relativum substantiae est quod refert suum antecedens per modum substantiae, ut ly qui, ly ille etc. Relativum accidentis, quod refert antecedens per modum denominativi, ut ly quale, ly tale etc. Et unumquodque istorum vel est relativum identitatis, scilicet quod refert et accipitur directe pro eo, pro quo suum antecedens, ut: Petrus est doctus, et ille disputat; nix est alba, et talis est cygnus; vel est relativum diversitatis, quod scilicet accipitur pro alio, quam suum antecedens, refert autem suum antecedens in obliquo, ut: Petrus disputat, et alius loquitur, id est alius a Petro, ubi ly a Petro refertur in obliquo ; nix est alba, et alter est corvus, ubi ly alter refert aliud accidens a suo antecedente.

Denique aliud est relativum reciprocum, scilicet quod regressionem quamdam significat super suum antecedens, ut: Homo diligit se, Petrus est ipsemet; et non reciprocum, quod scilicet talem regressionem non significat, ut: Petrus est albus, et ille loquitur; Petrus, qui loquitur, est albus. Et regressio stat in hoc quod relativum reciprocum non solum refert suum antecedens, ut subiectum, sed etiam ut predicatum, unit enim idem sibi ipsi. At vero non reciprocum refert suum antecedens ut subjectum cui aliquid aliud unit, vel ab eo dividit.

Igitur pro relativis sunt quatuor

regulae. Prima, quantum ad resolutionem, seu expositionem relativi: Relativum qui, positum in una propositione; resolvitur, seu exponitur per unam propositionem copulativam significatam per hunc terminum: Et ille, ut si dicas: Petrus, qui est doctus, disputat, resolvitur sic: Petrus est doctus, et ille disputat; homo est animal, qui est rationalis, resolvitur sic: Homo est animal, et ille est rationalis.

Sed in resolvendo relativo adverte duo: Primum, quod aliquando relativum est pars extremi, et cum copula implicationis; ut si dicas: Petrus qui est doctus disputat, ly qui est doctus tenet se ex parte subjecti, et facit unum extremum cum illo, et ita implicatur illa copula cum extremo, vocaturque copula implicationis. Tunc ergo relativum non semper resolvitur immediate, sed dependet a resolutione sui complexi, quod contingit quoties copulativa, per quam est resolvendum, habet aliquam partem falsam, si immediate resolvatur; ut si dicas: Omne animal, quod est rationale est risibile, non potest ly quod immediate resolvi, fieret enim hic sensus: Omne animal est rationale, et illud est risibile, ubi prima pars copulativae est falsa; sed oportet prius descendere sub distributione illa, et tunc resolvetur relativum. Secundum est quod, quando una affirmativa habens copulam implicationis de ly qui, resolvitur immediate per copulativam, cuius contradictoria debet resolvi per disjunctivam; ut haec: Aliquod animal, quod est rationale, est risibile, habet hanc contradictoriam: Nullum animal quod est rationale, est risibile, haec non potest resolvi per copulativam, sicut sua affirmativa, sed per disjunctivam, quia copulativae non opponitur contradictorie altera copulativa, quia habet eandem universalitatem ra-

tione ly et, sed disjunctiva. Unde melius est ad evitandas istas difficultates non resolvere relativum qui per copulativam, nisi facto prius descensu et resolutione totius complexi in singulares.

Secunda regula est pro restrictione relativorum. In resolutione relativi facta per copulativam, relativum unius propositionis refert suum antecedens positum in altera restricte; ut: Animal est rationale, et illud est risibile, ly illud refert restricte animal, scilicet illud animal, quod est rationale. Et nihil aliud est referre restricte, quam referro antecedens pro eo supposito, pro quo verificatur; non autem est sensus, quod referat omnes terminos inventos in categorica sui antecedentis; ut si dicas: Omnis homo est animal, et ille est risibilis, non intelligitur ille omnis homo, non enim designari potest aliquid, quod sit omnis homo, sed ille homo qui est animal, et pro quo verificatur quod est animal.

Tertia regula pro suppositione relativi reciproci. Relativum reciprocum supponit suppositione sui antecedentis, ita quod descendendo aut ascendendo sub antecedente, fit descensus sub relativo reciproco, et hoc vocant aliqui suppositionem sigillatum, id est sub suppositione alterius conclusam, quia non indiget alia suppositione quam sui antecedentis; ut: Homo diligit se, ly sc supponit determinate sicut ly homo; mater diligit filium suum, ly suum, quod est reciprocum derivativa} speciei, quantum ad connotationem, quam includit, supponit sicut suum antecedens, connotat enim matrem in obliquo ly suum, id est filium matris, et prout sic connotatum in obliquo, supponit sicut ipsum antecedens.

Quarta regula pro suppositione relativi non reciproci. Relativum

hoc non supponit suppositione sui antecedentis, sed juxta naturam signorum, quibus afficitur, sicut alii termini; ut: Omnis homo disputat, et ille docte loquitur, ly ille non stat distributive sed determinate; aliquod animal est rationale, et omnis homo est illud, ly illud stat confuse tantum.

CAPUT XIV.

De ampliacione, restrictione, alienatione.

Ampliatio definitur quod est extensio termini a minori ad maiorem suppositionem; ut: Homo potest esse justus extenditur usque ad homines possibles. Restrictio est coarctatio a majori ad minorem suppositionem; ut: Homo, qui est justus, est sapiens non stat pro omni homine, sed pro eo tantum, qui justus est.

Ut intelligantur istae definitiones nota quod terminus dupliciter potest ampliari vel restringi; uno modo in ordine ad plura, vel pauciora supposita, quibus convenit, secundo in ordine ad plura tempora, vel pauciora in quibus verificatur. Primo modo solum ampliatio et restrictio invenitur in termino communi; solum enim terminus communis habet individua, quibus convenire potest, unde talis ampliatio et restrictio solum invenitur in suppositione personali accidentali, nam simplex suppositio non transit ad individua, naturalis vero omnibus absolute convenit, sola vero accidentalis pluribus, vel paucioribus convenire potest; de pluribus enim dicitur: Omnis homo ost coloratus, quam luce: Aliquis homo currit, et de pluribus dicitur: Ilomo justus est sapiens, quam haec: Homo est sapiens. Secundo vero modo ampliatio et restrictio etiam termino singulari convenit; potest enim aliquod singulare verificari in pluribus differentiis temporum. Et tunc

dicitur ampliari terminus quantum ad differentias temporis, quando verificari potest in pluribus temporibus, seu differentiis temporum disjunctim, seu divisim; nam si supponit in ordine ad plura tempora copulativim, potius restringitur; ut si volo verificare quod aliquis homo, qui est vel fuit, est albus, facilius id invenitur, quam si velim verificare de homine aliquo qui est et fuit, et ideo illud primum ampliatur in pluribus suppositis, hoc restringitur.

Licet autem differentiae temporum apud Physicos sint solum tres, scilicet praesens, praeteritum et futurum, in ampliacione tamen logica attenduntur quinque, scilicet praesens, praeteritum et futurum, possibile et imaginabile. Et sunt aliquae regulae quibus dignoscitur quando terminus aliquis ampliatur. Prima: In propositionibus constantibus copula de praeterito, terminus antecedens verbum ampliatur ad id quod est vel fuit, subsequens vero restringitur ad id quod fuit; ut: Petrus fuit albus, ly Petrus potest stare pro eo qui modo est et fuit, vel qui fuit tantum et jam non est; sed ly album stat solum pro albo praeterito; album enim praesens non verificabitur per ly fuit sed per ly est in quantum praesens, etiamsi alias fuerit. Similiter si constat copula de futuro ampliatur terminus antecedens verbum ad id quod est vel erit, sequens vero restringitur ad id, quod erit; ut: Petrus erit albus, Antichristus erit peccator.

Intellige tamen quod semper requiritur quod terminus antecedens qui ampliatur fuerit, si est de praeterito, et futurus sit, si est de futuro; alias non verificaretur propositio, quia non recte unirentur extrema; sed ampliatio stat in hoc, quod terminus ille ita stet pro praeterito aut futuro, quod per eandem copulam etiam verificari possit de

subjecto praesenti, dummodo etiam fuerit, aut futurus sit.

Secunda regula : Terminus significans inceptionem ampliat omnes terminos ante se et post se ad id quod est, vel erit; significans vero desitionem, ad id quod est, vel fuit; ut si dicas: Motus incipit esse, motus desinit esse. Idem dicitur de termino significante actionem incipiendi, vel corrumperendi, vel prioritatem et posterioritatem; ampliat enim terminum supra quem cadit actio incipiendi ad praesens et futurum; ut: Petrus aedificat basilicam, vel ad praesens et praeteritum, si significat corruptionem; ut : Petrus destruit domum. Ly domus et ly basilica ampliantur ad eam quae est, vel erit, aut est vel fuit.

Tertia regula: Verbum potest et impossibile positum in propositione, ampliat omnes terminos ad possibilis, ut: Homo potest esse albus, verificatur etiam de homine et albo possibili. Idem invenitur in terminis significantibus aptitudinem; aptitudo enim quaedam possibilitas est. Ampliantur autem subjecta ad possibilis, si significetur aptitudo ad existendum, non vero solum ad agendum; ut: Petrus est generabilis, vel corruptibilis ampliat etiam ad Petrum possibilem, non existentem; haec vero: Petrus est ambulatorius, vel visivus, non ampliant subjectum, quia aptitudo ad agendum supponit esse subjecti, licet si propria passio sit conveniat etiam abstrahendo ab esse.

Quarta regula: Iste terminus imaginarius, aut verbum imaginatur, ampliat omnes terminos antecedentes et subsequentes ad imaginabilia, ut: Corpus imaginario est chymera. Similiter terminus significans actum animi interiorem, ut volo, intelligo, etc., ampliare potest terminum super quem cadit tanquam supra objectum usque ad imaginabilia;

ut: Petrus intelligit chymseram, ampliatur ly chymsera ad rem imaginabilem.

Restrictio est coarctatio a majori ad minorem suppositionem. Et potest fieri restrictio vel quoad tempus, ut: Petrus, qui fuit, non erit; vel quoad genus, scilicet femininum, vel masculinum, ut si sumatur: Aliquis homo est albus pro solis masculis, vel pro solis feminis; et denique quoad supposita per adjectivum, vel per genitivum possessionis adjunctum; v.g.: Homo albus currit; equus hominis non currit; genitivum enim possessionis restringit sicut adjectivum. Et potest restrictio cognosci, seu fieri dupliciter, vel per copulam implicationis, ut: Petrus, qui est justus, est doctus; vel per simplicem adjectivi appositionem, ut: Petrus justus est doctus; Petrus, qui praeteriit, non erit; Petrus praeteritus non erit; imo habitudinem copulae implicationis pro suppositis ad quae restringit, et pro tempore ad quod dicit ordinem, optime intelliges reducendo ad participium per modum adjectivi, ut: Petrus, qui est, erit, explicatur sic: Petrus existens erit; Antichristus, qui non est, erit, Antichristus non existens, erit. Et hoc servit pro regula cognoscendi quando terminus restringitur.

Regulae arguendi in ampliatione et restrictione sunt eadem, quia amplum et non restrictum sunt idem; et sumitur amplum pro eo quod est superius, seu communius; non amplum autem seu restrictum pro eo quod est inferius. Et solent tradi sex regulae; sed reducuntur ad duas, quia solum duplici modo procedit consequentia, vel ab amplo ad non amplum, id est a superiori ad inferius; vel e converso a non amplo ad amplum, id est ab inferiori ad superius.

Prima regula: Procedendo ab amplo ad non amplum, sive a non

restricto ud restrictum (idem enim sunt) valet consequentia in affirmativis, si procedatur cum distributione ampli, et posita constantia non ampli; in negativis etiam sine constantia non ampli. Si vero procedatur sine distributione ampli, seu non restricti, nunquam valet consequentia, nec negative, nec affirmative, quia sine distributione non complectitur omnia individua; et sic non infert determinate aliquod. Constantiam vocamus affirmationem de existentia alicujus subjecti. Ut si dicam: Omnis homo est albus, non possum inferre: ergo Petrus est albus, nisi addam constantiam: et Petrus est, qua constet illud individuum dari. Sed si dicam: Nullus homo est albus, etiam sine constantia infertur: ergo Petrus non est albus, quia ad negativam non requiritur suppositio et existentia extremorum.

Secunda regula: A non amplo ad amplum, sive a restricto ad non restrictum, valet consequentia opposito modo, silicet in affirmativis, si procedatur ad amplum sine distributione ampli, etiam sine constantia non ampli; in negativis, si arguatur sine distributione ampli et cum constantia; ut bene valet: Petrus disputat, ergo homo disputat; et: Petrus non disputat, et Petrus est, ergo aliquis homo non disputat. Sine constantia autem posset consequens esse falsum, casu quo tantum esset Paulus in mundo, et disputaret; tunc enim omnis homo disputaret, et verum esset antecedens, quod Petrus non disputat, quia non est. Si vero arguatur a non amplo cum distributione ampli, nunquam valet consequentia, nec affirmative, nec negative; ut si dicas: Homo disputat, ergo omnis homo disputat; aliquis homo non disputat, ergo nullus disputat, est falsa.

Alienatio, quae ab aliis solet dici remotio, est distractio termini a propria ad impropriam significationem, ut: Homo est pictus; Petrus est leo, scilicet in crudelitate. Unde alienatio pertinet ad impropriam suppositionem, et terminus alienans subjectum ponitur a parte praedicati, quia talia sunt subjecta qualia permittuntur a suis praedicatis; at vero quando ponitur ut adjectivum ex parte subjecti, restringit illud quasi adjacens ei, non vero alienat; ut si dicas: Homo pictus est imago, ly pictus non alienat, sed restringit ipsum analogum, et trahit ad minus principale.

CAPUT XV.

De appellatione.

Appellatio apud Grammaticos est idem quod nominatio, et appellare est nominare. Apud Dialecticos sumitur pro applicatione, qua speciali modo significatum unius termini applicatur ad significatum alterius; et sic definitur: Appellatio, quod est applicatio significati formalis unius termini ad significatum formale alterius. Ut si dicas: Petrus est magnus logicus, ly magnus non convenit absolute Petro, sed sub ratione et formalitate Logicae. Unde appellatio inducit hunc effectum, quod terminus appellans non absolute conveniat subjecto, sed ratione ejus super quod appellat, et quasi alligatus illi formalitati, media qua subjecto applicatur; sicut in dicta propositione ly magnus non absolute convenit Petro, sed ratione Logicae. Et ideo appellationis variatio magnum defectum affert in paralogismis, et aliquando valde latentem. Dicitur autem in definitione, applicatio significati formalis ad significatum formale, quia applicatio formalis ad materiale tantum est sim-

plex applicatio, seu praedicatio, non autem appellativa, quae aliquid applicat ad subjectum mediante aliqua formalitate, et non absolute; unde si dicas: Petrus est citharædus, et bonus, utrumque praedicatum applicatur simpliciter et absolute subjecto, non autem appellative unum ad alterum, id est sub aliqua formalitate alterius.

Appellatio dividitur in realem et rationis. Appellatio realis est quae fit secundum accidentia, aut formalitates reales, ut: Petrus est magnus logicus. Appellatio rationis est quae fit mediante accidente rationis, ut: Homo est species; non enim convenit praedicatum homini absolute, sed homini ut abstracte concepto, ubicumque autem aliquod praedicatum non convenit subjecto absolute, sed ratione alicujus formalitatis, est appellatio.

Quatuor sunt regulae appellationis; duae primae pro appellatione reali, duae aliae pro appellatione rationis. Pro appellatione reali est prima regula: Quando adjectivum ponitur a parte praedicati, et substantivum a parte subjecti, non est appellatio ad formale substantivi, sed applicatio ad suppositum ejus. Itaque praedicatum respectu subjecti non appellat, sed simplici modo applicat suum significatum ad suppositum materiale subjecti, quod antiqui solebant dicere aliis verbis; quod subjectum stat materialiter, et praedicatum formaliter. De quo vide S. Thomam, iii P., Q. xvi, Art. vn et ix. Exemplum est in hac: Medicus est magnus; album est dulce; hic homo, demonstrato Christo, est aeternus; applicatur in his praedicatum ad suppositum materiale subjecti. Excipimus propositionem in qua subjectum supponit suppositione simplici, ut: Homo est species; nam ibi homo proscindit a suppositis, et supponit abstracte

ab illis, et sub ista abstractione fit applicatio. Et nomine suppositi intelligimus suppositum importatum per nomen, non suppositum quod convenit rei, et non importatur per nomen; unde haec est falsa: Essentia divina generat, quia actus generandi applicatur ad essentiam, quae est suppositum illius nominis, non ad Personam, quae in re est suppositum essentiae.

Et nota aliquando terminum importare vicem duplicis suppositi, quod in re est idem, sed ratione formalis diversum; et mutatio istius suppositi est sicut mutatio appellationis; et haec est fallacia accidentis, quae saepe accidit in paralogismis, ut si dicas: Albedo est similitudo; similitudo est intensa; ergo albedo est intensa; variatur suppositum, quia albedo realiter est idem cum similitudine, sed non formaliter. Et similiter non valet in divinis: Pater est Deus; Filius est Deus; ergo Filius est Pater; quia ille terminus Deus, etsi realiter sit idem, virtute est multiplex, et identificari potest et modificari tribus Personis, illis manentibus distinctis, et qualibet inadaequate modificante essentiam. De quo vide inf., Lib. iii, Gap. vi.

Denique quando ex parte subjecti ponitur ly in quantum fit appellatio ex parte praedicati ad terminum reduplicatum, quia est idem ac si poneretur ex parte praedicati; ut: Christus in quantum homo, est creatura; Petrus in quantum albus, disgregat visum etc. Haec enim non absolute conveniunt subjecto, sed ratione termini reduplicati.

Secunda regula: Quando substantivum et adjectivum ponuntur a parte ejusdem extremi, fit appellatio adjectivi supra formale substantivi, ut: Petrus est magnus logicus; Magnus logicus disputat etc. Intelligitur regula dummodo adjec-

tivum non se habeat disparte ad substantivum, sed possit illud determinare ; nam in ista: Petrus est niger logicus, non est appellatio, quia termini sunt disparati. Intelligitur etiam de termino substantivo, quando, licet sit absolutus, habet tamen vim convocationis, ut homo dictus de Christo ; negatur enim haec propositio: Christus est homo aeternus, propter appellationem aeternitatis supra humanam naturam. Et eadem appellatio fit inter determinabile et determinationem, sicut inter substantivum et adjectivum ; ut si dicas : Equus Regis currit, denotatur quod quando est Regis currit; non autem fit appellatio, si dicas: Regis equus currit, quia verificatur de equo, qui est, vel fuit Regis, et ideo quando antecedit genitivus, seu determinatio, accipitur pluribus, quando sequitur nominativum, accipitur unica acceptione, ut supra diximus. Idem est de istis: Papam vidi; vidi Papam; in hac enim secunda, denotatur vidisse ipsum quando erat Papa, in prima id non requiritur, sed sufficit vidisse hominem, qui est, vel fuit Papa. Denique, ut appellet formale adjectivi supra substantivum, requiritur quod vere conveniat ipsi supposito substantivi, ratione tamen formalis; sicut cum dico: Petrus est bonus pater, oportet quod bonitas conveniat ipsi supposito patris, ratione tamen paternitatis ; et cum dico : Christus moritur, convenit supposito mors ratione humanitatis, seu ut habet vices suppositi humani.

Tertia regula: Praedicatum secundae intentionis conveniens rei significatae per nomen, appellat supra primum significatum, quia facit stare suppositione simplici, et ita non convenit absolute supposito, sed ut stat sub conceptu abstracto; ut si dicas: Homo est species; Animal est genus. Praedicatum autem

secunda) intentionis, quod ipsi nomini, seu termino convenit, non rei significatae, non appellat; ut si dicas : Ly homo est nomen; homo est animal est propositio, et similia, tunc enim faciunt suppositionem materiale.

Quarta regula: Terminus significans actum animae interiorem appellat supra objectum seu terminum, in quem fertur sub propria formalitate talis actus; ut: Cognosco hominem, id est sub conceptu hominis; cognosco papam, id est in quantum papa; volo delectari, id est sub ratione delectationis, non sub ratione mali. Semper enim actus isti feruntur in objecta non absolute, sed sub ea formalitate et praecisione, qua pertinent ad talem actum. Et praesertim hoc contingit, quando terminus significans objectum ponitur post terminum significantem actum animae et non ante; nam si dicas: Venientem cognosco, non appellat, sed potius ampliat ad objectum, sive cognoscatur tantum ut veniens, sive cognoscatur etiam in se; et sic non valet ista consequentia: Cognosco venientem, veniens est Petrus, ergo cognosco Petrum; possum enim cognoscere sub conceptu venientis, et non sub conceptu Petri. Et in hac regula fundantur omnes praecisiones, et prioritates, et diversa signa intellectus, in quibus ab uno ad aliud non valet argumentum.

Omnes regulae pro consequentiis appellationum reducuntur ad hanc: Quod variata appellatione non valet consequentia tam in appellatione reali, quam rationis, de quo dicemus in in lib., o. ix, circa defectus appellationis.

CAPUT XVI.

De oppositione.

Post explicatas proprietates pro-

positionis ex parte extremorum et partium ex quibus componitur, restat videre illas, quas sunt proprietates totius et non partium et ideo convenire solent uni propositioni comparative ad aliam. Et sunt tres, scilicet oppositio, aequipollentia, conversio. Gum autem istae tres proprietates non convenient alicui propositioni, nisi in habitudine ad aliam, quia oppositio unius propositionis cum alia propositione exercetur, et aequipollentia etiam est aequivalentia duarum propositionum, et conversio est mutatio unius in aliam; ideo oportet quod istae proprietates exerceantur inter propositiones non disparate se habentes, sed eisdem terminis constantes; sicut non opponuntur istae duae : Petrus currit, Paulus non disputat, nec una in aliam convertitur, aut aequipollet.

Igitur oppositio in communi potest definiri, quod sit affirmatio et negatio ejusdem de eodem. In qua definitione non comprehenditur subalternatio, quae non ita proprie est oppositio, nisi relativa, scilicet inter superius et inferius. Reliquae autem oppositiones penes affirmationem et negationem exercentur. Unde ad oppositionem inter propositiones requiritur triplex conditio. Prima ex parte extremorum : quod sint propositiones constantes eisdem partibus, seu extremis, ita quod non ponatur aliquid in una et non in alia, quod possit variare subjectum vel praedicatum propositionis. Secunda : quod servetur eadem acceptio terminorum, id est idem genus suppositionis, eadem ampliatio, eadem restrictio, eadem appellatio. Genus suppositionis, v. g., quod si in una propositione terminus supponit simpliciter aut personaliter, etiam in alia; sed non eadem species personalis suppositionis : haec enim in aliquibus oppositionibus mutatur, v. g., universalis in parti-

cularem, ut seq. cap. dicetur. Debet autem servari ampliatio, et appellatio, et restrictio, quia hoc pertinet quasi ad identitatem materiae et extremorum. Tertia : quod ex parte copulae sit opposita qualitas, scilicet in una affirmata, in altera negata.

Dividitur oppositio dicta in tres species, scilicet in contradictoriam, contrariam, et subcontrariam. Oppositio contradictoria, si definiatur secundum suam rationem formalem, est illa quae repugnat in veritate et falsitate, ita ut duae contradictoriae nunquam possint esse simul verae, aut falsa?; sed si una est vera, altera est falsa. Ex parte autem ejus quod se habet quasi materialiter, contradictoria} propositiones sunt universalis et particularis propositio, quarum una affirmatur, altera negatur; vel dua) propositiones de subjecto singulari, una affirmata, altera negata. Exemplum primi : Omnis homo est albus; aliquis homo non est albus. Exemplum secundi : Petrus currit, Petrus non currit.

Oppositio contraria, si definiatur ex parte sua} rationis formalis, est illa, qua) repugnat in veritate non tamen in falsitate, ita ut duae contrariae nunquam possint esse simul verae, bene tamen simul falsae. Ex parte rationis materialis, contrariae propositiones sunt universalis affirmativa, et universalis negativa ejusdem de eodem, ut: Nullus homo est albus; omnis homo est albus. Ambae sunt simul falsae, nunquam tamen contrariae possunt esse simul verae. Nec tamen intelligimus quod semper sint simul falsae, sed possunt esse, scilicet in materia contingenti.

Oppositio subcontraria, ex parte suae rationis formalis est illa, quae repugnat in falsitate, non tamen in veritate, ita ut possunt esse simul verae, nunquam tamen simul falsae.

Ex parte vero rationis materialis, subcontrariae propositiones sunt particularis affirmativa, et particularis negativa ejusdem de eodem; ut: Aliquis homo currit; aliquis homo non currit.

Et nota quod ubi oppositio exercetur penes quantitatem subjecti propositionis, et habent repugnantiam, quae formaliter requiritur ad talem oppositionem, dicuntur tales propositiones opponi de lege et de modo. Quando autem habent repugnantiam requisitam ad talem oppositionem, sed non quantitatem, dicuntur opponi de lege, sed non de modo. Itaque formalis repugnantia vocatur oppositio de lege; oppositio autem ex parte quantitatis subjecti dicitur de modo enuntiandi. V. g., istae sunt contrariae de modo et de lege: Omnis homo disputat; nullus homo disputat; istae autem sunt contrariae de lege, sed non de modo: Aliquis homo disputat (restringendo ly aliquis pro solis masculis); omnis homo non disputat, (non restringendo ly omnis pro solis masculis); tunc enim utraque est falsa, et non potest esse vera, casu quo femina disputaret, et nullus masculus.

CAPUT XVII.

De conditionibus requisitis ad species oppositarum propositionum, et regulis cognoscendi ipsas oppositiones speciales.

Duo in praesenti sunt certa: Primum quod quaecumque propositio, posita negatione a principio totius propositionis, redditur contradictoria ejus, quia negatio illa negat totum quod altera affirmat. Secundum: Si propositiones constant termino singulari ex parte subjecti, nihil aliud requiritur, ut sint contradictoriae, nisi ut una neget quod altera affirmat, invariata suppositio

ne, restrictione, ampliatione, et appellatione; ut: Petrus loquitur; Petrus non loquitur.

Si autem constant termino communi, requiritur ad oppositionem contradictoriam triplex conditio. Prima: Quod terminus non sit in utraque propositione universaliter distributus, nec in utraque particulariter supponens, sed in altera universaliter, in altera particulariter. Secunda: Quod ille terminus qui in una propositione est universalis, in altera mutetur in particularem, et e converso particularis mutetur in universalem. Tertia: Quod terminus stans universaliter, in ordine ad terminum stantem confuse, mutetur in particularitatem determinatam; et terminus stans universaliter, in ordine ad terminum stantem determinate, mutetur in particularitatem confusam. Exemplum est in istis: Omnis homo est albus; aliquis homo non est albus; ubi homo stat universaliter in prima, particulariter in secunda, et determinate. Et ly albus in secunda stat universaliter in ordine ad ly homo determinate, et in prima stat confuse.

In oppositione contraria, quae solum versatur circa terminos communes, si est contrarietas de modo, oportet quod in utraque propositione maneat eadem universalitas, et si quis terminus tenetur particulariter, mutetur in universalem; ut: Omnis homo est albus; nullus homo est albus. At vero in propositionibus contrariis, quae non sint contrariae de modo sed de lege, non requiritur, nisi quod inveniatur defectus veritatis in illis, id est quod non possint esse simul verae, possint autem esse simul falsae. Vide exemplum contrariarum de lege tantum infra, in fine hujus cap., et supra in fine cap. praeced.

In oppositione subcontraria, quae etiam versatur inter terminos com-

munes, requiritur ordine inverso quam in contrariis. Primo, quod si qu® universalitas datur in una propositione subcontraria, in alia mutetur in particularitatem, si est subcontrarietas de modo. In oppositione autem subcontraria de lege tantum, non requiritur nisi quod inveniat defectus falsitatis, id est quod non possint esso simul falsa), licet possint esse simul ver®, quidquid sit de universalitate, aut particularitate propositionum.

Et nota quod in propositionibus potest inveniri universalitas et particularitas dupliciter: uno modo ratione signi, quod est nota particularitatis, aut universalitatis, ut omnis, nullus, quidam etc; alio modo ratione modi afficientis propositionem modalem, ut impossibiliter, necessario, possibiliter. Et similiter ly et copulative sumptum, ly vel disjunctive, quando tenent se ex parte termini; primum enim est universalitas, secundum particularitas. Quando ergo dicimus quod universalitas debet mutari in particularitatem et e converso, intelligitur tam de universalitate signorum, quam modorum; nisi universalitas efficiatur pars extremi et non exerceat officium distribuendi, aut particularisandi, tunc enim mutari non debet; ut si dicas: Id quod est omnis homo est animal, ly omnis est pars extremi, nec debet mutari.

Sunt autem alia signa, quae partim habent universalitatem, partim particularitatem, et vocantur universalis incompleta et particularis incompleta, ut ly omne, pro generibus singulorum, non pro singulis illius generis; ut si dicas: Omne animal fuit in arca Noe, quod verificatur de omni specie animalis, non de omni individuo. Et similiter ly uterque facit universalitatem incompletam; et ly contingenter, quia resolvitur per ly et copulative, et per

ly possibiliter, quod est modus particularitatis. Si enim dicas: Homo contingenter currit, resolvitur sic: Homo possibiliter currit, et possibiliter non currit. Unde si isti modi incompleti in utraque propositione opposita affirmantur, vel in utraque negentur, etiam si alias copula ipsa in una propositione nogetur, et in alia affirmetur, nullam legem participant oppositionis; ut si dicas: Omnis homo contingenter currit; aliquis homo contingenter non currit, ubi ly contingenter utrobique affirmatur, non sunt contradictori® nec legem oppositionis participant; imo sunt aequivalentes ex parte modi, quia utrobique ly contingenter includit universalitatem, et particularitatem. Si tamen du® exponibiles includant virtualiter exponentes contrarias, habent oppositionem contrariam; ut ist®: Tantum homo est animal; tantum homo non est animal, sunt contrarie; quia inter suas exponentes habent istas: Omne animal est homo; omne animal non est homo.

Ad cognoscendum propositiones contrarias et subcontrarias, tam de modo, quam de lege sunt du® regul®. Prima: Quando dantur du® propositiones opposit® qualitatis circa eadem extrema, si affirmativa infert contradictoriam negativ®, et non infertur ex illa, tales propositiones sunt contrariae). Secunda: Quando sunt du® propositiones opposit® qualitatis circa eadem extrema, si ex contradictoria negativ® inferatur affirmativa, sed non e converso, tales sunt subcontrariae. Itaque semper attendenda est, quasi pro principio et regula, contradictoria negativ® (qu® semper affirmativa est) et videndum est an inferatur ex una affirmativa, vel inferat illam, ut inde judicemus an propositio sit contraria, vel subcontraria-

Ratio prim® regul® est quia, po-

sita contradictoria propositionis negativae, si illa infertur ex affirmativa, non stat affirmativam esse veram, quin contradictoria negativae sit etiam vera; siquidem infertur ex illa, et in bona consequentia, si antecedens est verum etiam et consequens. Si autem contradictoria negativae est vera, ipsa negativa non potest esse vera, sed falsa, quia contradictoria ejus est, ac per consequens pugnant in veritate illae duae propositiones, affirmativa scilicet et negativa. Rursus non pugnant in falsitate, sed possunt simul esse falsae, quia ex contradictoria negativae non sequitur affirmativa, ergo stat contradictoriam negativae esse veram, et affirmativam falsam; quia ubi non datur bona consequentia, potest antecedens esse verum, consequens falsum; sed in eodem casu etiam negativa est falsa, quia contradictoria ejus est vera; stat ergo negativam et affirmativam esse falsam. Exemplum hujus praticari potest in his propositionibus: Omnis homo currit; nullus homo currit, contradictoria enim negativae est: Aliquis homo currit, et illa infertur ex affirmativa, non vero infert illam.

Ratio secundae est ordine inverso, data duplici propositione, affirmativa et negativa, circa eadem extrema, si contradictoria negativae infert affirmativam, nunquam possunt simul falsae esse; nam si est vera contradictoria negativae, et infert affirmativam, jam illa affirmativa est vera; si autem dicitur quod affirmativa est falsa, infertur autem ex contradictoria negativae, talis contradictoria erit falsa, quia in bona consequentia, si consequens illatum est falsum, etiam et antecedens; sed tunc negativa erit vera, quia contradictoria ejus falsa est, et sic nunquam possunt esse falsae. Rursus possunt esse simul verae,

quia ex affirmativa non infertur contradictoria negativae; ergo potest affirmativa esse vera, contradictoria negativae existente falsa, per regulam malae consequentiae, in qua potest antecedens esse verum et consequens falsum; stante autem contradictoria negativae falsa, negativa est vera, quae est ejus contradictoria; ergo possunt simul esse verae. Exemplum poni potest in istis: Homo est albus; aliquis homo non est albus, data contradictoria negativae, quae est ista: Omnis homo est albus.

Ex quo sequitur quod si contradictoria negativae nec inferat affirmativam, nec inferatur ex illa, nullam legem participant, ut: Homo omne album est; homo non est albus. Et istae sunt contrariae: Petrus currit; nullus homo currit, quia illa affirmativa infert hanc: Ergo aliquis homo currit, quae est contradictoria illius: Nullus homo currit, sed non infertur ex illa, et sunt ambae falsae, casu quo Petrus sit mortuus, et Joannes currat, sunt autem contrariae de lege, sed non de modo enuntiandi.

CAPUT XVIII.

De aequipollentia propositionum.

iEquipollentia nihil aliud est, quam propositionum oppositarum penes variationem negationis xquipollentia, et ejusdem sensus significatio. Ad hoc autem sunt tres regulae. Prima: Propositis duabus contradictoriis, si uni illarum praeponatur negatio, redduntur aequipollentes. Intelligitur dummodo negatio teneatur neganter, et non infinitanter. V. g., si dicas: Omnis homo disputat; aliquis homo non disputat; si uni praeponas negationem, ut dicendo: Non omnis homo disputat, est idem ac dicere: Aliquis homo non dispu-

tat; et si dicas : Non aliquis homo non disputat, est idem ac dicere : Omnis homo disputat. Similiter: Nullus homo disputat; aliquis disputat; si dicas: Non nullus disputat, est idem ac dicere : Aliquis disputat; non aliquis idem ac nullus. Et hinc etiam colliges quomodo quaecumque propositione data, per solam praepositionem negationis fiat contradictio, quia negatio est malignantis naturae destruens quidquid invenit post se; unde sicut praeposita contradictoriae facit illam aequipollentem, ita praeposita eidemmet propositioni efficit contradictoriam ejusdem.

Secunda regula: Positis duabus propositionibus contrariis fiunt aequipollentes postponendo negationem subjecto propositionis ante copulam ; ut: Omnis homo currit ; nullus homo currit, fiunt aequipollentes dicendo : Omnis homo non currit, vel: Nullus homo non currit. Quae regula intelligitur ubi distributio est completa, alioquin potest habere instantiam; ut in his: Uterque homo disputat; nullus homo disputat, non fient aequipollentes per solam postpositionem negationis, et tamen sunt contrariae de lege, quia possunt esse simul falsae, casu quo tantum unus homo disputet et non duo; nunquam tamen est casus quo possint simul esse verae.

Tertia regula est pro subalternis, ut : Omnis homo disputat; aliquis homo disputat; fiunt aequipollentes per praepositionem et postpositionem ; ut si dicas : Non omnis homo non disputat, aequipollet huic : Aliquis homo disputat; et: Non aliquis homo non disputat, aequipollet illi : Omnis homo disputat. Unde versus: Pra Contradic, Post Contra, Prae postque Subalter.

De subcontrariis non dantur aequipollentiae, quia non sunt capaces. Si enim praeponas negationem, red-

ditur universalis propositio, et consequenter non aequipollens particulari, ut: Quidam homo est albus; quidam homo non est albus; si dicas : Non quidam homo est albus, est idem quod nullus. Si postponas negationem subjecto in affirmativa, fiet non aequipollens, sed formaliter negativa; ut: Quidam homo est albus, si postponas negationem fiet negativa : Quidam homo non est albus, non autem aequipollens negativae. Si vero ipsi negativae postponatur, fiet repetitio inutilis : Quidam homo non est albus. Colligendo ergo omnes aequipollentias fiunt isti versus :

Non omnis quidam non ; omnis non quoniam nullus.

Nonnullus quidam; nullus non valet omnis. Non aliquis nullus; non quidam non valet omnis.

Non alter, neuter; neuter non praevaleret.

CAPUT XIX.

De conversione propositionum.

Conversio est mutatio extremorum propositionis de subjecto in praedicatum, et de praedicato in subjectum servata qualitate et veritate; idest quod maneat copula affirmativa, aut negativa utrobique, et utraque sit vera : quod intelligitur si illa quae convertitur veritatem habeat, ita quod si veritas habetur, mutanda non est. Ubi semper oportet diligenter attendere quid sit vere subjectum, et vere praedicatum in propositionibus, ut illa transmutentur et non alia; ut si dicas: Caput habet homo, ly caput non est subjectum, sed ly homo, quia reddit suppositum verbo; unde debet converti sic : Ergo habens caput est homo. Et si dicas: Ad equitandum requiritur equus, convertitur in hanc : Requisitum ad equitandum est equus, quia ly requiritur est praedicatum.

Triplex est conversio, scilicet simplex seu mutua, per accidens seu non mutua, per contrapositionem, quae etiam mutua est, sed penes extrema finita et infinita. Conversio simplex dicitur illa, in qua transmutatur praedicatum in subjectum manente eadem quantitate; ut: Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo; quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Conversio per accidens, seu in partem, est quando transmutatur praedicatum in subjectum, non manente eadem quantitate; ut: Omnis homo est animal, non potest converti: Ergo omne animal est homo, quia est falsa, sed in hanc: Ergo aliquod animal est homo. Et nota quod propositiones, quae convertuntur simpliciter, si sint universales a fortiori possunt converti per accidens; quia particularis continetur sub universali. Conversio per contrapositionem est mutatio praedicati in subjectum variatis terminis penes finitum et infinitum; ut si dicas: Omnis homo est animal, sequitur bene: Ergo omne non animal est non homo; quidam homo non est albus; ergo non album, non est non homo. Quae conversio inventa est ut suppleret conversionem mutuam in his quae mutuo converti non possunt secundum se. Et proprie non est conversio terminorum, quia non manent iidem termini, seu extrema, sed est conversio secundum sensum, mutatis terminis de finitis in infinitos.

Regulae conversionum sunt: Prima: Propositio universalis negativa convertitur simpliciter. Secunda: Propositio particularis affirmativa convertitur simpliciter. Tertia: Propositio universalis affirmativa convertitur per accidens. Potest etiam converti per accidens universalis negativa. Quarta: Universalis affirmativa et particularis negativa con-

vertuntur per contrapositionem. Fundamenta et probationes istarum conversionum tractabimus, Disput. vii, Art. m.

Ad retinendum has regulas memoriter, quatuor vocales, scilicet A. E. I. O. designatae sunt ad significandum istas quatuor propositiones. A significat universalem affirmativam, E significat universalem negativam, I significat particularem affirmativam, O significat particularem negativam. Et fit versus comprehendens omnes conversiones:

FECI simpliciter convertitur, Eva per acci.

ASTO per contra, sic filio conversio tota,

Ubi ly Feci designat quod universalis negativa, et particularis affirmativa simpliciter convertuntur. Eva significat quod universalis negativa potest converti etiam per accidens, universalis autem affirmativa semper per accidens. Asto significat quod universalis affirmativa, et particularis negativa per contrapositionem converti possunt. Unde pro litteris est versus:

Asserit A, negat E; sunt universaliter ambae.
Asserit I, negat O; sunt particulariter ambs.

CAPUT XX.

De modalibus.

Specialis consideratio est in oppositione et eequipollentia circa propositiones modales. Et accipitur modalis propositio prout contraponitur propositioni de inesse. Propositio de inesse est illa in qua simpliciter denotatur praedicatum convenire et inesse subjecto; propositio modalis est in qua denotatur praedicatum inesse subjecto cum modo, quo illi inest et convenit. Cum autem modus nihil aliud sit, quam adjacens rei determinatio, ut dicit D. Thomas, in Opusc. de Logica, tractatu de modalibus, multiplex est modus, qui

afficere potest propositionem; sed non omnis modus constituit propositionem modalem de qua hic agimus. Aliqui enim modi dantur, qui solum modificant praedicatum, aut subjectum; ut si dicas: Petrus currit velociter; operatur delectabiliter, ille modus velociter ei delectabiliter solum afficit praedicatum. Et si dicas: Homo justus est sapiens, aut: Equus hominis currit, ly justus et ly hominis modificant, id est restringunt «subjectum, sed non extrahunt propositionem a ratione propositionis de inesse, ita ut alias regulas oppositionis, vel aequipollentiae habeat. Alii modi sunt, qui afficiunt ipsam copulam, et convenientiam praedicati ad subjectum modificant, et modificando addunt aliquid pertinens ad universalitatem, aut particularitatem, vel ad affirmationem et negationem; et isti modi faciunt propositiones modales, de quibus agimus in praesenti; et sunt quatuor, scilicet impossibile, possibile, necessarium, contingens. Alii addunt alios duos, scilicet verum et falsum; sed isti proprie non sunt modi de quibus agimus in praesenti, quia veritas et falsitas ita sequitur ad omnem propositionem, quod non mutat ordinem et modum oppositionis et aequipollentiae etc., quae sunt in propositionibus de inesse.

Quare propositio modalis definitur illa quae una ex his quatuor modis afficitur. Et est duplex, quia triplici modo potest affici; alia est modalis divisa, alia composita. Modalis composita est, in qua modus se habet ut praedicatum, et ipsum dictum ut subjectum, ut si dicas: Petrum disputare est possibile. Modalis divisa est, in qua modus adverbialiter sumptus fertur in copulam, ut: Petrus possibiliter disputat.

Et nota quod hinc ortum habet sensus compositus et divisus in propositionibus; nam sensus compositus

sumitur ex modali composita, et divisus, ex divisa. Et isti sensus consistunt in hoc, quod in sensu composito significatur ipsa simultas et unio duplicis formae in uno subjecto; in sensu autem diviso significatur unio, seu convenientia duplicis formae in subjecto non simul, sed successive, seu una excludente aliam, hoc enim est divisive. Unde nunquam valet a modali divisa ad compositam, seu a sensu diviso ad compositum, sicut non valet a convenientia successiva ad simultaneam.

Et ideo sensus compositus significatur bene per modalem compositam, in qua modus praedicatur de toto dicto; significatur enim uniri, et convenire simul formam praedicati et subjecti sub illo modo. Sensus autem divisus significatur per modalem divisam, in qua modus solum afficit copulam, et ita denotat subjecto convenire illum modum, non autem ipsis formis praedicati et subjecti simul convenire. Exemplum est, si dicas: Nigrum esse album est possibile; sedentem stare est possibile; in sensu composito significat quod conjunctio sedendi et standi possibilis est. Si autem dicas: Sedens possibiliter stat, seu potest stare; in sensu diviso significat quod subjecto sedenti convenit potentia ad standum, non tamen ad standum simul cum sessione. Unde quando in subjecto et praedicato importantur formae oppositae, ut quia forma non excludit potentiam subjecti ad recipiendum aliam, sed solum coexistentiam et simultatem cum illa, tunc adhuc in sensu diviso manet illa potentia, stante illa forma in subjecto; nec enim illa forma tollit potentiam, aut ponit. Et sic cum dico: Voluntas efficaciter mota potest non operari in sensu diviso, non significo quod dividendo efficacem motionem potest non opera-

ri, sed adhuc stante in subjecto efficaci motione, manet potentia ad oppositum, sed non ad conjungendum oppositum cum forma efficaci motionis. Itaque sensus divisus ponit potentiam in subjecto ad opposita successive; compositus denotat potentiam ad opposita simul conjungenda.

CAPUT XXI.

De quantitate, qualitate, oppositione et eequipollentia modalium.

Quia omnis oppositio et aequipollentia propositionum resultat ex qualitate et quantitate earum, ubi specialis difficultas invenitur circa quantitatem et qualitatem, invenitur etiam circa oppositionem et aequipollentiam; et ideo ad explicandam difficultatem circa oppositionem et aequipollentiam modalium, oportet explicare prius quantitatem et qualitatem earum ut modales sunt.

Igitur isti quatuor modi: impossibile, necessse, possibile, contingens secundum se important quantitatem similem illis signis : omnis, nullus, quidam etc. Necessarium enim et impossibile dicunt universalitatem, eo quod id, quod convenit necessario, semper et omnibus convenit, quod vero impossibiliter, nulli et nunquam convenit. Possibile autem et contingens dicunt particularitatem, quia ad salvandum quod aliquid sit possibile, sufficit quod pro aliquo tempore aut subjecto sit possibile; et contingens sumitur hic pro eodem atque possibile, non autem pro defectibili, sic enim opponitur necessario; sed pro eo quod potest esse aliquando, praescindendo a defectibilitate.

Ex quo constat quod, cum propositio modalis constet ex dicto et ex modo, et modus ipse quantitatem

habeat, dictum autem etiam quantitatem habere possit, concurrunt aliquando duae quantitates in eadem propositione, una de dicto, alia de modo, quas oportet mutare ad oppositiones et aequipollentias faciendas. Et haec duplex quantitas manifestius cernitur in modalibus divisis, in quibus quantitas dicti eodem modo operatur atque in propositionibus de inesse; ut si dicas: Omnis homo possibiliter currit, ly omnis distribuit simpliciter. In modalibus autem compositis, quia totum dictum fit quasi unum extremum, et modus praedicatur de illo, ideo quantitas dicti minus videtur operari, et magis relucet quantitas modi; sed nihilominus etiam quantitas dicti mutanda est in oppositum, propter sensum propositionis: modalis enim composita reducitur ad divisam, et consequenter veritas unius debet regulari sicut veritas alterius. Ad evitandum autem hoc, et videndum propriam oppositionem et aequipollentiam modalium, ut modales sunt, solent poni exempla in propositionibus quarum dictum sit de termino singulari; ut: Petrum currere est possibile, in quibus sola quantitas modi attenditur. Si autem ponatur dictum de termino communi, infra afferemus exempla in rotulis modalium divisarum.

Similiter quod attinet ad qualitatem, cum inveniatur in modali composita duplex copula, scilicet dicti et modi, potest vel utraque affirmari, vel utraque negari; aut affirmari dictum, et negari modus, vel affirmari modus, et negari dictum. Quod ut facilius memoriae mandaretur, et exerceretur, pro istis quatuor combinationibus affirmationis et negationis, Dialectici statuerunt quatuor litteras vocales A. E. I. U., quarum A significat propositionem affirmativam in modo et in dicto; E, propositionem de dicto negato, et

modo affirmato; I, propositionem de modo negato et de dicto affirmato; U, propositionem de dicto et de modo negato. Unde versus:

E dictam negat, I que modum, nihil A sed U
[tolum.

Quare, ut oppositio fiat in his modalibus adverte semper ut sicut in propositionibus de inesse attenditur quantitas, ita attendatur in modalibus quantitas modorum. Et supponimus quod ly necesse et ly impossibile sunt universales, sicut ly omnis et ly nullus; et ly possibile et ly contingens sunt particulares, sicut quidam, aliquis etc. Unde sicut contrariatur omnis et nullus, ita necesse et impossibile; et sicut subcontrariatur quidam et quidam non, ita subcontrariantur possibile et possibile non; et sicut contradicunt nullus et quidam omnis et quidam non, ita contradicunt impossibile et possibile, necesse et possibile non. Et sicut aequipollentiae fiunt per negationem praepositam, aut postpositam etc., ita et aequipollentiae fiunt in modalibus per eandem negationem praepositam, aut postpositam.

Deinde necesse est ut attendatur ad mutationem negationis et affirmationis, ut videlicet semper in oppositionibus detur affirmatio et negatio de dicto; de modo vero in tantum requiritur negatio, aut affirmatio, in quantum necesse est mutare quantitatem ejus, vel eandem servare; aliquando enim mutatur quantitas modi, negando ipsum modum, sicut in ly omnis mutatur quantitas ejus dicendo: Non omnis. Exem-

pium horum potest accipi in hac propositione: Petrum currere est impossibile. Si vis contrariam ejus facere dic: Petrum currere est necesse; si contradictoriam, dic: Petrum currere est impossibile, eo quod ly impossibile negat dictum; si vis facere subcontrarias, dico: Petrum currere est possibile, Petrum non currere est possibile; si vis facere eequipollentes: Petrum currere est impossibile, non est possibile Petrum currere, vel: Necesse est Petrum non currere; prout videlicet volueris facere sequipollentias, si ex contrariis, ut necesse et impossibile, postponendo negationem, si ex contradictoriis, anteponendo etc.

Ut autem haec omnia melius memoria? inhwrcrnt, invenerunt Dialectici quatuor dictiones, seu rotulos compositos ex quatuor illis vocabulis A. E. I. U., in quorum singulis distincto appareret aequipollentia et oppositio juxta omnes combinationes possibles, sive affirmando, sive negando modum, sive dictum, sive ulrumque. Et sunt ista: Amabimus, edentuli, illiace, purpurea, incipiendo a littera A, in amabimus, a littera E, in edentuli etc. Et ita debet procedi, ut in qualibet dictione ponas in prima littera modum de ly possibile, in secunda, modum de ly contingens, in tertia, modum de ly impossibile, in quarta, modum de ly necessario. Et exempla ponenda sunt in dictis de termino singulari, pro modalibus compositis, de termino vero communi, pro divisis; sic enim facile poteris utrumque intelligere, et de uno ad aliud transire.

‘Rotuli compositarunt modalium.

Pur. Non possibile est

Petrum non currere. -g

Pu. Non contingens est-2

Petrum non currere.

Re. Impossibile est Pe- ‘3^

trum non currere. c\$3

A. Necesse est Petrum

currere.

A. Possibile est Petrum

currere.

Ma. Contingens est Pe- -g

trum currere. £

Bi. Non impossibile est

Petrum currere. '3

Mus. Non necesse est^

Petrum non currere.

Contrariae

o

Y
/b o' o' V
ov <V

Subcontrariae

Non est possibile Pe- II.

j|i trum currere.

g.Non est contingens Li,

*§ Petrum currere.

^Impossibile est Pe- A.

2- trum currere.

Necesse est Petrum Ce

currere.

Possibile est Petrum E,

non currere.

& Contingens est Pe- Den

c trum non currere.

Non impossibile est Tu.

Petrum non currere,

g. Non necesse est Pe- Li

trum currere.

Incepimus rotulum a Purpurea, et non ab Amabimus, ut in superiori loco poneretur oppositio contraria, in inferiori subcontrarin, in transversali autem contradictoria; contrarietas autem versatur inter Purpurea et Ilfiace; subcontrarietas inter Amabimus et Edentuli; contradictio inter Purpurea et Edentuli, intor Amabimus et Illiace; aequipollentiae inter quatuor, quae sunt in unoquoque rotulo inter se.

Rotuli divisarum constantium dicto de termino communi.

Simpliciter .universales ratione dicti et ratione modi :

Omnis homo necessario disputat.

Omnis homo iinpossibililcr disputat.

Simpliciter particulares ratione dicti et ratione modi:

Aliquis homo possibiUcrdisputat.

Aliquis homo possibiliter non disputat.

Duae primae superioris loci sunt contrariae simpliciter, et duae inferioris loci sunt subalternae simpliciter illis primis, et inter se subcontrariae simpliciter, transversaliter

autem sunt contradictoriae simpliciter, et praeposita negatione fient aequipollentes juxta regulas suprapositas de aequipollentibus.

Universales ratione dicti et non ratione modi :

Omnis homo possibiliter disputat.

Omnis homo possibiliter non disputat.

Particulares ratione dicti et ratione modi :

Aliquis homo possibiliter disputat.

Aliquis homo possibiliter non disputat.

Istae sunt subalternae ratione subiecti tantum, sed non ratione modi. Et ideo ratione subalternationis hic illas posuimus; particulares autem ratione dicti, et universales ratione modi, quae hic videbantur ponendae, in sequenti rotulo melius collocabuntur. Duae autem primae inter se non sunt contrariae quia, licet ratione subiecti contrarietatem postulent, ratione tamen modi particularis de ly possibilis impeditur contrarietas, quia manet eadem universalitas et particularitas, et duae inferiores sunt simpliciter subcontrariae, transversaliter autem non sunt contradictoriae, quia manet eadem

particularitas ratione de ly passibiliter, sed sunt subcontrariae ratione modi; sed habent contradictionem illae duae primae cum modalibus de dicto particulari, et modo communi, quas statim referemus.

Universales ratione modi, et particulares ratione dicti :

Aliquis humo necessario disputat.

Aliquis homo impossibiliter disputat.

Particulares ratione modi et ratione dicti:

Omnis homo possibiliter disputat.

Omnis homo possibiliter non disputat.

Istae duae superiores inter se dispartate se habent, et duae inferiores inter se, quia manet eadem particularitas et universalitas in illis, sed tamen transversaliter consideratae habent contradictionem simpliciter. Ut autem facias contrarias ratione subjecti tantum aut ratione modi tantum, hoc observa, ut semper in altera propositione ponas dictum et modum universalem; alias si utrobique sit unum universale et alterum particulare, dispartate se habebunt. Ut istae sunt contrariae ratione modi: Omnis homo necessario disputat; aliquis homo impossibiliter disputat; et istae, ratione dicti: Omnis homo possibiliter disputat; omnis homo impossibiliter disputat. In subcontrariis similiter ratione subjecti tantum, aut modi tantum observetur ut semper in altera propositione sit particularitas dicti et modi.

CAPUT XXII.

De reductione modalium ad suas de inesse.

Reductio modalium ad propositiones de inesse nihil aliud est quam probare, seu regulare veritatem modalis per veritatem propositionis de inesse; si enim est verum quod Petrus possibiliter disputat, ideo est quia haec de inesse: Petrus disputat,

habet possibilitatem. Et nota quod omnis modalis, si est vera, est propositio necessaria et aeternae veritatis, quia applicat modum convenientem veritati propositionis ex intrinseca connexione; ut si dicas: Petrum currere est contingens, hoc ipsum est propositio necessaria, quia cursui Petri necessario convenit contingentia. Et hinc disces quomodo prima causa potest causare in nobis libertatem et contingentiam operando infallibiliter, quia non solum causat res ipsas, sed etiam modos earum, et unicuique dat modum suum; et ita ex causatione divina non sequitur, v. g., quod ambulatio Petri sit necessaria, sed quod ambulationem Petri fieri libere et contingenter sit infallibile et necessarium, quia illi ambulationi ab intrinseco et necessario convenit libertas et contingentia. Et quia in modali composita dictum supponit quasi immobiliter, et facit unum extremorum respectu modi, ideo ad resolvendum modalem compositam descendendo sub dicto, oportet quod reducatur ad suam divisam, cui aequipollet, ut: Necesse est hominem currere; necessario homo currit, et tunc descendatur sub ly homo.

Ut autem videamus quomodo reducenda? sunt propositiones modales ad suas de inesse, nota quod propositio de inesse dicitur dupliciter. Uno modo quia caret modis efficientibus eam, et ut opponitur modali; alio modo quia est de praesenti, et opponitur propositioni de praeterito, aut futuro, quae dicitur de extrinseco tempore.

Reducitur ergo modalis ad suam de inesse formando propositionem de inesse, et ostendendo quod illi convenit modus in propositione modali positus; ut si dicas: Petrus contingenter currit reducitur ad suam de inesse sic: Haec propositio: Petrus currit est contingens et ista vocatur

officiatis illius modulis, diciturque probari, seu reduci modalis per officiantem de inesse, id est ostendendo illam per unam propositionem, quae probet, aut significet suae de inesse convenire talem modum possibilitatis, aut contingentiae.

Quo supposito plures regulae, quae traduntur ad reducendum et regulandum modales, vel de extrinseco tempore, ad suas de inesse, reducuntur ad hanc: Ad veritatem propositionis modalis, vel de extrinseco tempore, quae immediate reducibilis est ad suam de inesse, sufficit et requiritur quod suae de inesse conveniat, et verificetur de illa talis modus, aut talis differentia temporis, v. g., ad veritatem hujus: Petrus possibiliter disputat, sufficit ut haec propositio: Petrus disputat, sit possibilis; et ad veritatem hujus: Petrus necessario est homo, requiritur quod haec: Petrus est homo, sit necessaria; et ad veritatem hujus: Adam fuit, sufficit quod aliquo tempore fuerit vera: Adam est, quae est sua de inesse; et sic de aliis omnibus. Dixi autem propositionis immediate redteibilis, quia aliquando requiritur aliqua prior resolutio, vel explicatio termini, quam reducatur ad suam de inesse; ut si dicas: Album fuit nigrum, non immediate verificatur quod aliquando fuit verum: Album est nigrum, sed verificatur resolvendo subjectum ampliatum hoc modo: Hoc est vel fuit album, et hoc (scilicet quod est album) fuit nigrum aliquando. Et similiter ubi est duplex copula, ut: Petrus fuit et erit albus, resolvatur prius utraque copula in suam copulativam, et tunc quaelibet categorica reducatur, seu reguletur per suam de inesse.

CAPUT XXIII.

De hypotheticis propositionibus.

Hoc est ultimum quod considerandum restat in secunda operatione intellectus, scilicet agere de altera specie enuntiationis, quae est hypothetica; hucusque enim egimus de categorica, ejusque proprietatibus. Hypothetica autem magis accedit ad tertiam operationem intellectus, quia plures categoricas conjungit. Unde definitur hypothetica quod est illa, quae habet duas categoricas conjunctas, tanquam partes principales sui; ut: Si homo volat, habet alas. Unde fit quod copula hypothetica non est verbum, sed aliquod adverbium, seu nota conjungens propositiones, v. g., ly et, ly si etc.; atque adeo in conjunctione hypotheticae una pars conjuncta non praedicatur de altera, sicut in categorica; solum enim verbum est nota eorum, quae praedicantur.

Dividitur hypothetica propositio in tres species quae formaliter sunt hypotheticae, penes tres diversas copulas conjungentes propositiones si, et, vel. Et dividi potest in alias tres, quae virtualiter sunt hypotheticae, vocanturque proprio nomine exponibiles, quia cum in se sint categoriae, continent tamen aliquem terminum resolvendum et exponendum per plures categoricas, quae hypotheticam faciunt, et ideo virtualiter dici possunt hypotheticae. De quibus in capite sequenti.

Species ergo hypotheticae sunt conditionalis, copulativa, disjunctiva. Conditionalis est quae conjungit propositiones per illam particulam si, ut: Si homo currit, homo movetur. Et ad illam reducitur rationalis, quae conjungit propositiones per particulam ergo; nam omnis conditionalis consequentiam virtualiter

includit; proprie tamen ly ergo facit consequentiam, et discursum, non propositionem hypotheticam. Copulativa est quae conjungit propositiones per particulam et; ut : Petrus est albus, et Paulus est niger. Et particula illa et quando conjungit terminos, facit propositiones de extremo copulato, habetque vim universalitatis, si divisive, non collective accipiatur, confunditque terminum post se positum; ut: Petrus et Paulus currit; Parisiis et Romae venditur piper; ly piper stat confuse, nec licet sub illo immediate descendere. Disjunctiva est, quae conjungit propositiones per particulam vel; ut: Petrus currit, vel Paulus loquitur. Et quando illa particula conjungit terminos, facit propositionem de extremo disjuncto, et habet vim particularitatis, ut: Petrus vel Paulus loquitur; homo vel equus est albus.

In his speciebus hypotheticarum duo solum veniunt advertenda : Primum est, quid requiratur ad veritatem cujuslibet hypotheticae; secundum, qui sint loci, seu regulae arguendi in talibus hypotheticis.

Quoad primum. In conditionalibus est haec regula : Ad veritatem conditionalis non requiritur quod aliqua pars sit vera, sed sufficit bonitas consequentiae; et ad falsitatem sufficit quod consequentia sit mala. Et sumimus conditionalem in rigore pro conditionali illativa; nam si solum sumatur particula si ad denotandum concomitantiam unius cum alio, ut: Si Petrus loquitur, Paulus ambulat, non ita proprie est conditionalis, de qua in praesenti agimus. Cum ergo ad conditionalem illativam, ut sit vera, solum requiratur bonitas consequentiae, sequitur quod omnis conditionalis vera est necessaria, et omnis falsa, impossibilis, quia bona consequentia semper et necessario est bona; alioquin si de-

ficere potest, est mala; fundatur enim bonitas consequentiae in connexionem extremorum. Et ita docet S. Thomas, Opuse. de Logica, tract. de enuntiatione, cap. xiv.

In copulativis est haec regula : Ad veritatem copulativae requiritur quod utraque pars sit vera ; ad falsitatem sufficit quod altera pars sit falsa; ut : Homo est rationalis, et equus est hinnibilis, est vera, quia utraque pars est vera; consistit enim veritas illius in copulatione veritatum. Si autem dicas : Petrus disputat, et lapis currit, tota est falsa, quia pars ejus est falsa. Idem quod dicimus de veritate, dicendum est de possibilitate et necessitate; ut enim sit possibilis, aut necessaria, copulativa requiritur quamlibet partem esse possibilem et necessariam; ut autem sit impossibilis, vel contingens, sufficit alteram partem esse impossibilem, aut contingentem. Inter impossibile autem et contingens, si una pars est contingens, altera impossibilis, tota est impossibilis; ut si dicas : Petrus est lapis, et Paulus currit. Itaque in defectu sequitur debiliorem partem; in effectum et bono, requirit integram causam.

In disjunctivis est haec regula : Ad veritatem disjunctivae sufficit alteram partem esse veram; consistit enim veritas ejus in separatione veritatis, et falsitas in opposito; et idem est de necessitate et possibilitate, quod sufficit alteram partem esse necessariam, vel possibilem; ut: Homo est animal, vel sol est niger, est vera et necessaria ratione unius partis tantum. At vero ad falsitatem disjunctivae requiritur ut utraque pars sit falsa, et similiter ad impossibilitatem; ut si dicas: Homo est hinnibilis, vel equus est risibilis.

In summa : Copulativa sequitur semper debiliorem partem, disjunctiva fortiolem ; fortior pars dicitur

vera, necessaria, possibilis; debilior dicitur falsa, contingens, impossibilis. Ad unius enim partis fortioris positionem, tota disjunctiva redditur vera, vel necessaria, vel possibilis; ad unius vero debilioris positionem tota copulativa redditur falsa, vel impossibilis. Denique ad contingentiam disjunctivae sufficit alteram partem esse contingentem, dummodo nulla sit necessaria, nec omnes in falsitate repugnent, ut si dicas : Petrus disputat, vel homo est lapis.

Quantum ad secundum. In conditionalibus sunt hi loci arguendi. Primus : A tota conditionali cum destructione consequentis ad destructionem antecedentis est bona consequentia; ut si dicas : Si sol lucet, dies est; ergo si non est dies, sol non lucet. Secundus : A tota conditionali cum positione antecedentis ad positionem consequentis est bona consequentia; ut: Si sol lucet, dies est; sed sol lucet; ergo dies est. Tertius : A conditionali ad disjunctivam constantem consequente et contradictorio antecedentis valet; ut: Si sol lucet, dies est; ergo vel est dies, vel sol non lucet.

In copulativis: A copulativa affirmativa ad quamlibet ejus partem est formalis consequentia; e converso tamen non est formalis consequentia. Ut bene sequitur : Petrus currit et disputat, ergo Petrus disputat. E converso autem non valet: Petrus disputat, ergo currit et disputat. In negativis autem copulativis, non sequitur a toto ad partem; ut non valet : Non aliquis homo est equus, et homo est lapis; ergo homo est lapis.. Nec etiam sequitur negative, per formalem consequentiam; non enim valet : Non Petrus disputat, et Petrus currit; ergo Petrus non currit; casu quo currat et non disputet, antecedens est verum, quod non simul disputat et currit, et falsum est quod non currat.

In disjunctivis. Primus locus est: A parte disjunctivae ad totam bonam est consequentia; ut: Petrus est justus; ergo vel est justus, vel dives; non enim requiritur ad verificationem consequentis plus quam ad veritatem antecedentis. Secundus : A tota disjunctiva cum destructione unius partis ad positionem alterius valet consequentia; ut : Petrus disputat, vel currit, et non disputat; ergo currit.

Quae dicuntur de propositionibus de extremo disjuncto, vel copulato, vel conditionato; ut quando dico : Petrus est albus et frigidus etc., ubi praedicatum, vel subjectum sunt unum copulatum, aut disjunctum, non pertinent ad praesens, quia tales propositiones non sunt formaliter hypotheticae, sed virtualiter, et debemus illas resolvere, seu reducere ad copulativas, disjunctivas, vel conditionales, quibus correspondent, et sic de illis judicare sicut de praefatis hypotheticis.

CAPUT XXIV.

De exponibilibus.

Exponibiles propositiones sunt quae ratione alicujus termini importantis sensum explicabilem pluribus propositionibus necesse habent exponi, seu declarari; et quia pluribus propositionibus declarantur, dicuntur virtualiter hypotheticae. Et aliquae sunt exponibiles ratione rei significatae, ut verbum incipit, definit, differt, et similia; exponitur enim ly incipit dicendo: Nunc est et antea non erat. Et haec omittimus in praesenti explicanda ubi eorum tractatur materia, sicut de inceptione et desitione, in ljb. vi Physic., de differentia, in Praedicabilibus. Alia ex ipso modo significandi indigent exponi, et haec proprie pertinent ad Dialecticum.

Sunt autem tres species, scilicet exclusivae, exceptivae, reduplicativae. Propositio exclusiva dicitur illa, quae modificatur termino significante exclusionem, ut tantum solum, et similia. Et potest constituere, vel propositionem de excluso extremo, scilicet quando se tenet ex parte praedicati, ut: Petrus est solum dialecticus; vel totam propositionem exclusivam reddere, scilicet quando se tenet ex parte subjecti, ut: Tantum homo est risibilis; vel potest excludere gratia alietatis, id est significare quod aliis subjectis non convenit praedicatura, ut: Tantum homo est risibilis, id est non alius quam homo est risibilis; vel potest excludere gratia pluralitatis, ut: Praedicamenta sunt tantum decem, id est non plura quam decem.

Et licet possit fieri exclusiva tam affirmativa, quam negativa; et negativa, vel solum de modo, vel solum de dicto, vel de utroque; tamen in praesenti sufficit expositionem tradere pro affirmativa; ex ea enim constabit quod in negativa opposito modo debet exponi. Exponitur ergo exclusiva propositio per duas categoricas copulative acceptas, quarum una affirmat praedicatum convenire subjecto, et vocatur propositio praejacens, id est simplex seu simpliciter praedicans unum de alio; alia negat praedicatum convenire alii subjecto, et sic est universalis negativa respectu omnis alterius subjecti, v. g.: Tantum homo est risibilis, exponitur sic: Homo est risibilis, et nihil aliud ab homine est risibile. Praedicamenta sunt tantum decem, exponitur sic: Praedicamenta sunt decem, et non sunt plura quam decem. Unde sequitur quod propositio affirmativa exclusiva convertitur in universalem affirmativam transmutatis terminis; ut bene valet: Tantum homo est risibilis, ergo omne risibile est homo; et con-

sequenter ly tantum est signum confusionis respectu termini, quem immediate afficit, quia in sua convertente, ille terminus affectus a ly tantum afficitur mediate a signo universali affirmativo, quod est confundi.

Loci arguendi in exclusivis sunt tres. Primus: Ab exponibili ad exponentes, et e converso bona est consequentia. Secundus: Ab exponibili exposita copulative, ad quamlibet exponentium bona est consequentia. Tertius: A qualibet exponentium ad exponibilem disjunctive valet consequentia.

Et bene observa quod, licet particula tantum, posita a parte subjecti faciat totam propositionem exclusivam, posita autem a parte praedicati faciat de excluso extremo; tamen quia exclusio ita officit suum terminum, quod quasi appellat super eum, non licet arguere a propositione de excluso extremo ad exclusivam, vel e contra; sicut non valet: Tantum Adam est albus; ergo Adam est tantum albus; prima enim erat vera casu, quo solus Adam esset albus in mundo, et secunda est falsa; quia multa alia sunt in Adam, quam albedo. Et similiter non valet: Tantum sol lucet, ergo sol tantum lucet. Praedicabilia sunt tantum quinque, ergo tantum praedicabilia sunt quinque.

Secunda exponibilis est exceptiva, ut si dicas: Omne animal praeter hominem est irrationale. In hac nota quod talis exceptiva, si sit affirmativa, habet tres exponentes copulativas, scilicet suam praejacentem, et universalem affirmativam, in qua terminus a quo fit exceptio praedicatur de parte excepta, et negativam, in qua praedicatum negatur de parte excepta: ut exponentes illius positae propositionis sunt: Omne animal, quod est non homo, seu aliud ab homine est irrationale, et omnis ho-

mo est animal, et nullus homo est irrationalis. Contradictoria autem hujus exponitur disjunctive per contradictorias exponentes. Aliqui brevius exponunt particulam praeter per particulam excepto, dicendo : Omne animal, excepto homine, est irrationale; vel per copulam implicationis, dicendo : Omne animal quod non est homo est irrationale; sed hoc non est ponere exponentes, sed aequivalentes in uno termino, quia etiam indiget expositione; nam ly excepto teque indiget expositione ac ly praeter.

Loci arguendi in exceptivissunt: Primus : Ab exceptiva ad omnes suas exponentes, et e converso est formalis consequentia. Secundus : Ab exceptiva copulative exposita ad quamlibet exponentem est formalis consequentia, sicut in quacumque copulativa, a tota ad partem. Tertius : In exceptivis, quae exponuntur disjunctive et contradictorie respectu copulativarum, valet a quamlibet exponente ad totam, per regulam disjunctivarum.

Tertia exponibilis est reduplicativa, per illum terminum in quantum, quae) vocantur reduplicativa), 'quia quasi duplicant subjectum, aut praedicatum; ut dicendo : Petrus in quantum homo, est risibilis. Et idem est de his terminis : quatenus, quare ratione, secundum quod, ut sic etc.

Et sumuntur dupliciter isti termini reduplicantes, primo specificative, secundo reduplicative. Specificative reduplicant, seu applicant subjecto formalem et specificum conceptum; reduplicative applicant rationem causalem; propter quam aliquid est tale, et sic faciunt propositionem causalem. Exemplum primi: Coloratum in quantum coloratum, est objectum visus, specificative tenetur, quia reduplicat solum rationem formalem. Si autem dicam : Homo in quantum albus, disgregat

visum, denotat causam propterquam disgregat.

Exponitur reduplicativa per quatuor exponentes, quando tenetur reduplicative et non specificative tantum; scilicet per praejacentem, et per affirmativam, ubi terminus reduplicatus affirmatur de subjecto illius exponibilis, et aliam affirmativam, in qua praedicatum affirmatur de termino reduplicato, et per causalem, ubi explicatur ratio connectionis inter praedicatum et subjectum; ut si dicas : Omnis homo in quantum rationalis, est risibilis, exponitur sic : Omnis homo est risibilis, et omnis homo est rationalis, et omne rationale est risibile, et quia est rationale, est risibile. Sic antiqui.

Sed re vera sola quarta propositio est legitima et sufficiens exponens, scilicet causalis, et ad summum potest addi illa tertia, quia implicite continetur in causali ; sufficit enim dicere : Quia aliquid est rationale est risibile, ergo in quantum rationale est risibile. Nam prima et secunda exponens, quod necessaria) non sint, imo aliquando falsificantur, constat quando reduplicativa verificatur mediante aliqua restrictione, aut diminutione, et non absolute; ut si dicas: Christus in quantum homo, est creatura; omne animal in quantum rationale, est risibile, falsa est prima et secunda exponens, in qua simpliciter dicitur: Christus est creatura ; Omne animal est risibile ; omne animal est rationale ; illae enim absolute prolatae sunt falsae. Quare sufficit causalem ponere pro exponente; et quia ad veritatem causalis requiritur illa tertia exponens, addi potest. Si enim est verum quod quia est rationale est risibile, etiam est verum quod omne rationale est risibile ; causalis enim si est semel vera, in omnibus est vera.

Et adverte quod aliquando ly in quantum ly secundum quod, sumuntur non tam specificative et reduplicative, quam diminutive et restrictive, quia verificantur solum secundum quid de subjecto, et ratione partis, et non absolute; ut si dicas: ^Ethiops est albus secundum dentes, seu in quantum habet dentes; Christus in quantum homo est creatura, non autem absolute est creatura; et tunc utere illa regula S. Thomae, in p., Q. xvi, art. 8: Quod quando aliqua indifferenter possunt convenire toti et parti, si solum conveniunt parti, non absolute denominant, sed secundum quid, et per ly in quantum; ut, quia albedo potest convenire toti corpori et parti, si solum convenit parti, v. g., dentibus, non dicitur absolute de toto. Quando vero solum potest convenire parti et ratione ejus toti, absolute dicitur de toto, licet

conveniat soli parti; ut absolute dicitur homo crispus, licet crispitudo sit solum in capillis. Et quia esse creaturam propter sui transcendentiam convenire natum est supposito et naturae, non dicitur absolute de Christo nisi explicando quod ratione naturae humana) convenit.

Secundo adverte quod reduplicativa aliquando non reduplicat causam, sed conditionem, aut concomitantiam; ut si dicas: Ignis in quantum applicatus comburit, ibi non reduplicatur causa, sed conditio, aut modus; homo in quantum existit, operatur, ly existit dicit concomitantiam conditionis requisita): et tunc illas reduplicativas non exponuntur per causalem, sed per conditionalem, in qua praedicatum reduplicative ponitur ex parte subjecti, ut: Si homo operatur, existit; si ignis comburit, est applicatus etc.

LIBER TERTIUS.

DE TERTIA OPERATIONE INTELLECTUS.

CAPUT PRIMUM.

De consequentia et divisione ejus.

Tertia intellectus operatio agitur discursu, qui necessario exigit illationem et consequentiam, qua deducitur unum ex alio. Consequentia autem in communi definitur, sicut argumentatio, quod est oratio in qua uno dato, aliud sequitur. Et cum omnis illatio fundetur in connexionem unius veritatis cum alia, quando dicitur in definitione consequentiae ly sequitur, non est idem quod connecitur, sic enim solum definiretur bona consequentia, quia sola illa

habet connexionem et illationem unius ex alio; sed ly sequitur, si sumatur ut commune ad bonam et malam consequentiam, est idem ac designatur consequi, ita quod ubicumque orationes nota illationis junguntur, consequentia est, licet in re non sit bona et conveniens illatio. Quid sit autem consequentia bona et mala, in quam primo dividitur consequentia in communi, diximus prius libro, cap. v. Etsi quaeratur cur dividitur consequentia in bonam et malam, non in veram, et falsam, respondeo: Quia consequentia non est propositio, ad quam solum pertinet verum et falsum quia affirmat aut negat, sed est connexio

illativa propositionum, ad quam pertinet debita dispositio et convenientia connexionis ; conveniens autem et inconveniens faciunt bonum vel malum, non verum aut falsum.

Dividitur secundo consequentia in materiale et formale. Materialis dicitur quae solum ratione alicujus materiae est bona. Formalis, quae in quacumque materia et terminis ejusdem formae bona est. Et ideo consequentia formalis quae semel est bona, semper est bona. Verbi gratia, si dicas : Aliquis homo est rationalis, ergo omnis homo est rationalis, ista consequentia valet in illa materia, quia est materia necessaria, in qua ex una particulari potest inferri universalis; sed non valet ex vi formae, quia in alia materia, et similis formae non tenet, ut si dicas : Aliquis homo est albus, ergo omnis homo est albus. Et hinc cognosces quae sit forma consequentiae, ratione cujus dicitur consequentia esse bona formaliter : est enim forma dispositio propositionum et terminorum secundum quantitatem et qualitatem, et alias proprietates logicales, in ordine ad inferendum unum ex alio; et quando non ratione materiae dispositae, sed ratione ipsius dispositionis in quacumque materia sequitur unum ex alio, dicitur consequentia formalis. Et similitudo formae est convenientia dispositionis propositionum in eadem quantitate et qualitate et proprietatibus logicalibus. Proprietates logicales jam supra diximus esse suppositionem, ampliationem et similia, quae melius dignoscuntur ex designatione defectuum in consequentiis, quos infra ponemus.

CAPUT II.

De inductione.

Superiori libro, cap. v, de argu-

mentatione, diximus quod omnes species argumentationis ad duas reduci poterant, scilicet ad inductionem et syllogismum; nam enthymema est quidam syllogismus truncatus, et exemplum, quaedam induction imperfecta, ut inquit S. Thomas, i Poster., lect. i, in fine. Unde tandem, in lect. xxx ejusdem libri, solum ponit D. Thomas duos modos acquirendi scientiam, scilicet per demonstrationem et inductionem; et demonstratio quidem est syllogismus qui procedit ex universalibus, inductionem autem ex singularibus, eo quod omnis nostra cognitio ex singularibus originatur, quae per sensus percipiuntur.

Definitur ergo induction quod sit a singularibus sufficienter enumeratis ad universale progressio; ut si dicas: Iste ignis calefacit, et ille, et ille, etc. Ergo omnis ignis calefacit. Et quia oppositorum eadem est ratio, sub hac definitione inductionis, quae est per ascensum, intelligitur oppositum ejus, quod est descensus, id est ab universali ad singularia progressio. Et induction, quantum ad ascensum, ordinatur ad inveniendas et probandas veritates universales, ut universales sunt, id est in quantum constant ex singularibus sub eis contentis; nec enim potest probari quod aliquid universaliter sit tale, nisi quia ejus singularia sunt talia. Descensus autem ab universali ad singularia praecipuo ordinatur ad demonstrandam falsitatem universalis, ut universale est; optime enim ostenditur falsitas universalis descendendo sub illo, et ostendendo aliquod singulare non esse tale. Sed tamen, supposita veritate universalis comprobata et inventa per ascensum, etiam descensus deservit ad ostendendam correspondentiam universalis ad ipsa singularia sub eo contenta. Praecipuum tamen inductionis munus est reducere ad sensum proba-

tionem universalis a singularibus ascendendo.

Unde manifestum est recte tradidisse Arist., II. lib. Prior., cap. xxm, differentiam inter syllogismum et inductionem, quod syllogismus utitur medio ad ostendendum extrema uniri inter se; at vero inductio per tertium probat extremum de medio. Quod est dicere syllogismum uti praemissis in quibus assumitur medium unitum extremis, ut per illud probetur uniri extrema inter se. Inductio autem non assumit medium uniens extrema, ad probandum extrema uniri inter se, sed probat extremum, seu praedicatum aliquod convenire alicui subjecto communi, quia convenit singularibus; aut singularibus convenire, quia convenit communi.

Inquires quotuplex et quoniam sit ascensus et descensus. Et dico quod est quadruplex, copulativus, disjunctivus, copulatus et disjunctus. Copulativus ascensus et descensus est quando singularia numerantur per propositiones copulativas, ut: Omnis homo est animal; ergo hic homo est animal, et ille homo est animal, etc. Disjunctivus, quando numerantur per propositiones disjunctivas, ut: Aliquis homo est albus; ergo vel illo homo est albus, vel ille homo est albus, etc. Copulatus ascensus et descensus est quando terminus aliquis per singulares resolvitur complexive numeratas, ut: omnes apostoli Dei sunt duodecim, resolvitur sic: Ille, et ille, etc., sunt duodecim, omnes in una propositione numerando. Disjunctus est quando aliquis terminus resolvitur per suas singulares divisim numeratas in unica propositione; ut si dicas: Omnis homo est animal, illud praedicatum animal resolvitur disjunctim sic: Omnis homo est hoc, vel illud, vel illud animal, ita ut totum disjunctum sit praedicatum. An vero

inductio ex sua formali ratione et propriis meritis sit consequentia formalis, dicemus infra, Quaest. vnr, Art. ii.

CAPUT III.

De ordine et modo resolvendi terminos per ascensum et descensum.

Cum omnis ascensus et descensus versetur a singularibus ad communia et e converso, secundum diversam quantitatem et suppositionem termini, puta quod sit universalis vel particularis, determinate vel confuse supponens, diversimode applicantur ascensus et descensus. Unde duo sunt observanda. Primum: Quis ascensus et descensus debeatur isti, vel illi suppositioni? Alterum: Quis ordo sit immediate vel mediate descendendi, vel ascendendi sub aliquo termino, quod est resolvere illum?

Quantum ad primum, est triplex regula. Prima: Terminum supponenti distributive debetur ascensus et descensus copulativus. Secunda: Terminum supponenti determinate debetur ascensus descensusque disjunctivus. Tertia: Terminum supponenti confuse tantum copulativum, debetur ascensus descensusque copulatus; supponenti vero confuse disjunctivum debetur ascensus descensusque disjunctus. An vero possit ascendere disjunctive, statim dicemus. Sed tamen iste ascensus copulatus aut disjunctus non est solutorius proprie, sed manifestativus veritatis; a quo enim manet ignotum ponere terminum confuse supponentem, vel disjunctivum numeratum; ideo talis terminus simpliciter manet irresolubilis et immobilis, id est quia non potest moveri et progredi in illo per resolutionem a singularibus ad universalis, vel e contra.

Quantum ad secundum: Quando

in propositione sunt plures termini diversimode supponentes, non potest aequae immediate descendi et ascendi sub quolibet illorum. Et ideo ad hoc cognoscendum sunt tres regulae. Prima: Sub termino supponente determinate in ordine ad distributum, prius debet ascendi, quam sub termino distributo; potest tamen immediate descendi sub distributo. Et oppositum est defectus qui vocatur a pluribus determinatis ad unicam determinatam. Itaque ad ascendendum semper est aptior terminus determinate supponens, ad descendendum, terminus distributus; ut si dicas: Aliquis homo non est albus, non bene ascendes immediate sub termino distributo, dicendo: Aliquis homo non est hoc album, neque illud album, ergo aliquis homo non est albus, bene tamen sub termino particulari supponente determinate; poteris tamen immediate descendere sub distributo; et ita, quoad ascensum, est dependens a priori illa resolutione, non quoad descensum.

Secunda regula: Sub termino supponente confuse disjunctim in ordine ad universalitatem antecedentem, non licet descensus disjunctivus, antequam descendatur sub termino universali; bene tamen valet ascensus; ut si dicas: Omnis homo est animal, non valet: Ergo omnis homo est hoc animal, vel illud animal etc.; valet tamen ascensus: Omnis homo est hoc animal, vel: Omnis homo est illud animal, ergo omnis homo est animal. Itaque in descendendo dependet resolutio confusi a resolutione distributi antecedentis. Et oppositum est defectus ab unica distributione ad plures, de quo infra, Gap. xiii.

Tertia regula: Si omnes termini supponent distributive, vel omnes determinate, potest immediate resolutio incipere a quolibet termino in ascensu et descensu, quantum est

ex vi suppositionis, nisi aliunde adsit impedimentum; ut si dicas distributive: Nullus homo est lapis, vel determinate: Aliquis homo est albus, a quocumque incipere potes. Atque ita resolutio terminorum, quoad ascensum, qui deservit probationi veritatis, hunc habet ordinem ut prius resolvatur, id est ascendatur terminus stans determinate, secundo distributus; quoad descensum autem immediate possumus incipere a distributo; a confuso autem non nisi post descensum sub distributo. Et semper intelligitur descensus et ascensus fieri invariatis proprietatibus logicalibus, genere suppositionis, restrictione, ampliacione, appellatione etc. Quod maxime observandum est in terminis complexis, praesertim qui constant ex determinatione et determinabili, in quibus diversitas restrictionis maxime obstat resolutioni immediate vel mediate faciendae, ut postea attingemus agendo de defectibus consequentiarum, et infra, Q. vii, Art. ii.

Denique in relativis sunt duae regulae. Prima: In relativo reciproco non licet facere resolutionem ascensus vel descendus priusquam sub antecedente, quia supponit eadem suppositione qua suum antecedens, vocaturque sigillata suppositio. Secunda: Relativum non reciprocum non habet necessariam dependentiam in sua resolutione ab antecedente; ut si dicas: Omnis homo est animal, et illud est rationale, potest sub ly illud descendi vel ascendi, antequam sub ly omnis homo, vel sub ly animal, sicut in terminoposito in propositione distincta.

CAPUT IV.

De syllogismo ejusque materia et forma.

Syllogismus definitur quod est oratio, in qua quibusdam positis et

concessis, necesse est aliud evenire, eo quod hxc posita sunt. Sciendum est quod syllogismus ad hoc tendit, ut ordinet discursum secundum connexionem terminorum inter se; non vero sicut inductio per resolutionem et reductionem in singularia. Unde oportet quod respiciat extrema unibilia inter se, et rationem, seu medium, propter quod uniuntur; unde ex medio applicato seu unito cum extremis unit et infert extrema esse unita inter se. Et hic est totus ordo et progressus syllogismi, inferre et deducere aliquam propositionem, in qua duo termini seu extrema sint unita ex alia propositione, vel propositionibus, in quibus explicatur medium, seu ratio ob quam possunt et debent inter se uniri. Et propterea dicitur in definitione quod est oratio, in qua quibusdam positis, scilicet praemissis, in quibus medium applicatur extremis, necesse est aliud accidere, id est inferre conclusionem, in qua extrema conjunguntur inter se, eo quod illa posita sunt, id est ex vi et positione praemissarum. Exemplum hujus est in hoc syllogismo: Omne corpus est substantia; omnis homo est corpus; ergo omnis homo est substantia. Ubi vides tres propositiones: duas quae sunt praemissae inferentes, tertiam quae est conclusio; et in tertia uniuntur illa duo extrema homo et substantia; in praemissis vero medium, ratione cuius uniuntur illa extrema, applicatur extremis; medium autem est ly corpus, quod quia convenit homini et substantiae, facit quod homo et substantia convenient inter se.

Ex his ergo fit syllogismus constare materia et forma, sicut quodlibet artificiale. Forma est ipsa dispositio et artificium ordinans ac disponens materiam ut debito possit inferre et concludere. Materia est duplex, alia proxima, alia remota.

Proxima sunt propositiones ex quibus syllogismus construitur. Remota sunt termini, seu extrema, qui componunt propositionem, et in illa ultimate resolvitur syllogismus. Et ideo terminus, in hac parte syllogistica, definitur ob Aristotelem quod est id, in quod resolvitur propositio tanquam in subjectum et praedicatum. Et definitur per resolutionem, ut D. Thomas inquit, Opusc. XLvm, Tract., de Syllogismo, Gap. i, quia scientia nostra et iudicium procedit resolvendo rem in suas causas; unde terminus, ut deservit partem iudicativae seu resolutoriae, definitur per resolutionem, non per compositionem. Et dicitur tanquam in praedicatum et subjectum, quia verbum non est terminus respectu syllogismi, sed unio; terminus autem solum dicitur illud, quod se habet ut extremum inferens, vel illatum; et sic per unionem verbi componitur non solum id quod enuntiationis est ad veritatem, sed id quod connexionis quoad illationem; quare unio, seu copula verbi non est id in quod resolvitur, sed id quod dissolvitur, resolutio syllogismo.

Quare propositiones in syllogismo sunt solum tres, duae pro praemissis, quae sunt inferentes, una pro conclusione, quae est illata. Et prima praemissarum vocatur maior propositio, secunda vocatur minor, tertia, conclusio seu consequentia. Similiter termini non possunt esse nisi tres, licet multiplicentur in tribus propositionibus: duo ex illi sunt extremitates, quae in conclusione uniendae sunt, alter est medium, quod in praemissis unitur cum extremitatibus, sed non intrat conclusionem, infert enim illam. Et una extremitas vocatur maior, altera minor. Major extremitas est illa, quae sumitur in maiori et ponitur in conclusione. Minor extremitas est, quae sumitur in minori et ponitur in conclusione. Medium est terminus bis positus in

praemissis, non vero in conclusione. Et nomine termini non intelligimus solum aliquid simplex, seu incomplexum, sed etiam complexum, dummodo unius extremi, vel medii vice fungatur.

Forma autem syllogismi potest etiam dici duplex, correspondens huic duplici materiae proximae et remotae. Et quidem cum forma syllogismi sit ordinatio seu dispositio materiae ejus, illa dispositio, qua ordinatur materia remota seu termini, dicitur figura; illa autem, qua ordinatur materia proxima, scilicet propositiones, dici in modum. Figura ergo in syllogismo est dispositio terminorum secundum subjectionem et praedicationem. Modus est ordinatio praemissarum, seu propositionum, in debita quantitate et qualitate. Debita qualitas est ut saltem aliqua praemissarum sit affirmativa, et non omnes negativae. Debita quantitas, ut saltem aliqua sit universalis, et non omnes particulares. Figurae sumuntur secundum praedicationem et subjectionem termini medii cum extremitatibus; et juxta combinationem diversae praedicationis et subjectionis resultant diversae figurae, ut sequenti capite dicemus.

CAPUT V.

De divisione syllogismi penes materiam et formam.

Divisio syllogismi potest sumi vel ex parte materiae, vel ex parte formae. Ex parte materiae, primo est illa divisio, quae ad libros Posteriorum pertinet, scilicet quod syllogismus est quadruplex, demonstrativus, probabilis, sophisticus, erroneus. Demonstrativus generat scientiam, constatque materia necessaria; probabilis constat materia contingenti, et generat opinionem; erroneus con-

stat materia remota, et generat errorem; sophisticus non servat regulas rectas, sed fallaces, et generat deceptionem. Secundo dividitur syllogismus in communem et expositoryum. Communis est, in quo ponitur pro medio terminus communis. Expositoryus est, in quo ponitur pro medio terminus singularis. Unde ista divisio tenet se ex parte materiae, quia ex parte terminorum. Potest etiam dividi in hypotheticum et categoricum, affirmativum et negativum, ratione propositionum ex quibus constat.

Ex parte formae dividitur syllogismus primo per tres figuras. Et in qualibet figura sunt plures modi, scilicet sexdecim, tam utiles, quam inutiles, perfecti et imperfecti; sed reducuntur omnes ad novemdecim utiles, qui istis versibus continentur.

Prima. Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipon.

Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum.

Secunda. Cesare, Camestres, Festino, Baroco. Tertia. Darapti.

Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Modus perfectus est, in quo salvantur perfecte principia regulativa syllogismorum, quae sunt: Dici de omni, et dici de nullo, ut postea explicabitur. Modus imperfectus est, in quo ista principia non perfecte salvantur, ideoque reduci potest ad perfectum. Modus utilis est, in quo salvantur regulae necessariae ad bonam consequentiam. Modus inutilis, in quo tales regulae non salvantur. Modus directus, in quo directe concluditur, praedicando majorem extremitatem de minori, in conclusione. Modus indirectus, in quo e converso minor extremitas praedica-

tur de majori extremitate, in conclusione.

Dari autem tres figuras et non plures constat, quia solum possunt esse quatuor combinationes. Nam vel medium praedicatur in utraque praemissa, vel in utraque subjicitur, vel subjicitur in majori, et praedicatur in minori, aut denique e converso praedicatur in majori et subjicitur in minori. Sed tamen est advertendum quod ex istis quatuor combinationibus haec ultima est concludens indirecte; et quia syllogismi concludentes indirecte reducuntur ad directos, ideo quarta figura, quae per se et semper concludit indirecte, semper transpositis praemissis reducitur ad primam, et ideo tanquam non distincta ab illa non numeratur seorsum. Dicitur autem syllogismus concludere directe, quando in conclusione praedicatur major extremitas de minori extremitate, indirecte vero quando e converso; quia major extremitas est superius extremum, et superiori directe convenit praedicari, inferiori vero subjici. Unde oportet ad hoc ut praedicetur in conclusione de minori extremitate, quod praedicetur etiam in majori de medio tanquam quid superius. Et ideo directa figura est, in qua medium subjicitur in majori, et de illo major extremitas praedicatur, et haec est prima figura. Si vero medium praedicetur in majori, et major extremitas subjiciatur, concludetur indirecte; et ideo per transmutationem praemissarum debet reduci ad primam figuram; ideoque quarta figura non admittitur tanquam distincta essentialiter, cum sola transpositione praemissarum differat, non quantitate, aut qualitate terminorum; sed reducitur ad primam, quia figurae non dividuntur nisi per diversum modum directum et naturalem concludendi, non per indirectum, cum hic ad

directum pertineat et reducatur. Et sic restant tres figurae distinctae: prima, in qua medium subjicitur in majori, et praedicatur in minori. Secunda, in qua medium praedicatur in utraque praemissa. Tertia, in qua medium in utroque subjicitur. Exempla inferius apponemus numerando omnes modos figurarum.

CAPUT VI.

Explicantur omnes tres figurae et modi syllogismorum.

Quia figurae, ut dictum est, nihil aliud sunt quam combinationes diversae secundum praedicationem et subjectionem medii, et modi sunt combinationes secundum quantitatem et qualitatem propositionum; in unaquaque figura possunt fieri sexdecim combinationes modorum penes quantitatem et qualitatem. Nam quantitas propositionum potest variari quatuor modis. Aut enim utraque praemissa est universalis, aut utraque particularis, aut prima universalis et secunda particularis, vel e converso prima particularis et secunda universalis. Similiter dico de qualitate quod, vel utraque praemissa est affirmativa, vel utraque negativa, vel prima affirmativa et secunda negativa, aut e converso prima negativa et secunda affirmativa.

Existente ergo quadruplici combinatione ex parte qualitatis et ex parte quantitatis, possunt inter se quantitas et qualitas misceri sexdecim modis, quia unusquisque modus et combinatio quantitatis admittit quatuor modos qualitatis, et e converso. Verbi gratia, si utraque praemissa est universalis, quae est prima combinatio ex parte quantitatis, ex illa etiam potest dari quadruplex modus qualitatis, quia illa

utrumque universali*, vel hnelutnm* que affirmativam, vel utramque negativam, vel hnbelpm primam affirmativam et secundum negativam, nui i* converso; et idem plane in qualibet alia comlilnlione fieri potest. Unde cum sint quatuor ex parte quantitatis, et quatuor ex parte qualitatis, ot quadibet ex illis quatuor modis ex aliis affici possit, resultant in utrumque figurum sexdecim modi penes diversam quantitatem et qualitatem.

Sed quia non omnes modi sunt utiles, id est bone et legitimo* consequentite, addiscernendum in utraque figura qui sunt utiles et qui inutiles, oportet videre regulas, quibus requiruntur ad ininitatem consequentit. In illis syllogismis; et qui servaverit omnes illas erit modus utilis, qui non servaverit erit inutilis.

iteguc igitur ad bonum syllogismum requisital, quodam sunt generalis, pro omnibus figuris, ipudam speciales, pro singulis. Regula* communes sunt quatuor. Prima: Ex puris particularibus, aut indefinitis nihil sequitur. Secunda: Ex puris negativis nihil equitur. Haliolrii*: jio sumitur ex illo generali principio, cui tota fabrica syllogistica innititur, ut infra explicabitur: Quacumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, id est ex eo quod extrema uniuntur in aliquo, uniuntur inter se; ergo oportet quod saltem in aliqua promissarum uniuntur, et sic non in utraque dividantur, vel negentur; et similiter quod illud tertium, in quo uniuntur, complectatur extrema et distribuat in illis, alias non dicentur de omni, vel de nullo; ergo oportet quod saltem aliqua promissarum habent distributionem et affirmationem. Tertia regula est: Quod nullus terminus delicti esse distributus in conclusione, qui non sit distributus

in promissis; nlioquin argueretur o non distributo ad distributum. Quarta: Quod modum non debet intrare in conclusionem, ut dictum est. Et sic omnis syllogismus qui inferi conclusionem negativam est negativus, qui particularem, est particularis.

Ex his regulis generalibus inferuntur alia* quatuor particulares pro singulis. Prima est: In prima figura, in modis concludentibus directe. major non potest esse particularis, et minor non potest esse negativa. Ratio est quia, si major est particularis, medium non distribuitur. eo quod medium debet subjici in majori, et predicari in minori affirmativa. Si autem minor est negativa, inferet conclusionem negativam. in qua terminus aliquis distribuitur, qui in premissa affirmativa non distribueretur; ut si dicas: Omnis homo est animal; nullus equus est homo; ergo nullus equus est animal, ly animal distribuitur in conclusione, et non in promissi*. In modis tamen indirecte concludentibus potest major esse particularis, quia in illis non subjicitur nuxium; et minor [Milesi]se negativa, at in Faptsmo et Friptomorum.

Secunda regula pro secunda figura: Si utraque promissa sit affirmativa, nihil concluditur. Ratio est quia, cum medium in secunda figura praxlieetur in utroque promissa, si utroque est affirmativa, non distribuitur. Tertia est pro eadem figura: Si major est particularis, nihil sequitur. Ratio est quia distribueretur tunc aliquis terminus in conclusione, qui non distribueretur in promissi*; et si dicas: Aliquod animal est homo; nullus equus est homo; ergo nullus equus est animal, ly animal distribuitur in conclusione, non in promissi*.

Quarta regula pro tertia figura:

Si minor sit negativa, nihil concluditur. Ratio est quia tunc major debet esse affirmativa, a<r proinde praedicatum illius non distribuitur; distribuetur autem in conclusione. Ut si dicas : Omnis homo est animal; nullus homo est equus; ergo nullus equus est animal, ly animal distribuitur in conclusione et non in praemissis.

His regulis visis, facile poteris rejicere omnes modos inutiles in quacumque figura. Nam in prima figura, ex sexdecim combinationibus debent rejici omnes quatuor pure particulares, et omnes quatuor pure negativae, ex duabus primis regulis generalibus. Debent secundo rejici omnes, qui habent majorem particularem, et qui habent minorem negativam. Unde tantum restant quatuor modi, in quibus invenitur quod utraque praemissa sit affirmativa cum majori universali, vel quod altera sit negativa cum minore affirmativa. Et hi sunt : Barbara, Celarent, Darii, Ferio; nam litterae illae vocales, ut diximus lib. praeced., cap. de conversione, significant: A, universalem affirmativam, E, universalem negativam, I, particularem affirmativam, O, particularem negativam.

Nihilominus quia, ut diximus, illae duae regulae particulares primae figurae solum requiruntur ad concludendum directe, non indirecte, poterunt admitti in prima figura alii modi indirecte concludentes, in quibus aut major sit particularis, aut minor negativa, dummodo concludant indirecte, ita quod major extremitas in conclusione non praedicetur de minori, sed subjiciatur; et isti sunt quinque modi designati istis quinque dictionibus : Baralipon, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum. In quibus omnibus servatur indirecta conclusio, scilicet quod minor extremitas praedicetur de ma-

jori ; sed non in omnibus invenitur aut major particularis, aut minor negativa, sed potest inveniri. Exemplum syllogismi directe concludentis in prima figura : Omne animal est vivens; omnis homo est animal; ergo omnis homo est vivens. Exemplum indirecte concludentis in Celantes, v.g.: Nullus lapis est animal; omne animal est sensitivum; ergo nullus lapis est sensitivus.

Similiter in secunda figura excluduntur duodecim combinationes, ex sexdecim quae fieri possunt; excluduntur enim octo per duas primas regulas generales, scilicet ex puris particularibus, et ex puris negativis. Item per secundam et tertiam regulam excluditur e combinatio ex utraque praemissa affirmativa, vel si major sit particularis ; et utraque ista combinatio fieri potest bis, scilicet utraque affirmativa cum prima praemissa particulari et secunda universali, vel e contra, et utraque praemissa particularis, existente prima praemissa affirmativa et secunda negativa, vel e contra. Et sic remanent solum quatuor modi utiles, scilicet Cesare, Camestrcs, Festino, Baroco. Exemplum est in Cesare : Nullum animal est lapis; omne marmor est lapis; ergo nullum marmor est animal.

Denique in tertia figura excluduntur decem combinationes, scilicet octo ex regulis generalibus. Ex quarta autem regula, si minor sit negativa nihil concluditur, sive prima praemissarum sit particularis et secunda universalis, sive e converso; quod est excludere duas alias combinationes. Et sic manent sex modi utiles, scilicet Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Fenson. Et sic omnes modi utiles sunt novemdecim, qui in versibus supra dictis continentur.

Et observa quod, in hac tertia figura, primi duo modi, scilicet Da-

rapti et Felapton, cum habeant utramque praemissarum universalem, concludunt particularem, et non universalem; quia si concluderent universalem, argueretur a non distributo ad distributum contra tertiam regulam; ut patet in hoc syllogismo in Darapti: Omne animal est sensibile; omne animal est substantia; ergo omnis substantia est sensibilis; ubi ly substantia distribuitur in conclusione et non in praemissis.

CAPUT VII.

De reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos.

Communiter assignatur duplex potestas syllogismorum, licet Aristoteles, in ii Prior., sex assignaverit; sed nobis in praesenti sufficit duas praecipuas explicare. Prima est potestas concludendi plura. Secunda est potestas reducendi syllogismos imperfectos ad perfectos. Potestas concludendi plura nihil aliud est quam hoc ipso, quod concluditur aliquod consequens, seu conclusio, posse etiam concludi id quod sequitur ad tale consequens; ut si concluditur universalis affirmativa, vel negativa, potest etiam concludi particularis sub illa contenta. Et similiter potest concludere convertentem suae conclusionis, et a quoque polentem, et universaliter quidquid sequitur ad talem conclusionem. Et hoc totum praerequiritur ad reductionem ostensivam, ut statim dicemus.

Potestas reducendi syllogismos imperfectos ad perfectos consistit in hoc quod illi syllogismi, in quibus non ita evidenter et perfecte apparet Dici de omni et dici de nullo, quae sunt principia regulativa syllogismi, ut infra dicemus, Cap. x, reducuntur et probentur per illos, in quibus perfecte et evidenter talia principia salvantur. Perfectissimi autem modi concludendi sunt illi

primi quatuor primae figurae, scilicet Barbara, Celarent, Darii, Ferio. Omnes enim conclusiones inferibiles, aut sunt universales affirmativae, aut universales negativae, aut particulares affirmativae, aut particulares negativae. Et universalis affirmativa perfectissime infertur in Barbara; universalis negativa, in Celarent; particularis affirmativa, in Darii; particularis negativa, in Ferio, ut infra ostendemus, Cap. x.

Omnes ergo alii modi indirecte aut directe concludentes possunt ad istos quatuor reduci, et per illos probari. Et est duplex reductio, altera ostensiva, altera per impossibile. Ostensiva utitur duplici principio, scilicet conversione alicujus propositionis et transmutatione, ut scilicet major mutetur in minorem, vel e contra; quia haec reductio solum ostendit clariori modo posse disponi praemissas, ut sic evidentius ibi innotescat regulatio « Dici de omni, et de nullo; » et totum hoc fundatur in illo supra posito principio: Quidquid sequitur ad consequens, sequitur ad ejus antecedens. •

Reductio per impossibile probat deducendo ad duas contradictorias simul veras, quod est impossibile; et ad hoc assumit contradictoriam propositionis negatae, et adjuncta una propositione concessa, infert contradictoriam alterius concessae, et consequenter infert duo contradictoria simul vera. Et fundatur in illo principio: In bona consequentia ex contradictorio consequentis sequitur contradictorium antecedentis.

Et ista reductione per impossibile possunt reduci omnes modi imperfecti ad perfectos, quia in omni modo utili, in quo negatur consequentia, debet concedi contradictorium ejus quod negatur, ex qua contradictoria concessa et altera praemissa concessa sequitur contradictorium alterius praemissae. Specia-

liter tamen cluo modi dicuntur reduci per impossibile, scilicet Baroco et Bocardo quia alio modo reducibiles non sunt.

Utriusque modi reducendi exempla subijciemus. V. g., volo reducere ad modum perfectum Ferio, modum imperfectum ejusdem primae figurae Fapesmo; facio syllogismum in Fapesmo, hoc modo : Omne corpus est quantum; nulla anima est corpus; ergo aliquod quantum non est anima. Reduco ad Ferio, transmutando praemissas, id est ponendo majorem pro minori et minorem pro majori, et converto per accidens propositionem affirmativam, et negativam simpliciter, et formo sic syllogismum: Nullum corpus est anima; aliquod quantum est corpus; ergo aliquod quantum non est anima. Volo reducere Darapti, qui est primus modus tertiae figurae ad Darii; formo syllogismum in Darapti, sic : Omne animal est substantia; omne animal est sensibile; ergo aliquod sensibile est substantia. Reduco ad Darii, convertendo per accidens minorem, et dico : Omne animal est substantia; aliquod sensibile est animal; ergo aliquod sensibile est substantia.

Similiter in reductione per impossibile pono exemplum in Baroco, qui est quartus modus secundae figurae, quem per impossibile reduco ad Barbara. Et formo syllogismum in Baroco sic : Omne animal est sensibile; aliquis lapis non est sensibilis; ergo aliquis lapis non est animal. Si neges consequentiam, assumo contradictorium, et dico: Ergo contradictoria est vera scilicet: Omnis lapis est animal, qua concessa, assumo majorem prioris syllogismi, quae concessa fuerat, et hanc contradictoriam pro minori, et infero contradictoriam minoris concessae; atque adeo cogo te concedere duas contradictorias in Barbara sic : Om-

ne animal est sensibile; omnis lapis est animal; ergo omnis lapis est sensibilis. Sed concesseras quod aliquis lapis non est sensibilis; ergo duas contradictorias concedis.

Item volo per impossibile reducere Bocardo, qui est quintus modus tertiae figurae, ad Barbara. Formo syllogismum in Bocardo: Aliqua virtus non est naturalis; omnis virtus est habitus; ergo aliquis habitus non est naturalis. Si concessa majori et minori, negas consequentiam, sumo contradictorium negatae, et dico : Ergo contradictoria est vera, scilicet: Omnis habitus est naturalis; et sumo pro majori hanc propositionem, retenta minori concessa; et formo in Barbara syllogismum inferentem contradictorium majoris sio : Omnis habitus est naturalis; omnis virtus est habitus; ergo omnis virtus est naturalis, quae est contradictoria illius majoris: Aliqua virtus non est naturalis.

Ut autem facile possis memoria* mandare qui modi reducuntur ad alios et quomodo, adverto artificium, quo facti sunt illi versus supra positi Barbara, Celarent, etc. Nam primi quatuor incipiunt ab illis primis litteris consonantibus B, C, D, F; et omnes alii modi, sive in prima, sive in secunda, sive in tertia figura, incipiunt ab aliqua ex dictis litteris? ad hoc significandum, ut quilibet modus ostentive reducatur ad illum, qui incipit simili littera. Et ita ad Barbara ostentive reducitur Baralip-ton. Bocardo autem et Baroco non reducuntur ostensive ad Barbara, sed per impossibile, eo quod oportet assumere contradictorium conclusionis, quae est universalis affirmativa, ut ponatur in Barbara; et hoc est reducere per impossibile, scilicet assumendo contradictorium conclusionis. Ad Celarent reducitur ostensive Celantes, Cesare, Camestres. Ad Darii reducuntur ostensive

Dabit, Darapti, Pisantis, Da/isi. Ad Ferio redimitur Faprsmo, Friseso, Festino, Felaptnn, Ferison. Atque ita ab illa littera, a qua incipit unaquaque dictio, ad similem dictionem incipientem a simili littera, in una ex quatuor primis modis reducenda est ostensive.

Invenies etiam in istis dictionibus alias consonantes, quae consulto positae sunt, quia indicant vel conversionem propositionis, quae facienda est, vel transmutationem praemissarum; et sunt istae tres litterae*, P, S, M. Ubi inveneris litteram S, significat quod illa propositio est convertenda simpliciter; ubi inveneris litteram P, quod est convertenda per accidens; ubi inveneris litteram M, quod sunt transmutandae praemissae. V. g., in Fapesmo, invenies post primum A litteram P; significat quod affirmativa universalis est convertenda per accidens. Post E, invenies litteram S; et significat quod universalis negativa est convertenda simpliciter. Et littera M significat transmutandas esse praemissas, scilicet majorem in minorem. Et sic reducitur ostensivo ad Ferio; quod facile etiam in reliquis poteris advertere. Quando autem inveneris litteram C in medio dictionis, significat illum modum non posse reduci ostensive, sed solum per impossibile, quod solum invenitur in Baroco et Bocardo.

Specialiter autem in conversione ostensiva de Baralipon, adverte quod in illa infertur particularis affirmativa indirecta, et habet litteram P, non circa aliquam praemissam, sed circa conclusionem, ad denotandum quod reducitur ad Barbara retinendo easdem praemissas de Baralipon, et inferendo immediate et directe conclusionem de Barbara, quae est universalis affirmativa. Et quia haec convertitur per accidens, per bonam consequen-

tiam, qui infert immediate universalem affirmativam in Barbara, inferre etiam potest, addita conversione per accidens, particularem affirmativam indirectam, quae erat conclusio in Baralipon; et sic Baralipon non reducitur convertendo, aut transmutando ipsum in Barbara, sed ex Barbara, per conversionem per accidens conclusionis, quae est universalis affirmativa, deducitur Baralipon. Verbi gratia: Hic syllogismus est in Baralipon: Omne animal est substantia; omnis homo est animal; ergo aliqua substantia est homo. Reduco illud ad Barbara, probando quod talis conclusio infertur mediate ex Barbara, hoc modo: Omne animal est substantia; omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Et per conversionem per accidens: Ergo aliqua substantia est homo, quae erat conclusio de Baralipon.

In reductione autem syllogismorum per impossibile, certum est omnes imperfectos, sive primae, sive secundae, sive tertiae figurae reduci posse per impossibile ad quatuor primos; sed non similiter, sicut in reductione ostensiva, reducitur quaelibet dictio ad similem litteram initialem, ex primis quatuor modis, excepto in Baroco, et Bocardo, quae reducuntur ad Barbara, sumendo contradictorium conclusionis illatae, quae est universalis affirmativa. Reliqui omnes modi, ut reducantur per impossibile, semper attendi debet ad conclusionem illatam. Et sume contradictorium illius, et pone illam pro una ex praemissis cum altera; et infer contradictorium, vel contrarium alterius praemissae concessae, sicque deduces ad unum impossibile; quod est duas contradictorias, vel contrarias concedere.

Ut vero expedite, et prompte id facias, nota quod in quinque modis imperfectis primae figurae, scilicet

Baralip-ton, Celantes, Dabit-is, Fapes-mo, Friseso, sumi debet contradic-torium conclusionis, et poni loco majoris, et major concessa poni loco minoris, et inferre contrariam mi-noris concessae. Excipe tamen Ce-lantes, in qua contradictorium con-clusionis, quia est particularis, debet poni pro minori, et minor de Celantes poni pro majori, et sic in Darii inferre contradictorium majoris concessae. In modis vero secundae figurae, si fiat aliquis syllogismus, et velis re-ducere per impossibile, sume con-tradictorium conclusionis, et pone illam pro minori, et simul cum ma-jori syllogismi inferes contrariam, vel contradictoriam minoris conces-sae. In modis vero tertiae figurae, as-sume contradictorium conclusionis, et pone loco majoris, et cum ea-dem minori inferes contradic-torium, vel contrarium majoris con-cessae.

Et licet solae istae regulae in ipso exercitio deducant ipsam reductio-nem cujusque syllogismi per impos-sibile ad modum sibi corresponden-tem, ex quatuor perfectis; tamen in-ventus est versus correspondens omnibus modis imperfectis, et ha-bens quatuor illas vocales, A, E, I, O, quarum A denotat reduci per impos-sibile ad Barbara; E, ad Celarent; I, ad Darii; O, ad Ferio. Versus est iste :

Febiferaxis obit terras, spheramque quotao-
[nis.

Alii ponunt has litteras hoc ordi-ne : Nesciebatis, Odiebam, Laetare, Romanis, quae ad idem reducun-tur.

Febiferaxis habet quinque voca-les, correspondentque quinque mo-dis primae figurae imperfectis. Et pri-ma vocalis E denotat quod primus modus imperfectus, scilicet Baralip-ton reducitur ad Celarent. Secunda vocalis I, quod secundus modus Ce-

lantes, ad Darii. Tertia vocalis E, quod tertius modus Dabit-is, ad Ce-larent. Quarta vocalis A, quod quar-tus modus Fapesmo, ad Barbara; et sic de aliis. Obit terras correspondet quatuor modis secundae figurae, spheramque quotannis, sex modis tertiae figurae. Et prima vocalis O dicit quod primus modus secundae figurae reducitur ad Ferio. Secunda /, quod secundus reducitur ad Da-rii, et sic de aliis.

CAPUT VIII.

syllogismo e./positorio.

Syllogismus expositivus dicitur ille, qui habet pro medio terminum sinf/u/arem. Et dicitur expositivus, ut inquit S. Thonias, Opuse. xmi, quia est quidam sensibilis resolu-tio, quae quasi rem sensibus exponit; ut si dicas : Petrus est albus, Petrus est currens, ergo currens est album. Et ideo fere omnes syllogismi expo-sitorii fiunt in tertia figura, quia in ea medium subjicitur in utraque praemissa, et terminus singularis convenientius subjicitur quam prae-dicatur. Potest tamen etiam fieri in aliis figuris. Quia vero aliae extremi-tates sunt termini communes, et non singulares, in illis servari de-bent omnes conditiones, quae servan-tur in aliis syllogismis, et evitari defectus qui possunt inveniri. Caete-rum cum ipsum medium non sit terminus communis, sed singularis, nec distribui potest, nec universa-lisari, sed potius perfecte debet sin-gularisari. Unde si perfecte et com-plete non sit singularisatus erit vi-tiosus syllogismus. Quod maxime observandum est pro terminis divi-nis, in quibus ille terminus Deus, et Essentia divina, et alii, qui pertinent ad absoluta, ita sunt singulares, quod aequivalenter sunt communes, quia re ipsa communicantur pluri-

hu* personi»; nni« non sunt apii ml syllogismum expositoriuii ; sicut non valet: Hir Deus est Paler; hic Ileus est Filius; ergo Filius est Pa- ler, quin medium non perfecte singulnrisatur. Undo utendum o«l illo laiiquiini termino communi; et con- sequenter si ponitur pix» medio, de- bet perfecte distribui.dicendo: Om- ne quod est Heu* est Puter; omne quod est Heus est Filius, etc.; sed sunl falsa» p immissu».

Secundo requiritur quod modium, quod est terminus singularis, acci- piatur pro eodom individuo, nlio- quin committitur a-quivocatio me- dii, sive diversa acceptio; nui argui- tur In quatiini terminis. Et sic non valet :lioc ani mnl est equum demons- trando equum !; lux* animal est homo (demonstrando Petrum);ergo homo est equus, quia medium non accipi- tur pro eodem.Tertio,cum fiunt syl- logismi expositori i in tertia figura, cavendum est ne minor sit negati- va, juxta regulas terliie liguriil; ra- tione cujus non valet : Petrus est homo; Petrus non est Paulus; ergo Paulus non esi hoino; sed e conver- so valet: Potru* non est Paulus; Pe- trus est homo; ergo aliquis homo non esi Paulus, in Ferison.

CAPUT IX.

Im modo inveniendi medium.

Ollm valde difficile judicabatur inventionem medii perfecte et dare cognoscere, hoc esi invenire et as- sumere conveniens modium nd in- ferendam conclusionem. Nunc faci- li negotio res ista deducitur, non, ut quidam putant, solum assignantes pro medio id quod esi causa et ra- tio cur pruxlicitum conveniat sub- jecto, vel Ut alii loquuntur, pro con- cludenda aflirmativa conclusione assumere pn» medio id cum quo res illa' identillicantur, et pix» conclu-

denda negativo, id cum quo unum extremum identilientur, et aliud se- cernitur. Nam hoc est quod inqui- rimus, quid sit illud, in quo extre- ma identillicantur. vel unum eorum secernitur, et quid est illud, quod est rallo et causa ut pra>dicatum conveniat subjecto. Pe hoc potest videri breve Opusculum S Thom»; quod est i. inter ejus Opuscula.

Esi ergo udvertendura quod om- nis conclusio inferenda, vel csl uni- versali* affirmativa, vel universalis negativa, nui particularis affirmati- va. aut particularis negativa. Cum autem terminus, qui assumitur pro medio,dcbeat communicari et uniri extremis, vel ab aliquo illorum dis- jungi, ad hoc ul ipsa extrema uni- antur, vel diejungantur.exlrcmnu- tem unibilin Inter *c sunt subjec- tum et pradicatum in conclusione, oportet pro medio tinilivo, nut divi- si vo utriusque sumere vel aliquid quod sit praedicatum superius, vel inferius, velmquale, vel repugnans, seu extraneum. El nuluiqui vocabant pnvdicnluin superius, vel squalc terminum comequentem, eo quod ouiscqiiliir nd aliud, sicut ex homi- ne infertur animnl, quod esi siqie- rius, et risibile, quod csl «equate; utrumque enim in illo continetur. Prn-dienlum aulon inferius voca- bant terminum antecellentem, eo quod inferat, sed non inferatur ex superiori; ex animali enim non se- quitur humo, sed e converso. Pra- dirulum autem repugnans vocabant terminum extraneum.

Igitur nd inferendam universa- lem affirmativum, qua* solum con- cluditur in llarbart, assumitur pro medio aliquis terminus consequens nd subjectum, sive superius prirdi- ratum sit, sive aequale, antecedens nutem.sive inferius nd pruxlicitum; sicut si vis probaro omnem homi- nem esse animal, sumes pro medio ritibile, quod sequellurud hominem,

et est inferius, seu antecedit animal: Omne risibile est animal; omnis homo est risibilis; ergo omnis homo est animal. Ad inferendam vero universalem negativam, sumes pro medio illum terminum, qui sequitur ad subjectum et repugnat praedicato; idque in Celarent, qui est secundus modus primae figurae, et in Ccsare, qui est primus modus secundae. In Camestres autem, ubi minor est negativa, debet e converso quaeri medium quod repugnet subjecto, et sequatur ad praedicatum, eo quod debet removeri a minori extremitate, et consequi ad maiorem; sicut ad concludendum quod nullus homo est lapis in Celarent et in Cesare, est bonum medium rationale, seu risibile, quod sequitur ad hominem et repugnat lapidi, in Camestres autem insensibile, quod convenit lapidi et repugnat homini.

Ad inferendam particularem affirmativam, si inferatur in prima figura, ut in Darii, conveniens medium erit terminus qui sequitur ad subjectum, et antecedit praedicatum; ut ad inferendum quod aliquod animal est substantia, conveniens medium est sensibile, quod infertur ex animali et infert substantiam, dicendo: Omne sensibile est animal; aliqua substantia est sensibilis; ergo aliqua substantia est animal. Si vero inferatur in tertia figura (nam in secunda non infertur particularis affirmativa) ut in Darapti, aut Disamis, conveniens medium erit ille terminus, qui antecedit, id est quod est inferius ad praedicatum et subjectum, eo quod debet subjici in utraque praemissa; ut ly homo ad inferendum quod aliquod animal est substantia, eo quod est animal et est substantia.

Denique ad inferendam particularem negativam, quae in omnibus tribus figuris concludi potest, si inferatur in prima figura, assumitur

pro medio ille terminus qui sequitur ad subjectum et repugnat praedicato; ut ad concludendum quod aliquod animal non est lapis, sumo pro medio ly homo, dicendo: Nullus homo est lapis: aliquod animal est homo. Vel si volo concludere: Aliquod animal non est equus, sumo rationale, quod est consequens ad aliquod animal, et repugnans equo, et dico: Nullum rationale est equus; aliquod animal est rationale, etc. Si vero inferatur particularis negativa in secunda figura, in tertio quidem modo, qui est Festino, idem medium assumetur quod in prima figura. In Baroco autem assumetur medium, quod sit extraneum a subjecto, et consequens ad praedicatum; ut in praedicta conclusione: Aliquod animal non est lapis, sumetur pro medio insensibile, quod repugnat animali et sequitur ad lapidem. Denique si infertur in tertia figura, assumetur pro medio ille terminus, qui sit antecedens, id est inferius ad subjectum et extraneus, seu repugnans praedicato; ut in praedicta conclusione rationale, quod est inferius ad animal et repugnat lapidi.

CAPUT X.

De principiis, quibus innititur tota ars syllogizandi.

Tota ratio artis syllogisticae innititur tribus principiis per se notis. Primum est: Quaecumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. In hoc innititur vis probationis discursivae; cum enim discursus ad hoc ordinetur ut inferat conclusionem, in qua conjungantur duo extrema in vi alicujus medii, per quod ostenditur illa conjunctio, oportet quod uniat aliqua inter se, eo quod uniuntur in aliquo medio. Et opposito modo, si infert conclusionem negativam, in qua unum negatur et separatur ab alio, necesss'

est quod aliquod illorum negetur et separetur ab uno tertio; quae enim sunt eadem inter se, si unum eorum distinguitur ab aliquo tertio, etiam et illud ab illo tertio distinguitur et separatur. Et ideo ex negatione unius cum aliquo tertio sequitur negatio ejus quod sibi identificatur cum eodem tertio.

Et nota quod D. Thomas, i p., Q. xxvni, Art. ni, explicat illud principium: Quae sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se, si sint eadem uni tertio re et ratione. Quod non intelligitur, quasi nec re, nec ratione distinguantur, sed illud re et ratione debet construi cum ly uni tertio, ita quod sint eadem uni tertio, quod est unum re et ratione, idest non virtualiter, aut formaliter multiplex; quia sic potest esso idem cum uno extremo sub una formalitate, et cum alio sub alia, atque adeo non sequitur quod illa extrema sint idem inter se. Imo hinc multi paralogismi eveniunt, quia medium non est perfecte et simpliciter unum, sed multiplex, saltem virtualiter aut formaliter, unde ex unione talis medii cum extremis, nisi sit sub eadem ratione formali, non infertur unio extremorum inter se; sicut non sequitur: Albedo est relatio; albedo est intensa; ergo relatio est intensa, quia alio modo identificatur cum albedine relatio, alio modo intensio, unde non sequitur quod identifcentur inter se. Et in terminis divinis non valet: Pater est essentia divina; Filius est essentia divina; ergo Filius est Pater, quia Essentia divina in qua uniuntur, propter infinitam perfectionem, et est una simplicissima res, et virtualiter multiplex, et sub diverso conceptu modilieatur a Personis, a qualibet inadiequate.

Secundum principium est: Dicitur de omni, id est: Quidquid universaliter dicitur de subjecto, dicitur de

omni quod sub tali subjecto continetur; sicut si affirmatur de homine universaliter quod sit risibilis, debet affirmari de quocumque individuo hominis.

Tertium principium est: Dicitur de nullo, id est: Quidquid universaliter negatur de aliquo subjecto, negatur et de omni contento sub tali subjecto; ut si negas de homine universaliter quod sit lapis, debes id negare de omni individuo contento sub homine.

Et haec principia sunt per se nota, quia natura universalis in hoc consistit, quod dicatur de omnibus respectu quorum universalis est. Et haec principia non deserviunt ad syllogismum expository qui constat medio singulari, sed ad syllogismum constantem medio communi, in quo oportet quod discursus procedat in vi alicujus termini distributi; quia si nullus distribuitur, arguitur ex puris particularibus, quae est formalis consequentiae; quia per particulares non redditur medium complectens, et continens perfecte ea quae inferenda et unienda sunt in conclusione. Posita autem distributione termini, cum omne quod de illo dicitur vel negatur, dicatur etiam, vel negetur de contento sub illo per talem distributionem, recte concluditur de contento sub illo id quod negabatur, vel affirmabatur de termino distributo in antecedenti. Et ideo ista duo principia deserviunt ad constituendam necessitatem illationis, non arguendo ex puris particularibus, sed ex distributione.

Hinc autem fit quod illi syllogismi dicuntur perfecti, qui immediate regulantur per ista duo principia, eo quod evidenter ibi fit applicatio eorum quae dicuntur, vel negantur universaliter, ad ea quae sub ipsis universalibus continentur. At vero alii modi dicuntur imperfecti, qui non immediate regulantur per ista

principia, nec ibi ita evidenter fit dicta applicatio, sed regulantur mediate, et ideo reducuntur ad illos modos perfectos, qui immediate et evidenter per se talibus principiis regulantur. Immediate regulantur per ista principia quatuor modi primae figurae, quia in eis perfecte distribuitur medium in majori, in qua stat universaliter ex parte subjecti; et cum postea in minori praedicetur, hoc ipso evidenter ostenditur illud de quo praedicatur contineri sub sua universalitate, et consequenter convenire illi id quod de tali medio universaliter posito praedicabatur in majori, vel negabatur; quod est immediate manifestari dici de omni, et de nullo, quia immediate et per se ostenditur contineri, vel negari aliquid de tali subjecto universaliter contento, et hoc subjectum est medium. Quod non fit in aliis figuris, ubi medium utrobique praedicatur, vel subjicitur; nec in modis, quibus indirecte concluditur. Vide infr., Q. vin, Art. ultimo. Sed ut haec omnia perspicacius intelligantur, et simul possint cognosci omnes defectus malae consequentiae et syllogismorum, oportet agere de bonitate et defectibus consequentiarum, tam in communi, quam in particulari.

CAPUT XI.

Quibus principiis universaliter innitatur bonitas consequentiae.

In bonitate cujuscumque consequentiae regulanda datur unum universalissimum principium, a quo caetera derivantur, et ad quod reducuntur, scilicet: Non potest in bona consequentia dari antecedens verum et consequens falsum; sed si antecedens est verum, etiam et consequens. Quod principium reducitur immediate ad illud supremum omnium principiorum: Quodlibet est, vel non

est; seu impossibile est idem simul esse et non esse. Nam si antecedens est verum, jam ita est sicut per illud significatur; si autem consequens est falsum, trahit post se antecedens, ratione connexionis quam habet veritas consequentis cum veritate antecedentis: idem est ergo ponere antecedens verum et consequens falsum, ac ponere antecedens verum et ex parte falsum, quia consequens est quasi pars quaedam et aliquid antecedentis, si quidem est aliquid connexum cum illo, et consequentia ipsa connexio quaedam est; quod autem ex parte est falsum, absolute non est verum; ergo si datur antecedens verum et consequens falsum, datur antecedens verum et non verum, quae sunt contradictoria.

In his ergo principiis fundatur bonitas consequentiae; et ideo totus labor in assignandis consequentiarum defectibus consistit in hoc, quod detur antecedens verum et consequens falsum. Et sic ea quae magis conducunt ad falsificandum consequens quam antecedens, conducunt ad malam consequentiam; quae autem facilius conducunt ad veritatem consequentis, quam antecedentis, aedificant bonitatem consequentiae. Cujus ratio est, quia antecedens debet continere in se veritatem consequentis, siquidem ex illo infertur; unde et Aristoteles dixit, i Posterior.: « Quod praemissae debent esse magis verae, quam conclusio, » id est magis certae; ergo plus debet requiri ad veritatem antecedentis, quam consequentis; ergo semper antecedens difficilius debet reddi verum quam consequens, illud enim difficilius habetur, ad quod plura requiruntur.

Quare cum consequentia nihil aliud sit, quam connexio illativa ex aliquo in aliquid, et non bene connectatur veritas antecedentis cum

falsiUlo illati seu consequentis, reditur ipsa connexio seu consequentia* mala quotiescumque antecedens eat verum, et consequens falsum.

Rx hoc principio manifestantur plures regulat quas tradunt Dialectici circa Ixmilatein consequentia; et solent essa sex, quas iwl Ires reduciunt*. Prima: Si antecedens est verum, etiam et consequens; et e converso, si consequens est falsum, etiam antecedens illic est ipsummet principium quod posuimus. Secunda: Si antecedens ost possibile, etiam consequens e*t |*>-sil.ih>; et e contra, si consequens est impossibile, etiam antecedens. Deducitur h. cc ex prima: quia si antecedens est possibile, ergo potest esso venim, *rgo etiam suum consequens poterit esse verum; nam si est impossibile quod sit verum, in nullo casu verum esse poterit, cum autem antecedens sit possibile, in aliquo casu potest esse verum; ergo in aliquo casu daretur antecedens verum, et consequens falsum. Tertia: Si antecedens est necessarium, clihm consequens est necessarium; et « contra, si consequens ost contingens, etiam et antecedens. Quod ex eodem principio deducitur; quia si antecedens est necessarium semper est verum, atque adeo cl consequens semper debet esse verum; alias posset dari antecedens verum et consequens falsum pro aliquo casu. Unde si consequens est contingens, quod potest esso falsum, antecedens non potest esse necessarium, quia necessarium semper est verum.

Intelligit tamen ex necessario antecedenti inferri semper necessarium consequens, non tamen requiri quod omnibus modis necessarium sit; sed sufficit quod sub eo respectu et ratione qua antecedenti subest consequens necessarium sit, et in quantum infertur ex anteeo-

denti, non tamen sub alia ratione; ul in illa consequentia: Deus scit Petrum peccaturum; ergo peccabit, consequens est contingens secundum se et per ordinem ad causam proximam, infaillibile tamen ut scitum n Deo, et consequenter ut illatum ex antecedente; et lioc ideo quin Dous non solum scit Peleum peccaturum, sed peccaturam libero et coulingentem, unde ex illo antecedente et infertur quod contingenter peccabit, et quod est infaillibile totum lux; scilicet quod peccabit contingenler.

Demque sequuntur ex illo principio ulia* dme regulus quw etiam ad bonitatem consequenti»deserviunt.

Prima: Quidquid sequitur ud consequens bonw consequentia' sequitur ad antecedens illius; quod aliis verbis dici solet: Quod valet consequentia de primo ad ultimum, quod do se manifestum eat. Secunda: Quidquid repugnat consequenti in bona consequentia, repugnat et antecedenti; quod aliis verbis dici solet: Si ex antecedente sequitur consequens iu Uinacvnssequentia. ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedenti*. Halió est quia, si e.v opposito consequentis non sequitur oppositum antecedentis, ergo poterit stare oppositum consequentis cum isto antecedente, siquidem non infert antevidentis oppositum; sed oppositum consequentis est falsum, supposito quod ipsuin consequens erat verum, id est illatum ex antecedente vero; ergo poterit stare falsitas consequentis cum ipso antecedente, cl sic dabitur antecedens verum et consequens falsum. Et per hanc regulam siepissime regulamur in ostrndcildu bonitate consequentia'. procedendo a contradictorio ronscquitMili* ad contradictorium antecedentis. Et in reductione syllogisiiuruin per iiixissibile huc regula utimur; et instantia; qute de-

serviunt ad ostendendum defectum unius consequentiae, deserviunt et illi in qua procedimus ab opposito ad oppositum.

CAPUT XII.

-De principiis defectuum mulic co)isesequentiee.

Ex praecedenti Cap. colligitur unicum esse principium et radicem unde defectus et malitia consequentiarum oritur, scilicet: Quotiescumque potest reddi antecedens verum et consequens falsum, consequentia est mala. Cum enim consequentia sit connexio illativa duarum propositionum, quotiescumque datur antecedens verum sine consequente vero, connexio non est bona, nec formalis, quia potest unum stare sine altero, seu veritas unius sine veritate alterius; si autem stat unum sine altero, solvitur connexio, ergo illa mala connexio et consequentia est, quia dissolubilis. Unde sequitur quod quidquid faciliat magis veritatem antecedentis, quam consequentis, conducit ad malam consequentiam, quia efficit ut possit stare antecedens verum sine consequenti. Et e converso, quod difficilius reddit consequens falsum quam antecedens, conducit, seu aedificat bonitatem consequentiae.

Ex his principiis elici possunt omnes defectus consequentiarum, ut unicuique consequentiae possit assignari quo defectu laboret. Et quidem Magister Soto, in v Lib. Summularum, assignat septem defectus intrinsecos et totidem extrinsecos in syllogismis. Vocat intrinsecos defectus illos qui tenent se ex parte medii, qui defectus dicuntur intrinseci, quia reddunt praemissas inhabiles; extrinsecos autem, qui tenent se ex parte extremitatum in modo inferendi conclusiones, quia

non servant proprietates logioales, vel debitam dispositionem in quantitate, et qualitate, distributione, etc. Et fere omnes defectus intrinseci reducuntur ad hoc quod medium vel teneatur aequivoce, vel non distribuatur complete seu perfecte, vel non servantur conditiones et regulae supra positaе, ut medium non stet magis ample ubi non distribuitur, quam ubi distribuitur; ac denique defectus extrinseci, quod non servantur in extremis omnes proprietates logicales. Qui defectus in particulari ostendentur capite sequenti.

CAPUT XIII.

De defectibus in particulari.

Ut ergo assignari possint defectus in consequentiis, nota quod cum consequentia sit solum duplex, scilicet inductio et syllogismus, vel possunt assignari defectus proprii unicuique eorum, vel communes. Proprii sunt quando omittitur aliqua regula ex traditis, et requisitis ad bonam inductionem vel bonum syllogismum. Communes sunt quando est aliquis defectus in aliqua proprietate logicali, sicut est suppositio, restrictio, ampliatio, appellatio, oppositio, conversio; sunt enim istae proprietates communes inductioni et syllogismo. Breviter ergo subjiciemus hic defectus omnes, sive proprios, sive communes, licet sparsim fere omnes tradiderimus in praecedentibus.

Circa inductionem.

In inductione committitur defectus, primo: Si ascensus copulativus affirmativus fiat non numeratis sufficienter singularibus, non est consequentia formalis, quia potest insitari in his quae numerata non sunt,

nisi sil materia necessaria, quod est materialiter solum esso bonam consequentiam, de quo vide int, Q. vii, Art. n.

Secundo: Descensus copulativus affirmativus, sine constantia demonstrando individua sub quibus descenditur, non i-st formalis consequentia; ut si dicas: Qjffliis homo fuit peccator; orgn iste homo fuit peccator, v. g. Petrus, et ille homo fuit peccator, etc. Sed debe* addere, et iste homo v.g. Petrus est vel fuit, quod est ponere constantiam: Ergo Pelms fuit peccator: alioquin sldesignes individuum nondum existens, •cd futurum, instatur consequentia.

Tertio: Defectus possunt contingere, si omittantur regulie supra posita? de ascensu et descensu in cap. iii hujus libri, scilicet si termino supponenti determinate non detur ascensus descensusquo disjunctivo* i termino vero supponenti distributive, copulativus; supponenti confuse, tantum disjunctus, aut copulatus. Item si termino non supponenti distributive complete detur descensus et ascensus copulativus complete; si enim incompleto distribuit, incomplete etiam debet descendi; ut: Omne animal fuit in arca Noe, libi ly omne sumitur pro speciebus, non pro individuis, non valet: Ergo hoc animal, et illud, demonstrando individua. sed demonstrando species.

Quarto: Est defectus circa Ipsum ordinem resolvendi Icrainos. quando plure* concurrunt iucadem propositione, si non resolvantur juxta ordinem suum, et non omnes @que immediati. Ordo ergo resolutionis, scu ascendendi per vium iuductionis, ut diximus in Cap. de inductione, talis esi ut primo ascendatur sub termino supponente determinato, secundo sub termino supponente distributive, tertio sub termino sup-

ponente confuso. Quod si prius ascendatur sub termino supponente distributive, quam supponente determinate, est defectus qui vocatur a pluribus determinatis ad unicam. Verbi gratia, si facias hunc ascensum: Uomo non o*I hoc rationale, et homo non est hoc rationale, etc.; ergo homo non e*t rationalis, consequentia non valet, quia terminus ille, Aomo. determinate supponit respectu plurium singularium, quap sunl plura determinata (omnia quippo singularia determinata sunt) in consequenti autem non supponit in ordine ad plura determinata, sed ad unicum in communi. Qui defectus in theologia aliquando contingit, ut cum dicitur: Homo potest facere hoc opus bonum, et potest facere illud, etc. Ergo potest facere omne opus bonum. Cietemm ai omnes termini in aliqua propositione supponent determinate, vel distributive, poterit «que immediate quilibet eorum resolvi.

Quinto: Est defectus in descensu, si prius descendatur disjunctive sub termino supponente confuse tantum quam sub termino supponente distributive; ut non valet: Omnis homo est animal; ergo omnis homo esi hoc animal, vel omnu homo est hoc animal. Et vocatur iste defectus, arguere ab unica distributione adptures; eo quod descenditur sub termino non distributo, perinde ac si esset distributus.

Hic vero insinuabat se difficultas illarum propositionum, quap consini ex complexo recti et obliqui, ut: Equus hominis curri t. vel: hominis equus non currit, et genitivus *0 habet ut deiennintio, rectu» ut determinabile, eo quod genitivus qunsj restringit rectum ad standum pro equo possesso; et multa sophismata fiunt circa ordinem resolvendi istos terminos, iiiiinusque utilia, de quibus aliquid attingemus infra,

Q. vn, Art. n, argum. 5. Hoc solum interim breviter advertentes, faciliorem resolutionem esse quam Magister Banez ponit, Lib. iv Summul., tract. i, G. m. Quod quando totum complexum accipitur unica acceptione, scilicet quando genitivus, qui est determinatio, sequitur post determinabile, utrique termino debetur eadem resolutio et suppositio, quia illud genitivum mquivalet adjectivo; idem enim est dicere : Equus hominis ac dicere : Equus possessus ab homine; et ideo supponit, ac resolvitur sicut complexum ex substantivo et adjectivo, quia eadem suppositione tenetur. Sicut enim si dicatur: Equus albus currit, ly albus supponit sicut ly equus; ita si dicatur: Equus possessus, vel equus hominis, ly possessus et ly hominis supponit sicut ly equus. Unde si dicas: Quilibet equus hominis currit, immediate potest descendi sub ly hominis, dicendo: quilibet equus istius hominis (scilicet possidentis) currit, dummodo apponatur, vel intelligatur constantia: et iste homo possidet equum, quia non distribuit pro omni absolute, sed pro omni possidente equum; sicut neque quilibet equus ibidem distribuit absolute, sed pro omni possessore. Quare ly hominis non supponit ibi confuse, sed distributive pro possidentibus.

Si vero totum complexum accipitur pluribus acceptionibus, quia genitivus praecedit, tunc cuilibet termino debetur seorsum sua resolutio, juxta suam suppositionem et signa quibus afficitur; ut suppositioni determinatae detur prior locus, deinde distributivae, deinde confusae. Quis vero terminus supponat determinate, quis distributive, ex regulis, in Gap. de suppositione, dignosces.

Circa syllogismum.

Primus defectus in syllogismis

est si arguatur in quatuor terminis, eo quod tota ars syllogistica consistit in connexionem duorum terminorum inter se, illata ex connexionem cum uno tertio; unde nec debent esse plura extrema quam duo, nec plura media quam unum. Et sic non valet: Omnis homo possibiliter est albus; ^Ethiops est. homo; ergo /Ethiops est albus, quia medium non est solum ly homo sed ly possibiliter. Et ad hoc reducitur quod extremitates debent esse totalia extrema; nam si totalia non sunt, arguitur in pluribus terminis quam tribus.

Secundus defectus: Medium non debet teneri eequivoce, sed eodem modo in praemissis, alioquin non posset unire extrema inter se; ut non valet: Omnis canis est latrans; aliquod sidus est canis; ergo aliquod sidus est latrans.

Tertius defectus: Ex puris particularibus nihil sequitur. Exposuimus id supra.

Quartus: Ex puris negativis nihil sequitur. Etiam supra expositum est.

Quintus: Si medium non complete distribuitur in aliqua praemissarum; unde non valet: Omne animal fuit in arca Noe (ly animal pro speciebus distributo); Socrates est animal; ergo Socrates fuit in arca Noe.

Sextus: Nullus terminus debet distribui in conclusione, qui non fuit distributus in aliqua praemissarum. Supra hoc expositum est, et coincidit cum defectu arguendi a non distributo ad distributum. Et ad hoc pertinent etiam defectus ex parte ampliationis, aut restrictionis, ut medium non accipiat magis ample, ubi non distribuitur, quam ubi distribuitur.

Septimus defectus: Si medium intret conclusionem. Alioquin valent syllogismi omnes in quibus variatur appellatio, v. g., si dicas?

Omnis homo esi creatura; Christus est homo; ergo Chrislu* i>st cceatur-
rn, in quantum homo. Omnis simi-
lludo est qualitas; ha* qualitas Wt
intonsa: ergo hate similitudo esi
intensa, in quantum qunlitn*.

Octavus (Icfivlus: Si non serven-
tur particulares regula' pro liguris
sylogismorum supra posita\ ut
quod in prima (Iigura major propo-
sitione non possit c<<c particularis, et
ali@ qu@ ibi explicata* eunt.

Deficitu commune.

Defectus omni consequentia* sive
sylogistica*, sive iuluctiv@ com-
munes dicuntur illi, qui oriuntur ex
defectu alicuju* proprietatis logica-
lis. puta suppositionis, ampliacionis
etc.

In suppositione, primus defectus
e*t: Si varietur in aliqua conse-
quentia genus suppositionis. Ut di-
co genus, quin species variari po-
test; ut si ex desributiva supposi-
tione inferatur determinata, seu
particularis. Sed genus suppositio-
nis non potest variari, v. g. quod
mutetur suppositio simplex in per-
sonalem, vel materialis in persona-
lem etc. B1 propter hunc defectum
non valet ista consequentia: Homo
est species; Petrus est homo; ergo
Petrus est species. Homo est vox ;
omnis homo est animal; ergo ali-
quod animal est vox.

Secundus defectus est; A suppo-
sitione non distributa ad distribu-
tam non valet consequentia; bene
tamen e contra. Sicut non valet :
Alicuius homo currit; ergo omnis
homo currit.

Tertius defectus est; A suppositio-
ne confusa tantum, non distributa,
ad determinatam, non valet conso-
quentia; bene tamen e contra, n de-
terminata ad confusam. Sicut non
valet: Omnis homo est animal. ergo
aliquod animal omnis homo est;
bene tamen e contra.

In ampliacione et restrictione,
quo* est secunda proprietas logica-
lis, inveniuntur regulro ampliatio-
nis, ex quibus constant et defectus
consequentiarum. Igitur quando
procedimus nb amplo ad non am-
plum, si procedatur sine distributio-
ne ampli, non valet consequentia.

Secundo est defectus si procedimus
nb amplo nd non amplum affirmati-
ve, etiam si procedatur cum distribu-
tione ampli, si proceditur sino con-
stantia; ut si dicas: Omnis homo
est albus, non poterit immediate in-
ferri: Ergo Petrus est elbus, nisi
addas constantiam: r1 Petrus at,
nlioquin, Petro non existente, falso
infertur. Et ad ve rien ter dicimus :
cum distributione ampli, quia si am-
plum non distribuitur, Ollam posita
constantia, non valebit; ut: Homo
poasibiliter est nlbus, seu omnis ho-
mo possi bili ter est albus, et Petrus
est; ergo Petrus est albus, quin ly
i b1i ter ampliati quidem, aed non
distribuit nd minus ampla, nisi sub
ipsa intione possibilitatis; et IU de-
beret inferri: Ergo Petrus possibi-
Ur est albus, alioquin arguitur af-
firmative n potentia ad actum. Cu-
jus signum est quia, si ponatur ly
impouibiliter, aut necessario, qui
sunt modi distribuentes beno valet:
Homo i m passi bili ter est albus; ergo
Petrus non est albus.

Tertio est defectus si procedimus
n non amplo nd amplum cum dis-
tributione ampli; est enim arguero
n non distributo ad distributum. qui
semper eat defectus. Ad quem defec-
tura etiam reducitur defectus proco-
dendi nb universalitate incompleta
ad completam, vel a particularitate
completa ad incompletam, ubi sem-
iter arguitur a non distributo ad dis-
tril>uUiin, saltcm a*quivalentor. Voca-
mus universalitatem incompletam,
quando non distribuitur perfecte,
completam, quando perfecte. Kcon-
verso autem particularitatem com-

pletam, quando perfecte particulari-
8&tur, ita quod nihil manet de univer-
salitate, incompletam, quando non
perfecte particularisatur, sed reti-
net aliquam universalitatem; v. g.:
Aliquod animal non fuit in arca Noe,
est particularitas incompleta, id est:
Alicujus speciei nullum animal fuit.
Neuter homo currit; id est: Alicujus
binarii nullus; ubi semper jungitur
particularitati aliqua universalitas.

In appellatione, quae est alia pro-
prietas logicalis, omnes defectus re-
ducuntur ad unum: Quoties varia-
tur appellatio, consequentia non va-
let, sive sit appellatio realis, sive
rationis, sive circa terminos signifi-
cantes actum animae; ut non valet:
Petrus est magnus logicus; ergo est
magnus. Homo est species; ergo
Petrus, qui est homo, est species.
Albedo est intensa; ergo similitudo,
quae est albedo, est intensa. Cognos-
co venientem; ergo cognosco Pe-
trum, qui est veniens: quia actus
animae semper feruntur in sua ob-
jecta sub praecisa formalitate, qua
tales actus sunt. Unde non valet:
Venientem video; ergo video venien-
tem. Papam vidi; ergo vidi Papam;
nec e contra, nisi utrobique sub ea-
dem appellatione, id est sub eadem
ratione cognoscendi sumatur in
quantum veniens, et in quantum Pa-
pa, non sub alia; alioquin multis de-
ceptionibus datur locus, variando
rationes formales cognoscendi. Et
qui dicunt valere ab appellante ad
non appellantem in his terminis si-
gnificantibus actus animae, non
propterea dicunt valere mutata ap-
pellatione, sed valere a formali ad
materiale, ut tamen stat sub forma-
li, et sic est verum.

In oppositionibus est prima regu-
la: In contradictoriis, preesupposita
veritate unius sequitur, falsitas alte-
rius, et e contra.

Secunda regula, in contrariis: A
veritate unius sequitur falsitas alte-

rius; sed e contra est mala conse-
quentia, a falsitate unius ad verita-
tem alterius, quia possunt ambae
esse falsae, non simul verae.

Tertia regula, in subcontrariis: A
falsitate unius sequitur veritas alte-
rius; sed e contra est mala conse-
quentia, quia possunt esse simul ve-
rae.

In aequipollentiis non est defectus,
sed semper est bona consequentia
ab aequipollente ad aequipollentem.

In conversione est prima regula:
A conversa ad convertentem sem-
per est bona consequentia; ut: Om-
nis homo est animal; ergo aliquod
animal est homo.

Secunda regula: Non est bona
mutua consequentia conversionis,
nisi in conversionibus simplicibus,
non autem in conversionibus per
accidens. Dicitur mutua consequen-
tia quando valet non solum a con-
versa ad convertentem, sed etiam e
contra, a convertente ad conversam;
sicut non valet: Aliquod album est
homo; ergo omnis homo est albus,
quae est a convertente ad conversam,
in conversione per accidens univer-
salis affirmativa; sed e contra valet.

In exponibilibus, seu resolubili-
bus est prima regula: Aboxponibili
ad omnes exponentes, vel a resolu-
bili ad omnes resolvontes, et e con-
tra, bona est consequentia, quia est
ab aequipollentibus.

Secunda: Ab exponibili, vel reso-
lubili ad quamlibet exponentem co-
pulative est bona consequentia, sed
e contra est defectus a qualibet ex-
ponente ad resolubilem, quia pri-
ma est a copulativa ad partem, se-
cunda a parte ad copulativam.

Tertia est: A qualibet exponente
disjunctivo ad suam exponibilem
est bona consequentia, sed e contra
non valet. Constat ex regula disjunc-
tivarum. Vide quae diximus, Cap.
de exponibilibus et hypotheticis, de
singulis locis arguendi.

CAPUT XIV.

De fallaciis.

S. Thomas opusculum edidit de Fallaciis, quod est xxxix. Et fere omnia, quae ad fallacias pertinent, explicata sunt tangendo defectus syllogismorum; fallaciae enim defectus sunt consequentiae.

Quare solum indicabimus hic quomodo fallaciae reducuntur ad illos defectus. Quaedam ergo fallaciae pertinent ad vocem, quaedam ad rem significatam. Fallaciae ex parte vocis reducuntur ad sequivocationem; quia ista fallacia generatur ex apparentia ejusdem vocis, vel quia eadem vox plura significat, vel quia una vox est similis alteri, sive in prolatione, sive in significatione, vel denique quia ipsa orationis compositio est cum aequivocatione et amphibologia, sicut accidit in his quae applicantur secundum sensum compositum et divisum, quae est una ex fallaciis dictionis.

Omnes fallacias, quae ex parte dictionis se tenent ad sequivocationem reducimus. Et sunt sex modi fallaciarum; quorum tres inveniuntur in terminis simplicibus, scilicet sequivocatio, diversitas accentus, figura dictionis. [^]Equivocatio, ut si ex hoc termino canis, inferam quod id quod convenit animali convenit sideri. Diversitas accentus, ut si sumatur pro eodem pendere breviter dictum, et pendere longum; populus pro arbore, producta prima vocali, vel pro gente, vocali illa correpta. Figura dictionis est similitudo vocis, vel significationis cum alia voce; ut si vox quae significat masculum, videatur significare foeminam, ut si dicas: Substantia colorata albedine est alba; ergo vir, qui est substantia colorata albedine est alba. Vel si vox significans quale, v. g. differentiam,

mutetur in quid, hoc est in speciem, aut quale quid significans essentiam in hoc aliquid, totum hoc pertinet ad figuram dictionis. Ex parte vero orationis invenitur etiam aequivocatio in tribus modis, scilicet in amphibologia, quae dubiam reddit acceptionem orationis; in compositione et in divisione, quando scilicet mutatur sensus compositus in divisum, vel e contra; et quando oratio est falsa in sensu composito, dicitur fallacia compositionis, quando vero in sensu diviso est falsa, dicitur fallacia divisionis.

At vero fallaciae non ex parte dictionis, sed ex parte rei significatae, reducuntur ad alios defectus supra assignatos. Et sunt septem fallaciae hujus generis, scilicet fallacia accidentis, fallacia a secundum quid ad simpliciter, fallacia secundum ignorantiam elenchi, fallacia petitionis principii, fallacia consequentis, fallacia secundum non causam ut causam, fallacia secundum plures interrogationes ut unam.

Fallacia accidentis est fere eadem atque mutatio appellationis; provenit enim fallacia accidentis ex eo quod aliquid significatur ut conveniens duobus, quae sunt per accidens unum, et sic unitas per accidens cum diversitate in re, est causa hujus fallaciae: quod totum est diversitas appellationis, vel ad illam reducitur, sive ad diversam acceptionem medii; ut: Cognosco venientem; Petrus est veniens; ergo cognosco Petrum.

Fallacia a secundum quid ad simpliciter reducitur ad illam, quae est a non distributo ad distributum, sive a non amplo ad amplum sine constantia, cum distributione amplius; ut si dicas: [^]Ethiops est albus secundum dentes; ergo est albus simpliciter.

Fallacia secundum ignorantiam elenchi reducitur ad defectum op-

positionis, quia apparent aliqua opposita, et non sunt, quia non servantur leges oppositionis; ut si dicas : Domus est clausa in nocte, et non est clausa in die; ergo est clausa et non clausa.

Fallacia petitionis principii est quando id supponitur, vel assumitur, quod debebat probari; ut si velis probare quod Socrates est pater Platonis assumas pro medio quod Plato est filius Socratis.

Fallacia consequentis oritur ex defectu illius regulae : Quidquid sequitur ad consequens alicujus bonae consequentiae, sequitur ad ejus antecedens. Ex eo enim quod existimamus aliquid esse consequens, et habere connexionem cum alio, illud inferimus ex illo antecedente, cum tamen in re non habeat convenientiam ; et propterea fallacia consequentis habet magnam affinitatem cum fallacia accidentis; ut si dicas : Si aliquis est fur, errat de nocte; sed tu erras de nocte; ergo tu es fur; vel ab opposito consequentis: Omne quod generatur habet principium; sed anima non generatur, ergo non habet principium.

Fallacia a secundum non causam ut causam est quando accipitur pro medio id quod vere non est medium, nec causa uniendi praedicatum subjecto, et tamen videtur esse causa; ut si dicas : Mors est corruptio; ergo vita est generatio; ergo vivere est generari quia mors et vita sunt contraria : non enim haec est bona causa, quia non sunt contraria, sed privativa.

Fallacia secundum plures interrogationes ut unam est deceptio proveniens ex eo quod unica interrogatione plura interrogantur, quae diversam exigunt responsionem, et ideo unica responsione non potest satisfieri, sed est distinguendum; ut si dicas : iEthiops estne homo albus? Mei et fel sunt dulcia? Homo et equus sunt animal rationale? Si enim unica responsione affirmative respondeas, infertur contra te, dicendo : .Ethiops est homo albus, ergo est albus; si vero negative respondeas, infertur; Ergo non est homo; et ideo debet distinguere interrogatio, quod est homo, sed non albus.

ILLUSTRATIONES

PROCEDENTIS TEXTUS

QUESTIO PRIMA.

DB THUUNO.

ARTICULUS PRIMUS.

Virum recto ordine doctrinam incipiat
Dialectica a termino.

Supponit titulus in omni doctrinam
«In ordine id est in omni scientia tractantur materias sunt scientiarum, nec a casu, nec pro libito incipere debere nisi isto, vel «b illa; sic enim pariet confusionem, non claritatem, quae maxime pendet ab ordine tractandi. Ordo nutem naturalis, scientiarum est sicut ordo naturalis, incipiunt enim ab Imperfectiori et faciliiori, et consummantur, seu terminantur in perfectiori. Et ideo in communioribus, id est quae ad plura pertinent, etiam simplicioribus et notioribus quoad nos incipit doctrina, sicut et natura. Quae vero sunt notiora non quoad nos*, sed secundum se, propter magnam perfectionem, et dicuntur notiora natura, id est nobiliora et cognoscibiliora natura*, ut Deus et res spirituales, licet non faciliiores, ab his non incipit cognitio in executione. De quo vide in Phys., 0.1.

Dico uno* modo: Ad Logicam per se pertinet dirigere omne* operationes intellectus, quae sunt simplex apprehensio, contra* ordinis cursus. — De secunda et tertia operatione nullus dubitat; de prima, aliqui Sed deducitur clare ex Aristotele.

Et D. Thomas, q. i. Poster., Ictet. I, ito inquit : «Una actio intellectus est intelligentia indivisibilium, sive incomplexionum, secundum quod concipit quid est res; et ad hanc operationem ordinatur doctrinalium tradit Arist., in lib. Prædic. — Nec minus operto idem affirmat sanctus* Doctor, in Periherm., lect. i, ubi ordinem librorum Aristotelis, in Universalium, pene* isto* Iras operationes intellectus distribuit.

Dices S. Thomam non docere quod prima apprehensio absoluto per se pertinet a Logica, sed per occidens, et ratione alterius, scilicet iudicii; sic enim id quod est primum in apprehensione simplici, postea est partiale objectum iudicii, et sub illo primo statu non pertinet ad Logicam. sed sub secundo. Sed contra est primo: Quia D. Thomas, eodem tonore et modo loquitur de una operatione, quam de alia, nec magis facit tractatum dirigentem per accidens primam operationem, quam secundam. Deinde ex fundamento nostra* conclusionis : Quia per se est dirigibilis etiam prima operatio, et fundat suas intentiones, scilicet relationes superioris et inferioris, universales et particularis in prædicabilibus, et coordinationes prædicamentorum, in quibus distinguimus confusionem rerum in suas classes; quod totum indiget aliqua arte et directione, in quantum ista omnia ordinata et distincta disponuntur, et tollitur confusio sub quo primum res apprehenduntur. Et hoc spectat ad primum operationem, non ad

complexionem et orationem, cum potius complexa excludantur a prædicamentis et tantum simplicia ibi ponantur, ut in Logica, in antepædicamentis dicetur; nec potest hoc ab alia arte dirigi quam a Logica; ergo, etc.

Dico secundo : Inter ipsas operationes, recto ordine doctrinae incipit Logica a directione primæ operationis. — Constat ex dictis. Et secundo : Quia ordo artis debet proportionari et conformari ordini naturæ : ars enim imitatur naturam ; naturaliter autem intellectus procedit de prima operatione in secundam, in cognoscendo; ergo etiam ars Logice procedere debet a prima operatione in secundam dirigendo.

Dico ultimo. Intra ipsam primam operationem, convenientissime incipitur, in linea et ordine tractandi prioristicam resolutionem Logicae, a termino, seu simplici dictione, non absolute, sed ut est pars enuntiationis, et ut ad illam componendam dicit habitudinem.— Haec conclusio pendet ex dicendis, articulo sequenti. Interim colligitur aperte ex D. Thoma, i Periherm., lect. i, ubi dicit tripliciter posse considerari terminos, seu simplices dictiones; vel secundum quod absolute significant simplices intellectus, et sic pertinent ad librum Prædicamentorum; vel « secundum rationem, prout sunt partes enuntiationis, et sic determinatur de eis in hoc libro, et ideo traduntur sub ratione nominis et verbi, de quorum ratione est quod significant aliquid cum tempore, vel sine tempore, et alia hujusmodi, quae pertinent ad rationem dictionum, secundum quod constituunt enuntiationem; » vel tandem secundum quod ex eis constituitur ordo syllogisticus, et sic pertinent ad libros Priorum. Ergo secundum S. Thomam, terminus, seu dictio simplex, ad primam operationem

pertinet, ut est pars enuntiationis, et ut ad illam componendam ordinatur. Erpo si a directione primæ operationis recte incipimus (ut probatum est), a termino in communi incipere debemus, ut dicit rationem partis compositivæ.

Probatur ratione : In Summulis tractamus de his, quae spectant ad formam logicalem, seu resolutionem prioristicam, in Logica autem de his, quae pertinent ad materiam et resolutionem posterioristicam, quia prior est in qualibet arte forma quam materia; et ideo Aristoteles, vocavit libros Priorum eos, in quibus tractavit de forma syllogismi, Posteriorum, ubi de materia. Ergo tractare debemus in praesenti de termino, aut simplici dictione, ut pertinet ad partem prioristicam, et ut respicit fabricam et constructionem enuntiationis et syllogismi; ergo de termino sub respectu ad ea quae construit, vel in qua; constructum resolvitur; ergo de termino prius ut respicit enuntiationem quam syllogismum, quia enuntiatio syllogismum praecedit, cum sit pars ejus. Licet enim absoluta consideratio alicujus rei praecedere soleat respectivam; in ordine tamen ad aliquem specialem tractatum, vel finem, potest respectiva consideratio absolutam praecedere. Ergo convenienter incipimus a termino secundum officium, seu respectum conficiendi enuntiationem, acturi deinceps de illo sub respectu extremi syllogistici.

Solvuntur objectiones.

Adversus primam conclus. oppositæ : Simplex apprehensio non est capax artificii logicalis, nec modi sciendi; ergo Logica nullum jus, nec directionem habet in eam. Antec. prob. Simplex apprehensio ideo vocatur simplex, quia nihil habet de

artificio, et tam naturaliter fertur in objectum sibi propositum sicut sensus externus. Sicut enim visus, v. g., proposito sibi colore, illum videt absque artificio, aut directione aliqua, neque errare potest in eo videndo; sic prima operatio, proposito sibi homine, v. g., aut quolibet alio objecto simplici, illum concipit absque indigentia artis, et sine periculo erroris; ergo nullo modo pertinet ad Dialecticum illam dirigere.

Respond. Disting. antec. Non est capax artificii logicalis per modum compositionis et divisionis, conced. antec.; per modum distinctionis et coordinationis, neg. antec. Est enim duplex artificium, duplex modus sciendi et duplex error, vel compositivus aut divisivus, qui consistit in attribuendo unum alteri vel dividendo unum ab altero; hujus non est capax prima operatio, cum sit simplex apprehensio omnem compositionem excludens. Vel est artificium aut modus sciendi distinctivus et coordinativus, sicut distinguimus inter gradus superiores, et inferiores, inter intentionem generis et speciei, inter commune et particulare, concretum et abstractum; et hoc artificio indiget prima operatio. Gum enim in ea multa soleant involute et confuse apprehendi, illa evolvere, coordinare et distinguere secundum diversas intentiones artificium est ad modum sciendi requisitum, scilicet ad definitionem et divisionem, quod penes intentionem generis et differentiis solent fieri, etc. Emendare autem errores simplicis apprehensionis ex parte naturae seu rei apprehensae pertinebit ad Metaphysicum, ex parte vero formae et secundum intentionis, v. g., ex parte generis et differentiis, ex parte concreti et abstracti et simili, pertinebit ad Logicum.

Secundo arguitur contra secundam et tertiam conclusionem : Ter-

minus ut a nobis traditur nec est simplicior aut imperfectior, nec notior quoad nos; ergo ab illo non est incipiendum. Prob. min., quoad primam partem. Terminus est adhuc resolubilis in alia simpliciora et imperfectiora, ex quibus constat, scilicet in significationem, et vocem, et syllabas; ergo prius agendum esset de signo, de syllabis, et voce, quam de termino. Quoad sec. part., prob.: Oratio et propositio est notior termino; ergo terminus non est notior quoad nos. Antec. prob : Propositio est totum respectu termini, qui est pars ipsius; ergo propositio est notior termino, notitia confusa saltem, quia hac notitia totum est notius parte, ut dicitur in i Physic. Item : Terminus definitur per propositionem, est enim terminus pars propositionis; ergo etiam notitia distincta propositio est notior termino. Conseq. patet: Quia definiens notificat et manifestat definitum; ergo debet esse manifestior et notior illo ; si enim prius non cognoscamus propositionem, quomodo per illam definiemus terminum ? Quod confirmat Aristoteles, in i Prior., cap. i, prius definiens propositionem, deinde terminum; ergo a propositione prius incipi debet, quam a termino.

Respond. Neg. antec. Ad probat., disting. antec.: Terminus est resolubilis in alia, de quibus agere pertinet ad Logicum, neg. antec.; quod praesupponit tractata ab aliis artibus vel scientiis, conced. antec. Ergo non est simplicior simplicitate absoluta concedo; simplicitate logicali, seu pertinente ad Logicam, nego. Vox enim, significatio, et syllaba, quod sunt elementa compositiva termini, ad Dialecticum non spectant; de voce enim agit Physicus; de syllabis, Grammaticus; de signis ad placitum, quoad institutionem, Respublica, quoad communicationem

hominum, Politica. Si quid vero agit Logicus de signo, aut est mutuatum ab aliis scientiis, vel agit de illo ut est fundamentum secundae intentionis, termini, orationis etc. Itaque resolutio logicalis proprie sistit in termino, ut constructivo propositionis et syllogismi; ulterior vero resolutio termini, scilicet in vocem, et significationem, et similia, non est perscrutationis logicae. Sicut statuarius sistit in ligno ex quo facit statuam, licet lignum et aes resolvantur in materiam et formam, non ab arte, sed a natura.

Ad probat, secundae partis, disting. antec.: Propositio est notior termino notitia confusa, conc. antec.; notitia distincta et scientifica, neg. anteced.; ergo incipiendum est a propositione, et non a termino, nego conseq. Quia non incipimus ordine scientifico, et notitia distincta, quae supponit cognitionem confusam totius. Ex quo patet ad secundam probat. Ut enim definiamus partem per habitudinem ad totum, tanquam ad terminum extrinsecum, seu terminum per habitudinem ad propositionem, sufficit cognoscere ipsum totum, seu propositionem confuse, non vero scientifice et distincte. Et cum urgetur: Quod definiens debet esse notius definito: Disting. eodem modo: notius notitia simplici et confusa, concedo; distincta et scientifica, nego. Quando enim color definitur per ordinem ad visum, non oportet prius definite et scientifice cognoscere visum, sed sufficit quod confuse cognoscatur. Quae doctrina praecipue est vera in rebus quae definiuntur per ordinem ad aliquid extrinsecum, quae appellantur in vii Met., definitiones per additamentum; ordo enim ad illud est intrinsecus rei, quae definitur, non illud extrinsecum ad quod est talis ordo; et sic non requiritur perfecta et distincta cognitio talis extrinseci. Uno itaque verbo, dico

quod, quando aliquid definitur, sufficit quod sua definientia sint notiora quoad an est, non quoad quid est.

Ad Gonfirm. ex Arist., respond., retorquendo eam contra arguentem. Si enim Philosophus acturus de syllogismo, prius attigit materiam ejus proximam et remotam, quae sunt propositiones et termini, in quem tanquam in ultimum resolvitur syllogismus; ergo quando via compositionis procedimus, et ordino scientifico et distincto, a termino debemus incipere, licet supponatur notitia syllogismi et propositionis quoad an est, sive confusa.

Ultimo arguitur: Omnis scientia incipit ab universalibus; ergo Logica non a termino, sed ab illo in quo convenit terminus et propositio in genere logico, scilicet ab intentione secunda in communi deberet incipere. Et hoc etiam convenit modo, quo incipit Philosophus in *Physicis*; incipit enim ab ente mobili in communi, deinde singulas partes explicat in libris de *Coelo*, de *Generatione*, et *Anima*, etc. Ergo similiter Logica deberet incipere ab ente logico, id est a secunda intentione, deinde ad partes ejus descendere.

Confirmatur: Quia ipse modus sciendi secundum se est facilius ad cognoscendum, quam terminus, quia ipse modus sciendi faciliat et parat viam ad sciendum, cum sit instrumentum sciendi; ergo prius debebat agi de modo sciendi tanquam de faciliore, seu facilitante scientiam, deinde de objectis scibilibus in particulari, scilicet termino, oratione etc.

Respond., disting. antec.: Omnis scientia incipit ab universalibus sive in praedicando, sive in componendo, aut causando, conc. antec.; ab universalibus in praedicando solum, neg. antec. Terminus autem est universalissimum quid in componendo;

componit enim omnia instrumenta logicalia, orationem, propositionem, syllogismum, ipsum etiam modum sciendi etc. Non semper autem est necesse incipere ab universali in praedicando; ut quando specialem difficultatem non habet prout concipitur in communi, sed ut explicatur per suas partes. Sicut modus sciendi in communi non habet aliam difficultatem, quam quae explicatur per suas partes. Et ad illud de ordine servato a Philosopho, in Physicis, dicimus idem observari in Logica; quia sicut Physicus agit prius de ente mobili tanquam de objecto in communi, et in isto communi incipit scientificè a principiis et elementis, quibus constituitur ens mobile, scilicet a materia et forma; ita Logica agit de modo sciendi, vel forma logicali, quae est secunda intentio in communi, tanquam de objecto, sed tamen incipit scientificè a primo elemento, et simpliciori ejus constitutivo, quod est terminus.

Ad confir., respond.: Quod modus sciendi, ut scientificè et distincte cognoscendus et definiendus, tanquam res cognoscenda ut quod, non est facilius cognitu, quam terminus; si quidem terminus est pars illius, et a cognitione partium incipit distincta et scientifica cognitio compositi. Modus autem sciendi ut conditio, seu ut instrumentum cognoscendi in exercitio, et ut quo, est facilius termino et parat viam ad illum, sicut et ad omnia objecta, quae scientificè cognosci debent. Sed ad hoc non est necesse prius cognosci ipsum modum sciendi quidditative et scientificè, sed notitia quaedam imperfecta et confusa, ut totum respectu partium. In summa, doctrina quae incipit a termino scientificè, incipit etiam cognoscere scientificè ipsum modum sciendi, et propositionem, et syllogismum, quia scientifica istorum cognitio incipit

a cognitione distincta partium, et prima pars illorum terminus est.

ARTICULUS II.

Utrum sit bona definitio termini enuntiativi, et in quo ejus formalitas consistat.

In controversiis, quae de definitionibus rerum agitantur, fere omnia tandem reducuntur ad quaestionem de nomine; quia cum definitio sit principium, quo utitur aliqua scientia ad cognoscendas naturas rerum, earumque passiones, non habet alia priora principia, ex quibus discerni possit, nisi tantum nomina et diversum modum concipiendi eandem rem; quod fortasse maxime contingit in his quae de definitione termini solent agitari.

Igitur ut clarius procedamus, distinguimus terminum enuntiativum et terminum syllogisticum, fundati in illa doctrina Div. Thomae, praecedenti articulo relata, in i Periherm., lect. i: Quod simplices dictiones habent triplicem considerationem, et secundum quod pertinent ad praedicamenta, et secundum quod sunt partes enuntiationis, et secundum quod ex eis constituitur syllogismus tanquam ex extremitatibus. Et quia de praedicamentis in praesenti non agimus, consideramus et definimus terminum secundum duas ultimas acceptiones; et secundum primam vocamus terminum enuntiativum, ut dicit ordinem ad enuntiationem, et sic agimus in hoc articulo; et secundum ultimam, vocamus illum terminum syllogisticum, et sic agemus de illo sequenti articulo.

In definiendo ergo terminum minus est quam variant auctores. Quidam satis ample etiam ad voces non significativas extendunt rationem termini, dummodo in proposi-

tione, extrema esse possint. Alii quamcumque dictionem simplicem significativam, non curando quod possit esse extremum propositionis. Alii exigunt ad rationem termini utramque formalitatem, scilicet quod sit signum, sive vox significativa, tanquam genus, et quod sit pars, vel constitutum propositionis, tanquam differentia. Alii tertiam formalitatem addunt magis adhuc restringentem, scilicet quod terminus sit pars propositionis non quomodolibet, sed pars principalis, quae est extremum; et ita definiunt terminum, quod sit extremum propositionis. Denique alii quartam addunt formalitatem, scilicet quod non solum sit signum, nec solum pars etiam ut extremum, ista enim omnia supponit, sed tandem quod sit actuale extremum resolutionis syllogisticae; ita quod quando fit resolutio syllogismi et propositionis, tunc habeat essentialem et ultimam differentiam termini, quia in illum resolvitur propositio: dicit autem Philosophus terminum esse « in quem propositio resolvitur. » Addunt tamen quod terminus ita constat ex significatione et ratione partis, ut ex formalitatibus praerequisitis et praecedentibus, quod illae non verificantur essentialiter de ipso termino sed de substituto, seu subjecto termini.

Dico primo: De essentiali ratione termini logicalis seu artificialis est, quod sit significativus significatione ad placitum, si sit vocalis vel scriptus, non si sit conceptus. — Conclusio est communis Dialecticorum, qui sequuntur Aristotelem universa instrumenta logica, syllogismus, orationem, nomen, verbum etc., definiunt per voces significativas. Sequitur S. Thomas, i Periherm., lect. i, agens de definitione nominis, et lect. vi, in fine, agens de definitione orationis; et excludit voces naturaliter significantes licet oppositum

senserit Plato in Cratilo, eo quod oratio et partes ejus non sunt res naturales, sed quidam artificiales effectus, unde debent significare artificialiter, seu ad placitum, sicut omnia artificialia causantur ex humana voluntate et ratione; voces autem significationis expertes, solum naturaliter repraesentant, non ad placitum, unde per se non pertinent ad construendam orationem.

Ex quo sumitur ratio pro conclusione. Quia vox non significativa, ut Blitiri, nihil potest menti repraesentare, quod indigeat directione artis, et ad ratiocinandum conferat; ergo per se non pertinet ad logicale instrumentum. Patet consequens: Quia omne instrumentum logicale ad aliquam rationis directionem et artificium deservire debet, siquidem formalis ratio Logicae, ut dictum est, est respicere directionem rationis ad hoc ut sine errore procedat intellectus. An vero per accidens possit vox non significativa assumi a Logica ad componendam orationem, dicemus in argumentis.

Quod vero terminus debeat significare ad placitum et non naturaliter, probatur primo: Quia in praesenti definitur terminus in communi, ut comprehendit omnem partem orationis, etiam copulam, seu verbum; hoc enim intelligimus nomine termini. Sed nulla vox naturaliter repraesentat copulam aliarum (si negas assigna eam); ergo saltem ex parte copulae indiget terminus significatione ad placitum. Tum ultra: Copula significat ad placitum; ergo non potest per se unire extrema repraesentantia naturaliter. Quomodo enim verbum est uniet duos visus, vel duos gemitus. Ergo ut detur artificium logicale necessario requiritur significatio ad placitum, tam in verbo quam in extremis verbo unitis, et consequenter in termino, qui est quid commune ad omnia illa. Si enim scriptura

non significativa, verbi gratia, linea calamo tracta logice non componit, ergo neque vox non significativa componet.

Dico secundo : Ultima formalitas termini enunciativi est quod sit pars enuntiationis, ex quo simplex conficitur propositio, non solum ut praedicatum et subjectum, sed secundum rationem magis communem, comprehendentem verbum et alias partes, ut pronomina, adverbia, praepositiones, et similia. — Haec conclusio est communis inter Thomistas, Petri Hispani, Soto, Banes, et aliorum. Probatur primo, auctoritate Aristotelis et D. Thomae, i Periherm., cap. de enunciatione, ubi docens Philosophus quomodo nomen et verbum excludatur ab oratione, inquit: « Nomen ergo et verbum dictio sit sola, quoniam non est dicere sic aliquid significantem voce enunciare. » Quae verba exponens S. Thomas ibi, lect. vm, §. Excludit ab unitate, inquit: « Nomen ergo et verbum dictio sit sola, ita dictio sit, quod non enuntiatio; et videtur ex modo loquendi quod ipse imposuerit hoc nomen dictio ad significandum partes enuntiationis. » Ergo nomini et verbo commune nomen imposuit Philosophus, scilicet quod sint dictio sola; et hoc nomen imposuit, ait sanctus Thomas, « ad significandum partes enuntiationis. » Ergo dictio seu terminus, secundum Aristotelem et D. Thomam, significat rationem partis enuntiationis in qua conveniunt nomen et verbum illisque communem, et secundum quam pertinent ad praesens institutum, ut expresse asserit S. Doctor, i Periherm., lect. i, dicens: Quod considerantur « simplices dictiones prout sunt partes enuntiationis, et sic determinatur de eis in hoc libro etc. » Ergo optime definitur terminus, seu dictio per hoc quod sit pars enuntiationis, seu id ex quo

simplex conficitur propositio; quia si Logicus considerat terminum ut est pars, eum definire debet in communi per hoc quod sit pars. Et haec est formalitas constitutiva illius, quia omni alia formalitate seclusa intelligitur manere terminum, seu dictionem, si maneat concipiatur in ratione partis enuntiationis.

Et si inquiras utrum ista consideratio partis includat omnes partes enuntiationis, an solum principales: Respondetur quod terminus, seu dictio potest sumi dupliciter, aut generali, ampla, et communi acceptione, aut restricta, vel magis determinata. Primo modo comprehendit terminus omne genus partium eo modo quo partes sunt, etiam adverbia, pronomina, et alia syncategoremata, quae magis sunt colligationes partium orationis quam orationis partes, sicut clavi et alia huiusmodi non sunt partes navis, sed partium navis conjunctiones, absolute tamen seu communiter partes navis appellantur quacumque eam componunt, quomodocumque component. Si vero terminus secundo modo et stricta significatione sumatur, solum comprehendit principales orationis partes, quae sunt nomen et verbum, ad quas aliae reducuntur. Sub nominibus enim comprehenduntur pronomina, sub verbo, participium. Adverte tamen quod licet verbum copulet extrema propositionis, quasi unio et ligamentum, syncategoremata autem dicantur colligationes partium, aliter tamen et aliter; nam verbum colligat significando aliquid per modum actionis et motus, potestque habere rationem praedicati in propositione, ut cum dico: Petrus currit, Petrus est: syncategoremata autem sunt colligationes significando aliquo aliter, et non aliquid; unde nequeunt habere rationem praedicati et subjecti per se loquendo, sicuti verbum et nomen,

quae partes principales orationis appellantur, et ideo solas illas Aristoteles pertractavit, ut ait S. Thomas, loco citato, cujus tota est haec doctrina, quia de simplici oratione determinare intendebat, quae de necessitate nomen et verbum exposcit.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur contra i. conci.: Blitiri est terminus; et non est vox significativa; ergo male definitur terminus per hoc. Prob. maj. Competit ei ultima et essentialis differentia termini, scilicet esse partem simplicis propositionis; est enim pars istius: Blitiri non est scindapsus; Blitiri est trisyllabum. Supponit etiam in propositione suppositione materiali. Ergo est terminus.

Respond.: Neg. ant. Ad probat. Disting. antec.: est pars, vel componit propositionem materialiter, conced. ant.; formaliter et significative, neg. ant. Terminus enim et reliqua instrumenta logicalia dupliciter accipi possunt, vel objective pro ipsis rebus significatis, et hoc est materialiter, vel formaliter pro ipsis signis, quibus utimur, eo quod res ad scholas adducere non possumus et hoc est significativa. Quando ergo propositio, vel oratio, fit ex vocibus non significativis, vox illa stat materialiter pro se, sicut in suppositione materiali; ut cum dico : Homo est nomen ; homo est vox: tunc enim illae voces stant pro se, quia repraesentant seipsas sensui; unde non indigent significatione, sed repraesentatione sui (tunc enim rem adduximus in scholas), quae supplet vicem significationis, significatio enim non est sui, sed alterius, est namque signum quod aliquid aliud a se repraesentat, non se. Quare per se loquendo ad artificiosam compo-

sitionem Logicae requiritur significatio ; per accidens autem potest uti repraesentatione, quando non format orationem de rebus significatis, sed de ipsis vocibus, ut in argumento, et tunc voces materialiter componunt, non formaliter.

Contra : Oratio composita ex Blitiri est formaliter oratio; ergo Blitiri formaliter componit eam. Patet consequ., quia totum quod est formaliter totum, petit partes quae sint formaliter partes. Antec. prob.: Illa est formaliter oratio, quae sensum orationis generat in mente audientis; talis est haec : Blitiri non est scindapsus. Ergo. Quinimo Aristoteles suas demonstrationes ex solis litteris A, B, C, efformavit, quae nihil significant tanquam dictio, seu terminus. Et ad orationem non omnes partes significativas postulavit, sed aliquam, dicens orationem esse « cuius partium aliquid significat separatim. » Ergo voces non significativae formaliter componunt orationem et syllogismum, et ista non omnes partes significativas exposcunt.

Respond. ad i probat.: Primo consequenter ad dicta, quod formalitas orationis, cum sit totum, consistit compositione; et ita, ut sit formalis oratio sufficit quod formaliter detur compositio, licet non per significationem extremorum facta, sed per repraesentationem suppleta. Datur autem per verbum est, ratione cuius ipsa compositio orationis formaliter significatur; et sic est oratio formaliter formalitate compositionis, quae desumitur a verbo, non formalitate extremorum, quia ista solum materialiter et repraesentative componunt. Si vero omnes partes essent voces non significativae, nec formaliter esset oratio, neque esset oratio.

Respondeo secundo : Quod voces non significativa; non componunt

per seipsas orationem formaliter et artificiose, sed ratione vocis significativae ibi subintellectae; ut cum dico: Blitiri non est scindapsus, subintelligitur : Vox Blitiri non est vox scindapsus; ubi ly vox est terminus formaliter componens, Blitiri autem stat solum objective et materialiter. Et haec simpliciter est vera et certa solutio. Ex quo patet ad reliquas probationes. Ad primam, de litteris A, B, G: Dicitur vel tenere se ibi materialiter, vel quod ibi subintelligitur vox A, vox B; vel quod A et B significant prima illa elementa et primas litteras ad placitum, non naturaliter, ut patet in praepositione A vel Ab. Ad definitionem orationis S. Thomas respondet, i Periher., lect. vi, non intendere Philosophum, quod voces non significativae formaliter cum verbo orationem componant, sed quod aliqua saltem pars orationis debet significare aliquid, id est ut categorema, etiam si reliquae solum significant aliquam partem tanquam syn-categoremata.

Secundo arguitur contra secund. conci.: Diversa est formalitas partis et extremi; sed terminus est extremum propositionis, ut desumitur ex Arist., i Prior., Gap. i, dicente terminum esse, « in quem resolvitur propositio; » ergo male dicitur ultimam termini formalitatem in ratione partis consistere. Maj. prob.: Ratio partis universalior est quam ratio extremi; pars enim salvatur in eo quod componat totum; extremum autem, quod contineat et claudat totum, ita quod extra illud non sit, et se habeat quasi principalis pars; ergo vera major.

Respond., explicando minorem : Quod scilicet Arist. ibi locutus fuit de termino syllogistico, non de enuntiativo, de quo nos loquimur in praesenti; ille enim consistit in ratione extremi, iste vero in ratione partis, et comprehendit omnes partes ora-

tionis, etiam minus principales. Cujus ratio est, quia terminus enuntiativus solum ordinatur ad construendam veritatem in enuntiatione; syllogismus autem, seu terminus syllogisticus ad inferendam: veritas autem componitur non solum ex extremis, sed etiam ex verbo copulante, adverbiiis, vel negationibus, a quibus saepe dependet veritas propositionis. Cum ergo tractemus in praesenti de termino in ordine ad componendam enuntiationem, hinc est quod illum sumimus generaliter, ut omnem partem enuntiationis comprehendit. At vero syllogistica illatio, quia non consideratur ut vera, sed ut inferens, solum requirit tres terminos: duos qui sint extremitates in conclusione inferenda, tertius qui se habeat ut medium probans, et inferens, et inferendo conjungens, quod solum subjecto et praedicato competere potest. Unde solum extrema propositionis sunt termini syllogistici, et de istis locutus fuit Philosophus, verbis citatis, non vero nos, sed in latiori acceptione.

Ultimo arguit. : Esse partem propositionis convenit aliis a termino; ergo non bene definitur per rationem partis. Patet consequentia: Quia definitio non potest competere aliis a definito. Antec. prob.: Convenit propositioni et orationi, siquidem propositio componit syllogismum, et aliam propositionem hypotheticam, quae essentialiter constat ex categoricis.

Si dicas quod terminus componit propositionem simplicem, categorica autem componens hypotheticam componit propositionem compositam, qualis est hypothetica. Contra : Etiam propositio categorica componit aliam simplicem. Prob.: Haec propositio: Homo est animal est verum, est simplex quaedam propositio categorica, et componitur ex hac: Homo est animal; ergo etiam cate-

gorica est pars componens simplicem propositionem.

Si dicas quod propositio componit aliam non ut pars per se primo et essentialiter, sicut terminus, sed accidentaliter secundo. Contra : Syllogismus et hypothetica per se componuntur ex propositionibus; ergo propositiones sunt per se partes componentes et constitutiva illorum.

Respond. ad omnia dicta, hac distinctione : Propositio potest componere aliam propositionem, sive simplicem, sive compositam: Distinguo : per se, nego; per accidens, concedo; ergo esse partem, quae est ratio termini, convenit propositioni, nego consequ., quia terminus per se est compositivus simplicis propositionis, non per accidens. Explico : Aliqua sunt per se partes, et per se ordinantur ad compositionem totius; alia autem per se habent rationem totius, et si aliquando ordinantur ad componendum aliud totum, non est per se, sed per accidens. Verbi gratia, ossa et caro hominis per se sunt partes illius, et per se ordinantur ad componendum illum, ipse autem homo, quia per se habet rationem totius, si aliquando ad aliud totum, ut ad exercitum, componendum ordinatur, non habet hoc per se, sed per accidens. Idem est de domo, quae per se est totum, et, si civitatem componit, est per accidens. Eodem modo in artificialibus logicis termini sunt per se partes, et per se ordinantur ad componendam simplicem propositionem, quia non habent aliam essentiam prius constitutam (sic enim intelligitur : Ex quo simplex conficitur propositio, quia est differentia termini); propositio autem quia est totum per se, si aliquando aliam propositionem componit non per se ad id ordinatur, sed per accidens, quia non per hoc constituitur in sua essentia.

Ad ultimam replic. respond.: Hypotheticam et syllogismum habere juxta Arist., Cap. de enunciatione, unitatem conjunctionis, seu ordinis, non unitatem simpliciter, sicut categorica. Illa autem composita, seu totum, quae tantum conjunctione et ordine componuntur, possunt componi ex partibus, quae per se et primo non sunt partes, sed per accidens et materialiter, sicut exercitus, qui ex multis hominibus, et civitas, quae ex multis domibus componitur.

Inquires : Terminus, ut supra dictum est ex D. Thoma, tripliciter considerari potest : ut pertinet ad praedicamenta, ut est pars propositionis, et ut est pars syllogismi. Quare ergo non definitur secundum rationem communem ad omnes has formalitates et considerationes ? Respond.: Terminum, ut pertinet ad Praedicamenta, sumi pro rebus ipsis significatis, ut coordinantur in praedicamento secundum gradus superiores et inferiores; ut pertinet ad propositionem et syllogismum sumitur pro signo, aut voce significativa, et sic non potest unica definitione definiri, cum signum et res unum non sint. Vel dato quod sic posset definiri, non pertinet ad praesens, ubi solum tractamus de termino, ut precise pertinet ad formam logicalem et prioristicam resolutionem.

Inquires tandem : Quare magis et solum definitur terminus per hoc quod sit pars propositionis, quam syllogismi; siquidem etiam formalissime componit syllogismum; sine verbo enim saltem non inferetur conclusio, nec dabitur syllogismus ? Respond.: Verbum componere, et requiri ad syllogismum praesuppositivae ratione enuntiationis, non ratione illationis; quia non requiritur ad jungendum extremitates per modum illationis et probationis, sed

per modum enuntiationis; et quia enuntiatio praerequiritur ad syllogismum, etiam verbum, sed non formaliter, sed praesuppositivè.

ARTICULUS III.

Utrum definitio termini syllogistici bona sit; et (/me ejus formalitus.

Cogimur in praesenti tractare etiam de termino syllogistico, licet hoc magis videretur pertinere ad ipsum tractatum de syllogismo, ut perfecte exponamus definitionem termini, et differentiam ejus a termino enuntiativo; quia aliqui sic existimant tradidisse Philosophum definitionem termini, quando dixit: « Terminum voco in quem resolvitur propositio, ut in praedicatum et subjectum, » quod sola ista definitio termini acceptanda sit, etiam secundum considerationem termini ad ipsam enuntiationem, et non ad syllogismum. Imo aliqui ita litteraliter adhaerent illis verbis definitionis, quod termino denegant essentiam termini quando componit, sed solum quando terminat resolutionem syllogismi, vel propositionis, imo solum quando terminat actu istam resolutionem, mediante actu intellectus resolvente, non autem quando habet potentiam ut possit resolutionem istam terminare, cum tamen verba in definitione non dicant actum, sed potentiam.

Dico ergo primo: Philosophus, in i Prior., non definivit generaliter omnem terminum, ex quo potest constare propositio, ut enuntiatio est, sed ut preciso deservit ad construendum ordinem syllogisticum. — Illoc constat manifeste intuitibus ipsam definitionem. Dixit enim Philosophus: « Terminum voco in quem resolvitur propositio tanquam in subjectum et praedicatum. » Ubi manifeste in hac defini-

tione non inclusit omnes partes enuntiationis, scilicet verbum, syncategoremata et negationes; et tamen verbum numeravit Philosophus inter partes enuntiationis, in i Periherm. Et ibi, lect. i, notavit D. Thomas, « esso numerandum inter partes principales. » Et ex dictis praecedenti articulo, manifeste constat quod, cum enuntiatio ordinetur ad construendam veritatem, quae in ipso iudicio et enunciatione invenitur, plures partes requirit ad sui constructionem (quia exiliis dependet veritas) quam syllogismus, qui formaliter non respicit componere veritatem, sed inferre; supponit enim veritatem constitutam in propositionibus, et solum addit quod sit inferens vel illata.

Dico secundo: Terminus etiam secundum ordinem syllogisticum consideratus, non solum habet quidditatem et essentiam suam in terminando resolutionem syllogismi et propositionis, sed etiam in componendo: nec solum consistit in ipso exercitio resolutionis actualis, sed etiam in eo super quod cadit talis resolutio, quod est esse partem, seu extremum componens propositionem et syllogismum. — Et quidem diversitas opinionum est inde appellacionem termini, simplex dictio desumpserit; an a terminando resolutionem, an vero a terminando constructionem seu compositionem? Et utrumque tanquam probabile referunt Gonimbricenses, super capite i Prior., quaest. i, art. m. Sed hoc tangit nominis etymologiam; supponimus enim terminum habere utrumque munus, scilicet componendi et resolvendi id quod ex illo componitur; et dicimus quod non solum consistit in ipso munere seu officio resolvendi, sed etiam essentialiter importat ipsam formalitatem componendi: quod aliqui negant, existimantes solum posse de-

finiri essentialiter terminum per ipsam terminationem resolutionis, non per rationem partis.

Oppositum tamen accipimus ex D. Thoma, in i Periherm., lect. i. Ubi loquens de illa triplici consideratione simplicis dictionis supra relata, et deveniens ad tertiam considerationem termini, quam consideravit Aristot., i Prior.: «Tertio (inquit) considerantur secundum quod ex eis constituitur ordo syllogisticus, et sic determinatur de eis in libris Priorum. » Ecce ipsam formalissimam considerationem termini, ut tractatur in libris Priorum, dicit esse secundum quod ex eis constituitur, seu componitur ordo syllogisticus.

Ad hec D. Thomas, in Physic., lect. v, explicans verbum Philosophi, qui dixerat « propositiones esse materiam conclusionum », et inquires quomodo hoc sit intelligendum, inquit: «In quantum termini, qui sunt materia propositionum, sunt etiam materia conclusionis, licet non secundum quod fiant sub ordine propositionum. » Sic ergo termini habent rationem materiae in conclusionem et propositionibus, id est in toto syllogismo; sed de intrinseca ratione materiae est, non solum terminare resolutionem compositi, sed etiam ipsum construere et componere tanquam pars; ergo non minus pertinet ad terminum esse partem construendi, quam finem et terminum resolvendi.

Et confirmatur: Quia nihil resolvitur, nisi in ea ex quibus constat et constituitur: construitur autem ex partibus, quae facta resolutione separantur; ergo, si est de essentia definitionis termini quod sit id in quod resolvitur propositio, etiam est de essentia ejus ut sit id ex quo construitur, atque adeo definiri potest per hoc quod est esse partem, aut extremum propositionis, quia

per omne id quod est de essentia ejus definiri potest.

Sed cur, inquires, Aristoteles per solum resolutionis officium terminum definivit, dicens: «Terminum voco id in quod resolvitur propositio. » An fuit diminutus tantus Philosophus? Respondeo: Qui per resolutionem definit, etiam compositionem compendio intelligit; nam si resolvitur in partes ex quibus constat propositio, hoc ipso virtualiter significat ex ipsismet componi. Sed tamen optima ratione potius expressit Philosophus resolutionem in definitione termini syllogistici, quam compositionem: tum quia hoc magis conducebat ad explicandam simplicitatem termini; melius enim et distinctius simplicitas partis dignoscitur per id quod remanet, soluto composito, quam per id quod intra compositum habet; tum quia expediebat hoc ad cognoscendum modum procedendi analyticum et resolutorium, quem ibi tradebat Aristoteles, et qui proprius est Logica?; ut scilicet cognosceremus id, ultra quod non transit resolutio logica, sistit enim in termino, in quem solvitur ultimate propositio. Pertinebat autem ad notitiam resolutionis logicae notificare nobis id, ultra quod non transit in resolvendo. Si autem tradereitur per compositionem, non constaret an aliquid aliud restaret ex quo etiam componeretur propositio, et ad quod posset resolutio logica se extendere. Quam solutionem vide in Divo Thoma, Opusculo xlviii, tractatu de syllogismo simpliciter, Gap. i.

Ex dictis colligo duo. Primum est quod, si loquamur de termino enuntiativo, verbum est etiam terminus, quia etiam est pars componens ut copula extremorum, ut jam supra diximus. At vero loquendo de termino syllogistico, verbum est ut copulans non est terminus, quia

non est majus aut minus extremum, neque medium, cum non si tpraedicatum vol subjectum, quod requiritur ut aliquid sit extremitas syllogismi, vel medium deserviens ad illationem. Et sic verbum est non est terminus in dormitione Aristotelis, ita quod sit formuliter terminus inferens vel illatus, quod pertinet ad formalitatem syllogismi; sed est terminus enuntiativus, quia est pars componens enuntiationem quoad ipsam rationem veri, vel falsi. Secus est si non se habeat solum ut copulans, sed ut extremum; ut si dico: Petrus est, id est existit, de secundo adjacente.

Secundo colligo quod terminus enuntiativus, etiam extra propositionem, habet actu essentiam termini, id est partis propositionis, licet non habeat actu exercitium terminandi, vel componendi illam; non tamen extra propositionem est praedicatum, vel subjectum, sed praedicabile, vel subjicibile. Ratio est: Quia essentia actualis termini est esse partem propositionis; ratio autem et essentia partis consistit in hoc quod sit compositiva et constitutiva totius, non vero quod actu componat; unde aliud est actu habere essentiam partis, et actu habere habitudinem partis, aliud habere actu exercitium componendi; sicut anima rationalis etiam quando est separata est pars, licet actu non componat. Et idem apparet in partibus rerum artificialium, ut in partibus domus, vel cathedrae, quae actu sunt partes, id est actu habent entitatem constitutivam partis, etiam si actu non componant. Aliud est ergo actualiter construere, aliud esse actu constructivum. Hoc secundum est ratio partis; primum vero est exercitium; sicut potentia visiva actu est potentia, licet actu non videat. Actu ergo componere dependet ab applicatione et existentia in toto;

actu esse partem est habere entitatem ex qua fieri potest totum, vel in illud resolvi. Aliud est esse praedicatum et subjectum, et suppositionem, vel ampliationem habere, et similia, quae important ipsum actuale exercitium praedicandi, vel subjiciendi, et non solum esse praedicabile, vel subjicibile, vel supponibile.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur.: Non sufficit formalitas phrtis vel extremi ut aliquid dicatur terminus, sed ulterius requiritur formalitas terminandi; siquidem tunc solum actu et formaliter resolvit et terminat: ergo sola ista formalitas constituit rationem termini; reliquae vero formalitates, ut esse partem, vel extremum, vel signum, supponuntur necessario, sed non constituunt formaliter rationem termini. Unde dicit D. Thomas, vn Metaph., lect. xii, « quod tota essentia definitionis in differentia quodammodo comprehenditur. » Ergo definitio termini per hoc solum debet tradi quod est ultima differentia, scilicet terminare resolutionem syllogisticam.

Confirmatur: Nihil essentialiter dicitur id ex quo est sed id quod est; sed terminus est ex parte; ergo non est pars. Major est nota, quia id ex quo aliquid est se habet tanquam pars illius; nulla autem pars dicitur de toto. Minor constat, quia ex formalitate partis, et formalitate terminationis resultat quod illa pars sit terminus; ergo terminus est ex parte, sed non est pars.

Confirmatur secundo: Quia legitima definitio termini syllogistici debet tradi per id quod convenit termino in genere, et isti termino in specie; sed termino in genere convenit ratio terminandi ut sic, et termino resolutionis terminare resolu-

tionem, termino vero syllogistico, terminare resolutionem syllogisticam; ergo recte definitur terminus per hoc quod est terminus resolutionis syllogisticae.

Respondetur ad principale argumentum, ex dictis: Quod ad rationem termini requiritur formalitas terminandi, vel componendi, non quantum ad actuale exercitium compositionis et resolutionis, sed quantum ad actualem entitatem et proportionem, ex qua potest fieri compositio; actualis enim terminatio, vel compositio, supponit in ipsa parte, quae assumitur ad componendum, esse naturam et proportionem debitam ut assumatur. Et licet ipsa ratio partis dicat actualem relationem ad totum, cuius est pars, tamen aliud est exercitium respiciendi, aliud exercitium componendi. Illud primum est intrinsicum et inseparabile a parte, quia hoc ipso quod est pars respicit actu totum, sed ut constructivum, non ut construens actu; sicut potentia respicit actu objectum ut potens facere, non ut faciens, id enim pertinet ad operationem actualem. Igitur terminus, hoc ipso quod habet proportionem debitam ad componendum et resolvendum propositionem, licet actu non resolvat et terminet, habet rationem termini. Et sic verificatur commune dictum: « Quod verba in definitione posita, non dicunt actum, sed potentiam. »

In loco autem citato ex D. Thoma, non ita reducitur definitio ad solam differentiam, quod excludatur genus, ut de se patet; sed ad significandum quod differentiae sunt ipsa forma generis cum determinatione, ideo per solam differentiam explicari potest definitio, id est ipsa ultima determinatio et actualitas naturae, ut ibidem explicat S. Doctor.

Ad primam confirm.: Dicitur quod ex formalitate partis, et for-

malitate terminationis actualis non resultat quod illa pars sit terminus, sed quod exerceat officium termini; et hoc exercitium supponit terminum constitutum. Per ipsam autem formalitatem partis constituitur in ratione apti et proportionati ad ipsam compositionem et resolutionem; etiam antequam actu id exerceat.

Ad secundam confirm., resp.: Quod genus termini et differentia non est actuale exercitium terminationis, vel compositionis syllogismi, sed actu habere aptitudinem et proportionem ad componendum et resolvendum. Sicut essentia animae non est actu terminare resolutionem, vel compositionem, sed posse componere et terminare illam.

Secundo arg.: Ratio partis non invenitur extra totum, per se et essentialiter loquendo; nam hoc ipso quod est extra totum non est pars, sed totum in se: quod autem semel est totum, si postea fit pars, accidentale est ei esse partem; sed terminus etiam in ratione termini invenitur extra totum et separatim extra propositionem; ergo per se essentialiter non est pars, sed quoddam totum.

Nec obstat exemplum de anima separata, quae non amittit rationem partis. Nam anima est quaedam substantia spiritualis per se existens, et ideo manet separata a toto; at vero terminus non est aliquid per se existens: ergo non attribuitur illi ratio partis separatim a toto, sed solum intra ipsum; sicut etiam aliae formae per se non existentes non habent rationem partis extra totum.

Et confirm.: Quia terminus constituitur in esse termini per secundam intentionem, quae est relatio partis ad totum. Sed ista relatio consistit in ipso actuali exercitio respiciendi, et non in potentia ad respiciendum; ergo, si constituitur in esse partis

per relationem, constituitur per actuale exercitium partis, non per potentiam ad componendum.

Resp.: Non esse de ratione partis quod actu componat, ut patet in exemplo adducto de anima separata, et idem supra ostendimus de partibus rerum artificialium.

Et ad replicam, resp.: Quod sicut anima rationalis existit realiter per se extra totum, ita terminus potest cognosci separatim a toto; et quia ens rationis non habet aliud esse quam cognosci, ideo potest terminus existere per rationem extra totum, retinendo ipsam rationem partem.

Vel secundo dicitur: Quod etiamsi aliqua pars non possit existere de facto extra totum, propter dependentiam quam habet in existendo a toto, nihilominus officium partis non consistit in actuali compositione; ut patet in ipsa materia prima, quas potest modo esse sub una forma et sub uno composito, modo sub alio. Et ita licet non possit esse extra totum saltem naturaliter; tamen non consistit in ipso actuali exercitio componendi hoc totum, vel illud, sed in potentia ad quodlibet.

Ad confirm. resp. : Aliud esse potentiam respiciendi, aliud potentiam componendi, ut supra diximus; et bene stat quod potentia componendi actualiter respiciat ipsum totum quod potest componere, licet actu non componat; sicut potentia visiva actu respicit objectum visibile, licet actu non videat. Dicitur autem relatio, seu intentio partis constituere ipsum terminum in esse artificiali termini, quatenus induit rationem partis potentis componere propositionem, non ut actualiter componentis; ex qua tamen relatione non componitur propositio, sed ex ipso termino, qui induit rationem partis.

Ultimo arg.: Aptitudo ad conficiendam propositionem est accidentaliter termino; ergo non potest per illam definiri essentialiter. Antecedens prob.: Quia ipsum conficere propositionem in exercitio est illi accidentale; ergo et ipsa aptitudo proxima ad componendum : actus enim et potentia proxima sunt in eodem genere; terminus autem dicit potentiam proximam ad componendum, quia radicalis et remota etiam in ipso signo secundum se invenitur.

Et confirmatur.: Quia etiam secunda operatio ordinatur ad tertiam sicut prima ad secundam; et tamen secunda non definitur per ordinem ad tertiam : ergo neque prima operatio, in qua invenitur terminus, per ordinem ad secundam.

Respond.: Terminum consistere in potentia proxima ad conficiendum propositionem, intelligendo nomine potentiae proximae, id est de se ultimo ordinatae et expeditae ad componendum. Quod autem dicitur: « Potentiam et actum esse in eodem genere », respond.: Aliud esse quod sint in eodem genere, id est in eodem praedicamento, aliud in eodem genere, id est in eodem praedicabili, seu modo praedicandi; ita ut cui conveniat essentialiter potentia, conveniat essentialiter actus. De primo non disputamus an debeat actus semper esse in eodem praedicamento : habet enim hoc plures instantias in potentiis et actibus per se et intrinsece non ordinatis, de quo alibi disputandum est. De secundo tamen constat manifeste quod bene potest alicui convenire essentialiter potentia et accidentaliter actus; sicut animae essentialiter convenit posse componere, et oculo posse videre, non tamen actu componere, vel actu videre.

Ad confirm. respond.: Quod secunda operatio non respicit tertiam sicut pars ultima et simplex elemen-

tum non habens aliam essentiam quam partis, sicut habet terminus; sed secunda operatio habet esse compositum in se et quoddam totum, respicit autem tertiam operationem non ut pars simplex componens, sed ut inferens et movens de uno ad aliud, quod non est per se primo esse partem, ut terminus.

ARTICULUS IV.

Quod sit definitum termini, et pro quo supponat.

Cum terminus definiatur, quod sit vox significativa, ex qua simplex conficitur propositio, in ejus definito explicando accedit communis illa difficultas, quae in explicatione cujuscumque definitionis accidentis in concreto invenitur, nempe: An definitum ejus stet pro ipso subjecto (aliqui vocant substitutum); an vero stet pro ipsa forma; an vero pro illo quod resultat ex subjecto et forma (aliqui vocant constitutum). Nam si stet pro ipso subjecto, v. g. pro voce in definitione termini, illi non convenit essentialiter definitio, sed denominative et accidentaliter, quia est id de quo dicitur, non vero id quod est ipsa ratio termini. Si vero stet pro forma, male ponitur in definitione subjectum, v. g. vox significativa, cum vox, et quodcumque subjectum, non sit ipsa forma, sed susceptivum formae; et ita male diceretur definiendo formam termini quod est ipsa vox. Si vero sumatur pro eo quod resultat ex subjecto et forma, illud non est definibile, quia est ens per accidens, quod non cadit sub definitione.

De hac difficultate plura tractamus in Logica, Q. vn, de genere. In praesenti pauca sufficit advertere.

Dico eroo: Secundum doctrinam Philosophi et S. Thomae, non posse concretum accidentale, vel artifi-

cialie definiri pro ipso constituto, seu resultante ex subjecto et accidente; sed definitum in istis concretis, v. g. in termino, in oratione, in albo, in statua, esse ipsam formam accidentalem non absolute et abstracte, sed respective et connotative ad subjectum, ita quod esse in subjecto vel extra subjectum pertinet quasi ad statum et modum essendi, non ad substantiam ipsius definiti, et sic intrat definitionem ut additamentum extrinsecum et ut connotatum. — Id sumitur in primis ex Philosopho, in praedicamentis, cap. de substantia, ubi dicit quod album solam qualitatem significat. Verba Philosophi sunt: « Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum album, nihil enim aliud album significat, quam qualitatem. » Non ergo significat constitutum ex subjecto et qualitate. Deinde D. Thomas, in lib. de ente et essentia, cap. vii, circa finem: « Ex accidente, inquit, et subjecto non fit unum per se; unde non resultat ex eorum conjunctione aliqua natura, cui intentio generis, vel speciei possit attribui. » Constat autem quod omnis definitio explicare debet aliquam naturam generis vel speciei, quam D. Thomas negat convenire illi constituto.

Et ratio est in promptu: Quia constitutum ex corpore et albedine, subjecto et accidente, est conflatum ex rebus diversorum praedicamentorum; ergo non constituit unum ens per se: illud enim est unum ens per se, quod gaudet unico praedicamento, unico genere et differentia, et unica definitione, quia definitio ex genere et differentia constat: si autem pertinet ad diversa praedicamenta, non habet unum genus, sed plura genera, quia praedicamentum est genus. Ens autem per accidens non est definibile, quia, ut optime dicit S. Thomas, vii Metaph., lect. iii: « Ens per accidens

non significat aliquid, sed aliquale», et consequenter non significat quid seu quidditatem, quae sola est obiectum definitionis. Et ideo, in Opuscul. ii, quod est Compendium Theologiae, cap. ccxi: « Subjectum, inquit, et accidens non sic uniuntur ut ex eis aliquod tertium constituantur. » Clarissime ergo excludit illud constitutum ex accidente et subiecto, quod sit per se definibile et considerabile; unde inter entia per accidens, quae constant non esse definibilia, numeratur a Philosopho, v Methaph., tract. xvi; et a S. Thoma ibi, lect. ii, et vn Methaph., text. xi et xiv, lect. m.

Ad hoc etiam deservit doctrina illa saepius a D. Thoma repetita, quod res artificiales sunt in duplici genere, seu praedicamento: ex parte materiae, in genere substantiae; ex parte formae, in genere accidentis. Et sic in iv, Dist. xliv, Quaest. i, Art. ii, Quaestiunc. ii, ad 4 : ait: « Quod statua potest considerari dupliciter, vel secundum quod est substantia, vel secundum quod est artificiale quoddam; et in genere substantiae ponitur ratione suae materiae; sed in genere artificialium ponitur secundum quod est forma, quae accidens quoddam est. » Ita D. Thomas. Unde quia id quod pertinet ad substantiam, constituit aliquid in genere entis simpliciter, ideo aliquando dicuntur artificialia simpliciter pertinere ad genus suae materiae, non in quantum artificialia, sed in quantum entia, quia ens simpliciter substantia est; et sic loquitur D. Thomas, in iv, distinct. m, quaest. i, art. i.

Quare terminus et oratio, et reliqua artificialia non sunt ipsum constitutum ex substantia et forma artificiali, quia non datur genus aliquod conflatum ex genere substanti* et ex genere accidentis, sunt enim diversa genera et praedica-

menta, quae autem differunt genere non conflantur in unum genus, sed secundum rationem generis artificialis solum ponuntur in genere suae formae, quae est quoddam accidens. Sicut reliqua accidentia, sive sumantur in concreto, sive in abstracto, semper ponuntur in ipso genere suae formae, quia essentia accidentis eadem est in concreto et in abstracto : ratio ergo concreti, vel abstracti pertinet quasi ad modum essendi, vel ad statum ipsius accidentis; unde debet esse idem definitum accidentis in abstracto, et in concreto, licet non idem status, et eadem connotatio.

Sed dices: Quomodo ergo Aristot., in vn Meta., tex. xlii, dixit quod materia est genus in istis accidentibus, et specialiter vox respectu litterarum, seu syllabarum; et quod tale genus nunquam est sine speciebus, neque ab illis distinguitur. Ergo oportet quod ex differentia, seu forma, et tali materia, seu genere constituatur aliquod unum. Respondet. : Debere attente legi textum Philosophi, quid dixit, aliquando idem esse genus et materiam, sed diverso modo. Cujus explicationem optime tradit ibi D. Thomas, lect. xn; et nos latius docemus, citat, loco Logicae. In summa, quod ex ejus doctrina colligitur est: Quod materia, seu subjectum accidentis, licet ponatur in definitionibus loco et vice generis, tamen non habet rationem generis logici secundum se, quasi ex ipsa et forma accidentali constituatur aliquid unum, quod sit per se definibile; cum toties neget D. Thomas non resultare unum per se, sed per accidens ex subiecto et accidenti; sed intelligitur quod materia, seu subjectum in quantum formatum forma accidentali, duplicem habet considerationem, scilicet ut formatum ipsa forma accidentali secundum rationem communem talis

formae; et secundum rationem determinatam et specialem : et talis materia, ut formata secundum rationem communem, constituit rationem generis ad ipsam ut formatam secundum rationem determinatam. Sicut si diceremus quod in albo ipsa ratio qualis in communi est genus ad album, quod est determinatum quale, et ea ratione corpus ut quale est genus ad corpus ut album. Quare materia secundum se nunquam est genus, sed communis ipsa ratio formae, seu materia ut formata ratione communi formae dicitur genus ad rationem determinatam talis formae, seu ad talem formationem in particulari.

Ad rationem ergo dubitandi a principio positam respond.: Quod quando definitur forma accidentalis in concreto, significatur ipsum subjectum formae in recto, id est per modum habentis ipsam formam; et ideo praedicatur de ipsa forma in concreto accepta, non tanquam aliquid quod sit de intrinseca ratione formae, sed tanquam aliquid extrinsecum, sine quo non potest definiri accidens in concreto, quia accidens dicit ordinem essentialem ad subjectum; et ideo istae definitiones accidentium in concreto dicuntur fieri ex additione, sive per additamentum, in vii Metaph., lect. iv, apud D. Thomam. Nec ipsum subjectum est proprie genus talis accidentis, sed loco generis, vel quasi genus physicum ponitur, ut dicit S. Thomas, i Periherm., lect. iv. Quia cum genus sumatur a materia, et ignoremus saepe proprium genus accidentium, ponimus loco generis materiam a qua sumitur, vel potius ponimus ipsum subjectum non absolute, sed ut formatum illa forma accidentis secundum gradum communem, et sic est genus ad ipsammet secundum gradum particularem. Ut si dico : Album est corpus adiisgregativum visus,

intelligitur non corpus absolute, sed corpus ut coloratum, ubi ly coloratum facit ad definitionem per se, ly corpus, ad suppositum rei definitae, quia non existit per se, sed in alio.

Sed adhuc objicies : Nam essentia concreti, v. g. albi neque est corpus, neque albedo, sed tertium constitutum : ergo idem erit de termino, quod neque est significatio, nec pars, sed constitutum ex his, atque adeo illud erit quod definitur. Antecedens probatur ex Arist., in cap. v Praedicament., ubi dicit : « Album dici quidem de corpore ut de subjecto, rationem vero albi nunquam de corpore praedicari : » Ergo sentit Philosophus essentiam albi non dicere ipsum corpus essentialiter, alioquin praedicaretur de illo, sed aliquid distinctum, scilicet constitutum ex corpore tanquam de subjecto, seu substituto. Et eadem ratione, quando plures formae praedicantur de subjecto in concreto, ut : Album est dulce, non verificatur pro constitutis ipsorum, quae sunt distinctae essentiae, sed pro substituto, seu subjecto. Unde cum in termino concurrant plures formalitates, ut esse significativum, esse partem propositionis, et terminare resolutionem, terminus non erit aliqua ex illis formalitatibus, sed illud quod resultat ex ipsis tanquam ex substitutis et praesuppositis, et ex ultima formalitate, quae ultimate constituit essentiam termini. Et ita poterit quidem praedicari de termino quod sit pars, et quod sit extremum propositionis, quia haec verificantur de termino pro substituto, id est praesupposito ad rationem termini, sed non ingrediuntur definitionem, quia non pertinent ad constitutum. Ita opposita sententia.

Respond.: Sensum Philosophi esse satis perspicuum, scilicet rationem albi nunquam de corpore praedicari tanquam rationem, seu tanquam quid

essentiale corpori; loquitur enim in sensu valde formali, rationem albi non praedicari de corpore tanquam rationem, id est ut importans praedicationem essentialem de corpore, seu essentiam accidentis non esse intrinsecam subjecto, siquidem praedicatio accidentalis est. Ex hoc autem non licet inferre quod essentia albi, vel cujuscumque accidentis in concreto sit tertium quoddam constitutum ex subjecto et forma, cum non detur tale constitutum, nisi ens per accidens, ut dictum est, et amplius dicitur in Logica, quaest. v et vn. Et tamen verificatur accidentalis praedicatio de subjecto; ut cum dico: Corpus est album, non quidem ratione tertii constituti, seu potius aggregati ex corpore et albedine, hoc enim non potest praedicari de corpore, quia corpus respectu hujus se habet ut pars; neque ratione subjecti tantum, quia ex parte praedicati scilicet ly album, aliquid importatur praeter substitutum, seu subjectum, importaturenim accidentalis entitas, quae concrete applicatur subjecto; sed verificatio illius praedicationis fit ratione identitatis albi cum corpore importata ex parte de ly album ratione sui connotati. Connotat enim subjectum habens, et hoc est corpus; habens enim et corpus identificantur; et sic album ut habens albedinem verificatur de corpore in quantum habens, sic enim identificatur ly habens cum corpore. Et sic illam solutionem explicat S. Thomas, i p., quaest. xiii, art. x.

De modo loquendi in concretis substantialibus.

Haec autem doctrina amplius observari debet, et opposita caveri in concretis substantialibus, ut homo et humanitas, ubi aliquid distinguunt hominem pro constituto et pro substituto,

et dicunt hominem pro constituto esse naturam ipsam humanam, pro substituto vero ipsum suppositum habens naturam humanam. Unde infertur quod, sicut divinum suppositum assumpsit humanitatem, ita assumpsit hominem, sumendo hominem pro constituto. Sed tamen ista illatio, quae in hac doctrina conceditur, ejus ostendit inconvenientiam: nec enim taliter debemus uti vocibus, quod cogamur propositiones concedere in Theologia valde suspectas et male audientes saltem in modo, in re enim nec suspicamur haeresim in Catholicis. Dicere autem quod Deus assumpsit hominem, ita male audit in Theologia, quod in Indice expurgatorio Hispaniae, anno 1612, et 1632, et 1640, expunctum est in Bibliotheca Veterum Patrum, tom. m, in S. Ignatii Scholio, cap. xlvii; et in Ludovico Vives, lib. ix, de Civit., cap. xvn; et in Indice habetur in Operibus D. Aug., tom. v. Volebat enim Vives hanc locutionem: Deus assumpsit hominem non recte negari a Scholasticis, quia Patres illam usurpant aliquando. Et S. Thomas eam damnat, in part., quaest. iv, art. m, quia homine, ex modo significationis, plus dicit quam naturam. Oportet autem in his locutionibus valde attendere ad modum significandi usitatum, et ad usum Ecclesiae et Sapientum; nam ex variatione modi significandi, et inordinatis verbis incurritur error. Haec enim propositio: Deitas generat, est haeretica, et: Deus generat, catholica; et tamen si quis pro eodem acciperet Deum, ac Deitatem ratione constituti, posset utramque negare, vel affirmare, quod esset erroneum. Haec dixerim, ut in ista doctrina de concretis et abstractis, constitutis et substitutis ponamus modum communi usui potius quam ingenio proprio credentes. De his latius vide Q. v et vn Log.

Ad id vero quod additur in argumento, quando plures formalitates concurrunt ad unam essentiam constitutendam, non possunt praedicari essentialiter nisi ultima formalitas, falsum est. Nam omnes gradus superiores, quasi praesupponuntur ad ultimam differentiam, et tamen praedicantur essentialiter de ipso constituto ex ultima differentia et talibus gradibus: sicut dicitur quod homo est animal, et vivens, et corpus; et album est coloratum, et quale, etc., dummodo praedicentur secundum eundem modum, id est concretum de concreto, et abstractum de abstracto. Similiter ergo cum esse significativum, et esse partem essentialiter pertineant ad rationem termini, quantumcumque praesupposite et substitute, praedicabuntur nihilominus essentialiter de ipso termino, quia essentialiter pertinent ad illum, ut praedicata generica, vel superiora. De signis, seu significatione plene disserimus in Logica sup. lib. Perih., a Q. xxi.

ARTICULUS V.

Utrum voces significant per prius conceptus, an res.

Supponimus tanquam apud omnes certum, voces significare conceptus tam formales, quam objectivos {formales sunt ipsaemet notitiae, objectivi, res seu objecta cognita per notitias), cum id sit aperte statutum a Philosopho in i Periherm., cap. i. Et manifeste attestatur experientia. Cum enim volumus manifestare non solum quid concipiamus, sed etiam quod concipimus, id facimus per voces, quibus loquimur. Videatur D. Thomas, i Periherm., lect. n; et quaestion. ix, de Potentia, art. v, ubi inquit: « Quod vox significat conceptum intellectus, quo mediante significat rem. »

Ubi aperte distinguit inter conceptum formalem et objectum, et utrumque attribuit voci. Et in iv Contra Gent., cap. ii, dicit: « Quod intentio intellecta est similitudo concepta, quam voces exteriores significant. »

Difficultas ergo potest esse in duobus. Primum: An voces, eadem significatione significant conceptus et res? Secundum: Quidnam significant principaliter, res, an conceptus? et idem potest inquiri de scriptura respectu vocum.

Circa primum, aliqui tenent voces significare res et conceptus duplici significatione; citantque pro hac sententia Magistrum Soto, sed immerito, cum ipse non dixerit quod nomen significat res et conceptus duplici significatione, sed quod ipsum « significare nominis bifariam accipitur », vel pro movere potentiam, vel pro exprimere conceptus; sed tamen utrumque munus convenire potest eidem significationi.

Dico ergo: Voces unica significatione significant res et conceptus. — Fundamentum est: Quia significant utrumque eadem impositione; ergo eadem significatione. Et secundo: Quia significant res et conceptus non aequae immediate, et unum seorsum ab alio, sed unum mediante alio, et ut subordinatum alteri; ergo sufficit eadem significatio ad utrumque. Conseq. patet: Quia ubi sunt plura subordinata, significantur eadem significatione; sicut nomen homo, verbi gratia, non solum significat naturam humanam, sed etiam individua, pro quibus supponit, eadem significatione. Anteced. vero constat, tum ex D. Thoma, i part., quaest. xm, art. i; et quaest. ix de Potentia, art. v, ubi dicit: « Quod voces immediate significant conceptiones mentis, et illis mediantebus res. » Et idem habet in i Periherm., lect. ii. Tum etiam quia, si

vox diversis significationibus significaret res et conceptus, ita quod non subordinarentur inter se, omne nomen esset equivocum, et non repugnaret deponi ab una significatione ex illis altera remanente, sicque significaret conceptum et non rem, vel e converso, quod esset absurdum.

Adverte autem quod ipse conceptus potest significari dupliciter. Primo ut in se res quaedam est in actu signato, et ut cognoscibilis alio conceptu reflexo. Et hoc modo conceptus significatur speciali nomine ad hoc imposito, ut hoc nomine conceptus; significatur enim sicut aliae res. Alio modo conceptus significantur tanquam interiora quaedam signa, seu media concipiendi res, a quibus haec exteriora signa derivantur, quibus interiora manifestantur; et sic significantur conceptus a vocibus ut exercentes hoc munus.

Sed objicies: Datur duplex impositio ad significandas res et conceptus; ergo duplex significatio. Consequentia est nota et anteced. proh.: Quia prius voluerunt homines suos conceptus communicare in communi; deinde investigaverunt modum ad talem communicationem accomodatum, qui fuit impositio vocum; ergo interfuerunt duo actus, atque adeo duae impositiones. Et confirm.: Quia voces significant res ipsas ut quod, et doctrinaliter, id est tanquam id quod significatur in tradendis doctrinis; conceptus vero non significantur, sed indicantur: unde dicuntur voces substitui pro conceptibus, significare vero res.

Respond.: Illud argumentum nimis deficere. Tum quia idem probaret de significatione ipsarum rerum tantum; nam prius voluerunt homines quasi in communi significare res, deinde investigarunt modum, quo ipsas significarent mediante

impositione vocum. Tum etiam, quia velle, seu intendere aliquid facere, et postea eligendo medium quo faciendum est, illud exsequi, non inducit duplicem effectum; quia respectu ejusdem effectus debet dari intentio, et electio, et executio; ergo non sequitur duplicem impositionem fuisse, quia duplici actu voluerunt intendendo et exsequendo.

Ad confir. respond.: Quod illa omnia pertinent ad unicam significationem, quia ordine quodam totum hoc significatur; nam eadem significatio vocis habet duplex officium, scilicet substituere pro rebus, quas manifestat, et secundo substituere pro conceptibus, qui ipsas res occulte et interius significant: quod totum fit unica significatione, et unica impositione, quia istud signum sensibile imponitur ad manifestandum illud signum interius, in ordine ad res cogitatas. Sicut minister Regis eodem ministerio et officio substituitur regi, ut principali, in ordine ad res aliquas gubernandas, ut ad finem.

Secundo objicies.: Vox non potest significare conceptum immediate, et rem mediate; ergo falso dicitur quod mediante conceptu rem significat, sed immediate debet significare illam, atque adeo diversa significatione. Anteced. probat.: Primo, quia conceptus non est res significata reflexe, id enim fit per hoc nomen conceptus; neque est ratio formalis significandi, quia haec est impositio; neque est conditio requisita ad significandum ex parte rei significatae, quia non significantur res ut conceptae, sed ut existentes in se. Secundo, quia voces non significant medio conceptu audientis, neque loquentis, neque imponentis; ergo nullo. Non audientis, quia ipse audiens non est, qui declarat suos conceptus, sed cui alterius conceptus declaratur-

Non loquentis, quin etiamsi nullus sit loquens, ut si voces formentur in aere, vel a dormiente, adhuc significant; et praeterea conceptus loquentis est extra audientem, non ergo est illi medium ad cognoscendam rem. Non imponentis: Quia non recordamur per vocem ipsius imponentis; neque ejus conceptum, qualis fuerit, cognoscimus; imo potest vox melius mihi repraesentare rem, quam imponens ipse conceperit; ergo conceptus imponentis non est ratio repraesentandi.

Respond. Neg. ant. Ad prob. Gonc. antec. Quia non omnia adaequate ibi numerantur. Et disting. cons. Ergo vox non significat rem mediante conceptu, tanquam ratione formali, aut tanquam primario, et immediato significato, conc. cons.: Ratio enim formalis significandi in voce est impositio, et in conceptu est similitudo. Mediante conceptu, ut principali significante, cujus vox est substitutum, et quasi instrumentum, neg. cons. Vox enim significat conceptum, quia vice ejus subrogatur, ut suppleat id ad quod non potest pertingere conceptus, ut scilicet tam sibi quam aliis manifestet exterius. Et ita vox se habet quasi substitutum, quod repraesentat tam suum principale, cui deservit (quod est verbum mentis, a quo, ut ait S. Thomas, quaest. rv de Verit., art. iv, ad 7, participat esse et significationem) quam id ad quod ordinatur, quod est res significata. Et sic voces significant conceptum ut principale significativum, res autem ut significant directe. Quas quidem repraesentant voces ut conceptas specificative et exercite; seu ly ut dicente conditionem, repraesentantur enim res conceptae, non tamen ly ut reduplicative sumpto pro statu in quo sunt cognita). Licet etiam aliquando voces significant res ut subsunt intentioni, et statui, quem

habent in mente. Et tunc ipsa intentio est quasi res repraesentata, sicut in intentionibus logicis species, gemis etc.

Ad secund. proh. Neg. ant. Voces enim significant ex conceptu imponentis, ut a quo suscipiunt significationem et impositionem; conceptura autem loquentis tanquam id pro quo subrogantur; ad hoc enim imponuntur, ut a quolibet loquente subrogari possint loco sui conceptus. Gum autem voces a non loquente formantur, non sunt locutio illee voces, sed sonus materialis similis locutioni; unde non significant ex impositione, sed ex consuetudine, quam nos habemus cum similes voces audimus, quia illa; similes sunt vocibus, quae sunt locutio. Unde D. Thomas, i Part., Quaest. u, art. in, ad 4, dicit: « Quod vox formata ab Angelo non est proprie vox. » Et dato quod ista; essent vere voces, et non significarent conceptum loquentis, quando sic formantur, non sequitur quod quando illum significant, diversa significatione significant conceptum et res, sed eadem significatione habente potestatem significandi utrumque, sed non semper utrumque exercente; nec enim semper advertimus ad conceptus loquentis discernendo illos a rebus. Et licet conceptus loquentis sit extra audientem secundum se est tamen illi praesens per vocem, per quam redditur sensibilis.

Girca secundum punctum, scilicet: Quid voces principaliter significant, res, an conceptus? Respondetur: Principaliter significare res, nisi forte ipsa res significata sit conceptus, vel ejus intentio. Ratio est: Quia ipse conceptus ordinatur ultimate et principaliter ad repraesentandam ipsam rem, cujus est similitudo intentionalis; ergo vox, quae solum est instrumentum ipsius conceptus in repraesentando, et reddit

MUIibilon ipsum conceptum. nd easdem res repraesentandas princi-
palius ordinabitur, quia ud hoc ip-
sum deservit conceptus. Dic» pri-
mo : Instrumentum priueipalius
respicit suum principale n quo mo-
vetur, quum effectum quem fOcit;
ergo ex eo quod vox sil inslrunic-
tuin conceptus, potius infertur quod
principaliter illum signifiocit, et
minus principinlit <T rem, quam in-
telligibilem. seu cognoscibilem fa-
cit.

Itesp. Dist. ant: Instrumentum
consideratum in ratione operandi
et agendi, cone.; in ratione reprae-
sentandi, nego. Quia instrumentum
repraesentati vni, quale est vox, ha-
bet pro principali principio sua» re-
pnesentialionis conceptum, quietia ni
est reprawilaUvu* rei, a<d quam
repraesentationem manifestandam
aliis substituit sibi vocem; cl sic
praecipuum ulriusque signilieatum
est res ipsa. Uude dicit S. Thoinus,
qmcl. ix. de fotentia. art. iv> Quod
id formaliter signifiicatur per nomen
ad quod principaliter est imposi-
tum, sicut nomen homo nd signifi-
candum compositum ex corpore et
auinn rationali. «

Contra secundo: Verbum divinum
principinliiH repraesentat Patrem,
qui est principium exprimens Ver-
bum, quum uiuaturas, quis sunt res
expressa' el repraesentata' i*er ip-
suin; ergo etiam verbum exterius,
seu vox, principalius ropra-senlabit
suum priueipinni exprimens, scili-
cet conceptum, quum rem signifi-
catam et expressam.

Itesp. primo: Transeat nnl. cl ne-
go cons.: Quia vox non est uutnnli*
expressio sui principii, sicut ver-
bum aut conceptus. *I imposita
et principaliter ordinata nd signifi-
canduui id quod conceptus natura-
liter re prae sui ilat, scilicet res; et sic
non bene arguitur ex uno nd aliud.
Secundo resp.: Quod conceptus, seu

verbum principaliter repraesentat
suum prineipnle et formale obje-
ctum, quia est expressio sui princi-
pii formalis, quod est speci» im-
pressa reprctctenlan* objectum, cu-
jus formaliter csl species; hoc nu-
tem in Divinis est Essentia el Per-
sona». Creaturae autem sunt obje-
ctum secundarium et materiale, et
ideo non prineipnliter represen-
tatur a Verbo divino. Hinc nemem non
sequitur quod verbum exterius, eeu
vox principalius repraesentet con-
ceptum, quia non est formale obje-
ctum repraesentatum, srd principa-
le signilicativuin rei.

AltICULUS VI

Urum terminus haUat aliquam di-
viiiunH ftsentio/em.

Qui userant essentiam termini
solum consialero in ratione termi-
nandi resolutionem syllogisticam,
duas divisiones assignant termino:
aliam per se, qua dividitur in ter-
minum priorislicum el posterioris-
tium. eo quod solum datur ista du-
plex resolutio; aliam accidentalem,
accidentis videlicet in subjecta, qua
dividitur terminus in majus cslre-
mum el mimmis extremum.

Qui autem quiddilativam et for-
malem mliionem termini in ratione
partis constituunt, illum essentiali-
ter dividunt penes diversam speci-
flram rationem partis componentis
orationem, vel proposiUonem. Qua*-
nom veru sit ista divisio, deinceps
disquirendum est.

[]ioobroo humo: Terminus syllo-
gisticus In quantum talis, non di-
viditur divisione essentiali per
tinationom resolutionis prioristi-
ca>, vel posteriorislic*. — Funda-
mentum est : Duplex cl opposita
essentia non potest uni et eidem

rei .convenire; sed uni et eidem termino simplici convenit terminare; resolutionem priorieticam et posterioristioam; ergo istae duae terminationes non sunt differentiae essentialiter dividentes terminum. Min. prob.: Idem terminus, v. g. homo, quatenus fundat connexionem necessariam respectu propriarum passionum, aut praedicatorum essentialium, fundat resolutionem posterioristicam demonstrativam; respectu praedicatorum contingentium, fundat topicam. Quatenus vero respicit universalitatem aut particularitatem, affirmationem vel negationem, fundat resolutionem prioristicam, quae tota fundatur in Dici de omni, et dici de nullo, unde terminantur diversi modi et figurae formae syllogisticae. Ergo omnes isti respectus possunt eidem termino convenire, et sic ne essentialiter illum dividunt, sed sunt diversi respectus et formalitates in eodem inventae.

Dico secundo: Terminus enuntiativus essentialiter dividitur in nomen et verbum, in categorematicum et syncategorematicum. Reliquae vero divisiones, licet dividant terminum secundum diversam rationem signi ex parte rei significata, non tamen dividunt ipsam essentialem rationem termini, ut est proprietas propositionis. — Prima pars huius conclus. prob.: Terminus enuntiativus formalis consistit in ratione partis componentis et resolvendis propositionem, ut supra dictum est; ergo illud per se et essentialiter dividet terminum, quod per se et essentialiter dividit rationem partis. Tunc ultra: Sed in ratione partis differunt essentialiter categorematicus et syncategorematicus, et nomen et verbum; ergo divisio termini in ista membra est divisio essentialis et per se. Prob. tertio: Illa differunt essentialiter in

ratione partis que differunt in modo componendi totum, essentia enim partis est esse compositivam totius; sed categorematicus et syncategorematicus, nomen et verbum differunt essentialiter in modo componendi enuntiationem; ergo differunt essentialiter in ratione partis et termini. Prob. min.: Categorematicus ex propria sua essentia habet esse partem principalem, quae significat aliquid per se, syncategorematicus habet esse partem per modum modificantis et significantis aliquam, unde dixit S. Thomas, in Periher., lect. i, « quod ista syncategoremata magis sunt colligatione partium, quam partes »: ergo vera est minor quoad istam partem.

Quoad secundam, constat: Quia aomen componit ut extremum, verbum ut copula et unio; sed componere ut extremum et ut copula ex natura sua, est diverso modo habere rationem partis, ergo et termini. Distinctio enim specifica partium in ratione partis sumitur secundum diversas habitudines, et secundum diversum modum componendi totum ad quod ordinantur, ut patet in pede, oculo, aure, quae differunt specie in ratione partis, quidquid sit an etiam specie differant in ratione substantiae. Ergo diversus modus componendi enuntiationem, qui reperitur in nomine et verbo facit ea essentialiter differre in ratione partis et termini.

Secunda pars propositae conclus., quod reliquae termini divisiones non sint essentialiter, sed accidentales, neque dividant terminum in ratione partis, sed in ratione signi, constat discurrendo per eas. Nam divisio termini in mentalem, vocalem et scriptum est penes diversa subjecta, et penes diversum modum significandi. Mentalis enim significat naturaliter, vocalis et scriptus, ad placitum: quod materialiter se habet

ad ipsam essentiam termini, quae consistit in secunda intentione et relatione partis. Divisio in univocum et aequivocum, communem et singularem, connotativum et absolutum, primae intentionis vel secundae, est etiam accidentalis, quia omnes istae divisiones fiunt ex parte diversae rei significatae, vel diversi modi significandi, non secundum diversam ordinabilitatem unius signi ad aliud, vel ad totum compositum in ratione partis. Imo potius sunt divisiones non signi logici, id est signi ut ordinatur ad fabricam et compositionem discursus et iudicii, et ut est fabricativum operum logicalium, sed signi grammatici aut politici, id est signi ut diversas res significat. Ergo tota diversitas ex parte significantis aut significationis se tenet. Ergo non diversificant istae divisiones signum logicum aut terminum essentialiter, quia omnes isti termini ex parte diversi significati praecise differunt, quod materialiter se habet ad diversum modum componendi propositionem, vel syllogismum. Sicut in corpore humano caro, ossa et nervi differunt in ratione partis, quia diverso modo componunt; quod vero haec pars, nasus, vel auris sit hujus figurae, vel coloris non variat essentialiter rationem partis. Sic totum logicale, quod est propositio, tanquam principales partes sui respicit nomina, seu extrema ex quibus conflatur, et quibus tanquam ossibus innititur: verbum ut unionem, seu nervum, syncategoremata, ut colligationes et modos. Quod vero univocum, aequivocum, communiter, aut singulariter significant, materiale est ad rationem partis propositionis.

Dico ultimo: Divisio termini in praedicatum et subjectum, et in majus et minus extremum, non est essentialis, sed accidentalis. — Pro-

batur: Esse praedicatum et subjectum, majus aut minus extremum potest eidemmet termino convenire; ergo non sunt differentiae aut membra dividenda essentialiter rationem termini. Anteced. constat: Quilibet terminus (praeter syncategorema et verbum ut exercet munus copulae) qui potest esse subjectum, potest esse praedicatum; essentia enim termini extra propositionem invenitur, et ibi habet terminus esse subjicibile et praedicabile; de facto autem assumi intra propositionem in praedicatum et subjectum, majus aut minus extremum est quid accidentale et ad exercitium actuale termini ut componentis spectans, eidemque pro arbitrio intellectus potens competere. Ergo membra ista non diversificant terminum essentialiter.

Objicies primo, contra secund. conclus.: Signum est genus termini; ergo termini qui differunt essentialiter in ratione signi, a fortiori differunt essentialiter in ratione termini. Antec. constat ex supradictis: vox enim significativa ad placitum constituitur in definitione termini loco generis. Conseq. probat.: Membra quae dividunt essentialiter aliquod genus, non possunt solum accidentaliter dividere, aut diversificare speciem ex tali genere compositam; sed mentale et vocale, commune, singulare etc., dividunt essentialiter signum quod est genus termini; ergo non possunt solum accidentaliter dividere, aut diversificare terminum. Minor et cons. constant. Major patet exemplo: Si enim animal, quod est genus hominis, divideretur, aut diversificaretur essentialiter per aliqua membra, necesse esset quod eadem membra diversificarent essentialiter hominem et equum. Ergo, etc.

Respond. Disting. antec.: Signum est genus termini, si consideretur absolute signum et universalissime,

negō antecedens; si consideretur signum ut subest intentioni logicae, id est ut ordinabile ad opera rationis, conc. antecedens. Et similiter dist. consequ.: Ergo termini, qui differunt essentialiter in ratione signi secundum eam rationem, qua signum est genus termini, differunt in ratione termini, concedo consequ.; secundum rationem absolutam signi, neg. consequ. Pro cuius explanatione pulchram observa doctrinam. In artificialibus sive realibus, sive rationis, materia dicitur esse genus, seu loco generis apponi. Potest autem materia dupliciter considerari, aut secundum se et absolute, aut ingrediens ordinem et lineam artificialem, verbi gratia, lapis, lignum, aurum et argentum sunt materia artificialis physici, nempe statua», et consequenter genus illius. Sed non sunt materia, neque genus absolute et secundum sua prædicata essentialia præcise considerata, quia sic divisio statuae in ligneam, lapideam, auream (vel secundum diversitatem lapidum, aut lignorum) esset divisio essentialis, quod nullus dicet: materialiter enim se habent ista ad rationem et diversitatem statum. Sunt ergo lapis, et lignum, etc., materia et genus statuae) ut subiunguntur formæ artificiali, et lineam artificialem ingrediuntur. Naturalia enim et artificialia non pertinent ad idem genus, et sic species rerum artificialium non habent pro genere materiam secundum se et absolute consideratam, et ut aliquid naturale est, sed ut ingreditur talem ordinem; unde materia, nec divisio, aut diversitas materiæ, secundum se considerata non variat essentialiter artefactum.

Sic similiter terminus est artefactum quoddam logicale: signum est materia illius, et ideo loco generis collocatur; sed non est materia secundum communem rationem signi,

et absolute consideratum sed ut subijcitur formæ artificiali logicali. Unde, mentale, vocale, commune, singulare etc., non variant essentialiter terminum, nec signum ut est genus termini, sed materialiter, sicut aurum, lapis, lignum non variant essentialiter statuum, nec genus statuae), sed materialiter et accidentaliter solum; et ideo prædicti termini accidentaliter distinguuntur, sicut etiam statua aurea, ligneae, aut lapideae.

Secundo arguitur: Propositiones distinguuntur specie penes diversum significatum, aut diversam veritatem, quam significant; ergo et termini. Gons. prob.: Quia terminus per se ordinatur ad propositionem; ergo terminus qui per se ordinatur ad propositionem specie distinctam erit terminus specie distinctus; ergo tandem ex significatione diversificantur essentialiter termini. Confirmat.: Diversæ sunt definitiones terminorum; diversæ intentiones logicæ inveniuntur in illis; nec unus terminus potest licet alius, v. g., terminus communis nequit fieri singularis; ergo essentialiter distinguuntur; hæc enim sunt signa essentialia distinctionis.

Respond. Dist. antec.: Propositiones distinguuntur specie penes diversum significatum etc., in ratione formali propositionis et artificii logici, neg. ant.; in ratione representationis et signi, conc. ant. Et eodem modo distinguendum est consequens. Penes significationem enim distinguuntur propositiones et termini materialiter, non formaliter, seu in forma artificiali. Et sic terminus non ordinatur per se, totaliter et adæquate ad unam tantum propositionem determinatam, sed ad quamcumque, quæ ex tali termino confici potest; sicut materia prima ordinatur ad quamcumque formam corruptibilem.

Ad prim. part. confirmat, respond. Distin.: Diversae sunt, definitiones terminorum diversitate accidentali conc. antec.; diversitate essentiali, neg. antec. Sunt enim praefatae definitiones descriptivae, quae solum explicant id quod est accidentale termino ut sic, licet hoc sit essentiali termino ut tali. Verbi gratia, defluitur homo in quantum albus quod est disgregans visum; haec definitio accidentalis est homini secundum se, essentialis autem homini ut albo. Sic definitio connotativi, communis, singularis etc., sunt accidentales termino secundum se et in communi; essentielles vero termino ut connotativo et singulari etc. Isti enim termini includunt rationem termini tanquam subjectum, sicut album includit corpus et simum includit nasum, non tanquam genus. Eodem modo respond. ad sec. partem confirmat.: Quod intentiones terminorum sunt accidentales termino, essentielles tali termino. Ad tert. part.: Conc. ant., et neg. conseq.: Unus enim homo nequit fieri alius, et tamen non sequitur quod distinguantur specie.

QUAESTIO II.

DE NOMINE.

ARTICULUS PRIMUS.

Quomodo intelligenda sit illa particula: Cujus nulla pars significat separata.

Definitionem nominis supra positam, quod essentialis est explicans rationes genericas signi logici, et differentiales quibus differt ab oratione, verbo et adverbiiis, scilicet vor significativa ad placitum (ista particulae jam sunt explicatae in

definitione termini), sine tempore (haec explicabitur in definitione verbi), cujus nulla pars significat separata, finita et recta, aggredimur explicandam sequentibus tribus articulis.

Aliqui ex recentioribus Aristoteli deserunt in hac parte, et dicunt quod aliqua nomina vere sunt nomina, etiamsi habeant partes significativas. Ut hoc nomen equiferus, respublica, proconsul, et alia compositae figurae, in quibus partes vere et proprie significant separatae; ergo falsa est ista pars.

Oppositum tamen expresse est Arist., in i Perih., Cap. de nomine; ubi dicit: «In nomine quod est equiferus, ferus per se nihil significat; quemadmodum in oratione, quod est equus ferus. » Idem asserit ibi, S. Doctor, lect. iv. Et rationem reddit, quam sic ad formam reducimus: Nomen dicit ex se unum et simplicem conceptum, si enim plures dicat non erit unum sed plura nomina. Ergo etiam si nomen componatur ex partibus alias significativis, nulla tamen separata significare debet ut intra nomen existit. Prob. cons.: Voces alias significativa, quando assumuntur ut unum nomen component, non ingrediuntur compositionem illius dictionis ut componententes unam significationem ex propriis suis significationibus, sed ut suscipientes aliam impositionem distinctam ab ea, qua primo impositae sunt, ut significationem distinctam habeant a prima quam habent; ergo non componunt nomen ut significativa sunt formaliter; ergo separatim non significant, quia ut conjunctim fuerint impositim, et ut conjunctim significationem susceperunt; unde etiamsi qualibet deponatur a sua prima significatione, conjunctum tamen semper significat. Verbi gratia, res et publica significant seorsum et separatim rem

publicam; conjunguntur in hac dictione respublica, et ut sic conjunctae impositae sunt ad significandum civitatem, vel regimen commune unico simplici conceptu. Et sic nulla separata significat, nec ex eis separatis resultat nomen. Aliud est enim componere ad suscipiendam novam impositionem, aliud ad fabricandum et construendum ex suis significationibus conceptum complexum et compositum. Quando ad hoc componunt, componunt ut significativae formaliter, secus vero quando componunt ad significandum de novo aliquem simplicem intellectum, quem singulae partes non significant.

Ex his ad argum. : Partes hujus nominis equifei'us, respublica, etc., significant separatae : Disting.: Significant separatae quasi materialiter et per accidens, conc.; formaliter, nego. Id est, significant secundum se sumptae, non vero in ordine ad componendam illam vocem, cui imponenda est nova significatio conceptus simplicis. Sub hac enim formalitate non componunt ut significativae, et ut impositae antecederent ad significandum, sed ut de novo imponibiles, materialiter, et quasi non esset, se habente prima impositione et significatione. Sicut in hoc nomine dominus, ly do et ly minus significant seorsum, sed non prout significativae seorsum componunt illum terminum.

Contra instabis: In his vocibus, proconsul, prorex et similibus, attenditur significatio utriusque partis ut resultet significatio nominis; ergo significatio antecedens formaliter intrat compositionem illius. Antec. probat.: Proconsul est idem quod vice consul, ubi non amittitur significatio de ly pi'o et ly consul, sed potius attenditur ut significetur officium vice considis; ergo intrant ut significativae.

Resp. ex D. Thoma, ubi sup.: Dist. ant.: Attenditur significatio utriusque partis ut origo et occasio ad imponendum illud conjunctum ad aliam significationem simplicem habendam, distinctam a prima, quam habebant partes, conc. anteced.; attenditur significatio partis ut eadem servetur partialiter intra nomen, nego anteed. Pro quo est notandum, quod aliud est a quo nomen imponitur, aliud quid significat nomen. Ad imponenda nomina attenditur etymologia et origo alterius prioris significationis, quae non concurrit ad componendam significationem nominis, sed ad originandam, quia impositor ex illa sumpsit occasionem ad imponendam aliam significationem; ut lapis dicitur a laedendo pede et significat lapidem, providentia a pro et videntia; propheta quasi procul fans, proconsul originatur a pro et consul, respublica a re, et publica; sunt tamen diversa; impositiones, et una non est pars alterius, sed origo, vel occasio illius; et sic praedicta nomina ab aliis etymologiam habent, sed non componuntur ex partialibus significationibus illorum.

Secundo arg.: Nomen complexum est vere nomen; et tamen habet partes separatim significativas; ergo male ponitur illa particula: Cujus nulla etc. Major prob.: Terminus complexus est vere terminus; ergo nomen complexum est vere nomen.

Resp. Neg. maj. Ad prob., conc. ant., et neg. cons. Disparitas est quia in termino formaliter et principaliter consideratur ratio partis, invenimus autem partes compositas, ut brachium est pars hominis, composita tamen ex manu, digitis, nervis etc. Est ergo terminus complexus unus terminus, quia est una pars, etiamsi composita et completa sit. In nomine autem non principaliter et formaliter attenditur ratio

partis, sed ratio nominis, id est quod sit notamen, et designativum rei, inde enim dicitur nomen; ad designandas enim, notificandas et discernendas res utimur nominibus. Complexum ergo nomen non est unum nomen, sed plura, quia non est unum notamen et designatio, sed plures; et sic erit unus terminus, non unum nomen.

Contra : Nomen equivocum est unum nomen; et tamen significat plura, ut constat ex ejus definitione; ergo licet nomen complexum significet plura, erit nomen, et unum nomen. Resp.: Quod equivocum est unum nomen ratione unius vocis significativae, quia in concretis accidentium unitas subjecti dat unitatem simpliciter et individuum, licet formae sint plures. Sicut subiectum habens colorem et calorem non est plura qualia, sed unum quale, ut dicitur in Logica, Quæst. xiii, Art. ii.

ARTICULUS II.

Utrum nomen infinitum sit nomen.

Explicamus hic particulam finitam, per quam diximus excludi nomina infinita a ratione nominis : Est autem nomen infinitum, quod aliqua negatione apposita reddit suam significationem indeterminatam. Hoc est infinitari. Pro quo nota quod negatio alicui termino affixa dupliciter potest in illum agere: vel transeundo in significationem ejus illam destruendo, et loco illius subrogando negationem talis rei significativam, quæ utique convenit omnibus subjectis talis negationis capibus; aut non immutando ejus significationem, sed removendo compositionem, seu copulationem, quia vis illius affigitur verbo ut copulat extrema. Quando primo modo fit, dicitur infinitari, id est indetermi-

nare ipsum nomen; quando fit secundo modo dicitur negare, efficitque propositionem negativam. Unde solum exercetur effectus iste negandi intra propositionem, cum respiciat copulam.

Hinc est quod ad infinitationem nominis requiritur quod negatio non significetur per se, et ex ipsa prima impositione, sed quod nomen afficiendo significationem ejus reddat indeterminatam id est non significantem quid res sit, sed quid non sit. Unde ista nomina nullum, nihil non sunt infinita, quia significant ipsam negationem per se et directe, sub determinato suo conceptu, non vero significationem aliquam positivam ex adjuncta negatione indeterminant.

Secundo est advertendum quod nomen infinitum est incomplexum, et connotativum. Primum constat ex Arist., et D. Thoma, in Perih., cap. de nomine, id expresse asserentibus. Et ex ratione : Quia nomen infinitum non relinquit suum significatum in eo statu in quo erat sed mutat in oppositum, scilicet in negationem sui significati; ergo non relinquit duplex significatum, nempe positivum quod antea habebat, et negationem adjunctam (si enim relinqueret non mutaret illud; ergo non est complexum, siquidem non est ibi duplex significatum. Unde in hoc complexo : Nullus homo, non datur infinitatio, quia utrumque significatum manet illisum. Debet ergo omnino immutari et ex duplici fieri, et consequenter incomplexum. Quod sit connotativum, patet quia nomen infinitum non significat negationem in abstracto, sed in concreto; ergo significat connotative, quia de formali significat formam negatam, et ex parte habentis ipsum subjectum de quo verificatur in concreto, quod est connotative se habere. Antec. prob.:

Quia nomen infinitum verificatur de aliquo positivo ; sed non potest verificari si significet negationem in abstracto; ergo debet eam significare in concreto, et per modum adjacentis. Min. prob.: Quia non potest verificari de lapide, v.g.: Lapis est negatio hominis, sed : Lapis est non homo. Ergo ut praedicatur, debet in concreto et connotative significari.

Sit ergo conclusio : Nomen infinitum non est nomen ; recteque excluditur a ratione nominis per particulam finita. — Ita Arist. et D. Thomas, hic. Prima pars, quod non sit nomen, ab omnibus communiter admititur. Et probatur : Infinitatio tollit proprium et essentielle officium nominis; ergo nomen infinitum non est nomen. Ant. prob.: Officium et ratio propria nominis est esse notamen et designativum rei, ut supra diximus : nomen enim dicitur a notando, quia unamquamque rem suo nomine notamus, discernimus et designamus ; sed nomen infinitum nec notat, nec designat, nec nominat aliquid; ergo non est nomen. Min. constat: Quia nomen eo ipso quod infinitatur reddit significatum suum indeterminatum, et solum significat quid non sit, non vero quod sit, ut videre est in non homo, et similibus.

Secunda pars conclusionis, scilicet quod excludatur per particulam finita, et non per aliam, est contra aliquos recentiores, qui illam expungunt tanquam superfluum. Expressa tamen S. Thomee, tum in opus XLvm., Gap. de nomine; tum in i Perih. lect., v, ubi agens de verbo infinito (idem autem est de nomine) dicit: « Quod Philosophus prius definierat verbum in communi, et postea per particulas istas excludit ea, quae imperfecte sunt verba. » Ergo definitio perfecta et exacta nominis et verbi requirit is-

tas particulas; absque illis enim, et ut ad rem loquamur, absque ista particula finita, non explicatur proprium munus et modus significandi nominis, scilicet per modum notaminis, seu notantis quid sit res, hoc enim est nominare.

Nec excluditur nomen infinitum per illam particulam : Cujus nulla pars etc.: Quia (ut diximus) nomen infinitum non habet partes, sed est incomplexum. Si enim complexum esset, propositio ex subjecto infinitato esset propositio negativa, quia illa negatio etiam ferretur in copulam, et non solum in subjectum, cum ibi habeat suam significationem partialem, quae significative et formaliter componit propositionem, et relictam suae naturae totum quod post se invenit destruat; consequens autem est absurdum, ut patet in conversione per contrapositionem, quae fit ex negativa in affirmativam, infinitatis terminis. Ergo, etc.

Solvuntur argumenta.

Objicies primo: Nomen infinitum est vero terminus ; ergo est vere nomen. Ant. prob.: Est extremum, et pars propositionis, ut patet in hac : Lapis est non homo; ergo est terminus. Prima conseq. prob. ex D. Thoma, i Perih., lect. i, dicente: Quod omnis propositio debet constare nomine et verbo, quia istae sunt principales partes ejus. Ergo si ex verbo et nomine infinito fit vere propositio, nomen infinitum vere est nomen. Gonfirm.: Verbum quod est copula in propositione vere est verbum; ergo nomen quod est extremum copulatum, aut copulabile vere est nomen: sicut enim est de ratione verbi quod sit copula, ita est de ratione nominis quod sit extremum copulabile.

Resp. ad arg.: Cone, ant., et neg.

significatae, hoc est rem determinatam significare; vel ex modo significandi, id est modo designante quid sit id quod significat. Ut aliquid sit nomen non requiritur quod significet primo modo aliquid determinatum, nam quantumcumque aliquid sit indifferens et commune, etiam ipsa negatio, intelligibile, imaginabile, ens, si modo designativo et notativo significetur, id est dicente quid sit res, aut quomodo sit, verum nomen erit quod sic significat. Si autem rem determinatam significat indeterminato tamen modo, et non designante aut notante quid sit, sed potius quid non sit, nomen non erit, quia non habet munus et officium nominis, quod est nominare, seu designare; nominando enim distinguimus et designamus unum ab alio. Et non iudicatur aliquid esse nomen solum ratione rei significat^o, sed etiam ratione modi, qui modus tenet se ex parte formalis significati, et distinguit verbum a nomine; alio enim modo significat verbum, alio nomen, licet eandem rem significant ut curro et cursus.

Hinc patet ad probationes et confirmationes. Caecum enim, etsi significet negationem visus, significat quasi notando et designando quid sit, non vero quid non sit forma, ut non homo, intelligibile, imaginabile, etc., res indeterminatissimas, sed modo determinato. Ad ultim. probationem resp., negando minorem. Ad probationem : Non ens vel significat aliquid, vel nihil, dico : significare negationem entis non modo determinato et designativo, dicendo quid sit negatio entis, sed quid non sit. Ergo non ens significat aliquid, disting. In quantum significatur per illud nomen infinitatum non ens, nego; sic enim praecise significat negationem entis modo indeterminato. Quatenus per reflexam cognitionem illam et negatio entis ad mo-

dum entis cognosci potest, et fieri ens rationis, transeat, quia tunc significabit ens, seu aliquid rationis, non per illud nomen non ens, sed per aliud quod significet illum reflexum conceptum non entis ad modum entis, verbi gratia, negatio rationis, vel ens rationis.

Ultimo arg.: Nomen infinitum habet partes significativas separatim; ergo exclusum manet a ratione nominis per illam particulam : Cujus nulla pars etc., non vero excluditur per finita. Ant. prob. : Non homo constat ex non et homo, sed ly non non componit nomen infinitum materialiter, sed significative et secundum conceptum suum ultimum; ergo mediante diverso conceptu ab eo quem infinitat, et consequenter nomen infinitum subordinatur duplici conceptui, et est complexum. Min. prob.: Infinitatio hujus vocis non homo non provenit a materiali sono illius vocis non, sed a significatione formalissima illius, si enim ly non significat, nihil tollit aut negat, ergo infinitat significando et non solum materialiter componendo.

Respond., sicut supra dictum est de republica, proconsul etc.: Quod in nomine infinito, sicut et in nominibus compositae figurae, et est derivativo unius nominis ab alio, et est compositio. Si ad derivationem attendamus, certum est quod ex significatione de ly non derivata fuit significativo de ly non homo. Si attendamus ad compositionem, materialiter se habet in hac voce non homo ly non, et ly homo; et tamen infinitatio, qua impeditur significatio positiva nominis, originatur et fit a significatione de ly non, et de ly homo derivative et efficienter, non compositive et formaliter. Datur ergo alia nova impositio et significatio, secundum quam nomen infinitum subordinatur unico conceptui.

et significat negationem hominis in concreto, quia penuria nominum non habemus simplices voces ad eam significandam; sic in infinitatione, .ly non non est quomodocumque negatio, sed negatio mutans et impediens significationem nominis.

ARTICULUS III.

Utrum casus obliqui recte excludantur a ratione nominis.

Explicando definitionem nominis diximus particulam recta poni ad excludendos casus obliquos. Hos enim non esse nomina constat ex Arist., i Perih., cap. de nomine et verbo. Quia ratio propria et officium nominis est significare directe et per se nominando; sed casus obliqui non sic significant; ergo non sunt nomina. Maj. ex etymologia nominis constat. Min. prob.: Quia significare aliquid nominando, est significare aliquid quasi notando, et designando quid sit in se; casus autem cujus, vel cui significant rem ut est alterius, non per se et in se; ergo non sunt nomina: quin potius casus dicuntur, quia a propria nominis ratione cadunt. Undo et Aristoteles, et D. Thomas, ibi Lect. rv, asserunt casus obliquos non sufficere per se solos constituere verum vel falsum cum verbo est, sicuti nominativus. Si ergo casus obliquus nomen non est, debite ponitur particula recta, ut per eam a ratione nominis excludatur.

Sed inquires cur prius Arist. definierit nomen sine illis particulis finita et recta, et postea eas addiderit ad excludenda nomina infinita, et obliqua? Respondet S. Thomas, lect. v, Aristotelem solum tradidisse prius rationes communes nominis et verbi, quasi incipiens definire per magis communia; postea vero consummavit magis exprimendo,

quae requiruntur ad rationem nominis simpliciter.

Inquires secundo: An obliquus et rectus habeant in intellectu conceptus ejusdem rationis et speciei? Breviter expediemus dubium istud, quia lata ejus explicatio ad Metaphysicam pertinet. Duo dicta S. Thomae inveniuntur in hac parte. Primum habetur i Perih., lect. iv, in fine, ubi dicit ex Philosopho, « quod ratio, quam significat nomen, est eadem etiam in casibus nominis. » Hoc est, quod rectus et obliquus, ex parte rei significatae, idem significant, eundemque conceptum habent quasi categorematicae et logice; id est quod si rectus est terminus absolutus connotativus, communis etc., sic et obliquus; istae enim sunt differentiae quasi categorematicae et logicae.

Secundum habetur, Quodlib. iv, art. xvii, ubi S. Doctor dicit cum diversitate vocis posse esse diversitatem conceptum « sive propter diversitatem rei intellectae, sive propter diversitatem modi intelligendi. Et hoc contingit quodcumque est diversitas consignificationis, quae consequitur diversum modum intelligendi unam et eandem rem. Et praecipue hoc apparet ipso tempore, quod per se commiscetur operationi intellectus humani, et ideo dicendum est quod non est idem enuntiabile Socratem sedere, et Socratem sedisse. » Ubi S. Doctor aperte fatetur quod diversificatio temporis in verbo postulat diversos conceptus. Constat autem casus obliquos verbi fieri penes diversam temporis declinationem, ut dicunt Arist., cap. de verbo, et ibi S. Thomas, lect. v. Qui idem asserit de casibus obliquis nominis, Quodlib. citato, ad 3, dicens: « Quod diversitas significationis tollet nominis identitatem, in tantum quod obliqui secundum Philosophum non sunt nomina. »

Ergo secundum S. Thomam casus obliqui diversum conceptum habent a recto, non ratione diversae rei conceptae, sed diversi modi concipiendi eandem rem. In obliquo enim exprimitur aliquis respectus et habitudo possessionis, cuius, cui, etc. quae non explicatur in recto. Ubi autem diversa habitudo et respectus exprimitur in conceptu, diversus conceptus est, et diversa repraesentatio, quia iste respectus pertinet ad diversum modum significandi et intelligendi unam et eandem rem. Ergo licet ex parte rei significatae non varietur conceptus, variatur tamen in ratione et officio nominis, obliquando a modo significandi in quia ad modum cuius, oie. Et propterea dicit S. Doctor : « quod tollitur nominis identitas », in ratione scilicet et modo nominandi. Quod manifestius cernitur in casibus verbi, quia variantur penes significationem diversi temporis praeteriti, vel futuri, quae sine dubio postulant diversam repraesentationem.

Arguitur primo: Esse praedicatum et subjectum, habere hanc vel illam suppositionem, mutari de vero in falsum, conceptum, seu notitiam esse abstractivam aut intuitivam, non faciunt diversitatem essentialem in conceptu, neque addunt diversam repraesentationem, sed solum diversum exercitium. Ergo similiter casus obliqui solum distinguuntur a recto penes diversum exercitium ejusdemmet repraesentationis, non vero addent diversam repraesentationem.

Respond. Cone, ant., et neg. cons. Disparitas est, quia aliqui modi se habent solum ut applicatio conceptus, alii vero se habent ut explicatio conceptus. Illi non oriuntur ex diverso modo intelligendi aut repraesentandi rem, sed ex applicatione et usu intellectus; quatenus intelligendo habitudinem unius ad

aliud diverso modo applicat et coniungit unum alteri. Et huiusmodi est habitudo praedicati et subjecti, diversitas suppositionis, etc. Similiter veritas et falsitas nascitur ab eo quod res est, vel non est; unde existente re, veritas consurgit in oratione, non existente, consurgit falsitas, ipsa oratione invariata, ut dixit Arist., Cap. de substantia; eo quod non oportet variari repraesentationem, sed existentiam objecti, ut diversa relatio conformitatis, vel diversitatis ad illud resultet. Eodem modo ex coexistentia objecti cum notitia fit intuitiva vel abstractiva, absque nova repraesentatione (in sententia probabili). Et sic modi isti in argum. citati, sunt applicatio conceptus solum, et ideo eum in repraesentatione non variant. Modus autem obliquitatis, quem importat futurum vel praeteritum in verbo, quid, cuius, cui, in nomine, pertinent ad diversum modum intelligendi unam et eandem rem, ut dicit S. Doctor, citat. Quodl. Intelligitur enim aliquid in recto ut persona, vel res agens, in obliquo, ut patiens, vel ut connotans esse alterius, quae sunt diversae modificationes repraesentationis, et objecti repraesentati, ortae ex diverso modo intelligendi illud. Habitudo enim personae agentis, possidentis, aut patientis, a quo, vel cui, non significatur ut res, sed ut modus rei, quae modo significatur ut a quo, modo ut ad quem, etc. Et sic sub illo diverso modo explicandi producitur conceptus. Unde non est sola applicatio, sed explicatio et repraesentatio diversa.

Arguit, secundo : Casus obliqui variant intrinsecam repraesentationem conceptus; ergo differunt categorematicae a recto, quod est contra primum dictum S. Thomae. Conseq. prob.: Distinctio categorematica et in ratione termini habetur penes diversum modum exprimendi unam

»1Oppadem rem. Ut curto et cursus idem significant '.quia tamen unum per .mpaum fluentis, .afiud per modum pqmmis, aut per sp stantis, Unum pst nomen, et aliud verhm. ^tidem opt videre in nominibus filatis; quia catogorematicae differunt ajt> infinitis. Gonfirm.: Album et .a,U bpdo differunt catogorematicae penes absolutum et connotativum; quia ljeat significant idem, differunt tpxen ex parte connotati, seu substituti; ergo ly cujus et quid facient a fortiori diversitatem catogorematicam.

Respond. Nqg. cons. Ad probat, dist. ant.: Distinctio catogorematica habetur penes diversum modum exprimendi eandem rem, ita ut sit diversitas solum ex parte significationis, neg. ant. Ita ut sit diversitas ex parte significationis et rei significatae, con. ant. Obliqui autem retinent eandem rem significatam, et solum obliquant modum et habitudinem intelligendi illam, et ideo no» differunt catogorematicae. Nomina autem infinita transferunt nomen in aliam rem significatam, scilicet in negationem sui positivi, et ita differunt catogorematicae e* parte rei significatae. Ad confirm. Resppnd. conc. anteced., et neg. cons. Absolutum enim et connotativum, commune et singulare diversificantur penes modum significandi rei ipsi attributam, qui rem ipsam significatam in se modificat; ut res absoluta a connotatione, vel cum ea; per modum adjacentis, vel per se stantis, diversitatem rei aliquo modo importat. Casus vero obliqui solum dicunt diversum modum consignificationis pertinentem ad deficientiam quamdam ipsius nominis ut nomen est, in quantum nomen tali modo signicat rem ut notet, seu designet quid illa sit, obliquus vero quod sit alicujus, vel alicui, quod est variare modum consignificandi

rem in ratione nominis, quod pertinet ad modum consignificationis, non ad modum afficientem rem in ^ catogorematicae: talis enim modus etiam per modum nominativi designari puteat, et non solum in obliquo, ut patet i» exemplis dq commpni, connotativu, absoluto, etc.

QUIESTIO III.

pe vmbo.

ARTICULUS I.

Quid sit significare cum tempore, et absolvi q tempore.

In definitione verbi solum rqstat ejqdicace quid sit significare curti tempore, et abstrahere q tempore omnes aliae particulae in definitione nominis explicatae sunt.

Dico eroo phimo: Quod verbum non solum adjectivum, sed etiam substantivum habet diversum conceptum ab extremis. — De adjectivo omnes concedunt. Qe substantivo n&r gant aliqui recentiores, dicente# quod verbum est solum explicat convenientiam suorum extremorum, dicitque in enuntiationibus connexior nem non habentem conceptum peculiarem, et distinctum ab extremis. Contrarium tamen sentit s. Thomas, i Periherm-, lect. v, dicens: Quod ideo Arist. dixit verbum est consignificare compositionem, quia non eam principaliter significat, sed ex consequenti: significat enim illud quod primo cadit in intellectu per modum actualitatis absolute, nam ly est simpliciter dictum significat actu esse. Quia vero actualitas, quam principaliter significat verbum est, est actualitas omnis formas vel substantialis, vel accidentalis,

inde est quod, cum volumus significare quamcumque formam inesse subjecto, id significamus per verbum est; et sic ex consequenti significat compositionem. Item, in i, Distin. viii, Quaest. II, art. Hi, ad 2, dicit: « Quod ly fuit, et erit significant essentiam per modum actus, et significant tempus. » Ergo proprium conceptum attribuit S. Doctor verbo est, unionem autem ex consequenti, et pertinentem ad modum significandi verbi, non ad rem significatam. Non stat enim quod participium de ly est, scilicet ens, habeat proprium conceptum, quo significat entitatem ut sic, et verbum est a quo illud derivatur non habeat proprium conceptum.

. Dico secundo, ex D. Thoma, ii Periherm. [^]ect. iv : Quod est significare tempus ut rem significatam, et hoc fit per nomen tempus, dies, annus, mensis. Et est significare habitudinem unius temporis ad aliud, et hoc fit per haec et similia, adverbialia, heri, hodie, cras etc. Et est connotare tempus, id est significare rem aliquam cum determinatione alicujus temporis in quo fit; ut prandium significat comestionem meridianam, connotando tempus in quo fit, ccena, comestionem serotinam etc. Et tandem est significare cum tempore, quod est proprium verbi, id est significare actionem, vel passionem prout in fieri, seu per modum fluxus et motus. Cum enim motus, et actio tempore mensurentur, ut dicitur in Physic., et motus sit ratione cujuslibet iterum mensurantur tempore: est namque tempus, ut ibi dicitur, numerus motus etc. (substantia enim secundum se, et ex modo substantiae, non est tempore mensurabilis, sed solum prout subest motui et mutationi); inde est quod verbum dicitur significare cum tempore, quia per modum motus et fluxus significat, seu quod idem est,

actionem et passionem prout in fieri, nomen autem sine tempore, quia modo substantiae et per se stantis seu notantis significat. Et nullum est nomen quod significet motum, actionem, vel passionem prout in fieri; ut videre est in curro et cursus, eundem enim cursum significant, sed curro, ut in fieri et exerceri, cursus quasi in facto esse et per modum substantiae.

Abstrahere autem, seu absolvi a tempore, nihil aliud est nisi quod verbum ita uniat extrema quod non restringat ea ut stent pro differentia temporis quam importat. Ut patet in propositionibus aeternae veritatis, ut: Homo est animal, et similibus. In quibus etsi verbum significet cum tempore, hoc enim ita intrinsecum et essenziale est verbo, ut ab eo nunquam absolvi possit, aut dispensari, quia hoc convenit illi ex vi propriae significationis, ut distinguitur a nomine; non tamen unit extrema dependenter a tempore, et sic ante omne tempus erat verum dicere: Homo est animal. Et ideo appellantur istae et similes propositiones seternae veritatis; non quia positivam aeternitatem et durationem habeant, sed quia a tempore non dependent, nec fundantur in eo, aut per illud mutantur, si necessariae sunt. « Pereunte enim vero, dixit Augustinus, non perit veritas. » Verbum ergo absolvi a tempore, est significare veritatem non dependentem a tempore; si enim veritas significata per verbum a tempore non dependet, neque etiam unio extremorum a tempore dependebit; ergo verbum in quantum unit extrema non dependet a tempore, quod est absolvi ab illo quoad exercitium uniendi, seu copulandi extrema, quae connexionem intrinsecam habent, non contingentem et temporalem, seu a tempore dependentem. Semper tamen cum tempore significat, quia

per modum actionis, fluxus, seu motus significare debet, etiam in propositionibus aeternae veritatis ; quia ea quae sunt aeterna et independentia a tempore, per modum temporis intelliguntur a nobis: et sic etiam quando unio, seu copulatio verbi absoluitur seu non dependet a tempore ex parte extremorum super quae cadit, adhuc intelligitur a nobis ad modum temporis, et ideo significat cum tempore, quantum ad modum significandi, licet absolvatur a tempore quantum ad unionem et habitudinem extremorum.

Solvuntur objectiones.

Primo objic.: Multa verba non significant per modum motus et fluxus; ergo non significant cum tempore. Ant. prob.: Verbum est non significat actionem, sed esse, sicut ipsum ens, quod est ejus participium ; habeo, possideo, quiesco et similia non significant motum aliquem, vel actionem sed oppositum actionis et motus; ergo non significant cum tempore.

Resp. ex dictis: Disting. ant.: Verbum est, habeo, possideo etc. non significant actionem, aut motum ex parte rei significatee, conc. ant.; ex modo significandi, neg. ant. Ut enim de verbo verificetur quod significet cum tempore, non requiritur quod res significata per verbum sit actio, motus, passio, vel fieri, sed quod per modum motus, aut temporis significet, hoc est per modum transeuntis, et secundum habitudinem praesentis, praeteriti vel futuri. Unde verbum est, et alia in argumento numerata, significat actum essendi, et sua significata, ut subest praesentiae, et transit ad praeteritum, et sic cum tempore ex modo significandi.

Secundo objic., ad probandum verbum non absolvi a tempore: Verbum significat ipsam copulam et

unionem extremorum; sed significatio verbi nunquam mutatur; ergo neque unio quam facit verbum ; ergo vel semper unio dependet a tempore, et sic non absoluitur, vel mutatur significatio verbi. Confir. primo: Verbum semper ex vi suae significationis unit mediante aliqua differentia temporis, vel de praesenti, vel de praeterito etc.; ergo restringit extrema ut stent, et verificentur secundum differentiam temporis quam importat, siquidem secundum existentiam illius uniuntur; ergo nunquam absoluitur a tempore. Confirm. secundo: Si verbum absoluitur a tempore erunt falsae omnes propositiones affirmativae, in quibus verbum a tempore absoluitur. Prob. sequela: Erunt de subjecto non supponente ; sed propositio affirmativa de subjecto non supponente est falsa; ergo. Maj. prob.: Suppositio debet verificari in ordine ad copulam ; ut si dicas: Homo est animal, debet verificari de homine, dicendo: Hoc est homo, demonstrato homine. Sed si abstrahit a tempore non potest demonstrari quod hoc est homo, ut patet antequam homo creatur; ergo suppositio non verificatur.

Resp. ad arg. Dist. maj.: Verbum significat copulam et unionem extremorum immediate, principaliter et directe, neg. maj. Ex consequenti, conced. maj. Sed significatio verbi non mutatur, conc. min. Ergo neque unio, neg. conseq. Quia unio, seu compositio non potest intelligi sine extremis unitis et componentibus ; sed ab eis dependet quoad exercitium uniendi, et sic secundum connexionem extremorum resultat unio dependens a tempore, vel absoluta a tempore secundum quod extrema a tempore dependent, vel non dependent. Ad prim. confirm. Dist. ant.-. Verbum semper unit mediante aliqua differentia temporis ex parte modi significandi, cono, antec. Ex

parte rei significat®, rei unit®, seu unionis consecut® in extremis, neg. anteced. Ergo restringit extrema etc., neg. cons. Quia potius unio trahitur ad modum extremorum, qu® unit; et si ista non dependent a tempore, non potest unio ea restringere, neque unire dependenter a tempore, licet significet, et uniat ex modo significandi in ordine ad aliquam differentiam temporis, quia non potest non significare cum tempore.

Ad sec. confir. Resp., neg. seq. et prob. usque ad maiorem. Quam sic distinguo: Debet verificari dicendo: Hoc est homo, demonstrato homine quoad intellectum, conc. maj.; demonstrato homine ad sensum, seu existente in tempore, neg. maj. Suppositio enim ista est naturalis, et talis suppositionis verificatio non fit demonstrando subjectum existens in tempore, sed essentiam hominis, quando dico: Hoc est homo, prout inveniri potest in omnibus individuis.

Inquires: An verbum fuit, et erit, qu® sunt casus obliqui verbi est, possint absolvi a tempore. Videtur quod sic, quia verbum est cum non sit verbum ®quivocum, non significat duas actualitates, sed unam: ergo sicut est absolvitur, etiam fuit, et erit. Quod vero absolvi non possint, prob.: Quia tunc h®c propositio: Adam fuit homo, esset ®tern® veritatis, qu® tamen falsa est pro illo tempore antequam esset creatus Adam.

Resp. duplici solutione. Prima negante casus illos absolvi posse a tempore: Quia fuit et erit restringunt suam significationem ad futurum, vel ad pr®teritum tantum; qu® non est capax abstrahendi a tempore, sicut ly est, aut ratio pr®sentis: nam id quod pr®sens est potest significari ut non transiens, sed semper pr®sens, qualia sunt ea, qu® non

dependent a tempore, ut duratio Dei et angeli. Pr®teritum autem ex parte rei significat® essentialiter importat ipsum transitum, et successionem temporis, unde unio ex illa consecuta semper est dependens a tempore. Et hoc non evenit quia verbum est habeat diversas significationes, aut sit ®quivocum, sed quia fuit et erit cadunt a significatione verbi pr®sentis. Suntque alia multa verba ut existere, moveri etc., qu®, non possunt absolvi a tempore.

Secunda solutio affirmat posse absolvi a tempore fuit et erit (de quo D. Thomas, i, dist. vii, Q. ii, art. iii), si quidem attribuuntur Deo, ut cum dicitur quod Deus fuit ab initio; Verbum erat apud Deum; Deus erit in æternum etc. Et tunc dicendum est quod illa propositio: Adam fuit homo, erat vera antequam crearetur Adam, sumendo ly fuit non pro eo quod est extitisse, sed pro eo quod est connexa fuisse illa duo extrema.

ARTICULUS II.

Utrum verbum in/initari possit intra propositionem.

Non loquimur de verbo, quando tenetur in vi nominis, ut cum dico: Currere est non quiescere; tunc enim infinitari potest sicut et alia nomina; sed de verbo quando exercet rationem copulffi. Et consistit difficultas in hoc: Utrum negatio possit ita subtiliter affigi verbo intra propositionem ut infinitet significationem ejus, et non efficiat exercitium copulandi, quod est proprium verbi intra propositionem. Si enim negatio afficit verbum ut copulat, propositio erit negativa, et verbum negatum, non infinitatum, quia negatio* quando infinitat, consumit totam suam vim intra terminum cui affigitur, ita quod ad alium terminum

non transit, ut cum dico : Non homo est non rationale, ubi prima negatio non transit ultra suum terminum, alioquin negaret verbum, et non esset propositio affirmativa. Si ergo negatio afficit verbum et quoad significationem, et quoad copulam, negatum reddit, non infinitatum; et sic dubium constitit in eo ut videamus an afficere possit significationem verbi, et non copulationem, seu exercitium uniendi.

Conclusio est : Non potest verbum intra propositionem infinitari, sed apposita negatione negatur; bene autem extra propositionem. — Ita S. Thomas expresse, ii Perih., lect. i, dicens: «Negatio afficiens verbum intra propositionem removet verbum ab aliquo, et sic facit enunciationem negativam. Quod non accidit ex parte nominis; non enim enuntiatio redditur negativa nisi per hoc quod negatur compositio, quae importatur in verbo, et ideo verbum infinitum positum in enunciatione fit verbum negativum.» Quid expressius?

Ratione prob.: Verbum intra propositionem habet rationem copulae et exercet munus uniendi; ergo negatio afficiens verbum intra propositionem negat illud et non infinitat. Conseq. prob.: Negatio afficiens unionem destruit illam, et propositionem reddit negativam (propositionem esse negativam nihil est aliud, quam extrema ab invicem removeri, et unionem eorum, quam exercet verbum, dissolvi et destrui per appositionem negationis). Ergo eo ipso quod negatio afficiat verbum intra propositionem, intra quam exercet munus uniendi, negat illud et non infinitat. Dices negationem afficere significationem verbi, non munus uniendi, seu rationem copulae, et sic infinitare, non negare. Contra: Vel negatio afficit verbum quoad significationem tantum, et non quoad munus uniendi; vel

afficit verbum quoad utrumque. Si hoc secundum, negatur verbum et tota propositio redditur negativa, quia destruit munus uniendi, et remouentur extrema. Primum fieri non potest, quia negatio afficiens significationem verbi non potest relinquere unionem affirmatam, sed necesse est in illam etiam invehiri, et destruere. Probo.: Des mihi verbum infinitum, nonne infinitatio illa reddit significatum verbi in suum oppositum negatum et sublatum? Hoc est enim infinitari. Ergo ex vi talis infinitationis non potest reservari copula affirmata. Patet conseq.: Quia negatio significari debet ut removens et indeterminans formam positivam; ergo quomodocumque applicetur verbo, removendo significat. Ergo firma permanet ratio D. Thomae, quod quia in propositione « negatio removet verbum ab aliquo, facit enunciationem negativam », et sic verbum infinitari non potest.

Dicere autem quod negatio infinitabit verbum quoad significationem, et negabit quoad rationem copulae, implicat, quia tunc neganter et infinitanter se teneret eadem negatio: in quo manifesta est repugnantia; quia ut infinitans facit unum simplicem et incomplexum conceptum cum termino infinitato, ut negans debet habere conceptum distinctum et complexum cum re negata (ut supra dictura est), non potest autem unica negatio simul pertinere ad conceptum complexum et incomplexum respectu ejusdem rei.

Secunda pars conclus.: Quod extra propositionem verbum possit infinitari, constat ex dictis, cum extra propositionem non teneatur in vi copulantis. Quod etiam docet S. Doctor, i Perih., Lect. v, § Excludit quaedam.

Solvuntur objectiones.

Primo objic.: Verbum infinitatum

adhuc intra propositionem significat cum tempore; ergo significat uniendo: Antec. est Arist., Cap. de verbo. Et prob.: Quia tale verbum est declinabile per praeteritum et futurum. Gonseq. prob.: Verbum habet quod sit unio ex eo quod significet cum tempore, ergo ubi significat cum tempore significat uniendo. Antecedens constat.: Quia nulla est particula in definitione verbi, quae explicet verbum esse unionem, nisi significare cum tempore; cum enim hoc sit significare per modum actionis, fluxus, aut motus, et actio seu motus quasi duobus terminis innitatur, a quo et ad quem, verbum sic significans indicatur duobus extremis inniti, et copulam eorum esse.

Gonfirm.: Ista est bona consequentia: Petrus habet non currere, ergo Petrus non currit; ergo in consequenti ly non currit infinitatur. Prob. conseq.: Si non infinitatur, sed negatur, est mala consequentia, quia arguitur in ea a non distributo ad distributum. Et instatur casu quo Petrus currat, et disputet; tunc enim antecedens est verum, scilicet: Habet non currere, id est, disputare, consequens autem: Ergo non currit, est falsum, sumpto ly non neganter, quia ejus contradictoria est vera: Petrus currit. Ergo debet sumi infinitanter in consequenti.

Resp. ad arg. Dist. ant.: Verbum significat cum tempore etc.: Removendo et tollendo formam, quam reddit negatam et indeterminatam, conc. Ponendo aliquam formam determinatam, nego. Ergo significat uniendo, distinguo: uniendo positive, nego; remote, conc. Et sic efficit propositionem negativam, quia, ut sit affirmativa, requiritur quod determinate uniat, et aliquid applicet, non autem removendo tollat significatum verbi, quia sic etiam removebit a subjecto, si

ei applicetur, quod est negare, non infinitare. Et sic explicatur Arist., quando dixit: « Verbum infinitum consignificat tempus, et semper de aliquo est » id est, ut explicat ibi. S. Doctor, « est nota eorum quae praedicantur », quod significet tempus, et sit nota, non applicando, et uniendo, sed indeterminando et removendo, et intra propositionem solum negando. Ad confirm., resp.: Illam consequentiam esse malam, et nihil contra nos exinde inferri. Si autem ly non cunere sumatur in antecedente neganter, consequentia est bona, sed nihil probat, quia non infinitatur verbum.

Objic. secundo.: Istam consequentiam fecit Arist., i Poster., Lect. xxiii, apud D. Thomam: « Stellae non scintillantes sunt prope nos; planetas non scintillant; ergo sunt prope nos. » Sed minor non potest esse de verbo negato; ergo est de verbo infinitate. Prob. min.: Si esset de verbo negato, esset minor negativa, et consequenter inferret conclusionem negativam, non affirmativam.

Resp. Aristotelem non sic formare illum syllogismum, sed sicut ibi dicit S. Thomas, dum dicit: « Formetur ergo syllogismus sic: Omne non scintillans est prope, planetae sunt non scintillantes, ergo sunt prope », ubi in utraque praemissa non scintillare sumitur infinitanter. Et etiamsi Arist. dixisset: Planetae non scintillant, deberet intelligi aequivalenter, id est sunt stellae quae non scintillant, vel sunt non scintillantes.

Ultimo arguit.: Verbum obliquum etiam intra propositionem habet rationem verbi; ergo etiam verbum infinitum. Resp.: Disparem esse rationem, ut dicit S. Thomas, n Perih.. lect. rv, quia verbum obliquum potest copulare extrema in propositione saltem de praeterito et futuro,

quia solum cadit a verbo quantum ad significationem temporis praesentis, non vero quoad indeterminationem actionis, seu rationem copulae; nullius enim temporis verbum praeter verbum praesentis temporis indicativi significat actionem prout in fieri, sed prout faciendam de futuro, vel jam factam de praeterito, et ideo dicuntur cadere a propria ratione verbi, quae consistit in significare actionem, vel motum prout in fieri. Infinitum vero per infinitationem perdit, seu impeditam habet copulationem positivam et determinatam, quae fundatur in significatione actionis determinatae, ut dictum est. Potest autem verbum infinitum in vi nominis tanquam praedicatum et subjectum propositionem componere, sed non copulando positive. Et quando sumitur in vi nominis non mutat significationem non significando cum tempore, sed mutat acceptionem, quia accipitur ut praedicatum, vel subjectum, quod etiam in verbo non infinitato requiritur, ut cum dico: Currere est moveri.

QILESTIO IV.

DE ORATIONE ET MODO SCIENDI.

ARTICULUS I.

Utrum sit bona definitio orationis, et quod sit ejus definitum.

Definitionem Aristotelis non omnes acceptant, sed rejiciunt, ex eo quod videtur coincidere cum termino complexo, qui etiam habet partes seorsum significativas. Unde aliter definiunt orationem, dicentes quod « oratio sit plures dictiones, seu ter-

mini congrue se habentes », quasi hoc etiam non inveniatur in termino complexo. Alii orationem sic definiunt: « Oratio est vox significativa ad placitum constans nomine et verbo mutuo congruentibus, vel saltem verbo et voce, si non significativa sit. » Alii tandem definitionem Aristotelis admittunt, sed dicunt formam orationis esse ipsam grammaticalem unionem partium.

Prima conclusio: Optima est orationis definitio tradita ab Aristotele, scilicet: Oratio est vox significativa ad placitum, cujus partes separatae significant ut dictio, non ut affirmatio et negatio; et eodem modo essentialis et quidditativa, sicut definitio termini, vel nominis. — Communis est assertio ista, cujus nulla est alia probatio, quam ipsius definitionis explicatio. Hanc tradit S. Thomas, i Perih., lect. vi. Quam ad formam sic reducimus. Totum in communi optime definitur per hoc quod sit id quod habet partes, seu ex partibus componitur; ergo tale totum in particulari optime definietur per hoc quod sit quod tales partes habet, vel ex talibus partibus componitur. Sed oratio est quoddam totum significativum logicum, seu compositum quoddam totale; ergo optime definitur per hoc quod sit vox significativa ad placitum cujus partes separatae etc. Conseq. est evidens, quia per hanc definitionem explicatur quidquid essentialiter convenit huic composito, quod est oratio, quidquid debent habere partes ex quibus componitur, et id in quo ab aliis a definito differt. Min. prob.: Oratio pertinet ad secundam operationem intellectus, quae est compositio, quia per orationem explicamus aliquid conjunctum et compositum cum alio, sicut per terminum aliquid seorsum et simpliciter prolatum. Ergo oratio, quae est quoddam totum logicale et significati-

vum, optime definitur per hoc quod sit cuius partes separatos significant ut dictio.

Et notavit S. Thomas non dixisse Aristotelem: cuius partes significant aliquid, sed significant absolute, propter negationes et syncategoremata, quae non significant aliquid, sed aliquantulum et tamen sunt partes orationis, in qua necesse est quod saltem aliqua pars significet aliquid, id est sit nomen, aut verbum, licet aliae significant aliquantulum. Item dixit: ut dictio, non ut affirmatio. Quia partes orationis saltem debent significare ut dictio, hoc enim ad minus in qualibet oratione reperiri debet; si tamen habuerit etiam partes ut affirmatio, melius erit, ut in hypothetica. Praeterquam quod ratio partis per se solum invenitur in dictione, seu termino; propositio autem etsi componat hypotheticam non est pars per se primo, sed per accidens, ut supra diximus.

Ex dictis infertur definitiones alias non esse bonas, nec propter eas Aristoteles deserendus. Esse enim orationem plures dictiones congrue se habentes, praeterquam quod etiam convenit termino complexo, non explicat bene illius essentiam, quae sita est in eo quod sit totum quoddam compositum et totale conjunctum; res autem composita non apte definitur dicendo quod est plures partes, sed quod est aliquid unum compositum ex partibus. Minus etiam placet quod oratio sit vox constans nomine et verbo. Multae enim adhuc ex orationibus perfectis non constant nomine, ut: Currere est moveri. Imo potest oratio constare verbo et adverbio, ut: Velociter curritur; bene est. Etiam datur oratio imperfecta (quae vero oratio est, licet generet sensum imperfectum) sine verbo, ut: Homo iustus, quam S. Thomas, i Perih., lect. iv, asserit esse orationem. Ergo non est de essentia

orationis in communi, quod constet nomine et verbo.

Secunda conclusio: Forma essentialis orationis non est unio grammaticalium partium, sed praedicatorum, si loquamur de forma partiali, aut significatio ipsa complexa et composita, ut induit intentionem totius, si loquamur de formali totali.— Prima pars prob.: Quia unio est conjunctio et applicatio unibilium: per unionem enim forma applicatur ad suam materiam, seu subjectum. Ergo unio, in quantum unio, non est forma constitutiva compositi, sed medium aut copula extremorum; ergo supponit extrema constituentia, quorum illud quod est forma applicatur per unionem* ut constituat; sicut in nomine non est forma constituens unio, sed applicatio animae, quae est forma constituens. Ut ergo in toto physico datur forma partialis, quae est anima respectu corporis; et datur forma totalis, quae est humanitas respectu suppositi; ita in oratione forma partialis est praedictum, vel quod respectu subjecti ponitur loco praedicti (vel potius quia, ut ait 8. Thomas, i Perih., lect. vnt, in oratione una pars debet aliam determinare; illa quae determinat est forma; et si ad invicem se determinant, ad invicem sunt formae, forma ut determinat, materia ut determinatur; sicut in contractu Matrimonii dici solet quod verba contrahentium ad invicem sunt forma et materia), forma vero totalis est significatio orationis# totalis et complexa, ut induit respectum et intentionem totius et sicut quasi relative opponitur terminis, qui est pars; sicut iste habet essentiam suam in ratione partis* oratio essentiam suam in significatione complexa per modum totius habet.

De definito orationis dicendum est esse formam orationis in bon-

«relo, conformiter ad ea quae dicta sunt supra de definitione termini, et semper dicenda sunt de definito rursusque concreti accidentaliis.

Solvuntur objectiones.

Primo obijio.: Terminum completo convenit etiam habere parte* significativas, ut dictio etc.; ergo convenit termino complexo tota definitio orationis; ergo non est bona. Aut. potest ex definitione termini.

Rasp. Disting. ant.: terminum complexo convenit habere partes formaliter, nego ant.; materialiter, conceditur. Appellatur quia formaliter illa quae componitur sub formalitate partis, formalitas autem partis est in ordine ad id quod respicit et quod componitur sistendo in eo, ita ut ad aliud ulterius non ordinetur. Quando autem partes ita componunt aliquid, quod in illo non sistitur, sed ulterius ordinantur ad totum, tunc dici illud habere potest materialiter et non sub formalitate partis. Dupliciter ergo possunt partes coniungi in aliquo uno; uno modo taliter quod in illo terminetur et sistat earum compositio, Unquam in quodam toto; alio modo ut componant illud non sistendo in illo, sed ordinando ulterius ad totum, quod illa pars composita etiam respicit. Exemplum habes in brachio, aut pede; ista* enim partes ordinantur ad componendum animal, quod est totum, et ibi terminatur et sistit earum unio. Animalque dicitur compositum ex partibus formaliter, seu sub formalitate partis, id est ex partibus respicientibus ipsum ut totum quod componunt et in quo sistunt. Gero autem, nervi et ossa, ex quibus brachium componitur, sunt partes materialiter, quia non componunt brachium Unquam quoddam totum in quo sistant, sed

Unquam partem principaliorē et compositum (dantur enim in totis et partes simplices, et partes compositae ex aliis partibus, quae ordinatur ad ipsum animal componendum. Et tamen si brachium, vel pars alia organica separaretur ab animali et licet quiddam totum, partes eius ordinabuntur ad ipsum in ratione partis formaliter, id est sub formalitate et relatione partis ad totum.

Igitur oratio, seu propositio est quoddam totum ex partibus constans. Partes autem huius lotius alii sunt simplices, ut termini incomplexi, aliae sunt compositae*, ut complexus. qui est quasi brachium orationis, seu pars composita non totum, etsi habent partes, quia ita adunantur illae* partes in termino complexo, quod per illum ordinantur ad aliquod totum ulterius componendum nempe orationem. Idem autem in vim plexum : homo albus, si separatur. et sumatur per modum totius [ut brachium separatum ab animali]. Igitur oratio imperfecta, ut autem est in oratione est pars composita. Unde oratio imperfecta et terminus complexus materialiter coincidunt, differunt tamen formaliter, quia complexus semper est pars, etsi composita ex partibus, oratio vero etiam imperfecta semper est totum.

Contra ; Oratio imperfecta continetur ut oratio est pars: ergo tota solutio ruit. Ant. prob. primo, ex D. Thoma, in Periher., lect. ix. dicente quod > oratio imperfecta est pars orationis perfecta. • Item idem S. Iohannes, Opus. XLViii., tract. de Enunciatione. cap. m, sentit orationem imperfectam pertinere ad primam operationem intellectus, et non ad secundam. Dicit enim ibi : » Quod sensui, quem generalis oratio imperfecta aliquid deest, scilicet compositio et divisio »; ergo deest id quod spectat ad secundam operationem;

ergo remanet intra limites primae; ergo intra rationem partis, quia quidam quid ad primam operationem pertinet est pars respectu aliarum. Secundo, oratio perfecta est totum completum in genere orationis; ergo oratio imperfecta, cum sit aliquid incompletum est minus ipso toto; ergo est pars.

Resp. Neg. ant. Ad prim. prob. ex D. Thoma, resp. quod S. Doctor vocavit orationem imperfectam partem, vel sumendo partem largo modo, pro eo quod est totum imperfectum, id enim quod in aliquo genere ad perfectum non pervenit appellatur initium, vel pars illius. Aut, si sumit partem stricte et proprie, loquitur de oratione imperfecta materialiter, id est ut est terminus complexus, non de ea formaliter ut oratio et totum. Ad sec. prob. ex eodem S. Doctore, resp. deesse orationi imperfectae compositionem et divisionem, quae sit quasi affirmatio et negatio tollens suspensionem animi; deest igitur ei compositio et divisio, quae sensum perfectum generet, non vero deest ratio secundae operationis, quae est compositio et divisio imperfecta. Imo ex hoc quod generat sensum suspensum et imperfectum convincitur differre a termino complexo, quia iste puram apprehensionem plurium rerum, seu conceptum generat, nullum tamen sensum etiam suspensum facit, et sic manet intra rationem termini et partis. At vero oratio imperfecta, ultra rationem apprehensionis, sensum aliquem generat, licet inchoatum et imperfectum, quia incipit transire ad compositionem totius (ut quando, verbi gratia, profero hanc orationem: Homo albus) et quasi aliquid ulterius vult dicere; suspendit tamen ibi, et non consummat sensum. Pertinet ergo ad secundam operationem, etsi modo imperfecto et inchoato, et sic non est pars, sed totum.

Ad secund. prob. ex ratione, resp. Dist. cons. : Ergo oratio imperfecta est minus ipso toto intra genus totius, scilicet totum imperfectum, conc. cons; extra genus totius, ita ut sit pars, neg. cons.: est enim oratio imperfecta quasi oratio inchoata respectu perfectae, seu quasi fieri respectu totius perfecti, quod quia suspenditur, ulterius non progreditur, neque ad rationem perfecti pervenit.

Secundo arg.: Si ly A imponeretur ad significandam istam clausulam: Homo est albus, tunc ly A esset oratio, et non haberet partes significativas; ergo hoc non requiritur ad orationem. Item in opinione probabilis propositio mentalis est qualitas simplex; ergo tunc oratio non habet partes significativas. Resp. quod in illo casu ly A haberet partes significativas virtualiter, aut aequivalenter, licet non formaliter, quia subordinaretur pluribus conceptibus. Ad sec. prob. Resp. juxta illam opinionem dicendum esse quod, licet propositio, aut oratio non habeat partes entitative, habet tamen illas objective, quia significat aliquid complexum. Et etiam habet illas praesuppositive, quia ex pluribus apprehensis conceptibus, tanquam ex praesuppositis formatur.

Inquires: Quomodo oratio, terminus, et alia instrumenta logicalia, cum formaliter sint entia rationis, definiuntur per vocem (oratio est vox, terminus est vox etc.) quae est aliquid reale? Resp.: Omnia praedicta definiri per vocem, tanquam per subjectum extrinsecum, et fundamentum in quo secunda intentio rationis fundatur. Et sic S. Thomas, i Perih., lect. iv, dixit: « Quod ista debet concedi: Scutella est lignum figuratum, et similiter : Nomen est vox significativa; licet etiam denominative concedatur quod scutella est lignea, et nomen est vocale. » In ar-

tificialibus enim materia potest praedicari de toto, quia continet totam ejus substantiam, et forma artificialis solum addit accidens. Et quando Arist., vii Metaph., tex. xxxv, negat quod statua est aurum seu lapis, loquitur de lapide ut non figurato, nec subjecto formae artis, sed sumpto praecise pro substantia naturali, ut ibi explicat S. Doctor. Unde quia accidens, seu forma in concreto supponit pro subjecto, quando subjectum est aliquid reale et forma ens rationis, non potest absolute dici quod est ens rationis, sed cum addito, scilicet pro formali; absolute autem potest dici ens reale ratione ejus pro quo supponit in concreto.

ARTICULUS II.

Utrum definitio definitionis recte sit tradita.

Communiter definitur definitio quod sit oratio naturam rei, aut nominis significationem explicans; ubi includitur tam definitio nominis, quam rei. Et quantum ad definitionem quid rei, sumitur ex Arist., qui saepe dicit definitionem esse orationem significantem quid erat esse rei, ut i Topicor., cap. rv et vii; Topic., cap. n; et late in vn Metaph.; et in ii PoSt., lect. ii, apud D. Thom. Ubi etiam S. Doctor dicit quod definitio « est oratio significans quod quid, d

Circa quam definitionem aliqui rejiciunt ab illa rationem orationis, quae se habet ut genus, quia existimant orationem non inveniri sine verbo. Alii per aliud extremum putant ita requiri orationem ad rationem definitionis, quod solum in propositione inveniatur actu definitio, Videlicet cum applicatur suo definito, de quo verificatur; unde consequenter docent definitionem non tantum posse dici bonam aut ma-

lam, sed etiam veram vel falsam, quia omnis enuntiatio vera vel falsa est. Quod tamen alii etiam extendunt, vel contendunt convenire definitioni, etiamsi enuntiatio non sit, eo quod existimant in simplici apprehensione dari verum vel falsum

Circa id vero quod pertinet ad differentiam definitionis, scilicet quod sit explicativa naturae rei, aliqui addunt quod explicet naturam, vel proprietatem rei, quia existimant definitionem descriptivam proprietatem rei declarare, non essentiam definire.

Dico primo: Recte traditur definitio definitionis per orationem tanquam per materiam, intelligendo nomine orationis etiam terminum complexum; potestque inveniri definitio extra propositionem.—Prima pars est communiter recepta. Et quod nomine orationis debeat intelligi oratio imperfecta, quae materialiter coincidit cum termino complexo, ex eo constat quia definitio potest esse praedicatum in aliqua propositione categorica; officium autem praedicati in categorica solum convenit termino. Similiter D. Thomas saepe docet definitionem pertinere ad primam operationem intellectus, ut i-ii, Q. xc, A. ii; et Quodlib. v, A. ii; et 1 part., Q. xvn, art. iii; cum tamen de oratione stricte dicta dixerit pertinere ad secundam operationem, i Periherm., lect. vi. Ac denique, quia definitio directe est modus sciendi in quantum est manifestativa alicujus ignoti; ad rationem autem modi sciendi optime dixit D. Thomas vn Metaphys., lect. ix, requiri « quod non sit una dictio quia una dictio non est manifestativa, eo modo quo nomen minus notum manifestatur per notius ». Requiritur ergo ad rationem modi sciendi quod in illo concurrant plures dictiones seu termini conducentes ad expli-

candtim aliquid ignotum. Quod vero sit oratio perfecta, vel imperfecta, vel per modum termini complexi, aut orationis, materialiter se habet. Dicitur tamen communiter oratio, quia cum modus sciendi invenitur tam in oratione perfecta, quam imperfecta, et quando invenitur in oratione imperfecta materialiter solum sit terminus complexus, ut unico vocabulo definiretur, dicitur esse oratio. Et habet orationem pro materia, quia formalis ratio est esse artefactum logicum ordinatum ad manifestandum ignotum, quod instrumentum fit ex oratione tanquam ex materia, sicut syllogismus ex propositione.

Secunda vero pars conclusionis sumitur ex D. Thoma, in i Periherm., lect. vni, ubi inquit ex Arist., quod definitio oratio quaedam est, et tamen si ad rationem hominis, id est definitionem, non addatur verbum aliquod, vel casus verbi, nondum est oratio enuntiativa. Etn Poster., lect. ii. § Quas talis est: «In definitione (inquit) non praedicatur aliquid de aliquo sicut in hac definitione: homo est animal bipes, neque praedicatur animal de bipede, neque bipes de animali.» Et lect. v, § Inducit rationem, etc., dicit: «Manifestum est quod definitio significat unum aliquid, unde ea quae ponuntur in definitione ad significandam unitatem debent poni absque copula, ut dicatur quod homo est animal risibile bipes, non autem debet dici quod sit animal et bipes.» Et fundamentum hujus est: Quia vel definitio debet esse in propositione ad hoc ut copulentur ipsae partes definitionis inter se, vel ut ipsae partes applicentur subjecto definito, ita quod haec applicatio requiratur ad rationem definitionis. Primum est aperte falsum, nam si partes definitionis conjungerentur inter se per copu-

lam enunciativam, cum illae partes sint genus et differentia, propositio illa definitionis redderetur falsa, ut si dicerem: Animal (id est genus) est rationale, in definitione hominis. Si secundum, manifeste constat quod applicatio definitionis ad definitum non facit, sed supponit definitionem; quia haec applicatio non reddit illam explicativam sui definiti, siquidem per illud complexum quod applicatur, definitio adaequate explicatur, eo quod continet genus et differentiam illius j srgo haec applicatio non pertinet ad constitutionem actualem definitionis, sed ad exercitium actuale praedicationis ejus.

Dico secundo: Etsi definitio possit dici bona vel mala, non tamen per se dicitur vera vel falsa, sed solum per accidens. — Quod sit dicenda bona vel mala, omnes admittunt, quia hoc est commune omni modo sciendi, quatenus manifestat ignotum per convenientem et debitam explicationem; ubi autem est convenientia debita, etiam denominatur aliquid bonum, et, si sit iiidebita, malum. Quod vero definitio dici possit vera vel falsa, aliqui affirmant, ut diximus, existimantes etiam in simplici apprehensione posse dari verum vel falsum, non quidem affirmatum vel negatum, sed per simplicem conformitatem vel difformitatem. Alii negant, quif Arist. solum in enuntiatione dixit dari verum vel falsum.

Sed litem dirimit sanctus Thomas, ip., queest. xvn> art. iii, ubi inquit: «Quia falsitas intellectus per se solum circa compositionem intellectus est, per accidens etiam in operatione intellectus, qua cognoscit quod quid est, potest esse falsitas, in quantum ibi compositio intellectus admiscetur. Quod potest esse dupliciter: uno modo secundum quod intellectus definitionem unius

attribuit alteri, ut si definitionem circuli attribuat homini; alio modo secundum quod partes definitionis componit ad invicem, quae simul sociari non possunt, sic enim definitio non solum est falsa respectu alicujus rei, sed etiam in se. Ut si formem talem definitionem : Animal rationale quadrupes, falsus est intellectus sic definiendo, propter quod falsus est in formando hanc compositionem : Animal rationale est quadrupes. » Ita D. Thomas. Ex cujus verbis constat quomodo definitio possit dici vera vel falsa, nempe per accidens, id est per aliud, quatenus hoc ipso quod conjungit complexe partes explicantes naturam definiti, ita convenienter debet illas conjungere quod possint praedicari de tali definito, et simul, et unaquaeque seorsum; ex illa autem praedicatione participat veritatem, aut falsitatem definitio, quatenus ad illam dicit habitudinem et ordinem.

Dico tertio : Definitio descriptiva, et quidditativa non differunt ex parte rei definitae, sed ex parte partium definientium, seu illorum per quae traditur definitio. — Hanc conclusionem proponimus ad expungendam quamdam particulam, quam aliqui addunt in definitione, scilicet quod sit oratio explicans naturam, vel proprietatem rei: non enim proprietas rei explicatur in definitione descriptiva, sed ipsa proprietas explicat quidditatem rei, tanquam accidens illius; et ideo dicitur definitio descriptiva esse accidentalis, quia traditur per accidentia; quare proprietas rei non potest pro definito poni, quasi in hoc distinguatur definitio quidditativa, et descriptiva, quod illa explicet naturam, haec proprietatem. Absurda est haec intelligentia. Quomodo enim proprietas potest esse definitum et explicatum, cum sit definiens et explicans? Quare in utraque defini-

tione res ipsa seu natura rei est quae definitur, aliquando per genus et differentiam, aliquando per proprietatem loco differentiae. Nec obstat quod, quando definitur homo : animal aptum ad ridendum, ly aptum ad ridendum significat ipsam hominis passionem, vel hominem sub ea. Hoc inquam non obstat, aequivocatur enim de significatione nominis, et de manifestatione, seu explanatione definitionis; nomen quidem risibile, sive aptum ad ridendum significat proprietatem rei quasi representando et significando, sed ipsum risibile, est significatum per nomen, manifestat nobis quidditatem hominis modo accidentali definiendo.

Dico ultimo : Conditiones requisitae ad bonam definitionem optime sunt assignatae. — Illas explicavimus in nostro textu, Cap. de definitione; et pendent omnes ex prima, scilicet: Quod definitio debet constare genere et differentia, vel aliquo supplente vicem generis et differentiae. Ex hoc enim manifeste sequitur quod definitio sit clarior et explicatior suo definito; et quod non sit redundans, nec diminuta, cum explicet ipsos terminos intra quos definitum clauditur; et quod convertatur cum suo definito.

Solvuntur objectiones.

Contra totam definitionem definitionis solet fieri illud commune argumentum : Quia repugnat idem esse simul definitum et definitionem; esset enim notius et ignotius seipso. Ergo si definimus definitionem, ipsa definitio erit definitum, siquidem est id quod definitur; et rursus est definitio, quia haec est ejus natura et essentia; ergo est simul definitio et definitum. Et confirmatur : Quia definitio dicitur ad convertentiam cum suo definito, haec au-

tem tradita non dicitur ad convertentiam cum definitione; ergo. Min. prob.: Quia haec definitio est quaedam singularis definitio contenta sub definitione in communi; ergo non potest adaequare ipsam et converti cum illa: siquidem est aliquid sub illa contentum, unde ex consequenti se ipsam definit, et sic redit argumentum quod est idem definitum et definitio. Sicut si Petrus definiret hominem non diceretur ad convertentiam cum homine.

Resp. Dist. illam propositionem: Idem est definitum et definitio: formaliter neg.; definitio formaliter (quia haec est sua essentia) et definitum denominative (quatenus comparatur ad suam definitionem), conc. Est enim valde commune quod una secunda intentio sit talis formaliter, et sit alia denominative. Sicut genus formaliter est intentio generis, et denominative est quaedam species praedicabilium, ut dicemus in Logica. Ad conf. resp.: Quod definitio definitionis dicitur ad convertentiam cum suo definito formaliter, ut definitum ejus est; ut autem respicit definitionem in communi, ut genus ejus est, sic non convertitur cum illa, sed continetur sub illa. Petrus autem non respicit hominem ut definitum suum, sed praecise ut speciem superiorem.

Secundo arg.: Definitio pertinet ad primam operationem intellectus, oratio ad secundam, ut diximus art. praecedenti; ergo incongrue ponitur loco generis oratio. Maj. constat ex S. Thoma, i, Dist. xix, Quaest. v, art. i, ad 7, dicente: « Quod veritas et falsitas non invenitur in prima operatione, et signo ejus, quod est definitio. »

Confirm.: Definitio est modus sciendi; modus sciendi non habet pro genere orationem; ergo neque definitio. Min. prob.: Illud quod ponitur sub aliquo genere, debet de-

terminate poni sub aliqua ejus specie; sed modus sciendi non est in aliqua determinata specie orationis; ergo non habet pro genere orationem. Prob. Maj.: Modus sciendi potest inveniri tam in oratione perfecta, quam in imperfecta; ergo non est determinate in aliqua specie orationis.

Resp.: Quod nomine orationis intelligitur etiam oratio imperfecta, quae materialiter coincidit cum termino complexo; ad modum enim sciendi non amplius requiritur, ut dictum est supra; et sic non repugnat definitionem inveniri in prima operatione intellectus, quando videlicet accipitur in vi termini complexi, et quia objectum ejus est aliquid simplex, scilicet quidditas rei, licet explicetur composite. Definitur tamen per orationem, quia modus sciendi est, et modus sciendi communiter per orationem definitur, et quia definitio in vi orationis teneri potest, si accipiatur per modum totius, licet sumpta in vi termini complexi ad primam operationem pertineat.

Ad conf. resp.: Dist. Maj. secundi syllogismi: Debet determinate poni sub aliqua specie illud quod formaliter et directe ponitur sub aliquo genere, conc. maj.; quod materialiter solum, seu consecutive pertinet ad aliquod genus, nego. V. g., statua materialiter ponitur in lapide et ligno, quia non pertinet ad genus naturale nisi materialiter, id est ut ex eo fiat; et sic non sequitur quod debeat sub tali lapide, vel sub tali ligno determinate constitui, quia non respicit lapidem vel lignum ut genus, sed ut materiam, et sic ex quolibet lapide et ex quolibet ligno fieri potest, absque ulla determinatione. Similiter album determinate est corpus, et non determinate animatum, vel inanimatum; sapientia, aut intelligibilitas determinate est ens,

non tamen determinate factum creatum vel increatum, quia ad utrumque consequi potest. Oratio ergo non est genus modi sciendi, sed materia ex qua formatur sub alio artificio logicali, nempe in artificialem modum manifestandi ignotum.

Tertio argum.: Extra propositionem non potest inveniri definitio; ergo falsa est prima conclusio. Antecedens probatur: Definitio et definitum sunt relativa; ergo actu debet respicere et comparari ad definitum ut sit definitio. Sed quando non praedicatur de definito, non respicit illud in actu, sed in potentia; ergo non erit actu definitio. Confirmatur: Definitio non est actu accidentalis, vel essentialis, nisi ex comparatione actuali ad tale definitum; ergo non est absolute definitio, nisi ex comparatione ad definitum. Antecedens probatur: Haec definitio: Animal aptum ad ridendum} si applicetur risibili, est essentialis, si homini, accidentalis. Ergo.

Respond. ad argum.: Distinguo consequens secundi entymematis : Actu debet respicere et comparari ad definitum sub ratione subjecti aut praedicati > nego; sub praecisa ratione definiti, conc. Et hoc modo definitio respicit suum definitum etiam si actu non praedicetur de illo. Sicut nomen respicit suum signatum, materia respicit formam, omnis potentia suum objectum, etiamsi actu non exerceat suam causalitatem et operationem circa illud. Aliud est enim actu respicere, aliud actu causare, seu praedicari. Extra propositionem definitio respicit suum definitum, unde habet quod definitio sit etiamsi actu non praedicetur. Ad confirmat, respond. eodem modo: Est enim definitio essentialis vel accidentalis, non ex applicatione praedicativa ad definitum in ratione subjecti aut praedicati, sed ex respectu et habitudine simplici ad il-

lud in ratione definiti, quod extra propositionem invenitur.

Objectiones contra conditiones definitionis.

Genera, differentiae, proprium, individua, praesertim incorruptibilia, definiuntur suis propriis definitionibus; ergo non est necesse quod definitio constet genere et differentia. Prob. consequentia: Nam si hoc esset necessarium, sola species esset definibilis, cum sola species constet genere et differentia; at omnia praedicta definiuntur; ergo. Resp. negando antecedens absolute. Proprie enim sola species est definibilis, ut docet S. Thomas, in Metaph., lect. ii. Genera enim, si sunt suprema, non definiuntur, sed describuntur per conceptum analogum determinatum non per differentiam, sed per modum; si sunt subalterna, sunt simul species, et in quantum tales definiuntur. Differentia, proprium et accidens in tantum definiuntur in quantum habent aliquam naturam, quae ad speciem reducitur. Si autem sumantur in ratione partis, non naturae integrae, sicut differentiae, non definiuntur, sed describuntur. Individua autem ut talia formaliter, et ut in exercitio, non sunt definibilia, nec scibilia, etiam incorruptibilia, formaliter ut individua; sed si definiuntur, est mediante natura suae speciei aut sumendo individuationem in communi. Unde S. Thomas, loco citato, lect. xv, asserit singulare carere definitione non solum ex hoc quod est corruptibile et materiale, sed ex hoc quod est singulare, quia ut sic non dicit quidditatem, quae est objectum definitionis, sed modum, aut modificationem quidditatis.

Item : Relativa sunt simul natura et cognitione; ergo unum non est notius alio. Quod enim est notius,

est prius cognitione ; et tamen unum relativum definitur per aliud; ergo non requiritur quod definitio sit notior definito. Resp. dupliciter: Primo, quod non requiritur quod singulae partes definitionis sint notiores definito, sed quod tota definitio simul sumpta; relativum autem est tantum una pars in definitione relativi. Secundo, transeat quod etiam partes debeant esse notiores; explica tunc quod vel notiores positive, vel negative. Relativum non est notius positive, nec prius suo correlativo; est tamen negative notius, quatenus sine ipso manet obscurum et ignotum ipsum relativum.

Tandem demonstratio et scientia manifestant naturam rei; ergo convenit aliis definitio definitionis. Si dicas demonstrationem probare passionem aut proprietates, contra : Ergo manifestabit naturam saltem eo modo quo definitio descriptiva, quae circa proprietates versatur. Respond. Nego anteced. Definitio enim est unum ex principiis, seu praecognitis ad demonstrationem, ut dicitur i Post., Cap. i. Demonstratio autem manifestat passionem convenire subiecto, non ut definitio descriptiva, quia haec non probat passionem subiecto convenire, sed supponendo hoc, per illas simplici modo explicando, non probando et demonstrando, manifestat naturam accidentaliter.

Quid sit definitum proximum et remotum.

In textu diximus nomen rei, quae definitur, posse dici definitum proximum, rem vero significatam per illud, definitum remotum. Ratio est, quia nomen est signum repraesentans et approximans, seu applicans materiam definibilem ; quod quidem signum ex consequenti manet declaratum, quia definito et decla-

rato significato, manet declaratum et explicatum signum. Unde nomen ex hac parte dici potest proximum definitum, etiamsi non sit res proxime manifestata. Addunt alii quidditatem definitam, seu naturam posse dici proximum definitum, passionem vero, quae est conjuncta et connexa essentiae posse dici remotum. Falso tamen asserunt, quia illud solum est definitum, quod est explicatum et declaratum per definitionem ; definitum enim et definitio relative se habent. Sed in definitione essentiali passio non est res definita, sed natura; in descriptiva similiter passio non est res qua) definitur et notificatur, sed per passionem notificatur natura; ergo nunquam potest dici quod sit definitum, nisi quando seorsum a natura definitur.

Si autem objiciatur quod etiam nomen non est res definita, et tamen appellatur definitum proximum; ergo etiamsi passio non sit res definita, potest appellari definitum remotum. Dices: nomen ipsum declarari et explicari saltem virtualiter, licet non formaliter. Contra : Etiam declarata natura declaratur virtualiter passio illius; ergo hoc sufficiet ut dicatur definitum saltem remotum. Item: Philosophus, ii Poster., tex. vii, asserit definitionem quid nominis et quid rei eandem esse non posse; ergo non potest unica et eadem definitione unum definiri ut proximum definitum, et aliud ut remotum.

Ad argum. : Bene ibi responsum est. Ad replic. Nego ant. Passio enim se habet ut effectus secutus ad naturam, non ut signum repraesentans ipsam, sicut nomen. Declarata autem natura causae, potest adhuc manere ignotus effectus; declarata autem re significata, non potest ignotum manere signum, quod actu et exercite rem significatam repraesentat.

tat. Ad Philosophum, resp.: Loqui de definitione quid rei et quid nominis, quae per se et directe sunt tales, et quaelibet explicat suum definitum. Quod vero, definita ipsa re, possit ex consequenti et indirecte explicari ipsum nomen tanquam proximum definitum per modum signi, non per modum materiae definitae, Aristoteles non negat.

ARTICULUS III.

Utrum definitio divisionis et ea quae ad divisionem pertinent recte tradantur.

Ea quae ad divisionem pertinent, potius per interrogationes, quam per argumenta dissolvemus. Estne quidditativa et propria definitio divisionis: oratio videlicet rem vel nomen per suas partes distribuens? Affirmative respond. Traditur enim per id quod est proprium et quidditativum divisionis. Nam loco generis, sive pro materia, ponitur oratio, nomine cuius intelligimus etiam terminum complexum: divisio enim sicut et definitio potest habere rationem praedicati in propositione categorica, atque adeo rationem termini complexi, et pertinere ad primam operationem sicut et definitio. Distribuens idem valet atque distribuendo manifestans, in quo explicatur specifica et differentialis ratio modi sciendi, quae propria est divisionis, quia distribuendo et distinguendo partes manifestat confusionem totius. Etenim tam definitio, quam divisio manifestant aliquid per partes; sed definitio manifestat partes constitutivas, divisio vero quasi quantitativas; quia definitio respicit totalitatem quidditatis, divisio autem totalitatem quantitatis, seu distributionis. Habere partes convenit quidditati et quantitati, licet diverso modo: unde definitio ex-

plicat definitum per partes constituendo, non distribuendo, divisio distribuendo et tollendo confusionem divisi per distributionem et quasi numerationem partium. Rem, vel nomen dicitur ut indicetur illa duplex divisio nominis et rei, de qua egimus in textu.

Inquires secundo: Utrum divisio logica solum versetur et distribuatur totum logicum; an vero se extendat ad divisiones físicas, metaphysicas, nominis, rei etc. Pro resolutione, nota: Quod est totum logicum, id est praedicabile, seu universale respectu suorum inferiorum; et totum physicum, id est compositum ex materia et forma, aut ex partibus integralibus; et totum metaphysicum, id est compositum ex genere et differentia; et totum potestativum, id est constans ex diversis potentiis, seu partibus potentialibus; et totum accidentale, id est constans ex multis accidentibus. Aliqui ergo dicunt ad Dialecticum solum pertinere tradere divisionem totius logici.

Dicendum tamen est quod in omnibus istis divisionibus potest attendi materia in qua exercetur divisio, vel forma, nempe artificium, seu modus manifestandi divisionem et procedendi in illa. Ex parte materiae non omnes divisiones pertinent ad logicum, quia multae sunt físicas, aut metaphysicae; et sic verum est quod ex parte materiae solum pertinet per se ad logicum considerare divisionem totius logici, scilicet universalis seu praedicabilis in partes subjectivas, ut generis in species, speciei in individua etc. Ex parte vero formae, seu artificii, aut modi dividendi (quod est secunda intentio divisionis) ad logicum pertinet agere de omni divisione, quia sive in física, sive in metaphysica talis divisio est modus sciendi, et artificioso modo fit. Sicut etiam definitio aut física, aut metaphysica ad lo-

gicum pertinet, quia de earum omnium artificio et intentione agit.

Inquires tertio : An divisio possit tradi per terminos negativos, seu contradictorios, v. g.: Animal aliud homo, aliud non homo ? Negant aliqui. Tum quia talis divisio nihil nobis notificat, membrum enim negativum nihil notificat, sed pure negat. Tum etiam quia divisum in quolibet membro subintelligendum est et a dividendibus participari; at vero ly non homo non participat rationem animalis, quia latius patet non homo quam animal.

Dicendum tamen est praedictam divisionem artificiosam esse, et secundum regulas logicas. Probat.: Quia in bona divisione membra debent esse inter se opposita, alioquin non separarentur per differentias, sed vel essent idem, vel disparata; non est autem necesse quod semper opponantur relative, aut contrarie; ergo possunt opponi contradictorie. Confirm.: Haec est bona divisio: homo alius videns, alius caecus; aer alius tenebrosus, alius lucidus; animal aliud rationale, aliud irrationale, quarum unum membrum negativum est, seu privativum, usu tamen communi sunt receptae. Ergo.

Ad rationes dubitandi resp.: Quod membrum negativum non sumitur absolute, sed ut cadens super tale divisum, et ad illud restrictum; et sic non latius patet suo diviso. Unde cum dico: animal aliud homo, aliud non homo, ly non homo non intelligitur absolute, et in tota sua latitudine, sed pro animali quod non est homo, quod non latius patet quam animal ut sic. Similiter in ly irrationale subintelligitur animal, non autem irrationale absolute, ut invenitur in lapide. Et sic membrum negativum prout adjacens tali diviso aliquid notificat et manifestat, videlicet animal irrationale omne animal brutum etc.

Contra: Genus recte dividitur per differentias, ut: animal aliud rationale, aliud irrationale : et tamen genus non praedicatur de differentiis; ergo non debet divisum subintelligi in membris dividendibus. Respond.: Genus non dividi in differentias, sed per differentias dividi in species, ut ait S. Thomas, in Met., lect. rv; et in Met., lect. v; de speciebus autem praedicatur genus; et sic quando dividitur animal aliud rationale, aliud irrationale, subintelligitur ibi: aliud est animal rationale, aliud animal irrationale, quae sunt species.

Instabis: In partitione, qua res dividitur in partes integrales, divisum non potest praedicari de dividendibus, quia divisum est totum, dividendia sunt partes, et totum non praedicatur de parte. In divisione etiam accidentali, accidens non praedicatur de ipsis subjectis, nec subjectum de accidentibus, quia non identificantur. Ergo. Respond. : In primo casu non praedicari divisum de singulis partibus, sed singulae participant aliquid de toto, non per praedicationem, sed per dependentiam ab illo. In secundo casu, divisum praedicatur de dividendibus, scilicet de subjectis accidentaliter, et ibi accidens identificatur cum subjecto et e contra, quia significatur accidens in concreto, et sic non dicit solam formam, sed habens formam, et tale habens identificatur cum subjecto. Unde D. Thomas, in part., Q. xiii, art. xii, dixit quod « homo et albus sunt idem subjecto, sed differunt ratione », id est forma et quidditate.

Inquires quarto : An divisio analogica includatur in hoc modo sciendi? Aliqui negant dicentes in divisione analogica non dari divisum in quo membra dividendia conveniant, nisi solum nomen, nec dari differentias, quibus fiat divisio. Nihilominus

minus affirmative est responden-
dum, quia divisio analogica artificiosa
est, pertinetque ad modum sciendi,
eo quod membra dividentia inter se
realiter distinguuntur, ut Deus et
creatura, accidens et substantia.
Conveniuntque in aliquo uno, non
simpliciter, aut unitate univoca, sed
proportionali et analogica; et licet
differentias non habeat analogum,
habet tamen modos quibus dividi
pofest. Quod sufficit ad artificiosum
modum dividendi, quia ordinatio-
nem aliquam requirit in facienda
divisione et ad logicum spectat.

Inquires ultimo : Utrum possit
aliquid pluribus divisionibus essen-
tialibus dividi; an omnis divisio ita
debeat esse adaequata, quod totaliter
exhauriat divisum, nec alii divisio-
ni locum relinquat? Respond.: Quod
quando aliquid dividitur penes illud
quo ultimo et indivisibiliter consti-
tuitur in sua essentia, non admittit
nisi unam divisionem essentialem.
Si vero plures formalitates concu-
rant, quarum quaelibet diverso mo-
do est participabilis, tunc poterit
pluribus essentialibus divisionibus
dividi, inadaequatis tamen. Sic lex
humana apud D. Thomam, i-n,
Q. xcix, art. rv, diversas accipit di-
visiones ex parte diversorum prin-
cipiorum a quibus procedit, et diver-
sorum finium quos respicit. Pec-
cata etiam dividuntur specie in
carnalia et spiritualia, et ex eo quod
sint in Deum et proximum. De quo,
et de hac doctrina, loco citato, et
i-u, Quaest. lxxii, art. net iv; et in-
fra, tractando de divisionibus pro-
positionis.

QUAESTIO V.

DE ENUNTIATIONE.

ARTICULUS PRIMUS.

In quo consistat ratio enuntiationis
in communi.

Orationem perfectam divisit S.
Thomas, i Periherm., lect. vn, in
deprecativam, vocativam, optati-
vam, interrogativam et enuntiati-
vam; quia omnes istae generant sen-
sum perfectum. Nos autem in prae-
senti solum agimus de enuntiativa,
quae perfectior caeteris est, et ad ve-
ritatem explicandam, quod Logicus
intendit, praecipue conducens. Su-
mimusque enuntiationem et propo-
sitionem pro eodem, ut communiter
sumitur apud sapientes; licet diver-
sos respectus connotare possint, et
addat propositio supra enuntiationem
proponi vel assumi ad inferen-
dum. De enuntiatione igitur inqui-
rimus quid sit illud commune in
quo categorica consistit, et in quo
et hypothetica conveniunt.

Quidam existimant quod proposi-
tio est ipsum iudicium intellectus
(non enim illam ab actu iudicativo
distinguunt), quia hoc proprie est
capax veritatis et falsitatis. Quod au-
tem sit significativa veri vel falsi
solum putant convenire propositioni
scriptae vel vocali. Alii distinguen-
tes inter iudicium et enuntiationem,
super quam cadit et fertur iu-
dicium, existimant essentiam pro-
positionis in communi consistere in
enuntiando absolute connexiones,
seu repugnantias rerum; ex quo se-
quitur tanquam proprietas quod sit
significativa veri vel falsi. Alii prae-
dictam essentiam asserunt consis-
tere in enuntiando stricte unum de

alio; et quia hoc solum in categorica invenitur, et non in hypothetica, hypotheticam rejiciunt a ratione enuntiationis. Quid sit autem enuntiare, dicunt esse significare esse vel non esse; unde postea sequitur quod sit vera vel falsa; hoc enim non habet propositio ex vi suae significationis, sed ex eo quod res significata, vel enuntiata ita sit non vel sit. Alii tandem propositionis essentiam constituunt in eo quod sit oratio affirmativa vel negativa.

Dico primo : Distingui debet propositio judicativa ab enuntiativa ; et de se judicium potest esse posterius, et consequi ad enuntiationem. — Sumitur haec assertio ex D. Thoma, ii-ii, Quaest. cxxxiii, art. n; et Q. xii, de Verit., art. vii, dicente: « Quandoque dari lumen alicui ad judicandum, quandoque vero ad accipiendum et ordinandum, seu componendum praeexistentes species. » Sed compositio, seu ordinatio praeexistentium specierum est compositio enuntiativa, quia est compositio alicujus veritatis complexae significatae, et super quam potest cadere judicium; ergo enuntiatio distinguitur a judicio, quia quandoque dari potest lumen ad judicandum, et quandoque ad componendum. Ratione prob. conci.: Judicium est assensus intellectus circa aliquid quod est capax talis judicii; sed solum est capax talis judicii veritas complexa significata per enuntiationem; ergo actus judicii distinguitur a formatione enuntiationis. Maj. constat: Quia judicium est id quo determinatur intellectus assentiendo quod ita est vel non est, hoc enim est judicare; sed non potest assentiri, aut pronuntiare quod ita est vel non est, nisi circa aliquid complexum, quod connectitur cum verbo, ut experientia constat, et hoc est enuntiatio; ergo prius formatur enuntiatio, et deinde judicatur. Quod etiam patet

quia multoties apprehendimus et formamus enuntiationes de rebus dubiis sine ullo judicio, ut cum dicimus : Astra sunt paria, thesaurus est in isto loco, de quibus nescimus judicare, et determinare assertive; ergo aliud est enuntiatio, aliud judicium.

Verum tamen est quod enuntiatione, ratione verbi ex quo constat, et habet vim copulandi extrema, et exprimendi judicium assertivum; et sic aliquando unico actu formatur enuntiatio et judicium, ut cum dico : Homo est animal, exprimendo in ly est tam copulationem quam assertionem, seu assensum. Aliquando vero separantur, quia sumitur ly est precise in vi copulandi, non asserendi.

Dico secundo : Ratio seu essentia enuntiationis in communi consistit in hoc quod sit oratio perfecta (per hoc distinguitur ab imperfecta), exprimens objectum complexum circa quod potest ferri judicium (per hoc distinguitur ab aliis orationibus perfectis, qua) objectum judicii exprimere non possunt, ut vocativa), interrogativa) etc.), ex quo consequitur quod significat verum, vel falsum. — Ita S. Thomas, i Periherm., leet. vii, <licens hanc esse definitionem enuntiationis : « Oratio in qua verum vel falsum est. » Dicitur autem esse verum, vel falsum in enuntiatione sicut in signo, in mente sicut in subjecto. Ubi ly in monte idem est ac in judicio mentis, nam veritas non in ipsa potentia immediate est, sed in actu potentia), neque in alio actu quam judicii. Ratio hujus assertionis est: quia hoc modo explicatur distinctio enuntiationis a reliquis orationibus, et communis ratio hypothetica) et categorica), ratio quoque significandi verum vel falsum; ergo huic definitioni standum est, cum explicet quidquid habet enuntiatio, nempe significatio

objectum complexum sive per copulam verbalem, quas unit praedicatum et subjectum in categoricis, sive per copulam hypotheticam, quae unit categoricas; de utroque enim complexo fertur iudicium, in quo veritas et falsitas est; illa enim oratio super quam non potest cadere iudicium, sive assensus, sive dissensus, non est enuntiatio. Et hoc voluerunt exprimere auctores qui dixerunt enuntiationem esse orationem, quae enuntiat connexiones aut repugnantias rerum, vel affirmationem et negationem. Et si quid aliud, non acquiescimus.

Dico tertio : Veritas aut falsitas, quantum ad actuale exercitium conformitatis vel difformitatis, sunt accidentia propositionis et iudicii.— Constat hoc ex Arist. dicente, in Cap. de substantia, quod « oratio eadem permanens potest mutari de vera in falsam »; ut cum dico : Petrus sedet, ipso sedente est vera, ipso non sedente est falsa, et tamen propositio semper est eadem, quia dicit et significat idem; ergo permutationem veritatis et falsitatis non mutatur substantia enuntiationis; et sic veritas et falsitas solum est accidens consecutum ad significare objectum complexum super quod potest cadere iudicium, in quo consistit essentia. De his plenius disserimus in IX tom. i p., disp. ii.

Dico ultimo : Una propositio non est verior altera formaliter; fundamentaliter autem est certior et firmior. — Ratio est: Veritas consistit in indivisibili, et non suscipit magis et minus; ergo una propositio non est magis vera quam alia. Ant. prob. : Veritas consistit in adaequatione, seu conformitate ad esse vel non esse rei; inter esse autem et non esse nullum datur medium ne latitudo, cum contradictorie opponantur; ergo conformitas propositionis ad esse et correspondentia ad

ipsum ut recedit a non esse et ei non conformatur, vel e contra, non recipit magis et minus. Et idem est de quacumque relatione, quae consistit in indivisibili, ut aequalitatis etc., a qua quomodocumque recedatur cadit ab aequalitate vel conformitate. Firmitas autem et certitudo, quae fundant veritatem, sumuntur ex eo quod res habeat firmiores causas sui esse, vel suae connexionis, in hoc vero est magis et minus ut constat; sic enim Deus est summa veritas, quia summe firma, et veritates creatae quanto magis necessariae tanto firmiores.

Contra : Ipsa indivisibilis adaequatio in veritatibus creatis est causata et participata a Deo; ergo talis veritas magis est in Deo quam in creaturis etiam quoad indivisibile, et sic in eo formaliter una veritas est major alia. Resp. conc. ant., et dist. cons.: Magis ex parte latitudinis objecti circa quod versatur veritas, nego.; magis ex parte certitudinis et firmitatis, seu ex parte entis et dependentiae), ac participationis unius ab alio, transeat. Itaque veritas participata semper est minor veritate non participata; sed quia utraque versatur circa esse vel non esse, in hoc non datur latitudo, neque magis et minus, et hoc se tenet ex parte objecti et correspondentiae ad illud in veritate. Quod vero veritas sic attingens esse, et recedens a non esse, sit perfectior, firmior et immutabilior, in hoc datur magis et minus : inter esse vero vel non esse, circa quod est veritas, nunquam est magis vel minus, sive in veritate creata, sive in divina. Sicut aequalitas participatur ab «qualitate, quae est in Deo; et ista creata est minor in sua perfectione et esse, seu in ratione entis, non in indivisibili veritatis, id est in non recedendo a puncto aequalitatis et conformitatis ad suum terminum; si enim caderet

aliquo modo ab eo, esset inaequalitatis.

Solvuntur objectiones.

Primo objic. contra prim. conclus.: Si daretur ante iudicium enuntiatio, illa esset vera vel falsa in significando; sed ante iudicium non datur veritas vel falsitas; ergo enuntiatio et iudicium non distinguuntur. Maj. prob., quia essentia propositionis consistit in significare verum vel falsum; ergo si ante iudicium datur enuntiatio, significabit verum vel falsum. Min. constat ex D. Thoma, i p., Qufflst. xvi, art. n; et Queest. i de Verit., art. m; et vi Met., in fine, id expresse asserente; et ex ratione: Quia per solam apprehensionem enuntiationis nullus dicitur errans vel sciens, alias qui apprehenderet aliquid falsum, et illi non assentiret, intellectus ejus esset falsus, quod est absurdum; Deus enim multa falsa apprehendit et non fallitur.

Resp. Cone. maj. et dist. min.: Ante iudicium non datur veritas vel falsitas ut asserta et judicata, conc.; ut significata et apprehensa, neg. Et D. Thomas non negat dari in enuntiatione veritatem per modum repraesentationis, sed per modum assensus: quin potius, in i Per., lect. vn, dicit: « Veritas proprie invenitur in secunda operatione et in signo ejus, quod est enuntiatio. » Ex veritate autem apprehensa, vel repraesentata tantum non denominatur intellectus errans aut sciens, deceptus vel falsus, sed solum ex veritate judicata, quando scilicet assentit, seu consentit deceptioni aut veritati.

Secundo objic.: Iudicio, quod per nos est actus distinctus ab enuntiatione, convenit exprimere, aut significare veritatem et falsitatem, ut quando assentimus propositioni dicendo: Ra est; ergo definitio enun-

tiationis convenit aliis a definito, vel iudicium et enuntiatio sunt idem. Item in his vocibus: verum vel falsum, explicatur veritas vel falsitas; et tamen non est enuntiatio; ergo. Item: Definitio debet explicare determinate naturam rei; sed verum vel falsum est quid sub disjunctione, et indeterminatum; ergo non recte per hoc definitur enuntiatio, praesertim cum dentur propositiones quae determinato sunt verae, ut quae sunt in materia naturali.

Resp. Dist. ant.: Iudicio convenit exprimere veritatem aut falsitatem complexive aut copulative, seu per modum copulae et unionis extremorum, super quam possit cadere iudicium, nego ant.; assertive, seu per modum assensus, conc. ant. Primum est propria essentia propositionis; secundum convenire potest etiam iudicio. Licet aliquando utrumque simul exerceat intellectus significando copulationem extremorum, et simul assertionem circa esse vel non esse, ut cum dico: Homo est animal, ly est utrumque significat et copulari extrema, et intellectum assertive assentiri. Aliquando vero separatur significatio assertionis a significatione copulationis extremorum, ut quando prolata enuntiatione suspenditur iudicium. Et quod dicimus de copulatione extremorum in categorica, procedit similiter de copulatione categoricarum in hypothetica. Ad secund. prob. respond.: Quod illa) voces, verum vel falsum, significant nominaliter, non per modum complexi enuntiabilis super quod cadat iudicium. Ad tert. respond.: Quod enuntiatio ex parte objecti complexi semper est determinata) significationis, sed veritas inde consecuta variari potest, ipsa oratione invariata manente. Ista autem veritas vel falsitas non pertinent ad essentiam enuntiationis.

Ad id quod additur de propositio-

nibus determinatae veritatis vel falsitatis, respond.: Non ex veritate determinata sumere essentiam determinatam, sed ex determinato objecto significato, cujus connexio talis naturae est, ut immutabiliter ad illam sequatur veritas. Unde significare verum vel falsum non debet intelligi praecisive, id est quod in quolibet propositione praecise debeat inveniri illud disjunctum veri vel falsi, sed accomodative, id est quod ex vi objecti significati potest resultare aliquando verum, aliquando falsum. Et sic non est inconveniens definire aliquid per opposita non quasi simul eidem conveniant, sed quia susceptivum est eorum successive, sicut substantia dicitur susceptiva contrariorum.

Tertio objic.: Significare verum vel falsum etiam ex parte repraesentationis objecti complexi non potest esse essentia enuntiationis; ergo incongrue definitur. Ant. prob. : Repraesentatio objecti complexi in mente nunquam potest esse falsa, sed semper vera, sicut simplex apprehensio, quia est repraesentatio naturalis. Et S. Thomas, i p., q. xvn, art. m, ideo dixit quod in simplici apprehensione potest dari veritas et non falsitas, quia est naturalis similitudo, quae nunquam potest difformari suo objecto, sed semper conformari : ergo neque enuntiatio poterit suo enuntiabili difformari, quia illud naturaliter significat.

Resp. neg. ant., et ad prob. dicitur : Quod est lata differentia inter similitudinem naturalem objecti simplicis et objecti complexi per modum compositionis; nam hoc ipso quod similitudo enuntiationis resultat et formatur per compositionem plurium, et non per naturalem impressionem objecti, potest in Ipsa compositione resultare deceptio, in quantum attribuitur unum alteri quod ei non convenit, qua ratione

etiam in ipsa definitione admittit S. Thomas posse dari deceptionem et falsitatem, i p., q. xvn, art. iii. Similitudo autem objecti simplicis, cum ex ipsa naturali impressione feratur in objectum, et non ex compositione aliqua consurgat, non est capax falsitatis, sed solius adaequationis naturaliter repraesentativa. Et praeterea enuntiatio potest etiam ipsum assensum iudicii repraesentare, et non solam copulationem extremorum, et ratione hujus est capax falsitatis, si assensus ipse falsus sit.

Ultim. arguit.: Quia definitio data non convenit omnibus hypotheticis; ergo non est adaequate data de propositione in communi. Antec. patet in ista conditionali: Si homo habet alas, volat, quae non significat veritatem, sed sequentiam; ergo non omnis propositio significat veritatem, aut falsitatem. Et confirm. : Quia propositiones copulativae non dicunt veritatem distinctam a categorica, sed aggregationem veritatum, quae aggregatio, si est distincta veritas a partibus ex quibus constat, non est veritas hypothetica, sed categorica, quia est, una consurgens ex duabus copulatis, vel aggregatis; ut si dicas : Petrus currit, et Joannes legit, significatur quod utraque propositio est vera, dicere autem quod utraque est vera est aliquid categoricum.

Resp. : Quod propositiones [hypotheticae, in quantum tales, possunt habere suam veritatem et falsitatem distinctam a categorica, quia non fit verificatio per praedicationem unius de alio, sed per copulationem, vel disjunctionem plurium categoricarum; sed tamen non oportet quod semper importent ipsam veritatem, nisi quando procedunt asserendo et exprimendo aliquem assensum iudicii; sicut etiam oratio simplex, nisi sit assertiva et enuntiativa non habet veritatem. Quare si illa

conditionalis, vel aliae similes tenentur in vi praecisae consequentiae, non important veritatem, sed illationem; illatio autem dicitur bona vel mala, non vera vel falsa. Si autem sub conditione aliquid affirmant, vel promittant, tunc habebunt veritatem hypotheticam, et convenit illis definitio propositionis.

Ad conf. respondetur art. n sequenti. Hic disputari solet an propositio categorica sit simplex, vel composita qualitas. Quia tamen dependet ex dicendis iii lib. de anima, nec in nostra Universitate fuit in usu, illam ad finem Summularum remittimus pertractandam ubi, cui legere placuerit, patebit.

ARTICULUS II.

Utrum divisio in hypotheticam et categoricam sit essentialis et univoca.

Analogam esso hanc divisionem diversi auctores putant ex variis fundamentis moti. Quidam id videntur haurire ex D. Thoma, qui expresse id docere videtur, in Opusc. xlviii, tract. de enuntiatione, c. vi, et i Perih., lect. vm, eo quod hypothetica propositio non est simpliciter una, sed conjunctione una, ut Philosophus dicit ibidem, cap. de enuntiatione. Est autem eadem ratio entis et unius entis; ergo quod non est simpliciter una propositio non est simpliciter.

Alii ex alio fundamento, quia existimant saltem copulativas et disjunctivas propositiones non esse in rigore propositiones hypotheticas, quia non significant connexionem enuntiativam, sed solum continent conjunctas propositiones, et quidem accidentaliter, id est sola simultate prolationis; unde consequenter solum analogice possunt

propositiones dici. Erunt autem propositiones hypotheticae in rigore illa, quae connexionem duarum enuntiationum significant, sicut conditionalis, causalis et rationalis.

Dico primo: Divisio propositionis in categoricam et hypotheticam substantialiter est generis in species; habet tamen quemdam modum analogiae divisionis. — Est communior inter Thomistas, et desumitur ex D. Thoma, Opusc. xlviii, tract. de enuntiatione, cap. vi, ubi prius dicit hanc divisionem esse ut analogum in sua analogata (ubi ly ut modum designat) postea vero subdit: « Hanc divisionem dividere propositionem quoad substantiam, quia dividit eam ex parte copulationis seu conjunctionis; divisionem vero in affirmativam et negativam dividere quoad qualitatem, quia dividit ex parte praedicati, quod est quasi pars formalis respectu subjecti; divisionem denique in universalem et particularem dividere quoad quantitatem, quia dividit ex parte subjecti, quod est quasi materia propositionis ad quam sequitur quantitas. » Sentit ergo D. Thomas hypotheticam pertinere ad substantiam propositionis, atque adeo in ipsa salvari univoce propositionem, quin salvatur ejus substantia. Unde tandem subdit: « Quod quando interrogamus quid sit propositio, interrogamus de substantia propositionis, et sic respondemus quod est categorica et hypothetica. » Ergo qui dicit hypotheticam propositionem, dicit substantiam propositionis. Et nihilominus, quia ex parte rei significatae categorica et hypothetica se habent tanquam unum et multa, et una per prius et alia per posterius, dicitur habere modum analogiae, ut postea explicabimus.

Fundamentum conclusionis consistit in hoc: quod propositio hypothetica habet totum quod requiritur

ad essentialem rationem enuntiationis, in quantum hypothetica est; nam ut talis est oratio perfecta; et non sub specie optativae, vel interrogativae, aut aliarum; ergo enunciativae. Anteced. constat: Nam quod sit oratio manifestum est, cum habeat partes Significativas, et non sit sola dictio, sed sit modus sciendi. Quod sit perfecta constat, quia non relinquit suspensum sensum in audiente, sed perfectum, ut cum dico: Petrus currit, et Joannes sedet; Si Petrus currit, Petrus movetur. Conseq. vero patet: Tum discurrendo per species orationis perfectae, quas supra in initio istius quaest., ex D. Thoma posuimus. Neque enim per hypotheticam propositionem fit optativa oratio, aut vocativa, aut imperativa, aut interrogativa, ut patet in hac propositione: Si homo currit, movetur; Joannes legit, et Paulus disputat; ergo debet esse enuntiativa. Tum etiam quia hypothetica, in quantum talis, significat veritatem aut falsitatem distinctam a categorica, quia non solum fertur iudicium de qualibet categorica, sed etiam de ipsa conjunctione hypothetica, non quantum ad dispositionem illationis ut in consequentia, sed quantum ad ita esse, vel non esse; ut patet in hac propositione: Si homo esset equus, esset hinnibilis, nam de singulis categoricis formatur iudicium falsum, de tota autem hypothetica, verum. Et similiter est in copulativa et aliis hypotheticis; ergo signum est quod hypothetica in quantum talis pertinet ad rationem enuntiationis, siquidem significat verum vel falsum disjunctum a categorica, quae est essentia enuntiationis. Quare sicut terminys complexus et incomplexus univoce conveniunt, licet unus significet rem compositam, alius simplicem; ita hypothetica et categorica univoce conveniunt in significando verita-

tem, licet una sit simplex, alia composita.

Dico secundo: Copulativae et disjunctivae vere et in toto rigore sunt propositiones hypotheticae. — Constat hoc expresse ex D. Thoma, Opus. xlviii, tract. de enunciat., c. xiv: « Dividitur, inquit, propositio hypothetica in tres species, quia quaedam est conditionalis, quaedam disjunctiva, quaedam copulativa. » Et idem habet, in eodem Opus., tract. de syllogis. simpliciter, c. xvi. Et ratio hujus est: Quia illis convenit definitio hypotheticae, quae secundum D. Thomam definitur « quod sit illa, quae habet duas categoricas principales partes sui »; hoc autem manifestissime apparet in propositione copulativa et disjunctiva. Item: Quia veritas copulativae et disjunctivae, et iudicium quod de illis datur est diversum a veritate et iudicio quod datur de categorica; plus enim requiritur ad verificandum unam, quam aliam; nam ad verificandum disjunctivam sufficit alteram partem verificari, ad copulativam, utramque partem verificari necesse est; diversum autem iudicium et diversa veritas est de unaquaque propositione categorica seorsum, quam de utriusque simultate, et de hoc quod non solum unum, sed etiam aliud ita sit. Multo melius in disjunctiva hoc apparet, nam altera parte existente falsa, tota disjunctiva est vera; ergo aliud est iudicium et alia veritas totius et alia partis.

Solvuntur objectiones.

Primo arguitur: Nam D. Thomas expresse affirmat quod divisio propositionis in categoricam et hypotheticam est analogi in analogata, ut patet in Opus, xlviii, tract. de enunciat., cap. vi, « eo quod enuntiatio categorica est simpliciter una, hypothetica vero conjunctione una. »

Idem habet, in iPeriherm., lect. vm, ubi inquit : « Quod enuntiatio est una absolute, qua* unum de uno significat, vel secundum quid, scilicet quae est conjunctione una. » Ergo contra D. Thomam dicimus quod divisio ista est univoca. Et confirm. : Quia hypothetica dicitur una secundum quid, seu conjunctione una, in quantum significat plura, quadam tamen conjunctione unita; ergo saltem in ratione signi propositio hypothetica est secundum quid una ; ergo etiam in ratione propositionis, nam propositio essentialiter est signum. Si ergo in ratione signi non est una simpliciter, sed secundum quid, etiam in ratione propositionis, quae est essentialiter signum, non erit una simpliciter, sed secundum quid.

Respond. S. Thomam, in illo Opusc., non dixisse absolute quod ista divisio est analogi in analogata, sed dividi ut analogum in analogata, quod est habere modum divisionis analogae, licet non substantiam. Sicut etiam docet S. Thomas, in q. ix de Potent., art. n, ad 6 : « Quod divisio substantiae in primam et secundam non est generis in species, sed magis analogi in analogata » et tamen, ut in Logica videbimus, communiter tenetur quod ista divisio est univoca, et exponitur D. Thomas de divisione analogata quantum ad modum. Ista univocatio quoad substantiam, et analogia quoad modum consistit in hoc quod in propositione duo considerantur: alterum quoad substantiam, id est significatio veri vel falsi, seu objecti complexi ut enuntiabilis et iudicabilis, et in hoc conveniunt univoce categorica et hypothetica, ut diximus; aliud ex parte identitatis et unitatis orationis ut significativa est absolute, et hoc tenet se ex parte materiae, scilicet orationis significativa, sicut in termino quod sit

complexus vel incomplexus; et quantum ad hoc datur modus analogia; in quantum hypothetica constituitur ex categorica, et per prius invenitur veritas in categorica, quam in hypothetica. Sed non omne prius et posterius infert analogiam veram, ut patet in numeris, quorum unus est prior altero et componit alterum, et tamen non analogantur in ratione numeri; sed prius et posterius in participando rationem superiorem facit analogiam. Et sumitur haec, explicatio ex ipso D. Thoma, i Periherm., lect. vm, ubi inquit : « Manifestum est enuntiationem, quae est una conjunctione, esse etiam plures, plures autem in quantum significat plura, et non unum. » Et infra: « Quendam enuntiationem est simpliciter una in quantum unum significat, quaedam simpliciter plures in quantum plura significat, sed est una secundum quid in quantum est conjunctione una. » Ergo solum ex parte rei significatae et unitatis vel identitatis significatio dicitur esse simpliciter una, vel secundum quid, in ratione tamen veritatis asserta; et enuntiatae non negat D. Thomas quod sit simpliciter una veritas hypothetica.

Ad confirm. respond. : Primo quod, etiam si ratio signi quae superior est sit analogata, non sequitur quod ratio inferior non sit univoca, ut patet in ente, in quo analogice convenit homo et planta, non tamen in ratione viventis, vel substantiae. Secundo dicitur quod ratio signi non est genus artefacti logici absolute, sed in ratione signi artificiosi; et sic in enuntiatione simplici et complexa multiplicari potest ratio signi quasi materialiter et absolute sumpta; in ratione autem complexi enuntiabilis artificiosi habere unitatem simpliciter in quantum Significat unam veritatem, etiam si hypothetica sit. Sicut termini incomple-

xus et in complexus in ratione termini univocantur, sicut domus habens unam aulam tantum vel habens viginti univoce sunt domus; et similia exempla multiplicari possunt in aliis artefactis.

Secundo arguit.: Propositio hypothetica non est unicus mentis conceptus, seu qualitas simplex, sed plures conceptus ordinati, categorica autem est unus simplex conceptus, ut probabilis opinio tenet; ergo non conveniunt univoce. Conseq. patet, quia categorica unit suas partes unico conceptu et consequenter unico esse, hypothetica autem, non unico esse, sed unitate ordinis: non est autem aliquid univoce commune ei quod est unum per se, et per accidens intra lineam ejusdem artefacti, scilicet propositionis enuntiabilis.

Confirmatur: Quia enuntiatio hypothetica formaliter et essentialiter componitur ex categorica; ergo non est species illi condistincta. Conseq. patet, quia quod formaliter componit aliud non dividitur ut species contra illud, sed ut includens et inclusum; sicut male divideretur animal in hominem et in animam. Ant. constat: Quia categorica componit hypotheticam in quantum significat verum vel falsum; ex veritate enim categoricae fit veritas hypotheticae; ergo componit ratione ejus quod est formale in categorica, scilicet ratione significandi verum vel falsum.

Respond. : Argumentum probare quod in esse qualitatis, seu in esse entitativo et physico, hypothetica et categorica se habent tanquam unum et multa, quae secundum quid et unitate ordinis sunt unum. Caetenim artificialiter et logice in ratione enunciandi veritatem univoce conveniunt; et sic in ratione artefacti enuntiabilis simpliciter est unum, et per se propositio hypothetica. Si-

cut vas auri factum ex unica et continua quantitate auri, vel ex pluribus partibus divisis compactum, in ratione artefacti univoce conveniunt, licet non in ratione physicae quantitatis et unius substantiae; et ratio termini quae invenitur in prima operatione, et oratio vel syllogismus, qui inveniuntur in tertia, univoce conveniunt in ratione artefacti logici, licet non in unitate physica.

Ad confirm. resp. quod, licet hypothetica componatur ex eo quod formale est in categorica, tamen hoc ipsum formale materialiter et non formaliter est componens; illud enim dicitur formaliter componere quando ejus formalitas et essentia consistit in ratione partis componentis, sicut materia et forma in physicis, et sic non dividitur contra totum, sed in illo includitur. Quando vero aliquid in se est quoddam totum, licet secundum formale quod habet possit componere aliud, quod essentialiter postulat illud ad sui compositionem, non dicitur formaliter esse componens, licet suo formali componat, quia formaliter non est pars; et sic potest esse species conditiva respectu ejus quod componit, sicut binarius et ternarius sunt species numeri, et tamen ternarius essentialiter constituitur ex binario.

Ultimo arguitur contra secundam conclusionem: Quia copulativa et disjunctiva non sunt una propositio, sed multiplex sola simultate prolationis conjunctae, quia non habent aliam veritatem a suis categoricis simul sumptis, vel disjunctis: talis autem conjunctio vel disjunctio non facit distinctam propositionem, sed aggregationem plurium; ergo non sunt species enuntiationis. Ant. prob.: Quia praeter aggregationem veritatum categoricarum non est alia veritas copulativae nisi significare

quod utraque categorica est vera; vel si sit disjunctiva, quod altera est vera; haec autem propositio : Utraque illarum propositionum est vera, est quaedam tertia veritas categorica. Ergo nunquam dabitur veritas hypothetica, quae in quantum talis sit distincta species a categorica, sed si habet distinctam veritatem, illa est quasi reflexa, quae explicatur per illam categoricam : Utraque est vera, vel : Altera est vera.

Respond. Neg. maj; et ad prob. dicitur : Quod ex illa aggregatione veritatum categoricarum disjunctive vel copulative facta resultat alia veritas, quae, quia pendet ex veritatibus categoricis, dicitur veritas hypothetica, quia habet categoricas principales partes sui. Et licet significatio reflexa et in actu signato quae dicitur utramque esse veram explicetur per unam categoricam, non tollit quin objectum significatum per illam reflexam, quae est ipsa hypothetica, in se sit veritas quaedam non categorica, sed hypothetica ; non enim illa reflexa categorica est vera, nisi qui» id quod significatur per illam verum est. Significatur autem quod non solum una, sed etiam altera propositio est vera quae est veritas hypothetica et non simplex. Quod si sufficeret ad tollendam veritatem hypotheticam explicatio illa reflexa per unam categoricam, etiam ipsa conditionalis non esset hypothetica; et syllogismus non esset oratio constans ex propositionibus ; quia reflexe definimus conditionalem per unam categoricam dicendo quod est conjunctio plurium propositionum per particulam si, et quod syllogismus est oratio inferens ex praemissis conclusionem; non tamen sequitur ex hoc quod syllogismus non sit oratio composita, et quod conditionalis non sit vere hypothetica.

ARTICULUS III.

Utrum divisiones in affirmativam et negativam, in universalem et particularem sint bonae et essentiales.

Quidam existimant divisionem in affirmativam et negativam esse accidentalem, quia est divisio penes qualitatem propositionis, qualitas autem supponit essentiam et substantiam rei. Consistit autem qualitas propositionis in affirmare et negare, sicut quantitas in universalitate et particularitate. Alii existimant esse analogicam, quia traditur per prius et posterius ; affirmatio enim prior est negatione.

De divisione autem in universalem et particularem fere omnes conveniunt esse accidentalem.

Nihilominus expressa S. Thomae sententia est divisionem propositionis in affirmativam et negativam esse univocam, et generis in species. — Ita habet in i Perih., lect. vii ; et evidentius, Opusc. XLvi, tract. de enunt., cap. vi. Ubi, postquam dixit esse divisionem generis in species, addit infra : « Quod haec divisio pertinet ad qualitatem enuntiationis, qualitatem scilicet essentialem secundum quod differentia significat quale quid. » Igitur in sententia S. Thomae clare constat quod haec divisio sit essentialis et univoca.

Quod sit univoca probat D. Thomas contra Alexandrum, quia tam affirmativa quam negativa participant aequaliter essentialem rationem enuntiationis, scilicet significare verum vel falsum; tam proprie enim et essentialiter significat verum vel falsum affirmativa propositio quam negativa, et eodem modo potest terminare iudicium assensus vel dissensus ; non enim minus verum est dicere affirmative : Verbum Divi-

num est Deus, quam negative : Verbum Divinum non est creatura. Homo est animal, quam : Homo non est lapis ; ergo univoce conveniunt in significando verum vel falsum.

Quod vero divisio sit essentialis, non accidentalis, ex eo probatur : Quia est divisio penes formam essentialem propositionis, quæ est copulatio extremorum significativa veritatis, quatenus fundatur in convenientia vel inconvenientia eorum inter se; nam ante convenientiam vel inconvenientiam extremorum nulla substantia enuntiationis concipi potest; tunc autem primo et essentialiter ipsa ratio enuntiationis concipitur et constituitur, quando intelliguntur extrema uniri in ordine ad veritatem: ergo essentialis differentia in ratione unionis hujus facit essentialem differentiam in ratione enuntiationis. Hac enim ratione hypothetica differt essentialiter a categorica, quia differt in ratione et modo copulandi et componendi; sed copulatio negativa essentialiter differt ab affirmativa, cuius negatio essentialiter opponatur affirmationi, siquidem destruit illam totaliter; ergo etc.

Dico secundo : Divisio propositionis penes quantitatem, scilicet in universalem, particularem etc., non est essentialis, sed accidentalis. — Supponimus quod quantitas propositionis non invenitur in omni propositione, sed solum in propositione constante termino communi; nam si constet subjecto singulari, propositio non est quanta, quia quantitas in propositionibus attenditur penes extensionem subjecti ad plura, vel pauciora; singularis autem propositio caret extensione, quia soli convenit uni, unde est quasi indivisibile in genere quantitatis propositionis.

Ex quo manifeste deducitur quod ista divisio penes quantitatem est

accidentalis. Tum quia non sumitur penes id quod est essenziale in propositione, scilicet penes significationem veritatis, seu copulationem extremorum, sed penes extensionem subjecti in ea quibus potest convenire praedicatum ; unde supponit enuntiationem constitutam, et essentialiam propositionis significantem ipsam veritatem complexam, quae per copulationem extremorum constituitur. Tum quia si inveniri potest tota essentia propositionis in individuo sine ulla quantitate, ut in propositione singulari, ergo divisio penes quantitatem non est essentialis, quia sine illis speciebus essentia invenitur.

Et si dicas : Nam possunt aliquae propositiones specie differre solum ratione quantitatis, ut si dicas: Omnis homo est albus; aliquis homo est albus, prima est falsa et secunda vera, et solum ratione quantitatis; ergo diversa quantitas essentialis et specificum discrimen facit.

Respond. neg. ant. : Quia veritas et falsitas non sunt essentialis differentia ut supra diximus; unde ex hoc precise quod una sit vera et altera falsa ex variatione quantitatis non sequitur quod sint essentialiter diversae. Et praesertim hoc est verum quantum ad essentialem differentiam propositionis ex parte formae et artificiosae compositionis; sic enim non est essentialis differentia inter illas duas propositiones. Ex parte autem materiae, scilicet quia res significata est diversa, non est aliqua repugnantia quod possint aliquae propositiones specificè differre, quia res specie distinctas significant, sed hoc non est ratione quantitatis, sed etiamsi ejusdem quantitatis sint, hoc modo differunt specie, ut si dicas : Omnis homo est animal ; omnis equus est hinnibilis.

Solvuntur objectiones.

Primo arguitur ad probandum non recte dividi propositionem in affirmativam et negativam: Nam affirmatio et negatio explicantur per esse et non esse: affirmatur enim dicendo quod aliquid est, et negatur dicendo quod non est; sed ad esse et non esse non potest dari aliquid commune, aut aliquod tertium medium inter illa, cum immediate opponantur; ergo ista divisio nec est bona, neque univoca; cum ad esse et non esse nihil sit univocum. Et confirm.: Quia affirmatio et negatio traduntur per prius et posterius; affirmatio enim prior est negatione, nam negatio in affirmatione fundatur, ut constat ex Aristot., i Perih., cap. de enuntiat; et D. Thoma, ibi lect. viii. Ergo non est divisio generis in species, sed analogi in analogata. Conseq. patet, quia species unius generis sunt simul natura, ut dicitur in Postpradicamentis; ergo non potest tradi divisio generis penes species quae se habeant ut prius et posterius.

Respond. : In illo argumento aliquos male torqueri, sed sino fundamento. Concedo enim inter esse et non esse non dari medium, nec aliquid commune abstrahi posse; sed inter significare esse vel non esse potest dari aliquid commune abstrahens ab utroque, scilicet significare complexa extrema, et unire illa, quod postmodum determinate significantur unita penes affirmationem vel negationem, quorum una significat esse, alia significat non esse. Itaque ipsum esse et non esse contradictorie opponuntur, ipsa vero significatio affirmans et significatio negans non opponuntur contradictorie, sed contrarie, quia utraque significatio est positiva, et se habent sicut duae

species significationis artificiosae et complexae, et haec significatio complexa enuntiative est ratio illis communis.

Ad confirm. resp. ex doctrina S. Thomae, i Perih., lect. viii; et Opus. xlviii, ubi solvit hoc ipsum argumentum, quod non omne prius et posterius constituit analogiam, ut patet in speciebus numeri; unus enim numerus prior est alio, et tamen univoce sunt numeri; et potentia et habitus et actus habent rationem prioris et posterioris, et tamen univoce sunt qualitas; sed illa prioritas, quod facit inqualiter participare rationem superiorem, ita quod in uno sit principalius et per se, in alio secundum quid et per accidens, facit analogiam; sicut ens respectu substantiae et accidentis, sanum respectu animalis et herbei; in uno enim invenitur per prius, in alio per posterius. Et dicuntur species unius generis esse simul natura simultate participandi rationem superiorem, non simultate existendi inter se.

Secundo arg.: Non potest idem divisum duplici essentiali divisione dividi, siquidem essentialia differentia ex quo dividunt genus, et adequate opponuntur inter se intra idem genus; sed propositio dividitur essentialiter in categoricam et hypotheticam, ut dictum est, art. praecedens; ergo non potest iterum dividi essentialiter in affirmativam et negativam, cum una divisio non contineatur sub alia. Et confir.: Quia genera non subalternatim positorum non possunt eadem esse species, ut dicitur in Anteprad.; sed categorica et hypothetica sunt genera non subalternatim posita; ergo non possunt dividi eisdem differentiis essentialibus, sed utraque potest dividi in affirmativam et negativam, et rursus tam affirmativa quam negativa, in categoricam et hypotheticam. Ergo ista divisiones non pos-

sunt esse essentielles, sed accidentales.

Resp.: In primis nullum esse inconueniens quod idem dividatur pluribus divisionibus essentialibus immediate, quando sunt divisiones inadaequatae, quando scilicet aliqua essentia constituitur pluribus formalitatibus, quarum quaelibet partibilis est in aliquas species. Quae est doctrina S. Thomae, i-ii, quaest. xcv, art. iv, ubi inquit: « Quod sunt multa de ratione legis humanae secundum quorum quodlibet lex humana proprie et per se dividi potest », et ibi numerat diversas divisiones per se et essentielles legis humanae secundum inadaequatas considerationes. Imo in divisionibus praedicamentorum non est necesse omnem divisionem fieri per duas species adaequatas, sed per plures, quibus idem genus dividi potest; sicut animal potest dividi in gressibile et volatile, et rursus in reptile et natabile et in multas et varias species essentielles. Et similiter qualitas dividitur immediate in habitum et dispositionem, in potentiam et impotentiam etc.

Secundo responderi potest affirmationem et negationem non esse immediatam divisionem propositionis, sed subdivisionem ejus. Primo enim dividitur in categoricam et hypotheticam, categorica autem in affirmativam et negativam. Quod ex Philosopho, in i Perih., Gap. de enuntiat., sumpsit D. Thomas, ibi lect. vm, dicens: « Quod enuntiatio quaedam est una simplex, quaedam conjunctione una. » Et statim addit: « Alia subdivisio enuntiationis est quod si enuntiatio sit una, aut est affirmatio, aut negatio. » Quod statim amplius explicabitur.

Ad confir. resp.: Ex hac ultima solutione regulam antepredicamentalem hic non habere locum, cum sint genera subalternatim posita divisio in categoricam et hypotheticam,

et subdivisio categoricae in affirmativam et negativam. Et cum instatur quod etiam hypothetica dividitur in affirmativam et negativam. Resp. primo hypotheticas non dici per se affirmativas aut negativas, nisi ratione suarum categoricarum, ex quibus constant; nam ipsae copulae hypotheticae proprie non negantur, sed copulae verbales, ex quarum negatione propositiones etiam hypotheticae redduntur negativae. Unde quando fiunt contradictoriae in hypotheticis, negationes ponuntur in copulis categoricis, non in hypotheticis (nisi forte negatio toti enuntiationi praeponatur); ut si dicas hanc copulativam: Petrus currit, et Joannes legit, contradictoria ejus erit disjunctiva haec: Petrus non currit, vel Joannes non legit, ut bene advertit M. Soto, lib. m Summ., cap. ix, not. 5, ubi copulae hypotheticae, scilicet ly et, ly vel utrobique non negantur.

Secundo resp.: Quod, si hypothetica per se dividitur in affirmativam et negativam, talis affirmatio et negatio est longe diversa ab affirmatione et negatione, quae dividit categoricam, cuius copulae categoricae et hypotheticae sunt longe diversae, et ita non sunt capaces affirmationis et negationis secundum eandem rationem; copula enim categorica est verbum, copula vero hypothetica est modus, ut ly et, ly vel, ly si. Sicut qualitas quae est dispositio in genere dividitur in dispositionem permanentem, quae est habitus, et transeuntem, quae est dispositio tantum; et tamen quando qualitas dividitur etiam in passionem et passibilem qualitatem penes hoc quod sit permanens et transiens, non dividitur eisdem differentiis permanentis et transeuntis, quibus dispositio, sed diversis.

Ult. arg.: Nam aliquae propositiones sunt simul affirmativae et negati-

tivae, seu mixtae qualitatis, ut haec propositio : Petrus est, et non fuit albus; ergo ista divisio non est essentialis, quia duae essentielles differentiae non possunt eidem individuo convenire. Nec dici potest quod illa est duplex propositio et non una; contra enim est, quia solum constat uno subjecto et praedicato, et unico iudicio judicari potest; ergo est unica formaliter, licet virtualiter possit esse multiplex, quia ex illa multae formari possunt. Et confirm. ,quia propositio affirmativa et negativa possunt esse synonymae, ut: Homo est rationalis, homo non est irrationalis, ergo sunt ejusdem speciei. Patet consequ., quia respiciunt idem objectum, ab objecto autem sumitur species.

Resp. : Quod in propositionibus mixtae qualitatis virtualiter invenitur duplex propositio, quia est quasi duplex, licet de eodem subjecto dicatur, eo quod multiplicatur copula; sed tamen, quia formaliter est unica propositio, dicetur pertinere ad speciem affirmativae illa propositio mixta* qualitatis quae infert unam affirmativam, et pertinebit ad negativam illa quae infertur ex una negativa, prout diximus in textu, in cap. de divisionibus propositionis. Et sic non constituitur unica propositio formaliter in duplici specie, sed formaliter in unica tantum, virtualiter autem, quia est duplex, in duabus.

Ad confirm. respond. : Quod illae duae propositiones, licet sint ejusdem speciei ex parte materiae seu subjecti materialiter considerati, tamen ex parte formae et artificiosi modi enunciandi sunt diversae; quod est esse ejusdem speciei posterioristice, diversae autem prioristice; sicut ex eodem objecto et materia potest fieri enthymema et syllogismus, quae in ratione artificiosae orationis et consequentiae sunt diversae spe-

ciei, posterioristice autem tunc erunt ejusdem rationis.

QILESTIO VI.

DE SUPPOSITIONE ET ALIIS PROPRIETATIBUS PARTIUM ENUNCIATIONIS.

Ordo doctrinae postulat ut, explicata essentia seu natura propositionis incipiamus explicare illius proprietates. Et prius agemus de proprietatibus partium, in hac quaestione; deinde de proprietatibus totius propositionis, in sequenti. Proprietates partium sunt suppositio, ampliatio etc., proprietates totius, oppositio, conversio, aequipollentia.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum definitio suppositionis sit bona.

Definivimus in textu suppositionem quod sit acceptio termini pro aliquo de quo verificatur juxta exigentiam copulae; unde ad ejus exactam explicationem tria inquirenda sunt. Primum circa genus, quomodo intelligatur quod suppositio est acceptio. Secundum circa differentiam, quomodo sit verificatio termini juxta exigentiam copulae. Tertium, an solum intra propositionem inveniat suppositio.

Prima difficultas. Circa primum, acceptio in definitione suppositionis sumitur pro usu passivo, seu ordinatione intellectus, qua utitur aliquo termino, seu ordinat et comparat illum in ordine ad aliquid. Et constat distingui suppositionem a significatione, cum significatio termini sit permanens et una, suppositio autem variari possit eadem significatione manente; quia illa ab impositione, quae non mutatur, de-

pendet, haec ab applicatione et usu intellectus, quo applicat et. utitur aliquo termino. Et cum ista acceptio sit passiva, seu usu[^] passivus termini, qui supponit et accipitur, necessario requirit acceptionem activam, quae non est aliud quam actus intellectus ordinans et comparans ipsum terminum, et consequenter denominans ipsum non solum cognitum, sed etiam sic directum, et applicatum, et acceptum; et in hac acceptione passiva fundatur ipsa relatio rationis, in qua formaliter consistit intentio suppositionis.

Secundo dicendum est quod acceptio ut sic est communis ad multiplices et varias intentiones, quae in acceptione fundantur; sicut est ratio praedicati et subjecti, ratio ampliationis et restrictionis, et appellationis, et similium, quae omnia fundantur in aliqua acceptione intellectus, id est in aliqua ordinatione et comparatione, qua aliquem terminum comparat secundum diversas considerationes et rationes : vel comparando unum terminum ad alium in ratione subjecti et praedicati, qui sunt respectus de quo aliquid dicitur et quod de aliquo dicitur, vel in ratione applicationis, qua significatum unius determinat significatum alterius, ut in appellatione, vel comparando terminum ad id pro quo substituitur, ut in suppositione, vel ad ea ad quae extenditur, vel ad quae restringitur ut in ampliatione et restrictione. Quare haec acceptio intellectus, quae ponitur ut genus suppositionis, nihil aliud est quam ordinatio intellectus circa aliquem terminum, non ut significet (id enim facit impositio, non acceptio termini), neque ut conficiat propositionem absolute (id enim pertinet ad exercitium termini in ratione partis), sed ut coordinetur et applicetur secundum diversos res-

pectus et usus cum aliis terminis et cum tota propositione.

Sed objic. : Quia si acceptio est communis omni intentioni, quae fundatur in usu passivo intellectus, ut intentio praedicati et subjecti, appellationis, ampliationis etc.; ergo debuit in omnium istarum intentionum definitione poni acceptio tanquam genus, et non in sola definitione suppositionis : imo in definitione signi debuit poni, nam etiam signum accipitur pro eo quod significat et pro illo substituitur. Vel si respectu istorum non est genus, neque respectu suppositionis.

Et confirm. : Quia in ista propositione : *Essentia divina est Pater*, ly *essentia divina* accipitur pro *Patre*; et tamen non supponit pro illo; ergo mala est definitio. Maj. prob. : Quia si acciperetur pro *Filio*, aut *Spiritu Sancto*, aut pro tota *Trinitate*, esset falsa; ergo accipitur pro solo *Patre*. Min. prob. : Nam si supponit pro *Patre* posset concedi ista : *Essentia divina generat*, quia supponit pro *Patre*, qui generat, sicut conceditur quod *homo ambulat*, quia *Petrus ambulat*, pro quo supponit *homo*, licet directe non significet *Petrum*, sicut neque *essentia divina Patrem*. Et conf. secundo : Nam in libro clauso terminus supponit, siquidem ibi invenitur propositio scripta; ergo et suppositio : et tamen ibi non accipitur passive ab intellectu, quasi in actu, quia non cognoscitur actu; ergo non consistit *essentia suppositionis* in actuali usu et acceptione intellectus. *

Respond. : Quod in aliis proprietatibus, seu intentionibus, quae fundantur in passivo usu intellectus semper subintelligitur acceptio; ut cum dicitur : *Appellatio est applicatio significati formalis etc.*, sensus est quod est acceptio applicativa. Et quando dicitur quod amplia-

tio est extensio etc., intelligitur acceptio extensiva. Exprimitur autem potius in suppositione quam in aliis quia, cum sit prima inter istas proprietates logicales quae conveniunt termino intra propositionem, non potuit alio nomine exprimi ipsa ratio communis, nisi per acceptionem. Aliae vero proprietates, quae sunt quasi additiones, vel extendendo, vel coarctando, vel modificando etc., possunt aliis nominibus exprimi. Signum autem non accipitur vel substituitur pro significato eo genere acceptionis de quo hic loquimur, substituitur enim solum in praesentando, vel significando mediante impositione, seu repraesentatione; in praesenti autem loquimur de acceptione quasi applicativa et ordinativa termini significantis ad aliquem usum intellectus.

Ad primam confir. resp.: Quod, ut dicit S. Thomas, i part., quaest. xxxix, art. y, ad 4, Essentia divina non supponit pro Patre ex modo significandi (qui maxime attenditur in verificatione locutionis). siquidem significatur ut abstracta a personis; sed ratione identitatis et summae simplicitatis supponere poterit pro Patre, seu verificari de illo. Et ideo quando significatur identitas per verbum est, accipitur et supponit pro persona essentia divina, ratione identitatis; quando vero significatur actus notionalis et proprius personae, non supponit ly essentia pro persona, quia tunc non significatur identitas, sed proprietas personae, a qua ex modo significandi abstrahit ly essentia.

Ad secund. confir. resp.: Quod in scriptura clausa invenitur propositio et suppositio, et reliquae proprietates logicales, quasi in signo non actualiter cognito; et ideo solum virtualiter, non autem in actu sunt ibi tales intentiones. Non tamen eodem

modo concedendum est quod ibi sit signum virtualiter, et non formaliter, quia ipsa scriptura, quae est in libro clauso formaliter in se ipsa est imposita ad significandum, sicut et voces; et ita licet actu non repraesentet scriptura, actu tamen est imposita, et ideo actu est signum, quia actualis essentia signi non consistit in actuali exercitio repraesentandi, quia signum dicitur repraesentativum, non repraesentatio. Suppositio autem fundatur in actuali applicatione et usu intellectus. Quamquam etiam relatio rationis signi, quae invenitur in libro clauso non sit actu existens, nisi actu cognoscatur, denominatur tamen signum ab ipsa impositione et fundamento proximo hujus relationis. De quo plura dicemus, quaest. xxi Logicae.

Secunda difficultas. Ad secundam difficultatem a principio positam, quae tangit differentiam suppositionis, scilicet quod sit acceptio pro aliquo pro quo verificatur, ut respondeatur, notandum est quod, ut diximus in Text., c. x, aliud est verificatio termini, aliud verificatio propositionis; stat enim quod aliqua propositio non verificetur, ut ista; Homo est lapis, et tamen termini vere supponant et verificentur. Atque ita verificatio propositionis sumitur penes ipsum esso vel non esse a parte rei, sicut significatur per esse vel non esse propositionis. Ad verificationem autem termini supponentis sufficit quod illud pro quo supponit, inveniri et designari possit secundum exigentiam illius copulae et verbi, cui applicatur, ut supponat, ut loco citato latius diximus. Et ista verificatio, seu designatio, potest aliquando fieri ad sensum, ut si res sit sensu demonstrabilis, vel ad intellectum si sit occulta vel in abstracto considerata, ut ibidem diximus. Imo aliquando non potest fieri demonstratio in ipso termino

immediate, sed mediate et facta resolutione illius; ut cum dico : Omnis homo est animal, non debeo demonstrare aliquid quod sit omnis homo, sed resoluta illa universali in suas singulares : Hic homo est animal, et ille etc., in quolibet illorum potest demonstrati : Hoc est homo.

Hoc supposito, aliqui recentiores non admittunt suppositionem in hoc sensu quod debeat verificari pro aliquo juxta exigentiam copulae; unde solum restat nobis probare quod ita admittendum sit. Et fundamentum est: Quia dantur aliquae propositiones de subjecto non supponente, quando scilicet alicui termino adjungitur restrictio aliqua, vel terminus illi repugnans; ut si dicas : Angelus corporeus movetur; Deus creatus intelligit, ly angelus et ly Deus non supponunt, quia non datur angelus corporeus, nec Deus creatus. Et hoc ideo quia, ut substituatur terminus pro aliquo, oportet quod non sit impeditus, nec aliquid ei repugnet, ut possit pro tali re substitui : ergo similiter, si in ordine ad aliquam copulam repugnat inveniri id pro quo substituitur, non poterit substitui pro illo stante tali copula; ut si dicas : Adam est, Antichristus fuit, non datur talis Antichristus, qui fuerit, nec talis Adam, qui sit; ergo non potest substitui pro illo. Requiritur ergo ad substitutionem, seu suppositionem verificatio termini juxta copulam, id est quod possit inveniri et designari id pro quo supponit terminus, juxta significationem talis copulae.

Sed dices : Nam in aliquibus propositionibus subjectum supponit et non verificatur juxta copulam; ergo etc. Ant. prob. : Primo, in propositionibus falsis, ut: Adam est; Antichristus fuit. Illae propositiones sunt falsae, quia praedicata non conveniunt rebus, pro quibus subjecta

supponunt, alias non intelligeremus falsitatem propositionis, nisi cognosceremus cui disconvenit, vel repugnat praedicatum; ergo pro aliquo supponit illud subjectum. Et in hac propositione : Chimaera erit, ly ehymaera supponit, siquidem ampliatur a verbo erit, et ampliatio est extensio a minori ad majorem suppositionem, et tamen non verificatur juxta copulam quod aliquando erit chymaera; ergo stat bene suppositio, sicut et ampliatio, sine verificatione. Secundo, in propositionibus optativis et imperativis, termini possunt supponere, quia determinate de aliquo dicuntur, et tamen non verificantur juxta aliquam copulam, quia ibi non est. Ac denique in propositionibus aeternae veritatis, ut : Homo est animal, non potest verificari terminus, demonstrando illum per pronomen hoc, ad aliquam differentiam temporis, cum verbum illud absolvatur ab omni tempore ; ergo datur suppositio sine verificatione. Confirm.: Quia verificatio termini fit per aliam propositionem distinctam ab illa in qua supponit terminus, ut diximus; ergo talis verificatio non potest pertinere ad differentiam constitutivam et essentialem suppositionis.

Respond. Neg. ant. Ad prim. prob. dicitur : illas propositiones ideo esse falsas, quia sunt de subjecto non supponente, quia secundum illam copulam non invenitur aliquid pro quo supponant. Non autem semper requiritur ad falsitatem quod terminus supponat pro aliquo, cui disconveniat praedicatum, sed sufficit quod non supponat, id est non inveniat sub tali copula, et tamen de illo affirmetur praedicatum. In illa autem propositione : Chimaera erit, vel non datur proprie ampliatio, quia non datur suppositio vera; vel, si est ibi ampliatio, non debet sumi pro majori extensione suppositionis,

sed pro extensione suppositorum vel temporum ad quae fit ampliatio, sive terminus supponat, sive non.

Ad secundam vero probat, respondet. : Quod in illis orationibus optativis etc., termini supponunt juxta exigentiam copulae. Ut in optativis, si sint de futuro verificatur terminus ex parte subjecti pro eo qui est vel erit, ut si dicas : Utinam Petrus fiat justus, ly Petrus supponit pro Petro, qui est vel erit; si sit de praeterito, ut : Utinam fuisset justus, supponit pro eo quod est, vel fuit, et sic de aliis. In imperativis supponit pro praesenti, ut si dicas : Petre, fac hoc, Petrus debet supponere pro praesenti, cui imperatur; et similiter in vocativis etc. Itaque ad suppositionem sufficit oratio in qua inveniat copula juxta cujus exigentiam potest inveniri et demonstrari talis terminus, et sic intelligimus solum supponere in propositione, sumendo propositionem pro omni oratione constante ex copula. In suppositione autem naturali, ubi veritas abstrahit a tempore, verificatio subjecti supponentis non demonstratur ad sensum, sed ad intellectum, quia verificatur secundum existentiam verbi abstrahentis a tempore. Ut si dicas : Petrus est homo, ly Petrus supponit demonstrando Petrum per intellectum secundum se, ut dicendo illud quod est Petrus, ly est abstrahente a tempore; et quando dico: Homo est animal, demonstrando per intellectum hoc quod est homo secundum se, non ratione status singularis, vel universalis.

Ad conf. resp. : Quod verificatio termini non constituit suppositionem, secundum quod fit quasi in actu signato, et ut demonstrata per aliam propositionem; sed verificatio in actu exercito lit in ipsa propositione in qua supponit, postea autem

manifestatur et probatur in alia propositione distincta.

Tertia difficultas. Ad tertiam difficultatem a principio propositam, respond. : Terminum nullo modo supponere actu extra propositionem vel orationem constantem copula, juxta cujus exigentiam possit acceptio termini verificari. Ratio sumitur ex dictis : Quia suppositio non est substitutio secundum solam rationem significationis (sic enim constat inveniri extra propositionem), sed supposita significatione substituitur terminus pro aliquo secundum applicationem et respectum ad alterum. Ut ergo vere supponat, requiritur quod sic inveniat et designari possit id pro quo supponit, alioquins non invenitur, neque est designabile, non est etiam applicabile in tali substitutione. Ex eo autem constat inveniri, seu designari posse id pro quo supponit, si demonstretur per aliquam copulam, quia ratione alicujus verbi constat quod sit, vel non sit, seu inveniat id pro quo aliquid supponit. Requiritur ergo necessario quod terminus jungatur alicui verbo, ut respectu illius inveniri et demonstrari possit id pro quo terminus accipitur. Adde quod respectu unius copulae potest substitui, respectu alterius non potest; ut si dicas : Adam fuit, ly Adam supponit respectu praeteriti; si vero dicas : Adam est, non supponit, quia non invenitur, et consequenter nec verificatur respectu temporis praesentis. Et aliquando etiam suppositio variatur ratione copulae non absolute sumptae sed respectu praedicati; ut cum dico : Homo est nomen, homo est species, ly homo non supponit ratione solius copulae est, ut significat tempus praesens, sed cognoscitur supponere materialiter in uno, et simpliciter in altero, quia sic exigit praedicatum per talem copulam unitum termino;

ergo in ordine ad diversam copulam diversa species suppositionis sumi potest.

Sed objic. : Nam terminus extra propositionem vere habet rationem termini et partis; ergo dicit ordinem ad verbum mediante cuius conjunctione potest componere; ergo habet rationem suppositionis, sicut et habet potentiam proximam ad compositionem. Sicut enim ad componendum terminus non dicit actum, sed potentiam, sic etiam ad supponendum, praesertim cum suppositio sit proprietas termini, et consequenter non separatur ab ipso, neque intra, neque extra propositionem. Et conf.: Quia extra propositionem etiam terminus dicit ordinem ad verbum, vel ad alium terminum. Tum in orationibus imperfectis, ut si dicas : Petrus albus, homo justus, ubi unus terminus accipi potest in ordine ad alium; cur enim solum accipietur in ordine ad verbum. Tum etiam in orationibus perfectis non enuntiativis, quae vere et proprie constant verbo, licet non enuntiando, sed imperando, vel optando etc. Gonfir. secundo : Nam si terminus solum supponit intra propositionem, quia substituitur secundum exigentiam verbi, sequitur quod omnes propositiones affirmativae verae sint essentielles, ut patet in hac propositione : Petrus currit, quae ideo est vera, quia juxta exigentiam copulae supponit pro Petro currente; sed de Petro currente est essenziale dicere quod currit; ergo est propositio essentialis.

Resp. ad principale argument. : Esse differentiam inter rationem termini et rationem suppositionis, quod intentio termini solum est intentio partis et substitutio significationis; utrumque autem non fundatur in ipso actuali exercitio vel significandi, vel componendi, sed in habilitate et potentia ad compo-

nendum vel significandum; ratio enim partis non est ratio componendis, sed compositivi, et similiter ratio signi est ratio significativi, non significantis. At vero intentio suppositionis resultat ex actuali determinatione et usu passivo intellectus circa aliquem terminum, quem determinat et applicat, sive in mente, sive in voce vel scripto, pro isto vel illo pro quo verificatur; unde ante actuale applicationem intellectus non datur ista determinatio. Quod vero dicitur esse proprietatem termini, respond. suppositionem non esse proprietatem termini in omni statu, sed prout applicatur intra propositionem, sicut proprietas gravis est quiescere, non absolute, sed in centro.

Ad primam confirm. resp. : Quod extra propositionem terminus dicit respectum ad verbum, vel ad praedicatum per modum partis potentis componere, non autem per modum actus determinati et substituti pro aliquo, quod vere inveniatur ita substitui, eo quod non potest constare quod vere sic inveniatur, nisi in ordine ad aliquod verbum constet inveniri. Unde in orationibus imperfectis non constantibus aliquo verbo non datur suppositio, quia nondum datur id per quod debet verificari et designari quomodo vere et proprie supponat terminus. Cujus signum est quod quando sine verbo conjunguntur termini, ut dicendo : Homo albus, illud complexum est indifferens ad quodcumque genus suppositionis; possunt enim formari ex illo complexo suppositio materialis, dicendo : Homo albus est vox complexa, vel formalis dicendo : Homo albus disgregat visum, vel simplex dicendo : Homo albus est preedicabile de multis-, vel naturalis dicendo : Homo albus est coloratus, vel accidentalis dicendo : Homo albus ambulat. Unde si est indiffe-

rens ad omnes species suppositionis, manifestum est quod nullam habet in actu, et sic determinatur et verificatur ratione copulae. In propositionibus autem non enuntiatis constantibus verbo, jam diximus posse reperiri suppositionem.

Ad. secund. conf. respond. : Quod licet in illa propositione ly Petrus supponat identice pro Petro currente, illa tamen propositio non est essentialis, quia ad essentialem propositionem non sufficit identitas subjecti cum praedicato ex parte suppositi et ex parte suppositionis ejus, sed requiritur necessaria connexio et habitudo terminorum, quae est identitas quasi formalis. Unde in praedictis propositionibus accidentalibus est quidem vera conjunctio et unio inter praedicatum et subjectum, non tamen est necessaria; unde licet supponant pro eodem, non tamen sub ea formalitate necessariae connexionis, quae requiritur ad essentialem propositionem, sicut si formaliter significaretur ex parte subjecti, dicendo : Petrus currens currit, tunc enim est propositio essentialis, quia habitudo terminorum non solum veritatem fundat, sed intrinsecam necessitatem significat.

ARTICULUS II.

Utrum suppositio impropria reperiatur in conceptu mentis ultimato.

Punctum hujus difficultatis nascitur ex ipsa definitione suppositionis impropriae, seu metaphoricae, quae est acceptio pro eo quod terminus improprie, et per translationem significat; quod in terminis vocalibus videmus fieri, quia unus terminus transfertur ad supponendum pro alia re quam sit illa, quam directe significat, eo quod habet aliquam convenientiam, vel similitu-

dinem, aut comparisonem cum ipsa; omnis enim metaphora in aliqua comparisonem, vel similitudine fundatur. Inquirimus ergo an in ipso conceptu mentis ultimato, qui est naturalissimililudo alicujus rei, inveniatur fundamentum ut applicari possit pro eo quod non significat naturaliter et proprie, sed pro eo cum quo potest habere aliquam similitudinem, vel comparisonem metaphoricam. V. g., in illa vulgari propositione : Vicit leo de tribu Juda, ut sit impropria suppositio in mente, requiritur quod conceptus veri leonis, et qui est naturalis et expressa similitudo leonis supponat et applicetur pro Christo, quem non significat proprie et directe; nam si supponeret pro vero leone, propositio esset falsa : ut autem supponat pro Christo improprie, non debet repraesentare illum aequae directe cum representatione veri leonis, alias ille conceptus esset ambivocus, et suppositio pro Christo non esset impropria, sed propria utriusque, scilicet Christi et leonis, quia utrumque proprie et naturaliter repraesentaret, sicut nomen aequivocum proprie supponit pro quolibet significato. Est ergo difficultas : An sufficiat ad suppositionem impropriam ille conceptus veri leonis, ut potest saltem in obliquo connotare Christum ut similem leoni; an vero requiratur alius distinctus conceptus ad supponendum, qui directe repraesentet Christum cum connotatione leonis in obliquo, non repraesentando Christum absolute, sed comparatum leoni.

In hoc ergo puncto divisi sunt auctores. Nam quidam simpliciter et absolute fatentur dari suppositionem impropriam, quia existimant in praedicta metaphora illum conceptum veri leonis repraesentare Christum connotative sub analogia, et similitudine quadam ad leonem

illo primo modo. Alii vero existimant conceptum illum veri iconi* nec representare Christum, nec supponere pro illo, sed formare alium conceptum representantem Christum cum aliqua comparatione et ratione ad verum leonem, illo secundo modo, et ita supponere proprie ratione rei significatione pro Christo cum connotatione ad leonem.

Nihilominus huiusmodi dico : Quod simpliciter ludo secunda sententia in sensu D. Thomae probabilior videtur; et hoc sequuntur plures ex Thomistis: non tamen caret probabilitate prima sententia. — Prima pars deducitur ex U. Thoma, in prae., q. Xin, art. x, ubi inquit: » Quod cum nominamus Deum secundum participationem, intelligimus nomine Dei aliquid habens similitudinem veri Dei. » Deus autem secundum participationem est Deus metaphorice, sicut Christus est leo metaphorice; ergo audito nomine Dei metaphorice, intelligimus id quod habet similitudinem veri Dei, et nomine leonis metaphorice intelligimus id quod habet similitudinem veri leonis; non ergo est conceptus veri leonis, sed distinctus a conceptu, ac licet ejus quod habet similitudinem veri leonis; ideo autem est conceptus Christi cum quodam connotatione ad leonem.*

Et fundamentum sumitur ex dictis. Nam illa suppositio metaphorica non potest verificari pro eo quod est leo verus, sed pro eo quod est tanquam leo; nam leo verus de tribu Iuda non invenitur, nec supponit magis quam si diceretur angelus corporeus, vel homo regibilis; solum ergo supponit et verificatur pro eo quod est tanquam leo. Sed conceptus veri leonis non potest esse conceptus ejus quod est tanquam leo, quin, ut dictum est, alium conceptum formamus de vero leone,

alium de eo quod comparative se habet tanquam verus leo; ergo si pro hoc secundum verificatur illa suppositio, et non pro primo, iste secundus conceptus supponet, et non primus. Ut autem esset suppositio impropria, deberet conceptus veri leonis supponere pro eo quod non est leo, sed tanquam leo, non significando illud proprie; sicut vox leo trahitur ad supponendum pro eo quod non est leo, sed sicut leo. Et conf.: Quia conceptus veri leonis solum significat naturaliter propriam similitudinem leonem verum, sub qua non colligitur Christus et proprietatem fortitudinis, cui assimilatur Christus, quin illi potest comparari, et ratione huius comparationis nominatur nomine ejus cui comparatur. Illic autem comparatio supponit alium conceptum representantem Christum ut comparatum leoni, et non absoluto; ejusdem enim ad seipsum non est comparatio: unde analogae metaphorice vocantur duo nunc conceptus, ut dicemus in Logica, Qu. xvi, art. v, et Deus connotative aut comparative cognitus ad orationem dicit alium conceptum a creaturis. Ergo cum suppositio arcepiat distinctum terminum pro quo nunquam quod predicatur, vel subjicitur, vel pro eo quod in obliquo non notatur, licet ab eo possit nominari in voce, sequitur quod in mento conceptus leonis* veri non supponat pro Christo, licet non notetur in Christo, sed conceptus Christi, ut comparatus leoni, et iste non improprie supponit.

Ex quo inferitur quod ille conceptus veri leonis, quando aliquis concipit illam propositionem: Vicit leo, non est necesse quod corrumpatur, Addita illa particula ex tritu sed format intellectus alium conceptum huiusmodi secundum quod habet connotationem et comparationem ad conceptum veri leonis, et

sic primus conceptus veri leonis non se habet ut res supponens, sed ut terminans comparisonem et connotationem Christi ad se.

Secunda pars conci..quam tenent etiam aliqui Thomistae sequentes Magistr. Soto, lib. ii, Summul. cap. x, notab. iii, fundatur in hoc quod ad supponendum non requiritur significatio alicujus rei, sed ordinatio et applicatio intellectus etiam pro eo quod non significat, sed pro eo cui assimilatur significatum. Sufficit enim quod significet aliquid saltem secundo, ut dicatur habere capacitatem ut ab intellectu substituat et supponat pro illo, et non solum pro eo quod directe et formaliter significat; sicut terminus communis significat individua secundo et materialiter, et tamen supponit pro illis, et terminus connotativus pro substrato quod solum connotat, et unum analogum pro suis analogatis, etiamsi sit attributionis metaphoricae.

Solvuntur argumenta.

Primo arg.: Quia stat bene quod aliquis conceptus significet aliquid improprie; ergo stat bene quod supponat improprie. Conseq. constat, cum tota ratio negandi suppositionem improprie sit negatio significationis improprie in conceptu. Ant. prob. in omnibus conceptibus repraesentantibus rem non ut est in se, sed ad instar alterius et non per species proprias, sed per alienas; sicut cognoscimus Deum et angelos per sensibilia, et ens rationis per ens reale, et per conceptum unius analogati alterum analogatum; ergo non repugnat dari conceptum significantem improprie. Et conf. in connotativis et terminis communibus, qui supponunt pro individuis quae important in connotato et in obliquo;

ergo etiam conceptus veri leonis poterit supponere pro Christo significato in connotato et in obliquo. Et idem est in alienatione, quae reperitur in conceptu mentis, cum sit proprietas quaedam logicalis, quae est secunda intentio, et tamen definitur quod sit distractio a propria ad improprie suppositionem, atque adeo supponitur dari vere suppositionem improprie in mente.

Respond. Neg. antec. Ad prob. dicitur: Quod conceptus, qui repraesentant res non ut sunt in se, sed per species alienas, sunt conceptus improprie ex parte modi repraesentandi, non tamen ex parte rei representatae, licet ad instar alterius cognitae. Sicut conceptus quem formamus de Deo, vel de angelis, ex parte rei cognitae dicitur esse conceptus proprius Dei, quia ipsi soli attribuitur et appropriatur, ex parte tamen modi cognoscendi non cognoscitur proprio modo, ut est in se. Et idem est de aliis conceptibus in argum. relatis. Ad suppositionem autem improprie requiritur quod ex parte rei, pro qua supponit, non significet illam proprie, quia suppositio non est pro modo significandi, sed pro re significata. Analogum autem, si sit attributionis metaphoricae, non est analogum unius conceptus sed divinum, et ideo unus conceptus non supponit improprie pro alio, sed qui linet pro suo significato.

Ad confir. resp. : Quod intermino connotativo, vel communi, fit suppositio pro eo quod connotatur, et non solum pro formali significato, quia illud quod connotatur importatur tanquam res, seu subjectum, vel suppositum, unde potest supponere pro illo suppositione propria, quia non metaphorice, sed proprie significatur, licet tanquam materiale. At vero in metaphoris et aliis figuris rhetorici*, id quod connotatur

tur importatur tanquam terminus comparationis, quia omnis metaphora per quamdam comparationem formalem vel virtualem fit, unde pertinet quasi ad connotationem ex parte modi significandi, non ex parte rei significatae, et sic non supponit pro illo, sed formatur alius conceptus, qui rem proprie significat cum connotatione ad id per quod metaphora designatur. Quod autem dicitur de alienatione, negamus illam reperiri in conceptu ultimo, quia hic alienari non potest nisi corrumpatur; sed convenit illa secunda intentio voci vel conceptui non ultimo, ratione cujus distractio seu alienatio significationis verificatur.

Secundo arg. : Istaе duae propositiones : Vicit leo de tribu Juda, vicit Christus, non sunt synonymae, sed diverso modo significant; sed in ista propositione : Christus vicit, significatur Christus proprie; ergo in alia non potest idem proprie significari, sic enim ex omni parte propositiones eadem manerent. Si dicitur quod in una significat Christum proprie absolute et sine ullo respectu, in alia autem proprie cum aliquo respectu et connotatione. Contra est: Quia si non est significatio propria absolute in illa propositione : Vicit leo etc., ergo neque est suppositio propria absolute, quia suppositio propria fundatur in significatione propria; ergo, ut sit propria absolute, debet fundari in significatione propria absolute.

Et confirm.: Quia quando primum audio illos duos terminos: Vicit leo, repraesentatur mihi conceptus veri leonis; adveniente vero illa particula de tribu Juda, non corrumpitur ille prior conceptus veri intra propositionem; ergo manet intra illam sicut ante; ergo supponit non pro se, quia esset propositio falsa; ergo pro Christo, quem non signifi-

cat proprie; ergo supponit improprie. Quod conceptus veri leonis non corrumpatur patet : Quia si corrumpitur, ergo non concipitur Christus in ordine ad leonem, sed in se absolute sine respectu, siquidem non manet conceptus leonis in ordine ad quem ista connotatio desumatur; unde esset eadem propositio : Christus vicit, et : Vicit leo de tribu Juda.

Respond. solutione data, quae sumitur ex verbis D. Thomae supra relatis, quod « quando nomino Deum per participationem, intelligitur id quod habet similitudinem veri Dei. » Unde similiter quando Christum nomino leonem, intelligitur id quod habet similitudinem veri leonis, et hoc ex parte rei significatae est conceptus proprius Christi. Ad replic. dicitur quod conceptus Christi connotative cogniti, et non omnino absolute, est proprius Christi ex parte rei significatae, licet non ex parte modi significandi, quia cum quamdam connotatione et respectu ad alterum significatur. Suppositio autem propria vel impropria non attenditur ex parte modi significandi proprie vel improprie, sed ex parte rei proprie vel improprie significatae, pro illa enim substituitur et supponit tanquam pro supposito, et eadem ratione significatur Christus immediate ut res significata, licet sub modo respectivo et connotativo ad alterum tanquam ad terminum comparationis.

Ad confirm. resp. : Quod non est necesse corrumpi illum conceptum veri leonis, sed tamen, adveniente illa particula de tribu Juda, aliter applicatur, eo quod formatur conceptus de Christo, ut comparatur ad verum leonem quoad ejus fortitudinem, vel proprietates; unde manet conceptus veri leonis, ut terminus talis comparationis et connotationis, non ut praebens suppositionem

termini ex parte rei significata) improprie.

Ultimo arg. : Nam si prius formatur conceptus veri leonis, cum incipio audire illam propositionem, et postea formo conceptum Christi non absolute, sed relate et connotative ad verum leonem; ergo per discursum formatur illa propositio, quatenus ex collatione et comparatione unius ad aliud colligimus tali metaphora velle nos significare Christum. Si autem per discursum colligitur, et discursus formatur ex propositionibus tanquam ex praemissis, ergo prius formabuntur istae propositiones : Leo vicit de tribu Juda, et ille non est verus leo, sed habens similitudinem veri leonis, ergo Christus ut habens talem similitudinem vicit. Sed tunc in praemissis illa prima propositio: Vicit leo, etc., antequam inferat conclusionem non supponit pro leone vero, sic enim esset falsa; ergo tunc conceptus veri leonis supponit pro Christo improprie quod est intentum..

Resp.: Quod cum in istis metaphoris intellectus utatur quodam circuitu et comparatione ad significandum res, potest etiam uti discursu in colligendo significationem talis metaphorae, praesertim quando statim a principio non plene comprehendit metaphoram, sed indiget discursu ut illam intelligat. Dato ergo quod ibi interveniat discursus, ad instantiam respond. quod in illo discursu proposito illa prima propositio quae assumitur pro praemissa : Leo vicit de tribu Juda, non concurrit ibi quasi formaliter, sed quasi materialiter, et alia propositione in conceptu ultimato posita, scilicet: Haec propositio vocalis proponitur; vicit leo de tribu Juda, et haec non verificatur secundum significationem veri leonis, ergo secundum significationem ejus quod habet similitudinem veri leonis, hoc

est Christus, ergo etc. Hic est discursus, qui pro istis metaphoris formatur; assumitur enim propositio metaphorice repraesentata quasi pro majori, et cum in sensu proprio non verificetur, fit discursus ad videndum in quo sensu verificari possit; unde quando assumitur propositio metaphorica in majori, antequam plene intelligatur metaphora per discursum, illa propositio non est in conceptu ultimato, sed in conceptu non ultimato, quae repraesentat propositionem vocalem, et deinde discurrit circa ejus sensum, et cum inveniat metaphorice verificari, format in mente ultimata conceptum illius, qui habet similitudinem veri leonis, qui est Christus, et hic supponit in conclusione, estque suppositio propria.

Denique si dicas : Cur potest vox applicari pro eo quod non significat directe, sed in connotato metaphorice, conceptus autem non potest? Respond, quod in voce, cum non sit repraesentatio naturalis potest aliquid subintelligi et non significari ab illa, et ratione rei subintellectae accipi et supponere. Conceptus autem naturaliter repraesentat et comparat unum, alteri, et sic supponit, cum ratione rei solum significatae supponit.

ARTICULUS III.

Quae sint notanda circa alias species suppositionis et proprietates logicales.

Circa simplicem suppositionem solet esse difficultas; Quomodo distinguatur ab aliis suppositionibus, et primo a suppositione naturali? Nam videtur in suppositione simplici etiam importari connexio et habitudo necessaria terminorum; nam cum dico : Homo est species, ideo est suppositio simplex, quia fa-

cit hunc sensum : Homo conceptus conceptu proprio, seu in communi est species, sed illud praedicatum species essentialiter convenit conceptui communi hominis, ergo importat essentialem connexionem terminorum. Item ex alio capite definitio suppositionis simplicis convenit naturali, ut quando definitio praedicatur de definito; ut si dicas : Homo est animal rationale, ly homo accipitur pro immediato significato, quod per se et formaliter significat, nam ita definitur homo quod non definitur Petrus aut Paulus in singulari : ergo definitio suppositionis simplicis etiam convenit naturali, in qua definitio praedicatur de definito.

Secunda difficultas est: An possit inveniri suppositio simplex in termino singulari, ut cum dico : Petrus est individuum. Nam terminus singularis non videtur habere significatum immediatum distinctum a mediato, ratione cuius possit supponere simpliciter, sed solum habet unicum et adaequatum, pro quo supponit singulariter. Ex alia autem parte videtur quod, sicut in hoc termino Aorno, quando praedicatur aliquis terminus secundae intentionis de illo, datur suppositio simplex, quia non transit ad significata mediata, non enim valet: Homo est species, ergo Petrus est species; ita similiter quando praedicatur aliquod praedicatum secundae intentionis, quod non convenit naturae in communi, sed solum individuo, etiam supponit simpliciter, unde eodem modo non valet: Petrus est individuum et non est praedicabile de multis, ergo homo est individuum et non est praedicabile de multis.

Denique in propositionibus, in quibus praedicatum secundae intentionis repugnat subjecto, ut si dicas : Petrus est species, homo est individuum, subjectum debet supponar* simpliciter, quia praedicatum

est terminus secundae intentionis, quod non transit ad significata mediata; et tamen non occipitur pro eo quod primo et per se significat, cum conceptus praedicati repugnet conceptui subjecti, et consequenter non appellat proprium et per se conceptum illius ; ergo etc.

Ad istas difficultates breviter respond. supponendo suppositionem simplicem distinguere a materiali et personali : Ab illa quidem, quia suppositio simplex est pro ipsa re significata, non pro ipso nomine significante; a personali vero, quia supponit pro solo immediato significato et nullo modo pro mediato. Est enim prae oculis habenda illa doctrina S. Thomae, q. ix de Potentia, art. iv, quod nomen significat dupliciter, uno modo formaliter, alio modo materialiter. Significatum formale est illud, ad quod significandum nomen principaliter est impositum, materiale est illud in quo talis ratio significata per nomen salvatur et invenitur, sicut nomen homo significat naturam hominis, sed salvatur in individuo. Ut ergo sit suppositio simplex requiritur quod ita supponat pro uno significato scilicet immediato, quod non possit transire, nec descendere ad mediatum, quia si potest transire ad utrumque non manet simplex, sed quasi duplex suppositio et quasi duplici significato conveniens. Hoc autem solum contingit in praedicatis secundae intentionis, respectu sui subjecti, seu fundamenti; nam si sint praedicata realia, hoc ipso possunt inveniri a parte rei, et consequenter in aliquo individuo, et non solum in natura; non ergo sufficit ad suppositionem simplicem dari aliquod praedicatum quod conveniat immediato significato nominis, sed requiritur quod conveniat cum aliqua praecisione ita uni significato, quod non alitri.

Ad prim. ergo diffic. resp.: Quod illa prbpositio nullo modo est essentialis. Ut enim propositiones sint essentialis oportet quod necessaria connexio et habitudo importetur ex vi ipsorum terminorum, non ex vi alicujus applicationis vel status, quo aliquis terminus vestitur aut applicatur, nisi talis applicatio aut status explicetur in propositione, tunc enim ex vi termini explicantis statum poterit importari necessaria connexio cum praedicato. Ut si dicas : Homo disgregat visum, licet verificetur subjectum pro homine albo et supponat pro illo, tamen quia ex vi illius termini homo non importatur ipsa albedo, cui essentialiter convenit disgregare, ideo ista propositio non est essentialis. Si vero dicas : Homo albus disgregat, est essentialis. Similiter si dicas : Homo est species, licet verificetur pro homine concepto in communi, non tamen est essentialis propositio, quia ex vi illius termini homo non explicatur quod sit conceptus in communi. Si autem exprimatur in propositione homo conceptus conceptu communi, tunc de illo praedicabitur essentialiter quod sit species; facit enim hunc sensum : Homo in quantum species, est species.

Ad instantiam pro alia parte dicitur : Quod definitio, licet conveniat termino ratione naturae et quidditatis, non tamen est suppositio simplex, quia non ita praecise convehit naturae, quae est immediatum significatum, quod non possit etiam convenire personae, seu individuo in quo invenitur talis natura; imo sicut quidditas et natura descendit ad individua, ita et definitio. Et licet quando definitur homo, non definiatur Petrus immediate et secundum individuationem, definitur tamen mediate secundum naturam et quidditatem Petri.

Ad mo. difflo, reipond. i Quod

etiam in termino singulari potest inveniri suppositio simplex, eo quod invenitur significatum immediatum et mediatum, sed inverso modo ad terminum communem. Nam in termino communi immediatum significatum est natura, et mediatum est persona cui convenit natura; in terminis autem singularibus, immediatum significatum est persona, seu individuum, mediatum autem natura, cujus est persona, unde definitur persona quod est rationalis naturae individua substantia. Ubi immediatum et directum significatum est substantia, seu suppositum individuum, mediatum vero seu indirectum est natura. Quare omnia illa praedicata, quae important secundam intentionem singularitatis, faciunt suppositionem simplicem in termino singulari, et non personalem; v. g., quando dicitur de Petro quod est aliquid inferius subijcibile ad speciem atomam, quod est praedicabile de uno et non de multis, quod est individuum et similia, in quibus valet consequentia a termino singulari ad communem, ut in argumento dicitur.

Ad tert. diffic. respon<|. : Utrumque posse sustineri in illis propositionibus, et quod subjectum supponit simpliciter, et quod supponit personaliter. Primum sic.: Quia hoc ipso quod subjectum per copulam unitur termino secundae intentionis juxta exigentiam talis copulae, facit quasi .appellationem ad standum sub ratione proprii et immediati conceptus; et licet praedicatum sit repugnant subjecto, hoc solum convincit quod non convenit illi, et sic redditur propositio falsa, non tamen quod subjectum non supponit juxta exigentiam illius copulae et praedicati. Quare facit hunc sensum illa propositio : Petrus ut conceptus conceptu proprio est species, et ideo est falsa; licet etiam in hoc Homo est

lapis, ly homo supponit quia, licet ei non conveniat praedicatum, potest tamen inveniri et demonstrari homo secundum exigentiam verbi est; •liquin non apparet qua suppositione supponat illud subjectum Petrus e/ species, si simpliciter non supponit, eum personalis suppositione non conveniat respectu illius pnedirati secunda! intentionis. Secundum vero sic explicatur, dicendo quod poleet supponere suppositione personali : quin licet pnaicatum sit secunda! intentionis, tamen non significatur convenire subiecto, sed repugnare; repugnat subiecto etiam a parte rei. Quare ubi predicatum secunda* intentionis est repugnans subjecto, non oportet quod faciat illud supponere simpliciter, quia etiam in personali suppositione ei repugnat, et in suo significato modiato, quod est a parte rei.

Circa nlias species et divisiones suppositionis et regulas earum, tam pro absolutis, quam pro relativis, plura solent multiplicari sophismata et consequenti* que, si hic exacte tractarentur, in immensum cresceret istud opus, idoo illa in proseoti omittimus, in seq. Qutest. praecipua indicaturi, ari. m.

Circa alienationem illud venii in presenti iiotuuiiini: An propositionos in quibus tit alienatio subjecti n praedicato sint in materia contingenti, vel remota, vel necessaria, ut cum dico : Homo est pictus, homo est mortuus? Nam si subjecta alienantur non supponunt pro homine vero, sed pro homine picto et mortuo, de quo essentialiter* dicitur quod est mortuus aut pictus.

Respond.: Qinxl illud praedicatum pictus et mortuus potest sumi dupliciter, uno modo participiater, seu in vi verbi, alio modo suminaterjeu in vi nominis. Participialiter veriueatur illa propositio ; Homo

est mortuus, per ampliacionem subjeeti de vero homine, non per alienationem : nam de homine vero dicimus per ampliacionem quod mortuus» est, id est obiit, ve) desiit esse; et hoc de homine vero dicitur, quia facit hunc sensum : Homo qui antea erat, jam non est, sed desiit esse. Similiter si dicatur : Homo est pictus participialiter facit hunc sensum : Homo verus est effigiabilis per picturam, sive exislat modo ille homo, si ve non.» iu hoc sensu ista-propositiones sunt in materia contingenti, quin praedicata accident suis objectis. Kt licet cum corruptione subjecti illi adsint, non est Cum corruptione conceptus essentialis, 'x! solum cum corruptione existentia!, quod non tollit pnrda-tionem accidentalem, ut In Praedicoab., cap. de accidente, diceiur. Si vero sine ampliacione consideretur illa propositio, praecise in vi terminorum, est in materia remota, quia Illi duo termini homo et mortuus homo et pictus repugnant inter se, quia non potest aliquid osse homo et mortuus. At vero si ly mortuus accipiaturnuminaliter. sic facitalienationem subiecti; idi> in «stenimdicere: Homo mortuus, ac dicere : Cadaver hominis; homo pictus, pictura hominis. De subjecto autem sic alienato consUI verificari praedicatum illud necessario, quia alienatio illa relinquit terminum quasi in aliena significatione, id est cadaveris homini» et pictura!, de qua essentialiter dicitur ly mortuum e/ ly pictum. Quare tunc est in materia naturalis.

ARTICULUS IV.

Utrum regula apeltationis tradit* ««
textu vera tini.

Antequam difficultates proponantur. suppono tria: Primum est quod

communis acceptio intellectus, qua utitur aliquo termino, duplici modo potest applicare duos terminos inter se : primo quia simplici applicatione et generali modo, et sic applicatur id quod se habet ut forma ei quod se habet ut materia et subiectum ; et vocatur heec simplex et absoluta applicatio, quia non mediante respectu, vel modificatione, sed absoluto et simplici modo fit. Secundo potest fieri applicatio unius termini ad alterum non absolute et simpliciter, sed medio aliquo respectu, vel modificatione, seu formalitate unius ad formalitatem alterius, ratione cuius verificatur unum de altero praecise ut stat sub illa modificatione et non aliter, unde si variatur et mutatur, vitiatur consequentia; et talem applicationem speciali modo appellationem vocamus, ut cum dico : Petrus est magnus medicus, ubi magnitudo non applicatur Petro absolute, sed respectu ad medicinam.

Secundo sequitur ex hoc falsam esse aliquorum recentiorum sententiam, qui appellationem definiunt quod sit denominatio, qua unus terminus alium denominat, illamque salvant in applicatione, qua formale unius termini applicatur materiali alterius, ut cum dicitur : Homo sedet, homo currit etc. Sed heec sententia confundit generalem applicationem praedicati ad subiectum cum speciali proprietate logicce, quae vocatur appellatio. Quod tamen falsum esse constat: nam diverso modo invenitur applicatio et usus termini, quando praedicatum simpliciter et absolute applicatur alicui subiecto materialiter tento, et quando applicatur solum ut stat sub aliquo respectu et modificatione; hoc enim pertinet ad significandum diverso modo veritatem, et ex illius variatione redditur defectuosa et vitiosa consequentia; ergo talis appellatio

seu applicatio specialem considerationem debet habere in Logica, et specialem proprietatem logicalem inducit, quam appellationem dicimus; sicut non valet : Petrus est magnus medicus, ergo est magnus absolute.

Tertio revocandae sunt in memoriam regulae appellationis positae in textu, tam circa appellationem realem, quam circa appellationem rationis. Additur autem in appellatione reali specialis difficultas circa terminos numerales, quando apponuntur termino substantivo, vel adjectivo. Quando enim terminus numeralis adjicitur termino substantivo, dicitur numerare supposita ratione formae, atque ita ibi intervenit appellatio, quia non numerantur supposita nisi numerentur secundum multiplicationem formarum; in qua regula non dicitur quod numerantur formae, sed quod numerantur supposita ratione formarum. Itaque supposita debent esse numerata, et formae ipsae debent esse ratio numerandi, unde si non dentur plura supposita, non currit regula. Et procedit de forma substantiali secundum suum modum naturalem, id est ut affert secum suum suppositum et subsistit; et ita, ut sint tres homines, requiruntur tres humanitates, ut sint tres dii, tres deitates. Ut autem numerentur adjectiva, sufficit quod multiplicentur supposita, licet formae adjectivae non multiplicentur, sed solum denominatio earum; sicut si una albedo esset in pluribus suppositis dicerentur esse plura alba, quia ista pluralitas non resultat ex multiplicatione albedinis, sed ex multiplicatione adjectionis et denominationis.

Igitur contra primam regulam potest fieri argumentum : Quia datur appellatio etiamsi termini non ponantur a parte ejusdem extremi; ergo regula est falsa. Antec. patet: In

hac propositione : Album est intensum, vel: Album disgregat visum, et: Christus ut homo est creatura : fit appellatio ad subjecta ex parte praedicati : nam est sensus quod Christus ratione humanitatis est creatura; alioquin si applicaretur ad suppositum illud praedicatum, esset falsa. Similiter in illa propositione : Hoc album est intensum potest fieri consequentia defectuosa ex sola variatione appellationis, ut si dicas : Hoc album est intensum, hoc album est simile, ergo simile est intensum. Quae consequentia non valet solum ex defectu appellationis; ergo signum est ibi intervenire appellationem. Et quando dicitur : Album disgregat visum, intelligitur ratione formalis importati in ly album, alioquin propositio non esset essentialis. Idem argumentum potest fieri de hac : Essentia est generans, in divinis, quae ideo est falsa, quia ly generans applicatur formali significato essentiae non naturali et identico : nam si applicaretur significatio identico et materiali essentiae divinae, propositio illa esset vera, verificaretur enim de Patre, qui identice est essentia divina. Et conf. : Quia haec regula non tenet in appellatione rationis; cum enim dico : Homo est species, ibi intervenit appellatio, et tamen non ponuntur termini ex "parte ejusdem extremi; ergo nec regula tenet in appellatione reali.

Respond.: Quod regula intelligitur de appellatione formali et expressa, non quasi virtuali et aequivalente. Cum enim dico : Album disgregat, album est intensum etc., aliud est quomodo fiat seu significetur fieri applicatio, aliud quomodo in re fiat verificatio. Ex parte quidem modi significandi non significatur applicatio unius termini ad alium per appellationem, sed tantum significatur simplex applicatio praedicati

ad subjectum; sed quia non potest verificari, nisi mediante aliqua ratione formali se tenente ex parte subjecti, dicitur virtualiter et aequivalenter habere appellationem. Quare in his consequentiis et similibus datur defectus appellationis quasi virtualis, ex variatione quasi duplicis suppositi importati ex parte subjecti, scilicet albi ut album, vel albi ut simile, quod est quasi duplex suppositum logicum, licet sit unum materiale et physicum, et variatio de uno ad aliud variat consequentiam. Caeterum appellatio, quando expresse significatur et ponitur, non fit nisi, ut dicit regula, quando termini ponuntur ex parte ejusdem extremi. In illa autem propositione : Essentia generat non est appellatio, sed simplex applicatio praedicati ad subjectum; sed quia subjectum non significat personam, nec supponit pro illa, sed solum essentiam, ideo est falsa. Et licet identice et materialiter sit idem cum persona, est identitas ex parte rei significatae non ex ipso modo significandi hujus fermiarii essentia, et ita cum significative, seu ex modo significandi non importet personam, non verificatur actus personalis de illa.

Ad conflr. respond. : Quod regula solum loquitur de appellatione reali, non rationis: quia quando praedicatum est secunda intentio, in quantum dicitur de prima vel de suo fundamento cui convenit, significatur ipsum subjectum, seu fundamentum sub statu capaci talis intentionis, qui est status praecisionis et acceptionis intellectus, sub quo tantum potest illi convenire tale praedicatum; et ideo cum importet ipsam praecisionem ex parte subjecti, sufficienti modo ponitur ad faciendam appellationem, quia appellatio importat convenientiam unius termini ad alium sub quadam praecisionem, aut restrictione, Quod

non currit in aliis terminis, qui faciunt appellationem realem.

Secund.arg.: Terminus numeralis adiectus substantivo aliquando non numerat supposita ratione formarum; ergo falsa est regula. Ant. prob.: Nam si verbum divinum assumeret tres naturas humanas, non diceretur tres homines, sed unus homo, ut determinat S. Thomas, in part., quaest. m, artic. vn. Et tamen numerantur plures formae substantiales; ergo regula falsa. Et conf.: Si e converso tres personae assumant eandem humanitatem, dicentur tres homines, et solum unus secundum quid, ut eodem loco, artic. vi, dicit S. Thomas. Ergo jam numeratur substantivum non ratione formarum, sed ratione suppositorum, etiamsi habeant unam formam substantialem.

Resp.: Quod in illo casu non essent tres homines, quia non essent tria supposita: neque enim dicit regula quod substantivum plurificatur quando plurificantur formae et non supposita, sed quod supposita numerantur ratione formarum, quod verissimum est; sed ad hoc non sufficit multiplicari formas substantiales, si non multiplicentur etiam supposita (licet ratio multiplicandi sint ipsae formae), quia tunc formae non ferunt secum supposita, nec sunt modo connaturali, subsistendo in se.

Ad confir. respond.: Quod in illo casu dicit S. Thomas quod illae tres personae essent unus homo secundum quid, et simpliciter plures, ut patet in p., q. iii, art. vi, ad 1: « quia non posset (inquit) argui ex hoc quod tres personae sunt unus homo, quod essent unus simpliciter; nihil enim prohibet dicere homines, qui sunt plures simpliciter, sint unus quantum ad aliquid, sicut unus populus. » Quare si tres personae assumerent unam na-

turam dicerentur tres homines simpliciter, quia ut sint unus simpliciter non sufficit unitas formae substantialis, quando ipsa non affert secum suppositum, sed advenit pluribus suppositis, et habet quasi modum termini connotativi. Itaque tam plurificatio, quam unitas in formis substantialibus intelligitur ratione formarum substantialium substantiali modo se habentium, id est ut important secum suam subsistentiam et suppositum, non autem ut trahuntur ad suppositum, vel supposita aliena, et quasi induunt leges et modum connotativorum.

Sed cur, inquires, tres personae modo dicuntur unus Deus simpliciter, et non plures dii ratione unius naturae, in illo autem casu non dicerentur unus homo ratione unius naturae humanae, sed plures homines? Respond. differentiam consistere in hoc quod natura divina, etiamsi sit in tribus personis, ita est perfecta in ratione formae substantialis, ac si esset in una tantum persona et afferret secum suum suppositum; unde natura divina respectu trium personarum non indiligit rationem termini connotativi, quia non trahitur ad personas, ut ad assumptes et dantes esse ipsi naturae, sed ex se habet esse, unde simpliciter et substantialiter fit existens independentem a personis. Et quia unitas sequitur esse, si ex se habet esse perfecte, ex se affert unitatem. At vero natura humana licet substantialiter uniatur personis, tamen non habet in se totam perfectionem substantialem, nec induit modum formae substantialis, sed quasi connotativae, accipiendo esse substantiale ab ipsis personis; et ideo non est in statu perfecto dandi unitatem substantialem simpliciter independentem a personis, quia non habet ex se sed ex personis esse. Sed natura divina independentem a personis est

unus Deus propior inlinilnm perfe-
tionein bilis esse et substantiali divi-
na'. Vide Cajet., ui part., qua-sl. m.
art. vi, in ealoe art.

Argumenta qu® possent flieri con-
tra regulam appellationis rationi*
eunt eadem qum allata sunt in pra*-
oedenti articulo, agendo de supposi-
tione simplici. Videantur ibi.

QU;ESTIO VII.

DK OPPOSITIONE KT CONVRRSIOM!
pnoposmoNcu.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum apparitio contradirtoria tit
maxima inter wunn oppotitiona.

Suppono quod oppositio alia est
realis, alia logico, id est vel rerum,
vel propositionum. Etista-ilu® Ita se
habent, quod oppositio realis seu
physica est quasi objectum opposi-
tionis logiciP, quia illud esse el non
esse,quod datur a parte rei et in ipsi*
objectis, significatur per propositio-
nes oppositus. Unde, licet agere de
oppositione reali pertineat nd Meta-
physicum, tamen quin nd Logieum
s>ocnt agere de oppositionibus pro-
positionum, etiam aliquo modo
oportet attingere id quod *pectat nd
oppositionem reruin,qua tenus objec-
ta sunt oppositionis propositionum.

Respondeo ergo nd difficultatem
propositam: Quod oppositio contra-
dictoria tum In propositionibus,
quam in rebus, tam dialectica,
quam physica, est major inter om-
nes oppositiones. — Pro qua con-
clusionem videndus est S. Thomas
Opuse. xxxvii, capit, i; et in x Mn-
tiphy*ic.,lecl.Yi. l'undamentuin su-
mitur ex eo quod illa eat major
oppositi», in qun est minor conve-
nientia in et unum Oppositum magis

destruit aliud : luno enim dicuntur
Carere medio, quia carent omni
convenientia, in qun aliquo modo
convenire pinsint vel ex parte sub-
jecti, vel ex parte alicujus tertia*
fornue, qua mediatur inter formas
extreme oppositas, vel in quocunq-
que alio modo convenientia*. Cons-
tat autem qued sola oppositio con-
tradictoria absolute el oinnihii* nue
dis destruit suum oppositum, reliqua-
autem oppositione* non ita absolute
et simpliciter destruunt, sed aliquid
de illo relinquunt, et ita habent ali-
quam convenientiam,et hoc habent
minus de oppositione.

Constat hoc discurrendo per sin-
gulas specie* oppositionum sive ex
parte rerum, sive ex parte proposi-
tionum. Nam in omnibu* quidem
invenitur aliqua negatio opposita
affirmationi, sed non ita pure et ab-
solute, sicut in contradictione :
Nam oppositio contraria, si sit phy-
sica, versatur inter dtUU forma*
positivas, qua- povsunt esse in eo-
dem subjecto, vel simul, si sint
in gradibus remissis, vel successive,
si sint in intensis; unde una forma
contraria non destruit totol iter aliom,
nec convenientiam ipsarum in sub-
jecto. Similiter oppositio contraria
in propositionibus, qua* esi opposi-
tio dialectica, non tollit in uua pro-
positione totum quod esl m alia,quia
saltem non tollit universalitatem et
distributionem, sed in hac debent
convenire propositiones contraria*;
et consequenter neque fublitas unius
destruit falsitatem alterius, et sic
non est negatio absolute negans et
tollen* quod est in altero extremo.
Similiter subcontrarictaa non tol-
lit partieularitatem, el consequen-
ter neque veritatem, *cd dua- pro-
positiones subcontrario* sunt si-
mul particulare* et possunt esse si-
mul veru-. Denique oppositio priva-
tiva non tollit, sed relinquit aplilu-
dinem ad oppositam formam; ergo

saltem ex hac parte relinquit aliquid convenientiam cum suo opposito. Relativa etiam oppositio non includit negationem, qua unum oppositum removeat alterum, sed potius relativa sunt simul natura et cognitione, et utrumque ponit aliquid positivum et esse. Qua ratione venit intelligendus locus D. Thomae, q. vii, de Potent., art. viii, ad 4, ubi dicit: « Quod in relativis unum non removet aliud, neque includit negationem alterius. » Intelligitur enim non quod in una relatione non sit negatio sui correlativi, sed quod non includit illam per modum removentis et excludentis ab aliquo subjecto, sed potius supponit tale correlativum dari, licet in se sit distinctum ab illo, et non sit illud, sed sit ad illud.

At vero in contradictoriis negatio unius ita est pura et absoluta, quod omnem convenientiam cum suo extremo negato tollit, et ita nec relinquit esse, nec aptitudinem, nec universalitatem, nec particularitatem, sed quasi malignantis naturae totum destruit. Unde simpliciter et absolute est major oppositio intensiva, et ex illa derivatur oppositio tanquam ex principali ad reliquas oppositiones, quae in tantum habent oppositionem in quantum aliquid habent de contradictione, ut citatis locis docet S. Thomas, et dicitur in Logica, in cap. de oppositis.

Solvuntur argumenta.

Obicies primo : Nam contraria maxime distant inter se: ergo maxime opponuntur, quia oppositio quaedam distantia est, unde et illa opposita quae magis sunt immediata videntur minus opponi, quia minus distant. Contradictoria autem sunt immediata quia non datur medium inter esse et non esse. Secundum

do : Quia plus destruit contrarietas, quam contradictio; ergo est major oppositio. Antec. patet, quia est universalior in negando; ergo et in destruendo. Nam contrariae propositiones constant ex utraque universalis, altera negata, altera affirmata; ergo negativa semper est universalis, et consequenter magis negat et destruit. Tertio : Quia ex contrariis sequuntur contradictoriae, tum in logicis, tum in physicis. In logicis quidem, quia bene sequitur : Omnis homo est albus, et nullus homo est albus; ergo omnis homo est albus, et aliquis homo non est albus, quae sunt contradictoria. In physicis autem, quia calidum et frigidum contrariantur, et tamen ex calido recte sequitur non frigidum, quod contradictorie opponitur frigidum. Quarto: Quia reliquae omnes oppositiones includunt contradictoriam, et addunt aliquid super illam; ergo sunt majores oppositiones quam solee contradictoriae. Antec. prob. : Quia includunt negationem et affirmationem; ergo et contradictionem, quae per affirmationem et negationem perficitur; ergo omnes oppositiones dicunt contradictionem, et ad ejus principia reducuntur, et per eam regulantur; ergo addunt aliquid ad oppositionem contradictionis, et sic sunt majores.

Ad primum resp. : Quod contraria maxime distant in eodem genere, et intra unum genus, contradictoria autem in omni genere; quia dantur per negationem pure et absolute, quae est extra omne genus, et ita negat omne ens, unde maxime distant, nec habent medium convenientiae cum altero extremo. Dicuntur autem opposita immediata maxime distare, quia carent medio convenientiae. Quae autem immediate collocantur carent medio situationis, et ita minus distant distantia locali. Sed non loquimur de hac distantia

in praesenti, sed de distantia reputantiae et oppositionis. Et sic magis distat esse et non esse; caret tamen medio, id est convenientia, quia nihil relinquit quod non tollit.

Ad secund. dico: Quod negatio universalis in propositione contraria plus destruit quasi extensive, et quantum ad modum significandi per distributionem, sed non quasi intensive, et in ordine ad destruendum totum quod ponitur in suo opposito, tam quoad veritatem, quam quoad falsitatem, et universalitatem, et particularitatem etc. Sic enim contradictio totum tollit, contrarietas vero aliquid relinquit, scilicet universalitatem et falsitatem. Unde aliud est plus destruere de suo opposito, aliud negationem distribuendo ad plura subjecta applicare; hoc secundum habet contrarietas, non primum.

Ad tertium respond.: Quod ex ipsa oppositione contraria formaliter non infertur oppositio contradictoria, sed quasi materialiter, quamvis ex una propositione universali inferatur illa particularis, quae est materia oppositionis contradictoriae ad alteram universalem; et haec illatio non est ex ipsa oppositione contraria formaliter, et ut contrarietas est inter duas propositiones, sed ex una tantum propositione universali deducitur sufficienter. Ex oppositione autem contraria deducitur quidem subcontraria, id est duplex propositio particularis affirmata et negata, quae illis universalibus subalternantur; sed haec oppositio est minor. Similiter ex contrarietate physica non infertur formaliter contradictoria: neque enim ex frigido infertur negatio calidi absolute et simpliciter, sed negatio calidi in hoc, id est in frigido ut frigido, quae est negatio in aliquo positivo; et hoc non absolute, nam bene possunt esse simul in eodem subjecto in gradibus remissis. Secun-

do etiam dici potest: Non esse inconveniens quod ex minori oppositione inferatur major, quae se habet tanquam origo et principium minoris oppositionis; ex contradictoria enim, ut ex principio, oriuntur aliae oppositiones. Nam etiam distinctio specifica est minor quam distinctio primo diversa; et tamen ex distinctione duarum specierum infertur distinctio differentiarum, quae sunt primo diversae inter se, quasi a posteriori.

Ad quartum resp.: Quod aliae oppositiones addunt aliquid supra contradictoriam, quod oppositionem minuat, non quod augeat, ut videri potest in D. Thoma, Opuscul. xxxvii, cap. i. Cum enim negatio contradictionis sit pura et absoluta negatio, negatio autem contrarietatis et privationis retineat aliquid de positivo opposito, clarum est quod minuit rationem oppositionis, quia minuit absolutam rationem negationis et remotionis de suo opposito.

ARTICULUS II.

Utrum dari possint aliquae contradictoriae quae simul sint verae aut falsae.

Agimus solum de contradictoriis, quia his cognitis facile erit assignare contrarias et subcontrarias, mutando propositionem particularem in universalem et e converso.

Igitur in hac parte solent fieri innumera sophismata, quae infirmare conantur illam inviolabilem regulam de contradictoriis, quod non possunt esse simul verae aut falsae: unde omnia prosequi et morosum esset et inutile, sed summatim difficiliora aliqua capita in assignandis contradictoriis attingemus. Et illud tanquam certum ante omnia advertendum est: nullam esse propositionem, quae contradictionis capax

non sit, saltem præponendo negationem toti propositioni; unde in hoc, modo assignandi contradictoria non erit laborandum. Sed difficultates sunt circa alium modum contradicendi per negationem non præpositam toti propositioni, sed post subiectum juxta verbum. Igitur propositiones vel sunt de termino singulari, vel de termino communi, vel sunt hypotheticae. Circa propositiones de termino singulari non est difficultas in assignandis contradictoriis, dummodo servetur eadem suppositio, ampliatio, et restrictio, et aliæ proprietates logicales.

Ratione tamen materiæ est specialis difficultas in propositionibus de futuro contingenti, inter quas potest esse contradictio; ut: Petrus curret, Petrus non curret: ergo tunc una erit determinate vera, altera determinate falsa, siquidem impossibile est utramque veram esse, vel utramque falsam; ergo una tantum est vera, et una falsa. Huic autem repugnat contingentia de futuro, quia veritas illa contingens de futuro determinata esse non potest; ergo non in omni materia tenet lex contradictoriarum. Respondeo. Quod lex contradictoriarum non est quod una sit determinate et in singulari vera, altera determinate falsa; nec ex vi contradictionis, quæ uni propositioni apponitur, ejus veritas determinari potest, quia veritas debet esse determinata per causas proprias et intrinsecas, quod autem alicui propositioni contradictio fiat, extrinsecum quid est. Igitur lex contradictoriarum solum petit quod si una est vera, altera sit falsa, vel e contra. Quod vero ista vel illa in particulari sit vera, vel falsa, contradictio perficere non facit: sufficit ei salvare quod nec utraque sit vera, neque falsa. Si autem in futuris contingentibus apponatur ly coniun-

gender dicendo: Petrus contingenter curret, Petrus contingenter non curret, non sunt contradictoriæ, ut diximus lib. ii, cap. xvn. Imo sunt æquivalentes, quia contingens est ad utrumlibet, et includit indeterminationem ad esse et non esse. Secus si negetur modus, dicendo: Petrus contingenter curret, Petrus non contingenter curret.

Circa propositiones ergo de termino communi, plures solent difficultates involvi propter diversum modum universalitatis et particularitatis, quæ aliter atque aliter ponitur in diversis propositionibus. Ubi semper oportet observare quod genus suppositionis nunquam mutetur: genus autem suppositionis vocamus illos tres modos suppositionis, scilicet suppositio materialis, simplex et personalis; non enim licet mutare de una in aliam. Et ita in hac propositione: Homo est species, et aliis similibus de simplici suppositione, non debet fieri contradictio per distributionem: Nullus homo est species etc., sed per simplicem negationem: Homo non est species. Et similiter quando ponitur particula secundum se, ut: Homo secundum se est albus, homo secundum se non est albus: stat enim pro natura nec singulari, nec universalis, sed secundum prædicata essentialia præcise, et ita illa negativa est vera.

Hoc supposito, primo inquire: Circa propositiones, quæ constant subiecto habente universalitatem vel particularitatem, non absolutam sed incompletam, ut ista: Omne animal fuit in arca Noe, ubi ly omne distribuit pro generibus singulorum, quomodo sit assignanda contradictoria? Nam dicendo: Aliquod animal non fuit, etiam est vera, sicut universalis negativa, demonstrando Petrum, qui ibi non fuit. Et similiter in hoc signo universali

i>*n completo : Quasi quilibet homo disputat, et in hoc : Uterque homo disputat, quomodo contradictori® sunt assignandm? Resp.: Communiter in his propositionibus includi alias virtutem, quæ sunt quasi exponentes prioris propositionis; unde non debemus illis assignare immediato contradictoriam, nisi prius facta resolutione propositionum inclusarum, vel illis subintellectis. Igilur illa distributio, incompleta, in illa propositione, facit hunc sensum : Ex omni specie animalium aliquod animal fuit in arca Noe; ubi ponitur una universalitas dicendo ex omni, et una particularitas dicendo aliquod; et consequenter, ad designandam contradictoriam, oportet quod e converso ponatur uno particularitas cum uno universalitate, dicendo : Kx aliqua specie nullum animal in arca Noe, et sic est falsa. Quoro illud signum omne distribuit species, non individua. K si m li to ri il l u d sign u m aliquod particularisat speciem, non individua illius speciei unde non volet illud argumentum : Illo; animal non fuit in arca Noe, v. g., Petrus, ergo aliquod animal non fuit, ly aliquod pro specie animalis, seu pro particularitate incompleta, quæ scilicet aliquid universalitati* includit: est enim virtualiter arguere a non distributo mi distributum. Quoniam, posito illo signo omne incomplete, contradictoria ejus debet (radi per signum particularitatis incompleta- (non autem per particularitatem completam,) scilicet, quæ feratur in speciem, et non in individua. Nec observat quod lib. u, c. xvn, diximus quod, *i modi incompleti in utraque propositione opposita negentur, vel affirmantur, nullam legem participant- Resp. enim quod locuti sumus de modis, non de signis incomplete; modi enim sunt qui faciunt propositionem modalem, et modus

incompletus est ly contingentem, quasi utrobique offlinnetur, vel negentur. nullam legem participantem propositionem*.

In alio autem signo incompleto : Quasi quilibet homodisputat, ubi fit distributio non pro omnibus absolute, »ml pro majori parte, in primi* contradietoria potest signari per propositionem negationis dicendo: Non quasi quilibet homodisputat. Si autem contradictoria signanda sit non per propositionem negationis, sed modo consueto, non potest unica negatione contradictoria illius formari, eo quod illa propositio virtualiter continet duas propositiones copulativas, quibus componitur. Cum enim dico : Quasi quilibet homo disputat, facit hunc sensum : Non omnis homo disputat, et major pars disputat, cujus contradictoria assignanda est per disjunctivam oppositam (disjunctiva enim importat quasi particularitatem ratione illius particula* rei, respectu copulativæ, quæ universalitatem importat ratione particularis et, dicendo: Omnis homo disputat, vel major pars non disputat. Contrariam vero assignabis per copulativam negantem universaliter, scilicet : Non omnis homo non disputat, et major pars non disputat; et loco de ly non omnis potest poni aliquid non. quæ est equipollens; et cum dicitur : Non omnis homo non disputat, potest etiam addi: Aliquis homo disputat, ut retineatur eadem particularitas* propter rationem distributionis incomplete-. Quicumque alius modus assignandi hanc oppositionem non expediri difficultates.

In illo autem signo incompleto uterque, ulter, neuter, ut assignentur contradictori® est considerandum quod ly uterque et ly neuter dicunt distributionem non absolute, sed in aliquo binario, perinde ac si dicas: quilibet duorum, vel nullus

duorum; et similiter ly alter, dicit particularitatem in binario. Unde ratione istius universalitatis restrictione non valet ista consequentia: Omnis homo currit, ergo uterque homo currit, a non restricto ad restrictum affirmative, sine constantia restrictionis; sicut si diceres: Omnis homo currit, ergo homo albus currit. Et instatur casu quo sit tantum unus homo in mundo, et ille currat; tunc enim non valet quod uterque currat, cum non sint duo homines, de quibus dicatur ille terminus uterque. Igitur contradictoria de ly uterque assignanda est juxta ejus exponentes: potest enim intra rationem binarii vel complete distribuere, vel adhuc incomplete, ut si dicas: Uterque homo currit, id est: Cujuscumque binarii quilibet homo currit, et tunc debet assignari contradictoria per ly alter, in sensu omnino completo: Alter homo non currit, id est: alicujus binarii aliquis non currit, Si vero distribuit incomplete, faciendo hunc sensum: Uterque currit, id est: alicujus binarii quilibet currit, debet etiam contradictoria assignari per particularitatem incompletam de ly alter, dicendo: Alter non currit, id est: cujuscumque binarii aliquis non currit.

Unum tamen adverte, quod, si ly uterque et ly neuter teneantur incomplete, nullam oppositionis legem participant, quia possunt dari simul verae et simul falsae. Ut si dicas: Uterque homo disputat, neuter homo disputat, in sensu incompleto, id est: Alicujus binarii quilibet disputat; alicujus binarii nullus disputat, sunt simul verae, casu quo essent tantum duo binarii, et unus disputaret, alius non; et essent falsae, casu quo tantum unus binarius sit in mundo, et unus homo disputet, alius non. Eadem ratione propositiones de ly alter in sensu incom-

pleto non sunt subcontrariae, nec ullam legem participant.

Secundo inquires: Quomodo fiant oppositiones in propositionibus pluralis numeri, ut cum dicitur: Omnes homines currunt, distributive; Omnes planetae sunt septem, copulativum: Respondetur quod, si ly omnes teneatur copulativum, fiunt in illo contradictoriae sicut quando propositio est de termino singulari; ut cum dicitur: Omnes apostoli Dei sunt duodecim, non est contradictoria illius: Aliqui apostoli non sunt duodecim, sed ista: Omnes apostoli Dei non sunt duodecim, quia debet utrobique servari idem signum collectivum.

Et ratio est: Quia signum collectivum aequivalet singulari ratione collectionis applicatae ad terminam materiam. Unde sicut quando dico: Civitas ista, populus iste, terminus collectivus est singularis, ita cum dico: Omnes apostoli, omnes planetae, ly omnes collective, est collectio alicujus materiae determinatae, scilicet istorum apostolorum, istarum planetarum, et ita stat in singulari, perinde ac si diceretur: Numerus apostolorum est duodecim, numerus planetarum est septem.

At vero quando ly omnes in plurali distributive accipitur, aliqui haerent in assignanda contradictoria, et in varia placita dividuntur. Sed res est facilis. Nam ly omnes distributive perinde se habet in plurali et in singulari; unde si dicitur: Omnes homines currunt, sufficienter contradicatur dicendo: Aliquis homo non currit; et in casu quo sit unus tantum homo, non plures, si distributiva est vera, illa alia est falsa, si vero distributiva est falsa, in eo casu particularis illa: Aliquis homo, erit vera, etiamsi unus tantum currat et reliqui non, et a fortiori si plures non currant,

tunc enim distributiva est falsa, et particularis vera. Quod si instes : Nam in simili propositione : Omnes homines sunt plusquam unus, est veritas, casu quo sint plures homines, et non tantum unus in mundo; et tamen non potest assignari contradictoria ejus per negationem in singulari numero dicendo : Aliquis homo non est plusquam unus, quia ista etiam est vera, ut satis constat; ergo non est contradictoria illius. Respondetur : Quod in isto casu quando dicitur : Omnes homines sunt plusquam unus, ly omnes non potest sumi distributive, sed collective, ut patet, quia non possumus descendere sub ly omnes dicendo : Iste homo est plusquam unus, et ille etc. Unde non debet ejus contradictoria assignari per terminum singularis numeri; sed per signum omnes, etiam collective tantum.

Tertio inquires : De ista propositione : In hoc fluvio sunt pisces, in hoc fluvio non sunt pisces, an sint contradictoriae ? Videtur enim quod sic. Quia est propositio de termino singulari, et quidquid affirmatur in una, negatur in alia. Ex alia parte redditur utraque vera : nam affirmativa constat; negativa probatur: In hoc fluvio sunt non pisces, id est lapides, ergo non sunt pisces, per regulam ab affirmativa ad negativam, variato praedicato penes finitum et infinitum. Respond.: Illas esse contradictorias, et negativam esse falsam. Neque arguitur juxta illam regulam, quia illa intelligitur quando totum praedicatum infinitatur et afficitur negatione; alioquin arguitur a non distributo ad distributum, est enim sensus : In hoc fluvio sunt quaedam entia non pisces, ergo nulla entia sunt pisces. Sicut non valet : Petrus est videns non hominem, id est lapidem, ergo non est videns hominem; quia ly videns, quod est pars praedicati, non afficitur negatione.

Quarto quaeritur : De propositionibus, in quibus importantur specialia signa confusionis, quomodo in illis sit ponenda contradictio, v. g., cum dicitur : Ad videndum requiritur oculus, promitto tibi librum, bis cantavi missam, et similes?

Resp.: Quod quando termini ponuntur post ista verba promitto, requiritur et similia, quae sunt signa specialis confusionis, tunc dicuntur illi termini supponere confuse tantum. Non autem quando antecedunt ipsa verba, ut si dicas : Aliquis oculus requiritur ad videndum, vel sine illo signo aliquis si dicas: Oculus requiritur ad videndum; tunc enim supponit ly oculus determinate, ut constat ex regulis suppositionis.

Dico ergo quod, quando terminus stat confuse, non est facienda contradictio per universalem negativam, v. g. : Requiritur oculus ad videndum, nullus oculus requiritur ad videndum; sed contradictoria debet assignari per simplicem negationem dicendo : Requiritur oculus, non requiritur oculus ad videndum. Ratio est: Quia in his signis specialis confusionis ut promitto, requiritur etc., intervenit virtualiter appellatio, quia non cadunt super terminos sequentes absolute, sed ut subsunt illi necessitati vel actui promissionis; necessitas autem non est de isto vel illo in particulari, sed in communi, et promissio non fertur ad hoc vel illud determinate, sed ad speciem rei secundum se. Sicut etiam quando importatur actus cognoscendi, v. g., quando dico: Cognosco leonem, stat bene quod nullum leonem in singulari cognosco, quia solum in communi, non in particulari attingo. Ubi autem intervenit appellatio debet manere invariata in sua contradictoria. Quando autem confusio termini oritur non ex speciali signo confusionis importante appellationem, sed ex eo quod sequitur

mediate signum universale affirmativum, ut: Omnis homo est animal, in contradictoria debet mutari in universalem, ut : Nullus homo est animal.

In terminis autem numeralibus, ut cum dico : Bis cantavi missam, ter manducavi panem etc., non est appellatio. Sed quia illa adverbialia numeralia virtualiter includunt universalitatem, ideo confundunt terminos sequentes; includunt autem universalitatem, ut patet per suam exponentem : Semel et iterum cantavi missam, ubi illa copulativa et, universalitatem includit. Quare debet assignari contradictoria praeposendo negationem bis cantavi: Non bis cantavi, vel resoluta propositione in suas copulativas semel et iterum cantavi, assignare illi contradictoriam per disjunctivam oppositam: Aut semel, aut iterum non cantavi etc. Iste est facilius modus statuendi istas oppositiones.

Unum tamen adverte : Istas esse subcontrarias de lege : Requiritur oculus ad videndum, nullus oculus requiritur ad videndum ; promitto tibi equum, nullum equum tibi promitto, quia ex contradictoria negativae propositionis, quae est ista affirmativa : Aliquis oculus requiritur, aliquem equum promitto, infertur illa prior affirmativa confusa, procedendo a determinata ad confusam, sed non e contra, quod est signum subcontrarietatis de lege, ut ostendimus in lib. ii, c. xvii. Similiter istae sunt contrariae de lege : Aliquis equus requiritur ad videndum, non requiritur oculus ad videndum, quia ex illa affirmativa, quae determinate supponit, infertur confusa : Requiritur oculus, quae est contradictoria illius negativae, sed non e converso.

Quinto inquires : Quomodo sint assignandae contradictoriae propositionibus constantibus subjecto com-

plexo, ut: Quilibet equus hominis currit, Petrus qui volat est homo, homo irrationalis est animal, et aliis similibus?

Resp. : Quod in his complexis aliquando unus terminus se habet ut restringens et determinans alterum, aliquando non. Quando non se restringunt, contradictori* sunt assignandae modo consueto, ut si dicas : Homo et equus sunt animalia, contradictoria erit : Nullus homo, vel equus sunt animalia. Si autem unus terminus restringat et determinet alterum, vel uterque est rectus, ut homo albus, homo justus, ubi adjectivum restringit substantivum, et tunc uterque terminus unica distributione distribuitur et unico signo particularisatur, et sic debet assignari contradictoria perinde ac si esset unus terminus, ut : Omnis homo justus orat, aliquis homo justus non orat. Vel unus terminus se habet in recto et alter in obliquo, et tunc dupliciter potest teneri: uno modo, ita quod obliquus sequatur rectum, ut equus hominis, et tunc dicitur acceptum unica acceptione, quia reputatur ut unicus terminus, perinde ac si esset adjectivum, idem est enim dicere equus hominis, et equus possessus. Alio modo obliquus praecedat rectum, ut hominis equus, et tunc dicitur acceptum pluribus, quia reputantur quasi plures termini, ut diximus lib. n, c. xn; et lib. iii, c. xm.

Igitur quando complexa ex recto et obliquo se habent priori modo, judicandum est de illis sicut de complexo substantivo et adjectivo, ita quod universalitas, vel particularitas obliqui numquam est mutanda. Ut si dicas : Quilibet equus hominis currit, habet hanc contradictoriam: Aliquis equus hominis non currit; et in ista : Equus cujuslibet hominis currit, in contradictoria debet manere ly cujuslibet immutatum, di-

pendo: Quilibet equus cujuslibet homini* non currit; quia illa universalitas cujuslibet est quasi pars* extrinseca, et habet vim restringendi potius quam distribuendi.

Kt *i istes : Ilbdcinr contradictoriip sunt ve® : (Quili)»*) equus homini* cslnnimal, aliquis equus hominis non est animal, casu quo aliqui homines habeant equos, alii non. Affirmativa est vera, ut ponatur: negativa probatur: Demonstrando Petrum, qui non possidet equum, bene valet: Equus Petri non est animal (quin est de subjecto non supponente). Pctm* est homo, ergo aliquis equus hominis non est animal, quia est contradictoria illius prima. Resp.: Illos esse contradictorias, et ideo uti-vari o*sc falsam. Et in probatione committitur defectus, quin mutatur restrictio ex qua dependet identitas subjecti requisita ad contradictionem, cum iu antecedenti «tet pro equo Petri, in consequenti pro equo hominis ut sic. Sol debebat inferri: Ergo equus hominis, qui est Petrus, non est animal; et tunc est vera, sed non contradicit illi prima' : Quilibet equus hominis est animal, ubi solum supponitur pro equi* possessi* ab Immine. Qui defectus ut clarius tibi constet, n. d. ver. te quod non semper illi consequentia est mala : Equus Petri non currit, ergo equus hominis non currit, sive affirmativo: Equus Petri currit, ergo equus hominis currit, sed tunc solum quando negativa verificatur per non sup*ositioni* in extremorum proequo non possesse* otn consequenti autem sumitur pro equo possesso, siquidem sumitur ut contradicturius illius: Quilibet equus* hominis est animal; tunc mutatur restrictio, et arguitur mutando identitatem subjecti pro contradictoria requisitam, et arguendo in quatuor terminis, scilicet equus Petri, equus hominis, animal et homo.

In complexis nutem ubi obliquus antecedit rectum, quas dicuntur acceptu pluribus, universalitas obliqui, vel particularitas se habet unquam distincta ab universalitate et particularitate recti, et ideo semper mutanda est in sua contradictoria; ut si dicas : Cujuslibet hominis equus currit, contradictoria ratio: Alicujus hominis nullus equus currit. Nec elatat quod universalitas de ly equus, in negativa, videtur esse universalitas incompleta, utpote dependens a resolutione illius obliqui alijutu hominis, quod supponit determinate. Resp. enim quod illa universalitas non est incompleta, sumendo incompletam pro ea qua. I. includit aliquid particularitatis, sed quin est dependens ab alia priori resolutione, ut bene advertit M. Banez, lib. iv Summul., tract. I, c. V. Non est autem inconueniens quod ponatur in contradictoria aliqua universalitas dependens ab alia priori resolutione, quando est universalis termini restricti, dicentis ordinem ad alium terminum & quo restringitur.

In aliis contradictoriis allatis. In quilibet* ponitur restrictio alienans, seu destruens subjectum, resp.: Ii illis semper esse seruandam eandem restrictionem. Nam iste terminus : Petrus qui volat, idem est nec dicere : Petrus volans, ubi adiective tenetur illa restrictio; et contra dicunt: Petrus volans est homo, Petrus volans non est homo, neque utraque est falsa, sed negativa est vera, cum sit de subjecto non supponente, de quo quidquid negatur verum est. H idem iudicium est de illa : Omnis homo irrationalis ratio anima), aliquis homo irrationalis non est animal; ista enim negativa est vera, quia praedicatum verum nebat de ente ficto, sicut si diceret : Chymus non est animal.

Sexto quaeritur : Circa propositiones quae significant unionem copulae pro aeternitate. Videntur enim verificari duae contradictoriae, quia in nunc aeternitatis verum est dicere : Petrus sedet, Petrus non sedet; Petrus vivit, Petrus non vivit, quia in tempore aliquando sedet, aliquando non sedet, utrumque autem est simul in aeternitate. Idem est de illo vulgato sophismate : Inter hanc et hanc diem pluet, designando inter sabbatum et sabbatum; inter hanc et hanc diem non pluet: quia si pluat die Jovis, non autem die Veneris, utrumquo est verum, quia utrumque in illo intervallo temporis stare potest.

Respond.: Aliquos existimare quod respectu aeternitatis utraque contradictoria est vera, quia illud nunc aeternitatis aequivalet diversis temporibus, non est autem inconveniens quod pro diversis temporibus, Petrus sedeat et non sedeat. Sed verius est etiam respectu aeternitatis non posse esse simul veras, dummodo in utraque propositione copula affirmetur et negetur pro aeternitate, non vero in una pro aeternitate, in alia pro tempore. Nam primo modo negativa excludit totaliter ab aeternitate, ita quod est sensus : Petrus non sedet in tota aeternitate, et sic est falsa, quia respectu alicujus temporis sedet in aeternitate. Si autem propositiones significantur non per negationem, sed per contrarietatem positivam, ut : Petrus vivit, Petrus moritur; Petrus sedet, Petrus stat, tunc concedendae sunt in eodem nunc aeternitatis; quia respectu diversi temporis in illo nunc inclusi, verificantur, et non significatur negatio removens a tota aeternitate, licet significetur negatio removens a tempore, quia quando stat, non sedet in tempore, sed aeternitas ambit totum illud tempus et in quo sedet et in quo stat.

Ad illud secundum sophisma similiter dicitur quod illa negativa distribuit pro toto intervallo illius temporis: unde non verificatur nisi in toto illo intervallo non pluat; et ita non valet : In hac die, scilicet Jovis, non pluet, ergo inter hanc et hanc diem non pluet, a non distributo ad distributum, seu a magis ad minus restrictum, cum distributione minus restricti, scilicet a negatione unius diei ad negationem totius intervalli absolute.

Ultimo, in contradictoriis hypotheticarum, nota esse illas tres species hypotheticas, scilicet copulativas, disjunctivas, conditionales. Et copulativae ratione de ly et, quo copulantur, important universalitatem ; disjunctivae vero ratione de ly vel, particularitatem : unde per disjunctivas contradicimus copulativis, si sint oppositas qualitatis, ut si dicas : Omne lac est album et omne lac est dulce, contradictoria ejus est: Aliquod lac non est album, vel aliquod lac non est dulce. In conditionalibus autem, sive sint causales, sive rationales, sive pure conditionales, fiunt contradictoriae per negationem particulae conditionalis, ut: Si sol lucet, dies est, non si sol lucet dies est; quia sol lucet dies est, non quia sol lucet dies est. Videatur M. Soto, lib. ii Summul., cap. ix, notab. v.

ARTICULUS III.

Utrum regulae conversionis sint recte assignatae.

Regulae quas proposuimus in capite de conversione sunt quatuor. Prima: Universalis negativa convertitur simpliciter, et etiam converti potest per accidens. Secunda : Universalis affirmativa convertitur per accidens. Tertia: Particularis affirmativa convertitur simpliciter.

Quarta : Particularis negativa convertitur per contrapositionem.

Igitur Philosophus, i Prior., c. n, posuit tanquam primam regulam, ex qua caeteras probavit, illam de universalis negativa, quam dicit converti simpliciter. Ejus autem probatio formatur hoc modo, secundum Philosophum : Bene sequitur : Nullus lapis est homo, ergo nullus homo est lapis. Si non sequitur, ergo contradictorium consequentis erit admittendum, scilicet : Aliquis homo est lapis, ex quo ulterius formatur argumentum : Aliquis homo est lapis, ergo vel hic homo est lapis, vel ille etc. Sit ergo iste homo, v. g. Petrus, et fiat syllogismus expositiorius : Petrus est homo, et Petrus est lapis, ergo aliquis lapis est homo; sed ista est contradictoria illius primae : Nullus lapis est homo, ergo dabuntur duae contradictoriae simul verae si illa non convertitur simpliciter.

Dices : Non est bona illa probatio Philosophi: Aliquis homo est lapis, ergo iste homo determinate est lapis, vel ille; non enim sub illo termino particulari semper licet descendere, ut patet in simili : Oculus requiritur ad videndum, ergo iste. Respond. : Legitimum esse descensum, quia ibi ly aliquis habet suppositionem determinatam, sub qua licet descendere immediate. Et quod faciat suppositionem determinatam constat, quia est contradictoria universalis negativae : Nullus homo est lapis. In illa autem : Oculus requiritur ad videndum, ly oculus supponit determinate, ut dictum est, et sic bonus erit descensus, sed antecedens est falsum, quia nullus oculus determinate, requiritur, sed solum in confuso, et ita debet dici : Requiritur oculus ad videndum, ut ly oculus supponat confuse.

Stabilita conversione negativae universalis, ex illa reliquas probat

Philosophus. Nam quod universalis affirmativa convertatur per accidens, probatur : Quia bene valet : Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo. Alioquin si non sequitur, contradictorium erit concedendum, scilicet : Nullum animal est homo ; sed hoc ex prima regula convertitur simpliciter, scilicet : Nullus homo est animal, quod est contraria illius affirmativae : Omnis homo est animal; ergo dabuntur duae contrariae simul verae, quod repugnat.

Similiter probatur particularem affirmativam converti simpliciter, ut: Aliquis homo est albus, ergo aliquod album est homo. Nam si consequentia non est bona, ergo ejus contradictorium erit verum, scilicet : Nullum album est homo ; sed hoc convertitur simpliciter per primam regulam : Ergo nullus homo est albus, quod est contradictoria illius primae : Aliquis homo est albus; ergo dabuntur duae contradictoriae simul verae.

Conversio per contrapositionem fundatur in illa duplici regula tradita ab Arist., n Periher. : Prima : « Ab affirmativa ad negativam, variato predicato penes finitum et infinitum, bona est consequentia, ut: Homo est albus, ergo homo non est non albus. » Secunda : « A negativa ad affirmativam, variato predicato penes finitum et infinitum, eadem posita constantia subjecti in affirmativa, valet consequentia, ut : Homo non est lapis, et homo est (homo dicitur constantia, quia constat dari tale subjectum), ergo homo est non lapis. » Quod intelligitur, nisi varietur aliqua appellatio, vel reduplicatio, quod impediatur bonitatem consequentiae ; ut non valet: Homo essentialiter non est albus, ergo homo essentialiter est non albus, essentialiter enim homo est unum, nec aliud, sed indifferens ad utrumque. E* quifeos

reguli» probatur oonverti universa-
lem affirmativam sic : Omnis homo
est albus, ergo omne non albam est
non homo; quia bene valet : Omnis
homo est albus, ergo omnis homo non
est non album per primam regu-
lam. Rursus : Ergo omne non al-
bum non est homo, per conversio-
nem universalis negativsb. Rursus
per secundam regulam positam va-
let : Omne non album non est ho-
mo», et non album est, ergo omne
non album est non homo, quae est
convertens illius primae : Omnis ho-
mo est albus. Idem in conversione
particularis negativae probatur: Ali-
quis homo non est albus, et homo
est; ergo aliquis homo est non al-
bus, per secundam regulam; ergo
aliquod non album est homo, per
conversionem particularis affirma-
tivae; ergo non album non est non
homo per primam regulam; ergo
do primo ad ultimum, etc.

Sic Aristoteles probavit istas re-
gulas. Aliqui tamen sumunt pri-
mam radicem illarum ex conver-
sione simplici particularis affirma-
tivae, et probant illam converti sim-
pliciter quia, si aliquis homo est
animal, unum sunt animal et ho-
mo, quia distinctum non verificatur
de distincto, ergo unum erit alte-
rum, et e converso, et sic mutuo
verificabuntur inter se. Sed haec
fwebatio est omnino inefficax, quia
quando dicitur quod sunt unum
animal et homo, vel intelligitur
quod sunt unum adaequate et mu-
tuo, vel inadaequate et non mutuo.
Si hoc secundum, ergo male probar-
tu? quod vicissim unum de altero
dicitur : alias enim similiter pro-
baretur quod universalis affirmati-
va simpliciter eonvertitur, quia
eiam sunt unum, in ea praedicatum
et subjectum; sed quia non adae-
quate ei mutuo sunt unum, non
convertatur. Si primum, petit prin-
cipium, nam boo est probandum

quod in particulari affirmativa prae-
dicatum et subjectum sint unum
mutuo et adaequate.

Objicies contra conversionem uni-
versalis negativae : Ista consequen-
tia non valet: Nulla essentia divina
est generans, ergo nullum generans
est essentia divina. Instatur enim in
Patre, qui est generans et essentia
divina. Item non valet: Nulla navis
requiritur ad navigandum, ergo
nullum requisitum ad navigan-
dum est navis; nullus senex erit
puer, ergo nullus puer erit senex.
Ergo illa regula non semper est ve-
ra.

Ad prim. resp.: Quod illa non est
universalis, cum non constet ter-
mino communi, sed singulari, soi-
licet essentia divina; sicut si dice-
retur : Nullus Petrus est albus, non
est propositio universalis. Si autem
dicatur : Nulla res, quae est essentia
divina, est generans, propositio esset
universalis, sed falsa, et sic sua
econvertens etiam est falsa : Nullum
generans est essentia divina. Si au-
tem dicatur in singulari: essentia
divina non est generans, debet con-
verti per contrapositionem, sicut
particularis negativa : Ergo aliquod
non generans non est non essentia
divina, quae verificatur in Filio et
Spiritu Sancto.

Ad secundam instantiam dicitur:
Illam conversionem esse bonam,
sed consequens verificatur in eodem
sensu quo antecedens. Antecedens
enim est verum supponendo pro
nulla navi distributive, ita quod aub
illo termino possit immediate des-
cendi; unde in sua convertente,
nullum requisitum ad navigandum
debet supponere pro requisito distri-
butive et determinate; sic enim ve-
rificatur ejus conversa: Nulla navis
requiritur determinate, in confuso
enim constat quod aliqua requiri-
tur; unde convertens debet facere
eumdem sensum : Nullum requi-

«ilum determinato est navis; et *ic eat vera.

Ad tertium dicitur: Quod in illa conversione non servatur eadem ampliatio. Nam in illa propositione: Nullus senex erit puer, ly puer res- tringitur a ly erit, pro puero futuro, subjectum autem ampliatur ad id ilu<hl e*I vel erit; et illa, 'i in ili» pro- positione universalis: Nullus senex erit puer, ly senex sumatur pro eo quod solum esi senex, propositio est vera, et similiter sua convertens, quip «st h@e; Nullus, qui erit puer, est senex; si vero sumatur pro eo, qui esi vel erit senex, est falso, quia multi, qui sunt futuri senes, adime sunt futuri pueri, quin nondum sunt nati, unde non mirum quod sua con- vertens sit falsa

Contra conversionem universalis affirmativae instabis: Non valet liue consequentia: Omnis homo albus est homo, ergo aliquis homo est homo albus; nam antecedens est necessarium, consequens nutem po- test esse falsum, casu quo nullus homo albus sil in mundo. Et simili- ter non valet: Omne grammaticum est homo, ergo aliquis homo est grammaticus; omne album est cor- pus, ergo aliquod corpus est album; instatur enim casu quo nullus gram- maticus, vel .nullum corpus album sit in mundo.

Resp.: Quod illa non est conver- tens in sensu quo veri fleatur prima propositio. Nam quando dicitur: Omnis homo olbus est homo, si ly eit sumatur accidentaliter pro ho- mine existente, falsa est illa propo- sitio in casu argumenti, et simili- ter sim convertens. Si voro ly </ abstrahit a tempore faciendo propo- sitionem necessariam, ly albtu non debet ibi verificari secundum exis- tentiam. sed secundum possibilita- tem, seu alstractionem a tempore in hoc sensu: Omnis humo possi- biliter albus c«t homo; nec potest fa-

cere sensam: Omnis homo existens albus, cum ponatur casus quo nul- lus existat; unde convertens debet esse ha-o: Ergo aliquis homo est ho- mo, qui possibiliter est albus, et sic esi vera.

Ad secund. dicitur: Quod in illis propositionibus, ei in antecedenti Ir e« absolvitur a tempore, stat pro subjecto albedinis. vel grammatica., et facit hunc sensum: Omne suis- subjectum albedinis est corpus; omne subjectum grammaticae est homo; unde convertens debet etiam sumi in eodem sensu, et secundum copu- lam absolutam a tempore; Ergo ali- quod corpus est subjectum albedi- nis, et sic est vera. Si autem mute- tur copula, ita quod in una abstrahat a tempore, in alia non, variatur sup- positio. Si vero iu antecedenti non abstrahat o tempore, sed dicat exis- tentiam, sic est falsa in casu argu- menti, cum supponatur nullum esse nlhum, neque grammaticum, et ideo sua convertens est falsa.

QILESTIO VIII.

DE COXMQCEXTU Et SYLLOGISMO.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum reete anigelur differentia inter come gumtiam bonam et ma- tam.

Consequentia lxtna illa dicitur, in qua antecedens infert consequens. Mnlm autem est in qua non infertur consequens ex antecedenti, licet si- gnificetur inferri. Tunc autem non infertur consequens ex aliquo ante- cedenti, quando potest dari antee- dens verum et consequens falsum; quinnndocumque autem infertur vera et propria illatione «onsequens ve- rum sivo ex antecedenti falso, sive

vero, bona est consequentia. In praesenti ergo duo brevissime veniunt discutienda : Primum : An ista differentia inter bonam consequentiam et malam sit essentialis, vel accidentalis? Secundum : Quomodo verum sit quod ex falso infertur verum, cum nunquam ex vero inferatur falsum?

Ad primum respondetur affirmative, scilicet quod ista divisio est essentialis et analoga, loquendo de consequentia formali simpliciter, de qua in praesenti agimus.— Ratio est: Quia essentialis et intrinseca forma consequentiae est connexio illativa antecedentis cum consequenti; sed consequentia mala caret ista vi illativa: ergo caret forma essentiali consequentiae; ergo ita differt consequentia bona et mala, sicut homo vivens et carens vita, qui analogice conveniunt in ratione hominis. Neque est dabile in consequentia formali, quod habeat aliquam connexionem et tamen aliquando possit deficere et ideo dicatur mala, nam forma, quae semel est defectibilis et aliquando saltem instari potest ex vi consequentiae, hoc ipso formaliter non est bona, unde caret omnino connexione formali, id est dispositione requisita ad inferendum. Quare solum per accidens potest quandoque sequi consequens ex antecedenti, nunquam tamen ex vi formae, sed ratione materiae.

Objicies : Non requiritur ad rationem consequentiae quod in re datur connexio inter antecedens et consequens; ergo non ideo caret essentiali ratione consequentiae quia non datur connexio, dummodo significetur dari. Anteced. probat.: Nam consequentia probabilis est vera consequentia, est enim verus syllogismus syllogismus topicus, et tamen in re potest carere connexione, quia multa falsa sunt probabiliora veris; ergo non requiritur ad

essentialem rationem consequentiae connexio in re, sed sufficit in apparentia et signo. Secundo : Quia propositioem esse veram vel falsam est divisio accidentalis; ergo etiam consequentiam esse bonam vel malam. Nam ita se habet bonum et malum in consequentia, sicut verum et falsum in propositione; siquidem illa est bona consequentia, in qua vere sequitur unum ex alio, illa autem est mala, in qua non vere sequitur.

Ad primum respond.: Quod loquendo de consequentia formali, id est quae ex vi formae et dispositionis suae infert, non datur consequentia probabilis et topica, sed vel est bona vel mala, non vera aut falsa, evidens vel probabilis; et quae semel est bona ex parte formae, non potest deficere, et consequenter ex parte formae non potest esse topica; quia, si potest deficere, potest instari et vitiari, et consequenter potest dari antecedens verum et consequens falsum. Forma autem consequentiae, quae potest instari, hoc ipso est mala ex parte formae, et, si aliquando est bona, solum est materialiter et ratione materiae, non ratione formae. Sed in hac parte fallimur et aequivocamur, si existimamus idem esse consequentiam et argumentum, quae tamen longe differunt, quia argumentum pertinet ad probationem, consequentia vero ad ipsam illationem et formam consequendi unum ex altero: probatio autem potest esse evidens vel probabilis, et ideo syllogismus ex parte materiae consideratus et posterioristice, seu ex parte probationis dividitur in demonstrativum et topicum, non autem prioristice, et ex parte formae. In praesenti autem solum loquimur de consequentia ex parte formae et prioristice.

Ad secund. respond.: Quod veritas, vel falsitas non mutat signifi-

eatiaem enuntiativam, quod eat constitutivum propositionis, sed potius, significatione immutata, potest mutari veritas ex eo quod res est, vel non est: at bonitas, vel malitia consequentiae mutat ipsam formam connexionis et illationis, atque adeo et ipsam essentialem rationem consequenti», quae non consistit in significando veritatem, sed in connectendo illas convenienti modo ad inferendum.

Circa secundum difficultas est: Quomodo ex vero non possit sequi nisi verum, ex falso autem possit sequi verum? Nec enim apparet quomodo verum possit in falso contineri, ut ex illo inferatur, falsum autem non possit contineri in vero, cum aequae pugnent inter se verum et falsum.

Respond., omitta aliquorum solutione, qui dicunt omne falsum continere in se aliquid veri, ratione cuius potest inferre verum, verum autem nihil falsi continere debet, et ideo non potest inferre falsum hac (inquam) solutione omitta; nam aliquando potest utraque praemissa esse falsa, et tamen inferre consequens verum, ut si dicas: Omnis lapis est vivus et omnis homo est lapis, ergo omnis homo est vivus, ubi non infertur aliquid in vi aliquus veri ex parte praemissarum.

Respondeo secundo: Quod ex falso dicitur sequi verum, non quia possit causari, vel manifestari per falsum, sed quia stat bene cum assensu falsae praemissae assensus verae conclusionis. — Unde aliud est sequi verum ex falso, aliud est probari verum per falsum. Hoc secundum nunquam stare potest, ut advertit optime S. Thomas, in Met., lect. ii. Unde consequenter non potest manifestari verum per falsum, nec causari ab illo, quia, si ab illo causaretur, per illud probaretur; solum ergo dicitur verum sequi ex falso,

quatenus supposita admissione praemissae falsae, adhuc potest stare connexio cum conclusione vera, quia falsitas praemissarum non semper destruit omnem veritatem consequentem, nec enim malum destruit omne bonum. Gaeterum, si semel dantur praemissae, verae hoc ipso quod conceduntur, non potest dari consequens falsum, quia falsum non potest concedi, sed negari: negato autem consequenti, debet negari antecedens, cum quo habet connexionem, siquidem idem est negare illud consequens, atque admittere oppositum ejus; ex opposito autem consequentis sequitur oppositum antecedentis, atque adeo debet admitti oppositum antecedentis, et negari ipsum antecedens. Unde de primo ad ultimum, si ex concessionem veri sequeretur falsum, idem antecedens concederetur et negaretur.

Posset etiam in praesenti fieri argumentum quando ex propositionibus necessariis sequitur aliquod contingens, ut ex ista: Deus scit Petrum peccaturum, ergo Petrus peccabit. Antecedens necessarie est verum, et consequens est contingens et consequenter potest esse falsum; et sic dabitur antecedens verum, et consequens falsum. Sed hujus solutionem vide supra, lib. m, c. ii; et apud Theologos, in p., Q. xiv, art. xm.

ARTICULUS II.

Utrum inductio sit consequentia formalis.

Ratio dubitandi sumitur ex dictis: Quia inductio est vera species consequentiae, cum sit vera species argumentationis; argumentatio autem et consequentia idem sunt; ergo debet esse bona consequentia, nam mala consequentia non habet

essentiam eansequenthe. Si autem est bona, consequentia debet esse formalis, quia illa, quod formalis non est, potest instari, et consequenter non est bona; unde in ratione consequenti* nunquam datur consequentia probabilis, sed vel est bona, vel mala, et quod est bona, semper est bona, quia est formalis; ergo idem est inductionem esse consequentiam et esse formalem consequentiam.

Conf. : Quia aliquod sunt inductiones, de quibus non potest dubitari quod sint consequenti* formales; ergo absolute non est negandum inductionem esse formalem consequentiam. Anteced. probat. : Nam descensus copulativus in termino supponente distributive, et ascensus disjunctivus respectu termini supponentis determinate sunt formales consequenti*, quod in nulla materia possunt instari, ut patet in istis consequentiis : Iste homo est albus, ergo aliquis homo est albus; omnis homo est albus, et homo est, ergo iste homo, et ille, et ille est albus. Et similiter quando in ipsa inductione enumerantur omnia singularia, vel saltem aliqua cum particula et sic de singulis, manifestum est esse consequentiam formalem, quia proceditur a collectione omnium singularium ad universalem, quod nunquam potest instari.

Denique conf. : Quia, ut dicit Philo*, i Poster., text. xxxi, lect. xxx, apud D. Thomam, « universalis, de quibus est demonstratio non possunt cognosci absque inductione. » Si ergo inductio non sit bona et formalis consequentia, omnis demonstratio et scientia, quod ex illa pendet, inniteretur incerto et fallibili fundamento; ergo necesse est quod inductio sit consequentia formalis et certa.

De hac difficultate, propter ea quod diximus in textu, solum in præsenti

adverto inductionem non solum importare rationem consequenti* ex parte dispositionis et formae connecendi propositiones, quod est ratio prioristica in consequentia; sed etiam importare rationem argumenti, seu probationis, quatenus est locus arguendi et probandi aliquam propositionem universalem ex reductione ipsius ad suas singulares. Et si inductio consideretur in vi argumenti et loci probativi, non semper facit evidentiam, sed aliquando solum probabilitatem, et ex hac parte admittit quod sit consequentia probabilis, quia innitur experienti* sensuum, unde intellectus accipit cognitionem universalium : experientia autem non semper est infallibilis, nec totam collectionem singularium potest semper percurrere, et ita nec infallibilem semper probationem fundare. In quo aliqui hallucinati sunt, existimantes formalitatem inductionis requirere quod in antecedenti numerentur omnia singularia, vel, si non numerentur omnia, apponatur particula et sic de singulis, qua posita, inductio reddetur efficax argumentum et consequentia formalis, procedit enim a tota collectione singularium ad universalem, quod est ab æquivalente ad æquivalens.

Iterum hoc non est facere inductionem in ratione precisa inductionis consequentiam formalem, sed adjungere illi alium locum arguendi, nempe ab æquivalente ad æquivalens, qui semper est probatio efficax. Sed tamen inductio ex natura sua et propria vi id non petit; nam cum inductio deserviat ut ex ipsa sensuum experientia sumatur notitia rei universalis, si necesse esset numerare omnia singularia sub universali contenta, nunquam, aut rarissime fieret inductio : quis enim omnia singularia experiri posset? Si autem non expertis omnibus, pro

reliqui», qua' non experimur, ponatur particula *e/ iir </c* singulis etiam non experti», respectu illorum manifeste inductio invidens et incerta, quia non constat sic reliqua se habere: et ita solum erit argumentum probabile, ex his quae experta sunt (licet non omnia, scilicet plurius) inferens universale.

Idem dico de aliquibus »[*teiel>ns inductionis, in quibus invenitur offlex probatio et formalis consequentia: sed non est praecise in vi inductionis, sed ex alio loco arguendi adjuncto. Ut quando ex singulari inferitur non universalis sed particularis determinata, ut: Petro* currit, ergo aliquis homo currit, tenet consequentia, non in vi inductionis, siquidem solum unum singulare numeratur, sed a non nullo ad amplum affirmative sine distributione ampli. Et similiter cum ab universali distributo descendimus copulative ad quodlibet singulare, ut: Omnis homo est albus, ergo iste est albus, et ille etc.. tenet ab amplo ad non amplum cum distributione ampli affirmative. Et idem est a particulari ad singularem disjunctive, tamen enim ab mquivalenti ad tequivalens, aut aliquo simili loco arguendi.

Quare, licet inductio adjunctis his vel aliis similibus locis arguendi, sit efficax probatio et consequentia, tamen pura et mera inductio id non petit, sed potest inveniri, enumeratis sufficienter singularibus. Sufficienter inquam, ad inferendam universalem probabiliter, si non omnia numerentur, vel evidenter si omnia; et utrumque perlinet ad inductionem, imo illud prius frequentius, quia vix aut nunquam omnia singularia enumerantur, et tamen datur inductio ad universale simpliciter. Imo si numerentur non solum sufficienter, sed totaliter, non est pura inductio, sed ab mquivalenti

ad a*qui valens. sicut si sufficienter numerentur non ad inferendam universalem distributam, sed tantum particularem, ut supra diximus. Haec de inductione ut dicit rationem argumenti et loci probativi.

Si vero consideretur ipsa dispositio et forma deducendi unum ex alio, sic inductio (si praemise sumatur, non adjuncto alio loco arguendi) non importat dispositionem et formam perfectam consequentia-, sicut syllogismus, in quo ipso dispositio et forma fundatur in connexionem minorum perfecta cum uno tertio, tanquam in medio, unde cogitur intellectus fateri connexionem eorumdem terminorum inter se. At vero inductio non utitur connexionem extremorum cum uno tertio tanquam ratione et forma illativa, sed ex ipsis singularibus, quae expertur, quae si ex partibus subjectivis totius universalis, infert ipsam propositionem universalem, ut diximus. Et hinc connexio singularium expertorum cum suo universali fundat consequentiam non absolute formalem, sicut syllogismus, sed formalem inductive. Cum enim omnis consequentia sit quidam illatio probativa et manifestativa veritatis, omnis autem veritas et scientia nostra habent duos progressus, scilicet primo in sui introductione, secundum quod oritur et dependet a sensibus, secundo in probatione ex propositionibus jam universaliter conceptis; consequenter illatio ipsius veritatis secundum formalem rationem consequentia et illationis debet habere duplicem modum connexionis et consequentia*, scilicet in inducendo, seu introducendo nos ad cognitionem universalium ex ipsis singularibus, et in probatione, seu discursu ex propositionibus factis universalibus ad alia. Inductio ergo habet dispositionem consequentia* primo modo tantum; unde licet pos-

sit vitiari et deficere absolute, tamen habet quidquid requiritur ad formalem consequentiam in ratione inductivi, non simpliciter et evidenter probativi.

Ad rationes dubitandi respond. Ad primam: Quod inductio ex preecisa ratione inductionis est vera species consequentiae, sed non ita perfecta sicut syllogismus, neque ordinata ad probandum, seu convincendum intellectum, sed ad introducendum in universalia ex comparatione et numeratione singularium; et in hoc genere inducendi habet formalem rationem consequentiae, non probativae ex universalibus, sed inductivae ex singularibus. Unde ejus bonitas non est quod convincat plene, sed quod sufficienter inducat ad universalia ex singularibus expertis.

Ad primam confirm. respond.: Quod illae consequentiae inductionis tenent non in vi inductionis praecise, sed quia vel reducuntur ad formam syllogismi, vel alius locus arguendi sibi adjungitur, qui habet efficacem et infallibilem connexionem, ut diximus.

Ad secundam confirm. respond. : Quod omnis nostra speculatio dependet ab inductione, sicut dependet a sensu et experientia ; unde si propositiones universales alicujus scientiae non sint ita abstractae et communes, quod ex quocumque individuo manifestari possit ipsarum veritas, sed ex plurium numeratione et experientia pendeat, sicut scientiae naturales, non sunt ita certae sicut aliae scientiae abstractiores et communiores, ut Metaphysica et Mathematicae, quorum principia etiam in uno individuo habent totam certitudinem, ut: Quodlibet est, vel non est.

ARTICULUS III.

Utrum conclusio sit de essentia syllogismi, an solum praemissae.

Litigant in hac difficultate diversae sententiae fere ex eodem motivo. Quia enim syllogismus fit per discursum, in quo ex connexione praemissarum infertur et manifestatur conclusio, putant aliqui de ipsa essentia syllogismi non solum esse praemissas inferentes, sed etiam conclusionem illatam, quia discursus non sistit in praemissis, sed in conclusione, et quamdiu non infertur conclusio, manet suspensus discursus et incompletus. De ratione ergo syllogismi completi et perfecti est conclusio. Alii e contra, quia conclusio est illata et manifestata per discursum, inferunt inde quod conclusio non pertinet ad essentiam syllogismi, sed est effectus ipsius, quia syllogismus formaliter est modus sciendi et argumentatio, quae est manifestativa alicujus ignoti: salvatur ergo tota ratio ipsius in ipsa ratione manifestativi, non autem in ratione manifestati; conclusio autem est manifestata, non manifestativa. Alii denique existimant solum consistere formaliter in ipso motu, seu illatione, non in praemissis, neque in conclusione, licet illa quasi materialiter et in obliquo includat.

Verius tamen videtur syllogismum in suo essentiali conceptu dicere orationem compositam ex antecedente et consequente, ipsaque illatione seu consequentia. Itaque et habet vim illativam, quae est in praemissis, et habet rem illatam in consequente, et habet ipsam illationem, quae passive sumpta est in consequente illato, active autem in praemissis inferentibus ; atque ita est quasi organicum instrumentum, quod constat ex parte movente, et

ex parte mota, sicut in viventibus una pni* movet nliam. Constat enim quod ipio praemista* sunt motivum i-l ratio cognoscendi conclusionem, unde ad rationem syllogtoml, quo tamquam instrumento fit ista co- gnitio conclusionis, neo casario ot essentialiter requiruntur pnmisw. Similiter ipsa conclusio eat objec- tum cognitum; n<l hoc enim tendit syllogismus, ut conclusionem co- gnoeat per illationem. Cognitio au- tem non respicit in connotatod ma- terialiter, sed formalissime suum objectum; unde non potest consistere syllngiinus in solo ipso motu, seu Il- IntioTie. secundum quod prircin illa- tio sumitur passive pr'i eo quot se- quitur passivo ex alio, sic enim so- lum invenitur in ipso consequente illato; et cum in aliquo syllogismo admittimus praemissas, et negamus consequentiam, non negamus totum lloglsmum, sed solum illationem deductionem pawiam ejus quod sequitur; ergo signum est totum syl- logismum non supponere pro illa- tione passive accepta, sed pro illo composito ex inferente et illato, in quo invenitur plena et adaequata il- latio, seu consequentia neti ve et pas- sis* sumpta. Sicut motus. licet pas- sive solum sit in passo, tamen in quantum actio dimanat nb agente <4 respicit illud, et sic comple- te et adaequate respicit agens «4 patiens. Sed tamen deficit exem- plum in hoc quod syllogismus non est ipse motus, sed instrumentum logicum, quo intellectus movetur de uno ad aliud cognoscendum, unde debet includere partem moventem, qua sunt praemissa», et partem mi* tam, quia est objectum illatum, seu conclusio.

Unde rationem prima* sententia* admittimus, quia ita includit con- clusionem quod non excludit prae- missas. Ad secundam vero dicimus: Quod conclusio est oTectus syllogis-

mi, non quidem totius syllogismi, »ed partis illius. Sicut in viventibus pars mota est elTectus ipsius viven- tis in quantum mota ratione partis moventis; includit tamen adaequate et complete ipsum totum constans ex parte movente et ex parte mota; sic syllogismus in sua essentia ad- quateet complete includit illuminans et illuminatum, manifestativam et manifestatum. tanquam parte-; unde licet de essentia consequentia: et ar- gumentationis sit essi* manifestatli- vore alieujus ignoti, tamen ipsum ignotum, quod est conclusio, cwen- titlinterincludit, ut illatum et mani- festatum et objectum rationis mani- festativa* tanquam partem.

.ARTICULUS IV'.

Virum syllogismus recte dividatur in /terfretum et imperfectum.

Aliqui existimant nullum syllo- gismum indigem reductione ad alium syllogismum perfectiorem, sed Wue immediate regulari omnes illo principio: (Jutecumque sunt ear- dem uni tertio, sunt eadem inter se; unde immediate per istud princi- pium, non autem per reductionem ad alium syllogismum, possunt os- tendi, quia, sicut in primis quatitor inodi9 prima» figuro invenitur iden- tificatio extremorum cum uno ter- tio, ita et in aliis syllogismi» secun- da* et tertis Ilgura\ ut constat quo- cumque syllogismo in illis facti»; ergo ex tali principio poterit imme- diate convinci qui negaverit illatio- nem totium «syllogismorum, non au- tem necessaria est reductio ad pri- mos syllogismo» primi Ilguni*.

Ctetera Philosophus expresse docet omit«s syllogismos imperfec- tos reduci posse nd universales pri- mie Ilgura, ut patet in i Prior., cnp. .vu. Idem docet S. Thomas, Opusc. xlvui, tract. de syllogismo, cap. vi,

vii et vra. Et ratio est : Quia licet tota vis syllogistica consistat in illo principio, quod quaecumque sunt identificata uni tertio, sunt identificata inter se, tamen, ut clare constet haec identificatio cum uno tertio, requiritur quod illud tertium sit distributum; quia si medium teneatur particulariter in utraque praemissa ex puris particularibus nihil sequitur. Si ergo medium debet identificari cum extremis secundum distributionem, mediante qua extrema ipsa contineat et uniat in se, oportet quod ista identificatio medii reguletur per illud principium Dici de omni, et dici de nullo. Et hoc est quod non in omnibus syllogismis aequè evidenter fit, quia non in omnibus ita immediate et per se constat contineri aliquod extremum sub ipso inedio distributo, sicut constat in quatuor primis modis primae figurae, in quibus medium est subiectum in maiori et praedicatum in minori, ratione cuius, cum ponatur universaliter in maiori ex parte subiecti, postea in minori praedicatur de aliquo, unde hoc ipso illud de quo praedicatur designatur contineri sub ipso medio, quod non ita manifestatur in secunda et tertia figura. Ut patet si facimus syllogismum in Barbara: Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia; ubi ille medius terminus animal, in quo identificantur homo et substantia, in maiori ponitur universaliter ex parte subiecti, deinde vero in minori, cum animal praedicetur de homine, hoc ipso clare constat quod homo continetur sub animali, et consequenter quod substantia, quae praedicabatur de animali per regulam Dici de omni, praedicabitur etiam de homine, qui continetur sub animali. Hoc autem in secunda et tertia figura non ita per se manifestatur; unde & hoc ut constet ita identificari

extrema cum uno tertio quod salvetur in illo Dici de omni, vel Dici de nullo, indiget reduci ad modum primae figurae, et non solum immediate probari per illud principium: Quaecumque sunt eadem uni tertio, etc., excludendo principia Dici de omni, et Dici de nullo.

De quarta figura, an detur, aliqui longius disputant; sed pro ista difficultate sufficiunt ea quae tradidimus lib. iii, cap. v. Non enim negamus hanc quartam figuram, sed dicimus reduci ad primam ideoque non ponere figuram omnino distinctam, sed sub prima contentam.

APPENDIX.

De simplicitate aut compositione propositionis categoriae.

Hucusque remisimus difficultatem istam, ne discipulos ad eam cogere videremur. Ejus resolutio etsi ad cognitionem propositionis conducat, pertinet tamen et pendet ex iii lib. de Anima; unde hic eam breviter attingemus. Difficultas consistit in eo ut videamus an categorica propositio sit in mente unicus simplex conceptus, vel aggregatio plurium? Non loquimur de actu iudicii, seu assensu cadente super ipsam enuntiationem, iste enim simplex qualitas est, et unicus actus, quo intellectus non componit, sed de compositis iudicat, dicendo : Ita est; et sic in Deo et angelis actus iudicii ponitur, non tamen ponitur compositio. Loquimur ergo de enuntiatione, quae antecedit iudicium, id est de enuntiatione apprehensa, non iudicata; et inquirimus utrum sint in mente multi actus formantes enuntiationem, an vero formatio enuntiationis unico solum actu fiat resultante ex collatione et compositione plurium simplicium conceptuum.

Divisi «uni auctore* in hoc puncto. Quidam existimant quod, sicut in terliu operatione discursu* non est qualitas* aliqua, seu conceptus resultans ex orationibus constituentibus syllogismum, sed ipsa' enuntiationes inter se ordinabo, sic enuncatio non est qualitas simplex, sed plure? conceptus ordinati. Alii dicunt formari enuntiationem per aliquem conceptum ordinantem conceptu* simpliciter*, vel ex illi* ordinatis resultantem. Alii, dari unicum actum, qui non solum dirigat et ordinet conceptus simplices, sed qui repraesentet totam propositionem. Alii ponunt quatuor actus, tres qui repraesentent subjectum, primum et copulam secundum se, et quartum qui illos conceptus dirigat et ordinet, et in hoc formaliter consistit propositio, in aliis vero praesuppositiv*.

Pro resolutione supponendum est ex D. Thomae, quod secunda operatio intellectus, in qua formatur mundatio, producit conceptum, seu verbum distinctum a conceptibus simplicibus, qui per primam operationem producuntur; unde conceptus productus per secundam non solum habet distinctam ordinationem, sed etiam distinctam repraesentationem ab ea quam habet conceptus primus. Constat hoc ex m. He. Anima. lect. vi; N. l. lect. ult; Opusc. xxi; et ex Quodl. v, nrt. ix, ubi sic habet: « Duplex est operatio intellectus secundum Phil. in de Anima, una quidem, quae vocatur indivisibilem intelligentiam (Id est simplex apprehensio), per quam intellectus format definitionem, vel conceptum simpliciter*. Incomplexi. Alia utcin operatio est intellectus componentis et dividentis [id est compositio, vel divisio] secundum quam format verbum. Et utrumque istorum per intellectum constitutorum vocatur verbum cordis, quorum primum

significatur per terminum incomplexum. secundum per orationem. * Et ratio est, quia distincta repraesentatio et ordinatio reperitur in secunda operatione, quae non in prima; ergo et distinctus conceptus. Ani. proh.: Quia in secunda operatione attribuitur et unitur unum alteri, quod in prima operatione non fit, in qua simplices conceptus apprehenduntur; ergo Inii* hinc unio et attributio repraesentabilis eat; ergo distincto modo et distincto conceptu ab illo, quo secundum se et absque attributione repraesentatur in prima operatione.

Hoc D. Thomas. Hinc BO: Probabilius est, in D. Thomae, quod conceptus secundae operationis, qui formatur enunciatio, est unicuique actus et conceptus, non solum unitate ordinis, sed unitate qualitatis: oppositum autem etiam est probabilis. — Primum tenet Cajet, i. n. Quae 2. CXIII, artio. VII, § In resp. ad 2; Ferrer., i. Contr. Gent., cap. i. v, § Ad horum evidentiam Mng. Soto, cap. do Propo. it.; et elii Thomisbe. Favet 8. Thomas, loco cit. Contr. Gent., dum dicit: « Quod quando, aliqua multa accipiuntur quocumque modo unibi simul intelliguntur, simul enim intelligitur totum continuum, non partes post partem, et similiter intelligitur simul propositio, non prius praeiudicatum, et postea subiectum, quia secundum unam lotius speciem omnes partes comprehenduntur. ii. Noto causalem. Si ergo per unam speciem comprehendentem praedicatum et subiectum utrumque cognoscitur, ergo non repugnat unico conceptu, qui antea ut sit unus, propositionem formare. Si ergo propositio est capax repraesentari unica specie impressu repraesentante totum, cur non poterit repraesentari unica specie expressa? Per se enim loquendo una species unum postulat conceptum, nisi illa inad-

quate utamur. Videatur S. Doctor, vi Met., lect. ult; et i p., q. lxxxv, art. iv; Quest. lvi, art. ii.

Dices primo, loqui S. Thomam de propositione iudicativa, seu de ipso assensu, non de enuntiatione. Secundo, loqui de uno conceptu, seu specie unitate ordinis, non unitate entitatis, siquidem i-ii, q. cxm, artic. vii, ad 2, dicit: « Quod simul intelligimus praedicatum et subiectum, in quantum uniuntur in ordine affirmationis unius, et per eundem modum potest liberum arbitrium simul moveri in duo secundum quod unum ordinatur ad aliud. » Constat autem voluntatem moveri duplici actu, et solum unitate ordinis, non simpliciter unum actum esse; ergo similiter intellectus cum intelligit praedicatum et subjectum.

Sed contra primam solutionem est: Quia iudicium, seu assensus, non componitur ex praedicato et subiecto, sed super enuntiationem compositam cadit, dicendo: Ita est, ut jam probavimus supra; sed D. Thomas loquitur de illo toto, quod componitur ex praedicato et subiecto, et hoc dicit fieri unum, ut patet in vi Metaphys. cit, dum dicit: « Quod cum ex simplicibus conceptibus format compositionem, vel divisionem, intelligit ambo ut unum, in quantum scilicet ex eis fit aliquid unum. » Ergo loquitur D. Thomas de enuntiatione ipsa, prout formatur et componitur ex simplicibus conceptibus, id est ex praedicato et subiecto, non pro iudicio, quod non format propositionem, sed super eam formatam cadit et iudicat. Denique quando dicit, i p., quaest. xn, artic. ix, ad 3, ex speciebus montis et auri formari in nobis speciem montis aurei, et ex conceptu generis et differentiae formari conceptum speciei, plane loquitur de conceptu entitativo uno, talis enim est qui reprae-

sentat speciem constantem genere et differentia, ut hominem; sed eodem modo loquitur D. Thomas de formatione propositionis, quam dicit sic intelligi sicut cum totum simul intelligitur, ut domus, et non singulae partes seorsum, ut patet in locis allatis, praesertim vi Metaph. Ergo loquitur de specie, seu conceptu uno entitativo, sicut est conceptus domus, ut totum quoddam est.

Contra secundam solutionem optime advertit Cajet., super illum locum i-ii, quod liberum arbitrium non unico actu movetur in Deum et peccatum, licet simul, quia unum est ratio alterius. Exemplum autem de intellectu plus dicit quam oporteat, quia dicit etiam unitatem actus. Sic Cajetanus. Unde D. Thomas adduxit exemplum de intellectu, in quo unico actu, seu conceptu repraesentantur res, ad ostendendum non repugnare quod voluntas in instanti, licet duobus actibus ordinatis, moveri possit, sicut ex praemissis movetur in conclusionem eodem instanti simul, sed non eodem actu. Ex locis enim adductis constat S. Thomam unitatem speciei, seu conceptus, et non solum simultatem temporis, vel ordinationem posuisse.

Fundamentum sumitur ex dictis: Quia intellectus potest unico conceptu, seu specie habente unitatem repraesentativam plura sub ratione unius comprehendere; ergo cum secunda operatio formet novum conceptum respicientem plura sub unitate unius compositi, et habentis rationem totius, habet sufficientem rationem ut unico conceptu, seu specie repraesentet. Et certe quando unum cognoscitur cum connotatione et habitudine ad aliud, utrumque sub illa habitudine potest intelligi unico conceptu entitativo uno, licet objective plura includat ut uni-

ta'; ut patet cum repraesentatur accidens in concreto, ut album, connotando corpus, aut totum connotando partes. Et in opinione opposita, cum repraesentat unum terminum, v. g. subjectum non absolute, sed ut conveniens praedicato, et copulam, ut utrumque conjungentem: nisi enim sic repraesentet numquam uniet illa intellectus, etiam unitate ordinis. Si ergo unico conceptu entitativo plura unita repraesentari possunt, unum directe, aliud in connotato et ut terminum habitudinis, cur non poterit conceptus unus, formatus modo compositivo ex pluribus praesuppositis, repraesentare ipsum totum compositum, ut unitum et unum factum? Et cur non attribuamus conceptui secundae operationis, qui est perfectior, id quod conceptui primae operationis repraesentanti plura ut unum, imo visioni externae plura videnti unica visioni? Denique unica scientia, quae est unus habitus entitativae juxta sententiam D. Thomae, i-ii, quaest. 11v, artic. iv, sufficit ad attingendum discursive omnes conclusiones talis scientiae, ut in Log., quaest. xxvii, artic. ii, ostendemus; ergo idem conceptus repraesentativae sufficit ad attingendum omnes terminos, qui sub una compositione clauduntur per modum unius.

Solvuntur objectiones contrariae sententiae.

Nihilominus opposita sententia etiam est probabilis. Et primum fundamentum ejus sumitur ex hoc quod intellectus noster est formaliter compositivus, et non solum objective, hoc est non solum apprehendit objectum complexum (hoc enim etiam facit angelus), sed etiam pluribus actibus et conceptibus apprehendit id quod angelus unico actu; ergo non est dicendum quod unico

conceptu formet propositibrieih, sic: enim non formaliter componeret, nec formaliter compararet uniim alteri, sed solum virtualiter. At vero D. Thomas compositionem hanc intellectiis per modum comparationis: explicat, non per modum physicae unitatis, ut patet in vi Metaphys., ubi inquit: « Quod illa compositio vel divisio, qua intellectus conjungit, vel dividit sua concepta, est tantum in intellectu, non in rebus; consistit enim in quadam duorum comparatione conceptorum, scilicet, illa duo sint idem secundum rem, sive diversa. » Ubi non potuit clarius exprimere quod compositio et divisio consistat non in una simplici qualitate, sed in multis conceptibus ordinatis et unitis. Et idem sicut fitur exi p. Quaest. lviii; art. 1r, ad 1, ubi dicit: « Quod in angelis non est compositio et divisio, licet sit multitudo conceptuum, quia non quia- liscumque multitudo causat compositionem, sed illa quorum unum attribuitur alteri, quod in angelo non reperitur. » Ergo compositio non potest perfici per simplicem formationem et productionem unius conceptus, sed per attributionem et compositionem unius ad alterum. Sicut etiam dicit in i Periherm., lect. m: « Quod veritas et falsitas non invenitur in compositione, nisi secundum quod comparat unum conceptum alteri. » Et i p., Quaest. xm, artic. xxi, dicit: « Quod noster intellectus repraesentat Deum diversis conceptibus, quam diversitatem repraesentat per pluralitatem subiecti et praedicati. » Ergo subjectum et praedicatum non repraesentatur unico conceptu, quo formatur propositio. Denique oratio est illa quae pluribus conceptibus subordinatur, sic enim distinguitur a termino; ergo non uni tantum conceptui subicitur.

Secundo: Quia syllogismus, licet

, componatur ex pluribus propositio-
 . nibus per njodum unius, non tamen
 . per unicam qualitatem formatur,
 sed per plures ordinatas inter se; et
 similiter propositio hypothetica,
 quae non est una nisi unitate ordi-
 nis. Cur ergo propositio categorica
 non sufficienter formabitur per co-
 ordinationem et comparisonem
 conceptuum ex quibus constat? De-
 nique propositio vocalis est compo-
 . sita ex pluribus vocibus; ergo et
 mentalis. Conseq. prob. : Quia D.
 - Thomas, ip., quaest. lxxxv, art. v,
 , e* eo prqbat in mente esse composi-
 . tionem, quia in vocibus est compo-
 . pitio.

Ultijno: Quia sequitur quod non
 . sit formaliter in intellectu ratio ver-
 bi, seu copulae, et ratio subjecti et
 . praedicati ; quia idem entitativus
 . conceptus non potest esse id de quo
 .. aliquid dicitur, et id quod dicitur,
 et copula qua dicitur. Sequitur e-
 . tiam quod idem conceptus possit
 y esse notitia intuitiva et abstractiva,
 .. claraet obscura; ut qum dico: La-
 . pis, non est angelus, vel non est
 , Deus,, lapidem, clare yideo, ange-
 lum, et Deum non video, sed obs-
 cure attingo. Denique in propositio-
 nibus negativis, ut cum dico: Homo
 non est lignum, non potest unica..
 . Species mihi repraesentare hominem .
 . ei lignum, cum unum negetur et
 . separetur ab alio; ergo debent con-
 . currere plures species; ergo et plu-
 . res conceptus.

, Haec sunt quae probabilem faciunt
 ' Hanc partem. Sed non omnino,
 , convincunt. Unde sustinendo pri-
 - mam sententiam ad illa responde-
 . tur:

Ad primum fundamentum: Pos-
 ..sumus unico verbo dicere quod pro-
 . positio dicitur formaliter composita
 .. pop formalitate plurium entitatum
 c et compositione ordinationis con-
 -j.ceptuum, sed formatione qnius ex
 n plpribusf pr©aiuppositis, ex quorum

collatione et comparatione formatur
 et resultat una tertia species, seu
 conceptus; sicut ex speciebus mon-
 tis et auri formatur species montis
 aurei, quae tamen non est una uni-
 tate ordinis, sed unitate entitativa.
 Et iste modus formandi unam spe-
 ciem ex pluribus eollatis et compa-
 ratis inter se, est longe diversus a
 simplici conceptu et specie angeli,
 Angelus enim non solum habet con-
 ceptum simplicem entitative, sed
 etiam non est formatus ille concep-
 tus ex pluribus inter se eollatis et
 comparatis; sed ex ipsa naturali ef-
 ficacia et indivisibili lumine, reprae-
 sentando unum, repraesentat omnia
 quae illi conveniunt, quia modo
 comprehensivo, non collativo pro-
 cedit. Itaque non negamus ad om-
 nia loca D. Thomae requiri compa-
 rationem et collationem concep-
 tum ad formationem propositionis,
 sed dicimus ex tali formatione et
 collatione produci unum verbum,
 seu conceptum, qui est terminus
 per secundam operationem proce-
 dens, eo modo quo ipse I). Thomas,
 i p., q. xii, art. ix, dicit: « Quod ex
 speciebus montis et auri formatur
 species montis aurei.» Et quaest. xm,
 art. xii, expresse dicitur :« Quod in-
 tellectus noster pluralitatem divi-
 narum rationum repraesentat per
 pluralitatem praedicati et subjecti,
 unitatem vero, seu identitatem re-
 praesentat per compositionem.» Ma-
 nifeste ergo, praeter pluralitatem
 conceptuum subjecti et praedicati,
 ponit unitatem, seu identitatem, in
 qua consistit ipsa compositio; et
 quia ista identitas et unitas compo-
 sitionis formatur ex collatione plu-
 rium, quasi arte elaborata et formata
 ab intellectu praesupponens plura,
 non ex prima et naturali efficacitate
 omnia illa repraesentans, ideo longe
 distat a conceptu angeli, qui simpli-
 cior et efficacior est in repraesen-
 tando propositionem, quia non ex

pluribus prae-^uippo «ilis et prius con-
ceptis firmantur et resultat.

Ad secundum respond.: Ks» e diver-
sam rationem inter propositionem
hypotheticam, seu syllogismum ex
una parte, et categorii unam ex alia.
Nam enologica est illud quod per
se primo format secunda operatio
nec intellectus; unde, cum illa
operatio producat verbum et con-
ceptum distinctum non prae opera-
tione, oportet quod talem compositionem
formet per productionem
unius qualitatis, et non solum uni-
tatem ordinis, sino novi conceptus
productione, priores conceptus pri-
ma^u operationis coniungat. Postea
verum ad coniungendum plures^u pro-
positiones causa teo ricae iam forma-
tas, vel ad movendum se de una ad
aliam per discursum, sufficit pro-
positiones inter se coordinare, nec
requiritur novam aliam qualitatem
producere, per modum unius reprae-
sentationis, sed ordinationis, aut
transitus de uno ad aliud, quod plu-
ralitatem exigit. Et ulterius possu-
mus rationem huius investigare ex
doctrina S. Thomae, i p. q. lxxxv,
ari. v. Ubi docet quod compositio
intellectus est signum identitatis
eorum, quae componuntur; neque
enim intellectus attribuit unum ni-
teri, nisi repraesentando identita-
tem, quae uniuntur praedicatum et
subjectum in uno quod significatur
per modum habentis, « et secun-
dum tunc identitatis rationem, in-
quit I. Thomas, intellectus noster
unum componit niteri, praedican-
do. - Quam identitatem, tam in pro-
dicationibus accidentalibus, quam
substantialibus intervenire docet S.
Thomas. i p. quicst. xm, ari. xn, et
bane unitatem, seu identitatem re-
praesentari per compositionem. Ex
quo elicimus quod, in illa compo-
sitione, quae fit per identitatem ex-
tremorum, vel remotionem identi-
tatis, est sufficiens fundamentum

ut unica repraesentatione omnes
illa^u partes identificata^u repraesententur,
sicut per speciem totius re-
praesentantur partes. Ei ita contin-
git in propositione categorica. In
hypothetica nutem, et multo minus
in syllogismo, non intercedit praedi-
catum unius de altero, neque identi-
tas extremorum, sed plures propo-
sitiones inter se ordinantur, unde non
est fundamentum ad attribuendum
nisi unitatem ordinis inter ipsas
compositiones^u.

Ad id quod additur de compo-
sitione vocum, respond.: Voces non
repraesentare, nisi ex impositione:
non est autem imposita una vox ad
repraesentandum integram propo-
sitionem; ideo oportet quod per con-
tinuationem et ordinationem vocum
ipsam compositionem mentis signifi-
ficemus. In mente autem, intellec-
tus simul intelligit praedicatum et
subjectum, ut ex I) Thoma supra
diximus non autem per continua-
tionem. Unde quando D. Thomas ex
compositione vocum probat compo-
sitionem in mente, loquitur de com-
positione ex parte rei significatoe,
non autem ex parte conceptus rep-
ræsentantis; quin licet tam in voce,
quam in mente unum attribuatur
niteri, tamen in mente formatur
species totius, in quo illa^u partes
attribuuntur, non autem sic forma-
tur in voca.

Ad ultim. respond.: Primum in-
conveniens nullo modo sequi. Datur
enim praedicatum, et subjectum, et
copula formaliter, tum antecederet
formationem quiescentis propositionis,
tum cum ex coordinatione et colla-
tione illorum conceptuum nominis
et verbi formatur propositio, tum
in ipso conceptu, seu specie forma-
ta, in qua repraesentantur praedica-
tum et subjectum et copula per mo-
dum identitatis et unitatis totius,
sicut in specie montis aurei reprae-
sentantur mons et aurum, et in spe-

oie totius domus, fenestrae et columnae etc.

Ad secundum dico : Non repugnare quod eadem qualitas formata ex pluribus repraesentet intuitive et abstractivae respectu diversorum, scilicet praedicati et subjecti, non respectu ejusdem. Et secundo : Intuitivum et abstractivum solum inveniuntur in notitiis simplicibus, non in ipsa compositione, vel discursu ; et sic praesuppositive supponuntur diversae notitiae, intuitiva et abstractiva, clara et obscura. In ipsa autem compositione solum attenditur attributio unius ad alterum et identitas, vel differentia istorum,

sub qua ratione in uno conceptu identitatis, vel differentiae adunantur, licet nunquam respectu ejusdem apprehensiva et simplex notitia sit clara et obscura. Quod autem diversae species impressae possint concurrere ad unam propositionem praesuppositive, non arguit quod formari non possit una tertia species, vel conceptus repraesentans illa per modum unius totius, sicut ex speciebus auri et montis, quae diversae sunt, formatur species una et conceptus montis aurei. Intellectus enim, sicut ea quae unita sunt potest dividere, ita et diversa unire solet in uno conceptu.

SECUNDA PARS

ARTIS LOGIC®

Expeditis in prini* parte Logic® his, qu® od formam ratiocinandi et motationem prioristioam spectant, restat in hac secunda parte, ad complementum totius nrlis. agerede materia illius, qtnn pertinet nd reaotationem posterioristicom; qu» tractatio longior eat et proluxior, qui* materia artis plura solet habere tractanda, quam ipsa forma.

Notandum est igitur quod omne iudicium mentis est qu®dnam resolutione, seu assensus, et, si ait ultimum, est quasi definitiva quurrdm sententia; tunc autem certo et firmiter traditur, quando per suas probationes resolvitur in sua principis, cum quibus habet connexionem. Ut autem diximus in prima parte Summularum, ex D. Thema, i Poster., loci, i, firmitas iudicii sumitur vel ex parte forma- mlioainnndi, vel ex parte materia. Ex parte forma, quatenus innititur conclusio rert» dispositioni et colligationi promissorum ad inferendum, quae nomine Consequentia, seu argumentationis appellari solet: unde requiritur bonitas, seu firmitas consequenti® ad rectam resolutionem iudicii. Ex parte materi®, quando per propositiones necessarias et per se connexiones fit resolutio usque nd principia per se nota, ex quibus deducitur

demonstratio; et do his agimus in hac secunda parte Logic®. Qu® enim pertinent ad partem topicom, quae agit de probabilibus, et qu® pertinent ad librxs Elenchorum, qui agunt de parte sophistica, omittuntur in pratenti, quia non agunt de certa et perfecta resolutione iudicii, et ideo solum libri Priorum et Posteriorum vocantur analytici ab Aristotele, id eM resolutoril, quia solum in illis docetur firmitas et certitudo resolutionis tam prioristica ex parte formo., quam posteriorica ex parte materi®.

Quin ergo materia requisita ad demonstrationem, seu resolutionem certam, sunt propositiones necessariae et per se, Illi® autem sunt per se, in quibus essentialia prsdicata, vel proprii® passionis prodicantur. / quia h®c sola habent necessariam connexionem cum subjecto, ut ex i Poster., cap. n, constat, illi® autem sunt propositiones contingentes, in quibus accidentaliter prodicantur; ideo conveniens modus invenienti istam materiam necessariam et per se sumitur explicando coordinationes praxlicuiuentarum, in quibus res omnes ad sua capita et genera reducuntur, et in unoquoquo illorum ponuntur prodicata superiora et inferiora, inter qu® in-

venitur essentialis connexio, ex quibus definitio rei integratur, et similiter manifestantur proprietates cuiusque praedicamenti, vel saltem ponuntur praedicamenta in quibus cuiusque naturae proprietates collocantur, quod saltem in generali possumus colligere materiam propositionum et connexionum necessarium, nam in particulari id cognoscere pertinet ad particulares scientias. Rursus quia praedicamenta, quae sunt coordinationes generum et specierum, cognosci non possunt, nisi ipsa praedicabilia, quae sunt modi praedicandi essentialiter vel accidentaliter, in quid vel in quale, cognoscantur, ideo tota materia Artis Logicae, de qua in hac secunda parte agimus, in his tribus continetur, scilicet: in praedicabilibus, quae sunt modi praedicandi, in quibus distinguitur modus essentialis et quidditativus a modo accidentali, vel qualificativo; deinde in decem praedicamentis, ad quae tanquam ad decem classes et summa genera reducitur omnes naturae rerum, et earum gradus, atque essentialia praedicata; et tandem in libris Posteriorum, in quibus docentur formari propositiones necessariae et per se, et fieri deinde scientiae.

Et licet plura ex his, Ordo de praedicamentis tractatur, et de universalibus, et praedicabilibus ad Metaphysicam spectant, ideoque breviter et sobrie a Logico debeant tractari, plura tamen in his disputantur dis donsumuntur quam in ipsis libris Posteriorum enucleandis. Nec mirum, quid plura solent in praeparationibus rerum consumi, quam in ultima perfectione ad quam ordinantur: sicut in intelligibili per plures discursus pervenitur ad ultimam, sententiam, quae brevissima est, et in naturalibus, substantialis generatim instanti perficitur, et in

multo tempore de cunctis scientiis tractatur ad eam disponit.

Prius autem quam ea quae pertinent ad objectum Logicae iuxta ordinem praefatum explicanda aggrediamur, de ipsa scientia Logicae, quasi prooemialem quaestionem praemitemus, ut cognita scientia facilius ad objectum ipsius cognoscendum deveniamus.

QUIESTIO I.

DE LOGICA, QUALIS SIT ET AD QUE SE
EXTENDAT.

In hac quaestione ordinem illum sequemur, quem servavit D. Thomas in praefata quaestione Theologiae. Prius incipiamus a necessitate ipsius Logicae, quod perimet quasi ad quaestionem an sit; deinde de ipsa quidditate scientiae ejusque qualitate et specifico objecto agemus. Quaestiones autem communes, unitate et diversitate scientiae, an una quae sit, in lib. Post. inquirentur. Nec opus est majorem notitiam praemittere de ipsa Logica istas quaestiones prooemiales, quodammodo habetur ex notatis in initio Summularum, et quod in ista quaestione accipi potest, sicut de

ipso quaestione proce-
****, traditur ejus no-

^ a-

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Ars Logica sit necessaria simpliciter ad Vitias scientias adquirendas.

Fere tota difficultas hujus articuli pendet ex intelligentia terminorum, qui in titulo ponuntur. Primo enim loquimur de arte Logica; id est de Logica artificiosa, inordinata;

naturalis enim non esi aliud, quam ipsimi lumen naturale utens discursus, de quo nulla potest esse difficultas quod requiratur non solum ad omnes scientias, sed etiam ad omnes discursus non scientitulos. Sed inquirimus de Logica, prout modum arduum procedit in formando discursibus demonstrationibus.

Secundo, nomine teien/be potest intelligi, vel scientia solum quoad substantiam in statu imperfecto, sicut in prima demonstratione generaliter scientiam quantum ad substantiam, quod est convincere intellectum certo non evidenter: vel potest intelligi scientia in statu imperfecto solentia*, et quod simpliciter denominat scientem, et est illa quoniam non solum convincitur intellectus, sed etiam quia per se discurre potest circa ea, quae ad plenam notitiam objecti talis scientia* speolant, et ab oppositis erroribus, seu impugnationibus se defendere. Et potest utroque modo sumi scientia, quando in praesentia inquiritur de necessitate Logicae ad illam.

Tertio proponimus in titulo: An Logica sit necessaria simpliciter. Et sumitur hic necessarium simpliciter non pro necessario ratione, quod sumitur ex parte alicujus causae intrinsicae, materiae sive formae, sicut est necessarium hominem esse rationalem, et esse mortalem; sed pro necessario respectu, seu ad aliud, id est ad unum aliquem consequendum. Et hoc necessarium in finem dicitur dupliciter, vel quod est necessarium simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter, quando requiritur ad ipsum esse rationem vel accipiendum, vel conservandum, sicut cibus et respiratio requiruntur ad vivendum. Secundum quid, quando requiritur ad bene esse, id est, vel ad aliquod majus commodum, vel majorem ornatum, non ad ipsum esse secundum se. De quibus distinctionibus

necessarii absoluti non impectivi, simpliciter et secundum quid, videatur D. Thomas, v. Metaph., lecl. yi.

Quia ergo nemo dubitat logicam ad minus esse utilem, seu necessariam secundum quid, id est ad melius et commodius esse ipsarum scientiarum, tota difficultas reducitur ad hoc ut videamus an sit simpliciter necessaria.

Resolutio, Sit unica conclusio: Ad scientiam speculativas artificialis logica est simpliciter necessaria quantum ad statum perfectum scientiae*, et quoad ejus conservationem et quasi nutritionem, non quoad Imperfectum «Me et quasi primam generationem scientiae». — Itaque potest dici necessaria simpliciter sine addito, et non simpliciter omnibus modis. Sicut respiratio et cibus dicitur necessarius simpliciter animali, non quia requiratur omnibus modis et pro omni statu, nam in ventre matris, quando primo generatur animal, nec cibo indiget, nec respiracione; nihilominus tamen dicuntur simpliciter necessaria animali, quia non ad aliquem ornatum, vel utilitatem superadditam, sed ad ipsum esse animalis non primo generandum, sed conservandum, vel nutriendum necessaria sunt.

Et dicimus ad scientias speculativas esse necessariam Logicam, non ad praelia ea, quia praecise solum respiciunt rectitudinem operis, sive interni, sive externi, non autem ipsam indagationem veritatis; unde solum indigebunt prudentia, vel arte, quod dirigunt ipsam bonitatem, seu rectitudinem agibilem et fictibilem, non vero Logica, quoniam solum dirigit rectitudinem discurrendi circa veritatem.

Quia per hanc conclusionem commponimus oppositas sententias, quod circa necessitatem Logicae versan-

tur. Quibusdam existimantibus Logicam solum esse utilem, non simpliciter necessariam, ut Conimb., q. vi, procem., art. ii, et alii. Aliis, esse necessariam simpliciter omnibus modis, sicut causa universalis requiritur simpliciter ad omnes actiones causae particularis, ut Arauxo, ii Met. q. iii, a. iii, et alii.

Nos autem dicimus esse simpliciter necessariam absolute loquendo, sed non omnibus modis et pro omni statu cujuscumque scientiae. Potest enim aliquid simpliciter dici tale, vel quia absolute et sine addito est tale, vel quia omnibus modis et secundum omnem considerationem dicitur tale, ut bene observat S. Thomas, iii p., q. L, art. v; et quod est simpliciter tale primo modo aliquam recipit latitudinem, et potest dici necessarium, vel tale simpliciter, licet non omni modo et sub omni statu necessarium sit. De qua conclusione videatur *Cursus Carmel.*, disp. procem., q. vii.

Prima ergo pars conclusionis, scilicet quod Logica non sit simpliciter necessaria, id est omnibus modis ad alias scientias, ex eo manifeste constat, quia Logica non requiritur ad alias scientias, nisi tanquam ars et instrumentum acquirendi illas; effectus autem artis non ita dependet ab arte, ut non possit aliquo modo, saltem imperfecte Geri sine illa. Sicut dicit Philosophus, ix *Metaphys.*, tex. vii, quod « addiscens artem operatur actionem artis sine arte », quod explicat ibi D. Thomas, lect. vii, in Gne, « quia potest homo aliquo modo exire in scientiae et virtutis actum, antequam habeat habitum scientiae et virtutis, quo adeptus perfecte operatur ». Et quidem si ita non esset, non possent ipsae artes et scientiae nostris actibus acquiri, nam saltem illi primi actus, quibus acquiruntur, non possunt ab arte procedere, siquidem generant illam;

ergo similiter aliquae demonstrationes non pendent necessario a Logica, saltem quae generant primam demonstrationem Logicae. Licet enim illae demonstrationes non sint sine Logica generata per illas, non tamen ad illas requiritur Logica, sed ex illis procedit: et si demonstratio fiat in materia alterius scientiae, potest percipi et convincere intellectum non habentis Logicam, et tunc acquireret quidem habitum scientiae, ad quam pertinet illa demonstratio, sed non habitum Logicae, de cujus praeceptis tunc non edocetur.

Denique pro hac parte videnda est doctrina D. Thomae, vii *Metaph.*, lect. vii; et i p., q. cxvi, art. i; et ii *Contra Gent.*, c. lxxv. Ubi duplex genus artium distinguit: « Quaedam sunt in quarum materia non est aliquod principium agens ad effectum artis producendum, sicut in lignis vel lapidibus non est aliqua vis activa movens ad constitutionem domus, quae est effectus artis domificativae. Aliquando vero est ars, in cujus materia est principium movens ad producendum effectum artis, sicut patet in medicina, quia in corpore infirmo est aliquod principium activum ad sanitatem; et effectus artis primi generis nunquam producit natura, sed semper fit ab arte, effectus autem secundi generis fit aib arte, et aliquando a natura sine arte. » Ita D. Thomas. Cum ergo Logica versetur circa opera intellectus dirigenda, in qua invenitur principium movens ad scientificè procedendum, sicut in corpore ad sanitatem, potest utique sine arte fieri aliquando effectus artis Logicae, et ita non est simpliciter necessaria ad omnem demonstrationem et scientiam, pro quocumque statu et modo.

Secunda vero pars conclusionis, scilicet quod requiratur simpliciter ad statum perfectum scientiae, et ad ejus conservationem, sumitur ex

D. Thoma, tum in Opuscul. 1xx, quaest. ultima, art. i, ad 3, ubi dicit: « Quod necessitas requirit ut in ad discendo incipiamus a Logica, licet non sit facilius aliis scientiis, quia aliae scientiae ab ipsa dependent. » Tum in ii Metaph., lect. ult., et i Posterior., lect. i, ubi dicit: « Logicam ordinari ad hoc, ut facile, et prompte, et sine errore procedatur » : constat autem quod sine errore procedere, non solum est utile, sed simpliciter necessarium ad ipsum esse aliarum scientiarum. Et •constat manifeste quod nuda potentia intellectus, sine arte adjuncta, non potest cognoscere omnes defectus consequentiarum, et scientifice attingere bonitatem cujuscunque consequentiae, cum multae non sint notae lumine naturali, sed per discursum colligantur, multa etiam, quae pertinent ad cognitionem propositionum per se et necessariae connexionis, pendent ex principiis et praeceptis artis Logicae. Ergo non potest intellectus pervenire ad statum perfectum scientiae, in quo omnes errores istos evitet, et ad diversas conclusiones suas se extendat nisi sit perfectus per aliquod principium sibi superadditum, qui talem artificiosum modum procedendi demonstret. Itaque, sicut animal in statu perfecto, id est in statu in quo per se nutritur et augmentatur, indiget cibo tanquam materia nutritionis, et digestionem, et concoctionem alimenti; ita ad nutritionem et extensionem scientiarum, quae debet fieri per multas conclusiones et varias consequentias, indiget intellectus cibo, id est speciebus, sed digestis et concoctis, artificiose •dispositis ad inferendum, alioquin non scientifice colliget. Et hoc praestat ars Logicae.

Dices : Hoc non est esse necessarium ad simpliciter esse, sed ad melius, seu perfectius esse, quia sup-

ponitur ipsum esse scientiarum, sicut cibus supponit esse animalis, et solum requiritur ad aliquid superadditum ipsi esse; ergo non est simpliciter necessarium, id est ad esse.

Resp.: Quod, licet supponat esse, non tamen dicitur requiri ad aliquid superadditum ipsi esse, et quasi illi extrinsecum, sed ad continuationem ipsius esse et conservationem ne amittatur : sufficit autem ad necessarium simpliciter quod requiratur ad esse rei, et non ad aliquid superadditum, licet non requiratur pro omni statu ipsius esse sicut cibus non requiritur ad esse, hominis pro statu generationis, sed pro statu conservationis.

Solvuntur objectiones.

Primo arguitur : Multae demonstrationes fieri possunt sine Logica; ergo non requiritur ad esse scientiae etiam pro statu conservationis. Antec. prob.: Quia possunt multae conclusiones in aliqua scientia demonstrari per quatuor modos primae figurae, qui ipso lumine naturali sunt noti, et non per discursum artis Logicae, cum ad illas, ut ad principia, oporteret reducantur; et in ipsa arte Logica addiscenda manifeste constat quod per lumen naturale sine alia anteriori Logica acquisita est. Ergo non requiritur ars Logicae ad ipsum esse scientiae, etiam ut extenditur ad plures conclusiones, quod est in esse perfecto.

Resp. Neg. anteced. i Nam qui demonstrationes format sine Logica, etiamsi in quatuor primis modis syllogizandi id faciat, semper dicitur habere scientiam in statu imperfecto, quia sine Logica non potest ita perspicue disponere plures materias et conclusiones alieius scientiae, ut omnes reducat ad primos modos syllogizandi; imo ad hoc officium oportet esse perfecte etissime exer-

citatum in aliquid «cientia, et' maxime callere praecepta Logic». Nec similiter potest ab oppositis se defendere perspicendo defectus et infinitatem consequentiarum, quibus impugnatur, aut definitionum et divisionum defectus, etc., sine quo quantumvis fiant plures demonstrationes, semper manent in statu infirmo et imperfecto. Ipsa autem Logica, quando primo inventa est, imperfecte fuit inventa per lumen naturale, sicut omnes artes; deinde ipsa in statu perfecto, sicut iuvat alias, ita etiam iuvat seipsam et conservat, et ita non necessaria alia Logica, sed ipsa sibi sufficit.

Secundo arguitur: Nam in ipso lumine naturali est sufficiens virtus ad acquirendam quamcumque demonstrationem seorsum sumptam, nete enim assignari potest aliqua ultima, ultra quam non possit, et illa acquisita non diminuitur virtus naturalis luminis, sed potius augeatur ergo poterit in secundam, et tertiam, et in alias omnes sine Logica, licet non ita commode.

Resp.: In his argumentis, quae procedunt a numeratione divisiva eorum, in qua aliqua potentia potest*, ad numerationem completam et integram, communiter committi fallaciam accidentis, seu defectum appellationis, quia numeratur unaquaeque operatio seorsum, et omittitur modi operandi cum continuatione et extensione unius ad aliud, et defensione a contrariis, etc. Et tamen infertur collectio multorum, seu omnium, in qua collectione iste modus continuationis, seu extensionis includitur; quod in potentiis limitatis stare non potest, nisi aliunde adjuventur. Licet enim non diminuat virtus intellectus ex una demonstratione facta, tamen propter limitationem suam non potest omnia illa continuare, et ab oppositis

defendere, nisi adjuvetur ab aliqua arte. Illa ergo numeratio, licet videatur fieri copulative per particulam et, dicendo: Potest hoc et potest illud etc.; tamen quoad sensum fit disjunctive, quia posse hoc seorsum et divisive, et aliud seorsum etc., est idem quod posse hoc, vel illud disjunctive, seu divisive; ex numeratione autem disjunctiva non colligitur distributiva. Nec propter hoc assignamus aliquem terminum in singulari, ultra quem non possit seorsum et divisive, sed in hac numeratione terminus in quem non potest est tota collectio, sive tota sphaera perfectae potestatis; in hanc non potest, et in imperfectam, seu divisivam potest.

Ultimo arguitur: Logica influit in omnes scientias modum artificiosum procedendi, ut constat ex Philosopho, in Metaph.; et D. Thomas, ibi, leot. ult., et in Metaph., leot. iv; ergo se habet ut causa universalis respectu omnium scientiarum. Sed causa universalis requiritur simpliciter ad omnem operationem causae inferioris, sicut deficiente motu celi deficerent omnes inferiores motus; ergo Logica ad omnem artificialem demonstrationem simpliciter, id est omnibus modis requiritur: si quae vero demonstrationes fiunt sine Logica, artificiosae non erunt, neque ad prima principia resolutae.

Resp.: Quod Logica non est causa universalis per se primo, sed tanquam instrumentum coadiuvans: agens principale, quod est intellectus; quod de omni arte docet S. Thomas, in p., q. cxvii, art. i. Causa autem universalis instrumentalis non est ita simpliciter necessaria, quod sine ipsa nullus effectus artis fieri possit, praesertim quando tale instrumentum virtualiter continetur in ipsa causa principali, et ex eius principiis deducitur, unde loco illius causa principalis potest supplere

defectum arti', et facere elleclum artis sine arto- Cirium autem unn csl causa permodum arti* cl instru- menti. sed est causa principalis et universalis. licet ab alia superiori mola.

Et quod additur do resolutione in prima principia, resp.: Aliquam resolutionem in prima principia, et aliquam bonitatem consequentia* posse it» esse per se notam, ut sine arte possit attingi, licet subeo statu imperfecto, qui declaratus csl; sicut omnes alia* urles et scientia*, quando primo fuerunt acquisita*, imperfectum statum habuerunt.

ARTICULUS II.

Virum Logica sit rera scientia et an.

Non est quod immoramur in explicando quid intelligatur nomine scienti®; Constat enim intelligi habitum per demotutrationem aeguitum et ad demonstrationem inclinantem- Demonstratio autem certam et evidentem probationem ulicujus veritatis importat: qun certitudo et evidentia, licet requirat resolutionem usque ad prima principia, qua* forte in paucissimis invenitur, et circa paucas materias, hoc tamen non est ex defectu scientia*, *od ex defectu scientium; plures enim solum sciunt scientia imperfecta, et quasi suballomata, quia credunt principia ab alia scientia tradita putius quam in illn resolutionem.

Sit ramo quincisio: Logica est vere et proprie scientia, et simul est ars; liberalis tamen. — De hac conclusione vix est qui dubilet, licet aliqui voluerint Uigicnm non esse dicendam scientiam, sed modum scientia'. Et D. Thomas illam aperte vocat scientiam, iv Metaph., lecL iv, et mi. q. i.m. art. lil, ml 3, et art. vi, ad 3. Et similiter vocat or-

tem, in lib. I Poster., lect. i; et ii-n. q. xlvii, art. ii, ad 3. Ae denique, in Opusc. i.xx, q. r.art. i, ad 3, inquit: » Quod illu* inter reteras scientias dicuntur nrles, qua* non solum habent cognitionem, sed opus aliquod, quod est immediate ipsius rationis, sicut syllogismum et orationem formare, numerare etc.

Primo ergo pars conclusionis probatur; Quin Logico habet actus demonstrativos; ergo est habitus scientificus. Consequentia est nota, cl antecedens est notius, quia Logica reducit conclusiones ad prima principia Indemonstrabilia; v.g., cum probat contradictoria* non posse esse simul veras ex illo principio: Quod libri est, vel non csl, ostendit duas contrarias non posse esse simul veras, quia sequeretur duas contradictorias c*oo simul veras, ostendit syllogismum in Darii racte concludere, quia perfecta salvatur in illo Diri de omni, et sexcenta alia.

Secunda pars eodem modo probatur. quia convenit illi definitio artis, qua* dicitur recta ratio o/ierum faciendorum: unde requiritur ad materiam artis quod non sit omnino determinata, sed habeat aliquam indifferentiam, alioquin non erit capsx regulationis et artis, sicut actus videndi et audiendi non sunt arte dirigibiles. Secundo requiritur quod regulatio liat per certas ac determinatas* vias, alioquin si non sint certa et determinata media, sed continuentia, non per artem, sed per prudentiam diriguntur, qu« consilio dirigit, non arte, eo quod non habet certas et determinatas regulas, sed arbitrarias et prudentiales, juxta circumstantias occurrentes, ut docet S. Thomas, ii-ii, qua*sl. xi.vii, ort. n, ad 3. Cadunt autem sub regulatione uris non solum opera externa, qua< vocantur factibilia, circa qu® occupantur artes, qu« vocan-

tur mechanicae, eo quod opera externa sunt magis servilia et despotica; sed etiam opera interna, quae sunt magis libera, et minus servilia, et ideo artes, quae illa dirigunt, vocantur artes liberales : in utrisque actionibus invenitur materia dirigibilis per certas ac determinatas regulas. Unde cum Logica tradat certa et determinata praecepta, et regulas immutabiles circa constructionem argumentationum, definitionum et divisionum etc., ut in pluribus locis Summularum ostensum est, manifeste constat quod Logica habet quidquid requiritur ad rationem artis liberalis, non minus quam Rhetorica, vel Arithmetica, et aliae similes.

Solvuntur argumenta.

Contra primam partem conclusionis arguitur : Quia Logica est modus et instrumentum sciendi; ergo non est scientia. Antecedens est commune proloquium; et sumitur ex Aristot., ii Metaph., circa finem ; et D. Thoma, Opusc. 1^{xx}, quaest. v, art. i, ad 2. Ubi dicit: « Logicam non poni sub Philosophia, quasi principalem partem, sed ut quoddam reductum ad eam, prout ministrat speculationi sua instrumenta. » Conseq. vero prob.: Quia instrumentum non est ejusdem principalitatis cum sua causa vel effecta, ut patet in serra et in penicillo et aliis, quae non sunt ejusdem rationis cum re quam faciunt et agente a quo moventur.

Resp.: Quod Logica dicitur modus et instrumentum sciendi quasi obiective, non formaliter: agit enim, tanquam de objecto, de modo sciendi et de instrumentis necessariis ad alias scientias, ut sunt syllogismi, propositiones etc; et ex parte hujus objecti differt ab aliis scientiis, quia

aliae agunt de rebus, ista de modo sciendi. Et quia prius debet cognosci modus sciendi, quam res, ideo dixit Aristoteles esse absurdum utrumque simul quaerere »; et eodem modo S. Thomas dixit non contineri Logicam principaliter sub Philosophia, quia non agit de rebus, sicut illa, sed de modo cognoscendi res, quod est aliquid minus principale. Unde respondetur] ad consequentiam argumenti : Quod imprimis Logica non est instrumentum aliarum scientiarum, sed ipsius, intellectus/qui utitur Logica ut instrumento ad alias scientias dirigendas. Et ita solum sequitur quod] Logica non adaequatur intellectui. Et deinde non repugnat unum instrumentum esse ejusdem rationis cum re effecta, licet non semper sit necessarium, sicut per unum martellum fit aliud.

Secundo arguitur : Quia probabile est Logicam docentem et utentem esse eundem habitum, ut art. ult. dicitur ; ergo habitus Logicae elicit actus opinativos, ut patet in Logica utente, quae topice et probabiliter procedit, ut ex D. Thoma, iv. Metaph., lect. iv, et Opusc. 1^{xx}, constat. Sed habitus, qui elicit actus opinativos, non potest esse scientia; ergo Logica non est scientia. Confir: Quia ens rationis non potest specificare scientiam realem, cum ens rationis non sit per se cognoscibile, et consequenter neque per se scibile, nec habet veras causas per quas sciatur, aut passiones quae de illo sciantur ; sed ens rationis est objectum formale Logicae, ut sequenti articulo dicemus ; ergo Logica non est vere scientia.

Resp. de illo argumento esse tractandum infra, artic. ultimo. Interim dicimus Logicam, prout utentem, habere actum opinativum, non ratione motivi. formalis, quia non innititur principiis fallibilibus et

contingentibus, sed ratione effectus subsecuti, quia dirigit modum procedendi opinative in disputatione topica et tentativa, quae non plene resolutiva est; unde habet actum opinativum directive potius, quam elicitive principaliter. Sic autem non repugnat habitui scientifico habere actum opinativum, quasi secundo et consecutive ad regulas topicas et opinativas, quas scientificè tradit.

Ad conflr.: Respondebitur etiam art. seq., ubi ostendemus in ente rationis inveniri sufficientem cognoscibilitatem et veritatem cum connexionem necessariam, qualis requiritur ad scientiam, non quia subjective et transcendentaliter habeat veritatem, sed quasi objective.

Ultimo arguit.: Ratio artis repugnat scientiae; ergo altera illarum non convenit Logicae. Anteced. prpb.: Nam ars agit de singularibus et contingentibus, et est in parte animae opinativa, ut dicit S. Thomas, i-u, q. i-vii, art. iv, ad 2, scientia vero est de universalibus et necessariis, et est in parte demonstrativa. Similiter ars procedit modo compositivo et practico, scientia modo resolutivo et speculativo. Unde S. Thomas, i Metaph, lecti, dividit artem contra rationem speculativam, illamque ponit in parte practica intellectus.

Et confirm.: Quia artes liberales dicuntur artes secundum quamdam similitudinem, ut inquit D. Thomas, i-ii, quaest. i-vii, art. iii, ad 3; ergo Logica non est simpliciter et proprie ars.

Respondetur : Quod ars dicitur esse de singularibus et contingentibus ex parte applicationis ad opus, non ex parte regularum, quibus dirigit; illae enim sunt certae et determinatae, et in universali: unde et ars numeratur inter virtutes intellectuales, Hh quaest. LVII, quae ta-

men non versantur circa verum contingens, sed circa necessarium, cui non potest subesse falsum, alioquin virtutes non essent, ut docet S. Thomas, vi Ethic., lect., v. Dicitur autem ars esse in parte animae opinativa, vel propter artes mechanicas, vel propter applicationem ad opus, non vero ex parte directionis et regulationis, qua ratione ars est virtus intellectualis, quae non convenit habitui opinativo. Nec denique est de ratione artis quod procedat modo compositivo et practico, sed quando ejus opus est speculatio, dirigit non componendo, sed resolvendo, ut infra amplius declarabitur. Directio enim artis potest tradi etiam modo resolutivo, quando est circa speculationem. Et quando S. Thomas dividit artem contra rationem speculativam, noii.lqquituj.de arte liberali, sed de illa, qu® ita est ars quod non est scientia.

Ad confirm. dicitur : Quod artes liberales dicuntur artes similitudinarie ex parte materiae dirigibilis, non ex parte rationis dirigentis; cum enim materia artis liberalis sit opus internum et rationis, quod minus est servile, minus subicitur imperio et directioni artis, quam opus artis mechanicae, quod totaliter est opus servile. Ex parte tamen regulae dirigentis, univoce conveniunt ars liberalis et mechanica. Et tamen quid sit de hoc, cum non dicamus Logicam esse artem quomodocumque, sed liberalem, habet rationem artis solum eo modo, quo convenit liberalibus.

ARTICULUS UI.

Utrum objectum formale et adaequatum Logicae sit ens rationis, quod est secunda intentio.

Duo praesupponenda sunt, quae ad alium quidem locum exactius

nent, sed pro praesenti difficultate breviter oportet libare. Primum est, dari entia rationis, de quo seq. quaest. agendum est. Et intelligimus nomine entis rationis id quod in se et semota consideratione intellectus non potest existere, potest tamen per intellectum considerari. Multa enim nos considerare, quae non sunt, notius est, quam ut egeat probatione; sed quia omnia considerat intellectus ad modum entis, ideo ea quae considerantur, et non sunt, dicuntur entia rationis. Et aliquando tale ens rationis est pure fictum, ut quando imaginamur aliquid, fingendo illud sine aliquo fundamento in re, ut quando formo chimaeram, montem aureum, et similia; aliquando vero non est pure fictum, sed fundamentum habet in aliquo ente reali, quod tali modo est cognoscibile, ut ad ipsum modum cognoscendi aliquid illi attribuitur, vel consequatur, quod tamen in re non est, ut quando cognosco Deum relative ad creaturas, vel cognosco tenebras ad modum formae efficientis aerem, cum in re non sit forma, sed carentia formae. Et quae primo modo finguntur, vocantur entia rationis ratiocinantis; quae secundo modo, dicuntur rationis ratiocinante, id est fundata in re cognita.

Secundum quod praesupponimus est: Quid intelligamus nomine obiecti formalis. Et dicitur formale obiectum illa formalitas, seu ratio, vel determinatio, mediante qua aliquid habet attingi ab aliquo habitu, vel potentia. Constat enim in his, quae sunt obiecta alicujus habitus, vel potentiae, et dari rem quae attingitur, et rationem, seu determinationem ratione cujus attingitur; imo et plures formalitates possunt requiri ut aliquid attingatur, quarum una determinat aliam: et respectu ejus quod determinat vocatur formale illius; et ratio ista formalis solet

vocari ratio, quae attingitur, seu ratio attingendi, et, si sit ultima a qua caetera determinantur, dicitur etiam ratio sub qua, quia sub illa reliquae continentur. Exemplum est in visu; videmus enim lapidem tanquam rem visam et obiectum materiale, sed ratione coloris, quae est ratio ob quam lapis potius pertinet ad visum quam ad tactum vel ad alium sensum. Et rursum color determinatur, et formatur a luce, ratione cujus ultimo constituitur obiectum in ratione visibilis. Quare quando inquirimus an ens rationis sit obiectum formale logicae, est idem atque inquirere an omnes res et materiae, quae a Logica tractantur et diriguntur, pertineant ad Logicam ratione alicujus, quod sit ens reale, vel rationis? Et, si est ens rationis, quodnam illud sit?

His positis, duo in hac parte sunt certa, et in uno est totum difficultatis pondus. Primo est certum et extra controversiam Logicam agere saltem de aliquibus entibus rationis, quae inveniuntur et attribuuntur rebus cognitis et vocibus, quibus Logica utitur tanquam instrumentis, v. g., ratio generis et speciei, ratio praedicati et subjecti, et similium aliarum intentionum. Secundo est certum non agere Logicam de omni ente rationis in tota sua latitudine, sicut de privationibus, et negationibus, et aliis, quae sunt omnino ficta; sed solum agere de illis relationibus, quae fundatur in rebus, in quantum sunt ordinate et cognitae per rationem, et vocantur intentiones logicae. Unde iste intentiones logicae et respiciunt conceptus objectivos, et conceptus formales, et voces, sed diversimode. Nam ad res cognitae pertinent ut ad fundamenta, in quibus fundantur, et quae dominant, sicut animal cognitum denominatur genus, et homo species. Ad conceptus vero formales et actus intel-

lectu*, tanqum nd operationes, quibus ista- intentiones formantur; et ex attingentia objectorum, quibus i*ta* intentiones conveniunt, dicuntur diam operationes rationi* recte et ordinato procedere. Ad vocce* autem pertinent ut ad instrumenta exteri ii* experimentia concepto» sic vel sic ordinato*.

Quidam ergo attendentes ad res cognita», in quibus fundantur illa' intentiones rationi», simpliciter dicunt objectum formale Logica? esse ens rationi», quod c*1 secunda intentio, quia solum ratione illius tale rc» s'liceUnt ad logicam. Ha>c communis est apud Themista». Vide in Cursu Carni..di*, i, q. ii. Alii, attendente» ad voces et ad eoneceptus, dicunt Logicam prout respicit vocce* significativa* agere de intentionibus secundis, prout vero respicit operationes intellectu* agere de aliquo renli. Vid. Doetor Murtino*, quiest.iv prxem. Alii denique attendente» ml solas operaliime* intellectu». quas primo et per se dirigit l'igien, simpliciter dicunt agere de aliquo renli. Vide Fons.,n Mct.,c.m, q. i.,»cct.v; Sumvu, in Met. dis. ur, M. Cabem, Iract. i.Uisp. i.dub. u. Ergo punctum difficultati» eat. quid formalius ex omnibus isti* sil respectu Ugicic; an conceptus obiectivi sub ratione intentionum qua» fundant, nn eoneceptus formales, vel voces, sub directione quam habent a Logica, et an hac sit aliquid renle.

Rn*»i.i7no juxta mentem sancti Thoma*. Sit unica conclusio : Materia dirigibilis n l'gicn,tanquam operatio, est aliquid renle. Materia de nioiniimlilii* aborti licio logico, tnnquam objectum, «-u n»* cognita,e»t quodcutnque cogwwclibile per illas operationes intellectas, *ivc*it ren lo, sivo rationis. Eorma vero, Um respectu operationi* dirigiliiti». quam jvspectu rei cognital, sub qua per-

tinent nd l'xgicnm, est aliquid rationis. non pure fictum, sed habens fundamentum in rebus, tanquam secunda intentio — Hec conclusio, quantum ad unum, est communiter recepto, scilicet quod id quod resultat ex directione bigiem in rebus* Cognitis est aliquid rnlionis, licet alii solum appellent illud denominationem extrinaeaun. Quod slntim ostendemus erae ful*uni. et uberius qmestione sequenti. In alio vero e*1 varietnj apud auctore*, quia aliqui existimant has intentiones sic resulantes non esse formale objectum Logicm.*«l*oliimip«n*op*rniones intellectus, qua» dirigit. Quid autem illn directio addat supra conceptu», *i c*t aliquid reale, fere nulli explicant.

Quare prtecipuum quod n nobis explicandum est in eoconsistitquod nulla forma induratur a l'jigirn, et per *o respiciatur ab illa, qum sit renli». sed solum secunda intentio rationis. Kt pro mento Divi Thoma* ponderari possunt, inter alia, tria loca. Primum est in Procem. Kthie., ubi inquit : u Quod ordo qundruplietier nd rationem comparatur. Est enim quidam ordo, quem ratio non facit, *ed solum considerat, sicut est ordo rerum naturalium. Alius autem 0*1 ordo,quem ratio considerandofneitin proprio actu,puta cum ordinat eoneceptus suos nd invicem, ei signa conceptuum, qua» sunt voces significativa'. Tertiut* autem ordo est, quem ratio considerando faeitin operationibus voluntati». Quartus ordo est, quem ratio considerando facti in exterioribus rebus, quarum ipsa est causa, sicut in area et domo. Ordo quem ratio considerat, *cd non facit. perliiMlad Philosophiam intumlem; ordoquem ratio considerando facit in proprio actu, pertinet nd rationalem Philosophiam (illa est Logica); ordo nuntem actionum voluntatis pertinet

ad considerationem moralis Philosophiae; ordo autem quem ratio considerando facit in rebus exterioribus, pertinet ad artes mechanicas. » Ecce ponit D. Thomas pro objecto rationalis Philosophiae, seu Logicae, ordinem quem ratio considerando facit in suo conceptu, qui ordo non est ipsa realitas conceptus, nec relatio realis illi superveniens, sed intentio consideratione ipsa facta et formata.

Secundus locus est i Poster., lect. xx, ubi inquit : « Quod, quia circa omnia quae sunt habet negotiari ratio, Logica autem est de operationibus rationis, Logica etiam erit de his quae communia sunt omnibus, id est de intentionibus rationis, quae ad omnes res se habent. » Et denique clarissime in iv Metaph., lect. iv : « Ens, inquit, est duplex, scilicet ens rationis et ens naturae : ens autem rationis proprie dicitur de illis intentionibus, quas ratio adinvenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, et speciei, et similium, quae quidem non inveniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur; et huiusmodi, scilicet ens rationis, est proprie subjectum Logicae.

Respondent aliqui D. Thomam loqui de objecto per accidens; vel, si loquitur de objecto per se, sumit ens rationis pro ipso opere rationis, quatenus habet artificium dialecticum. Sed contra : Nam dicit S. Doctor quod tale ens rationis est proprie subjectum Logicae; ergo non loquitur de objecto per accidens, seu materiali : de hoc enim statim subdit quod est omne ens naturae, ut subijcitur intelligibilibus intentionibus. Item dicit quod illae intentiones, de quibus agit Logicus, non inveniuntur in rerum natura; actus autem intellectae inveniuntur in rerum natura. Ergo frustra explicatur D. Thomas de opere in-

tellectus, ut habente artificium rationis, nisi ipsum artificium dicatur ens rationis; et sic habemus intentum, quia illud artificium est formale, ratione cujus ille actus consideratur a Logica. Si autem illud artificium non est ens rationis, sed invenitur in rerum natura, non est intentio considerata a Logica.

Alii respondent loqui S. Thomam de ente rationis, id est de denominatione extrinseca, quae est objectum formale Logicae. Sed contra est: Quia dicit D. Thomas Logicam agere de intentionibus, quas ratio adinvenit in rebus consideratis, et quae non inveniuntur in rerum natura. Illae autem denominationes extrinsecae, vel inveniuntur in rerum natura, quatenus extrinsecae sunt, et sic de illis non agit Logica, vel non inveniuntur, sed formantur a ratione, et sic sunt ens rationis, quod nos dicimus.

Denique alii dicunt S. Thomam loqui de vocibus significativis, de quibus tanquam de mediis, seu instrumentis agit Logicus, et intentiones istarum sunt aliquid rationis. Sed oppositum manifeste docet S. Thomas, quia loquitur de intentionibus, quae sequuntur ipsas operationes intellectus, et quas ratio facit in proprio actu, sive adinvenit in rebus consideratis, ut patet in loc. Metaph. et Ethic. supra citatis; et Opusc. xlii, c. iv. Ergo non loquitur solum de intentionibus vocum, sed etiam de intentionibus rerum cognitarum, ut sunt genus, species etc., vel quae attribuuntur ipsis operationibus propriis intellectus. Quare de mente S. Thomae non potest dubitari, quod pro formali objecto Logicae ponit ens rationis, sicut etiam pro materiali ponit ipsas res cognitatas, et conceptus ordinatos; ut patet in locis citatis; et Opusc. lvi; et Opus, lxx, qu. ult., art. i, ad 3; et i Post., lect. i.

Fundamentum conclusionis «t: Ouia omnis realitas, qu» inveniri potest in objecto Logic», vel c* actus intellectus, n quo denominatur re» cognite, vel i* na intellecta et repraesentata, vel aliquid reale superadditum et accrescens e conceptibus ex ordinatione Logic». Duo prima, secundum suam realitatem, solum pertinent ad objectum materiale Logic», quia do robus cognitio, ut res sunt, agunt scienti» reales, et de conceptibus etiam ut sunt reales ierfeeliones intellectus agit Philosophia; solum ergo ille illis quatenus ordinatis artificioso modo formali ter agit logica. Kt hoc quod accrescit ex ordinatione Logice, vel est sola denominatio extrinseca, quae res redduntur cognitio; et hinc naturaliter ad cognitionem conspuitur, non autem est aliquid artificiosum, quod per se respicit Logica, quia ost ars scientifica. Debet ergo esse aliud quod artificium conveniens objectis non in re, sed ut cognitio; et, si convenit rebus ut cognitio, constat esso aliquid rationis», quia convenit illis non ut sunt in re, sed ut sunt cognita*; UCque enim invenitur in re relatio generis, aut speciei etc.

Quod vero accrescit ipsis actibus intellectus, ut ordinatur per logicam non [totes] esse aliud quam realis tendentia, vel ordo ad objecta cognita et ordinata per intentiones logicas. Nam quidquid nliutl in conceptu ponatur praeter ordinem istum ad objecta sic ordinata, non est aliquid reale, ei ex hoc illi conceptus et actus dicuntur ordinati a logica, quin verantur circo objecta cognita, quae sic ordinata sunt; sicut conceptum non dicitur genus vel species, aut praedicatum aut subiectum, nisi quia attingit rem, quod est genus vel species, aut praedicatum et*. Ista nutem (elidentia et repugnatio) circa objecta sic inten-

tionata sine dubio realis forma et perfodio est, sicut etiam ipso habitu scienti», qui eadem objecta respicit, realis qualitas et scientia est; sed non est id quod per se et formaliter respicitur a Logica. Tum quoniam isti actus et conceptus non dicuntur ordinati, nisi quia objecta circa quae versantur ordinata sunt, atque adeo, «i ordinatio in ipsis rebus cognita est aliquid rationis, etiam denominatio ab illa proveniens in actu non addit novam realitatem. Tum etiam quia hoc ipso quod logica proponit alii scientiis conceptus objectivos per intentiones logicas ordinatos, sine alio Influxu reali illas dirigit; sicut alia artes architectonae», quae dirigunt inferiores, non solum pro objecto formali actu inferiorum artium quas dirigunt, sed objectum quod respiciunt, per cuius propositionem redduntur alia inferiores artes directae, quo modo diam lumen superius angeli illuminantis inferiorem, explicando et proponendo objectum, ipsum illuminat, ut colligitur ex I. Thoma, de Veril., q. ix, art. 1, ad 2 : unde objectum formale talis luminis superioris non est actu inferioris, qui illuminatur, sed ipsum objectum, quo proposito, inferior illuminatur. Similiter cum Logica reliqua scientias ordinet et illuminet quantum ad modum artificiosum discurrendi, non habebit pro objecto firmati ipsos actus aliarum scientiarum, ratione tendenti» et ordinis reali ad objecta sua ordinata; sed illud, quod in objecto cognito speculatur Logica et alii scientiis proponit sequendum, id erit objectum formale ipsius, quae utique ordinatio objectorum secunda intentio ost.

Respondent aliqui Logicam solum respicere per se collocationem et dispositionem conceptuum, ut unum sit praedicatum, aliud subjec-

tum etc.; quod vero ex hac colloca-
tione resultet aliquid rationis, non
per se attenditur a Logica. Alii, quod
Logica dirigit intellectum, ut eliciat
actus, qui postea habent pro ob-
jecto aliquid ordinatum secundum
intentiones logicas, et ita objectum
immediatum Logic® sunt isti actus,
sed objecta istorum actuum erit ali-
quid rationis in quantum sunt ordi-
nata, sed hoc est objectum remo-
tum. Alii denique, quod quia ope-
rationes intellectus realiter perfi-
ciuntur per Logicam, alias non
esset perfectior in discurrendo lo-
gicus quam rusticus, ideo habet ali-
quam perfectionem realem pro ob-
jecto.

Sed contra primam solutionem
est : Quia collocatio et dispositio
conceptuum non est collocatio ali-
qua situalis, sicut lapides in domo,
sed est representatio et tendentia
ad res recte collocatas et ordinatas
inter se; neque enim conceptus di-
cuntur ordinari quasi entitative, sed
quasi repraesentative et respectu ob-
jectorum circa quae versantur; ergo
principaliter respicit Logica ordi-
nationem objectorum, formalem au-
tem tendentiam et repraesentatio-
nem conceptuum, ut medium attingendi ista objecta ordinata.

Contra secundam autem solutio-
nem est, quod Logica non docet eli-
cere quantum ad suam entitatem,
sed ut artificiose disponantur; et
quia dispositio artificiosa non aliter
invenitur in actibus, nisi in quan-
tum attingunt objecta ordinata et
disposita, idem est dirigere Logi-
cam intellectum ut eliciat actus suos
artificiose, quod objecta ipsa ordi-
nata proponere, circa qu® actus
scientiarum eliciantur; atque adeo
primo et per se Logica attingit in-
tentiones secundas, quibus objecta
ipsa formaliter dicuntur ordinata.

Tertia denique solutio non est ad
rem. Non enim dubitamus quod at-

tingentia objecti, in quantum recte
ordinatum est, est realis perfectio
cognitionis et scienti®; sed non est
illa formale objectum Logic®, sed
est medium quo attinguntur objecta
ordinata a Logica. Sicut cognoscere
entia rationis, ut privationes vel de-
nominationes rationis, qu® in ali-
qua moralitate consistunt, ut con-
tractus, dignitates, et similia, per-
fectio realis est ex parte cognitionis,
sed objectum per illam attingitur
non est realis perfectio; sic etiam in
scientiis attingentia objecti ordinati
a Logica realis perfectio est, sed
ipsa ordinatio objecti non est aliquid
reale, sed secunda intentio.

Sed inquires duo. Primum: Utrum
secunda intentio sit formale objec-
tum Logic® tanquam ratio sub qua,
vel tanquam ratio qu® attingitur?
Resp.: Esse rationem qu® attingitur.
Nam de secundis intentionibus de-
monstrantur mult® passionis in Lo-
gica, sicut de universali pr®dicabi-
litas; ergo est res cognita per scien-
tiam Logic®, et consequenter perti-
net ad rationem qu® cognoscitur.
Unde D. Thomas appellat istas in-
tentiones subjectum Logic®, in iv Met.,
lect. iv; constat autem quod sub-
jectum est res qu® cognoscitur.
Ratio autem sub qua, sicut in aliis
scientiis, sumitur secundum abs-
tractionem a materia, qu® prffistat
modum intelligibilitatis sub quo res
diversimode potest cognosci, secun-
dum quod diversimode abstrahitur
a materia, ut latius in Philosophia
tradetur, et in ult. q. Post. Objectum
autem Logic®, quod est ens ratio-
nis, habet abstractionem similem
abstractioni Metaphysic®, id est, ab
omni materia, non per depuratio-
nem actualitatis ab illa, sed per ne-
gationem omnis materi®.

Secundum est : Inter objecta, de
quibus agit Logica, quodnam est ob-
jectum principalitatis? Resp.: Quod
syllogismus, qui fit per tertiam ope-

rationem, est principale objectum Logicae; et inter syllogismos ratione materiae principalior est demonstratio. Ratio est manifesta : Quia, ut docet S. Thomas, i Perih., lect. i; et i Poster., lect. i, omnes tres operationes intellectus ita se habent, quod prima et secunda ordinantur ad tertiam ut ad principalem, in qua perficitur ratiocinatio et discursus, qui recte disponitur per syllogismum, et certo ac firmiter resolvitur per demonstrationem. Cum ergo scientia Logicae proprie et essentialiter sit directiva rationis, illud est principale objectum, ubi principalius invenitur ratiocinatio et discursus cum certitudine et sine errore. Contingit autem error, vel ex defectu formae, vel ex contingentia materiae; ergo principale objectum ex parte formae est syllogismus recte dispositus, principale autem ex parte materiae est demonstratio, in qua invenitur processus rationis sine errore tam ex parte materiae, quam ex parte formae. De his tamen, quae pertinent ad alias secundas operationes etiam per se agit Logica, licet minus principaliter, ut in i q. Summ., art. i, ostendimus.

Solvuntur objectiones.

Primo arguitur: Ens rationis non potest esse objectum scientiae primo et per se; ergo falsa est conclusio. Antecedens prob.: Tum quia ens rationis non est per se et formaliter cognoscibile, quia non est per se ens, et ita per se non fundat cognoscibilitatem; ergo neque per se est scibile. Tum quia non habet passionem, de quibus agat, cum nihil causet; neque causas per quas sciatur, cum non causetur. Ergo de tali ente rationis directe et per se non datur scientia.

Resp.; Quod de ente rationis, quod

nullum habet fundamentum, neque ordinem ad ens reale, nulla datur scientia, sicut de chimaera et aliis similibus. De ente autem rationis, quod habet fundamentum in re, vel ordinem ad ens reale, potest dari scientia per se, sicut de privationibus agitur in scientiis, et in Philosophia unum ex principiis naturalibus est privatio, et de relationibus et distinctionibus rationis multa agunt Theologi.

Et ad replicam : per se non est ens; ergo per se non est scibile. Dist. consequens. Per se, quasi subjective, non est scibile, transeat; per se, quasi objective, nego. Ut autem aliquid sit simpliciter et univoce scibile, sufficit quod per se objective sit attingibile a potentia, secundum quod objectum fundat necessariam connexionem. Sicut etiam aliquid potest dici possibile dupliciter, vel intrinsece et per potentialitatem quam subjective habet, vel extrinsece, quia objective se habet ad potentiam effectivam, ut docet S. Thomas, i p., q. ix, art. ii. Et tamen utrumque est simpliciter et univoce possibile. Sic potest esse aliquid scibile, vel ratione intrinsecae entitatis, quae est subjectum cognoscibilitatis, vel quia objective potest cognoscibilitatem habere, respectu intellectus, cum fundamento in re. Et hoc sufficit ut per se, id est simpliciter et univoce, sit cognoscibile; et sic explicat S. Thomas, vn Met., lect. iv, Philosophum dicentem quod non scibile est scibile secundum quid: id est, inquit D. Thomas, « per posterius, quia de non scibili, hoc scire possumus, quod non sciatur, sic et de non ente quia non est ». Et ad secundam probat, dicitur : Quod ens rationis non habet passiones realiter causatas, vel causas reales et efficientes sui, habet tamen fundamentales et formales, quae fundant veram et necessariam

connexionem et veritatem, quod est habere quasi causas metaphysice.

SeCundo arguitur : Logica per se respicit operationes intellectus ut dirigendas; sed in istis operationibus accrescit aliqua perfectio realis ex ordinatione Logicae; ergo aliquid reale habet, quod formaliter respiciat pro objecto. Maj. manifesta est, et a D. Thoma saepius asserta, in locis supra citatis. Min. vero prob.: Tum quia perfectior intelligentia et discursus est in Logico, quam in rustico nesciente praecepta Logicae. Tum quia proprium demonstrationis est generare scientiam, in quantum demonstratio est recte disposita; hanc autem dispositionem habet a Logica. Tum denique quia prudentia et reliquae artes dirigunt actiones suas secundum rectam moralitatem et artificium, quod totum est aliquid rationis, et tamen, quia actiones directae sunt aliquid reale, dicuntur prudentia et artes habere pro objecto formali aliquid reale; ergo similiter Logica.

Resp. : Supponendo id quod diximus in conclusione, materiam dirigibilem a Logica esse operationes intellectus, quae artificiose disponuntur, in quantum attingunt objecta logicis intentionibus ordinata, et ponendo ista objecta sic ordinata a Logica, dicuntur reliquae scientiae ordinari eliciendo actus, qui versentur circa illa, eo quod in conceptibus et actibus intellectus non ponitur a Logica aliqua ordinatio, quasi entitativa, sed quasi repraesentativa, et in ordine ad ipsa objecta. Unde dicitur ad min. argumenti : Quod, licet ordo et tendentia conceptuum ad objecta recte ordinata sit aliquid reale, non tamen illa tendentia est objectum formale Logicae, sed est id, quo intellectus attingit objecta ordinata a Logica.

Et ad primam prob. dicitur: Quod perfectior est actus intelligendi in

Logico, quam in rustico, in attingendo et repraesentando melius objecta ordinata; inde tamen non sequitur quod formale objectum Logicae sit illa repraesentatio et tendentia cognitionis, sed illa ordinatio objectorum circa quae versatur ista cognitio.

Ad secundam probat, dicitur quod effectiva et physica causalitas, qua actus demonstrationis generat scientiam, quae est habitus, non pertinet per se ad Logicam, sed ad realem scientiam, et haec effectiva generatio convenit illi ratione actuum realium, quibus demonstratio constat. Per se autem pertinet ad Logicam considerare in demonstratione rectam dispositionem syllogisticam, et convenientiam materiae, scilicet quod propositiones sint necessariae et per se, et recte dispositae, quae sunt condiciones ex parte objecti requisitae ut processus scientificus ordinetur, non virtus ipsa effectiva scientiae.

Ad tert. prob.: Dicitur in primis, circa artes quae versantur in exteriori materia et Logicam esse manifestam differentiam, quod artes illae respiciunt quidem aliquem ordinem ab intellectu eformatum et factum, et exterius producibilem per potentiam exeutivam, v. g., quod ligna disponantur in tali figura et in tali situ et collocatione, quod totum aliquid reale est in se, licet dependens a directione rationis effective. Unde tales effectus artificiosi non dicuntur aliquid rationis objective, sed effective, id est procedunt quidem a ratione, ut ab efficiente et dirigente eorum productionem, non tamen consistit eorum esse in objectiva formatione, seu in ipso cognosci objective. Logica autem respicit ea quae sunt in objecto, non a ratione movente ad executionem, sed a ratione ut pure negotiante circa objecta cognita.

Similiter est differentia circa prudentiam et Logicam, licet prudentia versetur circa agibilia, quae sunt actus interiores. Nam in prudentia sunt duae partes, alia quae versatur circa iudicium de rebus et consilium, alia quae versatur circa imperium et praeceptum, seu applicationem circa res iudicatas et consiliatas. Et quidem actus iudicans vel consilians, non est inconueniens quod versetur circa aliquid rationis formaliter, id est circa ipsa objecta sub moralitate considerata, quatenus a regulis legis, aut recti arbitrii ordinata, quae ordinatio nihil reale ponit in rebus ipsis in se, sed denominationem rationis, vel relationem, quae tamen non vocatur secunda intentio, quia non conuenit rebus ut cognitis, sed ut appetibilibus sub regula moris. Actus vero imperandi et praecipendi, qui est principalis in prudentia, ut docet S. Thomas, ii-ii, quaest. lxxvii, artic. viii, non respicit directe objecta ordinando illa, id enim ordinat lex et ratio, sed directe respicit applicationem voluntatis ad eliciendum actus circa objecta ordinata, eo quod in ista applicatione est praecipua difficultas practica; et ideo prudentia, in suo principali actu, formaliter respicit elicientiam actuum, qui sunt aliquid reale, quam ordinationem objectorum. At Logica non habet actum imperandi et applicandi voluntatem, vel alias potentias, sed tantum ordinandi objecta in esse cognita per secundas intentiones, qua ordinatione facta vel proposita, sine nova difficultate, vel applicatione imperii, ipse intellectus, vel aliae scientiae formant actus suos circa objecta sic ordinata. Unde formaliter non versatur circa elicientiam actuum, sicut imperium practicum, sed circa ordinationem objectorum cognitorum.

Ultimo arguitur : Logica habet

pro objecto modum sciendi, scilicet definitionem, divisionem, etc., hoc enim aliis scientiis praebet; ista autem formaliter sunt actus cognitionis, ut artificose dispositi; ergo illi, quatenus sic dispositi, sunt objectum Logicae, nec ad aliam scientiam pertinent; sic autem aliquid reale sunt, id est actus intellectus.

Confirmatur : Quia, etiamsi nulla entia rationis resultent circa objecta, vel etiam antequam resultent. Logica habet dirigere cognitionem; ergo non versatur formaliter circa ens rationis, ut ens rationis.

Respondetur : Non esse dubium quod actus rationis, quibus formatur definitio, et divisio, caeteraque Logicae instrumenta, sunt reales entitates, quae habent ordinem naturalis repraesentationis et tendentiae ad objecta, super quam tendentiam nihil addit actibus Logica, ut ordinari dicantur, sed tota ejus difficultas est circa objecta cognita, ut ordinata sint, quae ordinatio in objectis est aliquid rationis. Circa elicientiam vero actus erga haec objecta non est aliqua difficultas a Logica vincenda, sed tantum naturalis repraesentatio producenda ab intellectu. Itaque sunt actus reales ex parte tendentiae ad objecta et repraesentationis, concedo; ex parte objectorum, quae per intentionem rationis ordinantur, nego. Et hoc formaliter pertinet ad Logicam, licet id quo tale objectum attingitur conceptus et actus realis esse debeat.

Nec potest dici quod solum in connotato respicit Logica illud artificium, formaliter vero 'et directe actus. Quia formalis ratio propter tantum illi actus pertinent ad Logicam est illud artificium', cum ratione illius pertineant isti actus ad artem, et non ratione suae entitatis realis, quae subicitur artifici, quatenus representative respicit il-

lud in objecto ordinato, quia sic sunt aliquid naturale, et considerantur a scientia naturali Philosophi».

Ad confirmationem respondetur: Quod, etiamsi non resultarent entia rationis formaliter et secundum existentiam objectivam, adhuc daretur Logica, quia illarum rationes consideraret, saltem ex parte sui fundamenti. Si autem nec formaliter, nec fundamentaliter darentur tales intentiones, non daretur Logica. Sicut etiam in opposita sententia, si non essent denominationes extrinsecffi, vel dirigibilitas artificiosa et realis ipsorum actuum, non esset Logica, quia solum versatur circa illam. De facto tamen, hoc ipso quod Logica dirigat artificiose actus rationis, resultat in objectis ordinatis secunda intentio, quia, ut sequentibus dicemus, art. iv, ex D. Thoma, ex ipso modo intelligendi unum in ordine ad aliud resultat ratio rationis.

Quando autem dicit D. Thomas, i Posterior., lect. i, versari Logicam circa actus rationis dirigendos, sicut ars fabrilis circa actiones manus, sensus manifestus est: quod versatur circa actus rationis, sicut circa materiam dirigendam, supponendo tamen formam artificiosam tanquam rationem formalem istius directionis, quia, ut dictum est, tenet se ex parte objecti circa quod versatur actus rationis, sicut objectum formale artis fabrilis non sunt actiones manus, sed res factæ per manus.

ARTICULUS IV.

Utrum Logica sit scientia speculativa
r vel practica.

Multa solent in presenti tradi ab auctoribus circa differentiam practici et speculativi, et quid sit pra-

xis, et utrum inveniatur solum extra intellectum, vel etiam in intellectu; quia omnia hujus loci non sunt: sed solum, ut titulus questionis intelligatur, sufficit notare communem differentiam inter practicum et speculativum, quia sumitur ex Philosopho, in m de Anima, lect. xv, apud D. Thomam, et n Met., lect. ii, et i p., q. lxxix, art. xi, et q. xiv, art. xvi. Et consistit in hoc quod speculativum respicit veritatem, ut sciatur; practicum vero, ut fiat et executioni mandetur in opere. Sed cum ipsa veritatis cognitio sit etiam quoddam opus, et rursum quodlibet opus sit etiam aliqua veritas, oportet valde formaliter inter hanc distinguere. Non enim practicum dicitur quod efficit quomocumque opus, seu elicit operationem, sed quod dirigit ad opus, et illud per regulas ordinat, et habet pro fine: ita quod non solum sit operatio elicitæ, sed etiam objectum, seu materia quia, in sui executione et ut efficiatur, regulis directionis ad faciendum indigeat, et non solum regulis ad sciendum; semper enim sciri et fieri distinguuntur in speculativo et practico. Nec speculativum dicitur quod cognoscit quomocumque veritatem, sed quod tantum intendit cognoscere, non vero ulterius facere, nec dirigit ut faciat, sed ut sciat et ut ignorantiam effugiat. Unde ut sit speculativum requiritur quod vel materia ejus operabilis non sit, sicut qui considerat Deum, et angelum, aut coelum etc.; vel, si sit operabile, non ut operabile, sed ut scibile, et tanquam verum quoddam attingatur. Ut autem sit practicum requiritur ut materia sit operabilis, et ut modo operabili attingatur. Unde Philosophus, cum distinguit practicum et speculativum ex fine, non loquitur de fine solum ex parte intelligentis et operantis actualiter,

sed ex fine intento ex vi ipsorum principiorum et regularum, quibus utitur aliqua scientia: si enim sunt principia solum manifestantia veritatem et quasi illuminantia et fugantia ignorantiam, speculative procedunt; si autem non solum manifestant veritatem, sed dirigunt ad hoc ut fiat et constituatur in esse, sunt practica, et ordinant praxim, intelligendo nomine praxis generaliter objectum practicae cognitionis. Unde principia speculativa dicuntur resolutiva, quia solum respiciunt veritatem, ut resolvitur cognoscibiliter in sua principia; principia autem practica dicuntur compositiva, quia respiciunt veritatem, seu entitatem, ut ponendam in esse. De quo videatur. S. Thomas, in Metaph., lect. 11.

Igitur in praesenti, quando inquirimus an logica sit practica, vel speculativa, punctum difficultatis ad hoc reducitur: An principia formalia, quibus Logica procedit, ita respiciant veritatem, quam tractat, ut pure resolutive procedant in ordine ad sciendum; an modo compositivo ultimate ordinentur ad aliquod opus exercendum et faciendum praeter ipsum scire, ita quod non sit sola speculatio veritatis, sed etiam praxis, vel potius an ipsa ordinatio ad sciendum practica esse possit.

Et in hoc dividuntur auctores in tres praecipuas opiniones.

Quidam simpliciter practicam existimant Logicam quia, licet multa speculetur, omnia tamen ordinat ad opus, scilicet ad rectam constructionem syllogismi; et ita designat haec sententia pro materia practicabili operationes intellectus, pro principiis autem practicis regulas, seu praecepta, quibus non solum docet in universali quae sit natura syllogismi, sed in particulari quomodo sit construendus. De qua

sententia videatur Fons., in Metaph., cap. 11, quaest. 11, sect. m; Conimb., quaest. 11 prooem., artic. v.

Alii simpliciter faciunt speculativam e contrario fundamento, vel quia existimant nullum actum intellectus esse praxim, vel quia, etsi fateantur actum intellectus ut subditur voluntati posse esse praxim, non tamen ut pure respicit objectum sub ratione cognoscibilis; Logica autem non dirigit immediate ipsos conceptus entitative, sed objecta, quae sic ordinat et disponit, sicut requiritur ad debitam speculationem. Est communis Thomistarum. Videatur Magister Sotus, hic quaest. 11; Sanchez, quaest. xvi; Cur. Carmel., quaest. vi, procem.

Alii denique existimant simul esse practicam et speculativam, quia rationem speculativi et practici dicunt esse accidentales differentias in scientiis, vel saltem esse habitum duplicem partialem in Logica, quorum unus sit speculativus, alter practicus. Ita Pater Vazquez, in part., disput. 11, capit. 1; Magister Gabero, disputat. m, dubio m; Martine?, quaest. m; et alii.

NIHILO MINUS DICENDUM EST PRIMO: Non posse unicam scientiam naturalis ordinis simul esse practicam et speculativam, et consequenter neque Logicam. — Sumitur haec conclusio ex D. Thoma, 1 p., quaest. 1, artic. 11, ubi fatetur practicum et speculativum in scientiis philosophicis aliam atque aliam scientiam constituere, quod est signum diversitatis essentialis. Et similiter in vi Ethic., lect. 11 et m; et 1-11, q. 11 vii, distinguit tanquam virtutes essentialiter diversas scientiam et sapientiam ab arte et prudentia, quia illae sunt speculativae, illae practicae. Et videri etiam potest in Opusc. xc, quaest. v, artic. 11.

Et ratio est: Quia distinctio specifica habituum sumitur ex objecto

formali; in scientiis autem formalis diversitas objectorum reducitur ad diversa principia, ex quibus proceditur circa unum objectum, vel circa aliud, ut ex Philosopho ostendit S. Thomas, i Poster., lect. xli : « Sicut, inquit, formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur, ita formalis ratio scibilis sumitur secundum principia ex quibus aliquid scitur. » Practicum autem et speculativum exigunt diversa principia in ipsa formali ratione cognoscendi: siquidem principia speculativa procedunt modo resolutorio, et solum tendunt ad manifestandum veritatem secundum connectionem et dependentiam a principiis formalibus talis veritatis, principia autem practica, neque resolvunt, neque illuminant veritatem, quantum ad sua formalia principia et quidditatem, quasi abstrahendo ab existentia, sed applicant et ordinant illam ad ponendum in esse, et ita procedunt modo compositivo. Unde speculativum respicit causas veritatis abstracte et in se, practicum autem concrete et in opere, non abstrahendo ab existentia. Nunquam ergo principia sunt speculativa, nisi quia distinguuntur a practiciis illisque opponuntur, quia opposito modo procedunt, quia non sunt applicativa ad opus. Et sic magis distant in ratione cognoscendi et illuminandi principia practica et speculativa, quam duo speculativa, quae diversas species scientiae constituent. Quod si semel diversas species constituunt secundum se, non possunt inadaequate et ut partes concurrere ad aliam tertiam speciem constituendam, quae simul sit practica et speculativa, etiam inadaequate, ut dicunt aliqui; sicut non potest unica scientia duas species scientiae diversas adunare, verbi gratia, quod simul sit Mathematica et Metaphysica, aut quid simile,

quia repugnat differentias específicas, cum sint oppositae, uniri inadaequate ad unum tertium constituendum, nisi earum oppositio et differentia tollatur in aliqua eminentiori forma, ut statim dicam. Nunc autem solum loquimur de scientiis ordinis inferioris.

Quomodo autem in Theologia et aliis habitibus supernaturalibus adunetur ratio practici et speculativi, ut docet D. Thomas, i part., quaest. i, art. iv; et II-II, quaest. viii, art. n; et quaest. xlv, art. iii, alterius negotii est.

Breviter dicimus : non uniri in istis habitibus rationem practici et speculativi inferioris ordinis, prout reperitur in ipsis inferioribus, quia haec semper specie distinguuntur, sicut vegetativum, prout invenitur in planta, et in bruto, nunquam uniuntur in aliqua forma; neque ullae specificae differentiae uniri possunt in illo ordine in quo sunt differentiae specificae, id enim implicat, cum hoc ipso quod sunt differentiae specificae sint oppositae, et si sunt oppositae repugnat in unum adunari; sed uniri possunt in aliquo superioris ordinis in quo forma eminentior unico modo superiori exercet ea, quae plures formae inferiores diverso et opposito modo exercent. Aliud est de gradibus, seu praedicatis superioribus et inferioribus, ut sensitivo, vegetativo etc., qui uniuntur in aliqua forma contracta, ut in homine; sed isti gradus non sunt oppositi sicut species, vel differentiae specificae, sed se habent ut superius et inferius praedicatum, quorum unum contrahit aliud et non ei repugnat. Consistit autem ista ratio superior scientiae, in qua practicum et speculativum uniuntur, in eo quod istae scientiae supernaturales attingunt Deum secundum quod est in se. In ipso autem Deo idem est principium propriae speculationis et

practicee ordinationis, quia ita est Veritas necessaria in se, quod etiam est regula contingentium, et ita simplici modo unit principia speculationis et praxis : quod non contingit in aliis luminibus, quae non possunt unica manifestatione simul manifestare rem secundum principia necessaria et secundum contingentia, secundum resolutionem in principia veritatis et secundum principia factiva et compositiva rei in esse, quia limitatio luminis non potest omnia ista comprehendere, cum fundent oppositas differentias et modos procedendi.

Dico secundo : Logica essentialiter, et ex vi suorum principiorum simpliciter est speculativa, licet aliquem modum practicee induat, quantum regulas et directionem praebeat speculationi ipsi. — Hanc conclusionem perpetuo docet D. Thomas. Primo, ponendo omnes artes liberales sub genere speculativo, ut in i Metaphysic., lect. n, § Hic probat secundum. Secundo, specialiter loquens de Logica, i-ii, quaeest. Ivii, art. m, ad 3, docet quod, etiam in ipsis speculabilibus, est aliquid per modum cuiusdam operis, puta constructio syllogismi, aut orationis congruae, etc.; et subdit: « Et quicumque ad huiusmodi opera rationis habitus speculativi ordinantur, dicuntur per quamdam similitudinem artes. » Ubi non solum actum Logicae, sed etiam habitum vocat speculativum. Constat autem apud D. Thomam scientiam esse unum habitum tantum, ut docet i-ii, quaeest. Iiv, artic. rv. Ergo Logica tantum est speculativa. Similiter n-n, quaeest. XLvn, art. n, ad 3, docet « dari artem speculativam, sed non speculativam prudentiam, quia speculativa ratio quaedam facit, puta syllogismum, propositionem, etc. » Et quaestione Ii, artic. ii, ad 3, dicit : « Quod in speculativis alia ra-

tionalis scientia est Dialectica, et alia scientia demonstrativa, quae est veritatis demonstrativa. » Eandem sententiam docet Scotus, quaestione rv Prologi, § Dico igitur, et vi Metaphysic., quaeest. i; et communiter tota ejus Schola, licet in fundamento a Thomistis nonnihil differre quidam putent, sed falso; nam in hoc ultimo loco ex eodem fundamento procedit cum D. Thoma, scilicet quia opus, quod dirigit Logica, est ipsa speculatio.

Nec potest responderi : Quod loquitur S. Thomas de speculativo secundum quid, quia dicit quod speculativa ratio aliquid facit per modum cuiusdam operis, speculativum autem operans aliquid, videtur speculativum secundum quid.

Sed hoc non potest stare : Quia in his locis inquit S. Doctor an prudentia sit speculativa essentialiter et simpliciter, non secundum quid? Inquit enim de ipso genere cognitionis in quo ponitur habitus ipse prudentiae; ergo inconvenienter resolveret de speculativo secundum quid. Unde etiam procederet omnino insipienter si, quando ex professo inquit in quo genere cognitionis ponatur prudentia, vel ars liberalis, vel Dialectica, omisso genere simpliciter, diceret quod est in genere speculativo secundum quid : sic enim non explicaret in quo genere esset absolute et simpliciter. Et D. Thomas, quando simpliciter affirmat quod aliquid est tale, sino alia restrictione, vel explicatione, non procedit in sensu diminuto et secundum quid, sed in sensu formali, et simpliciter loquendo, alias nihil certi haberemus in doctrina D. Thomae, et praesertim quia de hoc procedebat argumentum. Et urgetur quia, si dicitur speculativa secundum quid, maxime quia est operans, ratio autem operationis ut sic, non minuit speculatio-

nem, quia in se speculatio ipsa est operatio quaedam, ut jam notatum est.

Fundamentum hujus conclusionis a priori et a posteriori sumi potest. A posteriori facio in primis illam consequentiam Philosophi, in i Met., lect. iii, apud D. Thomam : Nulla scientia in qua quaeritur ipsum scire propter seipsum est practica; sed qui propter fugiendam ignorantiam philosophatur, causa tantum cognoscendi philosophatur, et tendit ad scire propter seipsum; ergo talis non est practicus, sed speculativus. Haec consequentia est quam facit Philosophus, sed eadem prorsus applicatur Logicae, nam Logica quaerit scire propter seipsum, ergo est speculativa. Antecedens probatur : Logica solum intendit fugere ignorantiam; ad hoc enim inventa est ut ratio non procedat ignoranter, neque erronee sed recte sciat, ergo solum intendit scire et cognoscere, fugere enim ignorantiam et scire idem est. Ergo, si Logica quaerit ipsum cognoscere propter fugiendam ignorantiae, et ut purificet ipsum scire ab errore et modo non sciendi, quaerit cognitionem propter scire, ergo non est practica.

Et confirmatur : Quia, si Logica dirigit speculationes, ergo vis speculativa est, quae perficitur per Logicam artificialem; ergo Logica artificialis non potest esse practica, cum perficiat vim speculativam : alioquin ratio practica dirigeret speculationem, et prius perficeretur vis practica, quam rectificaretur speculativa, quod repugnat, cum practicum sit posterius speculativo utique rectificato, quia a speculatione rectificata et sine errore practica derivatur, non e contra.

Fundamentum autem a priori sumitur tum ex parte principiorum quibus Logica procedit, tum ex parte materiæ circa quam versatur.

Ex parte quidem principiorum, quia principia Logica) sunt omnino speculativa, nec dabitur aliquod practicum etiam in ipsis syllogismis construendis; ergo ipsa Logica non est practica. Gonseq. est evidens. Antecedens vero probatur : Nam principia quibus utitur in construendis syllogismis sunt illa duo : Quæcumque sunt eadem uni tertio, etc., et : Quaecumque dicuntur de aliquo universaliter, dicuntur de omni contento sub illo, quæ principia omnino sunt speculativa; nam multis scientiis speculativis deservire possunt ad alias veritates comprobandas, et sic attingunt veritatem ipsam secundum se. Et idem observari potest in aliis principiis quibus procedit Logica circa naturam generis et universalium, circa rationem oppositionis, circa modum definitionis et divisionis, et similia, quæ ita sunt speculativa quod etiam aliae scientiæ speculativæ utuntur illis, sicut notavit S. Thomas, i Poster., lect. xx, et saepe in aliis scientiis speculativis utimur his principiis. Si ergo habet Logica principia deservientia ad conclusiones speculativas, ipsa ergo principia speculativa sunt; ergo non habet principia practica, quia simul practica et speculativa habere non potest, ut dictum est.

Ex parte autem materiæ circa quam versatur Logica, idem proportionabiliter probatur : Quia ordinatio Logicae directe et per se versatur circa ipsa objecta cognita et ordinata, ex qua ordinatione habent dirigi conceptus ipsi formales, quatenus versantur circa objecta sic ordinata; ergo non habet pro materia aliquid practicabile. Consequentia patet : Quia objectum, sub statu cogniti et secundae intentionis, non est practicabile et operabile ab aliqua reali operatione, sed ex ipsa cognitione redditur sic cognitum, et in statu cogniti ordinatum; sed si

qua' essol malcrin prneticabilis et opemibilis ab intellectu realiler, es- sent ipsi conceptus. ut eliciendi el operandi; ergo si vergatur directio Logica* circa ipsa objecta eogniln ut cognita sunt, non versatur circa operabile, ut operabile. Antecedens autem constat, quia principi», quibus Logica discurret. per se et di recte respiciunt objecta cognita, sub statu eogniU et secunda* intentionis, sicut cum dicit : (jua-cumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se ; quidquid dicitur de aliquo uni versali, dicitur de contentosubtillo. Kt similiter in regulis ampliationis, restrictionis, suppositionis etc. ttinipea coordinatione prAilicamentoruin et distinctione pndicabilium. omnia ista respiciunt et versantur circa objecta cognita, in quantum cognita sunt; ergo non respiciunt aliquid operabile, ut operabile. quia illud esi operabile quod attingibile reali operatione, ut sie in exeeutioae, non ut extrinsece Unquam cognitum, ullin- gnlur. Etenim. ut supra diximus, hoc ipso quod objectu sun! ordinata, el ut talia proponunlnr, non est ne- ci*»!' aliquid operari circa ipsos conceptu». ut in talia objecta ten- dant modo aliquo artiliciali. quia naturali reprae illatione et simili- tudine tendunt ad objecta sun; ergo totum artificium logicale circa ob- jecta ipsa ut cognita versatur, non circa ipsam tendentium et reprae- sentationem conceptuum. qua* naturalis est, et artificiosa esse non potest, nisi lauturo objective, quin or- dinatur ad objecta artificiose dispo- sita.

Ex quibus sequitur : Non repu- gnare quod actus intellectus sit prn- xis ex eo quod actus intellectu* sit pruvisto, «*d ex eo quod spe- culatio est et tendit ad veritatem, ibique sistit; quod autem sistit in veritate, contemplativum eat. Lude sola exterior actio (id est extra cor-

gnitionem inventa ut prciso sisten- tem iu veritate) pertinet ad intellec- tum pruticum, sive activum, ut doeet S. Thomas. n-ii. q. ci axix, art. ii. Aetas nute intellectus, ut in- duunt morlitate, et libera volun- tatis motioni subsunt, possunt prne- tieis regulis prudentia' regulari, si- cut netus aliarum virtutum, quia sic quodammodo actus exteriores sunt respectu cognitionis veritatis, id est extra illam.

Soteunlr argumento.

Primo arguitur : Aliquibus auc- toritatibus 3 Thoma\ quibus vide- tur Logica> attribui rationem prae- tiue et non speculativa*. N»m, in i Metnph., lect n. et in Opuscul. i-xx. qua*st. v, artic. i, dicit : o I/igi- cam non contineri sub Philosophia speculativa, ut principalem partem, sed ut quoddam reductum ad ipwim. quia res de quibus agit non quicrun- tur propter seipeas. » Ergo esaentia- liter nuri est speculativa, sed secun- dum quid, et reductive. Et ibidem, solutione ad 3. subiit; quod alite scientia' dicuntur artes, quae non habent solam cognitionem, sed etiam opus ; ergo, cum Logica sil scien- tia et an*, non habet solam cognitio- nem, sed etiam opus, atque adeo aliquod opus habet distinctum con- tr» cognitionem. Item in n Metoph., lecti. n. et xi Metnph., lect. xii, -so- lum tria genera numerat scientia- rum speculativarum ex Philosopho, scilicet Physicam, Mathematicam et Metaphysicam; ad nullum autem istorum pertinet l»gicn. ut de se par- tet; ergo non est in genere specula- tivo.

I>eniquie; Quod non repugnet ali- quam scientiam esse simul practi- cam et speculativam, constat ex D. Thouia, qui utrimquo ntribuit Medicina', Opuscul. lxx, quiesT v,

art. i, ad 4; et Theologi», i p. q. i, art. iv.

Respondetur ad primum locum : Solum probare quod Logica non est principalior inter scientias speculativas, sed inferior et ministerialis, eo quod res de quibus agit Logica deserviunt aliis scientiis, tanquam dantes modum et formam sciendi, non ut objectum in quo ultimate sistitur. Sed tamen non tollitur quod sit essentialiter speculativa, tum ex modo procedendi et principiis speculativis quibus utitur, tum quia ips® res de quibus agit ita ordinantur ad alias quod non ad operationem, sed ad speculationem aliarum ordinantur, cum instrumenta speculandi ministrent.

Ad secundum locum dicitur: Quod scienti® qu® sunt artes dicuntur non solum habere cognitionem, sed etiam aliquod opus, non opus quod sit distinctum ab ipsa speculatione, sed quod speculationem ipsam ordinat et dirigit, et ita respicit ipsam speculationem modo quodam operis, quatenus regulabilis et dirigibilis est per certas regulas; et ideo, ut diximus supra, habet Logica quemdam modum practici, sed, quia omnis ista directio ad >speculandum ordinatur et ad rectificandum speculationis opus, simpliciter speculativa manet.

Ad tertium locum dicitur sicut ad primum : Quod Logica continetur sub speculativa Philosophia reductive, id est minus principaliter, quia res de quibus agit minus principales sunt, utpote speculationis instrumenta.

Ad ultimum respond. : Quod Medicina expresse ponitur a D. Thoma sub scientia practica secundum finem, id est secundum objectum, quia tota ad operationem ordinatur : sed secundum quid dicitur theórica, secundum quod aliqua pars Medicin® aliquid a Philosophia mutuatur, et

non ex propriis, sicut mutuatur Chirurgus a Geometria, vel quia pars aliqua Medicin® minus proxime ordinatur ad operationem. Theologia autem est simul practica et speculativa, quia est scientia superioris ordinis, in quantum participat in suis principiis ea qu® sunt luminis divini.

Secundo arguitur : Logica respicit operationes ut practice dirigibiles; ergo est practica. Antecedens probatur : Quia Logica tradit regulas et precepta, quibus ordinantur opera rationis ne errent in speculatione, et si quid speculatur, ad hoc speculatur ut dirigat, non dirigit ut speculetur; ergo respicit operationes ut dirigibiles practice circa modum speculandi, ut quando docet construere syllogismum in Barbara, secundum talem quantitatem et qualitatem, et alias regulas certas et determinatas, quibus syllogismus regulabilis est.

Et confirmatur : Quia Logica non solum dirigit syllogismos speculativos, sed etiam practicos; nam incontinens dicitur male syllogizare, quia syllogizat in quatuor terminis, ut dicit Philosophus, vii Ethic., lect. iii, apud D. Thomam. Ergo sicut ex eo quod dirigit speculationes est speculativa, ita ex eo quod dirigit practicos syllogismos erit practica.

Resp. Neg. antec. Ad probationem dicitur: Quod operationes intellectus sunt dirigibiles et regulabiles regulatione et artificio tenente se ex parte objecti cogniti ut cogniti, non regulatione et artificio tenente se ex parte ipsius actus ut operabilis, aut artificioso vel morali modo eliciendi, sed qui modo resolutivo, et naturali representatione, et tendentia fertur in objecta sic ordinata et intentionata. Unde talis directio nullo modo est practica propter rationes dictas. Et ita quando dicitur ; specula-

tur, ut dirigat, distinguitur : Directione tenente se ex parte objecti cogniti, et ad solam fugandam ignorantiam ordinata, concedo, sed haec directio est speculativa; directione tenente se ex parte operis, et ad existentiam rei, aut efficientiam ordinata, nego. Et sic praecepta et regulae construendi syllogismos, et alia logicalia instrumenta non introducunt aliquam formam realiter in materiam, sed quae solum versatur circa objecta cognita penes principia speculativa, ut dictum est.

Ad confirmationem respondetur: Quod in syllogismo practico, licet conclusio immediata non sit operatio, sed ratiocinatio seu cognitio, ultima tamen conclusio operatio est, ut late docet D. Thomas, in lib. de Motu animalium, lect. v; et q. xxn de Verit., art. xv, ad 2. Unde iste syllogismus non infert conclusionem tantum in ratione veri et cogniti, sed etiam respicit rationem boni per consilium et iudicium; unde dispositio ejus in quantum est syllogismus practicus, id est ut ultimate ordinatur ad operationem, non perlinet ad Logicam, sed ad prudentiam. Quae tamen habet aliquam similitudinem cum dispositione Logicae, quia sicut arguens in quatuor terminis speculative paralogizat, ita imprudens et incontinens, quia non recte disponit dictamen universalis et particularis iudicii, fallitur practice. Unde S. Thomas vocat istam dispositionem practicam similitudinarie et secundum quid syllogismum, in i Sentent., distinet, xxii, quaest. n, art. i.

Ultimo arguitur : Nam scientia moralis est practica; ergo et Logica. Consequentia patet a paritate rationis : quia ideo moralis est practica, quia tradit regulas dirigendi actus voluntatis; ergo similiter Logica, quia tradit regulas dirigendi actus rationis. Antec, prob. Tum

quia scientia moralis procedit per principia practica, ut: Bonum est faciendum, malum est fugiendum; nec procedit resolvendo, sed movendo. Tum quia si ipsa non est scientia practica, nulla erit scientia practica; nam artes mechanicae sunt artes et non scientiae, artes vero liberales sunt scientiae, sed non practicae in nostra sententia.

Et confirmatur: Quia ars pertinet ad partem practicam : numeratur enim cum prudentia a Philos., in vi Ethic., ubi assignat pro materia contingenti artem et prudentiam, pro necessaria, scientiam et sapientiam. De quo videri potest D. Thomas, ibi, lect. m et iv. Unde et aliae artes liberales, ut Arithmetica, Geometria et Rethorica non sunt speculativae, sed practicae; ergo etiam Logica.

Respond. : Quod scientia morali? potest dupliciter considerari : Uno modo, ut etiam includit prudentiam ; alio modo, ut eam excludit et solum versatur circa cognitionem virtutum speculando. Primo modo, habet rationem practici ex parte prudentiae quam includit; et utitur illo principio practico : Bonum est faciendum, modo practico. Et tunc est disparitas inter ipsam et Logicam, quia prudentia dirigit opera voluntatis per electionem et imperium, quia opera voluntatis, cum sint libera et non naturaliter tendunt in objectum, sunt in se capacia realis directionis et moralis motionis ; Logica autem, ut dictum est, versatur circa objecta cognita ex principiis speculativis, et solum motione resolutive procedit, non autem introducit aliquam realem ordinationem in conceptu, quia naturali et non artificiosa similitudine conceptus tendit in objectum. Si vero scientia moralis secludat prudentiam, et solum tractet de materia virtutum definiendo, dividendo etc.,

est speculativa, sicut fit in Theologia, in Prima Secundae. Nec utitur principiis practicis, aut modo practico, id est ut moventibus et inclinantibus affective, sed praecise speculativis, quatenus cognoscunt naturam virtutum et prudentiae in ratione veri, ut in Ethicis, et in tota Prima Secundae videri potest; et ita bene potest aliquis esse insignis Philosophus ethicus et Theologus, et imprudens peccator.

Neque est inconveniens quod non detur scientia practica, si vere et proprie scientia est, quia scientia procedit resolvendo et definiendo, practica movendo et componendo.

Ad confirmationem respondetur ex D. Thoma, ii-ii, q. xlvii, art. ii, ad 3: Quod non omnis ars ponitur a Philosopho in eadem parte animae in qua prudentia, sed aliqua ars ponitur in parte speculativa, sicut ars construens syllogismum; quia sufficit ad artem quod procedatur per certas et determinatas vias ad aliquid ordinandum, sive materia ejus sit speculatio, sive aliquid operabile. Artes autem liberales scientificae, ut Arithmetica et Geometria, in speculativis scientiis ponuntur a D. Thoma, ii Metaph., lect. n, et aliis locis, quae citavimus, cum circa numeros et magnitudines procedant pure speculando, tanquam Mathematicae, et ostendendo veritatem. Grammatica autem et Rethorica non videntur esse scientiae, nec tractant de quidditatibus objectorum et connexionibus necessariis, sed de modo loquendi et elegantia, nec procedunt definiendo et resolvendo aliquid in sua principia.

Nec sufficit ad rationem practicae scientiae quod habeat vim ad producendos actus suos in singulari: sic enim omnis scientia esset practica, quia omnis scientia producit actus in singulari; sed oportet videre an talea actus versentur circa verita-

tem rei contemplando, et circa objecta cognita ut cognita, an ut operabilia, et ex principiis speculativis vel practicis, ut dictum est.

ARTICULUS V.

Quomodo distinguatur Logica docens et utens.

Varie et obscure loquuntur auctores de ista distinctione Logicae docentis et utentis. Dicitur autem Logica docens, quatenus scientifice docet regulas dirigendi intellectum; utens vero, quatenus executioni eas tradit in hac vel illa materia. Et sumpta est haec divisio utentis et docentis in Logica, quia sicut ea quae directiva sunt in practicis et regulas tradunt et usum habent, ita Logica, quae in speculativis est directiva, haec duo habet. Et ratio controversiae ad duo reducitur. Primum, ex parte materiae: An usus et doctrina in Logica versentur circa eandem materiam, sive demonstrativam sive opinativam, an solum in topica? Secundum, ex parte formae: An pertineat ad eundem habitum et principium formale doctrina et usus logicae.

Ut autem ista obscuritas declaretur, unum tantum oportet advertere ex doctrina D. Thomae, nempe quod triplex usus Logicae potest attribui. Primus est, quo praebet aliis scientiis modum procedendi artificiose per formam syllogisticam; siquidem ad ipsam pertinet modum procedendi praebere aliis scientiis ne errent, et opera rationis dirigere, instrumenta speculationis praebendo, ut ex Philosopho docet D. Thomas, ii Metaph., lect. ultim.; et Opusc. Lxx, q. v, art. i; et i Poster., lect. i; et alibi saepe.

Secundus usus est ipsius Logicae docentis, quando praebet aliis scientiis principia, et non solum formam

sylogisticam, n1 probatione* aliqua* deducendas ; sicut etiam alii scienti» e.v aliis ndjuvanlur, assumendo illarum principia, pra^orlim a Mula physica. Et hunc usum convenire Ugic» docet U.Thomas, Opusc. l.xx.q. vi. nrl. i. in corpore, ubi inquit : « Quod nliquando utimur Logica proualealdocens, in alii* scientiis, quia scilicet prsbet aliis priuci(>ia aliqua ad probandum, sicut ex intentionibus generis aut speciei vd oppositi probamus aliquid in aliis scientiis, h U ini Poster., lecl., xx.de hoc ipso ponit exemplum : » Sicut probamus, inquit, amorem et odium pertinere ad concupiscibilem, quin contraria sunt circa idonei.qu» probatio sumitur ex principio logico, scilicet ex natura contrarietatis. »

Tertius usus Logic» est ipsi specialissimus, quatenus praebeet usum iu aliis scientiis» seu materiis probabiliter dispulnndi, sine hoc quod procedatur demonstrative et remlutive usque nd prima principia ; et tunc proprie dicitur Logica utens, Ut distinguitur n demonstranto ot docente, eo quod demonstrans non pKccise utitur discursu sistendo in eo, sed pervenit resolvendo usque ad prima principia, quio discursu non probantur, sed sunt terminus discursus. Utens autem discursu, sed non demonstrans, ita utitur, et sistit iu discursu, quod non pervenit ad terminum discursus, qui e*1 resolutio usque ad prima principia : et hoc pertinet ncl processum disputativum scu tentativum, quando in*quirendo, non mitem resolvendo, proceditur ; et ita vocatur probnblitis processus, quia non cum certitudine ullinuihc resolutionis usque ad principia tlt. Ille est actus Logicit' utentis, quasi* dicatur Ugicu ulcus Logica, ut disputans, non ut resolvens ; et sic explicat illum D. Thomas, Opus, ucx, q. vi, art. i, di-

cens : -I-ogicam utentem esse, qu» utitur discursu, sed non termino discursus, qui terminatur in principia per se nota.ubi cessat usu» rationis discurrentis. «

Ilis positis, certum est Logicam utentem, sumpto usu primo vel tertio modo (quia secundus pertinet ad docentem, quia ad doctrin® exercitium spectat commodare aliis sua principia, ut demonstrent), non denominari Forma liter scientiam. In tertio quidem modo, quia solum probabiliter seu disppqative, non resolutive procedit. In primo autem modo, quia illo usus Logic» non est demonstratio, quia solum denominat scientiam, sed applicatio et concursus disponens syllugistiennm formam, sive in mntcriA demonstrativa, sive in topica, unde non est determinnte usus scienti» ei demonstrationi*. Circa difficultates vero positas :

Dico phimo : logica utens sumpto usu primo modo, habet dirigere non solum partem topicam, sed etiam demonstrativam, imo hanc maxime. — U utimur verbo dirigere, liret aliqui in hoc sensu appellent illam non utentem, sed dirigentem. ut «vitemus qu»sionem do nomine, quia usus Ixigicu in hac parte directio est : sicut scienti® superiores et artes architectonico) pro actu scu usu propria habent dirigere alias inferiores. Et ita h® conclusio docetur a D.Thoma, tum ini Poster., lect. 1, ubi non solum alia opera rationis, sed etiam specialiter portem ipsam judicativam, scu demonstrativam, n Logica dirigit affirmat. Tum etiam, quia omnibus scientiis (qu® utique demonstrativo procedunt) ministraro Logicam instrumentum speculationis ducet, in Opus. i.xx, q. v, art. i ; ot n Vtct., lect. ult., docet quo uiodo Legica pra beat modum sciendi omnibus scientiis. Ergo in hac parte non wt

restringendus usus Logicae ad solam partem topicam, sed etiam ad demonstrativam.

Et ratio est constans: Quia demonstratio non minus exigit strilb-turam syllogismi et bonitatem consequentiae, regulatam secundum regulas et principia Logicae, quam reliqui syllogismi probabiles; ergo talis dispositio et forma artificiosa in demonstrationibus derivatur a Logica, siquidem ex principiis et regulis Logicae dependet tam ex parte formae, quae regulatur per Dicitur de omni et Dicitur de nullo, aliisque principiis disponentibus syllogismum, quam ex parte materiae, quia demonstratio debet uti propositionibus necessariis et per se, quod maxime Logica considerat in posteriori resolutione.

Nec obstat quod istae demonstrationes etiam ut recte disposita) effective procedunt a particularibus scientiis elicientibus, a Logica autem solum pendent directive. Hoc inquam non obstat quia non determinamus modo Logicam influere in demonstrationes aliarum scientiarum effective eliciendo illas, sed sufficit quod directive, sicut prudentia influit in virtutes non elicitive, sed imperative; aut si effectivo Logica influit, non est influxus causae principalis demonstrantis, sed coadjuvantis et ministrantis, sicut virtutes eliciunt actum moralem a prudentia regulatum, sive ille modus regulationis in actibus virtutum effective sit a prudentia per impressionem realem in virtutes morales, sive solum directive; hoc enim non pertinet ad praesens, sed ad illam quaestionem: An imperium superioris potentiae seu virtutis in inferiora quae movet, fiat per effectivam impressionem? Sed quidquid sit de hoc, constat quod etiam respectu syllogismi opinativi et probabilis Logica non magis influit dis-

positionem syllogisticam effective et elicitive, quam syllogismum demonstrativum, sed directive; et hanc eandem directionem, seu usum dicimus habere Logicam in syllogismo demonstrativo.

Dico secundo: Logica utens tertio modo accepta solum versatur circa partem topicam et sophisticam, id est processu non resolutivo, sed probabili, seu probativo et disputativo. Et si talis usus fiat in aliis scientiis ex principiis talium scientiarum, disputando ex illis et non resolvendo, talis usus pertinet ad Logicam solum directive; si autem procedat ex principiis ipsius Logica) talis disputatio non resolutiva, non solum directive, sed elicitive erit a Logica, quasi actus secundarius et imperfectus. — Hanc conclusionem intendit S. Thomas, in iv Metaph., lect. iv, dum inquit: « Quod Logica, secundum quod est docens, habet considerationem de istis intentionibus, instituens modum quo per eas procedi possit probabiliter in singulis scientiis, et sic est scientia. Utens vero est secundum quod modo adjuncto utitur ad concludendum aliquid in singulis scientiis probabiliter, et sic recedit a modo sciendi. » Expressius autem hoc tradit D. Thomas, Opus. uxx, cit. quaest. vi, artic. i, ubi docet: « Quod aliquando dicitur processus rationalis ex termino in quo sistitur procedendo. Ultimus autem terminus ad quem rationis inquisitio perducere debet, est intellectus principiorum, in quae resolvendo judicamus, quod quidem quando fit, dicitur demonstratio. Quando autem inquisitio rationis usque ad ultimum terminum non perducit, sed sistitur in ipsa inquisitione, quando scilicet quaerenti adhuc nanet via ad utrumlibet, sic rationalis processus distinguitur contra demonstratum. Et hoc modo procedi potest rationabi-

liter in qualibet scientia, ut ex probabilibus paretur via ad necessarias conclusiones. Et hic est alius modus quo Logica utitur in aliis scientiis, non ut est docens, sed ut utens.»* Sic D. Thomas. Et sic occipiendo Logicam utentem, clarum est quod non pertinet ad partem demonstrativam, sed topicam, quia talis usus non est demonstratio, siquidem non est resolutio cum plena determinatione in principia certa et evidentia, sed tantum inquisitive et disputative procedit ad utrumlibet. Et si hoc faciat praebendo principia propria tali discursui et disputationi, elicitive totum illum discursum producet Logica, quia non solum praebet modum disputandi, sed etiam materiam seu principia. Pertinet autem ad aliquem habitum elicitive quidquid ex propriis principiis et objecto suo deducit sive resolute, sive tantum disputative. Si autem principiis aliarum scientiarum seu habituum formetur discursus, seu disputatio, tunc Logica solum praebet modum disputandi, quod est praebere directionem, non autem elicentiam actus quoad substantiam.

Dico ultimo: Idem est habitus Logicae docentis et utentis, sive dirigat, sive eliciat, sive probabiliter disputet, sive demonstrative procedat, et eadem est specifica ratio formalis utriusque.— Non conveniunt omnes in hac conclusione; sed quidam in uno extremo dicunt non solum Logicam utentem et docentem esse eundem habitum, sed eodem actu uti et docere, ut Mart., hic, q. ii. Alii in alio extremo non solum distinctos actus, sed etiam distinctos habitus constituunt, quia docentem dicunt esse speculativam, utentem vero practicam, ut Vazquez, i p., disp. vni, cnp. v; vel q. in docentem dicunt esse scientiam, utentem vero opinativum habitum, ut qui-

dam apud Conimb., q. iv, procem., articulo ii. Alii dicunt Logicam docentem et utentem in materia et objecto ipsius Logicae esse eundem habitum, in aliis vero scientiis dicunt utentem non esse habitum Logicae, sed ipsum habitum aliarum scientiarum producentem suas illationes ordinate. Ita M. Caber., disput. ii, procem., dubit. ii. A quo in re non recedit P. Merinero, hic, q. ii, sect. ii, qui distinguit habitum Logicae utentis elicitive ab habitu Logicae docentis, quando in materia aliarum scientiarum versatur, tunc enim illa elicentia tribuitur habitibus aliarum scientiarum. J

Nihilominus proposita conclusio absolute et sine tot distinctionibus est communior inter Auctores, et praesertim apud Thomistas; de qua videndus est Flandr., ii Metaphysic., quaest. v, art. ii; M. Arapxo, ibi, quaest. m, art. ii; M. Soto, Sanch., Masius, et Curs. Carmel., quaest. v, procem. § ii.

Ratio est: Quia aliae scientiae non habent in se principia ordinativa suarum illationum, sed ea mutantur a Logica, quae illa tradit et explicat; ergo non eliciunt ordinatas consequentias nisi ex virtute Logicae, seu lumine sibi communicato saltem directive et per propositionem objecti. Et sic D. Thomas perpetuo docet, praesertim Opusc. lxx, Logicam ministrare aliis instrumenta speculationis. Ipsa autem Logica eodem habitu docet modum speculandi, et utitur, quia in quacumque materia eisdem principiis quibus tradit doctrinam utitur, et applicat ea ad formandum consequentias, nec requirit distinctum dictamen, nec specialem difficultatem habet vincendam; ergo non exigit distinctum habitum, sed extensionem, seu applicationem ejusdem. Anteced. prob.: Nam quod ex eisdem principiis procedat manifeste con-

stat, quia si alia principia applicaret, quae non pertinerent ad Logicam docentem, jam non esset Logica utens tantum, sed esset docens, utpote tradens alia principia, et essent distinctae scientiae, utpote ex distinctis principiis procedentes, et sic dicerentur duae docentes, non docens et utens. Necessario ergo usus et directio Logicae convenire debent in principiis doctrinae.

Quod vero non indigeat distincta facilitate et habitu propter applicationem constat ex dictis praecedenti articulo. Quia tota difficultas directionis, seu ordinationis Logicae consistit in Cognoscendis ipsis secundis intentionibus, prout fundantur in primis; hoc enim cognito, applicatio ipsa non habet specialem difficultatem, quia applicatio ipsa fit ad res cognitae per actus naturali representatione et tendentia respicientes objecta, non morali seu voluntaria motione, aut artificiosa deductione tendentes, sed totum artificium et ordinatio tenet se ex parte objecti ordinati per intentiones secundas, ut dictum est: non ergo est difficultas in dirigendis actibus ut eliciantur, sed in cognoscendis objectis in quibus secundae intentiones applicantur. Similiter etiam ex parte ipsorum objectorum, cognitae regulis et praeceptis Logicae, quae demonstrative traduntur a parte docente, non est ulla difficultas in applicatione et usu earum ad talem vel talem materiam, sed solum indiget appositione materiae, ad quam ipsae regulae sine nova difficultate vincenda ex parte sui applicantur et extenduntur. Sicut qui habet artem Musicae, vel qui citharizat, ex eisdem praeceptis artis potest digitos applicare ad quodcumque instrumētum, quod sibi offeratur; quod si digitos movere non potest, aut non ita expedite, ad hanc difficultatem vincendam non indiget nova arte, sed

exercitatione corporali, aut aliquo, quo tollatur praedictum impedimentum, et ita qui expeditius movet digitos non generat novam artem, sed impedimentum exercitii ejus tollit. Sic intellectus, quando exercetur in syllogizando circa diversas materias vel scientias, non acquirit novam artem, seu habitum diversum ab ipsa doctrina Logicae, sed expeditiorem usum.

Solvuntur objectiones.

Primo arguitur : Ad probandum quod solum in parte topica, et non in demonstrativa, invenitur Logica utens. Nam id videtur expresse dicere S. Thomas, in iv Metaphysic., lect. rv: « Quod in parte Logicae, quae dicitur demonstrativa, sola doctrina pertinet ad Logicam, usus vero ad Physicam et ad alias scientias particulares, pars autem Logicae tentativa et sophistica habent doctrinam et usum. » Ergo secundum D. Thomam pars demonstrativa non est utens.

Si dicatur D. Thomam loqui de usu, quo ex principiis logicis proceditur probabiliter in aliis scientiis et disputative tantum, quod utique parti demonstrativae non convenit, ut docet i Poster., lect. xx, non autem loqui de usu, quo ipsam formam syllogisticam et modum artificialem praebet aliis scientiis, quod etiam convenit parti demonstrativae.

Contra est : Quia aliae scientiae producunt elicitive suas demonstrationes virtute sua et non virtute Logicae, et producunt illas ordinatas, alias non essent demonstrationes; illa autem secunda intentio formae syllogisticae, cum sit aliquid rationis, non efficitur, sed resultat ex ipsa cognitione demonstrante; ergo neque ad eliciendam demonstrationem, neque ad modum illum, seu

* formam rationis requiritur efficien-
tia et usus Logicae.

Respondetur, solutione data inter
arguendum. Et ad replicam dicitur
quod demonstratio procedens a par-
ticulari scientia, «b illa quidem ha-
bet rationem specialis demonstra-
tionis ex speciali ratione talis scien-
tiae; rationem autem ordinati et ar-
tificiali processui habet ab ipsa
scientia, non ex propria virtute il-
lius, sed ex directione Logica? qua-
tenus influit in alias scientias, sive
influxu effectivo imprimente ali-
quam realitatem in actus, sive di-
rectivo ex parte objecti, quod pro-
ponit ut ordinatum, ut nunc suppo-
nimus; et ita particularis scientia
utrumque facit, et veritatem specia-
lem respicit ex propria virtute, et
ordinationem objecti in virtute di-
rectionis Logicae, et licet ille mo-
dus, seu forma syllogistica sit ens
rationis, quod ex cognitione resultat,
tamen non resultat ex cognitione ip-
sius scientia?, ut particularis scien-
tia est, sed ex cognitione directiva
Logica?, qua? universaliter dirigit
omnes scientias et illam particula-
rem afficit.

Secundo arguitur : Actus Logicae
utentis non est scientificus, nec de-
monstrativus; ergo non procedit ab
habitu Logica?. Gonseq. patet, quia
habitus Logica? est evidens et cer-
tus, cum sit scientia; ergo non po-
test elicitive producere actum opi-
nativum, qui incertus et inevidens
est; ergo procedit ab alio habitu, et
sic alius est habitus Logicae docentis
et utentis. Item Logica docens proce-
dit modo resolutivo et speculativo,
utens vero, applicativo et composi-
tivo; ergo sunt diversi habitus.

Respondetur : Disting. conseq. :
Non procedit ab habitu Logica? ac-
tus probabilis, quasi primario et per
se, concedo; quasi secundario et in-
directe, vel etiam directive, nego.
Non est autem inconveniens quod

aliquis habitus evidens et certus
eliciat actum probabilem, vel etiam
dirigat ad illum, tanquam actum
secundarium et imperfectum. Et in
directione quidem minor difficultas
est, quia Logica per regulas scienti-
ficas et certas docet quomodo opi-
nativus assensus dirigendus sit; et
consequenter, licet ex parte materiae
sit aliquid opinativum, ex parte ta-
men modi dirigendi et regularum,
quibus procedit, scientificum est.
Quod vero eliciat ipsemet habitus
Logicae actum opinativum, et non
solum dirigat, difficilius est, sed ta-
men explicari potest ex dictis: Quod
in habitu scientifico primarius ac-
tus, qui perfecte procedit et resolu-
tive deducendo usque ad prima prin-
cipia, semper est certus et evidens;
non tamen repugnat aliquando ex
eisdem principiis formare aliquem
discursum imperfectum et non ple-
ne resolutivum, sed solum disputa-
tive et tentative procedentem, et ta-
lis est discursus probabilis. Sicut
generans non solum producit per-
fectum effectum et perfecte simi-
lem, verbi gratia, hominem vel
equum, sed etiam aliquando imper-
fectum, ut embrionem, vel etiam
monstruosum, aut degenerantem a
sua perfectione, licet virtus perfecta
sit, sed propter aliquod impedimen-
tum, vel materia? incapacitatem, vel
inapplicationem agentis; sic potest
scientia Logicae uti discursu et prin-
cipiis scientificis non plane resol-
vendo, sed inquirendo et tentando,
qui est actus imperfectus. Sicut
etiam D. Thomas, ii-ii, quaest. i,
art. iv, docet quod habitus fidei
evidenter cognoscit credibilitatem
suam, et opinativus probabilitatem,
obscure tamen uterque attingit suum
objectum, scilicet rem creditam et
opinatam; unde evidentia et inevi-
dencia non versantur circa idem,
sed unus circa rem creditam, alter
circa credibilitatem ejus; et licet vi-

deantur esse plures actus specie distincti, sunt tamen specie distincti quasi materialiter, non formaliter, seu ex parte rationis formalis, sicut aliqua virtus potest habere diversos actus inadaequatos specie distinctos quasi materialiter et partialiter, ut religio habet orationem, devotionem, etc., qui sunt actus diversi inadaequati et partiales.

Ad confirmationem dicit. : Quod utens non procedit modo compositivo ex parte regularum et principiorum, quibus utitur, haec enim sunt ipsa principia Logicae docentis, sed solum applicat illas regulas determinatae materiae, ut speculatio ipsa recte ordinetur. Quod autem modus ipse speculationis applicetur diversis materiis, non induit rationem practici, ut supra diximus, quia quod applicatur speculatio est.

Ultimo arguitur : Nam prudentia est distincta virtus et habitus a synesi et eubulia, ut tradit S. Thomas, ii-ii, quaest. li, art. ii, et tamen solum distinguuntur quia istae duae bene judicant et consiliantur, prudentia vero imperat et exequitur; ergo similiter in Logica habitus docens et judicans distinguitur ab operante et utente.

Confirmatur: Quia actus utentis multiplicati generant aliquem habitum, non Logicae docentis, quia non sunt actus scientifici, et sic non generant neque augent scientiam; ergo alium distinctum a docente.

Respondetur : Neg. consequ. : Et disparitas est, quia in prudentia est distincta difficultas ad imperandum et applicandum voluntatem ad opus, quam in iudicando et consiliando, in Logica vero non. Cujus radix sumitur ex doctrina D. Thomae, ii-ii, quaest. xlvii, art. vm, quia perfectio artis consistit in iudicando, non in praecipiendo, perfectio vero prudentiae e converso, unde reputatur me-

lior artifex qui volens peccat in arte[^] quam qui ignorans; e contra vero imprudentior est qui volens peccat. Quod praecipue verificatur in arte Logicae, cujus materia sunt ipsi actus rationis : tota enim difficultas intellectus est in iudicando, seu ordinando de aliqua veritate; quidquid vero restat, ut alii actus dirigantur ex ista veritate sic cognita, non habet specialem difficultatem, quia intellectus naturaliter tendit ad objecta semel proposita. Unde totum artificium et ordinatio tenet se ex parte objectorum, quae[®] attinguntur a cognitione naturaliter tendente ad illa. In moralibus autem, post iudicatum et cognitum bonum, restat praecipua difficultas in applicanda voluntate, propter ejus libertatem seu indifferentiam, vel resistentiam ad bonum regulatum. Unde requirit distinctum habitum, in quo consummatur prudentia.

Ad confirmationem respondetur : Quod actus Logic[®] utentis generant quamdam facilitatem, per modum dispositionis et expeditionis in applicatione materi[®], non per modum nov[®] artis seu habitus : quia habitus generatur de novo, vel crescit, non per quoscumque actus, sed per illos qui ipsam specificam rationem et formale motivum habitus per se attingunt, non qui secundo con-sequuntur, vel dispositive se habent tantum; eo quod habitus non generatur de novo, aut crescit, nisi secundum substantialem et formalem rationem suam, alii[®] vero formalitates accessori[®] sunt. Est exemplum in D. Thoma, ii-ii, qu[®]st. cxliv, art. i et v, ubi inquit, quod ex frequentatis actibus verecundi[®] non generatur habitus distinctus a temperantia, quia verecundia non est habitus virtutis perfect[®], sed dispositio ad generandam temperantiam. Non ergo omnes actus frequentati etiam imperfecti et secundarii ge-

nerant novum habitum perfectum, qualis est scientia, sed aliquid imperfectum in genere habitus, quod est quasi dispositio, seu expeditio quaedam in ipso exercitio artis. Et distinctio haec dispositionis seu expeditionis ab habitu, intelligitur melius in his quae pertinent ad intellectum, quia invenimus aliquando habitum sine facilitate exercitii, verbi gratia, habitum scientiae sine ordinatione expedita specierum, ut in illo cui fit prima demonstratio, et generat habitum scientiae, nondum tamen habet species ordinatas et expeditas de omnibus aliis conclusionibus scientiae. Et e contra invenimus facilitatem exercitii sine habitu in eo qui coordinatas habet species ob frequens exercitium de omnibus conclusionibus, et ex errore in aliquo principio amisit habitum, verbi gratia, ex errore fidei amisit principia verae Theologiae, et consequenter ipsum habitum Theologiae, sed non species coordinatas conclusionum.

QILESTIO II.

DE ENTE RATIONIS LOGICO, QUOD EST SECUNDA INTENTIO.

Ut objectum, seu materiam Logicae tractare incipiamus, ipso ordine doctrinae oportet ab universalioribus incipere, et sic disputationem inchoamus ab ente rationis; non quidem prout praecise opponitur enti reali, et est commune omnibus entibus rationis, sic enim pertinet ad Metaphysicum, sed ut est commune solis secundis intentionibus, quae ad Logicum spectant. Circa quod tria consideranda occurrunt. Primum, quodnam sit hoc ens rationis? Secundum, quotuplex sit? Tertium, perquam causam formetur? Prius tamen, ut aliqua saltem imperfecta

notitia entis rationis in communi habeatur, aliqua de ipso genere entis rationis praelibanda sunt.

ARTICULUS I.

Quid sit ens rationis in communi, et quotuplex.

Ens rationis in omni sua latitudine, si nominis significationem attendamus, dicit id quod dependet aliquo modo a ratione. Potest autem dependere vel ut effectus a causa, vel ut objectum a cognoscente. Primo modo invenitur aliquid dupliciter dependere a ratione, vel quia est ab ipsa ut ab efficiente, sicut opera artis, quae per rationem excogitantur, vel quia est in ipsa ut in subiecto et causa materiali, sicut actus et habitus sunt in intellectu. Sed uterque iste modus pertinet ad ens reale, quia ens sic dictum habet veram et realem existentiam, dependentem tamen ab intellectu. Quod autem secundo modo ab intellectu dependet, scilicet ut objectum, dicitur proprie ens rationis, ut pertinet ad praesens, quia nullum esse habet extra rationem, sed solum objective dicitur esse in ipsa, et sic opponitur enti reali. Quod quidem licet aliqui negaverint, communi tamen Theologorum et Philosophorum consensu dari constat, cum omnes distinguant ens reale ab ente ficto, seu rationis, quia illud existit in rerum natura, hoc non habet existentiam in re, sed solum cognoscitur et fingitur. Imo ipsa experientia sufficienter id probat, cum videamus multa nos imaginari et cognoscere, quae omnino impossibilia sunt, et talia sunt entia ficta. Entia quidem, quia cognoscuntur ad modum entis, ficta vero, quia non correspondet illis aliquod esse verum a parte rei.

Ex quibus elici potest definitio, seu explicatio entis rationis in comuni, scilicet: Quod sit ens habens esse objective in ratione, cui nullum esse correspondet in re. Quod sumitur ex D. Thoma, lib. de Ente et essentia, cap. i; et v Metaphysic., lect. ix, et i p., quæst. xvi, art. m, ad 2, dicente: « Quod ens rationis dicitur quod, cum in re nihil ponat, et in se non sit ens, formatur tamen, seu accipitur ut ens in ratione. » Qui modus explicandi convenientior est, quia cum ens dicatur ab essendo, et per ordinem ad existentiam, sic ut ens reale definitur per ordinem ad esse quod vere habet et in re, ita ens rationis, quod illi opponitur, oportet quod opposito modo explicetur, scilicet quod non habet esse in re, et habet illud in cognitione objective. Quod vero aliqui dicunt ens rationis consistere in denominatione extrinseca, qua res dicitur cognita, ut Durandus, in i, distinct., xix, quæst. v, num. 7, in primis dubium assumitur, cum inter auctores valde controversum sit an denominatio extrinseca formaliter sit ens rationis, ut statim dicemus. Deinde falsum est, universaliter loquendo, ens rationis ut sic consistere in sola denominatione cogniti. Nam ista denominatio, vel est forma constituens ens rationis, vel est id quod suscipit formationem entis rationis. Primum esse non potest, cum denominatio ista etiam cadere possit super entia realia, quæ denominantur cognita, nec tamen hac denominatione formantur in entia rationis, quia ficta non redduntur. Si secundum, verum est denominationem extrinsecam apprehendi ut ens rationis, sed non solum denominatio extrinseca, sed alia etiam non entia, ut negationes, privationes etc.

Si autem quaeras: Quid sit habere esse in cognitione? Respondetur:

Hoc pendere ex his, quæ postea dicenda sunt de causa et actu, quo formatur ens rationis. Interim sufficit audire D. Thomam, iv Metaphysicor., lect. i, ubi inquit: « Dicimus aliqua in ratione esse, quia ratio de eis negotiatur, quasi de quibusdam entibus, dum de eis aliquid affirmat, vel negat. » Quod non est intelligendum quasi ens rationis solum formetur per propositionem, quæ negat, vel affirmat, sed quia formatio propositionis circa objectum quod non habet esse a parte rei est signum quod ad modum entis ab intellectu accipitur, quia ei applicatur copula, quæ significat esse. Itaque ipse actus intellectus attingens objectum ad modum entis quod extra intellectum non est habet duo: et in quantum cognitio reddit cognitum, et sic in objecto solum ponit denominationem extrinsecam cogniti, et in quantum ad instar entis reddit tale objectum cognitum, cum in re non sit ens, et hoc est dare esse rationis, seu esse fictum. Et sic D. Thomas, Opuscul. rv, cap. i, dicit: « Quod tunc efficitur ens rationis, quando intellectus nititur apprehendere quod non est, et ideo fingit illud ac si esset ens. » Et in i Sentent., distinct., ii, quæst. i, art. m, inquit: « Quod ens rationis consequitur ex modo intelligendi rem quæ est extra animam, et huiusmodi sunt intentiones quas intellectus noster adinvenit »; ubi S. Thomas pro eodem reputat in ente rationis effici, adinveniri, apprehendi et consequi ex modo intelligendi. Et ita, ut infra dicemus, ens rationis non habet formaliter esse flotum, seu objectivum, per hoc quod reddatur cognitum ut quod, sic enim jam supponitur habere esse, seu rationem aliquam supra quam cadat denominatio cogniti; sed ille actus, qui respicit non ens surra-

tione et modo entis, dicitur fingere, seu formare ens rationis, et non solum denominare. Et in hoc consistit habere esse objective in intellectu, id est ex ipso modo cognoscendi affici apprehensive ut ens quod non est ens.

Dices : Ergo omne objectum quod aliter ab intellectu concipitur, quam sit in re, est ens rationis. Consequens est falsum; nam plura entia realia cognoscimus ad instar alterius, et non sicut sunt in se, sicut Deum, et angelos, et ea quae non sumus experti.

Negat, consequentia : Quia talia entia supponuntur in re esse vera entia realia, unde ex modo cognoscendi non attribuitur illis ratio entis, sed quia modo proprio et speciali suo non attinguntur, dicuntur attingi ad instar alterius. Quod tamen non sufficit ut denominentur entia formata a ratione absolute in ratione entis, sed denominantur modo alienae naturae, non propriae, esse cognita, et connotationem inde recipiunt in suo cognosci ad id ad cuius modum cognoscuntur.

Habita notitia entis rationis in communi, restat etiam breviter attingere quotuplex sit ens rationis. De divisione ergo quae ens rationis in tota sua latitudine dividit non pertinet agere ad Logicum, qui solum tractat de ente rationis logico, quod est unum ex membris dividendis. Sed tamen ut sciatur ad quod membrum divisionis pertineat breviter dicimus : Divum Thomam, in quaest. xxi de Veritate, art. i, dividere ens rationis communissime sumptum in duo membra adaequate dividenda, scilicet in negationem et relationem rationis. «Id, inquit, quod est rationis non potest esse nisi duplex, scilicet negatio, vel aliqua relatio; omnis enim positio absoluta aliquid in rerum natura existens significat.» Sub negatione autem etiam

privationem includit, nam privatio est quaedam negatio, seu carentia formae in subjecto apto ad recipiendam formam oppositam, negatio autem est carentia in subjecto repugnante formae, sicut negatio potentiae visivae in lapide est negatio, in homine, privatio. Relatio etiam habet proprium ex vi sui conceptus, qui est ad alterum, quod possit inveniri in sola apprehensione, et non in re, quando scilicet ita se habet ad aliud quod non est in aliquo, ut D. Thomas ostendit, i part., quaest. xxviii, art. i.

Hujus autem divisionis sufficientiam non omnes admittunt, quia existimant aliqui prius esse dividendum ens rationis in illud quod habet fundamentum in re, et quod non habet; et primum vocatur rationis ratiocinatae, secundum, rationis ratiocinantis. Solum autem illud quod est rationis ratiocinatae dicunt dividi in negationem et relationem, quod vero est rationis ratiocinantis per omnia genera putant divagari. Videatur Serna, in Logica, disput. i, sect. iv, quaest. n, art. m; Magister Gabero, de univers., disput. i, dub. m; Merinero, disput. iii, q. ii. Alii existimant nullam dari speciem determinatam entis rationis, sed omnem repugnantiam, seu omne impossibile et contradictionem implicans dicunt esse speciem entis rationis, quia omne illud est ens fictum. Ita Martinez, disput. n prologi, quaest. i. Alii alias species pro libito assignant, de quibus non est curandum.

Dicendum nihilominus est Optimam et adaequatam esse hanc divisionem, et magis directe conveniens enti rationis in communi.

Nam in ente rationis tria possumus considerare : Primum est subjectum cui attribuitur. Secundum est ratio ipsa, quae concipitur et attribuitur alteri. Tertium est id ad

Cujus instar concipitur et apprehenditur. Ex parte subjecti cui attribuitur, aliquando invenitur fundamentum ut tali vel tali modo aliquid ei attribuat, aliquando non; et ita respectu hujus sumitur illa distinctio entis rationis cum fundamento, vel sine fundamento in re, accipitur enim hoc respectu ad id cui attribuitur tale ens rationis. Similiter ex parte ejus ad cuius instar concipitur ens rationis, non repugnat per omnia genera divagari, quia aliquando potest fingi et apprehendi aliquid ad instar substantiae, ut chimaera, mons aureus, aliquando ad instar quantitatis, ut vacuum, aliquando ad instar qualitatis, ut si mors, vel caecitas concipiatur tanquam nigredo, vel forma quaedam obscura etc. At vero si consideremus ens rationis ex parte rei conceptae, seu ex parte ejus quod ad modum entis realis cognoscibile est, cum in re non sit ens, adaequate dividitur in illa duo membra tanquam in prima genera entis rationis, scilicet in negationem et relationem, sub quibus plures negationes et relationes subdividuntur. Et quia hoc est formale quod attingitur in ente rationis, ideo haec divisio est directa et formalis, cum tamen aliae divisiones etiam possint admitti, sed quasi desumptae ex conditionibus entis rationis, non quasi directe sub illo positae. Est autem adaequata haec divisio, quia ratio ipsa entis rationis formaliter consistit in oppositione ad ens reale, scilicet quod non sit capax existentiae. Hoc autem vel est aliquid positivum, vel non positivum. Si non positivum, est negatio, id est non ponens, sed tollens formam. Si positivum, solum potest esse relatio, quia omne positivum absolutum, cum non concipiatur ad aliud sed in se, vel in se est substantia, vel accidens in alio; quare non potest aliquid positivum absolutum sumi

ut ens rationis, cum per ipsum conceptum essendi in se, vel in alio realitatem aliquam importet. Sola vero relatio, quia non dicit solum conceptum *in se*, sed etiam conceptum *ad*, ratione cuius praecise non dicit existentiam in se, sed extrinsecam termini attingentiam, ideo non repugnat concipi sine realitate, atque adeo ut ens rationis, concipiendo illud non ut in alio, vel ut in se, sed ut ad aliud cum negatione existentiae in aliquo.

Sed objicies duo : Primo, ad probandum non recte dici privationem et negationem esse entia rationis. Nam privatio et negatio nullo intellectu considerante dicunt carentiam formae et dominant subjectum carens; ergo non sunt carentiae fictae, nec entia rationis. Patet consequens : Quia ens rationis dependet a cognitione, ut sit et ut conferat suum effectum formalem; ergo, si ante cognitionem dat suam denominationem rebus, negatio non est ens rationis. Et idem argumentum fit de denominatione extrinseca, verbi gratia, esse visum, esse cognitum, quod nullo intellectu considerante, per hoc solum quod detur visio parietis in oculo denominatur paries visus, et similiter ante resultantiam entis rationis potest denominari natura superior et inferior, praedicatum vel subjectum etc.

Et confirmat. : Quia denominatio extrinseca sequitur ad formam realem existentem in aliquo subjecto; ergo est forma realis. Consequens patet : Quia, sicut denominatio quae sequitur ad formam substantialem est substantialis, et quae sequitur ad accidentalem est accidentalis, ita quae sequitur ad formam realem debet esse realis.

Respondetur : Negationem, ut dicit carentiam formae, dari a parte rei negative, quia ipsa forma in re non est; non tamen ex hoc dicitur

ens rationis, sed quia cum in re non sit ens, sed carentia formae, accipitur ab intellectu per modum entis. Et ita ante considerationem intellectus denominat subjectum carens, sed ista carentia proprie non est effectus formalis, nec tollere formam est aliqua forma, sed per modum effectus formalis accipitur ab intellectu, quatenus per modum formae accipitur, et consequenter ad modum effectus formalis, cum in re illa carentia non sit effectus formalis, sed ablatio illius. Et similiter denominatio extrinseca a parte rei datur quantum ad formam denominantem; sed quia applicatio ejus ad rem denominatam non est realiter in ipsa re denominata, ideo concipere illam formam ut adjacentem et applicatam ipsi rei denominatae aliquid rationis est. Esse autem praedicatum et subjectum, superius et inferius ante cognitionem intellectus solum invenitur fundamentaliter, non formaliter sub conceptu relationis, ut latius dicitur agendo de Universalibus.

Ad confirmationem respondetur: Aliquos absolute sentire quod denominatio extrinseca est aliquid rationis, ut P. Vazquez, i. part., disput. cxv, num. 2; et i-n, disput. xcv, cap. x. Alii vero, quod absolute est aliquid reale, realitate tamen extrinseca, non intrinseca, quae sine aliquo rationis superaddito praebet suum effectum. Ita Suarez, disput. ultima Metaphysicor., sect. u; et alii. Sed verius videtur quod in denominatione ista concurrunt duo, scilicet ipsa forma, ut ratio denominans, et adjacentia seu applicatio ejus ad denominatum, ut conditio. Et quantum ad ipsam formam, manifestum est esse aliquid reale, sicut visio, qua paries denominatur visus, realis forma est in oculo; applicatio tamen ejus, ut tangit subjectum denominatum, non est aliquid reale,

quia nihil in ipso pariete ponit: omne autem non reale apprehensum est quid rationis, et sic ex parte applicationis in forma denominata aliquid rationis est denominatio extrinseca. Dicitur tamen denominatum subjectum ante operationem intellectus, non ratione ejus quod in illo ponit, sed ratione ejus quod extra illud supponit, quia in se est forma realis, sed non realiter applicatur et existit in eo quod denominat; unde ratione non existenti[®] sumitur ut ens rationis, ratione autem praeexistenti[®] in alio, a quo respicit rem denominatam, dicitur denominare ante operationem intellectus.

Et si inquiratur ad quod membrum hujus divisionis pertineat denominatio extrinseca, quando concipitur ut ens rationis, respondetur pertinere ad relationem, quia non concipitur ut afficiens negando et tollendo formam, sed ordinando et dependendo ab eo unde sumitur denominatio, vel ad id ad quod imponitur et destinatur per cognitionem.

Secundo objicitur, ad probandum quod non sit divisio ad[®]quata: Nam unitas rationis, qualis attribuitur universali ab intellectu, est aliquid rationis, et non relatio, neque negatio. Non relatio, quia unitas dicitur absolute, non respective. Non negatio: tum quia unitas dicit aliquid positivum et non puram negationem, ut dicit S. Thomas, i part., qu[®]st. xi, art. i; tum quia, si esset negatio, deberet concipi per modum entis rationis, et sic non diceretur unitas rationis, id est negatio rationis, sed ens rationis absolute. Et similiter dualitas, seu distinctio rationis non est negatio, cum potius tollat negationem unitatis, nec relatio, quia super distinctionem, seu dualitatem fundatur relatio distinctorum; ergo est altera species.

Confirmatur in his quae sunt pure figmenta, ut chimera, mons aureus, et similia : haec enim non sunt negationes, nec relationes, sed plures substantiae ab intellectu adunatae ex partibus inter se repugnantibus. Et similiter potest dari qualitas, vel quantitas rationis, ut si vacuum accipiat per modum quantitatis, vel tenebrae per modum qualitatis; ergo non omnia entia rationis ad illa duo reducuntur.

Respondetur; Aliquos existimare quod unitas rationis tantum sumitur ex unitate conceptus, et distinctio ex pluralitate, quod quidem verum est ex parte causae efficientis, seu causantis ens rationis, quam in praesenti non inquirimus, sed de objectiva, seu fundamentali. Unde respondemus quod unitas rationis ex parte objecti pro formali pertinet ad negationem, seu privationem, quia nihil aliud est quam segregatio ejus in quo est convenientia a pluribus facientibus differentiam. Et ad primam impugnationem respondetur: Quod secundum D. Thomam, in illo loco, unitas materialiter et entitative est aliquid positivum, sed formaliter est negatio divisionis. Et ad secundam respond.: Quod non repugnat quod ista unitas rationis sit etiam ens rationis; siquidem ipsa negatio, seu separatio pluralitatis et differentiae per modum entis accipitur ab intellectu. Et ad id quod additur de dualitate, seu distinctione rationis, respondetur : Quod distinctio rationis formaliter relatio rationis est, et est ipsamet relatio distinctorum, quae hoc ipso quod sola ratione distinguuntur eorum distinctio relatio quaedam est, licet ipsa extrema ad instar absolutorum aliquando distincta concipiantur, verbi gratia, ad modum duplicis substantiae etc. Fundatur autem relatio ista distinctionis non super alia distinctione formaliter accepta, sed fundamentali-

ter, id est in pluralitate virtuali, quatenus tenet se ex parte objecti, ut pluralitati conceptuum subjicitur.

Ad confirmat, respondet. : Omnia illa figmenta esse entia rationis, quatenus sunt negatio; non vero dari substantiam rationis, vel quantitatem rationis, quia non est substantia, vel quantitas, id quod per rationem formatur ad instar entis realis, sed negationes substantiae, vel quantitatis concipiuntur. Non dicitur autem ens rationis id ad cuius instar aliquid concipitur, sed id quod concipitur ad instar entis cum non sit in se ens. De hoc vide latius infra, quatenus st. xvii. de Relat., art. ii.

Ex hoc sequitur quod in universali metaphysico, quod solum dicit naturam abstractam et per modum unius conceptam, ut sequenti questione dicemus, jam invenitur aliquid rationis, scilicet id quod ex vi abstractionis convenit naturae representatuae seu cognitivae, id est unitas sive aptitudo, aut non repugnantia ad essendum in pluribus; istae enim negationes aliquid rationis sunt, sed non sunt formaliter secundum intentiones, quatenus in relatione consistunt fundata in naturis sic abstractis. Dicitur autem universale sic abstractum metaphysicum, non logicum, quia non omne ens rationis formaliter et directe pertinet ad Logicam, sed secundum intentionem, ut ex D. Thoma ostendimus, quatenus st. proeced., art. m. Hic autem est relatio rationis, non negatio, ut unitas, quatenus tamen convenit rei abstractae et uni.

ARTICULUS II.

Quid sit secunda intentio et relatio rationis logica, et quod duplex.

Hoc ens rationis est de quo proprie agit Logicus, quatenus ex ordinatione conceptuum adinvenitur Ut-

lis relatio, quae a Logico consideratur. Et ita Divus Thomas, in *rv* Metaphysic., lect. *iv*, inquit : « Quod ens rationis dicitur proprie de illis intentionibus quas ratio adinvenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei et similium, et huiusmodi ens rationis est proprie subiectum Logicae. »

Supponenda ergo sunt quae de terminis primae et secundae intentionis diximus in primo libro Summularum, et sumitur intentio in praesenti non prout dicit actum voluntatis, qui distinguitur ab electione et respicit finem, sed pro actu seu conceptu intellectus, qui dicitur intentio generali modo, quia tendit in aliud, scilicet in objectum. Et ita, sicut conceptus alius est formalis, alius objectivus, scilicet ipsa cognitio, vel res cognita, ita alia est intentio formalis, alia objectiva. Objectiva dicitur ipsa relatio rationis, quae attribuitur rei cognitae; formalis vero ipse conceptus per quem formatur. Sicut quando concipimus animal tanquam superius ad sua inferiora, ipsa universalitas ex parte animalis se tenens dicitur intentio objectiva, seu passiva, ipse vero conceptus, quo sic concipitur animal, dicitur intentio formalis. Et sic aliud est formalis intentio, ut distinguitur contra objectivam, aliud formalitas intentionis secundae, ut distinguitur contra fundamentum, et tenet se ex parte objecti cogniti; haec enim semper est aliquid rationis, utpote ex cognitione resultans, illa vero est actus realis.

Vocatur vero secunda intentio ista secundum differentiam a prima, quasi dicatur secundus status, seu conditio objecti. Potest enim objectum considerari in duplici statu. Primo secundum quod est in se, sive quantum ad existentiam, sive quantum ad quidditatem. Secundo, ut est in apprehensione; et status

iste essendi in cognitione est secundus respectu status essendi in se, qui est primus; quia sicut cognoscibilitas sequitur ad entitatem, ita esse cognitum est post illud esse quod habet in se. Illae ergo affectiones, seu formalitates, quae conveniunt rei prout in se, vocantur primae intentiones, quae conveniunt rei prout cognita, vocantur secundae; et quia pertinet ad Logicam dirigere res secundum quod sunt in apprehensione, ideo per se considerat Logica intentiones secundas, quae conveniunt rebus ut cognitae.

Ex quo deducitur primo : Quod non omnis relatio rationis est secunda intentio; omnis tamen secunda intentio formaliter sumpta, et non solum fundamentaliter, est relatio rationis, non forma realis, non denominatio extrinseca, ut male aliqui putant. Prima pars constat manifeste : Quia licet omnis relatio rationis resultet ex cognitione, non tamen omnis ista relatio denominat rem solum in statu cogniti, qui est status secundus, sed etiam in statu existentiae extra cognitionem, sicut relatio Creatoris et Domini non denominat Deum in se cognitum, sed Deum existentem, et similiter esse doctorem, esse iudicem. Neque enim homo ut cognitus est doctor, aut iudex, sed homo existens, et ita denominant illae relationes pro statu existentiae.

Ubi discerne quod, licet cognitio sit causa ex qua resultat relatio rationis (quod omni enti rationis commune est), et ita, ut conveniat et denominet relatio rationis aliquod subiectum, necessario exigit cognitionem, non tamen semper cognitio reddit ipsum objectum aptum et congruum susceptivum talis denominationis, ita ut solum conveniat illi in esse cognito, sed solum hoc contingit in intentionibus secundis. Et ita relatio Creatoris et Domini, iudicis et

doctoris, ut denominet subjectum, requirit cognitionem, quae talem relationem causet, sed non quae constituat subjectum in esse cognito capax ut denominationem illam suscipiat. At vero esse genus, vel speciem, non solum supponit cognitionem causantem tales relationes, sed etiam supponit cognitionem, quae reddat subjectum abstractum ab inferioribus, et super rem sic abstractam cadit illa denominatio.

Secunda vero pars est expressa D. Thomae, Opuscul. xlii, cap. xii, ubi dicit : « Quod secundae intentiones sunt proprietates convenientes rebus, ex eo quod sunt in intellectu » et quaestione vii de Potentia, art. ix : « Quod sequuntur modum intelligendi »; et iv Metaphysic., lect. iv : « Quod conveniunt rebus prout cognitae ab intellectu. » Non ergo reales formae sunt, sed rationis. Et constat hoc, tum quia ratio generis et speciei et reliquorum universalium consistit in relatione superiorum ad inferiora, quae non possunt esse relationes reales, alias daretur universale formaliter a parte rei. Tum etiam quia istae intentiones supponunt pro fundamento esse cognitum : sicut genus supponit rem esse abstractam ab inferioribus, et ratione abstractionis ei convenit; ergo supponit denominationem extrinsecam cogniti et abstracti, non vero formaliter est ipsa denominatio extrinseca, et multo minus sunt formae reales, sic enim descenderent ad ipsa singularia, in quibus realiter invenirentur, et non solum in abstracto a singularibus. Ipse autem actus intellectus est quidam actus realis, sed non est ipsa intentio secunda objectiva, de qua nunc agimus, sed formalis ex qua ista objectiva resultat.

Secundo sequitur : Quod licet prima intentio absolute sumpta debeat esse aliquid reale, vel conveniens

alicui in statu realitatis, alias non esset simpliciter prima, quia semper id quod est reale praecedit, et prius est eo quod est rationis, nihilominus tamen non repugnat etiam in ipsa secunda intentione aliam secundam intentionem fundari, et tunc secunda intentio fundans induit quasi conditionem primae intentionis respectu alterius fundatae, non quia sit simpliciter prima, sed quia est prior illa quam fundat. Nam, cum intellectus sit reflexivus supra suos actus, potest ipsam secundam intentionem reflexe cognoscere, et super ipsam cognitam fundare aliam secundam intentionem; sicut intentio generis, quae tribuitur animali, iterum ut cognita potest fundare secundam intentionem speciei, quatenus intentio generis est quaedam species praedicabilis. Et tunc secunda ista intentio fundata denominat priorem fundantem, ratione cujus dicitur quod genus formaliter est genus, et denominative species. Quod frequenter contingit in istis secundis intentionibus, quod secundum se una formaliter sit talis, et denominative ut cognita sit alia; et nihilominus omnes istae dicuntur secundae intentiones, licet una fundetur super aliam, non tertia vel quarta intentio, quia omnes conveniunt objecto ut cognito, esse autem cognitum est semper status secundus rei. Et quia una intentio, ut fundat aliam, induit quasi conditionem primae respectu illius, et sicut alia quae fundatur semper dicitur secunda.

Dices : Secunda intentio respicit primam, ut correlativum, quia secunda dicitur per respectum ad primam; ergo non ut fundamentum, sed ut terminum. Item : Secunda intentio praedicatur de suo fundamento, ut : Homo est species; sed secunda intentio non praedicatur de prima, nam haec est falsa; Prima intentio est

secunda intentio; ergo non fundatur in illa.

Respondetur ad primum : secundam intentionem non respicere primam ut correlativum, per modum termini, sed per modum subjecti cui attribuitur, et quod denominat, vel in quo fundatur; et sic dicitur per ordinem ad primam, ut ad subjectum, non ut ad terminum : sicut relatio dicitur per ordinem ad absolutum, ut ad subjectum, vel fundamentum, non vero ut ad correlativum, nisi induat rationem termini, et tunc erit aliquid respectivum, seu correlativum non ut subjectum, ut dicemus in praedicamentis relationis. Et similiter correlativum formale secundae intentionis semper est aliqua secunda intentio, ut genus ad speciem, et e contra.

Ad secundum dicitur : Quod secunda intentio praedicatur de prima in concreto, sicut album de homine, sed non in abstracto; et ideo est verum quod homo est species, et falsum quod prima intentio sit secunda intentio. Nam etiam secundae intentiones nomine abstracto significari possunt, tam in communi per hoc nomen : secunda intentio, quam in particulari, ut hoc nomine : universalitas, genereitas, et similia, quae solum important formam rationis in abstracto, subjectum autem, seu rem in qua fundatur non significant directe, sed in obliquo; sicut albedo in abstracto importat corpus in obliquo, quia est qualitas corporis.

Si quaeras : Quotuplex sit secunda intentio, et quomodo dividatur? Respond.: Omnem relationem dividi ratione sui fundamenti proximi, seu rationis fundandi, ut dicemus in praedicamento relationis. Unde similiter relatio rationis, quae ad instar relationis realis formatur, recte dividetur per sua fundamenta. Gum autem fundamentum secundae intentionis sit res ut cognita, et ut subest

statui apprehensionis, juxta diversum ordinem cogniti, ad cuius ordinationem secunda intentio formatur, sumetur quoque divisio secundae intentionis. Unde quia aliter ordinatur et dirigitur prima operatio intellectus, aliter secunda, et aliter tertia, ideo penes diversas ordinationes istarum operationum dividetur secunda intentio, et in qualibet operatione secundum diversum ordinem dirigibilitatis erit diversa intentio. Sicut in prima operatione alia est intentio termini, quae ordinatur ut pars enunciationis et syllogismi, sub qua diversae intentiones partis continentur, sicut ratio nominis, ratio verbi, et aliorum terminorum ; alia est intentio universalitatis per modum superioris praedicabilis, quae etiam dividitur in varios modos universalitatis, ut genus, species etc., cui correspondet intentio subijcibilitatis, sicut invenitur in individuo et aliis inferioribus praedicatis.

In secunda autem operatione invenitur intentio orationis, quae dividitur per varios modos orationis perfectae et imperfectae; rursus propositio, quae est una ex orationibus perfectis, dividitur per affirmativam et negativam et alias divisiones, quas libro secundo Summularum explicavimus. Et rursum propositio fundat alias secundas intentiones, quae sunt proprietates propositionis, ut oppositio et conversio, quae pertinent ad totam propositionem, et suppositio et ampliatio, praedicatum et subjectum, aliaque similia, quae sunt proprietates partium propositionis, ut in eodem libro explicatum est.

Denique in tertia operatione est intentio consequentiae, seu argumentationis, quae dividitur per inductionem et syllogismum; et illa per ascensum et descensum, hic per varios modos et figuras, de quibus ibidem dictum est.

ARTICULUS III.

Quid sit distinctio et unitas rationis
ratiocinata et ratiocinantis.

Explicatio istorum terminorum maxime conducit ad plura quae in Universalibus tractantur circa distinctionem graduum superiorum et inferiorum, pluribus etiam quaestionibus metaphysicis et theologiacis deservit. Unde exacta hujus difficultatis resolutio illuc reservanda est. Hic tamen, saltem rudiori minerva, ipsos terminos oportet declarare.

Igitur advertendum est quod ista nomina : distinctio, pluralitas, divisio, separatio, diversitas, differentia, licet aliquando promiscue accipiantur pro eodem, non tamen sub eadem formalitate significant. Nam distinctio, seu pluralitas, vel multitudo opponuntur unitati vel identitati, divisio vero vel separatio, unioni, seu continuitati. Diversitas et differentia dicunt distinctionem cum inclusione vel exclusionem convenientiae; ea enim sunt diversa, quae in nullo conveniunt, ea differunt, quae in aliquo conveniunt et in alio distinguuntur, non autem se totis diversa sunt. De quo Philosophus, et Divus Thomas, v. Metaphys. lect. xii.

Loquendo ergo in genere, conveniunt communiter auctores quod, sicut dantur solum duo genera entium, scilicet realis et rationis, ita datur solum duplex distinctio, scilicet realis et rationis, unitas enim et distinctio debent sequi ordinem et rationem entis, et sicut non dantur plura genera entium, et implicat dari ens medium inter reale et rationis, ita nec plura genera distinctionum.

Et quidem distinctio realis, in ge-

nere loquendo, est remotio, seu carentia identitatis, qua datur a parte rei, sine apprehensione, seu fictione intellectus. Distinctio vero rationis, qua beneficio intellectus fit, et in re non datur. Dividi autem solet haec distinctio rationis in distinctionem rationis ratiocinantis, et rationis ratiocinatae. Illa prima dici solet distinctio, quae fingitur ab intellectu sine fundamento in re; et ita solum est distinctio quoad modum significandi et intelligendi, sicut quando idem apprehenditur praedicari de se, et distinguui a se. Secunda vero dicitur formata ab intellectu cum fundamento in re; ut quando distinguimus in Deo attributa, et in eadem forma, seu natura, gradus seu praedicata essentialia, quae sunt ejusdem entitatis. Distinctio realis dividitur in realem simpliciter, ut inter duas res, v. g., Petrum et Paulum, quantitatem et qualitatem, et in realem modalem, seu formalem, ut inter rem et modum, v. g., inter hominem et sessionem vel ubi, sive inter duos modos, qui realiter identificantur cum subjecto, id est ab illo realiter non differunt, modaliter autem distinguuntur. Dari autem entitates modales minores realibus in Metaphysica probandum est, hic supponendum.

Caeterum duplicem istam distinctionem rationis ratiocinantis et ratiocinatae non omnes admittunt. Sed quidam explodunt distinctionem rationis ratiocinantis, et solum admittunt illam, quae habet fundamentum aliquod in re; distinctionem vero rationis ratiocinantis, utpote fictam, solum esse repetitionem ejusdem conceptus sine resultantia aliqujus distinctionis in conceptu objectivo. Videatur Suarez, in Met. Disp. vn, Sect. i., Vazquez, i p. dist., cxvn, c. in. Alii vero putant ex hac distinctione ficta etiam in conceptus objectivos refundi ali-

quam distinctionem, non tamen in ipsis fundari.

- Sed per aliud extremum videntur procedere ii, qui solam admittunt distinctionem rationis ratiocinantis, eo quod non assignent pro fundamento distinctionis rationis aliquid quod sit a parte rei unum, cum virtuali distinctione, sed existimant distinctionem virtualemente re vera actualem esse ex natura rei, et secundo opere intellectus; in quo subtilitas Scoti et tota ejus schola cum D. Thoma controvertit. Existimat enim Scotus praeter distinctionem realem, sive modalem, quae in re versatur inter res, seu modos saltem de potentia Dei separabiles, et distinctionem rationis, quae consistit et sumitur ex diversis conceptibus, dari aliam, qua unum ex ipsa natura et essentia sua, et ante omne beneficium intellectus, non est de intrinseco, et formali conceptu alterius, et ita in sensu formali non identificantur, et consequenter formaliter dividuntur, licet in eadem realitate et entitate convenient, et ita convenient quod nec de potentia absoluta separari possint. Et ita vocat hanc distinctionem formalem ex natura rei, id est negantem identificationem in sensu formali, ex ipsa propria rei natura, ratione cujus opposita seu contradictoria possint verificari de istis formalitatibus. Quare distinctio rationis non supponit fundamentum distinctionis virtualis in re, sed hoc ipso quod res ex se habet rationes diversos conceptus fundantes, id est quorum unum non est de conceptu alterius, ex natura sua actualem divisionem seu negationem identitatis habet, et sic solum remanet distinctio rationis ratiocinantis.

Qui vero distinctionem rationis ratiocinatae admittunt, id est cum fundamento in re, non eodem modo assignant hoc fundamentum. Nam

quidam existimant in ipsa re, quae per rationem distinguitur, nec actualem, nec virtualemente distinctionem supponi, sed sufficere quod res aliqua sit cognoscibilis & d. instar eorum quae realiter distincta sunt, et cum connotatione quadam ad illas, cum imperfecto tamen modo attingendi et cognoscendi rem. Quod tenet Vazquez, ubi supra, et declarat Torrejon, tract. n, disp. i, quaest. i. Alii vero, videntes quod imperfectio cognoscendi unum et idem ad instar eorum, quae realiter distincta sunt, salvari potest etiam quando sine ullo fundamento distinguere volo id quod formaliter est unum et idem et de conceptu intrinseco illius, solum quia ad similitudinem diversarum rerum id affingo, dixerunt fundamentum distinctionis rationis requirere in ipsa re, quae distinguitur, aliquam eminentiam unientem diversas perfectiones seu formalitates, quod vocatur virtualis distinctio, quia eadem forma virtute facit sola quidquid facerent diversae, ut ex Caietano, i p., qu. xxxix, art. i, § Ad secundum vero, colligitur. Qui adungi debet imperfectus modus intelligendi non valentis totam illam eminentiam unico actu attingere, sed diversis conceptibus, licet alii neque hoc requirant.

Dico primo : Distinctio rationis ratiocinantis est illa, quae inter extrema quae distinguit nullam identitatem tollit ex parte objecti, neque materialiter seu entitative, neque formaliter ; atque adeo distinctionem virtualemente non supponit, sed tota distinctio est in ipso modo significandi et concipiendi. Distinctio vero rationis ratiocinatae est quae relinquit ex parte objecti identitatem materiale, sed non formalem seu virtualemente. — Vocamus identitatem formalem illam, quae proprio et formali conceptu exprimitur, seu quo formaliter aliquid constituitur.

Unde dicuntur differe formaliter, quae differunt definitione, seu ratione propria. Identitatem materiale[m] seu in sensu identico vocamus quando aliqua sunt idem in ipsa entitate et realitate, non in ipsa ratione, quae per se primo significatur. De qua distinctione videndus est Cajetanus, De ente et essentia, Gap. ni, littera E. Sumiturque ex Divo Thoma, i p., qu. iia, art. rv; et Quaest. vn de Potentia, art. vi; et i Contra Gent., Cap. xxxvi, ubi inquit: « Quod quamvis nomina de Deo dicta eadem rem significant, non tamen sunt synonyma, quia non significant eandem rationem. » Ac denique i p., qu. xli, art. iv, ad 3, in fine, inquit: « Quod inter intelligere et intellectum in Deo solum datur distinctio ex modo significandi », quae utique distinctio est rationis ratiocinantis. Itaque istae duae distinctiones sic se habent quod una minus tollit de identitate extremorum quam alia, cum manifestum sit minorem esse distinctionem rationis ratiocinantis quam ratiocinatae; illa enim sic dicitur, quia solum ex ipso intelligente, seu ratiocinante originatur, haec vero etiam ex ipso objecto fundamentum praebet. Ergo, si relinquit in objecto omnem identitatem, tam in sensu identico, quam formali, nullo modo ab ipso objecto originatur distinctio, sed solum ab intelligente; si vero objectum sit quidem unum, sed non in omni sensu, licet in re habeat identitatem, fundabit respectu intelligentis distinctionem.

Dico secundo: Ad fundamentum distinctionis ratiocinatae non sufficit distinctio earum rerum ad quarum instar fit distinctio, sed in ipso objecto requiritur fundamentum distinctionis. — Ratio est clara, quia vel in ipso objecto quod distinguitur est aliqua proportio seu fundamentum, ut ad instar illarum re-

rum distinctarum concipiatur, vel non. Si primum, jam non sumitur tota ratio distinguendi ex parte eorum ad quorum instar concipitur, sed ex parte ipsius objecti, quod hanc proportionem et fundamentum habet. Si secundum, ergo stat quod sine ullo fundamento rem istam concipiamus in ordine ad ea quae distincta sunt, et sic sine fundamento distinguamus, quod esse distinctionem rationis ratiocinantis; sicut si idem a seipso distinguas, concipiendo illud in ordine ad res diversas.

Dico tertio: Distinctio rationis ratiocinatae non supponit distinctionem aliquam ex natura rei actua[m]lem ex parte objecti, nec illa datur. Quando vero actualiter fit ab intellectu ista distinctio, ex conceptibus intellectus resultant diversi conceptus objectivi, non in esse rei, sed in esse objecti et repraesentati. — De prima parte conclusionis dicemus quaest. seq., art. ix. Inter Thomistas est communis et apud multos negantes illam distinctionem formalem ex natura rei mediam inter realem et rationis. Et videri potest Cajetanus, i p., qu. xxxix, art. i; et De ente et essentia, Gap. vi, qu. xn; et Soto, quaest. iii Univers.; Curs. Carmel., disp. iii Univers., q. iv. Breviter dicimus quod, licet Scotus et ejus schola non neget illam distinctionem vere existere a parte rei et quantum ad hoc realem esse, sed affirmat solum consistere in hoc quod unum realiter quidem sit alterum, sed tamen realiter unum non sit de conceptu alterius; caeterum ex hoc ipso sumitur fundamentum ad negandum istam distinctionem esse veram et actua[m]lem a parte rei ante operationem intellectus, quia illa non identificatio formalis non est aliud quam negatio habitudinis et connexionis intrinsecae uniuscum alio; sed haec negatio non sufficit

constituere extrema distincta actualiter, et distinctionem ipsam redere reale; ergo ote. Major est certe, quin unum in eo conceptu formali alterius nihil aliud quam habere connexionem, seu habitudinem essentialem et intrinsecam eum alio: ergo negatio istius identitatis, solum est negatio istius habitudinis et connexionis. Minor probatur: Posita illa negatione habitudinis essentialis tantum, extrema non manent in distincta quod possint fundare inter se relationem huius distinctionis, ut patet in attributis divinis, quales Scitus ponit hoc modo distingui, et tamen inter unum et aliud non sunt relationes reales, solum inquantum relationes reales notiones generantur. Unde dicitur: et in eo dem homine inquantum homo, non se ipsum ut animal non datur relatio realis; ergo neque distinctio, quia distinctio relatio quadam est: si ergo non existit in re illa relatio, neque distinctio.

Secunda vero pure conclusionis ex eo explicatur, quin apprehensio non causat aliquid in genere rei in objecto apprehenso, sed tantum in genere cogniti. Et in hoc conveniunt tam distinctio rationis rationis, quam ratiocinatio; sed differunt in hoc quod distinctio rationis ratiocinatio ite distinguit ipsa extrema quod non omnia, quae manifestantur respectu unius conceptus, manifestentur etiam respectu alterius, sed in uno relucet aliqua ratio, vel formalitas, quae in alio non relucet, eo quod objectum respectu talis luminis et agnitionis non est ex omni parte, seu formalitate manifestabile; ubi autem est diversa manifestatio et diversum manifestabile, resultat diversa ratio objecti in esse objecti, id est in osso cognoscibilis, seu manifestabilis, non in esse rei, et ita respondet diversum objectum conceptibus is-

tius distinctionis rationis ratiocinatione. At vero distinctio rationis rationis non respicit diversam manifestationem in objecto, ite quod unum extremum manifestetur uni conceptui et alterum alii, sed idem extremum seu objectum manifestetur utrique conceptui, quantum ad intrinsecam rationem objecti; nam si diversa formalitates, seu ratio repraesentaretur uni et alteri, non haberet identitatem secundum formales rationes, sed in illis differebat, atque adeo in esse objecti.

El ex hoc aliqui, ut Suarez et Vazquez ubi supra, videntur credere, quod dicendum quod distinctio rationis ratiocinantis non est proprie distinctio ex parte conceptus obiectivi, sed solum repetitio conceptus formalis circa idem omnino objectum. In quo temen falluntur, quia bis concipere seu cognoscere idem objectum non sufficit ad distinctionem rationis ratiocinantis. Alioquin etiam sensus externus videndo Petrum dicitur facere hanc distinctionem. Oportet ergo quod, ut intellectus illam faciat, aliquam comparationem vel respectum apprehendat in ipso objecto, quo accipiat ipsum quasi duo, non quidem secundum diversas rationes in ipso objecto intrinsecas, ex parte ejus fundatas, sed ex iste comparatione extrinseca resultantes. Sicut quando dicitur de seipso, ut: Petrus est Petrus, licet quadam comparatio ejusdem ad seipsum, ratione cuius quasi duplicatum concipio ipsum Petrum; et ita licet distinctio non quasi in ipso objecto intrinseca et secundum propria considerato, sed quasi extrinsece et secundum eorum immersionem, vel respectum adiunctum in distinctione autem rationis ratiocinantis, licet versetur circa eandem rem, quia tamen non admodum omnes ipsius rationes repraesentant, quilibet conceptus respiciens

distinctam rationem in ipso objecto format distinctam rationem objecti, quasi intrinsecam; quia ex his, quae ipsi objecto intrinsece conveniunt, accipit unum et relinquit aliud; et ita in esse objecti quasi intrinsece fit ista distinctio, quia in rationibus, quae in objecto inveniuntur, fundatur. Et hoc modo distinctionem istam explicat S. Thomas, in i Sentent., Dist. ii, Quaest. i, Art. n. Et sumitur etiam ex locis supra citatis, dum inquit: « Quod diversi conceptus, seu nomina de Deo, licet eandem rem significant, sed non eandem rationem. » Et in i, Dist. xxn, Quaest. i, Art. m: « Dicimus, inquit, Deum vere esse sapientem et bonum, et non tantum in intellectu ratiocinantis, et inde veniunt diversa nomina attributorum, quae omnia quamvis significant unam rem, non tamen secundum unam rationem. »

Nec obstat quod in Opuscul. ix, in principio, dicit Divus Thomas: « Quod distinctio inter attributa divina non est ex parte ipsius Dei, sed in conceptionibus intellectus, in quibus est diversa ista ratio significata subjective. » In his enim verbis, vel aliis similibus, solum docet Divus Thomas quod distinctio ista actualiter solum habetur per conceptiones intellectus, et non autem ex parte Dei. Quod vero ex conceptione intellectus resultet distinctio in objecto in esse objecti, vel in illo fundetur in quantum manifestatur una ratio ex parte objecti et alia non. Divus Thomas non negat, imo in aliis locis citatis aperte affirmat.

Dico ultimo: Fundamentum distinctionis rationis ratiocinatae ex parte objecti est virtualis aliqua distinctio, seu eminentia rei, quae unica existens plures rationes, seu perfectiones continet in aliquo esse; ex parte autem nostri intellectus est imperfectio ipsius non adaequate

concipiens omnes illas rationes objecti, sed diversis conoeptibus ea attingens, seu comparans. — De hac conclusione videndus est D. Thomas, citato loco i Sentent., dist. ii, quaest. i, art. ii, ubi luculenter eam tractat et docet; et Cajetanus, i p., q. xxxix, art. i. Ratio autem est quia res aliqua quanto superior et eminentior est, plures perfectiones unit quam inferior; unde in una entitate simpliciori modo inveniuntur rationes, quae in inferioribus diversas entitates constituerent. Unde intellectus, si lumine suo non manifestat omnes illas rationes, sed uno conoeptu attingit unam, et alio aliam, distinguit illas in esse objecti, cum tamen in esse rei distincta non sint, sed unum. Fundamentum ergo huius distinctionis consistit in eminentia, seu unitate rei continente plures rationes, simul cum intellectu in adaequate attingente illam, et sic pluribus conceptibus dividente, et abstrahente unam rationem ab alia. Hac ratione distinguit noster intellectus divina attributa, quae in una forma divinitatis sunt unum; quia tamen illa forma adaequate non attingitur a nostro intellectu, sed ad instar rerum creaturarum, dividit illas secundum diversos conceptus, explicando unam rationem et non, explicando aliam. Hoc etiam modo gradus metaphysici, id est praedicata superiora et inferiora, ut esse animal, esse vivens, in eodem individuo distinguuntur ratione ratiocinata, ut infra latius dicetur. Et sic in singulis distinctionibus rationis ratiocinatae invenietur quod omnes illae habent radicem et principium in aliqua forma, quae secundum aliquam unitatem formae, vel eminentiam continet plures rationes, ab intellectu autem in adaequate illas attingente dividuntur. Videatur D. Thomas, locis supra citatis, et libro de Ente et essentia, cap. m. Logico

enim ista libare sufficiat de his distinctionibus.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur, ad probandum quod distinctio rationis ratiocinatae fundatur supra aliquam distinctionem ex natura rei : Quia ante operationem intellectus concurrunt omnia principia sufficientia ad distinctionem actualem, eo quod ante operationem intellectus verificantur duo contradictoria, quae respectu ejusdem verificari non possunt, sed de distinctis, siquidem omnis oppositio quaedam distinctio est; si ergo in re verificatur oppositio, etiam et distinctio. Est autem verum dicere, ante operationem intellectus: Animal non est propria et specifica natura hominis, rationale autem sic; quod essentia divina communicatur, persona autem non communicatur; quod Filius procedit per intellectum, non vero per voluntatem. Ergo istae rationes ex natura rei habent aliquam distinctionem. Similiter ante operationem intellectus verificantur diversae definitiones; quia aliter definitur animal aliter homo, aliter natura aliter persona in divinis, et similiter attributa. Quae autem diversas habent definitiones, etiam et diversa constitutiva. Et ita, si a parte rei diverso modo definiuntur, etiam ex natura rei distinguuntur. Denique, quia conceptus formales circa ista objecta sunt distincti; ergo supponunt ipsos objectivos esse distinctos, alias fieret circulus, quod conceptus formales distinguerentur per objectivos, objectivi vero per formales.

Resp.: Quod omnia ista non sunt sufficientia indicia distinctionis actualis ex natura rei; sed sufficit virtualis, qualis invenitur in eminentia alicujus formae non actualiter se-

parantis, sed unientis diversas rationes. Nam contradictoria possunt verificari de eodem sub diversis rationibus concepto, non sub eadem, praesertim quando contradictoria fiunt sub aliqua reduplicatione, vel appellatione saltem virtuali, ut quia explicantaliquem actum, vel rationem pertinentem ad aliquem actum animae, vel significationem alicujus formalitatis; ut quod essentia communicatur, persona non communicatur, Filius procedit per intellectum, non per voluntatem, explicatur enim proprius actus notionalis procedendi, communicandi, vel non communicandi, atque adeo cadunt illa contradictoria super naturam, vel personam sub proprio conceptu personae vel naturae. Et ed instantiam quod ista contradictoria in re verificantur, et omnis oppositio facit distinctionem, resp.: Quod contradictoria verificantur in re, ratione diversarum rationum Virtualium, quae fundamentaliter, non actualiter sunt diversa. Et oppositio facit distinctionem quando inducit limitationem, quae ipsas formas separet; si vero in aliqua forma eminentiori fiat uniente plures rationes, facit distinctionem virtuales, non actualem. Similiter, animal non est natura specifica hominis, sumendo animal sub abstractione ab homine, et in quantum est illi commune, et rationale pertinet ad propriam naturam hominis, ut distinguitur ab animali, et sic ista non sunt contradictoria, quia non sunt ejusdem de eodem, id est ut stat sub eodem conceptu et manifestatione.

Ad id quod dicitur de definitione, resp.: Quod, cum aliquid definiatur in quantum apprehenditur, non repugnat quod, si de eodem apprehenduntur et praescinduntur diversae rationes formales, etiam diverso modo definiantur et explicentur.

Ad ultimum dicitur : Non committi circulum, quia conceptus for-

males distinguuntur ex diversis objectivis non actualiter, sed virtualiter diversis, actu tamen in ipsa apprehensione redditis diversis.

Secundo arguitur, ad probandum quod non invenitur distinctio rationis in ipsis objectis, sed solum in conceptibus et denominatione extrinseca objectorum. Nam ista distinctio nihil ponit actu in objectis in genere rei, ut reddat illa distincta, nisi denominationem rationis, qua objectum redditur sic vel sic cognitum; ergo hæc distinctio non invenitur formaliter nisi in conceptibus, in objecto autem, secundum extrinsecam denominationem.

Et confirm.: Quia istæ formalitates non repræsentantur ut distinctæ, quasi ex natura sua distinctæ sint, ut contra Scotum diximus; nec quia sint objective distinctæ, ita quod repræsententur una et non alia, quia hoc non sufficit ut dicantur esse plures, nam nisi fiat distinctio ab intellectu non resultat pluralitas. Si autem fit distinctio, et ex parte objecti non correspondet ei divisio ex natura rei, ergo vere intellectus non dividit; ergo solum potest dici distinctio, quia dantur diversi conceptus denominantes objectum, non tamen quod illi distinctioni conceptuum aliqua distinctio ex parte objectorum respondeat.

Resp.: Quod ista distinctio conceptuum non ponit aliquam distinctionem in objecto in esse rei, sed in «Bse objecti manifestabilis, in quantum inadquate objectum ipsum attingitur, et manifestatur quantum ad unum et non quantum ad aliud. Et hoc non est sola extrinseca denominatio, qua res dicatur cognita, sed qua dicatur diverso modo manifestata: ex quo resultat distinctio rationis, non quidem in ipsis conceptibus formalibus, qui realiter distinguuntur, sed in ipso objecto, ut in esse objecti manifestato.

Ad confirm. resp.: Non oportere quod illi distinctioni rationis per diversos conceptus resultanti correspondeat actualis divisio ex parte objecti extra intellectum, sed sufficit quod correspondeat virtualis, secundum quod est inadquate manifestabilis, vel comparabilis ad diversos conceptus, et sic verificatur illa cognitio distinguens. Neque enim affirmat quod a parte rei sint distincta, sed sine affirmatione respicit unam rationem et non aliam, seu rem ut virtualiter distinctam, quæ diversam manifestationem et conceptum fundat, abstrahentium enim non est mendacium, neque falsitas. Unde dicit S. Thomas i Contra Gent., cap. xxxv: « Quod intellectus concipiens multa de uno non est falsus, quia illud simplex esse divinum hujusmodi est, ut ei secundum formas multiplices aliqua assimilari possint. »

ARTICULUS IV.

Per quam potentiam et per quos actus fiunt entia rationis.

. Constat potentias quibus fit ens rationis debere esse potentias operantes immanenter; nam quæ transeunter operantur patet facere aliquid extra intellectum existens. Potentiæ autem immanentes aliæ sunt cognoscitivæ, aliæ appetitivæ. Et de appetitivis, aliqui dixerunt etiam ex voluntate resultare entia rationis, ut Scotus, contra quem agit Gajetanus, i p. q. xxviii, art. i. Quamvis Scotus loqui videatur de ente rationis non stricte, sed prout hoc nomen ratio comprehendit intellectum et voluntatem, in iii, distine, xxvi, quæst. ii, § Resp. Imo aliqui hoc extendunt ad quamlibet potentiam unde resultat in objecto extrinseca denominatio, eo quod existimant ens rationis in denominatione extrinseca consistere, de quibus dixi-

tnus, pneood. nrtic. De potentiis vero corii oscitivis dubitari potest, saltem do sensibus internis, ut do imuginativa, vel phantasia, quia multa fingunt et Imaginantur, qu» sunt entio omnino licta.

Di* actu vero formanto en* ratio- ni» in duobus etiam potestesse dubium. Primo : An possit fieri per actum alttolutum, quali* est operatio simplex; an requirat aliquem coipparativuin, vel compositivum. Secundo : An requirat actum reflexum, quo cognoscatur de ipso ente rationis formato Unquam de objecto cognito, ad hocutexistnt; an vero sufficiat actita directus, quo cognoscatur aliquid, quod non est ens, ad instar entis.

Dico phimo : Neque voluntas, neque sensus externi formant entia rationis, ita quod ex vi actuum eorum habeo posse. — Conclusio est certa, **a**robatur unica ratione: Quia tam minus quam sensus externi non formant suum objectum, sed extra se supponunt formatum; ergo non lingunt aliquid intra se, sed si respiciunt objectum fletum, ab alio supponunt es*e fletum et formatum Antecedens patet in voluntate, qumsupponit objectum propudium per cognitionem, sive sil verum, sive ap-parans; ergo ipsa non facit objectum, sed in objectum propositum fertur. Sensus vero externi feruntur in objecta extra se posita, non intra se: quidquid autem habet esse extra potentiam cognoscentem non est ens rationis.

Nec obstat quod sensus falli videatur in multis, atque ndoo ficto cognoscere; non enim fallitur sensus externus in se. sed occasionnliter dicitur falli, quia pntbellocaasionem intellectui ut fallatur. Sicut visus videns aurichalcum non fallitur judicando quod sit aurum, sed hoc iudicium perlinet ad intellectum, visus* autem solum apprehendit illam

apparentiam coloris aurichalci, in quo fal*ilas aut fictio non est.

Dico sbcuxdo : Sensus interni non formant entia rationis formaliter loquendo, licet materialiter repraesentaro possint id ad cuius instar formatur aliquid en* lictum, quod est matcrioliterformare entia rationis. — Dicimus formatiila toqunub non formare illa, id est disoemendo inter ens rationis et ens reale, et concipiendo id quod non est en» ad instar entis realis. Materialiter autem cognoscere en* ratioi i* est ip*am apparentiam realis entis attingere, sed non discernere inter id quod rationis et realitatis e*t; v. g., imaginativa potest formare montem aurorum, et similiter animal compositum ex capra, leone et serpente, quod est chymiera, sed in istis solum attingit id quod sensibile, seu quoad sensum reprewntabile est. Quod autem halxuini habitudinem ad non ens, et ex ista habitudine entia ficta, seu rationi* dicantur, quod esl formaliter discernere inter ens et non ens. sensus internus non attingit.

Ratio videtur manifesta ; Quia sensus internus nlloil potest ferri in aliquid, nisi sub ratione sensibilis; quod nutem id quod sibi repraesentatur ut sensibile opponatur enti reali, ad ipsum non portinotjudicare, quia non concipit ens sub ratione entis. Quixl autem aliquid accipiatut tanquum ens fictum, foruialiter consistit in hoc quod cognoscatur nihil entitalis liniero in re, et tamen ad instar entis attingi; alioquin non discernitur ens rcido et ens fictum, »*d solum attingitur illud ad cuius instar formatur ens rationis, quod quando est aliquid sensibile non repugnat a sensu cognosci, sed ad sensum solum pertinet id quod in illo de sensibiliitate esi attingere. habitudinem vero ad non ens, cuius loco subrogatur et undo

ficte habet esse, ad sensum non pertinet, et ideo ens fictum sub formali ratione ficti ab ente vero non discernit.

Quod vero ens fictum materialiter possit cognoscere sensus, constat manifeste. Non quidem quia sensus etiam externus potest, v. g., cognoscere colorem fictum, seu apparentem; quia iste color, licet apparenter sit color, non tamen est ens fictum, sed verum et reale, scilicet aliquid ex luce resultans. Sed ex eo probatur, quia sensus internus multa ad invicem componit, quae extra se nullo modo sunt, aut esse possunt; cognoscit ergo aliquid quod in se est ens fictum, licet ipsam fictionem non apprehendat, sed solum id quod in illo ente ficto tanquam sensibile se offert. Privationem autem proprii objecti, ut tenebras, sensus non percipit fingendo illas ad modum entis, sed actum videndi non eliciendo.

Dico tertio: Intellectus indiget aliquo actu comparativo ut entia rationis formentur, et dicantur formaliter esse et non solum fundamentaliter. — Haec conclusio sumitur ex D. Thoma, i Periherm., lect. x, ubi inquit: « Quod huiusmodi intentiones (de universalibus loquebatur) intellectus format secundum quod comparat eas ad res, quae fiunt extra animam. » Et quaest. vn de Potentia, articul. ii, inquit: « Quod relationes rationis aliae sunt, quas intellectus invenit et attribuit rebus intellectis, aliae vero, quae consequuntur modum intelligendi, licet illum modum intellectus non adinveniat, sed ex modo intelligendi consequatur. Et primas quidem relationes ratio adinvenit considerando ordinem ejus quod est in intellectu ad res quae sunt extra, vel etiam ordinem intellectuum ad invicem; aliae vero consequuntur ex eo quod intellectus intelligit unum in ordine ad

aliud. » Ergo omnes intentiones existimat D. Thomas formari per aliquem actum comparantem.

Ratio conclusionis est: Quia omne ens rationis vel est relatio, vel aliqua negatio. Si relatio, debet comparative apprehendi ad terminum. Si negatio, debet concipi positive ad instar entis, quod est comparative ad alterum. Quae negatio, si concipitur absolute, non concipitur positive, cum in se nihil positivum sit; debet ergo concipi ad modum entis, non solum quia ex parte principii cognoscendi per speciem realem concipi debet, sed etiam quia ex parte termini cogniti debet accipi ad instar entis; et hoc exigit aliquam notitiam comparativam; sicut quando concipio Romam ad instar Toleti, comparative concipio Romam et non absolute, quia connotative et respective ad aliud. Ita quando negationem concipio ad instar entis non absolute, sed respective et comparative concipio illud; relatio autem rationis, quia positive de se dicitur, et non negative, aliunde indiget comparativa cognitione, scilicet quia relatio comparatio quaedam est ad terminum, et rursus quia ad instar relationis realis concipitur, licet in se positive dicatur. Nomine autem actus comparativi non solum intelligimus comparationem compositivam, vel indicativam, quae pertinet ad secundam operationem, sed quamcumque cognitionem, quae cum connotatione et ordine ad aliud concipit, quod etiam extra secundam operationem fieri potest, ut quando apprehendimus relationem per ordinem ad terminum. Potest etiam fieri ens rationis per comparisonem compositivam aut discursivam; imo quia de caecitate intellectus affirmat quod est, probat Philosophus et D. Thomas, v Met., lect. ix, et alibi saepe, quod caecitas est ens rationis. Per illam

ergo ^aunciationem, quia de non ente affirmatur aliquid, positive concipitur ac si esset ens, scilicet per connotationem ad verbum est.

Et dixi in conclusione: ut entiarationis dicantur formaliter esse et non solum fundamentaliter. Nam fundamentum relationis rationis non requirit istam comparisonem, ut patet quando simplici abstractione denudatur natura a conditionibus individuantes, et tamen ibi non est actus comparisonis, sed sola praecisio ab inferioribus; sed tunc universale non est universale logicum formaliter, sed metaphysicum, quod est fundamentum intentionis logioae, ut infra q. iv, dicitur.

Unde colliges quod in relationibus rationis contingit fieri denominationem, etiam antequam actu cognoscatur per comparisonem ipsa ratio, solum per hoc quod ponatur fundamentum. V. g., natura denominatur universalis hoc ipso quod abstrahitur, etiam antequam actu comparetur; et litterae in libro clauso sunt signum, etiam si actu non consideretur ratio signi, quae est rationis; et Deus denominatur Dominus, etiam si actu non consideretur ratio dominii, sed ratione potentiae dominativae. In quo differunt relationes rationis a realibus, quia reales non dominant nisi existant, sicut non dicitur aliquis pater, nisi actu habeat relationem ad filium; nec similis, nisi habeat similitudinem, etiam si habeat fundamentum.

Cujus ratio est quia in relationibus rationis, esse actuale ipsarum consistit in actualiter cognosci obiective, quod non provenit ex fundamento et termino, sed ex intellectu; unde multa poterunt ratione fundamenti dici de subjecto sine resultantia relationis, quia haec non sequitur ipsum fundamentum et terminum, sed cognitionem. In re-

lationibus vero realibus, cum relatio naturaliter resultet ex fundamento et termino, nihil convenit ex vi fundamenti in ordine ad terminum, nisi media relatione; inter huiusmodi autem convenire denominationem hanc ratione fundamenti proximi, absolute loquendo, sed non omnimodo, quia non sub illa formalitate, qua denominatur a relatione ut cognita et existente: denominatur enim Deus ante relationem Dominus. sed non relatus: quod in relationibus realibus non contingit, quia non existente relatione, nullo modo dominant in ordine ad terminum.

Dico ultimo: Cognitio formans ens rationis non est reflexa respiciens ipsum tanquam rem cognitam ut quod, sed illa cognitio directa, quae ipsum non ens reale, vel quod realiter relativum non est, denominat cognitum ad instar entis, vel relationis realis, dicitur formare, vel «x illa resultare ens rationis.

Ratio est manifesta, quia talis cognitio, qua ipsum ens rationis denominatur cognitum reflexe et tanquam quod, supponit ens rationis formatum; siquidem super ipsum fertur, tanquam super terminum cognitum, ergo talis cognitio reflexa non primo format ipsum, sed supponit formatum, et quasi speculari ipsum ens rationis. Unde ab intentionibus sic reflexe cognitis non fit denominatio in cognoscendum, sicut quando angelus, vel Deus intelligit hominem syllogizare, aut propositionem formare, non propterea dicitur Deus syllogizare, vel enuntiare, et tamen intelligit quasi in actu reflexo et signato ipsum syllogismum, et propositionem, et intentiones logicas. Et idem est quando aliquis intelligit istas intentiones speculando naturam earum, tunc enim non formantur ipsae intentiones speculatio, sed super ipsas

fundantur aliae, quatenus cognoscitur in generali, vel per modum praedicationis etc. Et ita dicit S. Thomas, Opusc. xiii, c. u, «quod tunc efficitur ens rationis, quando intellectus nititur apprehendere quod non est, et ideo fingit illud, ac si ens esset.» Et in i Sent., dist. u, quest. i, art. m, dicit: «Quod intentiones consequuntur ex modo intelligendi rem extra animam.» Non ergo cognitio reflexa, qua praecise ens rationis denominatur cognitum ut quod, sed qua denominatur cognitum ad instar entis id quod non est, formaliter et per se primo format ens rationis.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Nam multae aliae potentiae, praeter intellectum, versantur circa non entia, attingendo illa et ordinando ad instar entis realis; ergo etiam formabunt entia rationis. Anteced. probat., in voluntate et sensu interno. Nam voluntas tendit appetendo in bonum apparens, quod non est bonum in re; ordinat etiam unum ad aliud, ut medium in finem, quod aliquando vere non est medium, nec vere ordinatur; ergo comparat unum alteri, comparatione non existente in re, quod est formare ens rationis, Similiter sensus, praesertim internus, comparat unum alteri, formando propositiones et discursus circa singularia, et ex speciebus diversis format ens fictum, ut ex auro et monte, montem aureum, ut docet D. Thomas, i p., q. xh, art. ix. Ergo cognoscit entia ficta. Et generaliter ex omni sensu consequitur denominatio extrinseca cogniti, quae est ens rationis.

Resp. Nego anteced. Ad probat, Resp.: Quod voluntas, cum feratur in objectum cognitum et apprehen-

sum, formaliter non cognoscit illud, nec dat illi esse per rationem, sed solum id quod resultat ex actu appetitus est aliqua denominatio extrinseca, quae quidem est ens rationis fundamentaliter; quando autem actu cognoscitur ad instar formae, seu relationis realis, tunc existit actu. Bonum ergo apparens voluntas ipsa non fingit, sed cognitum, et sibi propositum supponit, et sic non format ipsa. Ordinatio autem medii ad finem etiam sibi proponitur ab intellectu, ipsa vero solum appetendo ordinat, non agnoscendo: talis autem ordinatio ponit quidem denominationem extrinsecam in re ordinate voluta, non formaliter reddit ens rationis cognitum.

Ad id quod Editur de sensu resp.: Quod sensus internus ita comparat unum alteri formando propositionem et discursum, quod ipsam ordinationem praefidicati et subjecti, et antecedentis ad consequens formaliter non cognoscit, discernendo rationem fictam a reali. Et similiter montem aureum cognoscit quantum ad id quod sensibile est in illis partibus representatis auri et montis, non quantum ad rationem fictionis, ut distinguitur a realitate. Quod est cognoscere non formaliter id quod in ratione entis fingitur, sed materialiter id ad cuius instar fingitur, quod in se non est. Denominatio autem extrinseca, quae sequitur ad cognitionem sensui, in quantum denominatio extrinseca non est formaliter relatio rationis, sed fundamentaliter, tunc autem «est formaliter quando ad instar relationis cognoscitur,

Secundo arguitur: Simplex apprehensio intellectus etiam non comparat, neque discernit rationem ficti a ratione entis veri, quia alias non esset simplex apprehensio, sed comparativa seu compositiva cum altero; ergo non format ens rationis

formaliter loquendo, sicut neque sensus interni.

Et confirm.: Quia simplex apprehensio non est fictio, fictio enim falsitati subjecta est, simplex autem apprehensio semper est vera, quia praecise repraesentat rem ut est in se, seu ut proponitur sibi; ergo ejus obiectum non est ens fictum, et consequenter neque ens rationis.

Resp.: Quod simplex apprehensio non comparat unum alteri affirmando, vel negando, bene tamen discernendo unum ab alio, et ordinem unius ad alterum attingendo; sicut cognoscit relativa, et attingit definitionem rei, et congruitatem terminorum ac praedicamentorum distinctionem. Unde in praedicamentis, secundum Philosophum, agitur de simplici apprehensione, ut dicit S. Thomas, i Periherm., lect. i. Habet ergo sufficientem comparisonem ad formando ens rationis. Sensui autem interiori non negamus formationem entis rationis ex defectu comparisonis, sed ex defectu universalitatis cognoscendi, quia non cognoscit universaliores rationes, discernendo inter ens verum et fictum, quod tamen facit simplex apprehensio, discernit enim praedicamenta ab iis quae in praedicamento non sunt.

Ad confirm. dicitur: Quod simplex apprehensio non est fictio per modum enunciationis affirmando vel negando, in quo consistit fictio; quae est deceptio, seu falsitas; sed bene potest esse fictio per modum formationis, apprehendendo aliquid quod in re non est, seu rem impossibilem ad modum entis, et discernendo ipsum ab ente vero et reali. Unde non semper apprehendit rem ut est in se, quasi nunquam ad instar alterius, cum plura apprehendamus non per proprios conceptus, sed per connotativos; sed apprehendit ut est in se, id est sine additione compositionis, ratione cujus dicitur

etiam quod simplex apprehensio non est falsa, quia formaliter non judicat, neque enunciat, in quo solum consistit veritas vel falsitas formalis, bene tamen potest aliquid quod non est apprehendere ad instar ejus quod est, sine hoc quod affirmet vel neget.

Ultimo arguitur: Nam ens rationis etiam sine actu comparativo potest existere; ergo et formari. Anteced. prob.: Nam in primis, quando in ipso exercitio formatur aliqua propositio vel syllogismus, resultat secunda intentio, et ipsa propositio denominatur esse, et tamen tunc non cognoscitur comparative relatio ad suum terminum, vel ad instar relationis realis. Item, quando ipsum ens rationis reflexe dicitur cognitum, per hoc cognosci habet esse, siquidem objective terminat cognitionem, quod est objective existere. Nec est aliqua ratio cur natura realis in communi concepta et cognita dicatur esse objective, ens autem rationis cognitum in communi non dicatur existere objective. Cognoscitur autem in communi quando reflexe et in actu signato redditur cognitum. Denique Philosophus, in v Met., et Divus Thomas ibi, lect. ix, dicunt: « Quod caecitas et quodlibet ens rationis dicitur esse ex hoc quod vera est propositio qua dicimus: Caecitas est. » Sed quando formatur haec propositio non consideratur privatio ad instar entis, nec fit ille actus comparativus; ergo si ne tali actu existit formaliter ens rationis.

Resp. Neg. ant. Ad primam prob. dicitur: Quod, quando formatur propositio, non est adhuc formaliter secunda intentio propositionis, sed fundamentaliter proxime; sicut, quando abstrahitur natura universalis a singularibus, nondum est intentio universalitatis, sed fundamentum ejus. Denominatur tamen pro-

positio et syllogismus hoc ipso quod formatur in exercitio, sicut denominatur aliquid universale metaphysicum hoc ipso quod abstrahitur; nam, ut supra diximus, denominatio formae rationis etiam ex ipso fundamento proximo potest haberi, antequam formaliter cognoscatur et existat forma rationis.

Ad secundam prob. dicit : Quod ens rationis, quando cognoscitur reflexe, existit objective, ut denominatum extrinsece in esse cogniti, non ut primo formatum. Terminare autem cognitionem quasi extrinsece, et tanquam id super quod cadit cognitio non est formari in ratione entis, sed formatum supponi, et sia praesuppositum denominari a cognitione reflexa, quae est quasi secunda, non prima, respectu entis rationis. Quando autem cognoscitur ens rationis in communi, non dicitur formari, quia jam formatum supponitur; sed formatur ipsa universalitas, seu communitas sub qua cognoscitur, natura autem realis, quando cognoscitur in universali, non ipsa est quae formatur, sed universalitas ejus, quae tunc primo ad instar relationis accipitur, cum obiectum relative cognoscitur ad inferiora.

Ad ult. prob. dicitur : Quod, quando formatur illa propositio: Caecitas est, in ipso exercitio consideratur caecitas, ut existens, atque adeo ad instar entis realis, et sic formaliter tunc est ens rationis, et tunc cognoscitur comparative, tam respectu sui praedicati, quam respectu ejus ad cuius instar concipitur ut existens, et per hoc constituitur ens rationis.

ARTICULUS V.

Utrum Deus formet entia rationis.

Haec difficultas magna ex parte theologica est, sed quia etiam ex

principiis logicis dependet, et non parum conducit ad perfectam intelligentiam formationis entium rationis, communiter solet in praesenti a recentioribus tractari.

Licet ergo in hac difficultate variae sint auctorum sententiae, unum tamen tanquam certum supponendum est, et in aliis duobus videtur esse totus cardo difficultatis. Supponimus Deum cognoscere entia rationis, quae nos formamus, quantumcumque sint chimaerica et sine fundamento, quod aliqui sine fundamento negant, ut Vaxq. i p., disp. cxvm, cap. n et m, et alii. Contra quod docet S. Thomas, ip., q. xiv, art. ix, cum constet cognoscere Deum perfectissime actus nostros, quibus imaginamur et fingimus ista entia rationis. Et ex illo Sapientiae vm aperte colligitur : « Scit versutias sermonum, et dissolutiones argumentorum, signa, et monstra scit antequam fiant. » Et quomodo sciret Deus quae cogitamus, nisi objecta cogitata videret, praesertim tot inutiles cogitationes, quibus formamus multa, quae sunt figmenta et ens rationis.

Difficultas vero est in duobus. Primum : An entia rationis sic a nobis formata, hoc ipso quod a Deo cognoscuntur, ex ipsa cognitione Dei sicut dominantur cognita, ita denominentur esse, siquidem eorum esse est cognosci? Secundum : An omnia entia rationis ita fundentur in modo intelligendi inperfecto, ut Deus per seipsum nullo modo ea formare possit?

Dico ergo primo : Ex eo quod Deus intelligit entia rationis, ut formata a nostro intellectu, non dicitur ea formare, neque ex vi illius cognitionis talia entia rationis formaliter et per se dicuntur esse. — Haec conclusio ex dictis in praecedenti articulo manifeste sequitur. Diximus enim ens rationis non existere, nec

formari per illam cognitionem, qua cognoscitur ut quod, et ut terminus cognitus, sic enim solum redditur cognitum denominative, sicut aliorum res, quando cognoscuntur. Deus autem, quando cognoscit entia rationis formata a me, supponit illa existere per talem formationem, et cognoscit illa ut objectum jam formatum et praesuppositum ut quod; ergo solum reddit illa cognita extrinsece, non autem formaliter et per se formata.

Et confirmatur : Quia id quod cognoscitur ut existens extra propriam potentiam, non potest habere esse ex vi talis cognitionis, nam ens rationis non potest esse extra potentiam formantem illud. Quando autem cognoscitur ens rationis ut formatum ab alio, cognoscitur extra potentiam, scilicet in cognitione alterius; ergo ex vi talis cognitionis non accipit esse et formationem tale ens rationis, atque adeo illa cognitio non est formativa entis rationis, sed cognoscitiva formati; unde cognoscit illud ut pendens a meo intellectu, non a suo.

Dico secundo : Illa entia rationis, quae ex sua ratione intrinseca formantur et cognoscuntur ex imperfecta apprehensione rei, Deus nullo modo potest perse immediate formare. Talia sunt pura figmenta, ut chimaerae, intentiones logicae, quae resultant ex cognitione componente et discurrente, distinctiones rationis, quae fundantur super cognitione limitata alicujus objecti, ut distinctio divinorum attributorum. — Haec conclusio a nemine negari potest, supponendo quod dantur talia entia rationis, quae imperfectam cognitionem ad sui formationem exigant; nullus enim imperfectam cognitionem Deo tribuit. Quod autem ista suppositio vera sit, aliqui negant, qui Deo formationem entium rationis concedunt, qui Yideri possunt

apud P. Merin., disp. m., de univers., q. vi. Sed tamen sumitur ex D. Thoma, in i, dist. ir, q. i, art. n, ubi distinctionem divinorum attributorum reducit ad imperfectionem cognoscentis, et supereminentiam cogniti; quia scilicet noster intellectus non valet adaffiquare totum quod est in ipsa forma divinitatis. Similiter aliquas relationes rationis, et intentiones logicas fundari super cognitionem imperfectam manifeste constat. Quia istae relationes fundantur in rebus cognitis per abstractionem, per praedicationem seu compositionem, aut discursum : sunt enim relationes universalis abstracti ab inferioribus, praedicati ad subjectum, antecedentis ad consequens; ergo intellectus carens abstractione, compositione et discursu non poterit per se immediate talia entia rationis formare, siout neque sensus externus ea format, quia caret isto modo cognoscendi.

Ac denique : Quia intellectus formans illas per suam immediatam cognitionem denominatur ab illis, intellectus enim formans intentionem syllogismi dicitur syllogizare, et formans intentionem propositionis dicitur enuntiare etc. Deus autem non dicitur syllogizare, aut enuntiare; ergo relationes istas per suam cognitionem immediate non format, sed solum a nobis formari cognoscit, quod pertinet ad primam conclusionem, non ad istam secundam, in qua loquimur de cognitione immediate formante, non ab alio formatum cognoscente.

Dico tertio : Aliqui respectus rationis sunt, qui non fundantur super cognitionem imperfectam, et tales causantur ab intellectu divino, quasi fundamentaliter proxime, non formaliter, eo modo quo ex nostra cognitione consequuntur et causantur. — Pro hujus conclusionis intelligentia notandum est aliquos res-

pectus, sen distinctiones rationi», non fundari m modo imperfecto cognoscendi Deum, sed potius in modo perfectae cognitionis, quate- nus cognoscitur sub omni modo, quo participabilis et imitabilis est a creaturis, quod sine comparatione ad creaturas non potest cognosci, et ista comparatio quidam respectus rationis est, quia Deus non respicit realiter creaturas, cum sitomino independens, et ab illis absolutus. Sed tamen dupliciter ista comparatio potest infcelligi convenire Deo. Uno modo, quia consideratur ad instar respectus formalis et relationis realis, licet in se relatio realis non sit. Alio modo potest intelligi non ut formaliter comparatio Dei ad creaturas, sed potius ut ordinans creaturas ad se, et reddens illas participatas, et imitantes sui, unde accipitur fundamentum ut etiam ipse Deus consideretur ut comparatus ad creaturas. Hoc secundo modo intelligo S. Thomam, quando dicit respectus ideales, qui rationis sunt, ab @temo convenire Deo, et causari ab intellectu divino comparante essentiam suam ad creaturas, ut ip., q. xv, art. n, ad 3 et 4, ubi docet ^«Causari istos respectus non a rebus, sed ab intellectu divino comparante essentiam suam rebus. » Cseterum isti respectus rationis dicuntur causari ab intellectu divino, hoc est fundari ; et sunt intellecti a Deo fundamentaliter, ut videtur colligi ex ipso D. Thoma, in i, dist. xxxvi, qu@st. n, art. n, ad 8, ubi inquit: « Quod istae relationes secundum rationem et intellectum in Deo sunt, quia intellectus divinus ab «temo fuit intelligens essentiam suam diversimode a creaturis imitabilem, et propter hoc fuit ab aeterno pluralitas idaeorum in intellectu divino, non in natura ipsius. » Igitur S. Thomas solum attribuit intellectui divino cognitionem essentiae suae, ut' imitabi-

lis est diversimode a creaturis. Quod autem istam imitabilitatem ad modum comparationis et relationis intelligat S. Thomas non dicit. Igitur si causare istos respectus solum est intelligere essentiam suam ut diversimode imitabilem, et imitabilifcas ista est fundamentum relationis rationis, non ipsa relatio rationis formaliter, non enim Deum esse imitabilem et participabilem est formaliter esse comparatum et ordinatum ad creaturas, quod formaliter facit illa relatio, reddendo comparatum et ordinatum, oportet quod de causatione fundamentali explicemus D. Thomam, quando dicit respectus istos causari ab intellectu divino.

Et ratio hujus conclusionis sic explicat» ea est: Quia relatio rationi» tunc formatur, quando consequitur ex modo cognoscendi, ita quod intellectus nititur apprehendere tanquam ens id quod non est ens, et quando ad modum relationis intelligitur id quod non est relatio in re, tunc formatur relatio rationis. Hoc autem totum est imperfecte cognoscere et quasi connotative attribuendo alicui id quod in se non habet, quod utique Deo convenire non potest.

Itaque relatio illa rationis non potest cognosci a Deo nisi vel per suam essentiam, tanquam per rationem cognoscendi a qua participatur, vel ad instar relationis realis, vel ut formatum ab intellectu nostro, veJ per oppositam formam, quam tollit, sicut negatio. Primo modo non potest concipi a Deo, quia relatio rationis non est participatio Dei, sicut neque ab ipso causata; neque ad instar illius formari potest, cum nihil reale sit, quod ad instar Dei se habeat. Nec secundo modo, quia sic cognosceretur a Deo ens rationis eo modo quo nos illud apprehendimus, id est attribuendo ei entitatem, quam non habet, sicut quando nes cognos-

cius non en* ad in9lar enti*. Et hoc non convenit Ileo, quia quid- quid apprehendit, ita perfecte apprehendi! quod etiam judicare potest ut apprehendit; si enim aliter judicaret quam apprehendit imperfecte se haberet Si nutem judicaret t*s*c relationem id quod ad instar relationi» apprehendit, cum non sit, falso judicaret. Nec terlio modo. quia sic non formatur immediate a Deo ens rationis. sc<l formatum n nolis intelligitur. De quojam diximus in prima conclusione, in isla nutem loquimur de formatione facto immediate a Deo. Nec ultimo modo, quia sic non accipitur ut ens rationis, sed ut datur a parte rei talis negatio per modum form« ab Utic, non ad instar forma> positival. Nec est idem cognoscere negationem per formam oppositam, et ad instar alicujus; non enim ad instar sua> opposiUe intelligitur quando per eam ejus ablatio cognoscitur. Ridiculum nutem valde est, quod aliqui dicunt, posse Deum cognoscere aliquid aliter ac est. dummodo etiam cognoscat ut est. Hoc enim e*t idem ne dicere quod potest Deus habere aliquam imperfectionem, dummodo etiam perfectionem habeat

Solvuntur argumnta.

Primo arguitur : Ad probandum Deum simpliciter loquendo formare entia rationis, e.\ hoc quod c^nos- cil nos ea formare En» rationis consistit in cognosci, et cognosci e>t ejus esse; sed entia rationis habent cognosci a Deo. hoc ipso quod cognoscit nos <i formare; ergo habent esse objekti ve per talem cognitionem, siquidem sunt objectum eo- goitiovis. Coiit: Nihil alfudest effl- cere ens rationis, quain cognoscere non ens ad modum entis, sed quan- do Deus cognoscit meam fictionem.

cognoscit ibi illa figmenta ad mo- dum enti», quin »ic continentur ibi; ergo, dum fictiones noscit, figmenta facit. Major constat, et minor prob.: Nani Deus, apprehendendo ineam fictionem, facit figmentum meum sqie cognitioni esse prasens; ergo dat illi esse objective, quia esse objective est prmsentin ad cognitionem.

Reap.; Quod ens rationis non consistit in cognosci quasi denominative extrinsece, hoc enim est commune enti renli et rationis, sed in cognosci quasi consecutive, id est quando ex ipso cognosci consequitur quod non ens se habeat ut ens. Quando voro ex cognitione prrciso sequitur denominatio cogniti, id est soluin quod illud objectum sil cognitum. non est formatio entis rationis, sed formatum supponitur, quia ut formatum cognoscitur. Unde ex hoc quod sic formatum cognoscatur, non habet esse objectivo formaliter, sed denomi native tantum. Tunc autem formaliter dicitur habere essa, quando non habet aliud esse quam cognosci. Si autem postquam formatum est cognoscitur, jam supponitur habere esse, et consequenter extali cognitione non consistit esse, sed illud esse quod habet denominatur cognitum. Ut ergo formaliter et primo accipiat esse, oportet quod intellectus cognoscat id quod non est ens, et ex modo cognoscendi, quia ad instar entis cognoscitur, consequatur quod in ipso cogmwei sit ens, et non ante supponatur jam formatum et habere esse.

Ad conf. Dist. min.: Cognoscit fictionem ad mrxlum entis formaliter et immediate, nego; prsuppositive et mediate, id est formatam et contentam tn mea cognitione, concedo.

Ad prob. dicitur : Quod Deus sio cognoscendo figmentum et en» ru-

tionis, facit illud esse objective prae-
sens sibi, ut formatum ab alio in-
tellectu et cognitum ut quod, tran-
seat, ut formatum a se, nego. Unde
non dat esse illi objective formali-
ter, ut dictum est, sed denominati-
ve, quia ut formatum ab alio cognos-
cit, non primo et per se format.

Secundo arguitur : Deus cognos-
cit omnia objecta eo modo quo co-
gnoscibilia sunt, sed entia rationis
ex se non habent propriam intelli-
gibilitatem, sed solum ad modum
entis realis cognoscibilia sunt; ergo
hoc etiam modo cognoscuntur a
Deo. Sed hoc est formari ens ratio-
nis, quando cognoscitur ens ratio-
nis ad instar entis realis; ergo for-
matur a Deo. Major est D. Tho-
mae, i p., q. xiv, art. ix, ubi dicit « co-
gnoscere Deum omnia quaecumque
sunt quocumque modo. »

Conf.: Quia si Deus non format en-
tia rationis, maxime propter perfec-
tionem sui actus, qui sic attingit
objectum per apprehensionem quod
etiam iudicat per assensum. Sed be-
ne stat quod Deus intelligat non ens
ad modum entis, et tamen iudicet
tale ens esse fictum : non enim in
ipso iudicio consistit formatio entis
rationis, sed in cognitione expri-
mente non ens ad modum entis;
nos enim per simplicem apprehen-
sionem, etiam ante iudicium, forma-
mus ens rationis. Brgo potest dari
formatio entis rationis, licet Deus
iudicet non esse ens verum. Denique
cum perfectione divini actus stat
quod Deus cognoscat privationes et
creaturas non existentes, et affirmet
de illis quod non sunt entia; ergo ex
tali cognitione illa; privationes et
non entia redduntur cognita. Sed
hoc esse cognitum in illis non est
ens reale; ergo est ens rationis.

Respond.: Deum cognoscere om-
nia cognoscibilia quocumque modo
cognoscibilia sunt ex parte rei cog-
nitae, sed non omnimodo ex parte

modi cognoscendi; alioquin proba-
retur quod Deus cognoscit per dis-
cursum, quia tali modo res sunt cog-
noscibiles a nobis. Et sic ly quo-
cumque modo non debet construi
cum ly cognoscit, sed cum ly sunt,
id est quae sunt quocumque modo
Deus cognoscit.

Dicere autem quod non est incon-
veniens Deum cognoscere aliquid
ad instar alterius, dummodo etiam
cognoscat illud in se, jam diximus
omnino esse impossibile, quia est
imperfectio cognoscere ad instar al-
terius. Caeterum ex parte rei cog-
nitae non est inconveniens quod Deus
cognoscat ens rationis eo modo, quo
cognoscibile est a nobis, quate-
nus cognoscit illum formatum a no-
bis.

Et quod additur de cognoscibilita-
te aliena, qua ens rationis est cog-
noscibile : Dicimus quod, licet ens
rationis cognoscatur cognoscibilita-
te aliena ex parte rei cognitae, et ut
est in nostro intellectu, si tamen cog-
noscitur ut formatum, talis cognos-
cibilitas aliena non format ipsum,
nec constituit, sed solum denomi-
nat extrinsece cognitum, quia jam
formatum invenit.

Ad conf. resp.: Non repugnare for-
mationem entis rationis Deo ex eo
solum quod simul apprehendit et
iudicat; sed quia non potest appre-
hendere unum ad instar alterius,
quod est apprehendere modo con-
notativo, nisi etiam sic iudicet quo-
modo apprehendit; licet cognoscat
nos apprehendere ad instar alterius,
et in nostro conceptu formata entia
rationis videat et iudicet.

Et ad aliam partem conf. res-
pond.: Quod Deus intelligit privatio-
nes per formam oppositam, qua pri-
vant, ut dicit D. Thomas, i part.,
quaest. xiv, art. ix, et i Contra Gent.,
cap. lxxiii, non autem ad instar
formae oppositae; repugnat enim esse
ad instar, si est opposita. Et res non

exiatis. possibles tamen cognoscit per suam essentiam. Esae autem cognitum, quod ex Uili cognitione multat, eat denominatio extrinseca, quae non c* t ena rationi* formaliter, sed fundamentaliter, ut supra dictum est. Et quando affirmat de negationibus, et privationibus, et aliis figmentis* quod non sunt, vel *unl impossibilia, ipsus negationes «t privatione* in quantum negationes apprehendit per formam negatam: illic quantum entia rationis, vel ut figmenta, apprehendit illa ut formata a nobis, non a se, et de illis sic formatis a nobis affirmat esse impossibilia.

Tertio arguitur contra ultimam conclusionem: Respectus idu-alo* sunt «eterni, non inni quo intellectu creato, sed in divino, ut S. Thomas docet locis cibilis in conclusione; ergo formaliter, et non solum fundamentaliter, sunt in divino intellectu. Gonscq. palet. Tum quia ros-
Bis, ut intellecti, sunt actu et non amntnliter tantum, cum formale eorum esse sit intelligi. Tum quia I). Thomas concedit intellectui divino quod negat humano: sed in intellectu humano illi respectus intellecti habent esse formaliter, et non solum fundamentaliter; ergo et in divino. Tum denique quia hac ratione etiam diceretur distinctio attributorum esse ab interno, quia fundamentaliter est ab aderno, licet formaliter sit solum in intellectu creato.

Gonf. : Quia D. Thoma* dieit Quod illi respectus causantur ab intellectu divino comparante essentiam suam ad res. - Sed non causantur quantum ad fundamentum, imo enim supponitur ab intellectu, non causatur; ergo quantum ad formale illius relationis et distinctionis rationis. Similiter neque comparat essentiam suam, nisi Ipsam comparisonem intelligendo; ergo redditur mmpa-

ratio cognita et habens esse obiective, quod esi e»e en» rationis formaliter.

Respond. : Illos respectus ideales esae re tunc* fundamentaliter proxime, non formaliter secundum illam formalitatem, qua ad instar relationi* concipiuntur.

Ad primam prob. consq. respond. : Illos respectus esse intellecte@a a Deo non formaliter in se, ad instar respectus raolis, sed in suo fundamento. id est in essentia cognita ut imitabili n creaturis, ut docet ipse D. Thomas supra citatus. Comparatio autem essentia* divina* non est cognita ml instar relationis, et ideo non est formaliter in intellectu divino ul relatio; sed creator* intelligitur subjectio imitabilitati divinae eswntl» et participantes ab ea, in quo fundantur illi respectus, et ita fundamentaliter proxime dicitur cognosci relatio comparisonis. Itaque illi respectus dicuntur intellectui eo misto quo essentia dicitur comparata, scilicet cognoscendo imitabilitatem Dei ad plura, non comparisonem ad instar relationis formando.

Ad secundam prob. dicitur: D. Thomas concedere intellectui divino quod negat humano, quantum ad hoc quod ml cognoscere ab interno imitabilitatem illam essentia* divinum, quam componit ad creaturas; hoc enim non potest ab «. terno cognoscere intellectus humanus. Quod autem illa imitabilitas et comparatio cognoscatur ad instar relationis et distinctionis realia formaliter, non concedit I). Thomaas ipsi intellectui divino.

Ad tertiam prob. dicitur: Quod est latum discrimen inter fundamentum distinctioni* attributorum, et distinctioni* iduarii. Attributa enim fundant suam distinctionem in ipsa eminentia natura» divino continentia omnes perfectiones, non

ut cognita a Deo, sed ut cognoscibili a nobis; ita quod utrumque requiritur, et ex parte divinae naturae tanta eminentia, et ex parte cognoscentis tanta limitatio. At vero distinctio idaeorum non fundatur in eminentia divina ut limitate cognoscibili, sed ut diversimode imitabili; et illos diversos modos imitabilitatis cognoscere ad maximam perfectionem divinae cognitionis pertinet.

Ad confirm. resp. : Quod illi respectus causantur ab intellectu divino, id est fundantur: intellectus autem non causat fundamentum remotum; potest tamen causare fundamentum proximum aliquarum relationum rationis, sicut aliquae intentiones logicae fundantur in natura ut cognita. Respectus autem idaeorum non fundantur in natura divina secundum se, sed ut cognita per modum diversa) imitabilitatis; non enim proponitur Deo ut exemplar, nisi in quantum cognita, et ratione hujus imitabilitatis cognitae dicuntur respectus idaeales pertinere ad complementum idaeorum, scilicet ut cognoscantur idaeales tanquam distinctae. Caeterum ipsa imitabilitas et comparatio divinae essentiae ad creaturas non cognoscitur a Deo ad instar relationis ex parte Dei tenentis, sed solum dicitur comparare essentiam suam cognoscendo illam ut imitabilem a creatura. Quando autem comparatio ipsa et imitabilitas ad instar relationis cognoscitur, tunc formaliter dicuntur esse illi respectus in cognitione.

QUAESTIO III.

DE UNIVERSALI SECUNDUM SE.

Explicato ente rationis in communi, oportet descendere ad explicandas intentiones logicas, quae deserviunt ad cognoscenda et ordi-

nanda praedicamenta, scilicet ipsa universalialia et praedicabilia. Et prius oportet considerare rationem universalitatis secundum se et in communi, deinde de unoquoque praedicabili in particulari.

Circa universale autem secundum se tria occurrunt considerata. Primum est ipsa ratio universalis. Secundum, causa a qua lit. Tertium, actus universalis, qui est praedicatio actualis de inferioribus.

Circa primum, tria inveniuntur in universali secundum se. Primum est ipsa natura, quae in communi consideratur, et est subjectum quod denominatur universale. Secundum est fundamentum ipsius universalitatis, quod est unitas abstracta a multis, et aptitudo ad essendum in illis. Tertium est ipsa formalis relatio, seu intentio universalitatis, qua respicit inferiora. Et de istis in hac quaestione agendum est.

ARTICULUS I.

Explicatur diversa acceptio universalis et definitio illius.

Communis omnium intelligentia et conceptus est nomine universalis intelligi id quod habet respectum aliquem ad plura; contraponitur enim singulari, quod incommunicabile est ad multa. Sed quia contingit multipliciter aliquid respicere plura, et habere se erga plura, multipliciter etiam contingit accipi universale. Et reducuntur omnes acceptiones ejus ad tres. Est enim universale in significando, universale in causando, universale in essendo seu praedicando.

Universale in significando est signum aliquod, quod ipsum universale significat, sive ad plura universaliter applicari potest; sicut no-

mina seu termini communes significant rem in communi, et ad plura applicari possunt, ut homo, animal.

Universale in causando est illud cuius virtus ad plures effectus se extendit, sive sit efficiens, sive in alio genere causae, ut coelum, ut Deus. Et nota quod universalitas in causando ita respicit effectus suos, quod in illis non attingit solum rationes, seu praedicata universalis et communia, sed etiam particularia. Imo quanto universalior est virtus in causando, tanto profundius penetrat effectum, omnesque particulares illius rationes attingit et causat, eo quod omnes participant illam rationem communem, et sic virtus quae potest super totam illam rationem consequenter potest super omnia, quae illam participant. Sicut coelum, quod est causa universalis istorum corporum, attingit omnes rationes corporeas usque ad individuales differentias; et Deus, qui est causa universalissima entis in quantum ens, causat omnem rationem, quae quoquo modo participat entitatem. Quod principium pro multis difficultatibus theologicis deservit, praesertim ad intelligendum quomodo ex parte causae inferioris nihil praesupponitur ad agendum, sive quoad substantiam operis, sive quoad modum, quod non praeveniatur a causa superiori, in quantum participatur et descendit ab illa.

Denique universale in essendo, seu praedicando, est illud quod respicit plura, in quibus habet esse, et de quibus praedicatur; sicut animal invenitur in omnibus animalibus, et homo in omnibus hominibus. Definatur autem universale hoc ultimo modo acceptum: Universale est unum in multis, et de multis. Vel ut Aristoteles definit, vn Met., text. xiv: « Universale est, quod pluribus inesse natum est. » Ubi, lect. xm.

notat S. Thomas non dixisse Philosophum universale esse quod pluribus inest, sed quod pluribus inesse aptum est, quia plura universalis sunt, quae de facto non existunt nisi in uno singulari, ut sol et luna. Explicat autem illa prima definitio data omnia quae concurrunt ad rationem universalis, scilicet subjectum, fundamentum, relationem ad terminum et propriam passionem. Subjectum quidem et fundamentum explicatur in illo verbo unum: dicit enim rem, quae est una, et unitatem, explicatque ipsam unitatem ut separatam a multis et communicabilem illis, quam communicabilitatem expressius explicat definitio Philosophi, dicens: Quod aptum est inesse; unitas autem a multis separata, et aptitudo ut liit in illis sunt fundamentum relationis universalis, sicut potentia ad generandum est fundamentum relationis paternitatis. Ipsa autem relatio, in qua consistit formalis universalitas, explicatur per ordinem ad suum terminum, scilicet in multis; haec enim se habent tanquam inferiora, quae directe respicit universale. Dicitur autem esse in multis per identitatem cum illis, quia per communicationem et contractionem ad inferiora universale fit idem cum singulari, seu inferiori. Et dicitur esse de multis per praedicationem; nihil autem praedicatur de alio nisi sit idem cum illo, non diversum, et per hoc explicatur praedicabilitas, quae est passio universalitatis.

Ex dictis colliguntur duo. Primum: Quomodo explicanda sit distinctio duplicis universalis, alterum metaphysicum, alterum logicum. Quia enim Metaphysicus considerat principaliter naturas, Logicus vero intentiones, seu relationes rationis, ipsa natura, seu subjectum abstractum a pluribus dicitur universale metaphysicum, quia in illo directe

et principaliter consideratur natura, abstractio autem, seu universalitas tanquam conditio; est enim conditio requisita ad omnem scientiam ipsa universalitas, quia nulla scientia agit de singularibus. At vero universale logicum principaliter respicit ipsam intentionem, seu formam, qua aliquid denominatur universale, quae est secunda intentio et relatio rationis; hanc enim praecipue considerat Logicus, praesuppositivae autem naturam, tanquam id in quo fundatur universalitas : agit enim de secundis intentionibus, ut fundantur in primis. Et sic intelligitur quod Metaphysicus et Logicus agunt de eodem, sed diverso modo, ut *iv* Metaph. dicitur, lect. *iv*, apud D. Thomam, Metaphysicus principaliter de natura, Logicus de intentione.

Secundo colligitur : Quod universalitas et particularitas pertinent ad rationem status ipsius naturae, quae ab universalitate vel singularitate denominari potest. Unde triplex status solet assignari in qualibet natura, ut constat ex doctrina D. Thomae, *iv* Cap. de Ente et essentia, et Gajetano, *ibi*.

Primus est status naturae secundum se, quia in eo non considerantur nisi tantum illa, quae constituunt ipsam naturam et quidditatem; unde vocatur etiam status indifferentiae, quia natura secundum se indifferentis est ad praedicata accidentalia, nec includit illa ex se, nec excludit a se, sed tantum est capax illorum, et explicat sua praedicata essentialia tantum. Et vocatur etiam status solitudinis, quia natura est sola ab omni extrinseco praedicato. Et vocatur etiam communis negative, quia non intelligitur multiplicata natura.

Secundus status est secundum esse quod habet in singularibus, qui est status singularitatis.

Tertius denique status est secundum esse quod habet in abstractione intellectus; quae abstractio etiam dici potest status solitudinis, non pro solitudine ab omni extrinseco praedicato, sed solum pro solitudine, seu praecisione ab individuis. Et isti duo status non conveniunt naturae secundum se, quia neuter eorum est praedicatum essentialis naturae; si enim natura secundum se esset universalis, numquam posset esse singularis, vel si secundum se esset singularis, numquam posset inveniri universalis. Quare in statu naturae secundum se, omnia quae non sunt praedicata quidditativa illi denegantur. Et hinc est quod extrema, quae videntur contradictoria, addita particula secundum se, negantur de natura in illo primo statu : dicimus enim quod natura secundum se neque est una, nec plures; nec est alba, nec est non alba; quod est dicere: Essentialiter non est una, essentialiter non est plures, sed capax utriusque. Nec tamen inde inferas verificari duas contradictorias de natura secundum se; hoc enim numquam est possibile, sed semper altera est vera, altera falsa. Si enim dicas : Homo secundum se non est albus; homo secundum se est albus, haec secunda est falsa, et prima vera; quia est sensus : Homo essentialiter non est albus, quod verum est; homo essentialiter est albus, quod falsum est; et sic non valet: Secundum se non est album, ergo secundum se est non album, quia variatur appellatio, propter illam particulam secundum se.

ARTICULUS II.

Utrum universale materialiter sumptum et pro subjecto inveniatur a parte rei.

Ex uno principio dimanarunt in

hac parte duce extremae sententiae. Fuit enim antiquissima opinio Heracliti et Cratili, circa tempora Socratis, ut refert Aristoteles, i Met., lect. x, apud D. Thomam, qui dixerunt de sensibilibus non posse dari scientiam, quia sunt in continuo fluxu et motu; unde Cratilus in tantam devenit dementiam (ut inquit Arist., iv Metaph., et ibi D. Thomas, lect. xii), quod opinatus est oportere nihil verbo dicere, eo quod veritas rei transibat priusquam finiretur oratio.

Ex hac opinione sumpsit Plato occasionem ponendi naturas separatas a singularibus, quas ideas nominavit. Quia, cum videret singularia esse in continuo fluxu et motu, negavit (quod verum est) de illis dari firmam et certam scientiam; sed quia dementiam Cratili voluit evitare, quod nulla scientia et veritas daretur, finxit extra singularia inveniri naturam, quae in re sine singularitate existeret, ut de illa diceretur scientia.

At vero per aliud extremum Nominales, consentientes cum Platone et Cratilo quod singularia non sunt objecta veritatis certae, propter suam contingentiam et perpetuum motum, et ex alia parte contra Platonem negantes naturas a singularibus separatas existere, dixerunt pro universalibus solas voces significantes remanere, sine robis significatis. Quorum sententiam omnino evitandam graviter admonet D. Anselmus, lib. de Incarnat. Verbi, cap. n : « Cum omnes (inquit) ut cautissime ad sacrae paginae quaestiones accedant sunt commonendi, illi utique nostri temporis Dialectici, imo Dialecticae haeretici, qui quidem non nisi flatum vocis putant esse universales substantias etc.. »

Dico ergo primo : Vocibus et conceptibus universalium vere et sim-

pliciter correspondet pro objecto aliqua entitas, seu natura, quae universalis denominatur : non quidem quae existat a parte rei sub illo statu universalitatis et abstractionis, sed quae per ipsam abstractionem intellectus ita attingat in objecto naturam, ut non attingat singularitatem; vel ita attingat superiora praedicata, quod non inferiora. — In qua abstractione nulla invenitur falsitas ex parte intellectus; sicut nec in visu datur aliqua falsitas ex eo quod ita attingat colorem in pomo quod non attingat saporem, non separando ipsum in re a sapore, sed non conjungendo utrumque in cognitione : ita ergo apprehenditur homo ab intellectu sine singularitate, licet in re non sit sine illa.

Sic docetur ista conclusio a Philosopho, qui perpetuo hanc Platonis sententiam impugnat, et ex consequenti Nominalium sententiam condemnat. Videri potest praecipue S. Thomas, i Metaph., lect. x, ubi de hac opinione Platonis sic inquit : « Patet autem diligenter intuenti rationes Platonis quod ex hoc in sua positione erravit, quia credidit quod modus rei intellectae in suo esse est sicut modus intelligendi ipsam rem; et ideo quia invenit intellectum nostrum dupliciter abstracta intelligere : uno modo sicut universalia intelligimus abstracta a singularibus, alio modo sicut mathematica abstracta a sensibilibus, utrique abstractioni intellectus posuit respondere abstractionem in essentiis rerum, unde posuit et mathematica esse separata, et species. Hoc autem non est necessarium : nam intellectus, etsi intelligat res per hoc quod similis est eis quantum ad speciem intelligibilem per quam fit in actu, non tamen oportet quod modo illo sit species illa in intellectu, quo in re intellecta; nam omne quod est in aliquo est per modum ejus in quo

est, et ideo ex natura intellectus, quae est alia a natura rei intellectae, necessarium est quod alius sit modus intelligendi quo intellectus intelligit, et quo res existit. » Hucusque D. Thomas. Qui etiam videri potest *rv* cap. de Ente et essentia; et in *Opusc: 1v* et *1vi*; et *i p.*, q. xv, art. i.

Ex quo loco et verbis D. Thomae colligitur rejiciendam esse sententiam Platonis, et Nominalium: quia non distinxerunt inter modum essendi, et modum cognoscendi. Si enim eo modo quo res cognoscitur abstracta a singularibus esset a parte rei, vel ista res sub illo modo existens produceretur a Deo, vel non. Si non produceretur a Deo, nihil esset, vel esset ipse Deus, qui est singularissimus. Si a Deo productum est, ergo per aliquam actionem singularem: a Deo enim, qui singularis est, non potest nisi actio singularis procedere, ergo et singularem terminum, seu effectum habet. Quare modus iste universalitatis nullo modo potest existere in ipsis rebus, sed solum ex modo cognoscendi naturam sine singularitate resultat.

Ex quo etiam Nominalium sententia destruitur, negantium correspondere conceptui illi sic abstrahenti aliquid reale, ex eo quod modus ille abstrahendi non inveniatur in re. Quandocumque enim plura conjunguntur in aliquo a parte rei, intellectus non semper debet plura *ijii* simul accipere, sed unum potest sine alio attingere. Id autem quod accipitur, remoto alio, verum et proprium ens est, licet non sine alio in re existat, sicut patet in exemplo supra allato de visu attingente verum et realem colorem pomi, non tamen saporem. Igitur accipere unum et omittere aliud non est formare conceptum falsum, sed inadaequatum; aliquid ergo correspondet ei ex parte objecti cogniti, licet non cum omni modo.

quo invenitur a parte rei; nec enim omne illud, cum quo conjungitur, intelligitur. Et hoc manifestius apparet in ipsa compositione et divisione intellectus. Quando enim affirmo de aliquo subjecto aliquid quod illi convenit, non affirmato alio quod illi conjunctum est, ut cum dico: Homo est animal, non affirmando quod sit corpus, vel: Deus est misericors, pomum est coloratum, et similia, vel talis affirmatio est falsa, vel vera: falsa esse non potest, cum affirmetur aliquid quod illi non repugnat, sed convenit; si autem est vera, ergo aliquid corresponderet illi conceptui ex parte rei, si enim nihil illi corresponderet, vera esse non posset. Ergo stat bene quod correspondeat aliquid ex parte objecti conceptui inadaequato et praeciso, licet in re praecisum non sit, sed simul cum alio existat. Et sic secundum distinctionem conceptus adaequati et inadaequati optime intelligitur abstractio universalis, quae tunc datur quando non concipitur totum quod est in objecto, tam natura, quam singularitas, sed inadaequate attingitur unum, scilicet natura, omisso alio, scilicet singularitate.

Sed inquiunt Nominales: Conceptum universalem significantem, v. g., hominem, vel animal, esse quasi nomen collectivum, quod non significat aliquid unum, sed adunatum, scilicet omnes homines, seu omne id, cui convenit ipsa ratio hominis; et ita quando dico: Homo est animal, sensus est: Omne quod est homo, seu omnes homines sunt animal. Qua ratione videntur aliqui in conceptu analogo entis ponere quod id quod correspondet illi conceptui est tota collectio entium sub quadam confusione.

Caeterum haec evasio ex duplici capite excluditur. Primo, quando nomen universale ponimus a parte praedicati, ut quando dicimus: Pe-

trus est homo: esset enim sensus quod Petrus est omnes homines, seu omne quod est homo, quod patet esse falsum. Secundo, ponendo ex parte subjecti terminum communem sine distributione, ut : Homo currit; esset sensus quod omnes homines, seu omne quod est homo currit; et sic omnes propositiones indefinitae essent falsae. Et lunc propositio : Essentia divina non generat, quae est catholica, redderetur falsa, quia esset sensus : Omne quod est essentia divina non generat, quod manifeste est falsum, nam Patet est res quae est essentia divina, et generat.

Quare nullo modo nomen universale potest esse nomen collectivum, sed aliquid unum significat, abstractum tamen a singularitate. Et quod additur de conceptu entis, infra, q. xrv, discutietur quomodo abstrahat, vel includat inferiora. Constans tamen esse debet quod hoc nomen ens non est nomen collectivum, quia non significat aggregationem omnium inferiorum, sed convenientiam in ratione analogica, quae tamen, quia non est simpliciter una, sed solum proportionaliter non, simpliciter abstrahit ab inferioribus, sed solum secundum quid, ideoque dicitur illa includere implicite et in confuso, non explicite, ut ibidem ostendetur.

Dico secundo : Universale pro substrato, seu materiali potest esse aliquid reale, id est natura a parte rei dabilis, licet non cum iRo statu universalitatis ; unde pro formali, id est pro universalitate et abstractione, non nisi in cognitione invenitur. — Haec constat ex dictis, et de ea videri potest Philosophus, in Praedicamentis, cap. de substantia, ‘ubi secundas substantias, quae sunt genera et species, dicit subsistere in primis; et in vn Met., tex. xlv, et sequentibus, ubi D. Thomas, lect m, sic inquit: « Universale du-

pliciter potest accipi. Uno modo, pro ipsa natura cui intellectus attribuit intentionem universalitatis, et sic universalia, ut genera et species, substantias rerum significant, et praedicantur in quid; animal enim significat substantiam ejus de quo praedicatur, et homo similiter. Alio modo potest accipi universale, in quantum est universale, et secundum quod natura praedicta subest intentioni universalitatis, id est secundum quod consideratur animal, vel homo ut unum in multis, et sic posuerunt Platonici animal et hominem in sua universalitate esse substantias etc. » Haec D. Thomas. Itaque universalitas, ut ibi pluribus rationibus ostendit non est substantia, vel aliquid reale, sed accidens rationis, quod pertinet ad statum ipsius rei cognitae, quem acquirit ex eo quod cognoscitur cum praecisione quadam, abstrahendo ab individuatione. Ex hoc enim natura, quae in re non existit sine conditione individuante, in cognitione intellectus manet nudata ab illa. Et pertinet hoc ad statum naturae in cognitione, quia eadem natura extra cognitionem posita in re amittit illum modum essendi universaliter, retenta quidditate naturae.

Solvuntur argumenta.

Sententia Platonis fere tota fundatur in perpetuitate scientiae et veritatum quae ad scientias pertinent, quae sunt veritates necessariae et aeternae; istae autem non inveniuntur in singularibus, quia singularia sunt corruptibilia et contingencia; ergo inveniuntur extra singularia, vel non erunt realia et vera objecta, sed ficta per intellectum, ea quae sciuntur. Similiter dantur causa? exemplares, a quibus singularia participant suam essentiam, sicut Pe-

trus participatione hominis est homo, et participatione animalis animal; ergo datur homo et animal separatum, a quibus istae participationes derivantur.

Resp.: Objecta scientiarum, et veritates quae ab illis attinguntur dici perpetuas et aeternas non ratione alicujus existentiae aeternae, quam realiter habent in aliquo subjecto extra intellectum divinum; sed dicuntur aeternae objective et negative, id est quia connexio veritatum essentialium, quae sunt objecta, non dependet ab aliquo fundamento temporali, vel existentia facta in tempore, sed ex se habet semper veritatem attingibilem ab intellectu, quantumcumque intellectus sit aeternus, et nullo modo fundatam in aliqua ratione libera vel contingenti; quare non est necesse quod veritas quae attingitur a scientia existat subjective extra singularia, sed objective attingatur sine illis. Ad illud de causis exemplaribus respondetur: dari quidem causas exemplares quarum participatione res creatae habent suas naturas; sed istae causae exemplares sunt idaeae divinae, non naturae creatae a singularibus separatae.

Secundo arguit. : Supposita opinione Scoti infra tractanda, quod ex natura rei et ante operationem intellectus distinguuntur gradus superiores ab inferioribus, v. g. animal ab homine, homo ab individuis, ergo a parte rei datur extra intellectum gradus superior non includens inferiorem; sed hoc ipso quod non includit illum est universale, utpote de se abstractum ab inferioribus; ergo datur a parte rei abstractio naturae a singularitate, et superioris praedicati ab inferiori.

Respond. : Hanc opinionem Scoti longe distare & fictione Platonis, cum expresse Scotus affirmet gradus istos superiores et inferiores ita distingui secundum suas ratio-

nes formales quod tamen non possit una separatim existere ab alia, nec de potentia absoluta. Sed subtilitas Scoti in eo consistit quod, ex natura rei et ante operationem intellectus, formalitas quae sumitur pro conceptu gradus superioris non includit, ex suo essentiali conceptu, formalitatem quae deservit pro gradu inferiori; quod vero separatim possit ab illa existere, nec somniavit Scotus, sicut posuit Plato.

Tertio arguit, pro sententia Nominalium : Quia conceptus objectivus universalis vel est aliquid unum, vel plura. Si plura, habetur intentum, quia vox, seu conceptus universalis solum erit nomen collectivum immediate significans aggregationem plurium. Si vero est unum, illud, in quantum unum, non est aliquid reale; sed, in quantum linum, est objectum illius conceptus universalis; ergo, in quantum objectum illius conceptus, non est aliquid reale. Major patet: Quia, in quantum unum, non existit extra intellectum; neque existere potest: illud autem est ens reale quod est capax existentiae.

Conf. : Quia ex eo quod detur talis natura universalis abstrahens a pluribus individuis sequuntur plura inconvenientia.

Primo : Quia omnia illa individua sunt illud unum universale; ergo sunt idem inter se. Quaecumque enim sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se; sed Petrus et Paulus sunt idem uni tertio, scilicet homini, qui est aliquid reale; ergo sunt realiter idem inter se.

Secundo : Vel ipsa natura universalis descendit tota ad quodlibet individuum, vel una pars descendit ad unum individuum, et alia ad aliud. Hoc secundum dici non potest, sic enim Petrus esset pars hominis, non integre homo. Si vero dicatur primum, admittimus mysterium Trinitatis in creaturis, quod natura ho-

minis una existens et aliquid reale tota communicatur uni individuo et tota alteri,

Tertio : Ille homo in universali vel est corruptibilis, vel non. Si non est corruptibilis, ergo corruptibilitas non est propria passio ejus, quod est falsum, quia omnis homo est corruptibilis. Si est corruptibilis, ergo et generabilis, ergo ad illum potest terminari generatio et existentia, quod est ponere ideas Platonis.

Resp.: Quod ille conceptus objectivus est unus non unitate reali, sed rationis et praecisionis. Et ad prob. dicitur: Quod illud unum est aliquid reale, materialiter acceptum, pro subiecto unitatis, non formaliter, pro ipsa unitate praecisionis et relationis universalitatis. Et sic, licet non existat a parte rei sub illo statu unitatis praecise, existit tamen illa natura sub alio statu. Et hoc sufficit ut dicatur ens reale et capax existentiae absolute et secundum se, licet non in omni statu.

Ad confirm. respond.: Primum inconveniens non sequi, quia illa maxima intelligitur de his, quae sunt eadem uni tertio, quod ita est unum ut virtualiter non sit multiplex. Quod D. Thomas, ip., q. xxviii, art. m, appellat esse idem uni tertio re et ratione, id est uni tertio, quod est idem secundum rem et secundum rationem, et non virtualiter multiplex, id est quod non solum entitative est unum, sed etiam respective et communicative non est ad multa. Natura autem universalis virtualiter est multiplex, quia est communicabilis in plura, unde ex identitate cum illa non sequitur identitas individuorum inter se. Vel secundo, omnia individua dicuntur esse unum in natura communi non unitate reali, sed unitate similitudinis et convenientiae, quae per intellectum accipitur tanquam unitas; un-

de non sequitur quod sunt unum inter se entitative, sed solum similia et convenientia, per rationem autem accipiuntur tanquam unum.

Ad secund. inconveniens dicitur : Quod communicatio naturae universalis ad singularia non est sicut communicatio totius integralis ad partes integrantes, sed sicut totius praedicabilis ad partes subjectivas, in quo non fit divisio per partes, sed diversa multiplicatio naturae in diversis individuis. Unde in divisione integrali quaelibet pars non adaequat totum, in communicatione vero universalis ad particularia quaelibet pars subjectiva adaequat totum, quantum ad naturam communicatam, sed non quantum ad extensionem et multiplicabilitatem illius. Quod longe distat a mysterio trinitatis, in quo non fit communicatio rei universalis per multiplicationem naturae, sed per identitatem ejusdem naturae singularis cum tribus personis realiter distinctis.

Ad tertium inconveniens resp. : Quod homo in communi dicitur corruptibilis et generabilis quantum ad radicem et convenientiam corruptibilitatis, non quantum ad exercitium ; convenit enim corruptibilitas naturae, sed exercetur in individuis, sicut convenit ei risibilitas, sed exercitium ridendi non convenit naturae in communi, sed individuo. Unde hoc in omnibus propriis passionibus invenitur quod connexio et convenientia earum est respectu naturae communis, exercitium vero respectu individuorum.

ARTICULUS HI.

Utrum unitas formalis ut distincta a singulari conveniat naturae ante operationem intellectus.

Quia universale, ut dictum est in ajt. i, definitur, quod est unum in

multis, seu aptum ad essendum in multis, necesse est declarare quomodo illi conveniat unitas, et quomodo conveniat aptitudo ad essendum in multis. Et in hoc articulo agemus de unitate, in sequenti de aptitudine.

Duo ergo pro praesenti difficultate notanda sunt. Primum : Quid nomine unitatis formalis intelligamus? Secundum : In quo consistat punctum difficultatis et controversiae inter scholam D. Thomae et Scoti, circa distinctionem hujus unitatis formalis ab individuali ex natura rei?

Unitas ergo generaliter loquendo formaliter importat carentiam divisionis, et dicit aliquid positivum ex parte entitatis, et aliquid negativum ex parte formalis quod addit supra entitatem, ut colligitur ex D. Thoma, i part., q. xi, art. n, ad 2, et in i, distinct, ix, quaest. iv, art. i, ad 2, et distinct, xxiv, quaest. i, art. m. Unde ex diversa ratione negandi divisionem solet diversus modus unitatis resultare. Ut tamen resultet non solum diversus modus unitatis, sed diversa unitas absolute, oportet quod non solum varietur modus negandi divisionem, sed etiam ratio ipsa entitatis positiva diversa reddatur : quia diversitas unitatis absoluta facit multitudinem, plures enim unitates multitudo est; ubi autem non est multitudo, non est diversa unitas absolute loquendo, licet sit diversus respectus negandi divisionem, multitudo enim non componitur ex negationibus, sed ex entitatibus, quantum ad positivum quod includitur in unitate, ut 8. Thomas docet, loco citato, quaest. xi, i partis. Quando ergo in praesenti distinguimus in eadem re unitatem formalem, et individualement, et universalem, et rursum formalis distinguitur in genericam et specificam, non distinguimus varias unitates absolute et ex parte entitatis

positivae, quasi illae constituent aliquam multitudinem, sed solum distinguimus varios respectus negandi divisionem. Cum enim concurrant in aliqua re et principia formalia, quae constituunt quidditatem, et materialia, quae pertinent ad individuationem, quando principia formalia sunt indivisa, id est non fit divisio penes formalia principia, tunc ex illo respectu carendi divisione, quantum ost ex parte talium principiorum, dicitur unitas formalis : quae adhuc variari potest penes variationem principiorum formalium; nam quaedam principia formalia sunt generica, et quaedam specifica, et si detur carentia divisionis penes principia generica tantum, dicitur unitas formalis generica, si autem sit carentia divisionis penes principia specifica, dicitur unitas formalis specifica. Quando vero non solum datur carentia divisionis ex parte principiorum formalium, sed etiam ex parte materialium, quae pertinent ad individuationem, tunc illa unitas est numerica, seu individualis. Et, quia quidditas et individuationis simul concurrunt in uno individuo, non repugnat etiam inveniri unitatem formalem conjunctam unitati individuationis. Si autem per intellectum separatur ab omni individuatione unitas illa formalis manebit praecisa, et tunc dicitur unitas universalis, seu praecisionis.

Secundo notandum est punctum controversiae et difficultatis inter scholam D. Thomae et Scoti, in hac parte, non consistere in eo quod unitas formalis inveniatur in re ita distincta ab unitate singulari, quod vel existat separata ab illa, hoc enim esset ponere ideas Platonis, vel quod positive inveniatur communis ad unitates numerales, hoc enim Scotus nunquam dixit, sed solum in duobus consistit ejus sententia:

Primum, quod inveniatur a parte

rei vera et propria unitas, quae committatur naturam secundum se consideratam, quae neque est numerica, nec universalis, sed minor numerica, eo quod non est ita indivisa sicut numerica, unde ista unitas, quia convenit naturae secundum se consideratae, in omni statu invenitur. In statu quidem praecisionis manet conjuncta unitati universali; in statu autem singularitatis manet conjuncta unitati numericae; sed tamen vera et propria unitas est etiam secundum se considerata, et non solum ratione unitatis numericae, vel praecisionis sibi adjunctae, sed in unoquoque individuo et datur unitas numerica, et praeterea unitas formalis, et in unoquoque universali datur eadem unitas formalis, et simul unitas praecisionis.

Secundum est quod haec unitas formalis, quae convenit naturae secundum se, dici potest universalis negative, id est non singularis, quia de se illa natura, et consequenter unitas ejus, neque singularis est, neque universalis positive, ut etiam sentit D. Thomas, iv cap. de Ente et essentia. Solum enim in illo statu conveniunt naturae praedicata quidditativa et propriae passionis, quarum una est unitas. Videatur Scotus, in ii, dist. iii, quaest. i, § Sed contra, et § Ad quaest.

Dicitur autem haec unitas formalis convenire ex natura rei, quia consequitur ipsa principia naturae secundum se, et non beneficio intellectus.

Aliqui tamen, sinistre interpretati Scotum, dixerunt istam unitatem ita convenire naturae in statu solitudinis et secundum se quod non descendit ad individua, neque in illis invenitur, sed secluso illo statu solitudinis evanescit ista unitas. Alii autem per aliud extremum voluerunt hanc unitatem formalem

ita in singularibus inveniri, quod etiam retinet ibi aliquid universalitatis, saltem imperfecte et inchoate, quatenus existit in pluribus actu, non tamen secundum aptitudinem, qua potest praedicari de pluribus. De qua videri potest apud Conimb., quaest. iv Univers., art. iii.

Nihilominus pro resolutione, dico primo: Naturae secundum se non convenit aliqua unitas, quae positive et absolute unitas sit, minor numerali, et quae a parte rei inveniatur conjuncta cum unitate numerica, sed solum convenit unitas formalis negativa, id est negatio divisionis per principia formalia. — Itaque in re invenitur convenientia et similitudo unius naturae cum alia in praedicatis quidditativis, quam intellectus per modum unitatis assumit, et consequenter invenitur in qualibet natura negatio divisionis per principia formalia. Et in hoc est fere tota aequivocatio, in hac parte, quod existimatur negationem divisionis solum fieri per veram et positivam unitatem, cum tamen etiam fieri possit per solam convenientiam; quae enim conveniunt, ex vi illorum principiorum per quae conveniunt non dividuntur. Ita sumitur ex Cajetano, rv cap. de Ente et essentia, q. vi. Et hoc ipsum ibi docet D. Thomas, dicens: « Quod natura secundum se, neque est una, neque plures. Si quaeratur (inquit) utrum ista natura possit dici una, vel plures, neutrum concedendum est, quia utrumque est extra intellectum humanitatis, et utrumque potest sibi accidere. Si enim pluralitas esset de ratione ejus nunquam posset esse una, cum tamen una sit secundum quod est in Socrate; similiter si unitas esset de intellectu et ratione ejus, tunc esset una et eadem natura Socratis et Platonis, nec posset in pluribus plurificari. » Ita D. Thomas.

Ex cujus verbis sumitur funda-

mentum hujus conclusionis : Quia unitas positiva tunc absolute et simpliciter est unitas, quando non solum negat divisionem ex una parte, sed relinquit subjectum, seu entitatem ex omni parte indivisam et determinate reductam ad unitatem. Si enim ex aliqua parte relinquit locum divisioni, vel pluralitati, solum secundum quid erit unum, et non simpliciter; sufficit enim ad tollendam unitatem simpliciter quod ex aliqua parte non sit sublata divisio, seu pluralitas. Sed natura considerata secundum se non habet ex omni parte sublata divisionem, nec removet omnia principia pluralitatis. Ergo non habet unitatem formalem positive et simpliciter. Minor probat. : Quia natura secundum se considerata est indifferens ad pluralitatem, vel unitatem, et determinate neutrum sibi vendicat, ut probat ratio D. Thomae. Quia, si haberet pluralitatem, nunquam posset esse una, et si unitatem, nunquam posset plurificari; quia illud quod convenit naturae sub illo statu essentialiter illi convenit, quia solum est status in quo considerantur praedicata quidditativa, et quidquid ibi convenit, quidditative convenit; ergo natura pro illo statu est indifferens ut sit determinate una, vel determinate plures, quia ex sua quidditate neutri repugnat; ergo nondum habet, statum, in quo removeat, et repugnet omni principio plurificationis et divisionis; ergo nondum habet unitatem positivam.

Nec obstat quod habet negationem divisionis penes principia formalia, quia hoc solum probat habere unitatem negativam, ratione cuius dixit D. Thomas, Opusc. xlii, cap. vii : « Quod in ipsa natura absolute accepta est quaedam unitas, cum definitio ejus sit una »; et haec est unitas non simpliter et positive,

sed quantum ad negationem divisionis per principia formalia, quae solum pertinent ad definitionem. Sed de unitate positiva et simpliciter subdit ibi D. Thomas id quod dixerat loco citato, de Ente et essent. : « Quod non est de intellectu naturae absolute unitas aliqua, neque etiam pluralitas, quia utrumque potest sibi accidere. » Et hoc amplius manifestatur, quia ista negatio divisionis penes principia formalia taliter afficit naturam secundum se consideratam, quod multiplicata natura in statu individuationis, etiam ipsa negatio multiplicatur, et non manet unica in omnibus individuis; ergo signum est quod non reddebat naturam unam simpliciter, quia taliter ibi invenitur negatio divisionis formalis, quod adhuc est cum indifferentia ut ipsamet negatio plurificetur, vel una maneat, negatio autem individuationis, quae adhuc in se non est una, quomodo potest reddere naturam simpliciter unam? Non ergo omnimodam unitatem ex parte subjecti habet quousque talis natura in aliquo statu reperiatur, vel singularitatis, vel universalitatis.

Dico secundo : Licet natura secundum se sit negative communis, et negatio divisionis formalis, quae illi convenit sit etiam negative communis, id est non singularis, tamen in re et extra intellectum absolute et de facto nunquam reperitur ista unitas neque positive, neque negative communis. — Ratio conclusionis est: Quia hoc ipso quod natura ponitur extra intellectum accipit statum singularitatis, cum non possit inveniri natura sine singularitate, alias poneretur natura platonica extra intellectum; posita autem singularitate, non solum removetur communitas positiva, quam in intellectu natura acquirit, quod etiam Scotus fatetur, sed etiam removetur communitas negativa. Tum quiti

non manet una negatio in illis naturis singularisatis; sicut enim multiplicatur ipsa natura specifica, ita et negatio indivisionis formalis, quae naturam comitatur. Tum etiam quia esse communem negative, est non esse divisam in multis; sed, posita singularitate, manet divisa in multis, cum vere et positive natura sit multiplicata, quod est habere oppositum illius negationis, quae negative est communis, id est non divisa; ergo non manet communis negative: sicut aer, posita luce, non manet negative tenebrosus, quia ipsa illuminatio expellit negationem lucis.

Dices : Natura illa singularis et extra intellectum adhuc non habet illam multiplicationem ex se, sed ex statu singularitatis adjuncto; ergo secundum se semper manet illa natura communis negative, et convenit illi unitas formalis communis negative, quantum est ex se, non obstante multiplicatione.

Resp.: Quod non sufficit aliquam naturam non habere ex se aliquam formam, vel praedicatum accidentale, ut dicatur simpliciter non habere illud, quando illi revera convenit absolute, licet ex propriis et intrinsecis non conveniat; sicut homini ex propriis non convenit esse album, neque aeri esse lucidum, et tamen quando actu homo est albus, et aer illuminatus, non possumus dicere quod absolute non sit talis, quia ab intrinseco id non habet: sic natura, licet secundum se non sit plurificata et divisa, et consequenter negative communis, i. e. non singularis, si tamen actu sit singularisata et multiplicata, non manet amplius negative communis, licet ex propriis neque sit communis, neque singularis, et hoc semper illi convenit. Atque ita nunquam debet concedi absolute quod natura secundum se est communis negative

in re, sed quod ex propriis et essentialibus non habet singularitatem et multiplicationem in re, quod est verum, absolute tamen habet illam; ut autem denominetur communis negative in re, non sufficit quod ex se non sit singularis, ubi ly ex se pertinet ad modum non essendi, sed quod careat ipsa singularitate.

Sed objicies : Quia D. Thomas, iv cap. de Ente et essentia, dicit: Quod natura secundum se est id quod praedicatur de individuis; hoc autem est proprium universalitatis; ergo natura secundum se universalis est.

Resp.: Quod, ut bene advertit Cajetanus ibi, circa m dub, in natura aliud est res, quae praedicatur, aliud conditio, seu status ut praedicetur. Res quidem, quae praedicatur, est natura secundum se, ejus enim quidditas communicatur inferioribus. Conditio autem, seu status ut communicetur est superioritas: haec non convenit naturae secundum se; esse autem rem, quae praedicatur de singularibus, hoc est quod convenit naturae secundum se, nec amplius dicit D. Thomas.

Dico ultimo : Facta praecisione a singularibus per intellectum, natura et ejus unitas formalis habet rationem unitatis determinatae et positivae, in quantum redditur unitas communis ad multa, quae est unitas praecisionis. Et similiter contracta ad singularia redditur una unitate numerica. Quare nunquam unitas formalis invenitur simpliciter et positive, nisi sit unitas universalitatis, vel singularitatis. — Haec conclusio constat ex dictis; et de ista unitate dicit D. Thomas, Opuscul. XLn, cit., cap. vii : « Quod alia est unitas naturae, quam habet ab intellectu, in quam omnia supposita conveniunt. » Sentit ergo quod natura, cui convenit formalis unitas ab intellectu, unitatem accipit rationis

determinatam. Et similiter in Opus. 1v, inquit D. Thomas : « Quod illa natura, quae est universalis in quantum est in anima, est una numero », id est concepta ad modum unitatis positivae, ac si esset una numero. Et Opusc. xxix, dicit: « Quod naturae relinquitur unitas rationis in communicatione sua »; non ergo est unitas a parte rei. Et ratio est clara, quia natura sic concepta solum repraesentat id in quo conveniunt omnia inferiora, tanquam si esset una natura separata ab omnibus illis; sed si ista natura sic existeret a parte rei, ut concipitur, sicut Plato dicebat, a parte rei haberet unitatem positivam; ergo in intellectu illam habet, quia sub unitate concipitur. Et haec unitas attribuitur ab intellectu ipsi naturae cognitae, licet fundamentum habeat in ipsa re, propter similitudinem et convenientiam inferiorum in aliqua una ratione; sed tamen redditur una illa ratio communiter concepta « in quantum habet rationem uniformem ad omnia individua, quae sunt extra animam, et ratione hujus uniformitatis plures homines sunt unus homo », sicut dicit D. Thomas, Opusc. xli, c. vii; et Opusc. 1v. Unde non repraesentat iste conceptus sic unitiformis omnia individua immediate et formaliter, sed unam rationem in qua conveniunt repraesentat directe, materialiter autem et mediate ipsa inferiora, quatenus sunt ea quibus talis ratio convenit, et in quibus multiplicatur, dissoluta unitate praecisionis.

Ex quo inferes male aliquos explicare unitatem universalis per hoc quod non sit aliud quam essentia multorum, seu ipsa multa concepta per ordinem ad aliquam communem operationem, passionem, vel accidens. Sed hoc non est verum; nam si unitas naturae communis non est aliud quam plura per

ordinem ad unam operationem, inquiri quomodo operatio illa, vel accidens, aut passio sint unum? Si solum per similitudinem aequae sunt plura atque ipsae res quarum sunt passio, nam etiam res, seu naturae similes sunt. Si autem propter istam similitudinem operatio, vel passio accipitur ut una ab intellectu, cur non etiam ipsa natura, quae eandem similitudinem habet?

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur communi illo argumento : Petrus et Paulus a parte rei non distinguuntur formaliter, sicut distinguitur Petrus ab equo; ergo sunt unum formaliter a parte rei, et illa unitas non est numeralis, quia in unitate numerali non sunt unum, sed distincti; ergo datur unitas formalis a parte rei distincta a numerali.

Et confirmat.: Quia quot modis dicitur unum oppositorum tot modis dicitur et aliud; sed datur distinctio formalis a parte rei diversa a numerali, sicut homo et equus formaliter in re distinguuntur, seu specificiter; ergo etiam datur unitas formalis distincta a numerali a parte rei.

Resp.: Probare argumentum quod Petrus et Paulus habent unitatem formalem a parte rei fundamentaliter et quantum ad unitatem negativam, non formaliter et secundum unitatem positivam. Vocamus unitatem fundamentalem convenientiam seu similitudinem : haec enim datur a parte rei, quia Petrus et Paulus sunt similes in natura; sed ista convenientia non est unitas, convenientia enim potius supponit distinctionem extremorum. Similiter cum dicimus dari unitatem negativam formalem, non est senius quod in duobus individuis sit eadem negatio, cum sint diversa subiecta,

et consequenter dua* negationes, sed quod utroque negatio faril unum effectum, «-ilicee illam naturam non essedivisam per principia formalia. Eodem modo dicendum esi quod duo individua diverti® speciei minus sunt unum quam individua ejusdem. id est minus convenientia et similia, neutra magis vel minus unum unitate realid positivo.

Ad oonflrm. resp. : Similiter probare quod, sicii datur distinctio formalis in re, ita datur unitas formalis in re, sed in re formaliter semper est conjuncto numerien, non secirsum ab illa, sed sufficit quod sil unitas negitiva, vel fundametalis in re, qu» solum est convenientia et similitudo, ha-c enim etiam opponitur divisioni formali.

Secundo arguitur : Natura secundum se, ut distinguitur ab individuulione, est vera entitas; ergo habet veram et formalem unitatem, qu» est passio entis. Nec sufficit convenientia, nut similitudo, quia passio entis non est convenientia. vel similitutis, sed iiiiilas; ergo illa convenit natur® secundum se; et non convenit illi unitas numerica, ut conslal; ergo formalis, seu specificia.

Kl conlirni. : Quia ipsa similitudo et convenientia est relatio fundata in unitate, et non in unitate convenienti® et similitudinis, sic enim convenientiu fundaretur in convenientia; ergo In vem el propria unitate. Non in unitate numerica, quia hoxi non datur inter Petram et Paulum; ergo in unitate formali.

Hesp.; Unitatem inveniri in natura, eo modo quo ipsa natura invenitur. Si enim consideretur natura sine aliquo statu determinatu, sed solum secundum principia essentialia, sic non consideratur ut habens unitatem determinatu et positive, sed solum negative, id est non est diversa penes illa principia forma-

lia; in re autem, quia habet "latum singularem, determinate habet elinm unitatem positivam, non qua plures natura* singulari sata- dicantur unum, sed quon quilibet naturo habet suam unitatem, et in ratione specifica et formali convenientiam, el negationem divisionis penes eadem principia formalia.

Quod si instes : In natura secundum so invenitur entitas positiva et invenitur negatio divisionis quoad principia formalia; ergo invenitur plena et perfecta unitas, quia luce non consistit in alio, quam in cillitote cum negatione divisionis.

Respond. : Nou inveniri in tali natura negationem divisionis absolute ei determinate, ita quod negatio illa divisionis *it per positionem unitatis, oie enim dicitur negatio divisionis absolute; so-l «Ium sub illa reduplicatione, quantum est ex principii» formalibus, id est quod non ex illa porto habet divisionem, licet nondum hnlx-nl positivo unitatem : el quia relinquit indifferentiam ut habeat pluralitatem, vel unitatem absolute, el principia materialia, ideo pertele el simpliciter non manet una, sed solum negative, id esi sub illa reduplicatione dicla : hoe modo semper aliqua unitas saltem negati vacon sequitur ens in quocumque statu.

Ad confirmat, respond. : Quod similitudo el convenientia pro relatione fundantur in ipsa convenientia et similitudine pro fundamento et sic non fundatur convenientia inconvenientia, sod relatio convenienti® in ipsa unitate, id est uniformitate ipsa convenienti®, qu® est fundamentum talis relationis; non autem fundatur iu unitate simpliciter, hoc enim potius repugnat tm venienti», qu® est plurium conformitas.

Tertio arguitur : Unitas formalis est illa qua aliquid dicitur unum formale, seu unum in specio; sed

unum individuum sine consortio alterius non dicitur unum in specie, neque enim admittimus quod petrus est unum in specie, nisi addamus: Petrus cum Paulo vel cum Francisco; ergo unitas formalis non multiplicatur in quolibet individuo, sed facit plura individua esse unum inter se. Unda D. Thomas, in part., quaest. ii, art. v, ad 2, inquit: « Quod natura humana non habet rationem speciei secundum quod est in uno individuo, sed secundum quod est abstracta ab omni individuo, vel secundum quod est in omnibus. » Ergo sentit D. Thomas unitatem speciei in omnibus individuis inveniri, et non in unoquoque seorsum.

Respond. Disting. min.: Unum individuum sine consortio alterius non dicitur unum in specie, quantum ad similitudinem et convenientiam, concedo. Quantum ad indivisionem et unitatem specificam, nego. Habet enim natura, quae est in uno individuo, etiam prout in illo, negationem divisionis specificae per principia formalia. Convenientiam autem et similitudinem cum alio individuo non habet sine consortio alterius; et sic dicitur illa unitas formalis quae est in quolibet individuo facere plura individua unum inter se, quia facit illa convenire in uno, seu habere similitudinem et convenientiam in natura.

Ad locum D. Thomae, resp.: Quod natura humana habet rationem speciei secundum quod est in omnibus individuis, eo modo quo dicitur universale esse in multis vel fundamentaliter, quia abstrahitur una natura a multis, in quibus invenitur una non per identitatem et unitatem simpliciter, sed per convenientiam et similitudinem; vel quia est in multis per praedicationem et aptitudinem ad essendum in illis, sed hoc habet per intellectum et non in re per unitatem communem multis.

Ultimo arguitur: Quia natura in statu solitudinis habet quidquid requiritur ut sit libera a singularitate, quia neque est contracta, neque determinata, neque incommunicabilis secundum se; ergo secundum se est communicabilis, et non singularis, et contrahibilis; ergo unitas quam habet est unitas communis multis.

Respond.: Quod, posita illa reduplicatione secundum se, non valet a negativa ad affirmativam variato praedicato penes finitum et infinitum, neque valet: a negatione unius absolute ad positionem alterius; et sic non valet: Natura secundum se non est singularis, nec determinata, nec incommunicabilis, ergo secundum se est communicabilis, vel universalis, etc. Nam secundum se neque est unum, nec alterum, sed utriusque est capax. Erit autem contradictio si dicas: Homo secundum se non est communicabilis, homo secundum se est communicabilis, sed haec secunda est falsa, et prima negativa est vera, et a destructione unius valet ad positionem alterius, servando semper eandem reduplicationem, seu appellationem illius particula) secundum se; nunquam tamen affirmativae debent fieri determinate de illa natura secundum se, ut dicatur quod est communicabilis, vel quod secundum se est incommunicabilis, sed semper negativa est vera, quod secundum se et essentialiter neque est unum, neque alterum.

ARTICULUS IV.

Utrum aptitudo et indifferentia ad multa conveniat rebus extra operationem intellectus.

Eadem fere controversia est in hac quaestione, ac in praecedenti; nam qui admittunt unitatem formalem

communem ex natura rei, pari modo admittunt ex natura rei convenire ipsam indifferentiam et aptitudinem ad multa.

Gffilterum, in liberanda hac aptitudine et indifferentia unitatis ab universalitate, quam Plato posuit, non parum laboratur ab auctoribus hujus assertionis. Nam Scotus, in ii, Dist. m, quaest. i, § Ad quaestionem, et § Sed contra, solum fatetur naturam in illo statu, seu prioritate qua consideratur secundum se, habere unitatem nec singularisatam, nec universalisatam, sed indifferentem ad utrumque; et ideo haec indifferentia non sufficit ad universalitatem in actu, quia est indifferens ad habendam illam, non autem habet illam universalitatem qua sit indifferens ad praedicationem et existentiam in multis. Alii in ipsamet natura secundum se existimant vere dari unitatem praecisionis ab inferioribus, et consequenter habitudinem proximam ad existendum in multis singularibus, supposita opinione de distinctione actuali inter gradus superiores et inferiores, de qua sequenti art. vi; nec tamen dicunt inveniri in re universalitatem, quia illa indifferentia non convenit naturae tanquam praedicatum intrinsicum, sed ratione illius status solitudinis, quae solitudo solvitur descendendo ad individua. De qua videatur Fons., v Meta., c. xxviii, quaest. v, sect. m; Suarez, disp. v Met., sect. ii, n. ix, in fine, qui tamen id rejicit. Videantur alii apud Conimb., q. iv Univ., art. m, sect. ii. Alii denique adhuc pejus dixerunt aptitudinem ad multa etiam in individuis inveniri, sed per modum actus, non per modum potentiae. Putant enim naturam contractam et singularem, quantum est ex ratione naturae, manere aptam ad plura, etsi illa aptitudo impediatur per differentiam singularem ne de aliis

praedicetur; sicut materia prima, quando est sub una forma, retinet aptitudinem ad habendum aliam, licet impeditam quando est sub prima forma. Et naturam sic contractam in pluribus dicunt esse universale actuale, non potentiale, id est habere actum existendi in multis, non potentiam praecisam ab illis. Contra quos vide Conimb., quaest. iv, de Univ. art. iv.

Verum pro solutione notandum nomine aptitudinis, seu potentiae indifferentis ad multa, non intelligi in praesenti aliquam potentiam ad agendum aliquid, vel recipiendum, cum universale, de quo agimus in praesenti, non respiciat inferiora tanquam effectus, quia non est universale in causando; sed esse potentiam per modum capacitatis, seu non repugnantiae ut multiplicetur in multis, et sit in illis per identitatem et consequenter per praedicationem, quatenus universale et particulare, superius et inferius significant quoddam totum, scilicet universale, quasi indeterminatum et abstractum, particulare vero, ut determinatum et contractum; et quia indeterminatum potest fieri determinatum, dicitur habere aptitudinem ut sit in illo, et praedicetur de illo.

Et quidem haec aptitudo potest considerari formaliter et positive in quantum respicit inferiora, vel fundamentaliter, pro ipsa capacitate, seu non repugnantia ad respiciendum inferiora et descendendum ad illa; in hac enim non repugnantia fundatur ille respectus, et quando sumitur positive, seu per modum respectus, est ipsa formalis intentio, seu universalitas in actu: quam a parte rei dari etiam Scotus negavit, solum admittens communitatem negative ex natura rei, quae non est aliud, quam natura prima ex se non esse singularem. Quare punctum difficultatis in praesenti est; an rationa

hujus communitatis negativae invenitur in natura secundum se sumpta aliqua non repugnantia, seu capacitas ut sit in pluribus et praedicetur de illis.

Nec distinguimus in praesenti antititudinem ad essendum in multis, et ad praedicandum de multis, quia licet sint distincti respectus universalitatis et praedicabilitatis, siquidem praedicabilitas est passio universalitatis, ut infra dicitur, tamen capacitas, seu non repugnantia eadem est ad essendum in multis et ad praedicandum de multis, quia ista duo, scilicet esse et praedicari, ita essentialiter coordinantur ut posito uno sequatur aliud: quando autem aliqui actus essentialiter ordinantur, eadem aptitudo, seu non repugnantia est ad unum et ad alterum; sicut formam uniri materiae, et materiam recipere esse ab illa, in eadem capacitate, seu non repugnantia materiae fundantur.

Sit ergo unica conclusio: Ista aptitudo, seu non repugnantia, quae est fundamentum proximum universalitatis, nullo modo invenitur in natura secundum se, neque ut contracta in individuis, sed in natura abstracta et praecisa per intellectum. — Itaque illa non repugnantia ad essendum in multis sequitur naturam ratione status, non ratione quidditatis. Haec conclusio est S. Thomae, et communis Thomistarum. De qua videri potest Gajetanus, cap. iv, de Ente et essentia, quaest. vii. Et sumitur ex D. Thoma, in Opusc. lvi, ubi inquit: « Habilitas essendi in pluribus non est de essentia hominis, quia tunc homo, qui est in Sorte, esset habilis ad participationem plurium, quod est impossibile. » Et iv cap. de Ente et essent. : « Non potest, inquit, dici quod ratio universalis conveniat naturae sic acceptae (scilicet secundum se), quia de ratione universalis est unitas et

communitas, naturae autem humanae neutrum. Quorum convenit secundum suam absolutam considerationem: si enim communitas esset de intellectu hominis, tunc in quocumque inveniretur humanitas, inveniretur communitas. Relinquitur ergo quod ratio speciei accadat naturae humanae secundum illud esse quod habet in intellectu etc. » Et prosequitur D. Thomas, ostendens quomodo natura in intellectu habeat unitatem ex eo quod habet rationem uniformem ad omnia individua, quae sunt extra animam, prout est imago omnium.

Et ratio unica et efficax pro conclusione ex eo deducitur, quia aptitudo ista, quae est fundamentum proximum universalitatis, non est sola communitas negativa, seu negatio habendi singularitatem, sed est capacitas, seu non repugnantia ut natura una existens multiplicetur in multis; ergo in statu in quo natura non est una, nec plures, vel in statu in quo est contracta ad individuationem non habet capacitatem unitatis ad multiplicationem. Sed in statu singularitatis habet repugnantiam ad istam multiplicationem; in statu autem solitudinis, seu naturae secundum se nondum habet unitatem multiplicabilem in plura, sed solum praedicata quidditativa, inter quae non potest numerari ista capacitas, seu non repugnantia unitatis ad multiplicationem. Alioquin ubicumque esset natura conveniret illi talis capacitas, quod manifeste est falsum, cum a parte rei sit incapax ad existendum in multis.

Nec sufficit dicere quod est incapax a parte rei absolute loquendo, sed non est incapax ex vi principiorum essentialium. Hoc, inquam, non sufficit. Quia, licet natura secundum se non sit incapax neque ad existendum in multis, neque ad singularitatem in uno, tamen non po-

test dici quod ibi habet unitatis ad multa, qualis r miritur ad fundandum universalitatem. quae est capacitas absolute, et non solum quod ex aliqua parte non sit incapax. Sicut etiam in lapide est incapax simpliciter ad intelligendum, et consequenter non habet fundamentum intellectualitatis, licet ex eo praecise quod sit substantia non sit incapax ad intellectualitatem. Sic aliud est dicere quod natura secundum se non est incapax unitatis ad multa; aliud est quod secundum se determinate et positive sit capax, et habeat talem non repugnantiam, cum nondum habeat ipsam unitatem, quae multiplicabilis est in multis.

Et confirm.: Quia natura secundum se et in singularibus non est capax intentionis et respectus positivi ad multa; ergo neque fundamenti proximi istius relationis, qualis eat aptitudo unitatis ad multa; ergo non datur talis aptitudo in natura secundum se, neque in individuis. Sed omnino dicendum est quod ista aptitudo necessario supponit unitatem capacem multiplicationis in multis. Unde quamdiu in natura non invenitur talis unitas, neque aptitudo reperitur; ista autem unitas solum est unitas abstracta et non realis, vel naturae secundum se.

Dices: Non est solidum illud fundamentum D. Thomae, quod ea quae conveniunt rei secundum se, semper conveniunt; nam continuum de se est divisibile in partes, et tamen in ccelo dividi non potest; et de se omnis quantitas dividi potest in infinitum, non tamen quantitas in re naturali sic dividi potest.

Respond.: Quod ista dicuntur convenire secundum se non positive et absolute, sed negative, id est habent non repugnare, et pro aliquo statu solum, non pro omni, convenire actu, Eodem ergo modo, naturae se-

cundae non repugnat quantum est ex principiis essentialibus universalitatem habere, vel particularitatem; si tamen positive et absolute illi secundum se conveniret capacitas ad praedicandum unum de multis, in omni statu conveniret. Et hoc efficaciter probat ratio D. Thomae.

Solvuntur argumenta.

Plura argumenta, quae afferuntur pro sententia Scoti, vel potius illi attribuuntur, fundantur in illa equivocacione praecedenti articulo soluta, a negativa ad affirmativum penes praedicatum infinitum; ut: Natura secundum se non est singularis, ergo secundum se est communis; non est incapax ex principiis essentialibus ad essendum in multis, ergo est capax.

Et secundo fundatur hoc in proprietatibus naturae universalis, quae conveniunt naturae secundum se, sicut esse objectum intellectus, esse perpetuae veritatis, habere unam definitionem, et alia similia, quae non conveniunt naturae in individuo, et tamen conveniunt naturae secundum se, et ante operationem intellectus, quia objectum praecedit actum suum; si ergo actus intellectus versatur circa universale, datur universale ante illum actum.

Denique: Quia non repugnant ista duo: quod natura ex principiis materialibus sit singularis et contracta, ex principiis tamen formalibus et specificis sit indeterminata, et consequenter apta ad essendum in pluribus, licet impediatur per ipsam singularitatem; sicut materia prima habet aptitudinem ad plures formas, licet sit impedita, quamdiu est sub una, ut informetur illis; et natura angelica est apta ad essendum in multis, in sententia Thomistarum,

licet absolute illi repugnet esse in illis.

Haec omnia ex dictis in praecedenti articulo soluta manent. Nam quod attinet ad primam probationem, constat quod, posita particula secundum se, illa possunt negari de subjecto, quae illi essentialiter non conveniunt. Ad affirmandum autem quod aliquid conveniat, etiam si sit aliquid negativum, oportet quod secundum essentialem connexionem conveniat, sin minus, nullo modo convenit, posita particula secundum se, quia designat convenire aliquid ex vi quidditatis, et ita a negatione ejus quod accidentaliter convenit non infertur convenire oppositum affirmativum de praedicato infinito. Et sic non valet: Natura secundum se non est singularis, ergo secundum se est non singularis, et multo minus: Ergo est universalis.

Ad secund. instant, dicitur: Quod esse objectum intellectus, et esse perpetuae veritatis, quantum ad ipsam rationem objectivam ex parte rei cognitae, invenitur objective, etsi non semper realiter existat, et sic objective praecedit intellectum; quantum autem ad conditionem universalitatis, quae concomitatur objectum in ipsa cognitione, haec non praecedit actum intellectus, sed ex ipso resultat in objecto, et sic definitio redditur una unitate fundamentali ex parte rei definitae, positiva autem formaliter ex parte intellectus. Et similiter se habet objectum in quantum unum et universale.

Ad tert. instant. dicitur: Esse disparem rationem inter aptitudinem materiae et aptitudinem universalitatis, quia materia ex sua propria natura habet capacitatem ad plures formas, et ejus aptitudo et potentia ad illas est ejus entitas. Unde ubicumque salvatur entitas illius, sal-

vatur et ista aptitudo, quia convenit illi secundum se. At vero aptitudo ad essendum et praedicandum de multis consequitur naturam rationis status et unitatis abstractae; est enim aptitudo non quomodocumque, sed ad hoc ut una natura multiplicetur in multis, quae unitas illi non convenit ante operationem intellectus. Quod vero additur de natura angelica, infra latius discutiemus, quaest. vii. Sed in praesenti sufficit dicere quod angelo, si perfecte et adaequate concipitur, repugnat aptitudo ad essendum in multis, quia repugnat concipi sine individuatione; si tamen semel sine illa concipiat propter imperfectum et inadaequatum conceptum angeli, sicut ex tali imperfecto conceptu habet unitatem abstractionis, ita et aptitudinem, et non repugnantiam ad essendum in multis, quantum est ex parte naturae sic imperfecte conceptae.

Secundo arguitur: Actus hujus aptitudinis est realis; ergo et ipsa aptitudo convenit rei secundum se, seu a parte rei. Consequens est nota: Quia potentia sumit suam specificationem ab actu; sic enim verificatur quod potentia et actus sunt in eodem genere, quando est per se specificativum potentiae; ergo si actus est realis etiam et potentia. Antec., vero constat, quia actus hujus aptitudinis est existere in pluribus singularibus, quod est aliquid reale, esse enim particulare aliquid reale est; ergo et ejus correlativum, quod est esse universale.

Et conf.: Quia ista aptitudo est fundamentum universalitatis; ergo non est secunda intentio, sed prima, secunda enim intentio fundatur in prima. Quod si dicas: Esse fundamentum proximum, quod debet esse ejusdem rationis cum intentione et relatione in illo fundata, contra est duplex instantia. Prima:

Quia si ista aptitudo fit ab intellectu, ergo prius est cognitum objectum quam resultet illa aptitudo, et sic non requiritur universalitas etiam fundamentalis ut aliquid sit objectum intellectus. Secunda: Quia si fit ab intellectu, ergo est aliquid singulare, utpote cum resultet ex actu singulari; ergo non potest formaliter constituere universale.

Resp.: Actum hujus aptitudinis non esse aliquid reale: non enim actus aptitudinis universalis est existentia plurium individuorum, sed praedictio, seu contractio unius naturae ad plura individua, quod aliquid rationis est; existentia autem plurium individuorum solum potest esse fundamentum ut abstrahatur unitas universalis, et reddatur apta ad istam praedicationem. Particulare autem non est correlativum universalis, nisi sumatur secundo intentionaliter; si autem sumatur pro particulari ut invenitur in re, seu primo intentionaliter, sic non est correlativum universalis, sed fundamentum ejus.

Ad conf. resp.: Quod secunda intentio habet pro fundamento remoto primam intentionem, sed pro fundamento proximo dicit aliquid rationis, non quidem quod sit relatio secundae intentionis, sed quod sit aliqua negatio, vel denominatio extrinseca; sicut universalitas supponit rem esse cognitam et abstractam ab individuis, ex qua abstractione sequitur unitas praecisionis, quae est negatio, et non repugnantia ad plura, quae est aptitudo ad illa, et inde sequitur relatio.

Ad primam replicam dicitur: Prius esse cognitum objectum ab intellectu quam aptitudo ista resultet, et ita universalitas non requiritur ad objectum intellectus quasi antecederet, sed quasi consequenter, quia non stat esse objectum actu cognitum, nisi consequatur illa uni-

versalitas; vel, si intelligatur requiri universalitatem antecederet ad actum intellectus, intelligitur de universali fundamentaliter, non formaliter.

Ad secundam replicam dicitur: Quod illud, quod fit ab intellectu tanquam effectus, est aliquid singulare; quod vero resultat ut cognitum, vel ex cognitione consecutum, est universale, seu intentio et forma universalitatis, quae rursus formaliter et ut quod est universalis, id est formaliter universalem reddens naturam, denominative autem et ut quod est singularis, in quantum attribuitur determinato objecto per determinatam cognitionem. •

ARTICULUS V.

An consistat essentialiter universalitas in relatione.

Haec difficultas plenius declarabitur ex his, quae dicenda sunt sequentibus, agendo de actu per quem resultat universalitas in objecto ex apprehensione intellectus. Sed ut totum quod pertinet ad universale secundum se in hac quaestione attingeremus breviter delibanda est.

Universale ergo, ut supra annotavimus, art. i, aliud est logicum, aliud metaphysicum, inter quae illa est differentia quod, licet utrumque respiciat, seu connotet inferiora, metaphysicum: tamen respicit illa ut terminum a quo relictum, logicum vero, ut terminum ad quem comparatur; id est metaphysicum considerat naturas denudatas a conditionibus individualibus, non vero pertinet ad ipsum considerare respectum earum ad easdem naturas, ut praedicetur de illis, sed ad logicum.

Caeterum dissensio inter auctores orta est in assignanda forma, seu ratione, qua universalitates iste.

seu denominationes earum consti-
tuuntur, et in qua praecise ipsa uni-
versalitat^{is} quidditas ponenda sit.
Nam quidam, ut Martin., super Pro-
logo Porphyri., disput. i, q. ii, distin-
guunt constitutionem universalita-
tis ut sic a constitutivo universa-
litatis quatenus metaphysicum, vel
logicum. Universale ut sic dicunt
constitui unitate rationis resultante
ex praecisione, quae unitas est apti-
tudo radicalis ad plura. Metaphysi-
cum autem dicunt constitui abs-
tractione negativa, quatenus sine
differentiis, id est per omissionem,
aut negationem illarum considera-
tur; logicum vero constitui abstra-
ctione positiva, quatenus non so-
lum inferiora negative omittuntur,
sed positive considerantur unum ab
alio separando et comparando. Et
sic natura per abstractionem positi-
vam extra differentias inferiores est
quasi positive ab illis distincta, et
extra earum conceptum, sed manet
in ipsis inferioribus per inclusionem
in illis, hoc enim est esse in multis,
scilicet includi in illis, nihil autem
includitur in alio nisi tanquam in
distincto saltem per rationem, in se
enim nihil includitur. Universale
autem, v. g. animal non abstrahi-
tur ab inferioribus, scilicet equo et
homine etiam per rationem, sed ab
aliquo illorum tantum, id est a diffe-
rentiis. Ut ergo extra differentias
est, sed in inferioribus inclusum, di-
citur logicum universale, quia tunc
est unum in multis. In summa dicit
haec sententia: universale, ut univer-
sale praecise (nondum logice, vel
metaphysice), dici quatenus unum
unitate rationis, quae aptitudinem
includit non proximam, sed radica-
lem, proxima enim sine actu non
apprehenditur; universale metaphy-
sicum, quia universale est unum,
quia metaphysicum, sine multis;
universale logicum, quia universale
est unum, quia logicum, in multis,

non vero solum sine multis. Hoc au-
tem esse in multis, respectus est ad
illa multa, sed iste respectus non
potest esse nisi in illis includatur
natura, siquidem non potest intelli-
gi quod respiciat alterum nisi ipsum
alterum cogitetur; hoc autem quod
respicit sunt inferiora, ergo debent
inferiora cogitari; haec sine inclu-
sione superioris non cogitantur, igitur
respectus ad inferiora inclusio-
nem petit in illis. Alii dicunt abso-
lute universale metaphysicum fieri
abstractione, tam positiva, quam
negativa, nihil in hoc distinguentes,
ut tractat P. Mer., disp. ii, de univ.,
q. m, contra Mart.; et communis
sententia multorum, qui absolute do-
cent universale fieri per abstractio-
nem, non distinguunt de positiva et
negativa. Et P. Suarez, disput. vi
Met., sect. vi, n. viii et xi, univer-
sale absolutum, quod est metaphy-
sicum, quacumque abstractione do-
cet fieri. Juxta secundam sententiam
a se relatam de universali facto per
abstractionem, respectivum vero,
quod est logicum, docet fieri per
comparationem.

Circa universale logicum, com-
munis sensus est auctorum quod
consistit in respectu ad inferiora.
Sed est triplex respectus: primus, ap-
titudinis ad essendum in inferiori-
bus; secundus, aptitudinis ad prae-
dicandum, seu praedicabilitas ipsa
positive et relative accepta, quia
praedicabilitas sequitur ad esse uni-
versale; tertius est relatio ipsius
praedicationis actualis, qua praedi-
catum ost, et non solum praedi-
cabile. Et secundum istos tres res-
pectus dividuntur tres sententiae.
Quidam essentiam universalis po-
nunt in relatione aptitudinis ad es-
sendum in multis, respectum vero
praedicabilitatis esse passionem ejus.
Alii e contra praedicabilitatem esse
priorem, relationem ad essendum
posteriolem. Alii denique relatio-

nem actualis praedicationis esse universalitatem, quia judicatur unum convenire multis. De quibus vide P. Mer., disp. ii de univ., q. n.

Nihilominus pro resolutione :

dico primo : In universali solum inveniuntur tria, quae ad integram rationem ejus pertinent, scilicet universale materiale, fundamentale, et formale.—Quod est dicere naturam, seu subjectum quod denominatur universale, et hoc dicitur universale pro materiali; fundamentum proximum relationis universalis, quod est unitas praecisa ab inferioribus cum aptitudine, seu non repugnantia ad essendum in illis; formam ipsam relationem, qua comparatur et respicit illa plura. Ratio est quia universalitas consideratur a Logico ut quaedam secunda intentio, quae est ratio rationis; in omni autem relatione haec tria concurrunt et sufficient, scilicet subjectum, fundamentum et forma ipsa relationis; ergo haec tantum sufficient et concurrunt ad universalitatem.

Dico secundo : Universalitas pro fundamento (relinquimus universale materiale, hoc enim est res denominata, non ratio denominans universale) requiritur ut natura ipsa denominetur universalis metaphysice, et consistit in absoluta unitate praecisionis et aptitudine nondum relative sumpta, sed pro non repugnantia ad essendum in multis. — Ratio est quia universale metaphysicum non dicitur tale per additionem alicujus modi ad universalitatem ut sic. Ille enim modus, si est rationis, ad metaphysicum non pertinet, qui naturas considerat, sed ad logicum, qui modos, seu relationes rationis attingit. Si vero est modus realis, ad naturam ipsam pertinebit, non ad universalitatem, invenietur enim etiam in singularibus. Quare universale metaphysice acceptum nihil aliud est quam res

ipse, seu naturae (quas metaphysicus considerat, qui reale objectum respicit) cum separatione ab individuis, quia nulla scientia considerat naturas in singularibus. Sola autem separatio, seu praecisio necessario praebet fundamentum universalitatis, quia praescindendo naturam ab individuis reddit illam unam unitate abstractionis, seu praecisionis, eo quod naturam per modum unius considerat illa praecisio; et similiter reddit aptam ad essendum in multis, quia natura sic considerata convenientiam habet cum illis a quibus abstracta est, et consequenter non repugnantiam ut in illis sit, quia esse in illis est convenire illis. Ergo manet una, et apta ad essendum in pluribus, et hoc ante relationem ad plura, quia talis praecisio non respicit illa plura ut terminum ad quem tendit et ordinatur, sed a quo separatur, terminus autem a quo non est terminus relationis in quantum exercet rationem termini a quo, ergo nondum accipitur relative, sed praecisive, quod est fundamentum relationis.

Dico tertio : Haec universalitas fundamentalis, tam per abstractionem negativam, quam positivam habetur.—De abstractione negativa non est dubium, quia haec consistit in pura negatione, seu omissione inferiorum, accipiendo naturam ut unum. De positiva probatur, quia haec non est aliud quam abstractio facta cum cognitione positiva termini a quo, qui relinquitur, et naturae quae ab illa accipitur; haec autem operatur eundem effectum quem abstractio negativa, licet non eodem modo, quia tantum respicit inferiora ut terminum a quo, nec ad illa ut in terminum ad quem convertit ipsam naturam; ergo nondum ponit relationem, sed tantum praecisionem, quod totum pertinet ad universale metaphysicum. Itaque

abstractio negativa et positiva relinquunt naturam tanquam nudam, aut nudatam: negativa enim non considerat conditiones individuales a quibus denudat, sed illas omittit et pure negat, positiva autem illas considerat ut ab illis denudet naturam; sed utraque eundem effectum facit, scilicet relinquere naturam sine illis.

Dico quarto: Universale logicum, sive pro secunda intentione, non consistit in comparatione attributionis sive praedicationis, sed simplicis relationis seu ordinis, sine inclusione actuali in inferioribus. Itaque ipsa aptitudo ad praedicandum de multis, ut positive respiciens inferiora, universale logicum est.—Haec conclusio amplius constabit infra, ubi ostendemus ex D. Thoma et ratione quomodo fiat universale logicum per actum comparativum. Nunc sufficit fundamentum hujus indicare. Nam constans est quod universalitas logica, seu secunda intentio, est relatio rationis ad multa; id enim sumitur ex definitione universalis, quod est unum in multis et de multis. Sed ante relationem actualis praedicationis invenitur ista relatio unius ad multa; siquidem ante actualem praedicationem invenitur natura ipsa sine singularibus, ut praedicabilis de multis, potentia enim qua potest praedicari praecedit actum praedicationis, ergo datur ratio praedicabilis ad multa; ergo ante actualem praedicationem datur relatio unius ad multa per modum potentiae et aptitudinis. Imo si datur unitas et aptitudo ad multa ante actualem praedicationem, ut constat in universali metaphysico, haec aptitudo considerari potest ut respiciens illa multa in quae potest, sicut omnis potentia potest considerari ut ordinata, et respiciens suum terminum, in quem potest; ergo datur respectus aptitudinis ad multa ante

actualem praedicationem, et hic est universalis. Quin potius, quando actu praedicatur, potest non applicari nisi uni singulari tantum, ut: Petrus est homo, Paulus est homo, et tunc ly homo est universalis, et actualis applicatio praedicationis non est nisi ad unum tantum, non ad plura; ergo relatio ad plura non consurgit ex praedicatione determinata.

Nec obstat quod universale tunc concipitur ad multa cum judicatur convenire multis, quod fit per praedicationem. Dicitur enim quod potius tunc concipitur cum apprehenditur aptitudo ordinata ad multa ut potens praedicari de illis, quod fit ante actualem praedicationem, quia potentia praecedit actum.

Quod vero actualis inclusio non exigatur constat, quia inclusio ista est esse in multis et identificari in multis, sed universale prius est aptum ad essendum et identificandum, quam actu identificetur; quia aptitudo universalis est ad utrumque, ut sit, et ut praedicetur in multis, et de multis; ergo ante actualem inclusionem datur universalitas, quia datur aptitudo cum respectu et ordine ad essendum in multis. Et praeterea inclusio actualis in multis non potest intelligi sine contractione actuali in illis: siquidem non includitur actu in singularibus nisi eo modo quo est in illis, ut contractum et determinatum in quolibet singulari, cum quo identificetur, non autem est ut indifferens ad plura in quolibet singulari, ergo identiflatur, et includitur in illis 'mediante contractione; sed prius universale est contrahibile in multis, quam contractum actu, ergo prius quam inclusum actu.

Nec obstat fundamentum oppositum, quod scilicet ipsa inferiora non sunt, nisi per inclusionem superioris in illis. Resp. enim quod ante

actualement inclusionem ipsa inferiora sunt ut potentia includere in quantum inferiora, sicut ipsum superius, ut potens includi, et sic terminant relationem superioris antequam consideretur actualis inclusio. Itaque, sicut actu aliquid est superius, quando actu ei convenit aptitudo ut includatur et sit in multis, non quando solum actu includitur, ita actu sunt inferiora sub formalitate inferiorum, quando considerantur quod actu eis convenit posse includere et contrahere superius suum, non quando actu includunt, tunc enim dissipatur distinctio superioris et inferioris. In re tamen inferiora actu includunt superius, sed hoc identice habent cum superiori, non formaliter quatenus inferiora.

Dico ultimo : Praedicabilitas, seu relatio ad plura in ratione praedicandi, est quasi passio universalitatis, quae est relatio ad essendum in pluribus. — Est contra P. Mer., c. ii de univ., disp. ii, q. n. Ratio est quia fundamentum et radix praedicabilitatis est identitas extremorum praedicabilium, ut dicemus, q. v, et de se constat, quia quod non est idem cum alio non vere praedicatur, sed removetur ab illo; ergo aptitudo ad identificandum est fundamentum aptitudinis ad praedicandum, seu radix illius, et sic praedicabilitas se habet ut passio et quid consecutum ad istam aptitudinem. Ergo et relatio ad multa in essendo, seu identificando, est prior relatione ad multa in praedicando, et illa est universalitas, haec praedicabilitas.

Nec obstat quod aptitudo ad essendum est solum non repugnantia, non positiva relatio, unde in genere positivae relationis prima est praedicabilitas, quia positiva aptitudo est ad essendum per operationem intellectus, quod fit per praedicationem, non ad essendum in re et extra operationem intellectus. Sed respond.

quod ista aptitudo ad essendum etiam positive et relative consideratur ab intellectu ante praedicationem, quatenus ipsa natura abstracta consideratur ut contrahibilis et identificabilis ad multa, non solum per non repugnantiam, sed etiam per positivam relationem, siquidem cum ipsis multis vere in re identificatur, et quia identificabilis est, ideo praedicabilis. Unde est apta ut per operationem intellectus non solum praedicetur, sed etiam contracta et identificata intelligatur, per hoc quod natura communis ante secundam operationem intellectus (in qua est praedicatio) intelligatur ut identificabilis cum singularibus, et aliquando per simplicem conceptum identificata intelligi potest ex vi prioris, per contractionem ante praedicationem.

ARTICULUS VI.

Utrum gradus metaphysici in qualibet re distinguantur sola distinctione rationis, an ex natura rei.

Nomine gradus metaphysici, vii supra dictum est, nihil aliud intelligimus quam praedicata superiora et inferiora, quae de aliquo praedicantur; quae idcirco gradus, dicuntur quia, cum sit unum universalius et superius altero, in cognoscendis illis quasi ascendimus et descendimus, sicut de Petro, v. g., praedicatur homo, et supra illud, animal, et supra illud, corpus etc. Et inquiremus an distinguantur ista praedicata, seu gradus, inter se in eodem subjecto ex natura rei ante omnem operationem intellectus, an solum mediante ejus operatione?

Et quia in hoc est controversia satis celebris inter scholam D. Thomae et Scoti, quae maxime pendet ex his quae supra de distinctione et identitate rationis dicta sunt, breviter re-

colere oportet quae ibi dicta sunt de triplici distinctione, quam agnoscit Scotus : scilicet reali absoluta, id est quae admittit separationem extremorum; formali ex natura rei, quae separationem non admittit, sed negationem identificationis formalis, ita quod una ratio non sit de conceptu alterius ex propria natura; et denique distinctione rationis, quae ex sola ratione formante dependet, non in re datur. E contra vero D. Thomas solum duo genera distinctionis agnoscit: realem, et rationis, quia omnis ratio distinguendi et causa vel est in re, vel non est in re, sed in ratione. Et utraque distinctio est duplex: realis, alia rei a re, alia rei a modo; rationis, alia rationis ratiocinatae, alia rationis ratiocinantis, quae praec. q. explicata sunt.

Inquirimus in praesenti: An praedicata essentialia, quae in eodem subjecto reperiuntur, habeant distinctionem illam, quam Scotus vocat ex natura rei, an solum rationis? Nam quod realis distinctio non sit, tanquam inter duas res, seu entitates, in confesso est apud omnes: siquidem in una et eadem entitate conveniunt, v. g. in uno homine, et ab eadem forma proveniunt, etiam in substantia composita, in qua una tantum forma datur, ut in libris de Anima, ex professo ostendendum est. In hac autem quaestione universalius procedimus, quia in reliquis praedicamentis praeter substantiam constat non dari entitatem compositam ex pluribus formis, sed accidentia esse formas simplices, in quibus tamen dantur gradus metaphysici, seu praedicata superiora et inferiora, et in ipso etiam praedicamento substantiae dantur formae simplices, ut angeli, in quibus gradus isti ab eadem forma debent sumi, et consequenter in illis manifeste constat non posse gradus istos distinguere realiter tanquam res a re.

Unde tota difficultas devolvitur ad distinctionem illam ex natura rei formalem, an sit admittenda in istis gradibus?

Sit unica conclusio : Nulla datur distinctio ex natura rei formalis actu extra intellectum inter gradus iatos metaphysicos, sed solum datur distinctio virtualis et fundamentalis, quae actualis redditur per intellectum. — Hec conclusio sumitur ex Philosopho, in vn Metaph., tex. xliii, ubi videri potest, D. Thomas, lect. xn et xiii ; et cap. m de Ente et essent.; et Opusc. xui, cap. ix; et i p., q. lxxvi, art. iii. Quibus locis ostendit quomodo genus non differat a differentia et ab inferioribus secundum rem, sed solum per rationem. Et quod test. de Spiritualibus creaturis, art. i, ad 9, ubi similiter dicit quod « formae, quibus species distinguuntur, non sunt aliud a forma generis secundum rem. » Et D. Thomam communiter sequuntur ejus discipuli, ut videri potest in Cajetano, praedicto loco de Ente et essent, et cap. vi, quaest. xii ; M. Soto, q. iii, univ. Et alii videri possunt in Cursu Carmel., disp. m, de univ., q. iv.

Fundamentum hujus conclusionis sumitur ex duobus. Primo, ex destructione illius distinctionis ex natura rei formalis generaliter loquendo. Secundo, ex peculiari ratione praedicatorum essentialium, quae ab eadem forma proveniunt.

Et quantum ad primum, supra, q. praec., art. iii, distinctionem illam rejecimus. Nunc solum addo quod distinctio ista necessario debet actu et in re tollere aliquam identitatem, si ante operationem intellectus actu est distinctio; essentialiter enim distinctio habet tollere identitatem in eo in quo est distinctio. Ista autem distinctio formalis non tollit identitatem in ipsa entitate et realitate: sic enim esset vere et proprie

distinctio realis, et non formalis, si-
quidem haberet effectum formalem
distinctionis realis, qui est tollere
identitatem realem, et sic nihil ei
deesset quominus realis distinctio es-
set. Solum ergo in sententia Scoti
tollit identitatem conceptus, seu
formalis rationis, id est quod unum
in re non sit de conceptu et formali
ratione alterius, seu de constitutio-
ne illius. Ad hoc autem non requi-
ritur distinctio actualis, sed sufficit
virtualis et fundamentalis; quia sci-
licet praebebat fundamentum ut unum
sub distinctione ab altero concipia-
tur, et sine illo repraesentetur, et sic
ibi actu reluceat distinctio ubi actu
est ablata identitas. Gaeterum in re
solum invenitur quod unum non sit
formale constitutivum alterius, at-
que adeo non habet connexionem
essentialem cum alio formaliter, seU
constitutive, licet habeat identice.
Hoc autem non est actu habere dis-
tinctionem in re, sed solum non om-
ni modo esse identificatum in re; et
aliud est dicere: Hoc non est actu
idem cum illo, sed distinctum,
aliud: Hoc non est tali modo idem
cum illo, licet absolute sit idem:
sufficit enim ad hoc secundum
quod inter aliqua extrema non sit
habitus et connexio essentialis for-
maliter, et ideo essentiali modo non
sunt idem; ut autem actu sit dis-
tinctio, requiritur quod absolute
non maneant idem, et non solum
tali modo, quod est secundum quid.
Sicut etiam dici potest quod natura
manet negative communis in sin-
gularibus ex se non absolute et in
actu, et sicut manet una formaliter
negative, non positive, sic datur
distinctio formalis negative, non
positive, quasi dicas ex vi concep-
tus formalis hoc non est idem cum
illo, seu est distinctum ab alio, si-
cut ex principiis speciei est unum,
dCu non distinctum, et natura se-
cundum se non est singularis, quod

tbtum non est actu in re ponere
communitatem negativam, aut uni-
tatem formalem, ergo neque distinc-
tionem illam formalem actu est
dare.

Et confirm.j Quia tunc dicitur ali-
quid actu dari in re quando actu
existit in re; si enim actu non existit
solum est in potentia et virtualiter,
erit autem actu cum cognoscetur,
vel ponetar existeiis. Sed ut sit actu
in re, non sufficit quod dicatur ali-
quid dari quantum est ex una parte,
si ex alia non detur, sed requiritur
quod absolute et simpliciter detur;
ergo non sufficit dicere quod unum
non est idem cum alio ex vi concep-
tus formalis ut dicatur simpliciter
Csse actu non idem, seu distinctum
in re, sed solum secundum quid fet
negative, id est quantum est ex vi
constitutionis et conceptus formalis
non est idem, sicut res ex se non
est singularis in re, sed non dice-
tur quod actu non est singularis in
re.

Secundum principium ad non
distinguendos istos gradus ex natu-
ra rei frequenter sumitur a D. Tho-
ma ex eo, quia proveniunt ab ea-
dem simplici forma, ut patet iq>., q.
1xxvi, art. m, ad 4, et vu Met.> lect.
xn, § Solvit, in fine. Nam substan-
ti® separat® et accidentia sunt sim-
plices entitates; in uno autem com-
posito substantiali est tantum unica
forma, ut modo supponimus, et in
libris de Anima probabitur; ergo
omnes gradus, seu prffdicata, qtfffi
ex tali forma conveniunt rei, non
distinguuntur actu in re. Patet
consequentia, quia habent identita-
tem ejusdein form®, ergo non dis-
tinguuntur in ipsa forma. Si atitem
ex eo quod unum pr®dicatiim, seu
unus gradus non est de CCnceptu
alterius distinguuntur actu in re,
cur non distinguantur tanquam di-
versffi form®? Siquidem Sunt dis-
tinet® ratiocCs forthales adtu, et

cq^sequenton distincta principia quo, hoo autem est esse actu in re distinctas formas.

Solum de gradu individuali posset aliquis hcesitare; neque enim videtur sumi a forma, sed a materia signata principiis materialibus, quae sunt extra essentiam specificam, ut communiter dicitur in sententia D. Tbom®- Similiter genus dicitur sumi a materia, et differentia a forma; non ergo gradus omnes sumuntur ab eadem entitate.

Sed ad primum respond.: Quod individuatione in his, quae sunt compositae ex materia et forma, licet sumatur a materia signata, non tamen excludit formam, quia ipsa signatio materiae ex quantitate provenit, quae a diversis formis diversa quantitas qst, ut constat ex D. Thoma, i p., q. vn, a. iii; et in ii, dist. m, q. ii, art. i, ibi : « Cum quantitates determinatae, et omnia alia accidentia, secundum exigentiam formae in materia recipiantur. » Et hoc patet quia, licet quantitas habeat partes materiales ratione materiae tantum, ut patet in homine, cuius forma spiritualis est, nec partes habet, tamen quod sit quantitas sic vel sic formata habet a forma. Unde etiam ratio formae ad gradum individualement concurrit, licet dependenter ab incommunicabilitate materiae, est illius designatione et divisione per quantitatem, quae est conditio ad individuationem requisita. In substantiis autem quae non sunt compositae ex materia et forma constat individuationem non sumi a materia, licet in accidentibus habitudinem ad subjectum dicat. De quibus latius dicemus infra, agentes de individuo, et in libris de Generat., tractando de principio individuationis.

Ad secund. resp. ex D. Thoma, c. iii, de Ente et essent., et c. vi; et Opusc. xui, c. v: Quod non sumitur

genus a materia, quatenus est pars physica distincta a forma, sed quia sumitur ab eo quod materiale et potentiale est in unaquaque re, et quia in substantiis compositis, quae materia nobis sunt nota, materia est principium potentialius quam forma, ideo sumpta est illa propositio quod genus sumitur a materia, et differentia a forma.

Solvuntur argumenta.

Praecipua argumenta Scoti, ad probandam distinctionem illam formalem ex natura rei, quaest. praec. art. iii, sunt proposita. Et reducitur praecipuum fundamentum ad hoc: quia ante omnem operationem intellectus dantur aliquae formalitates, quarum una non includit aliam, et in quibus datur actualis oppositio; ergo et actualis distinctio. Consequenter est bona, quia omnis distinctio fundatur in aliqua oppositione et exclusionem unius ab alio; ergo, si haec datur actualiter ante operationem intellectus, etiam et distinctio. Antecedens vero prob.: Nam rationale non est de conceptu animalis, nec definitur eadem definitione, siquidem invenitur animal sine rationali, ergo unum non includitur in conceptu alterius. Similiter in animali et rationali verificantur actu contradictoria; ergo reperitur actualis aliqua oppositio. Nam formalitati animalis convenit esse id in quo conveniunt homo et brutum, non vero rationali, et formalitati rationalis convenit discurre, seu intelligere, formalitati animalis non convenit discurre; ergo ista contradictoria verificantur a parte rei de istis formalitatibus; ergo non sunt idem a parte rei, quia de eodem a parte rei contradictoria non verificantur. Idem prorsus argumentum fit de octio passionibus,

de personis et essentia divina, quod essentia est communicabilis, persona non est communicabilis, quae sunt contradictoria.

Respond.: Quod ista omnia salvantur cum sola virtuali distinctione, nec requiritur quod sit actualis divisio inter extrema. Et, si haec argumenta aliquid probant, etiam probant distinctionem realem, et non solum formalem, quia etiam contradictoria non possunt convenire eidem realitati. Et negatio inclusionis unius in conceptu et definitione alterius, si actu facit divisionem, non est cur actu non constituat diversas realitates. Dicimus ergo quod unum potest esse idem cum alio dupliciter. Uno modo, adaequate et ex omni parte idem; et sic ubi reperitur unum reperitur aliud, et in conceptu unius intrat alterum. Alio modo aliqua sunt unum et idem inadaequate, quia licet identificetur unum cum alio simpliciter, non tamen omni modo, nec cum omnimoda restrictione ad illud; sicut ens identificatur cum modo per se, et in alio, ita tamen quod non quidquid est ens habet esse per se determinate, aut in alio determinate. Et essentia divina identificatur cum paternitate realiter et entitative, ut etiam Scotus fatetur, non tamen cuicumque convenit essentia divina entitative, convenit paternitas entitative, ut Filio. Quod ergo admittere tenentur in identificatione entitativa et reali, nos dicimus de formali, quod licet unum non sit de conceptu alterius, adhuc tamen non distinguitur a parte rei ab illo, quia etsi deest illi habitudo essentialis, quae requiritur ad identificationem intrinsecam et essentialem, non tamen datur actualis divisio tollens actu identitatem et unitatem, quae invenitur a parte rei, quia realiter et identice unum sunt. Et ita manent unum simpliciter, sed non omni modo, nec adaequate, et

sic possunt habere distinctas definitiones, propter virtuales distinctionem, quia concipi possunt tanquam distincta, et sic definiri, definitio enim fit per actum intellectus, qui actualiter distinguit conceptus; in re, autem solum fundamentaliter differunt, ratione cuius virtualis distinctionis non sunt nomina synonyma animal et homo, et alia quae istas distinctas rationes formales significant, ut docet D. Thomas, ip., q. xiii, art. m; et vii de Potentia, art. vi.

Similiter respondemus ad ea, quae ex parte oppositionis et contradictionis opponuntur. Dicimus enim quod de eodem secundum diversas rationes possunt contradictoria verificari, et oppositio exerceri, praesertim quando contradictio fit ratione alicujus reduplicationis et appellationis, seu specialis modi concipiendi; quae est expressa doctrina D. Thomae, i part., q. xxxix, art. i, ad 12, ubi inquit: « Quod quia essentia et persona in divinis differunt secundum intelligentiae rationem, sequitur quod aliquid possit affirmari de uno, quod negari de altero. » Nec argumentum oppositum aliquid probat contra hoc. Quia non dicimus verificari contradictoria a parte rei, sed negamus requirere distinctionem actualem a parte rei, sed sufficere virtuales, ratione cuius aliqua non sunt idem omnino et adaequate; et ita fit contradictio circa idem, non sub eadem ratione, nec sub eodem modo. Oppositio autem actualis causat distinctionem actualem in extremis inter quae versatur, v. g. inter esse et non esse, inter contraria etc., sed non in subiecto, cui convenit, et de quo enunciantur ista contraria, seu contradictoria; sufficit enim quod subiectum virtualiter sit diversum, et sub diversa ratione contradictoria admittat.

Secundo arguitur : Totum metaphysicum et gradus illius correspondent toti et partibus physicis, ex quibus metaphysicum desumitur; sed totum physicum componitur ex partibus realiter distinctis, ut ex corpore et anima; ergo similiter totum metaphysicum componetur ex gradibus ex natura rei distinctis. Antecedens constat, quia compositum metaphysicum non est pura compositio rationis, alioquin conveniret Deo; ergo correspondet illi in re aliqua compositio. Conseq. patet. Tum quia totum physicum et metaphysicum in re sunt idem; ergo admittunt eandem distinctionem in suis componentibus. Tum quia D. Thomas, in m cap. de Ente et essentia, dicit hominem componi ex corpore et anima, sicut ex duobus rebus tertia res, corpus autem non dicit solam materiam, sed gradum corporeitatis; ergo potest unus gradus distingui realiter ab alio, cum quo componit.

Et confirm.: Quia, si non distinguuntur isti gradus absolute, praedicaretur genus et differentia etiam in abstracto, quia una ratio esset alia; et sic esset verum quod rationalitas est animalitas, et e contra, quod tamen non est admittendum; ergo aliquam habent distinctionem a parte rei.

Respond. : Totum metaphysicum non componi ex partibus, sed ex praedicatis ejusdem totius; nec correspondere compositioni ipsi ex materia et forma, cum inveniatur compositum metaphysicum etiam in his quae non sunt composita ex materia et forma, ut in angelis et in accidentibus; in rebus autem compositis, super ipsum totum physicum cadit ipsa compositio metaphysica,

assumens ipsum totum ut magis, vel minus determinatum, et sic componens non ex partibus, sed ex conceptibus; unde ista compositio est rationis, sed cum fundamento in re, quod tamen fundamentum non invenitur in Deo quia, cum sit actus purus, non habet aliquid minus determinatum et actuabile, et aliquid magis determinatum et actuans, seu contrahens. Unde, licet totum metaphysicum et physicum sint idem in re, non tamen ejusdem modi compositionis est utrumque. Et quando dicit S. Thomas hominem componi ex corpore et anima: vel sumit corpus pro materia, et non pro corpore informato forma, sed solum pro materia disposita et organisata, et sic loquitur de compositione physica; vel sumit corpus pro eo, quod antecedit infusionem animae, et est sub forma embrionis, ex illo enim adveniente anima, sed excludente formam embrionis, fit homo, ut ex duobus rebus tertia res.

Ad confirm. respond.: Quod, licet rationalitas et animalitas sint a parte rei indistinctae, propter modum tamen significandi non verificatur in sensu formali quod rationalitas est animalitas, vel e contra: quia ista abstracta significant ipsam solam formalitatem, ut praecise, secundum quam non verificatur quod formaliter rationalitas est animalitas, cum unum non includatur in conceptu alterius, nec respiciat illud ut constitutivum sui, sed significetur sub praecisione, sicut quando dicitur: Humanitas est animalitas, quia animalitas est de conceptu humanitatis. Identice tamen verificatur quod rationalitas est res, quae est animalitas, et e converso. Sed de his amplius dicemus, infra, quaest. v.

QUAESTIO IV.

DE CAUSA UNIVERSALIS.

ARTICULUS I.

Utrum beneficio intellectus agentis in specie ab ipso producta representetur universale metaphysicum.

Ut intelligatur quid nomine intellectus agentis significetur supponendum est, ex lib. iii de Anima, et D. Thoma, i p., q. lxxix, art. n et iii, et pluribus aliis in locis, esse in nobis duplicem intellectum, alterum agentem, alterum possibilem, seu passibilem. Dicitur intellectus agens, non ab agendo et producendo cognitionem, sed ab agendo species, quae recipiuntur in intellectu possibili, qui ideo nominatur possibilis quia patitur, seu recipit istas species, et illis receptis operatur cognitionem; eo quod omnis cognitio generatur a potentia et objecto, objectum autem non potest per suam entitatem esse in potentia, sed per suam speciem, seu similitudinem, quae in nostris potentiis est accidens quoddam gerens vices objecti, et illud representans. Et licet ab objectis externis mittantur species istae ad sensus exteriores, quibus sensus informati in cognitionem procedunt, et inde ad interiores sensus alias species transmittunt, quas dari ipsa experientia manifestat, cum Cessantibus sensibus externis representationes fiant in internis, sicut patet in somniantibus; tamen istae species non sunt proportionatae intellectui, qui, cum spiritualis sit, spiritualium representationem postulat, et objectum intelligibile, non sensibile. Ideo necesse fuit ponere quamdam vim, seu potentiam, quae 9X istis speciebus sensibilibus spiri-

tualem speciem eliceret, quam intellectui possibili tribueret. Et ista vis, seu potentia non potest intelligere, quia intellectio producitur a potentia et specie, ista autem potentia facit species; quando ergo facit non supponit illas, ut intelligat; unde faciendo illas non intelligit.

Hoc breviter supposito, duo sunt quibus difficultatem in hac parte faciunt. Primum est: An illa species, quam producit intellectus agens, solum repraesentet naturam, et non singularitatem, ita quod non detur in intellectu species directe repraesentans singulare sensibile, ut propria illius. Et de hac quaestione nihil dicemus in praesenti, quia pertinet ad libros de Anima, et ad initium Physicorum, ubi tractatur an singulare directe cognoscatur a nostro intellectu.

Secundum est: An, supposito quod illa species intelligibilis producta ab intellectu agente repraesentet naturam et non singularitatem, seu conditiones individuales, quod ibi ostendimus et hic supponimus, hoc ipso repraesentet naturam cum universalitate saltem metaphysica; an solum repraesentet naturam secundum se, omni statu remoto, tam universalitatis, quam singularitatis? Et loquimur de universali metaphysico, quia ad hoc sufficit exclusio singularium et abstractio negativa. Ad universale autem logicum requiritur etiam ordo ad inferiora, qui, cum sit relatio rationis, non consequitur ex abstractione quomodoque, sed ex abstractione, quae est cognitio-. Hic autem non loquimur de universalitate cognita, sed repraesentata antecederet ad omnem cognitionem: intellectus enim agens omnem cognitionem praecedat.

Negativam partem plures auctores sustinent, vel quia existimant

species productas ab intellectu agente, licet entitative spirituales sint, representative tamen a singularibus non abstrahere, ut indicat P. Mer., disp. n. de univ., q. i, n. xxix, et ex Scoto referunt Conimb., q. v, de univer., art. n. Alii, quia etiamsi repraesentent naturam sine singularibus, adhuc tamen negant ibi repraesentari universalitatem, quia haec solum fit per cognitionem, illa autem species est principium cognoscendi naturam, non cognitam supponens, vel constituens; de quo vide P. Suarez, disp. vi Met., sect. vi, num. vn, qui etiam addit non omnem universalitatem fieri per intellectum agentem, verbi gratia proprii, differentiae, vel accidentis, sed solum specificam.

Nihilominus sit unica, conclusio : In sententia D. Thomae, quod species producta ab intellectu agente repraesentat naturam sine singularitate, dicendum est repraesentari universale fundamentaliter, quod est universale metaphysicum, ita quod illa species non solum respicit naturam secundum se et in statu solitudinis, sed sub unitate praecisionis. — Haec conclusio docetur expresse a Gajetano, in iv cap. De Ente et essentia, post quaest. vi, § Istis praelibatis. Et sumitur ex D. Thoma, non solum ex locis ubi docet per intellectum agentem formari speciem repraesentantem naturam et non condiciones materiales individuantes, ut specialiter videri potest i part., quaest. xiv, art. xi, ad 1, et q. lxxix, art. m, in fine corporis, et quaest. lxxxv, artic. i, ad 3 et 4; etn Contra Gent., cap. lxxvii. Sed etiam in aliis locis, ubi docet naturam sic abstractam per intellectum agentem esse universalem, ut patet in Opusc. 1v, ubi dicit : « Quod una et eadem natura, quae singularis erat, et individuatur per materiam in singularibus hominibus, fit postea universalis per ac-

tionem intellectus' depurantis ipsam a conditionibus, quae sunt hic et nunc etc. » Et Opuscul. xLvm, cap. i, inquit: « Quod in nostra phantasia forma repraesentans tunc hominem agit virtute intellectus agentis in intellectum possibilem, et causatur tunc in intellectu possibili quaedam forma, quae dicitur species intelligibilis, vel secundum alios actus intelligendi, vel verbum, quae forma repraesentat hominem ut abstractum a conditionibus materialibus, et hoc dicitur esse universale. » Ergo secundum D. Thomam non repraesentat naturam secundum se, quia ista nec est universalis, nec particularis, sed repraesentat universale.

Fundamentum conclusionis est: Quia species illa sic producta per intellectum agentem repraesentat naturam exclusis individuis, ut nunc supponimus, et repraesentat illam tanquam unam; ergo non repraesentat solum naturam secundum se, nec cum unitate singulari, sed cum unitate praecisionis, quam consequitur aptitudo, seu non repugnantia ad respiciendum illa et essendum in illis, quod est universale metaphysicum, et fundamentum logici. Conseq. manifesta est, quia natura secundum se nec est una, nec plures, ut quaest. praec. ex D. Thoma satis ostensum est; ergo, si ibi repraesentatur natura ut una, debet repraesentari cum unitate singulari, vel universali; et non singulari, ut supponimus, ergo universali. Et hoc vocamus universale metaphysicum, quod in hoc distinguitur a logico quod utrumque respicit singularia, sed metaphysicum respicit illa ut terminum a quo, quia abstrahit ab illis, logicum autem, ut terminum ad quem, quia respicit illa, ut dicatur de illis.

Totus iste discursus legitimus est, et solum restat probare illam mino-

rem, quod in illa specie reprnsentatur natura ul una, ICI hoc prob.: Quin intellectus informatus illa specie cognoscit naturam ut unam; ergo in ipsa specie reprnsentabatur ut uno : cognitio enim id attingit cognoscendo, quod specic* repraesentando. Quod nutem intellectus cognoscat nnturam ut unam, informatus illa specie, manifeste constat quia. si non cognosceret ut unam, ex vi ntlis cognitionis natura non redderetur una ut cognita; ergo si redditur cognita ut una. cognitio attingit illam ul unam.

Dices ; Etiam quando intellectus cognoscit naturam secundum se. cognoscit illam ut unam, quia unico actu illam attingit, actu* nutem unus respicit objectam unum ; et tamen e* hoc illa nntiim non habet unitatem universalis; ergo neque colligitur sufficienter quod habeat illam quando ex vi speciei ab intellectu ngente producta* naturam «ignoscit. Potest enim illam cognoscere ul unam secundum se,

Itersp. ; Quod, quando cognoscitur natura secundum se, licet ex ipsa natura qua- est res cognita non sit una, nec plure*, tamen consequitur unitatem, hoc ipso quod sub modo unitatis cognoscitur, et ex illo consequitur in tali natura aliquando unitas praecisionis; et ideo naturam cognosci secundum m non tollit unitatem consecutam ex modo cognitionis, sed sol umdeolgnntur quod ex parte rei cognita* secundum se, iioi habet illam unitatem. Natum ergo secundum se solum signi (caur ex parte rei cognita*; si tamen cognoscitur per modum unius, hoc ipso ex ipso modo cognoscendi habet imitatum praecisionis et universalitatis. Itaque ul cognita est una ex mmo cognoscendi, et secundum so non est una ipsa res cognita .sci lii cet ut ex se consideratur.

Ad fund. opposita sententia* resp.:

In illa specie non dari universalitatem et unitatem pro*ei*ionis actu cognitam, sed virtute cognitam et actu repriSentntam, eo modo quo repraesentatio convenit speciei impressio. Sicut enim in memorin manent species repra*sentantes universale, non quiii anlu Ibi sit cognitum, sed quia ibi est repra>sentatum in actu primo, repraesentatione speciei improv, sic dicimus de illo specie formata ab intellectu agente. Unde consulta non proposuimus in titulo qualstionis : An sit ibi universale inetaphysicum. sed : An roprtt-sentetur? Agimus enim hic non tam de universali in essendo, quum in repriesentando. Quia tamen ibi repra*sentatur universale, quod adveniente cognitione redditur actu cognitum et universale in essendo. ideo dicimus illam speciem rcprnscentre universale metaphrsicum, licet ibi nondum existat actu aliquod en* rationis, quod pertinet ad universale logicum,

Instabis : In illa specie non repraesentatur universale formaliter, ut esi ens rationis, sed fundamentaliter; ergo vel fundamentaliter proxime, vel ramule. Si ramote, sunt ipsomet singularia. aquibus sumitur universale; si proxime, hoc ipsum est ens rationis, quod non potest ante cognitionem intellectus possibilis haberi. Et pra>sertim hoc urgetur do ipsa aptitudine universalis: nam per intellectum agentem non potest haberi actus hujus aptitudinis; ergo neque ipsa nptitudo et potentia. Consoq. patet quia, ubi est impossibilis actu*, non i«itas dari potentia, qua* possibilitatem ponit ad netum. Antec. vero constat, quia actus ejus est predicari de multis; sed non potest prtedicari per intellectum agentem, ergo eto. De unitate etiam est difficultas, quia intellectus agens non format unam naturam ex pluribus individuis, quia

non habet actum conferendi et comparandi unum alteri, cum non cognoscat, sed habet solam praecisionem negativam, quatenus sumit unum, scilicet naturam, et relinquit alterum, scilicet singularitatem; ergo solum in uno individuo accipit id quod est naturae, relicto eo quod est individui; hoc autem est solum accipere naturam secundum se, non vero secundum unitatem indifferentiae et aptitudinis ad plura; ergo non facit unitatem universalitatis, quae non est sola unitas sine una individuatione, sed cum indifferentia ad plura.

Respond.: In illa specie repraesentari universale fundamentaliter eum fundamento proximo nondum cognito, sed repraesentato. Et ad instantiam respond. : Quod fundamentum proximum universalitatis est quidem ens rationis, quod ante cognitionem intellectus non est in actu et formaliter, potest tamen esse virtualiter et repraesentative, sicut in imaginativa potest dari ens rationis, ut chimaera repraesentata, ut diximus quaest. ii. Quare ex vi intellectus agentis non habetur aliqua secunda intentio formaliter, potest tamen haberi fundamentaliter, quia ipsa praecisio, sub qua repraesentat naturam, realis non est, licet nondum sit actu cognita, sed repraesentata ut cognoscatur, eo modo quo praecisio illa repraesentari potest, non ut res, sed ut conditio rei repraesentatae.

Ad replic. de aptitudine dicitur quod, ubi est impossibilis actus quasi ab intrinseco, deest potentia, si autem solum ab extrinseco, scilicet defectu applicationis, non deest potentia; sicut ignis habet potentiam ad comburendum lignum Romae, sed non applicationem, sine qua non potest comburere, sic natura illa praecisa habet capacitatem, seu non repugnantiam ut praedicetur de multis,

deest tamen applicatio, quae est cognitio.

Ad instant, de unitate respond. : Quod intellectus agens non accipit unam naturam collative, sed praecisive ex pluribus, vel ex uno individuo, accipiendo id quod de se non repugnat esse in pluribus. Unde ex hoc non redditur natura solum repraesentata intrinsece, quantum ad praedicata essentialia, sed repraesentata tali modo, scilicet per modum unius, quod est accipere illam unam unitate praecisionis cum non repugnantia ad plura. Et quando dicitur quod est praecisio pure negativa, respond.: Quod illa praecisio respectu inferiorum, quae relinquit, negative, se habet, respectu autem naturae, quam accipit repraesentando positive, per modum unius illam repraesentat, sicut et postea quando cognoscitur ex informatione talis speciei, et hoc sufficit ad universale metaphysicum repraesentatum, quia dicit naturam cum conditione unitatis praecisionis, et cum non repugnantia ad plura.

Argumenta autem, quae afferri possent ad probandum quod species abstracta ab intellectu agente non repraesentat, directe naturam sine individuatione, ex eo quod non possit intellectus agens illuminare phantasma, quod est corporeum, actione et lumine spirituali, omittimus in praesenti, quia pertinent ad libros de anima. Sufficit advertere quod phantasmata non illuminantur recipiendo in se aliquam lucem spirituales, sed ut inquit D. Thomas, i parte, quaest. lxxxv, art. i, ad 4, « illuminantur phantasmata, quia ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, ut ab eis species intelligibiles abstrahantur. » Phantasma ergo, quatenus est capax et habile ut determinet intellectum agentem ad producendum speciem huius objecti potius quam illius, di-

citur illuminari eo quasi intrinsicè. quin utitur illo quasi instrumento determinante; ipsa vero species producta ex determinatione phantasmatum est illuminatio spiritalis, sed hic ponitur in intellectu possibili. An vero recipiat aliquem modum, vel impressionem phantasma ab intellectu agente. quod non sit illuminatio, «d modus quidam habitus, sicut instrumentum ab artifice, non abhorreo, sed de hoc in libro de Anima.

ARTICULUS V.

Utrum universale metaphysicum in actu cognito fiat per actum abstrahentem intellectui, et unicuique locum suum per comparativum.

Actus comparativus intellectus potest sumi dupliciter: uno modo ut pertinet ad secundam et tertiam operationem intellectus, qua comparat unum alteri componendo, vel dividendo, vel etiam per illationem discurrendo; alio modo, ut pertinet ad primam operationem, in qua unum non attribuitur alteri, vel deducitur ex alio, sed tamen cognoscitur unum ut ordinatum ad aliud et non in se absolute, sicut relatio ipsa cognoscitur per simplicem operationem. quando apprehenditur, vel delinitur. Itaque per cognitionem nuncundum operationis attribuitur aliquid subjecto tanquam predicatum, et sic per talem netum comparativum potest praedicari ipsa natura de inferioribus ad quod habet relationem, et potest etiam universalitas ipsa praedicari de natura, quam denominat tanquam forma, et consequenter praedicatur de illa. At vero per comparisonem primae operationis non attenditur attributio praedicati ad subjectum, sed cognoscitur natura ut respiciens terminum ad quem ordinatur, quod

potest cognosci vel in actu signato et reflexo, vel quasi in acta exercitato cognoscendo naturam cum ordine ad suum terminum. Et discernere quod actus iste comparativus non dicitur talis, nisi quia respicit terminum ad quem, qui proprie est terminus comparisonis, seu relationis, non quia respicit terminum a quo, non enim ad illum comparatur, sed ab illo separatur.

Actus autem abstrahens dicitur per oppositum ad comparativum, scilicet illo qui non comparat, neque ordinat unum ad aliud, sed rem ipsam cognoscit secundum se. Potest autem aliquis absolvi ab ordine ad aliud dupliciter: uno modo pure negativè, accipiendo unum omni alio suppresso, vel omisso, ad quod potest ordinari; alio modo privativo, seu positive, quia accipit unum separando ab alio cum cognitione ulriusque termini. Hinc nascitur duplex abstractio, alia negativa, alia positiva. Negativa concipit unam naturam omissis conditionibus individuantes, et circa illas negative se habendo. Abstractio positiva est illa, quod separat naturam a conditionibus non pure omittendo et relinquendo individua, seu differentias individuales, sed cognoscendo id quod relinquit et id quod assumit, et consequenter cognoscendo differentiam inter unum et aliud.

His suppositis, loquendo de universali cognito per intellectum possibilem, et non representato tantum in specie. de quo praedicatur, duplex est principalior sententia inter graviores auctores. Prima docet absolute fieri universale per actum abstractionis. Secunda (terti per actum comparativum, non distinguendo de universali metaphysico, vel logico, de comparatione simplicis apprehensionis, vel praedicationis. Primam docuit Durandus in I, dis-

tinct. m, quaest. xv, num. xxvn, et in ii, distinct. m, quæst. vii, num. vu; Toletus, quæst. ii de univers.; et alii. Secunda attribuitur Scoto in i, distinct. m, quæst. i, sol. ad 1, Soncinse., v Met., quæst. xxvii, et x Met., quæst. xv, et aliis. Videatur Arauxo, iii Met., quæst. m, art. v; Curs. Carm., disputat. m, de univ.. quæst. vi.

Inter has sententias principales, quidam volentes eas concordare, dixerunt primam sententiam esse veram de universali metaphysico et absoluto, secundam de logico, quod est relativum. Ita Pater Suarez, disput. vi Met., sect. vi, num. vm. At vero Martinez, disp. i, de univers., quæst., ii, distinguit universalitatem ut sic et universalitatem metaphysicam et logicam. Et universalitatem secundum se dicit fieri per abstractionem, quatenus dat ei unitatem prsecisam. Universalitatem autem ut metaphysicam fieri per abstractionem negativam, quatenus relinquit, seu omittit inferiora. Universalitatem autem logicam fieri per abstractionem positivam, quæ explicatur ab ipso sic, quod ista abstractio, cum fiat considerando positive ipsa inferiora, et intelligitur natura inclusa in inferioribus ut quid distinctum ratione ab ipsis, omne enim inclusum non in se, sed in alio includitur, et intelligitur a differentiis inferiorum separari, a quibus solis, non autem ab ipsis inferioribus fit separatio universalis. Jam supra retulimus hanc sententiam, quæst. præc.

Denique aliqui existimarunt naturam fieri universalem per actum comparativum non simplicis relationis, sed prædicationis, quod pertinet ad secundam operationem. Ita attribuit quibusdam Gomplutensibus Merinero, disp. n, de univ. q. n et m.

Dico primo : Universale metaphysicum fit per actum absolutum abs-

trahentem naturam ab inferioribus, tam abstractione negativa, quam positiva. Itaque utraque abstractio est actus absolutus, et non deservit ad universale logicum formaliter constituendum, quod in relatione constituit. — Haec conclusio prob. quantum ad duo. Primum : quod ille actus præscindens naturam sive positive, sive negative, sit absolutus. Secundum : quod universale metaphysicum, tam ex præcisione negativa, quam positiva resultet. Et primum probatur sic : Ille dicitur actus absolutus, qui attingit objectum sine respectu et ordine ad aliquid, ut ad terminum quem respiciat; sed actus præcisionis solum habet separare unum ab alio, ut a termino a quo; ergo per talem actum non consideratur aliquid ut ordinatum et ut respiciens terminum ad quem, sed potius ut relinquens; ergo repugnat quod aliquis actus abstractionis, cujus officium sit tollere et separare unum ab alio, non sit actus absolutus, siquidem non comparat, neque ordinat ad aliud a quo separat. In summa, repugnat quod aliquis actus faciat respicere aliquid ut terminum a quo et ut terminum ad quem, cum sit oppositio inter ista duo; sed actus præscindens et abstrahens respicit id a quo abstrahit tanquam terminum a quo, ergo non potest respicere illud tanquam terminum ad quem : sed comparatio et ordo est ad aliquid, et ad terminum ad quem; ergo actus præscindens non est comparativus in eo in quo præscindit, quia id a quo præscindit respicit ut terminum a quo, non ordinat ad illud ut ad terminum ad quem.

Secundum, quod probandum est in hac conclusione, sic ostenditur. Non solum præcisio negativa, sed etiam positiva relinquit inferiora et ab illis separat naturam, una per positivam cognitionem, alia solum

omittendo, seu non nttingendo illi»; ergo utraque solum pertinet ad univ-
ersale metaphysicum. Anecd. constat ex diotis, et consequentia
prohatur: Quin negotiatur circueum-
dem et Teetum, scilicet circa separa-
tione nulliiv' «! inferioribus, sive
n differentis extra quas concipitur;
ergo tantum liulwt respicere isto in-
feriora ut terminum a quo; ergo
nondum ponit in illa respectum,
qui requiritur ad univorsale lodi-
cum, quia isto respectus debet esse
ordo ud essendum et pradicandum
de multis, ut dicit ipso definitio uni-
versali; ergo Oportet quod sit ordi-
natio convertens naturam ad respi-
ciendum ipsa inferiora ul terminum
ad quem, quin tendit ad illa, ut in
illis sit et de illis p Redicetur; ergo
non sufficit ille respectus, quo so-
lum natura avertitur ab inferioribus,
seu ub illis nliis nliit |*t cogni-
tionem positivam, sed hoc totum
pertinebit ad denudationem tmlurie
ab inferioribus, sub quo statu attin-
gitur a Metaphysico, sicut a Logico
sub statu quo convertitur ad infe-
riora, ut possit pra-dicari de illis,
quia ad logicum pertinet pradia-
bilis et ordo rationi*.

Dices : Abstractio ista positiva
solum ponit naturam extra differen-
tias, non vero extra ipsa inferiora :
aliud est enim ulntrahi n dilTeren-
tis, quia extra conceptum illarum
est, aliud ab inferioribus, extra quo-
rum essentiam non «t universale;
non enim convenienter dicimus
quod animal abstrahitur ab homine
et equo, quia in eis semper manet
etiam por rationem, sed oli nliquo
hominis et equi, nempe a differen-
tiis eorum; illa ergo pncisio posi-
tiva, licet respiciat differentia* ut
terminum a quo, ipsa tamen infe-
riora non respicit ut terminum n
quo, nec oli illis abstrahit, sed po-
tius in illis includitur, quod sufficit
ul dicatur illa respicere

Sed contra est: Quod, semotis dif-
ferentiis quibus natura contrahitur
et determinatur, nihil manet in in-
ferioribus, in quo maneat inclusae!
nd quod comparetur, ut ad termi-
num. Nam in homine, verbi gratia,
tantum sunt duo, ex quibus conati-
tuitur, scilicet nuimnl ut genus, ra-
tionale ut differentia; abs tractio er-
go qua' removet animal a ratioifoli
quid relinquit in inferioribus, in
quo animal illud includatur? Solum
ergo manet inclusum in ipso ani-
mali, nam homo remota differentia
destruitur; ergo non stat proscindi
o differentiis, et per eundem actum
includi iu inferioribus. Ac denique,
quia illo actus sic proscindens a
differentiis, vel solum proscindit nh
illis, vel etinin attingit aliquid aliud
ad quod tanquam ad terminum re-
ferat naturam. Si primum, non est
actu* comparans et respicere fa-
ciens ut torminum ad quem inferio-
ra, sed solum removens a differen-
tiis. Si secundum, ergo iste actus
non haliat suum officium abstra-
hendi et removendi differentias, sed
etiam comparandi ad inferiora, et
sic quatenus abstractivus « est positi-
ve, adhuc non logicum universale,
sed me te physicum constituit, qua-
tenus vero comparativus idem fa-
ciat quod in aliorum sententia ac-
tus comparativus distinctus a prus-
cisivo, et solum differet ista senten-
tia ab aliis, quod ponit lleri unico
uctu id quod alia ponit fieri duobus,
scilicet abstractivo metaphysicum
universale, comparativo veru logi-
cum.

Dico succubo : Unita* et aptitudo,
qua* sunt fundamentum proximum
universalitati*, ex isto actu pnecluiO-
nis convenire dicuntur, etiam ante
universale logicum. — Hjeo cons-
tat ex dictis, quia unita* illa non
est pncdicatum essentiale natura?,
siquidem nrtum secundum se nec
est uno, nec plures, sed accidentale

conveniens illi per intellectum, si-
quidem est unitas rationis; sed hoc
ipso quod praescinditur natura a
differentiis inferioribus sive positi-
ve, sive negative, cognoscitur uni-
co conceptu; ergo accipitur tan-
quam una, quia unus conceptus ad
unum objectum terminatur, et in
natura sic accepta ut una non in-
venitur repugnantia ut reddatur in-
dividua, quia non habet oppositio-
nem, sed potius conformitatem cum
illis differentiis, a quibus assumpta
est per intellectum; ergo habet ap-
titudinem ad illa, quae est non repu-
gnantia, et unitatem. Quomodo vero
ista unitas non constituat universa-
le, nisi fundamentaliter tantum,
quod pertinet ad universale meta-
physicum, non ad universale ut
abstrahit a logico et metaphysico,
dictum est quest. prae., art. v.

Dico ultimo : Universale logi-
cum, seu relativum, et secunda ejus
intentio fit per actum comparati-
vum, non per modum compositio-
nis, vel iudicii, nec per modum in-
clusionis in inferioribus, sed per
modum simplicis apprehensionis,
qua cognoscitur natura cum ordi-
ne et respectu ad inferiora. — Haec
conclusio docetur a D. Thoma et ab
ejus discipulis communiter, et in
schola Scoti ut communis etiam ac-
ceptatur. Videatur D. Thomas, i
part., q. xxviii, art. i, ubi inquit:
« Quod aliquando respectus signifi-
catus per ea, quae dicuntur ad ali-
quid, est tantum in ipsa apprehen-
sione rationis conferentis unum al-
teri. » Et q. vii de Potentia, art. xi,
inquit : « Quod respectus rationis
ad invenitur per hoc quod conside-
ratur ordo ejus, quod est intellec-
tum, ad res extra, aut quia conside-
ratur ordo intellectuum ad invicem. »
Et denique i Periher., lect. x, lo-
quens in specie de relatione univer-
salitatis, inquit: « Quod intellectus
attribuit has relationes naturae in-

tellectae secundum quod comparat
eam ad res extra animam. » Et
idem sumitur ex Opusc. xlviii, cap.
ii. Et ponderandum est quod actum
istum comparativum, quo invenitur
relatio universalitatis, non ponit D.
Thomas in actu comparativo, quo
attribuitur aliquid alicui ut subjec-
to, sed quo ordinatur ad aliquid ut
ad terminum, ut constat ex verbis
allatis, sed praecipue ex loco citato
i p., sol. ad i, ubi inquit: « Quod
propria ratio ejus, quod ad aliquid
dicitur, non accipitur per compara-
tionem ad illud cui inest relatio, sed
per respectum ad alterum. »

Et hinc sumitur fundamentum
pro conclusione posita. Nam ad in-
veniendum relationem per actum
intellectus requiritur comparatio ali-
qua ad terminum, et non compa-
ratio compositiva, et attribuens
praedicatum subjecto, vel inclusio-
nem faciens in illo; ergo relatio tan-
tum ordinativa ad terminum. Major
manifeste constat: Quia relatio non
est aliquid absolutum, sed cujus to-
tum esse est ad aliud; ergo ut inve-
niatur per intellectum necessario
debet apprehendi in eo, in quo dif-
fert ab absoluto; differt autem ab
absoluto in comparatione ad aliud;
ergo requirit actum comparativum,
id est comparationem et ordinatio-
nem in natura cognita ad terminum.
Min. prob. i Nam comparatio compo-
sitionis et attributionis vel attribuit
naturam cognitam inferioribus, vel
attribuit relationem ipsi natura³ co-
gnitae tanquam denominatae per ip-
sam relationem. Primum non est
ad rem: tum quia actus compo-
sitivus formaliter solum potest effi-
cere relationem praedicati ad subjec-
tum, quae longe diversa est a rela-
tione universalis ad inferiora; tum
etiam, quia praedicatio natura de
suis inferioribus, ut est in proposi-
tione facta per actum compositionis,
solum facit actu praedicatum; ergo

supponit praedicabile, quia prius ali-
quid dicitur praedicabile, quam prae-
dicatum, praedicabilitas autem est
passio universalitatis, vel ad illam
pertinet; ergo relatio illius antece-
dit comparisonem compositivam et
formalem compositionem, sicut re-
latio praedicabilitatis antecedit rela-
tionem praedicti, ut potentia ac-
tum.

Et eodem modo probatur non con-
sistere in actu faciente inclusionem.
Quia vel ista inclusio est actualis
inclusio in inferioribus, vel solum
aptitudinalis. Si primum, est inclusio
per praedicationem, vel contractio-
nem in actu, quod necessario sup-
ponit contrahibile et praedicabile,
atque adeo relationem praedicabili-
tatis et contrahibilitatis. Si vero est
inclusio aptitudinalis, ergo solum
est aptum includi, non vero inclu-
sum actu in inferioribus, et illa ap-
tutudo ut includatur est idem quod
aptutudo ut contrahatur, et praedi-
cetur, inclusio enim per contrac-
tionem fit; ergo ante inclusionem
datur universale logicum, scilicet
respectus aptitudinis ut includatur.

At vero si dicatur secundum, con-
stat quod attribuere relationem ipsi
naturae cognitae, ut subjecto deno-
minato per illam, non est formalis
consideratio relationis ad terminum,
sed ad subjectum, et in ratione m,
non in ratione ad; ergo est conside-
ratio communis omni accidenti,
etiam absoluto, quod habet subjec-
tum, non vero est proprium rela-
tionis, ut relatio est, et consequen-
ter non constituit illam formaliter,
sed supponit, quia in subjecto ponit,
non ad terminum ordinat. Unde
non est necesse, non solum in rela-
tione universalitatis, sed etiam in
aliis secundis intentionibus, scilicet
relatione syllogismi et propositionis
etc., in actu signato cognoscere il-
lam relationem et attribuere illam
subjecto denominato, hoc enim jam

supponit relationem formatam; sed
sufficit quod ipsa extrema relationis
comparative cognoscantur unum ad
aliud in ipso exercitio, sive quando
formatur propositio, vel iudicium,
aut syllogismus, sive ea quae perti-
nent ad primam apprehensionem;
ipsa enim comparisonem cognoscun-
tur istae intentiones tanquam ordi-
natae, et consequenter ad instar rela-
tionis, etiamsi non apprehendantur
tanquam objectum quod per actum
reflexum, ut quaest. u, diximus, ar-
tic. iv.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur, ad probandum
quod non est necessarius actus com-
parativus ad universalitatem forma-
lem : quia posito fundamento proxi-
mo statim resultat relatio ; ergo non
indiget alio actu, quam illo, quo po-
nitur fundamentum proximum. Hoc
autem ponitur ante actum compa-
rativum, quia est unitas et aptutudo
ad essendum in multis, quod ex vi
abstractionis habetur; ergo ex hoc
actu resultat universalitas, quod est
relatio : sicut enim sola contractio
sufficit ut natura fiat singularis, ita
et abstractio, ut actu fiat universa-
lis.

Et confirm.: Quia ante actum com-
parativum natura abstracta actu de-
nominatur universalis; ergo actu
habet formam universalis, quod est
relatio. Conseq. patet: Quia denomi-
natio formae non fit nisi ab ipsa for-
ma, cum sit effectus ejus formalis;
ergo si denominatur actu universa-
lis, actu habet formam universali-
tatis. Antecedens constat : Quia ex
vi abstractionis, ante actum com-
parativum, natura non denomina-
tur singularis, cum sit denudata a
conditionibus singularibus, nec sch-
lum dicitur natura secundum se, quia
illa secundum se nec est una, nec

plures, nec contracta, nec abstracta; ergo dicitur universalis.

Respond.: In relationibus rationis non resultare relationem posito fundamento, quia non habet esse illa relatio per resultantiam, sed per cognitionem; non autem cognoscitur, nisi in ordine ad suum terminum, et hoc est comparari. Nec abstractio dici potest virtualis comparatio, quia ea, quae per cognitionem habent esse, non sufficit virtualiter cognosci, ut actu dicantur habere esse, sed solum habebunt esse virtualiter, et in potentia. Unde, cum relatio non cognoscatur actu nisi per actum comparativum, quia debet cognosci in ordine ad suum terminum, ad quem comparatur sive ordinatur, virtualis comparatio solum erit virtualis cognitio relationis, quia nondum cognoscitur ordinari ad suum terminum, sed abstrahi. Contractio autem efficit singulare metaphysicum, sicut abstractio universale metaphysicum, non logicum, id est relatum ad suum superius.

Ad confirm. Respond. : Quod ante actum comparativum denominatur natura universalis metaphysice non logice, seu fundamentaliter proxime non formaliter. Habere autem fundamentum proximum universalitatis neque est esse singularem, quia ab individuis denudatur, nec accipi naturam solum secundum se, quia hoc fundamentum non est praedictum essentiale naturae, sed est esse universale metaphysice quod, licet non sit forma universalitatis quantum ad ipsam secundam intentionem, est tamen forma quantum ad fundamentum proximum talis relationis, quae fundatur in unitate et aptitudine ad plura. Haec autem aliquid rationis sunt, et ita hoc nomen universalis indifferens est ad fundamentum universalitatis et ad ipsam formam relativam, sicut Deus denominatur dominus a potentia, quae

est fundamentum relationis domini, et iudex, et doctor, et signum ad placitum ex designatione et impositione, et non solum a relatione rationis, quae in tali impositione et designatione fundatur. Unde si daretur a parte rei universale eo modo quo posuit Plato, esset universale metaphysicum, quod in unitate praecisa consisteret; fundaret tamen relationem ad ipsa inferiora, praedicamentalem quidem si inferiora existerent, vel secundum dici tantum si non existerent.

Secundo arguitur: Ad probandum, quod requiritur actus comparativus per modum inclusionis, quod aliqui vocant abstractionem positivam, vel per modum praedicationis et compositionis. Etenim universale logicum debet consistere in respectu naturae abstractae ad sua inferiora; ergo oportet quod ipsa inferiora cognoscantur, respectus enim nequit sine termino cognosci. Sed inferiora constituuntur per inclusionem sui superioris; ergo necessario requirit universale logicum inclusionem in suis inferioribus, alioquin inferiora non habebit, neque respiciet, siquidem per hanc inclusionem constituuntur.

Et confirm. : Quia iste actus comparativus vel intelligit naturam esse in multis, attribuendo et praedicando eam de illis actu, vel solum intelligit esse aptam ad essendum in illis. Si primum, est comparatio praedicationis; neque enim actu intelligitur in multis, nisi praedicando naturam de multis. Si secundum, sufficit actus abstractionis ad constituendum istam relationem, quia ista relatio est relatio aptitudinis ad multa; ergo ille actus, qui sufficit ad ponendam aptitudinem, sufficit ad ponendam relationem aptitudinis. Ponitur autem aptitudo per actum abstractionis, quod virtualiter est comparatio, hoc ipso

quod naturam relinquit aptam ad ipsa inferiora : sicut enim per aptitudinem virtualiter est in illis, ita virtualiter comparatur ad illa; ergo etc. Et in sententia eorum, qui censent iudicium solum consistere in respicientia duorum extremorum, seu conceptuum, manifeste sequitur istam comparationem fieri per actum iudicii, quia ista comparatio sine respicientia extremorum non est. Sed hoc fundamentum est omnino falsum, quia etiam ante omne iudicium potest aliquid relative concipi, sicut per simplicem apprehensionem cognoscimus relationes, et definimus illas.

Respondetur ad principale argumentum, quod est totum fundamentum Martinii, solutione superius data, quæ est. præc. art. v : quod universale respicit sua inferiora non per inclusionem formaliter, sed potius supponendo exclusionem et abstractionem ab illis; unde, licet inferiora in re non constituentur nisi includendo naturam superiorem, formaliter tamen in ratione inferioris non constituuntur per inclusionem, sed per subjectionem ad naturam superiorem, supponendo tamen quod in re illam includant. Unde sicut superius, licet identificetur cum inferiori, cognoscitur in ratione superioris sine illo, ita inferius, licet includat, et identificetur cum superiori, respicitur tamen a superiori non per inclusionem in illo, sed per subjectionem ad illud. Unde in conceptu inferioris, quatenus terminat respectum superioris, non explicatur inclusio inferioris, licet illam habeat in re, sed solum inferioritas et subiectio.

Quod si instes: Ergo non potest dari formaliter intentio generis sine intentione speciei, nec species sine intentione individui, cum hæc sint correlativa, et ita respectus generis stare non potest sine suo termino formali, quod

est species, nec species sine individuo, quod est terminus speciei.

Resp.: Probare argumentum quod non potest dari intentio generis formaliter sine specie cognita ut subijcibili, et similiter species sine individuo ut subijcibili, sic enim induunt rationem termini formalis relationum generis et speciei; potest tamen dari intentio generis sine hoc quod cognoscatur intentio speciei ut prædicabilis, et species quin cognoscatur intentio individui ut prædicabilis de uno tantum.

Ad confirm. Resp.: Quod aptitudo dupliciter potest considerari, vel negative, vel positive. Negative, est sola non repugnantia ad essendum in pluribus; et ista non cognoscitur actu comparativo, sed ipso actu absoluto abstractionis consequitur. Positive, dicit ordinem ad ea, ad quæ habet aptitudinem; et iste ordo, seu relatio formaliter non invenitur, nisi quando ipsa aptitudo concipitur cum aliqua comparatione et ordine ad suum terminum. Quare actus comparativus constituens formaliter universale non est ille, quo actu attribuitur multis, sed quo concipitur aptum ad essendum in multis, non aptitudine sumpta pro sola capacitate, seu non repugnantia, quæ est aliquid absolutum, sed sumpta pro aptitudine ordinata et respiciente positive ipsa plura. Ad hoc autem non est necesse quod ipsa relatio cognoscatur quasi in actu signato, et tanquam res cognita ut quod, sed sufficit quod actu cognoscatur aliquod extremum ut comparatum ad aliud, et ad instar relativi, sic enim in ipso exercitio comparatio ipsa et relatio cognoscitur.

Ultimo potest objici, ad probandum quod abstractio non reddat naturam universalem metaphysice et fundamentaliter: Quia per illam abstractionem solum cognoscitur natura secundum id quod ei convenit

in sua essentia, remotis individuis; ergo non fit natura universalis, sed solum ponitur in statu solitudinis, seu secundum se. Item : Natura ab intellectu non cognoscitur nisi ut abstracta ab individuis, in sententia D. Thomae; ergo ipsa praecisio non potest dare universalitatem, quia haec convenit naturae ut cognitae, et consequenter ut praecisae; ergo prius datur praecisio, seu cognitio naturae, quam universalitas. Ac denique : Quia universalitas est relatio secundum esse; ergo solum habetur per actum, quo apprehenditur ipse ordo et relatio, actus autem abstractionis est actus absolutus, non comparans, neque ordinans unum ad aliud.

Respond. : Haec omnia probare quod universalitas pro relatione formaliter non habetur nisi per actum comparativum; tamen fundamentum ejus, quod est unitas praecisionis et aptitudo, habetur hoc ipso quod natura cognoscitur ut praecisa per modum unius; neque hoc supponit naturam cognitam, sed ipsamet praecisio cognitam reddit. Quod si non cognoscatur per modum unius, non loquimur in isto casu, neque in ista praecisione, quia talis cognitio non solum abstrahit ab individuis, sed etiam ab omni modo unitatis, et relinquit naturam in statu purae solitudinis et secundum se; sed abstractio quae cognoscit naturam per modum unius, illa facit universale metaphysicum. Et fortasse non est possibile concipere naturam ita quod ex modo intelligendi nec unitatem habeat, nec pluralitatem, licet secundum se ex parte rei cognitae nec una sit, nec plures, quantum est ex vi essentialium praedicatorum. Quidquid tamen sit de hoc, saltem ille actus, qui abstractivè concipit naturam per modum unius, unitatem praebet ipsi naturae ex modo cognoscendi; et

tamen ille actus non est comparativus, sed absolutus, quia nondum respicit inferiora per modum termini ad quem comparetur, sed ut terminum a quo separetur.

QUASTIO V.

DE ACTU UNIVERSALIS, QUID EST
PR/EDICARI DE MULTIS.

ARTICULUS I.

Quid sit in natura universali esse in multis et praedicari de multis.

Supponit haec difficultas naturam, dum praedicatur actu de multis, adhuc esse universalem, saltem metaphysice; quia, si universalitas per praedicationem amittitur, non habet locum quaestio, qua inquirimus quid in ipso universali sit praedicari et esse in multis. Et quidem aliqui de hoc dubitaverunt, existimantes hoc ipso quod actu praedicatur universale de multis, extraneari relationem universalis a natura. Quod Scoto, quaest. ix, in Porphy., attribuunt Conimb., quaest. vi Univers., n. iv. Tum quia natura non praedicatur ut indifferens et indeterminata, sed ut applicata isti individuo, de quo praedicatur, et ut unum cum illo, alioquin vere non praedicaretur; ergo non manet universalis, quia remota indifferentia tota universalitas ruit. Tum etiam quia natura non habet universalitatem nisi in suppositione simplici: nam quando dicitur : Homo est species, homo est universalis, ly homo supponit simpliciter, ita quod non descendit ad supposita sub formalitate speciei, et universalis; sed quando actu praedicatur de individuo non habet suppositionem simplicem, sed personalem, verificatur enim de personis et individuis; ergo

in nclunli pricdioationo non habet universalitatem.

Nihilominus oppositum, ut dixi, supponendum esi. Proprium est enim netura* universalis esse pr®dicabilem de multis; ergo ipsa pndicatio de multis non repugnat universalitati; ergo quando pr®dicatur ipsa predicatio universalitatem non tollit. Neo dici potest universalitatem destrui p®r predicationem, licet ipsa predicabilis sit; sicut quantitas decom palmorem est divisibilis in decem palmos. cltunc age actu dividatur, non manet amplius divisibilis in illos. Hoc, inquam, diei nequit, quin aliud est quantitatem actu divisam in facto esse non posse unpius dividi in illas partes, aliud ipsum actum dividendi tollere divisibilitatem. Hoo accundum est falsum: divisio enim super divisibilitatem cadit, ilique non repugnat, licet facta divisione illam divisibilitatem destruat; sicut corruptio actualis non repugnat corruptibili, sed convenit illi, posita autem corruptione in facto esse, jam non est corruptibile, sed corruptum. Sic pnedictio de multis convenit predicabili, sed facta praedicatione et contracta natura ad individua jam non est divisibilis, seu pnedicabilis de multis, sed nhrificata in illis. Itaque in hac predicatione: Petrus est homo, ly heum manet universalis, quia non supponit suppositione singulari, sed communi, alias >> t sensus: Petrus est hio homo, et sic nunquam praedicaretur de Petro aliquid, quod est ipsi commune cum Paulo innatura. Universalitas autem pro secunda intentione non est necesse quod in actuali predicatione consideretur, et sic actu non manet.

Ad opposita fundamenta dicitur. Ad primum; Quod natura, quando predicatur, Intrinsece universalis est et indilTorena*; oxlrinsece autem applicatur individuo determinato.

Nam quando dico: Petrus est homo ly homo non amittit universalitatem* quia ut eam amitteret necessarium erat conceptum communem mutari in singularem; unde non corrupto illo conceptu communi, intrinsece non redditur singularis, licet extrinsece applicetur subjecto singulari, formando illam propositionem: Petrus est homo.

Ad secundum: Dicitur quod terminus, etiam in suppositione personalis, relinet universalitatem quia, quamdiu intrinseca representatio naturae universalis non tollitur, universalitas metaphysica manet, licet quia fit applicatio et praedicatio naturae representatiffi, non autem quoad secundam intentionem universalitatis. suppositio non est simplex, quia tunc soluta datur, quando predicatur de ipsa re aliqua secunda intentio. que non potest inferioribus ipsis communicari el convenire, sicut dictum est in Summula, in cap. de suppositione.

His suppositis inquiritur: Quid sit naturam esso in multis. Tan sit ipsa met relatio universalitatis ad multa, vel aptitudo ad existendum in illis, vel contractio ad ipsa inferiora?

Itespond. s. Aliquos existimare naturam esso in multis non esso aliud, quam includi in illis, quia inclusio provisionem requirit a se ipsis differentis; ut enim aliquid includatur in aliquo, oportet quod concipiat ut distinctum «b illo. witem per rationem, nihil enim in seipso includitur; habet tamen identificationem cum ipso toto quod est inferius, solum enim a dilTerentis eju», non ab ipso proscindit, et sic ista inclusio relatio est ad inferiora, it quibus includitur. Ita Hortine*, Uisp. i In Porphy., q. n.

Nihilominus diciendum aar: Quod naturam esse in multis non consistit in ipsa relatione universalis ad multa, nec in ista inclusionem, quam

sententia relata requirit ad talem relationem. Sed esse in multis, si sumatur potentialiter, pertinet ad ipsam aptitudinem, qua natura redditur potens ut sit in multis per identificationem et multiplicationem in illis. Si autem sumatur actualiter, hoc quod est actu esse in multis non est relatio universalis ad inferiora, sed identificatio et contractio ad illa, non abstractio positiva, ut ponit illa, sententia. — Ratio conclusionis sumitur ex dictis in praeced. quaest. Quia potentia ad essendum in multis antecedit ipsum actuale esse, seu actualiter convenire multis, sicut potentia praecedit suum actum; ista autem potentia ad essendum in multis nihil aliud est quam aptitudo ipsius universalis ad essendum in multis, ut saepe dictum est. Non autem dicitur actu esse in multis per ipsam relationem universalitatis, quia relatio ista est respectus ipsius aptitudinis, quatenus natura communis positive per modum potentiae respicit inferiora, in quibus esse potest. Non ergo relatio ista reducit ipsam potentiam, seu aptitudinem in actum existendi, et consequenter non est actus talis aptitudinis, sed respectus ipse, quo talis aptitudo respicit ea, in quibus esse potest. Esse autem in multis est reductio talis aptitudinis, seu potentiae in actum, et quando fit talis reductio dissolvitur illa aptitudo quia, dissolvitur abstractio per contractionem, respectus autem aptitudinis manet cum ipsa aptitudine et abstractione, non eam dissolvit.

Restat ergo quod esse in multis eo modo sit explicandum, quo ipsa potentia ad essendum in multis; sicut enim universale dicitur potens, seu aptum esse in multis, quia habet non repugnantiam ut identificeatur cum multis, in quibus multiplicatur, sic dicitur esse actu in multis quando ista potentia, seu aptitu-

do reducitur in actum: unde si erat aptitudo ad essendum in multis per identificationem, seu multiplicationem essentialem, vel accidentalem, ipsa identificatio multiplicata in multis est actu esse in illis. Et si hanc identificationem vocamus inclusionem, ita fit inclusio quod non consistat formaliter in abstractione etiam positiva, sed in contractione et conjunctione; quomodo enim formalis ratio inclusionis erit praecisio ab his, in quibus includitur?

Et si quaeras: quomodo differat talis contractio, seu inclusio, sive esse in multis, ab hoc quod est praedicari de multis?

Respond.: Quod esse in multis explicatur per identificationem cum multis, qualis fieri potest etiam per simplicem repraesentationem, qua natura intelligatur identificari et esse in inferiori, cui convenit; praedicatio autem fit per applicationem unius ad alterum in secunda operatione componente et praedicante, ut sequent, art. dicitur. Unde ista praedicabilitas se habet ut passio universalitatis: ex eo enim quod universale est in multis per identificationem, sequitur quod possit de illis vere praedicari.

Ad fundamentum oppositae sententiae saepius responsum est: Inclusionem superioris in inferiori requiri quidem ad constitutionem ipsius inferioris in se, cujus natura et quidditas praedicata superiora includit. Caeterum haec inclusio non fit per praecisionem positivam, sed per contractionem; contractio enim non est ejusdem ad se ipsum, sed ad aliud, seu per aliud saltem ratione distinctum. Inferiora autem, quae a superiori respiciuntur, includunt quidem jure ipsum superius, sed non sunt inferiora quatenus includentia, sed quatenus subjecta et minora.

ARTICULUS II.

Quid sit prxdicatio tt quid ad rjut
cerificatioueH requiratur.

Qonluorin hoc articulo nolnnda
sunt Primum : Quid sit prinJicatio
forinnliter sumpta et fundnentali-
ter.SecunduintrQuid requiratur adve-
riflectionom pndicationla.Tertium;
Quonuxlo p radicatum superius de-
bet esso totum respectu inferioris,
ut do Illopra>dicetur.Qunrtiin:Ouo-
tuplex sil prirdicalio.

Circa primutu, notandum est quod
ptrrdicniin pertinet ad secundam
operationem, in qua ciuinciatiir
lilium de ulio; el sic prirdicotio esi
attributio unius nd alterum. negan-
do vel affirmando. Unde dicit S.
Thomns, iv cap. de Ente et eswnt.,
In fine : • Quod prwdicalio est quod*
dum, quod completur per actionem
intellectus componenti* el dividen-
ti*, haliens tamen fundamentum in
re ipsam iuiunlem eorum, quorum
unum dicitur do alio. * Ubi explicat
et formalem ralionem prailicatio-
nis, qmo c*1 ipsa attributio, sou con-
juicillo extremorum per modum at-
tributioni*. conjunctio autem rela-
tio est. Fundamentum aulem hujim
relationis, seu attributionis est iden-
titas, seu convenientia extremorum,
si pndieotio sit affirmativa. vol dis-
convenientia, »i *it negativa. Quod
uberius explicat D. Thomns, i pari,
qumst. i, art. xu, ubi ostendit u quod
in qualibet propositione uflrmialiva
requiritur quod subjectum el pne-
dicendum significant id, quod aliquo
modo csl idem secundum rem, el
diversum secundum rationem, quod
palet tam in pndicalionibus acci-
dentalibus, quam substantialibus,
sicut eum dico: Homo est albus. oons-
lat quod sunt idem subjecto, sed dif-
ferunt secundum rationem, quia
alia est ratio albi, alia hominis. Kt

similiter cum dico : Homo est ani-
mal, id ipsum quod est homo vere
csl nninial, undo prvdicnluin et sub-
jocium sunt idem supposito, sed di-
versum ratione. * Quare identitate
extremorum significat intellectus
per ipsam compositionem et copu-
lam, diversitatem vero per distinc-
tos conceptus pra-dirati et subjecti.
Fl endi-in doctrina sumitur ax i Pe-
riherria., lect ni. Et sic constat quid
sil pnrddicatio, et in quo fundetur.
Quomodo vero differat identitas ex-
tremorum, et connexio intrinseca
vol extrinaoen, infra circa quantum
notabile dicitur.

Circa secundum : Verificatio prax
dicationis itm fundatur in identitaln
el convenientia extremorum, quod
non solum debet illn attendi «x par-
lr rei significata?. sed etiam ex pario
modi significandi, quia intellectus,
eum naius sit divisa componere et
unita dividere, solet unam et eam-
dem rem tali modo aliquando ap-
prehendere el significare, ut ex ipso
modo significandi non sit alteri ap-
plicabit et unibilis. et alio modo sio
concipere, ut npplicabilis et unibi-
lis sit. Unde D. Thomns, i p., q. xxxix,
art. iv el v, monet iu proprietatibus
locutionum, el nd veritatem earum
non solum considerari debere res si*
gnillenta*, sed diam modum signi-
ficandi. qui modus prawpie relucet
in abstracto, vel in concreto, per
modum lotius, vel partis ; cum enim
omne tolum sit majus suo pario, non
potest ex a quo pars et tolum ndav
quori ot attribui- Unde D. Thomns,
Opus*, i xix, supra secundum texti.
Boetii, inquit : * Circa quodeamque
abstracte considnitiimi hoc habet
veritatem quod non habet in se ali-
quid extraneum, quod scilicet sit
prictter essentiam suam, sicut huma-
nitas, et albedo, et quocumque hoc
modo diruntur. Cujus ratio est. quia
humanitas significatur ut quo ali-
quid c*t homo, et albedo, quo «li-

quid est album. Non est autem aliquid homo formaliter loquendo nisi per id, quod ad rationem hominis pertinet. Et similiter non est aliquid album formaliter nisi per id, quod pertinet ad rationem albi. Et ideo huiusmodi abstracta nihil in se alienum habere possunt. Aliter autem se habet in iis, quae significantur in concreto, nam homo significatur ut qui habet humanitatem, et album, ut quod habet albedinem. Ex hoc autem quod homo habet humanitatem, vel albedinem, non prohibetur habere aliquid aliud, quod non pertinet ad rationem horum, nisi solum quod est oppositum his. Et ideo homo et album possunt aliquid aliud habere quam humanitatem, vel albedinem. Et haec est ratio quare albedo, vel humanitas significantur per modum partis, et non praedicantur de concretis, sicut nec sua pars de suo toto. » Ita D. Thomas.

Ex qua doctrina colliges quod abstractum respectu concreti abstrahit abstractione formali, non totali. Vocatur abstractio formalis, qua forma abstrahit a materia, actus a potentia, essenziale et proprium ab extraneo et alieno. Abstractio autem totalis est, qua superius abstrahit ab inferiori, et commune ab individuis, quia habet se ut totum respectu inferioris, includendo illa virtualiter et implicite: abstractum autem formale non se habet ut totum respectu concreti, sed ut pars et quasi forma et actus, respectu potentiae et subjecti.

. Secundo sequitur quomodo verum sit illud, quod communiter dicitur, scilicet: Quod quando aliquid convenit alicui per se, oppositum ejus nec per accidens ei potest convenire, id est non potest in eodem subjecto reperiri, quia, ut inquit D. Thomas, subjectum habens aliquam formam non prohibetur habere aliquid aliud, nisi solum quod est oppositum

illi; ergo oppositum formae non potest reperiri in ipso subjecto habente formam, quod est non posse illi convenire, nec per accidens, id est, per aliud et ratione subjecti.

Circa tertium: Quomodo tale praedicatum superius sit totum respectu inferioris, ejus explicatio sumitur ex D. Thoma, loco supra citato, et in cap. iii, de Ente et essent., et Cajetano, ibi explicante quomodo genus et habeat rationem partis, et rationem totius. Nam in praedicato generico (et idem est de specifico et differentiali) et continetur aliquid quod explicat, et aliquid quod implicat, seu includit, verbi gratia: animal exprimit naturam sensitivam, et corpus exprimit naturam corpoream, id est exprimit id quod actu constituit sensitivum et corporeum; includit vero omne illud a quo talis ratio sensitivi, vel corporei provenire potest, vel in quo inveniri potest, sive includat aliquid praeter rationem sensitivi, sine non. Et quidem, quantum ad id quod exprimit, non est dubium quod genus, verbi gratia animal, solum partem naturae dicit, et non totum; unde si nihil amplius includeret ly animal, quam id quod explicat, non posset praedicari de aliquo, in quo invenitur aliquid amplius quam ipsa ratio naturae sensitivae; sed quia significat omnem formam, a qua ratio animalis provenit, et in qua invenitur, sive a tali forma solum illa ratio proveniat, sive aliquid aliud, inde est quod animal in illo conceptu includit virtualiter quicquid habet rationem animalis, et homo quicquid habet rationem hominis, et id in quo inveniri potest.

Ex qua doctrina colligitur quod, ut aliquid sit genus et universale non debet significare suum significatum cum praecisione formali, sed solum cum praecisione totali, hoc est non debet ita significare ratio-

nem aliquam, seu formam quod excludat ab iis, quae illi adjungi et concerni possunt, sed significat omne illud, in quo invenitur talis perfectio, etiam si ulteriorem aliam perfectionem involvat, licet illam non explicet. Atque ita significari per modum totius et partis non est idem quod esse partem, vel totum: nam etiam id quod est pars potest significari per modum totius respectu alterius partis, in qua includitur, sicut animalitas respectu humanitatis, quia de illa praedicatur; sed significari per modum totius consistit in hoc quod significetur aliquid respectu alterius ut includens illud. Significatur autem per modum partis, quando per modum exclusionis significat aliquid, licet in re conjungatur cum illo quod excludit; et quia in re non datur natura aliqua vel forma ita constituens aliquem gradum quod excludat ulteriorem perfectionem, vel gradum, sed ab eadem forma substantiali plures gradus proveniunt, ideo diximus supra, ex D. Thoma, non distingui gradus metaphysicos in eadem re, nisi per rationem.

Circa quartum : Multiplex est divisio et differentia praedicationis, quae resultat ex diverso modo habendi identitatem et diversitatem rationis, in qua est totum fundamentum praedicationis, ut diximus ex D. Thoma. Et primo dividitur in directam et indirectam. Directa est quando id quod se habet per modum formae tenet se ex parte praedicati; indirecta, quando e converso id quod se habet per modum subjecti ponitur ex parte praedicati. Ubi nomine subjecti et formae non solum intelligimus id, quod physice se habet ut forma et materia, sed quod habet se quomodocumque ut actuans et actuabile, vel superius et inferius; dicitur enim superius forma inferioris, non quia gra-

• dus superior sit actualior in entitate et perfectione, sed quia contrahibilis, et omne quod contrahitur quasi recipitur in eo ad quod contrahitur. Si autem sint praedicata aequalia, ut homo et rationale, vel risibile, tunc id quod actuatur se habet ut forma, et quod actuatur, ut subjectum. Unde haec est directa praedicatio : Homo est rationalis, homo est risibilis; indirecta vero : Rationale est homo.

Et si requiras : Quando praedicatur gradus superior individuatus, ut si dicas : Homo est hoc animal, an sit praedicatio directa? Respond. quod ut fiat praedicatio directa debet poni ex parte subjecti genus individuum; ut si dicas : Hoc animal est homo, ly hoc animal demonstrat individuum hominis, vel illud animal quod est in homine. Etenim hoc ipso quod gradus superior individuatur ex modo significandi individualiter, se habet ut rationem speciei, quia supponit pro animali, quod est individuum hominis; ergo respicit hominem ut superius, et consequenter ut praedicatum formale, et ita haec est directa : Hoc animal est homo, indirecta vero : Homo est hoc animal. Secus si dicas : Homo est quoddam animal, si ly quoddam non demonstret individuum, sed rationem genericam animalis ut vage contractam.

Praedicatio directa dividitur in essentialem et accidentalem. Essentialis est quando praedicatum est de intrinseca ratione subjecti; accidentalis, quando est extra illam. Ubi oportet discernere identitatem extremorum, et connexionem. Identitas pertinet ad conjunctionem, seu convenientiam et adaequationem extremorum, quae ad omnem praedicationem requiritur, connexio ad habitudinem, qua extrema ordinantur, vel essentialiter et intrinsece, vel accidentaliter et extrinsece.

Praedicatio disparata est illa quae constat ex terminis disparate se habentibus, qui non habent habitum dinem convenientiae inter se. Et bene nota quod aliud est praedicatio disparata, vel identica; aliud propositio disparata, vel identica. Propositio enim respicit veritatem et falsitatem, praedicatio habitudinem terminorum. Et potest esse praedicatio disparata et propositio vera, et inter terminos identicos potest esse propositio falsa. Ut patet in negativis: Homo non est lapis, est propositio vera et praedicatio disparata, id est inter terminos disparatos. Et ista propositio: Homo non est homo, est falsa, sed praedicatio est identica, id est inter terminos identicos, licet negative. In propositionibus tamen affirmativis, si praedicatio est disparata, propositio semper est falsa, et si praedicatio est identica, propositio est vera.

Praedicatio identica alia est identica materialiter, alia formaliter. Formaliter identica est quando ex vi significationis terminorum idem significat unus ac alter, ut si dicitur: Homo est homo. Materialiter identica est quando significationes quidem sunt diversae, sed realitas, seu entitas est eadem; ut cum dicitur: Actio est passio, album est substantia, vel corpus, quae ex parte formae significatae est disparata, ex parte autem materiae seu subjecti quod corpus seu substantia est, identica, si in eodem subjecto conveniant. Et similiter, quando duo accidentia praedicantur ratione convenientiae in eodem subjecto, ut: Album est dulce, et unum attributum de alio in Deo, ut: Misericordia est iustitia, omnes istae praedicationes sunt identicae materialiter.

ARTICULUS III.

Quomodo requirantur multa, ut aliquid dicatur universale vel commune.

Supponimus non esse idem quod aliquis terminus, vel res significata per illum, sit communis, et quod sit universalis, ut expresse docet D. Thomas, in i Sent. ad Annibaldum, distinct. xix, quaest. rv, artic. n, ad 2, ubi inquit: « Universale non est idem quod commune: differunt enim, quia commune de se non determinat an id quod communicatur pluribus sit idem numero, vel non; sed universale hoc determinat, quia nunquam idem numero est in pluribus. » Similiter, i p., q. xxx, artic. iv, ad 3, dicit: « Quod in Deo non est particulare et universale, genus et species »; et tamen, quaestio. xm, artic. ix, inter terminos communes numerat Deum. Et constat hoc in individuo vago, quod est terminus communis, ut aliquis homo} quod supponit non suppositione singulari, sed communi et determinata, et tamen non est universale, quia non potest distribui, et res ipsa significata non omnino praescindit a conditionibus individuantes, sed significat naturam communem cum modo individuationis non perfecte singularisato, ratione cuius impeditur ne sit universale, licet sit commune. Unde dicit S. Thomas, quaest. ix, de Potent., art. n, ad 1: « Quod sicut nomen quod significat naturam est commune et determinabile, ita et nomen quod significat naturam cum tali modo existendi, sicut ly aliquis homo. »

Ad difficultatem ergo propositam respondeo: Quod, ut aliquid sit commune multis, non requiritur quod habeat multa individua in re existentia, vel possibilis; sed sufficit

quod ex modo concipiendi concipia-
 turnt commiimcnhilo pluribus, d
 Ierminus sio eigniflcnnis illam natu-
 rnm dicetur terminus communis,
 Et quidem quod non requiratur plu-
 rnlitas individuorum netu exislen-
 tium aperto docet D.Thomns.vn Met.,
 lect xiii, exponensdefinitionem uni-
 vereuli» traditam a Philosopho.quod
 * universale est quod pluribus na-
 tum est inesse. - Ubi notat ideo dici
 quod « pluribus inesse nutum est,
 non quod pluribus inest. quia qua-
 dam universalisa sunl.qum non con-
 Unent sub *» nisi unum singulare,
 sicut sol et luna, sed hoc (inquit D.
 Thomas) non est quin ipsa nolura
 spocici.quantum est de se, natn sit in
 pluribus rssc, sed est aliquid aliud
 prohibens, sicut quod tota iialura
 speciei comprehendatur in uno in-
 dividuo. - 0«@ doctrina etiam de-
 servit pro naturis in quibus plura-
 lita* Individuorum est impossibilis,
 ut de angelis communiter existi-
 mnt Thomisto. et infra dicemus,
 in quwsl. de specie.

Quod Tero modus cognoscendi
 sufficiat ad conslituendum aliquid
 ut commune, sumitur ex ipso D.
 Ttioma, i pari., qua-st. xiii. ari ix,
 ubi docet: «Quod si formas simpli-
 ces cognosceremus secundum quod
 in se sunt, neque ro neque ratione
 apprehenderemus ut communes,
 seu ut communicabiles; quia vero
 apprehenduntur ad moduin rerum
 compositarum et non adaequate ul
 in sc ipsi», apprehenduntur ut com-
 municabile* quantum est ex modo
 significandi et cognoscendi, licet in
 re communicabiles non sint. » Kt
 hac ratione, lib. i Summul., cum
 multis cap. vn. diximus, quod ter-
 minus communis est ille, qui signi-
 fleat plura divisim, id est coimmu-
 nicabililer est in pluribus, vel ra-
 tione rei significato, vel ex modo
 concipiendi. Q ila boc nomen Deui
 cI terminus communis ex modo st-

gnificaudi. Quando enim ni ipsis re-
 busilnrturtnultiplicatinplurium,eum
 similitudine in aliqua ratione com-
 muni,tuncncncipiUiraliquidutcom-
 mune ex parte rei significato;
 qunmlo tamen in ro non datur mul-
 tiplicatio.nec similitudo inultorum,
 ex parte ipsius rei significato di-
 recte et per se non datur fundmen-
 tumnd concipiendam naturam com-
 munem : indirecte tamen, quia non
 repugnat talem naturam concipi
 inad.Tqunte el imperfecte, non ap-
 prehensa ratione singularitatis, sed
 solius nlnurir nd instar eorum, in
 quibus natura multiplicatur, ox tali
 modo concipiendi dicitur natura illa
 communis, et terminus illam signi-
 fleans communis,

An vero hoc solum 9ul»ioial ut
 natura aliqua dicatur universalis
 tanquam genus vel species, pr*-
 gertim univorsalilalc praedicabili et
 logica? Ad hoc dicemus infra, in
 quieslione de specie, ubi hoc Intius
 disculirlur loquendo de ongelis. In-
 terim suffleat dicere quod, ut aliquid
 sil universalalerl pra-dicabilede pluri-
 Imis, non sufficit quod concipiatur
 ut commune, semota singularitate
 quasi negative, sed requiritur quod
 ila abstrahat ab inferioribus, quod
 ctinm possit contrahi ad illa per ad-
 ditionem differentis inferioris ad
 superiorem naturam, quod non po-
 test esse sine aliqua potentialitno
 ejus quod concipitur ut contrahibile
 nd id quodconcipitur ut contrahens,
 Quod ergo natura creata Cum poten-
 tinlitate apprehendatur, non est ei
 repugnans, sed maximo convenit,
 et consequenter non repugnat uni-
 versalilas logica; divina autem na-
 tura non potest cum aliquo poton-
 tinlitate concipi, etiamsi in adaequate
 ejus perfectiones concipiantur, et
 ideo sine singularitate potest con-
 cipi ul communis, sivi non ut con-
 trahibilis et universalis,

Kt »l dicas : Quia etiam repugnat

actui puro concipi sine singularitate et ut commune multis, siquidem conceptus repraesentans solam naturam, et non singularitatem, concipitur ut multiplicabilis ex modo significandi; ergo et contrahibilis. et in potentia ad singularitatem.

Respond. negand. anteced.: Quia ut natura divina concipiatur sine singularitate non requiritur quod concipiatur cum aliqua potentialitate, sed sufficit quod non adaequate concipiatur a nobis, sed solum ejus quidditas et non ipse modus, seu singularitas; sicut concipitur natura sine personis, et unum attributum sine alio, non quia concipitur ut in potentia ad illud, cum sit actu includens illud, non tamen actu exprimens illud. Ut autem concipiatur eadem natura ut contrahibilis et multiplicabilis ad plura singularia, requiritur quod concipiatur talis natura non solum ut non exprimens, sed etiam ut non includens singularitatem ipsam, seu ut existens in potentia ad illam, quod repugnat conceptui actus puri. Et licet concipiatur ut communis multis ex modo significandi, non tamen ut multiplicabilis per contractionem et additionem differentiae contrahentis; sed ita concipitur communis ad multa ex modo significandi, quod non explicat modum multiplicationis penes potentialitatem, eo quod ad hoc ut sit universalis requiritur indifferentia ad multa, quae contrahunt et addunt ad conceptum communem, additio autem supponit deesse id quod additur illi cui additur, et hoc potentialitatem dicit; ut autem non exprimat singularitatem, et sic maneat communis sufficit conceptus limitatus, non omnia repraesentans.

Quod si instes: Ergo analogia non dicentur universalia, quia non possunt perfecte abstrahere a suis inferioribus, ita ut actu non includan-

tur in differentiis, ut dicemus infra agentes de analogia.

Et confirm.: Quia iste terminus complexus Petrus et Paulus habet vim termini communis, sumpto ly et divisive, ut diximus in Summulis, et per modum universalis distribuentis, quia confundit terminum sequentem in propositione, ut cum dico: Petrus et Paulus est animal, et tamen non praescindit ab ipsis individuis; ergo hoc non requiritur ad rationem universalis.

Resp.: Quod analogia, si sint duorum conceptuum, habent se sicut aequivoca, quae universalia non sunt, quia carent unitate conceptus; si autem habeant unum conceptum, quia non perfecte abstrahunt ab inferioribus non sunt perfecte universalia, quia non habent perfectam unitatem, sed proportionalem; sed reducuntur ad universale: cum enim universale dividatur adaequate in quinque praedicabilia, et analogum non sit genus, nec species, vel aliquod aliud praedicabile, non erit etiam per se universale. Et tamen non eo modo continet differentias inferiores in actu, sicut Deus singularitatem et attributa, quia in confuso et imperfecte, non in actu puro sicut Deus illas continet.

Ad confirm. dicitur: Quod ille terminus complexus habet vim termini communis respectu suarum partium, ex quibus componitur, quatenus illis divisive, seu cuilibet illorum applicat praedicatum, quod de ipso dicitur. Et sic, quia supponit pro quolibet illorum, dicitur habere rationem termini communis et universalis distributi, quasi in modo significandi; non tamen habet omnes condiciones termini universalis, et multo minus rei universaliter acceptae, quae per modum unius naturae abstrahit a pluribus, hanc enim naturam non significat ille terminus complexus, sed tamen suo modo

abstrahit a pluribus complexive. eo modo quo totum complexive significatum ptin onfupoobilrshitm lar- tibus, ut determinate et inoomplexe significatis.

Ultimo instabis : Quia repugnat quod Deus verus *it communi* multis, diam ex modo significandi ; nam modus significandi, si est verus, debet oonformnri modo essendi; sed repugnat esso verum Deum, qui non sit unus et singularis; ergu repugnat ex modo signifcandi vero quod accipitur ut communis.

Kt conilrm. : Quia Petrus nunquam potest concipi ut communis, eo quod essentialiter et intrinsece 1*1 singularis; sed Deus nullo magis intrinsece e*1 singularis quum Petrus; ergo magis illi repugnat concipi ut communis. Licet enim possit apprehendi in Deo unum attributum sine alio, non tamen cum opposito attributo; sicut licet possit considerari sine misericordia, non tamen cum crudelitate. Ergo licet possit considerari sine singularitate, non tamen cum communitate ad plura.

Respond. : Qu<d Deu* verus, ut utdequale cognitu* et eo inodo quo est in se, non potest concipi ut communis; cognitus nutem inadicquate et ad instar rei composita', ex modo cognoscendi concipitur ut communis, licet non ut in re communicabitis: modus nutem significandi et coguoscendi conformatur quidem modo essendi quantum ad aflinnationem et negationem, ut sit verus vel falsus; quantum ad modum autem repci-sentalionis, uon sequitur modum essendi, qui est in rebus, sed modum quo obijcitur ipsi cognitioni. Unde si intellectus concipiens modo communi iudicaret Deum esso communem, falleretur; rcprtesentando tamen et apprehendendo illum sine singularitate, adinstar rei communis, non fallitur. Unde dicit D,

Ttaoouu, i p., qumst. xm, art. ix. ad 2 :i Quod nomina non sequuntur modum essendi qui est in rebus, lod modum essendi secundum quod in cognitione nraln est, et tamen secundum rei veritatem est incommunicabile illud nomen quia videlicet in repnrsntando modus cognoscendi non remper conformatur modo essendi, nisi qinmdiu concipitur ut est in se. in iudicando autem somper conformatur inodo <<essendi. si vere iudicat. Et ita Deus repnrsrnlnur modo eommuui, sed non affirmatur esse communieabilis.

Ad eontirm. rospoud.: Quod singularitas magis esi essentialis Dro quam Pe Iro ex parte ipsius rei cognita, non tamen ex parte modi significandi. Quin Petrus signifient solam singularitatem natura, unde ex vi talis nominis non potest concipl ut communi». Deu» autem non significat directe singularitatem, s<d naturum divinnm. eui essentialiter convenit singularitas, sicutet alia attributa, a quibus tamen ratione iiiad.vqwili conceptu» proscindit Unde dicit D. Thomas, t p., qua>sl. xm, a t. ix, ad 2, quod Iv Deu* est nomen appellativum, et non proprium. » Kt art. vni, dieil • quod est nomen natura' •; non ergo est nomen singularitatis, licet illa natura singularis sit in se. Neque hoc est apprehendere nnturn cum opposito sibi, quia non attribuitur illi communitas, qua est oppositum singutnrntntis. sed ex modo cognoscendi sine singularitate repmwnUtnr mi modum rei communis: uon l'itost autem ex modo cognoscendi sequi in Deo crudelitas; sed, si apprehenditur in Deo, est quia attribuitur illi tutis furina, quod somper est falsum.

ARTICULUS IV.

Quomodo verificentur praedicationes in concretis et abstractis substantialibus.

In praesenti tria sunt certa apud auctores. Primum est quod tam in concretis substantialibus, quam accidentalibus, concretum bene praedicatur de concreto, ut: Homo est animal, homo est albus. Secundum est quod abstracta non praedicantur vere de concretis, nec concreta de abstractis ex vi modi significandi, ut S. Thomas late docet, cap. m de Ente et Essentia, et sumitur ex i p., q. m, art. m; licet aliquando identice verificentur, ut in divinis est idem Deitas et Deus, Paternitas et Pater, et in transcendentibus idem est unitas et unum, entitas et ens; unde dicit D. Thomas, quaest. xxi de Veritate, art. iv, ad 4, quod formae generales non uno modo dicuntur; non enim dicitur ens solum id quod est, sed etiam id quo aliquid est; atque ita tam in abstracto, quam in concreto praedicatur ens, et formae transcendentes, tam de concretis, quam de abstractis. Tertium est quod in accidentibus praedicata superiora praedicantur de inferioribus /' in abstracto, ut: Albedo est color, est qualitas, etc.; quia in accidentibus abstracta significant totam essentiam et intrinsecam rationem, accidentia enim secundum se non sunt nisi formae. Unde dicit S. Thomas, cap. vii de Ente et Essent., quod accidentia concrete dicta non ponuntur in praedicamento sicut species vel genera, ut album vel musicum, nisi per reductionem; sed solum secundum quod abstracte significantur, ut albedo, musica. Et de eodem videri potest Opusc. xlii, c. xix; et q. m, de Veritate, art. vii, ad 2.

Et fundamentum omnium istorum ex hoc tantum pendet quod praedicatio debet fieri secundum applicationem totius ad totum: cum enim unum affirmatur esse aliud, praedicatum non debet minus continere quam subjectum, vel e contra, quantum est ex modo significationis; et ideo quando utrumque est concretum, utrumque significatur ut totum, et ita recte identificantur per praedicationem. E contra vero abstractum respectu concreti se habet ut pars, quia abstrahit ab illo non sicut superius ab inferiori, sed sicut formale a materiali, et forma a subjecto; unde non potest inter abstractum et concretum fieri adaequatio, quia omnis pars est minor toto, nisi forte sit transcendens, quia tunc imbibitur in omni toto et in omni parte, et ita non se habet ut pars respectu concreti. Solum in ista praedicatione excipitur quantitas de qua in abstracto praedicatur quantum, dicitur enim quantitas quanta, seu extensa. Quod ideo est quia quantitas etiam separata a subjecto habet partes, ut constat in Eucharistia; habens autem partes dicitur extensum et quantum, et sic de quantitate bene praedicatur quod est quanta. Ac denique, ex eodem fundamento constat quod abstracta accidentium recte praedicantur de similibus abstractis, quia accidentia abstracta dicunt totam rationem, quae in accidentibus invenitur, et sic per modum totius praedicantur.

Duo ergo solum supersunt dubia. Primum.: An praedicatio abstracti de concreto, in substantialibus, sit vera secundum se, et solum ex defectu modi significandi sit falsa? Secundum: Utrum in abstractis substantialibus sit vera et formalis praedicatio superioris de inferiori, ut cum dicitur: Humanitas est animalitas.

Ad primum: Quidam existimant

pradieatiim substantiale in abstracto 'ero pnrdrnri do inferioribus, non tamen complete et adaequato, et sic quantum «t ex «* vera pradicari de inferioribus in concreto. Ita Murtine», disp. m in Porphy., qua'st. i. Fundamentum est: Quia illdraetiim. licet significetur ut pars, re ipso tamen est idem cum toto; sed veritas prndicationis solum habet pn> objecto unitatem et identitatem a parte rei, qua* eat in ipsi* extremis; ergo ex vi terminorum talis praedicatio vera est. Ca'terum non predicatur completo et adaequato, quia tunc completo et adaequato esi pndirnllo cum pndicatum dicit, vel non excludit quidquid wt in subjecto. Abstractum autem non dicit totum quod est in subiecto, cum significetur ut pars, concretum vero ut totum; ergo non complete predicatur. Atque ita hsc pndicatio: Homo est humanitas, non verificetur (ut ipsi dicunt) pro substituto, id esi pro ipso supposito, seu subjecto, quod est homo, sed pro constituto, id eat pro ipau natura, quod identidcalur cum homine.

Oppositum tamen deducitur ex D. Thoma, qui ncl veritatem propositionum non solum requirit identitatem ex |Hirto rei significata*, sed etiam ex parte modi significandi, ut patet iu i p., q. xxxix, ari. iv et v. Et expresse excludit hanc praedicationem humanitalis de homine, i p., q. ni, ari. m; et de Ente et essent., c-m, in fine; et Opuso. LXIX, lcci. II, semper eadem utens ratione, quiu scilicet concretum, ut homo, includit in suo conceptu, seu non excludit aliquid quod non includit humanitas: dicit enim humanitas id pro eis quo homo e9t homo, concretum autem, scilicet homo, dicit id quod habet humanitatem; non est autem inconveniens quod habens humanitatem Imheat aliquid aliud quod humanitas non sit, ergo et ali-

quid de quo humanitas non prodicetur; et ideo non fundant veritatem, neque praedicationem ista extrama.

Sed dicunt S. Thomam solum negare praedicationem formalem et quasi completam, non fundamentalem et px parte identitatis extremorum; hoc enim solum respicit iudicium verum. Sed contra urge ipsa ratio !>. Ttionue, quin ad fundamentum veritatis requiritur identitas cum omni illo de quo aliquid predicatur: nam si habent identitatem cum aliquo et non cum alio, pro ea porto qua non habet, redditur disconveniensi cl irieongriB prodicatio, et consequenter falsa, nam ad falsitatem, cum sit mulum et defectus, sufficit ex una parte deficere. Et ideo S. Thunnis dixit, i p., q. m ci tato, quod homo et humanitas non sunt omnino idem, atque adeo ex ea parto qua non sunt idem, praedicatio claudicat

Et ut hoc amplius penetres, adverte quod fundamentum veritatis non est identitas prout solum invenitur in re quomodocumque, sed quod, elinm il obijcitur intellectui, sub ea ratione obijciatur, qua identificantur extrema, non sub illa sub qua non identilicantur; alioquin variatur appellatio et praeisio. Videmus enim quod nimirum et homo ideitificantur in re, et tamen animal dicitur genus, et homo non dicitur genus, quin hoc praedicatum non convenit illis quatenus identificantur, sed quatenus virtualiter proscinduntur, et sub praeisio obijciuntur intellectui. Ei similiter dicimus quod l'aler generat, et essentia divina non generat, licet ideitificentur Pater et eeeentia. Ita ergo, ut verificetur praedicatio humanitatis de homine non sufficit quod humanitas et homo idenUBcentur quomodocumque, sed quod obijciantur [irudiealioni ut identificato,

et non sub praecisione qua unum praescindit ab alio. Ut autem significatur nomine humanitatis in abstracto, objicitur sub abstractione et praecisione ab homine in concreto, et ut pars illius, et non omnino idem cum omni eo quod includit concretum hominis; ergo non datur fundamentum ex parte rei ad veram praedicationem, sicut non datur fundamentum ut vere dicatur: *Essentia generat*, licet sit idem cum *Patro*, qui generat. Et sicut non potest ullo modo admitti quod *essentia generat*, explicando pro substituto seu supposito, sed non pro constituto, id est natura, licet in re suppositum essentiae generet, quia ex modo significandi id non dicitur; ita non valet e contra quod *humanitas est homo* pro constituto, id est pro natura, licet non pro substituto, id est pro supposito, quia ex modo significandi *homo* non solam naturam significat.

Unde solvitur fundamentum contrarium. Licet enim *humanitas* et *homo* sint idem ex parte naturae, praescindunt tamen et distinguuntur secundum modum significandi et concipiendi, et ideo non habent fundamentum ut praedicentur quatenus stant sub tali modo significandi, sicut de hac propositione: *Essentia divina generat*, dictum est.

Ad secundum dubium: Aliqui sentiunt illas praedicationes, in quibus abstractum substantiale de abstracto substantiali praedicatur, esse falsas; quia existimant abstractum non solum abstrahere a concreto, sed ab omni alia ratione, quae non sit formaliter ipsa forma abstracta. *Humanitas* enim dicit praecise id quo *homo* est *homo*, unde non includit etiam implicite aliud quam quod explicat sub ista abstractione; et sic non continet aliud abstractum, de quo praedicetur, quia ubi est abstractio formalis nullo modo

includit id a quo abstrahit, sed facit quasi appellationem et reduplicationem formae abstractae.

Nihilominus resp. per distinctionem, quod formae abstractae possunt teneri vel specificative, vel reduplicative. Primo modo solum explicant naturam cum omni formali constitutivo sub abstractione tanquam sub modo essendi. Secundo modo explicant et reduplicant officium abstractionis formalis. Et primo modo potest una forma abstracta communis praedicari de aliqua minus communi, etiam in abstracto, ut dicendo: *Humanitas est animalitas*, vel in exemplo *Philosophi*, *vu Met.*, *lect. xii*, apud D. Thomam: *Quod scissio pedis est quaedam pedalitas*. Si vero sumatur secundo modo, non potest verificari praedicatio abstracti de abstracto. Ratio primae partis est, quia istae formae in abstracto de aliquo praedicantur; haec enim est vera: *Ista animalitas est animalitas*, haec *humanitas est humanitas*; ergo etiam haec erit vera: *Humanitas est animalitas*,

Anteced. constat: Quia Verbum divinum assumpsit aliquam humanitatem in singulari; ergo est verum dicere quod haec *humanitas Verbi* est *humanitas*, et haec *animalitas* quam assumpsit est *animalitas*.

Gonseq. vero patet quia, si est verum dicere: *quaedam animalitas est animalitas*; ergo descendendo sub illa poterit ostendi aliqua *animalitas*, quae est *humanitas*: nam una ex animalitatibus est *humanitas*, et alia *equinitas*. Ergo sicut aliqua *animalitas est animalitas*, ita et *humanitas est animalitas*, quia *humanitas* quaedam *animalitas* est: *animalitas enim*, quae est in homine, *natura hominis* est, et consequenter *humanitas*. Et idem dicimus de hac: *Petreitas est quaedam humanitas*, dummodo nomine *Petreitatis* non suppositalitas intelligatur, sed sin-

gularitas humanitatis; suppositum enim a natura distinguitur.

Et confirm.: Quia humanitas, et quaelibet forma abstracta, habet aliqua praedicata essentialia ex quibus constat: significat enim id, quo homo est homo; homo autem est homo per praedicata essentialia; ergo illa includit humanitas; ergo debent verificari de illa et praedicari de illa, siquidem illi conveniunt; alioquin darentur aliqua praedicata vere convenientia alicui, de quo praedicari non possent.

Secunda vero pars conclusionis constat manifeste, quia ubi intervenit appellatio et praecisio, quantumvis detur identitas in re, non sequitur praedicatio; sicut, licet animal et homo sint idem, tamen animal sub praecisione animalis est genus et non homo; et licet justitia in Deo sit misericordia, tamen non est verum dicere quod attributum justitiae reduplicative est attributum misericordiae. Similiter ergo, licet humanitas sit animalitas, tamen ratio unius reduplicative non est ratio alterius: falsum est enim dicere quod ratio qua aliquid est homo est animalitas; alioquin ubicumque esset animalitas, esset homo. Et idem potest inveniri in abstractis accidentium, si cum hac praescisione abstrahant.

Et per hoc patet ad fundamentum oppositum, quod confirmat hanc secundam partem. Et quando dicitur quod forma abstracta neque implicite includit id a quo abstrahit. Respond.: Id verum esse; sed tamen forma abstracta solum abstrahit a suo concreto et materiali subjecto, non a suis predicatis essentialibus, consideratis etiam in abstracto.

Et si instes: Haec est bona consequentia: Humanitas est id quo homo est homo, et humanitas est animalitas, ergo animalitas est id quo homo est homo; consequens est fal-

sum, ergo aliqua ex praemissis: non major, quia est definitio humanitatis, quae solum dicit id quo homo est homo, ergo minor erit falsa.

Respond.: Variari appellationem, quia minor verificatur specificative solum et sine ulla appellatione, major autem verificatur sub appellatione et praecisione, non quidem ipsius definitionis, sed ipsius definiti. Quia quando dicitur: Id quo homo est homo, significatur humanitas sub conceptu et reduplicatione suae praecisionis, id est sub ea ratione, qua praecise respicit suum constitutum formaliter: homo enim humanitate est homo, et humanitate non est animal, licet animal et homo sint idem. Et ita quando dicitur: Humanitas est quo homo est homo, facit hunc sensum: Ratio humanitatis, ut distinguitur ab animalitate est id quo homo est homo, id est ut respicit hominem sub formalitate constituentis illum in ratione hominis; sic licet includat animalitatem, non tamen sub illius ratione constituit.

Quod si adhuc objicias: Quia D. Thomas essentiae significatae per modum partis, ut humanitas, negat quod conveniat ratio speciei, vel differentiae, ut patet in iv cap. de Ente et Essent. Et universaliter docet non esse in genere quasi directe nisi quod habet naturam completam; et sic manus et aliae partes non sunt in genere, ut patet in in, dist. vi, quaest. i, art. i, ad. 1; constat autem quod humanitas et reliqua abstracta significantur ut partes. Ac denique expresse dicit quod humanitas neque est genus, nec species, in i, dist. xxi, quaest. i, art. i, in corpore. Ergo falso dicimus quod praedicatur de aliquo, cum non sit universale.

Respond.: Sensum D. Thomae, in primo loco, solum esse quod abstracta non habent rationem generis et

speciei respectu suorum concretorum, de quibus non praedicantur; noii tamen negavit D. Thomas quod abstracta de aliis abstractis praedicari non possint, tanquam superius et inferius. Et licet hoc etiam modo possemus explicare alia duo loca, addimus tamen solum velle D. Thomam quod partes et reliqua entia incompleta non sunt directe in praedicamento; non tamen negat quod possint esse reductive. Et eodem modo humanitas in quantum significatur per modum partis non est genus vel species directe, sed reductive. Vel etiam in tertio loco sumit humanitatem sub reduplicatione et praecisione, sicut dictum est in secunda parte conclusionis; sic enim non est genus vel species, quod praedicetur, vel de quo praedicetur aliquid.

ARTICULUS V.

Quomodo verificeniur praedicationes in concretis et abstractis accidentibus.

Plura quae de accidentium concretorum definitione dicenda sunt, in quaest. vii, de genere, disputabimus. Nunc solum quid concreta ista et abstracta accidentium sint, et quomodo praedicentur, indicandum est.

In concretis ergo accidentium tria consideramus, scilicet subjectum quod recipit formam, et ab ea denominatur, quod aliqui vocant substitutum; formam quae in subjecto recipitur, illudque afficit et denominat, et tandem compositum, seu conflatum illud tertium ex his resultans, quod aliqui vocant constitutum. V. g. in albo, possumus accipere ipsum pro subjecto quod denominatur, et pro conflato, seu composito ex subjecto et forma, ubi

etiam forma ipsa, quae est albedo, includitur.

Aliqui ergo apprehendunt ista concreta accidentium longe diverso, aut inverso ordine a communi modo sentiendi. Communiter enim existimant auctores abstractum accidentium esse ipsam formam accidentalem, sumptam sine aliqua connotatione, vel significatione subjecti habentis illam. Concretum vero esse ipsum accidens, ut connotans subjectum habens illud. Similiter ex subjecto et accidenti non resultare unum ens per se, seu quidditatem unam, sed ens per accidens. Denique ipsum concretum accidentis, v. g. album, non significare directe ipsum aggregatum, seu constitutum ex subjecto et accidente, sed significare formaliter ipsammet formam, connotando in obliquo subjectum, quod habet illam. Contra quod auctores isti dicunt ipsam formam accidentalem proprie non esse id quod est abstractum respectu subjecti, v. g. quod albedo non est abstractum respectu habentis illam; sed in albedine illud esse abstractum, quod est ratio qua albedo est albedo, v. g. albedinitas, vel quid simile; et sic distinguunt concretum physicum et metaphysicum, et similiter abstractum; et physicum dicunt concernere subjectum in quo est forma, metaphysicum concernere formam et rationem formae. Secundo censent accidens abstractum etiam praecise sumptum vere praedicari de concreto, quia identificatur cum illo, non tamen complete et adaequate, sicut art. praeced. de abstractis substantialibus dictum est. Tertio concretum accidentis posse sumi pro constituto, vel pro substituto, Et quidem constitutum, quod est resultans ex forma et subjecto, dicunt praedicari de suis inferioribus quidditative, tanquam primum vel secundum

praedicabile; pro substituto autem, id est pro subjecto habente formam, praedicari de his quae habent formam denominative, et ut quantum praedicabile. Constitutum autem non praedicari de subjectis quibus inhaeret forma, quia sic praedicaretur totum de parte, cum illud constitutum resultet ex forma et subjecto. Et hoc constitutum dicunt esse definibile, quando definitur concretum accidentale, neque esse ens per accidens, sed per se, utpote unica definitione definibile. Et distinguunt inter aggregatum et compositum. Et aggregatum, inquiunt, est ens per accidens, quia non dicit aliud quam ipsas partes, scilicet subjectum et formam, aggregatas et conjunctas; compositum vero est illud quod resultat ex conjunctione partium.

Nihilominus, quod attinet ad rationem definibilem istorum concretorum, dicemus in quaest. vii, sequenti. Quod vero abstractum accidentium non possit vere praedicari de concreto, ex dictis in praecedenti articulo manifeste constat; cum abstractum significetur per modum partis respectu sui concreti, quod habet rationem totius. De illa vero distinctione inter concretum physicum et metaphysicum non est multum curandum: nam revera constat formam accidentalem significari in abstracto respectu sui subjecti, ut loquitur D. Thomas, i-ii, quaest. liii, art. n et iii; et in cap. vii, de Ente et Essent., circa finem; et Opuscul. xlii, cap. xix; et vii Metaphys., lect. i. Et apud Auctores nihil est notius quam quod albedo dicatur abstractum respectu albi, quod est concretum, quia illud dicitur concretum quod significat formam connotando id quod habet illam, quod propriissime reperitur in subjecto physice recipiente albedinem, vel aliam formam accidentalem. Quod vero dicatur concretum meta-

physicum ipsa forma respectu rationis formae, valde impropria locutio est. Licet enim forma accidentalis dici possit composita ex genere et differentia, quia ponitur in praedicamento, non tamen ipsa forma dicitur concretum, seu habens rationem formae; siquidem id quod constituitur in genere, seu praedicamento accidentis ex genere et differentia forma quaedam est accidentalis, non ergo est proprie concretum habens formam, vel rationem formae, forma enim ut forma concretum non dicit, quod proprie appellatur ipsum habens talem formam.

Restat ergo ut videamus in praesenti duo: Primum est. An illud constitutum, seu resultans ex subjecto physico et accidenti sit ens per accidens? Secundum: Quomodo praedicatio accidentis concreti verificetur respectu sui subjecti, quod denominat, et respectu sui constituti, de quo essentialiter praedicatur; haec enim praedicatio est denominativa: Corpus est album, ista vero quidditativa: Album est coloratum, hoc album est album.

Et quantum ad primum, sententia D. Thomae apertissima est: ex accidenti et subjecto physico in quo recipitur, non resultare aliquam quidditatem per se, sed ens per accidens, ut constat ex cap. vu, de Ente et Essent., circa principium: « Ex accidenti, inquit, et subjecto non fit unum per se, sed unum per accidens, et ideo ex eorum conjunctione non resultat essentia quaedam, sicut ex conjunctione formae cum materia. » Et idem expresse habet in Opuscul. n, quod est compendium Theologiae, cap. ccxi. Sed, quod caput est, in vii Metaphysic., lect. m, ponit S. Thomas ex Philosopho istammet quaestionem in terminis; inquit enim sic: « Sicut quoddam compositum est ignis ex

materia et forma substantiali, ita est quaedam compositio ex substantiis et accidentibus, et ideo perscrutandum est, cum aliqua sit definitio substantiarum compositarum ex formis et materiis, si etiam cujuscumque istorum compositorum ex accidentibus et subjectis est ratio quod quid, id est si habent definitionem, quae est ratio significans quod quid erat esse, et iterum si est in eis hoc ipsum quod quid, quod significat definitio, id est si habent aliquam quidditatem, sive aliquid quod potest respondere ad quid. Sicut hoc ipsum quod est albus homo est quoddam compositum ex subjecto et accidente, utrum scilicet albo homini sit quod quid erat esse, in quantum hujusmodi. Et quia forte aliquis posset dicere quod albus homo sunt duae res et non una, ideo subjungit quod hoc ipsum, quod dico homo albus, habeat unum nomen, quod causa exempli sit vestis, et tunc quaestio erit de isto uno, scilicet de veste, utrum habeat quod quid est, ut possimus dicere quid est vestem esse. Tunc enim sicut hoc nomen homo significat aliquid compositum, scilicet animal rationale, ita et vestis significat aliquod compositum, scilicet hominem album.»

Ecce quaestionem a D. Thoma propositam ex Aristotele, quae inquit de constituto, seu composito ex subjecto et accidente. Solvit autem eam difficultatem D. Thomas, ex verbis Philosophi, sic : « Dicit ergo primo quod hoc ipsum quod dico albus homo, sive vestis/quae hoc ponitur significare, non est aliquid eorum, quae dicuntur secundum se, imo est aliquid eorum, quae dicuntur secundum accidens, hoc enim quod est homo albus est unum per accidens, non per se. » Quod ibi late prosequitur, ostendens quod illud conjunctum ex subjecto et accidente est

unum per accidens. Quare in D. Thoma, perspicuum est non esse unum per se, sed per accidens, neque definibile unica definitione tanquam una quidditas. Loqui autem de constituto et non solum de aggregato, ut plures res, similiter de substituto, seu subjecto, manifestum est ex ipsis verbis, ubi loquitur de composito ex accidente et subjecto, non ut duae res tantum, et hoc compositum dicit esse unum per accidens. De ipso autem subjecto, seu substituto subdit D. Thomas : « Hoc quod est album non habet quod quid erat esse, sed solum hoc de quo dicitur, scilicet homo, vel homo albus. » Igitur secundum D. Thomam ipsum subjectum, seu substitutum, scilicet illud de quo dicitur, significat aliquid et habet quidditatem, non vero ipsum constitutum ex accidenti et subjecto.

Ratio autem hujus non est difficilis, quia illud constitutum ex accidente et subjecto constat ex rebus diversorum praedicamentorum, scilicet substantia et accidente : haec autem non possunt convenire in unam quidditatem et definitionem, quia definitio et quidditas constant ex genere et differentia. Ubi autem sunt plura praedicamenta, sunt plura genera, praedicamentum enim est series generum et specierum; et diversa praedicamenta diversa genera et differentias habent, et consequenter diversas species, seu quidditates ; ergo ex rebus diversorum praedicamentorum non componitur una quidditas et unum definibile, constans ex uno genere et differentia; ergo est per accidens. Plura vide inf., q. vii, art. iii, quomodo accidens in concreto definiatur.

Quantum ad secundum, scilicet quomodo verificatur praedicatio accidentis in concreto, tota difficultas est in explicando quomodo possit habere identitatem cum eo de quo

priedicalur, sino qua pnedicatio vera non datur. Ad hoc ergo:

Hbspondko PRIMO: Verum Mae quod constitutum, seu compositum ex subjecto et aridente non praedicatur de ipso subjecto, seu constituto. sed solum ipsum accidens in concreto. — Quod nflirmit l» Thomas. vn Uetaphysicorum. Icct m, § FjdudH. etc. Ubi inquit: Non solum hoc quod est esse album non esi quod quid esi superficie, sed neque ipsum compositum ex utrisque, scilicet superficie et albedine, quod est esse superficiem albam, vel esse superficie alba; quidditas enim, seu essentia superficie alba non est quidditas. vel essentia superficie. Et si qtuertur quare? Responderi potest: quia hoc adest ei. id est cum dico superficiem albam, dicitur aliquid quod adhaeret superficie tanquam extrinsecum. et non tamen intrans essentiam eius. » Ubi rationem insinuat quare non possit pndicari de ipso subjecto ipsum mnstitui in: quia scilicet in constituto importatur aliquid quod non [*ote] Intrare quidditalem, nec identitari cum subjecto, scilicet accidens, quod a subjecto distinguitur. Ubi autem non est identitas pndicatur cum subjecto, priedicatio non est vera, etiam si utrumque significetur in concreto.

Skcmki HKsroDKO : Quod accidens in concreto, cum in recto importet formam, et in obliquo subjectum, potest pndicari de aliquo, vel quia habet ideitatem cum illo ex parte forma-, vel quia habet identitatem ex parte subjecti ronnolati, et quando identificatio fit ratione forma- pruedicatio est essentialis, ut si dicas : Album est coloratura, album est segregativum visus. Quando vero identificatio fit ratione subjecti connotati, priedicatio est accidentalis et denominativa, ut si dicatur : Homo e* l albus, ly nlbus idon-

tificatur eum homine, ratione subiecti quod connotat, importat enim habens albedinem, habens autem albedinem identifiatur cum homine. — Et hac ratione dicit D. Thomas, i part., quast. xm, nrt. xn. quod in qualibet propositione nffirmativam vera oportet quod praedicatum et subjectum significant idem secundum rem aliquo modo, et aliquo modo diversum. Et hoc patet, tam in propositionibus essentialibus, quam accidentalibus; manifestum est enim quid homo et albus sunt idem subjecto et differunt ratione (id est essentia), alia est enim ratio hominis, alia ratio nrtii. Et vu Metaph., lect. v. Secundum quod in alio intelligitur homo, homo et homo albus sunt idem, et ratione huius, Inquit, quod priedicatur, seu dicitur unum de alio. Prantatio ergo accidentalis est quidem totius de toto, wd fundatur in identitate, ac unitate subjecti, quod de materiali et connotato importatur in accidenti concreto. Sic enim datur sufficiens identitas ad praedicationem accidentalem et deiominativam, in qua non datur identitas secundum quidditatem seu rationem forma*, sed secundum denominationem et rationem subjecti.

At vero si de concreto accidentis prodicatur aliquid, quod habet connexionem et identitatem cum ipsa forma, tunc priedicatio erit essentialis; quia enim albedo essentialiter esi color, ideo cum dicitur : Album est coloratum, rssentialis pndicatio fit, quia fundatur in connexionem et identitate ipsius praedicati cum forma, nam etiam in ipsis accidentalibus interveniunt pradiicta quidditativa, quidquid autem quidditativum est ipsi fornue universali in abstracto, etiam debet esse quidditativum ipsi fornue in concreto. Quod si aliquando subjectum ponitur in definitione accidentis, non ponitur tanquam

praedicatum quidditativum intrinsecum, sed ut quid extrinsecum, ad quod dicit habitudinem ipsum accidens. Et ideo vocatur definitio per additionem, ut dicitur in Metaphysica, lect. iv, apud D. Thomam. De quo amplius dicemus q. vii, de Genere.

Solvuntur Argumenta.

Primo objicies: Concreta accidentium ponuntur a Philosopho in praedicamentis; ergo non important aliquid ens per accidens, sed per se, siquidem ens per accidens, cum non sit unum, non ponitur per se in praedicamento, ut diximus; sed non potest poni in praedicamentis accidentium tale concretum pro substituto, sive subjecto, quia hoc est substantia affecta accidente, nec pro forma solum, quia sic esset abstractum; ergo pro tertio constituto ex accidente et subjecto. Primum antecedens constat ex Philosopho, v Metaphysica, c. iv: « Secundum se (inquit) dicuntur quaecumque significant figuras praedicationum. » Numerans autem istas figuras inquit: « Quod alia significant quantum, alia quale, alia ad aliquid etc. » Ergo secundum Philosophum compositum ex accidente et subjecto sumitur tanquam ens per se positum in praedicamento.

Resp.: Philosophum in illo textu sumere concretum ratione formae, sicut ipse dicit, in cap. de substantia, quod « album solam qualitatem significat. » Unde alia numerat ibi in concreto, ut quantum, quale etc., alia in abstracto, ut facere, pati, ubi etc. Et in vi Metaphysica, text. xvi, lect. iv, apud D. Thomam, eadem praedicamenta numerat in abstracto, dicens: « Quod ens, hoc quidem hoc aliquid, aliud vero quantitatem, aut qualitatem significat. » Et in m Topic., cap. i, dicit: « Quod justum non ponitur in praedicamento, sed justitia »; et ita docet D. Thomas,

quod accidentia in abstracto ponuntur directe in praedicamento, Opusculum xlii, cap. xix; et cap. vi de Ente et essentia, in fine. Non ergo constitutum ex subjecto et accidente ponitur in praedicamento, sed si concretum ponitur, est ratione formae.

Secundo objicies: Forma accidentis et denominat aliquid et constituit; ergo ex illa et resultat aliquid denominatum et aliquid constitutum. Denominatum autem est ipsum subjectum, seu substitutum, hoc enim ab albedine denominatur album, sed non constituitur albedine, non enim est idem constitutio subjecti, verbi gratia hominis, et nobis; id ergo quod denominatur non constituitur forma accidentis; ergo debet designari aliquid quod tertium, quod constituatur tali forma, et hoc erit album pro constituto. Qui discursus videtur elici ex Philosopho, v cap. Categoriarum, ubi inquit: « Quod eorum, quae sunt in subjecto, nomen quidem de subjecto nihil prohibet praedicari, rationem vero impossibile est praedicari »; ergo subjectum denominatur, non constituitur accidente. Et similiter i Physic., cap. m, inquit: « Quod si id, quod proprie est, scilicet substantia, idem etiam sit album, albi autem essentia non est, ut proprie sit »: ergo essentia albi aliud est a substantia quam denominat, scilicet illud constitutum, quod ex albedine et subjecto resultat.

Et confirm.: Quia illud vere et proprie praedicatur, quod non solum est unum cum subjecto, sed explicat omne quod est in subjecto; sed concretum accidentis sumptum pro constituto explicat tam subjectum, quam formam; ergo vere praedicatur de suo inferiori.

Respond.: Formam accidentis constituere quidem aliquid, sed non quod sit ens per se, seu quod quid, ut dicit Philosophus, sed quod sit ens per accidens, seu quale quid, ut

in rn Met., lex. xii, lect. ni, apud D. Thomam dicitur. Qunrc respectu subjecti cui inhaeret tribuit denominationem, non vero rationem ipsam, seu quidditatem; et ideo dicit Philosophus praedicari nomen (idesl denominationem) non rationem (id est quidditatem) do subjecto. Constituit ergo eum subjecto non quidditatem, vel unum esse quod sit aliquid, sed esse quod sit aliquale, unde non sequitur quod constituit unum tertium per se, sed unum tertium, quod est qualequid, seu ens iier accidens, ut dictum est.

Kt nd textum Philosophi, ex i Pliy sic., resp.: Sensum esso plnnum, quod album non est id quod vere est, id est quidditas ejus non est substantia, quo vere est id quod est, sed essentia ejus est quale, quod est aliqual. Inde tum en non sequitur quod album sit tertium constitutum per se ex subjecto et obiecto, sed sit ipsum subjectura ut aliqual, quod est ens per accidens.

Ad conf. resp. t. Quod illud lotum constitutum ex subjecto et accidente, cum sil ens per accidens, poterit praedicari de alio ente per accidens, de qua praedicatione hic non loquimur. Quod si aliquando tll praedicatione per se inter concreta accidentia, ut si dicas: Album est coloratum, perscitas illa attenditur ratione forma*, quat praedicata quidditativa habet, non ratione tertii constituti.

Ultimo arguitur: Concreta accidentia recte definiuntur per res diversorum praedicamentorum; ut cum dicitur: album est corpus disgregans visum; talis enim definitio recte explicat suum delinimn; ergo tale concretum est deliubile; et ibi ponitur subjectum loco generis, et forma accidentis loco differenti*, ut cum dicitur: Simum est nasus curvus. Vel ergo est ens per accidens,

vel per se: si ens per accidens, ergo illud est definibile unica definitione; si ens per se, ergo jam datur ens per se compositum ex rebus diversorum praedicamentorum, dummodo unum se haberi ut subjectum, aliud ut actus et forma. Imo ipsum accidens in abstracto etiam defluit per re* diversorum praedicamentorum, scilicet per subjectum. In obliquo et formam in recto; ut cum dicitur: Similis est nnsi curvitas, ut smpe dicitur l». Thomns, locis citatis ex vn Met.

Kt confinn: Quia ens per accidens est illud quod non potiori unica generatione generari. sed pluribus; album autem, vel calidum, aut aliud accidens in concreto possunt unica generatione generari; ergo tale concretum non est ens per accidens, tonseque est bona. Maj. autem et min. sunt expressio Philosophi, vi Met., texti, iv, lect. n, apud D. Thomam Solum ergo erit ens per accidens, quod est aggregatum plurium, sicut acervus lapidum.

Reepond. ex I). Thoma, vn Met., lect. iv; et de Ente et Essent., cap. vn. in principio: Accidentia, quando definiuntur per subjectum, sive in abstracto, sive in concreto definiri per additionem, id est per aliquid quo! additur extra conceptum essentia, scilicet per subjectum, quia ab illo dependent accidentia; sed talis definitio quae includit res diversorum praedicamentorum non est per se una. id est explicativa unius quidditatis, sed est una per additionem, includens aliquid extra proprium genus. Kt quando dicitur quixi perfecte explicat suum definitum; respondet.: Quod perfecte explicat per additionem, non per solam essentialem et quidditativam definitionem. Et ilaonsper accidens erit definibile unica definitione per additionem, non unica simpliciter.

Vel secundo dicitur: Quod tala

concretum, si per se definitur, erit ratione solius formae, et tunc subiectum secundum se et absolute non intrat definitionem, sed ut formatum ipsa forma accidentis secundum gradum genericum talis formae ad ipsammet secundum gradum specificum. Et sic, cum dicitur : Album est corpus disgregativum, non intelligitur corpus absolute, sed ut coloratum, et sic explicat rationem generis ; ponitur autem ly corpus ut substantans, non ut intrans quidditatem albi.

Et proportionaliter dicendum est, et applicanda utraque solutio definitioni accidentis in abstracto, quando in ejus definitione ponitur subiectum in obliquo. Quare ex rebus diversorum praedicamentorum non potest constare unica definitio quasi ex intrinsece componentibus, bene tamen ut extrinsece terminantibus, aut causantibus ; sicut potentia et actus definiuntur per ordinem ad objectum, non tamen illud quod re-

sultat ex accidente et subiecto per se est definibile, ut dictum est.

Ad conf. resp.: Ens per accidens dici multipliciter, ut dicitur in v Metaphys., lect. ix, apud D. Thomam; et vi Metaphys., lect. n : aliquando quidem per concursum accidentalem ex parte subiecti, seu causae materialis et formalis, quia forma est accidens; aliquando per concursum per accidens ex parte agentis. Exemplum primi, ut homo albus; exemplum secundi, ut quod aedificator sit medicus. Quae ergo sunt per accidens ex parte agentis non fiunt unica generatione, sed pluribus, quia plures formae disparatae supponuntur in agente, et de his ad litteram loquitur Philosophus; quae vero sunt per accidens ex parte subiecti et formae tantum, si sit una forma, poterit unica generatione fieri, sed accidentali et secundum quid, non simpliciter una, sicut cum fit album vel musicum unica generatione accidentali.

EXPLICATIO TEXTUS

ISAGOGIS PORPHYRII

Liber Praedicabilium «impliciar appellatur Isagogs.id <sl introduc- tio, quia deservit nd percipienda praedicamenta,a quibus Logica Aris- totelis incipit. Kl quia Logica eat prima inter cietems scienti a* oralinn acquisitionis, ideo introductio ad ipsam, absolute et .l'impliciter nomi- natur introductio.

In hac ergoinlductione declarat Pnrphyriusquinquaovocssignifiean- te* qu i nque pra-d Icabilia, id e*t qu i li- que modw quibus univeraale pra>di- c.nri potcat,scilicet genusjpeeie*dif- ferentia, proprium et accedens; qui- bus ipsa praedicamentorum orali na- tio et series integratur. De qua divi- sione, et quomodo ad praedicamenta ordinentur seq. qmest. dicturi su- mus, et aliquid in prou-mio hujus operis attigimus.

Distribuitur libellus iste in tres paries.In prima punit praefationem, in qua explicat intentionem suam. In secunda, per singula capita sin- gula praedicabilia Inetal et expli- cat. In tertia, quat ultimo cnp. con- tinetur,omnia Inter se confert, et quomodo inter se convenient, aut differant discernit.

Summa prsefalbtinh.

In hac praefatione, Porphyriusduo fgpit. Primo, quid sit intentum et

scopus hujus operis proponit. Se- cundo methodum, quam alienatu- rus sit, ostendit. Do primo inquit propositum sibi esse tractam de ge- nere. specie, differentia, proprio et accidente, eo quod hujusmodi ratio- num notitia maxime conducat ad praedicamenta et alia, qu« in Logi- ca traduntur, abstinendo tamen a difficilioribus qiaa-slionibus, qun magi* Metaphysiero sunt. De secun- do proponit se breviter oc facile trac- taturum, et juxta moduin peripate- ticum.

Summa eap. /, de genere.

Tria facit Porphyrius in hoc cnp. Primo proponit tres acceptiones ge- neris. Secundo eam qua* propria Philosophorum est explicat. Tertio distinctionem ejus a reliquis praedi- cabilibus declnal.

Quoad primum. Prima acceptio generi* est pro multitudine homi- num nb uno progenitore, vel com- muni patria descendentium : ut ge- nus Ileraclidarum ab Hercule, ge- nus Romanorum a Romulo. Secun- da acceptio est pro naturali vi,quam aliqui trabunt a parente, vel patria; sicut dicimus Pindarum genere esse thebanum. Platonem ntheniensem, Orestem a Tantaloe genere ducere : Genu* enim dicitur principium ge-

nerationis cujusque. Tertia acceptio est pro genere praedicabili, et hoc est proprium Philosophorum.

Quoad secundum, describit genus praedicabile hoc modo : Genus est id quod de pluribus specie differenti-
tibus hoc ipso quid est praedicatur. Sicut animal praedicatur de equo et homine.

Quoad tertium, distinguit genus ab individuis, quae de uno dicuntur, quia genus de pluribus dicitur. A specie vero, quia genus dicitur de pluribus specie differenti-
bus, species autem de pluribus numero differenti-
bus tantum, ut homo de Petro et Paulo. A proprio, quia proprium dicitur de una specie, et ejus individuis, ut risibile de homine, subintellige in quale, genus autem de pluribus specie in quid. A differentia vero et accidentibus communibus, quia praedicantur in quale et non in quid.

Summa cap. II, de specie.

Tres partes continet hoc caput. In prima ponit tres acceptiones speciei. In secunda docet quomodo praedicamentum ordinetur per genera et species. In tertia definit individuum.

Quoad primum : Prima acceptio speciei est pro forma, seu pulchritudine externa. Secunda, pro specie subjicibili, scilicet de qua genus in eo quod quid praedicatur. Tertio accipitur pro specie praedicabili, quae sic definitur : Species est quod de pluribus solum numero differenti-
bus et in quaestione quid est praedicatur.

Quoad secundum : Ordinatio cujusque praedicamenti constat ex genere summo, specie infima, et generibus intermediis. Genus summum est supra quod nullum datur genus. Species infima, sub qua nulla

datur species. Genera media, seu subalterna, quae respectu superioris se habent ut species, et respectu inferioris, ut genus.

Quoad tertium : Assignat tres definitiones individui. Prima est: Individuum est id quod de uno solo praedicatur. Secunda est nominis ethymologia : Individuum est quod dividi non potest. Tertia est: Individuum est cujus omnes simul proprietates alteri convenire non possunt.

Summa cap. III, de differentia.

Hoc caput in duas partes dividitur. In prima proponuntur quinque divisiones differentiae. In secunda totidem definitiones assignantur.

Prima divisio differentiae est in communem, propriam, et maxime propriam. Differentia communis est forma, qua aliquid a se in alio atque alio tempore, vel ab alia re differt, ut moveri, aegrotare. Propria differentia est forma accidentalis re ipsa inseparabilis, qua unum differt ab alio, ut risibile facit hominem differre proprie ab hinnibili. Maxime propria est forma, qua essentialiter unum differt ab alio, ut rationale est differentia, qua homo differt ab equo.

Secunda divisio differentiarum : Quaedam faciunt differre per accidens, ut communis et propria, quaedam per se, ut maxime propria.

Tertia divisio : Quaedam differentiae sunt separabiles, ut communes; aliae inseparabiles, videlicet propria et maxime propria.

Quarta divisio est solum differentiae inseparabilis. Quia alia est per se, ut risibile et mortale, alia per accidens, ut esse simum, vel aquilinum.

Ultima divisio : Differentia essentialis alia est divisiva generis, vel

constitutiva speciei. qua' sunt duo officii* ejusdem differenti*.

Quoail secundam pariem. Prima definitio si* habet: Differentia esi qua specie* suum genus excedit Secunda: Differentia esi. qua- praslicuturdo pluribus specie differenti- bus in quale essentialiter. Terlia: Differentia esi, que dividit en qua' *ub eodem genere collocantur. Ouaria: Differentia esi, qua differunt n sc singula. Quinta: Differentia est, qua distinguitur una species ab alia, ita ut sit pars illius essentialis.

Summa cap. IV. de /uvi/irio.

Consumitur hoc caput in explicando qualuor acceptione* proprii, quarum ultima omnibus aliis pr- fortur.

Proprium primo modo est id quod convenit alicui speciei, sed non omni. sicut homini esse grammaticum

Proprium secundo modo e converso, quod omni speciei convenit, *cd non soli, ut luimini osse bipedem.

Proprium tertio molo, quod convenit omni et soli speciei, sed non semper, ut homini canescere.

Proprium qnorto modo c*t quod convenit omni, et soli, et semper, ut homini esse risibile, et hoc est maximum proprium, quia convertitur cum specie.

Summa cap. V, de accidente.

In hoc capite proponit Porphyrius tresdellnitiones accidentis, et unam divisionem. Prinin definitio est: Accidentis est id quod adest et abest sane subjecti corruptione. Secunda est: Accidentis est quod potest eidem inesse et nun inesse. Tertia: Accidentis est quod neque est genus, nec species, neque differentia, neque

Edum; semper autem est in sub.

Divisio est: Accidentis aliud est separabile, ul dormire, nmbulare. Aliud inseparabile, ut nigredo corvi, vel .Klhyopis, qnin lumen per intellectum separari possunt a subjectis sine eorum destructione.

Summa cap. 17.

In hoc capite longo sermone Porphyrius comparat ista quinque pr- dicabilia inter se. et in quo conveniant et differunt perspicue explicat.

Ex dictis tamen sufficienter congnoscitur quo modo differant inter mi ista prdicabilia, et in quo possint convenire.

QU/ESTIO VI.

DE DIHSIOXK UWVMISMJS I' OUXOUX
HLBDICIBIUA.

ARTICULUS I.

Utrum /urc diruo iit Urna et
adat/uata.

Celebri omnium consensu divisio ista in scholis acceptata esi, qun dividuntur quinque pradicabilia, sciilicet genus, species, differentia, proprium et accidentis. Duo autem possunt inquiri ad ejus explicationem. Primum est: Quodnam est divisum hujus divisionis? Secundani: An membra dividencia exhaustiant divisum? Quod est divisionem c- vflda-quataiu.

Quantum ad wumum. dico DUO. Primum: Quod di visum hujus divisionis est universale univoce praxlicabile. Secundiim: Qu- xidividitur universale pro formali, id est ratione universalitatis et prn-dicabililatis jnce enim

haec ponunt in numero ad praesens) non ratione naturae, quae universalitati substernitur.

Et ratio primi est: Quia omnia membra dividendia sunt praedicabilia de multis, et non de uno tantum: praedicabile enim de uno tantum, vel est individuum, vel praedicatur identice, non formaliter; in praesenti autem neque agimus de individuis, neque de praedicatione identica, sed de formali, quia agitur de praedicatione artificiali, idem autem praedicari de seipso non est modus artificialis. Similiter debet esse praedicabile univocum, quia, licet analogum praedicetur de pluribus, non tamen simpliciter et uno modo, sed partim uno, partim diverso; unde non est universale simpliciter sed secundum quid, id est modo proportionali, et ita excluditur ab universali simpliciter, de quo hic agimus. Et praeterea: Hic solum tractantur praedicabilia, ut conducunt ad constituenda praedicamenta, quae utique constant ex genere et differentia, quibus constituitur species, cui convenit propria passio, et praedicata accidentalia; analogum autem nihil horum constituit, et sic non pertinet per se ad praedicabilia, sicut neque ad praedicamenta.

Ratio secundi est: Quia esse praedicabile et universale accidit naturae; ergo diversus modus praedicandi non est divisio ipsius naturae, ut natura est, sed ipsius praedicabilis, ut aptitudinem dicit ad praedicandum; ergo divisio in varios modos praedicabilitatis debet respicere pro formali divisio ipsam formalem rationem ipsius universalitatis, seu praedicabilitatis, non vero naturam quae illi substernitur. Praeterquam quod natura, quae substernitur universalitati, non est aliquid certum et determinatum; potest enim esse aliquid reale vel rationis, substantia

vel accidens. Ipsa autem intentio universalitatis est aliquid certum et determinatum, tanquam accidens rationis respectu naturae; ergo ratione illius divisio ista super certum ac determinatum divisum cadit.

Et si inquiras: An divisum sit solum universale logicum pro relatione universalis, vel etiam universale metaphysicum pro fundamento istius relationis?

Respondetur: Utrumque dividi proportionali modo; neque enim dividitur relatio, nisi dividatur suum fundamentum; imo relatio per fundamenta dividitur. Quare si modus praedicandi est diversus, oportet quod etiam detur diversus modus identificationis cum illis de quibus praedicatur; ergo oportet quod iste diversus modus non solum accipitur penes ipsam comparisonem et relationem ad inferiora, ut ad terminum ad quem, sed etiam penes aptitudinem ad essendum, id est identificandum cum inferioribus, et consequenter penes abstractionem, quae istam aptitudinem fundat in unitate sic abstracta et tali vel tali modo identificabili cum inferioribus.

Circa secundum: Divisio ista exacta et adaequata est, et exhaurit omnem rationem praedicabilitatis.

Ratio est: Quia ipsa formalis ratio praedicationis consistit in identitate et connexionem unius extremi cum alio; ergo illa erit adaequata divisio praedicabilitatis, quae est adaequata divisio connexionis et identificationis extremorum. Omnis autem identitas, seu connexio extremorum, vel est essentialis vel accidentalis, intrinseca vel extrinseca, necessaria vel contingens. Si essentialis: vel explicat totam et integram essentiam, id est omnia quae ad definitionem concurrunt, vel solum partem. Si integram rationem essentiae, seu quidditatis, est species.

Si partem : vel partem potestativam et contrahibilem, vel actualem et contrahibilem. Si potentialem et contrahibilem, est genus, et dicitur in quid incomplete, quia dicit partem quidditativam, id est primam et substantialem, seu sub aliis stantem et determinabilem per alias, non determinantem et quasi qualificantem. Si partem actualem, est differentia, quia est praedicatum quasi actus, determinans et qualificans. Si vero non convenit essentialiter, sed accidentaliter, id est non ingrediens constitutiva essentiae : vel est praedicatum proveniens ex propriis principiis et necessariam habens connexionem cum illis, et sic est proprium, vel convenit ex extraneis et communibus, et sic est accidens. Quae divisiones, cum tradantur per membra immediate et contradictorie opposita, recte et adaequate dividunt ipsum divisum.

Quidam tamen in secundo praedicabili, quod est species, dicunt non praedicari totam quidditatem, sed partem, quia species est pars individui et non totum individuum, et sic praedicatur eo modo quo genus, scilicet ut pars.

Sed hoc inconvenienter dicitur: Quia species explicat totam definitionem, seu totum quod in definitione includitur, id est id quod est constans ex genere et differentia, ergo explicat totam essentiam rei: unde respectu essentialium cujuscunque individui non explicat partem, sed totum, licet non explicet totum ex parte modi, qui est singularitas, individuatio enim non addit aliquid pertinens ad naturam seu essentiam, sed ad modum naturae; unde species est tota quidditas individui, neque enim duo individua differunt essentia, sed numero, et modo essendi; inconvenienter ergo negatur quod species praedicet totum, id est quicquid pertinet ad

constitutiva essentialia integre et complete in ratione quidditatis.

Solvuntur argumenta.

Primo potest objici : Quia multa sunt quae praedicantur de pluribus et non continentur in ista divisione; ergo non est adaequata. Antecedens patet in primis in analogo, quod praedicatur de multis analogatis et tamen nec est genus, nec species. et multo minus differentia etc. Similiter individuum vagum, ut aliquis homo, persona, suppositum, praedicantur de multis, sicut Petrus dicitur individuum, dicitur persona, et Paulus similiter etc.; et tamen nec est genus, nec species, quia genus et species abstrahunt ab individuis et solum praedicant naturam. Denique existentia, et mors, et similia neque praedicantur essentialiter, quia non pertinent ad quidditatem rei, neque ut proprium, quia non dimanant a principiis intrinsecis, neque ut accidens, quia non adsunt et absunt sine subjecti corruptione; ergo in nullo istorum praedicabilium comprehenduntur.

Confirmatur specialiter in modo quo praedicatur natura humana et ejus praedicata superiora de Verbo divino: neque enim praedicantur de Deo essentialiter, quia in tempore illi coeperunt convenire; neque contingenter, ut accidens, quia unio illa hominis ad Deum est substantialis, facitque Deum vere et univoce esse hominem, sicut Petrus et Paulus, quibus non convenit contingenter natura humana; neque ut proprium, quia non dimanat naturaliter ex principiis intrinsecis Dei, alioquin ab aeterno ei conveniret. Ergo datur modus praedicandi non pertinens ad ista quinque praedicabilia.

Respond. Neg. anteced.: Et ad instantiam de analogo dictum est supra : quod analogum non est simpli-

citer universale, sed reductive, quia non dicit praedicatum simpliciter unum, sed partim unum, partim diversum; definitio autem, universalis est quod sit unum in multis; ergo sicut deficit a ratione unitatis, ita a ratione universalitatis simpliciter.

Ad secund. instant, de individuo vago dicimus: ex eodem fere principio excludi a ratione universalis simpliciter, quia non dicit solam naturam, sed etiam modum essendi, qui est individuatio, seu personalitas, ut docet S. Thomas, i part., quaest. xxx, art. iv; unde non habet unum simplicem modum praedicandi, sed praedicatur in quid et in quale: in quid, quatenus dicit naturam; in quale, quatenus dicit modum individuationis, qui extra conceptum naturae est, et a conditionibus accidentalibus dependet, quae pertinent ad hic et nunc; et ita non reducitur ad unum tantum praedicabile, sed ad plura, scilicet accidentale et essentielle. Et similiter definitio excluditur a ratione praedicabilis simpliciter, quia est terminus complexus et non simplex; reducitur autem ad secundum praedicabile, quia reducitur ad suum definitum, proprie enim sola species definitur, ut dicitur in vnMet., quia sola constat ex genere et differentia.

Ad tertiam instant, dicitur in quaest. xu, de accidente. Sufficit nunc insinuare quod adesse et abesse aine subjecti corruptione est idem quod sine destructione conceptus quidditativi; et sic intelligitur definitio accidentis; et ita mors et existentia sunt accidentia, quia, licet non adsint, vel absint sine corruptione physica, quae pertinet ad existentiam, bene tamen sine metaphysica, quae pertinent ad quidditatem subjecti cui conveniunt. Quod secus accidit in propria passione, cujus connexio ad subjec-

tum si destruitur, destruitur essentia ex consequenti.

Ad confirmat, respondet.: Aliquos existimare ex unione naturae humanae ad Verbum resultasse nova praedicabilia, quae vocant assumptiva, quia neque essentialiter, neque accidentaliter dicuntur de Deo, sed substantialiter. Gaeterum evidenter S. Thomas, iii part., quaest. xvi, artic. i, sentit eodem modo praedicari naturam humanam, facta incarnatione, atque de quolibet alio individuo talis naturae, alioquin illa persona non esset univoce homo, si essentialiter non praedicaretur homo de illo, sicut de aliis individuis. De quo videatur ibi Gajetanus. Et quando dicitur quod Deo accidentaliter et ex tempore convenit esse hominem.

Respondet.: Quod Deo ut subsistenti in natura divina accidentaliter convenit esse hominem, et in tempore Deus factus est homo; Deo autem ut subsistenti in natura humana, et supposita incarnatione, essenziale est esse hominem, quia sic est individuum hominis,

Et cum instatur: Ergo nb aeterno est homo, quia essentielles propositiones sunt aeternae. Negatur consequentio, propter variationem appellationis. Quia quando dicitur: Deus est homo ab aeterno, ly Deus tenetur absolute, et facit sensum absolutum, applicatur enim Deo sine aliqua restrictione, et sic involvit Deum prout subsistit in natura divina, de Deo autem ut subsistenti in natura divina temporaliter dicitur quod est homo, et non ab aeterno. Si autem restrictive sumatur pro Deo ut subsistenti in natura humana, seu Deo incarnato, sic est propositio aeternae veritatis, sumendo ly est quantum ad connexionem et convenientiam, non quantum ad existentiam. In his autem propositionibus, propter periculum errandi, non de

bet ita absolute concedi propositio, sed cum restrictione.

Secundo arguit. : Sufficiunt duo praedicabilia, in quae omnia alia conveniunt, scilicet praedicabile essentialiter, et accidentaliter; ergo superfluunt quinque. Si dicas illa duo esse genera praedicabilium, non species ultimas, in quas illa necesse est quod dividantur. Contra : quia si quinque praedicabilia sunt infimae species, plura debent poni quam quinque ; nam sicut praedicatio in quid dividitur in praedicationem de pluribus specie differentibus, quae est genus, et de pluribus numero differentibus, quae est species, ita praedicatio in quale essentialiter potest dividi in illud quod praedicatur de pluribus specie differentibus, scilicet differentia generica, et quae de pluribus numero differentibus, ut specifica. Similiter genus potest dividi in supremum et subalternum. Et sicut dividitur praedicabile penes praedicationem in quid et in quale, essentialiter et accidentale, cur non etiam penes praedicationem separabiliter et inseparabiliter, intrinsece et extrinsece, possibiliter et impossibiliter, et alios similes modos, qui diversas species praedicabilitatis constituent.

Confirm. : Quia Philosophus, in Topice., cap. iii, nominat solum quatuor praedicata, scilicet genus, definitionem, proprium, et accidens; ergo totidem erunt praedicabilia, quia sic se habent sicut praedicata. Quod si per ordinem ad praedicamenta sumatur numerus praedicabilium, cum sint decem modi essendi, scilicet decem praedicamenta, totidem erunt praedicabilia, quia modus praedicandi sequitur modum essendi.

Respond. solutione data ad argumentum. Et ad primam replicam dicitur: quod praedicari de pluribus specie differentibus, si praecise su-

matur, non distinguit formaliter praedicabilia, cum idem genus praedicetur de speciebus et individuis diversis, et eadem differentia, et proprietas generica similiter. Sed formalis distinctio inter genus et speciem est quod genus praedicatur in quid incomplete, id est non integram quidditatem, sed ejus partem, species autem in quid complete, id est integram quidditatem, integra autem ratio quidditatis non nisi de pluribus individuis praedicari potest. Et dicimus praedicare integram quidditatem, non quia explicet totum quod est in individuo, etiam modum singularitatis, sed totum quod pertinet ad quidditatem in individuis. Differentia autem sive sit generica, sive specifica, semper praedicat partem essentialiter, non totum; unde in modo praedicandi non differt, sed in re materiali quam praedicat. Et similiter genus supremum et subalternum habent eundem modum praedicandi, scilicet partem quidditativam, non totam quidditatem, licet una pars quidditativa sit universalior et superior altera, hoc enim per accidens se habet in formali modo praedicandi per modum partis in quid, de quo fusiuse dicemus in q. de genere et de differentia.

Ad ultimam instantiam dicitur: non omnes modos variare per se rationem praedicabilitatis, nisi illos, qui per se variant modum identificationis et connexionis extremorum secundum rationem unius in multis, sicut essentialiter et accidentaliter se habere, per modum quid vel quale. Reliqui vero, qui modum istum connexionis et identitatis per se non variant, neque diversa praedicabilia constituunt, nisi ad istos modos essentialiter et accidentaliter reducantur, sicut reducuntur ly intrinsece et extrinsece, et, in aliquibus, separabiliter et inseparabiliter,

sicut si inseparabile sit accidens, et inseparabile proprium; quando tamen inveniuntur intra genus accidentale tantum, per se non variant rationem praedicabilitatis unius de multis.

Ad confirm. Respond. : Illo loco Aristotelem non numerare modos praedicandi universalium de inferioribus, cum etiam numeret definitionem, quae est quid complexum. Sed numerat praedicata, ex quibus loci arguendi deducuntur ad varias quaestiones. Et quia idem argumentum sumitur ex specie et ex differentia ultima illius (genus enim rationem importat magis indeterminatam), ideo Aristoteles compendio tradidit speciem et differentiam uno nomine definitionis.

Et ad instantiam, quae additur de numero praedicamentorum, respondetur: quod modi praedicabilium non sequuntur modum essendi absolute et secundum participationem entis, sed comparativum, quo connectuntur inferiora cum superioribus. In summa, praedicamenta distinguuntur in accidentibus penes diversum modum participandi substantiam, ipsa autem substantia per hoc quod habet esse per se; praedicabilia vero, penes diversum ordinem universalis ad inferiora.

ARTICULUS II.

Utrum haec divisio sit generis in species et immediata.

Circa primam partem difficultatis propositae, scilicet an sit divisio generis in species, notandum est ex duplici capite provenire difficultatem. Primo, quia inter ipsa praedicabilia quaedam accidentaliter praedicantur, ut duo ultima, proprium et accidens, quaedam essentialiter, ut tria prima; non videtur autem aliquid univoce se habere ad hoc

quod est accidentaliter et essentialiter dici.

Secundo provenit difficultas ex ipsa complicatione divisionis, quia si universale est genus ad quinque praedicabilia, et unum ex membris dividendis est genus, coincidit divisum cum membro dividente. Nec sufficit dicere quod universale, quod est hic divisum, formaliter in se est universale, denominative autem genus, quod non est formaliter coincidere cum membro dividente. Contra enim est, quia sic eidem intentioni universalitatis conveniret esse universale formaliter et denominative, essentialiter et accidentaliter. Nam in se essentialiter universalitas est, et cum denominative sit genus, genus autem quaedam universalitas est, accidentaliter habebit universalitatem quae est in genere, cum tamen essentialiter sit ipsa universalitas in communi, quae in ipsum genus ingreditur.

Prima difficultas aliquos compulit ut dicerent hanc divisionem esse analogam, licet respectu trium primorum praedicabilium univoca sit. Alii autem univocam esse putant, et generis in species. Alii mediant inter utrosque, dicendo quod universale metaphysicum, seu pro unitate et aptitudine ad multa, est analogum, pro relatione autem rationis, quae est secunda intentio, est univoca. Apud omnes tamen certum est quod universale sumptum materialiter et pro substrato, non est univocum ad omnia praedicabilia, imo nec respectu unius tantum, nam genus, • verbi gratia, potest habere pro materiali, quod denominat, tam ens reale, quam ens rationis, substantiam et accidens. Quare non loquimur nisi pro universali formaliter accepto.

Secunda vero difficultas non minus aliquorum torsit ingenia, qui dividunt duas universalitates, aliam

per se et intrinsecam, aliam per accidens et extrinsecam. Prima est, quae convenit naturis, et in eis exercetur, easque denominat, resultat enim ex abstractione naturarum. Secunda est, quae super ipsam universalitatem reflectit, et diversas intentiones, seu modos universalitatis in unum adunans, eis tribuit iterum aliam denominationem universalis accidentaliter et denominative; ita quod, sicut prima universalitas respectu naturarum denominative se habebat, licet in se universalitas esset, ita secunda universalitas respectu primae denominative et accidentaliter se habet. Unde non repugnat, in his secundis intentionibus, unum et idem praedicatum essentialiter et accidentaliter eidem inesse; et quod eadem intentio possit esse superior et inferior respectu ejusdem, non eadem intentio, et praedicatum numerice sumptum, sed specificè, seu universaliter, quia intentio universalitatis, quae essentialiter et formaliter est talis, rursus potest denominative induere universalitatem per reflexam cognitionem, qua illi attribuitur alia universalitas. Verbi gratia, animal per universalitatem et abstractionem dicitur genus. Rursus illa intentio generis, ut convenit cum alia intentione generis reflexe cognoscitur et abstrahitur, ab illaque abstractione denominatur species quaedam universalium, hoc enim est genus. Quod totum non continet aliud mysterium, quam vulgarem illam doctrinam, quod potest aliquid formaliter esse genus, et denominative species, formaliter universale in communi, et denominative tale universale, quod est genus. Ita Martinez, disput. i, super Porph., q. iv.

Dicendum nihiliominus est : Divisionem hanc universalis in quinque universalia, seu praedicabilia esse univocam, et per modum generis in

species. — Hanc communiter sequuntur auctores, praesertim Thomistae, et etiam schola Scoti. Et fundamentum est, quia ista quinque praedicabilia, quantumcumque accidentaliter praedicentur ut proprium et accidens, vere et univoce praedicantur de multis; ergo univoce sunt universalia. Antecedens est D. Thomae, i Contra gentil., cap. xxxm, ubi dicit: « Quod omne, quod univoce praedicatur, vel est genus, vel species, vel differentia, vel proprium, vel accidens »; ergo omnia ista quinque praedicabilia fundant univocam praedicationem. Praedicatio autem univoca in omnibus, quae univoce praedicantur, simpliciter est eadem, salvatur enim una ratio quae praedicatur de multis, siquidem univoca praedicantur secundum eandem rationem; ergo quidquid univoce praedicatur simpliciter salvat veram et propriam universalitatem, quae solum consistit in hoc quod sit unum in multis. Unde aliud est quod praedicatio aliqua sit secundum quid, quantum ad entitatem quam praedicat, aliud quod sit secundum quid, quantum ad universalitatem secundum quam praedicatur. Ad primum enim sufficit identitas accidentalis inter praedicatum et subjectum; ad secundum vero requiritur quod id quod praedicatur simpliciter non sit unum in multis, ad quod necesse est vel quod non habeat unitatem simpliciter, vel quod ea de quibus dicitur non sint plura simpliciter. Quidquid autem univoce praedicatur unum simpliciter est, et de pluribus dicitur; ergo habet universalitatem univoce. Unde bene stat aliqua analogari in ratione entis, et non in modo praedicationis.

Quod vero per modum generis se habeat constat, quia dividitur in illas quinque intentiones praedicabilium, quae non differunt inter se solo numero, sicut duae intentiones ge-

neris, vel speciei, vel differenti® ; ergo differunt specie in genere intentionis, habet ergo se ad illa ut genus.

Ad primam ergo difficultatem a principio dicitur : quod ultima duo prædicabilia dicuntur accidentaliter, quod est dici secundum quid ex parte rei, qu® prædicatur, non tamen dicuntur secundum quid quantum ad modum universalitatis, quia in hoc retinent rationem unitatis, qu® dicitur de multis.

Instabis: Quartum et quintum prædicabile solum dicuntur denominative; denominativa autem non sunt univoca: tum quia distinguuntur ab univocis et æquivocis a Philosopho, in Antepædicamentis; tum quia dicunt concretum accidentis, quod est ens per accidens, et consequenter non habet rationem unius prædicabilis; tum denique quia accidens utitur quidem subjecto quod denominat, sed non identificatur cum illo, neque ex pluribus subjectis potest abstrahi unum accidens, nisi eo modo quo forma abstrahitur a materia, qu® est abstractio formalis, non autem abstractione totali, sicut requiritur ad universale.

Respondetur : Prædicationem quarti et quinti prædicabilis esse quidem denominativam, sed non tollere quod possit etiam esse univoca, vel æquivoca; quando enim distinguitur a Philosopho ab æquivocis et univocis, non ita distinguitur, quasi non possit eylem utrumque convenire, sed quia non convenit sub eadem ratione. Quomodo autem conducebat ad doctrinam Philosophi distinguere ab æquivocis et univocis denominativa, dicemus in Antepædicamentis. Quod vero dicitur denominativum esse ens per accidens :

Respond.: Formaliter non esse ens per accidens, seu ex parte formæ; album enim solam qualitatem signi-

ficat, ut dicit Aristoteles, cap. de substantia, et D. Thomas, v Metaphysic., lect. ix. Sed constitutum ex subjecto et accidente est ens per accidens, sed hoc non prædicatur denominative, solum enim de substituto, seu subjecto fit prædicatio denominativa, cum de illo forma prædicatur.

Et ad tertiam instantiam dicitur quod inter accidens et subjectum non est identitas quidditativa et intrinseca, sed denominativa, et omnia inferiora conveniunt in accidente, sicut in denominante, non sicut in constituente, et sic resultat universale prædicationis denominativæ, et hoc simpliciter est universale, licet secundum quid identificetur cum subjecto ex parte entitatis, prædicatur autem absolute ex parte universalitatis et modi sub quo identificatur.

Ad secund. difficult. respondetur ex doctrina data : quod in istis intentionibus aliud est esse formaliter universale, vel genus, vel speciem, aliud denominative. Et potest contingere quod aliqua intentio sit formaliter genus et denominative species, et formaliter universale et denominative genus. Neque hoc est idem esse essentialiter et accidentaliter tale sub eadem ratione, sed secundum diversa, ut statim dicemus; quod contingit propter reflexionem intellectus supra suos actus et denominationes. Cum enim resultet aliqua intentio ex abstractione aliqujus naturæ, rursus supra istam intentionem reflectit intellectus, et intentionem sic de novo cognitam tanquam rem quamdam vel naturam nova illa abstractione et intentione afficit et denominat. Et sic de aliis intentionibus in infinitum, quod non consistit in alio, quam in hoc quod est unam intentionem, qu® denominat naturam in qua fundatur, posse iterum cognosci tan-

quam rem et naturam quamdam, sicque de novo fundare aliam intentionem, quae denominet ipsam. Et sic respectu naturae, in qua fundatur, est forma denominans, quod est formaliter esse universalitatem, ipsa vero concepta ut natura quaedam est fundans et denominata ab alia secunda intentione inde resultante, et sic est denominative universalis.

Dicimus ergo : Quod universale in communi non coincidit cum membro dividente, quod est genus formaliter, et ut quo, sed denominative, et ut quod : id est universale in communi non est forma, qua aliquid est genus, sed qua est universale, illa tamen forma concepta ut res quaedam suscipit in se denominationem generis respectu quinque praedicabilium, et sic denominatur a suo membro dividente. Et eadem ratione unum membrum dividens potest a suo opposito denominari, sicut genus potest dici species, id est intentio generis denominatur esse quaedam species universalis, et individuum est species, id est intentio individui quaedam species est intentionis. Et specieitas in abstracto etiam potest denominari species, quia formae rationis per omnia transcendunt, quia in omnibus fundantur.

Si instes : Universale includitur in differentiis contrahentibus ipsum : tum quia differentiae contrahentes etiam universaliter praedicantur; tum quia unum ex praedicabilibus est differentia. Ergo universale non est genus ad illa, quia genus extra differentias est.

Respondet, negando antecedens : Nam differentiae quibus dividitur universale in quinque praedicabilia non sunt relationes universalitatis, sed modi differentiales, quibus relatio ista contrahitur, et ideo formaliter non sunt universalitas; possunt

tamen esse denominative, sed hoc non est includi in illis formaliter et essentialiter genus, sed ipsa posse esse fundamentum universalitatis, hoc enim convenire potest omni enti abstrahibili, sive sit reale, sive rationis. Quod autem unum ex praedicabilibus sit differentia, non arguit quod universale includitur formaliter in differentiis, id est in modis se contrahentibus, sed in intentione differentiae, quae est quaedam species universalitatis ex tali modo contrahente resultans, scilicet ex modo in quale essentialiter.

Circa secundum, quod in titulo articuli quaeritur : An divisio ista in quinque praedicabilia sit immediata?

Respondetur : Parum referre sic, vel aliter loqui. Potest enim dici quod universale immediate dividitur in universale essenziale et accidentale, non quidem sumendo essenziale et accidentale absolute, sed prout invenitur in ratione universalis, quatenus scilicet unum existens respicit multa modo essentiali, vel modo accidentali. Deinde vero modus respiciens plura essentialiter alius est in quid per modum generis, vel in quid per modum speciei, vel in quale per modum differentiae. Et similiter modus respiciendi plura accidentaliter alius est accidentaliter proprie, vel accidentaliter communiter. Et sic potest dici quod est divisio immediata in illa duo membra tanquam generica, et mediate in istas quinque tanquam in species infimas.

Potest etiam dici quod universale immediate dividitur in illas quinque species, quia praedicatio essentialis et accidentalis ut sic, non per se dividunt rationem universalitatis, nisi quatenus pertinent ad ipsam rationem generis, vel speciei etc. Absolute enim essenziale vel accidentale potest inveniri etiam ex-

tra praedicationem universalem; sicut cum dico: Petrus est hic homo, est praedicatio accidentalis: non ergo essentielle et accidentale ut sic, sunt per se et proprie differentiae universalis, cum extra praedicationem universalem inveniantur, sed solum accidentale et essentielle quatenus constituunt, vel imbibuntur in ipsa ratione generis, vel speciei, vel proprii etc.

QILESTIO VII.

DE GENERE.

ARTICULUS I.

Utrum definitio generis tradita a Porphyrio sit bona.

Genus logicum definitur a Porphyrio: Id quod praedicatur de pluribus specie differentibus in eo quod quid. In qua definitione tria explicantur.

Primum est ratio communis omni praedicabili, in illis verbis: quod praedicatur de pluribus; hoc enim omni praedicabili commune est. Unde intelliges non definiri hic universale pro materiali, seu substrato, sed pro ipsa ratione universalis, quia illud praedicatum commune, scilicet praedicari de pluribus non est naturae, sed universalitatis.

Secundum, quod explicatur in definitione, est id quod specialiter pertinet ad rationem generis ex parte termini quem respicit, a termino enim relationes specificantur. Et sic ponitur illa particula: de pluribus specie distinctis; haec enim respicit pro termino universalitas generica.

Tertium denique, quod explicatur in hac definitione, est modus seu ratio praedicandi, scilicet in quid.

Quantum ad primam particulam: Quid sit praedicari de pluribus satis in superioribus explicatum est, id enim pertinet ad rationem universalitatis. Quid sit autem id, quod de pluribus praedicatur tanquam essentielle definitum cui ista definitio essentialiter convenit, dicemus in sequenti articulo. Unde ad exactam explicationem hujus definitionis sufficit explicare in praesenti illas duas particulas: de pluribus specie differentibus, et in quid.

Igitur, quoad priorem particulam: de pluribus specie differentibus, dicendum est quod, licet alia praedicabilia possint dici de pluribus specie differentibus, sicut aliquae differentiae genericae, et proprietates etiam genericae dicuntur de subjectis specie differentibus, tamen hoc materialiter se habet in talibus praedicabilibus.

Solum autem generi formaliter et per se convenit praedicari de pluribus specie differentibus; alia enim praedicabilia, licet possint praedicari de pluribus specie differentibus, tamen etiam salvantur sine hoc quod praedicentur de pluribus differentibus specie, ut patet in differentiis et proprietatibus specificis, unde non habent specie differre ea quae sunt inferiora talium praedicabilium ex eo praecise quod inferiora illorum sint.

Genus autem ex eo praecise quod genus est habet quod ea quae sunt ipsi inferiora specie differant, quia ex intrinseca ratione generis dicit aliquid contrahibile et divisibile per differentias specie diversas, quae differentiae continentur in ipso genere potentialiter, et ex illo originantur, ut bene notavit Cajetanus, super istud caput de genere, ex Alberto Magno, unde ex ipsa formali ratione generis petit habere inferiora specie distincta.

Secunda particula, scilicet: praedi-

cari in quid, explicat modum et rationem formalem praedicationis generis, quatenus genus est. Ad quod intelligendum oportet advertere quod illa particula in quid, ut saepe docet S. Thomas, potest quaerere vel de supposito, vel de natura: sicut quaerenti quid natet in mari, respondemus quod piscis; et quaerenti quid est homo, respondemus quod animal rationale; et in praesenti, cum dicitur quod genus praedicatur in (?wftf, intelligitur hoc secundo modo, non primo..

Rursus secundo, oportet videre quomodo praedicatio in quid differat a praedicatione in quale, non solum quando accidentaliter est, id enim est manifestum, sed etiam quando essentialiter, sicut praedicatur differentia. Non enim debemus dicere absolute quod differentia praedicatur in quid, ut admittunt quidam recentiores, sed genus praedicatur in quid, et differentia in quale; id est genus praedicatur modo substantivo quidditativo, differentia autem modo adjectivo essentialiter etiam, ut notat S. Thomas, Opusc. xlviii, c. de genere, in fine; et ideo dicitur differentia praedicari in quale quid, id est in quale essentialiter, seu quidditativo, differentia enim, licet essentialiter sit, munus tamen et praedicationem differentiae exercet per modum adiacentiae, non per modum substantivi, quod pertinet ad quid.

Et ratio est: Quia differentiae munus est non praebere primum fundamentum quidditatis, sed advenire generi, illudque determinare ut constituatur species; unde nunquam se habet ut primum fundamentum et prima ratio quidditatis, sed tanquam ratio contrahens, et adveniens alteri, illudque determinans, unde modus ejus est determinare et actuare aliquid prius praesuppositum et contrahibile, ut genus, et ideo ad genus pertinet modus substantivus,

ad differentiam autem modus qualificativus, seu adiacenti», et illud dicitur quid, hoc quale. Et quando Philosophus dixit in vii Topic., cap. ii, utramque partem definitionis praedicari in quod quid, sensus est quod utraque pars praedicatur essentialiter, diverso tamen modo, genus in quid, et differentia in quale.

Tertio consideratur adhuc in ipso modo praedicandi in quid differentia qua praedicatur genus in quid, et qua praedicatur species; praedicatur enim species in quid complete, quia praedicat integram et completam rationem quidditatis, et genus praedicatur in quid incomplete, quia praedicat partem constitutivam / essenti», qu» potentialis est, et prima, et tanquam fundamentum differentii» contrahentis. Uterque autem modus significandi dicitur modum substantivum et in quid. Cujus ratio est, quia substantia significatur ut totum et completum ens, pertinet enim ad substantiam habere rationem totius et suppositi. Similiter pertinet ad modum substantivum eae quasi substans, seu fundamentum aliorum, et id quod habet rationem primi in aliquo genere. Inde tracta est similitudo ut modo substantiva dicantur significare, vel ea quae significantur per modum totius, vel quae significantur per modum fundamenti et primi in aliquo ordine. Et species quidem significat per modum quid, seu per modum substantivum, quia significat integrum et completum in ratione quidditatis. Genus autem significat per modum quid, et modo etiam adjectivo, quia significat per modum primi praedicati, quod est fundamentum et radix aliorum. Et hoc totum explicat ipsa definitio dicendo in definitione generis, quod praedicatur in quid de pluribus specie differentibus, id est quasi contrahibile per differentias específicas, id

autem quod est contrahibile est primum praedicatum, continens illas in potentia. In definitione autem speciei dicitur : in quid de pluribus numero differentibus, per quod designatur integra ratio quidditatis non amplius contrahibilis per differentias formales et específicas, sed multiplicabilis per singulares, quae sunt materiales.

Si inquiras : Utrum ista definitio generis sit essentialis, vel descriptiva?

Respondetur : Ut traditur a Porphyrio descriptivam esse, ut ipse significat, et D. Thomas sic eam vocat Opuscul. XLvm, cap. ii. Essentia enim generis consistit in ratione universalitatis, quae tali modo respicit inferiora, quod sunt specie distincta, et per modum quid. Definitio autem ejus traditur per praedicabilitatem, quae est passio universalis. Ergo explicat naturam generis per proprietatem, quod est esse descriptivam. Potest tamen reduci ad essentialem dicendo : Genus est universale respiciens (vel aptum respicere, si fundamentaliter tradatur) plura specie distincta in quid. Ubi traditur definitio per praedicatum superius, seu genericum, quod est ly universale. Et per differentiam intrinsecam, scilicet tali modo respicere, id est in quid, et talem terminum habere scilicet plura specie distincta.

Solvuntur argumenta.

Contra particulam in quid arguitur : Nam convenit aliis a definito, etiam si sumatur praedicatio in quid de pluribus specie distinctis; et praedicari in quale potest convenire generi; ergo male ponitur illa particula. Antec. quoad primam partem prob.: Nam ens praedicatur in quid de plu-

ribus specie distinctis; est enim praedicatum quidditativum, utpote in ipsis quidditatibus imbibitum; et tamen non est genus, cum sit analogum. Ipsa etiam definitio praedicatur in quid de definito; quaerenti enim quid est homo, recte respondetur : animal rationale. Et ipsa etiam differentia, cum sit nobilior genere, nobiliori etiam modo debet praedicari; est autem nobilior modus praedicari in quid, hoc est praedicari substantive, quam praedicari in quale, quod est praedicari adjective, et per modum accidentis; ergo debet illi convenire, et non solum generi. Quoad secundam partem prob.: Quia in praedicamento substantiae genera et species vocantur secundae substantiae; has autem dicit Philosophus, in cap. de substantia, text. vii, significare quale quid, et addit quod genus et species circa substantiam qualitatem determinant; ergo genus praedicatur in quale. Deinde haec praedicatio : Album est coloratum, est praedicatio generis, sicut haec : Albedo est color; et tamen coloratum praedicatur per modum adjacentis, et consequenter in quale; ergo non est de ratione generis praedicari in quid.

Respond. Neg. antec. Ad primam partem respond. : Quod ens non est praedicatum quidditativum, sed transcendens, et in omni re imbibitum, sive ad quidditatem pertineat, sive non; unde quod est commune quidditati et non quidditati non potest quidditativum conceptum constituere. Et ita praesupponitur conceptus transcendens ad conceptum quidditatis, non illum constituit, nec magis pertinet ad quid, quam ad quale. Sicut enim quando dicimus: Quid est homo, et respondetur quod ens, sic etiam quando dicimus: Qualis est homo, et responderi potest quod ens. Et ulterius, quia

ens analogum est, non praedicatur in quid simpliciter et secundum unam rationem, sed secundum plures, et solum proportionaliter unam, genus autem praedicatur in quid simpliciter et ut unum.

Ad id quod dicitur de definitione, respond. : Quod definitio est quid complexum, et continet non solum rationem in quid, sed etiam rationem in quale; constat enim ex genere et differentia, nec praedicatur in quid, sicut genus, sed ad modum speciei, per modum integrae quidditatis, quam explicat.

Ad id quod dicitur de differentia, respond. : Quod, licet sit nobilior quam genus ex parte rei significatae, ex parte tamen modi praedicandi non praedicatur in quid, quia modus praedicandi non sequitur praecise modum essendi in re, sed modum concipiendi. Quod S. Thomas docet, vii Metaph., lect. i; et Opusc. xlii, cap. xix. Differentia autem concipitur ad modum determinantis et actuantis, genus autem ut determinabile et contrahibile. Et ideo hoc fundat in quid, modo explicato, illa vero in quale.

Ad secundam partem argumenti, respond. : Quod Philosophus vocat secundas substantias quale quid, et quod determinant qualitatem, non respectu naturae et quidditatis, sed comparatione ad primas substantias, quae significant suppositum sustentans; respectu enim suppositi, tam species, quam genus, et reliqui gradus superiores habent rationem praedicati, et rationem formae sustentatae a supposito; comparative autem ad naturam et essentiam, quam constituunt, una pars constituens, scilicet genus dicitur in quid, et alia, scilicet differentia dicitur in quale. De qua solutione videndus est Gajetanus, super cap. v Categoriar. Unde etiam solvitur alia instantia : quia genus se habet

ut forma respectu inferioris de quo praedicatur; ergo non praedicatur in quid, sed ut informans. Resp. enim quod genus se habet ut forma non ex parte rei, quam explicat, neque comparative ad naturam, quam constituit, sed ex parte modi se habendi ut praedicatum quod respectu subjecti induit modum formae, et comparative ad primam substantiam, a qua sustentatur; quo sensu D. Thomas, i-ii, quaestion. xvm, art. vii, ad 3, dicit quod genus comparatur ad speciem ut quid formalius, quatenus est minus contractum.

Ad ultimam prob. resp. : Quod in illa praedicatione : Album est coloratum: ly coloratum tenetur substantive respectu albi, licet sit adjectivum respectu corporis, seu subjecti coloris; unde respectu subjecti erit praedicatio denominativa et adjectiva, respectu tamen albi, quod est suum inferius, est praedicatio quidditativa, ratione formae importatae.

Secundo arguitur : Contra particulam : de pluribus specie differentiibus. Nam genus etiam praedicatur de pluribus numero differentibus, sicut animal de Petro et Paulo; ergo non explicatur in definitione adaequatus terminus generis.

Si dicas solum explicari immediatum, qui est species, instatur in praedicatione generis de individuis genericis, ut quando praedicatur animal de hoc animali, et de illo animali; tunc enim immediate praedicatur de individuis, et non de speciebus; ergo definitio est diminuta. Item genus potest praedicari de pluribus non solum specie, sed etiam genere differentibus, sicut genus supremum, quod praedicatur de pluribus generibus mediis, quae sunt species subalternae; ergo illa particula: de pluribus specie differentibus non sufficienter explicat intentionem generis in communi.

Resp.: Quod genus praedicatur de pluribus numero differentibus mediate, scilicet hoc ipso quod praedicatur de pluribus specie differentiibus. Cum enim sub specie continentur individua, et quidquid praedicatur universaliter de aliquo praedicatur de omni contento sub illo, per principium dici de omni, consequenter genus praedicatur etiam de pluribus numero differentibus, non tamen sicut species infima, quae immediate de illis praedicatur.

Et ad replic. de individuis genericis, resp.: Quod etiam praedicatur de illis mediate, sive sint contenta in eadem specie infima, sive in diversis. Exprimunt enim individua generica, gradum genericum individuum, non exprimendo gradum specificum, mediante quo sub generico continentur. Et quia non exprimunt ipsum gradum specificum, illum tamen includunt, et mediante eo pertinent ad genericum, ideo dicuntur mediate contenta, licet non repugnet talia individua generica ad diversas species pertinere ratione* inclusionis talium specierum, semper tamen de illis, quatenus individua sunt, gradus genericus non nisi mediate praedicatur, quia mediate contrahitur et convenit individuis, licet aliquando solus gradus genericus exprimatur, omisso specifico, et hoc modo praedicantur illa individua generica.

Ad secund. partem argum. dicitur: Genus supremum praedicari de pluribus genere differentibus, non quatenus genera sunt, sed quatenus subalterna; genus autem quod subalternatur alteri superiori, subjicitur illi quatenus species quaedam est, quia subjicitur illi quatenus constat ex illo et ex differentia, quod est esse speciem. Unde genus praedicatur de pluribus, quatenus specie differunt, quia quatenus species ei subjiciuntur. Et

ideo non dicuntur differre genere, nisi quae differunt praedicamento; nam quae sunt intra idem praedicamentum differunt penes differentias contrahentes et consequenter constituentes aliquam speciem, omnis enim differentia speciem constituit.

Ultimo arguitur, probando quod ista definitio est essentialis: Quia intentio praedicabilitatis includitur in ratione hujus intentionis, quae est genus, ut S. Thomas dicit, in rv c. de Ente et essent., in fine. Ubi etiam addit quod praedicari convenit generi per se, cum in ejus definitione ponatur; ergo sentit praedicabilitatem essentialiter pertinere ad essentiam generis, et praesertim quia iste tractatus agit per se de praedicabilibus; ergo res quatenus pertinent ad istum tractatum essentialiter definiuntur, quando per praedicabilitatem definiuntur.

Respond.: Sensus D. Thomae planum esse, quod praedicabilitas est de ratione generis, et per se illi convenit, et essentialiter, sumendo praedicabilitatem pro radice, non pro ipsa formali intentione praedicabilitatis. Radix autem praedicabilitatis universalitas est. Vel, si praedicabilitas sumatur formaliter, intelligitur convenire per se generi, et in ejus intentione claudi perseitate secundi modi, et tanquam passio, non perseitate primi modi, et tanquam praedicatum essenziale. In hoc autem tractatu agit Porphyrius de praedicabilibus, non prout distinguuntur ab universali, sed prout in illo radicantur, et includendo ipsam rationem universalis, non excludendo. Unde oportet quod definitiones essentielles etiam per ipsam rationem universalis tradantur.

ARTICULUS n.

Quodnam sit definitum in definitione generis, intentio ipsa, vel subjectum, vel ex utroque compositum.

Punctum hujus difficultatis saepe a nobis attactum est, et pendet ex illa communi difficultate definiendi accidentia in concreto. Cum enim inveniatur in concreto accidentis subjectum denominatum a forma, et forma denominans ipsum, et constitutum, seu compositum ex utroque, difficile est assignare proprium et per se definitum, cui essentialiter definitio conveniat. Nam si dicamus, v. g. in hac definitione generis, quod definitum est ipsum subjectum, seu natura, cui convenit intentio generis, illi non convenit essentialiter definitio; nam, v. g., animal non habet pro essentiali ratione praedicari de multis, licet sit id quod praedicatur de multis. Neque definitum potest esse ipsa intentio, seu forma generica; haec enim non est id quod praedicatur, sed quo natura aliqua redditur universalis et praedicatur de pluribus. Neque ipsum constitutum ex natura et intentione; hoc enim constitutum non praedicatur de pluribus specie differentibus, quia non descendit ad ipsas species conflatum illud ex natura reali et rationis, sed solum natura.

Haec difficultas multorum ingenia torsit et in varias sententias divisit: quibusdam dicentibus definitum, in istis definitionibus, esse subjectum prout dicit ordinem ad formam; aliis e contra, quod est forma prout dicit ordinem ad subjectum; aliis denique, praesertim inter aliquos recentiores, dicentibus definiendi ipsum constitutum ex subjecto et forma accidentali, tanquam id cui essentialiter convenit definitio, ipsi autem

subjecto, seu substituto solum denominative.

In hoc puncto saepe a nobis rejectum est tanquam contrarium Aristoteli et D. Thomae, quod possit aliquod conflatum ex subjecto et accidente definiendi tanquam aliquid per se unum; in hoc enim oppositi auctores conveniunt quod nomine illius constituti, seu compositi ex subjecto et accidente intelligunt quidditatem aliquam resultantem ex subjecto et accidente, tanquam ex constitutivis unius tertii, quod habet subjectum tanquam partem sui, unde non praedicatur de illo, quia totum non praedicatur de parte. Et cum dicitur. Homo est albus, verificatur adjective de ipso substituto, non essentialiter et substantive, pro ipso tertio constituto. Dicimus ergo quod ex istis duobus, subjecto et accidente, non resultat aliquid unum per se et unica definitione definibile, sed ut ens per accidens, ut late supra diximus, q. v, ex mente D. Thomae.

Et ultra ibi dicta explicatur, quia ex substantia et accidente non potest resultare aliqua quidditas per se una, quae nec sit substantia, nec accidens; nam inter substantiam et accidens non cadit aliquod medium, dividuntur enim modis explicantibus contradictionem, scilicet esse per se, et esse in alio; illud ergo tertium, quod resultat, cum habeat substantiam partem sui, et similiter accidens, non potest esse aliqua quidditas, quae sit sola substantia, vel solum accidens, media autem inter istas duas est impossibilis; ergo non est aliqua quidditas per se, sed ens per accidens. Si dicas quod non est una quidditas, quae non est substantia, nec accidens, sed una quidditas, quae sit utrumque, hoc est quod nos intendimus, quia illa quidditas, seu conflatum, si est simul substantia et accidens, non potest esse per hoc quod transeat in

unam quidditatem per se ab utroque distinctam, quae nec sit per se accidens, nec per se substantia, cum haec non detur. Ergo solum est substantia et accidens accidentali unionem conjuncta, non essentiali et per se; plura autem accidentaliter unita sunt ens per accidens, licet conveniant in eodem subjecto, et non sunt unum constitutive, sed denominative.

Sed respondent aliqui: Quod concreta accidentium sumi possunt vel adjective, vel substantive: et adjective quidem subordinantur pluribus conceptibus, et non sunt ens per se, substantive autem accepta dicuntur unum per se, quia concipiuntur et obijciuntur ut unum, adjective autem obijciunt subjectum et formam ut plura. Unde quod sint ens per accidens, vel per se dependet ex modo concipiendi. Alii dicunt non resultare unum per accidens ex accidente et subjecto, quia veram unionem habent inter se et aliquid verum componunt. Alii quod, etiam si sit ens per accidens, definiri potest, sicut definitur respublica, et exercitus, populus, et alia similia, quae minorem unitatem habent.

Sed prima solutio inconvenienter distinguit inter nomen adjective et substantive tantum quantum ad hoc quod sit ens per accidens, vel per se; etenim quod nomen adjective teneatur, dependet ex eo quod significetur ut applicans suam adjacentiam alteri, substantive vero unum significatur ut importans secum suppositum cui in re adjacet et inhaeret. Gaeterum quod sit ens per accidens, vel per se dependet ex unitate et identitate illius rei, quae resultat ex utriusque combinatione; haec autem quidditas, seu unitas, quae resultat, non est per se una, sive significetur ut applicans adjacentiam alteri, sive significetur ut ferens secum suppositum, quia quocumque modo significetur,

quidditas ex illa forma et subjecto resultans oritur ex conjunctione accidentali extremorum, et non facit aliquam quidditatem mediam inter substantiam et accidens, quia haec est impossibilis, nec quidditatem, quae sit sola substantia, vel solum accidens; ergo non facit aliquid per se constitutum, sed accidentaliter denominatum, sive adjective teneatur, sive substantive.

Secunda solutio in eo deficit quod ex unionem accidentali putat resultare ens unum per se; licet enim sit vera unio, non tamen est unio per se, sed secundum quid et accidentalis; ergo id quod resultat ex illa est unum solum secundum quid; qualis enim fuerit unio extremorum, talis erit unitas resultans ex illa.

Denique tertia solutio in eo manifeste peccat, quia definitio solum versatur circa quidditatem; ergo in tantum definitio est una, in quantum unam quidditatem attingit et definit; ens autem per accidens non dicit quidditatem unam simpliciter et per se, sed plures, quae solum per accidens sunt unum; ergo non est unica definitione definibile, definitio enim definit per genus et differentiam, ubi autem sunt plures quidditates, sunt plura genera et differentiae, ergo plures definitiones. Quae ratio sumitur ex Philos., vn Met., lect. xii, apud D. Thomam.

Ex his ergo resolvo difficultatem propositam.

Et dico primo: Definitum generis non est constitutum ex subjecto et intentione generis, nec illi potest essentialiter convenire definitio.— Ita Gajetanus, super cap. de genere, et communiter Thomistae. Relinquitur manifesta ex dictis, cum intentio generis sit accidentale praedicatum respectu subjecti, et consequenter ex illo et subjecto non resultat natura aliqua, seu quidditas per se diffinibilis.

Dico secundo: Non potest defini-

lum formale, in hac definitione et rterelonmi «('«-idcnlium, ipsa natura, ion subjectum prout vestitum et subditum intentioni. — Ratio est, quin forinnle definitum debet esse quoil ipso nomine formuliter et per se desiduntur; sed iillniin v.g.. non significat subactum formuliter et per 9e. sed in connoInlo et ex consequenti; ergo- Min. proh, ex D Thoma, v Met., leot. ix, ubi inquit: * Nec verum est quod Avicennn dicit, quod predicata. quas uni in generibus accidentis,princi- paliter significant substantiam, et per posterius accidens, stcut hoc quod dico album, nam album, ut in pnadieamentis dicitur, solam qualitatem significat, hoc autem nomen album significat subjectum ex con- sequenti, in quantum significat nl- bedinem per modum accidentis.» Ita D. Thoma». Ratio autem est, quia concretum accidentis con- venit cum suo abstracto in for- mali et per so significato, ab illo enim desumit ferinum qua de- nominatur et quam concernit; ergo concretum significat idem quod abs- tractum ex parte forma» denomi- nantis, licet applicatam subjecto de- nominato; formale autem significa- tum abstracti est forma, ergo et for- male significatum concreti est for- ma, licet addat malum existendi ejus in subjecto denominato. Sub- jectum autem solum importatur ut sustentans el recipiens formam. non ut pertinens ad quidditalem fonna»; definitio nutem intendit nobis expli- care quiddilnlem formio receptat et significato in concreto, non sub- jectum recipiens, multo minus na- turam ipsam recipientis subjecti de- clarare intendit; cum enim definitio album, non naturam corporis, sed albi definitio rationem.

dico ultimo : Definitum formale et quidditntivum in hac definitione idem est de ceteris concretis occi-

dentalibus est secunda intentio ge- neris; iri nutem quod reddit supposi- tum definito, seu denominatum ab illo,est subjectum hujus intentionis, et ita ex consequenti ot do conno- tnto importatur in ip»» defluito. — lln-c est (iaji-tani, in cnp. degenero; et cap.iv de Ente et Essent.; sequun- turque communiter ThoinisUe. Ita- que in his dofinitiinnihuc aliud est definitum formale, aliud id quod reddit suppositum definito, quia in hoc distinguitur accidens a substan- tia quod definitum, in substantia, n »o habet suppositum ot rationem ytfti/, accidens vero illud extra se emendicat. Et constat hmc conclu- sio ex D. Thoma, ubi dicit concre- tum accidentis significare solam formam, ut album qualitatem, non nutem bilbere subjectum (unquam partem significationis su®, ut pa- tet v Metaphys., leet. IX; et vui Me- taph., lecl. iv, s Determinat etc. Kt vn Met., leot i

Nec sufficit respondere quod Arist. et D. Thoma» solum voluerunt quixl concretum accidentis non significat determinate subjectum hoc, vel il- lud, sed in confuso, formam autem determinate significat; nec enim negari potest quod concretum acci- dentis subjectum nobis repra-sentet, et non solum formam. Sed ha'C so- lutio stare non potest, quia non ne- gat l>. Thomas per nomen concre- tum significari subjectum, sed dicit iioii significare illud principaliter, »>d ex consequenti, ut patet in r Met., leot. ix. contra Avieennam. et quod non significat illud ex (*qoo et ut partem signilicntionis.in vn.Met., lect i; ergo sive significet subjec- tum in communi, sive non, tamen apud D. Thomam id quod nomine albi importatur ut subjectum (quod certum est in confuso, ot non deter- minate hoc, vel illud subjectum si- gnificari) nou principaliter, sed ex consequenti significatur, ot ut sub-

jectum sustentans formam; ergo non est principale et per se definitum, sed reddens suppositum definito, et ex consequenti importatum.

Denique videri potest quam luculenter hanc doceat conc. S. Thomas, vn c. de Ente et Essent., ubi inquit: «Quia essentia per definitionem significatur, oportet quod eo modo accidentia habeant essentiam quo habent definitionem. Definitionem autem habent incompletam, quia non possunt definiri, nisi ponatur subjectum in eorum definitione, et hoc ideo est quia non habent in se esse absolutum per se a subjecto.» Ponit deinde S. Thomas differentiam inter formam substantialem et accidentalem: « Quod illa adveniens materiae constituit essentiam quamdam, et ideo forma est pars essentiae completae; forma autem accidentalis cum subjecto non facit unum per se, sed per accidens, et ideo ex eorum conjunctione non resultat essentia quaedam, sicut ex materia et forma, et ideo accidens neque rationem completae essentiae habet, neque pars est completae essentiae, sed sicut est ens secundum quid, ita essentiam habet secundum quid. » Igitur apud D. Thomam definitio accidentis semper incompleta est, sicut et ejus essentia, quia est essentia dependens ab aliquo extra se, scilicet a subjecto, quod reddit suppositum ipsi definito, non autem pertinet, nec intrat quidditatem definiti. Et haec est ratio quare dicuntur accidentia definiri per additionem, ut loquitur Philosophus, vii Met., tex. xvn, lect. iv, apud D. Thomam, quia definiuntur per aliquid, quod est extra essentiam definiti, scilicet per subjectum; distinguitur enim in accidentibus quod quid ab eo cuius est, ut ibidem text. xx, dicit Aristoteles, et lect. v D. Thomas. Aliud est ergo de-

finitum formale et quidditativum in accidentibus concretis, aliud suppositum definiti.

Et ex hoc sumitur fundamentum conclusionis, quia praedicata quidditativa et formalia accidentis sistunt in ipsa forma accidentali, nec subjectum ad quidditativum praedicatum pertinet, licet ea sustentet et recipiat. Ergo definitum quidditativum et formale in his definitionibus ad subjectum non transit, sed in ipsa forma sistit, definitum enim formale et quidditativum est illud in quo praedicata formalia quidditativa includuntur. Sed quia talis forma et talia ejus praedicata quidditativa non definiuntur in statu separationis et abstractionis a subjecto, sed cum modo existendi in subjecto, ideo subjectum ex consequenti in eorum definitione ponitur ut reddens suppositum definito, non ut praedicatum ejus quidditativum. Et ita aliud est definitum quidditativum et formale, aliud in quo invenitur hoc definitum illique reddit suppositum. Hoc est subjectum seu natura, illud forma seu intentio in hac definitione generis.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur argumento supra posito in introductione difficultatis, quia intentio generis non est id quod praedicatur de pluribus speciebus essentialiter, cum non descendat ad illas, sed est id quo natura praedicatur; ergo non convenit ei definitio data. Unde etiam quando dico in concreto: Petrus est albus, non praedico de illo albedinem, sed praedico habens albedinem; hoc autem quod est habens albedinem, non est sola qualitas, sed subjectum affectum qualitate; ergo illud est definitum, sicut illud est significatum per ly album.

IU**p.: Intentionem non esse id quod prdicatur, ut suppositum in ii» intentionis et res pnedicatio, et ideo neque convenit illi definitio ut supposito definitionis, sed solum ut intentioni, seu formio praedicandi de multi». Unde in definitionibus accidentium concretorum non invenitur definitum ut quod omentiallor, sed denominative, cum redditur suppositum definito per aliquod extrinsecum; nec etiam ferunt ex se suppositum accidentin, et ideo definitiones eorum dantur per additionem. quia in eis aliud est quod quid, aliud cujus fil, ulex Philosopho et D. Thoma supra diximus. Oir autem definitiones ista* tradantur do id quod denominatur tnle, non per id quod est tale, cum huic soli essentialiter conveniat definitio, et solum sit formio definitum? Ratio est quia accidentia habent esso incompletum et dependens n subjecto denominato, non i ii se subsistens: unde molius exprimitur ista dependentia et imperfectio accidentis definiendo illa per subjectum, quod denominative e*1 bile, quam solum per seipsum significatum, ut quo. De qua ratione videatur S. Thomas, vu Met., lect. iv; etc. vn de Ent® et Kascnl. Kt deinde ut congrueret hoc ipsi modo significandi. Cum enim occidens definitur in concreto, ubi significatur subjectum, ut reddens suppositum deBnilo. inconvenienlius diceretur tale significatum esse id quod aliquid est bilo, ubi solum significatur ratio abstracta, quam id quod est tale, liret solum denominative ei conveniat definitio. Kt quando dicitur Petrus albus, ly albus significat quidem habens albedinem, et non albedinem in abstracto; sed non ex tequo utrumque, sed a lLedi noni de formiuli, subjectum vero quod eat habens, de connotato et pro materialia, ratione cujus verifileatur aeciuealiter do subjecto cui applica-

tur, quia identificatur in supposito eum illo, unde similiter habens albedinem est definitum, icd non ex icquo, allinio fonnaliter, ly habens denominative et ut Intrans per additionem in definitione.

Secundo arguitur, argumento supra facto, q. v, nrt. v, quo aliqui hic utuntur : quia scilicet album bene delinitur sic: Kst corpus disgregntium visus, vel est habens albedinem; ergo non sila qualitas, sed constitutum ex qualitate et subjecto est definibile. Hujus solutionem vide praefato loco, argum. ult.

Tertio arguitur: In definitione generis non potest importari subjectum unum; ergo neque principaliter, neque ex consequenti illud importat. Consequenliapatet, quia subjectum intentionis generis, si non importatur ut unum, sed ut plura, hoc ipso non bene definitur per modum unius. dicendo lif quod prdicatur, sed erunt plura. qu» pnediesunt. Antecedens vero manifestum est, quia id quod substernitur naturae* generis non c*t unum, nec potest unico concepta concipi, substernitur cnun intentioni generis tam ens reale. quam rationis, tam accidens, quam substantia; ergo non eat unum subjectum.

Uesp.: Multos torqueri isto argumento. Sed tamen, meo videri, in omnium sententia solvendum est. sive subjectum importatur ex parte principalis definiti, sive ut denominative definitum, et ex consequenti importatum. Kt eadem difficultas inveniri potest in quocumque concreto importante subjectum valde amplum, ut verum, bonum, intelligibile etc., quorum subjectum tain in ente reali invenitur, quam in ente rationis, in substantia et in accidente. Dico ergo quod in illo concreto non importatur subjectum unum uitate natural, vel esse, sed uitate capacitatis et receptibilita-

tis illius formae, seu intentionis. Quidquid enim habet capacitatem illius formeB, per modum unius subiecti, hoc est unius receptibilis, significatur, licet sint diversissimae naturae; sicut dicunt Theologi quod in illis verbis: Hoc est corpus meum, per ly hoc intelligitur contentum sub speciebus, id est quidquid sub illis speciebus esse potest, sive sit corpus vivum, sive mortuum, sive panis, sive homo, sic nomine subtrati generis intelligimus quidquid est capax genereitatis, sive sit reale, sive non, dummodo conveniat in hac ratione capacitatis, etsi non conveniat in quidditate naturae et unitate.

Quarto arguitur: Si intelligamus definiri hic constitutum ipsum ex subjecto et forma, essentialiter explicatur omne quod pertinet ad rationem generis; explicatur enim et res praedicata denominative et forma, qua redditur praedicabilis; ergo melius quadrat toti ipsi definitioni tale conflatum pro definito.

Et confrm.: Quia totum illud constitutum subordinatur unico conceptui ultimo; ergo est unicum definibile. Consequentia patet, quia ideo ens per accidens non est definibile, quia non est una quidditas, sed plures; ergo a contrario sensu, si est unum, utpote unico conceptui subordinatum, definibile est per se. Antecedens vero probatur; tum quia concretum hoc album est unius conceptus; ergo et constitutum ipsum ex albedine et corpore, nec enim plura inveniuntur in concreto quam in constituto; tum etiam quia tam illud concretum accidentale, quam constitutum potest ordinari ad unam operationem, scilicet album ad disgregandum, calidum ad calefaciendum; ergo unico conceptui subordinari potest.

Resp.: Quod in illo constituto explicatur quidem totum, quod est in genere, sed non ex sequo et tanquam

pertinens essentialiter ad ipsum genus, sed subjectum ut denominatum, et intentio ut forma, qua formaliter constituitur genus. Quod vero ex illis duobus resultet una tertia quidditas, quae essentialiter sit definibilis hac definitione generis, hoc est impossibile, ut vidimus, neque melius explicat definitum generis, aut definitio illi quadrat, quia neque est id quod praedicatur, quia intentio non descendit cum natura ad inferiora, neque est id quo praedicatur, quia natura non pertinet ad formam qua aliquid redditur praedicabile, sed ad rem praedicatam, unde ex natura et intentione neque fit quidditas quae sit genus ut quod, neque ut quo. Explicatur autem utrumque quando non sumitur pro constituto, sed formaliter pro forma, et denominative pro subiecto.

Ad confrm. resp.: Quod concretum accidentis subordinatur unico conceptui, importando subjectum et formam non aequae principaliter, sed formam essentialiter et formaliter, subjectum vero materialiter et ut denominatum; et sic sub isto conceptu definiri potest, nec se habebit ut ens per accidens, sed definietur eo modo quo subordinatur illi conceptui, scilicet ut forma sit ipsum definitum formale, et subjectum denominativum. At vero constitutum ex albedine et corpore, et forma et accidenti, includit utrumque aequae essentialiter, et ut constituens unum tertium, et hoc modo est ens per accidens, quia resultat ex extremis accidentaliter unitis, nec quidditas una resultare potest, quae non sit substantia, neque accidens, sed utrumque simul. Concretum vero non dicit quidditatem aliquam resultantem, sed ipsam formalem quidditatem accidentis habentem subjectum non ut partem, seu extremum componens, sed ut materiale

a se denominatum, ol in quo habet
Matum essendi non abstracte, sed
concrete.

Illt. arguit. : Sola nntura est. qur
pradicatur de inferioribus, seu na-
tura secundum se, ut dicit S. Tho-
mas. iv rnp de Ente et essent; ergo
licet talis natura habent relationem
et intentionem generis, tamen defi-
nitum directo erit ipsum substra-
tum intentionis, quia huic soli es-
sentialiter convenit definitio, scili-
cot p radicari de pluribus. Nec po-
test dici quod illi convenit pradi-
C8ri donominative, non formaliter
et essentialiter, natura enim geno-
rica, v. g., animal non denomlna-
Uve, sed essentialiter de inferioribus
pra-dicatur.

Resp. : Verissimum esse quod na-
tura eat id quod praedicatur essen-
tialiter de inferioribus ex parte rei
p radicata*, ipsa tamen pradi-eabili-
tmsot status universalitatis, quo pray
dicatur de pluribus, donominative
convenit natura. Variatur autem
appellatio eum dicitur : Non prodi-
catur deuuuiniativo, sod essentiali-
ter, orgo non convenit illi denomi-
native prodicar! do pluribus; aliud
est eniin quomodo pradicnbtllns
conveniat natur», aliud quomodo
natura do inferioribus praedicetur
(lisque conveniat. Natura non conve-
nit inferioribus ilenominative, ipsi
lamm natura* donominative conve-
nit prodi-cabilitas, seu universalitas
ut de inferiorihiis essentialiter pro-
dicetur, non quoad rem pndicatnm,
sed per modum universalis ot supo-
rioris, sine qua tamen univemli-
tate invenitur essentia. Ratione au-
tein rei qua* prodicatur, dicit D.
Hiornns naturam secundum so pro-
dicari do inferioribus.

ARTICULUS ra.

Quomodo genus dicatur totum poten-
tiale rt a materia desumi.

Ut aliqua natura sit genus aliquos
requirit conditiones, qu® in hoc ar-
ticulo explicanda» a nobis sunt- Pri-
ma, quod se habeat ut totum res-
pectu inferiorum. Secunda, quod
non dicat totam naturam actualiter
et explicite, sed partem. Tertia,
quod dicat pariem natura magis
potonliale, ratione cuius dicitur
genus totum potentiale. Quarla, quod
desumatur a materia, differentia vo-
ro a forma.

Quomodo genus sit totum et pars.

Duo oportet advertere ; Primum
csl quod in universalibus ratio totius
et partis duplici ratione considera-
tur. Primo, ex modo concipiendi;
secundo, ex porte rei concepta* ot
significat*. Ex parte modi conci-
piendi omne universale dicit ratio-
nem totius et non partis respectu
suorum inferiorum, siquidem tali
modo concipi debet quod possit pr-
dicari de quolibet inferiori; si autem
conciperetur per modum partis res-
pectu illorum, non posset de illis
pndicari, quia omne totum est ma-
jus sua parte, et omnis pars minor
suo toto. Unde, si significatur per
modum partis respectu alicujus,
hoc ipso ex modo significandi signi-
ficatur ut minus illo, et consequen-
ter non est ipsum totum, atque adeo
non prdicatur de illo, prdicotio
enim significatur per verbum est,
quatenus hoc est illud. Talis ergo
ratio totius ex modo concipiendi
omni universali et omni praedica-
bili communis esse debet, et sic
non pertinet specialiter ad rationem
generis.

Ex parte autem rei significat®, seu concept®, ratio totius et ratio partis consideratur secundum quod constituunt ipsam quidditatem, vel ipsa quidditas consideratur ut constituta; et hoc modo solum in tribus primis praedicabilibus invenitur ratio totius et partis, quia genus et differentia concurrunt ad componendam speciem, et ideo designant partes illius, species autem est ipsa quidditas totalis et integra, ex genere et differentia constituta. Unde licet genus et differentia ex modo concipiendi, tanquam universalia habeant rationem totius, ex parte tamen rei, quam explicant, non totam quidditatem explicant, sed partem.

Secundum, quod advertimus, est quod in metaphysica compositione proprie non sunt partes, sicut in physica, sed gradus. In compositione enim physica conjunguntur diffini partes separabiles, sicut patet quod materia modo est sub una forma, modo sub alia, et forma rationalis etiam est sine materia, unde ex illis partibus ita componitur totum, quod una pars non includitur in alia, nec praedicatur de alia, nec de toto, non enim dicimus quod anima est corpus, vel homo, vel e contra. Atvero partes metaphysic® non sunt res distinctae componentes unum totum, sed diversae designationes ejusdem rei penes magis et minus determinatum, ut S. Thomas docet, in tertio capite de Ente et essentia. Quare cum isti gradus metaphysici solum differant penes designationem magis vel minus determinatam ejusdem rei, non possunt proprie importare partes, quae realiter inter se sint distinctae, sed idem totum magis vel minus designatum, et magis vel minus determinatum; unde eadem res, seu idem totum ut exprimens, seu designans rationem animalis, quae est minus de-

terminata, et idem totum ut designat rationale, quod est ratio magis determinata, componunt hominem, qui exprimit integram rationem quidditatis humanae. Qua ratione venit intelligendus idem S. Doctor, in i, dist. xxv, q. i, art. i, ad 2, ubi dicit quod homo non est ex animali et rationali, sed animal rationale, quia Scilicet non est ex illis, ut ex partibus distinctis, bene tamen, ut ex gradibus diversimode designantibus eandem rem.

Ex quo colligitur quod genus non dicitur pars physica, sed metaphysica, quod simul potest esse totum: pars quidem in quantum explicat et designat unum tantum constitutivum quidditatis specificae; totum vero in quantum implicite ex ipso modo significandi et concipiendi dicit totum quod est in inferiori, de quo praedicatur. V. g., animal ex parte rei significat® solum designat et explicat rationem sensitivam, ubi non explicatur omne quod pertinet ad essentiam hominis, vel equi, aut ceterarum specierum, sed tamen implicite dicit quidquid est in homine vel in equo, quia ita dicit formam sensitivam explicando solam rationem sensitivi, quod non excludit omne aliud quod tali forma sensitiva conjungi potest, et sic dicit quamcumque formam quod sensitiva est, sive solum sit sensitiva, sive aliquid amplius habeat. Et hoc quod est non excludere omne aliud, quod tali forma sensitiva conjungi potest, est illud implicite continere. Quod si significaretur forma illa animalis, vel generica cum tali praecisione quod excluderet quodeumque aliud quod non est forma sensitiva, sicut quando significatur nomine abstracto animalitatis, tunc non posset praedicari de inferioribus in concreto, ut supra, Q. v, late diximus.

Unde solvitur illa quaestio: An

genus praedicetur ut totum, vel ut pars de inferioribus. Constat enim ex dictis quod genus praedicatur ut totum ex parte modi concipiendi, sed ex parte rei praedicatae non explicat nisi partem quidditatis illius rei de qua praedicatur. Quando enim praedico animal de homine, id quod explicatur nomine animalis est ratio formae sensitivae, modus autem quo praedicatur est absolute dicendo totum quod est in homine, quatenus implicite involvit non solum formam sensitivam cum exclusionem ulterioris perfectionis, sed dicit quidquid est sensitivum, etiam si aliud ulterius habeat, et hac ratione est simpliciter ipsum totum. Et sic conciliantur sententiae, quae in hac parte videntur esse oppositae, nec rationes unius et alterius amplius probant.

Quomodo genus sit totum potentiale.

Ut non oriatur confusio in nomine totius potentialis oportet advertere non accipi hic totum potentiale ut distinguitur a toto essentiali, quomodo dici solet quod totum potentiale dividitur in partes potestativas de quibus non praedicatur, totum autem essentialiter dividitur in partes subjectivas de quibus dicitur. Sed genus dicitur totum potentiale, ut opponitur toti actuali, quia non explicat totum actualiter constitutum, sed partem illius ulterius actuabilem et contrahibilem, atque adeo potentialiter se habentem.

De hoc ergo toto potentiali duo restant explicanda. Primum : Respectu quorum dicatur genus esse potentiale et implicitum, et consequenter utrum ista potentialitas illi conveniat in quantum totum, vel in quantum pars? Secundum : Quid sit illud actuale, comparatione cuius genus dicitur potentiale?

Ad primum, resp. : Primo, genus dici potentiale in quantum importat aliquam rationem communem contrahibilem per additionem alicujus differentiae, quae actu non inلودitur in illa ratione superiori, sed in potentia. Sed hoc commune est omni univoco, etiam ipsi speciei, ad differentiam transcendentium et analogorum, quae in ipsis differentiis imbibuntur. Unde transcendentibus non additur aliquid quasi extraneum, quia in omni re includuntur, eo quod transcendentia sunt. Et hac ratione non perfecte abstrahunt a suis inferioribus, ut dicemus, quaest. xm. Univocum autem, quia perfecte abstrahitur ad inferioribus, neque includitur in ipsis differentiis, dicitur in potentia manere ad illas.

Secundo, dicitur speciali modo genus esse quid potentiale respectu compositionis metaphysicae, quia in ipsa quidditate specifica genus designat partem contrahibilem per differentiam, et sic magis indeterminatam et potentialem, differentia autem dicit partem contrahentem et determinantem, et ideo praedicatur per modum qualis, licet essentialiter, quia quod determinat et afficit alterum quasi qualificat illud; et ita genus potentialiter se habet respectu differentiae contrahentis, sicut materia respectu formae, et respectu totius constituti, tanquam incompletum respectu completi.

Ex quo patet an genus sit dicendum totum potentiale, vel pars potentialis. Utrumque enim debet dici secundum diversas considerationes. Nam cum partes metaphysicae non sint proprie partes, sed gradus, revera autem sunt ipsum totum implicite et non totaliter explicatum quoad quidditatem, sicut explicat species, ideo genus quando consideratur ut pars etiam est totum, sed de illo toto non explicat totum, sed

partem, seu gradum designabilem et complebilem ulteriori actualitate, quae est differentia. Unde ex parte quidditatis, quam explicat, comparative ad differentiam pars potentialis est, respectu autem speciei inferioris, totum potentiale est, id est totum quod est in specie non totaliter designatum et explicatum, sed indeterminate acceptum.

Ad secundum vero, quod proposuimus, explicandum, respond.: Praedicatum actuale, in ordine ad quod sumitur major vel minor potentialitas generis, esse ultimam differentiam specificam, quae reddit quidditatem aliquam ita formatam et determinatam, quod non est amplius contrahibilis, nisi per differentias individuales, quae non faciunt differre formaliter et quidditative, sed materialiter et numerice, ut amplius explicabitur, quaest. ix.

Quid sit genus desumi a materia et differentiam a forma.

Vulgare est hoc axioma, licet non eodem modo applicari possit omnibus naturis, quae generis intentionem subeunt. Quaedam enim naturae sunt compositae ex forma et materia. Quaedam sunt formae tantum, licet dependentes a materia, sicut accidentia. Quaedam neque compositionem habent ex materia, neque ordinem ad illam, sicut angeli. Et de istis omnibus, quomodo genus sumant a materia, et differentiam a forma, agit D. Thomas, in et vncap. de Ente et essent.; et Opusc. xui, c. iv et v; et i p., q. 1, art. ii, ad 1; et q. de Spiritualibus creaturis, art. i, ad 24; et vi Met., lect. rx; et vii Met., lect. ui; et alibi frequenter.

Est ergo considerandum quod, quando dicimus genus sumi a materia, differentiam a forma, non est

sensus quod genus dicat solam materiam, et differentia solam formam, sed quia forma est principium differentiae a qua illa desumitur; sicut cum dicimus principium individuationis esse materiam signatam, non est sensus quod individuatio consistat formaliter in materia signata, sed quod inde tanquam ex radice sumatur, ut notat S. Thomas, vi cap. de Ente et essent. Et hoc constat manifeste, quia genus, ut saepe probatum est, dicit totam essentiam ejus de quo praedicatur; ergo non dicit solam materiam, nec differentia solam formam. Sic enim non differrent partes physicae et metaphysicae.

In gradibus ergo genericis et specificis, seu differentialibus, distinguendum est id quod habent de potentialitate, et id quod explicant de actualitate; sicut animal, v. g., actualiter explicat formam sensitivam, et potentialiter involvit ea quae tali formae conjunguntur.

Dico ergo quod in ipso gradu generico non importatur pura potentialitas, sicut in materia prima, sed aliquid etiam determinatae actualitatis et quidditatis, licet non omnino completae et determinatae; et ideo non debet desumi proxime ratio generica a sola materia, quae est pars physica, sed ab eo quod materiale est, seu potentiale in unaquaque re, sive sit composita, sive simplex. Unde etiam in rebus compositis diximus quod ab eadem forma sumuntur omnes gradus, materia vero non dat gradum, sed recipit, et informatur ab illo; remote tamen potest sumi in rebus compositis genus a materia, quatenus est principium omnis potentialitatis, et ita forma secundum gradum perfectum informans materiam, illamque relinquens informabilem ab ulteriori gradu, dicetur radix et principium generis etiam ex parte ipsius mate-

riffil sic informabilis. Ita sumitur ex D. Thoma, loco citato de Spirit. creat., ubi inquit: « Quod genus sumitur a materia, ita tamen quod per materiam non intelligatur materia prima, sed secundum quod per formam recipit quoddam esse imperfectum et materiale respectu esse specifici, sicut esse animalis est imperfectum et materiale respectu hominis. » Et similiter in cap. vi de Ent. et essent.: « In sensibilibus, inquit, genus sumitur ab eo quod est materiale in re; differentia vero ab eo quod est formale in ipsa. Unde dicit Avicenna quod forma, in rebus compositis ex materia et forma, est differentia simplex, non autem ita quod ipsa forma sit differentia, sed quia est principium differentiae. » Itaque genus non sumitur a sola materia prima nuda, sed a materia ut habente esse imperfectum a forma, et materia sic habens esse imperfectum dicitur materiale respectu gradus perfectioris; genus enim dicit naturam aliquam determinatam, licet nondum perfectam omni perfectione, materia autem secundum se nullum determinatum gradum dicit, nec determinatam actualitatem, est enim in potentia ad omnem actualitatem substantialem, ut in Physicis latius probabitur. Et dato quod ipsa habeat aliquam actualitatem substantialem, tamen manifeste constat quod a forma recipit non tantum ultimam actualitatem et gradum, sed diversos gradus et perfectiones magis vel minus determinatas. Unde genera illa, quae istis imperfectioribus gradibus correspondent, non possunt a materia nuda desumi, sed a materia informata secundum rationem et gradum imperfectiorem ad ipsam ut perfectiori gradu et ratione informabilem.

Quando autem dicit D. Thomas,

Opus, xlii, c. ii : « Quod potentialitas totius compositi in rebus materialibus est a materia, ideo sumitur genus ab ea, perfectio vero totius est a forma, ideo a forma sumitur differentia » : et i p., quæst. 1, art. n, ad 1, inquit: « Quod in rebus materialibus aliud est quod determinat specialem gradum, scilicet forma, et aliud quod determinatur, scilicet materia », atque adeo videtur affirmare quod genus a sola materia sumatur, differentia a sola forma.

Respond. : Sensus D. Thomae ex ejus verbis perspicuum esse. Videlicet materiam in compositis esse primam radicem potentialitatis; et sic, licet gradus genericus sumatur a forma pro ea parte, qua gradus dicit actualitatem, tamen potentialitas generis ad materiam, ut ad radicem devolvitur, licet proxime desumatur non a materia nuda, sed ab eo quod materiale est respectu ejus quod formalius et perfectius; et hoc materiale vocat D. Thomas materiam, illud formalius, formam, non materiam nudam, a qua sumatur genus.

At vero in rebus non compositis, scilicet in angelis, qui non conveniunt in materia cum corporibus (ideoque aliquando dicuntur differre genere ab illis, id est materia, quae est genus physicum), non verificatur quod genus sumatur a materia etiam remote, quia carent illa, sed sumitur ab eo quod potentialius est et quasi materiale in talibus substantiis. Hoc autem, ut dicit S. Thomas, vi cap. de Ente et essentia, et i p., quæst. 1, art. m, ad 1, est ipsa intellectualitas, seu immaterialitas præcise, vel indeterminate accepta, id est quatenus intellectualitas finita et limitata, et in potentia ut per majorem vel minorem accessum et participationem actus puri sit perfectior, vel imperfectior: hoc enim præbet rationem differentiae et gra-

dualis perfectionis, quatenus uniformius unus intellectus intelligit quam alius, et sic similior est Deo, magisque ad illum accedit. Denique in accidentibus, genus etiam non sumitur a materia sibi intrinseca, quia ea carent, sed ex diversa habitudine ad substantiam, ut dicemus in ante-praedicamentis; sicut quantitas dicitur ex eo quod respicit substantiam mensurando per modum extensionis, qualitas afficiendo per modum virtutis, vel ornatus, et sic de aliis. Differentiae vero sumuntur vel ex propriis subjectis, a quibus accidentia propria oriuntur, vel ex effectibus talium accidentium eas desumimus, quasi a posteriori, quia proprias differentias ignoramus. Videatur D. Thomas, vii cap. de Ente et essentia.

Dices: Non potest ex eodem principio et radice desumi genus et desumi individuatio, cum genus sit maxime indeterminatum, individuum ultimo determinatum; ergo inconvenienter dicetur genus sumi a materia, cum in sententia D. Thomae ab ea sumatur individuatio.

Respondetur utrumque convenire materiae secundum diversos respectus et considerationes. Nam materia respicit formam tanquam subjectum primum et potentiale, quod scilicet est in potentia ad formam ejusque gradus recipiendos, non habet autem ipsa materia ulterius aliud subjectum in quo recipiatur. Unde, respectu formae habendo potentialitatem, relinquit indeterminationem et indifferentiam ad recipiendum gradum imperfectum unius formae, et ulterius alium perfectiorem, usque ad ultimum, quod est esse radicem et principium generis. Quia vero, recipiendo formam, ita est subjectum ultimum quod est ulterius incommunicabile alii subjecto, ratione hujus ultimae incommunicabilitatis est principium individua-

tionis, quod non est amplius commune pluribus, nec communicabile.

Quae naturae sint capaces generis.

Respondeo: Omnes illae, quae directe possunt esse in praedicamento, sive reali, sive rationis, sive sint accidens, sive modi, vel substantiae. Itaque omne ens, quod habet modum, seu rationem totius, constans ex metaphysica compositione, est capax habendi genus et differentiam, quod per modum totius praedicet de illo partem quidditativam; quae autem solum sunt partes simplices, sive physicae, ut materia et forma, sive integrantes, et similiter differentiae, non habent per se rationem generis, sed solum reductive. Quae est sententia S. Thomae, in m, dist. vi, quaest. i, art. i, ad 1; et Opusc. xlii, c. x; Gajetani, in cap. de specie; et aliorum.

Ratio ad excludendum partes physicas et integrantes ea est, quia istae partes non possunt habere genus supremum; ergo neque subalternum, quia, cum in generibus non sit procedere in infinitum, oportet sistere in uno, et illud erit supremum. Antecedens probatur: Quia si haberent supremum genus, vel illud est substantia completa, quae est genus supremum praedicamentale, vel incompleta. Completa esse non potest, quia haec non praedicatur vere de partibus, ergo neque generice. Incompleta esse non potest, quia haec imbibitur in quacunque differentia, et sic etiam in ipsis differentiis partium imbibetur, nam etiam sunt aliquid incompletum, atque ita transcendentaliter se habet, non vero per modum generis, quod debet esse, extra conceptum differentiarum. Et simile argumentum potest fieri de corpore et vi-

venti etc. In accidentibus autem non est necesse facere hoc argumentum, quia non habent partes, sed sunt formae simplices; si tamen haberent, idem argumentum fieret.

Ratio vero ad excludendum differentias a ratione generis ea est, quia sequeretur processus in infinitum. Nam si rationale, verbi gratia, habet genus, debet contrahere illud per aliam differentiam, omne enim genus per differentiam contrahibile est. Rursus illa differentia sic contrahens haberet etiam suum genus, non enim est major ratio de una, quam de alia; ergo contraheretur per aliam differentiam: et illa rursus haberet aliud genus et differentiam, et sic in infinitum. Non ergo differentiae habent directe genus, sed reducuntur tanquam ad latus.

Ex hoc tamen non inferas abstracta substantiarum non esse genera et species, quia, licet significantur per modum partis, sunt tamen formae totales, habentque compositionem ex genere et differentia, sicut humanitas respectu animalitatis et rationalitatis. Unde non sequitur idem inconveniens, quod in aliis partibus.

Quod si objicias: Nam partes istae et differentiae habent aliqua praedicata superiora quidditativa praeter ens; habent enim convenientiam magis cum una parte, quam cum alia, sicut forma leonis magis convenit cum forma bovis, quam cum forma lapidis; ergo possunt habere genus, quod est praedicatum superius tanquam id, in quo conveniunt, et similiter suam differentiam.

Et confirm.: Nam materia coelestis et subiunaris differunt specie secundum sententiam S. Thomae, i. p., q. 1xvi, art. n; ergo unaquaeque habet suam speciem distinctam; et consequenter habent genus in quo conveniunt, et differentiam qua dividuntur.

Resp. : Quod partes istae habent praedicata superiora quidditativa, sed quia per se non sunt aliquod totum et completum, non constituunt directe speciem. Et consequenter neque directe habent genus, sed totum hoc habent reductive, sicut incompletum reducitur ad completum; imo magis istae praedicationes in talibus partibus et incompletis entibus sunt transcendentales, quam genericae, quia includuntur in ipsis differentiis, quod non convenit generi. Et ita non sufficit habere praedicata superiora quidditative ad hoc ut sint generica, sed oportet quod transcendentales non sint, sed extra differentias se habeant.

Et si quaeras de hac praedicatione: Haec forma est forma; haec manus est manus, etc., an sit speciei de individuo? Resp.: Hoc non esse, nisi secundum quid et reductive, sicut cum dicitur: Haec persona est persona, hoc individuum est individuum, quia ibi non praedicatur natura, sed aliquid naturae, et, licet sit praedicatio essentialis, est tamen incompleta, et consequenter reductive pertinens ad completam.

Ad confirm. respond. : Materiam coelestem et sublunarem esse diversae speciei modo incompleto, quia scilicet non dicunt ordinem et capacitatem ad easdem formas, et ita una materia non transit de una forma ad aliam. Ista tamen diversitas capacitationum non addit aliquam differentiam, quae per modum actualitatis determinet et constituat materiam, cum utraque sit pura potentia, atque ita in ipsismet differentiis utriusque materiae includitur potentialitas ipsa, quae constituit materiam in communi, et substantia, quae de illis praedicatur, est substantia incompleta, quae praedicatur magis transcendentaliter quam generice, ut dictum est. Et eodem modo intelligitur materiam

habere rationem naturae, et alia praedicata quidditativa, scilicet modo incompleto transcendentali, non generico.

QILESTIO VIII.

DE SPECIE PRAEDICABILI ET SUBJICIBILI.

Correlativum generis est species, de qua genus praedicatur, ipsa autem ulterius de individuis praedicabilis est, et ideo includit duplicem respectum, subjicibilitatis ad genus, superioritatis ad individua. Et ideo, ad explicandum exacte hoc secundum praedicabile, uterque respectus explicandus est.

ARTICULUS I.

Utrum species constituatur in ratione speciei per rationem subjicibilis, vel praedicabilis.

Suppono utroque modo definiri speciem k Porphyrio. Quatenus subjicibilis, dicitur illa, quae sub assignato genere collocatur, et de qua genus praedicatur in quid. Definitur autem quatenus praedicabilis, quae de pluribus differentibus numero in eo quod quid praedicatur. Ubi explicatur unica habitudo ejus, non ad sibi superius, sed ad sua inferiora, respectu quorum superius est. Et obiter nota quod non est vitiosus circulus in definitionibus Porphyrii, cum definit genus per respectum ad speciem, de qua praedicatur, et speciem per respectum ad genus cui subjicitur. Tum quia inter correlativa mutua, qualia sunt genus et species, necessario intervenire debet iste mutuus respectus, sine vitio circuli, hoc ipso quod mutua sunt, et consequenter mutuo in

definitione utriusque includi debet alterum, ut dicemus infra, q. xvn, artic. vi. Tum quia species non illa tantum definitione definitur, scilicet per respectum subjicibilitatis ad genus, sed etiam alia, scilicet praedicabilitatis ad inferiora, et sic non precise notificatur per genus, sed alia via. Ubi cumque autem aliquid supponitur notificatum et definitum alia definitione, et alia via quam per illud, cum quo circulariter definitur, non committitur circulus formalis, sed materialis tantum, qui vitiosus non est, eo quod non idem per idem tantum notificatur, sed aliunde notificatum aliter suum notificans et definiens manifestat, ut in lib. Posterior., quaest. xxv, amplius dicemus.

Cum ergo in hoc secundo praedicabili concurret duplex ista intentio praedicabilis et subjicibilis, difficultas est in duobus. Primum: Quatenam ex istis intentionibus constituat formaliter secundum praedicabile? Secundum: Quomodo una se habeat erga aliam, an omnino disparate, an ut propria passio et quid consequens, vel modificans aliam? Est autem certum istos respectus, seu intentiones esse diversas relationes, nam habent distinctos terminos et fundamenta. Terminus enim subjicibilitatis est ipsum superius, cui subjicitur, fundamentum vero inferioritas, seu dependentia ab illo; at vero terminus praedicabilitatis, seu universalitatis sunt ipsa inferiora, de quibus praedicantur, fundamentum vero ipsius sumitur ex ipsa communitate naturae, in qua conveniunt illa inferiora, quae communicabilis et superior est illis. Sunt ergo diversa fundamenta et termini istarum relationum; a fundamento autem et termino sumit ratio suam unitatem, vel diversitatem. Et licet ipsa ratio, seu intentio speciei non pluribus relationibus, sed unica constituatur, potest tamen plures

habere ut proprietates, vel conditiones requisitas, sicut etiam praedicabilitas est passio universalitatis. Et inquirimus quatenam relatio sit essentialis et constitutiva speciei.

Ad hanc ergo difficultatem, aliqui censent speciem praedicabilem non convenire speciei, ut species est, sed in ratione speciei constitui per subjicibilitatem ad genus, ad quam sequitur praedicabilitas et universalitas ejus. Et hoc ideo, quia propria ratio speciei est esse correlativum generis, et hanc rationem correlativi non habet per ordinem ad inferiora, de quibus dicitur, sed per ordinem ad genus sub quo ponitur. Ita sumitur ex Cajetano, in cap. de specie. Alii autem, per aliud extremum, existimant speciem ita constitui per universalitatem, quod etiam ipsa subjicibilitas ad genus ei, in quantum universalis est et ratione universalitatis, conveniat. Attribuitur Toletus, quaest. unica de specie. Alii autem dicunt subjicibilitatem et praedicabilitatem se habere ut disparatas relationes, neque unam oriri ex alia tanquam passionem ab essentia. De quo videatur Curs. Carmel., hic disput. vi, quaest. m; M. Cabero, disp. m, dub. ii; et Merinero, disp. m, dub. ii.

Circa secundum etiam variant auctores. Quidam enim, ut Cajetanus, cap. de specie, existimant subjicibilitatem ad genus esse primam rationem speciei, et ex illa oriri praedicabilitatem ad individua, et hoc loquendo de specie atomata, in qua una istarum intentionum pullulat ex alia, ex eo enim quod species ponitur sub genere immediate et directe nascitur quod species sit praedicabilis, in specie autem subalterna ratio speciei, quae invenitur, proprie est species subjicibilis, nam praedicabilitas illius non est de pluribus solum numero differentibus, sed etiam specie. Alii vero e contra

existimant intentionem praedicabilitatis et universalitatis ita esse primam in specie, quod ex ea oritur subjicibilitas.

Nihilominus dico primo : Constitutivum intrinsecum et essenziale speciei, ut est secundum praedicabile conditum ab aliis praedicabilibus, est universalitas talis, quae dicit respectum et praedicabilitatem ad plura solo numero differentia. — Ratio est : Quia species in tantum est unum de quinque praedicabilibus in quantum participat rationem universalis, siquidem ista quinque praedicabilia sunt species quaedam universalis, ut supra probatum est; ergo constitutivum ejus debet esse intra latitudinem et rationem universalis; ergo non per subjicibilitatem, sed per superioritatem debet constitui. Consequenter patet, quia implicat quod aliqua relatio in communi importet tendentiam ad aliquem terminum et relatio, quae est ejus species et sub ea contenta, tendat ad oppositum. Sicut si relatio patris in communi respicit filium, relatio talis patris in particulari non potest respicere avum, sed etiam respicere debet filium talem in particulari. Constat autem quod relatio universalitatis in communi, quae est genus ad quinque praedicabilia, respicit ut proprium terminum inferiora; ergo relatio talis universalis, scilicet speciei, non potest respicere formaliter loquendo, et constitui per respectum ad superiora, sed ad inferiora; ergo non potest constitui formaliter per subjicibilitatem in ratione secundi praedicabilis, sed per universalitatem, seu praedicabilitatem talem, id est quae talia inferiora respiciat. Quam rationem ita difficile existimavit Cajetanus, in cap. de specie, quod eam insolutam relinquit.

Dico secundo : Non possunt concurrere per accidens, et disparate w

habere in secundo praedicabili praedicabilitas et subjicibilitas, sed vel secundum se, vel per sua fundamenta una determinat et modificat alteram. — Ratio est: Quia secundum praedicabile non habet esse universale quomodocumque, sed universale subordinatum, et minus altero, scilicet genere; ergo id, quod conducit ad hoc ut sit universale minus amplum altero, non potest disparate se habere ad constitutionem talis universalis, siquidem de intrinseca ratione ejus est quod sit Universale subordinatum et inferius. Sicut non disparate se habet ad constituendam causam secundam hoc, quod est subordinari causae primae; et in ordine politico, ministro inferiori non est per accidens et disparatum quod subordinetur superiori, et superior minister Regi, cum hoc sic de ratione ministri talis ex subordinatione agentis. Ita species essentialiter habet praedicari de inferioribus, sed non est ei per accidens et disparatum, sed per se requiritur subordinari superiori universali, sub quo continetur in quantum minus universale est.

Nec sufficit dicere quod hoc, quod est subjici generi, competit ipsi naturae specificae; caeterum intentioni per accidens conjungitur alia intentio subjicibilitatis, non enim eadem relatio et intentio est subjicibilitas et praedicabilitas. Hoc, inquam, non sufficit; nam, licet sit duplex relatio praedicabilitas et subjicibilitas, tamen hoc ipso quod praedicabilitas, quae pertinet ad rationem speciei, non est praedicabilitas suprema, sed inferior, per se et non disparate petit ex parte sui fundamenti fundare relationem subjicibilitatis, sine qua ratio inferioritatis nequit intelligi, omne enim inferius subjicibile est. Ergo ex parte fundamenti uniuntur per se praedicabilitas et subjicibili-

tas, et inter se etiam connexionem habent, nec per accidens concurrunt in ratione speciei. Sicut etiam universalitas et praedicabilitas sunt duae intentiones, seu relationes distinctae, una respiciens inferiora ut superius in essendo, altera in praedicando, id est in verificando quod hoc sit illud per applicationem unius ad alterum, et tamen una sequitur ad aliam et per se connectitur cum alia, licet verum sit quod, quia earum esse consistit in cognosci, non repugnet unam cognosci sine altera, et actu esse sine altera in ipsa ratione cognoscente: ista enim connexio intentionum non est quoad existentiam actuale, ita quod una sequatur ad aliam in esse, cum esse non conveniat eis per consecutionem, sed per cognitionem; est autem connexio ratione fundamenti, quia fundamentum ita fundat unam, quod etiam petit ex vi illius fundare aliam.

Dico ultimo: Subjicibilitas non dimanat ab universalitate praecise accepta, multo minus praedicabilitas ex subjicibilitate; sed prior et essentialior intentio in secundo praedicabili est universalitas limitata et coarctata, et ex ipsa, quatenus sic limitata et modificata, oritur subjicibilitas immediata ad genus. — Ratio hujus sumitur ex dictis, quia secundum praedicabile per se et essentialiter est quoddam universale, cum universale dividatur tanquam genus in ista quinque praedicabilia; essentialiter ergo ad ipsum debet pertinere intentio universalitatis sic determinatae, scilicet quae solum respiciat inferiora numero distincta. Ex universalitate autem, in linea et respectu universalitatis respicientis inferiora, solum sequi potest id quod superioritatis, non quod inferioritatis et subjectionis est; ergo ex vi universalitatis non sequitur intentio subjicibilitatis. Sed quia universali-

tas limitata est et coarctata, ratione illius ut limitatae subjicibilitas sequi potest: sicut in creatura, aliae passiones sequuntur ex eo quod ens creatum est, vel quia tale ens est, v. g., substantia, vel corpus; aliae, ex eo quod ex nihilo est, v. g., quod sit defectibilis, peccabilis, annihilabilis etc. Similiter in causa, ex eo quod causativum est, seu ex linea causalitatis, non sequitur subjectio ad aliam causam, sed ex eo quod causa limitata et dependens et inferior in causando. Eodem ergo modo, ex vi universalitatis et ex respectu et linea ejus, etiam universalitatis specifica, non sequitur ut passio propria subjicibilitas, sed ex universalitate dependente et limitata et subordinata alteri, seu minori illa, sequitur subjicibilitas ad superius universale quod est genus.

Ex qua conclusione intelligitur quomodo connexae sint, in secundo praedicabili, istae duae intentiones, subjicibilitas et praedicabilitas in una forma universalitatis, quia, cum per accidens non concurrant in hoc secundo praedicabili, necesse est quod perse ex aliqua forma consequantur, et ratione illius per se convenient. Sic ergo consequuntur ad universalitatem limitatam et subordinatam, ex parte subordinationis et limitationis subjicibilitas, ex parte universalitatis praedicabilitas; sicut ad hominem, quatenus rationalis, sequitur inclinatio ad virtutem, quatenus defectibilis et ex nihilo, peccabilitas. Et similiter constat quomodo species intrinsece et essentialiter sit correlativum generis, quatenus illi subjectum et inferius, hoc autem habet quatenus limitatum et subordinatum universale est.

Ex quo patet divisionem speciei in praedicabilem et subjicibilem non esse divisionem in diversas res, sed in diversas passiones, seu modos ejusdem, quibus habet diversos res-

pectus, ad superiora scilicet et inferiora.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Species formalissime quatenus species solum habet esse correlativum generis; sed in quantum correlativum non est praedicabilis, sed subjicibilis; ergo formaliter in quantum species non est praedicabilis. Major est oerta, quia genus per se definitur relative ad speciem, ut ad proprium correlativum; ergo species, ut species, formaliter est correlativum generis. Minor constat, quia ut correlativum respicit id cuius correlativum est; sed est formaliter correlativum generis; ergo formaliter ut species respicit illud: ut autem respicit genus non est praedicabilis, sed subjicibilis; ergo essentialiter constituitur per subjicibilitatem, potius quam per praedicabilitatem.

Confirmatur: Genus subalternum universalius est quam species infima, cum de illa praedicetur; sed non constituitur in ratione generis subalterni per praedicabilitatem; ergo multo minus species infima. Minor probatur: Genus subalternum non constituitur in esse talis, nec per praedicabilitatem de pluribus specie differentibus, nec per praedicabilitatem de pluribus differentibus numero; ergo per nullam. Non per praedicabilitatem de pluribus specie differentibus, quia hoc etiam convenit generi supremo, et sic non est propria ratio subalterni. Non per praedicabilitatem de pluribus numero differentibus, quia hoc etiam convenit speciei infimae. Ergo per nullam praedicabilitatem, sed per subjicibilitatem constituitur.

Respondetur: Varias esse opiniones de proprio et per se correlativo generis, quas videre poteris apud Conimb., q. ii, de specie, art. I,

Nam quidam existimant genus ut genus solum et adaequate referri ad speciem, ad individua vero non referri per modum generis. Alii dicunt adaequatum correlativum generis esse aliquid abstrahens ab individuo et specie, quod vocant subjicibile in quid complete, eo quod in hac ratione conveniunt tam individuum, quam species. Alii denique, et melius, censent immediatum ac formale correlativum generis esse speciem, sed non omni modo, nec adaequate; nam etiam individuum ei subjicitur, sed non formaliter sicut species, nec enim contrahit genus formali divisione, sicut species, sed materialiter, per conditiones scilicet materiales, et individuas, in quibus sustentatur species, et mediante specie genus. Dicimus ergo quod species est quidem correlativum generis, sed formale, id est formaliter contrahens genus, et per differentiam, quae formaliter et specificiter facit differre, non numerice; ex quo habet non solum esse correlativum et subjicibile generis, sed etiam relativum proprie et per se ad individua, quia non est correlativum generis formale et immediatum, nisi sit etiam universale in se, limitatum tamen et coarctatum, seu dependens, quia generi subjectum; et sic esse correlativum generis non est tota essentia speciei, sed potius est conditio ejus, directe autem et per se species universale est et praedicabile de individuo, cum dependentia tamen subjicibilitatis ad genus.

Ad confirmationem respondetur: Esse disparitatem inter speciem infimam et subalternam, quia subalterna non habet esse universalis in ratione speciei, sed in ratione generis; habet enim universalitatem et praedicabilitatem solum in quid incomplete, subalternationem autem habet in ratione speciei subjicibilis,

quatenus scilicet superiori generi subjicitur, et per differentiam contrahit illud, et facit quamdam speciem non infimam, sed subalternam, quae etiam genus subalternum dicitur, re vera tamen subalternatio convenit ei in quantum species quaedam est; et ita secundum aliam rationem habet universalitatem, scilicet ut genus, secundum aliam, subjicibilitatem, scilicet ut species. At vero species infima non habet universalitatem in ratione generis, sed in ratione secundi praedicabilis in quid complete, et ideo universalitas per prius est in illa, ut constituatur secundum praedicabile, quam subjicibilitas in eadem ratione speciei infimae.

Secundo arguitur: Dari potest subjicibilis species, quae non sit praedicabilis, ut species angelica in opinione quod tantum habet unum individuum, quam infra probabimus. Datur etiam e contra species praedicabilis, quae non est subjicibilis, ut substantia, quando praedicatur de hac et illa substantia tanquam de individuis, quae tamen alteri superiori non subjicitur, cum supra substantiam non sit alius gradus; ergo quod aliqua species sit subjicibilis et praedicabilis, per accidens concurrunt. Et confirmatur, quia subjicibilitas ad genus non conducit, aut proportionat speciem ad hoc ut praedicetur de individuis, nec e contra praedicabilitas de individuis, ut generi subjiciatur, una enim relatio istarum non derivatur ex alia, nec fundat aliam; ergo per accidens se habent, et pure concomitanter.

Resp. negando antecedens, si loquamur de specie proprie, quae est secundum praedicabile. Et quod attinet ad speciem angelicam, infra ostendemus non solum esse subjicibilem, sed etiam praedicabilem; est enim universalis, et non ut genus,

sed ut dicens totam quidditatem complete. De substantia vero dicimus quod etiam respectu hujus et illius substanti® individuat® non est species secundum praedicabile, cum praedicetur in quid incomplete, sed est pr®dicatio genorica, mediata tamen, quia genus mediate praedicatur de individuuis, sicut praece-
denti quaestione ostendimus quomodo genus de individuuis genericis praedioetur, et sequenti quaestione amplius dicitur.

Ad confirmat, respondet. : Quod subijcibilitas ad genus non conducit ad praedicabilitatem de individuuis absolute consideratam, bene tamen ad praedicabilitatem ut limitatam et dependentem, et in quantum infima praedicabilitas est; haec enim esse non potest sine tali subijcibilitate. Sicut obscuritas per se non conducit ad cognitionem, bene tamen ad cognitionem talem, scilicet ad finem, quae est imperfecta et limitata cognitio, petens illam modificationem obscuritatis.

Ultimo arguitur, ad probandum quod in specie prius invenitur subijcibilitas, quam praedicabilitas : Quia subijcibilitas speciei est qua redditur immediate subijcibilis generi; sed immediata subijcibilitas est prior universalitate; ergo. Minor probatur: Prius est naturam specificam esse naturam contractam respectu generis, quam contrahibilem respectu individuorum; per hoc enim quod contrahit genus constituitur in se, prius est autem constitui, quam ab aliis contrahi; sed per hoc quod contrahit genus subijcitur generi, per hoc quod est contrahibilis ad individua est universalis ad illa; ergo prior est subijcibilitas, quam praedicabilitas.

Respond. negando minorem. : Ad probationem dicitur quod contractio generis, prout pertinet ad ipsam constitutionem natur®, qu® fit per

genus et differentiam, non est subijcibilitas, quia constitutio natur® pertinet ad naturam secundum se, et primo intentionaliter, subijcibilitas autem dicit relationem, qua coordinatur species generi, et sic pertinet ad secundam intentionem natur®, non ad constitutionem. Et in hoc genere intentionis prior est universalitas et praedicabilitas in ordine ad constituendum secundum pr®dicabile, quod est species, quam subijcibilitas; licet respectu natur® secundum se prius intelligatur contractio generis, qu® est fundamentum subijcibilitatis, quam contrahibilitas ad individua, qu® est fundamentum universalitatis, sed ad constituendam speciem hoc est prius illo.

ARTICULUS II.

Explicantur definitiones speciei.

Duo hic notanda sunt: Primum circa definitum harum definitionum, quibus species pr®dicabilis et subijcibilis definiuntur (definitiones posuimus in initio pr®cedentis art.); secundum circa ipsarum definitionum particulas explicandas.

Circa primum, idem dicendum est de definito harum definitionum quod de definito generis dictum est, quiffist. prfficed.; eadem enim est actio de uno et de altero.

Circa secundum, ad explicandas particulas definitionis, illa videtur communis difficultas, quia definitiones ist® conveniunt aliis a definito. Species enim subijcibilis dicitur, qu® sub assignato genere collocatur, vel de quo genus praedicatur in quid; utrumque autem non minus convenit individuo, quia etiam individuum sub genere collocatur, et de illo pr®dicatur genus in quid. Si dicas speciem collocari immediate sub genere, non indivi-

dum, hoc est addere novam particulam definitioni, scilicet ly immediate, quam definitio non ponit; et praeterea instatur in individuis genericis, ut hoc animal, hoc corpus, etc., de quibus genera immediate praedicantur. Similiter definitio speciei praedicabilis convenit aliis a definito. Tum quia convenit generi; praedicatur enim genus etiam de individuis in quid et, licet praedicetur incomplete, et alio modo quam species, tamen hoc non explicatur in definitione speciei, et sic est diminuta. Tum etiam quia plura praedicantur de pluribus numero differentibus et non sunt species, ut entia incompleta, v. g., motus, anima, materia, punctum, et similia; et Deus praedicatur de tribus personis, et non est species. Tum quia tertium praedicabile etiam praedicatur in quid, id est essentialiter, et de pluribus numero differentibus, ut species atomae. Ac denique species angelorum sunt vere species, et non praedicantur de pluribus numero differentibus, quia illa plura sunt impossibilia, ut dicemus, seq. art.

Respondeo nihilominus recte tradi has definitiones. Et utrum essentialis, an descriptivae sint, non oportet immorari. Sicut enim diximus de generis definitione, quod est descriptiva, quia traditur per propriam passionem universalitatis, quae est praedicabilitas, ita definitiones speciei censendae sunt descriptivae, quia traduntur per proprietates: praedicabilis quidem, per ipsam praedicabilitatem, quae est passio universalitatis; subjicibilis autem, per proprietatem universalitatis specificae, quatenus universalitas imperfecta est, et dependens ab universalitate generis.

Ad primam ergo instantiam contra speciem subjicibilem, resp. : Quod in omnibus istis definitionibus praedicabilium debet subintel-

ligi proprium earum genus, quod est universale, et ita sensus definitionis est quod species est universale, quod sub genere collocatur, et differentia universale, quod praedicatur de pluribus in quale etc., et sic de aliis. Neque hoc est addere aliquam particulam extraneam definitioni, sed necessario praesuppositam; nam universale est genus ad quinque praedicabilia; debet ergo in omni praedicabili necessario subintelligi, et consequenter debet etiam subintelligi particula immediate: scilicet quod species est quae immediate subjicitur generi, quia hic solum agimus de eo quod tanquam universale, seu unum ex quinque praedicabilibus subjicitur, individuum enim non tanquam universale subjicitur, et ideo neque immediate.

Et ad instantiam de individuis genericis resp. : Quod non subjiciuntur tanquam universale, neque immediate simpliciter loquendo, sed solum secundum quid, et quoad explicationem. Quia quando dico: Hoc animal, hoc corpus, licet explicem gradum genericum cum individuatione, tamen aliquid supponitur mediate inter individuationem et genus, quod non explicatur in illo individuo generico; neque enim in re invenitur animal, aut corpus singularisatum, nisi mediante aliqua specie. At vero species ita plene et simpliciter subjicitur generi, quod non solum explicatur nihil mediare, sed neque in se aliquid mediare potest inter ipsam et genus, quod est immediate subjici simpliciter et absolute loquendo.

Ad secund. instant., contra definitionem speciei praedicabilis, respondetur: Quod, ut diximus quaestione praecedenti, generi non convenit praedicari de pluribus numero differentibus formaliter et immediate, sed materialiter, scilicet quia

continentur sub specie, de qua per se, formaliter et directe praedicatur; et ita debet intelligi praedicatio generis, quod sit in quid incomplete. Neque hoc est addere aliquid definitioni, sed in ipso imbibitum explicare; nam si praedicatur de pluribus specie differentibus, non potest totam quidditatem praedicare, sed partem, scilicet id quod contrahibile est per differentiam, et cum differentia constitutivum speciei, et hoc est praedicari in quid incomplete, id est non totam et completam quidditatem, sed partem quae est genus.

" Ad secundum respondet. : Entia incompleta reductive et non per se pertinere ad speciem, vel genus, sicut ad praedicamentum; unde non habent plura numero distincta, nisi reductive et secundum quid. Deus autem non praedicatur de tribus personis tanquam multiplicabilis et contrahibilis in illis, sed tanquam natura una singularis, quae praedicatur de pluribus suppositis ejusdem singularis naturae, et ideo nec divina natura se habet ut universalis, nec ipsae personae ut inferiora contrahentia naturam superiorem et numerice illam distinguunt, quia ita multiplicatur supposita, quod non multiplicatur natura, sed sunt tria supposita ejusdem singularis naturae.

Ad tertium jam supra diximus, quaestione praecedenti, quod differentia praedicatur quidem essentialiter, sed non in quid, quia non substantive, sed adjective, seu qualificative; unde licet praedicetur in quid quantum ad essentiam, non tamen quantum ad modum, id est non essentialiter substantive, sed essentialiter adjective, seu in quale.

Ad ultim. respondebitur articulo sequenti.

ARTICULUS III.

Utrum possit dari species subijcibilis quas non sit praedicabilis de multis, sed tantum habeat unum individuum.

Ut punctum difficultatis innotescat, duo sunt notanda. Primum, quod inter naturas non habentes nisi unum individuum triplex differentia considerari potest. Nam quaedam natura est, quae de facto non habet plura individua, potest tamen habere de possibili, sicut luna, sol et similia, quae habent materiam divisibilem absolute, sed non divisibilem naturaliter, ex divisione autem materiae nata est consequi multiplicatio individuorum. Alia natura est, quae nec de facto, nec de possibili potest habere multiplicationem individua ex parte divisionis materiae, quia caret omni materia, ut sunt substantiae spirituales completae, sicut angeli. Est tamen in opinione positum an ex alio capite, quam ex divisione materiae possint habere multiplicationem numericam, et tamen, licet illam habere non possint, adhuc tamen possint concipi illae naturae ut universales, et secundum aliquam indifferentiam et potentialitatem ad illud unum individuum quod habent. Tandem alia natura est, quae non solum non habet plura individua de facto, nec de possibili secundum multiplicationem naturae, sed nec ipsa natura potest concipi cum potentialitate aliqua ad individuationem et ut contrahibilis per singularitatem, quia est actus purus, scilicet Deus, et sic in essendo non potest esse universalis, licet possit concipi ipsa natura non explicata individuatione, et sic significari potest per modum termini communis et non termini singularis, sicut hoc

nomen Deus est terminus communis in significando.

De prima natura non est difficultas in praesenti, quia constat illam naturam posse praedicari de multis, in qua multa individuaabilia sunt, de quibus praedicetur. Similiter de tertia natura non est quaestio praesens; de illa enim egimus supra, quaest. v, art. m. Sed tota difficultas est de secunda natura. Circa quam non disputamus modo, an sint possibiles, vel non possibiles plures angeli solum numero distincti, de quo agitur in part., quaest. 1; si enim sunt possibiles plures numero distincti, quaestio difficultate vacat. Dicendum est enim de natura angelica sicut dicitur de sole, et luna, et aliis naturis, in quibus plura individua sunt possibilis. Sed, admissum quod sint impossibilia plura individua in natura angelica, tunc praesens consurgit difficultas: An, quia ex modo concipiendi illa natura concipitur ut indifferens ad individuationem, sufficiat ut sit species praedicabilis de multis, non quae de facto habet, vel habere potest in re, sed quae ex modo concipiendi illi naturae sic indifferenti non repugnant.

Secundo adverte: Quod habere plura individua contingit dupliciter, vel positive, vel per non repugnantiam, saltem ex parte alicujus principii. Quae distinctio sumitur ex Divo Thoma, quaest. de Spirit. creat., art. vm, ad 4. Praedicari de multis positive est quando datur positivum fundamentum in ipsa re, ut fiat praedicatio de multis, scilicet quia talis multiplicatio in re invenitur. Et inde sumitur fundamentum ad concipiendam unam naturam praedicabilem de illis. Per non repugnantiam dicitur praedicari de multis quando non invenitur quidem in multis a parte rei, sed in uno tantum, ita tamen se habet

natura ad illud unum individuum, quod potest abstrahi ab illo, eodem prorsus modo, quo abstrahitur a pluribus, scilicet manente natura cum indifferencia et potentialitate ad illam individuationem. Et ita ex vi talis abstractionis non habet natura repugnantiam ad plura individua, licet in re ex alio capite rejunget, scilicet propter carentiam materiae, sine cujus divisione non fit multiplicatio individuum.

In hac ergo difficultate, communiter extra scholam D. Thomae tenetur quod, supposita sententia Divi Thomae de impossibilitate plurium individuum in eadem specie angelica, talis species erit subijcibilis et non praedicabilis; videtur enim contra omnem rationem quod aliquid sit praedicabile de multis, cui repugnat actualis ipsa praedicatio de multis: hanc autem repugnare manifestum est, quia repugnat dari ipsa multa. Non tamen negant isti auctores posse concipi naturam angelicam ut universalem negative et metaphysice, quia potest concipi sine aliqua singularitate et differentia individuali, quod est remanere praecisam ab individuatione.

Nihilominus oppositam sententiam communiter defendunt Thomistae, et existimant hoc ipso quod datur fundamentum in tali natura ut concipiatur praecisa ab illa unica individuatione, et cum indifferencia et potentialitate ad ipsam, posse concipi ut universalem, et ut speciem praedicabilem; ad hoc tamen necesse est quod non concipiatur natura angelica adaequate et plene secundum quod est in se, sed inadaequate, et ad instar rerum compositarum ex materia et forma. Et sumitur aperte haec sententia ex doctrina S. Thomae, in quaest. de Spirit. creatur., art. vm, ad 4, ubi sic inquit: « Sicut haec albedo non prohibetur habere sub se multa

individua ex hoc quod est in bono, sed ex hoc quod est in hoc. quod pertinet in rationem individui, ita notura hujus angeli non prohibetur esse in multis ex hoc quod est in natura in tota ordine rerum, quod pertinet ad rationem speciei, sed ex hoc quod non Minuta recipi in aliquo subjecto. quod pertinet ad rationem individui. < Item 18. Thomas. Quia verba clariora sunt, quam ut ulla ponderatione indigeant. Idem affirmat in Opusculis. XLI, enpit. V; et in part., quod 18. xm, art. ix; et ibi Cajetan., et in v capite de Ente et essentia. quod 16. vi, et super caput de specie, in Logica.

Tantum autem fundamentum huius sententiae est: Quia, licet non possit in tali natura concipi res positive tendens ad plura Individua, nec unitas natura collecta a pluribus individuis, quia in rei veritate non dantur, potest tamen concipi in diversitate natura et potentia ad unum individuum talis quod ex se sufficeret ad plura, si aliunde in re ponerentur. Itaque in diversitate natura et proprio modo suo communicabilis est ad plura, ex parte autem eorum, quibus facienda est communicatio, talis communicabilitas exerceri non potest. Ratio huius est: Quia non potest negari quod detur individuum natura angelico positum in productione, cum angelus, qui in re invenitur, sit substantia prodicamentosa. Et non ponitur immediate sub genere: ergo immediate est positum sub aliqua specie atomi. Sed species atomi, sub qua continetur individuum, est superior respectu illius; ergo universalis et praeiudicabilis respectu illius; talis enim species non produciuntur de individuo tanquam oqualis, alioquin de individuo (inherens) non prodicaretur species praeiudicabilis superioris de inferiori, sed esset quasi praedicatio identica, si-

cut quando individuum prodicatur de individuo; est ergo praedicatio superioris de inferiori, alioquin non posset species conservari in uno solo individuo, ut dicemus articulo sequenti, si habendo latius unum individuum, non posset concipi ut superior. Ex hoc autem manifesto sequitur quod illa natura. et species sic concepta ut superior respectu illius individui, habeat indifferentiam, quia: de se sufficit ad plura individua. licet de facto non possit exerceri multiplicatio ob defectum conditionis requisita, scilicet divisionis, ex parte materiae. Item illa species sic abstracta ab individuatione non includit actu illam, sed in potentia, et consequenter sicut nec includit unitatem, aut pluralitatem individuationem, ita neque ex vi illius conceptus excludit pluralitatem individuatorum; ergo si ex vi illius non excludit, habet ex vi indifferentiae ordinem ad plura non positive, sed non repugnantem.

Item concluditur: Quia repugnantia ad plura individua in natura angelica non est secundum omnia per radice natura, sed secundum praeiudicabilem rationem irreceptibilitatis in materia, quia scilicet non individuatur per designationem materiae, sed per causam illius. Unde repugnantia ad pluralitatem non est ex natura, sed ex modo individuandi naturam, quia non est aliud principium individuandi. quam ipsa irrecopio formio. in de enim et non aliunde habet incommunicabilitatem. quoniam ratio individuationis. Igitur si concipitur natura in de qua id ostenditur quantum ad rationem speciei, et non modo in de individuandi naturam, non accipitur natura ut repugnans multiplicationi individuatorum, et consequenter ut habens plura individua non repugnantem, licet positive non respiciat multa, non defectu sui, sed quia illa multa non sunt.

Quod autem quidam dicunt, naturam angelicam esse communem positive ad unum individuum reale et ad plura ficta, futile est, quia respicere plura ficta est non respicere plura, in quibus possit esse, et de quibus possit praedicari. De pluribus enim fletis non nisi fecte praedicatur; fecte autem praedicari est non praedicari vere, nec vere concipi ut praedicabilem.

Dices: Ergo nulla est differentia inter Deum et naturam angelicam; nam etiam Deus potest concipi ut res communis sine singularitate, et significari ut terminus communis, sicut supra diximus, quaest. v. Ergo ex modo concipiendi habebit universalitatem, et consequenter gradum superioris et inferioris, quod in Deo admitti nequit.

Respond.: Esse disparem rationem, quia Deus, etsi possit concipi sine singularitate, et consequenter modo communi significari, tamen ipsa natura sic concepta non manet cum indifferentia et potentialitate ad individuationem, siquidem concipitur ut actus purus, qui quidem, etsi ex modo nostri conceptus imperfecti non semper explicet singularitatem, tamen ex parte sua non manet indifferens ad illam, sicut cum unum attributum concipimus sine alio, non manet unum in potentia et indifferens ad aliud, sed solum non exprimit illud. Unde natura divina solum uno titulo est communis, scilicet ratione nostri imperfecti conceptus, non tamen ratione indifferentiae et potentialitatis ex parte naturae. Natura autem composita triplici titulo est universalis, scilicet ex modo concipiendi abstrahendo a singularibus, et ex indifferentia naturae secundum se, et ex pluralitate individuorum ad quae potest terminari respectus universalis. Natura autem angelica solum duplici titulo, scilicet ex modo concipiendi, et ex ipsa indifferentia

naturae secundum se, licet ex defectu multorum individuorum exerceri non possit in re ista communicabilitas ad plura, et ita est universalitas sine exercitio. Ut autem divina natura termino communi significetur, sufficit quod ex modo significandi sine singularitate concipiatur; ut autem sit genus, vel species, requiritur quod concipiatur ut contrahibilis et determinabilis, et consequenter quod ratio contrahens sit magis determinata, et magis actuans, quod sine potentialitate in ipso contrahibili et majori actualitate in contrahente concipi non potest. Quod totum repugnat actui puro.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur, argumento insinuato referendo oppositam sententiam: Nam species angelica habet repugnantiam ut praedicetur de pluribus, et hoc ab intrinseco ipsius naturae, quia ab intrinseco impossibile est multiplicatio talis naturae in singularibus; ergo repugnat quod sit species praedicabilis de multis. Cui enim praedicatio ipsa repugnat, praedicabilitas non convenit, sicut cui repugnat visio, potentia videndi non convenit.

Et confirm.: Quia unitas formalis, quae invenitur in specie praedicabili, Resumitur ab intellectu ex similitudine et dissimilitudine individuorum et convenientia eorum inter se, neque enim aliud est fundamentum istius unitatis formalis; ergo deficiente convenientia plurium individuorum, non restat undo sumatur unitas formalis speciei, quae est unitas convenientiae plurium in aliquo gradu.

Respond.: Disting. anteced. Natura angelica habet repugnantiam ut praedicetur de multis ex modo indivi-

duationis et incommunicabilitatis ipsius formae, concedo; ex vi naturae et indifferentia ejus, nego. Et, licet ipse modus individuationis sit intrinsecus naturae angelicae, non tamen secundum conceptum naturae, ut natura est, sed ut irreceptibilis et includens modum naturae, quo ipsa individuatur. Unde licet concepta adaequate natura cum modo praedicari non possit de multis, si tamen inadaequate concipitur sine illo modo, et cum potentia ad ipsum, concipitur ut praedicabilis de multis, non positive, quia non sunt multa, quae terminent respectum praedicabilitatis, sed non repugnanter, quantum est ex parte conceptus naturae, ut natura sine illo modo concepta, licet ille modus ex propria ratione naturae conveniat. Et multa sunt quae absolute et simpliciter non possunt in re poni et tamen, quia ex vi alicujus principii non repugnant, sub conceptu talis principii dicuntur non repugnare. Sicut advertit D. Thomas, quaest. de Spiritual. creat., art. ultimo, ad 7, quod substantia potest intelligi sine aliquo accidenti, sed in re non potest creari aliqua substantia sine aliquo accidentali praedicato, saltem sine ipsa existentia. Ita stante natura angelica cum suo modo individuationis, quem habet in re, id est sine illa receptione et divisione materiae, non stat multiplicari individua, et tamen ex vi naturae, non ut induit modum individuationis, sed sub praeciso conceptu naturae, ut in potentia ad istam individuationem, non repugnanter se habet ad plura. Et cui repugnat visio, repugnat potentia videndi, si ab intrinseco visio ipsa repugnat; si autem ab aliquo extrinseco modo, vel impedimento, non continuo potentia videndi repugnat ex vi principii intrinseci.

Et quando instatur: Quod non potest esse universalis, nisi ad multa

individua ficta, cum in re sint impossibilia.

Respondetur: Quod ex vi conceptus naturae, illa multa individua impossibilia non sunt, nec tamen ex vi illius sunt absolute possibilia et in re, quia ad hoc ut aliquid sit in re possibile, oportet quod attentis omnibus, quae in re concurrunt, possibile sit; in re autem concurrit modus individuandi in ipsa natura, ex quo habent esse impossibilia. Ut autem dicatur non impossibile quantum est ex vi naturae, sufficit quod ex illa parte, seu ex vi conceptus naturae? praecise, non habeat impossibilitatem. Et ideo solum dicitur non repugnanter respicere illa plura, et quantum est ex vi naturae, non positive in re et absolute.

Ad confirmat, respondetur: Unitatem formalem in naturis compositis sumi ex convenientia positiva plurium individuorum; in naturis autem simplicibus non sumitur ex convenientia positiva plurium, sed ex ipsa unitate naturae conceptae sine individuatione et cum indifferentia, quae de se non repugnat communicari multis, quando concipitur sine modo individuationis et ad instar rei compositae. Melius est autem sumi unitatem formalem ex individuatione naturae specificae, quam ex convenientia plurium individuorum.

Secundo arguitur: Modus ille irreceptionis in materia essentialiter convenit angelo, siquidem per hoc distinguitur ab anima rationali, quae est forma recepta; ergo non potest abstrahi natura specifica angeli ab illo modo individuationis, qui est per irreceptionem in materia. Consequenter patet, quia quantumcumque abstrahatur natura angelica, non potest abstrahi ab eo quod sibi essenziale est, sic enim non abstraheretur, sed destrueretur, sicut si homo conciperetur sine animali, quod est essen-

tiam aliquam concipi sine eo, quod est sibi essenziale. Nec obstat quod inadaequate concipiatur, vel ad instar rei composita\ et sic concipi potest modo communicabili ad plura. Contra primum enim instatur: Quia alias Petrus posset concipi ut universalis, et similiter natura divina. Quia Petrus inadaequate conceptus solum explicat naturam, non individuationem, et consequenter si inadaequatus conceptus rei intrinsece singularis, qualis est angelus, sufficit ut possit denominari universalis, cur etiam Petrus, qui intrinsece est singularis si inadaequate concipitur, id est quantum ad naturam, non quantum ad individuationem, non poterit concipi ut universalis? Et idem est de natura divina, quae essentialiter singularis est.

Contra secundum vero instatur: Quia etsi angelos concipiamus ad instar rei corporeae, non tamen illis attribuimus proprietates rei corporeae, sed removemus ab eis, quia illis repugnant; ergo cum multiplicatio numerica, quae convenit rebus corporeis, repugnet spiritualibus, non possumus id eis tribuere.

Respond. i. Admittendo quod natura angelica essentialiter est irreceptibilis in materia, et carens illa, et ab ista carentia materiae nunquam potest praescindi. Negamus tamen quod non possit praescindi a sua singularitate, quia carentia materiae, et irreceptibilitas non est ipsa individuatione angeli, sed radix illius. Individuatio enim in angelo non dicit solum radicem et principium incommunicabilitatis, sed etiam designationem formalem, et determinationem certam individui, quae etiam in angelis dependet, seu dicit ordinem ad extrinseca praedicata, puta ad subsistentiam et accidentia; constat enim posse separari in angelo personalitatem propriam, ut si na-

tura angelica assumeretur a Deo, personalitas autem est terminus singularitatis. Undo singularitas, et individuatione dicit ordinem ad aliqua extrinseca, nec pure pertinet ad constitutionem essentialem angeli. Sicut autem in rebus corporeis materia habet duplicem considerationem, scilicet componere, seu constituere ipsam naturam, et radicaliter esse principium individuationis et multiplicationis numericae, secundum se quidem remote, ut autem signata est quantitate, proxime; et tamen quando consideratur natura in communi, consideratur ratio materiae ut constituens, non ut principium individuationis est; ita in suo opposito, quod est carentia materiae et irreceptibilitas in ea, qualis invenitur in angelo, duplex consideratio potest attendi, et secundum quod pertinet ad ipsam constitutionem formae simplicis et pure spiritualis, et secundum quod pertinet ad modum individuationis, quatenus talem naturam spiritualem reddit incommunicabilem et immultiplicabilem; et una consideratio secernitur ab alia ita quod ipsa carentia materiae, ut requiritur ad constitutionem talis naturae, non est aliud quam ipsa ratio simplicis formae, prout est forma immaterialis, et ut sic nondum fundat repugnantiam multiplicationis; ipsa autem carentia formae, ut praebet modum incommunicabilitatis, et fundat subsistentiam et singularitatem completam, sic praebet modum individuationis et repugnat multiplicationi. Unde quando abstrahimus naturam specificam angeli a modo individuationis, non praescindimus in tali natura id quod essenziale est in carentia materiae, quantum ad constitutionem quidditatis, sed id quod in natura illa pertinet ad modum individuationis, qui radicaliter quidem originatur in ipsa natura specifica, non tamen formaliter

in ea consistit, cum dependeat in sui designatione a praedicatis extrinsecis.

Ad instantias autem allatas, respond. Ad primam. Quod Petrus non solum radicaliter, sed etiam formaliter explicat ipsam individuationem, unde non potest concipi sine differentia individuali, etiam inadaequate, nisi destructo conceptu Petri et accipiendo conceptum naturae. Natura autem angelica non explicat formaliter ipsam individuationem, licet radicem ejus includat sub formalitate constituendi naturam immaterialem, non sub formalitate emittendi et fundandi individuationem. Divina autem natura potest quidem concipi per modum naturae sine singularitate, non tamen ut universalis, quia non potest concipi ut contrahibilis per differentias, cum sit actus purus et nullo modo in potentia.

Ad secundam instantiam dicitur quod, quando concipimus angelum ad modum rei corporeae, non attribuimus illi conditiones rei corporeae per modum attributionis et iudicii, sed per modum simplicis representationis ad instar rei corporeae apprehendimus ipsam sine individuatione, non explicando totum quod est in natura angelica, non quidem ex parte praedicatorum constituentium quidditatem, sed in quantum est radix individuationis. Si enim plene et adaequate concipiatur, explicando id quod radicaliter et implicite continetur in natura, non posset concipi ut universalis, quia explicaret modum naturae, qui est singularitas et immultiplicabilitas. Quod etiam affirmat S. Thomas, i p., quaest. xra, art. ix.

Adhuc tamen instabis: Quia natura angelica non solum ut concipitur ad instar rei corporeae, sed etiam secundum se est in praedicamento, cum sit ens finitum et creatum; ergo

secundum se, etiam si ad instar rei corporeae non concipiatur, habet rationem generis et speciei praedicabilis, quia sine hoc non ponitur in praedicamento.

Item instatur: Quia natura corporea, posita radice individuationis, quae est materia signata, non potest concipi ut universalis, quia natura universalis abstrahit ab ista radice; ergo si ipsa species naturae angelicae est radix individuationis, ratione incommunicabilitatis et irreceptibilitatis in materia, non potest etiam inadaequate concipi ut universalis. Praesertim quia quod convenit alicui per se, non potest oppositum etiam per accidens ei convenire. Ergo, cum conveniat ei ex ipsa ratione naturae immultiplicabilitas, non potest etiam per accidens et ratione inadaequati conceptus multiplicabilitas in plura ei convenire, sicut requiritur ad speciem praedicabilem de multis.

Respond.: Naturam angelicam secundum se esse in praedicamento, quantum ad coordinationem graduum superiorum et inferiorum: secundum se enim est quidditas composita ex genere et differentia; sed quod species ista habeat universalitatem praedicabilem de multis non pertinet ad rationem ponendi in praedicamento, sed ad conditionem, seu modum rei, quae ponitur in praedicamento. Et talem modum non repugnat quod natura angelica habeat per hoc quod concipiatur inadaequate, et ad instar rei corporeae, ad quod tamen fundamentum praebet ipsa natura.

Ad secund. instant, resp.: Quod materia signata est principium individuationis determinatum et signatum, non remotum, a qua signatura debet abstrahi natura universalis; ab ipsa autem materia, quae est principium remotum individuationis non abstrahit natura universalis.

Sic ia angelo carentia materi» et irreceptibilitas in en,ut conducit ad rationem spiritualitatis et forra» simplicis in angelo, non est proximum principium individuationis*. sed remotam. L't autem findatsub-
•Mentlau et ordinem nd accidentia extrinseca designantia ipsam natu-
ram in singulari,sio e*t principium proximum individuationis. et ab is-
ta abstrahit natura angelica in uni-
versali concepta. Et quando dicitur quod, si aliquid convenit per se, non potest oppositura convenire etiam per accidens. Resp : Aliud esse non convenire, aliud non repugnare ex aliquo p«rto : multiplicatio quidem in pluribus nullo inodo convenit na-
tur»' angelica' positive, et simplici-
ter : cadorum non repugnat illi ex vi natura* indifferenter concepta*, et ideo ex vi huius ut sic, potest esse pnedicabili* do multis, non quidem positive, sed non repugnanter.

Quod si dicas : Ergo talis natura non «st universalis logice, sed metaphysice, quia logica universalitas fit per compositionem positivam ad plura; species autem angelica non est positive universalis, nec potest comparari nd plura nisi licia; ergo non «st universalis logice :

Resp.: Naturam angelicam habere intentionem logicam, non qu» actu comparetur od plura positive caat-
tingendo, siquidem non sunt nisi ficta, sed actu attingendo uuum in-
dividuum positive et plura non repu-
nanter. Et hoc sufficit ad relationem intentionis logicee Sicut in sen-
tentia S. Thom». hi p.,qua*st. xxxv, art. v, una relatio patris respicit plures filios, si sint actu, si autem non sit nisi Unium unus filius, do facto non attingit plures, s«l illa re-
latio, qu® attingit unum positive, non repugnanter attingit plures, quin iU so habet ut, ei plures daren-
tur, illos attingeret. Ita relatio illa natur» specifica) taliter respicit

unum individuum positive, quod de-
sc posset plura attingere, si dnren-
tur. quantum est ex vi illius concep-
tus.

AMICULUS IV.

Virum tpecirt /«utit conserturi in
uno lanium wdirdiduo, rt genu» fn
una tantum tpeeie.

Difficultas hffic affinis est pra*ce-
donli, etox illis plenius intclligitur
quomodo species possit es*e p*®di-
cabilis de multi», licet illa non sint
possibilia ex modo individuationis.
Cum outora tam in genero, quam in
specie duo considerentur, scilicet cl
natura quam explicant aeluuliter, et
plura ad qua* sunt in polonlia, cer-
tum est quod tam genus, quam spe-
cies, quantum ad naturam quum aet-
tualiter dicunt, in una specie et in-
dividuo conservari possunt, quia
genus lotam suam essentiam com-
municat cuilibet inferiori, ergo in
unoquoque salvatur tota natura ge-
neri» et speciei. Unde dicit S. Tho-
mas, I p., quicet iaxvii, art. i, ad I :
• Quod totum universale udesl euk-
libet |«rii secundum totam suam
essentiam cl virtutem, alent animal
homini et equo. - Igitur tota essen-
tia generis in qualibet specie salva-
tur.

Reducitur ergo tota difficultas ud
hoc : An genus quoad potentinlita-
tem. et ordinem quem habet ad
plura possit respectu unius speciei
salvari, etiam si ali» essent impos-
sibiles; nam si possibiles sunt, licet
de facto non existant, certum est
salvari potentiam generis ad illus.
quia nb existenlia earum non depen-
det. et de facto post diem iudicii In
loto genere animali» non erit nisi
unica specie* hominis, id que etiam
potuisset fieri ab initio. Et similiter
loquimur do specie secundum po-

tentiam et aptitudinem ad existendum in pluribus. Et non est sermo de ipsis intentionibus, sed de aptitudine et potentia ad plura, quae est earum fundamentum. Intentio enim est relatio quae sequitur naturam fundamenti.

Quidam ergo absolute censent genus in una specie posse conservari, et speciem in uno individuo, eadem enim est ratio utriusque, quia sequae universalia sunt, universale autem est unum in multis; ergo si ad speciem sufficit multitudo solum ex parte modi concipiendi, licet non ex parte rei conceptae, ut praecedenti articulo diximus, similiter sufficit ad genus. Alii e contra neque genus, neque speciem in uno tantum inferiori salvari posse existimant, quia essentiale est unicuique universali dividi per multas differentias, cum sit unum de multis, ergo deficientibus multis deficit universale. Alii denique distinguunt inter genus et speciem, et ad conservandum genus in ratione totius potentialis existimant requiri plures species; ad salvandum vero speciem non requiri plura individua. De quibus sententiis vide Gurs.Carmel., hic, disp. vi, quæst. ii.

Haec ultima sententia communior est, et sine dubio D. Thomae, in i Poster., lect. xn, ubi inquit: «Quod non est possibile invenire aliquod genus cujus una tantum sit species, genus enim dividitur in species per oppositas differentias, oportet autem si unum contrariorum invenitur in natura, et reliquum inveniri, ut patet per Philosophum in u de Coelo, et ideo si una species invenitur, invenitur et alia. Una autem species dividitur in diversa individua per divisionem materiae; contingit autem totam materiam alicui speciei proportionatam ab uno individuo comprehendi, et tunc non est nisi unum individuum sub una specie.»

Idem docet S. Doctor, in i, dist. xix, quæst. iv, art. ii, in corpore.

Et sumitur fundamentum hujus sententiae ex duabus propositionibus a D. Thoma positae. Prima: Quod genus dividitur per oppositas differentias. Secunda: Quod si unum oppositum seu contrarium invenitur in rerum natura, etiam et reliquum. Et prima propositio constat: Quia genus contrahitur per differentias formaliter diversas, seu formas incompatibiles et distantes in eodem genere. In hoc autem consistit oppositio, seu contrarietas, quod sint aliquae formae distantes in eodem genere, et si maxime distent est perfecta contrarietas. Dividi autem genus per differentias formaliter diversas constat. Quia genus dividitur per differentias, quae ipsum contrahunt ad constituendam speciem; ergo oportet quod dicat naturam actuabilem et contrahibilem per differentias formales, quae compleant actualitatem ejus, et essentiam formalem constituent. Unde si plures habet differentias, formaliter debent esse diversae, et non solum materialiter, id est in ipsa formali ratione quidditatis, atque adeo oportet quod sint oppositae, utpote formaliter incompatibiles.

Secunda vero propositio probatur ab eodem D. Thoma, ii de Coelo, lect. iv: Quia contrariorum eadem est materia et subjectum, alioquin non se invicem expellerent, si circa idem subjectum non versarentur; ergo oportet quod materia seu subjectum unius contrarii habeat potentiam ad alterum contrarium; ergo si unum contrariorum est in rerum natura, aliud etiam est possibile, quia datur potentia susceptiva illius; quod si esset impossibile, hoc ipso destrueretur potentialitas susceptiva illius, quae est in materia, vel in genere, quia solum esset potentialitas receptiva unius. Et sic des-

trueretur potentialitas generis ad multa, quia est ad multa ut contraria et formaliter opposita.

Ex quibus propositionibus aperte deducitur differentia inter genus et speciem : quia genus habet se ad differentias específicas quasi materia potentialis ad formas actuales et formaliter oppositas, seu incompatibiles; species autem dicit ordinem ad plura solum materialiter diversa, et materialiter solum incompatibilia, et ita non se habet ad differentias individuantes sicut materia ad formam, sed potius sicut forma ad materialem divisionem. Quod autem se habet ut materia, si est communicabilis pluribus, debet supponere possibilitatem eorum, quibus coramunicabilis est; id autem quod se habet ut forma ex ipsa ratione et conceptu formae communicabilis est pluribus, licet ex defectu materiae recipientis possit impediri communicatio. Et hujus ratio est : Quia materia, et id quod ex parte materiae se tenet, potius de se est principium incommunicabilitatis, sicut et limitationis et restrictionis, cum sit ultimum subjectum ultra quod non datur communicatio, sed si materia communicabilis est pluribus, ex eo est quia illa plura sunt possibilia circa talem materiam. Unde ex possibilitate formarum circa aliquod subjectum, seu materiam sumitur potentialitas materiae ad plura. Quod si materia communicatur formae potius est ut perficiatur in se a forma, quam ut ipsa se communicet, quia communicare se est proprium boni. Materia autem non est bona in actu, quia non est perfecta, neque in actu, et ut dicit D. Thomas, i p., quaest. v, art. m, ad 3. materia prima non est appetibilis, sed appetens. Unde forma non tam appetit materiam, quam esse in materia.

Quare esse materiam communi-

cabilem pluribus nihil aliud est quam posse recipere, et perfici a pluribus. Ergo potentialitas materiae, seu generis ad plura ex ipsa pluralitate formarum, quae possunt ipsam perficere, oritur. At vero forma ex ipsa ratione formae, quae est actus et perfectio, est communicabilis pluribus quantum est ex se, quia est perfectio et actus, perfectio autem est bonum, et bonum ut bonum est communicativum sui; unde non ex pluralitate recipientium dependet quod de se sit communicabilis, sed id habet ex ratione formae et actus. Unde i Periherm., lect. x, inquit D. Thomas: « Quod omnis forma, quae nata est recipi in materia, quantum est de se communicabilis est multis materiis. » Et i p., quaest. hi, art. ii, ad 3. et i. Metaphys., lect. v, § Punit aliam rationem, universaliter dicit quod « quaelibet forma, quantum est de se, nata est in pluribus esse. » Cum ergo species sumatur a forma, et dicat essentiam formaliter completam ex ipso modo concipiendi illam, non repugnat concipi ut communicabilem pluribus, licet ex defectu materiae recipientis et materialiter dividētis non semper possit in exercitio communicari, ut diximus art. praeced., de speciebus angelicis. De se ergo quaelibet species, etiam quantum ad communicabilitatem ad plura, non dependet a pluribus individuīs, genus autem dependet a pluribus speciebus.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur ad probandum quod genus potest salvari in una tantum specie: Quia in una tantum specie potest accipi gradus, seu ratio indeterminata et potentialis, et ratio, seu gradus actualis et determinatus; ergo potest accipi genus et differentia. Anteced. patet, quia illa

species esset in praedicamento, cum esset res creata; ergo haberet gradum superiorem et inferiorem, et consequenter determinabile et determinatum, siquidem non omnia praedicata illius essent aequalis actualitatis et determinationis.

Resp.: Quod illa species esset quidem in praedicamento ratione naturae limitatae, et haberet gradum superiorem et inferiorem, non quidem superioritate magis extensa et ampla respectu inferiorum, sed minus determinata et actuali, seu magis potentiali ex parte quidditatis, quam differentia contrahens. Unde non esset universalis generice, licet haberet naturam magis potentialem quam differentia, sicut habet genus. Esset ergo potentialitas respiciens tantum unam formam, non ad plures indifferenter se habens, sicut potentia animae et angeli ad suscipiendum intellectum, quae non est potentialitas ad contraria et ad multa, sed tantum ad unum.

Et quando instatur quod illud praedicatum genericum non esset aequale cum praedicato specifico et differentiali; ergo esset superius tantumquam genus:

Respondet.: Quod non esset aequale in actualitate, quia differentia actuaret illud, sed esset aequale in extensione, quia non ad plura se extenderet, quam species et differentia. Universalitas autem generica extensionem petit ad multa, quantum ad rationem totius potentialis, licet natura, quam explicat, imperfectior sit et potentialior differentia contrahente in ratione quidditatis.

Secundo arguitur : Si tota potentialitas generis non posset salvari in unica specie, ergo neque in duabus, vel decem, vel in aliquo alio numero certo, quia non est major ratio quod illa potentialitas exhaustiatur per duas species, quam per

viginti, vel centum; et ita quodlibet genus requireret infinitas species, nec posset de potentia absoluta salvari tota potentialitas generis in una specie, vel duabus, cum tamen possit tota potentialitas materiae satisfieri unica forma incorruptibili. Imo ex hac ratione sequeretur quod nec species posset in unico individuo salvari, quia est in potentia ad plures condiciones individuantes, quae in uno solo individuo salvari non possunt; ergo sicut genus non salvatur in una tantum specie, quia est in potentia ad plures differentias, neque species in uno individuo, quia non possunt omnes condiciones individuantes in uno colligi.

Respondet.: Quod potentialitas generis sufficienter salvatur hoc ipso quod habeat plures species, sive sint in numero determinato, sive infinito, de hoc enim non disputamus. Requiruntur ergo ad minus et sufficiunt duae species sub uno genere, nec potest ejus potentialitas extensiva salvari, etiam de potentia absoluta, respectu unius tantum speciei, ob rationem dictam. Et ad exemplum allatum de materia dicimus quod, vel illa materia est capax plurium formarum corruptibilium, vel solum est capax unius formae incorruptibilis, sicut multi existimant de materia coeli. Si hoc secundo modo se habeat, non salvatur in illa materia potentialitas contrarietatis et extensionis ad plura, sed solum potentialitas actuationis et informationis, quod sit per unum. Si primo modo, semper materia illa manet cum potentialitate ad plura, a quibus potens est informari, licet de facto non sit in statu transmutationis ad illa, si habeat formam incorruptibilem, a qua satiatur quantum ad transmutationem ad alias, non quantum ad capacitatem illarum.

Et ad exemplum de specie respectu plurium individuorum respond.:

Verum esse quod in unico individuo non potest habere species multas et proprietates, et differentias individuantes, si de facto sint possibiles, sed habet in uno individuo naturam, quod ex conceptu formae et actus quo constituitur, non repugnat esse communicabilem pluribus differentiis individuantibus, licet ob defectum materiae, illae sint impossibiles. At vero genus ex eo quod sit in una specie non est communicabile pluribus speciebus, si illae sunt impossibiles, quia materia de se non est principium communicandi pluribus, sed recipiendi plura. Unde si illa sint impossibilia, non remanet potentialitas ad recipiendum illa. Et idem est de genere, cujus potentialitas materiae assimilatur in ordine ad formas, seu formales differentias.

Ultimo arguitur: Si aliqua species conservatur in unico individuo, vel habet essentialiter annexam repugnantiam ad plura, vel non habet. Si non habet, ergo illa plura sunt possibilia, et sic tollitur casus quod tantum unum individuum sit possibile. Si habet intrinsecam repugnantiam, ergo neque ex modo concipiendi potest accipi ut communicabilis et universalis pluribus, et sic non erit differentia inter ipsam et genus.

Et confirm.: Quia in illo casu species et individuum non distinguuntur, quia non est possibile nisi unum individuum; ergo non salvatur in illo indifferentia ad plura, sicut requiritur ad universalitatem speciei; vel si reperitur indifferentia, quia est praedicatum superius, idem dicemus de praedicato generico in una tantum specie.

Respondet.: Quod etiam si species habeat essentialiter annexam repugnantiam ad plura individua, potest salvari ratio universalitatis ejus, si illam repugnantiam habeat non ex

conceptu naturae, ut natura est, sed ex modo individuationis, qui radicaliter continetur in ipsa specifica natura, ut diximus articulo praecedenti. Unde non repugnat, ex modo concipiendi, talem naturam inadequate et sub praeciso conceptu naturae et formae concipi ut communicabilem pluribus non repugnanter, ex vi talis praecisionis et conceptus inadequate, licet in re repugnet ex alio principio etiam ad ipsam essentiam pertinente, scilicet quia caret materia, in cujus diversis partibus recipiatur diversa natura individualis.

Ad confirm. respondet.: Illam naturam specificam distingui solum ratione ab illo unico individuo. Sed tamen dicitur fundamentaliter manere indifferentia et potentialitas ad plura in tali specie, non vero in genere: non solum quia est praedicatum superius, sed quia est tale praedicatum superius, scilicet per modum quidditatis formalis, quae secundum proprietates formae, ex ipso conceptu formae et naturae est communicabilis ad plura, licet ea, quibus communicari posset, non dentur. Genus autem ex vi sui conceptus praecisi non dicit communicabilitatem ad plura sicut forma, sed sicut materia, quae, nisi sint plures formae possibiles, potentialitatem ad recipiendum illas non habet.

Ex quo etiam solvitur alia instantia, quomodo scilicet species, cum sit totum potentiale respectu individuum, salvetur in unico tantum individuo, quod est pars illius, cum omne totum sit majus sua parte.

Respondetur enim: Quod species iri uno tantum individuo existens est totum potentiale, non respectu illius tantum, sed respectu plurium ad quae ex vi sui conceptus formalis non repugnat communicari, licet in re non sint possibilia multa quibus communicetur. Unde non dici-

nui* respectu unius tantum individui salvari specient, aed in iuu in dividuo existentem non repugnare quod concipitur nl oommunirabilia pluribus, quantum est ex modo concipiendi illaiu formam, seu naturam.

Q. ESTIO IX.

DE INDIVUO.

Duplex est individuum, aliud designatum et determinatum, ut I*0-trus. Poulus otr. Aliud vagum, seu in communi, ut aliqui) homo. Ille priori agemus in hoc articulo se *0-eundo in sequenti.

ARTICULUS I.

Vtrum drfnitwnc* indic idui recte explicentur.

Ut individui rationem, qua? ratis perplexa est, investigare possimus, ejisque definitione) explicare, duo pra?notanda sunt. Primum : vel pin-si? no» loqui de iindiriduatione generaliter accepta, prout in omnibus generibus invenitur, tain snlxsUntke, quum accidentis; vel specialiter prout i ii genere substanti» invenitur,» pecinli enim modo individuntur, co quod subsistit in se. et per se ipsam individuari debet. Lude licet in omni individuo inquiri possit et de principio, seu fundamento iindividuati. -i. i. t de ipoa indi viduum-, in substantia tamen non solum invenitur principium individuationis et ipsa individuatio ex tali principio causata, sed etiam terminus, seu complementum ipsius singularitatis, quo natura illa rediditur completa et subsistens, potest quo inveniri nutum ai ne tali termino et propria sulnlscentia, ut

patet in natura humana assumpta a persona divina. Et ita dixit D. Thomas, quicst- ix, de Potcut., artio, n: tjuod iu substantia particulari est tria considerare, quorum unum e«t natura in singularibus existens. Secundum est modus cxblendi talis natur», qu» existit ut propria huic individuo. Tertium est principium ex quo causatur talis modus oxislen-di. «Ubi singularitatem modum vocat initura*»

Secundo ot pra-notandum quod Individuum, seu singulare, quod communiter in omnibus generibus invenitur, potest considerari vel primo iulenlionalitr, vel secundo intcnlinnaliler. Individuum quantum ad primum iuUtinuoin dicit ipsam singularitatem, prout n parte rei invenitur, qu» singularitas, seu indiviliatio realis non est aliud physico et in re quam ipsa unita» ntimerira. qua uliquid ita est unum quod est individuum in se et divisum u quolibet alio, ut S. Thomns docet, i p-, quicst. xlix, art. iv. Et hoc unitas numerica in re ot sicut modus notur.e, et reddit unitatem simpliciter, quia specifica ot generica sunt unitates per rationem, in re uutoniconvenienti» seu similitudines, et possunt ulterius dividi iu inferiori. quod non potest numerica. Quantum ad secundam intentionem, in individuo constat duplici relatione rationi». Prima c»t subjeieibilitati» ad pr&dicata superiora. *ive nd pm-dicatum immediatum, quod est species nloin, sive ad praedicata mediatam, qua-sunt genera, ut constat in individuis genericis, ut hoc animal, hoc corpus i*tc. Ha-c enim in dividua ex parte subjeieibilitati» accipiuntur. Secunda relatio rationis est pni.-ilicnbihtdis, qua individuum prodicatur, non de aliquo inferiori, aed de seipso.

Juxta ista Irin, triplex Purpkyrii definitio de individuo procedit. Pri-

mi do individuo primo intentiona-
lilor accepto: Individua ex eo dicun-
tur quod ex proprietatibus com-
munibus unumquodque eorum, quarum roller-
tio nunquam in alio tadem erit. Quod
sint nutem istae proprietates* indi-
viduantes. communiter admittitur
dictum Albarti Magni, quod sunt
septem, et illo vulgari versu conti-
nentur:

Forma, liguru. locus, tempus, cum
nomine sanguis.

Patria, sunt septem, quod non ha-
bet unus et alter.

Ex quarum proprietatum nume-
ratione satis constat explicari hanc
definitionem primo intentionaliter,
quia numerantur hic proprietates,
quod realiter inveniuntur, ut patet
de forma et figura elo. Imo in ista
definitione solum delinitur indivi-
duum subsistentia*, quia soli substan-
tia convenit habere collectionem
istarum proprietatum. Et adhuc res-
trictius non quodlibet individuum
substantia*, sed completum et sub-
sistens, quod vocatur suppositum,
seu persona, definitur ista definitio-
ne; quia ullae proprietates sunt,
quod soli supposito conveniunt et
non partibus, ut nomen, quod toti
persona imponitur, sanguis, id est
genus, seu generatio, quod solis per-
sonis convenit, et similiter patria
etc.; necque enim manus, vel pedes di-
citur haberi patriam, vel genus
suum ducere a tali sanguine, sed
totus homo.

Aliter tradit D. Thomas definitio-
nes Individui primo intentionaliter
accepti; nam in 1. p. q. xxi. x. nrt.
iv, inquit: «Vult individuum est
indistinctum in se. et distinctum
ab aliis*, vel melius, in x. Met. lect.
n: «Individuum est, quod non divi-
ditur ulterius, non formaliter, nec ma-
teriali ratione» Quia delinitio-
nes non solum conveniunt indivi-
duis subsistentiis*, sed etiam acci-
dentibus. Et explicari potest pri-

mo > b finitio sic, quod individuum est
in se indistinctum. id est non unum et in-
divisum et distinctum ab aliis, id est
ultimato distinctum, nec amplius
distinguitur per alias differentias;

quando dicitur quod individuum est
quod ulterius non dividitur. Sicut
autem unitas, licet dicatur aliquid pos-
itivum cum negatione divisionis,
non tamen addit super ens aliquid
positivum, sed negationem illam,
quod tamen non introit constitutio-
nem entitatis, sed ad eius pertinet
passionem, ita individuationem non di-
cit aliquid pertinens ad individuationem
rei, sed extra quasi modificationem,
aut determinationem «jus per mo-
dum determinationis explicatam.

Si item inquiras an ista delini-
tio tradita a Porphyrio essentialis
sit, vel descriptiva, resp.: Descripti-
va esse, quia traditur per proprie-
tates. quoniam collectio, seu aggrega-
tio invenitur in uno quod non in
alio; ergo supponit ipsam essentiam
individui constitutam, quia proprie-
tates supponunt id cuius proprie-
tates* sunt. Nec sufficit dicere quod sup-
ponunt naturam speciem, quia
respectu ejus non sunt proprietates,
sed accidentia, aliquando omnibus
convenirent, quibus convenit natu-
ra specifica Vel potius dicendum,
et fortasse magis ad meuleni Por-
phyrii, quod non delinitur indivi-
duum per proprietates consecutas,
et posteriores ipsa individuatione.

Fortassis enim individuo propriam
passionem, quia fundantur in conne-
xione necessitatis ad naturam, non
conveniunt, sed quod sunt princi-
pium et ratio individuationis. qua-
tenus designant naturam, ut ex
ipso materia signata noscatur indivi-
duatio, ut in libris doctores. pro-
babitur ex seculentia. Thuinm. Et
ad hoc videtur inclinare verbum Por-
phyrii, dum inquit: Individua ex
eo diei, quod ex proprietatibus con-

sistit unumquodque, etc. » Ubi non dicit consistere in hoc individuum, sed ex eo rfc^quia scilicet inde originatur individuatio, quia talibus proprietatibus designatur materia, qu® est principium individuationis. Unde advertit optime D. Thomas, vi Met., lect. xv : « Quod collectio accidentium non est principium individuationis, sed materia signata, quia quilibet forma de se nata est in pluribus esse. Unde quantumcumque aggregentur formae, seu accidentia, non individuant. » Requiritur ergo materia, quia ipsa est principium incommunicabilitatis, eo quod est ultimum subjectum, ultra quod non datur communicatio. Signatur autem proprietatibus, vel recipiendo illas, vel dicendo ordinem ad illas, pr®sertim ad quantitatem, unde resultat designatio, seu divisio materiae, ut dicto loco dicitur.

Si iterum inquiras: Quid sit ista individuatio formaliter? Resp.: Aliud esse principium individuationis, aliud individuationem ipsam, quae a tali principio causatur. Principium individuationis sumit D. Thomas in rebus compositis, ex materia designata per quantitatem et accidentia, vel per ordinem ad illam; in rebus autem a materia separatis ipsammet formam, ut incommunicabilis est materiae, docet esse principium individuationis. Et in hoc est varietas opinionum, et contrarietas inter D. Thomam et Scotum, et alios. Quia Scotus docet provenire istam individuationem ex aliquo modo superaddito naturae, quem vocat haecceitatem, quo scilicet redditur natura formaliter haec et designabilis. Alii vero docent unumquodque ens seipso individuari, et non ex alio principio, sicut seipso unum est. De qua controversia in praesenti non est agendum, sed in libris de Gener., q. ix. Et videri potest Gajetanus, de Ente et essent., c. ii, circa

finem. At vero individuatio ipsa formalis, quae a principio individuationis causatur, metaphysice est ipsa differentia individualis; physice autem est ipsa unitas, seu modus unitatis, ut individua (al. ipsa unitas numeralis et individua), quae aliquod ens taliter est unum, quod non est amplius divisibile, seu communicabile per alias differentias contrahentes, ut jam supra explicatum est, et amplius in dicto loco de Generatione dicitur.

Specialiter autem loquendo in genere substantiae invenitur peculiaris ratio individuationis, ut bene notat S. Thomas, i p., q. xxix, art. i, eo quod substantiae per seipsas individuantur, id est sine ordine ad aliquid extra se, sed subsistendo in se. Et ideo in ipsis substantiis aliud est singularitas, seu individuatio, quae invenitur etiam in accidentibus, aliud subsistentia, vel suppositalitas; nam in humanitate Christi constat assumptam esse naturam singularem, id est non universalem, non tamen subsistentem et suppositatam. Est ergo suppositalitas distinctum quid ab individuatione, et habet se tanquam terminus completens ipsam singularitatem et existentiam natur®. Unde individua substanti® speciali modo nominantur, dicuntur enim supposita, personae et hypostases, primae substantiae, res naturae, subsistentia. Qu® significant individuum, prout est quoddam totum et completum in genere substanti®, quod substat aliis, tam pr®dicatis essentialibus natur®, quam accidentalibus. Et sic non solum dicunt singularitatem natur®, sed singularitatem completam et subsistentem, de quo inf., q. xv, agemus, et i Physic., q. vii. Alia nomina sunt communia individuis accidentis et substanti®, sive totali, sive partiali, sive sit subsistens, sive non, ut singulare, individuum, particulare; et similiter pronomina de-

sigj&tiva, ut hoc, istud, illud et similia, ut optime declarat D. Thomas, in m Sentent. ad Anibaldum, dist. vi, q. unica, art. i; et in aliis Sententiariis, ibidem; et in i, dist. Xivi, q. i, art. i. Ubi etiam explicat quomodo ista nomina aliquando accipiuntur primo intentionaliter, aliquando secundo intentionaliter, sicut individuum, particulare, singulare aliquando realitatem singularitatis designant, aliquando habitudinem secundae intentionis ad praedicata superiora; et promiscue jam istis nominibus utimur ad significandam individuationem, tam primo intentionaliter, quam secundo intentionaliter.

Hucusque definitionem Porphyrii de individuo primo intentionaliter explicavimus. De individuo autem secundo intentionaliter duas definitiones tradit Porphyrius. Primo ex parte praedicabilitatis, dicens: Quod individuum est illud, quod de uno solo predicatur. Secunda ex parte subijcibilitatis, dicens: Quod individuum continetur sub specie, species autem sub genere. Ostendens per hoc quod convenit illi esse ultimum subijcibile, utpote sub genere et specie contentum. Ubi adverte subijcibilitatem, quae est relatio individui / ut inferioris ad sua superiora, esse praecipuum quod in individuo importatur, quia principalis ratio individui est ratio inferioritatis ad universale; opponitur enim individuum universali sicut inferius superiori. At vero praedicabilitas quae convenit individuo, cum sit tantum praedicabilitas de uno, vel de seipso, non tam est artificialis praedicatio, quam identica. Sed tamen, quia praedicatio identica etiam convenit rebus in universali acceptis, ut cum dicitur: Homo est homo, animal est animal, addendum est, ut haec definitio soli individuo applicetur, quod id quod solum identice et non alio

modo praedicari potest de uno, illud dicatur individuum; res enim in communi, etsi identice praedicari possint, tamen etiam alio modo praedicari eis convenit, scilicet formaliter de suis inferioribus, id est ut praedicatum formale distincti conceptus.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur illo communi argumento: Quia singulare neque est definibile, nec scibile, de singularibus enim non est scientia; ergo frustra hic traditur definitio individui. Si dicatur definiri ipsam individuationem in communi. Contra est: Quia haec individuatō non est individuum, sed universale; praedicatur enim de pluribus et non de uno tantum, pluribus enim convenit ratio individui. Et illa individuatō communis vel est secunda intentio, vel prima. Si secunda intentio, non salvat primam definitionem Porphyrii, quae est de singulari, pro prima intentione. Si prima intentio, non est aliquid univocum, neque una definitione definibile, quia differenti® individuales sunt primo diversi®, et sic nihil habent univocum sive commune.

Respond. : Hoc argumento tangi difficultatem sequenti articulo discutendam de individuo in communi, seu de individuo vago, quod potest concipi in communi. Videatur ibi solutio ad primum, ubi ostendemus individuum in communi esse denominative universale, non formaliter.

Ad aliam partem argumenti: Respondetur individuationem primo intentionaliter acceptam posse concipi in communi analogice, et sic definiri, ut seq. artic. dicitur. Sed secundo intentionaliter, pro relatione rationis subijcibilitatis, vel praedicabilitatis, etiam univoce potest concipi in communi,

Secundo arguit.: Quando dicitur in definitione individui: cujus tota collectio proprietatum non est in alio, vel intelligitur de proprietatibus illis in communi acceptis, vel de singularibus et determinatis. Si in communi, falsum est totam collectionem earum non posse esse in alio, constat enim eandem patriam, eundem sanguinem etc., posse convenire pluribus individuis; similiter figura, et forma communiter accepta pluribus convenit. Si in singulari, verbi gratia, de hac forma, de hac figura etc., in primis petitur principium, quia definimus individuum per proprietatem individuum, cum tamen ab ipso subjecto sit proprietas ista individua et singularis. Et deinde, quia tunc frustra diceretur quod tota collectio proprietatum non est in alio, siquidem non solum tota collectio, sed neque una sola proprietas individuata et singularis potest esse in alio, v. g., haec figura, haec forma, hic locus etc.; nam licet unica denominatio extrinseca possit convenire multis, ut eadem patria denominare multa individua, et unum accidens reale possit divinitus poni in multis subjectis, tamen connaturali modo non potest esse, nisi in uno tantum subjecto, hoc ipso quod est accidens individuatum et singulare.

Respond. : Definitionem intelligi de collectione proprietatum non in communi, sed in singulari; nam quodcumque accidens in communi potest multis convenire. Et ad replicam dicitur non committi petitionem principii, quia non definitur individuum per proprietates, quatenus individuatae et singulares sunt, sed quatenus sunt principium individuationis; quia scilicet ita designant et determinant hoc individuum, quod in alio reperiri non possunt. Et licet hoc non possint praestare, nisi in se sint singulares et

individuae, tamen non quatenus in se individuatae, sed quatenus sunt principium individuandi, et reddendi ipsum individuum incommunicabile alteri, ponuntur in definitione individui, quia ab ipsis, ut a conditionibus dependet designatio et determinatio individui. Unde obiter intelligitur quam vera sit sententia D. Thomae, quod principium individuationis est materia signata quantitate et accidentibus; non quia accidentia formaliter constituent individuationem, sed quia a materia, ut a principio per se dependet individuatio, ab accidentibus autem, ut a conditionibus designationis, alias frustra individuum definiretur per collectionem proprietatum etc.

Et ad ultim. replic. dicitur : Quod inter istas proprietates individuationis aliqua conveniunt pluribus individuis, scilicet quae extrinsece denominant, ut patria, nomen, sanguis, locus etc. Alia vero solum uni, ut haec forma, haec figura etc. Unde oportuit de tota collectione, non autem de aliqua proprietate seorsum dicere quod non potest esse in aliquo alio individuo.

Ultim. arguitur contra definitionem individui praedicabilis : Nam aliqua individua praedicantur de pluribus; ergo falsa est definitio. Antecedens probat.; Nam eadem numero materia est in uno individuo, postea in alio, ut in Petro et in ejus cadavere, eadem numero actio denominat causam primam et secundam, eadem cognitio plura cognita, idem locus plura locata, saltem successive. Denique eadem numero aqua potest dividi in plures aquas, quarum quaelibet est unum individuum. Ergo male dicitur quod individuum est indivisum in se et non divisibile in alia.

Respondetur: Non repugnare quod aliquod accidens extrinsece deno-

minans conveniat pluribus tanquam inadaequatis et particularibus subjectis, vel quod una materia, seu subjectum possit recipere diversas formas, sive simul, sive successive; sed hoc non est praedicari individuum de pluribus numero distinctis, tanquam de inferioribus, vel unam formam esse in pluribus subjectis individuis adaequatis, quod requiritur ut individuum de pluribus simpliciter et adaequate praedicetur. Quare accidens, seu forma denominans plura subjecta, habet illa quasi partialia et inadaequata, non quasi tota in respectu suae denominationis, licet verum sit quod non possit forma inherens esse in pluribus realiter distinctis et separatis. Quando autem aqua dividitur in plures aquas non hoc fit per multiplicationem et praedicationem sui, sed potius per corruptionem et divisionem, quia desinit esse unum individuum aquae, et ex illo fiunt plura per divisionem, Sed de hoc modo dividendi non loquimur in praesenti.

ARTICULUS II.

Quid sit individuum in communi, seu individuum vagum.

Divus Thomas, i p., quaest. xxx, art. iv, agens de individuo in communi, seu de individuo vago, inquit quod individuum vagum, ut aliquis homo, significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, scilicet ut sit per se subsistens distinctum ab aliis. De hoc autem individuo tria possunt controverti. Primo, an individuum sic conceptum importet aliquam rationem communem individuis, quae sit realis, vel rationis? Secundo, an ista ratio communis sit univoca, vel analoga?

Tertio, ad quam praedicationem pertineat ex quinque praedicabilibus.

Circa primum, aliqui existimant individua solum habere communitatem negationis, vel intentionis, quia omnia individua in aliqua negatione, vel intentione conveniunt. In negatione quidem, quia omnia individua non sunt universalia, neque habent proprietates communes. In intentione autem, quia omnia individua contrahunt speciem et constituunt individuum, quod habet relationem subicibilitatis ad superiora. Negant autem hi auctores convenire individua in aliquo reali, quod sit illis commune, eo quod differentiae individuales sunt primo diversae, unde in nullo conveniunt; ut Petrus et Paulus non habent infra speciem hominis aliquid, in quo conveniant. Ita Martinez, sup. cap. de Specie, quaest. iii.

Auctores isti ex diametro pugnant cum sententia D. Thomae, qui in i p., loco citato, referens aliquorum sententiam, qui dicebant hoc nomen persona, solum habere communitatem negationis, vel intentionis, utrumque horum excludit, quia hoc nomen persona neque est nomen negationis, neque intentionis sed nomen rei. « Et ideo (inquit) dicendum est quod, etiam in rebus humanis, hoc nomen persona est commune communitate rationis, non sicut genus, aut species, sed sicut individuum vagum »; ergo sentit D. Thomas idem iudicium dari de communitate personae et individui; sed persona dicit aliquid commune per modum rei; ergo et individuum. Idem docet, quaest. ix de Potentia, art. n, ad 1; et quaest. vii de Potentia, art. iii, ad 2; et in i, dist. xxv, quaest. i, art. iii, ubi videri potest, praesertim ad 3.

Et ratio est: Quia individuatio est modus, quo natura ipsa redditur singularis et individua; hic autem

modus potest significari in communi, sicut etiam ipsa subsistentia et personalitas, licet non inveniatur nisi in singularibus determinate et signate; ergo non repugnat dari conceptum communem ipsius individui non solum ex parte naturæ, sed etiam ex parte individuationis. Minor probat. : Nam audito hoc nomine individuum, vel persona, aliquid tali nomino significatum concipio; non naturam, ut de se constat, quia individuum nbn significat naturam in universali, sed significat individuationem naturæ, et non significat ipsam in particulari determinatam et signatam, non est enim idem dicere individuum ut sic, et dicere Petrum, vel Paulum determinate, nam ratio individuationis convenit multis, esse autem Petrum, vel Paulum solum uni.

Et confirm. : Quia quando dico : Aliquis homo, ly homo, non redditur singularis, sed est terminus communis; alioquin idem esset dicere, aliquis homo, et hic homo, nec posset ly aliquis homo, deservire ad constituendam contradictionem cum ly nullus homo, si utraque non esset de termino communi; sed ly aliquis homo est individuum vagum, et non significat tantum naturam, sed naturam cum modo individuationis; ergo modus individuationis concipitur in communi; si enim significaretur in singulari, ly homo singularisaretur, sicut quando dicimus : Hic homo.

Dices : Concipi quidem modum individuationis in communi, sed non tanquam aliquid reale, sed rationis, scilicet vel negationem aliquam, v. g. incommunicabilitatem in persona, vel negationem collectionis omnium proprietatum unius individui in alio, vel aliquam secundam intentionem prædicabilitatis, vel subicibilitatis.

Sed contra hoc urget D. Thomas :

Quia persona non est nomen negationis, vel intentionis, sed nomen rei; et idem dicere possumus de singularitate et particularitate. Et in quæst. ix de Potent., art. n, ad 2, et 5, expresse distinguit S. Thomas rationem intentionis in persona, a ratione modi essendi individualiter, qui aliquando nomine intentionis designatur; et constat quod ipse modus singularitatis invenitur in re, et est aliquid positivum, habet enim positivum effectum, qui est reddere naturam perfecte unam indivisam in se, et divisam ab aliis. Et similiter reddit naturam capacem effectus positivi, scilicet existentiæ et accidentium, quæ illi inherrent in quantum singularis est; et exercitium omnium actionum realium, vel passionum convenit soli singulari; unitas autem illa numerica non est pura negatio, sed aliquid positivum includit, alioquin multitudo, quæ ex unitatibus numericis componitur, non esset aliquid positivum. Quod vero personaritas, seu subsistentia, sint aliquid positivum, et non pura negatio, in capite de substantia, et in q. vn Physicæ probandum est.

Circa secundam difficultatem, an scilicet individuum in communi sit univocum, vel analogum. Videtur quod, cum ipsæ differentiæ individuales sint primo diversæ, nihil illis univocum dari possit in ratione differentiæ individualis. Neque enim in differentiis simplicibus potest considerari aliquid commune, ut contrahibile per differentias, ut optime S. Thomas deduxit ip., q. m, art. viii, ad 3; et quæst. xc, art. i, ad 3. Et sic responderi posset non improbabiler quod conceptus individui sit analogus ad omnes differentias individuales, et quod contrahitur et abstrahitur eo modo quo analogia a suis analogatis, scilicet non per resolutionem duorum con-

Geptuum, quorum unus abstrahat ab alio, sed per eundem magis vel minus explicitum, atque adeo per transcendentiam in ipsis differentiis determinatis. Quod insinuare videtur D. Thomas, i p., quaest. xxx, art. iv, dum inquit: « Quod individuum vagum significat naturam communem, cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, ut scilicet sit per se subsistens distinctum ab aliis, sed in nomine singularis designati significatur determinatum distinguens ». Igitur, secundum D. Thomam, individuum in communi et individuum determinatum solum differunt penes determinatum distinguens et non determinatum.

Nihilominus in hac parte tria mihi dicenda videntur. Primum est : Quod, si abstrahamus conceptum individuationis ab ipsis differentiis individualibus, talis conceptus incompletus differentiae individualis in communi ad omnes differentias individuales non est univocus, sed analogus. Ratio est, quia est sicut transcendens, et imbibitus in ipsis differentiis; neque enim per alias differentias contrahitur, alioquin esset processus in infinitum. Et cum illae differentiae individuales sint primo diversae, non sunt resolubiles in duos conceptus, quorum unus abstrahat ab alio, et includatur in ipso. Ergo est ratio analogica, siquidem includitur in differentiis.

Secundum est: Quod, si in unoquoque genere et praedicamento abstrahamus in communi non differentiam ipsam individuationis, quae est aliquid incompletum, sed ipsum individuum constitutum ex differentia natura, per modum totius et entis completi, sic non est proprie univocum, sed reductive et secundum quid, simpliciter autem analogum. Et ratio est: Quia ille conceptus individui conflatur ex

natura, et modo individuationis in communi accepto, qui modus non est univocus, sed analogus respectu huius et illius differentiae individualis. Ergo, licet ex parte conceptus naturae in potentia contineat differentias individuales, et univocationem fundare possit ad illas, tamen ex parte conceptus individuationis non se habet univoce respectu differentiarum in singulari. Ergo simpliciter ille conceptus non manet univocus, nisi secundum quid, et simpliciter analogus, quia non ex omni parte abstrahit a differentiis, ita quod in illis non imbibatur. Ad univocationem autem requiritur quod conceptus simpliciter sit unus; si autem solum ex una parte sit unus, ex alia autem non praescindat simpliciter a differentiis, sed illas actu includat, manet partim unus et partim diversus, quod est esse analogum. Siout si animal constitueretur non per ipsam rationem sensibilis, sed per rationale et irrationale in communi concepta, non posset animal esse simpliciter univocum homini et equo, siquidem includeret actu differentias illorum, et non abstraheret ab illis. Sic cum individuum in communi includat differentiam individualement, quae non abstrahit perfecte a differentiis ipsis individualibus, consequenter individuum in communi non poterit abstrahere ab eis, et sic non manet simpliciter unum. Aliud est de differentia specifica constituyente ipsam naturam secundum quidditatem et conceptum naturae, verbi gratia rationale. Natura enim, quae componitur ex illa et ex genere, simpliciter continet differentias inferiores in potentia, et sic abstrahit univoce ab illis. At vero differentia individualis in communi non constituit naturam in esse naturae, sed in statu individuationis, respectu cuius non potest individuationis in communi

constituere naturam abstrahentem perfecte a differentiis singularibus, sed modum naturae includentem illas. Quod si individuum vagum, ut aliquis homo, sumatur tanquam aliquid complexum in vi duorum conceptuum, sic proprie non est analogum, nec univocum, quia non est unus conceptus, sed plures, quorum unus significat naturam, scilicet ly Aorno, alter significat modum individuationis in communi, scilicet ly aliquis.

Tertio dico : Quod, si sumatur individuationis pro secunda intentione individui, scilicet pro relatione rationis, est simpliciter univoca ad omnes relationes individuationis. Relatio enim individuationis est quaedam species relationis rationis, scilicet subicibilitas infima, quae potest dividi univoce in hanc et illam relationem, quae invenitur in hoc et illo individuo, per modum subicibilitatis conceptu. Unde habet distinctum fundamentum a reliquis relationibus, et distinctam speciem, quae dividitur in sua individua, sicut aliae relationes.

Circa tertiam quaestionem, scilicet ad quam praedicationem pertinet individuum vagum, Cajetanus in praesenti, sensit praedicari individuum non in quid, sed in quale, quia praedicatur ut modus, qui proprie dici potest quod praedicatur in cujusmodi, non in quid; et hoc praedicabile inquit esse distinctum a reliquis, sicut etiam definitio praedicatur de suis inferioribus, nec tamen est aliquod ex quinque praedicabilibus. Sic individuum vagum non est aliquod ex quinque praedicabilibus. Gaeterum definitio, ut supra diximus, non est aliquod ex his quinque praedicabilibus, quia est quid complexum, praedicabilia autem sunt simplicia. Si ergo individuum vagum est quid complexum, excludetur etiam a quinque praedi-

oabilibus, sicut definitio. Si verd sumatur in vi termini incomplexi, restat explicare cur individuum vagum non pertineat ad aliquod ex quinque praedicabilibus, sed praedicatur distincto modo ab omnibus. Si enim est praedicabile univocum, et constituit aliam modum praedicandi ab istis quinque, diminutus fuit Porphyrius, omittendo illud et tantum quinque ponendo.

Nos vero facile ab hac difficultate expedimur, dicendo : Quod individuum vagum non est univocum, sed analogum, et ideo non continentur in his praedicabilibus, in quibus tantum praedicata univoca continentur. Vel certe solum in eis continentur ea, quae proprie sunt universalis in praedicando, siquidem universale est id quod dividitur in quinque praedicabilia. Individuum autem etsi in communi concipitur, non tamen universale redditur etiam per modum differentiae et tertii praedicabilis, quia individuum est, universale autem ab omni individuatione abstrahit, etiam in communi sumpta, eo quod abstractio universalis reddit naturam contrahibilem per differentias, individuationis autem in communi non est contrahibilis per differentias, sed est ipsa differentia individualis in communi sumpta, quam supra ostendimus non abstrahere a differentiis particularibus univoce. Reducitur tamen ista praedicatio individui ad praedicationem speciei, non quia praedicetur in quid, sicut ipsa species, sed quia praedicat modum naturae specificae, qui est individuationis, modus autem complens reducitur ad rem cujus est modus, sicut subsistentia ad substantiam. Non tamen individuum significat passionem propriam entis, ut dicit Vasq., i p., q. xxxi, art. iv, disp. cxxx, c. n, quia propria passio sequitur ad aliquam naturam per necessariam connexio-

nem, fundatque praedicationem aeternae veritatis cum illa, ideoque toti speciei convenit, modus autem individuationis non ita se habet ad naturam speciei. Et licet unitas ut transcendentalis sit passio entis, quia abstrahit ab unitate formali, vel individuali, tamen ipsa individuat unitatis, non est propria passio naturae, seu speciei, respectu vero ipsius individui non est propria passio, esset enim passio suimet. Est ergo complementum naturae per modum ultimae determinationis et indivisionis ejus.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Repugnat individuum concipi in communi, quia repugnat ei communicabilitas et divisio in plura multo magis quam naturae angelicae, siquidem ex suo intrinseco conceptu individuum est praedicabile solum de uno; ergo non datur individuum vagum.

Nec potest dici quod denominative est commune, formaliter autem individuum et ut quo, quia denominatio illa universalitatis contrariatur et repugnat formali rationi individui: opponuntur enim esse in uno, et esse in pluribus; ergo non potest suscipere illam denominationem. Quando enim aliquod subjectum repugnantiam habet cum aliqua intentione, non potest denominari ab illa, sicut homo non potest denominari ab intentione generis. Ergo, si individuum formaliter repugnat huic, quod est esse in pluribus, non poterit suscipere denominationem praedicandi de pluribus.

Et conf.: Quia Philosophus dicit in cap. de substantia, quod prima substantia de nullo praedicatur, quia nec de subjecto aliquo dicitur, neque in subjecto aliquo est; sed prima substantia est singulare in ge-

nere substantiae; ergo non potest concipi in communi, ita ut de pluribus dicatur. Ac denique: Quia, ut dicebamus, differentiae individuales sunt primo diversae; ergo non possunt habere aliquod commune in quo conveniant, quia si haberent, resolverentur in illud conceptus differentiarum individualium, et consequenter non essent primo diversae, sed in aliquo convenirent, et per aliquod additum different.

Resp.: Quod individuo signato et determinato repugnat communicabilitas, non tamen individuo vago et in communi accepto; sicut ly Petrus vel hic homo non possunt pluribus communicari, quia sunt individua determinata; at vero aliquis homo potest concipi ut communicabilis pluribus, licet non universalis, et ita non est subjectum cui repugnat talis communicatio.

Vel secundo dicitur: Quod individuum est quod praedicatur de uno tantum ut quo, seu forma talis praedicabilitatis; haec autem forma concepta ut res quaedam et in actu signato, potest denominative et ut quod recipere intentionem praedicandi de pluribus. Unde talis individuat, licet habeat repugnantiam praedicandi de pluribus formaliter et in exercitio, quia non potest esse forma et ratio praedicationis de pluribus, tamen concepta materialiter, ut quaedam res, non habet repugnantiam ad talem denominationem. Homo autem etiam materialiter et ut quaedam res conceptus non potest recipere intentionem generis, quia non abstrahit a pluribus speciebus.

Ad confrm. similiter respond.: Quod prima substantia determinate et designate accepta non praedicatur de aliquo subjecto, bene tamen concepta in communi respectu hujus et illius substantiae primaB. Vel id habet formaliter et ut quo, deno-

minative autem et ut quod potest dici de pluribus.

Ad aliam partem argumenti respond. : Probare quod differentiae individuales non habent aliquem conceptum communem univocum, qui sit simpliciter unus et abstractus, non tamen quod non possint habere aliquem conceptum communem, saltem analogum, et per modum transcendentis imbibiti in differentiis, ut dictum est.

Secundo arguitur : Omnes differentiae individuales et omnia individualia significantur in communi sub unica et eadem ratione, scilicet secundum quod conveniunt in officio singularisandi; ergo ratio illis communis est univoca et eadem. Antecedens probat. : Quia non repugnat modum, seu officium singularisandi concipere per modum unius in communi et in confuso; ergo saltem sub illa indeterminatione ille conceptus univocus est.

Resp.: Illud officium, seu modum singularisandi non posse praescindere actu a differentiis determinatis et individualibus, quia illae sunt primo diversae, et non resolvable in duos conceptus, quorum alter sit contrahens, alter contrahibilis, ut dictum est, et quaelibet differentia contrahens officium illud singularisandi participat. Et licet concipiantur in confuso et in communi, tamen concipitur ut non perfecte praescindens ab ipsis differentiis, sed ut actu in eis inclusa, licet non actu illas explicet, quando in communi concipitur, et sic praescindit ab illis eo modo quo analogum et transcendentalia a suis inferioribus, ut in tractatu de analogia plenius dicitur.

QILESTIO X.

DE DIFFERENTIA COMMUNITER DICTA, ET
UT TERTIUM PREDICABILE EST.

Quia Porphyrius tractaturus de differentia, quae est tertium praedicabile, praemisit divisiones differentiae in propriam, communem et propriissimam, consueverunt interpretes hic multa agere de ipsa ratione differentiae in communi, ejusque divisionibus, quae tamen proprie tractantur in v et in x Metaph. Ideo breviter ab illis nos expediemus. Illud admonentes de ratione differentiae, ejusque relatione, debere nos agere conformiter ad rationem et relationem similitudinis, vel convenientiae, quae rationi et relationi differentiae opponitur.

* ARTICULUS I.

Utrum bene dividatur differentia in communem, propriam et propriissimam.

Differentia in communi sumpta nihil aliud esse videtur quam forma faciens differre, seu quatenus habet officium faciendi differre. Et ita dicit Porphyrius, in cap. de differentia, quod universaliter omnis differentia addita alteratum facit. Unde in quacumque forma faciente differre nascitur duplex respectus, seu ordo, scilicet ad subjectum, seu rem, quam facit differre, et ad terminum, «eu extrema, a quibus facit differre. Est enim differentia quasi segregatio et separatio quajdam, et ita habet subjectum, quod segregat, et terminum, a quo separat. Et necessario debet intelligi in ipsa ratione differenti» relatio aliqua, sicut in ratione convenientiae, quae est ejus oppositum,

intelligitur relatio aliqua respectu terminorum convenientium et similium. Respectus ergo differentiae ad subjecta, quibus convenit, constituit differentiam praedicabilem de illis, et sic conducit ad differentiam logice, seu praedicabiliter acceptam. Respectus autem differentiae ad ea, a quibus differt, constituit rationem differentiae quantum ad officium segregandi et separandi ab alio, quod pertinet ad quidditatem differentiae metaphysice consideratam, seu communiter dictam.

Et quia dicitur quod differentia est forma faciens differre, oportet notare quod aliud est differre, aliud diversum esse, et aliud est diversitas, aliud differentia. Ea enim dicuntur diversa, quae non per aliud superadditum, sed seipsis differunt, sicut ea quae sunt primo diversa. Ea autem dicuntur differre, quae per aliquid superadditum differunt ab alio, et ita non se totis differunt, sed conveniunt in aliquo et differunt in alio. Unde omnis differentia supponit aliquam convenientiam, et quae nullam convenientiam habent sunt primo diversa, juxta doctrinam Aristot., x Metaphys., text, xn, et D. Thomae, ibidem, lect. iv, et i p., quaest. m, art. vm, ad 3, et quaest. xc, art. i, ad 3. Et dicuntur esse primo diversa genera generalissima, seu praedicamenta, et ipsae differentiae, quae proprie non differunt, sed sunt rationes differendi, et seipsis differunt sine aliquo superiori univoco, in quo convenient.

His positis, circa divisionem propositam tria explicanda sunt. Primum : An divisio sit adaequata? Secundum : Quodnam sit divisum, et quae sint membra dividenda? Tertium : An divisio sit analoga, vel univoca?

Gira primum. Fere apud omnes constat divisionem esse adaequatam,

valde paucis exceptis. Et ratio est manifesta : Quia ista divisio fit per membra exhaustiva et adaequantia totum divisuram. Nam omnis forma faciens differre vel est essentialis et intrinseca, vel accidentalis. Si essentialis, est maxime propria. Si accidentalis, vel illud accidens est separabile, vel inseparabile. Si inseparabile, est proprium et facit differre proprie. Si separabile, est commune etiam aliis et facit differre communiter. Ideo enim dicitur differentia communis, quia non ita est affixa uni et propria ejus, quod non possit inveniri in alio, vel quia communiter differentiam apprehendimus per accidentia sensibilia, quae sunt communia, ut motus, color, figura etc. Dicitur autem differentia propria accidentis inseparabilis, intelligendo per illam non solum proprietatem, quae dimanat a principiis intrinsecis et quidditativis, sed etiam de accidente immobiliter inhaerente, licet non dimanet a principiis essentiae ; imo de illis Porphyrius attulit exemplum explicando differentiam propriam, sicut, inquit, cicatrix vulneris, simitas nasi etc.

Unde facile solvitur quod aliqui quaerunt de propria passione, quae facit differre, et tamen neque essentialiter, cum non sit differentia essentialis et constitutiva, neque accidentaliter, cum ea quae habent diversas passiones essentialiter differant. Item differentiae individuales in substantia faciunt differre unum ab alio, et non essentialiter, quia alias differrent specificè, neque accidentaliter, quia duo individua substantialiter differunt; ergo non est adaequata divisio in essentialem et accidentalem.

Sed resp. ad primum : Quod propria passio formaliter solum facit differre proprie, virtualiter autem, seu illative facit differre propriissime, ut bene notat Gajetanus, in hoc Gap.

de differentia, quia est effectus consecutus ad differentiam propriissimam, et ex differentia per propriam passionem bene infertur differentia essentialis, formaliter tamen solum facit differre accidentaliter proprie.

Ad secund. vero dicitur : Quod Porphyrius inter exempla, quae affert pro differentia communi, ponit differentiam inter Socratem et Platonem,* quae est differentia individualis. Et S. Thomas, v Metaphys., lect. xn : « Ea, inquit, quae conveniunt in specie, non distinguuntur nisi per accidentales differentias, ut Socrates albus, vel justus, Plato niger, vel musicus. » Nihilominus tamen, licet aliquae differentiae communes intercedant inter duo individua, sicut illae quas D. Thomas assignat, negandum non est individua substantiae differre etiam per differentias proprias, quia inseparabiliter differunt, non quidem per differentias proprias, quae dicant proprias passiones naturae, cum ejusdem naturae et speciei sint duo individua, sed per differentias proprias, hoc est inseparabiles. Et bene stat quod differant substantialiter, et tamen non essentialiter, sed accidentaliter, non accidentalitate praedicamentali, sed accidentalitate quinti praedicabilis, quia ipsa differentia intrinseca in his individuis substantialis est, quia est singularitas primae substantiae, quae individuum substantiale constituit. Differentia autem individualis etsi substantiam dividat, non tamen formaliter et essentialiter dividit, sed materialiter. Et licet haec divisio fiat in substantia, est tamen dependens ab accidentibus, per quorum connotationem et respectum materia redditur signata, a qua tanquam a principio sumitur individuatio. Undo et individuum postulat ut collectio suarum proprietatum (quae utique

accidentia sunt) in alio non possit inveniri.

Circa secundam difficultatem : In primis certum est differentiam, quae est divisum in hac divisione, non esse differentiam, quae est tertium praedicabile, haec enim est unum ex membris dividendis, scilicet differentia maxime propria, quae sola praedicatur in quale essentialiter. Unde etiam sequitur non esse id quod dividitur aliquam secundam intentionem alicujus ex quinque praedicabilibus sive tertii, sive quarti, aut quinti. Quia intentio tertii praedicabilis est intentio differendi essentialiter, quarti et quinti, est intentio differendi accidentaliter. Ergo nulla illarum est divisum complectens omnia ista membra dividenda.

Difficultas ergo est: An divisum hujus divisionis sit aliquid reale, vel rationis, seu forma aliqua, vel intentio? Quod est idem ac quaerere quod sit hoc munus faciendi differre. Nam, ut bene notat Cajetanus in hoc capite, non sumitur differentia in hac divisione materialiter, pro ipsa forma quae facit differre, sed pro ipsa formalitate, seu munere faciendi differre, quod aliqui vocant intentionem differentiae, quia sicut convenientia plurium in uno est quaedam notio, seu intentio, ita et differentia quatenus talis; ne tamen involvamus intentiones logicas cum formalitatibus metaphysicis, nos non vocamus intentionem, sed formalitatem, seu munus faciendi differre, quod consistit in aliquo respectu ad ea, a quibus fit separatio, seu differentia, sicut e contra convenientia consistit in respectu ad ea, quae similitudinem habent, seu convenientiam.

Existimant ergo aliqui hoc munus faciendi differre esse aliquid rationis, eo fundamento innixi, quia differre supponit convenientiam,

nam qti» se lotis distinguuntur di-
versa sunt, non differentia; conve-
nientia autem interdno individua, vel
inter duas spoeies relatio rationi» est.
Conveniunt enim in aliquo communi,
quod solum per rationem commune
est; ergo etiam actuali» differentia,
quod talem convenientiam necessa-
rio supponit, non potest caso respec-
tus realis, sed rationi».

Addunt ulterius aliqui quod etiam
differentia communi» et propria, li-
cet fiat per accidentia, quod distin-
guuntur a subjecto, quia tamen fa-
ciunt differre non ratione sui gene-
ris, in quo convoniunt, sed ratione
sui in differentiarum, quod neces-
sario supponit convenientiam in
genere, ideo etiam formalia ratio dif-
ferenti», quod fit mediantibus talibus
accidentibus, aliquid rationis esi,
sicut, v.g., albedo et nigredo faciant
accidentaliter differre Petrum et
Paulum, non per ipsam rationem
colorati, quod est genus albi et nigri,
sed per disgregativum et congrega-
tivum, quod sunt differentia- ipso-
rum; ergo faciunt differre quatenus
supponunt convenientiam in cunctis,
et per intellectum prout acci-
piuntur in ratione differenti»,
quod totum aliquid rationis esi.

Nihilominus dicendum est quod
in formis talibus, et quod realiter
faciunt differre, hac formalitas, seu
munus faciendi differre non est sola
intentio, seu relatio rationis, sed vora
et realis formalitas. Nec video posse
aliquem de hoc dubitare, nisi qui ne-
gaverit dari relationes reales dissi-
militudinis et diversitatis, similitu-
dinis et convenienti», seu aequalita-
tis. Quis autem negat duo non habere
a parte una relationem realem in
similitudinis, quidquid illa sit, quam
omittunt altem albo amisso? Rela-
tio autem similitudinis, relatio et
formalitas convenientia- mali» est
in finis rebus. Et non repugnat
eandem entitatem respectu divorso-

rum fundare similitudinem relatio-
nem et dissimilitudinis, ut album
respectu albi similitudinem, respec-
tu nigri dissimilitudinem.

Et fundamentum est manifestum:
Quod effertur differenti» facientis
differre realis est, et relationem mor-
lem fundat, si terminus existat a
parte rei; ergo non est aliquid ratio-
nis. Antecedens constat: Quia a par-
te rei datur distinctio et segregatio
inter ea quod non sunt «minimo di-
versa, sed aliquam relinquentem con-
venientiam et similitudinem, sicut
Petrus et Paulus, et similitudi-
ne in natura, reoritur sunt distincti
et separati; ergo sicut convenientia
et similitudo, quod retinent, reali-
ter. Ita differentia et distinctio, quod
in re habent, realis est, siquidem
unum realiter non est aliud. Unare
autem testis supponit convenientiam et
similitudo realis, et dari distinctio,
seu differentia realis. Et licet licet
differentia et convenientia licet se-
cundum diversas formalitates, ta-
men aliquod formalitates etiam dan-
tur in re, ut relationes reales, secun-
dum quas dicitur aliquid formaliter
simile, vel conveniens cum alio, aut
dissimile et diversum, et similiter
fundamenta proxima hanc relatio-
nem dantur in re.

Ex quo potest quam debile sit fun-
damentum oppositum. Primum enim
deficit quia dicit convenientiam
actualement inter Petrum et Paulum,
equum et hominem, esse aliquid ratio-
nis, cum a parte rei sint simile»
et ratione similitudinis convenient,
similitudo autem realis relatio est.
Sed a quo vocati sunt illi auctores,
non discernendo inter convenientiam
et unitatem; Petrus enim et
Paulus sunt unum per rationem, sed
convenientium et similitudinem ha-
bent in re. Et deinde deficit quia,
licet formaliter differre illi supponat
convenientiam, non tamen requiri-
tur quod supponat convenientiam

per modum relationis actualis, seu fundetur in tali relatione, sed sufficit quod supponat convenientiam fundamentalem, et ea supposita differentia formalis exerceatur, sive alias exerceatur etiam relatio convenientie, sive non.

Ex hoc autem explicatur quodnam sit divisum hujus divisionis. Dividitur enim ipsa formalitas, seu ratio faciens differre in modum faciendi differre essentialiter et accidentaliter (haec enim sunt membra immediate opposita); et rursus accidentalis differentia, in modum differendi separabiliter, quae est differentia communis, et inseparabiliter, quae est propria; ubi etiam differentia penes propriam passionem includitur, quae est differentia accidentalis, licet inferat, vel praesupponat essentialem, a qua derivatur. Et includitur etiam differentia individualis, quia impossibile est quin differentia individualis sit essentialis, vel accidentalis, cum ista membra sint immediate opposita. Et licet quidam eam reducant ad essentialem, quia substantialis est, de quo jam supra diximus, alii ad accidentalem, quia materialis et dependens ab accidentibus signantibus materiam, tamen certum est sub aliquo istorum membrorum contineri, sicut certum est esse differentiam essentialem, vel non essentialem. Unde negari non potest quod ista divisio sit adaequata, quod perperam aliqui negant.

Circa tertiam controversiam, seu difficultatem, scilicet an ista divisio sit analogica, vel univoca, duplex est opinio. Quidam existimant hanc divisionem esse univocam, quando sumitur penes ipsum munus faciendi differre, ut videri potest apud Magistrum Cabero, tract. m, disp. iv, dub. u, quia hoc munus univoce et simpliciter exercetur, a quacunque differentia fiat, sive essentiali, sive accidentali; si autem sumatur

differentia pro ipsa re, seu forma faciente differre, sic erit divisio accidentis in subjecta, quia modus ipse faciendi differre quasi intentio quaedam est et notio, quae accidit rebus, non eas constituit

Et urgetur hoc amplius quia, si aliqua ratione haec divisio esset analogica, maxime quia una differentia facit differre essentialiter, alia accidentaliter; hoc non obstat; ergo. Minor probatur: nam, etiam hoc non obstante, praedicabile essentialiter et accidentale univoce conveniunt in ratione praedicabilis ut sic; et similiter convenientia, seu similitudo accidentaliter et essentialiter univoce conveniunt in ratione assimilandi, et sub eodem relationis genere; ergo similiter differentia essentialis et accidentaliter univoce convenient.

Nihilominus oppositam sententiam communiter defendunt Thomista), de quo videatur Cajetanus, et Soto, in commente., de differentia, et Cursus Carmelit., hic disputatione vii, quaestione i. Et sine dubio fundamentum est solidius. Nam quatuor possumus considerare in ipsa differentia: Primum est forma, quae facit differre. Secundum, ipsa segregatio, seu divisio, quae ex tali forma faciente differre resultat. Tertium, ipsa relatio differentiae, seu dissimilitudinis. Quartum, ipsa ratio tertii praedicabilis. Et tria prima pertinent ad differentiam primo intentionaliter, seu physice acceptam; quartum vero ad differentiam» logicam et secundo intentionaliter. Si attendamus primum, constat quod forma essentialiter, vel accidentaliter constituens, aut differre faciens, non est univoca; forma enim essentialis simpliciter constituit esse rei, accidentaliter autem, secundum quid. Eodem autem modo, quo constituit, facit differre; ergo, sicut in constituendo non conveniunt univoce forma essentialis et accidentaliter,

«implicitor constituens el secundum quid, ita similiter neque in faciendo differre.

Si vero secundum consideremus, similiter constat quod segregatio, seu divisio essentialis c. il simpliciter divisio, accidentalis autem secundum quid : ea enim, quae solum accidentaliter differunt et essentialiter conveniunt, differunt secundum quid et simpliciter conveniunt; ergo ratio faciendi differre non simpliciter illis convenit, sed secundum quid. Et quidquid sit, «n aliqua; differenti@ accidentales faciant nliqua duo differre renliter el simpliciter, sicut differunt duo individua sub eadem specie, tamen constat multas differentia» accidentales non facere simpliciter differre, quia non faciunt simpliciter aliud et aliud, seu alterum et alterum, otium si maneat idem subjectum numero, sicut in exemplis, quae Porphyrius uffert, in quibus idem a seipso aliter atque aliter differt, ut Petrus sanus u aopsu a-groto.

Si nitem tertium consideremus, scilicet relationem differenti@, illa quidem univoce conveniet in prodicamento et genere relationis. sive sit relatio differentia essentialis, sive accidentalis. Sed hic non loquimur de divisione differentia; pro relatione pradicamentali, sed pro ipso effectu differendi et ratione faciendi differre. quae simpliciter fit in differentia essentiali, secundum quid in differentia accidentaliter.

Denique si quantum attendamus, multo magis constat non pinse univoce convenire differentia) accidentali el ewciitiali; uum essentialis sola constituit tertium pradicabile, quod pradicatur in quale essentialiter. Reliqua non constituunt illud, quia pradicantur in quale accidentaliter. Ergo in ratione consuetudinis tertium pradicabile non possunt univoce convenire.

Ad fundamenta opposite sententiae* respondetur : Ad primum, dicitur munus faciendi differre non eodem modo inveniri in essentiali differentia et accidentaliter, ut ostensum est, quia essentialis tollit identitatem, quod est oppositum differentia simpliciter; accidentalis autem secundum quid, quia in eodem subiecto exerceri potest secundum alium et alium statum, vel accidens ipsius.

Ad secundum : Respondetur negando minorem. Ad probat.: Dicitur essa disparem rationem inter prout di cari essentialiter et Occidentaliter, et facere differre ; quia predicabilia non consequitur rem ipsam, secundum quod est in se, sed ut est in intellectu. Intellectus autem univoce et simpliciter applicat predicatum ad subjectum, sive sit pradicatum essentialiter, sive accidentale, in qua applicatione consistit praxioatio. Similiter eodem modo abstrahit unum a multis, sive essentialiter conveniant, sive uccidentaliter. In hac autem unitate segregata a multis fundatur univocalitas. In omnibus nitem quinque pradicabilibus invenitur univoce Ime, quod est esse unum in multis, ut supra diximus, quod sextae At vero facere differre non est effectus conveniens per intellectum, sed in re distinguens el faciens differre unum ab alio. quia metaphysice hic loquimur de illo; funus autem, quod essentialiter facit differre, tollit identitatem simpliciter, quod est in essentia; differentia autem accidentaliter non tollit illum, sed relinquit.

Ad illud, quod affertur de relatione similitudinis et convenientia ; Itespond. quod relatio similitudinis et convenientiae in genere relationis pradicamentalis univoca est, sive convenientia sit accidentaliter, sive essentialiter, sicut de relatione differre uti dictum est. Ueterum ra-

tio ipsa, seu forma faciens convenientiam in ratione conveniendi, non est univoca in essentiali et accidentali convenientia, quoad effectum faciendi unitatem, vel convenientiam simpliciter, sicut de differentia dictum est.

ARTICULUS II.

Utrum definitiones differentiae tertii praedicabilis sint bonae.

Explicata ratione differentiae communiter dictae, et prout pertinet ad metaphysicum, restat specialiter descendere ad differentiam logicam, quae constituit tertium praedicabile, quod solum convenit differentiae propriissimae, quae essentialis est; reliquae enim differentiae non praedicantur in quale essentialiter, nec constituunt praedicabile sub ratione differentiae, sed sub ratione proprii, vel accidentis, ad quod sequitur differentia accidentalis.

Hujus autem differentiae, quae est tertium praedicabile, quinque definitiones tradidit Porphyrius. Prima : Differentia est id. quo species genus excedit. Secunda : Differentia est id, quod de pluribus et differentibus specie hoc ipso quale quid praedicatur. Tertia : Differentia est, quae suapte natura ea quae sunt sub eodem genere separat. Quarta : Differentia est id, quo singula differunt, scilicet secundum quidditatem. Quinta: Differentia est, quae non solum separat ea, quae sub eodem genere collocantur, sed ad substantiam rationemque confert, et pars ejus est, cujus differentia dicitur esse. Ex quibus definitionibus colligimus tres respectus ad logicalem differentiam constituendam concurrere. Scilicet respectus ad genus, quod contrahit differentia et super quod aliquid addit. Secundus ad speciem, quam constituit contrahendo genus

et segregando speciem a reliquis. Tertius ad inferiora, de quibus praedicatur in quale quid, quae sunt ipsamet inferiora speciei; solum enim de illis praedicatur in quale. Et quia illa definitio, qua differentia dicitur praedicari de pluribus, etc., magis ipsam rationem praedicabilis et universalis explicat, communiter utimur illa in explicatione tertii praedicabilis. Et in his definitionibus non agitur de differentiis individualibus, quia istae non sunt universales, sed individuales, et ideo ad tertium praedicabile, quod universale est, non pertinent. Et licet in communi concipiatur differentia individualis ut sic, tamen non praedicatur in quale essentialiter, quia individualis est et totam naturam constitutam supponit.

Igitur circa istos tres respectus, qui concurrunt ad rationem tertii praedicabilis, suae difficultates occurrunt, quae in isto, et sequentibus articulis examinandae sunt. Circa respectum enim ad inferiora occurrat difficultas, quomodo in definitione tertii praedicabilis dicitur quod praedicatur de pluribus specie differentibus, quod solum convenit differentiae subalternae, non autem de differentibus numero, quod convenit differentiae atomae. Circa respectum ad speciem est difficultas, an differentia sit universalis respectu speciei quam constituit, an respectu inferiorum, quae sub specie continentur. Circa respectum ad genus difficultas est, an differentiae contineantur sub genere, ita quod differentiae inferiores contineantur sub differentiis superioribus. Et primam difficultatem expediemus in hoc articulo; secundam, in sequenti; tertiam, in ultimo.

Circa primum, in quo explicatur illa particula: de pluribus specie differentibus, occurrit communis difficultas, quare illa ponatur in defini-

tionem differentiæ i» communi, quæ comprehendit tantum differentiam atomani, quam subalternam, eum prædicari de pluribus differentiis specie solis subalternis conveniat. Nec potest dici Porphyriam et Aristotelem aliosque antiquos ignorare, aut negasse differentias atomas, cum enim definitiones et species atomas non ignoraverint, eum tam inulta in scientiis definiantur, quomodo differentias utamur, ainequibus quidditates speciei nec constituuntur, nec intelliguntur, ignorare poterunt?

Sane Aristoteles expresso inquit quomodo definitio tradenda sit per genus et differentiam, ut patet in Posteriorum, leol. xii., apud D. Thomam; et lect. xiv et xv, in fine, et vii Metaphys., lect. XII; et vili Met., lect. u. Currit in illo definitione, in qua Porphyrius explicavit differentiam, quæ est tertium prædicabile. solum egerit de differentia, quæ prædicatur de pluribus specie differentiis, quæ est differentia subalterna, quoniam censeo non tanti momenti, quantum anxietudinis in aliquibus purit, præsertim cum ipso Porphyrius in aliis definitionibus differentiæ atomi, explicationem non præferrent, ut quando dicit: Differentia est, quæ species excedit genus, quæ singula differunt, quæ prædicatur de pluribus eodem genere continentur, et cetera. quæ in differentiam tantam operantur in quadrant.

Et quidem Cajetanus, super hoc ille rap. Porphyrii, existimavit illam definitionem adaptari possumus differentiis atomis, explicando illam non positivo, sed per non repugnantiam, »eu negative; quia videlicet ex ipsa ratione differentia non repugnat prædicari de pluribus specie differentiis; sicut quantitati, ex ipsa ratione quantitatis, non repugnat divi-

di in infinitum syncategoremaliter. et tamen quantitati naturali, scilicet ut subeat forma alicujus rei naturalis, id repugnat, quia destruitur forma et res naturalis! in tam minima dividatur. Sic differentiæ atomi non repugnat de se prædicari de multis specie differentiis, licet repugnet ratione speciei tantum, quam constituit Quod amplius intelligi potest, si consideremus quod differentia quæcunque in ratione prædicabilis in quale de multis, non habet alia multo, nec alio inferiora, quam illa, quæ habet speciem per tantam differentiam constituta; unde de se neo dicit prædicari de pluribus specie. vel numero differentiis, sed ad id determinatur ratione ejus, quod constituit; si enim quidditas, quam constituit, fuerit species atomi habens se inferiora solo numero differentia, eadem habebit differentia, quæ talem speciem constituit; si autem id quod constituit fuerit specie subalterna, habens sub se inferiora specie atomi diversa, de eisdem specie differentiis prædicabitur differentia. Si tamen species constituta per differentiam non habent plura inferiora specie distincta, sed numero, tunc repugnet ei non ratione sui, sed ratione speciei ab ea constitutæ, quæ non præbet ei alia inferiora.

Adhuc tamen emollienda amplius mihi videtur Eajetani explicatio; ot ipsi litteræ Porphyrii in hoc credo, dico verba ipsa Porphyrii bene attendenda esse. Dixit enim differentium etse, quæ prædicatur de pluribus, et specie differentiis in quale. Ubi pondero non dixisse Porphyrium; Quæ prædicatur de pluribus specie differentiis, sed de pluribus, et specie differentiis. Ut quid enim intorpo uil illam prædiculom et, nisi ut distingueret inter prædicari de pluribus absolute, et prædicari de specie differentiis; et sic in illa

particula : De pluribus, omnes differentias praedicabiles inclusit, sive atomas, sive subalternas; in illa vero additione: Et specie differentibus, specialiter subalternas indicavit, quasi diceret. Differentia est, quae de pluribus praedicatur in quale, etiam si illa plura sint specie differentia; et ita particula et aequivalet particulae etiam. Et fuit hoc necessarium ad explicandum perfecte naturam differentiae, in quantum praedicatur in quale : cum enim differentia ideo praedicetur in quale, quia praedicatur per modum actualitatis et formae determinantis, hoc enim pertinet ad modum qualificationis, oportuit explicare quod, etiam si differentiae genericae sint, seu subalternae, ideoque non videantur habere rationem actus, sed potius potentialitatis respectu suarum specierum, adhuc tamen praedicantur in quale, quia praedicantur ratione formae genericae, quam important; ac proinde sensus Porphyrii est : Differentia est, quae de pluribus praedicatur in quale quid, etiam si talia plura sint specie differentia. Hanc enim vim habet illa particula et, in definitione interposita, cum dicitur : De pluribus, et specie differentibus, id est etiam specie differentibus.

Sic intellecta mente Cajetani, quem plures et insignes sequuntur auctores, nihil asperitatis, aut difficultatis habet, sed plurimum subtilitatis, et maxime ad Porphyrii mentem se accommodat. Alii facilius, neque improbabilius dicunt Porphyrium tantum definisse subalternas differentias, quia sunt communiores et notiores, atomae autem multiplices et vix cognitae; definitis autem subalternis, virtualiter atomae definitae manent, loco illius particulae .specie differentibus, subrogando : numero differentibus. Et praesertim, quia in aliis definitionibus de differentia traditis, etiam species atomas

incluserat, ut supra notavimus. Ac denique ea videtur sufficiens causa omittendi differentias atomas, quia illae in definitionibus specierum explicantur, cum quibus convertuntur. Unde sicut in tractatu praedicabili non agit de definitione, sed de ipsa specie definibili; ita nec de differentia atoma, quae cum ipsa definitione convertitur, et propria illius est; bene tamen de differentia subalterna, quia haec genus constituit, quod non convertitur cum definitione speciei.

Omitto aliorum solutionem, qui dicunt in illa definitione de pluribus differentibus specie, debere intelligi de pluribus specie differentibus, non inter se, sed ab aliis, a quibus specificiter distinguuntur. Quae ratione etiam ista definitio convenit differentiis atomis; nam rationale, v. g., praedicatur de Petro et Paulo, ut differunt specie non inter se, sed ab equo et bove, a quibus rationale specificiter distinguit Petrum et Paulum. Haec tamen solutio extorta videtur; nec enim absolute dicuntur plura differre specie, si non differunt specie inter se, sed ab aliis, alioquin etiam dici potest quod generice differunt, quia sicut differunt specie ab aliis, a quibus specie distinguuntur, ita differunt generice Petrus et Paulus ab his, a quibus genere distinguuntur. Unde inciditur in simile inconveniens, quare solum Porphyrius posuerit in definitione differentiae illud de pluribus specie differentibus, et non addiderit de pluribus genere differentibus, secundum hanc explicationem.

Sed objicies : Contra primam solutionem. Nam inconveniens est quod definitio aliqua tradatur solum per id, quod se habet non repugnantius ad aliud. Tum quia definitio positiva debet explicare rationem definiti, et non solum per non repugnantiam. Tum quia alias posset

tradi |*t terminos sibi repugnantes; ut si homo diffiniretur quod est animal irrationale, quia, licet irrationale repugnet homini quatenus homo, sed non quatenus animal: et una species infima posset definiri per aliam, quia, licet sibi repugnet secundum specialem rationem, non tamen secundum communem et genericam; ergo similiter est inconveniens quod differentia definatur per id, quod sibi non repugnat, comprehendendo ut atomam, quam subalternam, solum quia non repugnat di (Terentili' in communi esso subalternam.

Kt confirm.: Quia, *l illa particula: de pluribus, significat tam de pluribus specie, quam numero, cur quando Porphyrius* definivit speciem, expressit de pluribus numero differentibus, et quando definit differentiam specificam id non exprimit, sed solum de pluribus? Itera in hoc, quod est per radicari de pluribus, omnia prout dicabilia conveniunt; nam ergo per illam explicatur specialiter hoc tertium predicabile.

Kespond. : Hoc argumentum non militare contra nostram expositionem, quia ostendimus juxta Porphyrii textum illam particulam : Differentibus specit, salum subalternis differentiis convenire; in illa autem particula : De pluribus, absolute includi, tam atomam, quam subalternam, quod prodicuntur de pluribus, sive minimi, sive specie distinctis. Additur tamen illa particula: Ei specie differentibus, ut ostendatur quomodo etiam differentis generica conveniat praedicari in quocumque. Statio nitem in rigoroso Cajetani sensu, dicitur quod definitio dola de aliqua specie per non repugnantiam alterius sibi opposita vitiosa est, quando vero tale oppositum datur in illa specie, ut in exemplis allatis constat. Ijuaiulo autem aliqua natura, seu species ex se habet non

repugnantiam ut aliquid, sed quod de foeto habeat, vel impediatur habere, pendet ex aliquo extrinseco, non est vitiosum definire per non repugnantiam, sicut definitur quantitas: Quod est divisibile in infinitum, licet naturali quantitati repugnet. Sic cum differentia, et proprium, et accidens, quod praedicantur in quale, non habent naturaliter inferiora, quam quibus permittuntur habere a suis subjectis, quod constituunt, vel afficiunt, oportet quod praedicari de pluribus specie, vel numero differentibus, in his intelligatur permissive, seu non repugnantem et quantum est ex se, licet differentiis, ut affecto?, et alligata specie notuoc, quam constituit, id repugnet, sicut quantitati, ut est in subjecto naturali repugnat dividi in infinitum. Unde in hac solutione debet dici quod differentia atomam, et subalternam non sunt species differentia» ut sic, neque ipsa differentia est genus ad illas. Sed haec diversitas atomam et subalternam provenit ipsi differentia? ex ipsa re, quam constituit; nam si est natura generica, erit subalternam, et promiscuitur de pluribus specie differentibus; si specifica, non nisi de differentibus numero.

Si autem inquiras: Si differentia permissivo se habet ad utrumque, scilicet ut de pluribus specie, vel numero differentibus praedicatur, cur Porphyrius posuit solum de differentibus specie?

Respond.: Id fieri quia, quando utrumque non repugnantiam et permissionem definitur, semper dicitur poni id, quod majus et principalius est, quia per hoc quod sibi principalius non repugnat, melius innotescit quod non repugnat minus principale. Sicut melius delinitur quantitas per hoc quod sibi non repugnat divisio in infinitum, quam per hoc quod sibi noli repugnat oppositum.

Ad confirm. : Dicitur quod in illa particula: De pluribus, non intelligitur solum de pluribus numero, sed absolute de pluribus numero, vel specie differentibus, quod tamen incongrue in specie secundo praedicabili diceretur, quia secundum praedicabile solum de numero differentibus praedicatur, tertium autem utrumque compatitur, et de pluribus numero, et de pluribus specie differentibus prout fuerit species, quam constituit.

Ad aliam confirm. dicitur: Quod praedicari de pluribus omni praedicabili commune est, sed praedicari de pluribus in quale quid soli tertio praedicabili est proprium. Quod deinde dividi potest in praedicari de pluribus numero, vel specie distinctis. Et Porphyrius non solum posuit primam particulam, sed etiam addidit secundam.

Circa ultimam particulam : In quale quid, adverte duo : Primum est quod, cum dicitur: In quale quid, id quid est idem quod essentialiter, seu quidditative, non idem quod substantive; nam illa particula quid utrumque designat, ex parte rei significatae rationem essentialem et quidditativam, ex parte modi, quod substantive et non adjective se habeat, ut in quaest. de genere explicabimus.

Secundum est: Quod, sicut in naturalibus forma, seu actus, et comparatur ad materiam, tanquam ad potentialitatem ex qua educitur, et ad totum, quod ex materia et forma constat, sic etiam differentia primo respicit genus, tanquam potentiale, quod actuat, et de cuius potestate educitur non educatione physica, sicut forma a materia, sed educatione metaphysica, sicut ratio determinata et actuans ab indeterminata, et confusa, et actuabili. Deinde respicit speciem tanquam totum quoddam constitutum et formatum per

ipsam differentiam; unde respectu generis differentia se habet in quale, quia determinat confusionem et potentialitatem ejus; respectu autem speciei non dicitur in quale, quia determinat potentialitatem ejus, sed quia est pars constitutiva illius actualior et magis determinata, Quam doctrinam invenies in D. Thoma, i p., q. 1, art. iv, ad 1; et quaest. de Spiritualib. creaturis, art. viii, ad 9. Et ex illa constat differentiam semper debere esse perfectiorem suo genere, sicut actus potentia, et determinatum indeterminato, et qualitas qualificabili.

ARTICULUS III.

Utrum differentia dicatur uti universalis respectu sui speciei, an respectu inferiorum talis speciei.

Cum differentia convertatur cum specie, quam constituit, et mediante ipsa de individuis praedicetur, species autem universalis sit, et ex hoc ipso quod differentia dicitur de specie aequaliter et ad convertentiam, oportet quod sit universalis, sicut ipsa species; tamen difficultas est, an ex hoc formaliter quia respicit speciem universalis sit, an vero ex formali respectu, quo respicit individua talis speciei?

Ex parte etiam inferiorum ipsius differentia? potest esse dubium : quas sint directe et per se inferiora differentiae; quae tamen sunt inferiora, quasi immediata ipsius differentiae, alia sunt inferiora immediata ipsius speciei, et mediate sunt etiam inferiora differentiae; v.g., rationale et potest praedicari de Petro et Paulo, tanquam de inferioribus hominis, et potest praedicari de hoc et illo rationali, tanquam de inferioribus sibi immediate. Inquirimus ergo respectu quorum inferiorum constituatur dif-

ferentia in ratione tertii praedicabilis?

Respondeo et dico primo : Differentia non habet rationem universalis logici formaliter per respectum ad speciem, sed ad inferiora, licet concomitanter habeat ordinem ad speciem, tanquam ad universale cum quo convertitur.—Ratio est manifesta, quia formalitas universalitatis sumitur per ordinem ad suum correlativum; correlativum autem universalis formaliter sunt inferiora, nam universale se habet ut superius ad multa et ut contrahibile ad inferiora. Constat autem quod differentia respectu speciei non est superior, neque contrahibilis ab ipsa, cum sit illi aequalis; ergo non potest habere universalitatem formaliter respectu illius et esse superior ad illam.

Et confirm.: Quia illud est universale et superius respectu alicujus quod, quando illi communicatur, contrahitur ab illo; illud autem contrahitur ad aliquid quod per contractionem amittit universalitatem et abstractionem. At vero differentia per hoc quod communicetur speciei non redditur singularis, neque amittit universalitatem, sed potius conservat eam; ergo respectu illius non est contrahibilis, neque superior. Unde non potest dici quod praedicetur de specie tanquam universale logicum, quia non praedicatur tanquam quid superius de illa, sed tanquam aequale de aequali. Quare ista aequalitas supponit universalitatem concomitanter, ut dicit secunda pars conclusionis, non formaliter universalitatem constituit; sicut ex hoc quod aliquis sit aequalis regi formaliter non dicitur rex, sed ex hoc quod habet regnum imperat aliis, ratione cujus aequalis est regi.

Si dicatur: Quod per ordinem ad speciem non est formaliter universale, quia species non est inferior.

est tamen radicaliter, quia ex hoc quod respicit speciem et convertitur cum illa consequenter respicit individua contenta sub specie.

Contra est: Quia radix universalitatis idem est quod fundamentum universalitatis, quod est unitas abstractionis et aptitudo ad multa; sed unitas abstracta a multis et aptitudo ad illa non habet pro radice respectum ad speciem, quia hic respectus est convertentiae et aequalitatis, non superioritatis ad ipsa multa; ergo ex hoc quod respiciet speciem non est radicaliter universalis differentia, sed ex abstractione et aptitudine ad ipsa multa, quae sunt inferiora.

Dico secundo : Differentia non respicit pro inferioribus tertii praedicabilis hanc et illam differentiam, v. g. rationale, hoc et illud rationale; sed inferiora contenta sub specie quam constituit, v. g. rationale respicit pro inferioribus Petrum et Paulum.—Ratio est manifesta. Quia praedicabilitas tertii praedicabilis est in quale quid; ergo solum illa sunt constituenda ut ejus inferiora, respectu quorum differentia se habet ut quid superius, et in quale, et praedicari potest in quale. Sed respectu hujus et illius differentiae non se habet in quale, sed bene respectu individuorum speciei; quando enim dico : Hoc rationale est rationale, non est praedicatio in quale, quia non praedicatur de hoc rationali aliqua differentia ejus, sed tota et integra ejus natura, qualiscumque illa sit, completa vel incompleta; ergo non qualitatem praedicat de illa, sed quidditatem, licet non sit per se genus, aut species, ut supra diximus in quaest. de genere, quia non contrahitur per alias differentias, alioquin esset processus in infinitum. Respectu autem inferiorum suae speciei, quam constituit, praedicatur in quale, quia praedicatur ut ratio qualifi-

cans naturam eorum, et se habet ut superius; ergo illa sunt inferiora differentiae, ut tertium praedicabile est.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur contra primam conclusionem : Haec praedicatio: Homo est rationalis, est praedicatio tertii praedicabilis; ergo respectu hominis datur universalitas tertii praedicabilis, sicut datur praedicabilitas; homo autem non concipitur ibi ut individuum, sed ut species. Antecedens est certum : Quia illa praedicatio non potest pertinere ad aliud praedicabile, quam ad tertium.

Et conf.: Quia tertium praedicabile habet pro immediato correlativo speciem, et mediante illa respicit individuum sub ea contentum; ergo magis dicitur universale per ordinem ad speciem, quam per ordinem ad individuum. Consequens probatur: Quia relatio magis denominatur per ordinem ad immediatum correlativum, quam in ordine ad medium. Antecedens vero probatur: Quia tertium praedicabile formaliter in quantum tale respicit suum correlativum in quale; sed non immediate qualificat individua, sed naturam individuorum, quae est species, alias non esset qualitas essentialis, si immediate non qualificaret essentiam; ergo est immediatum correlativum ejus ipsa species, seu essentia constituta. Illud enim est immediatum correlativum, quod est immediate constitutum et qualificatum a differentia.

Responsio: Quod illa praedicatio: Homo est rationalis, est tertii praedicabilis quasi materialiter et metaphysice, non formaliter et logice; praedicatur enim de homine illa res, quae est tertium praedicabile, non tamen sub formalitate et relatione tertii praedicabilis, seu tertii universalis; et sic est magis tertium praedicatum, quam tertium praedicabile, licet concomitanter ibi retineat universalitatem

tertii praedicabilis, quam exercet non respectu speciei, sed respectu individuorum; sicut genus, cum praedicatur de individuo, ut: Petrus est animal, ibi retinet rationem generis, licet non per ordinem ad illud sit genus, sed per ordinem ad speciem. Et propria passio, cum praedicatur de natura specifica, ut: Homo est risibilis, non exercet rationem universalis, licet praedicet naturam, quae susceptiva est quarti praedicabilis per ordinem ad individua.

Ad confirm. Negatur antecedens. Et ad prob., dicitur quod species est immediatum constitutum per differentiam, et in ratione constituti respicit illam immediate per modum differentiae metaphysicae, non in ratione universalis et differentiae logicae, sic enim immediatum correlativum ejus sunt inferiora; sed quia respicit illa secundum praedicabilitatem in quale, oportet quod supponatur ordo ad ipsam naturam specificam ut constitutam tali modo per differentiam, quod fundet praedicabilitatem in quale. Neque est inconveniens quod alia sit habitudo differentiae ad speciem in ratione constitutivi, alia in ratione universalis ad inferiora; sicut enim differentia respicit genus, ut contractiva illius et tanquam compartem ad constituendam speciem, ita relatione constituentis respicit ipsum constitutum, quae tamen relatio est rationis, quia non distinguitur realiter genus, differentia, et species. Relatio vero differentiae ad sua inferiora in quale est relatio superioris ad inferiora, quae tamen praesupponit relationem ad speciem in ratione constituti.

Secundo arguitur: Differentia ut tertium praedicabile eadem relatione, seu intentione respicit speciem et individua; sed ista relatio, ut tangit individua, est universalis; ergo etiam ut tangit speciem. Consequens.

constat, et minor concessa est supra. Major vero probatur. Tum quia respiciendo speciem respicit omnia sub ea contenta; quidquid enim universaliter dicitur de aliquo et adaequate, dicitur de omni contento sub illo. Tum etiam quia differentia sub eodem conceptu, et praedicatione, praedicatur de specie et individuis; ergo sub eadem intentione et relatione.

Et confirm.: Quia differentia praedicatur de specie ut aequalis, et ad convertentiam cum illa; ergo ut universalis, quia species non potest aequari nisi ab universali, cum in se universalis sit.

Resp. Disting. anteced.: Si sumatur relatio differentiae pro relatione constitutivi ad speciem ut constitutam, sic eadem relatione respicit speciem et individua, quia non aliud constituit in individuis, quam in specie, scilicet naturam. Si vero sumatur relatio differentiae pro relatione universalis et praedicabilis formaliter et logice, sic diversa relatione respicit individua et speciem, quia individua, ut superior, speciem ut aequalis. Et ad probat, dicitur: Quod respiciendo speciem, respiciuntur etiam individua, sub ratione quidem constituentis, eadem relatione; sub ratione vero superioritatis et aequalitatis, diversa, licet una connexionem habeat cum alia. Et sic praedicatio de individuis est universalis, de specie vero non.

Ad conf.: Dicitur quod hoc ipso quod differentia est aequalis ad speciem, habet quidem esse universalis, sed non respectu speciei, cui aequalis est, sed respectu individuum, quibus aequalis non est, sed superior.

ARTICULUS IV.

Utrum differentiae superiores et genericae includantur in differentiis atomis et de illis praedicentur.

Certum est, supposito quod gradus metaphysici non distinguuntur nisi

ratione, ut supra determinavimus, non distingui rem, quae est differentia, et quae est genus realiter et materialiter inter se, et consequenter differentiam genericam non distinguere a specifica in eodem subjecto. Sed difficultas est, an secundum formalem praedicationem, differentia superior et generica ita se habet ad inferiorem, quod de illa praedicetur, et in illa includatur tanquam praedicatum illius constitutivum.

Resolutio est negativa. Et inter Doctores communior. De qua videatur Sanchez, hic, lib. m, quaest. xxviii; et Cabero, tract. m, disput. iv, dub. iii; Carm., disp. vn, quaest. iv. Sumiturque ex D. Thoma, in iii Met., lect. viii, § Objicit ad propositum; et in i Contra Gent. cap. xvn, eo quod genus non potest praedicari de differentia, differentia enim non participat genus, ut dicitur in iv Topic. Sic enim genus includeretur in differentiis, reddereturque analogum, ut in tractatu de analogia probabimus. Eadem autem ratio est de differentia generica, quia haec constituit genus, et est pars illius quidditativa. Et explicatur amplius: Quia differentia specifica contrahendo genus, etiam contrahit ipsam differentiam genericam ex qua quidditas generis constituitur; sed differentia contrahens genus est extra conceptum generis; ergo etiam est extra conceptum differentiae genericae, siquidem illam contrahit contrahendo genus. Min. prob. ex Philosoph., iii, Met.; et D. Thoma ibi, lect. viii. Quia, si genus includeretur in differentiis, non posset in eis includi tanquam pars contrahibilis, sed ut tota et integra differentia, quia differentiarum sit simplex, non componitur ex genere et differentia, neque ex aliquo contrahibili et contrahente, alioquin esset processus in infinitum; quia, si differentia constaret ex genere et differentia, rur-

sus illa differentia per quam constituitur, etiam genere et differentia constaret, et de illa alia rursus inquireretur, esset enim de illa eadem ratio. Quare si genus, vel differentia generica includitur in specifica, non includitur tanquam pars contrahibilis et generica, sed, cum ipsa differentia sit simplex et sine parte, erit tota ipsa differentia. Et sic genus esset analogum, utpote partim idem, in quantum dicit unam naturam, in qua conveniunt species, et partim diversum, in quantum dicit ipsam differentiam integre, qua differunt species inter se; et similiter, si differentia generica includitur in specifica, non tanquam pars (differentia enim, cum sit simplex, partibus caret) differentia generica esset tota et integra differentia specifica, et sic sequeretur quod una species infima differret ab alia per ipsammet differentiam genericam, sine alio superaddito, quod repugnat; sic enim eadem differentia constitueret genus, quatenus differentia generica est, et divideret ipsum, quia totaliter et integre esset differentia specifica.

Solvuntur argumenta.

Primo objicitur ex Aristot., qui vii Met., text. xliiii, lect. xii, apud D. Thomam, dicit quod differentiae communes dividuntur in alias differentias; sicut habere pedes, quae est differentia quorundam animalium, dividitur in habere pedes scissos, vel non scissos. Imo de differentia pedalitatis scissae dicit quod praedicatur differentia superior; verum est enim dicere quod scissio pedum est pedalitas quaedam. Ergo differentiae superiores praedicantur de inferioribus. Item, x Met., text. xxm, lect. ix, apud D. Thomam, in fine, ostendit quod in generibus, sub quibus inve-

niuntur contraria, differentiae mediae componuntur ex differentiis contrariis. Ergo ruit nostrum fundamentum, quo dicimus genericas differentias non includi in specificis, quia non sunt compositae.

Gonfirm. illo vulgari syllogismo: Omnis homo est sensibilis, omnis homo est rationalis, ergo aliquod rationale est sensibile; qui est in bona figura, scilicet in Darapti, et praemissae sunt verae, ergo et conclusio.

Si dicas: Non sequi in conclusione quod rationale sit sensibile formaliter, sed materialiter, seu identice. Contra est: Tum quia praedicatio illa est formalis: Rationale est sensibile, sicut et praedicationes praemissarum. Tum quia potest fieri syllogismus addendo particulam formaliter: Omnis homo formaliter est sensibilis, omnis homo formaliter est rationalis, ergo aliquod rationale formaliter est sensibile.

Respond.: Ad primum locum Aristotelis, quod differentiae communes dividuntur in alias non formaliter, sed materialiter, id est non ratione sui, sed ratione generis constituti per differentias superiores. Non enim potest [dividi genus per differentias inferiores, nisi etiam ipsae differentiae constitutivae generis dividantur. Potius autem dixit Arist. dividi ipsas differentias superiores, quam genus constitutum per ipsas, ut ostenderet quatenam sint differentiae per se alicujus generis, et quae sint differentiae per accidens. Quando enim aliquod genus dividitur per differentias inferiores, secundum quod tale genus ex intrinseca ratione, qua constituitur, est in potentia ad illas, dividitur tale genus differentiis per se, et non per accidens. Sicut animal bipes ex ipsa ratione bipedis est in potentia ad habere pedes fissos, vel non fissos, et ideo per se dividitur animal bipes in tales differentias. Quando vero genus est in potentia ad infe-

riora, non ratione su® differenti® constitutiv®, sed aliunde, talis divisio non est per differentias per se, sed per accidens; sicut si animal bipes dividatur in album et nigrum. Ceterum' ex hoc non potest concludi quod ips® differenti® communes prffidicentur de inferioribus differentiis formaliter; imo potius dividuntur per illas, non praedicantur de illis; et quia dividuntur per illas, potius ipsum genus, ut tali differentia constitutum, est id quod dividitur, et cum eo ipsa ejus differentia. Et h®c est plana explicatio illius textus, quam ibi tradit D. Thomas, lect. xu citata, ubi inquit: « Quod hoc modo hac differentia est dividenda: habens pedes, scilicet, hujusmodi animalium aliud est habens pedes soissos, aliud non scissos. » Ubi non solum ipsa ratio bipedis, seu differentia habendi pedes, sed etiam ipsum animal dividitur; et sic quando dicitur quod scissio est qu®dam pedalitas, idem est, inquit D. Thomas, « quod esse contentum sub hoc, quod est habere pedes », atque adeo continetur sub pedalitate, sicut differenti® continentur sub genere, cujus pars est differentia generica.

Eodem modo respondetur ad secundam auctoritatem ex x Metaphys. : differentias medias ibi non sumi pro differentiis, qu® sunt tertium pr®dicabile, sed pro speciebus oppositis sub eodem genere, non oppositione contraria, seu extrema, sed media; dicuntur vero tales species differenti® medi», quia differunt seu opponuntur non extreme, sicut contraria, sed tanquam contraria media.

Ad confirm. respondet. : Quod in primo syllogismo nulla est difficultas; verificatur enim conclusio illata: rationale est sensibile, identice, non formaliter. eque est necesse quod ex pr®missis in sensu formali verificatis inferatur conclusio vera, etiam in sensu formali, sed sufficit

quod in sensu identico, ut frequenter contingit in hac tertia figura. Ut si dicas : Omne lac est album, omne lac est dulce, ergo aliquod dulce est album; hic homo currit, hic homo est justus, ergo justus currit. Qu® conclusiones solum sunt ver® in sensu identico. In secundo autem syllogismo, ubi additur illa particula formaliter, manifeste variatur appellatio ex diversa applicatione illius particul® formaliter. Quia sub respectu sub quo applicatur in promissis facit pr®dicationem formalem; in conclusione autem verificantur extrema identice, et ideo illa particula formaliter non habet ibi locum. Ad bonitatem autem syllogismi sufficit quod, si antecedens est verum, etiam et consequens; sed non requiritur quod in eodem sensu et respectu verificetur, sed potest antecedens esse verum secundum pr®dicationem formalem, et consequens secundum identicam, ut vidimus.

Et ratio est: Quia illa particula formaliter semper debet intelligi respectu, et sub aliqua appellatione; quod enim est formale respectu unius potest non esse respectu alterius. Unde semper ille respectus sub quo formaliter se habet debet manere invariatus, quoties apponitur particula formaliter. Et quia verificatur quod homo sit rationalis et sensibilis formaliter, quia recipit ista pr®dicata tanquam formalia, quod vero rationale sit sensibile non verificatur nisi ex identificatione in eodem subjecto, ideo non possunt sub eadem formalitate verificari, sed si apponatur particula formaliter, variatur appellatio.

Quod si instes: Hic syllogismus est bonus in Celarent: Nullum rationale formaliter est sensibile, omnis homo formaliter est rationalis, ergo nullus homo est sensibilis. Ubi nulla est variatio appellationis, et tamen, etiam si tollatur particula formaliter

a conclusione, illa est falsa; ergo solutio data non est sufficiens.

Respond.: Eodem modo variari appellationem ex parte illius particulas formaliter, quae semper facit sensum non absolutum, sed cum aliqua restrictione et dependentia, seu respectu, quatenus scilicet subest illi formalitati, et respectui extremorum. Contingit autem quod ea, quae sub una formalitate et respectu non conjunguntur, neque conveniunt, sub alio conveniant, unde a negatione sub uno respectu ad negationem sub alio, vel ad negationem absolute non valet. Et sic ex eo quod rationale formaliter, id est sub conceptu et formalitate rationalis, nullo modo sit sensibile, non licet inferre quod sub conceptu et formalitate hominis homo, qui est idem cum rationali, non sit sensibilis. Quae variatio formalitatum et appellationum in multis aliis materiis valde observanda est. Sicut non valet: Christus, posito praecepto, hic et nunc potest operari et non operari, quia libere operatur; et si non operaretur peccaret, ergo potest peccare et non peccare. Non inquam valet, quia potest non operari sub respectu et formalitate operationis, ut requiritur ad rationem liberi, non sub formalitate et conceptu peccati, ut esset a ratione liberi deficientis.

Ultimo arguitur: Differentia specifica inferior habet aliqua praedicata communia et superiora, v. g., rationale est vivens et est substantia etc. Ergo aliquid habet sibi commune tanquam genericum et superius; ergo potest talis differentia generica, seu genus praedicari de differentia inferiori.

Et confirm.: Quia conceptus differentiae aliquam compositionem admittit, cum aliquid habeat potentialitatis, ut poteres creata, solus autem actus purus est omnino simplex; ergo potest resolvi in conceptum

communem, seu genericum, et specialem, seu differentialem. Ille autem conceptus superior est differentia subalterna, quia differentia inferior habet naturam et operationem subordinatam differentiae genericae; v. g. hinnibile in equo est quaedam operatio sensibilis, et consequenter subordinata sensibili in communi, quod est differentia generica animalis.

Respond.: Quod illa praedicata superiora conveniunt differentiae non in formali et directa linea, sed reductive et secundum quamdam habitudinem, seu connotationem. Dicitur enim rationale substantia, vel vivens, non quia in se sit substantia, vel vivens, sed quia forma a qua sumitur est principium substantiae, vel viventis, vel alterius gradus; non enim forma est id quod est, sed quo aliquid est, sicut etiam materia et forma sunt substantiae, quasi principia substantiae, seu substantiae incompletae. Eodem modo differentiae sunt quid incompletum in suo praedicamento. Et sic non ipsa ratio superior, quae completa est, praedicatur de illis, nec differentiae ipsae genericae, sed incompleta ratio illius praedicamenti, v. g. substantia ut abstrahit a completa et incompleta, quae modo transcendentali includitur in omni eo, quod ad tale praedicamentum pertinet et reducitur.

Ad confirm. respond.: Differentiam non esse compositam ex his, sed compositam huic, quia est pars, seu per modum partis se habet; pars autem non est simplex, sicut actus purus, simplicitate perfectionis, sed simplicitate negationis, quia scilicet non est plene perfecta. Simplicitas autem negationis plus habet potentialitatis, quia est componibilis alteri, a quo perficiatur, non tamen est composita per resolutionem in plures conceptus, ex quibus constat, nisi forte analogice, quia ens in

omnibus includitur, etiam in differentiis, nec differentia inferior est subordinata superiori formaliter et directe tanquam generi, licet praesupponat illam, sicut praesupponit genus quod constituitur ex illa. Et sic : Hinnibile est principium operationis sensibilis; distinguo, suppositive et materialiter sensibilis, transeat; formaliter et directe sensibilis, nego. Id est, ut sit hinnibile praesupponitur sensibile, sed non formaliter est illud.

QUESTIO XI.

DE PROPRIO.

ARTICULUS I.

Explicatur natura proprii, ejusque divisiones expenduntur.

Porphyrus, in cap. de proprio, quatuor proprii acceptiones posuit, et ipsa divisione videtur unumquodque definisse. Dividitur enim proprium quatuor modis. Primo dicitur proprium, quod convenit soli speciei, sed non omni ejus individuo, ut esse grammaticum, vel medicum, homini. Secundo, quod e contra convenit omni individuo, sed non soli speciei, sicut homini convenit esse bipedem. Tertio, quod convenit soli speciei et omni individuo, sed non semper, ut homini in senectute canescere. Quarto, quod est maxime proprium, quod soli speciei et omni individuo et semper convenit, ut hominem esse risibilem. Et est maxime proprium, quia plene convertitur cum suo subjecto.

Ubi Porphyrius omnem rationem proprii aliquo modo per ordinem ad speciem, id est ad naturam aliquam rei, sive sit species infima, sive subalterna, explicavit, quia ad quamcumque potest consequi aliquo

modo proprium. Et deinde perfectam rationem proprii ex perfecta convenientia et adaequatione cum ipsa specie, seu natura, et contentis sub specie desumit. Tunc autem dicitur ad convertentiam, quando comitatur ipsam naturam ubicumque sit, et extra ipsam non invenitur; nam hoc ipso quod in aliis invenitur non est perfecte proprium ejus, sed etiam aliis commune, sibi vero solum erit quasi appropriatum, aut accommodatum, eo modo quo videmus pleraque accidentia inveniri extra proprium subjectum, ut calorem, frigus, albedinem etc. Ad hoc autem ut aliquod accidens perpetuo comitetur aliquod subjectum et extra illud non sit, oportet quod in tali subjecto habeat aliquam radicem, seu principium, quo illi sit connexum et a quo dimanet. Accidentia vero, quae conveniunt etiam iis subjectis in quibus radicem non habent, communia dicuntur, quia carent principio quo illis solum conveniat.

Unde contingit quod, quando aliquod accidens habet principium et radicem in aliqua natura, et ex illa communicatur alteri, v. g. lux, quae in sole habet radicem a qua dimanat, communicatur vero aeri, et calor habet radicem in igne, communicatur vero aquae, vel alii corpori, illud accidens habet rationem proprii respectu illius subjecti a quo dimanat, non respectu illius cui communicatur. Caeterum tale accidens, quod communicatur extra proprium subjectum, non eodem modo est in aliis subjectis atque in proprio, quia in aliis est quasi participative et imperfecte, in proprio autem subjecto, plene et perfecte, utpote suo proprio principio conjunctum. Unde sub illa perfectione, et modo, quo est in proprio subjecto, nunquam communicatur extra pro-

prium subjectum. Quae ratio est ut aliqui auctores dicant non posse accidens proprium crescere et augeri, etiam intrinsece, in ipso subjecto, cuius est propria passio, quia ibi habet summam perfectionem quae sibi nata est competere. Solum vero potest augeri in subjecto alieno, sicut lux non potest crescere in sole, neque calor in igne. Quod in Physicis latius disquiretur, et Theologi tractant, agentes de plenitudine gratiae Christi, iii p., q. vii, art. xi.

Duo ergo nobis restant explicanda. Primum: Quodnam sit divisum istius divisionis proprii, et quaenam sit ipsa divisio in quatuor modos? Secundo, quomodo sit explicanda definitio ipsius proprii quarto modo?

Circa primum, respondeo.

Et dico primo: Divisum huius divisionis non est proprium quantum praedicabile, sed ratio proprii communiter dicti, quae consistit in relatione convenientiae ad unum, cum exclusionem consortii, seu communicationis alterius: quod enim mihi est proprium, ita est peculiare quod non est alterius, nec illi commune. Itaque procedimus in hac divisione sicut in divisione differentiae in communem, propriam et propriissimam. — Et ratio conclusionis est: Quia ratio quarti praedicabilis consistit in hoc quod praedicetur in quale necessario accidentaliter; per hoc enim distinguitur a reliquis praedicabilibus: per ly in quale, a genere et specie, per ly accidentaliter, a differentia, quae est quale essentialiter, per ly necessario, ab accidente communi, quod est quantum praedicabile; sed istae conditiones non conveniunt diviso huius divisionis, sed tantum uni membro dividendi, scilicet proprio quarto modo. Ergo quantum praedicabile non est divisum in hac divisione, cum sit membrum dividens; et consequenter dividitur proprium com-

muniter dictum. Et hoc ideo est quia ad hoc ponitur haec divisio ut inter multa, quae nomen proprii sumere possunt, investigetur illud, quod est propria passio, cui quarta praedicabilitas assignetur; non ergo debebat pro diviso accipi ipsum quantum praedicabile, sed inter membra dividenda quaeri et discerni ab aliis, quae etsi rationem proprii videantur habere, non tamen rationem propriae passionis assequuntur.

dico secundo: Proprium communiter dictum divisione analogica dividitur in istos quatuor modos proprii. — Non est in hac conclusione magna auctorum dissensio, sed communiter eam sequuntur, praesertim Thomistae. Et vocamus proprium communiter dictum, quod est proprium quasi physice, seu metaphysice consideratum, prout opponitur ei, quod est commune, non pro proprio quarto praedicabili, ut diximus. Hic enim solum agimus de natura proprii, non de intentione. Sicut ergo recte dicimus quod commune absolute sumptum est illud, quod habet condiciones requisitas ad rationem communis, ita proprium communiter dictum est quod habet condiciones requisitas ut aliquid sit proprium; et sicut commune dicit relationem communicativam, seu convenientiae ad multa, ita proprium dicit relationem convenientiae ad unum, cum exclusionem communicationis ad extraneum. Et sic ista duo generaliter requiruntur ad rationem proprii. Et secundum quod istae duae conditiones simpliciter servantur, simpliciter invenitur ratio proprii; si autem secundum quid inveniantur simpliciter non erit proprium. Sic autem se habent isti quatuor modi, quod solum in quarto modo inveniuntur simpliciter istae duae conditiones, non in aliis. Nam prima conditio

est quod conveniat uni non separando se ab illo, quoad convenientiam; secunda quod non conveniat alteri extraneo. Et ut prima conditio servetur, debet convenire ubicumque talis res invenitur et semper, hoc est firmiter et inseparabiliter: tunc autem aliquid firmiter convenit alicui, quando habet in illo radicem et principium; si enim ibi radicem non habeat, transeunter et separabiliter convenit, quantum est ex vi connexionis, licet per accidens ex aliquo extrinseco conservante possit permanere quoad existentiam, non quoad convenientiam. Ad secundam autem conditionem requiritur quod conveniat soli, quia non debet convenire alii extra ipsum. Unde, deficiente aliqua ex his conditionibus, non datur simpliciter proprium, neo integre, quia non habet ipsam rationem proprii et conditiones essentialiter requisitas. Deficiunt autem in tribus primis modis proprii. Nam primus modus convenit soli, sed non omni, nec semper, unde est separabile, et sic non est proprium. In secundo modo convenit omni, sed non soli, et sic est commune aliis. In tertio modo convenit omni et soli, sed non semper, et sic neque permanenter, sed separabiliter, quod est non possidere, et habere ipsum tanquam proprium, non solum quia non existit aliquando in ipso, sed quia non convenit semper ipsi.

Quod si inquiras: Cur ergo vocantur propria ea, quae istis modis propria sunt, cum vere propria non sint?

Respond. : Quod sunt propria secundum quid. Primo, quia saltem participant aliquas conditiones proprii, ut quod convenient vel soli, vel omni. Et secundo, quia, licet absolute non sint propria, comparative tamen propria sunt; verbi gratia, esse bipedem, licet absolute

non sit proprium hominis, tamen comparative ad quadrupedia proprium est illi.

Unde tandem constat divisionem esse adaequatam, quia ex tribus conditionibus, quae requiruntur ad proprium, scilicet omni, soli et semper, vel conveniunt omnes, vel deest aliqua. Si conveniunt omnes, est proprium simpliciter et quarto modo; si deest aliqua, vel deest prima, scilicet quod non conveniat omni, et sic est proprium primo modo, vel secunda, scilicet quod non conveniat soli, et sic est proprium secundo modo, vel deest tertia, et sic est tertio modo proprium. Si vero desint omnes nullo modo est proprium.

Circa secundum: Definitio proprii simpliciter ex dictis manet explicata. Et traditur dupliciter: uno modo a Porphyrio, quod proprium quarto modo est; quod convenit omni soli et semper; alio modo ab Aristotele, in Topic., cap. iv, quod proprium est, quod non indicat esse rei, soli autem inest, et conversim praedicatur. Ubi potius explicatur ipsum substratum quarti praedicabilis, id est ipsa propria passio, quam ratio ipsa quarti praedicabilis. Et in definitione Porphyrii, si ly convenit sit idem quod praedicatur, seu praedicari potest, et ly omni distributive accipiat pro inferioribus, reddetur illa definitio secundo intentionalis, et pro praedicabili logico, poteritque sic in formam redigi: Proprium est, quod praedicatur de pluribus in quale, accidentaliter, et necessario. Quam definitionem sequenti articulo explicabimus. Si autem ly convenit idem est quod inesse, seu competere, vel deberi, tunc ly convenit sumitur primo intentionaliter, pro eo quod fundat praedicationem universalem per modum quarti praedicabilis. Et reducetur definitio ad hanc formam: Proprium est, quod

necessario consequitur ad aliquam naturam, et illi convenit accidentaliter, sed convertibiliter. Et sic comprehendimus etiam definitionem Philosophi, prout dicit convenientiam accidentalem et convertibilem.

Quod si inquiras: Quid sit consequi et dimanare ab essentia, seu habere illam pro radice, et quae causalitas sit ista dimanatio?

Respondet.:Hoc ad Metaphysicam spectare. Sed breviter dicimus dimanationem proprie non esse causalitatem effectivam, id est, quae per actionem agat; sed habet modum efficientiae. Nam substantia se sola sine accidentibus non efficit proprie, et ideo ipsa accidentia, quibus efficit et operatur, dicuntur dimanare a substantia : non quia ab ipsa producantur, producuntur enim ab agente simul cum ipsa substantia, dependenter tamen ab ipsa substantia, cujus sunt propriae passionem, sicut formae secundariae et minus principales a radicali et primaria ; quod autem est participative tale, dependet ab eo, quod est principaliter et radicaliter tale. Et talis dependentia dicitur dimanatio, quia ab ipso tanquam a principio participatur, et sic habet rationem quasi activam, seu reductive activam, non formaliter, quatenus est participatio quaedam et connexio cum natura. De quo videri potest D. Thomas, i p., quaest. lxxvii, art vi, ad 3; et art. vii, ad 1; et Opusc. xlviii, cap. de proprio, in fine. Videri etiam potest Cajetanus, capit, vii, de Ente et essentia, quaest. xvi, § Accedit, ubi tractat quomodo propria passio causetura subjecto in genere causae materialis, efficientis et finalis. Et nos latius explicamus in Physica, quaest. xn; et in lib. de anima, quaest. ii.

Solvuntur argumenta.

Contra divisionem datam arguitur, ad probandum quod non dividitur in illa proprium primo intentionaliter acceptum et physice, sed secundo intentionaliter. Nam proprium, ut invenitur in re, est individuum et singulare. Vel ergo est proprium quatenus singulare, vel secundum se. Si quatenus singulare, non est proprium quarto modo, cum non dimanet a principio essentiali, sed individuali. Si secundum se, non convenit cuilibet subjecto singulari, ut proprium, sed ut commune, quia convenit multis individuis. Ergo in re nunquam datur proprium, sed solum quoad secundam intentionem. Si autem sumatur proprietas in singulari, v. g. haec risibilitas respectu hujus individui, v. g. Petri, talis proprietas est individualis, de qua non agimus in praesenti, sed de illo quod est proprium naturae, et potest esse quartum praedicabile.

Et confirm.:Quia proprium sic divisum dicitur de pluribus, scilicet quod convenit omni, etc.: ergo non proprium, prout physice est in re, sed prout est in intellectu. Et sic est proprium logice acceptum.

Respond. : Quod proprium, ut invenitur in re, est quidem singulare, quia nihil nisi singulare datur in re, non tamen est proprium ratione singularitatis subjecti, sed ratione naturae. Et sic inest cuilibet singulari, ut proprium non ipsius singularitatis, sed naturae, quae in eo invenitur; sicut etiam praedicata constitutiva naturae in re inveniuntur singularisata, et non sunt quidditativa et essentialia ratione singularitatis, sed ratione naturae, quam in re constituunt essentialiter ut naturam, individualiter ut hanc. Eodem modo

se habet passio, quae a natura diman-
nat in re.

Ad confirm. respond.: Quod pro-
prium, quod dicitur de pluribus,
quantum ad rem substratam huic
praedicabilitati de pluribus invenitur
in re ; quantum ad modum praedica-
bilitatis, non. Sicut etiam genus et
species pro secunda intentione non
sunt in re, pro natura vero sub-
strata, in re sunt, licet sub alio modo.
Sic proprium, quantum ad relatio-
nem proprietatis, et rem ipsam,
quae propria passio est, in re inve-
nitur. Et haec fundamentaliter ha-
bet convenire omni, et de pluribus
praedicari; formalis autem intentio
praedicabilitatis convenit per intel-
lectum ; et in hac divisione conside-
ratur ipsa ratio proprii secundum
se, non intentio.

Secundo arguitur: Divisum hujus
divisionis debet esse aliquod acci-
dens. Vel ergo abstrahens a quarto
et quinto praedicabili, vel determi-
nate quartum, vel quintum. Si pri-
mum, divisum hujus divisionis non
est proprium, sed abstrahens a pro-
prio et communi.* Si secundum, er-
go male negavimus divisum hujus
divisionis esse jquartum praedica-
bile. Si tertium, quomodo unum ex
membris dividendis est quartum
praedicabile, scilicet proprium quar-
to modo, quod opponitur quinto prae-
dicabili ?

. Confirm.: Quia proprium secundo
modo est accidens commune; con-
venit enim omni, sed non soli; ergo
nullo modo pertinet ad rationem
proprii, sed ei opponitur; cujuscum-
que enim proprii intentio, sive pri-
mi, sive secundi modi, non debet
esse intentio quinti praedicabilis.

Respond.: Quod divisum hujus di-
visionis non est accidens ut abstra-
hit a proprio et communi accidenti,
quia in ista divisione non conside-
ratur formaliter divisio in ratione
praedicabilis quarti vel quinti, licet

in re membra dividenda aliquo ex
illis modis praedicentur. Sed divisum
est accidens, prout potest inducere
et fundare conditiones proprii, et
relationem convenientiae ad aliquid
sub formalitate proprietatis, sicut
ratio differentiae, quae dividitur in
communem, propriam et propriissi-
mam, non est differentia sub con-
ceptu praedicabilis, sed sub con-
ceptu facientis differre. Et quia for-
malitas illa proprii, et conditiones
ad illam requisitae, non ex aequo
inveniuntur in omni proprio, ideo di-
visio ista fit analogice secundum di-
versos modos habendi proprietatem.

Ad confirm. Respond.: Quod pro-
prium secundo modo, in genere
praedicabilis et universalis pertinet
ad quintum praedicabile, quia sim-
pliciter est accidens commune; in
ratione tamen convenientiae proprie-
tatis et proprii physice considerati,
induit rationem proprii non simpli-
citer, sed quantum ad aliquam con-
ditionem, scilicet quia convenit
omni\ neque absolute, sed respective
et comparative, sicut esse bipedem
absolute quidem convenit aliis ab
homine, respectu tamen quadrupe-
dum, proprium est hominis. Et hoc
modo reductive pertinet ad proprium
quarto modo, ut ad principale ana-
logatum. Neque est inconveniens
quod simpliciter pertineat ad unum
praedicabile, et secundum quid et
reductive ad aliud, sicut rationale
respectu Petri et Pauli est differen-
tia, respectu hujus et illius rationalis,
induit modum speciei.

Ultimo arguitur contra definitio-
nem proprii quarto modo : Nam illa
particula semper non convenit om-
nibus propriis passionibus; ergo
male ponitur. Antecedens probatur:
Nam in primis potest Deus separare
propriam passionem a subjecto, si-
cut quantitatem a corpore in Eucha-
ristia, vel sine illa subjectum con-
servare, ut solem sine luce; imo n*-

turaliter potest impediri propria passio, ut motus deorsum in lapide, frigus in aqua, potentiae sensitivae in animali, quae tamen ab anima dimanant. Denique existentia contingenter convenit omni creaturae, nec potest esse propria passio, alias idem efficeret seipsum, si a se dimanaret existentia; et tamen per se convenit formae, sicut rotonditas circulo, ut dicit D. Thomas, ii Contra Geni, cap. 1v; ideoque, si forma est subsistens, hoc ipso est incorruptibilis, quia per se convenit illi existentia; ergo non consistit propria passio in dimanatione et perseitate ad subjectum.

Resp. Neg. Ant. Et ad probationem: Quod attinet ad separationem propriae passionis a subjecto non est negotii logici id disputare; sed admittimus reales passiones separari posse a subjecto, licet modales, quae consistunt in solo modo, aut quae admiscent privationem aliquam, vel negationem ex parte subjecti requisitam, non possint separatae existere, quia non distinguuntur realiter a subjecto. Quia ergo solum reales separari possunt, dicimus quod in definitione proprii, quod convenit sempor, ly convenit non dicitur existere vel adesse subjecto; sed ly convenit est idem quod debetur, seu connectitur, et postulatur a subjecto, licet non semper actu existat in eo. Et ita intelligitur D. Thomas, quando dicit, in q. de Spirit. creaturis, art. ult., ad 7, quod subjectum esse sine propria passione nec intelligibile est, id est non convenire, aut non connecti propriam passionem. Quam convenientiam in hoc assignamus quod non potest subjectum de se non exigere et postulare propriam illam passionem, ita ut possit negari propria passio de subjecto, seu non convenire illi, licet per primam intellectus operationem possit separari a subjecto; accidens autem commu-

ne, quod distinguitur a proprio, etiam per secundam operationem potest negari de subjecto, eo non destructo, ut bene S. Thomas notat, Opusc. xiiVui, cap. de accidente; et in i, dist. xxvi, in expositione litterae.

Ad aliam partem argumenti de propriis passionibus, quae impediuntur. Resp.: Quod, licet omnes propriae passiones dimanent a subjecto, et connectantur ei, sed non omnes eodem modo. Quaedam enim dimanant absolute et sine ulla alia dependentia, quam a subjecto a quo dimanant, sicut risibilitas et intellectus ab homine, diaphaneitas a coelo, lux a sole. Aliae dimanant supposito aliquo statu connaturali, ut lapidi convenit quiescere non absolute, sed in centro, nec moveri absolute, sed extra centrum; et gratia B in statu consummato habere lumen gloriae, in statu viae, fidem et spem; et aquae habere frigus summum in suo connaturali statu; et animali habere potentias sensitivas, supposito temperamento organi; ac denique, gravi convenit moveri per medium non impeditum, sed liberum. Dicimus ergo has passiones impediri posse ab extrinseco, quia non id manant a subjecto absolute, sed supposito aliquo statu, vel aliquo extrinseco. Primae vero, quae absolute dimanant a subjecto, eo posito non possunt impediri naturaliter. Et aliquae etiam proprietates conveniunt subjecto non determinate, sed vage, ut aliqua figura quantitati, aliquis color mixto; si tamen proprietates sunt.

Ad id, quod additur de existentia. Resp.: Respectu cujuscumque creaturae non habere necessariam connexionem, sed contingenter convenire; alias conveniret semper et ab aeterno, propter connexionem aeternae veritatis, cum tamen ab efficiente libero, scilicet Deo dependeat. Dicitur autem per se convenire formae non

pnrsctntc logica, qua» fundatur in
 habitudine connexionis intrinseca»,
 sed perseitaU» physica, qua* fundatur
 in re ut producta ot ut subeat in-
 fluxui physico agentis. Et dicitur
 sequi ad furinam existentia sicut
 splendor ad lucent, quia existentia
 determinationem ot speoifleationem
 accipit a forma, cujus est, et ita ut
 determinata et specificato erit a for-
 ma; existentia enim hominis, ut
 spccitlcative est hominis et non
 angeli, sequilurad formam hominis,
 quidosocxislenlio dolerminata et
 specificata non est. sed ratione ejus
 cujus est existentia. Et in formu de-
 pendente a materia. per segregatio-
 nem forma» a materia solvitur exis-
 tentia, quia forma amittitur, si au-
 tem dependens non sit a materia,
 non potest tolli a forma, nisi per
 *u«p«nsionem actionis egentis, a
 quo solo pendet talis forma, quod est
 desinere per annihilationem.

ARTICULUS II.

Quid til proprium quartum prxdica-
 bile, ei respectu quorum suma-
 tur.

Duo sunt, quie in hoc quarto prae-
 dicabili, qualeniisunivcrsnlceat, ex-
 plicatione indigent Primum: An ratio
 quarti praedicabilis conveniat solum
 proprio quarto modo, nn etiam aliis.
 Secundum : Respectu quorum infe-
 riorum conveniat ei isla universali-
 tas quarto pradicabilis.

Circa primum non pauci docture*
 existimant intentionem quarti prae-
 dicabilis non solum proprio quarto
 modo, sed etiam proprio secundo
 modoconvonire, vel etiam omnibus.
 Et totum fundamentum videtur re-
 duci ad hoc : quia ista propria, *ul-
 lom quod est proprium secundo mo-
 do, praedicuntur in quale accidentaliter,
 et distincto modua quinto prasi-
 cabii i, quod solum dicit posse adesse

et abesse, et conveniunt necessario,
 quia quod eat proprium secundo
 modo, ut hominem esse bipedem,
 necessario illi convenit, licet non
 soli, ergo pertinet ad quartum prae-
 dicabile.

Et conlir.: Quia nullum est acci-
 dens, quod ab aliqua substantia nou
 dimanet, licet eiiaia possit conve-
 nire aliis subjectis, a quibus non di-
 manat. l'ndeS.Thomaa, in viicnp.dn
 Ente et essenlin, absolute docet om-
 nia accidentia dimanare a substan-
 tia. Quod constat, quia omne acci-
 dens est quadam participatio sub-
 stantia-; ergo sub ea ratione, qua di-
 manat a sulntantia, debet pertinere
 ad quartum prtedicabile, licet qua-
 tenus communicatur aliis, n quibus
 non dimanat, defleiat a perfecta ra-
 tione proprii.

Nihilominus oppositum tenendum
 est. Et nn»: Solum proprium quarto
 modo, vel quod ad illud reducitur. es-
 si* substratum intentionisquurl i prae-
 dicabilis. — Quw sententia est com-
 muniior inter Thomistas. de quo vi-
 deri potest Soto, Masius, Arauxo, et
 alii cum Cursu Carm., disp. vm
 q.i.

Ratio sumitur ex determinatis per
 Philosophum, i Pc«t., cap. iv, lect.
 x, apud. D. Thomam. Ubi assignans
 qualuor modos per se, et explicans
 secundum, scilicet quando subjec-
 tum ponitur in definitione praedica-
 ti, dicit hanc rese differentiam inter
 accidens proprium et commune,
 quod, quando in definitione alicujus
 pru-di enti ponilursubjectum .est acci-
 dens proprium. Si vero aliquod prae-
 dicatum non ponatur in definitione
 subjecti, neque subjectum in defini-
 tione prmdicati, talia sunt acciden-
 tia communia, et per accidens prw-
 dicontur. Sed quando aliquid non si-
 gnificatur ut proprium quarto modo,
 quod omni, soli et semper convenit,
 subjectum nou ponitur in definitio-
 ne ipsius accidentis; sicut homo non

ponitur in definitione bipedis, nec cyncus in definitione albi; ergo illud non est proprium, ut discernitur a quinto prädicabili. Et quod non ponatur subjectum in definitione talis praedicati patet: quia salvatur extra illud subjectum, quia licet competit omni, sed non soli.

Dices: Hac ratione probaretur quod risibile non esset proprium quarto modo respectu Petri et aliorum individuorum, quia etiam Petrus non ponitur in definitione risibilis, sicut neque homo in definitione bipedis.

Respondet.: Quod Petrus non ratione singularitatis, sed ratione naturae specificae quae in Petro est, ponitur in definitione risibilis, quoniam enim quod pertinet ad naturam specificam Petri in definitione risibilis ponitur, sed non quod pertinet ad singularitatem Petri; non vero tota natura hominis ponitur in definitione bipedis. Et haec est causa quod ex proprietatibus genericis magis fiunt propria secundo modo respectu specierum, quam ex specificis.

Deinde, ut optime notat S. Thomas, Opusc. xlviii, cap. de proprio, accidentia communia solum habent habitudinem ad subjectum, ut ad causam materiale et receptivam, quia causa materialis ut sic non ponit necessariam connexionem cum forma accidentali. Proprium autem non respicit subjectum solum ut causam receptivam, sed ut principium a quo dimanat, quia habet causam connexionis cum illo. Quod etiam advertit S. Thomas, i Posterior., loco citato. Ergo ut aliquid sit proprium quantum praedicabile, ut discernitur a quinto, oportet quod subjectum non solum habeat recipere, sed etiam habeat esse radicem talis accidentis et necessariam connexionem cum illo. Sed si non convenit ei soli non habet necessariam connexionem cum illo, siquidem est

commune aliis, et non potest habere pro principio essentiali et radicali diversas essentias ut diversa sunt; ergo ut sit quantum praedicabile debet convenire omni, soli et semper. Unde dicit D. Thomas, in i, distine, viii, qmst. i, artic. i, ad 1: « Quodcumque dicitur aliquid proprie convenire ex parte subjecti, oportet quod per proprietatem excludatur omne extraneum a natura subjecti. ut cum dicitur proprium hominis esse risibile, quia nulli extraneo a natura hominis competit. » Quod ergo omni competit, sed non soli, convenit extraneo a natura subjecti, et sic non proprie convenit.

Ad fundamenta opposita} sententia B respondet.: Quod alia propria, etiam quae secundo modo propria sunt, non praedicantur necessario necessitate quasi formali, et connexionis intrinsecae, sed necessitate quasi materiali, seu necessitate materiae individualis, ut sumitur ex D. Thoma. Opuscul. xlviii, cap. de accidente, sicut dicemus de accidente inseparabili, q.uest. seq. Quod autem praedicatur necessario necessitate quasi formali, et ex principiis naturae, et non solum ex principiis individualibus et necessitate materiae, hoc est proprium quantum praedicabile. Dicitur autem quantum praedicabile, quod potest adesse et abesse, quia non habet connexionem intrinsecam, neque radicem in propriis naturae, licet ex aliqua causa extrinseca separari non possit quantum ad existentiam. In homine autem esse bipedem, si est proprium quarto modo respectu alicujus gradus subalterni, respectu illius erit quantum praedicabile, et solum secundum quid erit in secundo modo proprii, in quantum non dicitur ad convertentiam respectu hominis.

Ad confirmat, respond.: Omnia accidentia causari a substantia, ut

ibi dicit D. Thomas, sed quaedam secundum principia formalia, et ista sunt propriae passionis, quia habent connexionem necessitatis formalis; quaedam ex principiis materialibus, et sunt accidentia communia, seu accidentia individuorum, ut ibi dicit Divus Thomas. Quae autem ex formalibus principiis causantur, si alii subjecto communicentur, erunt accidenti^a communia respectu ejus, cui commulceantur, ut calor respectu aquae vel ligni, sed propria respectu ejus a quo causantur.

Circa secundum punctum, scilicet respectu quorum subjectorum conveniat ratio quarti praedicabilis: an respectu speciei cum qua passio convertitur; an vero respectu inferiorum, de quibus dicitur, ratio dubitandi est, quia proprium quarto modo neque convenit individuis necessario, neque convertibiliter, ergo respectu illorum non est praedicabile ut proprium. Antecedens patet, quia proprium non convenit soli individuo, sed aliis; ergo non habet necessariam connexionem cum individuo quatenus tale: neque convertitur cum illo, quia non valet mutua consequentia inter individua et proprium; licet enim valeat: Est Petrus, ergo est risibilis, non tamen e contra: Est risibile, ergo est Petrus; ergo non se habet convertibiliter cum individuis.

Et confirm. : Quia propriae passionis geperis respectu inferiorum non se habent ut propria quarto modo, sed secundo; ergo non dicitur quartum praedicabile respectu inferiorum, sed respectu naturae cum qua convertitur. Antecedens prob. : Quia bipes est propria passio animalis condistricti contra quadrupedia, quod est genus innominatum respectu omnium bipedum, et tamen respectu hominis est proprium secundo modo; imo omnia accidentia communia, ut albedo, et

nigredo, et similia, respectu alicujus subjecti sunt propria quarto modo, et tamen de corporibus singulis dicuntur tanquam accidentia communia; ergo quartum praedicabile non dicitur tale respectu inferiorum. Ac denique potest fieri simile argumentum sicut supra de differentia, quia haec praedicatio: Homo est risibilis, est quarti praedicabilis, cum non pertineat ad alium modum praedicandi, et est universalis, quia praedicatur de universali ad convertentiam, scilicet de homine, ergo est universale quarti praedicabilis respectu speciei.

Omitto rationes ad probandum quod inferiora proprii non debeant esse ipsamet propria singularigata, verbi gratia respectu risibilis, hoc et illud risibile, quia in simili jam hoc resolvimus in quaestione praecedenti, de differentia.

Ad propositam ergo difficultatem respondeo: Juxta dictam quaestionem praecedentem de differentia, quod proprium non induit rationem quarti praedicabilis, nisi respectu individuorum ipsius speciei, cum qua convertitur. Itaque quantum ad metaphysicam rationem propriae passionis, scilicet rationem necessariae connexionis et convertibilitatem cum eo, cujus est proprium, totum hoc habet respectu speciei cum qua dicitur ad convertentiam, et est potius quartum praedicatum, quam quartum praedicabile. Quantum vero ad rationem quarti universalis logici, sic necessario debet respicere inferiora ipsius speciei, cum qua convertitur.

Et ratio est, quia proprium respectu suorum singularium, verbi gratia, risibilitas ad hanc et illam risibilitatem, est quidem superius et universale, sed non in quale, sed in quid, sicut species et individua. Accidens enim proprium etiam habet suam quidditatem et naturam!

quam praedicat de suis inferioribus. Respectu autem speciei, seu naturae, a qua dimanat proprium, sumptae in communi, praedicatur quidem in quale, sed non ut superius, sed ut aequale et convertibiliter. Unde concomitanter erit universale, sed non formaliter respectu ejus, cum non sit respectu illius superius. Unde cum proprium praedicetur per se, et de omni, per se quidem dicitur respectu subjecti, seu naturae a qua dimanat, de omni autem, respectu contentorum sub tali natura, ut egregie adnotavit D. Thomas, i Poster., lect. ix, § Interponit etc.

Ad fundamenta opposita resp. : Ad primum, negatur antecedens. Ad prob. dicitur : Proprium habere necessariam connexionem cum individuis mediate, et ratione naturae a qua dimanat, non ratione individuationis cui communicatur. Similiter mutuo convertitur cum illis ratione naturae eorum, non ratione individuationis; quod autem sit commune multis non tollit rationem proprii respectu naturae, quia haec communitas non est ad extranea, sed ad individua propriae naturae. Nec requiritur quod connexio necessaria fundetur in aliquo ratione omnium, quae in eo sunt, vel sub eo continentur, sed ratione naturae, seu radicis, et principii in quo fundatur. Unde non requiritur quod sit mutua consequentia inter proprium alicujus naturae et quodlibet individuum, sed sufficit quod inter ipsam naturam et proprium sit mutua connexio et consequentia.

Ad confirm. respond. : Quod ea quae vere sunt passiones generis conveniunt omnibus inferioribus tanquam propria quarto modo, non minus quam propria specifica individuis talis speciei, sicut tactivum, quae est proprietas animalis, et quantitas respectu corporis, si tamen consequitur ad formam corpo-

ris et non solum ad materiam. Nam quod quantitas sit proprietas corporis satis significat D. Thomas, q. de Spiritual. creat., art. iii, ad 18. Alii autem de hoc dubitant; de quo Cajetanus, de Ente et essentia, c. vn, q. xvi, ad 1. Hoc tamen ad praesens non spectat.

Quod autem dicitur de bipede, non omnino constat esse proprium quarto modo; nam inter essentiales differentias ponitur a D. Thoma, v Metaph. Ject. xvi, in principio, sed tamen absolute numeratur inter accidentales differentias, i de Anima, lect. i, in fine. Et dicitur accipi tanquam differentiam essentialem, quia utimur accidentalibus differentiis nobis notioribus pro essentialibus.

Ad id quod dicitur de aliis accidentibus respond.: Non omnia esse proprias passiones, quia non omnia oriuntur ex principiis formalibus naturae; sed quaedam oriuntur ex materialibus, ut supra diximus ex D. Thoma, vn cap. de Ente et Essent. Et idem habet in i, dist. xvii, q. i, art. ii, ad 2. Et talia non sunt propriae passiones alicujus naturae, licet ab extrinseco possint habere causam inseparabilitatis in aliquo subjecto, ut nigredo in corvo.

Ad argumentum autem de praedicatione proprii de specie, respond.: Esse quidem praedicationem rei universalis, sed tamen non habentis universalitatem respectu speciei, quae est illi aequalis, non inferior; universale autem formaliter solum est respectu inferiorum.

Ultimo adverte aliquando propriam passionem non esse accidens determinatum, sed disjunctum, ut par vel impar respectu numeri, masculinum et femininum respectu animalis, et tunc quodlibet eorum determinate est accidens, illud vero disjunctum est quod convenit per se. De quo videatur D. Thomas, i Poster., lect. x, in fine.

QUAESTIO XII.

DE ACCIDENTE QUINTO PRÆDICABILI

ARTICULUS I.

Utrum definitiones et divisiones accidentis recte sint traditæ a Porphyrio.

Supponimus differentiam inter accidens prædicamentale et accidens prædicabile, quæ consistit in hoc quod accidens prædicamentale contraponitur substantiæ, quæ est primum prædicamentum, et sic solum stat pro accidente inhaerenti; accidens autem prædicabile contraponitur prædicato essentiali, et sic quidquid non convenit essentialiter, vel necessario, dicitur accidens prædicabile, sive sit aliquid reale, sive rationis, sive inhaerens, sive subsistens.

Igitur in præsentī Porphyrius tres definitiones tradidit de accidente. Prima est: Accidens est quod adest, et abest, sine subjecti corruptione. Secunda: Accidens est, quod eidem inesse et non inesse potest. Tertia: Accidens est, quod neque est genus neque species, neque differentia, neque proprium, semper autem inest in subjecto. Circa quæ duo sunt explicanda in præsentī articulo. Primum: Utrum definiatur hic accidens primo intentionaliter, vel pro secunda intentione hujus quinti prædicabilis? Secundum est: Quomodo intelligendæ sint illæ particulæ definitionis: quod adest, et abest sine subjecti corruptione?

Circa primum, existimant aliqui, ut Martinez, hic super cap. de accidente, definiri secundam intentionem, quia definitur aliquid, quod non convenit accidenti per intellectum,

non in re; licet enim adesse uni et abesse ab alio realiter conveniat accidenti, tamen adesse et abesse ab eodem subjecto non convenit in re, sed per rationem, præsertim accidenti inseparabili. Et alii ex eo probant, quia si definiretur hic accidens pro prima intentione, non conveniret omni prædicato quod potest adesse et abesse; non enim conveniret entibus rationis, quæ non sunt primæ intentiones, sed secundæ, et tamen multa ex illis prædicantur prædicatione quinti prædicabilis, ut cum dico: Animal est genus.

Nihilominus respondeo: Definitionem traditam convenire substrato, seu primæ intentioni hujus quinti prædicabilis; posse tamen aliquid addendo accommodari secundæ intentioni. Et intelligimus pro substrato hujus quinti prædicabilis non solum primam intentionem realem, sed quodcumque prædicatum accidentale, etiam si sit ens rationis. — Est manifesta ratio: Quia id, quod explicant istæ definitiones, invenitur etiam in accidente singulari et individualiter accepto; sed quidquid invenitur in singularibus et ad illa descendit non pertinet solum ad secundam intentionem prædicabilitatis et universalitatis, quia hæc non descendit ad singularia; ergo hic prima intentio accidentalis definitur. Major probat.: Quia adesse et abesse in subjecto etiam convenit accidenti singulari, ut patet tum in accidente separabili, quod aliquando adest, aliquando abest in singulari, sine subjecti corruptione, tum in accidente inseparabili, quod etiam individualiter acceptum non dependet ab eo subjectum, seu natura cui inest, licet conservatio individualis aliquando dependeat; ergo id quod explicant istæ definitiones convenit etiam accidentibus singularibus.

Si quis autem velit secundae intentioni accidentis accommodare definitionem accidentis, oportet subintelligere particulam de multis, dicendo quod accidens est quod praedicatur de multis, ut praedicatum, quod adest et abest praeter subjecti Corruptionem.

Unde patet solutio fundamenti contrarii. Dicimus enim ad primum, quod adesse uni et eidem subjecto, accidenti convenit in re, tam in ipso accidente separabili, quam in separabili, eo quod contingenter, et non necessario connectitur subjecto. Nihil autem aliud illa verba significant, quam contingentiam convenientiae.

Ad secund.: Dicitur quod etiam in entibus rationis potest inveniri prima intentio, sicut sunt multae negationes et privationes et denominationes extrinsecae; potest etiam una secunda intentio materialiter substerni, et denominari accidentaliter ab alia secunda intentione. Et sic induit quasi modum primae intentionis respectu ejus cui substernitur.

Instabis: Adesse et abesse in praedicta definitione sumitur secundo intentionaliter, pro eo quod est affirmari vel negari sine subjecti corruptione; ergo traditur per id quod est secundae intentionis, scilicet affirmationem et negationem.

Respondetur in primis: Hoc non convincere quod haec definitio tradatur per secundam intentionem universalitatis hujus quinti praedicabilis, sed per secundam intentionem affirmandi et negandi, quod pertinet ad secundam operationem intellectus. Deinde dicitur quod affirmari et negari potest utroque modo sumi: et fundamentaliter, quod est primae intentionis, et invenitur in omni accidente etiam singulari; et formaliter pro secunda

intentione affirmandi et negandi, prout statim explicabimus.

Circa secundum punctum, controversia est inter auctores, quomodo debeat intelligi illa particula: adest et abest, etc. An intelligatur de reali praesentia et absentia, an vero de affirmatione et negatione. Nam quod non possit intelligi de reali praesentia et absentia illud videtur convincere, quia accidens inseparabile non potest realiter adesse et abesse, alioquin esset separabile. Si vero dicatur intelligi secundo intentionaliter, pro affirmari et negari, sequeretur omne accidens esse separabile, quia nullum est, quod per intellectum non possit appareri, etiam ipsum proprium, sine quo subjectum potest optime intelligi. Nec per hoc evaditur, sed supponitur realis praesentia et absentia, quia affirmatio et negatio vel est vera, vel falsa. Si falsa, ergo falsum est quod accidens adsit et absit sine subjecti corruptione. Si vera, ergo ita est a parte rei, quod adest et abest in re, ergo datur praesentia et absentia accidentis realis. Si dicatur non intelligi adesse et abesse de affirmatione et negatione per modum compositionis, sed per modum simplicis praecisionis intelligentis unum sine alio.

Contra est: Tum quia hoc expresse adversatur Divo Thomae, quaest. de Sjfritual. Creatur., articulo ultimo, ad 7; et Opusc. xlviii, cap. de accidente. Tum quia hoc modo etiam proprium adesse et abesse potest a subjecto, scilicet per simplicem cognitionem praescindendo, sive intelligendo unum sine alio.

Propter hoc aliqui singularem viam secuti sunt, dicentes quod in hac definitione debet intelligi idem accidens posse adesse et abesse respectu diversorum subjectorum, intra adaequatam sphaeram eorum quibus convenire potest, et sic con-

venit omni accidenti quantumcumque inseparabili; v. g., albedo. habet multa corpora pro subjecto adaequato, scilicet nivem, lapidem, hominem, etc. ; totam adaequationem non potest abesse, intra illam tamen adaequationem alicui determinato abest alicui vero adest. Ita Martinez, sup. cap. de accid.

Ceterum hic modus sentiendi verus non est. Tum quia Porphyrius loquitur de accidente separabili et inseparabili tanquam de diversis; in hac autem sententia omne accidens est inseparabile ab adaequatione omnium subjectorum suorum, est vero separabile ab inadaequatis subjectis. Tum etiam quia tunc sensus definitionis erit, quod accidens partim adest et partim abest sine subjecti corruptione. Sed respectu cuius subjecti? Si respectu totalis et adaequati, ab hoc nunquam potest abesse; si respectu partialis, aliquando datur subjectum aliquod determinatum a quo non potest abesse, sicut albedo respectu nivis. Quare hoc non evitat, sed auget difficultates. Denique quia dari potest aliquod accidens separabile a tota adaequatione sui subjecti; ergo saltem respectu illius patitur easdem difficultates, quomodo intelligenda est definitio, quod adest et abest sine subjecti corruptione. Antecedens constat; nam esse grammaticum est accidens, et potest separari ab omni homine, ut patet si tantum sint duo homines in mundo non grammatici; et similiter dormire est accidens quod potest separari in tali casu, si uterque homo vigilaret.

Quapropter dicendum est: Per illa verba, adest et abest sine subjecti corruptione, nihil aliud significari, quam contingentium accidentis, quod praedicatur, et indemnitatem subjecti in sua quidditate ex convenientia vel inconvenientia talis accidentis. —, Quod videntur

communiter sentire qui definitionem quinti praedicabilis sic explicant, quod est illud, quod dicitur de pluribus in quale contingenter. Unde neque consistit in hoc quod est adesse vel abesse per realem praesentiam, vel affirmari et negari per praedicationem intellectus praecise, sed in tali fundamento negationis vel affirmationis, quod sine dissolutione quidditatis et naturae subjecti possit aliquid accidens convenire, vel disconvenire subjecto.

Quae resolutio et explicatio sumenda est ex D. Thoma, quaest. ii de Anima, art. xn, ad 7., ubi totam difficultatem sic resolvit: «Tria, inquit, sunt genera accidentium, quaedam causantur ex principiis speciei, et dicuntur propria, sicut risibile homini; quaedam causantur ex principiis individui, et hoc dicuntur vel quae habent causam permanentem in subjecto, et haec sunt accidentia inseparabilia, sicut masculinum et femininum, et alia similia; quaedam vero habent causam non permanentem in subjecto, et haec sunt accidentia separabilia, ut sedere et ambulare; est autem commune omni accidenti quod non sit de essentia rei, et ita non cadit in definitione rei, unde intelligimus quod quid absque hoc quod intelligamus aliquod accidentium ejus. Sed species non potest intelligi sine accidentibus, quae consequuntur principium speciei, potest tamen intelligi sine accidentibus individui etiam inseparabilibus; sine separabilibus vero esse potest non solum species, sed etiam individuum.» Ita S. Doctor.

Ex cujus doctrina colligimus quod illa particula: adest et abest sine subjecti corruptione, idem est ac dicere: Convenit subjecto sine dissolutione quidditatis et naturae ejus in praedicatis essentialibus. Quod vero accidens sit separabile, vel insepa-

rabile, non respectu speciei et naturae subjecti, sed respectu individuorum sumitur, in quibus aliquando habet causam permanentem, aliquando transeuntem. Et ita potest accidens convenire, vel abesse a subiecto cum corruptione individui, non tamen cum corruptione speciei, sed cum indemnitate illius. In quo distinguitur a proprio, quod si abest, id est si non convenit, neque connectitur cum specie dissolvitur species. Et ex hoc constat quod individuum dependere potest in sui conservatione et existentia, imo in ipsa individuatione, ab accidentibus; species autem et quidditas a nullo accidente dependet. Et ita quaecumque affirmatio vel negatio, convenientia vel disconvenientia accidentis ad subiectum semper est sine corruptione, sed cum indemnitate quidditatis.

Et bene nota quod illud adesse et abesse non sumitur hic pro eo quod est inheerere, vel non inhaerere, id enim soli accidenti praedicamentali convenit, sed sumitur pro eo quod est convenire, vel disconvenire accidentaliter. Neque negamus quod ly adesse et abesse, significet affirmari vel negari, sed non solum hoc, sed etiam fundamentum illius, quod est convenire, vel non convenire naturae specificae sine hoc quod dissolvat essentialem praedicatorum ejus connexionem. Ex quo sequitur quod possit affirmari vel negari cum indemnitate quidditatis in subiecto; et in hoc consistit contingentia accidentis in conveniendo, vel disconveniendo subiecto.

Ad fundamenta opposita. Dicitar ad primum : Quod accidens inseparabile non potest adesse et abesse secundum realem absentiam et praesentiam respectu individui, in ordine ad quod sumitur ista distinctio separabilis et inseparabilis. Respectu tamen speciei, sive quiddita-

tis, in ipso subiecto potest adesse et abesse, id est convenire, vel disconvenire sine destructione subjecti in sua quidditate, licet in sua existentia destruat.

Ad secundum dicitur: Quod omne accidens separari potest ab ipsa specie, seu quidditate, transeat; ab ipso individuo et existentia ejus, quae sequitur individuationem, nego : quia potest habere causam permanentem in illo ; separabile autem et inseparabile dicitur in accidentibus respectu subjecti ex parte individuationis, adesse autem et abesse sine subjecti corruptione respectu quidditatis. Et sic potest intelligi de adesse et abesse realiter. et affirmari et negari vere sine corruptione subiecti ex parte quidditatis, licet non sine corruptione ex parte individuationis, vel existentiae, quae individuationem sequitur. Vel secundo adesse et abesse sumitur conditionate, id est sive adsit sive absit accidens, sine subjecti corruptione ex parte quidditatis id fiet.

Quod si instes: Quia separatio, vel convenientia respectu speciei, ut distinguitur ab individuo, est secunda intentio rationis, quia species non distinguitur ab individuo nisi per rationem, ergo definitio haec intelligitur secundo intentionaliter.

Respond.: Quod nomine speciei non intelligimus ipsum statum abstractionis ab individuis, sed naturam ipsam specificam, quae etiam in individuis reperitur, unde potius utimur nomine quidditatis, dicendo quod accidens adest et abest sine corruptione quidditatis etiam individualiter sumptae in subiecto.

Adhuc tamen inquires: Quomodo per hoc distinguatur accidens a proprio, siquidem etiam proprium potest intelligi et separari ab essentia sine corruptione ipsius quidditatis, cum sit extra definitionem illius?

Respond.: Ex D. Thoma, quaest. de

Spiritualibus creat, citata, artic. ultimo, ad 7, ubi inquit: « Quod duplex est operatio intellectus, alia qua intelligit quod quid est, et tali operatione potest intelligi essentia rei et sine proprio, et sine accidente, cum neutrum eorum ingrediatur rei essentiam. Alia est operatio intellectus dividens et componentis, et sic potest intelligi substantia sine accidentali praedicato, etiam si secundum rem sit inseparabile, sicut potest intelligi corvus albus; non enim est ibi repugnantia intellectuum, cum oppositum praedicati non dependeat ex principiis speciei, quae significatur nomine in subjecto posito. Hac vero operatione intellectus non potest intelligi substantia sine proprio; non enim potest intelligi quod homo non sit risibilis, aut triangulus non habeat tres angulos aequales duobus rectis; hic enim est repugnantia intellectuum, quia oppositum praedicati dependet ex natura subjecti : » Ita D. Thomas. Ex quo colligitur non solum solutio argumenti, sed etiam quod, licet propositio in qua accidens inseparabile negatur de subjecto et in qua negatur proprium, utraque sit falsa, quia in re non ita est, tamen falsitas unius plus destruit quam alterius. Ex eo enim quod negetur convenire accidens inseparabile non destruitur quidditas; si autem negetur convenire propria passio et radicari innatura, destruitur essentia. Quod tamen non tollit quin de facto possit Deus propriam passionem separare a subjecto, non quantum ad convenientiam, sed quantum ad existentiam.

Dices : Mors est praedicatum accidentale respectu animalis, et tamen non solum corrumpit individuum, sed etiam naturam, quia conceptus naturae animalis non compatitur cum conceptu mortis; ergo datur aliquod accidens quod des-

truit subjectum, etiam quantum ad quidditatem. Et omitto hoc praedicatum existens, quod dicitur quidem contingenter de ente creato, et tamen non abest sine corruptione ejus, caelerum absentia existentiae non inducit quidditatis corruptionem, sicut conjunctio mortis, quando praedicatur.

Resp. : Quod illud praedicatum mors, vel potest sumi pro morte in facto esse, vel in fieri, ut quando homo agit animam, dicitur mori. Si sumatur hoc secundo modo, est praedicatum accidentale respectu hominis, et verificatur pro eo tempore quo propinquat morti, nec tollit essentiam hominis, sed eam supponit, disponit autem ad corruptionem. Si primo modo sumatur, sic non est praedicatum quinti praedicabilis: Homo est mortuus, quia respectu hominis est praedicatum repugnans, respectu cadaveris est praedicatum essentialis. Et sic ly homo alienatur in illa propositione ab illo praedicato mortuus, et stat pro homine non vivo, qui aequivoce est homo; sic est propositio essentialis. Si autem non alienetur, sed maneat in suo significato proprio ly homo, sic praedicatum non verificatur de subjecto, sed ei repugnat, et ita non pertinet ad quintum praedicabile. Si autem sumatur per ampliationem, ut sit sensus : Homo est mortuus, id est: Qui fuit homo est mortuus, sic etiam propositio est essentialis, quia id quod fuit homo nunc est cadaver, et sic essentialiter illi convenit tale praedicatum. Aliqui etiam dicunt verificari hanc propositionem per synecdochen, id est ratione partitis, quia corpus, quod est mortuum, est idem, quod fuit in homine, ratione materiae.

Ultimo inquires : An omne accidens sit propria passio respectu alicujus subjecti, ad quod persequatur? Aliqui affirmative respondent. Sed

verius est non omnia accidentia esse proprias passiones, nec sequi ex principiis formalibus natur®, sed quaedam sequi ad principia materialia et individuantia ; qu® est expressa sententia D. Thom®, vn cap. de Ente et essent.; et ini, distinct. xvii, q. i, art. i, ad 2; et i Post., lect. xiv. Et constat manifeste in aliquibus accidentibus, quae non immediate sequuntur ad substantiam, sed ad aliqua alia accidentia, ut actus immanentes, species repraesentantes, habitus supernaturales, et in corporibus pulchritudo, sanitas, aegritudo et similia, quae sunt accidentia contingenter convenientia, et non necessario, neque ex principiis naturae. Et talia accidentia prius conveniunt individuis quam speciei ; e contrario autem propriae passiones prius conveniunt speciei quam individuis, licet quantum ad inhaerentiam prius substantentur ab individuis, quae sunt prima substantia.

Et si dicas : Quod omne quod convenit per accidens reduci debet ad id quod convenit perse. Resp.: Quod reducitur ad id quod est per se non quantum ad connexionem necessariam cum aliquo subjecto a quo dimanat, sed quantum ad causalitatem efficientem, vel finalem, quia non per accidens causatur ab aliqua causa, sed per se; non enim est necesse quod omne quod convenit per accidens reducat ad omnem modum per se, sed sufficit quod ad aliquem, sicut est ad causalitatem per se, licet non ad connexionem per se cum subjecto.

ARTICULUS II.

Quomodo accidens dicatur quantum praedicabile, et respectu quorum inferiorum.

Tria breviter in hoc articulo tractanda sunt.. Primum : Quomodo ac-

cidentaliter praedicatum verificetur de subjecto, an ratione nominis, vel ratione rei, quae illi inhaeret? Secundum : Respectu quorum inferiorum dicatur quantum praedicabile, an respectu suorum singularium, ut album respectu huius et illius albi; an respectu subjectorum? Tertium: An solum praedicetur quantum praedicabile respectu subjectorum existentium, vel etiam respectu possibilem ?

Ad primum aliqui affirmant quod, cum accidens praedicatur de subjecto, nudum nomen praedicatur; dicit enim Philos., c. v, in Antepredicamentis, quod eorum, quae in subjecto sunt, nomen praedicari de subjecto nihil prohibet, rationem vero impossibile est praedicari. Cujus ratio est, quia praedicatio per verbum substantivum est dicit identitatem praedicati cum subjecto, haec autem non datur inter subjectum, quod est substantia, et accidens.

Nihilominus oppositum omnino dicendum est, scilicet praedicari in istis praedicationibus accidentalibus non ipsum nomen, sed rem significatam per nomen, denominative tamen.—Et deficit valde haec sententia, quia non distinguit denominationem fieri dupliciter : primo ex parte nominis, ut album ab albedine; secundo ex parte formae significatae, etiam si in eodem nomine non participant, sicut ab officio derivatur hoc nomen officiosus, non quantum ad nomen, sed quantum ad rem significatam ab effectu, seu diligentia, unde non praedicat nomen, sed rem ; et constat manifeste quod, quando dico Petrum esse album, non verifico hoc ratione nominis, sed ratione rei significat®; si enim nomen illud verificatur de Petro, oportet quod ratione sui significati verificetur, non ratione ipsius vocis; ridiculum enim esset dicere quod Petrus est illa vox album, significa-

tum-autem est res ipsa, scilicet habens albedinem; ergo haec predicatur et verificatur in his praedicationibus accidentalibus. Et hoc est quod intendimus significare per istas praedicationes, scilicet quod illa accidentia insint et convenient illis subjectis, non vero sola nomina. Et de his plura diximus supra, quae tione v, agentes de praedicatione concretorum accidentalium.

Unde ad fundamentum contrarium respond. : Communem Aristotelis expositionem esse quod accidentia dicuntur de subjecto secundum nomen, et non secundum rationem, id est non quidditative, sed denominative, quia ibi ly ratio significat essentiaip, essentia autem accidentis non convenit essentiae subjecti; alioquin si secundum nomen tantum, et non secundum rem significatam praedicarentur, solum essent communia quantum ad nomen, et non quoad rem, atque adeo essent aequivoca.

Ad argum. ex ratione respond.: Quod accidens est idem secundum rem cum subjecto, identitate denominativa et concretiva, non essentiali et intrinseca, quia, ut dicit D. Thomas, i p., q. xm, art. xn : « In propositione vera affirmativa oportet quod praedicatum et subjectum significant idem secundum rem aliquo modo (nota secundum rem, et non secundum nomen), quia etiam in praedicatis accidentalibus praedicatum et subjectum sunt idem supposito. » Accidens ergo in concreto, v. g. album, quia dicit habens albedinem, ratione de ly habens est idem cum subjecto. Et quia alia est praedicatio per identitatem, alia per denominationem, ut dicit S. Thomas, in m, dist. v, in expositione litterae, 'concedimus quidem ad omnem praedicationem requiri aliquam identitatem, sed sufficit denominativa et accidentalis, sicut invenitur inter

accidens in concreto et subjectum, non vero est necessaria omnimoda et essentialis.

Circa secund. difficult. respond. : Inferiora quinti praedicabilis esse ipsa subjecta, de quibus dicitur denominative et accidentaliter, non ipsa constituta ex accidente et subjecto, de quibus dicitur per se et quidditative; v. g. album de hoc et illo albo praedicabitur essentialiter, sed ut quantum praedicabile de subjectis quibus inest, sive inter se distinguantur specie, sive non.— Et ratio est manifesta : Quia quantum praedicabile praedicatur in quale accidentaliter; ergo oportet quod inferiora ejus sint illa ad quae comparatur in quale accidentaliter : solum autem respectu subjectorum comparatur hoc modo, quia accidentaliter convenit illis, et per modum formae actuantis et qualificantis. Respectu autem propriorum inferiorum, ut album respectu hujus et illius albi, praedicatur essentialiter, quia dicit totam eorum quidditatem. Quare cum album dicat albedinem in concreto, vel potest respicere inferiora ipsius albedinis, quae sunt inferiora ex parte formae, vel inferiora ex parte subjecti, quod connotatur ab albo. Si respiciat inferiora formae, essentialiter dicitur de illis, quia sicut haec et illa albedo essentialiter participat albedinem, ita hoc et illud album essentialiter participat album ex parte formae. Si autem considerentur inferiora ex parte subjecti, sic accidentaliter participant rationem albi, et consequenter respectu illorum praedicatur in quale accidentaliter, quod est quantum praedicabile.

Sed objicies: Album, v. g., non potest esse universale respectu Petri et Pauli, nisi abstrahat ab illis, non ut subjecta sunt, sed ut alba; ergo ipsa subjecta secundum se non sunt inferiora istius praedicabilis. Conseq.

patet. Quia illa sunt inferiora, a quibus abstrahit; ergo si non abstrahit quatenus subjecta, sed quatenus alba, quatenus alba erunt inferiora. Anteced. probat.: Tum quia abstractio accidentis a subjecto, ut subjectum est, est abstractio formalis, abstrahit enim forma a materia; abstractio autem universalis debet esse totalis. Tum etiam quia hoc universale, quod est quintum praedicabile, debet abstrahere ab inferioribus, quatenus sunt similia, seu quatenus conveniunt in aliquo, et non quatenus conveniunt accidentaliter. Sed conveniunt accidentaliter in albo, quatenus sunt alba, ergo ab illis quatenus alba abstrahit album in communi.

Et confirmatur: Quia ipsa subjecta sunt inferiora albo per accidens, quia per accidens identificantur Petrus et Paulus in albo; ergo respectu istorum subjectorum album est universale et praedicabile per accidens, atque adeo non est una ex speciebus praedicabilium, quia praedicabilia sunt universalia per se.

Respond.: Quod album potest utroque modo abstrahere, et ab hoc et illo albo, et a suis subjectis. Sed a subjectis dupliciter: Uno modo ut forma physica a subjecto et ut abstractum a concreto; alio modo ut denominativum a denominato. Si fiat abstractio ut forma a subjecto, vel ut abstractum a concreto, erit abstractio formalis, nec tunc abstrahetur album, sed albedo. Sed haec non praedicatur de subjecto, quia significatur ut pars respectu totius quod est album. Si vero fiat abstractio ut denominativum a denominato, sic abstrahitur album ut quintum praedicabile ab hoc et illo subjecto, quod est inferius ipsi albo ex parte connotati, non ex parte formae; et sic ad abstractionem formalem requiritur quod non abstrahatur accidens in concreto, sed in abstracto et

tanquam forma a materia; sed si abstrahatur album in concreto, per modum abstractionis totalis se habet, et comparatum ad subjecta est quintum praedicabile, comparatum ad inferiora formae est quidditativum.

Et sic etiam intelliges quod id, quod adest et abest secundum physicam inhasrentiam, non est album, sed albedo; quod vero adest et abest secundum denominationem est album in concreto.

Ad secundam probationem dicitur: Quod album non abstrahitur a Petro et Paulo, vel aliis subjectis quatenus formaliter alba (sic enim sunt inferiora formae importatae per album), sed quatenus denominative, vel potius quatenus denominabiles ab albo. Et prout sic conveniunt in albo accidentaliter, seu denominative, et continentur in illis album, non formaliter, sed denominative, quia sic considerantur non ut formaliter alba subjecta, sed ut denominabilia ab albo, et sic conveniunt in aliquo, quod extrinsecum est ipsis, scilicet in albo, et consequenter sunt inferiora illi accidentaliter, tanquam quinto praedicabili.

Ad confirm. respond.: Quod inferiora sunt subjecta per accidens ex parte rei quae subjicitur, sed intentio subjicibilitatis et praedicabilitatis per se est vera intentio praedicandi et subjiciendi, sicut requiritur ad universalitatem. Itaque intentio quinti praedicabilis per se est intentio universalis, et per se postulat inferiora; sed non inferiora quae habeant per se itatem in natura et forma quae praedicatur, sed contingentiam. Et ita ei quod praedicatur accidentaliter de multis convenit per se universalitas, seu respectus ad multa, sicut opinioni per se convenit versari circa propositiones contingentes, et libertati per se convenit contingenter operari.

Circa tertiam difficultatem. Constat tanquam corium quod praedicata accidentaliter. ut actu exerceant praedicatorem. In affirmativum, requirunt tanquam conditionem existentiam subjecti.—Katio est. quia in praedicatorem verbum ei non aevoluitur in tempore; ergo verum (Icatur dependet ab existentia extremorum, et non existente subiecto non verificatur. Et intelligo requiri existentiam prout fuerit praedicatio protenta pro proteritis. et futura pro futuris.

Difficultas vero est: An non solum exercitium praedicationis accidentaliter. scilicet etiam ipsa universalitas, quod est aptitudo ad praedicandum accidentaliter, solum respiciat inferiora ex universalitate? Quia aliqui affirmant, moti in ratione, quia non possunt respici ab accidente subjecta non existentia, nisi per mulum possibilem, in quibus passibiliter esse potest; sed existentia possibilis non praedicatur accidentaliter, sed essentialiter, ut si dicas: Adam possibilem inibulatur, vel possibilem est albus; ergo universalitas quinti praedicabilis non respicit impossibilia.

Et contra. Quia respectu subjectorum non existentium praedicatio redditur impossibilis, cum sit contingens. quod requirit existentiam. Unquam conditionem: si autem praedicatio esset impossibile, universalitas, seu producta illas dari non pollet.

Nihilominus oppositum verius videtur: non destrui universalitatem quinti praedicabilis ex sola destructione existentium subjectorum, quia universalitas consistit in aptitudine quantum est ex parte naturae, ut praedicetur de multis. Quod vero illa nulla de facto non datur, non est impedimentum intrinsecum illius aptitudinis. nec illi opponitur, sed solum opponitur ipsi exercitio

praedicationis. Quod autem opponitur actui, seu exercitio non destruit praedicationem et potentiam, oppositio enim ad actum non est oppositio ad potentiam.

Et contra. In accidente physico et rationali: Quod ex hoc quod separatur in subiecto non amittit aptitudinem ad inlorendum in illo, quin hinc scipiatur naturaliter accidentis; ergo similiter accidens concretum metaphysice consideratum non amittit potentiam ad praedicandum multis contingentem, quia hanc habilitas non tollitur ex defectu existentiae subjectorum, sed solum applicatio eorum. ut in illis sit.

Dices: Tollitur ratio concreti, quia destruitur omne subjectum, quod in se concernere, et sic manet solum accidens in abstracto.

Sed contra: Quia solum destruitur subjectum singularia per defectum existentiae. subjectum autem in communi adhuc potest concipi; concretum autem accidentis in communi non est subjectum singulare, sed subjectum in communi acceptum, sicut album ut sic non habet pro subiecto sui concretio solum hoc, vel illud corpus, sed corpus in communi.

Adfuit danien. oppositum respondet: Quod accidens respectu subjectorum non existentium solum habet respectum possibilem, ut illis conveniat. Contra. hanc existentia, et respectus possibilis non est id quod praedicatur, sed conditio ex parte rei praedicabilis. Et si ipsa possibilitas praedica retur, non accidentaliter, sed essentialiter praedicetur de subiecto. Omnis enim propositio rationalis, si est vera, est propositio essentialis. Et sic procedunt exempla nulla. Nos vero dicimus quod accidens in communi, remota existentia subjectorum, habet aptitudinem ut praedicetur de illis contingentem, non quantum ad possibilitatem praedicationis.

dicando ipsam, sed quantum ad formam, quae contingenter potest convenire quando subjecta extiterint.

Itaque uno verbo: Possibilitas ut praedicata facit propositionem essentialiter; possibilitas vero ex parte subjectorum, de quibus potest praedicari forma accidentalis, non facit praedicationem essentialem, sed relinquit illam cum sua aptitudine et potentia, ut possit contingenter

praedicari, licet exercitium ejus sine existentia subjectorum fieri non possit.

Ad secundum fundamentum dicitur: Quod talis praedicatio est impossibilis subjectis non existentibus, non ex defectu accidentis secundum se, sed ex defectu applicationis ex parte subjectorum, sicut accidens separatum retinet possibilitatem inhaerendi, licet actu non inhaereat, nec applicetur stanti tali statu.

LIBER PRAEDICAMENTORUM

Ab hoc libro peripateticae doctrinae exordium sumitur, cujus auctor et princeps est Aristoteles. Quis autem fuerit, et unde originem traxerit, aut quomodo vitam transegerit, nostra non interest, qui viri hujus historiam non teximus, sed doctrinam explicamus. Igitur Logica?, ac totius doctrinae suae, ab hoc libro Aristoteles initiavit principia, ea ductus ratione, quia hinc Logica incipit directionem operum rationis ex parte materiae artis suae. Cum enim proprium ejus munus sit tres operationes rationis dirigere, quarum prima est simplex operatio, quae simplicia apprehendit, oportet primum Logicam huic operationi admove-re manum. Et licet haec operatio, quia simplex, per se non videatur regulatione indigere, sicut nec simplex visio exterioris potentiae, tamen, ut bene advertit Gajetanus, in prologo ad hunc librum, ex parte sui objecti, seu propositionis sui objecti magna eget ordinatione, eo quod res a sensibus ad intellectum valde involute et confuse procedunt; nam v. g. per oculos proponitur coloratum cum figura, quantitate, relatione, substantia, motu, et sexcentis

aliis, quae simul involuta praesentantur: ut autem intellectus perveniat ad quidditatem rerum, sciatque formare definitiones, et ex definitionibus proprietates per demonstrationes elicere, oportuit segregare res istas, et in sua genera quasi in classes distribuere, quae vocamus praedicamenta, graece categorias, id est series, seu coordinationes praedicatorum superiorum et inferiorum in unoquoque genere, et classe, ut inde unicuique rei sua propria praedicata essentialia, et proprietates consignemus.

Quare liber hic simplicia rerum genera considerat, ea disgregando et discernendo; non quia eorum naturas consideret, quod ad metaphysicum spectat, sed coordinationem praedicatorum superiorum et inferiorum, quod logici negotii est. Sed non est haec consideratio Logicae ex parte formae et prioristicae resolutionis, sed ex parte materiae et posterioristicae resolutionis in hac arte, ut saepius notavimus; et idcirco simplices conceptus, quos in hoc libro ex parte objecti segregabilis et distinguibilis in varia genera Philosophus consideravit, iterum in libro

Perihermenias, ubi egit de oratione et propositione, considerandus suscipit secundum habitudinem partium orationis, scilicet nominis et verbi, seu simplicis, dictionis, et termini, ut in i p., in Summulis, diximus, et sapienter advertit D. Thomas, in initio i libri Perihermenias.

De his igitur generibus, seu praedicamentis, quibus omnes res creatae distribuuntur et continentur, acturus Aristoteles, totum librum in tres praecipuas partes divisit. Prima vocatur Antepaedicamenta, et est quasi caput libri, continetque quatuor capita, in quibus agit Aristoteles de quibusdam necessariis et requisitis ad rationem entis praedicamentalis, et ad ejus coordinationem in generibus suis; v. g., quia praedicamenta, seu suprema genera supra se solum continent analogia, seu aequivoca, et infra se solum continent univoca, considerando vero comparative unum praedicamentum ad aliud se habent denominative, ideo necessarium fuit praemittere quasi antepaedicamenta de xquivocis, univocis, denominativis, et de aliis/•£#?///.\$ ad coordinationem praedicamentorum requisitis, prout explicavimus quaest. xm sequent., art. i.

Secunda pars vocatur Praedicamenta, quasi ipsum corpus libri, ubi per quinque capita sequentia usque ad cap. ix, inclusive explicat decem genera, seu praedicamenta, ad quae; reducit omnia entia creata simplici conceptu cognoscibilia et distinguibilia, scilicet substantia, quantitas, relatio, qualitas, actio, passio, ubi, situs, quando, habitus, seu vestis.

In tertia parte, quasi in clausula totius libri, agit de Postpraedicamentis, id est de quibusdam modis, qui vel ad omnia, vel ad plura genera consequuntur, et velut quaedam passiones generales sunt, si-

cut antepaedicamenta sunt quaedam praerequisita et praecambula ad fundanda praedicamenta, seu coordinationem eorum. Sunt autem isti modi quinque, scilicet oppositio, prius, simul, motus, habere, et quinque capitibus traduntur. Quorum ratio est quia, cum decem genera distinguantur ad discernendum et coordinandum omnia, necessario sequitur oppositio, super quam distinctio fundatur. Item coordinationem sequitur prius et posterius, et similiter compatitur aliquorum simultas, saltem in tempore, sicut datur prius et posterius in ordine, causalitate et natura. Et haec tria, scilicet oppositio, prius et simul, omnia genera consequuntur. Motus autem, seu mutatio, ad quatuor genera per se sequitur, scilicet substantiam, quae mutatur generatione, quantitatem, quae augmentatione, qualitatem, quae alteratione, ubi, quod motu locali. Per accidens autem ad istorum mutationem omnia alia genera moventur. Denique omnia genera, quae accidentia sunt, aut habent aliquid, id est proprietates et accidentaliter praedicata, aut habentur a substantia, quae illa recipit, et sic habere ad omnia genera sequitur, vel active, vel passive. Et haec sunt, quae summatim in hoc opere tractantur.

An vero principaliter in hoc libro agat Philosophus de rebus significatis, an de vocibus significantibus, vel conceptibus? Multi quaerunt. Sed res non est magni momenti. Agit enim de rebus non secundum earum naturam, sic enim ad Metaphysicum spectat, sed ut fundant intentiones coordinabilitatis, quibus in suis generibus ordinantur praedicata superiora et inferiora, et de vocibus ac conceptibus, ut ordinatas et distinctas res exprimentibus; sic enim agit Logica de rebus significatis, quae; etiam ordinat conceptus et

voces, quibus ut instrumentis utitur ad res coordinandas simplici operatione in praedicamentis, compositione vero in propositionibus, discursu in syllogismis. Unde non aliter agit hic de vocibus et conceptibus, ut instrumentis ordinantibus praedicamenta, quam ibi, ut ordinantibus propositiones, et syllogismos.

Summa capitis 1, de aequivocis, etc.

Tres definitiones continet hoc caput. Prima est aequivocorum, hoc modo : [^]Equivoca dicuntur ea, quorum nomen commune est, ratio vero substantiae nomini accommodatae diversa; sicut canis dicitur de animali et de sidere, homo, de vero et picto. Secunda definitio est univocorum, et sic habet : Univoca dicuntur, quorum nomen commune est, et ratio substantiae nomini accommodatae eadem; ut homo respectu Petri et Pauli. Tertia definitio est denominatorum : Denominativa dicuntur, quae ab aliquo nominis appellationem habent, solo differentia casu; ut a grammatica grammaticus denominatur. Traduntur istae definitiones de aequivocis aequivocatis, et univocis univocatis, id est rebus significatis, non nominibus significantibus aequivoce, vel univoce; ideo ponitur in definitione dicuntur, non significant, vel sunt.

Summa capitis II, de complexis, etc.

Hoc caput continet duas partes. Prima continet duas divisiones. Secunda continet unam definitionem. Prima divisio est eorum, quae dicuntur : Quaedam complexe dicuntur, ut: Homo currit; quaedam incomplete, ut homo, lapis, etc. Se-

cunda divisio eorum quae sunt, seu: Rerum praedicamentaliū quaedam de subjecto dicuntur, et in nullo subjecto sunt, id est inhaerent, ut universales substantiae, quae praedicantur, seu dicuntur de inferioribus, sed non inhaerent. Quaedam in subjecto sunt, et de subjecto non dicuntur, ut accidentia singularia. Alia nec in subjecto sunt, nec de subjecto dicuntur, ut substantiae singulares. In secunda parte ponit definitionem eorum, quae in subjecto existunt : Id in subjecto esse dico, quod est in aliquo non ut pars, ut sit autem seorsum ab eo, in quo inest, fieri nequit.

Summa capitis III, de regulis.

Duas regulas tradit, quae deserviunt ad cognoscendas lineas praedicamentorum, et quantum ad progressum a superioribus ad inferiora, quod pertinet quasi ad profunditatem, seu altitudinem praedicamenti, et quantum ad progressum ad ea, quae ponuntur ad latera, scilicet differentias, quod pertinet quasi ad latitudinem. Prima regula : Cum quidpiam de quopiam praedicatur ut de subjecto, quae dicuntur de praedicato, dicuntur etiam de subjecto ; ut si homo dicitur de Petro, et animal dicitur de homine etiam animal dicitur de Petro, et rursum quod dicitur de animali, dicitur de homine et de Petro.

Secunda regula : Quando genera non sunt subalternatim posita, id est unum sub alio coordinatum, differentiae eorum diversae sunt; quando vero sunt subalternatim posita, differentiae possunt esse* eadem ; sicut animal, quod est in substantia, et scientia, quae est in qualitate, non habent easdem differentias, bene tamen animal et corpus, quae sunt in eadem coordinatione.

Summa capitis IV.

Duo facit in hoc capite. Primo dividit ea quae incomplexa, seu simplicia sunt in decem praedicamenta, scilicet substantiam, quantitatem, etc., quae supra numeravimus. Secundo probat istas voces esse simplices, quia omnis oratio, aut est vera, aut falsa, sed nulla istarum vocum incomplexarum est vera aut falsa, ergo non est complexa sed simplex.

QUESTIO XIII.

DE ANTEPRAEDICAMENTIS ET ANALOGIS.

ARTICULUS I.

Quid sint antepraedicamenta et cur de illis hic egerit Aristoteles.

Diximus superius antepraedicamenta continere quaedam quasi praebula et praerequisita ad coordinationem praedicamentorum constituentem et discernendam. Talia ergo praerequisita sunt quatuor distinctiones, seu conditiones, quas hic Aristoteles praemittit. Prima distinctio, seu primum antepraedicamentum est divisio univocorum, aequivocorum et denominativorum. Secundum est distinctio complexorum et incomplexorum. Tertium antepraedicamentum est distinctio eorum, quae sunt in subjecto, et eorum, quae dicuntur de subjecto. Quartum est distinctio eorum quae ad rectam lineam praedicamentorum pertinent, et eorum quae ad latum et indirecte se habent, quod per duas regulas antepraedicamentales explicat. Ipsa autem divisio entis in diversa praedicamenta non pertinet

ad antepraedicamentum, sed notificatio est ipsorum praedicamentorum.

Ratio primi antepraedicamenti est, quia ad ordinationem praedicamentorum intelligendam oportet considerare triplicem respectum. Primus est ad ea praedicata, quae sunt supra omnia praedicamenta. Secundus est ad ea, quae in eodem praedicamento coordinantur. Tertius est eorum, quae sunt in uno praedicamento, ad ea quae sunt in alio. Et similiter oportet considerare convenientiam, vel disconvenientiam in nominibus, quia Logicus non agit de rebus nisi prout nominibus et conceptibus explicantur. Respectus ergo praedicamentorum ad ea quae sunt supra praedicamenta est respectus analogorum, vel aequivocorum, quia non conveniunt praedicamenta in aliquo superiori univoco. Respectus ad ea quae in eodem praedicamento ordinantur est univocorum, quia est secundum eandem rationem, et non solum secundum idem nomen. Respectus vero unius praedicamenti ad aliud est secundum denominationem, quatenus unum accidentaliter se habet ad aliud; nam essentialiter non potest comparari unum praedicamentum ad aliud, quae enim essentialiter communicant, sunt in eodem praedicamento. Et ideo necesse fuit agere de aequivocis, et univocis, et denominativis tanquam de primo antepraedicamento explicante istum triplicem respectum, sine quo coordinatio et adunatio praedicamentorum non potest explicari.

Ratio autem secundi antepraedicamenti est, quia praedicamenta sunt coordinationes rerum simplicium, non complexarum; ponuntur enim naturae in praedicamentis, quae habent unicam definitionem et quidditatem, quod enim non habet

unitatem et quidditatem in essentia non est simpliciter ens, sed plura entia. Unitas enim est passio entis. Oportet ergo in coordinationibus essentiarum ponere naturas incomplexas, quae solum sunt quidditates definibiles. Et sic debuit poni pro alio antepraedicamento distinctio complexorum et incomplexorum.

Ratio tertii antepraedicamenti est quia istae series, seu coordinationes praedicatorum in quolibet praedicamento, dicuntur penes subjici et praedicari, id est penes subjecta et praedicata superiora et inferiora; necesse est ergo ad coordinationes istas formandas distinguere quid sit esse in subjecto, et dici de subjecto. Nam esse in subjecto pertinet ad aliquid reale, scilicet ad accidens quod inhaeret; et dici de subjecto, ad aliquid intentionale, scilicet ad praedicatum quod de aliquo dicitur. Et sic facit Aristoteles quatuor combinationes. Nam quaedam dicuntur de subjecto, sed non sunt in subjecto, ut substantiae universales, quae praedicantur de inferioribus, sed non inhaerent; alia per aliud extremum sunt in subjecto, sed non dicuntur de subjecto, sicut accidentia singularia, quae inhaerent, ut haec albedo, sed non praedicantur quia non sunt superiora; alia nec dicuntur, nec sunt in subjecto, ut singulares substantiae, v. g. hic homo; alia denique dicuntur, et sunt in subjecto, ut accidentia universalis, v. g. album. Atque ita in hoc tertio antepraedicamento distinguit Aristoteles duplex genus entium, scilicet substantiam et accidens, et duplex genus intentionum, scilicet universalitatis et singularitatis, quod totum maxime conducit ad formandum istas coordinationes praedicamentorum accidentium et substantiae secundum singularitatem et universalitatem.

Denique ratio quarti antepredica-

menti ea est, quia in coordinatione praedicamentorum necesse est cognoscere tam connexionem eorum quae in recta linea ponuntur, quod pertinet ad collocationem rectam praedicamenti, quam connexionem, vel separationem eorum quae ponuntur ad latus tanquam differentiae. Et sic tradit duas regulas. Prima est: Quando aliquid praedicatur de aliquo subjecto, quaecumque dicuntur de praedicato dicuntur de subjecto. Et est sensus: Quando aliquid dicitur de subjecto, id est de inferiori sive sit simpliciter subjectum infimum, ut individuum, sive non sit omnino infimum, sicut species, quidquid est universale respectu illius inferioris se habet tanquam praedicatum illius. Et sic quidquid de tali praedicato dicitur, et respectu ipsius praedicati universale est, etiam dicetur, et erit universale respectu illius inferioris subjecti et contenti sub tali praedicato; et sic illa regula deservit ad coordinationem directae lineae praedicalis intelligendam, quae ex praedicatis superioribus et universalibus, et inferioribus sub illis contentis coalescit.

Secunda vero regula est: Generum non subalternatim positorum, id est quorum unum sub altero non ponitur, non sunt eadem essentiales differentiae. Si autem, subalternatim ponantur easdem differentias habere possunt, id est participare superiores differentias, quia istae, cum constituent genera superiora, cum ipsis ad inferiora descendunt. Genera autem subalternatim esse posita dupliciter possunt intelligi: vel quia unum sub altero ponitur, vel quia utrumque sub uno tertio, sicut animal et planta, unum non ponitur sub alio, sed utrumque sub vivente. Et ideo dicendum est quod, ut aliqua genera simpliciter et omni modo careant eisdem differen-

tiis, oportet quod neutro modo sint subaltematim posita et consequenter pertineant ad diversa praedicamenta, quia si sunt sub uno tertio genere, saltem differentiam illius generis eandem participant; sed quia unum non participat differentiam alterius, sed ambo differentiam superiorem sui generis, sub quo tanquam sub tertio continentur, ideo non dicuntur habere easdem differentias quasi ab uno genere ad aliud communicatas, sed ab uno tertio superiori derivatas.

Sed oportet bene notare: Quod contingit diversa genera similes habere differentias quibus dividantur, sicut potentia dividitur in cognoscitivam et appetitivam ut in duo genera, et quodlibet illorum in corporalem et spiritualem; et similiter e contra spiritualis potentia dividi potest in cognoscentem et appetitivam, et quantitas dividitur in continuam et discretam, et unaquaeque earum in successivam et permanentem. Et similiter propositio dividitur in categoricam et hypotheticam, et unaquaeque earum in affirmativam et negativam. Gaeterum istae differentiae si sunt essentiales et formales, licet similes videantur, revera tamen sunt diversae, et non possunt esse ejusdem rationis; quod patet, quia constituunt formaliter naturas diversas, ergo ipsae non possunt esse ejusdem rationis. Unde est regula generalis sancti Thomae, i-ii, quaestione lxxii, art. v, quod differentia quae constituit diversitatem specierum nunquam invenitur nisi in speciebus diversis, sicut rationale et irrationale, animatum et inanimatum nunquam possunt inveniri nisi in diversis speciebus. Differentia autem quae non constituit diversitatem speciei, sed in diversis speciebus invenitur, non repugnat inveniri etiam in his, quae sunt ejusdem speciei; ut in cygno et

corvo, quae sunt diversae speciei, invenitur albedo et nigredo, quae etiam in duobus hominibus inveniuntur. Si ergo differentiae allatae sunt constitutivae et essentiales, poterunt esse similes, sed non sunt eadem, sicut corporeum et spirituale, quod dividit potentias et quod dividit substantias, non est idem corporeum et spirituale; et adhuc inter ipsas qualitates et potentias corporeum et incorporeum diversae rationis invenitur, sicut alia est spiritualitas appetitivi, alia intellectivi. Et in propositione categorica et hypothetica diversa affirmatio et negatio est, quae dividit unam, atque dividit alteram. Bipes autem et quadrupes non sunt differentiae per se constitutivae, sed accidentales, ut ex D. Thoma, supra diximus. Quare nunquam differentiae per se et formaliter constitutivae sunt ejusdem rationis in diversis generibus, vel speciebus.

ARTICULUS II.

De diffinitione et divisione aequivocorum.

/Equivoca definivit Arist. : Quod dicuntur ea quorum nomen commune est, ratio vero substantiae significata diversa. In qua definitione clare constat voluisse agere de aequivocis aequivocatis : tum quia definivit in plurali aequivoca; tum quia dicit : Quorum nomen commune est. Non ergo ipsum aequivocum aequivocans, quod est nomen, sed ea quae nomine significantur definivit. Et haec sunt aequivoca aequivocata. Sed quia non dicuntur aequivocata nisi ratione intentionis alicujus, quae dicitur aequivocatio; et haec, ut statim dicemus, non convenit rebus significatis nisi ut subsunt nomini, non vero conceptui ultimato, ideo traditur definitio per nomen in ordine ad

quod sumitur intentio aequivocationis.

Particulae definitionis non indigent longa expositione. Dicitur: quorum nomen, id est vox significativa, sive sit proprie nomen, sive verbum, vel quilibet alius terminus significativus. Dicitur: ratio significata diversa, sumendo ly rationem, ut bene notat Gajetanus, in praesenti, pro conceptu significato per nomen, et praecipue pro conceptu objectivo. An vero etiam conceptus formalis debeat esse diversus statim dicemus. Et dicitur: ratio substantiae, id est quidditatis, seu rei, quia aequivoca significant res diversae quidditatis, alias essent univoca, si pro eadem quidditate significarent.

Definitum autem in hac definitione explicandum est sicut in aliis definitionibus logicalibus, ut diximus de definito generis, quod est ipsa intentio secunda in concreto, prout convenit aequivocis aequivocatis.

Insurgunt tamen aliquae breves difficultates ad plenioram explanationem eorum, quae de «equivocis dicuntur. Prima: An detur pura aequivocatio in conceptu mentis ultimo, sicut in voce? Ad quod breviter respondimus, i lib. Summul., cap. vi, negative. Et fundamentum est: Quia aequivocum est quod significat plura significata in quantum diversa, id est in quantum in nullo conveniunt; si enim significaret plura ut conveniunt in aliquo, ut simpliciter uno, vel saltem proportionaliter uno, non esset pura aequivocatio, sed univocatio, vel analogia. Conceptus autem, cum sit naturalis similitudo rerum, non potest esse unus si objecta sunt plura et nullo modo una, quia unitas ejus in ratione repraesentationis et similitudinis sumitur ex aliqua unitate rei repraesentatae, ab objecto enim sumit specificationem, et consequen-

ter unitatem specificam. Si ergo objecta sic repraesentantur, ut plura, quod non prout conveniunt in aliquo, quod est repraesentare plura in quantum diversa, non remanet aliquid unde sumat unitatem ille conceptus, quia repraesentatio naturalis solum ab objecti unitate sumit unitatem.

Ex quo constat non esse similem rationem de ipsa voce, seu conceptu non ultimo, qui est conceptus vocis significativae; nam vox significativa non intrinsece significativa est, sed ex impositione; non autem repugnat eidem voci, accumulare plures impositiones, repugnat vero plures naturales repraesentationes eidem conceptui convenire, cum ejus essentialis ratio in repraesentatione consistat. Nec etiam est simile de analogia, quae respicit suam analogata non secundum rationem omnino diversam, sed aliquo modo unam, saltem proportionaliter, quod sufficit ad unitatem conceptus, ut postea dicemus, vel si ipsa non sufficit, multo minus sufficiet univocatio. Sicut etiam in sententia probabili subjectum et praedicatum in eadem propositione unica qualitate repraesentativa attinguntur, quia sub aliqua unitate saltem praedicationis et conjunctionis conveniunt.

Secunda difficultas: An nomen aequivocum sit dicendum unum nomen, vel plura, sicut propositio aequivoca vocatur propositio plures? Resp. simpliciter esse dicendum unum nomen, licet habeat plures significationes, quia unitas alicujus concreti accidentalis sumitur ex unitate subjecti, ut saepe affirmat D. Thomas, praesertim in p., q. m., ar. vii, ad 2. Sicut homo vestitus pluribus vestibus non dicitur plura vestita, sed unum vestitum, et unum corpus cum pluribus qualitatibus non dicitur plura qualia, sed unum: Numerantur enim concreta accidentalia ratione suppositorum, non ratione forma-

rum, quae per se non habent esse, sed per subjectum. Cum ergo nomen, seu terminus sit concretum accidentale constans ex voce et significatione, numerari non potest, nisi multiplicetur subjectum, et non solum significationes, quae sunt formae. In aequivocis autem est una et eadem vox, habent enim nomen commune, igitur non sunt dicenda plura nomina simpliciter. Et haec est expressa sententia S. Thomae, licet aliqui recentiores contradicant; ut videri potest in Quodlib. iv, art. xvii, cum inquit: « Quod unitas, aut diversitas vocis significativa non dependet ex unitate, aut diversitate rei significatae, alioquin non esset aliquod nomen aequivocum. » Et similiter in Opusc. xxxix, cap. iv, inquit: « Quod apparentia in fallacia aequivocationis est unitas dictionis ejusdem simpliciter. » Et videri etiam potest c. xxxm, i Contra Gent.; et ii Metaphys., lect. iii. Et constat ex definitione Philosophi, quia dicit aequivoca esse quorum nomen commune est, si autem non esset unum et idem nomen, nec esset commune. Nec dixit Philosophus: quorum vox communis est, sed quorum nomen; atque adeo non sufficit dicere quod aequivocum est unum materialiter ratione vocis, sed in quantum nomen.

Nec obstat quod propositio aequivoca, id est constans termino aequivoco dicatur propositio plures: dicitur enim plures non vocaliter sed mentaliter, quia non subordinatur uni propositioni in mente, in voce autem unica propositio est; unde dicit S. Thomas, Opus. xxxix, cap. v: a Quod sicut aequivocatio provenit ex eo quod dictio penitus eadem plura significat; sic amphibologia ex eo quod una oratio penitus eadem plura significat »; amphibologia autem est oratio constans termino «quivoco.

Sed dices: Nomen aequivocum habet plures formas constitutivas nominis, scilicet significationes, et solum habet unitatem subjecti, quod pertinet ad unitatem materiale, non ad formalem, quae sumitur a forma. Sufficit autem ad pluralitatem accidentium in concreto pluralitas ex parte formae, licet subjectum sit idem. Tum quia alias omnia accidentia quae sunt in uno subjecto haberent eandem unitatem et facerent idem concretum, v. g., in homine album, calidum, sanum essent idem concretum, siquidem desumitur ab unitate subjecti, quod cum sit absurdum, consequenter etiam dicendum est quod unitas numerica accidentis in concreto poterit multiplicari non multiplicato subjecto, sed solum forma. Tum etiam quia substantiva multiplicantur juxta multiplicationem suae formae, ut docet S. Thomas, i part., q. xxxix, -art. iv; ergo multo magis accidentalia, praesertim quando etiam substantive significantur, sicut ly nomen, ly terminus; nam minus videtur requiri ad multiplicationem accidentis, quam substantiae, praesertim cum multiplicatio sit de genere malorum, quae ex quocumque defectu nascitur: ergo si ad multiplicationem substantiae sufficit multiplicatio formae, etiam ad multiplicationem accidentium.

Respond.: Quod in pluralitate numerali aliud est quid requiratur tanquam ratio et principium multiplicationis numeralis, aliud quid requiratur tanquam conditio; in substantiis quidem ratio multiplicationis sumitur a diversitate formae, non quomodocumque, sed afferentis secum suppositum, quia haec conditio afferendi suppositum est connaturalis formae substantiali. Unde si desit, quantumcumque multiplicentur formae non fit numeratio individualis, sicut D. Thomas docet,

nip., q. in, art. vii, in casu quo asumerentur a persona Divina tres naturae humanae. In accidentibus vero e contra, ratio multiplicandi numeraliter concreta formarum est multiplicatio suppositorum. Unde dicimus quod pluralitas accidentis sequitur pluralitatem formae, prout fuerit pluralitas; nam specifica sequitur pluralitatem formae absolute et in abstracto secundum principia formalia; pluralitas numerica sequitur formam ut suppositam per se, si fuerit substantia, vel ut subjectam in alio, si est accidens.

Et ad replic. : Quod omnia accidentia erunt in subjecto unum numero accidens. Respond.: Non sequi quod sint idem numero, nisi in quantum significantur intra eandem formam specificam. Et sic licet homo sit calidus et albus, non tamen dicitur plura qualia, sed unum quale, quia accidentia diversae speciei, quae sunt in eodem subjecto non habent eandem unitatem numericam, sed unumquodque habet suam intra suam speciem. Gaeterum concretionem secundum significationem ejusdem formae non multiplicant, nisi multiplicentur subjecta, quia ipsae formae non sunt ex se concretum, seu suppositum, sed ratione subjecti cui inhaerent.

Ad secundam replic. : Quod substantiva multiplicantur per multiplicationem formarum, jam diximus intelligi per multiplicationem formarum, quae important secum suppositum; alias si suppositum manet unum, formae non multiplicantur nisi specificè, et secundum nomina significantia diversam speciem, non secundum concretionem numeralem. Quod multe magis currit de accidentibus, etiamsi substantive significantur, quia ipsa secundum se non ferunt suppositum, sed concretionem habent ratione sub-

jecti. Et ita minus requiritur ad multiplicationem concretam accidentis quam substantiae, scilicet sola numeratio suppositorum; ad multiplicationem autem substantiae requiritur multiplicatio suppositi et formae, seu potius formae ut ferentis secum suppositum. Neque multiplicatio accidit ex quocumque defectu, sed talis multiplicatio scilicet numerica ex tali defectu, scilicet quia non multiplicantur supposita.

De aequivocis, seu analogis duas regulas tradidimus lib. i Summul., c. vi. Prima : Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato, ut si dicas: Leo currit, stat pro leone vero, non metaphorico. Et intelligitur regula de analogis duorum conceptuum, ut sunt analogia attributionis, vel metaphorae. Quae regula habetur apud D. Thomam, in i, dist. ix, quaest. i, art. i, ad 2 : « Quando, inquit, aliquid dicitur absolute, intelligitur de eo, quod simpliciter est, sicut ens absolute dictum significat substantiam. » Secunda regula; Talia sunt subjecta qualia permittuntur a suis praedicatis. Quae etiam sumitur ex D. Thoma, q. vii de Verit., artic. v, ad 3, ubi inquit: « Quod aliquid simpliciter dictum intelligitur quandoque de eo quod posterius dicitur ratione alicujus adjuncti. » Et prima regula intelligitur de analogo per se sumpto sine aliqua restrictione, sive ex parte subjecti, sive ex parte praedicati; ratione enim unionis etiam subjectum restringit, ut si dicas: Pratum ridet, ly ridet stat metaphorice ratione unionis ad pratum. In secunda autem regula, cave ne ponatur distributio a parte subjecti; illa enim impedit alienationem, quae restrictio quaedam est, et sic in rigore est falsum dicere: Omne ens est Deus; omnis homo est pictus, quamvis ex modo loquendi et non ex rigore logico concedatur

haec propositio: Omnes reges Hispaniae sunt in ista aula, intelligendo de regibus pictis. Secundo observatur, posita alienatione in aliquo analogo ex particula adjuncta, ut in hac: Homo est pictus, ubi stat pro homine picto, non pro vero, sua contradictoria detur sic: Nullus homo pictus est pictus, ut servetur idem subjectum cum eadem alienatione, quia si sic non fieret, in illa distributiva impediretur alienatio a distributione, sicut etiam impeditur a negatione, ut cum dicitur: Homo non est pictus, ibi non applicatur, sed removetur alienatio, ut etiam in hac: Deus non generat, non restringitur ly Deus ad standum pro Patre, ut S. Thomas docet, i par., q. xxxix, art. iv, ad 3.

ARTICULUS III.

Quid et quotuplex sit analogia.

Difficultates de analogia, quae satis metaphysicae sunt, ita copiose et subtiliter a Cajetano disputatae sunt in Opusc. de analogia nominum, ut nobis locum non reliquerit quidquam aliud excogitandi.

Ergo communis et vulgata sententia est analogiam esse mediam inter puram aequivocationem et univocationem, eo quod res significata nec est omnino eadem, sicut in univocis, neque omnino diversa, ut in aequivocis, sed in se quidem diversa, proportionaliter autem et secundum habitudinem una, quod tanquam manifestum docet S. Thomas, ii Metaph., lect. m. Aliqui tamen recentiore* existimant analogia quidem distinguere ab Aristotele ab aequivocis a casu, sed simpliciter pertinere ad aequivoca, eo quod analogia est species quaedam aequivocationis, et ita oportet quod conservet genus illius, quod est habere ex parte rei significatae diversas rationes, et solum unum nomen. Unde

reducitur tota ratio analogiae, non ad rem significatam, quasi alia et alia non sit, sicut in aequivocis, sed ad causam significationis in nomine, quia scilicet habitudo unius ad alterum, vel ad plura, causa est quod nomen unius alteri applicetur. Et haec habitudo tunc analogia vocabitur, quando fuerit habitudo proportionis; si autem alia habitudo fuerit, dicitur aequivocum ad unum, sed non analogum.

Caeterum, licet verum sit quod si praecise attendamus significationem et graecismum illius nominis analogia, solum significat proportionem et ea quae ratione habitudinis proportionis unum sunt, qua ratione Philosophus, i Ethicor., et D. Thomas ibi, lect. vn, vocant unum secundum analogiam ea, quae sunt unum in habitudine proportionis, quae vero secundum alias habitudines unum sunt, vocant plurimum ad unum vel ab uno, et Cajetanus ipse Opuscul. cit., cap. i, solam analogiam proportionalitatis vocat veram analogiam, reliquas abusive, quod etiam observat Magist. Soto, super cap. de aequivocis, art. n, corollario i; tamen negari non potest quod ex usu scholae et sapientium analogia sumuntur generaliter pro his, quae nec pure aequivoca sunt, nec pure univoca, ex quacumque habitudine unitatem illam proportionalem et secundum quid habeant, ita quod ratio significata non sit pure diversa. Nam generaliter fatetur Aristoteles quaedam dari, quae nec aequivoce dicantur, neque univocae, et haec dicit D. Thomas analogice dici, ut constat praesertim ex iv Metaph., cap. i, lect. i, apud D. Thomam; vii Metaph., lect. iv, textu x; et xi Metaph., lect. hi; et xn, lect. iv, in fine; et quwst. ii de Verit., art. xi; et quaest. vii de Potentia, art. vn; et i p., quaest. xiii, art. vi. Et ipsam analo-

giam dividit S. Thomas in analogiam attributionis, et proportionalitatis, seu habitudinis plurium ad unum, vel ab uno, aut aliis similibus nominibus, quod eequivalent istis; ut constat praesertim ex illaqueest. ii de Veritate, art. xi; et vii de Potent., art. vn; et in i, dist. xix, q. v, art. ii, ad 4. Et loquitur de analogia condistincta ab equivocis simpliciter, quod sunt equivoca a casu. Et ratio est, quia ista omnia non significant res omnino diversas, sed aliquo modo unam, ergo aliquam differentiam habent ab «equivocis pure, et tamen nondum univoca sunt, quia non significant omnino idem. Quare ergo analogia non appellabuntur, ut ista differentia significetur?

Aliqui autem, ex eo quod analogia a nullis analogatis praescindunt, neque etiam a modis, seu differentis, sed in illis imbibuntur, ex parte rei nullam unitatem analogis tribuunt, sed solum in significatione vocis, ut P. Vasq., in tom. i p., disp. cxiv, cap. ii, et disp. cxxi, cap. ii. Gwterum illud primum nos admittimus, ut infr., art. v, ex D. Thoma et Cajetano probabitur. Sed secundum est omnino impossibile, quia est facere ens pure equivocum, quod toties negat Philosophus, ut quodst. seq., art. h, probabitur. Et propositiones, in quibus praedicatur ens vel esse, constat rebus ipsis convenire; nihil enim magis reale quam esse, vel ens a quo quidquid reale est dicitur realitatem habere, si habet esse; ergo esse in communi, in quo omnia realia entia conveniunt, non appellationem dicit, sed veritatem realitatis. Quomodo autem unitatem habeat ille conoeptus infra declarabitur.

Quare constat ex dictis quod analogia sunt quidem species equivocorum, quatenus non significant omnino idem, sicut univoca. Ceterum

distinguuntur ab equivocis a casu quia non significant pure diversa, sed diversa quod proportionaliter sunt unum. Neque hoc solum tenet se ex parte significationis, seu causae significationis, sed etiam ex parte rei significatur; nam si ex parte rei significatur non esset aliqua proportio et habitudo convenienti», ipsa significatio, seu applicatio ex parte significationis cum tali habitudine falsificaretur.

Ut ergo explicemus divisiones analogiae supponenda est ipsa communis ratio analogiae, deinde dividenda. Cum autem ex dictis constet analogia dici, quod rationem significant non omnino diversam, sed cum aliquali unitate, omnis autem unitas, in qua plura conveniunt, fundatur in convenientia, vel similitudine, aut identitate rerum, oportet discernere unitatem analogiam ab univoca ex parte diversae convenienti», seu identitatis unius ab altero. Dicuntur enim univoca convenire secundum unitatem simpliciter, seu convenientiam simpliciter, quia assimilantur in aliqua una natura, sive specifica, sive generica. Analogia vero dicuntur convenire secundum unitatem proportionalem, quatenus non sunt res habentes paritatem, seu similitudinem in aliqua natura, sed dicuntur esse idem proportionaliter, non, qualiter: quod significantius hispanice exprimitur: Es lo mismo ensu tarent#, quasi dicas in sua mensura, et in sua proportionem; dicitur enim proportio juxta D. Thomas, v. Ethic., lect. v, habitudo unius quantitatis ad aliam, quantitas autem habet rationem mensur»; et ideo unitas, seu convenientia proportionis est unitas commensurativa, seu juxta cujusque termini mensuram, non absolute. Univoca vero dicuntur, quod habent rationes absolute similes, id est, cum qualitate et pari-

tate ia aliqua natura; analoga vero, quae deficiunt ab unitate, seu convenientia absoluta, et solum habent convenientiam modo relativo, id est juxta proportionem, seu commensurationem. His suppositis, est duplex divisio analogorum. Prima est in analogiam proportionis et proportionalitatis. Analogia proportionis pluribus nominibus nominatur; solet enim etiam appellari analogia attributionis, eo quod ab uno principali solet fieri denominatio, seu attributio ad alia, ut a sanitate animalis fit attributio et denominatio ad urinam et medicinam, quae etiam dicuntur sana. Vocatur etiam analogia unius ad alterum, vel plurium ad unum, ob eandem rationem, quia ab uno fit denominatio ad plura. Denique vocatur etiam analogia proportionis, quia fit ratione alicujus correspondentiae, vel commensurationis inter plura; quae proportio aliquando est secundum determinatum excessum, ut proportio quae est inter vires hominis et pondus quod ferre potest, aliquando est sola habitudo correspondentiae sine determinatione, ut inter creaturam et Deum ex D. Thoma, vi de Poten., art. x, ad 9; et ii de Verit., art. xi. Analogia autem proportionalitatis vocatur etiam secundum comparisonem, eo quod fit secundum «quantitatem, vel comparisonem ipsarum proportionum; nam, ut docet S. Thomas, v. Metaph., lect. v, «qualitas in proportionibus vocatur proportionalitas.»

Definitur ergo analogum proportionis, seu attributionis : Quorum nomen commune est, ratio vero significata eadem est secundum terminum, diversa secundum habitudines ad ipsum ; sicut sanum dicit eandem rationem ex parte sanitatis, quae est in animali, diversas vero habitudines in urina et herba ad ipsam sanitatem animalis ut ad terminum.

Ita sumitur ex D. Thoma, xi Metaph., lect. m, ubi ista analoga sic definit, dicitque vocari analoga, quia proportionantur ad unum; et videri etiam potest Cajetanus, Opusc. cit., cap ii et m. Analogia proportionalitatis dicuntur : Quorum nomen commune est, ratio vero significata eadem secundum similitudinem, seu convenientiam proportionum. Ita sumitur ex D. Thoma, i Ethicor., lect. vii, et q. ii de Verit., art. xi; alique locis supra cit., et Cajet, nuper cit.

Verum est has species analogiae aliis nominibus exprimi a Div. Thoma ini, distinct, xix, quaest. v, artic. ii, ad 1; nam analogia proportionis, seu attributionis dicitur analogia secundum intentionem et non secundum esse, quia videlicet intentio illa, seu ratio, a qua denominatio fit, non est in omnibus analogatis secundum esse, sed in uno tantum, quod est magis principale. Analogia vero proportionalitatis vocatur ibi secundum esse et secundum intentionem, quia videlicet non parificantur analogata, seu non conveniunt in aliquo uno a quo habeant intentionem, seu denominationem, neque in aliquo uno, quod in omnibus habeat idem esse, sed oportet quod unumquodque habeat suam rationem intrinsecam diversam ab alio, sed aliquo modo proportionatam cum alio, sicut ens cum dicitur de substantia et accidente. Alia autem analoga, quae vocantur ibi secundum esse et non secundum intentionem, et a Cajetano et aliis vocantur analoga inaequalitatis, proprie analoga non sunt, licet apud physicum analoga dicantur, quia non conveniunt in materia, sicut corruptibile et incorruptibile, ut dicitur x Metaphys., textu v, quae tamen conveniunt univoce in ratione corporis vel substantiae.

Secunda divisio est analogias proportionalitatis in propriam et im-

propriam, seu metaphoricam. Propria est quando ratio significata per analogum invenitur in utroque analogato formaliter et vere, sicut ens invenitur in accidente et substantia. Metaphorica est quando ratio significata invenitur formaliter in uno et similitudinarie, seu per translationem in alio, sicut risus invenitur formaliter in homine, abusive in prato. Quae divisio non est praetermissa, sed asserta a D. Thoma, i Ethicor., lect. vn, ubi metaphoricam analogiam designat illis verbis : « Quia dicuntur secundum proportionem unam ad diversa subiecta, eadem enim proportionem habet visus ad corpus, et intellectus ad animam. » Et sic intellectus dicitur oculus similitudinarie, quia vere non est oculus, sed tanquam oculus. Et omne quod metaphorice et similitudinarie denominatur ab aliquo, non denominatur esse illud, sed tanquam illud, ut Christus non dicitur leo, sed tanquam leo; ideoque non retinent eundem conceptum in mente, licet habeant idem nomen, ut diximus in Summulis, quaest. vii, artic. ii. Nec ista nomina metaphoricae analogiae deservientia ex sua impositione analogae sunt, sed ex translatione et usu hominum sic circumloquentium et comparantium, ut accipiant unum tanquam aliud, ut magis infra manifestabitur, art. v. Unde neque proprie est species analogiae, sed quaedam comparatio unius ad aliud cum retentione ejusdem nominis; et sic abusive analogae dixit Cajetanus esse, cap. iii illius Opusc : et nos de illis tanquam de non propria analogis philosophati sumus, loco cit. Summularum.

Denique dividi solet analogia in analogiam duorum conceptuum, et unius conceptus, quod examinandum est infra, artic. v, ubi ostendimus quae analogae uno conceptu

concipi possint, et quae diverso.

Sed inquires : An transcendentia dicant aliquam speciem analogiae ab istis distinctam. Respond. : Aliquos ita existimare. Sed nos juxta Aristotelis et D. Thomae placitum, transcendentia quidem inter analogae numeramus, ut patet iii Metaph., lect. vm, cujus rationem fusiuse expendemus quaest. sequent, agentes de entis analogia, quia ipsae differentiae, in quibus transcendentia imbibuntur, ex ipsamet ratione transcendentali, non autem ex additione conceptus a transcendente distincti, diversitatem habent, et consequenter ratio transcendens aequae se habet ad unitatem et diversitatem ex suo conceptu, quod est non esse simpliciter unum. Gaeterum analogiam hanc transcendentium ad analogiam proportionalitatis propriae reducimus, vel attributionis, ut aliqui putant, sicut manifestabitur agendo de analogia entis quaest. seq.; eadem enim ratio est ac de ceteris transcendentibus. Et interim videri potest D. Thomas, i Ethic., lect. vii, ubi id asserit de bono, quod est unum ex transcendentibus; et i part., quaest. vi, art. iv; et qu. vii de Potentia, art. vii, ubi agit de ente; et aliis locis sup. citatis.

Dices : Ens dictum de Petro et Paulo, vel de duobus aliis individuis est transcendens, cum imbibatur etiam in eorum differentiis, et in omni eorum ratione, et tamen neque est proportionalitatis, neque proportionis, siquidem inter individua est omnimoda aequalitas; ergo falsa est doctrina. Respond. : Transcendens de se et per se ad plura extendi, quae et specie et genere differunt, respectu quorum analogum est, et sic non coarctatur ad illa tantum individua; respectu tamen illorum praecise analogum non est, licet transcendens sit, sed hoc est per accidens, quia non sumitur ra-

tio transcendens secundum se totam, sed cum restrictione ad duos inaequalitatem formalem non habentia, sed tantum materialem, quae non est diversitas inaequalis, et ideo secundum restrictionem ad illa non exercetur inaequalitas et diversitas simpliciter analogiae, licet transcendentia remaneat, sed restricte, et per accidens considerata, non secundum quod habet ex se.

ARTICULUS IV.

Explicantur conditiones horum analogorum.

Duae sunt principales conditiones in analogis attributionis et proportionalitatis, ex quibus aliae accessoriae pendent. In analogis attributionis, seu proportionis, ex multis conditionibus, quae illis tribui solent, illa est praecipua : Quod in principali analogato inveniatur forma intrinsece, in aliis vero extrinsece et per denominationem. Ex qua conditione sequuntur aliae tres, Prima : Quod forma analogica in istis debet esse una numero, utpote quae solum reperitur in uno analogato. Secunda : Forma principalis analogati debet poni in caeterorum definitione, quae ab illa denominantur. Tertia : Quod illa analogica non sunt unius conceptus, sed plurium habentium aliquam connotationem inter se, et non sicut aequivoca a casu. Quae omnes conditiones videri possunt in sano, respectu animalis et medicinae, vel herbae etc. Similes autem conditiones inveniuntur in analogis metaphoricis, quae etiam sunt plurium conceptuum et similia satis analogis attributionis.

In analogis autem proportionalitatis propriae, praecipua conditio est • Quod in omnibus analogatis intrinsece et formaliter invenitur aliqua ratio proportionis, secundum quam

assimilantur inter se modo proportionali. Ex qua sequuntur aliae tres conditiones oppositae conditionibus analogice proportionis. Prima: Quod ratio analogica non debet solum reperiri in uno analogato formaliter et in aliis per denominationem, sed in omnibus formaliter suo modo. Secunda : Quod non debet unum poni in definitione aliorum. Tertia: Quod possunt habere conceptum unum unitate imperfecta et secundum quid, quae dicitur unitas proportionalis, quae ex parte objecti se tenet.

Igitur circa duas praecipuas conditiones unde aliae pendent difficultas est: an ita sit quod necessario requirantur ad istas analogias constituendas. Aliqui enim recentiores censent in analogis attributionis posse salvari quod ratio significata non solum intrinsece sit in principali analogato, sed etiam in aliis analogatis, dependenter tamen ab illo primo analogato. E contra vero ad analogiam proportionalitatis dicunt semper requiri aliquid attributionis vel metaphorae. Et hoc sequitur ex primo, quia existimant analogiam attributionis dari hoc ipso quod una forma invenitur per prius in uno et per posterius in alio, etiam si intrinsece sit in utroque. Ita P. Suarez, disput. xxm Metaph., sect. hi, quem alii sequuntur; et videri potest Gabero, tract. iv, disp. ii, dub. iu.

Fundamentum primae partis est, quia in ente et aliis, quae secundum intrinsecam denominationem dicuntur de inferioribus, potest inveniri analogia attributionis, ergo illa conditio non est requisita. Antecedens constat primo ex D. Thoma, qui in bono et vero analogiam attributionis agnoscit respectu divinae veritatis et creatae, ut patet in i p., quaest. xvi, art. vi; et qu. vi. art. rv; Et idem de ente respectu Dei et creaturarum docet, i Contra Gentiles, c.

xxxii; et quod dicatur de Deo et creaturis, substantia et accidente per prius et posterius, quod est proprium analogiae attributionis, docet q. ii de Ver., art. n. Secundo, quia definitio analogiae attributionis non requirit nisi quod analogata dependant ab uno primo et principali, non vero quod extrinsece sit in illis et denominative. Dicit enim definitio, quod analogata attributionis sunt eadem secundum terminum, et diversa secundum habitudinem ad illud. Unde ergo habetur quod haec habitudo debeat esse secundum formam extrinsece in aliis et intrinsece in uno se habentem. Tertio apparet manifeste in hoc analogo sanum, quod est analogum proportionis respectu animalis et herbae, et tamen in herba non est denominatio extrinseca, sed respectus intrinsecus ipsa ratio, qua denominatur sana; fundatur enim ille respectus in aliquo intrinseco, scilicet in efficientia sanitatis, ut sumitur ex D. Thoma, i p., q. xvi, art. vi.

Fundamentum vero alterius partis est primo ex D. Thoma, qui generaliter docet in omnibus analogis neesse esse quod omnia dicantur per respectum ad unum, et quod illud unum ponatur in definitione omnium, ut patet, i part., q. xiii, art. vi; et q. xvi, artic. vi; sed hoc est proprium analogiae proportionis vel metaphoricae; ergo illa necessaria est etiam ad analogiam proportionalitatis. Secundo, quia proportionalitas absolute loquendo potest inveniri in univocis: possumus enim dicere quod sicut se habet homo ad suum esse animalis, ita et equus ad suum, et tamen hoc non excludit univocationem; ergo ut illam excludat et constituat analogiam requiritur praeter comparisonem proportionalem, etiam aliqua dependentia in uno analogato respectu alterius; ubi autem unum analogatum

est principalius, et alia minus principalia ab eo dependent et denominantur, ibi est analogia attributionis, aut metaphoricae, tollens ne in proportionibus, seu comparisonibus sit omnimoda aequalitas, quae ipsi analogiae opponitur directe.

Nihilominus quoad utrumque oppositum tenendum est. Et quoad primam partem dicimus analogiam attributionis, et similiter metaphoricam, quae illi valde affinis est, quantum ad formam analogice denominantem, necessario debere esse in uno intrinsece, in aliis extrinsece et denominative; possunt tamen in illis analogatis minus principalibus praerequiri aliqui respectus intrinseci, non quibus denominentur analogice, et sub forma analogica constituentur, sed quibus respiciant illud principale analogatum, ut deinde denominentur extrinsece ab illo analogice. Ita sumitur ex D. Thoma, qui utrumque docet. Nam quod forma analogica in istis analogis attributionis debeat tantum inveniri intrinsece in uno, et denominative in aliis, constat ex i-ii, q. xx, art. iu, ad 3, et i p., q. xvi, art. vi; et iv Met., lect. i; et n Met., lect. iii: ubi ponit formam debere inveniri in uno analogatorum tantum secundum propriam rationem, a quo alia denominantur; ergo sentit non inveniri formaliter in omnibus, siquidem dicit in uno tantum inveniri secundum propriam rationem, et esse unum numero quod aliis formaliter non communicatur. Quod vero analogata minus principalia aliquid intrinsecum habeant, non quo analogice denominentur, sed quo intrinsece respiciant principale analogatum, constat ex eodem D. Thoma, i p., q. xvi cit., art. vi, dum dicit: « Quamvis sanitas non sit in medicina et urina, tamen in utraque est aliquid, per quod hoc quidem &oit

illud autem significat sanitatem. » Igitur secundum D. Thomam forma denominans analogice non est nisi una numero tantum, quae est in uno analogato, id est in principali, et similiter datur aliquid in istis analogatis, quae respiciant principale analogatum, ut deinde ab ejus forma denominentur; sicut in herba virtus efficiendi sanitatem non denominat sanam, sed sanitatem respicientem, et in urina ratio significandi sanitatem denominat significantem, non autem sanam, nisi per sanitatem animalis extrinsecam.

Et ratio hujus est quia, si in utroque analogato sit forma intrinseca denominans, non denominabitur tale per formam in alio existentem, sed per eam, quam in se habet intrinsece, et sic non indigebit attributione extrinseca alterius denominari, quod est destruere analogiam attributionis. Quod explicatur amplius, quia si in utroque analogato est intrinsece forma denominans, licet in uno principalius et perfectius, vel utraque forma est similis et identice una, vel proportionaliter una, vel omnino diversa. Si omnino diversa resultabit aquivocum, non analogum. Si omnino similis et ejusdem rationis, erit univocum. Si proportionali modo una, et in utroque analogato intrinsece invenitur, nihil illi deest ut sit analogum proportionalitatis, ut ex eorum definitione constat. Ergo ut detur analogia attributionis ab istis distincta debet fieri denominatio, non per formam in singulis intrinsece, et in aliis dominantem extrinsece, sicut sanitas intrinsece est in animali, in herba autem, vel medicina non datur intrinsece forma sanitatis, sed extrinsece.

Quoad secundam partem sumitur etiam fundamentum ex D. Thoma, et ex ratione. Ex D. Thoma, quia

omnino distinguit analogiam proportionalitatis ab analogia attributionis et metaphora, ut patet in quaest. ii de Verit., artio, xi; et i Ethic., lect. vn, in fine. Imo in quaestione vn de Potentia, artic. vn, fatetur quod, etiamsi per impossibile in Deo et creaturis esset bonitas ejusdem rationis (id est una non derivata ab alia), ex diversa habitudine adesse adhuc impediretur univocatio. Quare remota omni attributione, seu denominatione extrinseca et metaphorica adhuc datur locus analogi», et impeditur univocatio propter diversum modum essendi in Deo et creaturis. Et in i, distinet, xix, quaest. v, artic. n, analogia secundum esse et intentionem, quae sunt analogia proportionalitatis, dicit in analogatis debere intrinsece reperiri. Et in m Metaph., lect. vm, ens et reliqua transcendentia amittunt rationem generis et univocationis ex eo quod in differentiis ipsis imbibuntur, ut artic. sequent., et quaest. sequent, latius ponderabimus: ergo sino ulla ratione metaphorae aut attributionis salvatur vera analogia, siquidem in transcendentibus nec attributio est, nec metaphora, alioquin transcendentia non essent.

Ratio vero hujus facillima est, quia licet in his, quae omnimodam et univocam similitudinem habent, fieri possit comparatio proportionis et aequalitatis, sicut dici potest quod sicut homo est animal, ita et equus, tamen ibi non est sola unitas talis aequalitatis et proportionis, sed alia major, nempe similitudinis univocae, super quam fundata unitas proportionis univocationem non tollit. Ceeterum quando sola unitas proportionum invenitur, et non omnimoda similitudo, quantumvis inveniatur fieri secundum formas intrinsecas, non poterit constituere univocationem, quia non est unitas simpliciter

et omnimoda, ergo aliqua unitas minor univoca et secundum quid, et haec est analoga; sicut cum facimus proportionis comparisonem inter cor in animali et fundamentum in domo, et utrumque nomine principii nominamus, quo non significatur aliqua una natura, seu similitudo omnimoda utrobique participata, sed uniuscujusque formae proportio, ut sicut se habet cor in animali, ita fundamentum in domo; atque adeo aliquam unitatem retinent ista duo in ipsa ratione principii, sed non unitatem, seu similitudinem rerum, sive naturarum, sed solum proportionum; ergo datur analogia sine aliqua attributione, seu metaphora per solam unitatem proportionalem, quando videlicet haec non habet adjunctam aliam unitatem similitudinis et convenientiae, super quam fiat comparatio proportionum, sed ipsam nudam proportionis comparisonem, et per formam intrinsicam in utroque, non denominatione, vel metaphora sumpta ab eo quod existit in uno tantum; vere enim et non metaphorice cor est principium, et fundamentum est principium, et tamen analogice cor et fundamentum nomine principii nominantur. Et similia inveniri in transcendentibus, in quibus univocatio non datur art. seq. et quaest. seq., ostendamus.

Ad fundamenta opposita pro prima parte respondet. Ad D. Thomam dicimus: Illis analogatis attribuere analogiam proportionis secundum unam considerationem, sed non negare analogiam proportionalitatis secundum aliam. Unde in ipsa quaest. vi, i part., art. iv, ad 3, ubi dicit omnia dici bona a bonitate divina exemplariter et efficienter, addit: « Unumquodque dici bonum similitudine bonitatis divinae sibi inherente, quae est formaliter sua bonitas denominans ipsum. » Sentit

ergo S. Doctor analogiam bonitatis ad Deum et creaturam secundum intrinsicam formam in utroque dici, non ratione attributionis et metaphorae. Et expresse in i Eth., lect. vii, in fine, dicit analogiam boni magis dici secundum bonitatem inherentem rebus; et hanc analogiam praefert aliis, quae ibi anumeraverat secundum proportionem, seu attributionem. Non ergo analogiae secundum attributionem D. Thomas attribuit quod dicatur secundum formas inherentes, sed magis analogiae proportionalitatis, licet eisdem analogatis possit secundum aliam considerationem analogia proportionis convenire.

Quod si inquiras: Quomodo ista duplex analogia possit eidem convenire, v. g. enti, cum habeant condiciones omnino oppositas, siquidem analogia proportionis dicit quod forma sit intrinsicè in uno, et extrinsecè in alio, analogia proportionalitatis, quod sint intrinsicè in utroque, ens autem intrinsicè est in omnibus analogatis, non in uno solum et denominative in aliis. Respond.: Non dari utramque analogiam formaliter, sed alteram virtualiter: nam ens intrinsicè solum invenitur in omni analogato; est tamen fundamentum ut si per impossibile creatura, verbi gratia, non esset intrinsicè ens, vel accidens, per attributionem et denominative esset ens, quia creatura est ens ab alio, et accidens in alio. Et sic conciliabis diversa loca S. Thomae. Nam i parte, q. xvi, art. vi, analogiam attributionis agnoscit inter veritatem creatam et increatam, licet non omnino absolute. At vero in q. ii de Verit., art. xi, solum analogiam proportionalitatis agnoscit inter Deum et creaturam, quia videlicet de facto intercedit analogia proportionalitatis, quia est secundum intrinsicam participationem, et tamen quia participatur

et derivatur id quod est in creatura a Deo, ut a principali analogato, est sufficiens fundamentum ut, si deesset intrinseca denominatio, per solam attributionem et denominationem diceretur tale, quatenus aliquid Dei est.

Instabis: Inter substantiam et accidens perpetuo agnoscit Philosophus analogiam attributionis, sicut bonum ad animal et ad medicinam, ut patet in iv Met., c. i; et vn Met., cap. i, et cap. iv; et ibi Q. Thomas; et in eadem q. ude Verit., art. xi: ergo saltem respectu istorum datur de facto analogia attributionis cum participatione intrinseca de facto. Resp. ex D. Thoma, iv Metaph., lect. i: « Quod omne ens dicitur per respectum ad unum primum, sed hoc primum non est efficiens vel finis, sicut in praemissis exemplis de sano et medicina, sed est subjectum. Ab eo autem quod se habet ut primum per modum subiecti, non fit attributio per denominationem extrinsecam sicut a fine et efficiente, sed per inhaerentiam formae.

Ad secundam prob. principalis argumenti. Resp.: Quod hoc ipso quod analogia attributionis solum habent habitudinem ad aliquem terminum, a cuius attributione denominantur ut ab extrinseco termino, non possunt per intrinsecam rationem denominari.

Ad tertiam prob. resp.: Quod herba habet intrinsece relationem ad sanitatem propter virtutem sanandi, et ideo intrinsece dicitur respiciens sanitatem, sed non intrinsece denominatur sana; et sic sanitas in animali habet rationem formae, respectu herbae rationem termini extrinsece dominantis.

Ad fundamenta pro secunda parte. Ad primum ex auctoritate S. Thomae, resp.: Quod in illa universaliter loquitur S. Thomas non de om-

nibus analogis absolute, sed restrictive de analogis attributionis tantum, quia in illo loco i p., q. xm, agit de analogia magis dialectice, quam metaphysice, scilicet ut tenet se ex parte nominum, non ex parte rerum (de nominibus Dei ibi agebat); sicut autem ad analogiam metaphysice attenditur inaequalitas ex parte rerum, ita in analogia dialectice considerata attenditur inaequalitas in modo significandi et nominandi. Quod patet ex ipsis exemplis, quae S. Thomas adducit de sano respectu animalis et urinae, et de his quae metaphorice dicuntur de Deo et creaturis, in quibus principaliter invenitur ratio significata in creaturis. Loquendo autem de aliis perfectionibus Dei, quae etiam in creaturis intrinsece inveniuntur, ut esse bonum, esse sapientem, etc., dicit quod ex parte rei significatae per prius dicuntur de Deo, quia ab ipso in creaturas manant, non autem dixit quod per respectum ad Deum ut extrinsece dominantem dicuntur. Non ergo voluit in his similiter intelligi regulam antea universaliter positam, quasi in omnibus analogis omnia dicantur per respectum ad unum primum, a quo denominantur, sed id solum pro analogis attributionis voluit intelligi. In loco autem ex q. xvi, non loquitur universaliter de omnibus analogis, et sic non cogit.

Ad secundam prob. dicitur quod comparatio proportionum seu proportionalitas, si solum fiat ad explicandam comparisonem similitudinis omnimodae, non tollit univocationem; sed quando aliam unitatem et convenientiam non supponit, nisi proportionalem, tunc est analogia. Unde per hoc quod proportionalitas exerceatur in univocis, non probat argumentum quod non constituat analogiam, licet intrinsece forma sit in utroque

analogato, si aliam unitatem majorem quam proportionalitatis non supponat.

ARTICULUS V.

Utrum in analogis detur unus conceptus ab inferioribus praecisus.

Hoc est praecipuum et difficilius ad intelligendum in analogis, in quo eorum unitas, quae ipsa secernit ab aequivocis, sed ad univoca non pervenit, explicatur. Et loquimur de conceptu praeciso, vel segregato ab inferioribus, quia in inferioribus constat esse plurificatum; unde nisi segregetur ab illis, unitatem non habet, et sic non potest inquiri de unitate conceptus analogi, nisi inquiratur de praecisione illius ab inferioribus. Ista autem unitas fundatur in convenientia, et secundum diversum modum convenientiae sumitur diversa unitas. In univocis autem datur convenientia et unitas uno modo, scilicet per unitatem simpliciter; in analogis autem, quia est unitas secundum quid et proportionalis, vel secundum habitudinem et comparisonem, non eodem modo in omnibus invenitur, et ideo oportet singillatim illa distinguere, et modum suum unitatis unicuique assignare.

Dico ergo primo : Analoga attributionis, et analoga metaphorica non possunt habere unum conceptum communem, neque objectivum, neque formalem, sed plures, cum unitate tamen comparisonis et connotationis, quo solo differunt a pure aequivocis. Et haec est ratio cur ista analoga vocari soleant plurium conceptum, ut a M. Soto, in hac q. de aequivocis et analogis, et ab aliis Thomistis.

Ratio hujus est: Quia unitas horum analogatorum non consistit in aliquo, quod intrinsece reperiatur in

omnibus, sive absolute et simpliciter, sive respective et proportionaliter, seu suo modo; sed consistit in ordine unius vel plurium ad unum terminum, a quo recipiunt denominationem, quia ad illum habent connotationem, vel habitudinem. Talis autem unitas, cum sit unitas ordinis et habitudinis unius vel plurium ad aliud, necessario exigit plures conceptus illi ordini adjunctos, et ad talem connotationem et habitudinem exercendam necesarios. Et manifestatur hoc amplius, quia talia analoga, ex sua primaria impositione, analoga non sunt, sed ex translatione et usu hominum, quod insinuavimus in Summ., q. vi, de supposit., art. n ; sed ibi ad plenum non explicavimus, quia locus non erat, ideoque diximus non esse vera analoga in translationibus et metaphoris, sed nomina ipsa propria assumi ad metaphorice translationem. Et vere ita est, quia ista analoga attributionis et proportionalitatis, metaphorice non sunt talia ex impositione sua, ut bene notat M. Soto super cap. de aequivocis, q. unie., art. n, corollar. 2, sed ex translatione et usu hominum; nam nomen sanum, et nomen risus, et nomen leo, et similia multa ex sua impositione sunt univoca, et significoant directe formalem sanitatem quae est in animali, et risum qui est in homine, et leonem verum. Ex usu autem hominum, qui faciunt comparisonem unius ad aliud propter similitudinem, aut connotationem quam dicunt, nomen unius applicatur alteri, sub quo comparisonem, aut connotationem quasi occultat, et circumlocutione explicant. Sed tale nomen non habet pro significato etiam secundo rem illam, qua sibi comparatur, et ad quam per metaphoram transfertur, sed solum habet pro significato, id est talis res

potest comparari, et habitudinem dicere ut ad terminum. Ex eo autem quod possit esse terminus comparationis, vel habitudinis aliorum non significat omnia illa directe, aut indirecte ex impositione, aut naturali repraesentatione conceptus; sed nomine illo abusive utimur ad illa nominanda, quae sibi comparantur, sicut videntes medicamentum vel cibum conducere ad sanitatem, quae est in animali, vocamus cibum sanum, et videntes pratum floridum esse causam laetitiae, dicimus illud ridere, et videntes Christum habere fortitudinem ad instar leonis, vocamus illum leonem.

Quod S. Thomas expressit i p., q. xiii, art. vi, dicens : « Quod nomen leonis dictum de Deo, nihil aliud significat, quam quod Deus similiter se habet ut fortiter operetur in suis operibus, sicut leo in suis. » Unde patet quod conceptus leonis, ut correspondet nomini leo, quod est univocum, non potest extendi ad significandum Deum, vel aliud quidpiam quod leoni comparetur, quia leo solum se habet ut terminus illius comparationis et assignationis, non ut habens Deum pro significato minus principali; ideoque monuimus in citato loco Summarum, quod quidquid sit analogum, quae vere analogae sunt, significant secundario analogata minus principalia, tamen etiam in ipso nomine univoco danda est suppositio impropria, quando transfertur ad significandum aliud. Ubi cum praecisione et brevitate haec doctrina tradita est, quia impropria suppositio, et metaphorica analogia (idem enim sunt) alicui nomini univoco convenire possunt, quod ex sua impositione, aut directa significatione aliquid univocum significat, translativae autem ad aliud extenditur; sicque conceptus leonis, v. g., nec directe, nec indirecte significat

Christum, sicut analogae, quae ex sua prima significatione aut impositione talia sunt, significant sua analogata minus principalia; nomen autem leo ex sua impositione univocum est, et sola translatione applicatur Christo. Quare istae analogae non possunt reduci ad unum conceptum, quia solum habent unitatem comparationis et connotationis, quae plures conceptus exigit, licet ad unum terminum comparentur. Et in hoc fundatur quod istae analogae per se sumptae, id est relictae suae impositioni, et remota alienatione, stant pro famosiori significato, quia redeunt ad univocationem.

Dico secundo : Analogae proportionalitatis propriae possunt habere conceptum unum respectu omnium analogatorum inadaequatum et imperfectum, nec praescindentem ad inferioribus per aliquid quod in potentia illa includat et actu excludat, sed per aliquid quod actu non explicet, actu autem includat seu implicet. — Ita sumitur ex Cajetano in brevi quodam Opusculo de Conceptu entis, et in Opusculo de analogia nominum, c. iv; et Ferrar. i Cont. Gent., c. xxxiv; et communiter Thomistae. Et loquimur tam de conceptu objectivo, quam formali; utrumque enim sibi ad invicem correspondet, tanquam repraesentans et repraesentatum. Fundamentum huius est, quia plerumque intellectus audiens nomen analogum, v. g. ens (quod seq. quaest. ostendemus analogum esse), colligit se ad unum conceptum, nec in plures dividitur, quod signum est, quasi a posteriori et ex inductione, unum conceptum habere posse; et de illo ente dicimus quod ejus passio est unitas et bonitas, etc.; ergo unum quid esse debet, alioquin quomodo unitas esset ejus passio? quomodo de illo tanquam de uno objecto tractaret metaphysica, demonstraretque pas-

siones? A priori autem ea ratio est, quia in his analogatis invenitur sufficiens fundamentum ad formandum unum conceptum, quia convenientia analogatorum non est in respicientia ad unum terminum, vel connotatione ad alterum, quae connotatio aut respicientia exigit plura inter quae talis respicientia et connotatio exercetur, sed est convenientia in modo habendi formam, quia quodlibet analogatorum habet formam suam non eodem modo, sed proportionaliter, et in se tanto; est ergo ibi aliquid quod terminare possit unum conceptum, scilicet illa convenientia proportionalis in aliquo quod intrinsece convenit, quod non exigit explicationem plurium conceptuum. In summa, hoc analogum non debet habere conceptum omnino diversum, sicut aequivoca a casu, alias analogum non esset; ergo aliquam unitatem. Non unitatem comparisonis et connotationis ad unum, sic enim esset analogum attributionis, quod exigit plures conceptus; ergo unitatem alicujus convenientiae solum in modo habendi formam suam; unitas autem convenientiae unico deservit conceptui.

Quod vero conceptus ille unus sit imperfectus et inadaequatus, et non ita praescindens ab inferioribus quod maneat in potentia ad illa, et sit contrahibilis per additionem conceptus differentiatis, ex eo deducitur quia sic esset conceptus univocus. Nam animal ideo est univocum ad omnes species, quia concipitur ita unum in actu, quod differentias dividentes solum habet in potentia, et per earum additionem dividitur. Ergo analogum quod talem unitatem non habet, sed secundum quid, non debet solum in potentia includere diversitatem inferiorum, sic enim in actu simpliciter maneret unum, quod est esse-

univocum, et solum in potentia multiplex, seu diversum. Ut ergo non maneat simpliciter unum, actu debet includere diversitatem, licet actu non explicet illam. Item analogum hoc, et praesertim transcendens, includuntur in differentiis, et in eis imbibuntur, non vero solum per additionem earum extrinsecam contrahuntur, sicut univoca. Ergo ex ipso analogo provenit non solum unitas et convenientia, quae est in inferioribus, sed etiam differentia et diversitas, cum non fiat divisio per aliquid extraneum, in quo ipsum transcendens non includatur. Si ergo adaequatus et perfectus detur ejus conceptus, explicans totum quod est in analogo, non solum unitatem, sed etiam diversitatem repraesentabit. Quando ergo sub sola unitate concipitur, inadaequate et imperfecte concipitur, non explicando totum quod illi convenit actu.

Sed quia aliqui difficile intelligunt quomodo possit ille conceptus implicite solum continere diversitatem inferiorum, et tamen in actu includere, siquidem tunc conceptus videtur continere in actu quando actu repraesentat, tunc autem in potentia, quando non repraesentat aliquid actu, sed indiget alio conceptu superaddito ut repraesentatio fiat; ideo observandum valde est id, quod maxime servit pro conceptu analogiae explicando, et transcendentium, et divinorum attributorum: quod praecisio, seu distinctio, vel abstractio intellectus potest dupliciter fieri. Uno modo simpliciter unum segregando ab alio per conceptum, ita quod non includat illud a quo separatur, sed fiat distinctio per inclusionem unius et exclusionem alterius, sicut cum separatur animal ab homine. Alio modo praecisio non fit simpliciter, nec per exclusionem unius rationis ab alia,

sed penes magis confusum vel explicitum de eadem re, quod non variat res conceptas, sed modos concipiendi, sicut res visa a longe in confuso, vel prope cum distinctione non variat res visas.

Et istae abstractiones melius cognoscuntur per suum oppositum, quod est contractio. Quando enim conceptus aliquis abstractus, v. g. animal, vel homo, indiget ut contrahatur additione alicujus extranei, id est, de quo illud abstractum non praedicatur, tunc illa abstractio facta est per exclusionem hujus contrahentis, sicut animal indiget ut contrahatur rationali, de quo animal non praedicatur, ista contractio fit per additionem, et consequenter abstractio ab illo per exclusionem. Quando vero conceptus abstractus non indiget ut contrahatur additione alicujus extranei, sed aliquo de quo ipsum abstractum praedicatur, talis abstractio non fit per exclusionem illius, sed per non explicationem ejus, licet actu illud includat, in confuso tamen; sicut ens ut contrahatur ad substantiam, vel accidens, aut vivens, aut corpus indiget aliquo, quod etiam est ens, et de quo praedicatur ens, et consequenter non est extraneum ab ente, talis contractio non fit per additionem, et consequenter abstractio entis non per exclusionem, sed solum per non explicationem inferioris, includendo tamen illud actu in confuso.

Ex quo colliges primo : Distinctionem attributorum in Deo, et praecisionem analogorum et transcendentium non fieri proprie per abstractionem a rebus diversis, sed penes diversam explicationem, vel confusionem ejusdem conceptus. Unum enim attributum non potest a suo conceptu excludere aliud, ita ut in potentia remaneat ad ipsum, et per additionem sit perfectibile ab

eo, cum sit actus purus et ita omnem potentialitatem excludat. Quare conceptus divinae misericordiae, in quantum est misericordia divina et actus purus, necessario includit actu, non in potentia, justitiam; sed quia non explicat mens nostra in illo conceptu totum quod est ut divinum, sed ut misericordia in Deo, distinguitur a justitia non per separationem, sed per non explicationem. Et similiter transcendentia, ut ens, quia dicunt rationem, quae in ipsis differentiis et modis imbitur, quia omnia entia sunt, ideo non potest separari conceptus entis in communi ab aliquo, quod ens sit extraneum, sicut segregatur animal a rationali et ab extraneo sibi, in quantum animal est, sed separatur conceptus entis a suis contrahentibus per hoc quod in confuso et non explicite cognoscuntur ea, quae divisa sunt in inferioribus. Et haec est doctrina D. Thomee, quando docet quod ens non potest contrahi per additionem, sed per modos explicantes et exprimentes aliquid, quod nomine entis non exprimitur, ut patet, q. i de Verit., art. r, et similiter in i, dist. xxii, q. i, art. iii, ad 2. Et ex Philosopho docet, in vii Met., text. xvi, lect. ult. : « Quod ens non exspectat aliquid additum ut fiat hoc, id est substantia, vel quantum, vel quale, sed statim a principio est substantia, vel quantitas, vel qualitas, etc. » Et istimet modi contrahentes ens, quantum ad rationem entitatis conceptus entis sunt, quantum ad expressionem modificationis diversi sunt.

Secundo sequitur quomodo reducatur ad unitatem ille conceptus analogus per hoc precise quod confuse respiciat analogata, et per hoc contrahatur et multiplicetur, quia respicit illa explicite. Nam unitas illa analogi non est unitas ali-

cujus tertii, quod tanquam forma seu ratio superior maneat una et contrahibilis per inferiora; quia si illud quod in communi accipitur est unum in se abstractione ipsa formatum, et est contrahibile per additionem contrahentium, vel ista contrahentia et dividenda in actu includit, vel in potentia. Si in potentia, habet conceptum in se unum, et in potentia ad plura, quod est univocum. Si vero actu includit ipsa contrahentia, quae per additionem dividunt et contrahunt, remanebit conceptus ille divisus et contractus actu; quomodo ergo abstractus et unus? Non ergo quaerenda est unitas et diversitas in analogis per hoc quod in aliqua forma una communi abstracta adunentur, ibique intelligantur adesse actu ipsa contrahentia, sic enim maneret illa ratio actu abstracta et contracta. Ergo aliter sumenda est unitas, scilicet non quia forma una seorsum sumatur, et deinde differentiae illi adveniant, sed quia per modum confusionis ipsa analogata sumuntur non exprimendo ipsa distincte, sicut quando a longe videmus multitudinem, nec discernimus aliquid sigillatim, sic multitudo analogatorum confuse attacta est unitas analogi, explicite vero est diversitas. Nec ille conceptus communis est conceptus ipsius proportionis, quatenus proportio habitudo et relatio est, sic enim esset conceptus cujusdam relationis; sed est conceptus illius quod proportionem fundat, quatenus confuse accipitur, et non explicite in diversis; v. g. os et spina confuse accipiuntur, si cognoscantur secundum rationem sustentandi carnes; substantia et accidens confuse accipiuntur, si cognoscantur ut habens esse; fundamentum et cor, si cognoscantur ut habens principium et dans originem.

Dices: Cur non dicetur quod ille

conceptus sustentandi carnes, habendi esse, ducendi originem sit simpliciter unus, quia noster per rationem talis modi sustentandi carnes, vel habendi esse contrahatur? Respond.: Quod non significatur illo conceptu una forma, quae simpliciter sit una in ratione et quidditate formae, sed in modo habendi, quod est suo modo et proportionaliter esse tale, non simpliciter; sicut ratio principii in fundamento et in corde non dicit formam aliquam constituentem rationem fundamenti et cordis, sed omnino diversas formas, suo tamen modo habentes rationem principii. Ens autem ulterius non est una forma, quia est transcendens et imbibitur in differentiis, et sic non minus est ratio, seu principium diversitatis quam unitatis, quod est non esse formam unam simpliciter, sed partim eandem, partim diversam, ut q. seq. dicetur.

Ultimo intelligitur quomodo conceptus iste analogi proportionalitatis possit supponere pro quolibet suorum analogatorum, non vero conceptus analogi attributionis, vel proportionalitatis metaphoricae. Quia ille conceptus primae analogiae respicit omnia analogata sub unitate confusionis in habendo proportionalem unitatem in suis formis, non explicando earum diversitatem; unde illi conceptui unumquodque analogatum potest reddere suppositum, quia ibi continetur ut habens proportionali modo talem formam; et sic ens supponit pro substantia dicendo: Ens subsistit, et pro accidente dicendo: Ens inhaeret, quia confusio illa entis determinatur per ly subsistit, vel per ly inhaeret. At vero in analogis attributionis, seu metaphorae, cum sit directe conceptus univocus, translativus in voce accommodatus ad alia, non potest conceptus ille in mente significare illa aliena ut supposita suae formae,

sed illa significantur diverso conceptu cum connotatione ad se ; et ideo quia solum se habet ut terminus habitudinis et connotationis, indiget alio conceptu ad supponendum pro eo quod connotat se, et respicit se ut terminum habitudinis, eo quod suppositio non sit pro eo quod connotatur quasi in obliquo, sed quod directe significatur ut contentum in se, et ut quod.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur ad probandum analogia attributionis posse habere unum conceptum. Nam ubicumque reperitur similitudo et convenientia plurium, potest unus conceptus de tali convenientia formari, diversus ab eo in quo est disconvenientia et diversitas; sed analogata attributionis habent aliquam convenientiam et similitudinem; ergo possunt habere unum conceptum. Major constat, quia non aliunde accipit intellectus unitatem conceptus communis, quam ex convenientia et similitudine multorum, relinquendo id quod est dissimilitudinis, et accipiendo quod est convenientiae. Minor constat, quia illa analogia non sunt omnino diversa, alioquin essent aequivoca; ergo habent aliquam similitudinem, licet cum diversitate. Quid ergo prohibet separare intellectum id quod similitudinis est, et unico conceptu repraesentare, relinquendo quod est diversitatis, sicut facit in aliis analogis proportionalitatis propriae?

Confirm.: Quia hoc analogum vere et proprie est universale respectu suorum inferiorum, ergo unum in multis et abstractum a multis ; non ergo includit illa multa, vel si includit universale non est.

Respond.: Quod ubi est similitudo est unitas conceptus juxta modum

similitudinis et convenientiae. Si similitudo fuerit simpliciter et absolute, etiam unitas abstracta simpliciter erit unitas. Si similitudo fuerit secundum quid et proportionalis tantum, non poterit unitas purificari ab omni diversitate, sed erit partim idem, partim diversum, qualis est unitas proportionalis, non idem simpliciter, esset enim univocum. In analogis autem attributionis et metaphoricis adhuc invenitur minor similitudo, quia solum habent convenientiam non in aliqua forma, quam participant, sicut univoca, non in modo habendi formas suas proportionaliter, sicut analogia proportionalitatis propriae, sed in unitate termini, quem respiciunt, vel quem connotant extrinsece, et a tali connotatione et habitudine, seu comparatione denominantur. Unde non differunt ab aequivocis puris in hoc quod habeant unum conceptum, habent enim plures, sed quia sub aliqua una habitudine, vel comparatione, aut connotatione illos conjungunt, aequivoca enim totaliter disjungunt.

Ad confirm. respondetur: Quod analogum est universale secundum quid, sicut est unum secundum quid et abstractum secundum quid, non excludendo inferiora, sed tantum non explicando, sed confuse accipiendo et imperfecte ; et sic suo modo est unum in multis, et habet inferiora, et est superius, scilicet secundum quid, et ratione explanationis vel confusionis eorundem analogorum, ut diximus.

Instabis: Potest analogum esse objectum simpliciter unius scientiae, sicut ens Metaphysicae; ergo simpliciter est universale et simpliciter est unum. Respondetur: Quod sicut habet unum conceptum formalem, ita et unam scientiam. Stat enim bene quod sit unitas secundum quid in esse entis, in ratione autem for-

mali repraesentabilis sit unum simpliciter in esse objecti, quatenus est repraesentabilis illa confusio entis unica specie, et unico lumine illuminabitur illa connexio entis cum suis passionibus.

Secundo arguitur: Conceptus analogi sumpti in communi, nullo modo repraesentat analogata inferiora, neque modos contrahentes; ergo nullo modo includit illa, sed separat per exclusionem. Consequentia patet, quia praecisio intellectus etiam exclusiva fit solum per repraesentationem unius in conceptu, et non alterius: quidquid ergo non repraesentat excludit et praescindit. Anteced. prob.: Quia vel illud analogum habet plures conceptus, vel unum. Non plures, quia loquimur de analogo proportionalitatis propriae, quod est analogum unius conceptus, ut admittimus. Si unum, ergo in ullo uno conceptu non repraesentantur plura, verbi gratia, substantia, quantitas, qualitas, etc., immediate et per se, sic enim daretur aequivocatio in mente, id est repraesentatio plurium, ut plura sunt. Et secundo sequeretur quod quando facio hanc praedicationem: Lapis est ens; homo est ens, si ex parte praedicati conceptus entis includit actu omnia analogata, scilicet substantiam, quantitatem, etc., sensus esset: Homo est substantia, quantitas, qualitas etc., quod quam sit absurdum satis palet. Et tertio sequeretur illo conceptu actu contineri et repraesentari infinita, quia infinita sunt analogata entis.

Gonfirm.: Vel in illo conceptu uno et imperfecto continentur omnia analogata tamquam quoddam aggregatum, vel tamquam quoddam disjunctum ex illis, vel unum ut contentum in alio, et assimilatum illi. Hoc ultimum non potest stare, cum unum non sit simile alteri, nisi quatenus in aliquo communi conve-

niunt, analogata autem in nullo communi conveniunt, tanquam in aliquo tertio, ut dictum est, sed sunt plura, ut confuse et proportionate unum. Primum vero et secundum omnino sunt falsa. Nam cum dico: Homo est ens, non est sensus: Homo est substantia, vel accidens, nec enim aliquod disjunctum praedico, sed simplex praedicatum; multo minus dico: Homo est substantia et accidens, ut aggregatum, seu copulatum, esset enim falsum.

Respond.: Analogum in abstracto repraesentare sua analogata confuse in actu, non explicite. Et ad primam probat, dicitur: unico conceptu repraesentari posse multa confuse, non distincte et ut plura sunt; sicut quando a longe video mille homines, aut montem arenae, et non discernimus singula, unica visione totam multitudinem videmus, et tamen multa sunt, et per modum unius terminant unam visionem, nec tamen in istis conceptibus sunt plura solum in potentia, sed actu, licet confuse attacta; sic se habet conceptus entis confusus respectu omnium analogatorum, repraesentat enim immediate omnia sub confusione habendi esse, quod solum explicat. Ex quo non sequitur dari aequivocationem in conceptu ultimato, quia aequivocum significat plura ut plura, id est ut nullo modo convenientia, nec in proportionem, nec in modo confusionis plura attingentis, sed ut explicite diversa. Conceptus autem confuse attingens plura ipsa confusione ea unit, solumque explicat unitatem illorum plurium non praecisionis, sed confusionis; unitas autem confusionis requirit actualem pluralitatem eorum, quae confuse accipiuntur, sicut cum videtur multitudo aliqua sub una confusione.

Ad secundam probationem respondetur: Quod in illa praedicatione: Homo est ens, praedicatum ens, licet actu confuso omnia ana-

logata respiciat, non rationem aliquam determinatam, quae in potentia contineat inferiora, tamen id quod praedicat non sunt omnia illa quae materialiter et implicite continent, sed illa ratio in quo omnia confunduntur, scilicet habere esse; haec enim est ratio non quae praescindit, sed quae confundit omnia, et hanc solum explicat; sicut multitudinem a longe confundit debilitas lucis et distantia, et hanc explicite solum attingit oculus. Est exemplum manifestum in hac praedicatione: Pater est Deus; nam ly Deus non in potentia, sed actu includit omnia quae in Deo sunt, etiam tres personas, non ut constitutiva, sed ut terminativa et modificativa sui: et tamen quia non explicite illa dicit, sed implicite includit, ideo non praedicat de Patre omnes tres personas, sed solam Deitatem in qua continentur; ita ens praedicat solum id in quo omnia confunduntur, scilicet habens esse. Ista enim verba significant praedicat, et similia, quo important actum animo, important appellationem supra objectum ut formaliter significatur et prodicatur, non ad id quod materialiter includitur et confunditur.

Ad tertiam probat, respondetur: Quod licet infinita contineantur sub ente, reducuntur tamen ad unam rationem communem sub qua confunduntur, scilicet habere esse, et ad genera, seu prodicamenta finita.

Ad confirmat, respond.: Quod illa plura non correspondent illi conceptui ut aggregata, vel disjuncta, sed ut proportionaliter similia, non in aliquo tertio ut in ratione simpliciter una in qua conveniant, sed in habendo formas suas non eodem modo, sed unumquodque suo modo, proportionali tamen, et sic sunt plura confuse, non plura explicite, nec unum simpliciter.

Tertio arguitur: Conceptus analogi contrahitur per additionem alterius conceptus distincti, et non per maiorem explicationem ejusdem; ergo ille conceptus simpliciter praescindit ab inferioribus. Consequent. patet quia ille conceptus est simpliciter praecisus, qui ut contrahatur indiget sibi fieri additionem, sic enim, cum abstrahitur, excludit illam. Anteced. probat. Analogata distinguuntur inter se entitative, ut substantia et quantitas, et non distinguuntur in ipso conceptu entis, in quo conveniunt; ergo in aliquo quod superaddunt, nam omne id in quo distinguuntur superaddunt ei in quo conveniunt; ergo id quod nos dicimus ibi non explicari, melius dicetur superaddi.

Confirm.: Quia si ille conceptus actu containeret omnia analogata, qui comprehensive penetraret conceptum entis, videret actu omnia entia, quod est falsum, cum ab analogo, v. g. ab ente, procedatur ad analogata de potentia ad actum, et ita non poterit actu omnia videre. Item haberet ille conceptus inferiora tanquam partes actuales et integrantes, non ut subjectivas, quia actu illas includit, non in potentia, et sic penetrato illo conceptu, actu videbuntur, et non in potentia, sicque habebunt se ut partes actuales ejus, et qui videret illum conceptum sola confusione sublata, videbit in actu omnes partes. Falsitas autem consequentis constat ex illa ratione, qua D. Thomas, i p. quaeest. xiv, art. vi, probat Deum non cognoscere omnia solum in ratione entis, quia sic imperfectissime et maxime in potentia res cognosceret; non ergo conceptus entis potest sua analogata manifestare in actu et determinate, cum indifferenter se habeat ad illa.

Respondetur, negando antecedens principalis argumenti. Ad probatio-

nem respond.: Analogata differre entitative inter se differentia contenta sub eadem ratione analogata in qua conveniunt, non extranea ab ipsa. Et consequenter id quod contrahit ens non est superadditum enti, sed sub ente contentum, solum autem diverso modo explicat id quod communis ratio implicat. Et in eo in quo conveniunt etiam differunt, licet sub alio respectu; in hoc enim consistit analogum praesertim transcendens, quod habet unitatem et diversitatem, nec est solum ratio conveniendi, sed etiam differendi. Ratio ergo in qua differunt, non superaddit analogo, sed solum aliter explicat analogum; nec propter hoc analogata modaliter solum distinguuntur inter se, sed entitative, sed illa differentia, qua entitative differunt, etiam sub ente continetur; dicitur tamen contrahi per modos, et non per differentias, non quia modi superaddantur, aut quia ens sit potentia ad modos, et non ad differentias reales, esset enim puerilis intelligentia, sed quia aliquem modum expriment analogata super ens, quod nomine entis non exprimitur, ut expresse docet D. Thomas, quaest. i de Verit., art. i. In expressione ergo est modus, non in additione.

Ad confirm. respond.: Quod qui penetraret conceptum entis in communi nihil amplius videret ibi contineri, quam omnia entia in confuso, unde non penetraret omnia entia distincte et determinate, quia sic ibi non continentur. Si autem tolleretur confusionem, destrueretur illum conceptum entis in communi, qui essentialiter est confusus, et alium distinctum determinati entis formare. Et ita bene probavit S. Thomas quod si Deus videret creaturas solum in ratione entis, imperfecte videret, quia cognosceret illas ut confunduntur in ente, non ut inter se distinguuntur et determinantur,

et secundum proprii modi explicationem. Opponitur enim confusio illius conceptus explicationi entium determinatorum, et sic ex sola cognitione et penetratione illius conceptus non potest determinate explicari pluralitas entium, sed sub confusione manere, si vero tollitur confusio, conceptus ille destruitur. Et qui procedit ab ente ad sua analogata, procedit a cognitione magis potentiali, quia a magis confusa et indistincta. Est autem magis confusa et imperfecta illa quae procedit a conceptu repraesentante omnia confuse, licet non repraesentet aliquid continens plura in potentia, quam quae procedit a repraesentatione aliqujus continentis plura in potentia et non in actu, quia ista ad minus non confuse tangit illud potentiale, quod inferiora continet in potentia; sicut qui concipit animal omnes species animalis in potentia tangit et confuse, sed animal distincte; qui vero ens in confuso attingit, nihil distincte attingit, sed solum proportionali modo habens esse.

Ad aliam partem argumenti dicitur analogata nec esse dicenda partes integrantes actuales simpliciter, neque subjectivas, quia solum sunt partes secundum quid, ut dictum est; sed dicuntur subjectivae, actu tamen contentae in superiori et coadunatae, seu confusae in illo conceptu, non per modum aggregationis, sed proportionis in esse. Nec ex hoc sequitur quod illa abstractio entis sit actualis, id est formalis, cum sit omnium potentialissima, quia formalis abstractio fit per segregationem potentialitatis et materiae, et quanto universalior tanto purior et perfectior, sicque abstractio entis formalis est actus purus, si in tota universalitate abstrahat; sed abstractio entis in communi ut analogum est confusissima, et, licet actu includat omnia confuse,

ideo potius non est abstractio formalis, quia non fit per segregationem imperfecti, sed per inclusionem omnium sub quadam confusione et caligine.

QUAESTIO XIV.

DE ENTE PRAEDICAMENTALI, ET DIVISIONE IN DECEM PRAEDICAMENTA.

ARTICULUS I

Quid sit praedicamentum, et quid requiratur ut aliquid sit in praedicamento.

Praedicamentum nihil aliud est quam series, seu ordinatio praedicatorum superiorum et inferiorum ab uno supremo genere, quod praedicatur de omni inferiori usque ad individuum, quod subicitur omni superiori. Y A q p m ista coordinatio fit per praedicata superiora et inferiora, magis et minus universalia, vocantur illa praedicata gradus, quia quasi scala est, in qua ascendimus et descendimus in ipsis praedicatis constitutivis rei: sicut in praedicamento substantiae ponitur ut genus supremum substantia, deinde corpus, deinde vivens, deinde animal, deinde homo, deinde Petrus, sicut infra in unoquoque praedicamento ordinabimus ad finem ejus arborem illius praedicamenti.

Et quia praedicatorum distinctio ad hoc introducta est, ut diversarum naturarum ordines et classes proponerentur, ad quae omnia quae naturam aliquam participant reducerentur, ideo in primis secludendum est ab omni praedicamento ens rationis, quia non habet naturam, neque entitatem veram, sed fictam, ideoque neque ad praedicamentum verum, sed fictum rejici debet. Unde D. Thomas, q. vu de

Potentia, art. vii, tantum res extra animam dicit pertinere ad praedicamenta.

Inter entia autem realia necesse est quaedam pertinere ad lineam istam et graduationem praedicamenti in recto, quaedam ad latus et quasi reductive; quia non omnia aequali modo entis rationem, aut ipsius generis participant rationem. Ut autem discernamus quatenam entia totaliter a praedicamento separentur, quatenam vero in recta linea, quae vero reductive et quasi ad latus ponantur, quinque enumerantur conditiones, quae requiruntur ut aliquid sit in praedicamento; et licet alii plures enumerent omnes ad istas reducuntur. Prima, ut sit, ens per se seu non per accidens. Secunda, ut sit ens completum. Tertia, ens finitum. Quarta, ens completum. Quinta, ut sit univocum.

Quantum ad primum, dicitur debere esse ens per se, ad excludendum ens per accidens: quod ideo excluditur a praedicamento, quia non dicit unam naturam, sed plures, atque adeo neque rem constantem unico genere et differentia, sed pluribus, cum sint diversae naturae vel, si constant eodem genere et differentia, erunt tamen multiplicatum genus et differentia si diversae naturae sunt, sicut requiritur ad ens per accidens; et ita illud conflatum ex istis diversis naturis, quod vocamus ens per accidens, non per se ponetur in praedicamento, sed per illas naturas, vel unaquaeque in praedicamento distincto, si sint naturae diversorum praedicatorum, vel unaquaeque distincto modo et multiplicatis naturis in eodem praedicamento, quod est non poni per se et unica positione.

Ex hac autem conditione existimo rejicienda esse a praedicamento concreta accidentalia, sumendo illa non pro formali tantum, sed pro compo

sito et conflato ex utroque, scilicet ex subjecto et accidente. Nam pro formali tantum significant, solam formam accidentalem, qua ratione dixit Philosophus, in cap. de substantia : « album solum qualitatem significare », et saepe in Metaphysica, praedicamenta quae sunt accidentia numerat in concreto, ut quantum, quale, etc. Sic ergo concreto accidentis spectato tantum ratione sui formalis non repugnat ratio generis et speciei, et consequenter series praedicamentalis, licet aliqui in modo significandi inveniunt difficultatem, quia significant per modum adjacentis, non per modum quidditatis. Sed hoc non obstat quia, licet significantur per modum adjacentis respectu subjecti, respectu tamen ipsius formae accidentalis et praedicatorum ipsi essentialium in quid potest fieri praedicatio, ut cum dicimus: Album est coloratum; est enim quidditativa ratione formalis quod in eis importatur.

Caeterum si subjectum, quod ratione connotati importat, concipitur ut faciens unum compositum et conflatum cum ipsa forma, ita quod ratione utriusque sumatur quidditas, seu ratio concreti et conflati, sic non potest poni illud conflatum per se in praedicamento, quia conflatur ex naturis diversorum praedicamentorum, sicut sunt subjectum et forma accidentalis, ergo prout sic in uno praedicamento non ponitur, quod est per se non poni in praedicamento.

Nec obstat quod aliqui dicunt accidentia in concreto habere definitionem, ergo et naturam seu speciem; habere item operationem, sicut calidum calefacit, operatio autem est signum naturae, quae operationis principium est. Sed respond.: Quod concreta accidentium non definiuntur quidditative nisi ratione sui formalis, cui essentialia sunt

praedicata, quae in definitione ponuntur. Concretum autem ut conflatum ex subjecto et accidente solum definitur definitione quid nominis, ut cum dico : Album est habens albedinem. Et similiter habent operationem ratione formae quae illius operationis principium est, non ratione tertiae naturae resultantis ex accidente et subjecto.

Secunda conditio requisita ad rationem entis praedicamentalis est ut sit ens completum. Quod intelligitur de his, quae ponuntur in recta linea praedicamentali, non reductive, vel ad latus. Et vocamus ens completum, quod significatur ut totum constitutum, et per modum quid; quare etiam in accidentibus invenitur ratio entis completi in suo genere, scilicet in genere accidentis, licet comparative ad substantiam sint incompleta entia, id est non per se subsistentia. Ratio hujus conditionis est, quia in recta linea praedicamenti ponuntur inferiora, quae ex superioribus constituuntur, et superiora, quae praedicantur de illis. Et quidem inferiora sunt quaedam constituta ex suo superiori et differentia contrahente, et sic se habent ut quaedam tota, utpote ex suis constitutivis constantia quasi ex partibus. Superiora autem identificantur cum ipsis inferioribus de quibus praedicantur, et sic sunt tota sicut ipsamet inferiora per identitatem. Si autem ex modo significandi non significantur ut totum, sed ut forma et pars, sic ex ipso modo significandi non sunt in recta linea eorum quae praedicantur ut totum. Praeterquam quod de differentiis est alia ratio, quod ipsae, licet praedicentur de specie quam constituunt, et de inferioribus talis speciei, tamen de ipsis differentiis alia superiora praedicata non praedicantur, cum genus non praedicetur de differentiis, nec differentiis sint reso-

lubiles in duos conceptus generis et alterius differentiae, alias esset processus in infinitum. Unde cum superiora non praedicentur de ipsis, discontinuant rectam lineam et seriem graduum superiorum et inferiorum, et sic ad latus ponuntur.

An vero partes physicae, ut materia et forma, et aliae partes et modi excludantur etiam a praedicamento? Diximus supra, q. vii, art. m, circa fin. Videatur ibi.

Sunt autem quaedam substantiae quae, etsi sint entia subsistentia, sunt tamen imperfectae naturae, et per modum viae ac tendenti® ad perfectiorem terminum, ut embrio respectu animalis perfecti, et ista reductivè ponuntur in specie sui termini a D. Thoma, in q. m de Potentia, art. ix, ad i. Sunt enim ex sua natura istae species quasi vi® ad aliud et quasi motus, quatenus sunt in statu imperfecto et tendente adhuc ad terminum, in quo perficitur generatio, et sic habent quasi rationem partis non in componendo, sed in tendendo ad ultimam perfectionem.

De modis autem non ita facile generalis regula tradi potest; nam quidam modi sunt, qui solum reductivè ponuntur in praedicamento, ut modi substantiales subsistenti®, unionis, et similes. Alii per se habent sua praedicamenta, ut ubi, situs, et similes. Sed breviter dico (hoc enim metaphysici negotii est) quod modi sunt in duplici differentia. Quidam, qui pertinent ad ipsam compositionem, vel complementum alicujus rei, vel natur®, sicut constitutio substanti® fit per unionem, et completur per subsistentiam, accidens per inh®rentiam, qualitas per gradus intensionis et remissionis, sive illi sint divers® uniones, sive divers® terminationes ejusdem qualitatis. Et isti modi reducuntur ad praedicamentum rei quam com-

ponunt, aut terminant modificando, sicut partes componendo. Alii modi sunt neque ad constitutionem, neque ad complementum rei pertinentes, sed tantum ex aliqua extrinseca ratione, seu principio convenientes, et tales non repugnat praedicamenta per se seorsum constituere, ut ubi et situs, et secundum aliquos relatio, etc.

Tertia conditio est quod ens praedicamentale sit finitum. Qu® conditio excludit infinitum simpliciter, et in toto genere entis ut Deus, non infinitum determinati generis, si daretur, v. g. quantitatem, aut qualitatem infinitam. Ratio est, quia infinitum determinati generis solum accidentaliter est infinitum; nam ex parte essenti® constat actu et potentia, qu® sunt termini quibus essentia finitur in ratione essenti®, illi enim sunt termini essenti® quibus in essendo componitur, solum autem componitur actu et potentia, et ab eo quod est potentia sumitur genus, ab eo quod est actus differentia; ergo simpliciter retinet coordinationem et seriem praedicatorum superiorum et inferiorum, generis et differenti®, quod est poni in genere et praedicamento. At vero infinitos in substantia, seu in genere entis est infinitas actus puri, quia solum est infinitas penes carentiam terminorum essenti®, et sic si est in actu est infinitus actus, qu® excludit omnem potentialitatem, quae exclusa non remanet genus, quod est quid potentiale ad differentias a quibus actuatur et determinatur. Unde excludit actus purus omnem coordinationem gradus determinabilis et determinantis, actuabilis et actuantis, quibus constat graduatio et series praedicamentalis, ut quæ sequi amplius dicetur.

Quarta conditio est quod ens praedicamentale sit incomplexum. Per quam non solum excluduntur com-

plexa accidentalia, et ea quae sunt entia per accidens, quod per primam conditionem exclusum est, sed etiam complexa essentialia, ut definitiones, v.g. hoc complexum animal rationale. Et ratio est quia ista complexa correspondent duplici conceptui explicanti unam et eandem naturam, quae per se ponitur in praedicamento, est enim ipsum definitum quod est species. Si ergo species seu definitum per se ponitur in praedicamento et ipsum complexum explicans tale definitum etiam per se ponitur in tali praedicamento, bis poneretur idem in praedicamento, semel ratione sui, iterum ratione suae definitionis complexe sumptae. Aliquando tamen, quia forte incomplexum vocabulum auctores non habent, quorem aliquam significant, complexo vocabulo rem illam significant et in praedicamento ponunt, quia res significata incomplexa est. Nec dici potest quod definitio sola ponatur in praedicamento, non vero res ipsa definita, quae est natura specifica, quia sic praedicamenta formaliter essent aliquid rationis, scilicet intentiones definitionum quae in praedicamento ponerentur, non res ipsae definitae, quae solae in definitione aliquid reale sunt.

Quinta conditio est quod sint univoca. Nam aequivoca non significant unam naturam, sed plures, et sic non dicunt aliquid unum ponibile in praedicamento. Analoga autem removentur, quia non habent rationem unam contrahibilem sicut genus per differentias, nec tanquam speciem ex genere constitutam, quod contrahatur ad individua. Excluso autem genere, specie et differentia, excluditur coordinatio praedicamenti, quae ex istis constat.

ARTICULUS II.

Utrum ens sit univocum vel analogum ad decem praedicamenta.

Celebris est haec controversia inter scholam D. Thomae et doctoris subtilis Scoti. Sentit enim Scotus ens esse univocum ad decem praedicamenta, idque consequenter ad suam sententiam, qua existimat ens dicere conceptum unum objectivum ab inferioribus praecisum et ad illa contrahibilem. Oppositum autem sentit D. Thomas, ut mox videbimus. Quare duo tantum in praesenti nobis agenda sunt. Primum, determinare an ens sit analogum ad decem praedicamenta, vel univocum. Secundum, dato quod sit analogum, qua analogia? De hoc secundo dicemus artic. seq., de primo hic. Et non agimus de analogia entis ad Deum et creaturas, quia ad praesens institutum non pertinet, et ex resolutione hujus quaestionis facile resolvi potest.

Circa primum ergo sententia Scoti est ens esse quidem univocum ad decem praedicamenta, sed non genus. Et nomine univoci intelligit conceptum ita unum, quod ejus unitas sufficit ad contradictionem, affirmando et negando ipsum de eodem, ut expresse dicit in i, dist. m, quaest. ii, § Secundo non asserendo. Pluribus autem aliis locis asseruit Scotus ens esse aequivocum, seu analogum ad decem praedicamenta, quia scilicet non habet univocationem sufficientem ut sit genus, vel aliquod ex quinque praedicabilibus. Rationem enim generis semper Scotus removet ab ente propter expressam auctoritatem Philosophi, in Metaph., textu x; et iv Metaph., text. n, et alibi saepe. Nec oportet varios modos univocationis amplius distinguere, ut quidam discipuli Scoti

faciunt, et videre est apud Aretinum, in suis formalitatibus, pag. 78 ; sed sufficit distinguere pro nunc univocum quod est genus, seu aliquod ex quinque praedicabilibus, et univocum quod genus non est, quod Scotus solum concedit enti, et inferius probabimus non debere distinguere, sed si ens genus non est, neque univocum esse.

Fundamentum Scoti pendet maxime ex illo principio, quod etiam admittunt plures extra ejus scholam, scilicet quod conceptus entis et cujuscumque analogi proportionalitatis propriae est unus, et praecisus a suis analogatis eadem praecisione, qua quodcumque univocum a suis inferioribus praescindit. Exinde enim nervose videtur concludi quod ens univocum esse debet, si quidem conceptus ille sic praecisus est unus, et habet inferiora in potentia et non in actu inclusa, ergo contrahitur ab illis per additiones quae determinant et dividunt conceptum illum superiorem, ergo nihil obstat quominus sit conceptus univocus; nam tota inaequalitas seu diversitas in illo provenit ex differentiis contrahentibus, non ex ratione superiori quae praecise est una, sic autem invenitur in animali et aliis generibus tota inaequalitas ex differentiis provenire, tota unitas ex superiori.

Illud autem principium quod haec sententia pro fundamento assumit inde satis videtur probari, quia conceptus entis non potest immediate repraesentare plura ut actu inclusa in tali repraesentatione, quia idem est actu non includere et actu non repraesentare, nec esse objectum illius. Conceptus autem entis in communi non repraesentat nobis plura in actu, verbi gratia, quantitatem, qualitatem etc., sed unum quid distinctum ab istis. Nec ista sunt de conceptu essentiali entis in

communi, alias ubicumque inveniretur ens, invenirentur ista; ergo sine illis potest repraesentari ens, quia repraesentari potest unumquodque sine omni eo quod non est de conceptu ejus quidditativo, sicut animal repraesentatur sine suis differentiis, quas in potentia et in confuso includit; similiter ergo si quidditativa ratio entis ista inferiora non includit, nec ab eis pendet, solum in potentia et in confuso includit illa, quod est explicite et actu solum esse unum, plura vero in potentia, quod univocationis proprium est quod in potentia tantum includit illa quibus diversificatur.

Adduntur alia inconvenientia quasi a signo, quibus deprehendere possumus unitatem illius conceptus entis praecisi ab inferioribus. Nam potest quis esse certus de ratione entis, dubius autem de tali, vel tali ente; sicut a longe potest mihi constare quod id quod video est ens, et dubito quodnam ens sit; et hoc exigit diversitatem conceptus, de eodem enim non possum simul esse certus et incertus, seu dubius. Item in istis praedicationibus: Substantia est ens, qualitas est ens, praedicatum non praedicat aliquid, quod sit omnia entia etiam proportionaliter, sic enim falsificaretur; ergo praedicat unum solum praedicatum, non plura objecta actu inclusa in illo, sic enim plura in actu applicarentur subjecto, quae illi actu non conveniunt; nec enim substantia est actu quantitas, qualitas, et reliqua entia, quae tamen si actu includuntur in conceptu entis, actu illi applicantur. Ac denique quia, si sic esset, id quod significatur nomine entis non deserviret ut medium ad demonstrandum, quia non significat unam rem, quae solum servit verae demonstrationi; et sic non esset scientia de ente, si non esset medium monstrandi passiones, nec admittere

ret contradictionem, quia non esset ejusdem de eodem.

Nihilominus pro resolutione dico primo : Ens commune ad decem praedicamenta non potest habere conceptum univocum, sive sumatur pro conceptu entis completi tantum, sive ut abstrahit a completo et incompleto.—Haec conclusio est indubitanter D.Thomae, et miror aliquos auctores velle in sensu 1). Thomae illam negare. Sic ergo affirmatini, distinct. xxn, quaest. i, artic. iii, ad 2, ubi inquit : « Aliter dividitur aequivocum, aliter univocum, aliter analogum. » Equivocum secundum res significatas, univocum secundum differentias, sed analogum secundum modos diversos. Unde cum ens praedicetur analogice de decem generibus, dividitur in ea secundum modos diversos. » Ita D. Thomas, quo nihil expressius potest dici. Item in eadem Sentent., distinct. xxv, quaest. i, art. ii, et in Sententiariis ad Anibal., eodem loco, ponit pro regula generali: « quod quaecumque non convenient in uno genere generalissimo non potest de eis aliquid univoce dici. » Ens nutem constat quod est supra genera generalissima, id est decem praedicamenta. Similiter in i, distinct. xix, quaest. v, art. ii, probat quod ens et reliqua transcendentia analogico dicuntur de inferioribus. Et in q. i de verit., art. i, probat quod ens non potest contrahi per additionem (qualis est contractio univoci per differentias), sed per modos diversimode ipsum explicantes. Et quod conceptus ejus non sit omnino praecisus ab inferioribus praedicamentis sumitur ex his quae docet vi Metaph., lect. v, § Solvit praedictam etc., ubi ex Philosopho dicit : « Quia cum decem praedicamenta non hoc modo se habeant ex additione ad ens, sicut species se habent ex additione differentiarum ad genera, sed hoc ipsum

quod est ens, manifestum est quod ens non expectat aliquid additum ad hoc quod fiat hoc, id est substantia, vel quantitas, vel qualitas. » Ubi manifeste excludit in ente conceptum contrabibilem per additionem, atque adeo supponit non esse univocum, nec in potentia solum includere plura, siquidem non possunt sibi addi, ergo actu non est segregatum ab illis, licet non explicet illa. Denique in iv Metaph., lect. i, aperte docet ens non dici univoce de substantia et accidente, caeterisque praedicamentis. Et videri etiam potest in iii Met., lect. vii.

Nec dici potest quod, quando Philosophus et D. Thomas dicunt ens non dici univoce, sed sicut sanum respectu medicinae, non loquuntur de ente absolute, sed de ente per se, quod est ens primum; tale enim ens solum convenit accidenti denominative, et per attributionem, quatenus dicitur entis ens. Sed contra, quia si ens sumitur ibi pro substantia, seu primo ente, accidens in vitalis attributionis deberet dici, seu denominari substantia denominatione extrinseca, sicut herba denominatur sona a sanitate animalis. Non loquitur autem Philosophus de tali denominatione, nam accidens absolute dicitur ens per intrinsecam denominationem, non autem substantia, neque intrinsece, neque extrinsece. Deinde quia de eodem ente, de quo negat iv Metaph., tex. n, esse univocum ad substantiam et accidens, in iii Metaph., tex. x, negat esse genus aliquo modo. Si autem loqueretur de ente primo, quod est substantia, non negaret esse genus saltem ad aliqua, scilicet ad substantias ipsas, cum tamen ens simpliciter dicatur non esse genus.

Respondent alii Philosophum, in his locis et vi Metaph., tex. xv, et aliis plurimis, ubi docet ens neque sequivoce dici, neque univoce, sed-

analogice, non negare univocationem logicam enti, sed physicam. Sed contra, quia analogia physica compatitur cum ratione generis, sicut corpus respectu corruptibilis et incorruptibilis dicitur analogia physica, et tamen est genus vere et proprie; Aristoteles autem talem analogiam tribuit enti, quod ab illo negat rationem generis, ut patet in Met., cit.; ergo non loquitur de analogia physica. Deinde analogia physica solum est inaequalitas causata in inferioribus ex ipsis differentiis, in quibus ratio superior non includitur; univocatio vero physica est aequalitas etiam in inferioribus contrahentibus superiorem rationem, qualis invenitur solum in speciebus atomis, quae, aequalitatem habent in individuis. Si ergo solam univocationem physicam Philosophus excludit ab ente, solum negat de illo quod est species atomi, atque adeo non negaret esse genus, quod tamen expresse negat.

Et ut rationem fundamentumque hujus assertionis explicemus, advertite quod loquimur in conclusione tam de ente completo, quam incompleto, seu praedicamentali: inter quae haec est differentia quod ens ut abstrahit a completo et incompleto includitur in modis, seu differentiis contrahentibus; ut autem completum includit illos, quia completum per illos, nec enim aliter potest dici ens completum, seu praedicamentale, nisi quia per tales modos completum, quibus contrahitur. Quod patet, quia ens non potest reddi completum nisi per aliquem modum, quo distinguatur ab incompleto. Talis ergo modus vel est aequalis ipsi enti, illudque concomitans, vel inferior. Si aequalis, habebit se ut passio entis, et non minus transcendens quam ipsum, sicut verum et bonum, et sic non reddet ens completum, quia relinquit trans-

cendens et consequenter in differentiis inclusum. Si inferior, est modus contrahens, quia minus amplius quam ens ut sic, ergo completum ens illis modis quibus contrahitur, et sic includit illos, nec est aliud ens completum, quam ipsa decem praedicamenta. Et licet posset concipi ens praedicamentale in communi ad omnia entia praedicamentalia, tamen illud erit commune quantum ad intentionem ponendi in praedicamento, sed si concipitur praedicamentale ex parte naturae, non potest dici res praedicamentalis nisi quae in praedicamento ponitur, non quae a praedicamentis abstrahit.

Hoc supposito, formatur ratio pro conclusione sic: Ens includitur in modis seu differentiis contrahentibus, seu praedicatur de illis, si autem sit ens completum includit illos; ergo non dicitur conceptum simpliciter unum, sed inaequalem et diversum, utpote in ipsis differentiis inclusum. Quod manifeste patet, quia illud dicitur includi in differentiis quod praedicatur et convenit illis, etiam quatenus diversitatem formaliter dicunt, haec enim diversitas aliquid est, ergo quod includitur in differentiis communicat illis ipsam diversitatem, ergo includit illam actu, quia id includit actu quod communient. Et praeterea ipsae differentiae; seu modi contrahentes non resolvuntur in duos conceptus, alterum quatenus dicunt convenientiam in aliquo, alterum quatenus differentiam, sed sunt simplex conceptus differendi; alias esset processus in infinitum, si in qualibet differentia esset conceptus convenientiae in uno, differentiae per aliud, idem enim diceremus de illa secunda differentia, et sic de aliis. Ergo conceptus qui includitur, et praedicatur de differentiis, est pure faciens diversitatem, non praebens convenientiam; et alias etiam dicitur unum

respectu eorum quae conveniunt in ente, ergo est partim unus, partim diversus, et sic analogus.

Respondent aliqui rationes differentiales non esse ens, sed modos entis. Sed esto, sit differentia modus entis, vel ille modus est aliquid in rerum natura, vel nihil. Si nihil, ergo facit differre per nihil, quod est non differre. Si extra nihil, ergo ens, quia in hac generalissima acceptione entis dicitur ens quidquid opponitur nihil.

Alii ex Scoti schola, ut P. Merino, disp. ii, de aequivocis, q. i et seqq., distinguunt duplicem considerationem entis, scilicet ens quid et ens quale. Ens quid dicunt esse ens contrahibile et potentiale ad inferiora. Ens quale dicunt esse ens actuans et determinans, seu contrahens, id est ipsa differentia. Dicunt ergo quod ens quid non includitur in differentiis contrahentibus, quia sequeretur processus in infinitum, quia si differentiae ultimae includerent ens quid, convenirent in illo, et rursus differrent inter se, non per id in quo conveniunt, ergo aliquo alio quo differunt, et rursum de illo modo differentiae inquiretur, et sic in infinitum: debet ergo terminari iste processus in aliquo, quod non includat ens quid, licet sit ens quale, id est differentia.

Sed haec responsio nec est vera, nec evacuat difficultatem. Non est vera, quia illud ens quale, seu modus differentiae, vel includit ens quid, vel non includit. Si non includit, ergo est nihil, quia ens quid, seu ens aliquid est illud quod opponitur nihilo et recedit a nihil: vel si ens quale etiam opponitur nihilo, ergo rursum ens quale et ens quid conveniunt in hoc, quod est esse aliquid et non nihil, seu habere esse vere et proprie, et de illo conceptu communi ad ens quale et ens quid inquirem

quomodo intrinsece includitur in utroque, siquidem utrumque habet intrinsece esse extra nihil et opponi ipsi nihil. Si autem ens quale includit ens quid, utique intrinsece et quidditative est ens, id enim est includere ens quid, ergo ens quid intrinsece includitur in modis intrinsecis et differentiis ultimis, istae enim sunt ens quale. Non evacuat difficultatem, quia de istis modis, qui vocantur ens quale, inquirem quomodo conveniant in quali in communi, et rursus inter se distinguuntur; diversi enim sunt. Si enim per aliquem modum, seu differentiam superadditam distinguuntur, rursum de ista inquirem quomodo conveniat, et quomodo differat ab aliis differentiis per alium modum superadditum, et sic in infinitum. Si vero dicatur quod illae differentiae, seu modi se totis differunt intra rationem entis qualis, et non per aliquid superadditum, non obstante quod conveniunt in illa ratione communi, cur non idem dicemus de ratione entis quid, quod scilicet conveniunt in illo istae differentiae, seu modi, et tamen sunt inter se primo diversi, quia esse primo diversa non tollit convenientiam in transcendentibus?

Quare dicendum est quod in istis modis intrinsece imbibitur ens, quia vere sunt aliquid reale et extra nihil. Et non est processus in infinitum, quia in eadem ratione differunt et conveniunt, vel potius non in eadem, quia analogae non habent unitatem simpliciter, sed sunt partim idem, partim diversum, licet quatenus explicant convenientiam non explicent diversitatem, illam tamen actu confuso implicant et inducunt, ut diximus quaest. preced., art. v.

Ultimo explicatur assertio nostra ex alio fundamento: Quia, si ens est univocum, sequitur quod sit genu-

ad decem praedicamenta, quod expresse negat Philosophus, ni Metaph., tex. x; et ibi S. Thomas, lect. vin. Et constat, quia includitur in differentiis, quod omnino opponitur rationi generis, ut saepe dictum est, et quia alias non essent decem suprema genera, si ens esset genus ad illa. Sequela probatur: Quia nihil deestenti univoco, ut sit genus : nam praedicatur in quid, includitur enim quidditative et intrinsece in quacumque natura ; similiter conceptus est unus, non inclusus in differentiis contrahentibus juxta istam opinionem, et per additionem contrahibilis, et solum in potentia includens inferiora; nihil ergo deest ut genus sit.

Respondent discipuli Scoti non esse genus quia non contrahitur per differentias, sed per modos intrinsecos. Est autem discrimen inter istum duplicem modum contrahendi, quia differentia advenit quasi extrinsece, et sine illa potest ratio communis perfecte concipi, ut animal sine rationali; sine modo autem intrinseco non potest res perfecte concipi. Modus etiam intrinsecus non variat essentiam, quam modificat, sicut modus intensionis et remissionis non variant qualitatem ; differentia autem variat rem cui advenit, et in alia realitate constituit. Unde ad hoc ut genus contrahatur per differentias, requiritur quod conceptus generis sumatur a realitate, quae sit in potentia essentiali ad realitatem, unde sumitur differentia, quod totum in ente invenitur.

Sed h^oc solutio vel invita concedit quod intendimus, scilicet conceptum entis non posse separari perfecte a modis contrahentibus et causantibus diversitatem, ex quo sequitur non habere simpliciter unitatem illum conceptum, atque adeo ruere fundamentum Scoti. Etenim

si non possumus concipere realitatem sine suo modo intrinseco, nec perfecte segregare illam a modo, ut hi auctores dicunt; ergo non praescindit ille conceptus a modis causantibus diversitatem, et sic actu et non in potentia includit illos, licet non explicet; nam si in potentia includeret, perfecte intelligi posset sine illis, sicut animal perfecte sine rationali intelligitur, licet in potentia illud includat. Vel, si perfecte praescindit, non sunt modi intrinseci, sed differenti», atque adeo ens erit genus. Et confirmatur implicatio hujus solutionis, quia ex una parte ponit ens habere conceptum objectivum, ita unum et praecisum ab inferioribus quod manet in potentia ad illa, siquidem actu illa non includit, et ex alia parte dicit non esse genus, quia realitas, a qua sumitur ille conceptus entis, non est in potentia essentiali respectu realitatis, a qua sumitur modus intrinsecus. Si ergo non est in potentia ad talem realitatem, ergo actu eam includit, ergo et modos, qui ab illa desumuntur, vel nullo modo nec actu, nec potentia eos includet, sed disparate se habebit ad illos, et sic non erit contrahibilis per illos et actuabilis, si nec in potentia se habet ad illos, cum tamen quidditative contrahant ens. Solum ergo restat quod actu eos includat, sed non explicet, quae est nostra sententia, sed destruit univocationem conceptus.

Alii ergo ut M. Cabero, hic tractatu iv, dis. iii, dub. vii, admittunt ens esse genus, et ad Philosophum dicunt id negasse enti communi completo. Et sic concedunt decem praedicamenta non esse genera primo diversa, saltem quae important formas denominationis et realitatis intrinsecae. Solum autem dicunt esse suprema respective, quia in quantitate, v. g., non datur alia quantitas

superior, nec in substantia alia superior substantia. Sed hoc nihil est, destruitque omnem ordinem decem praedicamentorum; nam si genus supremum solum sumitur respective, non absolute, etiam animal dicetur genus supremum, quia in ratione animalis non datur aliud superius, et sic omnia genera subalterna erunt suprema hoc modo, eruntque infinita fere praedicamenta, vel unum tantum praedicamentum constituetur, scilicet ens completum: utrumque autem a schola Peripatetica exulat.

Ex his soluta manent fundamenta allata pro sententia Scoti. Deducitur enim manifeste conceptum entis non posse perfecte praescindere ab inferioribus, et ita esse unum, ut in potentia, non in actu pluralitatem includat, sive sumatur ens completum, sive abstrahens a completo et incompleto. Hoc enim praeter allata, quaest. praeced., art. v, efficaciter ex transcendentia entis probatur, ex quo probavit S. Thomas, in Met., lect. viii, non esse genus, quia scilicet obsuam transcendentiam includitur in differentiis intrinsece, ut explicatum est.

Si autem dicas: Nam saltem ens completum non est transcendens, sicut licet substantia communis ad completam et incompletam in suo praedicamento transcendens sit, tamen non completur per suas inferiores differentias, sed per communem rationem substantiae, quatenus praedicamentalis redditur. Resp. quod supra salis aperte ostendimus ens completum dici non posse nisi per inferiores modos contrahentes ipsum. Substantia autem ut reddatur completa, non indiget aliqua differentia inferiori, sed solum modo communi, quem petit, essendi per se; sic enim ordinatur ad subsistendum, et redditur quoddam totum in genere substantiae, quod est

separari a substantia incompleta; ens autem non habet modum communem entis, quo reddatur completum, quia si est communis enti, et transcendens sicut ipsum, et ita imbibetur in omnibus etiam incompletis.

Ad probationes autem a principio factas. Ad prim. resp. in conceptu entis non repraesentari plura actu explicito, et exprimendo diversitatem, bene tamen confuso, et sub proportionem habendi esse, quod est implicitate illa plura concipere. Sed non est idem implicite in actu confuso, quod in potentia. Implicitum enim in potentia dicit aliquid determinatum in se, sed per additionem determinabile ad plura, sicut animal respectu rationalis et irrationalis. Implicitum autem in actu confuso, dicit omnia sine determinatione alicujus, sed ut confusione una comprehenduntur, sicut cum multitudinem in confuso a longe videmus. Et actu non repraesentare est actu non includere; distinguo: Actu non repraesentare explicite est actu non includere explicite, concedo; actu non repraesentare explicite, est actu non includere etiam confuse, nego.

Ad sec. prob.: Quod ista inferiora non sunt de quidditate entis in communi, et sic sine illis perfecte repraesentari poterit. Respond. : Quod illa plura ut explicita, quoad modum diversitatis, non sunt de ratione entis in communi; illa eadem ut implicita in proportionali unitate habendi esse sunt de conceptu entis in communi; imo nihil est aliud ens in communi quam quidquid entitatis est sub confusione et sine ulla determinatione acceptum, nisi tantum sub proportionem ipsam habendi esse, in quo distinguitur a conceptu animalis et aliorum univocorum, qui non solum includunt, sed explicant determinatum gradum,

cedit de dubio negativo; si enim positive incipiat dubitare solvetur conceptus confusus entis, et transibit ad expediendum conceptus inferiorum dubitando de illi⁹.

Ad secundam instantiam diximus q. praec., art. v, quod in istis praedicationibus : Substantia est ens, homo est ens, praedicatum ens non attribuit subjecto analogata particularia ut plura sunt et secundum se, sed ut stant sub illa confusione et proportionali unitate habendi esse; et hoc solum praedicatur ibi, facitque hunc sensum : Homo est habens esse, id est habet id in ratione essendi quod proportionaliter est simile quantitati, qualitati, substantiae, etc., non tamen est substantia, quantitas, qualitas expresse et determinate.

Ad ultimam respondetur : Quod ens bene potest esse medium in demonstratione, siquidem habet passionem demonstrabilem, et non significat diversa ut diversa sunt, sicut aequivocum, sed sub unitate proportionali et confusione quadam, quod sufficit ut de illo detur scientia et consequenter demonstratio, et habeat proprias passiones etiam transcendentes et analogas connexas illi rationi proportionali. Quae est expresse sententia Philos., in Poster., cap. xi, et ibi id notat Cajetanus, ponendo pro medio demonstrationis aliquid proportionale. Et similiter fieri potest contradictio circa illum conceptum entis propter unitatem illam proportionalem, quam habet ut stat sub illa confusione.

Quod vero aliqui instant, quod ens habeat conceptum simpliciter unum, quia adunatur ille conceptus in habendo proprias passiones communes substantiae et accidenti, nihil omnino probat, quia restabat probandum quod illae passiones sint communes univoce; cum autem solum analogice et transcenderent sint

communes, sicut verum et bonum etc., non mirum quod analogica unitas subjecti eis sufficiat et non simpliciter una.

ARTICULUS III.

Qua analogia ens sit analogum.

Aliqui existimant analogiam entis nec esse proportionis, nec proportionalitatis, sed quamdam tertiam, quam dicunt transcendentiae; de quo Mag. Cabero, tractat rv, disputat. m, dub. m. Alii existimant ens respectu substantiae et accidentis solum vocem habere communem et esse sicut analogum proportionis, verbi gratia, sanum ad medicinam et urinam, ut P. Vazquez, in tomo, ip., disp., cxxi, cap. n. Sed hi loquuntur communiter de omni analogo, quod sola voce putant esse commune, contra quos non agimus in praesenti, sed quod praecedimus. Alii denique intelligunt dari analogiam proportionalitatis propriae, et hoc est verius.

Unde sit unica conclusio : Analogia entis ad decem praedicamenta non sufficienter explicatur dicendo quod est transcendentiae, sed dicendum est quod est analogia proportionalitatis propriae formaliter, licet virtualiter analogiam attributionis, seu proportionis includat. — Prima pars constat, quia transcendentia non est species analogiae, sed est subjectum analogiae, et denominative est analogum id quod est transcendens, sicut animal denominative est genus. Et ratio est manifesta, quia transcendens est aliquid reale, quod in omnibus invenitur; analogia autem, sicut univocatio et aequivocatio, formaliter est intentio secunda, sicut genus formaliter est secunda intentio, pertinet enim ad modum praedicabilitatis et universalitatis, et convenit in sua ab-

structione intellectus ; ergo dicere quod transcendentia w1 species analogis esi sicut dicere quod animal est spodos universalis, seu praedicabilis. Assignare ergo oportet formalem rationem analogio*, qua* invenitur in ente et transeidentibus. ut in subjecto

Secunda pars manifeste constat, quia ens el transcendentia intrinsece inveniuntur in omnibus, et non per extrinsecam denominationem, alias transcendentia non essent. Unde D. niomas s@pe docet quod accidentia habent suuin esse el essentiam vere et proprie a substantia distinctum, ut patet in iv. distinct. xu, qu. i. artio, i, quasiuine. m, ad 6; et in iv Contra Gentites. cap. xiv, ad non. rationem, ubi dicit : * Quod accidentia sunt forma* quadam substantia* superaddita*, et n principiis substantis causatie; unde oportet quod eorum esse sil superadditum supra e»«e substanti@, et ali ipso dependeris. • Et similiter doret quidditntem accidentis osse rem, qua* petit osse per inherentiara, cit. loc. ex iv. q. i, ad 2; et ni pari ,q Lxxvii. art. ii ; et Quod libet, i, lib. i, ari. v. Quod totum stare non potest, nisi accidens sit intrinsece et quidditative ens. Quando nuntem dicit 8. Thom* i-it. q. i. v. art. iv, od t, quod accidentia et forma* non subsistentes non habent esse, sensu* est manifestus quod intelligit non haberees*e per se et ut quod, si cut supposita, non vero sicut forma*.

Denique aperte docet S. Thomns, in i, dist xix, q. v, art. n, ad t, quod analogia secundum esse et intentionem. qu@ est analogia proportionalitatis, convenit enti et tranarendantibus : (Et talia, inquit, oportet quod habeant esse in unoquoque eorum, de quibus dicuntur. « Et idem sur mi potest ex q. vn, do Pot., «rt. vn. Et ratio est mn nfrsta. quin analogia proportionalitatis in hoc distingui-

tur ab analogia attributionis, quod luce dicitur per denominationem ab una forma, qu@ est intrinsece in uno principali et denominativo in aliis, illa vero dicitur penes formas intrinsece in unoquoque analogato existentos, «od non conveniente» in uno aliquo simpliciter, sed proportionnliter uno. Accidens nutem intrinsece est en*, quin vere est extra nihil, et vere inh@ret pr@bendo effectus reales, ut wsc quantum, colornlum, calidum, etc.; ergo ens dicitur de illo aualogin proportionali (atis propria*.

Tertia vero pars proli.: Quia, ut q. praced. diximu», Philosophus et D. Thoma* sa*pe comparant analogiam entis analogi@ sani ad animal et medicinam, quod est analogum attributionis, ut in iv Metaphy»,. !«ct. i. et n Mei.. Itet. Ili, et q. ti. de Verit., art. n : non quia solum sit ha*c analogia; nam in i Ethic., leet., vn, aperte attribuit bono analogiam proportionalitatis, et eadem ratio e*1 de ente ; sed quia accidens ita est dependens a substantia, et entis ens, ut si per impossibile non haberet in se intrinsece entitatem, adhuc ex denominatione extrinseca posset ab esse substantia* dici ens, quia ad illud ordinalur. et illi deservit virtualiter Ergo habet accidens analogiam attributionis ad substantiam; sed quin intrinsec* habet cs*c, formaliter non dicitur per attributionem en», sed habe! unde dici posset, si intrinsece ens non esset. Vel ut dicit S. Thomns iv Metaph. cit., ens dicitur sicut sanum respectu substanti* et accidentis, non attributione causa efficientis vel finalis, sed materialis, quaterni* accidens inlia*ret in substantia, ut in subjecto. L'nde ex hoc potius deducitur quod habere debet esse intrinsece. scilicet per inherentioniam, non per attributionem ad camum, vel clTectum extrinsecum.

Instabis: Illa proportio accidentis ad esse, seu substantiae ad suum, est proportio rationis, non realis, erga non sufficit ad constituendam analogiam realem, et secundum intrinsecam convenientiam. Anteced. probat.: Proportio est relatio, illa relatio est rationis, quia non est inter extrema realia, nihil enim a suo esse distinguitur, ergo est rationis. Item ista proportionalitas, quae est inter accidens et substantiam, non significatur hoc nomine ens, nec sufficit constituere analogiam per hoc quod exerceatur, licet non significetur, quia etiam inter duas species contentas sub uno genere potest exerceri proportionalitas; sicut enim haec species se habet ad suum genus, ita et alia, et tamen univocationem non tollit, ergo neque in ente.

Resp.: In primis, in sententia D. Thoniae distinguentis realiter existentiam ab essentia non habere locum instantiam, quia ibi extrema inveniuntur, in quibus exerceatur relatio realis. Sed etiam extra hanc sententiam dicimus quod analogia formaliter est secunda intentio, et sic pro secunda intentione non est relatio realis, sed rationis, sicut intentio generis vel speciei. Habet vero pro fundamento proportionem, non quatenus relatio est, sed quatenus convenientia et similitudo proportionalis multorum, sive in entibus realibus, sive rationis, sicut intentio generis fundatur in convenientia similitudinis genericae, sive in entibus realibus, sive rationis.

Ad secundam partem argum. resp.: Ipsam proportionalitatem non debere significari quasi in actu signato, sed exerceri in analogis, sicut neque aequalitas, aut unitas significatur in univocis. Quod vero in speciebus ejusdem generis exerceatur proportionalitas, jam diximus

quaest. praeced., proportionem illam cadere super absolutam et perfectam convenientiam; atque ita unitas specierum sub genere non a sola proportionalitate sumitur, alia siquidem major unitas supponitur; at vero in analogis tota unitas seu convenientia a proportionalitate sumitur, non alia major unitas praesupponitur. Et haec est differentia inter proportionalitatem, quae in analogis, et quae in univocis reperitur.

ARTICULUS IV.

Utrum accidens sit univocum ad novem genera.

Non desunt auctores qui partem affirmativam teneant, praesertim si accidens sumatur pro accidente completo praedicamentali, non ut abstrahit a completo et incompleto, et sumatur accidens pro accidente reali et intrinsece dominante, nam respectu dominantis extrinsece et intrinsece non est conceptus univocus. Igitur loquendo sic de accidente completo plures auctores, etiam extra scholam Scoti, existimant esse univocum ad illa praedicamenta, quae sunt formae denominantes intrinsece. Fundamentum est, quia tale accidens non includitur in differentiis, sed se habet ut substantia completa: quae est vere genus, quia non includitur in differentiis, licet prout abstrahit a completa et incompleta genus non sit; cur ergo similiter accidens completum non erit univocum? praesertim cum non minus unum accidens, v. g. quantitas, participet rationem accidentis, quam aliud, scilicet qualitas, tota autem eorum diversitas ex propriis proveniat differentiis, in quibus accidens completum non includitur. Denique non facile assignatur analogia accidentis comple-

ti: non enim est transcendens, cum non imbibatur in differentiis; non est attributionis aut metaphorae, cum omnia accidentia intrinsece, non denominative accidentia sint; non proportionalitatis propriae, quia in opinione horum auctorum haec non sufficit reddere analogum, cum etiam in univocis inveniatur.

In contrarium vero est generalis regula S. Thomae, in i, distinet, xxv, quaest. i, artic. u: « Quod quaecumque non conveniunt in uno genere generalissimo, non potest de eis aliquid univoce dici »; sed novem genera accidentium sunt genera generalissima, utpote diversa praedicamenta, ergo nihil de eis univoce dici potest, et consequenter neque accidens.

Dico ergo primo: Accidens ut abstrahit a completo et incompleto non est univocum, sed analogum. Conveniunt in hoc communiter auctores, quia est eadem ratio atque de ente communi completo et incompleto, imo et de substantia; sic enim imbibuntur etiam in differentiis et transcendunt per omnes res et modos; nam differentiae accidentales etiam accidentia sunt, incompleta tamen quia aliquod ens sunt, et non ens substantiale, ergo accidentale. Ex quo sequitur quod ista est ratio non omnino una, sed etiam diversa, utpote in differentiis inclusa: nec ab ipsis perfecte abstrahens; ratio enim quae semel in differentiis includitur ab ipsis non abstrahit, quia non sunt aliae differentiae talium differentiarum, a quibus abstrahat relinquendo illas, et sic si abstrahit a differentiis, a totis abstrahit, et solum manebit ratio communis et una respectu inferiorum, non respectu differentiarum, si ab eis abstrahit. Ut ergo illis communis sit, ab eis non abstrahit, et hoc est includere illas actu et esse rationem non simpliciter unam.

Dico secundo: Accidens completum etiam analogum est ad novem genera: etiamsi omnia consistant in forma denominante intrinseca. — Ratio sumitur ex his quae diximus articulo secundo de ente completo, quod licet sub conceptu completi non includatur in ipsis differentiis, tamen ut sit completum debet differentias ipsas includere, quia solum per illas potest reddi completum. Nam accidens solum potest reddi completum per aliquem modum, qui distinguat ipsum ab incompleto. Hic autem modus vel est ipsa inhaerentia, sicut subsistentia completi substantiam; vel est accidens esse in concreto; vel est accidens reddi praedicamentale ut sic; vel denique sunt ipsae differentiae contrahentes accidens ad hoc, vel illud praedicamentum.

Primum non reddit accidens completum; nam inhaerentia non ordinatur ad constituendum aliquod totum, sicut subsistentia, quod in se completum sit, nam inhaerentia est propria formae informantis subiectum; unde cum in accidente tam ratio communis, quam ratio particularis et differentialis pertineant ad rationem formae, utrique convenit inhaerentia; unde accidens per hoc quod concipiatur inhaerens praecise non extrahitur et eximitur ab hoc quod est intrare differentias, cum etiam ipsae inhaereant. Atque ita per differentias completum redditur in ratione et quidditate formae, non per inhaerentiam ut sic. Imo inhaerentia in ratione complendi et faciendi totum, opposito modo se habet ad subsistentiam, quia haec reddit communicabile quae est conditio totius, inhaerentia communicabile quae est conditio formae et non totius.

Secundum etiam non pertinet ad praesens, quia accidens redditur concretum per hoc, quod est in sub-

jecto: ponitur autem in praedicamento etiam ut abstractum a subiecto et secundum se; ergo esse concretum in subiecto non reddit completum accidens, prout exigitur ad rationem accidentis praedicamentalis; potius enim accidens in concreto non ponitur in praedicamento, nisi in ratione suae formae.

Tertium etiam non sufficit, quia accidens praedicamentale ut sic, vel intelligitur reddi praedicamentale per secundam intentionem ordinandi in praedicamento, vel per aliquam primam intentionum, quae reddat illud capax talis secundae intentionis, quae est in praedicamento. Primum neque complet accidens reale, quia secunda intentio est aliquid rationis; neque potest convenire nisi supposita prima, quae rem ponibilem reddit in praedicamento, et capacem huius secundae intentionis. Secundum vero non est assignabile quid sit praeter ipsos modos, quibus unumquodque praedicamentum constituitur et accidens praedicamentale redditur; nec enim est aliquis modus realis novem praedicamentis communis, quo accidens ut sic realiter reddatur completum et a differentiis segregabile.

Quare dicendum est quod accidens completum non est unus aliquis conceptus superior ad novem praedicamenta, sed immediate per ipsos modos constituentes praedicamenta redditur accidens completum, et si est actu completum, actu includit illos, et sic non habet unitatem simpliciter, ut requiritur ad univocationem, magis autem diversitatem ipsam differentiarum et modorum induit. Et propter hoc S. Thomas, v Met., lect. ix, dicit quod ea, in quae dividitur ens primo, sunt praedicamenta, quia distinguuntur secundum diversos modos praedicandi; ergo divisio indecimum praedicamenta immediata et prima est enti,

non autem mediat accidens completum complemento aliquo a decem praedicamentis distincto. Et v Met., lect. ultima, dicit quod ens non expectat aliquid additum ad hoc ut fiat substantia, quantitas, vel qualitas, sed statim a principio est substantia, vel quantitas, etc. Ergo similiter accidens non expectat aliquid superadditum, sed statim a principio est quantitas, vel qualitas, etc., et istis modis completur immediate.

Praeterea non evitatur illa ratio, quia sic accidens completum est univocum ad novem genera, ergo est genus ad illa, et consequenter non sunt novem genera suprema, sed subalterna: omne enim univocum adaequate dividitur in genus, speciem et alia quinque praedicabilia; unde dicit D. Thomas, i Cont. Gent., cap. xxxii: « Omne quod de pluribus univoce praedicatur, vel est genus, vel species, vel differentia, vel proprium, vel accidens »; accidens autem in communi non est species atoma, multo minus differentia, aut proprium respectu suorum inferiorum, ergo erit genus, si est univocum.

Quidam negant sequelam et dicunt accidens non esse genus, quia dividitur inaequaliter quantum est ex se. Sed hoc sicut destruit genus, ita astruit analogiam; ideo enim analogum est, quia ex se inaequaliter dividitur; si autem inaequalitas ex ipsis differentiis tantum provenit, hoc etiam in genere invenitur, cuius differentiae inaequales sunt. Alii dicunt accidens non esse genus, quia non significat quidditatem, sed esse accidentis, quod est inesse substantiae; vel, si significat quidditatem, non significat gradum distinctum, sed id quod in quocumque includitur. Sed hoc est quod destruit univocationem, quia includitur in quocumque et non dicit determinatum

gradum; sie enim completum acci-
dens non est, si in quocumque inclu-
ditur, si autem in differentiis non in-
cluditur, cur non dicet conceptum
genericum? Siquidem univocum est,
et quidditative praedicatur; tam
quidditative enim qualitas est acci-
dens[^] sicut quidditative non est sub-
stantia, et hoc ipso quod extra dif-
ferentias est gradum dicit; si autem
gradum non dicit, ideo est quia in
differentiis includitur, quod univo-
cationem tollit.

Alii dicunt non esse genus, quia
est transcendens, vel quia dicit con-
ceptum compositum ex duobus ana-
logis, vel saltem conceptum, qui
respectu aliorum analogum est. Sed
totum hoc, si destruit genus, etiam
destruit univocationem. Alii dicunt
non esse genus, quia non sumitur
a distincta realitate ratio generis et
ratio differentiae. Sed hoc jam supra
art. ii impugnavimus, agendo de
ente. Alii tandem admittunt acci-
dens esse genus. Et ad inconveniens,
quod novem praedicamenta non
erunt suprema genera respondent
quod sunt suprema genera respec-
tive, non absolute. Sed hoc supra re-
jectum est; sic enim omnia subal-
terna possent diei suprema respec-
tive, verbi gratia, vivens in ratione
viventis non habet aliud superius,
sicut qualitas in ratione qualitatis.
Sed «i qualitas absolute habet genus
super se, absolute non est supre-
mum, respective autem etiam ge-
nera inferiora suprema esse possunt
id est in ratione sua.

Ad fundamenta opposita a princi-
pio resp. Ad primum: Esse latam
differentiam inter substantiam com-
pletam et acci-
dens, quia in sub-
stantia assignamus aliquid unius
rationis et praedicamenti per quod
completur, scilicet esse substantiam
integram seu totalem et ut quod. At
vero in aocidente cum sit forma
non est; assignabile aliquid, quo

compleatur, nisi illi modi praedica-
mentales quibus commensuratur
substantiae, et talis modus constituit
determinatum praedicamentum, si
determinatus est. Si autem in con-
fuso et indeterminate accipitur pro
accidente praedicamentali ut sic, si
ly praedicamentale dicat secundam
intentionem, sic non est comple-
mentum reale accidentis, sed sup-
ponit illud; si autem dicat ipsam
naturam accidentis completam, om-
nes modos praedicamentales dicit in
confuso, quia non alio reali comple-
tur, quam illis modis, et sic includit
differentias et est analogum. Quod
vero dicitur quantitatem esse aequa-
liter acci-
dens cum qualitate. Resp.:
Quod licet aequaliter participant ra-
tionem accidentis quantum ad ra-
tionem inhaerendi, non tamen quan-
tum ad rationem disponendi et com-
mensurandi se substantiae, in hoo
enim primo diversa sunt et inaequa-
liter se habent. Modus autem inhae-
rentia? non est constitutivum quid-
ditatis, sed modus illius pertinens
ad modum existentiae ut communi-
cabilis, sicut subsistentia facit in-
communicabilem substantiam, unde
aequalitas in inhaerendo non fa-
cit aequalitatem absolute in quiddi-
tate accidentis.

Ad secund. fundament. respondet.:
.dSque currere respectu accidentis,
ut abstrahit a completo et incom-
pleto, quod tamen omnes analogum
esse fatentur. Et ita dicimus quod
est analogum proportionalitatis
propriae, quia in omnibus analogatis
est per formam intrinsecam. Quod
autem etiam in univocis inveniri
possit comparatio proportionalitatis,
jam saepe responsum est hanc inve-
niri non tanquam id a quo solo su-
matur unitas eorum, sed quae uni-
tatem supponat et super eam cadat.
Quando autem invenitur tanquam
id a quo unitas ipsa desumitur, ita
quod non est alia unitas quam pro-

portionalitatis, tunc analogiam constituit et sic non invenitur in univocis.

ARTICULUS V.

Utrum sit adaequata et bona divisio in decem praedicamenta.

Celebris valde et antiqua est divisio haec in decem praedicamenta, et tot saeculorum auctoritate recepta ut de illa dubitare nefassit. Rationem autem reddere hujus divisionis non ita facile plerique judicant. D. Thomas, v Metaph., lect. ix et., mPhys., lect. v, sic ejus adaequationem colligit. Quidquid praedicari potest de subjecto, seu de prima substantia, solum tripliciter potest praedicari: Uno modo tanquam pertinens ad essentiam ejus; alio modo ut ad essentiam non pertinens, sed subjecto inhaerens; vel tertio modo ut praedicatum desumptum ab aliquo extrinseco unde sumit denominationem. Si primo modo, constituit praedicamentum substantiae. Si secundo modo, vel illud praedicatum inhaerens est absolutum, vel respectivum et ordinans ad alium terminum. Si est forma absoluta et inhaerens, vel consequitur ad materiam, vel ad formam ut forma est, sive spiritualis forma sit, sive corporea. Si consequitur materiam est quantitas, quia haec partes materiales extendit. Si consequitur formam est qualitas, quae in qualificando et determinando modum formae habet. Si vero est forma respectiva est relatio.

Si vero tertio modo fiat praedicatio, scilicet sumendo denominationem ab aliquo extrinseco a quo dependet, pertinet ad sex ultima praedicamenta, quae sic colliguntur. Eia enim quae in denominando dependent ab aliquo extrinseco, vel illud extrinsecum est causa, vel mensura, vel nude et extrinsece applicatum

sine mensuratione vel causalitate. Si hoc ultimo modo fiat, est praedicamentum habitus, quo quis dicitur vestitus. Si vero fiat denominatio ab aliquo extrinseco quod sit causa, illa non potest esse materialis vel formalis, quia haec intrinsece constituunt, vel denominant secundum intrinsecam unionem. Unde causalitates earum non constituunt speciale praedicamentum quia magis ordinantur ad perficiendum et complendum ipsam materiam et formam, quae per informationem et receptionem perficiuntur in se, quam ad perficiendum et immutandum alia, sicut causalitas efficientis. Modi autem non constituunt speciale praedicamentum, quando solum dicunt complementum aliquod rei alicujus, sic enim reducuntur ad rem cujus sunt modi, sed solum quando specialem aliquam commensurationem ad substantiam important, et non pure complementum, aut conditionem ipsius esse rei. Finalis autem causa solum habet causalitatem metaphoricam, et in eo in quo est realis, coincidit cum causalitate efficientis. Restat ergo quod causa efficiens extrinsecum denominans sit, et tunc vel denominat subjectum quod immutatur, et est passio, vel causam a qua dimanat effectus, et est actio. Si vero denominatio fiat ab extrinseco mensurante, vel illa mensura est loci, vel temporis. Si loci, vel mensurat secundum absolutam rationem essendi in loco penes diversam distantiam, et sic est ubi; vel ratione ordinis partium in loco, et sic est situs. Si vero est mensura temporis, constituit praedicamentum quando. Nec sunt plures mensurae extrinsecae.

In hac ratione colligendi numerum praedicamentorum aliqui inveniunt scrupulum, praesertim in duobus. Primo quia dicitur quantita-

tem sequi materiam, qualitatem vero formam. Si enim intelligatur de inhaerentia, utrumque inhaeret composito, in sententia D. Thomae in libris de Generat, explicanda. Si de emanatione, quantitas non emanat a sola materia, sed a composito quod est corpus; corpus enim est quod habet trinam dimensionem; hoc autem non dicitur solam materiam, sed informatam forma copositivis. Secundo, quia videtur S. Thomas sex ultima praedicamenta constituerem extrinsecam denominationem, quod falsum esse ostendimus infra agendo de illis; et praesertim passio non potest dubitari quod sit mutatio intrinseca. Nec dici potest quod sunt modi intrinseci dependentes tamen ab aliquo extrinseco, ad quod habent respectum; sic enim etiam relatio diceretur accidens extrinsecae denominationis, quia pendet a termino extrinseco.

Nihilominus haec nihil obstant sufficientiae praedictae rationis D. Thomae. Nam quod quantitas sequatur materiam, et qualitas formam, est commune proloquium Philosophorum, et non fundatur in emanatione, vel inhaerentia in sola materia, sed in hoc quod quantitas est prima dispositio materiae: quia secundum quantitatem attenditur divisio et indivisio ejus, ut dicit D. Thomas, in iv, dist. xii, quaest. i, art. i, quaestiones iii; et quaest. ix de Potentia, artic. vii. Unde quantitas non invenitur nisi in rebus materialibus. Et ita dicitur convenire alicui ratione materiae, quia partes materiales disponit et ordinat, et iterum quia proportionatur ipsi materiae, eo quod quantitas non est activa, sed medium recipiendi alia accidentia. Et sic proportionatur materiae, quae est primum receptivum. Qualitas autem invenitur tam in materialibus, quam spiritualibus, invenitur etiam qualitas disponens ad agen-

dum, et ut instrumentum activum, atque adeo fundatur in eo quod activitatis et actualitatis est, quod utique spectat ad formam.

Ad secundum respondet D. Thomas non constituere sex ultima praedicamenta in denominatione extrinseca, qualis est esse cognitum, esse visum etc., quae nihil inhaerens subjecto dicit; sed denominationes istae aliquid intrinsece ponunt, dependent tamen ab aliquo extrinseco, non terminante tantum, sed etiam denominante, vel ad denominationem concurrente; ideo dicuntur aliquando denominari ab aliquo extrinseco non formaliter, sed originative, originatur enim et pendet denominatio illius modi intrinseci ab aliquo extrinseco. Et ad instantiam de relatione et aliis, quae dependent a terminis extrinsecis, dicitur esse diversam rationem, quia relatio non dependet a termino ut a denominante, vel originante denominationem relationis, sed terminante; sicut potentiae, habitus et actus (et idem est de relatione) non mediante termino denominante, sed ad illud dirigunt et ordinant: ipsae autem formae per se intrinsece denominant, ad terminos respiciendo. Illa autem sex ultima praedicamenta non ordinant subjectum ad terminum, sic enim essent relatio, sed subjecto conveniunt ex subordinatione et derivatione ab aliquo extrinseco, a quo dependent in denominando; sicut locus ut reddat locatum dependet a locante, ut reddatur quis vestitus dependet & veste circumdante, ut reddatur in quando dependet a tempore, ut reddatur patiens, ab agente, ut reddatur agens, ab effectu. Non tamen ista relinquunt solum denominationem extrinsecam, sed realem aliquem modum, quo immutatur intrinsece et denominatur subjectum dependentor ab extrinseco.

SUMMA TEXTUS ARISTOTELIS

DE PREDICAMENTIS.

Summa capitis V, de substantia.

In tres partes dividitur hoc caput. In prima dividit substantiam in primam et secundam; in secunda comparat eas inter se; in tertia sex proprietates substantiae enumerat.

Quantum ad primum, definit substantiam hoc modo : Prima substantia est, quae neque in subjecto est, nec de subjecto aliquo dicitur; quia enim est substantia, non inhaeret subjecto, et quia singularis, non dicitur de inferiori. Secunda substantia definitur in plurali: Quod sunt genera et species, sub quibus insunt primae.

Quoad secundum : Docet primas substantias esse magis substantias, quam secundas : magis enim substant aliis; inter secundas vero substantias, species esse magis substantias quam genera, quia magis accedunt ad primas substantias. Deinde docet omnes species infimas aequaliter esse substantias, quoniam aequae distant ab individuis; et similiter omnes primas substantias esse aequales, si inter se comparentur.

Quoad tertium: Prima proprietas substantiae est non esse in subjecto. Secunda: Univoce praedicari. Tertia: Significare hoc aliquid. Quarta: Nihil substantiae esse contrarium. Quinta: Non suscipere magis et minus. Sexta: Esse susceptivum contrariorum.

Summa capitis VI, de quantitate.

Dividitur hoc caput in duas partes. In prima proponit Aristoteles quasdam divisiones quantitatis. In secunda quasdam ipsius proprietates recenset.

Quoad primum: Ponit duas divisiones quantitatis. Prima est in quantitatem continuam et discretam. Quantitas continua est cujus partes aliquo communi termino copulantur. Discreta, cujus partes nullo communi termino copulantur. Sub discreta ponit numerum et orationem vocalem; sub continua ponit lineam, superficiem et corpus, locum et tempus, quorum ultima habent continuitatem successivam. Secunda divisio est: Quantitas quaedam habet positionem in partibus, quaedam non habet positionem: linea, superficies, corpus et locus habent positionem; numerus, oratio et tempus non habent, quia partes ejus non permanent, licet ordinem inter se habeant.

Quoad secundum : Tres assignantur proprietates quantitatis. Prima: Non habere contrarium. Secunda: Non suscipere magis, nec minus. Tertia, quae est maxime propria: It secundum quantitatem res dicantur aequales, vel inaequales.

Summa capitis, VII, de aliquid.

Tres partes habet hoc capitulum; Prima

i-onlinet definitionem relativorum, juxta antiquorum opinionem. Secunda recenset quatuor proprietates relativorum. In tertia parta rejicit antiquorum definitionem, et propriam introducit, et ipsius aliam propriam passionem explicat.

Quoad primum: Hefinitioantiquoria erat: Relativa sunt ea, qua» id quod sunt aliorum esse, aut nd ali quid aliquo alio modo dicuntur.

Quoad secundum tPrima proprietat, quam assignabant antiqui, est habere contrarium. Secunda, habere mugi* el minus. Tertia, dici nd convertentiam, quia mutuo se explicant. Quarta, esse simul natum, id est ita existere quod unum non «it causa et prius altero.

Quoad tertium: Rejicit definitionem antiquorum, quia illa etiam convenit aliquibus substantiis, el aliis rebus, qua» Irnnscendentali ordine explicantur; sicut caput el manus dicuntur esse alicujusct tamen non sunt relationes. Unde tradit definitionem propriam, quod relativa sunt quorum totum esse est ad aliquid se habere. Unde sequitur Unquam propria passio quod sint simul cognitione, id est qui definite scit unum, scit alterum

Summa capitii VIII, de qualitate.

In hoc capite quatuor facit Philosphus. Primo definit qualitatem, et dividit ejus species. Secundo ngit de quali in concreto. Tertio tradit proprietates qualilituL Quarto solvit quixldam dubium propositum.

Quoad primum: Qualitas dicitur id quo ros dicuntur quales. Dividitur autem qualitas in quatuor species, seu potius quatuor genera duarum spectorum- Prima divisio eet in habitum et dispositionem. Secunda est naturalis potentia et impotentia. Tertia eet passio et p ussi bilis qualitas. Quarta est for-

ma el figura. Inter quas ponit Aris- totele» dilTercnli», quia habitu» est dispositio difficile mobilis a subiecta; dispositio autem est facile mobilis. Similiter potentia est naturalis potestas, seu aptitudo ad aliquid; Impotentia autem naturalis ineptitudo, qua difficile aliquid agit, vel resistit. Passio est qualitas brevi transiens, quo» nui sensum movet, aut ex motu oritur; patibilis qualitas est diu permanens, qua- aut sensu movet, aut ex motu oritur. Forma est qualitas resultans ex terminatione quantitatis, prout est in aliqua re naturali; figura est qualitas resultans ex terminatione quantitatis secundum se. el sine respectu «d rem nnturnlom, ut triangulus, circulus etc.

Quoad secundum: Qualia in concreto definiuntur, ea quo» denominative a qualitatibus, vel aliquo alio modo dicuntur: denominati ve quidem. ut album ab albedino, ubi servatur eadem vox; aliquo alio modo, ut studiosus, vel honestus n virtute.

Quoad tertium: Numerat Iros proprietates qualitatis. Prima, habere contrarium. Secunda, suscipere magi* et minus. Tertia, quod secundum qualitatem aliquid dicatur simile, vel dissimile, quod est proprium quarto modo

Quoad quartum: Proponit hoc dubium: Habitus el dispositio numerantur inler relativa cupilo prwcedenti, ergo non debent poni inter qualitate». Respondet primo hoc convenire habitibus in communi acceptis, non in particulari; exprimitur enim nomine scientia», v. g., ordo ad id cujus est scientia, quod non exprimitur in nomine particularis scientiro, v. g. Grammaticw, yel Relhorice; ubi insinuat solum esse relativa secundum dici, quod non pertinent nd pradicamentum relationis. Vel secundo respondet:

Pertinere ad duplex prædicamentum secundum diversas rationes.

Summa capitis IX, de ultimis prædicamentis.

Sex ultima prædicamenta numerando percurrit Aristoteles; quia de illis aliis locis acturus est. Actioni et passioni duas assignat proprietates, scilicet habere contrarium, et suscipere magis et minus, de quibus in tertio Physicorum agendum est. Situm dicit esse denominationem a positione quantitatis. Ubi, sicut esse in licaeo, vel in foro. Habere, ut esse indutum, vel armatum. Quando, ut esse in tali, vel tali tempore.

QUESTIO XV.

DE SUBSTANTIA PRAEDICAMENTALI.

ARTICULUS 1.

Quae sit formalis ratio constitutiva substantiae prædicamentalis.

Substantia in praesenti non accipitur pro quidditate, seu essentia rei; sic enim non est speciale prædicamentum, sed generalis ratio cuiuscumque quidditatis, vel essentiae, et solum opponitur substantia sic sumpta prædicato accidentali, non accidenti prædicamentali; nam etiam hoc accidens suam quidditatem habet. Quare sumitur substantia in praesenti pro ente per se, id est quod opponitur accidenti inherenti, seu existenti in alio. Haec autem proprietas existendi per se intelligitur, vel secundum considerationem absolutam et in ordine ad se, et sic dicitur subsistens, quasi non indigens alio ut sustentetur, sed in se sistens; vel di-

citur secundum habitudinem ad alia, quatenus illa sustentat in esse, et sic dicitur non solum subsistens, sed etiam substans: sicut enim aliud est lucere, aliud illuminare, licet hoc secundum ex primo oriatur, ita esse in se sine indigentia sustentationis ab alio est diversa consideratio ab eo quod est alia sustentare, et illis dare esse.

Et hoc modo explicavit D. Thomas rationem huius primi prædicamenti, in i, distinet. xxm, quæst. i, artic. i, dum inquit: « Quod esse dicit id quod est commune omnibus generibus, sed subsistere et substare, id quod est proprium primo prædicamento, secundum duo quæ sibi conveniunt, quod scilicet sit ens in se completum, et iterum quod omnibus aliis substernatur, scilicet accidentibus, quæ a substantia esse habent. » Ita D. Thomas. Ubi manifeste explicat quod constitutio substantiæ, ut est primum prædicamentum, sumitur per ordinem ad istos duos actus, qui sunt subsistere et substare: et subsistere dicitur in ordine ad se, et per ordinem ad proprium esse; substare per ordinem ad ea quæ sustentat, sicut sunt accidentia. Et potest ly esse per se sumi positive, vel negative. Positive pro illa perfectione essendi, quæ excludit dependentiam ab alio; negative pro ipsa negatione dependentiæ et communicationis ad aliud. Potest etiam ly per se dici multipliciter, ut in tertia conclusionem dicemus. Et ita explicare oportet quomodo sumatur ly per se in constitutione substantiæ, et ad quam proprietatem prius se habeat, ad subsistere vel substare.

Dico ergo primo: Definitio, vel descriptio substantiæ, ut est primum prædicamentum (proprie enim non definitur, cum sit supremum genus quod non constat ex genere et differentia), est ens per se existens.— Ita

D. Thoraas, Opusc. xlviii, de Praedicam., c. ii. Idem explicat in iv, dist. xii, q. i, art. i, q. i, ad 2, ubi docet definitionem hanc sic esse intelligendam : « quod substantia est res, cui debetur esse per se, seu existere per se, sicut accidens est ens, cui debetur esse in alio; quia esse actu per se, vel in alio, non est ipsa quidditas substantiae, vel accidentis, quia esse, seu existere, in nulla quidditate creata est intrinsicum praedicatum » ; et quantitas in Eucharistia est verum accidens, et non existit in alio actu, sed solum aptitudine. Et magis definitur substantia per ordinem ad existere per se, seu subsistere, quam per ordinem ad substare, quia prius ei convenit subsistere, quod est in ordine ad se, quam substare, quod est in ordine ad sustentanda alia.

Dico secundo : Perseitas substantiae non consistit in sola negatione, sed in ratione positiva. — Ratio est manifestissima, quia esse per se est nobilius quam esse in alio, et perfectius. Sed esse in alio est positivus modus essendi, scilicet per inhaerentiam et unionem ad aliud. Ergo esse per se non est pura negatio, sed aliquid positivum ; sola enim negatio et exclusio alicujus rei positive non constituit aliquid perfectius, sicut negatio bruti sola non constituit perfectionem hominis. Denique negatio ista fundari debet in aliquo positivo, alias esset purum nihil, et non constitueret positivum ens, quale est substantia; sed non fundatur in ipso ente in communi, sic enim omni enti conveniret; ergo in aliquo determinato ab accidenti distincto, et hoc est substantia.

Et quando dicit D. Thomas, i Contra Gent., cap. xxv, quod ly per se non videtur importare nisi negationem tantum, quae non potest naturam, vel rationem generis constituere, ex quo aliqui sumpserunt oo-

casionem imponendi D. Thomae quod senserit perseitatem in substantia solam negationem dicere, quod tamen S. Doctor non affirmat, sed solum quod illa particula per se non constituit genus : quomodo autem substantia constituatur per rationem essendi per se statim explicat D. Thomas, his verbis : « Oportet igitur quod ratio substantiae intelligatur hoc modo, quod substantia sit res, cui convenit esse non in subjecto, nomen autem rei a quidditate imponitur, sicut nomen entis ab esse; et sic in ratione substantiae intelligitur quod habeat quidditatem, cui conveniat esse non in alio. » Aliud est ergo quid importet ly per se ex impositione suae significationis ; aliud quid importet, ut explicat constitutivum quidditatis substantiae. Primo modo non requirit amplius quam significare negationem in alio. Secundo vero modo positivam rationem essendi dicit, cum tanta perfectione, quod habeat negationem essendi in alio.

Dico tertio : Ly per se potest opponi enti per accidens, enti in alio inhaerenti quod est accidens, enti in alio existenti ut pars in toto, enti in alio existenti non incommunicabiliter, nec cum ultima terminatione, sicut humanitas integra est in supposito. — Primo modo esse per se non pertinet solum ad hoc praedicamentum substantiae, sed ad quodcumque ens, quod non est ens per accidens; nam etiam quantitas hoc modo est ens per se. Secundo modo pertinet ad substantiam, tam completam, quam incompletam, ut advertit D. Thomas, Opusc. xlii, c. x; et Opusc. xlviii, tract. de substantia, cap. ii; nam etiam pars substantiae non est accidens. Tertio modo pertinet ad substantiam praedicamentalem, quae dicit totam quidditatem et naturam completam in ratione naturae, licet non in suppo-

•ito, sicut humanitas. Quarto modo pertinet ad suppositum, de quo videatur D. Thomas, Op. xlviii citato, ubi inquit: « Quod dupliciter potest esse substantia composita, scilicet natura, et suppositum; humanitas enim licet forma dicatur, est tamen composita ex materia et forma; dicit enim humanitas animam et corpus; ita tamen humanitas, sive quaecumque natura, dicit formam substantialem et naturalem, quod de suo significato principali praescindit omne aliud a praedicta forma et materia; non autem sic est de supposito, quod est homo..Homo enim de suo principali significato dicit habens humanitatem, et quia habens humanitatem potest esse suppositum non humanum, ut patet in humanitate Christi, quae suppositatur supposito divino, vel potest habere aliqua alia, puta accidentia quae humanitas omnino praescindit, ideo in creaturis differunt suppositum et natura. » Ita D. Thomas. Et quidem esse per se, ut opponitur accidenti inhaerenti, manifestum est convenire omni substantiae, sive completae, sive incompletae, sicut et distinguere ab omni accidenti; si autem fuerit substantia completa debet excludere etiam rationem partis, cum sit totum et completum; at vero substantia et existentia pertinet ad modum essendi, et substare ad sustentationem aliorum, quod totum extrinsecum est ipsi naturae et quidditati. Ergo per ipsa non constituitur actu natura substantiae, sed solum habet aptitudinem ad ipsa, sicut accidens ad inhaerendum et existendum in alio.

Dico quarto: Subsistentia, suppositum, hypostasis seu persona explicant terminum non intrinsecum et essentialem substantiae, quasi praedicatum constitutum, sed extrinsecum, ad quem spectat reddere naturam ultimo incommunicabilem

alteri. — De distinctione istorum nominum videri potest D. Thoma*, in primo, distinct, xm citata. Et quidem subsistentia et suppositum et hypostasis communiter dicuntur de substantia in quacumque natura; persona vero solum in natura intellectiva. Et quidem non pertinere ad terminum intrinsecum docemur ex mysterio Incarnationis, in quo invenitur tota quidditas naturae humanae sine propria subsistentia. Ergo illa non est praedicatum quidditativum; est autem terminus, quia reddit naturam ultimo terminatam et incommunicabilem, et ita receptivam accidentium, quod manet natura accidentis inconfusa cum natura substantiae, quod est signum accidentia non immediate conjungi naturae, sed in aliqua re naturae; quae est suppositum, et distinguitur a natura.

Quid vero sit ista subsistentia: res, an modus a natura distinctus, non est praesentis loci declarare, sed ad Metaphysicam spectat, et videri potest Cajetanus, m parte, quaestione ii, artic. ii. Quomodo autem, si distinguitur a natura, praedicetur de illa? Respondetur praedicari de natura in concreto, sicut existentia et reliqua accidentalia praedicata; sicut dicitur homo existens, et subsistens, et persona, sed non dicitur substantia, vel existentia, nec humanitas dicitur persona.

Sed hic dicunt aliqui humanitatem physice sumptam distinguere a subsistentia, et solum importare naturam subsistentia spoliata, sed metaphysice importare naturam praecisam a differentiis individuantibus; et e contra concretum hominis physice importare naturam suppositam, concretum vero metaphysice dicere naturam connotando differentias. Sed haec est abusio nominum; nam humanitas etiam metaphysice considerata significatur

per modum formae, et non per modum totius: significat enim abstractum hujus nominis homo, et id tantum quo homo est homo. Ergo ita praescindit a differentiis individuantibus, quod non est praedicabilis de individuis; hoc autem non aliunde provenit, nisi quia significatur ut pars; ergo respectu alicujus totius. Sed totum est suppositum; ergo humanitas, etiam metaphysice accepta significatur ut spoliata supposito et subsistentia; licet verum sit quod physice considerata accipiatur ut singularis, eo modo quo illam assumpsit Verbum Divinum. Metaphysice autem potest etiam considerari in communi. Casterum homo in concreto metaphysice consideratus non apparet quo modo connotet differentias inferiores, quia abstrahit ab illis, sicut universale a differentiis contrahentibus.

Dico ultimo: Quando dicitur in definitione substantia* ens per se existens, ly existens, vel esse sumitur pro ipsa existentia, qua res est extra causas, quod non est esse quidditativum. — Ratio est, quia differentia substantiae et accidentis sumitur ex diverso ordine, et modo quo petit existere extra causas, quia accidens existere petit cum dependentia inheerentiae, substantia sine tali dependentia. Quod autem distinguatur haec existentia a natura et quidditate cujusque rei creatae, in Physica dicemus. Nunc sufficit audire Divum Thomam, Opusculo XLvni, tract. de substantia, capite secundo, ubi inquit: « Quod in creaturis esse essentiae et esse actualis existentiae differunt realiter, ut dua» diversae res; quod sic patet: Illud enim quod est extra essentiam alicujus (intellige physice, ne fiat instantia de differentia, quae est extra conceptum generis metaphysice loquendo, et realiter non differt ab illo) differt realiter ab eo; esse au-

tem actualis existentiae est extra definitionem, quia in definitione ponitur solum genus et differentia, et nulla fit mentio utrum res definita existat, vel non existat. » Ita Divus Thomas.

Objicies: Substantia debet constitui per aliquid superadditum enti; non positivum, ergo negativum. Min. patet: Non positivum rationis, quia constitutum per illud est ens reale; non positivum reale, quia sic nihil adderet super ens, cum ipsum ens in quolibet ente reali includatur; imo esset nugatio dicere: Substantia est ens per se, id est ens reale ens reale; ergo aliquid negativum importat.

Secundo: Esse per se etiam convenit constituto ex accidenti et subiecto, verbi gratia, albo; ergo non soli substanti®. Convenit etiam accidenti separato in Eucharistia esse per se sine subiecto; ergo non exprimitur adaequata ratio substanti® per illam definitionem.

Ultimo: Substare est quod propriissime facit substantiam, dicit enim Aristoteles quod prim® substanti® sunt maxime substanti®, quia maxime substant; ergo substare est propria ratio substanti®.

Ad primum respondetur: Substantiam constitui per modum essendi per se positivum, qui non superaddit ad ens novam et distinctam realitatem, sed novum modum, qui quidem quantum ad entitatem in ipso ente continetur, sed novo modo explicatur. Hoc enim est generalis ratio in contractione transcendentium, quod non contrahuntur per aliquid superadditum in quo ipsa non includantur, sed per seipsum contrahuntur solum per novum modum explicationis, non per novum modum superadditionis, ut divus Thomas docet, questione i de Veritate. articul. i. Unde et duo suprem^

genera se totis differunt et non per aliquid superadditum, quod latius supra explicavimus agentes de analogia entis, ubi ostendimus quod abstractio entis non fit per exclusionem inferiorum, neque contractio per additionem, sed per expressionem magis, vel minus explicitam ejusdem, ratione cujus diversi modi et expressionis non est nugatio et repetitio quando dicimus ens per se, quia ly per se diversum modum explicat quam ly ens reale.

Ad secundum dicitur: Quod constituto ex accidenti et substantia non convenit esse ens per se, sed esse ens per accidens; et iterum constat ex duobus, quorum unum, scilicet albedo est inhaerens, et ideo non secundum omnem partem sui absoluitur ab inhaerendo, quod requiritur ut absolute sit ens per se et non in alio. Ad aliam partem, de accidenti separato, dicitur non esse per se ab intrinseco, ut requiritur ad rationem substantiae, sed ab extrinseca conservatione Dei continuante illud esse accidentis sine adminiculo substantiae. Unde illud accidens dicit aptitudinem ad inhaerendum, quod non dicit substantia.

- Ad tertium dicitur: Quod substare constituit maxime substantiam, non quoad naturam, quae non suscipit magis vel minus, sed quoad exercitium sustentandi et officium essendi sub aliis, quod supponit naturam subsistentem et consequenter constitutam.

ARTICULUS II.

Utrum bene dividatur substantia in primam et secundam.

Ut celebris est haec divisio, ita pluribus difficilis, et in varia placita divisit auctores. Quod totum provenit ex variis acceptionibus hujus

nominis substantia. Quae aliquando sumitur pro supremo gradu hujus praedicamenti. Aliquando pro natura seu quidditate eorum, quae in toto hoc praedicamento continentur, sive in gradibus superioribus, sive inferioribus. Aliquando pro supposito, seu individuo exercente officium subsistendi in se, et substandi, seu sustentandi alia. Et hoc dupliciter, vel primo intentionaliter, vel secundo intentionaliter: primo intentionaliter, ut subjectum informationis et actuationis realis; secundo intentionaliter, ut est subjectum praedicationis. Haec omnia propter sui varietatem confusionem pepererunt in assignando divisum hujus divisionis, et qualis divisio, et qualia sint membra dividenda.

Ut autem resolutionem nostram tradamus, illud oportet advertere, speciale esse in hoc praedicamento quod sit aliorum sustentativum, hoc enim est esse substantiam; et consequenter debet aliis subjici, et sub illis stare, seu substare. In quantum enim alia sunt sustentata ab ipsa, substat illis; in quantum vero actuant illam, et praedicantur de ea est subjectum eorum. Et quia illud dicitur primum, quo non est aliud prius, ideo licet aliqua, quae non sunt substantia, habeant esse sub aliis et substare, non tamen primo substant, sed supponunt aliud prius sustentans, in quo ultimate sistitur; et ideo illud dicitur primum, seu prima substantia, et primum subijcibile aliorum. Et aliud est habitudo convenientiae, aliud habitudo receptionis, vel sustentationis accidentium: habitudo enim convenientiae accipitur secundum connexionem, quae potest inter naturam ut natura est, et accidens proprium talis naturae intervenire; at vero habitudo receptionis et sustentationis consideratur secundum rationem subiecti, et prius convenit illi quod

magis subjectum est, seu magis sub aliis, quod est individuum.

Aliqui ergo sumunt istam divisionem primo intentionaliter tantum, id est tam ex parte divisi, quam ex parte dividendium, ita quod divisum sit substantia realiter substans, id est ut induit proprietatem realem substandi, et dividitur in eam, quae primo substat tanquam singularis substantia, vel quae secundo tanquam universalis. Alii, per aliud extremum sumunt utrumque, tam divisum quam dividendia secundo intentionaliter, id est quod divisum sit substantia, ut induta secunda intentione subjicibilitatis et subjecti ad praedicatum; quae dividitur in intentionem primi subjecti, seu ejus quod ultimum est inter omnia subjicibilia, et quod non est ultimum in subjiciendo, sicut universale, quod potius est praedicatum. Alii denique sumunt divisum primo intentionaliter, scilicet naturam substantiae, et dividendia secundo intentionaliter, scilicet in modos substandi singulariter et universaliter, vel res ipsas, quae sunt substantia prout denominatur istis secundis intentionibus substandi universaliter vel individualiter. De quibus et aliis sentiis vide Gonimb. hic, quaestione ii; Gurs. Garm., disput. xii, quaestione ii; Arauxo, v Metaphys., quaest. ii, art. i; Suarez, disp. xxxm Metaphys., sect. n.

Nihilominus respondeo, et dico primo: Divisum hujus divisionis non est substantia, ut abstrahit a completa et incompleta, neque substantia pro gradu, scilicet quae dicit supremum genus. — Ratio est, quia illud est divisum, quod participatur ab utroque membro dividendi; sed supremum genus solum invenitur in uno membro dividendi, scilicet in secunda substantia, quia est genus supremum, et secundae substantiae sunt genera, vel species; er-

go non est commune divisum in primam et secundam substantiam: dividitur quidem genus in suas species, et descendit usque ad individua, sed non dividitur in substantiam individuum et genericam, qualis est prima et secunda substantia. Similiter substantia incompleta neque est prima, neque secunda substantia, quia est incompleta et pars, et non totum: pars autem ut pars non est per se, sed in alio, scilicet in toto, non inhaerendo, sed componendo; unde neque est primum substans, quia datur aliud prius, quod substat, scilicet totum; neque secundo substat, quia non est totum, quod praedicatur de primo substante, et mediante illo dicatur substare. Unde pars non accipit denominationem substandi, sed constituendi; licet posset esse medium recipiendi aliquid in toto; sicut visio recipitur mediante oculo, sed oculus non substat, sed homo, eo quod licet recipiat, non sub aliis stat, totum enim substat illi tanquam parti, et alias ipsa pars non identice substat, sicut universalis mediante individuo, quia pars non identice alitur toti, sicut universale inferiori.

Dico secundo: Non convenienter sumitur divisum hujus divisionis secundo intentionaliter tantum pro intentione subjicibilitatis. — Ratio est, quia intentio secunda subjecti ad praedicatum sive essentielle, sive accidentale, est quid commune accidenti et substantiae; nam etiam accidens subjicitur suis praedicatis, et ea recipit, sive sint essentialia, ut albedinem esse qualitatem, sive accidentalia, ut albedinem esse intentionem.

Dices: Ratio subjecti invenitur in accidentibus participative et derivative a substantia. Unde per se primo esse subjectum invenitur in substantia. Sed hoc nihil est, quia licet ea quae entitatis et realitatis sunt prin-

cipalius inveniuntur in substantia et participative in accidenti, tamen intentiones quae conveniunt rebus ut cognitae aequae dicuntur de utroque; sicut esse universale et particulare, genus, vel species, et idem est de intentione subjecti et praedicati etc. Denique substantia non solum est subjectum praedicationis, sed etiam informationis realiter sustentantis accidentia; ergo non debet explicari ratio substandi per solum secundam intentionem, quae est subjecti ad praedicatum, sed etiam per realem proprietatem substandi ei, quod realiter informat.

Dico tertio: Potest probabiliter dici quod divisum hujus divisionis est ipsa proprietas substandi, seu substantia, ut exercens tale officium substandi; sed longe probabilius est quod divisum est ipsa natura substantiae praedicamentalis in diversos modos: quorum unus est substare ut individuum subsistens et recipiens realiter; alius est substare solum per denominationem ab istis primis substantibus et recipientibus. — Haec conclusio quoad primam partem potest desumi ex D. Thoma, Opusc. xlviii, tract. de praedicamentis, cap. m, ubi inquit: « Quod substare dicitur dupliciter, scilicet pro substare accidentibus; et pro substare universalibus, sicut minus universale est sub magis universali. » Et subdit: « quod proprium primae substantiae est substare accidentibus, ex quo sequitur quod substare accidentibus insit principaliter et primo primae substantiae. » Ita D. Thomas. Ubi totam divisionem sumit penes proprietatem substandi, et sustentandi accidentia. Non quod ista proprietas sustentandi dividatur in diversas proprietates: neque enim alia proprietas substandi est in universalibus, alia in individuis, sed una et eadem, sicut eadem natura est te non diversa; sed quia ista pro-

prietas habet substare per se primo, id est non per aliud, et substare secundario, quatenus natura superior identificatur cum individuo, et quod individuo convenit denominative tangit universale, et quod in actu signato convenit universali exercetur per individuum; non ergo est necesse sumere aliud divisum quam ipsam proprietatem substandi, quae in individuis primo substat, id est cum exercitio, in universalibus secundario et denominative ab individuis.

Et si dicas: Nam hoc modo etiam aliqua accidentia dicuntur secundo substare: scilicet mediante prima substantia, quia etiam ipsa sustentant alia accidentia; ut quantitas colorem, potentia habitum, vel actum. Respondet.: Quod ista accidentia recipiunt quidem alia tanquam medium recipiendi, non tanquam ratio sustentandi; quia, cum ipsam et accidentia inhaereant, non possunt dare esse sustentativum aliorum accidentium; possunt tamen mediare inter receptionem unius accidentis et alterius, quod est quasi disponere et habilitare subjectum ut illa recipiat. At vero universales substantiae sunt identificate cum individuis. Unde recipiunt accidentia sicut individua, scilicet denominationem sustentantis, sed tamen exercitium sustentationis individuis relinquendo.

Secunda vero pars conclusionis sumitur ex D. Thoma, quaest. ix de Potentia, artic. ii. ad 6, ubi inquit: « Quod, cum dividitur substantia in primam et secundam, non est divisio generis in species, cum nihil contineatur sub secunda substantia quod non sit in prima, sed est divisio generis secundum diversos modos essendi; nam secunda substantia significat naturam generis secundum se absolutam. Prima vero substantia significat eam individualiter subsistentem. Unde magis

est divisio analogi, quam generis. » Sic D. Thomas, ubi communiter ejus discipuli notant non sensisse D. Thomam esse divisionem analogam, sed magis analogi quam generis, licet neutrius sit, sed subjecti, seu naturae in modos escendi, quod assimilatur divisioni analogi quae, fit per modos, et non per differentias, sicut genus. Denique in parte, qu. xxx, art. i. ad 2, dicit D. Thomas: « Quod in definitione persona*, cum dicitur quod est individua substantia, ly substantia, non significat determinate primam substantiam, sed quod communiter dividitur in primam et secundam, et per hoc quod additur individua, trahitur ad standum pro prima. » Ergo secundum D. Thomam illud est divisum in primam et secundam substantiam, quod nomine substantia* ponitur in definitione personas; sed cum dicitur persona individua substantia, non est idem quod individua proprietas substandi, sed res ipsa substantialis; ergo haec est divisum hujus divisionis. Quia ergo ipsa prima substantia non est solum determinata proprietas substandi, sed determinata res habens proprietatem substandi per se primo, convenientius dicitur quod haec divisio non est proprietatis in proprietates, sed rei ipsius habentis proprietates in ipsos modos talium proprietatum.

Unde constat quod prima et secunda substantia non dicunt diversas naturas, cum se habeant tanquam singulare et universale in eodem praedicamento; et ita susceptivum hujus denominationis, quod est primo substare, vel secundo substare, est unum et idem, quia est eadem materia: isti autem modi, seu proprietates non possunt esse realitates distinctae. Cum nulla realis proprietas conveniat secundae substantiae universali, quae non conve-

nia/ singulari, sed ipsamet ratio substandi realis, quae invenitur in singulari, convenit etiam naturae universali; sed exercitium substandi, seu sustentandi accidentia realiter convenit primae substantiae et denominative secundae. Ipsum autem substare pro secunda intentione subjiciendi se praedicatis superioribus ita convenit primae substantiae*, quod nullo modo secundae, neque etiam denominative; non enim genera et species subjiciuntur omnibus praedicatis, quibus prima substantia, neque per denominationem ab illa desumptam.

Ex quo tandem manet declaratum qualis sit ista divisio. Nam si accipiamus pro diviso naturam substantiae, quae istis duobus modis afficitur, sic est divisio rei in suos modos, seu subjecti in accidentia, ut vidimus ex D. Thoma, q. de Potent. Nec obstat quod dixit S. Doctor, divisionem magis esse analogi in sua analogata, quam generis; hoc enim non fuit absolute dicere quod divisio est analogica, sed quod comparative ad divisionem generis, quae est in diversas species et naturas, ista magis accedit ad divisionem analogi, quam generis, quia fit per diversos modos, quorum unus, scilicet primo substare realiter invenitur in primis substantiis, secundo vero substare solum denominative et per rationem, sicut si natura dividatur in universalem et singularem. Si vero accipiamus pro diviso rationem ipsius proprietatis, seu modi substandi, sic divisio est analogica, in quantum unus modus, scilicet primo substare invenitur realiter, alter solum denominative et per rationem, scilicet substare secundo.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Haec divisio po-

tius debet tradi penes rationem subsistendi, quam penes proprietatem substandi; sed ratio subsistendi seque convenit prima? et secundae substantiae; ergo ipsa divisio non est analoga, neque in modos analogos.

Maj. probat.: Quia ista divisio debet tradi per id in quo conveniunt membra dividenda: magis autem conveniunt in subsistere, quam in substare, cum in hoc simpliciter non conveniunt; ergo per illud debet tradi divisio. Minor vero probatur: quia subsistere, seu esse per se, pertinet ad naturam substantiae? etiam iri communi, et ab illa descendit ad individua, ut docet S. Thomas, in i Sent. ad Ann., disp. xxm, qu. i, art. iv; ergo ratio subsistendi non minus intrinseca est secundae substantiae, quam primae.

Respondet.: Quod ille terminus subsistere aequivoce sumitur. Potest enim significare rem, quae postulat subsistentiam, quae est ens per se; vel potest significare modum ipsum subsistendi, qui convenit naturae? postulanti illum. Similiter substare potest sumi, vel pro natura postulante ipsam rationem substandi, seu radicaliter substantive, vel pro ipso modo et proprietate substandi. Si primo modo sumantur, pertinet ad naturam, et sic sumitur a D. Thoma, in iv, dist. xii, supr. citat., ubi definit substantiam, quod est ens per se, id est res cui debetur esse per se; et sic per prius invenitur in generibus et speciebus, quam in individuis, ut in d. xxm cit. dicit D. Thomas. Secundo modo prius convenit subsistere et substare pro exercitio individuis; et licet radicaliter utrumque pertineat ad naturam, tamen exercitium prius convenit primis substantiis, a quo maxime substare dicuntur. Et tamen divisio ista non fit penes naturam, quia eadem natura est in prima et se-

cunda substantia; nec penes ipsum subsistere, quod solum sumitur in ordine ad se; sed penes substare, quod dicit ordinem ad alia in sustentando et sub illis stando; et sic invenitur duplex modus recipiendi denominationem ab his, quibus substatur, scilicet vel quia immediate et exercitio recipiuntur, vel quia solum denominantur, propter identificationem cum tali recipiente; sicut natura universalis identifletur cum singulari.

Secundo arguitur: Nam in hac divisione divisum coincidit cum aliquo ex membris dividendis, vel unum membrum dividens cum alio: etenim id quod dividitur est substantia in communi accepta; ergo est secunda substantia, quae est substantia universalis. Similiter prima substantia potest accipi in communi: convenit enim omnibus singularibus substantiis non solum esse substantias, sed etiam esse primas; ergo per hoc quod prima substantia, etiam ut prima, praedicatur de omnibus, prima substantia erit secunda substantia; et per hoc quod ipsa secunda substantia praedicatur de prima, sicut genus et species de individuo, unum membrum dividens convenit alteri. Et denique id quod in substantia principalius invenitur, est ejus quidditas et natura: ergo inconvenienter dicitur quod prima substantia est maxime substantia quia maxime ei convenit proprietas substandi, principalior est autem natura, quam proprietas: ergo principalius denominabitur aliquid substantia a natura quam a proprietate; natura; autem per prius convenit generibus et speciebus, quam individuis, et ab illis descendit ad ista; ergo secundae substantiae erunt maxime substantiae.

Respondet, ad primum: Divisum hujus divisionis esse naturam secun-

dum se, non ut est individua, vel universalis, sed naturae habentis proprietatem substandi; et sic non est necesse quod divisum sit universale, sed quod sit capax utriusque modi. Vel si divisum non sit naturae in modos, sed proprietas ipsa substandi, tunc hoc divisum est superius et commune; non tamen secunda substantia, quia non est universalis ut natura, sicut genus et species, sed ut proprietas, seu modus substandi, qui non est genus, nec species, sicut dicitur de individuo in communi.

Ex quo patet ad secundum: Quia prima substantia, licet accipiatur in communi ad omnes primas substantias, non tamen accipitur ut secunda substantia, quia non est communis ut genus et species, quod solum pertinet ad secundas substantias, sed ut individuum vagum, ut aliquis homo. Nec verum est quod aliqui dicunt primam substantiam non posse sumi in communi, sicut aliquis homo, sed tantum pro supposito determinato; constat enim quod Aristoteles pro exemplo primas substanti^a posuit aliquem hominem, et sic prima substantia significat singulare et determinatum suppositum ut quo, id est id quo aliquod suppositum singularizatur; potest tamen ista forma, seu modus concipi in communi ut quodammodo, sicut hoc nomen persona, alias non posset definiri. Quod vero secunda substantia praedicetur, et conveniat primae, solum convincit quod natura primae et secundae substanti^a est eadem, et sic divisio non fit secundum diversas naturas, sed secundum officium et munus substandi, quo pacto secunda substantia non dicitur de prima; sicut nec universalitas de singularitate.

Ad tertium respondet.: Quod natura et quidditas est principale in substantia radicaliter, quia est ra-

dix ipsius proprietatis, seu modi substandi, et haec principaliter invenitur in secunda substantia; ipsum tamen officium substandi quoad exercitium principalius et maxime exercetur in prima substantia; et quoad intentionem secundam substandi per subijcibilitatem praedictis superioribus solum convenit primae. Proprietas autem substandi realiter, convenit radicaliter naturae, non tamen ut exercenda pro omni statu, sed pro individuatione. Fuit autem necessarium penes proprietatem et non penes quidditatem sic discernere substantias, quia magis innotescunt nobis per proprietates, quam per intrinsecas quidditates.

Dices: Ergo etiam dabitur divisio accidentis in primum et secundum, quia etiam accidens in individuo inhaeret realiter, accidens autem in universali non inhaeret, nisi mediante individuo. Et idem de qualibet proprietate potest dici, cuius exercitium convenit in individuo, denominatio autem etiam in universali. Resp.: Accidens non posse dividi in primum et secundum simpliciter sicut substantia, quia hoc ipso quod accidens inhaeret, etiam individualiter supponit aliud prius a quo sustentatur. Unde esse primum in inhaerendo, non est esse primum absolute et in essendo, sed in informando, quod enim inhaeret informat. Et sic supponit aliud prius a quo sustentetur ista informatio. At vero substantia cum se habeat ut subjectum sustentans oportet devenire in illa ad aliquod primum, quo non sit aliud prius in sustentando, et sic est primum simpliciter in essendo. Similiter proprietate habent quidem prius suum exercitium in individuo quam in universali; sed ex hoc non habent specialem modum essendi et sustentandi, ut primum et secundum, sicut substantia.

ARTICULUS III.

Quomoclo explicandae sunt definitiones primae et secundae substantiae.

Duplex difficultas est in hoc articulo. Prima : An definiatur hic id quod se habet tanquam prima substantia ut quod est substantia ut quod est substantia. AD QUAM respondetur : Formaliter hic definiri id, quo aliqua substantia est prima, scilicet ille modus, quo subsistit, et substat, sive quo subjicitur suis praedicatis. — Definatur enim id quod est formale constitutivum et proprium primae substantiae; proprium autem constitutivum est ille modus, seu proprietas; sicut formale constitutivum personae est personalitas. Neque enim constitutivum primae substantiae in quantum prima est quidditas ipsa, seu ratio naturae, sed modus naturae, ut dictum est in praecedenti articulo; ergo illud est formale definitum in hac definitione. Quia tamen definatur in concreto, judicandum est de illo sicut de aliis definitis concretis, in quibus distinguitur definitum quod et quo, et id quod est prima substantia tanquam quod non est formale definitum, sed solum ille modus quo constituitur, quia solum illi convenit formaliter et essentialiter ratio primae substantiae.

Secunda difficultas est: Quid sit ista forma, seu modus, qui hic definatur? Aliqui existimant hic definiri primam substantiam per duas negationes, quarum una tangit primam intentionem, scilicet non esse in subjecto, secunda tangit secundam intentionem, scilicet non praedicari de subjecto. Primum patet, quia non esse in subjecto pertinet ad modum essendi subsistentem; iste autem modus aliquid reale est, licet per negationem circumloquamur illum; illa enim negatio non est res

definita, sed ratio definiens, vel potius describens, quia negatio non definit rem positivam. Secundum probant: Quia illa negatio explicat oppositum formae, quam negat; sed oppositum illius formae est aliquid rationis, scilicet illa intentio qua constituitur secunda substantia; ergo. Huic autem intentioni non potest opponi aliquid reale, sed aliquid rationis, scilicet secunda intentio singularitatis, quia opposita debent esse ejusdem generis.

Et confirm.: Quia definitum quo secundae substantiae est secunda intentio; dicit enim Aristoteles, quod secundae substantiae sunt genera et species, sub quibus insunt primae: ergo etiam definitum quo primae substantiae erit aliquid rationis, ut sub eadem proportionem definiantur. Ita P. Merinero, hic, qu. m.

Nihilominus respondetur : Formalitatem primae substantiae hic definitam esse primam intentionem, scilicet modum realiter subsistendi et substandi; ex consequenti vero definatur secunda intentio subjiciendi se praedicationi, quia ex eo quod realiter informatur ab accidentibus et constituitur per gradus superiores, sequitur quod etiam praedicationi subjiciatur. — Ratio est, quia formale constitutivum primae substantiae debet explicari per id quod reddit illam ultimo substantem, seu aliis omnibus substratam. Hoc autem non est intentio subjicibilitatis, sed modus sustentationis; illa enim intentio subjicibilitatis ad praedicata in tantum est intentio primae substantiae, in quantum fundatur super ipsam rationem sustentandi alia : ergo ista ratio, seu modus substandi est maxime substans, et sub omnibus aliis, utpote etiam ipsam subjicibilitatem fundans; ergo. Et quantum ad primam negationem, scilicet non esse in alio, constat ex probatione oppo-

sitae sententiae pertinere ad primam intentionem. Quantum ad secundam patet, evertendo oppositum fundamentum. Nam licet forma negata sit secunda intentio et ens rationis, tamen ejus negatio vere invenitur in prima intentione et ente reali; ens enim reale negat ens rationis. Imo non melius explicatur prima intentio, quam per negationem secundae, et sic falsum est secundae intentioni, seu formae rationis non opponi aliquid reale; opponitur enim non per aliquam contrarietatem formalem, quia non sunt sub eodem genere, sed per negationem inclusam. Prima enim intentio negat secundam, scilicet praedicationem de aliquo sibi subiecto. Nec oportuit proportionari primam substantiam secundae in hoc quod definiatur utraque per similem intentionem, sed potius per oppositam, cum prima sustentet et fundet secundam, et ex opposito ad illam se habeat. Et sic patet ad fundamenta opposita.

Sed adhuc objicies: Nam utraque illa negatio convenit naturae secundum se, quae nec est in subiecto, nec praedicatur de subiecto, cum solum includat praedicata quidditativa, et tamen non est prima substantia: ergo definitio non est bona. Item falsum est quod prima substantia non praedicetur. Nam individuum praedicatur de uno tantum, ut dicitur in cap. de specie; et individuum vagum, ut aliquis homo, de pluribus; pro exemplo autem primae substantiae posuit Philosophus individuum vagum, ut aliquis homo. Denique negatio non est explicativa, nec definitiva alicujus: ergo ista definitio tradita per duas negationes vitiosa est.

Ad primum respond.: Quod illae negationes possunt dupliciter sumi. Primo, ut pure et praecise negant; et sic etiam conveniunt naturae se-

cundum se, imo et enti rationis, et ipsi nihil convenire possunt istae negationes, ut pure negant esse et praedicari. Secundo modo sumi possunt ut fundantur in aliquo positivo modo essendi, et deserviunt ad circumscribendum ipsum, et sic non conveniunt naturae secundum se, sed ut habenti illum modum subsistendi et substandi.

Ad secundum dicitur: Praedicari primam substantiam de seipsa, et non de aliquo subiecto, id est inferiori sibi. Definitio autem non dicit quod non praedicatur, sed quod non praedicatur de subiecto. At vero aliquis homo, vel prima substantia in communi praedicatur de pluribus ut et denominative, non ut quo, id est habet se ut modus quo constituitur aliquid non praedicabile de pluribus, sed tamen iste modus accipitur in actu signato ut res quaedam in communi, cum intentione praedicandi de pluribus, sicut intentio generis denominative est species. Nec tamen individuum vagum, vel prima substantia in communi accepta est universalis directe et per se, quia non est unum in multis, non defectu multorum, sed defectu unius, quia non est sola natura et unum quid, sed natura cum modo individuationis.

Ad tertium dicitur: Istam definitionem per duas negationes non definitive, sed descriptive dari, et circumloquendo non proprie declarando rationem primae substantiae.

ARTICULUS IV.

Quaenam rejiciantur, et ponantur in hoc praedicamento.

Agimus de his, quae in recta linea collocantur in hoc praedicamento, participando rationem generis supremi contrahendo illud. Et brevi-

ter dicimus duas condiciones requiri ut aliqua substantia in recta linea collocetur, et sit substantia praedicamentalis.

Prima : Quod sit substantia finita. Secunda : Quod sit substantia completa, id est cui per se debeatur proprietas subsistendi et substandi: per se autem debetur ei, quod significatur ut totum; parti enim non debetur per se, sed per aliud et dependenter ab alio, id est a toto. Et ex istarum conditionum inclusione, vel exclusione intelligemus quanam substantiae ponantur, vel excludantur a ratione hujus praedicamenti.

Colligitur autem utraque conditio ex unico principio, scilicet quia substantia praedicamentalis non sufficit quod sit ens subsistens, sed requiritur etiam quod sit composita, ita quod ex compositione aliqua subsistat. Ratio est : Quia substantia infinita, si ponitur in praedicamento, non potest poni ut genus supremum, sed ut aliquid contentum sub tali genere. Si enim esset genus supremum, omnes substantiae praedicamentales tale genus participantesset infinitae. Debet ergo esse species, et consequenter constare ex genere et differentia; id enim vocatur species. Sed genus dicit aliquid potentiale, quod comparatur ad differentias ut contrahibile et determinabile per eas : ergo Deus constaret ex una ratione dicente potentialitatem, et alia dicente actualitatem, et sic non esset actus purus, quia aliquid potentialitatis haberet, scilicet rationem genericam. Unde etiam actus differentialis non esset actus purus, quia adjungeretur actui potenciali, scilicet generi. Quod vero tale genus deberet dicere potentialitatem, praeter dicta in quaest. de genere, ex eo constat quia genus non potest esse actus purus : sic enim non esset determinabilis

et contrahibilis per differentias, quae actuant et qualificant genus quod contrahunt; at vero actus purus est in ultima actualitate. Et praeterea cum illud genus esset commune ad Deum et creaturas, et in creaturis non inveniatur actus purus, consequenter in se actus purus non est. Requiritur ergo compositio exacta et potentia ut aliquid sit substantia praedicamentalis, quae infinitae substantiae, id est actui puro repugnat.

Ex eodem principio excluduntur entia incompleta, v. g., differentia, non quia actum purum dicunt, sed quia compositionem excludunt ex genere et differentia. Nam si componerentur, rursus illa differentia ex genere et differentia componeretur, est enim eadem ratio. Et rursus illa ex alia, et sic esset processus in infinitum, requirerenturque ad compositionem unius quidditatis infinitae compositiones. Item si idem genus, quod respectu speciei est genus, esset etiam respectu differentias, bis poneretur genus in definitione, semel ratione speciei, iterum ratione differentiae. Nec posset esse univocum, cum esset de conceptu differentiarum, et ratio ipsius diversitatis, ut supra in analogis probavimus : ergo repugnat differentias esse directe in genere, sed reducuntur ad illud, et quasi ad latus ponuntur.

An vero materia et forma, et partes integrantes ut tales sub genere substantiae directe contineantur, diximus in qu. de genere, art. m. Nunc sufficit addere quod in quantum partes non substant, neque subsistunt directe, sed dependenter a toto: ergo non sunt per se et directe substantia quia illud directe est substantia quod directe petit subsistere et substare, quod solum convenit toti, sive in singulari accepto, sive in communi; sicut substantia universalis per se petit subsistere;

sed id exercet ut est in singulari; partes autem non per se, sed per totum et in toto petunt subsistere et substare, ut nunc suppono ex Metaphysica. Et similiter cum partes substantiae per se et intrinsece ordinantur ad componendum totum, quod directe in praedicamento ponitur, si ipsae etiam directe ponuntur in praedicamento idem bis ponetur in praedicamento et in definitione, semel ratione sui, iterum ratione partium, ut diximus de differentia, quod inconveniens non admittit Philosophus, iii Metaph., tex. x; et D. Thomas, ibi, et in i Contra Gent., c. xxv.

Sed objicies : Non repugnat Deo compositio aliqua per rationem, et consequenter aliquid per modum potentiae et actus secundum nostram considerationem, ut aliqui auctores sentiunt; distinguit enim intellectus noster divinas perfectiones, etiamsi sit res una simplicissima; ergo potest nostro modo concipiendi istas perfectiones et attributa per modum actus et potentiae concipere. Unde confirmatur hoc. Quia, si actui puro non repugnat divisio nostro modo concipiendi, etiam non repugnabit compositio, quia oppositorum eadem est ratio.

Sed hanc instantia supponit quod est impossibile, scilicet posse concipi in Deo distinctionem per exclusionem et separationem unius ab alio: hoc enim stare non potest. Quia cum sit actus purus, hoc ipso quod concipitur aliquid illius cum potentialitate et additione unius ad aliud, destruitur conceptus actus puri. Unde tunc non fit praecisio, sed destructio unius attributi ab alio. Nam quando concipitur aliquod attributum in Deo, vel concipitur ut ens divinum, vel ut creatum, vel ut abstrahens ab utroque. Si ut creatum, vel ut abstrahens, non concipitur ut pertinens ad Deum et ut

aliquid Dei, quod est cōpstrui. Si ut increatum : ergo ut actus purus et infinitus; ergo ut excludens omnem potentialitatem, etiam ut subest tali conceptui. Quare ista distinctio in divinis non fit per exclusionem unius perfectionis ab alia, sed per conceptum implicitum, vel explicitum. Noster enim imperfectus modus concipiendi sic explicat unam perfectionem in Deo, quod non aliam; et haec explicatio unius, et non explicatio alterius est distinctio rationis, qualis in Deo potest fieri, sed non est conceptus unius perfectionis ut excludentis formaliter aliam, et in potentia se habentis ad illam; quia rationi actus puri omnis conceptus potentialitatis repugnat. Unde talis divisio non opponitur compositioni, sed perfecta) explanationi ejusdem simplicissimae rei. Non ergo convenit Deo compositio rationis, quae fundatur in potentialitate unius extremi, et additione alterius ad illud, sed in majori et minori explicatione ejusdem, sicut de transcendentibus dictum est, quaestione praecedenti.

De Christo Domino aliqui dubitant an ponatur in praedicamento ratione humana) naturae, seu in quantum homo. Sed omnino asserendum est poni. Quia univoce est homo, ut fides docet, ex anima rationali et humana carne subsistens; ergo ponitur sub specie hominis, siquidem ponitur univoce sub homine, et consequenter sub animali vivente etc. Quod est poni sub genere et specie, atque adeo in gradibus praedicamenti.

Nec obstat quod solum ens creatum est in praedicamento, Christus autem absolute non est creatura, ut docet S. Thomas, iii part., qu. xvi, art. viii : ergo absolute non ponitur in praedicamento. Respondet.: Esse disparem rationem, quia hoc nomen creatura est indifferens ad

designandum naturam, vel suppositum, propter sui transcendentiam. Esse autem in praedicamento solum convenit ratione naturae, quae in Christo creata est in quantum homo, sicut ambulare et mori convenit ei ratione naturae.

Ex quibus constat in isto genere contineri omnem substantiam creatam, etiam si sit incorruptibilis et spiritualis. Patet, quia est finita et composita, saltem ex aliqua potentia et actu, cum non sit actus purus : ergo potest concipi aliqua ratio determinabilis et contrahibilis, et aliqua determinans et contrahens, et consequenter pertinere debet ad aliquod genus et praedicamentum, nec est aliud quam hoc ; et cum sint substantiae totales et completae, non autem solum incompleta entia, ut constat in angelis, consequenter pertinent directe et non reductive.

Quando vero dicit Philosophus, x Metaph., cap. ult., lect. xm, apud D. Thomam : « Quod corruptibile, et incorruptibile differunt genere », loquitur de genere physico, quod est materia. Et sensus est quod non conveniunt in materia. Coeli enim in probabiliori sententia habent materiam specie diversam a sublunari. Et angeli nullam.

ARTICULUS V.

Utrum suscipere contraria sit proprium quarto modo substantix.

Sex proprietates attribuit Aristoteles substantiae, quas retulimus supra in cap. de substantia. Nec est quod de rigore istarum passionum disputemus. Neque enim omnia sunt aliquid positivum, sed aliquae sunt negationes, ut non esse in subiecto. Aliae intentiones, ut praedicari univoce. Aliae non solis substantiis conveniunt, ut non suscipere magis ac minus, quod etiam convenit

quantitati. Et sic de aliis facile potest judicari.

Solum de ultima proprietate, scilicet quod substantia eadem manens sit susceptiva contrariorum, videndum est an sit proprium quarto modo. Et ad hoc oportet examinare duas condiciones requisitas ad hoc proprium. Prima, an conveniat omni substantiae. Secunda, an illi soli et semper, id est ex vi necessariae connexionis conveniat. Quod non conveniat omni substantiae videtur instari: Nam non convenit substantiis universalibus, sed solum primis, cum illae non recipiant realiter accidentia, nec illis substant ; si autem esset proprietas quarto modo, deberet prius convenire universali; sicut omnis alia propria passio, quae habet connexionem intrinsecam cum essentia et ab ea dimanari, et singularibus convenit ratione naturae communis. De coelis etiam et angelis, quae sunt substantiae incorruptibiles dubitari potest quod non suscipiunt contraria, sicut neque corruptiva: ergo non convenit omni substantiae.

Quod soli substantiae non conveniat videtur convinci pluribus exemplis: Quantitas enim suscipit contraria, ut calorem et frigus, et in mysterio Eucharisti® suscipit ea immediate et per se, non mediante alio sustentante. Qualitas etiam suscipit contraria, sicut potentia intellectiva oppositos habitus et actus. Et qualitates intensibiles remissionem et intensionem, quae sunt motus contrarii. Oratio etiam eadem manens suscipit veritatem et falsitatem: ergo non soli substantiae convenit haec proprietas.

Denique: Suscipere contraria nihil est aliud quam substare contrariis, quia recipere non substando etiam convenire potest accidentibus: sed hoc quod est substare constituit rationem primae substanti®, ut supra

dictum est; ergo non est proprietas illius.

Nihilominus tenenda est communis sententia. Et explicatur sic ista proprietas, quae quarto modo convenit substantiae: quod sit susceptiva contrariorum, non tanquam medium recipiendi, quod etiam accidentibus potest convenire, ut statim dicemus, sed ut prima ratio sustentandi; ita quod non ab alio priori, sed ab ipsa substantia habeant esse. Secundo, ut sit proprietas realis non debet intelligi de receptione pro intentione subjicibilitatis, secundum quod respicit praedicata illi convenientia per modum praedicationis, sed restringenda est ad receptionem accidentium per modum realis sustentativi et subjecti, quod in sola prima substantia exercetur, licet secundae etiam substantiae conveniat. Tertio addo ut proprie suscipere contraria intelligatur respectu accidentium communium: nam licet substantia recipiat accidentia propria, tamen ista non sunt contraria; omnes enim propriae passionis conveniunt eidem subjecto sine aliqua contrarietate; nec enim una propria passio expellit aliam. Et sic ea, quae habent contrarietatem et recipiuntur in subjecto, sunt accidentia communia, quae recipiuntur eadem remanente substantia, seu non destructa. Quare esse per se primo sustentativum eorum, quae inter se dicunt contrarietatem, substantia ipsa non destructa ex tali receptione, proprietas est quarto modo substantiae; et restrictius se habet quam substare in tota sua latitudine, ut etiam se extendit ad praedicata superiora, et ad proprias passionis, quae contrarietatem non habent.

Ad primam ergo instantiam respondetur: Quod substantiis universalibus etiam convenit recipere contraria identice et mediate, imme-

diatē autem et exercite, beneficio primae substantiae, cum qua identificantur. Et hoc modo nulli accidenti convenit recipere, etiam beneficio primae substantiae: quia non identificantur cum illa; nec habent rationem sustentandi, etiam identice, licet sint medium, vel dispositio ad fundandum, vel recipiendum alia accidentia.

Et quando instatur: Quod proprietas prius convenit essentiae in universali, quam in singulari Resp.: Quod convenit universali quantum ad connexionem cum tali proprietate et aptitudinem ad recipiendum, non quantum ad exercitium; hoc enim solum convenit pro statu singulari; et hoc ipsum, quod est habere aptitudinem in statu singulari ut exercite sustententur accidentia, substantiae universali convenit et connexionem habet cum illa; et quando exercite sustentantur accidentia ab individuis, denominative etiam convenit secundis substantiis, quod est substare secundo, seu mediate. Proprietas autem substantiae est absolute substare et simpliciter.

Ad secundam partem argumenti, de coelis et angelis dicitur: Quod etiam celi suscipiunt contraria, non quidem corruptiva sui, sed contrarios motus locales, et contraria loca; angeli etiam contrarios actus et diversas sententias et spirituales affectus suscipiunt, licet non contraria physica, id est deservientia ad generationem et corruptionem substantiae.

Ad secundam instantiam respondetur: Unum accidens recipere aliud tanquam medium, seu dispositio qua recipitur aliud, non tanquam sustentans, seu ratio sustentandi alia. Ratio autem medii recipiendi aliquod accidens non consistit in eo quod unum accidens sit medium dandi esse alteri accidenti,

sed quia est medium coordiuundi accidentia in eodem subjecto, eo quod non omnia aequè primo conveniunt subjecto, sed unum mediante alio et supponendo aliud, sicut actus intelligendi media potentia, et colorquantitate. Quod expressit S. Doctor i-ii. quaest. vn, artic. i, ad 3, dum inquit: « Duo accidentia aliquando comparantur ad subjectum sine ordine, ut album et musicum, aliquando cum aliquo ordine, puta quia subjectum recipit unum accidens mediante alio; sicut corpus recipit colorem mediante superficie, et sic unum accidens dicitur alteri inesse. » Et qu. ii de Virtut., art. iii, ad 2: « Nihil prohibet, inquit, plures formas in eodem subjecto esse secundum quemdam ordinem, scilicet ut una sit formalis respectu alterius, sicut color est formalis respectu superficiei. » Videri etiam potest in p., quaest. lxxvii, artic. vii, ad 2, et i-ii, quaest. lvi, artic. i, ad 3.

Quod autem dicitur de quantitate in Eucharistia. Respondetur: Non convenire ei per se et ab intrinseco quod sit sustentativum accidentium, sicut substantia*, sed per aliud, scilicet quia sustentatur immediate a causa efficiente, qua* est Deus, sine causa materiali subjectiva, qua* est substantia. Unde qualitates, quae antea erant unitae ipsi quantitati ut sustentatur in esse in substantia, remota substantia eodem modo illi uniuntur ut sustentatur in eodem esse a primo efficiente. Unde non mutant unionem, sed denominationem sustentationis.

Ad aliam partem argumenti de qualitatibus, et de oratione respondetur. Quod attinet ad qualitates: recipere modos oppositos intensivis et remissionis, non ut subjectum sustentans, sed ut medium suscipiendi, quia sunt modi illarum qualitatum. Unde non nisi median-

tibus qualitatibus recipi possunt. Oratio autem recipit verum et falsum, non per mutationem sui tanquam subjecti recipientis, sed per mutationem objecti, ejus significatione invariata manente, quia veritas et falsitas non in significatione consistunt, sed in conformitate et difformitate ad esse rei. Substantia autem suscipit contraria per mutationem intrinsecam subjecti, non extrinsecam objecti. Quod si veritas, vel falsitas aliquam perfectionem, vel modum ponunt intrinsece in ipsa cognitione, ut aliqui existimant, tunc dicendum est, sicut ad argumentum praecedens, quod oratio suscipit contraria non ut subjectum quod sustentans, quod pertinet ad substantiam, sed ut medium recipiendi, sicut qualitas intensivam.

Ad ultimum respondetur: Quod ista proprietas recipiendi contraria differt ab intrinseca quidditate substantiae, quia quidditas non est ipsa ratio substantiae formaliter, sed radicaliter, et consistit in ratione postulante talem proprietatem. Et rursus proprietas suscipiendi contraria non dicit rationem substandi in tota latitudine, quia substare non solum dicitur respectu contrariorum, sed etiam respectu propriarum passionum et praedicatorum superiorum, quibus omnibus substat prima substantia; proprietas autem haec solum dicitur respectu contrariorum, quorum et susceptiva.

COORDINATIO PRAEDICAMENTI SUBSTANTIAE.

Supremum genus est substantia. Dividitur in spiritualem et corporalem. Spiritualis, in varias species angelorum. Corpus, in corruptibile et incorruptibile. Incorruptibile, in varias species coelorum et planeta-

rum. Corruptibile, in vivens et non vivens. Non vivens, in elementale et mixtum, quorum quodlibet varias species habet. Vivens, in animatum, seu sensibile et inanimatum, ut planta. Planta, in varias species arborum et herbarum. Animal, in rationale et irrationale. Irrationale, in varias species brutorum. Rationale, in individua, ut Petrus et Paulus.

QUESTIO XVI.

DE QUANTITATE.

ARTICULUS I.

Quæ sit propria et formalis ratio quantitatis.

Delinitionem quantitatis non tradit Aristoteles in hoc tractatu prædicamentorum, sed absolute inchoavit a divisione quantitatis in continuam et discretam. Definivit autem quantitatem in v Metaphys., text. xvm: Quantum est, quod est divisibile in ea, quæ insunt, quorum utrumque, aut singulum, unum aliquid, et hoc aliquid natum est esse. Cujus definitionis explicationem tradit ibi D. Thomas, lect. xv. Et tota explicatio reducitur ad hoc, quod definit Aristoteles quantum per divisibile, non in partes físicas, id est materiam et formam, nec in partes potentiales, sicut anima dividitur in intellectivum et sensitivum, nec in subjectivas, sicut universale dividitur in inferiora; sed in partes integrales et quantitativas, quæ ita sunt compositæ, ut facta divisione maneat unaquaque aliquid unum; sicut patet, cum aqua dividitur in varias partes. In has partes integrales divisibilis est res quanta.

Et quia non potest explicari quid-

ditas alicujus rei, nisi prius intelligatur segregatio illius a reliquis generalibus, oportet supponere quantitatem esse accidens reale, distinctum a substantia et reliquis accidentibus, ut solum differentialem ejus rationem et propriam inquiremus. Negaverunt hoc aliqui Nominales, qui cum ex una parte sentirent sine quantitate nullas dari partes, nec divisibilitatem, ex alia vero parte cujuscumque rei entitatem nihil aliud quam partes suas existimarent, dixerunt quantitatem non distingui realiter a re habente partes, sive substantia sit, sive accidens.

Caeterum oppositum hujus manifestavit nobis sacrosanctum Eucharistias mysterium, in quo manet quantitas, quæ antea erat panis, ut oculis videmus, et non manet substantia panis, ut fides docet: distinguitur ergo et separatur quantitas a re quanta. Respondent Nominales quantitatem substantiæ non manere, cum ipsa enim evanuit; sed manere quantitatem qualitatum caeterorumque accidentium extensorum. Sed contra est, quia ibi sunt plura accidentia. Vel ergo unumquodque habet suam quantitatem distinctam, vel datur aliqua communis omnibus. Si datur aliqua communis omnibus, illa distinguitur ab unoquoque accidente, cum sit communis pluribus; et distinguitur etiam a substantia, quæ ibi non est: ergo distinguitur quantitas a re quanta. Si dicatur primum: ergo illæ quantitates penetrantur, cum omnia illa accidentia sint in eodem loco, et sic vel penetrantur supernaturaliter et per miraculum, vel naturaliter et secundum se. Primum dici non potest, quia eandem habent quantitatem illa accidentia post consecrationem atque antea, quia habent eandem entitatem, et ab entitate non distinguitur quantitas;

ante consecrationem autem erant etiam in eodem loco: ergo non indigent supernaturali miraculo ut sint penetratae. Si secundum: ergo quantitas talium accidentium naturaliter non resistit penetrationi, sed eam admittit; et sic erit quantitas alterius rationis ab illa, de qua loquimur in praesenti, et quam ipsa experientia videmus penetrationi resistere. Et hanc dicimus esse distinctam a re quanta.

Ex quo etiam manet impugnata recentior quaedam opinio, quod quantitas est modus, et non accidens reale rei quantee. Modus enim non est separabilis a re cuius est modus. Quantitas autem in Eucharistia separatur a substantia. Unde concedit haec opinio quod quantitas substantiae cum ipsa evanescit; sed dicit manere aliam quantitatem dimensionivam; quae quantitas si est modus alicujus accidentis ibi permanentis, tot erunt quantitates modales, quot accidentia, et sic inciditur in sententiam impugnatam. Si autem non est modus, sed realitas, habemus intentum, quod quantitas est res, et non modus, et tunc debet explicare ista sententia cuius sit illa quantitas dimensioniva.

Ad fundamentum vero oppositum respondebimus explicando sententiam D. Thomae, quod quantitas dicitur prebere partes integrales substantiae, non constituendo illas, sed ordinando inter se. Et haec ordinatio accidentalis est.

His suppositis, varia et multiplex est sententia auctorum in assignanda ratione formali constitutiva quantitatis, quam plerique veniuntur ex affectibus, qui a quantitate inducuntur, et aliqui sunt separabiles ab ipsa, alii non. Cum enim communiter omnes intelligant effectum proprium quantitatis esse extensionem partium, ex qua extensione dimanant plures affectiones, sicut ratio

mensurae, ratio divisibilitatis, ratio impenetrabilitatis et repletionis loci, quidam assignaverunt extensionem quantitativam, distinguendo illam ab extensione partium substantiali in ratione mensurae, quia haec communis est quantitati continuae et discretae, et secundum hanc rationem mensurae quantitatem in praedicamentis explicasse Aristotelem docet S. Thomas, v Met., lect. xv. Alii constituunt essentiam quantitatis in ipsa divisibilitate; quidam in divisibilitate radicali, alii in formali et proxima. Alii constituerunt essentiam quantitatis in extensione repletiva spatii; non quidem quantum ad actualem repletionem, ut Nominales quidam senserunt, sed in aptitudinali, seu radicali; est enim quantitas forma postulans istam repletionem. Ut autem ista ratio comprehendat omnem quantitatem, tam continuam, quam discretam, et successivam, distinguunt triplex spatium, loci, durationis et discretionis; et secundum spatium loci fit extensio quantitatis continuae, quae commensuratur diversis partibus loci; secundum spatium durationis fit extensio quantitatis successivae correspondens diversis partibus temporis, vel motus; secundum spatium discretionis fit extensio quantitatis discretae correspondens diversis partibus numeri. Alii assignant essentiam quantitatis in extensione partium, quatenus apta est ad resistendum penetrationi, et ad replendum locum, quantum est ex natura sua, licet actualis repletio et commensuratio separari possit a quantitate. De quibus sententiis vide Curs. Carm., hic disp. xiii, quæst. ii; et hi.; Merin., disp. de quantit., q. I et ix.; M. Gaber., hic disp. n, dub. ii; Suar., disp. xl Metaph., sect. iv. Denique alii constituunt essentiam quantitatis in extensione partium, non in ordine ad

locum extra se, sed in ordine ad ipsum lotum, ita quod sino quantitate substantia, »eu subjectum non habeat parte» ordinatas, seu partem extra partem, quod o»l osse extensas. Quam sententiam communiter sequuntur discipuli D. Thomro. ut videri potest apud auctores cit.: et Viuq. i p., disp. exevi, cop. m; Tolet., i Phy sic., quaal. vn : et alii.

In tanta sententiarum varietate, tria tonquum certa et inter auctores magis convenientia suppono, et in uno solum inuenio aliquam dubietatem. Primum est, quod formalis ratio quantitatis non habet conBistere primario et per se in mensura formali, vel di visibilitate formali, vel actuali replotione loci, vel actuali impeuelratione, aut quacumque actuali extensione in ordino ad locum. Constat enim ex mysteriis Odei sine isti» alTecUonibus quantitatem inueniri; est enim corpus Christi in Kaoharistia cum sua quantitate^iculet cum reliqui» accidentibus, ut probat S. Thoinas. m pari., q. lxxvi, ari. iv; et tamen ibi non est mododivisibili, nec modo inensualali iu ordine ad locuin divisibiliter, nec impenetrabili modo. Constat etiam penetratum fuisse cum sepulcro, et quando exiit ex illero Virginis, et elausisjanuis intravit. Nec in Eucharistia replet netu locum, cum totum sil in toto, et totum in qualibet parte. In his ergo non consistit mlio quantitatis. Quod si D. Thomae aliquando dicit consistelequaaitntem iu mensura. ut Opusc. Ln, vel in divisibilitolc, ut in I, dist. xix, qu. i, ari. i, ad I, et v Met., Icet, xv, loquitor de mensura et divisibilitute rndicali-

Secundum est: Ad ipsain rationem quantitatis intrinsecam pertinero extensionem qinntitnlivain. quaf sit radix et aptitudo fundamentalis ad istas formali lates cl affectio*

nes extensionis in ordine ad locum; P»it enim quantitas quantum ost ex se replere locum, non esse pene* tretivo, osse foniinlter divisibilem, et similis: sunt enim isti modieonualurules quantitati. Undo sententia, qua' oflfirmat consistere quantitatem in extensione habento aptitudinem ad replendum locui et non se penetrandum, verissima est, si cut elia in Consistit iu aptitudine ad mensuram et divisibilitntcin, sed diminuta, quin explicat naturam rei, non per id quod dicit formliter, sed per id quod petit radicaliter. Difficultas autein est, in quo consistat formliter ista radix.

Tertium c»: Quod extensio, quas est in ordine ad totum, pnr suppositive importat entititem partium, et deinde unionem earum et animationem. Et quidem entitotem manifestum est non dari n quantitate, sunt enim partes enti Ulive substantiales. Unio autem ot consideratur substantialiter, seueiitnlive, in quantum partes uniti* componunt totum substantiale; et sieetiam est certum non dari a quanti lute, quia talis comHisilio non est accidentalis, sed substantialis, quia et ipsum tutum multans siilislnntialo e*. E* potest sumi aceidentoliter talis unio, prout dicit unionem nun quomodocumque, sed ul ordinatam, quatenus tollit confusionem uiendi iiiiin jxrtom niteri non secundum se totam, sed secundum aliquid illius, nempe secundum extremitatem, ratione cuius dicitur ponere unam pariem post aliam, quin exit aliquid parti* extra aliam pariem et non secundum *c lotam illi unilur, et hoc vocatur forinalibis partis extensa*, non quatinus iinlitus partis ori, sed quatenus distincto et ordinata, seu non confusa est. dependetque hoc ab extremitatibus et indivisibilibus, sine quibus paries iuii uiuntur ordiuat et iucuufusc. Et de hoc est du-

bium, an sit effectus formalis quantitatis.

Resolutio. Sit unica conclusio: In sententia S. Thomae propria et formalis ratio quantitatis est extensio partium in ordine ad totum, quod est reddere partes formaliter integrantes. Unde remota quantitate, substantia non habet partes integrales formaliter in ratione partis ordinatas et distinctas. — Antequam probetur conclusio, adverto illum terminum partes distincta?, seu distinctio partium, dupliciter posse considerari: Uno modo secundum quod ly distinctio opponitur unitati omnino simplici; alio modo ut opponitur confusio: per distinctionem enim et potest tolli unitas, quando fit multiplicitas, et potest tolli confusio, quando fit ordo; nam ea dicuntur confusa, quae sunt sine ordine, distincta autem, quae ordinate et debite collocata. Quod ergo asserimus, est quod quantitas formaliter ut quantitas est non constituit partes substantiae, quantum ad earum entitatem et intrinsecam rationem, sed quantum ad ordinationem, quae confusionem tollit; et haec ratio ordinationis est formalitas accidentaliter partium, quae constituuntur a quantitate in ratione ordinati et distincti.

Quod ergo sit expressa sententia D. Thomae, probatur. In primis, Opusc. xlii, cap. xvi, inquit: « Quod pars et pars in aliquo est per quantitatem, quae est accidens primum corporis, cum sit ejus mensura. » Item in Opusc. xlviii, tract. de quantitate, cap. iv, inquit: « Quod positio uno modo dicitur ordo partium in loco, et sic est unum de praedicamentis, quod dicitur situs; alio modo positio est ordo partium in toto, et sic positio est differentia quantitatis. » Et idem docet ibidem agendo de praedicamento situs, cap. i; et in jv Physic., lect. vn. Sentit ergo D.

Thomas quod ordo, seu extensio partium in toto est propria et differentialis ratio quantitatis. Et eodem modo loquitur in iv, dist. x, quaest. i art. m, quaestiunc. in, ad 2, ubi inquit: « Quamvis non sit accipere ordinem partium corporis Christi secundum comparisonem ad partes hostiae; tamen est accipere ordinem ipsarum partium ad invicem in corpore Christi, secundum propriam quantitatem. » Sentit ergo Divus Thomas, quod ordo partium in toto ad ipsam quantitatem pertinet.

Quod autem remota quantitate substantia maneat indivisibilis, et sic quantitas primo et per se ordinat partes in illa, probatur ex ipso Divo Thoma. Nam in Opuscul. lxx, quaest. v, art. hi ad 3, inquit: « Materia dividi non potest, nisi ex praesupposita quantitate, qua remota, substantia omnis indivisibilis remanet, et sic prima ratio diversificandi ea quae sunt unius speciei est penes quantitatem; quae quidem quantitati competit in quantum in sua ratione situm quasi differentiam constitutivam habet, quod nihil est aliud, quam ordo partium. » Ubi D. Thomas non sumit situm formaliter, sed pro radice; alioquin quomodo poterat ignorare quod est praedicamentum distinctum a quantitate, et non ejus differentia constitutiva? Item in Quodlib. ix, art. vi, inquit: « Quod diversitas partium non potest intelligi in materia non intellecta divisione, nec divisio non intellecta dimensione, quia subtracta quantitate, substantia remanet indivisibilis, ut dicitur in i Physicor., tex. xvii. » Et idem dicit i part., quaest. 1, art. ii, in corp.; et in Contra Gent., cap. lxxv, scilicet: « Quod remota quantitate, hominis substantia est indivisibilis. » Et addit: « Quod hoc habet proprium quantitas inter reliqua accidentia, quod ipsa secundum se individuatur, quod ideo est, quia

positio, quae est ordo partium in toto, in ejus ratione includitur; est enim quantitas positionem habens.» Ecce quam manifeste, et quam constanter Divus Thomas utrumque docet: et quod quantitas praebet ordinem et rationem partium in toto, et quod ipsa remota, substantia remanet indivisibilis. Imo etiam remota comparatione quantitatis in ordine ad locum, ut in corpore Christi, adhuc remanet divisibilis et extensa in ordine ad totum ratione quantitatis; ergo sentit quod remota quantitate, neque quoad locum, neque quoad totum substantia remanet divisibilis, quod est non habere partes formaliter in ratione partium.

Fundamentum autem hujus sententiae licet pluribus rationibus stabiliri soleat, quibus intenditur destrui illa extensio entitativa partium integralium ante quantitatem, major tamen efficacia rationum ad duo principia principaliter reducitur. Primum non possumus explicare in praesenti, sed supponendum est, et in libris de generatione late tractandum: scilicet quod individuatio rerum corporearum sumitur a materia signata quantitate; a materia quidem, ut a principio substantiali, quae non formaliter, sed radicaliter, / individuat; unde non est ipsa individuatio, sed principium individuationis; a quantitate autem, ut a conditione requisita, non ut a principio per se substantialis individuationis. Quae doctrina invenitur expresse in Divo Thoma, Opusc. 1^{xx}, quaest. iv, art. ii, et pluribus aliis locis. Ex hoc autem principio necessario deducitur quod si quantitas est designativa materiae, quantum ad individuationem, seu distinctionem individuum, etiam erit quantum ad distinctionem partium, quia sola divisione actuali partes signatae et extensae fiunt plura individua. Et ita ad idem principium pertinet signatio

distincta partium et individuum. Unde et quantum dicitur a Philosopho «divisibile in ea, quorum unum quodque unum aliquid, et hoc aliquid natum est esse», id est quod ita est designatum, quod sola actuali divisione fit hoc, vel illud individuum.

Secundum principium in praesenti explicandum sumitur ex propria ratione partium integralium, quae ut sint extensae, sine confusione, et ordinatae, non sufficit sola substantia, sed requiritur aliquod accidens. Et probatur: Quia extensio partium in toto non est quaecumque unio earum inter se, sed unio penes extremitates tantum; ita quod non uniatur una pars alteri se tota, ita ut in illa penetretur et imbibatur, sicut unio formae cum materia, quae pure substantialis est. Nam si una pars unitur cum alia in ipso toto penetrative, et secundum omnem sui partem, non unitur extensive, hoc est una extra aliam. Requiritur ergo ad unionem extensivam in toto, quod partes uniantur secundum extremitatem et non se totis, quia hoc ipso penetrative unientur, sicut materia et forma; est autem distinctus modus unionis in partibus integralibus, atque in materia et forma. Inquiro ergo unde provenit quod substantia unius partis, v. g. manus, impediatur secundum omnem partem sui uniri brachio, et solum penes extremitates uniri illi, et continuari? Hoc enim ex vi ipsius substantiae provenire non potest, cum substantia ex se non habeat partes cum extremitatibus, quia extremitates non habentur nisi per indivisibilia: substantia autem indivisibilia non habet ex se, v. gr., lineam, superficiem, et puncta, quia haec sunt species propriae quantitatis.

Si autem dicatur substantiam etiam habere sua indivisibilia substantialia, correspondentia indivisi-

bilibus quantitatis. Contra hoc urgeo sic argumentum : Ad hoc ponuntur ista indivisibilia substantia), ut partes substantialiter uniantur secundum extremitates, scilicet extensive et non penetrative ; nam si penes extremitates non uniuntur, hoc ipso se totis unientur et penetrative, quod est manere confusas, et non ordinatas inter se, seu una post aliam. Si ergo istis indivisibilibus et extremitatibus partes substantiales uniuntur ante quantitatem, manent ergo in ipso toto impenetrare, seu extensae antecederet ad quantitatem : ergo substantia secundum se habet sufficiens principium ut resistat penetrationi quoad locum, et repleat ipsum. Et consequenter frustra ponitur ratio formalis quantitatis in hoc quod sit principium impenetrationis quoad locum ; cum id habeat extensio entitativa substantiae secundum se. Consequentia probatur : Quia illa extensio entitativa substantia} ita fit secundum extremitates et indivisibilia ante quantitatem, quod illa unio impedit ne una pars in toto penetretur cum alia, quantum ad continuationem ; ergo etiam impedit ne penetretur cum partibus contiguis alterius corporis adjacentis ; non est enim intelligibile quod principium quod sufficit impedire unionem et penetrationem partis continuae, non impediat unionem, seu penetrationem partis contiguae. Sed principium impediens penetrationem contigui ab auctoribus oppositis vocatur extensio quantitativa distincta ab entitativa ; ergo ante quantitatem ponunt in substantia formalem rationem quantitatis, hoc ipso quod ponunt partes substantiales uniri ordinate et sine confusione per extremitates et indivisibilia substantialia. Tenendum est ergo quod unio ista extensiva in toto accidentalis est, et a quantitate provenit.

Et si dicas: Nam in corpore Christi sacramentato datur extensio quantitativa in ordine ad totum, ita quod una pars non penetratur cum alia in unione totius ; et tamen in ordine ad locum non habet extensionem, sed modum indivisibilem : ergo ab alio principio provenit extensio ista in ordine ad locum, quam unio partium in ordine ad totum. Respond.: Quantitatem corporis Christi, quae est in ipso toto, esse principium sufficiens ad impenetrationem et extensionem in ordine ad locum, nisi divinitus impediretur iste effectus, qui secundarius est in quantitate, et proprie pertinet ad ubi circumscriptivum ; et ideo in hoc facimus totam vim argumenti, quod in substantia secundum se et ante quantitatem datur principium repugnans penetrationi corporis contigui, hoc ipso quod datur principium repugnans penetrationi partium in continuo ; quod si non datur principium repugnans penetrationi in loco, neque datur repugnans penetrationi in toto, et ita uterque effectus provenit non a substantia, sed a quantitate, licet possit unus effectus separari ab alio per potentiam absolutam Dei, quia unus est primarius, alter secundarius.

Solvuntur argumenta.

Fere tota difficultas, et argumenta quae fiunt contra hanc resolutionem, dependent ex illo principio, quod partes substantiae in sua entitate vel distinctione non dependent a quantitate, et ita consideratur substantia sine quantitate, et tamen cum partibus. Nam, verbi gratia, si Deus auferat quantitatem a substantia conservando illam, tunc vel substantia manet cum partibus distinctis et extensis, vel sine illis et indivisi-

bilis. Si primum, est intentum; si secundum, sequitur quod omnes partes substantiae confluant ad punctum. Et hoc vel fit in instanti, vel tempore. In instanti non potest, quia fluxus, seu motus non potest fieri in instanti. Si in tempore : ergo quamdiu durat tempus illud, durant partes; et tamen non est quantitas. Nec est major ratio cur ad unam partem confluat illa substantia, quam ad aliam, ergo manebit sicut antea.

Gonfirm. : Quia si duae partiales substantiae uniantur, et de novo acquirantur, ut fit in nutritione, et Deus auferat ab illis quantitatem, vel illae partes manebunt unum, vel distinctae, id est una pars non erit alia. Si hoc ultimum, habetur intentum. Si primum, ergo amittent principia individuantes et differentias individuales, eisdem permanentibus, quod implicat. Et idem argumentum est de duplici igne, quorum unus produxit alium, si uniantur inter se et Deus auferat quantitatem. Vel manebunt diversae partes, vel non : si manent, habetur intentum ; si non manent, ergo ablata quantitate est idem et unum producens et productum. Similiter si in ligno trium palmorum auferat Deus quantitatem a duobus palmis extremis relictam quantitate in medio, tunc illae duae extremitates sunt diversae partes ligni et sine quantitate. Ergo.

Haec omnia eandem inculcant difficultatem, et ex unico principio dissolvuntur, nempe quod substantia ante quantitatem non habet partes formaliter extensas, id est ordinatas et inconfusas; habet tamen partes radicaliter, id est capacitatem ad recipiendum illam ordinationem et distinctionem partium, quae sine quantitate manent penetratae et se totis unitae, quod est non habere partes extra partes. Neque hoc mi-

rum videri debet, quia sublata quantitate tolluntur omnia indivisibilia, et extremitates, sine quibus partes non uniuntur extensive, id est penes extremitatem unius et alterius, sed penetrative et se totis : manet ergo tota entitas partium sublata quantitate, sed confusa et per modum unius, non autem est ibi alia et alia pars integralis formaliter, sed solum radicaliter.

Igitur ad primum casum dicimus quod, sublata quantitate, substantia non conflueret ad punctum sed careret omnibus punctis, et consequenter omni unitivo partium per modum extensionis, quia ut bene advertit D. Thomas, in ii, dist. xxx, q. i, a. i, substantia sine quantitate non est indivisibilis per reductionem partium ad punctum, quod est principium quantitatis, sed per carentiam omnis divisibilitatis. Unde non esset in illa substantia aliquis motus, sicut neque locus physicus, sed solum esset in universo tanquam quaedam pars illius, non ut locatum in loco; omnes enim istae imaginationes tollendae sunt, quia sequuntur quantitatem ut locatam, ut bene docuit Cajetanus, i part., quaest. iiii, art. i, circa medium. Quare illa substantia neque est distans, nec alicubi positive; sed solum haberet existentiam suam sine loco, sicut res extra mundum, et angelus non operans.

Ad confirm. respond. : Quod ablata quantitate a partibus, non manent actu distinctae, sed confusae, et una entitas cum capacitate radicali distinctionis partialis. Et quando dicitur quod una pars non est alia, et quod non stat amittere differentias individuales manentibus eisdem. Resp. negando suppositum, quia remota quantitate nulla pars manet actu, sed solum radicaliter et in potentia ; unde omnis differentia individualis in genere partis cessat, quia

in actu non datur pars. Nec remanent eadem partes semotis differentiis : quia, ut diximus, partes non manent in actu, sed substantia quaedam confusa capax partium, non actu ex partibus composita ; sicut si daretur materia sine forma, nullum esse formale actu haberet, sed solum in capacitate et potentia, ut in i Physic., dicitur.

Instabis : Duo individua, v. g. duo lapides, semota quantitate, adhuc remanent distincta secundum differentias individuales, licet a quantitate dependeat eorum individuatio; ergo et partes substantiales distinctas manebunt actu secundum distinctionem substantialem, licet illa a quantitate dependeat. Respond. negando consequent. Et disparitas est, quia distinctio individuorum dependet a quantitate ut dividente et separante; divisione autem semel facta, si removeatur quantitas, cum ipsae substantiae iterum non uniantur inter se, separatae manent et non unum, idque habent per ordinem ad quantitatem, licet illa non informetur; sicut anima, quae individuatur per ordinem ad corpus, etiam separata a corpore per ordinem ad illud individuatur, et accidens separatum per ordinem ad subjectum. At vero partes in eodem toto non distinguuntur per quantitatem ut dividente et separante eas, sic enim partes non manerent, sed tota, sed per quantitatem ut ordinate eas unientem, scilicet non se totis et confuse, sed per extremitates, unam ponendo extra aliam, sed non dividendo ab alia. Remota autem quantitate solvitur ista unio sic ordinata et extensa, et succedit alia, qua partes illae se totis et confuse uniuntur, seu potius fiunt unum in substantia, et ita impeditur earum distincti* in ratione partis, et hoc est amittere differentias individuales partium; partes enim in ipso

toto non habent differentias individuales simpliciter, quae solum fiunt per divisionem, sed secundum quid, quia revera unum componunt, et simpliciter individua distincta non sunt. Unde actualis earum distinctio in genere partis non manet actu,[^] remota quantitate, sed in potentia; quia unio illa ordinata, qua distinguebantur, mutatur in aliam confusam, quae distinctionem actualem impedit.

Ad illud de producente et producto, quod erunt idem in illo casu. Respond.: Quod nunquam produciens et productum sunt idem quando exercetur productio; sed ea cessante, res quae producit bene potest transire in substantiam producti, illique uniri, ut si filius comedat patrem, et tunc remota quantitate, solum virtualiter et radicaliter distinguuntur illae partes. Et de potentia absoluta per transubstantiationem res produciens potest absolute converti totaliter in rem productam.

Ad ultimum casum dicitur quod, remota quantitate aⁱ extremis, et inter media quantitate manente, consequenter dividitur ipsa quantitas et extrema illa manent separata a toto, et fiunt individua per ordinem ad divisam quantitatem, non vero amplius partes sunt. Quod si Deus illas retinet unitas cum substantia intermedia, non manebunt formaliter partes, sed radicaliter utpote confusae, et se totis unitae cum substantia intermedia.

Et si quaeras quid est substantiam radicaliter habere partes, et quomodo differt a substantia indivisibili, ut est angelus? Respondetur: Differre a substantia spirituali, quia spiritus caret partibus negative, et secundum incapacitatem; corpus autem spoliatum quantitate caret partibus privative, et cum capacitate ad illas. Sed non dicitur actu

illas habere, quia non habet illas distinctas et plurificatas extensione, scilicet unam extra aliam, sed ad modum unius per confusionem reductas intra se, et non solum in ordine ad locum; atque ita manet entitas ordinata ad extensionem partium, non ipsa partium extensione ordinata.

Secundo arguitur : Quando substantia est sub quantitate, habet partes distinctas non solum accidentaliter, sed etiam substantialiter: ergo etiam remota quantitate substantialis illa distinctio manere potest. Antecedens prob.: Quia modo distinctio manus a brachio non fit per solam quantitatem ; si enim per solam quantitatem differrent non essent duae partes substantiae ; sicut corpus Ghristi positum sub Sacramento, et in coelo non sunt duo corpora, licet a accidentibus loci varientur : ergo similiter si illae partes differunt substantialiter non distinguuntur per solam quantitatem. Et confirm. : Quia unitas, vel divisio sequitur esse rei; sed quaelibet pars substantialis habet esse substantiae non a quantitate, sed a se : ergo neque unitatem et distinctionem substantialem habebit a quantitate, sed a se. Maj. constat. Quia unitas est passio entis, et plures unitates plurium entium : ergo unitas, vel distinctio substantialis est passio substantiae, et sic non pendet a quantitate. Unde S. Thomas, v Metaph., lect. xv, dicit quod sola quantitas habet divisionem in partes proprias post substantiam ; ergo supponit D. Thomas substantiam habere proprias partes.

Confirm. secundo : Quia quantitas manus non est in pede, vel e contra : ergo quantitas unius partis non recipitur in alia : ergo supponitur alia et alia ratio partis ante quantitatem ; siquidem quantitas quae recipitur in una non recipitur in alia. Et rursus, sublata quanti-

tate, manet in illa substantia entitas manus, et entitas pedis, et reliquarum partium; sed entitas manus non est tota entitas illius substantiae : ergo est pars. Nec potest dici quod reducitur ad indivisibilem entitatem, sicut substantia spiritualis, quia in entitate spirituali non est entitas manus et pedis; sicut est in substantia corporea, remota quantitate.

Respond. ad principale argumentum : Quod substantia sub quantitate habet partes duplici modo distinctas; scilicet substantialiter, et accidentaliter ; sed substantialis distinctio non est in actum reducibilis, nisi dependenter a quantitate, ut a conditione, sine qua illa distinctio substantiae non exhibit in actum. Sicut substantia non exit in actum influendi et operandi nisi posita qualitate tanquam instrumento quo operetur, et remota qualitate solum manet radicaliter operans : ita sine quantitate remanet confusio et indistinctio, qua posita, substantia non potest prodire in actum distinctionis substantialis secundum extensionem partium, quae tollat istam confusionem, sed totum radicaliter manet distinguibile mediante quantitate. Itaque a substantia venit ratio constituendi partes, a quantitate ratio ordinandi et tollendi confusionem per extensionem, et ipsa distinctio substantialis ab ista ordinatione, ut a conditione requisita dependet.

Ad primam confirm. resp.: Quod unitas, vel divisio sequitur entitatem, sed non semper absolute, sed dependenter ab aliquo extrinseco, sine quo distinctio non sequitur in actu, sed manet in potentia. Itaque unitas sequitur ens non praescindendo a statu, quia aliquando unitas statum involvit, v. g. unitas individuationis, unitas universalitatis, unitas ordinis etc. Status autem isti dependere

possunt ab accidentibus, saltem ut a conditionibus sine quibus status ille non est, sicut status individuationis dependet a collectione proprietatum, quae conveniunt uni individuo potius quam alteri, et a designatione materire quae fit per quantitatem. Et similiter distinctio partium integralium, quia non fit sine ordine tollente confusionem illarum, ideo dependet a quantitate, ratione cujus vocantur illae partes materiales accidentales a D. Thoma, Opusc. 1^{xx} citato. Et ad locum ex v Met., resp.: Quod substantia habet proprias partes radicaliter ex se, formaliter et ordinate ex quantitate. Et iterum habet proprias partes físicas, materiam scilicet et formam, non vero extensas et integrales.

Ad secundam confirm. respond.: Quod licet quantitas manus non recipiatur in pede, non tamen sequitur quod ante quantitatem sit alia pars manus et pes formaliter, sed solum sit aliquid capax et receptivum quantitatis manus et quantitatis pedis, quod est radicaliter et in capacitate antecedere illas partes, et ut ordinabiles non ut ordinatas. Et sic recipitur diversa quantitas in diversis partibus, non quas supponit diversas, sed quas facit. Sicut in opinione distinguente existentiam ab essentia, et materiam ponente inseparabilem ab omni forma, existentia recipitur in subjecto existente, et forma in materia existente, non per existentiam quam supponat, sed quam praebeat, sed solum capacitem ad existendum supponit. Similiter ad id quod additur quod entitas manus non est tota substantia, semota quantitate: Dicimus quod non est tota adaequate; non tamen sequitur quod sit pars formaliter, sed solum radicaliter; quia non est capax ejusdem quantitatis et ordinationis, quae est in toto, ex se tamen non habet aliam ordina-

tionem et distinctionem partis in actu. Nec tamen sequitur quod illa entitas reddatur spiritualis, quia manet cum capacitate quantitatis, quam non habet spiritus; habet tamen modum quemdam spiritualitatis, sicut corpus Christi in Sacramento.

Ultimo arguitur: Substantia acquirit partes non simul, sed successive, ita ut producendo unam, non eadem quae antea erat producatur, sed distincta; neque producit solum nova quantitas, sed nova substantia, quia producit per nutritionem, quae est actio distincta ab augmentatione; augmentatio autem formaliter versatur circa majorem quantitatem: ergo si ab illa distinguitur nutritio, seu aggenerationis, quia versatur circa substantiam, oportet quod habeat distinctum terminum formalem in ratione substantiae; sed non terminatur ad totam substantiam, quia hoc pertinet ad ipsam generationem, ergo ad partem, et sic ante quantitatem datur pars in substantia. Confirmatur: Quia partes substantiae uniuntur substantialiter; ergo secundum substantiam datur diversitas et non solum secundum quantitatem, unio enim inter extrema diversa est. Et similiter ablata quantitate, si partes confunduntur, oportet quod diverso modo uniantur quam ante sub quantitate. Cur ergo non poterit Deus impedire illam novam unionem; et sic manebunt non confusae sine quantitate? Denique non repugnat in Eucharistia, consecrata medietate hostiae* aliam medietatem manere non consecratam, et tunc non distinguitur a medietate consumpta per quantitatem, quia quantitas illius medietatis ibi manet: ergo si ne quantitate distinguitur, et consequenter posset sic conservari a Deo una et altera medietas sine quantitate.

ri numerati. Numerans dicitur ille qui est ratio numerandi in intellectu, ut duo, tria, quatuor etc., quae sunt rationes, quibus omnem materiam numeramus. Numerus vero numeratus sunt res ipsae, seu materia, quae numerationi isti subicitur. Et potest iste numerus numeratus sumi et generaliter pro omni multitudine, quomodocumque numerabili ab intellectu, etiam quae in rebus spiritualibus invenitur, et specialiter pro multitudine quantitativa, quae ratione quantitatis specialem rationem mensurae habet in numerando, ratione cuius aliquando ipsa discretio quantitatis, respective ad substantiam quae illi subicitur, dicitur numerus numerans, id est praebens rationem, qua numerabilis est quantitative, ut sumitur ex Divo Thoma, Opusculo xlviii, tractatu de quantitate, cap. vi.

Est ergo difficultas in duobus explicandis. Primum : An ista ratio numeri in quantitate discreta sit aliquid unum perse, ita ut sufficiat ad constituendam veram speciem quantitatis. Secundum: A qua forma sumat numerus unitatem, supposito quod habet partes separatas et divisas realiter.

Est ergo multorum sententia, qui attendentes ad multitudinem ex qua constat numerus, dixerunt illum non esse ens per se, sed per accidens, et consequenter excludendum esse a speciebus per se quantitatis. Ita videri potest apud Fons., v Metaph., cap. vii, quaest. v, sect. n; Suarez, disp. xli Metaph. sect. i; Vazq., ip., disput. xxvi, cap. m; Gonimb., hic quaest. n, art. i. Alii vero ex opposito affirmant numerum esse per se unum unitate quantitatis discretae, licet non sit unum in genere quantitatis continuae. Hanc communiter sequitur utraque schola D. Thomae et Scoti, sed in ejus unitate explicanda non omnes con-

veniunt. Nam quidam dicunt numerum esse unum unitate ordinis, quod habet fundamentum in D. Thoma, vu Metaph., lect. ultim., super text. 1x, ubi dicit syllabam et numerum sortiri speciem ab ordine. Sed haec unitas, si praecise accipitur, magis videtur relativa, quam quantitativa. Alii dicunt quod ultima unitas dat formam et unitatem numero, quod expresse dicit D. Thomas, viii Metaph., lect. iii; et intelligi debet de ultima unitate cum ordine ad alias. Habet tamen difficultatem, quia ultima unitas in multitudine non est determinata pro ista unitate potius quam pro alia, et sic nunquam manebit determinate unum a parte rei. Alii dicunt ipsam discretionem esse formalem rationem numeri; unitates vero, quae multitudinem componunt esse subjectum et materiam hujus discretionis. Ita communiter discipuli Scoti, ut videri potest apud P. Merin., hic super cap. de quantitate, quibus favere videtur D. Thomas, Opusc. xlviii, tract. de praedicatione quantit., cap. i. Sed tamen non apparet quomodo discretio sit una forma simpliciter de genere quantitatis et non relationis, et habeat pro subjecto, cui realiter insit, res ita diversas et realiter separatas; imo non videtur aliud discretio, quam divisio, quae non est forma constituens numerum in ratione unius speciei, sed solum in ratione multitudinis et separationis quantitatis continuae; multitudo autem, ut multitudo, non est species quantitatis. Alii denique omnem numerum dicunt esse pluralitatem, seu multitudinem non ordinatam ad componendum aliquod unum principium operationum; esse tamen numerum speciem quantitatis in quantum habet rationem mensurae; caeterum non habere unitatem nisi ab intellectu nostro, realiter autem solum

habere mensurabilitatem, quae est numerositas partium. Ita Torrejon, hic disp. ni, quaest. y. Sed hoc est simpliciter excludere numerum a praedicamento quantitatis, quia nec unitas ejus est realis, nec ratio mensurae communis omni multitudini spirituali et corporali quantitativa est; unitas autem numeri non sumitur ex ordine ad aliquam operationem, sicut nec quantitas continua, quia operativa non est.

Ut ergo quod in hac parte probabilius est, et conformius menti S. Doctoris explicemus, duplici conclusione respondeo.

Prima conclusio. Numerus, qui componitur ex unitatibus quantitativis, est vera et propria species quantitatis. — Haec conclusio non potest negari in doctrina Aristotelis, quia non solum hic in Praedicamentis, sed etiam in v Metaph., ubi solum numeravit species quantitatis perse, et exclusit species quantitatis per accidens, numerum posuit inter quantitates per se. Nec potest explicari Aristoteles, ut aliqui dicunt, quod posuit numerum inter species quantitatis, non quia habet veram unitatem, sed quia habet suum modum extensionis, seu multiplicationis, et communiter concipitur per modum unius habentis suam definitionem et proprietates, quod satis est ut in praedicamento collocetur, neque enim omnia quae in praedicamento ponuntur habent propriam et per se unitatem. Sed haec solutio devorat totum inconveniens, destruitque rationem ordinis praedicamentalis. Si enim non habet veram unitatem, sed est ens per accidens, ergo a praedicamento excluditur, quia non habet definitionem per se, siquidem non habet quidditatem per se unam, et consequenter neque habet unum genus et unam differentiam tantum, atque adeo neque ponitur in uno praedicamen-

to, quia praedicamentum est ordinatio generum et specierum per suas differentias. Si ergo Aristoteles exclusit ens per accidens a definitione, ut patet in vii Metaph., quomodo numerum, qui est ens per accidens, per se poneret in praedicamento, tanquam constans genere et differentia, quod est definitio? Quare de mente Philosophi nullatenus dubitari potest.

De mente S. Thomae multo minus potest osse difficultas. Nam quod numerus quantitativus sit ens per se, et ponatur in praedicamento quantitatis manifeste affirmat pluribus in locis; ut patet in v Metaph., lect. xv; et iv Metaph., lect. 11; et in i, dist. xxrv, quaest. i, art. m; et quaest. ix de Potent, art. vii; et i p., q. ii, art. i, ad 1; et Quodlib. x, art. i. Nec oportet verba ejus sigillatim referre, cum ubique dicat numerum esse speciem quantitatis, et esse unum per se. Unde qui voluit explicare D. Thomam, quando dicit ultimam unitatem constituere speciem numeri, quod loquitur metaphorice, vel non legerunt, vel explicare noluerunt D. Thomam in aliis multis locis, ubi absolute docet numerum esse aliquid unum per se, et in praedicamento quantitatis poni. Inde enim intelligimus quod, quando dicit ultimam unitatem dare speciem numero, loquitur de specie per se una et vera, non metaphorica. Unde in vii Metaph., lect. xm, circa finem inquit: « Quod dualitas non est duae unitates, sed aliquid ex duabus unitatibus compositum; aliter numerus non esset ens per se et vere, sed per accidens; sicut quae coacervantur. » Ubi manifeste D. Thomas excludit metaphorice compositionem, et unitatem per accidens, quae est tota ratio excludendi numerum a praedicamento quantitatis. Et idem videri potest viii Metaph., lect. m;

et vii Metaph., lect. ultima, super text. 1x.

Fundamentum hujus conclusionis duplex traditur a. D. Thoma, Quodlib. x citat.: alterum a priori, alterum a posteriori. A priori quidem, quia numerus dicit veram extensionem, et rationem mensurae ortam ex divisione continui, quam non dicit sola multitudo confuse accepta per modum acervi, vel cumuli. Quae ratio sic explicanda est : Quia numerus fundatus in quantitate divisa habet veram et propriam mensurationem per modum extensionis et multiplicationis, qua exhaustire et adaequare potest ipsas partes, et extensionem continui. Et hanc rationem mensurationis et extensionis non habet tanquam quantitas per accidens, sicut tempus et motus, quae ratione continui extenduntur : numerus autem suam propriam mensurationem discretam non habet ratione quantitatis continuae, cum potius dividat et solvat continuitatem ejus; ergo Illa ratio mensurae et extensionis, quam habet, non est quantitas per accidens, id est per aliud, sed distincta a modo mensurandi continui. Quod vero mensura numeri sit mensura in genere quantitatis et extensionis, ex eo constat, quia numerus habet mensurare secundum proprietates quantitatis; sicut per rationem aequalis et inaequalis, paris et imparis, secundum accretionem et augmentum : ergo illa mensura est quantitativa. Unde D. Thomas, in i ad Anibaldum, dist. xxiv, quaest. i, art. i, ad 3, inquit : « Quod numerus simpliciter est, cujus numerata faciunt aliquam aggregationem. » Et hoc constat, quia numerando et adjiciendo unitates facimus aggregationem et incrementum modo ordinato, id est cum mensura prioris et posterioris : ergo datur extensio, id est multiplicatio aggregata cum

ordine partium, et solum est differentia a continua quantitate, quod in ea partes sunt unitae, hic separatae. Et ad hoc pertinet communis doctrina sancti Thomee, quod unitas, quae est principium numeri, addit supra rationem unitatis, quae est passio entis, rationem mensurationis, ut patet in iv Metaph., lect. ii; et v Metaph., lect. vii; et ip., quaest. xi, art. i. Cum autem numerus ex unitatibus constituatur, si constat ex illis, ut dicunt, principium mensurationis, numerus specialem mensurationem et extensionem inducit.

Dices : Totum hoc reperitur in multitudine spiritali; nam ibi una unitas addita alteri facit plus, quod est facere aggregationem; et similiter datur ibi par et impar, nam tres angeli sunt impares, et quatuor pares : ergo idem habet ille numerus, quod quantitativus. Respond.: Deesse ibi extensionem et aggregationem ortam ex divisione continui, sed solum ex affirmatione et negatione entis, ut bene notat sanctus Thomas, in i, dist. xxiv, quaest. i, art. iii. Unde non datur ibi aggregatio et divisio commensurabilis quantitati continuae, et consequenter ejusdem generis cum illa; hoc enim habet ratio numeri quantitativa quod, cum causetur ex divisione continui, habet per ipsam rationem numeri partes quantitatis continuae mensurare et exhaustire. Et fortasse propter hoc dixit Commentator, x Metaph., text. ii, quod ratio quantitatis, seu mensurae per prius inest quantitati discretae, quia scilicet ipsum continuum per numerationem partium mensuramus, nec aliqua est notior mensura quam per numerationem. Quod ipsum expresse docet D. Thomas, Opusc. xxxvi, cap. i, dicens*; « Quod ratio mensurae prius invenitur in quantitate discreta. » Quare numerus, qui

eBtdr genere quantitatis, hoc addit supra multitudinem communiter dictam, quod exhaurit mensurationem quantitatis continua, et facit aggregationem et additionem unius ad aliud, et hoc non facit multitudo in spiritualibus, licet ex parte numeri numerum numeremus angelos, sicut et quantitates.

Secunda ratio D. Thunne est : Quia numerus quantitativus eat objectum proprium Arithmetica* : ergo c>lens per se. Antecedens patet. Quia Arithmetica non habet aliud objectum, quam numerum, seu quantitatem discretam. Consequentia patet. Quia objectum per se scibile, debet esse eos per se, utpote habent definitionem propriam, quod est principium scientia' : ergo numerus est ens per se. et sic non repugnabit poni inter species quantitatis.

Sed respondetur primo, quod numerus est ens per accidens in relatione rei, sed per se in ratione scibilis; et sic numerus, quia habet unitatem numerabilem, est objectum Arithmetica*. Secundo, quod numerus formaliter est unus unitate rationi*, quia sic apprehendit numerum ac si esset aliquid unum : et hac unitas sufficit ut sit objectum scientia*. Tertio, quod Arithmetica egit de numero pro materialiter, id est pro quantitativis continuis, non pro formaliter, quod pluralitas unitatum est

Sed prima solutio omnino deficit. Quia si numerus in genere rei est per accidens, et in genere scibilis unum per se : ergo jam poterit dari scientia de ente per accidens, quia ens per accidens potest esse per se scibile, quod est omnino impossibile. Quia ens per accidens non est per se delimitabile*, quia non habet quidditatem per se, ut ea'pe ex Philosopho probatum est Quod autem non est capax definitionis, non potest

test e**e objectum scientia», cura definitio sit principium demonstrationis et processus ecientilici, ut ex Posteriorum constat.

Secunda solutio nihil etiam valet. Quia vel illa unitas rationis est formalis et per se in numero, vel solum accidentaliter, sicut omnis natura condecorata in universali habet unitatem rationis in quantum universalis. Hoc secundum non est ad rem, quia sicut universalitas est conditio objecti scibilis, non ipsa ratio, quae est objectum scibile, illa unitas rationis tantum se habebit ut conditio. Si primum dicatur : ergo numerus est ens rationis formaliter. siquidem formaliter est unum per rationem, et sic Arithmetica aget de ente rationis, quod mirabile erit ab istis auctoribus concedi, cum negent Ixigim ngoro de ente rationis; et tunc non distinguetur numerus numeratus, de quo ngit Arithmetica « numero numerante, quia illa unitas rationis non provenit in numero nisi ex ratione numerante. Si ergo non habet aliam unitatem nisi rationis, neque aliam habet quam numeri numerantis. Arithmeticus autem per se non considerat denominationem illam rationis.

Tertia denique solutio multo minus valet. Quia quando dicitur agere ipso numero materialiter pro quantitativis continuis, vel sumitur pro quantitate continua formaliter quatenus continua, vel materialiter sub ratione tamen divisa* et discreta»; nam pro rebus ipsis, quae quantitati subijciuntur, constat non agere Arithmetica. Si sumitur pro quantitate continua formaliter, hoc unum perlinet ad Arithmetica, sed ad Geometria. Si quatenus divisa et discreta, sic per se agit de numero, non de quantitate continua; est enim per accidens ad Arithmetica considerare proportionem » nu-

merorum, prout sunt in lineis, vel superficiebus, vel aliqua alia quantitate continua.

Dico secundo : Id quo numerus redditur unus per se, non est ipsa multitudo unitatum, vel earum aggregatio, aut discretio; totum enim hoc materialiter se habet in numero, et est ens per accidens; sed ultima unitas est id, a quo sumitur ratio unitatis per se in numero, quatenus sub illa ordinantur plures unitates. — Quare forma quantitatis discretæ non informat omnes partes, sicut quantitas continua, sed ordinat, nec aliter possunt extendi istae partes discretæ, quam secundum ordinationem sub ultima unitate. Et habet se unitas numeri, sicut unitas loci; sicut enim plures superficies transeunt in una distantia, et cum superficiebus plures relationes ad polos mundi, manet tamen idem locus formaliter respectu hujus termini fixi quem respicit, licet materialiter sint plura, ut in iv Phys., dicitur; sic in numero datur ratio ultimæ unitatis caeteras terminantis; quod vero ista, vel illa unitas designate exerceat officium ultimæ, materialiter et per accidens se habet.

Haec conclusio deducitur ex D. Thoma. Nam in primis, vn Metaph., lect. xm, circa finem, sic inquit : « Dualitas non sunt duæ unitates, sed aliquid ex unitatibus compositum, aliter numerus non esset unus per se et vere, sed per accidens, sicut ea quæ coacervantur. » Ubi manifeste distinguit multitudinem unitatum, quæ utique ad coacervationem pertinet, a ratione numeri, quæ est per se una. Et ad hoc etiam pertinet illa satis trita auctoritas ex Philos., v Metaph., text. xix, lect. xvii, apud D. Thomam : « Quod sex non sunt bis tria, sed semel sex. » Non ergo numerus in sola divisione continui consistit, sed aliquam uni-

tatem per se requirit ex tali divisione et multitudine resultantem. Praeterea notanda est S. Thomae resolutio, viii Metaph., lect. ni, ubi de forma constituente specificam unitatem numeri sic loquitur : « Est unum per se numerus, in quantum ultima unitas dat numero speciem et unitatem, sicut etiam in rebus compositis ex materia et forma, per formam est aliquid unum, et unitatem et speciem sortitur. Et sic loquentes de unitate numeri, ac si numerus non esset unum per se ipsum, non possunt dicere quo est unus, si est unus. Cum enim componatur ex multis unitatibus, aut non est unus simpliciter, sed unitates aggregantur in eo per modum coacervationis, quæ non facit simpliciter unum, et per consequens neque in aliqua specie constituunt, et sic numerus non est aliqua species entis; aut si numerus est unus simpliciter, et non per seipsum, dicendum est quid faciat eum unum ex multis unitatibus, quod non est assignare. » Ecce quomodo D. Thomas manifeste docet ultimam unitatem dare per se speciem numero; quod si illa non dat, non inveniri aliquid ex multis unitatibus formatum, vel resultans, quod det speciem numero. Igitur ex parte multitudinis, seu discretionis, aut divisionis quantitatis, non est dare aliquid quod speciem per se constituat determinati numeri, nisi ultima unitas, quatenus reliquas supponit et subordinat sibi.

Quod autem hoc sufficiat, ut numerus sit unum simpliciter, et non ens per accidens, sumitur ex doctrina S. Thomæ, vi Metaph., lect. ult., super textum ix, ubi reddit rationem distinguendi inter compositionem ex multis, quæ facit unum simpliciter, et quæ facit unum secundum quid : « Hujus, inquit, diversitatis ratio est, quia compoai-

tum quandoque sortitur speciem ab aliquo uno, quod est vel forma, ut patet in corpore mixto, vel compositio, ut patet in domo, vel ordo, ut patet in syllaba et numero, et tunc oportet quod totum compositum sit unum simpliciter. Quandoque vero compositum speciem sortitur ab ipsa multitudine partium collectarum, ut patet in acervo, et populo, et aliis huiusmodi. Et in talibus totum compositum non est unum simpliciter, sed solum secundum quid.» Quae doctrina valde observanda est ad discernendum varios modos unitatis simpliciter et per accidens; nec enim omnia ista dicuntur uno modo unum, sed sunt diversi gradus. Perfectiori enim modo est unum angelus, et coelum, qui nullam varietatem recipiunt, quam animalia seu viventia, quae continuo incremento et decremento transeunt, et quam fluvius, qui nec in materia, nec in forma est idem qui modo fluit, ab illo qui fluebat a viginti annis, sed solum ratione loci per quem fluit, et similiter artefacta sunt unum solum ex parte formae artificialis; et tamen haec omnia includuntur sub ratione unitatis simpliciter, ex illa regula S. Thomae, quod ea sunt unum simpliciter, quae sumunt speciem ab uno, sive illud unum sit forma, sive compositio, sive ordo; solum autem sunt unum secundum quid, quae non ab uno sumunt speciem, sed a multitudine. Sic ergo dicimus numerum, quantum ad id quod dicit de multitudine, esse ens per accidens, sed tam multitudinem quam discretionem, quae discontinuat, seu dividit quantitatem, materialiter se habere, nec posse dare unitatem per se; quia si ab his sumeretur species, ab ipsa multitudine sumeretur, et sic esset unum secundum quid. Sumit ergo numerus unitatem per se et extensionem discretam ex eo quod om-

nes istae unitates ordinantur sub una ultima unitate, quae terminat illas quatenus unitates quantitativae sunt, addentes unam ad aliam divisibilem unitatem, quas alicui continuo adaequari possunt, et ultima unitate terminantur.

Et quod ipsa discretio, vel quaelibet alia forma toti numero intrinseca numerum constituit non possit, inde deducitur quia vel illa est realiter in omnibus unitatibus, vel solum in una. Si in pluribus, vel est divisa in illis, vel indivisa. Si divisa, ergo plurificata, et consequenter non magis constituit unitatem per se, quam ipsa multitudo. Si indivisa, ergo non potest identificari cum tot unitatibus separatis et divisis. Si autem illa forma est solum in una ex unitatibus, ergo habemus intentum, quod aliquid unum, seu ultima unitas dat speciem numero. Quare ista unitas non potest dare speciem numero tanquam forma intrinseca, ideoque D. Thomas non reducit unitatem numeri ad unitatem ex forma, sed ad unitatem ex ordine, ut constat ex verbis citatis vii Met., lectione xm, quatenus aliae unitates ordinantur ad ipsam, ut ad ultimo terminantem et claudentem. Atque ita forma quantitatis continua informando extendit partes et ordinat, discreta vero quantitas non potest extendere et ordinare informando, sed unam unitatem alteri coordinando, ut ex ultima sumatur determinata quantitas numerij nam, v. g., quod sit tantum ternarius, vel quaternarius, aut alius quilibet numerus determinatus, pendet ex ultima unitate, qua terminatur et sic determinatur.

Sed insurgit hic difficultas, quae communiter huius opinionis cruciat assertores, scilicet quomodo illa ultima unitas sit certa et designata: siquidem in numero, verbi gratia in quaternario, quaelibet unitas po-

test esse ultima; idque solum dependet ex designatione intellectus numerantis, quod est esse aliquid rationis.

Respondetur : Quod in numero datur in re ultima unitas secundum determinationem et designationem formalem, non materialem, id est quoad effectum terminandi et claudendi unitates; nec enim quaternarius transit ultra quatuor unitates, alias quaternarius non esset, et iste effectus in re datur; quod vero proveniat determinate ab ista unitate, vel ab illa, materialiter et accidentaliter se habet, quaelibet enim habilis est et capax ut ab illa proveniat. Itaque aliud est esse ultimam quoad designationem, aliud quoad effectum terminationis : hoc secundum datur in re, primum vero potest dependere ab actu designationis intellectus, sed ad constitutionem ipsam numeri per accidens et materialiter se habet. Et multa sunt in rebus, quae hoc genere difficultatis laborant, ut formalitas aliqua inveniat in re, et ejus effectus, et tamen materialis designatio subjecti, seu partis in qua est illa formalitas, dependeat ab intellectu; verbi gratia in circulo, qui est finitae et determinatae quantitatis, necessario datur principium, medium et finis, alias quantitas non est finita, et tamen in qualibet parte designari potest ratio principii, aut medii, aut finis, quod ex natura rei designatum non est. Et similiter punctum in medio lineae est finis unius partis et initium alterius, et tamen quod respectu hujus partis determinate, vel alterius, sit principium, vel sit finis, dependet a designatione intellectus, et materialiter se habet. Idem est de unitate loci, vel fluvii, in quibus istae partes, vel superficies designatae materialiter se habent ad unitatem loci, vel fluvii, dummodo maneant semper sub aliqua

habitudine ad eundem terminum.

Et horum ratio est: Quia forma dans unitatem istis rebus non habet designationem omnino absolutam, sed respectivam. Quod enim ista pars sit principium vel finis, ultima vel prima, respective dicuntur, cum tamen constet dari in re ultimum et primum, finem et initium, hoc ipso quod quantitas finita est, licet eorum designatio respectivasit; et ideo materialiter variabilis est, formaliter autem semper est fixum, quia semper formalis ratio ultimi habet rationem formae, non materiae, et reliqua, quae ultima non sunt, semper habent rationem materiae et determinabilis. Quod vero denominative et materialiter dicitur ultimum, variabile est in recipienda ista denominatione. Et ita falsum est quod in numero aliqua ad invicem sint materia et forma, formaliter loquendo; solum enim ratio ultimi est forma; sed id quod denominative est ultimum potest exuere illam denominationem formae, et sic res quae modo est denominative forma, poterit esse denominative materia, vel e converso; non ipsa formalitas ultimi potest esse materia.

Sed inquires : An ista formalitas ultimae unitatis sit forma numeri physica, vel metaphysica; et, si ipsa intrinsece non componit numerum, quae sit forma numeri intrinseca? Resp.: Aliquos sentire quod ultima unitas est differentia numeri, et forma metaphysica. Sed omnino falluntur, cum differentia praedicetur de toto, ultima autem unitas non praedicatur de toto numero, nam quaternarius non est ultima unitas. Unde dicendum est quod ultima unitas est forma partialis et extrinseca respectu aliarum unitatum, licet cum aliis componat numerum, non quod accidens componatur ex materia et forma, sed eo modo, quo

in partibus unius extensionis una pars determinat aliam, sicut linea superficiem, superficies corpus, vel unus gradus intensiois alium, et tamen omnes simul pertinent ad integram qualitatem et integram quantitatem.

Quando autem inquiritur : Quae sit forma intrinseca numeri? Resp.: Non dari formam intrinsecam ex parte unitatum. Quia unitas numeri non est unitas forma; sed ordinis, ut ex D. Thoma, vn Met., lect. ult., diximus. Qui ordo non est pura relatio preedicamentalis, sic enim esset unitas relationis; sed est ordo extensionis discreta; qui formaliter et principaliter est in ultima unitate, participative autem et praesuppositive in aliis, quae illi subordinantur, ut infra magis explicabitur, solut. ad 2; sicut in ultima dispositione est tota virtus agendi, et praesuppositive in aliis antecedentibus, et habitus virtutis est principaliter in una potentia et per modum diffusionis, aut dispositionis, quasi praesuppositive in alia, ut S. Thomas docet, I-II, q. lvi, art. ii. Quare numerus quantum ad rationem sui formalem, principaliter et inheesivo non est in pluribus subjectis, sed in uno, scilicet in ultima unitate; ordinative vero et participative in aliis, quae illi subordinantur, et ultima unitas non est materialiter determinata, sed formaliter.

Solvuntur argumenta.

Ex duplici capite solent fieri objectiones. Primo, ad probandum quod numerus non est ens per se, sed per accidens. Secundo, ad probandum quod non specificatur ab ultima unitate. Quoad primum arguitur communi illo argumento :

Quia numerus non est unum per se, sed per accidens : ergo non est species quantitatis. Anteced. probat, primo : Quia sola divisione quantitatis, omni alia forma remota, constituitur multitudo quantitativa, quae nihil aliud est quam numerus; ratio autem desumpta a multitudine non dicit unitatem per se, ut ex D. Thoma supra ostendimus. Secundo proh, anteced. : Quia ex pluribus entibus in actu non fit unum per se, ut est commune axioma; ideo enim album dicitur ens per accidens, quia constat ex pluribus entibus in actu, etiamsi uniantur ut subjectum et forma, multo magis quam unitates in numero : ergo a fortiori numerus est ens per accidens, quia constat ex unitatibus divisis et in actu. Nec dici potest quod est unum perse in genere discreto, non in genere continuo. Nam si genus discretum constat ex pluribus entibus in actu, non potest esse genus unitatis per se, sed per accidens. Tertio : Quia non possunt plura in unum coalescere nisi vel unitate, vel unione. Inter unitates numeri non est unio, cum sint separata; et discontinua;; multo minus unitos : ergo non est unum per se. Quarto : Unitas opponitur multitudini, quae destruitur; numerus autem est quaedam multitudo; quomodo ergo est unum per se. Denique : Vel numerus est unum per se quatenus multitudo, vel quatenus discreta. Non quatenus multitudo, sic enim non pertinet ad genus quantitatis, nec dicit unitatem. Non quatenus discreta, sic enim solum consistit in privatione continuationis et nexus partium. Unde Philosophus, in Physicor., text. lxyiii, dicit numerum esse plures unitates, et in Metaphys., cop. m, numerum non esse unum, sed sicut cumulum.

Respondetur negando antecedens. Ad primam probationem dicitur ;

Quod numerus divisione activa non constituitur formaliter, ut de se constat, sed efficienter. Neque divisione passiva tantum, quia quantitatem esse divisam, seu multiplicatam materialiter se habet ad rationem numeri, divisio enim praecise solum facit solutionem continui, non vero partes ordinat sub determinata mensura numeri. Divisio enim de se potest in infinitum fieri, vel sine termino; quod vero determinate fiat et sub certa mensura, pertinet ad rationem numeri, et sic divisio solum opponitur unitati, seu unioni partium continui; sicut autem ad continuum non sufficit unio quomodocumque, sed ordinativa et terminativa partium, sic e contrario ad quantitatem discretam non sufficit sola separatio unionis partium et divisio, sed ordinata ad unam ultimam unitatem, et sic determinata et finita, sic enim induit rationem specialis mensurae quantitativae. Et sic dixit s. Thomas, quod dualitas non est duae unitates, sed aliquid compositum, id est resultans ex illis, vii Metaphysic., lectione xiii; et quod bis tria non sunt sex, sed semel sex formaliter loquendo, et quod numerus non habet unitatem formae, vel compositionis, sed ordinis.

Ad secundam probat, respond. : Quod ex pluribus entibus in actu non fit unum per se unitate formae, bene tamen unitate ordinis et mensurae, sicut fit ex pluribus entibus in actu unum artefactum, et unum sacramentum, et unum convivium; habent enim ista unitatem per se, quatenus opponitur unitati per accidens, quae sumitur a multitudine, et non ab aliquo uno, sive forma, sive compositione, sive ordine, ut vidimus ex S. Thoma, vii Met., lect. ultim. Et ad instantiam de albo respond.: Quod album formaliter sumptum est unum per

se et definibile unitate desumpta a forma, licet de connotato et denominative dicat subjectum ut reddens suppositum ipsi albo. Sed si sumatur non formaliter, sed pro tertio constituto ex albedine et subjecto, hoc dicimus esse ens per accidens, quia non coalescunt illa in aliquam tertiam unitatem; et similiter numerus formaliter dicit unitatem ultimam sub uno ordine, si vero sumatur pro aggregato ex unitatibus et ordine, est ens per accidens, sicut et alia concreta pro constituto, seu aggregato.

Ad tertiam prob. respond. : Esse varios modos unitatis et unionis, scilicet unitatem formae, vel compositionis, vel ordinis, ut D. Thomas enumerat; numerus autem non habet unionem neque unitatem formae, vel continuationis, aut compositionis, sed ordinis quantitativi sub una ultima unitate. Qualis autem sit ista unitas ordinis, sequenti argumento explicabitur.

Ad quartam probat, dicitur quod unitas continuationis et formae opponitur multitudini et divisioni, non unitas ordinis et discretionis, qualis invenitur in numero sub una ultima unitate terminante ordinem.

Ad ultim. resp. : Quod numerus est per se unus quatenus discretus, sumpta discretionem non privative, prout opponitur continuitati, sic enim non est aliud quam divisio, sed ordinative et formaliter, quatenus dicit extensionem discretam sub una ultima unitate. Et Philosophus, in Physic., non dicit quod numerus est plures unitates, sed dixit quod numerus est uno plura et quanta quaedam quia, ut ibi explicat S. Doctor, lect. xn, « quilibet numerus denominatur ab uno, unde dicitur in v Met., quod substantia senarii est in hoc quod sit sexies unum, non autem in hoc quod sit

bis tria, vel ter duo, quia sequeretur quod unus rei essent plure* definitiones et plure* substantia». • Ubi uti* aperte Aristoteles et U. Thomas no*ram resolutionem docent. In vñ autem Metaph., non dicit Arist. quod numerus r*t sicut cumulus, sed quod numerus, si est unus, vel est sicut cumulus, vel explicandum est quo sit unus, quod ibi explicat quia una pars est sicut materia, alia sicut forma, scilicet ultima unitas, ut ibidem S. Thomas docet, lect. ni. Gum vero dicit D. Tlioraas, i p., q. xxx, art. i, nd 4, quod numerus abstractus et absolutus non est nisi ille intellectus, loquitur de numero numerante, qui extra omne subjectum accipitur.

Secundo arguitur ex alia parte ad probandum quod ultima unitas non potest dare speciem numero, nec aliquis ordo unitatum ad illam. Etenim ordo iste non potest esse in pluribus subjectis nisi secundum relationem, quia ari invicem se respiciunt ordinantur: ergo ista unitas erit unitas relationis, non quantitatis, pertinetque ad predicamentum relationis. Quod si dicatur non esse ordinem predicamentalem, sol secundum dici, et ita possit pertinere ad quantitatem Contra est: Quia vel ille ordo quantitativus est ipsa pluralitas quantitarum divisarum, vel aliqua diversa quantitas illi superveniens. Si primum, numerus non erit aliud quam multitudo, seu cumulus, et non unum per se. Si secundum, reddit difficultas. quomodo illa quantitas sit in diversis subjectis, vel si res in uno, quomodo afficit omnes?

Deinde specialiter probatur ultimam uñilem non posse esse formam numeri. Quia vel illa ultima unitas dat speciem numero quia unitas, vel quia ultima. Non quia unito*, sic enim etiam prima unitas daret speciem numero. Non quia

ultima, quia e<se ultimam habet beneficio intellecta* designantis illam. Nam ex naturo rei non magis determinata est h*c unita* quam illa, sine forma autem determinata, non datur determinata species. Secundo: Quia non apparet quomodo ultima unitas reliquis unitatibus unitatut, ut faciat unum per se eum illis. Nec enim est intrinseca forma, ut diximus, sed «extrinseca reliquis unitatibus. Quis autem credat unitatem. que est in Indio, uniri per «e cum unitate, qmc o»l in Hispania, ut constituat binarium, vel aliquid aliud numerum. Tertio: Vel unita*. qun fil ultima, per se ipsum est forma numeri, vel per aliquid superadditum Si per vtipsnm. ergo nuraems nihil addit supra unitatem, quia qualibet unitas soipM sufficit constituere numerum, dummodo extrinsece alia unitates supponantur. Si per aliquid superadditum, oportet assignare quidnam illud sit, an modus, vel res, au in omnibus unitatibus secundum se inveniatur, an solum in aliqua. quando fit ultima? Et tamen cum ex intellectu designationem hanc habeat non potest aliquid reale inde resultare in illa.

Denique si sumatur ista unitas remota ob aliis unitatibus, vel tunc habet illum individui numeri, seu id quod est forma numeri, vel non habet. Si habet. salvebitur rrgo numerus iu una tantum unitate, quod est absurdum. Si non habet: ergo quod sit ultima, et quod sit forma numeri lanium habet ab intellectu, et sic non est aliquid reale.

itop. nd primam partem argumenti: Quod forma numeri, qwc est ultima uñilas, non est forma inherens omnibus unitatibus; est tamen in illis ordo ad tñlem unitatem. Nec est solum unitas ordinis relativa, sed etiam quantiativa; non quia sit aliqua quantitas inherens

rens omnibus unitatibus, sic enim esset quantitas continua, et numerus haberet unitatem forma), non ordinis, quod negat D. Thomas. Sed quia resultat nova ratio mensurationis et extensionis discreta); et ille dicitur ordo quantitativus in numero, qui materialiter quidem dependet a quantitate continua, sicut corpus a superficie et a linea; licet formaliter aliam mensurationem extensionis et aggregationis dicat, et ideo numerus, ut induit specialem rationem mensura), qua) modo discreto exhaurit quantitatem continuam, solum invenitur in genere quantitatis. Unde dicit D. Thomas, -v Met., lect. viii, quod ratio unius, quod convertitur cum ente, in sola indivisione consistit, unius vero quod est principium numeri in mensuratione. Et sic distinguitur unitas ordinis in numero ab unitate exercitus, vel» civitatis, quae sunt entia per accidens, eo quod in istis solum invenitur ordo relationis, qui non sufficit ad unitatem per se, nam relatio formaliter versatur inter plura extrema, et ideo unitas ordinis sumitur potius a pluralitate, quando tantum est relativa. At vero unitas ordinis quantitativi, seu extensionis in numero, non est solum unitas relationis, sed distinctio quantitatum divisarum sub una ultima unitate, sub qua caeterae ordinantur et clauduntur, ut induentes novum mensurandi modum in ipsa extensione et quantitate discreta.

Ad sec. part. argument.: Quantum ad primam probationem, resp.: Quod illa ultima unitas dat speciem numero, non solum quia unitas, sed quia unitas ultima. Rationem autem ultimi, quantum ad materialem designationem habet ab intellectu, et sic non constituit formaliter numerum. Quantum vero ad effectum et formalitatem ultimationis, scilicet

quod omnes unitates claudantur sub termino determinato, ita quod non maneat numerus indeterminatus et indecisus, hoc in re datur. Et quando instatur quod sine forma determinata non redditur species determinata. Resp. ex sup. dictis: Quod sine forma determinata saltem formaliter non fit effectus determinatus. Si autem formalitas determinata sit, sed materialis designatio sit indeterminata, simpliciter datur species determinata in re; sicut datur unitas fluvii in re, licet materialiter aqua non sit eadem, sed modo ista, modo illa; quia tamen fluit sub eadem habitudine et successione ad alveum, manet idem fluvius; et similiter est de unitate loci, succedentibus diversis superficiebus in eadem distantia. Sic diversae unitates possunt succedere per designationem intellectus in eadem ratione ultimae, et sic habent unitatem in re formaliter, licet non materialiter.

Ad secund. prob. dicitur: Quod unitates inter se distantes ad rationem numeri eodem modo uniuntur, atque indistantes, quia cum supponantur divisae et separatae, perinde est quod multum, vel parum distent. Neque enim uniuntur unione continuationis, vel copulationis, sed unione ordinis et discretionis, in qua unum se habet ex additione quantitativa ad alterum. Nec oportet hic inquirere aliam formam intrinsecam, ut saepe dictum est; nec enim numerus habet unitatem formae, ut ex D. Thoma diximus, sed unitatem ordinis quantitativi quantitate discreta, quatenus inducit novam rationem mensurae existentem formaliter in ultima unitate, et praesuppositive in aliis.

Ad tertiam, resp.: Quod unitas secundum se est materia numeri inadaequata et partialis, ul autem ultima, est forma; et rursum quod sit ultima, quantum ad effectum et for-

malitatem terminandi et claudendi omnes unitates sub termino determinati numeri, habet in re, licet designationem materiale[m] habeat ab intellectu. Et ista terminatio, seu ratio ultimi vere est aliquid in quo libet numero determinato, quia vere in re invenitur hoc officium claudendi et ultimandi unitates sub ratione numeri, v. g., in ratione quinary vel senary. Et videtur ista ratio termini esse modus, quo reliquae unitates terminantur, ut ipsi coordinati et coextensae in ratione extensionis discretæ, quae est nova terminatio. Nec potest talis ratio, seu modus separari ab unitatibus divisis, hoc ipso quod determinate in actu divisae sunt, quia non est determinata divisio, nisi ponendo terminum, et ita unitas ultima sub formalitate ultimae non est separabilis ab aliis respectu quorum ultima est, nisi numerus destruat[ur] et transeat a quinario, v. g., in quaternarium.

Ad ult. prob. dicitur : Quod unitas separata ab aliis unitatibus non habet rationem ultimi, non ex defectu sui, sed defectu aliorum, quae necessario praesupponuntur et requiruntur ut ultima sit. Et quando infertur quod esse ultimam non est aliquid nisi ab intellectu. Distinguo : quantum ad designationem illius materiale[m], quae accipitur ut ultima, concedo; quantum ad effectum et formalitatem terminandi et claudendi unitates sub ratione certae mensurae et extensionis discretæ, nego. Et quando dicitur non requiri nisi quod ponantur plures unitates ut sit numerus, dico quod materialiter in numero, seu ex parte materiae non requiritur nisi pluralitas unitatum, formaliter autem, scilicet ut numerus induat novam rationem extensionis et mensurationis discretæ, aliquid requiritur amplius, scilicet ordo unitatum sub una

ultima unitate terminante, qui sit ordo quantitativus, ut explicatum est.

ARTICULUS III.

Utrum tempus et motus, locus et oratio rejiciantur a speciebus quantitatis.

Haec omnia praeter motum expresse numeravit Philosophus inter species quantitatis, in Praedicamentis; rejecit vero in v Metaphysic., lect. xv, apud S. Thomam. Motum autem neque in Metaphysica, neque hic in praedicamenti hujus explanatione collocat inter species quantitatis. Rationem autem hujus variationis ex verbis D. Thomae infra referendis plene accipiemus.

Quid autem sit locus, tempus et motus, nonnulli in praesenti definiunt, sed quaestio est extra hunc locum, cum proprie de illis tractandum sit in Physicis. Breviter sufficit eorum definitiones inde huc transferre, ut saltem summis labiis quid sint degustemus. Locus ergo definitur in iv Physicor., sic: Locus est superficies corporis continentis immobilis prima; id est superficies ambiens cum immobilitate distantiae. Motus dicitur actus entis in potentia, prout in potentia est, id est actus successive transiens, ubi aliquid est in potentia, aliquid in actu. Tempus est numerus motus secundum prius et posterius, id est mensura durationis motus secundum partes priores et posteriores.

Non est ergo una auctorum, etiam Thomistarum sententia circa istarum specierum exclusionem a quantitate. De loco enim et motu fere omnes consentiunt rejici debere a quantitate, licet non in ratione propter quam rejiciantur convenient. Sed circa tempus et orationem, quidam admittunt tempus ad quantitatem continuam successivam, oratio-

nem vero ad discretam pertinere; quidam vero excludunt.

Dico ergo primo : In sententia S. Thomae et vera, motus, tempus et locus non sunt species quantitatis per se, sed sunt quanta per accidens ; et eodem modo unum, atque aliud S. Doctor excludit.— Haec plurimum Thomistarum est, et videri possunt Sanchez, lib. v, quaest. xiv; Arauxo, v Metaphysic., quaest. m, art. v. Sed luce clarius constat testimonium D. Thomae, hac parte, ut mirum sit de hoc aliquos ejus discipulos dubitasse. Ita enim habet, v Metaph., lect. i, § Distinguit modos, etc.: « Ponit duos modos quantitatis per accidens, quorum unus est secundum quod aliqua dicantur quanta per accidens, ex hoc solo quod sunt accidentia alicujus quanti, sicut album et musicum per hoc quod sunt accidentia alicujus subjecti, quod est quantum. Alio modo dicuntur aliqua quanta per accidens, non ratione subjecti in quo sunt, sed ex eo quod dividuntur secundum quantitatem ad divisionem alicujus quantitatis, sicut motus; quae dicuntur quaedam quanta, et continua propterea quod ea quorum sunt, sunt divisibilia, et ipsa dicuntur ad divisionem eorum. Tempus enim est divisibile et continuum propter motum; motus autem propter magnitudinem, non quidem propter magnitudinem ejus quod movetur, sed propter magnitudinem ejus in quo movetur; ex eo enim quod illa magnitudo est quanta, et motus est quantus, et propter hoc quod motus est quantus sequitur tempus esse quantum. Unde haec non solum per accidens quantitates dici possunt, sed magis per posterius in quantum quantitatis divisionem ab aliquo priori sortiuntur. » Hucusque 8. Thomas. Et tandem concludit ibi non poni ut species quantitatis, quia considerantur species quantitatis

quantum ad ipsum esse quantitatis et ideo illa, quae non habent esse quantitatis nisi ex alio, non ponit ibi species quantitatis, sed dicit esse quantitates per accidens, ut motum et tempus.

Ex quo manifeste deducitur non bene glossare D. Thomam qui dicunt ipsum non negare quod tempus et motus sint quanta per se, sed quod imperfectissimo modo id habeant, quia ad divisionem alterius dividuntur, non quia ratione subjecti quanta sint, ut album, quod requiritur ad rationem quanti per accidens. Sed Divus Thomas aperte vocat utrumque modum quantitatem per accidens, non unum per accidens, et aliud per se imperfecte; et quidquid sit de modo quantitatis per accidens, certe ita censet D. Thomas motum et tempus esse quanta per accidens, quod excluduntur a praedicamento quantitatis et a speciebus ejus; ergo sunt quanta per accidens, ut requiritur ad nostrum intentum.

Et quidem quod attinet ad locum, rejicitur facile ab omnibus, quia locus non habet de quantitate nisi vel superficiem, vel rationem ambientis et circumdantis locatum. Et primum non est quantitas distincta a specie quantitatis, quae est superficies; in ratione autem ambientis non addit novum esse, vel rationem quantitatis, sed continentiae, vel applicationis. Et ideo compendiose D. Thomas, loc. cit., rejecit locum ab hoc praedicamento, dicens quod locus non ponitur inter species quantitatis, quia habet aliam rationem mensurae, sed non aliud esse quantitatis.

Circa motum autem et tempus, cum successiva 9int, omnis autem successio vel est continua, vel discreta, praecipue nunc loquimur de successione continua, nam illa successio discreta, quae omnem conti-

nuitatem in suis partibus excludit, solum constat ex indivisibilibus, seu instantibus, et sic in spiritualibus reperitur. Continua autem successio, quae habet partes fluentes et non permanentes, ex triplici capite potest obtinere quantitatem, seu extensionem: Primo, ratione termini, seu formae, quae per partes fit; et quod per partes, et non simul fiat, potest dependere ab imperfectione agentis non valentis simul totum terminum introducere, vel ex resistantia contrarii in passo, propter quam vincendam res paulatim fit. Secundo, ratione ipsius fluxus, seu morae, qua successive partes decurrunt. Tertio, ratione spatii, cuius magnitudo et distantia nonnisi extensione vincitur.

Et licet aliqui in motu quantitatem per accidens agnoscant solum ex primo capite, praesertim propter debilitatem agentis, vel resistantiam contrarii, alii solum ex secundo, tamen D. Thomas, his omissis, solum ratione spatii in quo fit motus ejus magnitudinem et quantitatem desumpsit. Cujus ratio est, quia motus consideratus in ordine ad terminum est quid incompletum, quasi via et fieri ipsius termini, reduciturque ad genus, seu praedicamentum sui termini, terminus autem motus solum est ubi, qualitas et quantitas, ut probatur in v Physic. Unde ratione termini non potest quantitatem habere, quae species quantitatis sit, quia nec omnis motus habet pro termino quantitatem, et ille qui habet ratione termini non constituetur in ratione distinctae speciei quantitatis a suo termino, sed ab ipso dicetur quantus. At vero successio motus, quae sumitur secundum fluxum, et moram qua durat ipse motus constituit tempus, quod non praebet quantitatem motui, sed potius a motu accipit quantitatem; imo si motus ratione tem-

poris esset quantus, non essent duae species quantitatis distinctae tempus et motus, quia non essent duae quantitates, sed motus esset quantus per tempus. Repugnat autem quod duratio alicujus rei sit primo et per se quantitas illius, quia duratio non est aliud quam esse rei continuatum; quod vero ista continuatio sit divisibilis et quanta ut in nobis, vel indivisibilis ut in angelis, non habet ex sola ratione durationis, quae utrobique est esse continuatum, sed ratione rei durantis, ergo duratio ex se non est quantitas, sed ratione subjecti. Constat etiam a signo, quia potest dari multus motus parvo tempore, et e contra, ergo quantitas temporis non quantificat motum per se primo.

Quare optime D. Thomas quantitatem motus ex quantitate ejus in quo fit motus desumpsit, scilicet ex spatio, seu distantia inter terminos inter quos est motus; in motu enim locali est spatium constans ex pluribus locis, in qualitate ex pluribus terminationibus, seu gradibus in eadem qualitate, vel ex transitu unius qualitatis ad aliam in diversis, in augmentatione ex pluribus partibus quantitatis, et secundum istam distantiam vincendam motus divisibilitatem habet et quantitatem. Etenim motus de se non dicit nisi transitum illum, quo ens aliquod est in fieri, et partim in potentia, partim in actu; ergo in tantum iste transitus habebit quantitatem, inquantum fuerit divisibilitas et distantia inter terminos, in quibus fit transitus; si enim nulla distantia est, ut inter privationem seu negationem et formam, in instanti fit mutatio de non esse ad esse; si vero est mutatio inter terminos positivos, hoc ipso est motus divisibilis, quia est distantia inter eos. A distantia ergo, seu spatio sumit motus quanti-

tatem, de se vero illam non praebe-
t, solum enim reddit subjectum mo-
tum non quantum.

Et ex hoc etiam ostenditur tem-
pus non esse quantitatem per se,
sed quantificatum ab alio. Est enim
quantitas temporis quantitas Jura-
tionis motus, et secundum prius et
posterius in motu est prius et poste-
rius in tempore, ut dicitur in iv
Physic.; et consequenter divisibili-
tas et extensio temporis, qua³ non
est aliud quam prius et posterius
in illo, ex isto prius et posterius in
motu desumitur; non ergo divisibi-
litate et extensionem habet per se,
sed ratione motus, et ideo est quan-
tum per accidens, id est per aliud,
quod est non esse speciem per se
quantitatis.

Nec valet respondere, ut respon-
dent aliqui, quod tempus habet
quantitatem ex alio quasi efficien-
ter et originative, non formaliter;
quia habet secundum se indivisibi-
lia diversa a motu, scilicet instan-
tia, consequenter etiam partes di-
versas, partes autem motus solum
praesupponuntur ad tempus, sicut
linea ad superficiem, superficies ad
corpus, et tamen quodlibet illorum
per se est species quantitatis.

Sed contra est : Quia motus et
tempus comparantur sicut duratio
et res durans, nulla autem res efficit
suam durationem, sicut nec suum
esse; unde neque quantitas motus
efficere potest quantitatem tempo-
ris. Et proinde, ut tempus haberet
quantitatem per se distinctam a
motu, deberet addere novam exten-
sionem, seu partes ad partes motus,
sicut superficies ad lineam, et cor-
pus ad superficiem, et sicut nume-
rus dividendo continuum addit no-
vum modum extendendi et mensu-
randi discrete; at vero tempus non
habet aliam divisibilitatem et ex-
tensionem, quam motus, quia est
prius et posterius in motu; alioquin

si adderet distinctas partes, non
esset solum duratio ejus, neque nu-
merus motus secundum prius et
posterius, numeraret enim aliquid
aliud, quam partes motus, scilicet
illas partes, quas adderet supra mo-
tum. Quomodo autem indivisibilia
temporis, quae sunt instantia, non
distinguantur ab indivisibilibus mo-
tus, dicemus in solutione ad secun-
dum argumentum.

Dico secundo : Oratio non est spe-
cies quantitatis essentialiter et per
se, sed modo quodam metaphorico.
— Et quidem Philos., in v Met.,
inter species quantitatis non ponit
orationem. Et ita etiam sentit Caje-
tanus, in cnp. de quantitate.

Et ratio est : Quia oratio in tan-
tum dicitur quantitas, in quantum
constat syllabis longis et brevibus,
quod totum pertinet ad pronuntia-
tionem vocis velociori vel tardiori
modo; sed vox ipsa qualitas est, non
quantitas, id est sonus ab animali
prolatus; pronuntiatio autem mo-
tus est; velocitas, vel tarditas sunt
modi consequentes motum, qui, si
constituerent quantitatem in ora-
tione, etiam constituerent in motu.
Quare neque ex parte vocis, quae est
qualitas, neque ex motu et ejus ve-
locitate et tarditate, quae sunt quan-
ta per accidens, oratio, vel ejus syl-
labae sunt species quantitatis per
se.

Alii recurrunt ad morulas, seu
durationes prolationis syllabarum,
quae videntur quamdam extensio-
nem importare. Sed morulae istae in
re non sunt aliud quam tempus,
quod est duratio motus; tempus au-
tem posuimus cum D. Thoma inter
quantitates per accidens. Unde D.
Thomas in Opusculo xlviii, tract.
de quando, cap. ult., etiam oratio-
nem reducit ad mensuram tem-
poris discreti, seu prolationis illius
soni.

Alii quantitatem orationis consti-

tuunt in quadam harmonica consonantia orationis ex suis partibus. Sed iste concentus, sive harmonia non est quantitas, sed proportio, quae pertinet ad relationem, vel ad summum ad qualitatem. Et quidem, si sit proportio metrica, ut invenitur in carminibus, praeterquam quod hoc totum pendet ex impositione, non eat commune omni orationi, sed tantum poeticae. Si autem sit harmonia et proportio orationis in ipsa expressione et vivacitate significationis congruae, totum hoc est ex impositione humana in voce, non vero ad quantitatem realem pertinet. Proportio autem et harmonia in ipsa prolatione vocis non magis facit speciem quantitatis, quam proportio partium in quolibet motu.

Denique alii dicunt orationem esse quantitatem discretam, sed innominatae et innotae speciei. Sed hi ignorantia se defendunt, quae impugnari non potest. Denique oratio, si non sit vox significativa secundum proportionem brevitatis vel longitudinis in syllabis prolata, non habet rationem numeri specialis; hoc autem totum non est aliquid naturale, sed ab impositione humana dependens, et ideo solum-metaphorice est species quantitatis.

Sed inquires: Cur ergo Philosophus, in Prædicamentis, et D. Thomas, in Opuscul. xlviii, numerant inter species quantitatis locum, tempus et orationem. Respondet D. Thomas, v Metaphysic., lect. xv citata: « Quod Philosophus in Prædicamentis posuit tempus quantitatem per se, cum in Metaphysica ponat ipsum quantitatem per accidens, quia ibi distinxit species quantitatis secundum diversas rationes mensurae: aliam enim rationem mensurae habet tempus, quod est mensura extrinseca, et aliam magnitudinem, quae est mensura intrinseca;

hic autem considerat species quantitatis quantum ad ipsum esse quantitatis, et ideo illa, quae non habent esse quantitatis nisi ex alio, non ponit hic species quantitatis, sed quantitates per accidens. » Sic D. Thomas. Et si dicas: Si tempus est quantitas per accidens, quomodo habet rationem mensurae per se, cum mensura sit passio quantitatis?

Respond.: Quod ex eadem quantitate potest nasci diversa mensura secundum diversam modificationem et applicationem ejus: sicut aliter mensurat quantitas intrinsece informans, vel extrinsece applicata; et ita quia est eadem quantitas in tempore, et in magnitudine, vel motu, non dicunt diversas species quantitatis per se, dicunt tamen diversas mensurationes propter diversum modum applicandi. Aliud est in numero, qui non solum habet diversum modum mensurandi, sed etiam diversum modum extendendi a quantitate continua; dividit enim et solvit continuitatem.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Nam locus, licet materialiter sit idem quod superficies, formaliter tamen habet aliam rationem mensurandi, quia superficies extendit informando, locus ambiendo; constat autem quod etiam superficies materialiter est ex lineis, et numerus ex quantitatibus continuis, et tamen constituunt diversam speciem quantitatis: ergo et locus.

Respond.: Esse disparem rationem, quia superficies addit ad lineam novas partes et novam rationem extensionis, licet praesupponat extensionem lineae. Numerus etiam solvit modum extensionis continuae et transfert in discretam, quae di-

versa est a continua in ratione extensionis. At vero locus non addit supra superficiem nisi tantum applicationem ad aliquid extrinsecum, quod ambit.

Secundo arguitur : Nam motus et tempus habent partes novo modo extensas, scilicet penes diversas moras et successiones, quibus partes fluunt. Habent etiam diversa indivisibilia, quibus partes successive copulantur, scilicet in motu mutata esse, et in tempore instantia : ergo nihil deest illis ad rationem quantitatis per se. Neque enim requiritur essentialiter ad quantitatem extensio per spatium locale, sed sufficit quod sit per spatium durationis; in hoc autem spatio vera extensio partium successivarum datur, quarum una non penetratur cum alia, sed succedit ipsi. Quod vero dependeat a quantitate continua quantitas ista successiva, non tollit quod sint verae quantitates motus et tempus; sicut corpus dependet a superficie et tamen vera quantitas est.

Respond. Quod partes istae : successivae motus non addunt ad partes magnitudinis, seu spatii novam extensionem, sed novum modum oppositum permanentiae, quatenus partes motus, id est termini, qui acquiruntur in spatio, seu distantia, non simul existunt, sed transeunt, qui modus transeundi non dicit formaliter modum novae extensionis, sed carentiam permanentiae, ut de se patet; ex eo autem quod motus non dicat rationem extensionis distinctam a magnitudine consequitur quod tempus, quod est ejus duratio, non habeat distinctam quantitatem a motu, quia tempus duratio motus est, nec alias partes habet quam motus, cujus numerus est secundum prius et posterius; licet non quilibet motus sit tempus, sed solum regulatior et uniformior; et in hoc est magnum discrimen inter

motum et tempus comparative ad magnitudinem, ac inter corpus et superficiem, quia corpus licet supponat superficiem addit novas partes ad illum, tempus autem non addit novas partes ad motum, neque motus ad magnitudinem spatii, seu distantiae, in qua exercetur.

Et ad id quod additur de indivisibilibus motus et temporis. Respond.: Instantia temporis non distingui ab indivisibilibus motus, quae sunt mutata esse in eo motu, in quo tempus est subjective, sicut neque partes temporis a partibus motus differunt. Similiter indivisibilia motus non sunt alia ab indivisibilibus spatii, vel termini acquisiti per motum in spatio, seu distantia, connotando tantum successionem et negationem permanentiae in his indivisibilibus. Sed de hoc latius in *Physicis*.

Tertio arguitur : In oratione metrica, seu harmonica est invenire diversas partes secundum longitudinem et brevitatem prolationis, quae sunt distinctae durationis, et diversus ordo prioris et posterioris secundum numerum prolationum, quae mensurantur syllabis, sicut numerus unitatibus. Cur ergo non erit distincta species numeri?

Respond. : Totum hoc non dicere aliquid distinctum quantitative a motu discreto, vel continuo, aut ejus duratione, quae est tempus; unde oratio quantificatur discrete a motu discreto prolationis vocis, non ipsa novo modo quantificat. Quod vero addatur harmonia et acutum vel grave, velox vel tardum in prolatione vocis, potius sunt qualitates, quam quantitates orationis.

ARTICULUS IV.

Utrum linea, superficies et corpus sint verse species quantitatis.

Differentia inter istas tres quantitates sumitur ex Philosopho, v*Met.*,

cap. xm, lect. xv, apud D. Thomam, quod magnitudo continua ad unum est longitudo, seu linea; quae vero est continua ad duo, est latitudo; quae ad tria, profundum. Hinc sumitur definitio lineae, quod est dimensio versus longitudinem; superficiei, quod est extensio versus latitudinem; corporis, quod est extensio versus profunditatem. Corpus continuatur superficiebus, superficies lineis, linea punctis. Punctum est indivisibile ex omni parte. "EX imaginamur lineam fieri motu puncti, superficiem motu lineae versus latitudinem, corpus motu superficiei versus profunditatem. Omnibus istis quantitatibus est communis quantitas continua, quae definitur illa cuius partes communi termino copulantur, hoc est habet partes, quae unico indivisibili uniuntur et se tangunt; si vero duplici indivisibili se tangunt, erunt contiguae partes, non continuae.

In his tribus dimensionibus, corpus sine controversia recipitur pro vera specie quantitatis, cum undique divisibile sit. Et corpus de genere quantitatis significat profunditatem, corpus vero quod est de genere substantiae, et dividitur contra spiritum, est illa substantia, quae petit hanc profunditatem. Circa alias duas species, scilicet superficiem et lineam, non desunt auctores qui eas a praedicamento quantitatis excludant, ut M. Cab., hic disp. ii, dub. v, Hurt., .disp. xiii Met., lect. vi, licet reductive admittant in quantitate ut quid incompletum et habens indivisibilitatem, sicut punctum solum reductive est quantum ut terminans, vel initians, aut continuans extensionem.

Et hinc sumitur primum fundamentum pro hac sententia : Quia linea et superficies intrinsece sunt quid incompletum, sicut punctum, ergo non possunt constituere

speciem per se et directe in hoc praedicamento, sicut neque alia entia incompleta in aliis praedicamentis. Ant. proh. : Quia essentialiter sunt partes componentes corpus, ergo essentialiter sunt quid incompletum; et sicut punctum, quia per se ordinatur ad componendam lineam, non est de praedicamento quantitatis, ita cum linea et superficies per se ordinantur ut partes ad componendum corpus, non sunt species, saltem per se et directe in hoc praedicamento.

Secundo fundatur haec sententia : Quia differentiae istarum specierum sunt negativae, nam linea differt a superficie solum per carentiam latitudinis, nam longitudinem ipsa habet; et superficies a corpore per carentiam profunditatis : non ergo habent differentiam positivam, qua constituentur in ratione positivae speciei. Unde roboratur argumentum, quia in linea solum est longitudo et carentia latitudinis. Per carentiam non constituitur in specie quantitatis, per longitudinem est aliquid incompletum componens superficiem et uniens partes ejus, ergo non habet unde sit ens completum in genere quantitatis.

Tertio : Quia ista indivisibilia penetrantur cum aliis partibus, ergo per se loquendo non sunt species quantitatis, quia quantitas est impenetrabilis. Antec. manifestum est, quia illud est continuum, cujus partes unico termino indivisibili copulantur, ergo terminus copulans debet esse intra utramque partem, alias utramque non copularet, et ita cum linea partes superficiei copulet, et superficiei partes corporis, intra utriusque partes debet penetrari, et sic non resistunt penetrationi, ut exigit ratio quantitatis. Et confirmatur, quia si duo corpora eque plana se mutuo tangant, una superficies alteri penetratur, tum quia in omni

parte superficiei se tangunt, quod est penetrari, tura quia sub eodem indivisibili loci continentur; nam si duplici indivisibili aeris ambientis containerentur, cum unum corpus sit alteri immediatum, duo quoque indivisibilia in aere immediata essent, quod est impossibile, cum in continuo post quodlibet indivisibile sequatur pars.

Nihilominus opposita sententia est Aristotelis, v Met., cap. xvn, et ibi S. Thomee, lect. xv, ubi inquit: « Quod sunt tres species magnitudinis, quas ibi Philosophus enumerat, scilicet longitudo, latitudo et profunditas. » Et idem habet in Opuscul. xlviii, tractat, de quantitate; et in iv, dist. xI, quaest. i, art. ii, ad 3, dicit: « Quod linea aliquando accipitur proprie pro ipsa dimensione, quod est prima species quantitatis continuum. » Et haec est communis sententia inter auctores et sectatores Aristotelis. Videatur Curs. Carmel., hic disp. xm, quaest. iv. Et fundamentum est, quia tam linea quam superficies independentes a corpore, et secundum proprias rationes sunt extensae et divisibiles in partes' linea enim constat partibus longitudinis, et hanc extensionem non participat a corpore, sed potius corpus habet ab ipsa linea longitudinem : ergo secundum se essentialiter participant rationem quantitatis, scilicet extensionem et divisibilitatem in partes; nec enim de ratione quantitatis in communi est quod sit divisibilis ex omnibus partibus et omni modo; ergo nihil vetat quod per se et essentialiter quantitates sint. Rursus specie distinguuntur, tum quia ipsarum positiones extensionis diversa» sunt, scilicet secundum longitudinem, latitudinem et profunditatem, tum quia diversarum proprietates ad illas sequuntur, ut constat, quia linea est brevis aut longa, superficies lata vel stric-

ta, corpus altum et profundum; ergo sunt distinctae species dimensionis; habent etiam distincta continuativa, linea enim punctis continuatur, superficies lineis, corpus superficiebus, quod omnia distinctionis specificae signa sunt.

Nec mirum esse debet quod una istarum specierum componat aliam, id enim provenit tum ex speciali ratione quantitatis, quia, cum ratio ejus sit extensio partium, quod cumque species quantitatis, quod affert positionem partium, potest alteri deservire ut conjunctis partibus resultet integrum continuum; tum quia species minus perfectae possunt concurrere, aut materialiter supponi ad compositionem perfectioris, sicut elementum componit virtualiter mixtum, sicut paries domum, sicut ternarius senarium. Et sicut in numero, seu multitudine unitates componunt illam, non ratione negationis, quam unitas importat, sed ratione positivi, quod habet, etiamsi seorsum secundum se sit species distincta a numero; sic linea et superficies componunt corpus ratione divisibilitatis dando partes, ratione vero non indivisibilitatis non dant partes, sed continuationem.

Ad primum ergo pro opposita sent. respond. ex dictis: Lineam et superficiem esso veras et completas species quantitatis, licet materialiter componant corpus. Neque enim earum formalitates consistunt in hoc propter quod ordinentur ad componendum, sicut materia et forma in substantia, sed etiam seorsum et separatim a corpore habent veram et propriam extensionem, sicut partes ipsarum separatim a corpore veram rationem quantitatis retinent. Quare in hac parte non magis probat argumentum de linea et superficie, quam de partibus corporis; non minus enim ex lineis componitur quam

ex aliis partibus ; unde sicut partes per se sumptae sunt verae; quantitates, licet materialiter possint componere aliud totum, ita linea et superficies. Nec est simile de puncto, quia omnino caret partibus, et sic nullam quantitatem habet. Quomodo vero una species possit aliam sibi oppositam componere ? Respondetur : Quod una species ut opposita est formaliter non componit aliam, sed materialiter ; quia entitas unius supponitur ad entitatem alterius, sicut qualitas mixta, ut albedo et sapor etc., supponit primas qualitates, ex quibus resultat, v.g., frigus aut calorem, et unitas componit numerum, et unus numerus alium materialiter.

Ad secundum respond. : Lineam distinguere a superficie formaliter, non per carentiam latitudinis, sed per ipsam positivam longitudinem, quia hanc non includit superficies formaliter, ut superficies est, sed ratione lineae, quae materialiter ad illam praesupponitur. Unde longitudo, quae materialiter se habet in superficie, formaliter se habet in linea, sicut ternarius se habet materialiter in senario. Et inde patet ad conf. : Quod longitudo non est aliquid incompletum in suo genere, cum seorsum a corpore veram quantitatem habeat; potest tamen materialiter concurrere ad aliam speciem quantitatis, non solum ut indivisibile, sed etiam dando partes, quas habet: sicut una propositio componit aliam, et paries domum, et unus numerus alium.

Ad tertium respondetur : Quod indivisibile uniens partes, pro ea parte, qua indivisibile est, non penetratur, quia partes non habet, imo facit quod partes, quas unit, non penetrantur, eo quod penes extremitates uniuntur; linea autem et superficies, pro ea parte qua habent partes, non penetrantur, sed illas habent

extensas, quatenus vero indivisibilia non habent partes, quas penetrant.

Ad confirmat. respond. : Quod duo plana tangunt se penes superficies, sive unum ambiat aliud, sive non, sine ulla penetratione, quia superficies in quibus se tangunt non habent partes versus profundum. Unde per hoc quod immediate se tangant non se penetrant, quia qua parte superficies se tangunt carent partibus, quae possint penetrari. Quod autem chia; superficies contiguae correspondeant eidem indivisibili aeris locantis non est quia una superficies ingreditur aliam, et penetratur cum illa, sed quia plura indivisibilia possunt eidem loco correspondere, quia non plus loci occupat unum indivisibile, quam mille, vel infinita; imo indivisibile non est in loco per se, ut docet D. Thomas, Op. xlviii, c. ii, de ubi.

Denique in praesenti advertendum est quod linea, superficies et corpus sunt species infima?; quod de linea affirmat S. Thomas, x Ethic., lect. x, circa finem ; quaecumque autem diversitas in his fiat, est penes diversas figuras et situationis curvi vel redi, quadrati vel rotundi, etc.; figura nutem accidens est quantitatis ad qualitatem spectans.

COORDINATIO ET ARBOR PRAEDICATIONI QUANTITATIS.

Supremum genus est quantitatis. Dividitur in duas species, scilicet continuam et discretam. Discreta, juxta modum Aristotelis in Logica, dividitur in numerum et orationem vocalem. Oratio in varias species et combinationes metri et harmonia», secundum longitudinem et breviter prolationis dividitur, quae magis sunt artificiosae quantitates, quam naturales. Numerus dividitur per omnes species numerorum; quae-

libet enim unitas addita facit diversam speciem numeri, ut binarius, ternarius, etc. In sententia vero supra probata oratio rejicitur ab hac divisione.

Quantitas continua, secundum modum Aristotelis in Logica, dividitur in continuam mensurantem intrinsece, et mensurantem extrinsece. Intrinsece mensurans est illa, quae positionem habet in continuo, et dividitur in tres species, scilicet lineam, corpus et superficiem, quarum quaelibet est species infima. Extrinsece mensurans dividitur in permanentem, ut locus, et successivam, ut tempus. Locus dividi potest in diversas distantias et modos mensurandi, ut leuca, stadium, milliare; in mensuras etiam, quae continendo et quasi locando mensurant, ut modius, amphora, dolium, etc. Tempus dividitur in dies, menses, annos etc. Secundum Metaphysicos vero solum tres illae species quantitatis continuae numerantur, scilicet linea, superficies et corpus.

QUESTIO XVII.

DE PRAEDICAMENTO RELATIONIS

ARTICULUS I.

Utrum a parte rei dentur relationes, quae sint formae intrinsecae.

Loquendo de relatione in tota sua latitudine, ut comprehendit transcendentalem et praedicamentalem, secundum dici et secundum esse, non invenio qui absolute negaverit omnem relationem. Nam etiam antiqui Philosophi non negabant relationes secundum dici, ut ex textu capituli Ad aliquid constat, licet praedicamentalem relationem, quae omnino ab absoluto ente differat, Aristoteles

contra illos ibidem statuerit.

Loquendo ergo de relationibus in hac sententia, prout distinguuntur ab omni entitate absoluta, quod solum convenit relationibus secundum esse, aliqui existimaverunt nihil aliud esse quam vel denominationes extrinsecas, vel aliquid rationis; quod Nominalibus attribui solet, et illis qui relationes reales a fundamento non distinguunt. Sed isti ultimi in sensu longe diverso loquuntur, ut infra videbimus tractando difficultatem. Denique alii existimant relationes non convenire rebus nisi secundum esse objectivum, et solum esse intentionales affectiones, quibus rem unam alteri comparamus. Unde non in respectu, sed in comparatione relationes constituunt; nam etiam omnes relationes esse secundum dici, quia nihil aliud est relatum, quam res absoluta cognita per comparationem ad aliud. Et volunt hanc esse Aristotelis sententiam, in isto capite Ad aliquid ex Metaphysic., capit. xv. Et alii citant Divum Thomam, i-ii, quaestione vii, artic. ii, ubi docet relatum denominari aliquid, non solum ab eo quod inest, sed etiam ab eo quod extrinsecus adjacet.

Gaeterum, ut ab hoc ultimo incipiamus, nullatenus potest haec sententia Philosopho adscribi, cum manifeste in capite Ad aliquid rejiciat definitionem antiquorum, qui solum definierunt relativa secundum dici, eo quod ex eorum definitione sequebatur etiam substantiam esse relatum, et quodeumque ens, quod cum dependentia et comparatione ad alterum dicitur. Aristoteles vero definiens relata dicit: « Quod sunt illa, quorum totum suum esse se habet ad aliud. » Sed in sententia eorum, qui solum ponunt relationes secundum dici, non totum esse relatorum se habet ad aliud; siquidem esse

quod habent in re est absolutum, so-
lum vero habent respectum, quia
isu cognoscuntur co»par&tiy£ad aliud;
er8° talibus relatis non convenit
definitnT Aristotelis, quorum totum
esse se habet ad aliud. Unde frustra
Aristoteles emendaret definitionem
antiquorum, si solum poneret rela-
tiones secundum dici; eas enim non
negabant antiqui, neque quod com-
parative ad aliud cognoscerentur,
et ideo bene notavit Gajetanus, in
Gomment. hujus capitis Ad aliquid,
quod in hac definitione Philosophus
definivit relationem secundum na-
turam quam habet, non secundum
quod cognoscitur, vel dicitur, et
ideo dixit ad aliquid sunt, non vero
ad aliquid dicuntur; in definitione
vero antiquorum dicebatur ad ali-
quid dicuntur. Ergo Philosophus re-
lationes realesjjosuit distinctas a re-
lationibus secundum dici.

De mente S. Thom© nullatenus
dubitari potest, cum ex professo im-
pugnet eos qui dicebant relationem
non esse rem natur©, sed aliquid
rationis. Videat, i part., quaest. xm,
artic. vii; et quaest. xxviii, artic. n;
et quffist. xxxix, artic. i; et ii Con-
tra Gentiles, cap. xii; et quaest. vii,
de Potentia, artic. vmetix; et quaest.
viii de Potentia, artic. ii. Et mille
aliis locis, sed praecipue in istis
clare affirmat relationem esse ali-
quid reale et accidens inhaerens.

Fundamentum ”est/ quia relatio-
nes secundum dici habent esse ab-
solutum, et non totum sunt ad aliud;
relationes rationis non sunt nisi in
intellectu apprehendente, a quo ha-
bent esse objectivum; sed in re, nullo
intellectu considerante, inveniuntur
aliqua non habentia aliud esse quam
ad aliud, ergo inveniuntur relatio-
nes reales, quae non sunt secundum
dici, et sic: praedicamentum seorsum
arebus absolutis possunt constituere.
Ant. prob.: Quia nullo intellectu con-
siderante inveniuntur in re aliquip,

quibus nullum esse absolutum as-
signari potest; invenitur enim or-
do, ut exercitus ordinatus, univer-
sum ordinatum; invenitur simili-
tudo, dependentia, paterriitasP et""
alia similia, quae nulloesse absoluto
explicari possunt, et totum esse in
eis se habet ad alterum; cuius si-
gnum est, quia non Qxistentetermi-
no, deficit similitudo. aut paternitas;
si autem esse illorum esset “•quid
absolutum, non deficeret ex solo
defectu termini. Negare vero quod
ista in re dentur, nullo intellectu
formante et fingente illa, est negare
id quod vel rusticissimi homines in
re dari cognoscunL/

Hac ratione utitur seepe D. Tho-
mas; aliamque indicat in i ad Ani-
bal., dist. xxvi, quaest. ii, artic. i,
petitam ex relationibus divinis, qu©
in quantum distinguuntur inter se L <
realiter a parte rei-dantur, alioquin
non distinguerentur realiter per-
sonae relativa*, quod esset haereti-
cum. Non distinguuntur autem ni-
si ut puree relationes sunt secun-
dum esse; si enim in alio quam in
pura relatione distinguerentur, non
solum relativa, sed etiam absoluta
dividerentur in Deo; ergo dantur
in Deo reales relationes, licet pro-
pter summam "simplicitatem <jivi-
nam identificatae cum substantia,
Cur ergo in creatis repugnabit'dari
tales relationes, quae nec substantia
sint, nec infinitae? Denique quomo-
do intellectus puros respectus for-
mat, si non habet nisi res absolutas,
seu relationes secundum dici, ad
quarum instar eas formet. Erunt er-
go mera figmenta relationes ab in-
tellectu format©, cum non habeant
in re puras et veras relationes ad
quarum instar formentur. Nec dici
potest dari quidem in re istas rela-
tiones, sed per modum denomina-
tionis extrinsee©, non intrinsec©
form©. Sed contra est, quia omnis
extrinseca denominatio provenit ex

forma aliqua reali existente in alio subjecto, sicut esse visum, aut cognitum ex cognitione existente in cognoscente. Ergo si relatio est denominatio extrinseca, provenit ex aliqua forma existente in alio subjecto. Ergo vel illa forma in se est relatio, vel absoluta entitns. Si est relatio, jam datur forma relativa intrinseca, et sic sicut datur in illo subjecto, ita poterit dari in alio. Si autem est forma absoluta, extrinsece tamen informans, quomodo potest ab illa provenire denominatio relativa? A forma enim absoluta non emanat effectus formalis relativus, neque intrinsece, nec extrinsece; esse visum in pariote non est denominatio relationis, sed terminationis, quamvis a nobis per modum relationis concipiatur, sed in re relatio non est. Denique durissime explicabit haec sententia quomodo sunt tres personae relativae in divinis realiter constitutae et distinctae, si sunt denominationes extrinsecae, et aqua forma absoluta tales denominationes proveniunt. Si autem in Deo extrinsecae denominationes non sunt, sed formae intrinsecae, licet substantiales et identificate cum divina substantia, cur dicemus repugnare in creaturis tale genus entis relativi, licet non identificatum cum substantia, cum potius res creatae magis habeant fundamentum talis relationis, quia magis sunt dependentes et ordinatae, vel subordinatee ad aliud.

Solvuntur argumenta.

Obicies priino : Relatio nihil reale ponit in subjecto praeter extrinsecam denominationem extremorum coexistentium. Nam iste modus, qui dicitur relatio, & distinctus a reliquis formis absolutis non apparet quomodo adveniat rei

sine intrinseca ejus mutatione, si intrinsecus ejus modus est; nec quomodo de novo causetur ex sola positione termini in quacumque distantia; ut si aliquod album producit in India, me existente in Hispania, resultat illa relatio ab illo termino ita distant, neque producit nunc ab agente, qui produxit albedinem hic, quia tale agens saepe jam desiit, quando relatio resultat, ergo tunc non potest agere.

Secundo : Quia videtur in infinitum crescere multitudo relationum in eodem subjecto ad omnia, quae sunt sibi similia, aequalia, agentia, patientia, etc. Et praesertim, quia etiam una relatio potest alias fundare, cum non minus sint similes duae relationes, quam duo absoluta, et sic in infinitum crescet numerus relationum. JT\

Denique : yma nulla videtur necessitas multiplicandi istas entitates relativas, distinguendo illas ab absolutis; nam hoc ipso quod ponantur duo alba, sine alia entitate, vel modo erunt similia, et hoc ipso quod quis genuit, sine alia additione entitatis erit pater. Cum ergo nulla detur experientia istarum relationum, et alias discursus, quo probantur dari, sufficienter salvatur sola positione duorum extremorum, non videtur solido fundamento probari quod istae relationes sint formae intrinsecae. Unde D. Thomas, Opuscul. xLViii, tractatu de Ad aliquid, capit. hi, dicit relationem non differre a fundamento nisi ratione termini extrinseci. Et loco supra citato ex i-ii, quaest. vn, art. ii, docet relationem denominari non solum ab eo quod inest, sed etiam ab eo quod extrinsecus adjacet.

Ad primum respondetur : Quod relatio advenit subjecto sine aliqua mutatione, quae directe et immediate terminetur ad relationem, non tamen sine mutatione, quae mediate

et indirecte terminetur ad illam; sicut eadem actione, qua produci-
tur homo, dimanat risibilitas, sic ad
productionem albi producitur simi-
litudinis ad aliud album, quod existit.
Si autem non existit, manet ex vi
generationis albi quasi in virtute
illa similitudo, et quaecumque alia
relatio, ut resultet posito suo ter-
mino. Unde ad hoc nihil conducit
vel obstat distantia, quia relationes
istae non dependent a locali situa-
tione, eodem enim modo est filius
sui patris filius distans et indistans;
neque enim ab ipso termino, quan-
do ponitur per aliquam emissionem
virtutis, producitur relatio in alio
extremo, sed positio termini est
conditio ut ex fundamento antea
posito resultet relatio ex vi primae
generationis, qua positum est in re-
rum natura, ut petens respicere
quemcumque terminum talis fun-
damenti. Unde licet generans jam
desierit, remanet tamen in sua vir-
tute, quatenus relinquit sufficiens
fundamentum ut resultet relatio, si-
cut remanet virtute in gravi ut mo-
veatur deorsum a generante, re-
moto obstaculo.

Et quando fit instantia : Quod
Aristoteles saepe docet relationem
non esse terminum mutationis. Res-
pondetur : Non esse terminum mu-
tationis physicae per se et directe;
non tamen negat Philosophus esse
terminum mutationis per accidens,
id est per aliud et secundario. Unde
D. Thomas, in quinto Physicor.,
lectione tertia, expresse docet « mu-
tationem realem fieri in relationi-
bus realibus, scilicet aliquam no-
vam determinationem, secundum
quam explicatur in actu quod erat
in fundamento. » Et xi Metaphysi-
corum, lectione xii, dicit « quod in
ad aliquid non est motus nisi per
accidens. »

Ad secundum respond. : Nullum
esse inconueniens quod multipli-

contur istae relationes, quoties mul-
tiplicantur fundamenta eorum termini.
Praesertim vero in sententia D. Tho-
mae, multo minor est numerus re-
lationum; quia ponit unam relatio-
nem numero posse ad diversos ter-
minos numero referri, tertia parte,
quaestione xxxv, artic. v. Unam ve-
ro relationem fundari in alia om-
nino negat D. Thomas, quod infra
latius ostendemus. Et videri potest
qu. vii de Potentia, art. ix, ad se-
cundum; et prima parte, quaest.
xvi, art. i, ad i.*.

Ad tertium dicitur : Quod non est
minor necessitas ponendi hoc ge-
nus entitatis relativae, quam genus
quantitatis, vel qualitatis. Quia enim
videmus effectus quantitatis et qua-
litatis, inde tales formas dari colli-
gimus; sic etiam quia videmus dari
effectum in rerum natura, sci-
licet ordinari aliqua, et habitudi-
nem habere ad alia, sicut similitu-
do, paternitas, ordo etc., et in istis
non est iste effectus respiciendi
mixtus cum ratione absoluta, sed
totum esse eorum consistit in res-
pectu, inde optime colligimus dari
hoc genus entitatis relativae, sicut
ex effectibus absolutis entitates ab-
solutas. Nec est necessaria ad hoc
major experientia, quam in aliis
formis accidentalibus, in quibus ex-
perimur quidem effectus, sed non
earum distinctionem a substantia.
Quod si Deus relinqueret duo alba
sine resultantia relationis, mane-
rent similia fundamentaliter, non
formaliter.

Ad loca D. Thomae. Ad primum
ex Opusculo xlviii, respondetur
sensum esse quod relatio differt ra-
tione termini extrinseci, id est su-
mit distinctionem a termino; non
vero negat quod in se sit forma in-
trinseca, quod toties affirmat D.
Thomas; et specialiter quod sit ac-
cidens inhaerens, docet quaestione
vii de Potentia, art. ix, ad 7. In se-

£ Y> r; .

f : ,: c

: -t t.

1 ^,' i

i W/-

eundo autem loco ex i-ii, solum docet D. Thomas quod ratio denominationem sumit, non solum ex eo quod inest, id est in quantum inhaerens; sed eo quod extrinsecus adiacet, id est ex termino, \$ ex ordine ad illum, quod non tollit, sed supponit quod sit inhaerens, quae est expositio ipsius in citato loco de Potentia, et i p., quaest. xxviii, art. ii.

ARTICULUS II.

Quid requiratur ut aliqua ratio sit praedicamentalis.

Ad cognoscendam relationem praedicamentalem oportet discernere illam et a relatione rationis, et a relatione transcendentali quae etiam appellari solet ratio «ecundum dici. Ut autem hoc possit melius percipi, supponenda est communis doctrina quod in hoc genere entis, quod vocatur ratio, tria debent concurrere, scilicet subjectum, fundamentum et terminus. Subjectum, quod est commune omni accidenti, est illud quod formatur et denominatur a relatione. Fundamentum requiritur tanquam ratio et causa unde relationes istae sortiuntur entitatem et esse. Terminus, tanquam id ad quod tendit et in quo sistit iste respectus. Et licet ad omnem entitatem et formam requiratur causa, specialiter tamen ad relationem dicitur requiri fundamentum, quia aliae formae solum requirunt causam ut producantur in esse et existant, ratio autem propter suam minimam entitatem, et quia ex proprio conceptu est ad aliud, requirit fundamentum, non solum ut existat, sed etiam ut sit capax existendi, id est ut sit entitas realis. Et ita dixit D. Thomas, in i ad Anibal., distinction. xxx, quaest. unica, artic. i: « Quod ratio non est aliud quam habitudo unius ad

alterum, unde secundum propriam rationem non habet quod sit aliquid in eo de quo dicitur; sed hoc aliquando habet ex habitudinis causa. » Et idem fere habet in primo, distinct. xxvi, quod st. ii, art. i; et i part., quaest. xxviii, art. i, ubi inquit: « Quod ea, quae dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. tu* ii qui quidem respectus aliquando est in rerum natura, utote quanto aliquae res secundum naturam suam ad invicem ordinatae sunt. » Et hoc ideo est, quia ratio propter suam minimam entitatem non precise dependet a subjecto, sicut aliquae formae absolutae, sed se habet ut entitas tertia ex coordinatione duorum extremorum consistens et resultans, ideoque ut sit in rerum natura debet dependere a fundamento coordinante illam ad terminum, et non solum a subjecto et causa productiva.

Ex his non erit difficile discernere inter relationes secundum dici, et secundum esse red]fc's, N'ef Ixionis. Relativa enim secundum esse, et secundum dici discriminantur ex ijij exercitio: quia in relativis secundum esse tota ratio, seu exercitium est respicere, et ideo dicuntur respicere terminum in ratione puri termini. Exercitium vero seu ratio relationis secundum dici non est pure respicere terminum, sed aliquando aliud exercere, unde sequatur ratio; ideoque dixit bene S. Thomas in ii, dist. i, qu. i, art. v, ad 8, primo loco positum, « quod ista relativa important fundamentum et relationem, relativa vero secundum esse tantum relationem dicunt. » Quia videlicet relativa secundum dici potius erga terminum se habent fundando relationem, quam actu respiciendo, et ideo non in ratione puri termini ipsum respiciunt, sed secundum aliam rationem, puta

causee, vel effectus, aut objecti, aut quid simile. Quapropter relatio secundum dici in hoc perpetuo distinguitur a relatione secundum esse ex D. Thoma, quod principale significatum relationis secundum dici non est relatio, sed aliquid aliud, ad quod sequitur relatio; quando autem principale significatum alicujus est relatio ipsa, et non aliquid absolutum, tunc est relatio secundum esse, ut constat ex i p., q. xm, art. vir, et in i, dist. xxx, q. i, art. n; et Opusc. xlviii, tract. de praedicamento ad aliquid, cap. i, ubi manifeste hoc docet/-'

Ex quo etiam constat quod relatio transcendentalis, quae non est alia / a relatione secundum dici, non importat ex principali significato relationem, sed aliquid absolutum ad quod sequitur, vel sequi potest aliqua relatio; nam si absolute non importat, transcendentalis non erit, id est vagans per diversa genera, sed ad unum praedicamentum tantum spectabit putide relatio transcendentalis non est forma adveniens subjecto, sed rei absolute, sed illi imbibita, connotans tamen aliquid extrinsecum a quo pendet, vel circa quod versatur, ut materia ad formam, caput ad capitatum, creatura ad Deum : sicque relatio transcendentalis coincidit cum relatione secundum dici; et male ab aliquibus relatio secundum esse dividitur in transcendentalem et praedicamentalem, cum transcendentalis sit in ipsa entitate absoluta, nec ab ejus esse differat, et sic non sit totum suum esse ad aliud, quod requiritur ad relationem secundum esse. An vero transcendentalis relatio imperfectionem aliquam et dependentiam importet, ideoque a Deo releganda sit, ad Metaphysicos et Theologos spectat.

Relationes autem reales, et rationis (quae divisio solum in re-

latione secundum esse invenitur) discriminantur penes carentiam alicujus ex conditionibus requisitis ad relationes reales. Requiritur autem quinque conditiones a D. Thoma, Opuscul. xlviii, tractat, de relativis, cap. i : duae ex parte subjecti, duae ex parte termini, una ex parte relatorum. Ex parte subjecti, quod subjectum sit ens reale, et fundamentum sui rationem fundandi realem habeat. Ex parte termini, quod terminus sit res aliqua realis et realiter existens, et secundo quod sit distincta realiter ab alio extremo. Ex parte vero relativorum, quod sint ejusdem ordinis, defectu cujus Dei ad creaturam non est relatio realis, nec mensurae ad mensuratum, si sit diversi ordinis. Quae doctrina concordat his quae docet in i, dist. xxvi, quaest. ii, art. i; et i p., quaest. xxviii, art. i. Formaliter tamen et principaliter reducit tota differentia inter relationem realem et rationis, quod relatio realis habet fundamentum reale cum coexistentia termini, relatio rationis caret fundamento, ut ex Divo Thoma sumitur, i ad Annibal., distinet, xxx, quaest. unica, art. i.

RIS SUPPOSITIS RESOLUTIONE DICO I
Ad hoc ut relatio aliqua sit praedicamentalis requiritur quod habeat illas conditiones, quibus distinguitur a relatione rationis, et transcendentali sive secundum dici, ideoque definitur relatio praedicamentalis, quod sit forma realis cujus totum esse est ad aliud.— Per primam particulam distinguitur a relatione rationis, quas realis forma non est; per secundam a relatione transcendentali et quolibet absoluto, cujus totum esse non est ad aliud, cum in se etiam absolutum aliquid sit. Colliguntur vero tres conditiones relationis praedicamentalis. Prima, quod sit relatio secundum esse. Secunda, quod sit realis, ubi includimus om-

net conditiones requisitas ad relationem realem. Trillin. quod sil finita. Scotus quartam addit conditionem, scilicet quod sil relatio intrinsecus adveniens; id est quod sine ulla mutatione, posito fundamento et termino stant in consurgit: relationes vero extrinsecus advenientes rejicit ad sex ultima predicamenta, quod posito fundamento cl termino non immediate et quasi ab intrinseco resultant, sed extrinsece aliqua mutatione indigent ut resultent. Sed qua si, xix. agendo de sex ultimis predicamentis, ostendemus non esse relationes istas extrinsecus advenientes. & prius ergo conditione relationis pradienraentis excluduntur omnes relationes secundum dei, sive transcendentes tales. Ex secunda ejiciuntur omnes relationes rationis. Item tertia omnes relationes divinal, quod est praedicta nei in exulant, cum sint aclus puri

Sed inquire circa illam conditionem relationis rei et praxiendi, scilicet quod extrema sint distincta realiter, an requiratur quod sint distincta solum ex parte rerum, seu extremorum materialiter. an etiam ex parte rationis fundandi, ita ut fundamentum proximum sit et in realiter distinctum? ita patet. in hoc esse differentium inter scholam D. Thomae et Scoti. Scotus enim, in i. dist. m. requirit solum distinctiunculam inter res, quod sunt extrema, non inter rationes fundandi. D. Thomas utrinque requirit ut patet i p., q. xvi. art. i. ubi ex o. negat inter divinas personas dari relationem realem similitudinis et qualitatis. quia fundamentum est idem in omnibus personis, scilicet divina essentia, ratione cujus «similantur, cl idcirco esset ad poneretur una albedo in duobus lapidibus. Cujus ratio sumitur ex GyeUno, illi, et aliis interpretibus, quia in his relativis ex eo refo-

runtur extrema materialia, quia ipsae rationes fundandi referuntur; quin enim albedines sunt similes, res albae sunt similes. Unde et contra si albedines similes non sunt, quia est unica albedo, ipsa alba similia esse non possunt in albedine, unde similis idem, ulpotestum sit unica tantum et eadem albedo. Si vero sunt similia, erit in aliquo alio, non in ipsa ratione formali albi. Sed de hac difficultate hoc insinuas sufficiat, magis enim spectat ad Theologos et Metaphysicos.

Sofruatur argumenta.

Primo arguitur loco illo D. Thomae satis notu, sed difficili i p., q. xxviii, art. i. ubi dicit; - Quod solum in hiis quod sunt ad aliquid inveniuntur aliqua secundum rem et aliqua secundum rationem, quod, quod verba nullis difficultatibus visa sunt. Nam vel loquitur D. Thomas de relatione pradienraentis, vel de relatione prout abstrahit a reali et rationis. Si primo modo, falsum est in relatione predicamentali inveniri relationes rationis, vel falso diximus in relationem predicamentalem requiri quod sit realis. Si secundo modo, verum est in relatione sic abstracta utramque reperiri, scilicet realem et rationis, sed falsum est hoc solum reperiri in relatione. Nam etiam in substantia potest aliquid ficte concipi, quod dicitur substantia rationis, sicut chymura, hircocerua et similia. et in quantitate spatium imaginarium, et similia in aliis generibus: ergo non in sola relatione invenitur aliquid rationis. Et augeat difficultatem responsio Cajetani ibidem, quod relatio peculiariter huc habet, quod recte in ratione non est conditio diminuens, et tunc est vera relatio illa quod est rationis; constat enim quod ei esset vera re.

latio, vere faceret referre subjectum et non fecte; atque adeo neque per apprehensionem, sed realiter.

Haec difficultas occasionem prae-
buit multis sinistre intelligendi D.
Thomam, aut minus bene philoso-
phandi de relatione. Quidam enim
existimant relationem realem par-
tiri in duos conceptus; scilicet in
conceptum accidentis, quem vocant
in, et respectum, quem vocant ad;
et primum esse realem, secundum
rationis, vel abstrahere a reali et ra-
tionis. Alii existimant solum voluisse
D. Thomam significare quod potest
aliquid excogitari per rationem ad
instar relationis praedicamentalis.
Alii denique, quod loquitur de rela-
tione, ut abstrahit a reali et ratio-
nis. Sed primi excludunt veram re-
alitatem in praedicamento ratio-
nis, si id quod est proprium talis prae-
dicamenti, scilicet respectus et ratio
ad non realizatur. Secundi vero non
dicunt aliquid peculiare relationis,
ut S. Thomas ponit, quia etiam pos-
sunt aliqua entia rationis formari
ad similitudinem aliorum generum,
v. g., ad instar substantiae et quan-
titatis etc.

Quare tertia expositio quantum ad
unum verissima est, scilicet quod D.
Thomas loquitur de relatione in tota
sua latitudine, ut abstrahit a reali
et rationis; neque enim dixit S. Doc-
tor quod in praedicamento ad ali-
quid inveniuntur aliqua secundum
rationem, sed absolute dixit in his
quae sunt ad aliquid, ut significaret
se non loqui de relatione, ut deter-
minate est genus, sed absolute se-
cundum se; quod deberent aliqui
attendere, qui minus sollicite legunt
S. Doctorem. Itaque loquitur I). Tho-
mas de relatione sub formalissimo
conceptu ad; et significat quod ex
illa parte, qua consideratur ad ter-
minum, et positive se habet, et non
est determinate realis forma, sed
permittit quod sit ens reale, vel ra-

tionis; licet ad praedicamentale, et
fundatum reale sit. Et ita non voluit
D. Thomas significare quod relatio
sit realis, vel quas rationis, sed ex
qua parte habet relatio quod possit
esse realis, vel rationis, scilicet ex
parte qua est ad terminum; licet
enim ibi realitatem habere possit,
non tamen inde. Quod expressit S.
Doctor in i ad Annibal., distinet,
xxvi, quasst. ii. art. i, dicens: « Quod
relatio potest dupliciter considerari,
uno modo quantum ad id, ad quod
dicitur, ex quo rationem relationis
habet, et quantum ad hoc non ha-
bet quod ponat aliquid, quamvis
etiam ex hoc non habeat quod nihil
sit; sunt enim quidam respectus,
qui sunt aliquid secundum rem, qui-
dam vero, qui nihil. Alio modo quan-
tum ad id in quo est, et sic quando
habet eam in subjecto, realiter inest. »
Sic. D. Thomas.

Quomodo autem hoc sit peculiare
in relatione, et in aliis generibus
non inveniatur, dicimus ex eo esse,
quia in aliis generibus ratio propria
et formalissima eorum non potest
positive intelligi nisi entitative etiam
intelligatur, quia positiva eorum ra-
tio est ad se tantum et absoluta, et
ideo non intelligitur positive, nisi
etiam entitative, quod enim est ad
se. entitas est. Sola relatio habet esse
ens et ad ens, et pro ea parte qua
se habet ad ens positive se habet,
nec tamen inde habet entitatem re-
alem; sed aliunde relationi provenit
realitas, scilicet a fundamento, ali-
unde positiva ratio ad, scilicet ex
termino, ex quo non habet esse ens,
sed ad ens, licet illud ad vere reale
sit, quando fundatum est. Quod ergo
aliquid possit considerari positive
etiamsi non entitative realiter, pro-
prium relationis est. Et hoc solum
voluit dicere Cajetanus, cit. loco,
cum dixit relationem rationis esse
veram relationem, non veritate en-
titatis et formae informantis, sed ve-

ritate objectivae et positivae tendentiae ad terminum. Neque Cajetanus dixit quod in relatione praedicamentali ipsum ad est aliquid rationis; expresse enim dicit quod vere realizatur.

Quando vero instatur quod etiam alia genera possunt hoc modo dici aliquid rationis, sicut substantia rationis erit chymcera, quantitas rationis spatium imaginarium, et sic de aliis. Respondetur: Quod, ut supra dictum est, quæst. xn, art. i, non dicitur ens rationis illud, ad cuius instar formatur, formatur enim ens rationis ad instar entis realis, sed dicitur ens rationis illud non reale, quod ad instar realis entis concipitur. Non datur ergo substantia rationis, nec quantitas rationis, quia licet aliquod non ens concipiatur ad instar substantia), v. g. chymcera, et aliquid ad instar quantitatis, v. g. spatium imaginarium, non tamen ipsa substantia, vel aliqua substantiae ratio concipitur per rationem et formatur in esse ad instar alterius entis realis; et ideo illa negatio, seu non ens chymeerae, et illud non ens spatii imaginarii dicitur ens rationis, sed hoc est ens rationis, quod vocatur negatio, non autem erit substantia rationis, cum non ipsa substantia ut ens rationis ad instar entis realis concipiatur, sed negationes, seu non entia ad instar substantiae et quantitatis. At vero in relativis, non solum aliquod non ens concipitur ad instar relationis, sed etiam ipsa relatio ex parte respectus ad, cum non existit in re, concipitur, seu formatur ad instar relationis realis, et sic est quod formatur in esse, et non solum id ad cuius instar formatur, et ratione hujus datur relatio rationis, non substantia rationis.

Secundo arguitur: Supremum genus hujus praedicamenti est vera relatio realis, et tamen non habet ter-

minum distinctum a se, quem respiciat; ergo falso diximus hoc requiri ad relationem realem praedicamentalem. Minor probatur: Quia vel ille terminus est aliquid relativum, vel absolutum. Non absolutum quia, ut infra dicemus, formalis terminus relationis non est aliquid absolutum, sed relativum; praeterquam quod illud absolutum non potest esse aliquid reale existens in singulari, nec enim relatio in communi potest respicere pro termino aliquid singulare determinate, sic enim omnes relationes illum respicerent; si autem est aliquid abstractum a singularibus illud non potest terminare relationem realem, cum non detur a parte rei. Si autem est aliquid relativum, vel est illi aequale, vel inferius. Si aequale, dabuntur duo genera relationum. Si inferius respicietur a relatione in communi, ut id de quo praedicatur, non ut id ad quod terminatur per se ut relatio, sed ut universale.

: Respondetur: Quod relatio in communi (non) respicit terminum in actu et in exercitio; sed solum concipitur ut ratio et quidditas ipsius relationis, et ut gradus superior quo relationes inferiores constituuntur ad respiciendum, non (ut) id quod exercite respicit, id enim habet per sua inferiora; sicut substantia prima vage et in communi accepta est id quo substantur accidentibus, non id quod exercite illis substat. Et hujus ratio est, quia relatio generice sumpta non est conceptus relationis ut oppositae, sed ut unientis ratione communis naturam relationis. Unde in illo conveniunt tam relativa, quam correlativa, non in illo oppositionem habent; relatio autem non exercetur ad terminum nisi sub oppositione relativa. Et ita relatio concepta sub conceptu generico exuit statum oppositionis, et tantum explicat conceptum in quo conveniunt om-

nes relationes, non autem exercitium respiciendi terminum, licet sit ratio respiciendi illum in suis inferioribus; et etiam in sententia quod terminus relationis sit aliquid absolutum, non tamen potest accipi terminus in communi tanquam aliquid unum, quia secundum hanc sententiam in quocumque genere invenitur terminus relationis, nec potest ex omnibus generibus unus terminus fieri, qui respiciatur a relatione ut sic: determinatum autem terminum non respicit, cum sit generica relatio.

Tertio arguitur: Relationes transcendentales etiam habent totum suum esse ad aliud, sicut tota essentia materiae est ad formam, tota essentia habitus et actus ad objectum; inde enim habent totam speciem: e contra vero relatio praedicamentalis non totum suum esse habet ad aliud, cum etiam sit accidens inhaerens, et sic habet esse in subjecto, non ad subiectum.

Confirmatur: Quia relatio transcendentalis etiam dependet a suo termino, sicut relatio secundum esse: ergo non est ratio cur transcendentalis possit terminari ad non existens, non vero praedicamentalis.

Respondetur: Quod relatio transcendentalis non est primo et per se ad aliud, sicut praedicamentalis, quia licet tota earum species et essentia sumatur ab alio, vel dependeat ab alio, non tamen ad aliud, sicut materia dependet a forma, et actus ab objecto sicut a causis, a quibus habent esse et specificationem. Et ex hoc consequitur quod respiciunt illud ut terminum. Sed quod primo et per se sit ad aliud, ut ad terminum, est proprium relationis praedicamentalis: et ideo dicitur quod respicit terminum, ut pure terminum, id est tantum ut ad aliud, non ut ab alio, vel circa aliud, vel quocumque alio causalitatis modo.

sicut transcendentalis. Quod vero relatio praedicamentalis dicitur esse in subjecto non tollit quin totum suum esse sit ad aliud, totum inquam, id est proprium et peculiare ipsius esse, in quo differt ab aliis generibus absolutis; supponendo tamen rationem communem accidentis, scilicet esse in aliquo, ratione cuius non habet esse ad aliud, sed nec id excludit.

Ad confirmationem respondetur: Quod transcendentalis relatio non est primo et per se ad aliud, ut dictum est, sed ab alio, vel circa aliud, ut dependentia, vel causalitas, aut aliquid simile; quod aliquando salvari potest non per id quod de facto est, sed per id quod convenire potest, vel postulat ut conveniat. Relatio autem praedicamentalis, quia totum suum esse habet ad aliud, non consurgit nisi ex positione extremorum. Unde altero illorum deficiente deficit.

ARTICULUS III. ¶

Quas sint divisiones relationis praedicamentalis et ejus species.

In divisionibus relationis praedicamentalis possumus considerare duplicem lineam dividendi. Prima, penes conditiones accidentales relationis. Secunda, penes species et essentiales differentias. Primo modo dividitur relatio dupliciter: Primo, in relationes mutuas, et non mutuas. Et secundo relatio mutua dividitur in relationem aequiparantiae, et disquiparantiae. Relatio mutua est, quando ex parte utriusque extremi datur ad invicem relatio ejusdem ordinis, seu entitatis; id est, si sit relatio realis, quod ex parte utriusque extremi realis sit, si sit rationis, quod utraque sit rationis, v. g. pater et filius mutuo referuntur: nec sufficit quod mutuo convertantur, quia etiam non mutua convertuntur, id est unum respicit, et aliud

respicitur. Relatio non mutua est e converso, quando tantum in uno extremo est relatio vera et propria, sicut in creatura ad Deum, in scientia ad scibile. Relatio \textcircled{R} quiparanti \textcircled{R} est relatio mutua ejusdem rationis, seu denominationis, sicut relatio similitudinis et relatio aequalitatis utrumque extremum denominat simile vel aequale. Relatio disquiparantiae est diversae denominationis in utroque extremo, sicut pater dicitur ad filium, non ad patrem, et dominus ad servum, non ad alium dominum. Et istae divisiones dicuntur accidentales, quia ratio mutui et non mutui, aequiparantia \textcircled{B} vel disquiparantiae, non sumuntur directe penes fundamenta et terminos, sed consequuntur relationem secundum modum tangendi talem terminum et fundamentum, a quibus species relationis sumitur.

Secundo modo sumitur divisio relationis in species essentielles penes fundamenta relationum, quibus etiam debent correspondere diversi termini formales. Proposuit autem Philosophus, vMetaph., lect. xvii, apud D. Thomam, tria fundamenta, quibus generaliter dividitur relatio. Primum fundamentum est penes unitatem et numerum, in quibus fundantur relationes similitudinis et dissimilitudinis, convenienti \textcircled{R} et disconvenientiae etc. Secundum fundamentum est penes actionem et passionem, sicut omnes effectus et causee. Tertium, penes mensuram et mensurabile, sicut potentiae mensurantur a suis objectis, a quibus specificantur.

Sufficientiam hujus divisionis colligit S. Thomas loco citato. Qu \textcircled{R} ut intelligatur, est advertendum quod, licet omne pr \textcircled{R} dicamentum absolutum possit esse subjectum relationis, quasi materialiter recipiens illam et denominatum ab illa, non tamen potest habere rationem fun-

damenti nisi id quod habet rationem ordinandi unum ad aliud. Ex quo fit quod, ut dicit S. Thomas, vn de Potentia, art. ni, per substantiam et qualitatem secundum suos proprios conceptus non ordinatur aliquid nisi ad seipsum, non ad alterum, nisi per accidens, secundum quod qualitas vel forma substantialis aut materia habet rationem virtutis activ \textcircled{R} vel passiv \textcircled{R} , aut in eis consideratur aliqua ratio quantitatis, id est unitas, seu identitas, aut numerus. Quare solum erunt fundamenta relationum illa, quae inducunt rationem ordinandi unum ad aliud. Omne autem quod ordinatur ad aliud, vel ordinatur secundum esse, vel secundum operationem seu virtutem, vel secundum proportionem, seu numerum et convenientiam. Si secundum esse, est fundamentum mensur \textcircled{R} et mensurabilis, quia ea mensurantur, qu \textcircled{R} accipiunt esse et specificationem ab alio. Si secundum operationem et virtutem, est fundamentum secundum actionem et passionem. Si secundum proportionem et convenientiam, quod Philosophus vocat secundum quantitatem, id est unitatem vel numerum, est fundamentum unitatis et diversitatis, convenienti \textcircled{R} et disconvenienti \textcircled{R} . Nulla autem alia ratio datur habilitans et ordinans unum ad alterum, qu \textcircled{R} ad istas non reducatur.

Plura autem solent circa ista fundamenta controverti, qu \textcircled{R} ad Metaphysicam spectant. Sed quia sine aliqua saltem eorum notitia non potest relationis pr \textcircled{R} dicamentalis ratio perfecte dignosci, ideo saltem aliqua delibanda sunt. Et reducuntur ad tres difficultates. Prima : An ips \textcircled{R} met relationes reales possint fundare alias. Secunda : An revera omnia ista tria fundamenta, fundent relationes pr \textcircled{R} dicamentales, an solum secundum dici. Tertia :

An relationes secundi generis habeant pro fundamento immediato ipsam actionem et passionem, an potentiam activam et passivam. In quibus difficultatibus explicandis obiter explicabitur propria ratio et natura talium fundamentorum.

Prima difficultas. Circa primam difficultatem est dissensio inter scholam D. Thomee et Scoti. Nam Scotus putat super relationem posse etiam fundari aliam relationem praedicamentalem. Cujus praecipua ratio est: Quia non est unde dicamus quod omnes aliae naturae, sive substantiales, sive accidentales, quae conveniunt et differunt inter se, fundent relationem identitatis et convenientiae, duae autem relationes, v. g. duae paternitates, vel duae filiationes id non possint fundare, cum vere habeant convenientiam inter se, et disconvenientiam ab aliis. Quod vero relationes sint formae relativae seipsis, ideoque non videantur indigere aliis relationibus ut sint similes vel dissimiles, futile est. Quia paternitas, v. g., est forma referendi in ratione patris, non in ratione similis, vel dissimilis: ergo indigebit aliis formis relativis, ut sint similes vel dissimiles.

Et confirmatur: Quia proportionalitas, secundum Euclidem, definitur similitudo duarum proportionum; ergo super proportionem, quae sunt relationes, fundatur alia relatio, quae est similitudinis.

Nihilominus oppositum tenet expresse sanctus Thomas, i part., quaest. xui, art. i, ad 4. Et communiter multi auctores sequuntur. Fundamentum est, quia sequeretur processus in infinitum in relationibus. Nam si paternitas, v. g., fundat relationem similitudinis ad aliam paternitatem, etiam fundabit relationem dissimilitudinis ad filiationem, vel ad aliam relationem. Et rursus

illa relatio dissimilitudinis fundabit aliam similitudinis ad similem speciem relationis, et relatio similitudinis fundabit dissimilitudinem ad aliam speciem. Et sic alternando in infinitum similitudo fundabit dissimilitudinem ad aliud et dissimilitudo ad simile. Dari autem infinitas relationes est inconveniens, tum propter generalem rationem ponendi infinitum in actu, de quo dicemus iii Physicor., tum propter specialem rationem: quia in causis respectu effectuum non potest dari processus in infinitum, quia infinitum non est pertransibile neque per motum, neque per causalitatem; non enim erit assignabilis ultimus effectus, si infinitae causalitates et effectus praecedunt: fundamenta autem relationum sunt causae, seu principia ex quibus resultant; ergo in illis non datur processus in infinitum.

Duplex solutio assignari solet huic argumento. Prima admittit processum in infinitum in relationibus, sicut divisio continui in partes indesignabiles infinita est. Alii sistunt processum in relationibus, quae referuntur secundum eandem rationem; sicut duae paternitates fundant relationem identitatis, tamen relatio identitatis sic fundata non fundat aliam relationem similitudinis et identitatis, sed seipsa respicit omnem identitatem.

Sed prima solutio admittit processum infinitum in causis, qui a Philosopho reprobatur in ii Metaphysic., et ex se patet. Quia, si ad unum effectum requiruntur infiniti concursus, seu causalitates, nunquam potest signari ultimus effectus quia non est designabilis ultimus concursus. Et praeterea, licet de potentia absoluta vertatur in dubium an possit dari infinitum in actu, tamen naturaliter nullus dubitat dari non posse, ut iii Physicor.,

probatur: non ergo datur processus in infinitum in causatione relationum. Exemplum autem de divisione continui non est ad rem, quia illa infinitas non est partium actu divisarum, sed est quantitas divisibilis in potentia, et syncategorematicae; relationes autem in nostro casu sunt infinitae actu.

Secunda vero solutio ex ratione supra posita exclusa est. Non enim dicimus in una relatione solum fundari relationem similitudinis, quae utique seipsa, et non per relationem superadditam, similitudinem habet ad alias; sed etiam dicimus unam relationem fundare relationem dissimilitudinis, sicut fundat similitudinis; et tunc alternando sequitur processus in infinitum, cum super relationem similitudinis fundamus dissimilitudinem, et super relationem dissimilitudinis fundamus similitudinem. Et iterum commutando invenimus semper novam relationem, et processum in infinitum. Quod solutio ista non evacuat, quo solum loquitur de relatione unius rationis.

Ad oppositum vero fundamentum respondetur: Quod relationes ejusdem speciei habent quidem similitudinem et convenientiam quasi transcendentalem, non relativam praedicamentalem, ne sequatur processus in infinitum, ut dictum est. A priori autem possumus investigare rationem hujus ex debilitate relationis, quae tam minimae entitatis est, ut non sufficiat ad fundandam relationem realem, omne quippe fundamentum debet esse perfectius eo quod fundatur, sicut unum accidens non potest substare alteri, sustentando illud, ut diximus quaest. xv, quia non habet perfectiorem modum essendi. Sic cum omnes relationes sint aequales in modo essendi relativo, una non potest esse fundamentum alterius.

Ad confirmationem respondetur.* Admittendo definitionem Euclidis de proportionalitate; sed restat probandum Scoto quod ista similitudo, seu aequalitas proportionum sit relatio distincta, et fundata super relationibus proportionum; sufficit enim quod sit transcendentalis illa aequalitas.

Secunda difficultas. Circa secundum, aliqui dixerunt relationes primi et tertii generis non esse praedicamentales; sed quidam existimant esse rationis, quia fundamentum relationum primi generis supponit aliquid rationis, id est unitatem formalem, vel essentialem, communem multis, alias non poterit fundari super unitatem. Alii existimant esse transcendentales, quia unitas et numerus, super quod fundantur istae relationes, sunt aliquid transcendentale et in omni genere inventum; nec enim est aliqua ratio cur dicamus relationem unitatis et numeri solum restringi ad numerum quantitativum. Cum etiam in angelis inveniatur relatio similitudinis et differentiae.

Denique alii excludunt relationes primi generis a praedicamento relationis, quia putant esse denominationes extrinsecas: tum quia alias multiplicabitur in immensum multitudo entitatum relativarum, cum sint fere infinitae combinationes convenientiae et disconvenientiae; tum quia paternitas et filio in divinis non fundant relationes reales similitudinis et diversitatis, ergo ex se istae relationes reales non sunt; tum quia coexistentia, vel distantia dicunt extrinsecam denominationem, sicut ratio dextri in columna; ergo similiter diversitas et similitudo erunt denominationes extrinsecae.

Relationes autem tertii generis quidam excludunt a praedicamento

relationis, quia rejiciunt illas ad transcendentales. Videtur enim superfluum quod in scientia ad scibile detur relatio praedicamentalis et transcendentalis, qualis est quae remanet in scientia destructo scibili. Alii existimant esse denominationes extrinsecas quia, licet scientia fundet relationem praedicamentalem ad scibile, tamen illa non est relatio hujus tertii generis, sed primi, vel secundi; in hoc autem tertio genere Aristoteles non numerat relationem scientiae ad scibile, vel mensurati ad mensuram, sed e converso scibilis ad scientiam, et mensurae ad mensuratum, ut patet in v Metaph., cap. xv; mensurae autem non est relatio realis.

Nihilominus, cum communi sententia asserendum est utrumque genus relationum, primum et tertium esse praedicamentale, ut cum Aristotele, et D. Thoma, et Scoto tenetur communiter. Et ratio unica est, quia concurrunt in istis relationibus omnia quae ad relationem praedicamentalem requiruntur, non minus quam in relationibus secundi generis. Nam in istis inveniuntur correlativa realia realiter distincta, scilicet illa inter quae est similitudo, aut diversitas, mensuratio et mensura; invenitur etiam terminus existens, ut nunc suppono, nam si existentia termini deficiat peribit relatio, sicut etiam in relationibus secundi generis. Similiter datur fundamentum reale: in relationibus quidem tertii generis, dependentiae in specificatione ab objecto, sicut in relationibus secundi generis dependentiae effectus a causa; et distinctum est fundamentum ab ipsa relatione secundi generis quia, ut bene notat D. Thomas, v Metaph., lect. xvii, fundamentum tertii generis est commensuratio ad objectum specificans, non proportio, seu unitas, ut in primo, vel actio et efficientia, ut

in secundo. Similiter in relationibus primi generis fundamentum est aliquid reale, non quidem unitas aliqua communis existens in multis, sed convenientia vel conformitas, qualis est in distinctis subjectis, sicut a parte rei Petrus et Paulus conveniunt, Petrus et equus disconveniunt. Nihil ergo minus invenitur ratio praedicamentalis relationis in istis quam in secundo genere.

Dices: Non invenitur in relationibus primi generis ratio fundandi distincta a subjecto, scilicet unitas, seu convenientia, sicut in relationibus secundi generis actio distinguitur a potentia. Sed imprimis hoc est falsum in relatione similitudinis accidentalis. Deinde in similitudine essentiali cur requiritur quod ratio fundandi distinguatur a subjecto; solum enim requiritur distinctio realis inter extrema relationum, inter subjectum autem et rationem fundandi cur est necessaria? Et si a divinis ad creata fas est argumentari, ibi invenitur ratio fundandi, v. g. potentia generativa indistincta a Patre, et tamen fundat relationem realem.

Nec iterum obstat quod in his aliquando inveniuntur relationes transcendentales, ut inter scientiam et scibile, et aliquando inter extrema similia. Nam in primis, si hoc obstar, etiam relationes secundi generis essent ablegandae, quia inter effectum et causam datur transcendentalis relatio, ut creaturae ad Deum, quia non solum sub ratione puri termini, sed sub ratione causae respicit effectus. Deinde in relationibus similitudinis et diversitatis videmus quod, destructo termino, deficit relatio similitudinis, ergo non solum erat transcendentalis relatio, quia haec non perit pereunte termino, sed est praedicamentalis. Et multo melius id apparet in relatione similitudinis accidentalis, quae

fundatur in aliquo superaddito, non autem transcendit.

Ad fundamenta opposita. Ad primum, contra relationes primi generis. Respondetur quod istae relationes non dicuntur fundari in unitate prout unitas dicit indivisionem. cum potius relatio divisa et distincta extrema requirat, sed in unitate prout dicit convenientiam, et conformitatem, quae in pluribus subjectis est. Non est ergo expectanda unitas formalis facta per rationem et positive indivisa.

Ad 2 dicitur : Quod fundamentum huius relationis materialiter divagatur per omnia genera, sed formaliter semper est unum, scilicet convenientia seu unitas, in quocumque genere seu praedicamento inveniatur; et eodem modo procedit hoc argumentum contra relationes secundi generis, nam etiam actio et passio, causa et effectus in diversis praedicamentis reperiuntur, omnia enim effectus sunt Dei, plura etiam sunt causae saltem materiales aut formales.

Ad 3 respondetur : Quod illa multitudo relationum nullo modo nos terret, ut negemus dari tales relationes, quantumcumque enim grandis, finita est; praeterquam quod, in sententia D. Thomae ponentis unam relationem ad plures terminos numero distinctos terminari, satis moderata est relationum multitudo. De relationibus dicimus esse aliam rationem quia, ut supra dictum est, relationes reales non fundantur in aliis relationibus; indo tamen non fit argumentum quod in rebus creatis absolutis non possit dari relatio realis similitudinis, vel diversitatis. De coexistentia et distantia dico nihil prohibere quod sint relationes reales, sicut similitudo et differentia; nec est simile de dextro et sinistro, quod solum invenitur realiter in animali, in quo est cor, vel

alia organa a quibus dextera pars trahit robur et vires, quod in columna non invenitur, sed dicitur dextera denominative a juxtapositione animalis.

Ad ea quae objiciuntur contra relationes tertii generis. Ad primam partem respondetur : Non esse superfluum relationem praedicamentalem, etiamsi detur transcendentalis, imo plerumque praedicamentalis in transcendentali fundatur, ut in effectu relatio ad causam. Et deservit etiam transcendentalis quia adhu cremoto et destructo termino manet transcendentalis ordo, non praedicamentalis.

Ad secundam partem respondetur: Sensus Philosophi ex littera desumi, ubi prius posuit relationem ex parte mensurabilis ad mensuram, dicens : Alia relativa se habent ut mensurabile ad mensuram; deinde subdit exemplum, ut scibile ad scientiam, sensibile ad sensum, ut ostenderet has relationes mutuas non esse, quod expressius fiebat explicando illa extrema ex parte quorum relatio non datur, sed ab altero extremo dominantur, in quo relationes verse sunt, non denominationes extrinsecae.

Cur autem relationes istius tertii generis mutuae non sint? Rationem reddit D. Thomas, i p., quaest. xm, art. vii; et quaest. vii de Potentia, art. x, quia extrema non sunt ejusdem ordinis, sed unum dependet, et subordinatur alteri, non e converso, quia videlicet unum est mensura, alterum mensurabile, unum perficiens, alterum perfectibile; perficiens autem ut perficiens non pendet a perfectibili, sed e converso. Unde non mutuo ordinantur, sed unum tantum ordinatur ad aliud. Et sic Deus est extra ordinem creaturae, sensibile extra sensum, intelligibile extra intellectum, quia haec omnia emutatione sui agunt aut specificant,

et ita sunt extra ordinem, id est extra mutationem suorum correlativorum, ut non mutuo pendeant, nec referantur.

Tertu DiFFicuLTAS. Circa tertium punctum decertant auctores, et alii qui satis anxie. Mihi vero videtur res non tanti momenti. Conveniunt omnes requiri actionem, saltem ut conditionem, requiri etiam principium actionis proximum et radicale. Sed Scotus, in rv, dist. vi, queest. x; et v Metaph., cap. xv, inquit quod, cum actio transeat et relatio duret, non potest actio esse fundamentum relationis, quia sublato fundamento concidit relatio, quae ei adhaeret vel identificatur. Requiritur ergo actio ad fundandam relationem quasi in fieri ut conditio, non ad conservandum in esse tanquam fundamentum. Alii, ut P. Suar., disp. xlvii Metaph., sect. xn, n. 5, ut melius provideant conservationi relationis, dicunt eam neque in potentia proxima fundari, sed in radicali, id est in ipsa substantia, quia pater relationem paternitatis in actu habet non solum postquam transit actio, sed etiam si potentia generandi amittatur; ergo non potest relatio ista fundari in potentia proxima, si enim ipsa esset fundamentum, hoc ipso quod destrueretur, desineret esse relatio, fundamento enim sublato, relatio non manet. Quod argumentum urget in sententia distinguendum potentias proximas a radicalibus; tenentur enim dicere quod, si relatio fundatur in potentia, et transeunte fundamento non manet relatio; quod destructa potentia proxima, relatio actionis non manet, si in illa fundatur, unde, si manet, fundari debet in radicali potentia. Sed Scotus, qui non distinguit potentias proximas a radicalibus, consequenter non admittit quod tollatur potentia proxima nisi destructa substantia; licet possit impediri ne agat, si destruat or-

ganum a quo potentia dependet.

Nihilominus sententia D. Thomae tenet relationes istas secundi generis fundari supra actionem et passionem tanquam supra fundamentum proprium, et non solum tanquam conditionem requisitam; hoc enim generaliter requiritur ad omnem relationem, quia ut dicit D. Thomas, in i, dist. ix, in exposit. litterae, non potest relatio nova nasci realiter in aliquo nisi per motum, scilicet mediate terminatum ad ipsam relationem, immediate ad fundamentum, vel terminum. Et non dubitamus aliquas relationes fundari immediate super ipsam potentiam activam, sicut calefactivum respicit calefactibile; hoc enim antecederet habet ad actionem, siquidem ista relatio non est ad effectum, sed ad objectum factibile; in quantum objectum est illius potentiae, ideoque potius reducitur ad relationem tertii generis, quia est per modum commensurationis, ut ex D. Thoma colligitur, v Met., lect. XVII.

Loquendo autem de relatione secundi generis, quia non est ad factibile, sed ad factum seu effectum, semper docet D. Thomas fundari supra actionem vel passionem; ut patet in p., quaest. xxviii, art. iv; et Opuscul. xlviii, tract. de relat., cap. iv; et iv Contra Gent., cap. xxiv. Sed expressius et melius in m, dist. viii, quaest. i, artic. v, ubi, postquam dixit fundari relationes istas in actione et passione, subdit: « Item considerandum est quod quaedam relationes non innascuntur ex actibus secundum quod sunt in actu, sed magis secundum quod fuerunt, sicut aliquis dicitur pater postquam ex actione est effectus consecutus, et tales relationes fundantur super id quod in agente ex actione relinquitur, sive sit dispositio, sive habitus, sive aliquid jus et potestas, vel quidquid

aliud est huiusmodi. » Ex quibus verbis constat quod actiones non dicuntur fundare relationes secundum quod sunt in fieri, sed secundum quod in facto esse, atque adeo relinquunt ex parte quidem effectus productionem illius, ex parte vero causae determinationem aliquam ad effectum praeteritum, sive per habitum, sive per dispositionem, aut jus, vel aliquid simile. Quod enim talis determinatio seu mutatio detur in causa, etiam transacta actione, manifestum relinquitur, quia causa creata transacta actione, et effectui producti, aliter respicit hunc effectum, quam antea respiciebat: antea enim respiciebat illum ut factibilem a se, postquam autem produxit, non amplius respicit illum ut factibilem a se, sive hoc sit ab extrinseco, sive ab intrinseco, quia causa creata non potest reproducere eundem numero effectum; variatur ergo relatio illa, seu ordo transcendens ad effectum antea sibi possibilem, jam sibi non possibilem, quod ideo est quia respicit illum ut factum, et sic relinquitur determinatio aliqua, seu immutatio, aut ordinatio in causa ad effectum productum, ratione cuius ordinatur ad illum ut ad factum, et non amplius ut possibilem, quod non est in Deo, qui etiam postquam produxit effectum potest reproducere. Habemus ergo transacta actione quomodo fundatur relatio, scilicet non super nuda potentia, sed determinata ab actione, etiam actione ipsa transacta, et sic vere super actione fundatur, non ut in fieri, sed ut in sua determinatione manet in causa.

Unde ad oppositum fundamentum respond.: Quod remoto fundamento removetur relatio; sed fundamentum in hac relatione non est radicale, vel proximum principium nunc sumptum, sic enim solum dicit relationem potentis agere, non agen-

tis; neque enim dicitur pater, qui potest generare, sed qui generavit. Unde relationes istae secundi generis debent habere pro fundamento specificante, et non solum pro conditione requisita, ipsam actionem, et non solum potentiam; species enim harum relationum non est secundum posse agere, sed secundum agere: illud autem a quo sumitur specificatio ut fundamentum se habet, et non ut conditio, nec tamen fundatur in actione quatenus brevi durat in actu, sed quatenus determinationem sui derelinquit in potentia, non solum proxima, sed etiam radicali; quae determinatio non tollitur quamdiu radicale principium durat, etiamsi actio transeat, vel potentia proxima destruat.

ARTICULUS IV.

Utrum relatio distinguatur a parte rei a suo fundamento.

Duo oportet explicare ad exactam huius difficultatis resolutionem. Primum: An detur distinctio relationis a fundamento a parte rei. Secundum: Qualis sit, an realis, ut res a re, vel ut res a modo. Et loquimur solum de praedicamentali relatione, quia transcendentales non sunt aliquid distinctum a re absoluta, sed vere sunt absolutae entitates; neque enim habent speciale praedicamentum, sed per omnia vagantur, et sic ex sua transcendentia habent imbibi in ipsa re absoluta, non distinguui.

Circa hanc ergo difficultatem divisi sunt auctores. Quidam in uno extremo existimant relationes non distinguui a parte rei a suis fundamentis, sed solum ratione; quod Nominalibus tribui solet, contra quod egimus art. primo. Aliqui tamen.

qui contra illos admittunt relationes praedicamentales, sententiam istam sequuntur de distinctione rationis a fundamento. Ita P. Suar., dist. xlv Met., sec. ii. Et alii, in alio extremo, omnes relationes praedicamentales realiter distinguunt a suo fundamento, quod communiter Thomistae sequuntur, licet aliqui distinguant relationem a fundamento ut rem a re, alii solum ut modum. Est etiam tertia sententia media, quae aliquas relationes distinguit a fundamentis, et alias non. Sunt enim relationes sine quibus fundamenta inveniri possunt, ut paternitas, similitudo, et similia. Et tales distinguuntur a parte rei a suo fundamento. Aliae vero sunt sine quibus fundamenta inveniri non possunt: sicut creatura non potest inveniri sine relatione ad Deum, et tales relationes dicunt non distingui a suis fundamentis. Ita cum Scoto communiter ejus discipuli, de quibus videri potest P. Merinero, hic. Gaeterum istae relationes sine quibus fundamenta inveniri non possunt a transcendentalibus non distinguuntur, si quae vero relationes praedicamentales super tales transcendentales fundantur, hoc ipso ut distinctae a transcendentalibus concipiuntur.

Quare pro resolutione, dico primo: Quaecumque relatio praedicamentalis distinguitur a parte rei a suo fundamento remoto, quod est subjectum. — Sumitur haec conclusio ex multis locis D. Thomae. Prim. part., quaest. xxvii, art. ii. ad 2, dicit: « Quod id quod invenitur in creatura praeter id quod continetur in significatione nominis relativi est alia res, in Deo autem non est alia res. » Constat autem quod relationes fundantur in aliquo absoluto: ergo si id quod continetur praeter significationem nominis relativi est alia res a relatione, consequenter fundamentum

est alia res a relatione. Item, in iv Cont. Gent., c. xiv, respond. ad 9, dicit: « Quod in nobis relationes habent esse dependens, quia earum esse est aliud ab esse substantiae, unde habent proprium modum essendi secundum propriam rationem, sicut in aliis accidentibus contingit. » Et similia docet xii Metaphysic., text. xix, lect. iv. Et similiter, quod relatio sit accidens inhaerens docet qu. vii de Pot. art. ix, ad 7; et quaest. viii, art. n.

Et fundamentum est, supposito quod relationes non sunt denominationes extrinsecae, ut art. i ostensum est, sed intrinsecum effectum formalem dant: nam videmus hunc effectum formalem tolli, subjecto non destructo; ergo etiam forma ipsa tollitur, quae talem effectum praebet; subjectum autem non tollitur; ergo distinguuntur a parte rei aliqua distinctione reali. Quotiescumque enim aliquid a parte rei remouetur ab alio, a parte rei distinguuntur ab illo, quia ipsa separatio manifestissima est distinctionis probatio. Antecedens autem per se constat, quia album, quod in re est simile alteri albo, si illud alterum fiat nigrum, amittit similitudinem; et similiter homo antequam generet non est pater, et post generationem est pater: ergo ista relatio aliquando invenitur in subjecto, aliquando non, non destructo subjecto.

Dices non destrui realitatem relationis, etiamsi cesset ejus effectus formalis, quia realitas manet stante fundamento, sicut sine aliqua reali mutatione consurgit in fundamento ad positionem termini. Sed contra est, quia illa formalitas, quae destruitur aut ponitur quando destruitur relatio, vel est aliquid a parte rei, vel nihil. Si non est aliquid a parte rei: ergo nihil reale relationis destruitur destructo termino, et consequenter eo destructo non solum manet

realitas relationis, sed etiam formalitas realis, quae antea erat, et consequenter manebit effectus formalis primarius. Neque enim potest intelligi quod aliqua forma ponatur in subjecto sine effectui formali proprio et primario: ergo si remanet tota realitas et formalitas in re, totus effectus formalis manet. Si vero illa formalitas, quae destruitur, est aliquid reale, vel extrinsecum tantum, et sic inciditur in sententiam Nominalium, art. i impugnatam, vel intrinsecum et informans, et sic distinguitur realiter a suo fundamento, seu subjecto.

Dices iterum quod directe destructo termino impeditur effectus formalis illius entitatis ut relativa est, non tamen ipsa destruitur; sicut posita unione hypostatica in anima, redditur incapax ad recipiendum formalem effectum gratiae in ratione adoptionis, manente tota realitate gratiae quoad alios effectus, sic tota realitas relationis manet, sed ob defectum conditionis requisitae, scilicet coexistentiae termini, redditur incapax subjectum talis effectus formalis.

Sed contra: Quia conditio, quae est sufficiens reddere subjectum incapax effectus formalis primarii, est sufficiens expellere totaliter formam a subjecto, quia ubi non datur primarius effectus non est communicatio primaria et immediata formae ad subjectum, et sic forma non est in subjecto, saltem modo connaturali, ut non disputem modo an possit gratia, vel intellectio esse in lapide in ratione qualitatis sustentatae non dando proprium et specificum effectum formalem. Sed si hoc fieret, connaturali modo non esset, nec naturaliter id fieri posset, sicut naturaliter manet subjectum sine effectui formali relationis. In exemplo autem adducto, filiatio adoptiva est effectus secundarius gratiae consecutus

ad primum, qui est participatio divini esse, in quo filiatio fundatur. Si autem quis dicat quod forma illa, quae est relatio, entitative est quid absolutum, sed secundario relativum, et hunc effectum impediri in illa entitate destructo termino, hoc vel incidit in sententiam Nominalium negantium relationes, quia omnes entitates sunt quid absolutum, et nil datur pure relativum; vel confundit relationes praedicamentales cum transcendentalibus, et negare debet definitionem Aristotelis, scilicet quod totum esse relationis est ad aliud, cum potius totum esse sit primum absolutum, et secundario ad aliud, seu relativum, quod divus Thomas dixit de transcendentalibus relationibus, ut supra, art. ii, vidimus.

Quare cum relatio praedicamentalis sit unum ex decem praedicamentis, si realem distinctionem nullatenus ab aliis habet, distinctum praedicamentum non est, cum praedicamentum solum constet naturalis realibus, et consequenter distinctum praedicamentum distinctis realiter naturalis, non sola ratione diversis.

Quod si semel relatio praedicamentalis est quid distinctum a parte rei a subjecto, etiamsi talis relatio inseparabilis ab illo sit, quia terminus ejus desinere non potest, a subjecto distinguetur, quia inseparabilitas illa non tollit quin sit relatio praedicamentalis, atque adeo ejusdem naturae cum aliis praedicamentis, natura autem talium relationum petit distingui a suo subjecto a parte rei, ergo id invenitur in omnibus.

Dico secundo: Respectu fundamenti proximi, probabilius videtur in sententia S. Thomae quod relatio non distinguitur ab illo tamquam res a re, sed ut modus; mediante tamen hoc fundamento, cum quo

identificatur, non repugnat realiter distingui a subjecto, si tale fundamentum realiter a tali subjecto distinguatur.

Quod relatio modus tantum sit, probari non inefficaciter potest ex illo communi dicto S. Thomae quod relatio inter omnia genera habet esse minimum et debilissimum, ut dicit iv Contra Gentiles, cap. xiv, ad rationem^o; et xii Metaphys., textu xix, lectione iv. Sed constat aliqua genera esse modos tantum et non realitates, ut ubi et situs et alia similia; ergo si inter omnia genera relatio est debilissimi esse, utique minus erit quam illa quae sunt modi, ergo ipsa relatio non erit realitas, sic enim perfectior esset illis generibus.

Et urgetur, quia in ubi et situ aliisque modis potest fundari aliqua relatio, v. g. similitudinis aut dissimilitudinis, effectus vel causae etc.: ergo tunc relatio non erit realitas, sed modus, siquidem fundamentum est modus, nec potest perfectior esse entitas fundata, quam fundans. Si autem semel una relatio est tantum modus, reliquae relationes erunt etiam modi, cum sunt ejusdem quidditatis et generis, et consequenter entitatis, nec enim ea quae directe et per se sunt ejusdem generis possunt ita se habere ut unum sit res, aliud modus.

Gaeterum quia in hoc inveniuntur diversa loca S. Thomae, et diversa placita Thomistarum. Nam i p, q. xxvni, art. ii, ad 2, dicit quod id quod invenitur in creatura praeter id quod continetur sub significatione nominis relativi est alia res; in Opuscul. autem xlviii, tract. de relatione, dicit quod relatio similitudinis non est alia res ab albedine. Item in i, d. xxxm, q. i, art. i, dicit quod relatio secundum quod accidens facit compositionem cum subjecto; in q. autem vn de Pot., a. viii,

dicit quod id quod attribuitur alteri ut ab eo in aliud procedens non facit compositionem cum eo, ut actio cum agente. Et i Cont. Gent., cap. xn, ratione ultima, dicit quod si relationes reales advenirent Deo realiter in eo existentes mutaretur Deus per se, vel per accidens; in v autem Physicor., lect. iii, ait quod cum aliquid incipit esse aequale alteri nihil de novo advenit, et quod sum aequalis alteri solum per mutationem termini. Quia ergo ita varietas locorum invenitur, ut conciliemus ea utimur supra dicta distinctione, quod relatio vel comparatur ad suum fundamentum, vel ad suum subjectum, quod etiam dici solet fundamentum remotum. Et comparata ad fundamentum, solum modaliter ab eo distinguitur, comparata vero ad subjectum distinguitur ab illo eo modo quo fundamentum, cum quo identificatur; sicut gradus intensionis et ratio extensionis in habitibus non nisi modaliter a qualitate distinguuntur, a substantia autem seu subjecto qualitatis distinguuntur sicut ipsa qualitas cum qua identificantur.

Ex hoc autem explicatur quomodo relatio possit fundari etiam in quibuscumque modis, quod non esset si secundum se esset realitas distincta a fundamento. Sequitur etiam quomodo relatio sine mutatione physica dicatur resultare ad positionem termini, quod saepe affirmat ex mente Aristotelis S. Thomas, praesertim v Physicor., lect. iii; et in i, distinet, xxvi, quaest. n, art. iii, ubi dicit relationem cessare nulla facta mutatione in re ipsa, quae refertur; hoc enim intelligitur fieri sine mutatione physica et entitativa, solum per novi modi resultantiam, quam Divus Thomas non negat, sed manifeste ponit loco citato ex v Physic., dicens quod de novo determinatur radix relationis,

quae est in aliquo, quando ponitur relatio ad istum vel illum, licet nihil de novo adveniat.

Loci D. Thomae, quae loquuntur de distinctione reali per modum rei a re, non procedunt de relatione respectu fundamenti, sed de relatione fundata respectu subjecti. Et sic vel expresse loquitur de subjecto, cum dicit quod relatio habet aliud esse a subjecto, ut in i, distinet, xx, quaest. i, art. i, et dist. xxi, quaest. i, art. m. Vel loquitur de eo quod relative dicitur, quod utique est subiectum, ut i part., quaest. xxviii, art. ii, in initio solut. ad 2: « Sicut, inquit, in rebus creatis in eo quod relative dicitur non solum est invenire respectum, etc. » Minus autem obstat quod docet in i, dist. ii, q. i, art. v, ad 2, quod res est de transcendentalibus, et ideo se habet communiter ad absoluta et relativa. Ibi enim sumit rem transcendentaliter, prout est communis ad entitatem et modum. Et cum dicit quod facit compositionem cum subjecto relatio, intelligitur mediante fundamento, quod a subjecto distinguitur; per hoc enim facit compositionem realem cum subjecto, modalem cum fundamento. Et haec dicimus ad salvandum expressum locum D. Thomae, Opuscul. xlvihi, c. ii, de relatione, ubi expresse ponit non esse distinctam rem relationem a fundamento. Nec debemus negare hoc opusculum esse D. Thomae, a quo toties auctoritatem ejus petimus.

Gaeterum adhuc contra primam conclusionem objicies: Quia si relatio distinguitur a parte rei a fundamento posset impediri a Deo ne resultaret, posito fundamento et termino, quia quae distinguuntur a parte rei possunt separari, vel impediri; est autem inintelligibile quod dentur duo alba, et non sint similia, hoc ipso quod sunt ejusdem

rationis. Secundo, si distinguitur relatio a fundamento, non est ratio cur ad illam non detur per se motus, cum omnis entitas etiam modalis sit capax motus, ut ubi et situs etc.; negat autem Philosophus, v Physic., cap. ii, ad relationem dari per se motum. Tertio, quia relatio dupli in quaternario respectu binarii toti quaternario debet convenire, si autem est aliquid distinctum a fundamentis, unum accidens reale vel modus erit in pluribus subjectis. Denique, dabuntur infinitae relationes, quia in quolibet continuo sunt infinitae partes proportionales, quarum quaelibet suam relationem habet ad aliam; est autem inconveniens tot entitates distinctas multiplicare.

Ad primum respond. : Quod, dato quod impediretur relatio, manerent illa duo alba fundamentaliter similia, non formaliter; relatio enim ad hoc servit ut formaliter res dicantur relatae, non fundamentaliter. Vel secundo dicitur quod non omne, quod realiter distinguitur ab alio, est semper separabile ab illo si sit res, vel impedibile ne resultet si sit modus; sicut materia non potest separari ab omni forma in sententia D. Thomae, neque quantitas terminata ab omni figura.

Ad secundum respond.: Quod non ad omnem entitatem realem potest dari per se motus, sed sufficit aliqua resultantia, sicut propriae passionis, quae non producuntur per se, sed ad productionem substantiae resultant; relatio autem est entitas ut quid consecutum ex fundamento et termino; illi autem modi qui in argumento afferuntur non sunt aliquid ex alio consecutum, sed per se producibile, et ideo terminant mutationem per se, non solam resultantiam novam, sicut relatio. De quo videatur D. Thomas, v Physic., lect. m.

Ad tertium dicitur : Quod relatio dupli, vel proportionis, quae est in quaternario, subjective erit tantum in unitate ultima, licet praesuppositivae requiratur alias unitates, sicut de numero diximus, quæst. præcedenti ; ista enim relatio omnino vadit cum ipsa ratione numeri. Quod si numerus non sit ens per se, sed solum multitudo, tunc relatio numeri majoris ad minorem, vel e contra, non est una relatio simplex, sed in quolibet subjecto sua relatio, quatenus est pars componens illam multitudinem, et comparative se habens in excessu ad partes alterius numeri; sicut in pluribus trahentibus navem, in quolibet est relatio non simpliciter trahentis, sed conducentis ad trahendum, et sic constituentis tractionem.

Ad ultimum dicitur: Quod in sententia D. Thomae, quod una relatio potest respicere plures terminos solum numero distinctos, argumentum non habet difficultatem, quia una pars potest unica relatione respicere infinitas alias. Sed veritas est quod illae partes indesignabiles non sunt actu infinitae, sed in potentia, quia possunt in infinitum dividi synkategorematicæ. Unde non oportet quod actu habeat infinitas relationes, sed in potentia, de quo plenius in iii Physic.

ARTICULUS V.

Utrum relatio formaliter terminetur ad absolutum vel ad relativum.

Ut punctus difficultatis explicetur, certum est quod terminus relationis denominative acceptus est aliquid absolutum, v. g. pater non respicit pro termino denominato filiationem; neque enim est pater filiationis, sed substantiae a se genitæ; et Petrus non est similis relationi quæ est in Paulo; potius enim

illi dissimilis est, cum sit alterius generis, sed est similis ipsi individuo hominis, qui est Paulus. Dubitatio ergo est de ratione formali a qua res aliqua denominatur esse terminus relationis, quid sit formaliter esse terminum relationis.

Ad tres sententias omnes reducuntur. Prima per unum extremum dicit omnes relationes, sive mutuas, sive non mutuas terminari ad aliquid absolutum; et fere sumunt rationem terminandi pro re denominata, seu fundante terminationem, sicut filius ideo terminat quia est genitus, non quia respiciens patrem. Sic ex Scoto, in ii, distinet, xxx, quæst. i, docent ejus discipuli; P. Suarez, disput. xlvii Metaph., sect. xvi; Vasq., i part., disput. clix, cap. vi; et alii. Secunda sententia per aliud extremum dicit omnes relationes, sive mutuas, sive non mutuas terminari ad aliquid relativum; et sumit rationem terminandi pro ipsa formalitate terminationis, non pro fundamento illius, non enim terminat filius quia est ad se, sed quia est ad patrem, vel aliquid patris. Est communior apud Thomistas, et videri potest Cajetanus, i p., quæst. xm, art. vn, ibi; Banez, Cumel., et Nazar., et Araux., v Metaph., quæst. v, art. vii, et alii.

Denique alii distinguunt inter relationes mutuas et non mutuas, et mutuas dicunt terminari ad aliquid relativum, non mutuas autem ad aliquid absolutum, quia ex altera parte non datur relatio. Nec sufficit denominatio extrinseca a relatione, quæ est in altero extremo, quia hæc est posterior ipsa terminatione; siquidem ex actuali terminatione relationis resultat quod talis res dicatur terminus illius. Ita Ferrar., ii Cont. Gent., c. ii, quem alii sequuntur.

Nihilominus pro resolutione, dico primo : Ratio formalis termini rela-

tivi, ut terminus est, non potest esse aliquid omnino absolutum et ad se. — Ratio est duplex. Prima, quia terminus in quantum terminus formaliter alicujus est terminus, nihil enim terminat nisi alterum : ergo terminus relationis est aliquid relationis; ergo si est relatio preedieamentalis, terminus illius est pure terminus, id est non habet aliud quam terminare, seu opponi relationi, et esse aliquid ipsius ut respicientis; in quo differt a fundamento, quia fundamentum oportet quod det esse relationi secundum inherentiam, in quo esse convenit cum accidentem absoluto : terminus autem non dat esse relationi, sed oppositionem terminationis, ergo formalitas termini non est aliquid absolutum.

Secunda ratio est quia, ut constat ex D. Thoma, i ad Annibaldum, dist. xxx, quaest. unica, art. i, ad 3 : « Terminus non potest intelligi nisi sub opposita habitudine »; et ii Contra Gent., cap. ii, dicit: « Quod non potest intelligi aliquid relative dici ad alterum, nisi e converso illud relative dicatur ad ipsum. » Et ratio est, quia relatio ut relatio oppositionem habet non minus quam contrarietas, vel privatio; non habet autem oppositionem nisi ad suum terminum; ergo terminus ut terminus est oppositus ei relative. Sicut ergo non potest intelligi relatio nisi ut habens oppositionem ad terminum, ita neque terminus formaliter intelligitur nisi ut oppositus; sed illa oppositio est relativa; ergo in quantum terminus est aliquid relativum.

Sed dicunt auctores oppositi esse duplicem oppositionem in relativis : alteram terminativam, alteram relativam. Terminativam, quae solum consistit in hoc quod extrema sint distincta, et unum respiciat, alterum respiciatur; et sic habent oppo-

sitionem, quia non compatiuntur in eodem, ejusdem enim ad seipsum non est relatio. Relativa autem oppositio consistit in hoc quod una relatio respiciat aliam, non ut terminum, sed ex ipso termino ad se fundatam et oppositam.

Ceterum oppositio illa terminativa, si solum consistit in hoc quod extrema sint distincta, et non compatiuntur in eodem, generalis est omni oppositioni, sive contrariae, sive privativae, sive relativae; restat ergo explicare quoniam species oppositionis sit ista terminativa. Solum enim sunt quatuor species oppositionis, ut constat ex capite de oppositis : contradictoria, privativa, contraria et relativa. Ista non est contradictoria, neque privativa, cum utrumque extremum sit positivum; non contraria, quia non sunt extrema sub eodem genere, siquidem terminus dicitur esse quid absolutum, quod non est in eodem genere, seu praedicamentum cum relatione; non relativa, ut ipsi dicunt cum distinguunt relativam a terminativa : ergo nulla. Item non potest relativa oppositio consistere in eo quod duae relationes concomitanter se habeant ab uno extremo ad aliud, et e contra, sed oppositive, quia scilicet ipsa extrema inter se mutuo terminantur et referuntur. Vel ergo est quia una relatio terminatur ad alteram formaliter, vel ad materiale illius. Si primum, habetur intentum, quod relatio terminatur ad relativum. Si secundum, coincidit illa oppositio relativa cum terminativa, quia fertur in ipsum terminum absolutum : ergo frustra distinguitur oppositio terminativa et relativa, sed solum datur relativa.

Dico secundo: Probabilius videtur quod in relativis tertii ordinis non datur terminus formalis correlativus, sed solum fundamentaliter proxime, — Ita tertia sententia supra

relata ; et deduci videtur ex Divo Thoma, qui ssepe docet quod intelligitur oppositio in terminis istarum relationum per intellectum, et non in re, ut patet in i part., quaest. xiii, articul. vn, praesertim nd 2. Et in ad Annibal., dist. inction. xxx, artic. i, ad 3, dicit: « Quod cuilibet relationi opponitur alia relatio, quae quandoque est in re ad quam relatio terminatur, quandoque est in intellectu tantum, non sicut in relato, sed sicut in intelligente aliquid sub relatione. » Constat ergo ex D. Thoma quod terminus oppositionem dicit relativam, et tamen non semper est ista relatio in re terminante, sed in intellectu, atque adeo non datur terminus formaliter in re. Et manifeste deducitur ex praecedenti conclusione, quia formalis ratio termini consistit in oppositione ad suum correlativum ; haec autem oppositio non invenitur formaliter ex parte alterius extremi, quia non habet relationem realem, et consequenter neque oppositionem relativam ; ergo non est formaliter terminus in re.

Quod vero fundamentaliter proxime sit terminus, probatur quia denominatur extrinsece talis a relatione existente in altero extremo, sicut Deus dicitur dominus ex relatione servitutis existente in creatura, et Christus secundum D. Thomam, iii p., q. xxxv, artic. v, et in hi, dist. viii, dicitur filius Virginis ob relationem maternitatis existentem in Virgine. Et videri potest in i, dist. xl, quæst. i, art. i, ad 2, ubi inquit: « In relativis quandoque denominatur aliquid per id quod in ipso est, sicut pater paternitate, quæ est in ipso ; quandoque autem denominatur eo quod solum in altero est, sicut in illis, in quorum alio est relatio secundum rem, et in alio secundum rationem tantum. » Quia omnia fundantur in dicto Aristotelis, v Metaph., text. xx, quod saepe repetit S.

Thomas, quod mensurabile, et scibile dicitur aliquid eo quod aliquid dicitur ad ipsum, sicut dicitur aliquid scibile quia de eo datur scientia. Facta autem hac denominatione, potest proxime in illa fundari conceptus relationis oppositæ, quæ importat formalitatem termini.

Dico tertio : In relationibus mutuis, formalis terminus non est ipsa relatio mutua, ut mutua, id est ut ejusdem rationis cum alia, sed ut opposita, oppositio enim constituit formaliter terminum ; sed quia in relationibus oppositio non est alia relatio superaddita, ut docet S. Thomas, i p., quaest. xlii, artic. i, ad 4, et probavimus art. præced. ideo absolute dicitur unam relationem terminari ad aliam, ut correlativa sibi est. — Ratio sumitur ex dictis, quia formalis ratio termini debet intelligi sub opposita habitudine, et ut oppositus relationi ; ergo non est ipsa relatio termini ut mutua, sed ut opposita, nec ut præcise cum alia concomitans et ejusdem rationis, sed ut correlativa, et una contra aliam ; sic enim illam terminat, et sic ei opponitur. Igitur in relativis mutuis utraque relatio, ut similes et ut mutua, seu ejusdem rationis, non est terminus formaliter, sed ut opposita, et ut correlationem fundans, non ut relationem, quamvis eadem relatio correlativa sit.

Solvuntur argumenta.

Primo objicies : In relationibus non mutuis datur formalis terminus in re, et non datur relatio, ergo non terminatur formaliter ad relativum. Major patet: Quia relatio illa non manet a parte rei interminata, sic enim non maneret relatio ; quomodo enim formaliter respiceret, nisi sisteret ille respectus in aliquo et terminaretur ? Sicut si datur actio in

re, oportet quod ad aliquid in re terminetur. Minor constat, cum sit relatio non mutua. Et si dicatur relationem, quae est in uno termino intresece, denominare alterum extrinsece. Contra hoc diximus supra quod denominatio illa resultat ex relatione terminata; ergo non constituit terminum, sed supponit.

Respond. negando minorem. Ad probat, dicitur, quod relatio non manet interminata, quia respicit terminum, qui fundamentaliter proxime est terminus, et in ratione ultimi sistit ibi respectus, sed non in ratione oppositi. Aliud est autem in termino relativo ratio ultimi, aliud oppositi. Ratio ultimi est communis omni termino, sive in genere substantiae ut subsistentia, sive in genere quantitatis ut punctum: sed ratio termini, ut terminus relationis formaliter est quod sit ei oppositus oppositione relativa. Et ideo in relationibus non mutuis deficit formalitas termini in ratione oppositi et relativi, non in ratione ultimi, quia ibi sistit relatio, nec ad aliud correlativum transit. Nec est simile de actione, quia formalitas termini ejus est esse productum, non esse oppositum; formalitas autem termini relativi non solum est esse ultimum, sed esse tali modo ultimum, scilicet ut oppositum relative. Et ad ultimam replicam respond. : Quod illa denominatio resultat ex relatione terminata ad ipsum extremum, sed non formaliter terminata in ratione extremi oppositi, sed in ratione ultimi, extrinsece autem in ratione oppositi.

Secundo arguitur: Relatio resultat ex positione fundamenti et termini: ergo non potest pro termino habere relationem oppositam. Anteced. est commune axioma; et consequentia probatur: Quia relativa sunt simul natura; ergo unum non

praesupponit aliud; praesupponit autem terminum; ergo terminus non est relatio opposita. Confirm. : Quia vel relatio terminatur ad relativum quia relatio est ut sic, vel quia mutua. Non quia relatio ut sic, quia tunc etiam in non mutuis id daretur; non quia mutua, quia etiamsi in altero extremo non esset relatio, posset esse terminus relationis; v. gr., si esset paternitas, et non resultaret relatio, sicut sentit D. Thomas in parte quæst. xxxv, quod datur in B. Virgine relatio realis maternitatis ad filium, et tamen non datur filiatio realis ad ipsam in filio. Tum etiam quia album non terminat relationem similitudinis, quia relationem habet, sed quia album est; in albedino enim convenit cum alio albo, ergo ad albedinem terminatur relatio, non ad similitudinem; concomitanter ergo se habet talis relatio in relationibus mutuis, non formaliter in ratione termini.

Respondet. : Quod relatio resultat ex positione fundamenti et termini, non termini formaliter in ratione oppositi, sed in ratione rei fundantis illam oppositionem et habentis rationem ultimi. Nam terminus in ratione oppositi et correlativi est simul natura cum sua relatione, nec dependet relatio a termino, ut a quo, sed ut ad quem, quia non habet ab illo esse, sicut habet a fundamento, sed ad illum, et ita ab illo oppositionem habet. Et ita sufficit quod praecedat terminus non in ratione oppositi, sed in ratione ultimi.

Ad confirm. respond. : Quod relatio non terminatur ad relativum, quia relatio praecise, nec quia mutua praecise, sed quia opposita. Unde non sequitur quod in non mutuis terminetur ad relativum formaliter, quia ibi non est terminus formaliter in ratione termini, ut diximus; et idem dicendum est de relatione maternitatis in B. Virgine, secun-

dum D. Thomam. Similiter album terminat relationem similitudinis fundamentaliter, quia album est ; formaliter autem, quia oppositum relative. Et ideo nec ipsa relatio ut mutua, sicut diximus, terminat relationem, sed ut opposita, et ut sic est simul natura terminative et opposite.

Tertio arguitur : Quia unum relativum definitur per suum terminum, ut constat: non potest definiri per correlativum formaliter; ergo terminus non constituitur per relationem formaliter. Min. pr. Tum quia relativa sunt simul cognitione; ergo non potest relatio definiri per correlativum, quia omne definitum definitur per aliquid notius, et consequenter prius cognitione, et non simul. Tum etiam quia sequeretur dari circulum in definitione relativi, quia relativum definitur per suum terminum, v. g., pater per filium, et rursus filius, qui est formalis terminus, definitur per patrem, qui est formalis terminus ejus: ergo datur circulus in definitione relativorum. Et cum loco definiti possimus ponere definitionem, si dicimus quod pater est ille qui est ad filium, et rursus filius ille qui est ad patrem, poterit dici quod pater est ille qui est ad eum qui est ad patrem, quod est patrem ut definitum ingredi sui definitionem; circulus autem in definitionibus semper vitiosus est, quia cum definitio debeat tradi per notiora, illa autem dicuntur notiora definito quae non dependent in sui cognitione a definito, si admittitur circulus, non est definiens notius definito, pendet enim in sui cognitione ab illo.

Respondet, negando minorem. Et ad primam prob. respond. : Quod correlativa sunt simul cognitione formaliter in quantum opposita, sic autem non intrant definitionem relativi tanquam notiora, sed ut aequae

nota, quia non se habent ut Id a quo pendet relatio, ut a principio, hoc enim est fundamentum, sed ut ad quod se habet, ut ad purum terminum. Sunt enim relativa similitudine, unde non habet causalitatem unum respectu alterius formaliter sumptum, licet essentialiter sit ad illud, ut cui opponitur, non ut a quo desumitur, ut sequent, artic. amplius dicemus; nec est necesse quod omne illud quod intrat definitionem sit notius definito prioritate cognitionis, sed sufficit quod sit requisitum ad explicationem ipsius definiti, licet sit simul cognitione et natura cum illo. Et ad definitionem sufficit quod omnia definientia simul sint notiora definito, non tamen quod quodlibet seorsum, ut diximus in Summulis, q. iv, art. ii; praesertim quia relatio non definitur per terminum ut per causam sui, sed ad terminum, ut seq. art. dicemus.

Ad secundam probat, de circulo definitionis, resp.: Nullo modo committi circulum formaliter loquendo, quia se habent in diverso genere causae relatio ad terminum, et terminus ad relationem; non est autem inconveniens quod quando duo ad invicem sunt opposita, ad invicem unum ponatur in definitione alterius, quia non ponuntur sub eadem ratione et formalitate; sicut quia causae ad invicem sunt causae, oportet quod definitio causarum ad invicem se includat; sed quia id fit sub diverso respectu non reputatur circulus formaliter, quia non sub eadem linea et genere unum includit alterum. Solum autem circulus formalis est vitiosus, non materialis, ut in libris. Poster ostendemus.

Ad id vero quod dicitur definitum poni in definitione. Respond.: Quod in illa definitione : Pater est quod est ad id quod est ad patrem, involvitur duplex definitio, scilicet patris

et filii : patris, ut terminatur ad filium, et filii, ut terminatur ad patrem, et sic pater non ponitur in definitione sui, sed in definitione filii ibi involuta.

ARTICULUS VI.

Unde sumatur distinctio specifica et numerica relationis.

Pendet ista difficultas ex aliis duabus difficultatibus generalibus de specificatione a principiis extrinsecis, v. g., ab objectis. Et de individuatione accidentium a subjectis, quae alibi tractandae sunt.

Et quoad primum, supponimus nunc communiorem sententiam, quod ab objectis specificari possunt potentiae et actus, ut S. Thomas probat i p., qu. lxxvii, art. m. Specificantur autem ab objectis non materialiter, sed formaliter sumptis, id est quatenus pertinent ad formalitatem et ordinem talis rei specificandae. De quo latius dicemus in lib. de anima. Sic ergo, cum relatio dependeat a fundamento et termino ut a principio et fine, quae sunt rationes propter quas objecta dicuntur specificare, ut S. Thomas docet, i-ii, q. i, art. m, consequenter videndum est quomodo ab illis speciemumat. Et non sumimus hic terminum materialiter, neque fundamentum remote; nam ad eundem terminum materialiter constat terminari plures relationes, ut in homine terminatur relatio patris, relatio similis, causae vel effectus et sexcenta alia; et similiter in eodem subjecto, seu fundamento remoto plures relationes possunt fundari.

Inquirimus ergo circa unitatem et diversitatem specificam duo : Unum, an sumatur a solo fundamento, an etiam a termino? Secundum, dato quod ab utroque, quomodo utrumque concurrat ad specificandum? Circa unitatem autem nu-

mericam solum quaeritur an supputatur ex unitate, vel pluralitate terminorum, vel ex unitate subiecti, etiamsi termini numerice sint plures?

Circa primum, ex una parte videtur a termino non posse relationem specificari. Primo quia correlativa sunt simul natura, ergo unum non se habet ut prius altero, ergo neque ut specificativum, quia specificativum est prius specificato, utpote causa illius. Secundo, terminus est oppositus relationi; ab opposito autem non sumitur species, sumeretur enim species opposita. Tertio, terminus est purus terminus respectu relationis, ergo non specificativum illius; ille enim est purus terminus, qui causalitatem nullam exercet, sed pure respicitur; specificare autem quoddam causare est. Denique in filio est una tantum relatio ad patrem et matrem, ut S. Thom. docet, iii, p., qu. xxxv, arL v; est enim in illo una tantum nativitas, atque adeo una filiatio, quae nativitatem sequitur. Et tamen terminatur ad terminos specie diversos, scilicet paternitatem et maternitatem, quae diversae relationes sunt, sicut et fundamenta ad generandum omnino diversa; ergo unitas relationis specifica stat cum terminis specie diversis, et sic non sumitur ex illis.

E contra vero quod solus terminus specificet probatur. Tum in generali ratione, quia omnia quae sunt ad aliud specificantur ab illo ad quod sunt, sicut habitus et actus; ergo multo magis relatio, cujus totum esse est ad aliud, et consequenter tota quidditas et species. Secundo, quia idem fundamentum potest servire ad diversas relationes; nam eadem albedo est fundamentum similitudinis ad nivem, et dissimilitudinis ad corvum; eadem causalitas causae inferioris est fundamentum relationis ad effectum, et ad causam

superioiem ;et idem signum praebet fundamentum relationi ad potentiam et ad signatum :ergo relationes distinguuntur ex terminis, non ex fundamentis.

Nihilominus dicendum est : Utrumque concurrere ad specificationem relationis, nec unum excludere alterum; sed a fundamento habet relatio specificationem, tanquam a causa et principio specificante, a termino autem, non ut a causa specificationis, sed ut a complente et terminante rationem specificandi. — Unde bene dixit Albertus, ut refert Mag. Soto, quaest. i, de relat., ad 8, quod unum relativum non definitur per alterum, sed ad alterum, nam ly per dicit causam, ly ad dicit ordinem. Et communiter S. Thomas sumit specificationem relationis ex fundamentis. Quia a fundamento dicit habere relationem quod sit realis, ut patet in i, distinct. vi, quodlib. ii, ad 4, dicens: « Quod, quia relatio non habet esse naturale nisi ex hoc quod habet fundamentum in re, et ex hoc collocatur in genere, inde est quod differentiae relationum essentiales sumuntur secundum differentias aliorum entium, ut patet ex Philosopho, v Metaphysic., ubi dicit quod quaedam fundantur super quantitatem, quaedam super actionem ;et sic de aliis: ipse est quod secundum ordinem eorum, in quibus fundantur relationes, est etiam ordo relationum. » Haec ergo est ratio cur plerisque locis S. Thomas sumat specificam rationem relationum ex fundamentis, ut in iii par., quaest. xxxv, artic. v; et Quodlib. i, artic. ii; et Quodlib. IX, art. rv; et Opuscul. n, cap. ccxii; et in ni, dist. viii, qu. i, artic. v, ubi etiam ad 4, ponit differentiam inter motum et relationem: « quod omnis motus est aliquid secundum rem, non autem omnis relatio: Et ideo quamvis ex terminis multiplicen-

tur respectus relationis, non tamen oportet quod multiplicentur relationes secundum rem, sicut motus multiplicantur secundum rem ex diversitate terminorum. » Ubi S. Doctor realitatem relationum semper reducit ad fundamenta, et fundamento supposito ad terminos, non tamen ex solis terminis, sicut motus. Et sic potest sumi ex generali regula sancti Thomae i-u, quaest. uv, art. ii, ubi inquit: « Quod omnia quae dicuntur ad aliquid distinguuntur secundum distinctionem eorum, ad quae dicuntur » : Ergo etiam relationes ex terminis desumunt suam specificationem ; quod etiam expressit in i par., quaest. xxxn, artic. ii, ubi dicit: « Quod duae relationes non sunt diversae secundum speciem, si ex opposito una relatio eis correspondeat »; quem locum infra ponderabimus.

Ratio autem istorum ex dictis sumitur, quia tota realitas relationis est ex fundamento secundum ordinem ad terminum, siquidem totum esse relationis est ad aliud, ut dicit ejus definitio. Unde cum essentialiter utrumque petat, scilicet fundamentum et terminum, non ita debet sumi praecise ab uno, quod non sumatur etiam ab alio.

Secunda vero pars conclusionis, de modo quo ista duo concurrunt ad specificandum, non est existimandum quod ita partialiter concurrant, quod partem specificationis det fundamentum, partem terminus, sed unumquodque dat totam specificationem in diverso genere causae. Quod aliqui explicant, dicendo quod fundamentum concurrat initiative, et terminus complete. Alii quod fundamentum in genere causae efficientis, et terminus in genere causae formalis extrinsecae. Alii quod fundamentum specificat ut virtualiter praehabens in se terminum cui proportionatur,

et sic diversitas fundamentorum refunditur in diversam formalitatem terminorum.

Sed tamen distinguendum est quod terminus, vel sumitur formalissime in ratione termini oppositi, vel fundamentaliter ex parte absoluti fundantis istam rationem terminandi. Primo modo, terminus concurrit pure terminative ad specificationem, non autem causando illam, quia sic est purus terminus, et est simul natura et cognitio cum relatione : ergo ut sic non est causa specificans, quia causa non est simul natura, sed prior effectu. Si primo modo consideretur, habet se ut causa formalis extrinseca, et specificat ad modum objecti, et sic ex fundamento et termino consurgit unica ratio specificandi relationem, quatenus fundamentum continet in se terminum in proportionem et virtute ; non enim est ad talem terminum nisi sit tale fundamentum, et e converso ; et sic quatenus inter se proportionantur conficiunt unam rationem specificandi relationem, quae et tale fundamentum postulat, et talem terminum ei correspondentem.

Ex quibus etiam colliges, quid sit formalis terminus in ratione specificantis: licet enim ad eundem materialem terminum diversae relationes specificae terminari possint, non tamen ad eundem formaliter. Sumitur autem formalis ratio specificans in termino secundum correspondentiam et proportionem adaequatam suo fundamento ; v. g. album constituit formalem terminum relationis similitudinis, ut correspondet convenientiae et identitati, dissimilitudinis, ut correspondet disconvenientiae ; paternitatis aut filiationis, ut correspondet generationi, et sic de aliis. Quare sicut fundamentum ad specificandum consideratur sub ratione ultima fundandi, sic terminus sub

proportionem et correspondentiam terminandi.

Diximus autem quae complete respondeat, seu adaequate, quia diversis specie relationibus potest correspondere unus terminus totalis, sicut filiationi correspondet ratio paternitatis et maternitatis, causatur enim duplici illo modo generationis paternae et maternae, sed unica nativitate egreditur; et ita docet S. Thomas, *mp.*, q. xxxv, art. v, ad 3. Contrarium autem videtur dicere *i p.*, q. xxxii, art. ii, ubi inquit: « Quod duae relationes non sunt speciei diversae, si ex opposito una ratio eis respondeat. » Nec ab hac difficultate se liberant qui putant tam patrem quam matrem concurrere active; nam etsi concurrant active, diverso tamen modo sufficiente ad fundandam diversam relationem paternitatis et maternitatis, sicut etiam sol et homo concurrunt ad generationem active, sed diverso modo, qui diversas fundat relationes causae. Quare respond. : Quod duplici relationi partiali potest correspondere unus terminus, seu correlativum totale, non duplici relationi totali; pater autem et mater, et plures causae ejusdem ordinis ad eundem effectum concurrentes, sunt diversae quasi partialiter, et omnes integram causam constituunt et unicum terminum totalem, licet partialiter sint plures. Et D. Thomas, primo loco ex *m p.*, loquitur de pluribus relationibus partialibus ex parte unius extremi, quibus potest correspondere ex parte alterius extremi unica tantum ratio adaequata. In secundo autem loco ex *i par.*, loquitur de diversis relationibus adaequate et complete.

Ad fundamenta pro sententiis oppositis. Ad primum resp.: Quod terminus, licet sit simul natura formaliter cum suo correlativo, tamen ab illo dependet specificatio, non ut a

principio eausante illam, sed ut a terminante et complento. Kt sir lota prioritas eaus^o sperificantis tenet we* parte fundamenti. Per terminum vero non speicitatur, sed ad terminum.

Ad secundum rcepond. : Quod a termino opposito oppositione respectiva potest sumi specificatio, ut a terminante et complente, non ut eausante illam, quia oppositio relativa est minima inter omnes oppositiones; neque enim tollit alterum extremum, sed ponit, vel supponit. et ita ad illud specificatio ejus ordinari potest.

Ad tertium respond. : Quod purus terminus, sub formalitate termini, specificari potest terminando et complendo, non causando, et Unquam id ad gw/ spccillatur, non per quod.

Ad ultimum constat ex dictis.

Ad fundamenta pro secunda sententia.

Ad primum jnm responsum est; Quod termini specificant pure terminando, fundamenta autem causando. Et sic totum esse relationis est ad terminum, ul ad pure terminantem.

Ad secundum dicitur: Quod idem fundamentum proxime et formaliter non potest servire ad relationem* speoie di versas, sicut nlbuin sub formalitate convenientia* fundat similitudinem, sub formalitate disconvenientia* dissimilitudinem. Et similiter in aliis exemplis allatis, si sunt diversa* relationes [de quo non disputo], etiam dantur diversa fundamenta proxima et formalia.

Circasecundnm difficultatem. quae in hoc articulo involvitur, de distinctione el uitaU immicrion relationis, pendet quidem ab illa celebri difficultate; utrum accidentia individuantur a subjecto, ita quod non possint duo accidentia so'o numero distincta esse in eodem subiecto; ea*

(erum de hoc in prmsenti agendum non est. Sed colum explicandum an possit unica relatio extendi et versari cirra plures terminos, quorum quilibet sufficienter illam terminat, sicut unus pater plures filios; videtur enim hoc esse impassibile. Tum quia non potest idem effectus pendere n pluribus suis libus ejusdem ordinis et rationis; quilibet autem filius c>t sufficiens et totalis terminus paternitatis, quia sufficienter et totaliter ad illam speificatur relatio; ergo non potest a sequenti filio eadem relatio pendere. Tum etiam quia respectu novi filii datur nova generatio: ergo et nova relatio, que eum generatione identificatur. Nec potest de novo extendi, quia extensio ista est novum augmentum et additio relationis. et non pars illius, quia relatio caret partibus; ergo nova relatio. Tmn denique, quia relatio e*1 indivisibilis et simplex modus: ergo si mortuouo filio et alio permanente, respectus ad unum permanet et ad alterum perit, eadem entitas permanet et non permanet, quia simplex est.

Oppositam sententiam tenet D. Thomas. m parl., qu(est. xxxv. artic. v; Quodlib. I, art. u; et Quodlib. ix, artio, iv. El probat S. Poetor, non solum propter generalem rationem accidentium, quai non possunt multiplicari numero in eodem subiecto; sed etiam propter specialem n relationibus. Quia causa, seu fundamentum est idem numero; verbi gratia, in relatione quantitatis eadem quantitas respectu omnium quantalium ejusdem extensionis, unus enim cubitus eadem quantitate omnibus cubitis aequalis est; eadem potentia generatiis respectu omnium filiorum, licet diversis actionibus modificata. Tum etiam no sequatur infinita multiplicatio relationum. sicut in uno subjecto sunt infinitio proportionum» prntimn; et in

uno magistro docente plures non sunt plura magisteria, sed unum, et in uno domino et rege non sunt tot dominia et relationes, quot servi, cum eadem actione possint doceri, ac regi plures. Denique relatio filii tangit patrem ac matrem unica relatione, et plures trahentes navem respiciuntur unica relatione a navi; ergo similiter potest una relatio attingere omnes terminos suae speciei tanquam inadaequatos suae extensioni, licet quilibet sufficiat ad suam existentiam; et sic licet haec relatio numero respiciat determinate hunc terminum, non tamen adaequate, sed omnes illos in quibus est formalitas talis termini.

Ad fundamenta opposita respondetur. Ad primum dicimus quod unus effectus non potest pendere a pluribus causis totalibus et adaequatis formaliter; si tamen sint plures solum materialiter, bene potest ab illis pendere effectus, quatenus in uno modo causandi, vel terminandi conveniunt. Sicut si tractio lapidis sufficienter sit a decem hominibus, potest nihilominus fieri a viginti, qui materialiter solum sunt plures, sed formaliter conveniunt in una ratione causandi. Sic relatio patris sufficienter terminatur ad unum filium, si tamen sint plures, etiam terminabitur ad illos tanquam convenientes in eadem ratione terminandi unicam potentiam generativam diversis actionibus modificatam, in ea enim sic modificata fundatur ista relatio, ut art. iii, ex D. Thoma diximus.

Denique explicatur hoc diversis exemplis, quibus videmus unum effectum, quando est productus ab una causa sufficiente, si alia causa sufficiens superveniat non de novo producit illum, sed novo modo versatur circa illum. Sicut alteratio producit qualitatem, intensio vero, quae de novo advenit, non producit illam, sed

novo modo applicat et attingit, licet sufficiens esset producere qualitatem. Et transsubstantiatio in Eucharistia, licet sit sufficiens producere substantiam corporis Christi, tamen, quia invenit productam, non de novo producit, sed novo modo applicat. Sic unus filius, licet sufficienter terminet relationem patris, tamen si novus filius relationi productae superveniat, non terminat novam relationem, sed eandem ut ad se pertinentem extendit. In sententia D. Thome, quod in toto composito est tantum una existentia, est accommodatius exemplum, iii part., quaest. xvn, artic. ii, quod si existente toto illi desit una pars, verbi gratia, manus vel pes, si postea adveniat, non producitur in illo nova existentia, sed existentia totius illi applicatur, tanquam rei ad se pertinenti; et idem dicimus de simplici habitu scientiae se extendente ad plures conclusiones sine additione novi habitus; et radicatur qualitas intensa sine additione novae qualitatis.

Ad secundum dicitur: Quod licet ponatur nova generatio respectu novi filii, eo quod diverso tempore, et ex diversa materia fit (alias enim bene possint eadem generatione plures filii nasci), tamen relatio non identificatur cum actione, nec fundatur in illa, nisi quatenus determinat potentiam generativam, ut supra diximus, et haec unica est. Unde sicut quando plures filii nascuntur ex eodem partu, relatio patris non potest esse nisi unica, quia in eadem actione fundatur, ita etiam quando per plures actiones producuntur; per accidens enim se habet quod plures actiones, vel unica actio ejusdem potentiae eam modificent ad relationem ejusdem rationis. Nec extensio ista relationis ad diversos terminos fit per additionem relationis novae, sed per explicationem praeexistentis, quatenus ipsa de se respi-

cit omnes terminos procedentes ex eodem fundamento; explicatur vero in actu quando actio vel fundat, vel saltem ponit de facto novum terminum, sicut D. Thomas, v Physic., lect. hi, declarat de resultantia relationis ad positionem termini ex radice fundamenti, ubi prae habebatur. Et quod e fundamento emittatur de novo relatio, vel jam emissa explicetur, aut applicetur ad illum novum terminum ut ad se pertinet, ipsi relationi intrinsicum est, scilicet tendere et determinari in actu ad id, ad quod de se tendebat virtualiter, et solum defectu existentiae termini non dabatur. Servit hoc ad explicandum quomodo species angeli sine mutatione repraesentationis novum objectum repraesentent, quod ante non existebat, et nunc incipit existere.

Ad tertium respondetur: Quod relatio entitative est simplex, sed terminative multiplex, quod est respective esse divisibilem, entitative indivisibilem; et ita pereunto uno ex terminis materialiter ibi repertis, perit relatio quoad applicationem et extensionem ad illum, non simpliciter et in se. Simile quid invenitur in habitu simplici scientiae, qui extenditur ad novas conclusiones, et potest deficere una conclusio, non deficiendo quoad alias, nec entitative in se; et in existentia totius communicata ad diversas partes; et in una specio angelica attingente aliqua objecta existentia, non vero non existentia; quae omnia suis locis examinabuntur.

ARTICULUS VII.

Quomodo explicandas sunt proprietates relativorum quod sint simul natura et cognitione.

Istae proprietates in eo difficultatem habent, quia in relativis datur

dependentia relationis a termino; et similiter unum per aliud definitur: ergo potius datur prioritas quam simultas, siquidem ubi est dependentia, ibi datur prioritas naturae.

Ut solvatur ista difficultas supponendum est id quod advertit M. Soto, in cap. Ad aliquid, circa textum v, et in cap. de modis simul, duo requiri ad hoc quod aliquid sit simul. Primum est quod unum non sit causa alterius. Secundum, quod mutuo se inferant. Nam si unum sit causa alterius, hoc ipso non sunt simul, sed unum est prius altero. Et hoc ipso quod sunt simul, unum non stat sine alio, et sic mutuo se inferunt. Similiter etiam esse simul cognitione juxta Philosophum, in cap. de Ad aliquid, et D. Thomam, Opusc. xlviii., tract. de relat., cap. v, in hoc consistit quod qui cognoscit unum, necessario debet cognoscere et aliud, quia esse unius relativi totum est ad aliud; ubi non requiritur quod unum definiatur per aliud, tanquam per causam, sed ad alterum, ut ad terminum, et sic terminus non specificat causative, sed pure terminative, ut supra diximus.

Dico ergo primo: Quod prima proprietas intelligitur de relativis formaliter, in quantum relativa sunt, et ut sunt in exercitio respectu. — Ut advertit Cajetanus super hoc cap. de relat., et significat D. Thomas, i p., q. xm, art. vu, ad 6, ubi inquit: « Quod ad cognoscendum utrum relativa sint simul natura, vel non, non oportet considerare ordinem rerum de quibus dicuntur, sed significationes ipsorum relativorum; si enim unum claudat in suo intellectu aliud, et e converso, tunc sunt simul natura, sicut duplum et dimidium, pater et filius. » Itaque in ipsis rebus fundantibus relationem non est necesse quod detur simultas; imo saepe fundatur relatio

in causa et effectu, et sic pater est prior filio in causando, in respiciendo autem est simul. Et ratio est, quia in ipsa ratione respiciendi et formalitate relativi non habent causalitatem, quia una relatio non causat aliam, sed quaelibet a suo fundamento causatur, et habent connexionem, quia unum non potest esse sine altero: ergo sunt simul natura.

Sed dices: Unum relativum specificat aliud, cum sit terminus ejus; sed specificans est prius specificato, cum sit causa illius; ergo non est simul. Secundo, in relativis tertii generis alterum extremum solum est relativum rationis, cum non sint relativa mutua; relatio autem rationis non est simul cum suo correlativo, cum dependeat a cognitione, non autem a solo fundamento et termino: ergo ista proprietas non est quarto modo respectu omnis relationis praedicamentalis. Denique etiam relativa rationis sunt simul, ut genus et species: ergo convenit aliis quam relativis praedicamentibus ista proprietas.

Ad primum respondetur: Quod terminus, ut formaliter oppositus et correlativus, non specificat primo et per se relationem, sed potius specificatur ad illum quam ex illo, ut supra diximus; concurrit enim fundamentum ut specificans per modum principii et causae, cum ordine tamen ad terminum, in quo completur et terminatur specificatio.

Ad secundum respondetur: Quod in relationibus non mutuis non invenitur ista proprietas, nisi fundamentaliter proximo, quia non invenitur ibi formaliter terminus, ut supra diximus, in quantum oppositus et correlativus, sed quia alterum extremum accipit denominationem extrinsecam a relatione alterius ad se, et dicitur fundamentaliter proxime terminare, non formaliter; et

sic terminus est simul natura cum relatione, quae est ad illum. Quare scibile non est simul cum scientia, neque ratione transcendentalis relationis, quia ut sic est objectum specificans et causa, neque ratione relationis rationis, quae est posterior, sed ratione fundamenti proximi terminantis, ratione cujus accipitur ut terminans relationem praedicamentalem, eo modo quo terminare potest. Et sic verissima est regula D. Thomae supra posita quod, ut relativa sint simul natura, debet attendi ad significationes eorum. Si ergo consideretur scibile ut objectum scientiae, sic non claudit in suo intellectu relationem scientiae, nec est simul natura cum illa, quia sic significatur secundum transcendentalem respectum scientiae; si autem consideretur non ut objectum, sed ut terminans relationem praedicamentalem scientiae, saltem fundamentaliter proxime, sic significatur ut correlativum saltem extrinsece, et consequenter ut simul natura.

Ad ultimum dicitur: Relativa rationis non esse simul natura, quia non habent esse, sed solum cognosci, et ideo non magis sunt simul natura, quam ipsae cognitiones unde resultant.

Dico secundo: Altera proprietas, scilicet quod relativa sunt simul cognitione, intelligitur de relativis formaliter secundum exercitium respiciendi, non secundum res, quae materialiter sunt relativae, nec secundum quod relatio consideratur ut informans, sed ut respiciens. — Ratio hujus conclusionis est quia materiale et fundamentale in relatione potest cognosci ut prius suo termino, cum possit esse causa illius, aut specificativum, vel objectum ejus; et sic licet definiri non possit sine illo, tamen non simul cognitione est, quia potius est causa cognoscendi et explicandi illud, cum sit

definient. Sola autem relativa, in quantum correlativo se habent et oppositionem exercent, habent similitudinem, quia connexionem habent respectu* et puri termini. et non causalitatem. Quod *i ip*n relatio consideretur in vi forma» et in netu signato, id est ut exercet munus in formandi in subjecto, non secundum munus respiciendi ad terminum, sic non est necesse quod sit simul cognitione cum suo correlativo. quia sic induit modum inhaerentis, qui est communis relativo et absoluto; unde prout sic non est necesse cognosci simul cum termino, seu correlativo, sed tunc cum cognoscitur secundum id quod relativi proprium est, scilicet ut exerceat munus respiciendi. Et sic in divinis, quando concipimus relationem paternitatis ut subsistentem et constituentem personam, non est necesse quod concipiamus ad filium terminari, sed ut principium filii subsistere.

Ex quo sequitur primo, relativa esse simul cognitione, et quoad quidditum, et quoad existens. Quoad quidditum, quia propria et quiddilativa ratio relativi est ad aliud, et consequenter ex essentialibus principiis petit connexionem cum alio, et non casualitatem, sed terminationem, quod est simul se habere. Quoad existentem, quia non potest in re dori relativum sine termino et ordine; petit enim casuali* relatio terminum rationaliter existentem, ut supra dictum est.

Sequitur secundo quod, licet aliquando in definitione relativorum poliatur fundamentum, ut cum dicitur: Pater est qui genuit simile in natura, lumen simultas cognitionis non ratione fundamentorum illis provenit, in quibus potius aliquando est prioritas et dependentia, sed ratione oppositionis correlativa», li-

oot haec non semper expresso ponatur, nec in omnibus intrinsece et formaliter, sicut in non uuluis.

aiORDivario piledicamecti RELAVIOKW.

Quia as supremum est relatio ren-
Ibsocundumesso. Dividitur in (Ha
genera imminuta. Primum, quod
fundatur in quantitate, seu propor-
tione. Secundum, in actione et pas-
sione. Tertium in mensura. Pri-
mum genus dividitur in relationes
«qualitatis ut inaequalitatis, simili-
tudinis et dissimilitudinis. conver-
sionis» et diversitatis, proportionis,
ut duplum, sexuplum etc., quae
omnes sunt species atomae.

Secundum genus dividitur in ro-
lationes causa» et effectus, actionis
et passionis, seu mutationis, propin-
quitate et recessus, secundum quod
ista ex motu pendet. Et unaquod-
que potest dividi in varias species,
secundum varias rationes causa» et
effectus, sicut alia est relatio causa
efficientis, vel materialis, vel forma-
lis etc. Et alia est relatio fundata in
motu generationis, vel alterationis,
vel actione creationis etc.

Tertium genus dividitur in rota-
tionem ad mensuram, quae est ob-
jectum. vel quae est exemplar,
seu prototypus. Relatio ad objectum,
in relationem potentiae vel habitus
aut actus. Et unaquaeque in varias
species, secundum quod est potentia
activa vel passiva, cognoscitiva, vel
appetitiva, et illa in varias species
cognoscitivae. ut ad visibile, intelligibile,
et audibile, etc. Et similiter exen-
tibus diversas relationes specio-
rum possunt, prout diverso modo
exemplari et ideare dicuntur.

QUIESTIO XVIII.

DE QUALITATE.

ARTICULUS I.

Explicatur ratio formalis qualitatis
et ejus definitio.

Qualitatem definit Aristoteles, in c. vin : « Quod qualitas est, qua dicimur quales. » Quam definitionem aliqui simpliciter reprehendunt. Tum quia videtur nugatoria, sicut si albedo diceretur id quo dicimur albi, hoc enim est quod explicandum proponitur. Tum quia videtur circularis, quia sicut definitur qualitas per hoc quod simus quales, etiam quale definitur e converso, quod est id quod habet qualitatem, quod est circulum committere. Tum denique quia definitio non est notior definito ; ceque enim ignota sunt qualitas in abstracto et quale in concreto.

Nihilominus rejicienda non est definitio haec, utpote ab Aristotele tradita, et ab universa ejus schola recepta. Et in primis, cum suprema genera careant genere et differentia, ista non est definitio, sed descriptio, et traditur per effectus notiores. Possumus autem duplici modo considerare effectus qualitatis. Uno modo ex parte status, quatenus sumitur in abstracto, vel in concreto, quia status concrectionis nobis est notior et sensibilior, et hoc modo explicat hanc definitionem D. Thomas, Opusc. XLvm, tract. de qualitate. Qui tamen modus definiendi non ita congrue aliis definitionibus aptaretur, in quibus non definiuntur suprema genera.

Secundo modo potest considerari effectus qualitatis ratione ipsius for-

mse; inter omnia enim accidentia proprium est qualitatis reddere subjectum formatum et qualificatum, ut ex Philosopho notat D. Thomas, v Met., lect. xvi, eo quod qualitas inter omnia accidentia proprie nobilitat et qualificat subjectum. Quantitas enim quantificat, et potius materializat subjectum, extendendo et ordinando partes ejus materiales. Reliqua praedicamenta vel ordinant subjectum ad aliud, ut relatio, vel ab aliquo extrinseco ordinante dependent, ut sex ultima praedicamenta, ut dicemus quaest. sequenti; sola qualitas in ordine ad subjectum nobilitandum, vel qualificandum datur, vel ad contrarium nobilitationis et qualificationis. Qualificare autem aliquid dicitur per id quod est actuale, et per modum formae determinans; ideo enim differentia essentialis dicitur praedicari in quale quia contrahit et determinat genus, quod est potentiale, et determinando illud format et qualificat: quod ergo differentia essentialis facit essentialiter, id facit accidentaliter qualitas, scilicet formare et qualificare id quod potentiale et informe est, idque primo et per se. Nam licet alia accidentia etiam perficiant et actuent subjectum, non tamen id habent primo et per se, sed vel quantificant materiam, vel ad extrinsecum ordinant, aut ab extrinseco in sua denominatione dependent: recte ergo dicitur qualitas, qua dicimur quales, id est formati, et qualificati, et nobilitati.

Ad primum in oppositum resp. : Non esse nugatoriam hanc definitionem, nec tradere idem per idem, vel quia explicat statum concrectionis ut notiolem, vel quia explicat specialem effectum hujus accidentis, quod est qualificare et nobilitare, et sic per illam dicimur quales.

Ad secundum respond. : Non committi circulum in istis definitioni-

bus, quia definitiones non sunt, sed descriptiones. Et similiter abstractum et concretum in diverso genere causae se habent unum explicando formam, alterum connotando subiectum. Ac denique definitio qualitatis in abstracto non explicatur solum per concretionem, sed per effectum nobilitandi et reddendi qualificatum: quando vero definitur quale, solum definitur quoad statum concreti, per hoc quod est habere formam, unde nullus circulus committitur.

Ad ultimum dicitur: Quod definitio non traditur per aequale ignotum, quia traditur per effectus qualificandi et per statum concretionis in subiecto, quae nobis notiora sunt quam ipsa forma qualificans, vel status abstractionis ejus; minus autem sequitur poni definitum in definitione, quia qualitas in abstracto definitur per effectus, non per ipsammet qualitatem.

Ex quibus colliges melius D. Thomam inter diversas sententias rationem qualitatis expressisse, i p., q. xxviii, art. ii: « Quod qualitas dicitur dispositio substantiae. » Et iterum i-ii, quaest. xux, art. n: « Quod qualitas importat modum quemdam substantiae, modus autem est quem mensura praefigit. » Unde importat quamdam determinationem secundum aliquam mensuram. Quare ratio propria qualitatis in tantum dicitur consistere in modo, seu determinatione, in quantum modus sumitur pro eo quod est formatio, et recta rei dispositio; dispositio autem non sumitur hic pro prima specie qualitatis, sed generaliter prout dicitur v Metaph., lect. xx, apud D. Thomam, quod dispositio est ordo habentis partes. Unde colligitur quod ad quantitatem et qualitatem pertinet ordinare partes, sed non easdem, neque eodem modo. Nam quantitas ordinat partes materiales per modum

extensionis, ut una ponatur extra aliam primo in ordine ad se, deinde in ordine ad locum. Per qualitatem autem ordinantur partes, non materiales et per modum extensionis, sed virtuales seu perfectionis secundum rationem debitae vel indebitae commensurationis, sive in ordine ad ipsam naturam, aut terminationem quantitatis ejus, sive in ordine ad actionem vel ad terminum actionis, ut deinceps circa singulas species explicabimus, sive etiam circa intensionem qualitatis, vel extensionem habituum. Itaque uno verbo quidquid debitae commensurationis et proportionis est, sive in corporalibus, sive spiritualibus, sive penes partes virtuales, sive formales, eam dispositionem qualitatem voca. Quantitas vero solum unit partes materiales extra partes, quod est extendere, non recte ac debite disponere, nam et formatio ejus quoad terminationem, per figuram fit, quae est qualitas. Haec videtur probabilior explicatio in re tam occulta et varia sicut qualitas est.

ARTICULUS II.

Explicatur divisio qualitatis in quatuor species.

Quatuor paria specierum posuit Aristoteles in divisione hujus praedicamenti. Primum est habitus et dispositio. Secundum, potentia et impotentia. Tertium, passio et passibilis qualitas. Quartum forma et figura.

Circa quae difficultas est de bonitate et adaequatione hujus divisionis. Et communis sententia est hanc divisionem esse adaequatam; est tamen dissensio in colligendis istis speciebus, et ratione earum reddenda. Scotus super cap. de Qualit., q. i, sic illas colligit: Qualitas secundum se est quaedam dispositio

substantiae. Vel ergo est interior, vel exterior. Si exterior, aut per se primo sensibilis, aut non. Si per se primo sensibilis, est in tertia specie, quae dicitur passio aut passibilis qualitas. Si autem est dispositio interior, vel disponit tanquam principium innatum operandi, et sic est potentia vel impotentia, aut est principium operandi non innatum, sed ab extrinseco adveniens, et sic est prima species, habitus vel dispositio.

Alii recentiores sic colligunt: Qualitas ordinatur ad ornandum substantiam, vel ad agendum. Si ad agendum, vel advenit ut principium operationis, vel ut terminus. Si ut principium, vel est principium insitum et intrinsecum, vel ab extrinseco adveniens. Si est intrinsecum, est potentia, vel impotentia. Si ab extrinseco adveniens, est habitus, vel etiam si est terminus operationis, pertinebit ad dispositionem, sicut termini cognitionis, qui sunt conceptus. Si autem ordinatur ad perficiendum vel ornandum substantiam, vel est ad conservandum et fovendum ipsam substantiam, et sic est tertia species, vel ad perficiendum terminum extensionis, et sic est quarta.

Istae tamen collectiones in multis deficiunt. Primo, quia procedunt per rationes valde extrinsecas et in se satis incertas, ut quod qualitas inhaereat soli superficiei, vel etiam intra, quod sit primo et per se sensibilis, quod omnis habitus vel dispositio dicatur qualitas operativa, vel etiam omnis potentia, nam potentia passiva operativa non est, gratia etiam, sanitas et pulchritudo, quae sunt in prima specie, operativae non sunt. Nec etiam dispositio solum est terminus operationis immanentis, sicut conceptus, cum etiam dentur qualitates facile mobiles ex natura sua, quae non sunt termini actus im-

manentis ut talis, sicut opinio, vel vitium, aegritudo transiens etc. Denique hoc quod est exornare substantiam generaliter loquendo non est cur non conveniat ipsi quantitati, quae etiam extendendo exornat, quia ordinat. E contra vero exornare fovendo et conservando substantiam cur non conveniet primae speciei quae est dispositio, quae, si bene disponit subjectum, fovet et conservat, praesertim cum sanitas, quae maxime conservat animal, ponatur in prima specie a Philosopho, in vii Physic., tex. xvii; et a D. Thoma, i-ii q. 1, art. i.

Aliter ergo colligit istas species D. Thomas, i-ii, q. xlix, art. u. Quia qualitas importat accidens, cujus proprium est imponere subjecto determinationem et modum accidentalem; omnis autem modus et determinatio potest accipi vel in ordine ad ipsam naturam, vel secundum actionem et passionem, quae consequuntur principia naturae, vel in ordine ad quantitatem. Modus secundum quantitatem pertinet ad quartam speciem, quae est forma et figura; resultat enim figura exterminatione quantitatis. Modus subjecti secundum actionem et passionem attenditur in secunda vel tertia specie qualitatis. Nam potentia per se ordinatur ad actionem vel passionem. Passio vero, vel passibilis qualitas ex aliqua passione vel motu resultat. Modus autem et determinatio conformiter ad naturam rei pertinet ad habitum et dispositionem, quia primo et per se ordinantur ad convenientiam vel disconvenientiam naturae), et quia natura est terminus generationis et motus, motum autem consequitur facile vel difficile fieri, etiam istae rationes considerantur in habitu et dispositione.

Contra hanc tamen collectionem objicies, quia juxta illam non repu-

gnabit eandem qualitatem poni in duplici specie ; verbi gratia calor, ut causatus ex motu alterationis est passio, vel passibilis qualitas, et tamen secundum convenientiam ad naturam, sicut est in igne, erit prima species qualitatis. Item in discernenda secunda et tertia specie qualitatis confuse processit D. Thomas; nam dicit quod modus secundum actionem et passionem pertinet ad secundam et tertiam speciem qualitatis ; quomodo vero pertineat ad unam et ad aliam, et distinguat secundam a tertia, non explicat. Nec sufficit assignare facile et difficile, transiens et diuturnum; haec enim non sunt differentiae per se et ex aequo secundae et tertiae speciei, nec distinguunt ipsas potentias et impotentias inter se. Item habitus et dispositio etiam se habent ut determinatio seu modus erga actionem, quia habitus operativi sunt principia eliciendi operationem; non ergo per convenientiam, ad subjectum omnis habitus explicandus est. Denique constituero tertiam speciem qualitatis per hoc quod sit terminus operationis seu motus, videtur conditio valde accidentalis qualitati, imo non sufficiens, quia si dicatur quod in tertia specie solum sunt qualitates terminantes motum alterationis, sequitur quod lux in aere producta, qua sine alteratione fit, non sit in tertia specie qualitatis, quod communiter negatur. Si vero sunt in ea qualitates terminantes quemcumque motum, etiam instantaneum, sequitur quod actus immanentes et conceptus qui illis producuntur, et species intentionales, erunt in tertia specie qualitatis, cum tamen communiter ponantur in prima.

Ad 1, resp. nullam qualitatem esse nisi in una tantum specie essentiali, licet quoad solum et modum accidentalem possit induere modum et statum alterius, non tamen es-

sentialiter. Ille enim frequenter in his qualitatibus accidit, ut una induat modum alterius quantum ad statum et modum accidentalem; sicut dispositio potest ab extrinseco reddi difficile mobilis, non ex principiis intrinsecis, et habitus potest propter imperfectum statum esse facile mobilis, quia nondum est perfecte acquisitus. Et sic etiam calor per se primo habet esse terminus alterationis, sed per accidens et ab extrinseco habet modum convenientis, vel disconvenientis naturae, quatenus est propria passio alicujus, non quia ad id ex formali ratione sua ordinatur, vel quia consurgit ex illo debitum temperamentum, ut sanitas quae convenientiam dicit ad naturam. Potest etiam e converso dicere primo et per se convenientiam ad naturam, sed per accidens aut consecutive esse terminus actionis. Et sic non ponitur essentialiter in duplici specie, sed essentialiter in una, et modum vel statum habet alterius. Et sic est intelligendus S. Thomas, i-ii, q. xlix, artic. ii, ad 1; et elicitur ex quaest. 1, art. i. ad 3, in fine. Quid sit autem in particulari in unaquaque qualitate primum et per se, quid accidentale et secundarium, iudicandum est vel ex effectibus qualitatis, puta si videamus semper unam formalitatem inveniri in una qualitate, ut in calore esse terminum alterationis, aliam non semper, haec secunda accidentalis status est. Vel ex principiis, a quibus causatur qualitas, si videlicet ex illis ordinatur ad actionem vel passionem, convenientiam vel disconvenientiam naturae etc., tunc id erit illi essenziale.

Ad secundum dicitur: Quod distinctio inter secundam et tertiam speciem non ponitur ibi a D. Thoma expresse, sed elicitur ex his quae docet in v Metaph., lect. xv, quod ad tertiam speciem qualitatis pertinent

passiones subsectorum mobilium, secundum quas corpora per alterationem mutantur. Igitur tertia species qualitatis est illa qua) convenit subiecto media alteratione, seu subiecto ut moto, sumendo alterationem late pro omni mutatione physica qualitatis. Potentia autem et impotentia, quae est secunda species, convenit subiecto ut principium actionis vel passionis per se primo, non vero subiecto ut alterato; neque enim potentiae supponunt alterationem ut subiecto convenient. Facile autem et difficile mobile non sumuntur in secunda specie, sicut in prima, sed prout explicant vim resistendi vel non resistendi, agendi vel cedendi activo; sic enim potentiam activam vel passivam constituunt, quia passiva facile cedit, activa difficile; diuturnum autem et cito transiens non ad secundam, sed ad tertiam speciem pertinent.

Ad tertium dicitur: Quod habitus et dispositio per se primo habent disponere naturam secundum convenientiam et inconvenientiam. Si autem natura activa sit, disponent ad actionem, non quia habitus sint primo et per se activi, sed quia natura quam disponunt activa est, et non disponitur convenienter nisi ad actionem, ut dicemus art. seq. ex D. Thoma, i-ii, q. xlix, art. m.

Ad ultimum dicitur in primis non esse extraneum a qualitate quod sit terminus alterationis.; cum enim detur per se motus ad qualitatem, scilicet alteratio, ut dicitur in v. Physic., oportet quod aliquae qualitates per se sint qualitates subiecti ut moti et alterati. Deinde dicimus quod in hac tertia specie ponuntur qualitates, qua) per se primo terminant motum, seu sunt qualitates subiecti ut alterati, etiam alteratione instantanea, seu mutatione, qualis est illuminatio in aere. Nec tamen propterea actus immanentes, vel concep-

tus erunt in tertia specie, sicut lux, quia non habent immutare subiectum, seu esse termini alterationis, quae solum proprie invenitur in corporalibus, sed habent aliam priorem et principalem considerationem, scilicet convenienter disponere naturam in quantum cognoscens est, et sic pertinent ad primam speciem qualitatis, et hinc ratio est in illis principalior, quia propria et per se, per accidens vero actus immanentes alterationem habent, ut in sensibus ex parte organorum.

Ex dictis constat hanc divisionem esse adaequatam et sufficientem. Ad primam enim speciem praeter habitus et dispositiones, quae manifeste sunt tales, reducuntur omnes actus immanentes et conceptus, imo et species impressae, quae a D. Thoma, i-ii, q. i, art. xvi, inter habitus videntur numerari; datur enim in illis ratio bonae, vel malae dispositionis potentiae, secundum quod datur bene, vel male repraesentare objectum. Pertinet etiam ad hanc speciem gratia, ut docet D. Thomas, i-ii, q. cx, art. m, ad 3, et habitus supernaturales, quia dantur ad elevandum potentiam, et sic supponunt ipsam, licet in genere elevationis totam virtutem illi praebeant ad actum, qui non habet entitatem nisi elevatam.

Ad secundam speciem reducuntur omnes instrumentales virtutes, quia dantur ad simpliciter agendum, vel adjuvandum potentiam, non ad disponendam naturam bene vel male; ideoque S. Thomas, m p., q. lxxiv, art. ii, reducit characterem ad hanc speciem, quia non datur ad bene vel male agendum, sed ad valide et vere recipiendum, vel agendum sacramenta. Denique asperum et lenne, rarum et densum aliqui reducunt ad solam positionem diversam partium, quia asperum habet partes

inaequaliter dispositas, lene autem aequaliter, rarum partes magis distractas, densum magis contractas et in minori loco, quod totum pertinet ad situm; quod quidem verum est secundum se; craterum quia aspero aliquando conjungitur durities, et lenitati aliqua mollitudo, quae ab Aristotele in hoc cap. numeratur inter qualitates, ideo ratione hujus adjuncti qualitates etiam solent nominari. An vero divisio ista essentialis sit?

Affirmative respondetur. Qualitas enim est genus supremum, et debet habere sub se species essentialiter distinctas, nec aliae sunt assignabiles. Et certe inter aliquas qualitates intercedere specificam distinctionem, ut inter habitum et potentiam et figuram, dubium non est, imo inter aliquas ejusdem binarii, ut inter duos habitus, vel duas potentias. Solum posset quis dubitare quia aliquando videtur eadem qualitas pertinere ad duas species, ut calor ad tertiam, quia est terminus alterationis, et ad primam, quia est conveniens alicui naturae. Sed jam supra diximus per se solum pertinere ad unam juxta formalitatem, quae per se et semper alicui competit, vel juxta principia a quibus per se oritur, ut calori semper competit esse terminum alterationis, non semper disponere naturam. Et ideo si hoc secundum aliquando habet, accidentale sibi est, non essenziale, nec per se primo conveniens, ideoque nec speciem constituens.

ARTICULUS III.

Quomodo singulas species explicandae sint.

Prima species est habitus et dispositio. Solet autem multiplex acceptio habitus derivari, sed ad duo capita omnes acceptiones reducun-

tur; dicitur enim habitus, seu habere praedicamentaliter et postpraedicamentaliter. Postpraedicamentaliter est idem quod modus possessionis; et numerantur ab Aristotele octo modi, in ult. cap. Praedicamentaliter, uno modo significat ultimum praedicamentum, quod est vestitum esse, et habitum induere. Alio modo pro specie quadam qualitatis, secundum quam aliquis bene vel male se habet. Similiter dispositio potest generaliter sumi; et sic est ordo habentis partes, ut Philosophus dicit v Metaphysic., text. xxiv; et sic etiam inveniri potest in quantitate et in situ. Secundo, specialiter sumitur pro eo quod est bene vel male disponi; ex modo enim habendi partes contingere solet quod aliquid bene, vel malo se habeat. Sed tamen est differentia inter habitum et dispositionem, quod habitus dicitur quando aliquid firmiter tenetur et possidetur, alioquin simpliciter illud non habemus; dispositio autem, cum ex genere suo sit tendentia ad formam ad quam disponit et ordinat, nondum firmiter et perfecte habet formam; et inde est quod habitus dicitur qualitas difficile mobilis, dispositio vero facile mobilis.

Duplex autem se offert difficultas in praesenti. Prima, circa rationem genericam, an ista prima species sit qualitas operativa. Secunda, circa rationes differentiales, utrum differant essentialiter habitus et dispositio.

Circa primum, plures censent habitum consistere in ratione principii operativi, sed superadditi, non innati, in quo distinguunt illum a secunda specie, quae est innatum principium operandi. Nihilominus S. Thomas oppositum docet, xii, q. xlix, art. ii. Et generaliter ratio esse potest quia aliquae qualitates hujus speciei non sunt operativae

sicut sanitas et pulchritudo, qua* Philosophus expresse ponit in prima pede, nī Phy sic., texi xvn, cita-
tu* a D. Horna, l-ii. quoet. i. ari. i; et similiter gratia in supernaluralibus. Specialiter autem probatur quod etiam habitus, quando est oportivus, primo et per se non est principium operandi, sed bene vel male disponendi naturam, quā tamē, quia est potentia operativa, debet bene disponi in operando. Et ratio est quia, ut dicit Philosophus, loco citato, habitus tam animal, quam corporis sunt dispositiones perfodi ad optimum: dicitur autem perfecti, quod est dispositum secundum naturam. Unde quia natura et forma sunt finis, cuius gratia aliquid fit. ideo in prima specie consideratur bonum et malum, quia bonum sumitur secundum rationem finis; et ita secundum habitum et dispositionem dicitur aliquid bene vel malo haberi, id est convenienter ad formam et finem. Et hinc est quod habitus et dispositio possunt habere rationem opera livi, eo quod finis naturae est operatio vel operatum, aut quia natura, quam disponit habitus, est potentia activa, quae convenienter ordinatur ad suam operationem; et sic habitus dicitur dari non ad agendum simpliciter, sed in modo, scilicet convenienter vel disconvenienter, quā licet in fluat in substantiam actus, non tamen sicut principium primum operandi, quod est potentia, sed ut presupponat potentiam, et illam convenienter disponens.

Circū secundum, Scotos, quasi. ix hujus pnedieam., et alii multi existimant habitum et dispositionem solum accidentaliter differre; et facit huic sententia) D. Thomas, vetust. vii, de Malo, nrl. n., ad 4. fundamentum est quia eadem entitas numero, quando firmiter habetur in subjecto, dicitur habitus,

quando non firmiter, dispositio; sicut de scientia trudit Philosophus, in hoc eap. de qualitate, quod cum primum retinetur in subjecto non est habitus sed dispositio, cum vero diuturnior redditur est habitus.

Confirm. : Quia facile et difficile mobile a subjecto sunt differentia*, qua* in aliis etiam generibus et differentis inveniuntur; sicut passio et passibilis qualitas, motus tardus vel velox, qua) dicuntur diu perseverare. vel cito transire : ergo non possunt esse differentia) «soritalia* hujus prim» speciei, neque enim differentia essentialis extra suam essentiam invenitur.

Nihilominus oppositum sentit ipse D. Thomas, et communiter Thomistae. i-ii. quod H-slion. xi. ix, art. n. ad 3, ubi inquit : • Quod dispositio potest intelligi dividi contra habitum dupliciter, uno modo, sicut perfectum et imperfectum in eadem specie, ut scilicet dispositio dicatur relinens nomen commune, quando imperfecte inest. habitus autem quando perfectus, ut non do facili amittitur, et sic dispositio fit habitus, sicut puer fit vir. Alio modo potest distinguere, sicut diversa* species unius generis subalterna*, ut dicantur dispositiones illae* qualitates primae speciei quibus convenit secundum propriam rationem ut do facili amittantur, quia habent causas transmutabiles, ut agriludo et sanitas. Habitu* vero dicuntur illae* qualitates, quae secundum suam rationem habent quod non do facili transmutantur, quia habent causas immobiles, sicut scientia et virtutes, et secundum hoc dispositio non fit habitus, et hoc videtur magis consonum intentioni Aristoteli. » Ha D. Thomas, qui idem docet in quodst. de Malo, supr. cit., licet etiam oppositam opinionem admittat, sed non remittit. ut hic.

Ex quo colligitur in quo consistat

esse facile vel difficile mobile ex natura rei, quod tam anxie auctores oppositi inquirunt et urgent: dicimus enim quod esse difficile mobile ex natura rei, est ex propriis et intrinsecis principiis habere causas sui non facile transmutabiles. Et Cajetanus, in cap. de qualitate hoc explicans, dixit quod aliquando qualitas ex specie sua requirit causas difficilis transmutationis, aliquando habet difficilem transmutationem ex aliqua conditione individuali, quia in hoc subjecto habetur dispositio aliqua, seu causa perseverandi, non vero ex natura qualitatis postulatur. Unde facile et difficile mobile non est idem quod multum vel parum durare, hoc enim per accidens est; potest enim aliquid, quod est dispositio, longo tempore durare, et habitus parvo, quia cum duratio sit continuatio in esse, et hoc dependeat a causis extrinsecis conservantibus, plerumque aliquid, quod de se non petit causas immobiles et perseverantes, invenit in aliquo subjecto causam et dispositionem conservantem diu; sicut lux in aere si luminosum diu perseveret, et actus videndi, si voluntas diu applicet ad videndum, et aegritudo ordinaria, si aliquis non utitur medicamento, sed cibo saluti contrario. Ergo non consistit ratio habitus in hoc quod difficile removeatur, sed quod difficile mobilis sit, nec quod dispositio facile mutetur, sed quod facile sit mobilis, ex ordine scilicet ad causas suas intrinsecas, non ex aliquo extrinseco per accidens faciente quod actu duret, vel non duret. Et sic videmus scientiam esse ab intrinseco habitum, quia procedit ex causis evidentibus, quae sunt firmæ, et similiter virtutes, quia procedunt ex principiis practicis per synderesim notis et directis; opinio vero et vitium de se habent causas facilis transmutationis, in quantum illud

est contra rationem, hoc cum rationis formidine.

Scio aliquos alias quaerere rationes hujus distinctionis essentialis, ut quod illud sit facile mobile, quod dependet in fieri et conservari a suo agente, difficile vero mobile, quod in conservari non pendet. Alii ex eo quod habitus caret contrario, dispositio non. Sed haec inania sunt; videmus enim multas dispositiones etiam in absentia agentis durare, et tamen specie ab habitu distingui, ut aegritudo et vitium, et opinio, quae durant in absentia agentis. E contra vero virtutes infusae, ut gratia et charitas, pendent a suo proprio agente in fieri et conservari, sicut lux a sole, ut S. Thomas docet, ii-ii, quaest. xxrv, art. xn, et tamen sunt habitus. Similiter aliqui habitus habent contrarium, ut scientia errorem, virtus vitium etc.

Sed objicies : Nam ex sententia D. Thomae sequitur quod actus demonstrationis sit habitus, quia generatur ex principiis immobilibus, per se scilicet evidentibus et certis. Sequitur etiam nullum dari habitum opinionis et vitii; nec species impressae erunt habitus, contra D. Thomam, i-ii, q. 1, art. vi, quia omnia ista non habent causas immutabiles.

Respond.: Actum demonstrationis et quemcumque alium actum non habere causas immobiles, quia actualis operatio est in ipsa egressione consistens, non in aliqua re producta; operatio autem de se mutabilis est, quia est in via et in fieri, non factum esse, licet circa aliquod objectum immobile versetur. Habitus vero non se habet ut exercitium et operatio, sed ut forma producta, quae immobiliter determinatam relinquit potentiam. Caeterum, quod attinet ad opinionem et vitium, dicimus probabilius videri quod non sunt habitus, quia ex natura sua

non habent firmam adhaesionem, sed cum formidine, licet ex multiplicatione actuum possint acquirere firmitatem, quantum ad modum et statum accidentalem. Et ita aliquando D. Thomas docet ex actibus multiplicatis generari habitum opinativum, ut *mi, q. u, art. m; et un, art. i*; sed loquitur de habitu secundum modum, non secundum essentiam; quia cum opinio non habeat principia immobilia ex vi suae speciei, licet ratione alicujus extrinsecfi causae possit individualiter firmari in aliquo subjecto, ideo simpliciter non est habitus; et idem dicendum de vitio, quatenus moralitatem habet contrariam rationi, et sic non habet firma principia, licet ex parte boni sensibilis possit in sensualitate firmari, quod est secundum quid esse firmum. Unde aliud est quod opinio possit habere modum habitus, id est diuturnitatem, et scientia non, aliud quod habeat naturam habitus, id est ex intrinseca natura et principiis habeat firmitatem.

Ad argumenta vero a principio, negatur eandem entitatem posse esse habitum et dispositionem ex natura sua et intrinsecis principiis, sed solum quoad statum. Et Philosophus communiter attulit exempla secundum firmitatem, vel facilitatem ex parte status, quia notior est, ut inde manuduceret ad occultio-rem, quae est ex vi naturae. Et sic D. Thomas, *mi, qu. 1, art. i, ad 2*, dicit quod Philosophus non appellavit sanitatem habitum, sed ut habitum, ut in graeco habetur; et eodem modo scientias non perfecte habitas non vocavit habitus quoad statum, licet non neget esse habitus quoad naturam, ut etiam solvit Cajetanus, super hoc cap. de qualitate.

Ad confirm. resp.: Quod facile et difficile mobile per se primo inveniuntur in motu, ut dicit D. Tho-

mas, *i-ii, quaest. xlix, art. ii, ad 3*; per eas tamen circumloquimur differentias proprias qualitatis, applicando illis nomina motus, non rem. Invenitur autem similiter in aliis speciebus qualitatis facile et difficile mobile quantum ad modum diuturnitatis, vel facilitatis, non tamen quoad intrinsecam rationem disponendi bene vel male subjectum, quod est essenziale primas speciei.

Secunda species dicitur potentia et impotentia. Et nomine potentiae intelligimus illud principium proximum operandi, quo constituitur subjectum non ad bene vel male operandum, sed simpliciter ad vere operandum ipsam substantiam operationis. Quomodo autem substantia perse non possit operari, sed indigeat qualitate superaddita ut exeat in actum, tanquam principio eliciente, ad libros de anima pertinet, et ad Metaphysicam, viderique potest S. Thomas *i p., q. Lix, q. lxxvii*. Nominem potentiae comprehenditur tam potentia activa, quam passiva; dari enim passivam potentiam in genere qualitatis nobis ostendunt potentiae operativae immanentes, id est receptivae ejus quod eliciunt. An vero detur aliqua qualitas, praesertim ordinis naturalis, quae pure sit potentia passiva et nullo modo activa, non est praesentis loci discutere, sed in *v Metaph.*; sicut neque de potentia neutra agere ad praesens spectat, quae ideo neutra dicitur, quia caret inclinatione ad actum, sed est pure indifferens, non quae neque sit activa, neque passiva, sicut Scotus posuit, contra quem agit Cajetanus, *tom. m, Opusc., tract. m, q. i*.

Nomine autem impotentiae non intelligimus puram carentiam potentiae, sed potentiam imbecillem et imperfectam, sicut hebetudo ingenii, potentia generandi debilis, et similia. Unde constat inter potentiam

et impotentiam sic acceptam non intercedere specificam distinctionem ex vi potentur et impotentia praeciso; eadem enim potentia imperfecto et imbecilli*, sublata imbecillitate redditur potentia. Non est autem locus in potentia ad distinguendum. sicut in haltu, immobilitatem et firmitatem ex statu accidentali, vel ex visceribus et intrinsicis* principii* notura*: nam, cum omnis potentia ait quasi proprio passio, orta et innata ex principii natura*. si potentia naturalis sit. omni» potentia habet firmitatem intrinsicam, et cum non potest acquiratur, sicut habitus, non habet ratione sintu» et imperfectae acquisitionis imperfectam firmitatem, licet potest impediri ex aliquo extrinseco et debilitari, et tunc erit impotentia, quod solum ab extrinseco differt non potest. Verum quidem est ex natura imperfectioni oriri potentium minus perfectam, quoniam comparative ad alterius naturam potentiam videatur impotentiam; sed luce proprie impotentia; non est, siquidem in suo genere habet vires, seu potestatem debitam. Nec minor alterius generis potentia: ut si dicamus formicam minus posse quam leonem, non dicitur simpliciter impotentia illa quoniam in formica, cum in suo genere potentia sit, alias solum summa potentia esset potentia.

Ex quo patet quomodo differat prima species a secunda: prima enim simpliciter non est principium operandi, sed convenienter disjuncti» nendi naturam, sive activa sit, sive non activa; potentia autem est simpliciter principium operandi, vel patiendi. De virtutibus autem inquis, quomodo potentiae non sint, sed habitus, et de characteribus, quomodo ad potentiam reducatur, jam supra diximus. neque hoc logici negotii est, sed theologici. Quomodo

veni Philosophus, in Metaph. numerans species qualitatis, potentiam praetermiserit, respondet S. Thomas ibi, lect. vi. quia paulo ante egerat Intius de potentia, illamque explicaverat.

tertium quidem est passio et passibili* qualitas. Et radiolis variis acceptionibus passionis, quas Philosophus numerat, in Metaphys. textu xxvi; et ibi I. Thorans, lect. xx, in praesenti passio sumitur pro qualitate secundum quam fit alteratio. Igitur enim passio communiter accipi possit pro omni receptione formae. vel est ab aliquo agente, et sic est praedicamentum passionis; specialiter tamen accipitur pro passione, quae fit cum transmutatione aliqua alternationis, hoc enim communiter potest dicimus, quod a se sunt dispositione alteratur et removetur. Et ex hoc actus appetitus sensitivi specialiter vocantur passionem, quia fiunt cum aliqua transmutatione corporali, ut 8. Thomas docet, i. ii. quod xxii, artic. ii. Dicitur etiam proprietatis rei propria passio. Mo. quia illam recipit subjectum ut propriam.

Duo ergo explicanda sunt. Primum, in quo proprie consistat ista species: secundum, in quo consistat ista species. Quidam enim dicunt tertiam hanc speciem esse qualitatem ordinatam ad perficiendum et ordinatum subjectum, quae neque est potentia, neque habitus, nec figura. Sed hi non explicant quid sit ista qualitas sed quid non sit. Alii dicunt consistere in hoc, quod sit qualitas in se transmutatio, vel causans illam. Et foveat 3. Thomae, Opusculum de qualitate, cap. v; et in Metaph., lect. xvi; et ibi, q. L. art. i, ad 3. Alii sumunt a laeae qualitates non ratione alterationis, sed prout causat passionem in sensu, et illam solum comprehendit qualitates sensibiles, in quibus sensus nati sunt

immutari. Ita in schola Scoti. Et favet etiam S. Thomas, in p., quaest. lxxiii, art. i, ad 2 ; ubi docet quod in hac specie qualitatis non sunt nisi sensibiles passionēs, vel sensibiles qualitates. Tandem alii, ut Cajetanus super hoc capite de qualitate, sumunt hic passionem pro actu appetitus sensitivi, et passibilem qualitatem pro ea quae nata est causari, vel causare passionem appetitus. Et quatenus objective excitat, vel incitat has passionēs dicitur passio, vel passibilis qualitas. Aliqui recentiores hoc sequuntur, suppresso nomine Cajetani.

Omnes istae expositiones probabiles sunt, nec multum discordant. Ceeterum cum actus appetitus sensitivi habeant duo : scilicet actum immanentem, quod est formalius, et immutationem corporalem, quod materialiter se habet, et ab illa nomen accipiunt passionis, ut S. Thomas docet, q. xxii cit., ex i-ii, oportet quod qualitates non denominentur passibiles ab actu immanenti praecise, sed ab alteratione et immutatione corporali, cum qua jungitur actus ille appetitus. Unde praecipue et magis originaliter dicitur ista qualitas esse passibilis ab alteratione, cum etiam ex alteratione adjuncta actus appetitus denominentur passionēs. Quare melius explicatur ratio huius tertiae passionis ex D. Thoma, v Metaph., lect. xvi; et Opusc. XLvi cit., quod qualitas subiecti, ut moti et alterati, est qualitas hanc speciem constituens; et quia omnes alterationes corporales sunt sensu perceptibiles, saltem secundum gustum et tactum, aliae etiam solum secundum visum, ut illuminatio, coloratio, etc., inde est quod in hac tertia specie solum dicuntur poni qualitates sensibiles, ut in cit. loco in p., dixit S. Thomas. Et cum alteratio secundum qualitatem praecedat passionem secundum sensum,

utpote ejus objectum, et posita passionē alterationis sufficienter intelligatur unde denominetur passibilis qualitas et passio, ab illa primordialius sumitur ratio istius qualitatis, scilicet quia causat, vel causatur ab alteratione, inde vero sequitur quod causet passionem in sensu.

Circa distinctionem inter ipsam passionem et passibilem qualitatem, communis sententia est solum differere accidentaliter, et penes causas extrinsecas durationis, nam specificae ejusdem rationis sunt rubor causatus ex verecundia, qui cito transit, et causatus ex bono temperamento, qui diu durat. Sed quia passio cito transit, dixit Aristoteles ab ea nos non denominari quales, quia a transeunte non fit denominatio simpliciter, quae statum requirit.

Quarta species dicitur forma et figura. Sumitur autem forma tripliciter : Primo, pro forma substantiali, quae simpliciter dat esse. Secundo, pro quocumque actu informante. Tertio, pro illa convenienti dispositione quantitatis, qua aliqui dicuntur bene formati, vel formosi. Figura sumitur dupliciter: Uno modo, pro signo, sicut dicitur i Corinth., x: Omnia in figura contingebant illis. Secundo, pro modo resultante ex terminatione quantitatis. Et haec vel potest esse intrinseca, sicut figura manus in se, et sic est qualitas; vel extrinseca et situalis, sicut eadem manus complicata, vel dilatata diversam figuram situationalem exhibet. Et haec secunda potest variari, invariata prima, vel etiam totaliter tolli, ut a corpore Christi in Eucharistia.

In praesenti, figura sumitur secundo modo, et forma tertio. Et differunt iuxta communem sententiam solum accidentaliter. Dicit enim figura terminationem quantitatis, seu modum illius praecise et quasi mathematice sumptum. Forma addit

quod sit dicta terminatio cum debita proportionem, quasi formositate; unde non abstrahit a sensibilibus qualitatibus, sed illis modificatur, et sic figura formata, seu cum proportionem facta dicitur forma; et proprie invenitur in artificialibus, ut figura domus, vel turris dicitur forma. De quo D. Thomas, vii Physic., lect. v.

COORDINATIO PRAEDICAMENTI QUALITATIS.

Genus generalissimum est qualitas. Dividitur in quatuor genera immediate, quae sunt habitus et dispositio, potentia et impotentia, passio et passibilis qualitas, forma et figura. Et unumquodque istorum generum dividitur in varias species, quas in singulis generibus non possumus prosequi. Sed solum advertendum est quod in duobus ultimis generibus tantum ponuntur corporales qualitates, quia tertia species ex alteratione causatur, vel causat primo et per se; forma autem et figura ex terminatione quantitatis resultat. In duobus vero primis generibus et corporalis et spiritualis qualitas potest inveniri.

Habitus ergo potest dividi in operativum et non operativum. Non operativus, in corporalem, ut pulchritudo, sanitas, et in spiritualem, ut gratia. Operativus similiter, in sensibilem et spiritualem. Sensibiles, in varios habitus appetitus sensitivi, ut temperantia, fortitudo, etc.; spiritualis, in intellectualem et moralem. Intellectualis, in quinque species, scilicet sapientiam, scientiam, intellectum, prudentiam et artem. Moralis dividitur in bonum et malum. Malus (si vere est habitus), per omnia genera vitiorum; bonus, per omnia genera virtutum moralium, ut justitia, religio pietas,

etc. Et his annumerantur virtutes supernaturales eis correspondentes.

Potentia dividitur in activam et passivam; activa, in incorpoream et corpoream. Sub corporea, vitales et non vitales; sub vitalibus, sensitivae, vegetativae, etc. Vegetativae, ut nutritiva, generativa, etc. Sub sensitivis, sensus interiores et exteriores et appetitus sensitivus. Sub incorporea, voluntas et intellectus, et reductive supernaturalis potentia, quae est character. Aliqui etiam reducunt ad hoc genus species impressas, quia complent potentiam cognoscitivam, sed verius est quod non dant illi principium operandi, sed disponunt ex parte objecti, ideoque quando dantur permanentes pertinent ad habitus, ut S. Thomas ponit i-ii, quaest. 1, artic. v et vi.

QILESTIO XIX.

DE SEX ULTIMIS PRAEDICAMENTIS

ARTICULUS I.

Utrum haec praedicamenta sint formae absolutae, vel relativae, vel denominationes extrinsecae.

Quatuor esse sententias circa quidditativam rationem horum praedicamentorum advertit Cajetanus, super hoc caput de sex ultimis praedicamentis. Quidam dixerunt haec praedicamenta significare aliquid absolutum cum respectu, v. g., ubi significat locum cum respectu ad locatum. Alii dicunt consistere tantum in denominatione extrinseca, sicut a loco denominatur locatum; et faveat D. Thomas, in iii Physic., lect. v. Alii dicunt consistere tantum in respectu. Sed quia relatio est aliud praedicamentum ab istis, dividuntur

in explicando quomodo ista praedicamenta ab illo relationis distinguantur. Et quidam dicunt praedicamentum relationis fundari super res absolutas, tam spirituales, quam corporales; ista vero praedicamenta super modos respectivos et tantum corporales fundari. Alii distinguunt relationes in advenientes intrinsecus, vel extrinsecus et primas vocant, quae positae extremis in actu necessario consurgunt, et istae pertinent ad praedicamentum relationis. Secundas dicunt, quae positae extremis in actu non statim resultant; et in istis ponunt sex ultima praedicamenta; v. g., posito generante et genito, necessario resultat relatio patris et filii; posito tamen agente et patiente, etiam approximatis, non resultat necessario actio, ut in agentibus contingentibus, vel liberis.

Pro resolutione distinguendum est duplex denominans extrinsecum. Unum, quod seipso immediate denominat sine aliqua mutatione, sicut ex visione denominatur res visa. Aliud, quod denominat mediante aliqua explicatione et modo sui ad alterum, ex qua mutatione vel applicatione necessario aliquid quasi mutatum relinquitur in eo cui adjacet, vel a quo dependet, quod aliqui explicant per respectum, alii per modum. Revera enim modus ille, seu mutatio non est aliquid absolutum omnino ab extrinseco, sed dependens ab illo, licet non sit ad illud ut ad terminum, hoc enim est proprium relationis secundum esse; et sic praecipuum denominans est ipsa forma extrinseca quasi originative, sed applicative est ille modus, quo applicatur ad informandum. Unde provenit, quod aliquando Auctores attribuunt hanc denominationem formae extrinsecae, aliquando ipsi modo ex ejus adjacentia relictis, sicut aliquando habitus dicitur ip-

sa vestis extrinseca, aliquando aliquid medium inter vestem et vestitum, ut infra videbimus.

Sit ergo conclusio: Sex ultima praedicamenta non consistunt in extrinseca denominatione, neque in relatione secundum esse, etiamsi dicatur extrinsecus advenire, sed in modo relicto applicationis extrinsecae, quo dependet in denominando. — Haec conclusio est plurimum auctorum, et sumitur ex D. Thoma, tum in Opusc. xlviii. tract. de sex principiis, ubi negat haec praedicamenta consistere in respectu, alioquin essent de praedicamento relationis, tum quia in v Met., lect. xv, dicit haec ultima praedicamenta esse determinata ad aliquod genus rerum naturalium, et lect. xvn, addit esse aliquid consecutum ex relatione potius quam relationem causans. Unde inferitur quod nec in relatione ea constituat, nec in denominatione pure extrinseca, quia haec non est genus rerum naturalium. Specialiter autem de habitu docet quod est medium inter vestem et vestitum, i-ii, quaest. xlix, art. i; et v Met., lect. xx, ex Philosopho. Ergo si est medium, et non relatio, nec pure extrinseca denominatio, restat quod sit aliquis modus relictus. Idem insinuat ille ubi et quando, in iv, dist. xvi, quaest. in, artic. i, quaest. i, agens de circumstantiis. De actione vero et passione, quomodo dicat aliquid in agente et passo, dicemus latius in in Phys., Deo dante.

Ratio hujus, quantum ad primam partem quod non sint extrinsecae denominationes purae, ex eo sumitur quia talis denominatio extrinseca, prout extrinsece tangit res denominatas, non dicit aliquam naturam realem, cum in illis nihil ponat, prout verotenet se ex parte formae dominantis, quae in alio subjecto intrinseca est, jam supponitur esse in suo praedicamento, sicut visio prout est actus

oculi suum habet prcr-licamentum.v. g., qualitatís.Ergo non potest iterum poni In alio prdicantenUt ratione denominationis extrinseea*. tum quia illa denominatio prout extrinseca non addit novam naturum re-alem, ergo nec novant rutionem ponendi in alio prndicamenlo; tum denique quia ipsa forma,ratione inforiualionis et denominationis intrinseca),non ponitur in olio praedicamento distincto u forma, quia forma cl informatio non dicunt duo prdicanu-nta. Ergo multo minus ratione formationis, scu denominationis extrinseeo*. qua* multo minor est.cum nullam reáliUilcii aildat supra formam.

Quoad secundam partem, de ratione secundam esseelium extrinsecus adveniente, probatur primo: quia quod relatio extrinsecus, vel intrinsecus adveniat, et necessario resultet positís extremis, vel non resultet, non variat essentialem rationem relationis, quin nihil mutat dequodetnilionc, qua* iu hoc solum consistit quod totum «jus esse sit ad aliud ; hoc autem salvatur in utroque relatione; ergo non est cur hac secunda, si vera relatio est et convenit ei hucdelinitio.excludatur a relationis pnedienimento. Si autem non salvatur hac detnilio in illa, non erit relatio secundum esso sed secundum dici. Secundo, quia falsum est quod positís fundamento et termino in !iis relationibus extrinseeis, si fundamentum proximum sit.uon statim resultet relatio. Hatio enim fundandi actionem et passionem non est sola positio rei qua* est agon*.et rei qua* est patiens, et ulriusque applicatio.scd ultra hoc requiritur |xi*ilio effectus; ab illo enim denominatur agens, et n corporenon quomodocumque, sed circumscribente denominatur ubi, et a veste ut circumdante denominatur vestitum. Pusi la nutem circum-

scriptione necessario sequitur ubi, et posito e (Tectu necessario sequitur denominatio actionis, non minus quam posilo duplici albo sequitur relatio similitudini*, quin non solum ponuntur extrema, sed etiam fundamentum proximum, quod est convenientia: remotoaulem fundamento proximo, quantmncumque ponautar extrema, elium non resultat relatio. Et ideo non valet responsio auctorum oppiKuUe sententia* quod, |x«ilo utroque extremo referibili in relationibus intrinsecis, v. g., duplici alito, non potest relatio impediri, posito autem utroque extremo in rotationibus extrinsecis, v. g.. agente cl |in(icnte.ion sibili sequitur relatio. In hoc* enim non est ;iijuu oimjKir.ilio quin, cum |t-nilurduplex album, ponuntur extrema remota et proxima relationis, nam ponitur etiam identitas, scu convenientia, qua* est proximum fundamentum. Al vero agens et patiens, etiam applicatu suum sunt extrema remota, proxima enim ratio denominandi agens est positio effectus (sine islo enim non datur terminus, et consequenter nec actio, non sola applicatio passi; posito autem effectu non est impedi bil is denominatio illa.

Quod vero non sint formalller relationes i'In pra dienmenta, sed modi illi relictí ex aliqua adjacentia rei extrinseca, patet quia nullum eorum formallter consistit in ad ut ad. Nara actio est ab alio ut einaunlio, pauio in uliquo ut immutatio, ubi in loco absolute, silui In loco cum dispositione partium, quando in tempore, habitus in vestitu ex adjacentia restis. Nullus ergo fonnalller respicit purum terminum in ratione ad, quod essentialiter petit relatio, sive intrinsecus, sive extrinsecus udvenit;sed solum ub «liquo oxtrinsoco dependet in denominando, ratione cujus non sunt omnino

absoluti modi, licet a termino absoluti sint.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur auctoritate D. Thorace, iii Phys., lect. v, ubi affirmat quod haec ultima sex praedicamenta sumuntur ex modo praedicandi extrinseco, et sic prosequitur ibi, ostendendo quod sunt extrinsecae denominationes. Et eodem modo loquitur v Metaph., lect. ix, in collectione praedicamentorum. Similiter docet motum localem terminari ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum, ut i part., q. cx, art. iii; ergo contra D. Thomam negatur quod sint denominationes extrinsecae. Confirmatur: Quia id quod formaliter denominat in his praedicamentis est aliquid extrinsecum, licet applicatio ejus ponat aliquem modum extrinsecum, non qui sit forma, sed qui sit applicatio forma?: alias non salvatur D. Thomas quando dicit haec non denominare intrinsece, nec acquiri aliquid intrinsecum, quando illa acquiruntur. Et constat quod locus in ubi, et tempus in quando concurrunt ad istas denominationes, non effective, nec in alio genere causae quam formalis; ergo simpliciter est extrinseca denominatio, quia quod extrinseca sit, non ex applicatione, sed ex forma sumendum est.

Respond.: D. Thomam loqui, iuxta distinctionem supra positam, de eo quod extrinsece denominat mediante modo aliquo, seu immutatione intrinseca, non pure extrinsece, ut diximus haec praedicamenta denominare. Et similiter docet motum localem acquirere aliquid extrinsecum, ad differentiam motus alterationis et augmentationis, qui produciunt aliquam formam pure intrinsece dominantem, motus autem lo-

calis acquirit locum, qui sine extrinseco non intelligitur, nec denominat, licet ubi intrinsecum relinquat.

Et ad confirm. respond.: Quod forma denominans non est solum forma extrinseca ut extrinsece manet, sed ut relinquit ex sua adjacentia exteriori aliquam mutationem in re, quae non est sola applicatio et conditio, sed ratio denominandi cum ordine et dependentia essentiali ab extrinseco concurrente ad ipsam denominationem. Itaque si forma mediante inhaerentia informat, resultat forma intrinseca in ratione informandi. Si mediante aliquo modo, qui non sit inhaerentia, sed mutatio ex adjacentia relictæ, est forma non pure intrinsece denominans, nec pure etiam intrinsece, sed res extrinseca mediante immutatione intrinseca, quae est ratio denominans. Si vero denominat, omni inhaerentia et modo immutandi sublato, est pure extrinseca denominatio, sicut visio denominat rem visam.

Secundo arguitur: Ista sex ultima praedicamenta, quantum ad intrinsecam sui rationem, dicunt respectum ad aliquid extrinsecum ut existens, ita quod ablata ejus existentia tollitur denominatio, sicut ablato effectu tollitur actio, et ablato loco et veste tollitur ubi et habitus: ergo non sunt relationes transcendentales quia dependent ab existentia termini, nec res omnino absolutae, quia dependent ab aliquo extrinseco.

Confirm.: Nam si sunt entitates absolutae, necessario habent esse per actionem, quando de aovo fiunt, et sic ad actionem daretur actio; imo non esset assignabile subjectum actionis et passionis, quia si esset actio in agente, mutaretur agens secundum formam absolutam ad agendum, et passum non posset im-

mediate pati a forma, verbi gratia, qualitate, vel quantitate, sed immediate pateretur ab illa forma absoluta, quae est passio.

Respond.: ista praedicamenta dependere ab aliquo extrinseco existente, non ut a termino, sicut relatio secundum esse, sed ut a principio et forma a qua originatur, vel circa quam versatur denominatio; et iste respectus est secundum dici, vel transcendentalis, quia licet dependeat ab existentia illius extrinseci, ut actu existenter denominet, tamen quia essentialiter et per se a tali extrinseco dependet, sicut ubi a loco, actio ab effectu, etc., ideo dicitur illa relatio transcendentalis et secundum dici. Relatio autem secundum esse non consistit in hoc solum quod pendeat ab existentia termini ut actu existat, quod aliis est commune, sed quod sit ad illum solum ut ad purum terminum.

Ad confirm. respond. quod non est necesse ad omnem entitatem absolutam dari per se actionem, quando vel est ipsa actio, vel aliquis modus, seu ratio essentialiter connexa, vel consecuta ad aliquid prius, sicut subsistentia, unio, et alii modi, imo et propriae, passionis. Et tamen ad ubi datur per se motus localis in his praedicamentis. In opinione autem Scoti, qui ponit ad relationes extrinsecas, quae sunt ista praedicamenta, dari per se actionem, manifeste sequitur quod vel ad actionem datur per se actio, vel actio non est relatio extrinsecus adveniens, aut talis relatio non requirit actionem praeter positionem fundamenti et termini.

Ad ultimam partem argumenti de subjecto actionis, remittimus ad m Physicor. tractandam illam difficultatem, an sit in passo vel in agente; et ad praesens solum dicimus quod, cum denominatio hujus praedicamenti actionis sumatur ab effectu

producto tanquam ab aliquo extrinseco, ut D. Thomas docet in m Physicor., lect. v, et Opuscul. xlviii, tractatu de actione; et sequenti articulo videbitur, non est difficile intelligere quod effectus denominat agens mediante ipsa egressione, quae relinquit ipsum agens determinatum et applicatum, non ad agendum per modum virtutis, sed in actu secundo agens; sicut locus mediante ubi relinquit locatum sibi subjectum, et similiter passio est modus, quo ipsa forma inhaerens, ut procedens ab agente, immutat passum non mediante alia forma, sed mediante alio modo formae. Et sic quantitas, vel qualitas in ratione formae immediate recipiuntur, licet consequatur aliquid in ratione modi.

ARTICULUS II.

Quid sit actio et passio praedicamentalis.

Eere omnia, quae de quidditate actionis et passionis disputari possunt, in iii Phys. tractanda sunt: de subjecto actionis, de distinctione transeuntis et immanentis, et de specificatione actionis a termino, vel a principio. In praesenti autem solum oportet videre quomodo constitutatur hoc praedicamentum, in quantum ab aliquo extrinseco dependet in sui denominatione.

Est ergo supponendum quod, praeter suppositum operans et principium, seu potentiam operativam. in ipso exitu, seu processu effectus a causa et invenitur effectus procedens, et motus seu mutatio qua procedit, et relatio quam effectus fundat ad causam et causa ad effectum. Sed neque effectus, neque relatio sufficiunt constituere causam in actu agentem, sed ulterius requiritur quaedam formalitas, quae dicitur actus secundus, qui et causam ipsam respicit ut ab

ilia, et terminum seu effectum, ut ad illum, non respiciendo tantum, sed immutando vel producendo, unde non absolvitur ab aliquo extrinseco. Et haec dicitur causalitas efficientis. Non enim sufficit effectus, quia hic est ipse causatus in facto esse, non ratio causandi. Non motus, quia hic est ipse effectus in fieri, et sicut effectus in facto esse non est ratio causandi, ita neque in fieri. Unde motus sub conceptu motus est post praedicamentum, et denominat rem motam, non agentem, quod fit ab hoc praedicamento. Nec denique est relatio, quia haec fundatur in actione et effectum productum, et sic supponit actionem. Restat ergo quod sit actus ille secundus, quo causa est actus causans.

Ut autem advertit S. Thomas, Op. xlviii, c. i, de actione, actus secundus potest comparari ad primum vel secundum habitudinem habendi formam, vel secundum habitudinem transeundi, seu emittendi ex se formam, quod fit per actionem transeuntem, v. g., calere est idem quod habere calorem in actu, existere idem quod habere existentiam, calefacere vero est idem quod producere calorem. Actus autem secundus ut emittens, prout emittens seu producens, est quod pertinet specialiter ad hoc praxicamentum, ut ibi S. Thomas dicit. Nam actus secundus habendi pertinet ad quamcumque formam, quae dat esse formaliter. Et dico producens, sive de novo res fiat in esse, sive de novo uniatur, aut quovis modo immutetur, licet de novo non fiat.

Ex quo sequuntur duo circa actionem, et alia duo circa passionem. Sequitur primo circa actionem quod, licet actio egrediatur ab agente et dicat rationem ad, tamen non denominatur agens in vi egressionis actionis, sed in vi egressionis effectus, qui mediante actione egreditur.

Quamdiu enim effectus non egreditur, actio sola non denominat agens, id est producens, debet enim aliquid producere; ita quod sine extrinseco a quo denominatio agentis derivetur, actus secundus non denominat in genere actionis; et sic in Deo actio non egreditur a potentia, sed effectus, ut docet S. Thomas i p., q. xxv, art. i, actus autem secundus idem est cum potentia, et tamen non denominatur Deus agens nisi quando effectus producit. Et quia effectus ipse ut procedens, sive in se subsistat, sive in passum inhaereat, extrinsecum quid est agenti, ideo dicitur fieri ista denominatio agendi ab aliquo extrinseco, ut dicit D. Thomas, Opusc. xlviii cit., et iii Physic., lect. v; et auctor sex principiorum definit actionem: « Quod sit forma seu actus, secundum quem in id quod subicitur (id est in passum) denominatur agere. » Ipsa autem egressio effectus ab agente relinquit in agente sufficientem determinationem et modum, seu applicationem, qua fit talis denominatio ex effectum productum. Sequitur secundo quod actio immanens, ut immanens, non est actio formaliter huius praedicamenti, sed virtualiter, quatenus virtualiter importat productionem, quod tamen non convenit omni actioni immanenti, salvatur enim intelligere sine productione, ut intelligere divinum non prout in Patre, et in nobis contemplatio post formatum verbum, et visus,* vel tactus, alique exteriores sensus intra se non producant terminum, idemque probabiliter dicitur de visione beata. Sed de his dicemus in libris de anima, et videri potest D. Thomas, Opusc. xlviii cit., c. i, de act., ubi hoc aperte dicit. Et i p., quaest. xxxiv, art. i, et m, inquit: « Quod intelligere, ut distinguitur a dicere, quod est producere verbum, solum importat habitudi-

nem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quaedam in intellectu nostro, prout intellectus inster fit in actu per formam rei intellectae. » Ergo si importat actum secum per modum informantis et habentis in actu, non per modum originantis aliquid et emittentis, consequenter ex vi conceptus proprii formalissime non est actio hujus praedicamenti, sed actus secundus, quo redditur potentia in actu secundo cognoscens. Ideoque assimilatur a D. Thoma intelligere ipsi existentiae, seu esse, i p., q. lii, art. iv; et sic directe isti actus sunt qualitates per modum dispositionis. Quia tamen etiam actui immanenti convenit producere aliquando, dicitur virtualiter actio, sicut cum per intelligere producit verbum, in quantum est quoddam dicere.

De actionibus autem, quae dicuntur simplices emanationes, diximus in quaest. n, de proprio, et inf. siatim dicemus, quod actiones non sunt, sed connexiones inter essentiam et proprias passionos, vel dependentia aliqua per modum connexionis. Actio enim, quae est ipsa egressio effectus dependens ab agente, dicitur emanare non fieri; proprietates etiam fiunt per actionem generativam substantiae, in quantum vero connectuntur cum substantia, dicuntur ab illa emanare.

Circa passionem, sequitur primo quod passio opposito modo se habet ad actionem; denominat enim passum non ut praecise est receptio formae, sic enim pure intrinsece denominaret, sed ut est in passo ex illatione agentis, ut producentis ex praesupposito subjecto; a receptione enim formaB, quasi innata (sicut cum recipitur in natura propria passio) non dicitur pati subjectum, sed a receptione illata ab agente, et ideo definitur passio a D. Thoma, Opusc.

xlii citato, quod « est effectus, illatioque actionis. » Vel, ut alii definiunt, « est forma, qua media passum recipit aliquid ab agente. »

Sequitur secundo qua ratione dicantur actio et passio identificari cum motu entitative. Quod negant aliqui ex discipulis Scoti; sed aperte asseritur a D. Thoma, Opusc. xlii cit., cap. i, de actione; et c. i, de passione, et dicitur plenius in iv Physicor. Motus enim dicitur actus entis in potentia, id est forma, seu effectus prout in fluxu, seu mutari et fieri de uno ad aliud. Unde necessario constat duplici formalitate, scilicet ab aliquo et in aliquo, est enim omnis motus ab agente et est in patiente, seu recipiente. Unde non potest intelligi motus sine ista duplici formalitate actionis ut ab aliquo, et passionis ut in aliquo.

Quomodo autem, si sunt una et eadem res, dicatur passio effectus actionis? Resp. S. Thomass c. i de passione cit. : « Quod effectus potest dupliciter dici, uno modo proprie, quando aliquid causatur, vel causatum est ab aliquo, et isto modo passio non est effectus actionis: alio modo quia quando utrumque fit, ita fiunt simul quod unum necessaria connexionem intelligitur esse post aliud, et sic unum quodam modo dicitur esse causa efficiens respectu secundi, ut in tract. de proprio dictum est. » Quae doctrina optime confirmat quae diximus de emanatione, quae proprie non est actio respectu essentiae, sed connexio non solum unius cum alio, sicut praedicata quidditativa, sed unius post aliud; sic enim est connexio sequelae, seu emanationis. Et hoc modo passio est effectus actionis.

Solvuntur argumenta.

Objicies : Actio et passio conveniunt in aliquo communi univoco,

scilicet in ratione motus seu vise : ergo non sunt praedicamenta diversa, haec enim in nullo univoco conveniunt. Nec potest dici quod conveniunt identice et physice, non in aliquo superiori praedicabili. Contra enim est quia ea quae sunt idem realiter non possunt diversa praedicamenta constituere, quia praedicamenta sunt primo diversa : ergo in nullo conveniunt. Et multo minus tanta convenientia quod identificentur entitative.

Respond. : Quod multi haerent in convenientia istorum duorum praedicamentorum in illa superiori ratione viae et tendentiae. Aliqui enim volunt convenire in illa tanquam in quodam transcendentali. Alii quod est ratio communis univoca, quia non reputant inconveniens quod aliquid superius possit esse univocum duplici praedicamento. Sed melius respondetur solutione data, quod motus non est praedicatum commune per modum gradus superioris, sed per modum postpraedicamenti. Numeratur enim in illis, et ita motus est communis per identitatem et in re, non per universalitatem et rationem. Et ad replicam dicitur quod bene potest aliqua formalitas identificari cum aliquo, a quo distinguitur praedicamento, sicut modus cum suo subjecto, et sessio cum sedente, ubi cum re locata, et tamen modus est in uno praedicamento, et res in alio; sufficit enim ad diversa praedicamenta quod formaliter et quidditative sint primo diversa, licet materialiter et entitative sint idem.

Secundo arguitur contra definitionem actionis traditam, quod sit forma qua in subjectam rem agere dicimur, tum quia creatio est vera actio et non ex praesupposito subjecto, tum quia id secundum quod vel quo agere dicimur est principium agendi, causalitas autem seu actio

non est principium agendi. Confirmatur : Actio est quid incompletum in quantum actio ergo non constituit praedicamentum. Antec. prob. quia ut actio est et a passione distinguitur non inhaeret; inhaerentia autem complet accidens, sicut subsistentia substantiam; ergo.

Respond. ad 1 prob. quod creatio activa non est actio huius praedicamenti, cum sit ipsa substantia et potentia Dei cum respectu rationis ad creaturas, et reali dependentia creaturarum a Deo : nec enim actio procedit a Deo, ut diximus, sed effectus; est enim de se ipsa potentia actus purus et ultimus. Creatio autem passiva, id est processio creaturae non est actio, sed effectus actionis, id est dependentia termini a Deo cum novitate essendi. Ad 2 prob. dicitur quod actio non dicitur secundum quam dicimur agere tanquam principium, sed tanquam causalitas et ratio procedendi; nec enim a solo principio, sed etiam ab ipso actu secundo et causalitate, imo ab hoc solo denominamur agentes in actu.

Ad confirm. respondet.: Quod actio etiam inhaeret, licet ut actio non significetur inhaerens, sicut expresse docet D. Thomas, vii de Potent., srt. ix, ad 7, et in i, dist. xxxii, quaest. i, artic. i. Unde aliud est quod actio non inhaereat absolute, hoc enim esset excludere ab illa rationem accidentis; aliud quod in quantum actio non explicet inhaesionem, quia consideratur ut ab alio, licet ibi includat esse in alio, sicut relatio sub conceptu ad non explicat in, licet includat. Sed dices : Relatio, licet in ratione ad non explicet inhaerentiam, tamen nec etiam constituit praedicamentum distinctum secundum rationem ad ab ipsa ratione in. At vero actio sub ipsa ratione ad constituit distinctum praedicamentum ab ipsa passione, quae dicit

ipsam rationem in: ergo remanet eadem difficultas. quomodo actio sit accidens completum, ut constituit distinctum praeordinatum, si nunc dicitur rationem in.

Itaque: Quia passio non consistit in inordinata ipsius actioni, sed in receptione effectus, quae est forma a qua ista passio secundum quod est ab agente, ipsi autem modus qui est actio, seipsum est inordinata, quia seipso identificatur cum motu, et non ratione passionis, licet non significetur ut inordinata.

Restabat agere de termino actionis quantum ad formalitatem ejus: in quo vel considerantur conditiones actionis generales, v. g., quod sit terminus productus, eductus, inductus, Transmutatus. de quibus aliqui disputant omnem ex illis conditionibus constituat terminum in ratione termini. Alio vero sunt rationes speciales specificantes actiones. ut quod sit ad qualitatem vel ad locum, vel consideretur aliqua formalitas in modo acquirendi, ut quod idem locus acquiratur per ascensum vel descensum: de quibus, quia involvunt difficultatem de specificatione, in ista Physica, et in libro de Anima agendum est.

COORDINATIO PRODICAMKVH ACTIONIS ET PASSIONIS

Actio genus generalissimum primo dividitur in transeuntem et immanentem, juxta opinionem quod immanens proprie sit actio. Immanens in cognoscitivam et volitivam. Et utraque in corporalem et spirituales. Corporali cognoscitiva in actiones sensuum internorum et externorum. Spirituales cognoscitiva in intellectuales, qualis est in nobis. discursiva, qualis est in nobis. supernaturalium. ut visio beata Et quilibet istarum in varias species

juxta diversa objecta. Appetitiva corporea in varias passiones. Appetitiva spiritualis in varias species actionum naturalium et supernaturalium, et quilibet illorum juxta diversa objecta in varias species.

Actio transiens videtur primo dividenda in artificialem et naturalem. Artificialis per infinitas species artis, ut modicare, pingere etc. Naturalis in substantialem, et accidentalem: substantialis est generativa, quot per diversos terminos productionis variatur. Accidentalis in augmentationem, alterationem et motum localem, et unaquaeque in varias species actionum; ut motus localis in circulem, et directum etc. Alteratio in intensionem, remissionem etc.

In proximo passionis et dem species ponenda sunt, quod in actione productivo ex subjecto.

ARTICULUS III.

De praeordinata ubi, et silus.

Isti difficultates quod pertinent ad locum non sunt praesentia tractatus; sed ad quantum Physicorum pertinet. In praesenti ergo solum duo explicanda sunt. Primum: An ubi sit modus intrinsecus vel extrinsecus rei locatus. Alterum, circa species ubi quod pertinent ad hoc praedicamentum.

Circa primum aliqui distinguunt duplex ubi. Alterum intrinsecum, quod est ipsa praesentia rei independentem «b omni ambiente extrinseco quam acquirit motus localis; alterum extrinsecum, quod est ipso loco ambiente, et acquiritur etiam permutui localem, sed secundario et mediale, potest enim salvari sine ipso. He quo vide Conimb., »upr. mp. ix Prodica., quod s. l. II, art. i, et Summi. disput. a Met., l. I. Pra-

eipuura fundamentum deducitur ex ipso motu locali facto in vacuo, vel extra coelum. Suppono enim posse moveri corpus in vacuo, nam de corpore Christi docet S. Thomas in part., q. Li, art. iv, et Quodlibet vi, art. m, quod est supra totam continentiam coelestium corporum, ita quod non continetur a loco. Ad hoc autem necesse fuit quod ascensione et motu suo, saltem aliquas partes corporis Christi extra ultimam superficiem moverentur, ita ut solum pedibus tangat illam superficiem, reliquum vero corpus sit extra locum. Et sic caput et brachia per motum extra omnia loca mundi posita sunt: sed ille motus capitis et aliorum membrorum acquisivit aliquem terminum, quia est actio, et non ab extrinseco ambiente dependentem, ergo intrinsecum; et hoc est ubi, quia omnis terminus motus localis est ubi. Idem prorsus argumentum fit de ultimo corpore mundi, quod est in loco, et habet ubi: siquidem est alicubi, et tamen nullo extrinseco circumscribitur. Ergo datur ubi non proveniens, ab extrinseco circumdante.

Et ex hoc pendet secunda difficultas. Nam si ubi est praesentia intrinseca nullo extrinseco proveniens, non est cur angelo negetur huiusmodi intrinseca praesentia: et sic pertinebit ad hoc praedicamentum, quod tamen non esset, si ubi huius praedicamenti solum esset illud quod pendet a circumscribente, quia angelus non est circumscriptive in loco sed continet locum sicut anima nostra corpus suum.

Ad istas difficultates non possumus plene respondere in praesenti, quia multa tangunt ex libris Physicorum et ex materia de angelis. Sufficit advertere nunc quod praesentia loci duo includit. Unum quod pertinet ad distantiam vel in distantiam, aliud quod pertinet ad continentiam pas-

sivam vel activam: nam si duo homines sint propinqui, habent rationem indistantiae unius ad alterum et habent contineri a superficie ambiente. Quod si aer ambiens removeatur alio corpore non succedente, illi homines manebunt indistantes sicut ante, quia nec appropinquaverunt magis nec recesserunt, nec tamen contenti loco manebunt. Si autem moveantur, poterunt acquirere maiorem distantiam vel propinquitatem quam ante habebant, licet non acquirant circumscriptionem et continentiam. Et haec distantia, vel propinquitas formaliter est relatio, sed fundamentaliter est aliquis modus vel positio, aut determinatio istius corporis erga aliud ratione cuius aliter atque aliter se habet erga illud, fundatque diversam relationem distantiae. Quod a posteriori colligitur, quia inter duo corpora in vacuo potest esse distantia, vel propinquitas: haec autem relatio non potest fundari in sola substantia corpori⁹, ergo in aliqua nova determinatione erga aliud corpus, seu modo et positione. Et hunc modum seu determinationem acquirit motus localis. Unde dicit S. Thomas, Opuscul. Lii, circa finem: «Quod motus localis non solum est in loco, sed circa locum.» In loco autem acquirit circumscriptionem, sed circa locum non potest acquirere circumscriptionem, sed distantiam, vel propinquitatem diversam. Ergo, remoto loco, adhuc circa locum vel circa aliud corpus moveri potest.

Quod si dicas, si ablata tota machina universi sicut ante primam creationem, lapis crearetur et moveretur, quid acquireret, si aliquid omnino intrinsecum non acquireret. Respondet, probabilius videri quod illud corpus nullatenus moveretur, quia nec in loco, nec circa locum, nec penes distantiam, aut

propinquitatem erga aliud, quia non est aliud circa quod ista exerceantur positive, negativa autem distantia, vel indistantia quod puro negativa est, non potest positivum motum terminare. Et sic defectu materiæ, et per accidens corpus illud esset immobile, sicut si ignis ibi poneretur, non calefaceret, quia materia deesset. Neque tunc haberet vel acquireret ubi definitivum, quia licet non esset ubique, sicque negative esset definitum, non tamen esset in aliqua parte determinate, quia nulla tunc daretur pars in qua esset. Ubi autem definitivum si positivum est, determinatam partem debet occupare cum negatione ubiuitatis. Et declaratur hoc ex alio principio, quia motus solum invenitur per se inter terminos contrarios, ut dicitur in Metaphysic., lect. xii, apud D. Thomam, qui addit contrarietatem secundum locum esse plurimam distantiam secundum rectam lineam, tunc autem nulla esset contrarietas inter terminos motus, quia omnia essent nihil; ergo non esset motus.

Ex dictis colligitur non posse dari aliquam præsentiam, quæ sit omnino intrinsecus modus absolutus ab omni extrinseco, sive ambiente sive distante, vel propinquo. Patet quia talis modus solum est ad se, siquidem non est aliud extra se: ut autem aliquid sibi ipsi sit præsens, sufficit existentia, qua est in rerum natura. Nec enim effectum alium addere potest præsentia ad se præter existentiam: hæc autem per productionem habetur, non per motum.

Sequitur secundo quod ubi consideratum complete et adæquate non dicit solum modum distantiae vel propinquitatis, sed etiam circumscriptionis et continentiam in loco. Sumitur ex D. Thoma, Opuscul. xlviii, cap. i de ubi, et ix Metaph., lect. xxi, ubi in-

quit: « Ubi nihil aliud significare quam esse in loco, et moveri secundum locum nihil aliud est, quam moveri secundum ubi. » Unde et ultima sphaera dicitur non esse in loco secundum se totam, quia caret continenti exteriori, ut dicit in iv Physic., lect. vii, et Opusc. lxxiii. Ratio autem hujus potest aliquammodo sumi ex eo quod connaturali modo nulla distantia vel propinquitas quodritur propter se, sed ut res contineatur in aliquo, in quo conservetur, vel fugiat contrarium, aut aliquid conveniens acquirat, quod totum intendit motus localis. Videmus enim motum localem a natura dari gravibus ut conservativum locum quodrant animalibus ut convenientia appetitus acquirant, vel nociva fugiant; ordinatur ergo in motu locali acquisitio distantiam vel præsentiam ad continentiam loci, sicut etiam motus violentus ad oppositum ordinatur. Cum ergo totum quod acquirit motus localis sit ubi, non autem præcise distantiam, liquet quod ubi principaliter et complete dicit continentiam et circumscriptionem in loco, supponendo tamen distantiam vel indistantiam, quod ad circumscriptionem præcipue ordinatur. Et ideo ubi prædicamentale per circumscriptionem definitum est ab auctore sex principiorum scilicet: « Circumscriptio passiva loci ab activa circumscriptione loci proveniens. » Et sicut non potest dici quis vestitus nisi a veste, sic nec ubicatus nisi a loco circumdante. Si vero motus localis detur in vacuo, erit imperfectus et secundum quid, acquiratque non ubi simpliciter, sed modum distantiam vel præsentiam quod requiritur ad ubi, vel si nullum corpus sit cui præsens sit, vel distans, nihil acquirat.

Sequitur tertio quid dicendum sit de ubi definitivo spirituali, quid de sacramentali, et de præsentia sub-

stanti® denudat® quantitate? Dicitur enim ubi definitivum juxta S. Thomam, Opuscul. xlviii, cnp. i de ubi, quod non est ubique, sed determinatam partem habet su® pr®senti®, quasi ad certum terminum finiatur. Et in hac generalitate etiam convenit corporibus definitivum ubi, id est, cert® ac determinat® partis; sed applicatur spiritualibus rebus, quia caremus nomine proprio pr®senti® spiritualis. Non tamen convenit ubi definitivum corpori Christi in Sacramento, ut male aliqui putant, quia licet non sit ubique corpus Christi, non tamen ex vi illius definitur ad certam partem. Non enim ita est in his speciebus panis, quod non possit esse in aliis, licet secundum quid definitum dici possit, quia non in alio quam in speciebus panis esse potest. Unde non vocatur definitivum ubi, sed sacramentale. Denique substantia spoliata quantitate caret ubi, quia caret positiva praesentia loci, quia nec continet locum, nec a loco continetur, nisi radicaliter et virtualiter. De quo plura diximus quiffist. xvi.

Est tamen difficultas: Ubi angelicum, quod est continentia activa loci, et ubi sacramentale, quod est pr®sentia corporis indivisibili modo, convenient cum ubi circumscriptivo in hoc pr®dicamento ubi? Certe D. Thomas rejicit ubi angelorum ab hoc pr®dicamento, Opuscul. xlviii, cap. i, et i p., q. lii, a. i et ii, docet angelum ffiquivooe esse in loco cum corpore. Et quidem recte, nam ubi non est sola pr®sentia ut sic, quia h®c formaliter est relatio, atque ad alterum pr®dicamentum pertinet, fundamentum autem pr®senti® non semper facit ubi. Est enim multiplex pr®sentia, sicut et multiplex unio. Est enim pr®sentia objectiva, sicut objectum est pr®sens angelo hoc. ipso quod existit, licet sit distans; est etiam

prffisentia informativa, sicut anima in corpore, qu® in ratione informandi non fundat ubi, et vestis est pr®sens corpori quod vestit, et prout sic non fundat ubi, sed habitum, quod est aliud pr®dicamentum. Angelus autem non fundat pr®sentiam localem nisi in ratione agentis et operantis, ideoque nec loco continetur, sed locum continet: ita quod sicut anima est corpori pr®sens informando, ita angelus agendo et per applicationem virtutis dicitur esse applicatus loco. Ergo sicut informatio et applicatio anim® ad corpus non fundat pr®sentiam qu® sit ubi et hujus pr®dicamenti, ita nec angeli virtus applicata fundat pr®sentiam qu® sit ubi, sed qu® sit pr®sentia actionis. Nec etiam angelus est proprie distans, cum non sit quantus, nec magnitudine spatii sit mensurabilis, ita ut ab illo ad corpus possit sumi aliqua mensura distantia®; ergo nullo modo ejus praesentia pertinet ad ubi hujus pr®dicamenti. Sed h®c ad Theologos remittimus, non enim hujus loci sunt. Similiter pr®sentia illa sacramentalis corporis Christi, alterius rationis est ab ubi, quia non potest acquiri per motum localem immediate et per se, sed solum mediantibus speciebus, quibus alligatum est, per accidens movetur motu totaliter subjectato in speciebus, sicut in homine motus corporis non subjectatur in anima per se, sed in toto ratione corporis, et per accidens in anima. Unde remotis speciebus non magis habet ubi corpus Christi quam substantia denudata quantitate; ideo illa pricsentia est alterius rationis. De quo in materia de Eucharistia.

Si qu®ras an quodlibet accidens habent suum ubi distinctum a substantia? Respond. quod sicut omnia quantificantur eadem quantitate, ita eodem ubi ubicantur; continentur enim sub eodem spatio et

loco, et sic, sicut extenduntur in ordine ad locum eadem quantitate, ita eodem ab i totius coram mensurantur loco. Nec obstat quod facta consecratione panis, quantitas monet in loco, et non substantia. Ille respondetur enim quod sicut quantitas manet commensurata loco eadem extensione qua antra, licet non ubi. Riciendo substantiam sicut antea, sed per se sustentata a Deo, ita manet ubi dimensivum, quod media quantitate inherebat substanti», solam afficiens quantitatem et omnino «lia accidentia quae sunt in quantitate

Ad rationes dubitandi in principio constat ex dictis quid acquiratur per motum in vacuo, et quomodo ultimum corpus sit in loco.

Circa praedicamentum silus, ad vertenda est ejus definitio ex auctore sex principiorum. apud D/Thoraam Opus, xiviu, capit, i de situ; et HI. q. iiii. art. i ad 8: » Quod est positio seu ordinatio partium in loco. sicut sedere, stare, cubare etc. Ordinantur enim paries comparative ad locum per silum formaliter. sicut per quantitatem ordinantur in tuto. Quomodo autem distinguuntur ab ubi, variant auctores. Quidam sola ratione distinguunt, foris quin situs eat ordo partium in loco, qui non videtur addere supra esse in loco nisi solam existentiam in loco ordinatam, quod substantia in loco est ipsum ubi.

Sed oppositum efficacius probatur. Tum ex generali ratione, quin diversa praedicamenta non possunt sola ratione distinguere, aliquid non essent primo diverse ordinationes et qualitates rerum. Tu in specialiter, quin potest silus in aere invariatus variato ubi. sicut in eo qui sedens vel stans portatur, sine variatione sessionis mutando diversa loca; et similiter toto loco invariato potest secundum portas variari situs, sicut in eodem loco potest quis

sedere, aut stare, aut cubare. Ex hoc enim sumit D. Thomas diversitatem hujus praedicamenti a praedicamento ubi in Opus* xlviii, capit i de sila. Videatur etiam iv Physic., luet, tu, ubi ostendit quod ad situm non est perse motus, quia ejus species in divisibile sunt: quolibet enim addito vel subtracto variatur species. sicut etiam lit in Ilgus. Unde fera eodem modo se habent species in situ atque in liguri, cum situs se habeat ut figura externa corpora». Sed quia sumitur per comparationem ad locum, qui aliquid extrinsecum est. ideo denominatio hujus praedicamenti non est pure intrinseca, sicut figura.

GOORMKATIO H<<t>ICAIIRNTI BM.

Genus supremum quod est ubi dividitur ab aliquibus in tres species: scilicet circumscriptivum, definitivum, et supernaturale seu sacramentale. Sacramentalis ubi solum cognoscimus unam specie, scilicet praesentiam corporis Christi in Sacramento. Definitivum ubi ostenditur spirituum creatorum in loco, quod secundum diversos modos operandi in loco poterit variari. Sed jam diximus ubi angelicum non pertinere ad hoc praedicamentum; est enim praesentia virtutis, non praesentia locuti et ubicati. Si qua tamen divisio illi convenit, potest esse in ubi activum quo est in loco operando, et passivum quo est in loco per alligationem.

In circumscriptivum probabile est esse infimam speciem, quia esso Item» aut Compluti non variat formalitatem loci, sed materialem distantiam. Unde nec motus locales quaecumque locum variando distinguuntur specie. Si quis aulam ponat esse speciem subalternam,

tot specie* loci debet ponero quot sunt distantiae.

IN PRAEDICAMENTO SITUS.

Ponit Albertus sub genere supremo duas species subalternas : scilicet poni recte, vel inflexe. Sub positione inflexa continentur infinitae species, ut sessionis, cubationis, genuflexionis etc.; ponitur etiam asperum et lene, secundum quod dicunt aequalitatem partium.

ARTICULUS IV.

Quid sit praedicamentum quando et habitus.

Quidam sumunt praedicamentum quando pro quacumque duratione •intrinseca, eadem ratione, qua ponunt ubi esse praesentiam intrinsicam; et praeterea quia duratio est aliquid reale et realiter denominans : ergo pertinere debet ad aliquod praedicamentum, et non ad aliud quam ad istud. Denominat autem intrinsece sicut et existentia, quia duratio est continuatio existentiae. Ita P. Suarez, disp. 1 Met., sect. xii.

Haec sententia nullo modo est admittenda ex ipsismet ejus principiis. Nam duratio intrinseca rei non est aliud quam continuatio existentiae : ergo non est aliud distinctum ab existentia, alias non esset continuatio et perseverantia ejusdem, sed successio. Existentia autem non constituit praedicamentum per se distinctum a re quae existit, in opinione quidem auctorum oppositorum, quia dicunt existentiam non distingui realiter a re producta, et reali quantitate. In nostra autem sententia, licet existentia distinguatur a re existente, tamen reducitur

ad praedicamentum rei existentis, sicut subsistentia ad substantiam, eo quod existentia per se non constituit quidditatem, sed tantum quidditates constitutas ponit extra causas; et sic distinguitur una existentia ab alia per speciem rei, cujus est existentia; nam habet in omnibus eundem effectum formalem, scilicet ponere extra causas. Nec valet dicere quod duratio non est accidens metaphysice distinctum a re durante, sed acidentaliter de ea praedicari, et hoc sufficit ut sit distinctum praedicamentum. Sed certe si hoc ita esset, etiam existentia esset distinctum praedicamentum, quia acidentaliter praedicabiliter dicitur de creaturis. Et praeterea* confunditur omnis ordo praedicamentorum. Alius enim est ordo accidentis praedicabilis, alius praedicamentalis; potest enim substantia praedicari acidentaliter praedicabiliter, ut vas est ligneum, est aureum, animal est equus; non tamen est accidens praedicamentale.

Quare dicendum est quod hoc praedicamentum non sumitur pro duratione intrinseca rei quae durat, sed pro durationis mensuratione. Et sic solum constituitur respectu durationis mensurantis, non informantis* : illa enim mensuratio, qua aliquid dicitur esse in tempore, denominationem hujus praedicamenti ponit. Ideoque definitur quando : « quod est id quod ex adjacentia temporis relinquitur », id est ex mensuratione, ut S. Thomas explicat Opusc. xlviii, c. de Quando. Unde nec ipsum tempus, ut est intrinseca duratio motus, ponitur in hoc praedicamento, sed ut ponit adjacenciam suam in rebus temporis subjectis. Et ita perpetuo explicat rationem hujus praedicamenti S. Thomas, loco cit., et in m Physic. Ject. v, ubi inquit : « Quod quando est, secundum quod aliquid denominatur a

tempore », et idem habet in v Met., lect. ix. Et ratio est quia licet tempus sit extrinseca mensura, tamen & quae subijciuntur tempori non minus afficiuntur ab illo, quam ea quae subijciuntur loco et vesti, ut illud dicatur locatum, hoc vestitum. Sed hoc sufficit constituere in eis modum et denominationem sufficientem ad duo praedicamenta. Ergo etiam illud sufficiet ad praedicamentum quando. Nec valet dicere quod tempus est solum coexistens et concomitans rem, quae est in tempore, quod magis pertinet ad relationem coexistentiae. Nam contra est quia tempus non pure concomitatur res sibi subiectas, tum quia mensura illarum est, tum quia est causa, cum a coeli motu, qui in re est tempus, inferiora ista mutantur.

Sed inquires an omnes mensurae durationis, etiam spiritualis et supernaturalis in hoc praedicamento ponantur; an vero sola mensuratio temporis. Respondet S. Thomas, Opusc.XLvm, cap.ultimo de Quando, negative : nec enim duratio invisibilis per se habet quandare, ipsasque durationes distinguere ac dividere mensurando, ita quod secernatur distinctio unius durationis et morae ab alia, quibus distinguimus quando aliquid fuit, vel est. Si autem aliquid indivisibiliter est praesens, non possumus ibi interrogare quando fuit vel erit, quia semper et eodem modo est. Servit ergo quando pro durationibus mutabilibus. Et sicut non ubicatur loco angelus, quia continet locum, non continetur, sic non quandatur (ut sic dicam) duratione, quia est super omnem durationem per quando distinguibilem.

Sed insurgit duplex difficultas. Prima: Ad quod praedicamentum pertineant mensurationes illae indivisibilium durationum. Cur enim non dicemus quod pertinet ad hoc

praedicamentum omnis mensuratio durationis, licet magis denomine-tur quando a mensura temporis, quae nobis est notior. Secunda : Quomodo constituatur praedicamentum reale in mensuratione temporis, cum differentiae temporis et diversae ejus mensurae non nisi per intellectum fiant. Tempus enim in re est quid continuum; sicut ipse motus coeli cum quo identificatur; mensurat autem secundum numerum et divisionem quae solo intellectu fit.

Ad primum respon.: Quod mensurae aliarum durationum indivisibilium non relinquunt aliquid ex adjacentia sua in inferioribus durationibus, sicut tempus in his quae tempore mensurantur; nam ea quae sunt in tempore dependent a tempore ut a causa, quia omnia inferiora dependent a motu coeli. Et sio dividuntur, et notantur inferiores durationes mobiles ex adjacentia temporis, quod est motus coeli, a quo derivantur, et cui subijciuntur : sicut etiam locus in quantum subijcit sibi locatum constituit locum, et resultat ubi. Reliquae autem mensurae indivisibiles, licet una sit uniformior altera, v. g. duratio supremi angeli, et tempus ejus disoretum sit uniformius durationibus inferiorum; non tamen durationes inferiores causantur a superiori, nec subijciuntur, et continentur ab illo, sicut motus inferiores subijciuntur motui coeli et tempori; quia angeli non habent motus naturales a superiorum motu causatos, sed tantum intentionales et liberos, magis vel minus uniformes, quorum unus potest mensurari per alium, sicut pannus per ulnam, sed non necessario ei subijcitur, et ab eo immutatur. Sola aeternitas Dei, quae non est in praedicamento, continet et causat omnes alias mensuras, sed quia indivisibilis est, non quandat

illas divisibiliter, sed continet uniformiter sine successione; quod duratio angelica non potest respectu inferiorum.

Ad secundum. Respond. quod licet divisio et numeratio temporis actualiter fiat per intellectum, fundamentaliter tamen datur in re numerabilitas, seu prius et posterius motus. Et ita illa adjacentia temporis, quae dicitur quando, relinquatur ex ipso tempore numerabili, et divisibili fundamentaliter, licet actualis divisio solum ab intellectu fiat.

Species hujus praedicamenti statim numerabimus in ejus coordinatione.

Circa praedicamentum habitus. Definitio ejus est: « quod est corporum, et ea, quae circa corpus sunt, adjacentia. » Sicut enim ex loco adjacenti et ambiente redditur res locata, et ex subiectione ad tempus quandata; sic ex veste circumdante dicitur induta. Unde falsum est quod quidam dicunt: habitum esse modum aliquem, qui est in corpore humano, quo redditur aptum ut vestiatur, quod non convenit aliis corporibus. Caeterum hoc non reddit hominem vestitum, sed capacem ut vestiatur, simpliciter vero nudum. Constat autem quod praedicamentum habitus tollit nuditatem, siquidem reddit vestitum: ergo non consistit in illo modo, qui compatitur cum nuditate actuali. Quapropter habitus ex adjacentia vestis relinquatur, sicut ubi ex loco. Nec obstat quod vestis sit substantia in se. Quia cum ejus applicatio sit accidentalis, facit accidentalem denominationem et accidentale praedicamentum, sicut vas dicitur aureum vel ligneum denominative; nec tamen est pura denominatio extrinseca, sed aliquid relinquit ex tali adjacentia in homine, sicut ex loco relinquatur ubi.

Et ita dicitur a D. Thoma « habitus medium inter indumentum, et habentem indumentum », v Met., lect. xx, et i-n, quaest. xlix, art. i. Unde fit quod animalia, etsi tegantur pilis vel armentur unguibus, non denominantur ab illis vestita, quia sunt partes corporis. Si autem veste aliqua circumdantur, ut equus phalaratus vel armatus, denominantur ab hoc praedicamento, sicut homo a veste.

Proprietates horum praedicamentorum facile videri possunt in D. Thomae Opusc. xlviii, tractando de singulis. Fere omnes sunt non suscipere magis ac minus, et non habere contrarium, praeter actionem et passionem, quae utrumque habet. Habitus etiam dicitur suscipere magis ac minus non secundum intensionem aut remissionem, sed secundum plura vel pauciora indumenta, ut S. Thomas dicit, citato Opuscul., tractat. de habitu, cap. iii. Non tamen habet contrarium, quia non habet intensionem et remissionem.

COORDINATIO PRAEDICAMENTI QUANDO.

Qui existimant hoc praedicamentum esse durationem creatam, dividunt illam in tempus, aevum, modum aevi, et modum aeternitatis. Tempus dividitur in continuum et discretum secundum motum continuum, vel secundum operationes diversas. iEvum convenit rebus incorruptilibus. Modus aevi, rebus instantaneis. Modus aeternitatis, visioni beatae, quae immutabilis est ex natura sua. Qui vero existimant quando solum esse adjacentiam temporis, dividunt illud ex Aristotele, in cap. iv de Praedicamentis, juxta differentias temporum in praesens, praeteritum et futurum, et

unumquodque in varia? species mensium, annorum, dierum, cie. Sicul enim quielilwt uni ln* variat speciem numeri, iln qun-libet diTe- rentin temporis variat species quan- do, quod esi numerus successivus. Ou«' divisiones solum dantur iu re fundamentaliter.

CXKUUIIATH» PILKDK.VMKMI
HABITOS.

Habitus, qui est supremum neaus, dividitur a D.Thoma, Opusc. zi.viii, in armn.ot vestimenta. Arma, in of- fensi va et defensi va, quorum unum- quodque varias habet species. Ves- timenta, in vestimenta liominum et bestiarum. Sicut equi ornanturepi- phio, freno, armis etc. Vestimenta, in varios modos induendi secundum diversam adjacentiam, ut tunico, calceamentum, pileus etc. Qua? spe- cie* non sumuntur penes materiam vel artem qua fiunt vestes, sed *x diverso modo, quo vestiunt et amic- iant. Reducuntur etiam ad hoc prae- dicamentum ornamenta parietum, qu® proprie non surit vestes.

TEXTIT* POBTPlCnUUUKVnviUIU.

Summa capitis X, de oppositu.

In hoc capite tria facit Aristoteles. Primo explicat genera oppositio- num. Secundo confert illa inter se. Tertio explicat specialiter contraria. Circa primum ponit quatuor genera oppositionum : scilicet oppositio iv- lativa, contraria, privativa, et con- tradictoria. Relativa delinit, » qu® id quod sunt oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur. » Contraria non definit, sed explicat exemplo, ut albus et nigrum, divi- ditqun illu in immediata, - quorum alterum necessee si nesse subjectu »,

ut sanitas et ®gritudo; et mediata, ® quorum neutrum nec esso ostinesse subjecto ». ut album et nigrum. Privativa dicuntur habitu» et priva- tio. Contradictoris affirmatio, et ne- gatio. In secunda parte probat ista opposito distingui inter se. In tertia ponit proprietate* contrariorum : t Quod bono malum est contrarium, malo autem et bomini et malum. 2 Si dntur unum contrariorum, etiam et aliud. 3 Impossibile est utrum- que contrarium eidem inesse. 4 Contraria sunt circa idem subjec- tum. 5 Omnia contraria nnt sunt in eodem genere, aut in contrariis ge- neribus.

Summa capitis XI, de priori.

Recitat quinque modos priorita- tis. Primo c* esse prius tempore. Secundo. prius secundum subsisten- di consequentiam. sicut non valet : K4 animal, ergo est equus, sed e contra, et ita animal est prius equo. Tertio est prius ordine, sicut pre- miraa- sunt priores ordine quam conclusio. Quarto, prius auctoritate, ut Princeps plebeio. Quinto, prius natura, quod cum aliquo in conse- quentia reciprocatur, et Urae. i ejus est causa, sicut contingit in sole et luce, est enim sol prior natura a luce, lioei simul cum illa.

Summa capitis XII, de simul.

Ponit lies modos simulallis, esse simul tempore, i.e. qunrum generatio est in eodem tempore. Secundo, si- mul atl convertentiam, seu simul natura ut correlativa, qua- conver- tuntur quidem, sed unum non est causa ulterius. Tertio, simul ordine, sou divisione generis, ut dua» spe- cies sub eodem genere sunt simul.

Caput XIII, de motu.

Enumerat sex species motus. Duae primae sunt mutationes substantiales. scilicet generatio et corruptio. Duae sequentes sunt motus quantitatis, scilicet augmentatio et diminutio. Quinta est secundum qualitatem, scilicet alteratio. Sexta, secundum locum, scilicet motus localis.

Caput XIV, de habere.

Enumerat octo modos habendi magis consuetos : 1 Habere qualitates, ut virtutes vel vitia. 2 Habere quantitatem, ut tricubitam vel bicubitam. 3 Habere circumdantia nos, ut vestes. 4 Habere aliquid in membro, ut annulum in digito. 5 Habere membrum ipsum, ut manum, aut pedem. 6 Habere aliquid in vase, ut vinum, vel triticum. 7 Habere possidendo, ut agrum, domum. 8 Cohabitando, ut habere uxorem.

QILESTIO XX.

DS POSTPRiJMCAMENTIS

ARTICULUS I.

Explicantur oppositiones.

Omissa oppositione contradictoria, de qua plura egimus in q. vu Summularum, et relativa, de qua satis dictum est supra qu. xm, circa reliquas breves aliquas quffistiunculas resolvemus.

Primo ergo inquires an sit adaequata et sufficiens ista divisio oppositionis in illa quatuor membra posita in capite de Oppositis. Respond. affirmative. Et sufficientiam ejus

colligit S. Thomas, v Met., lect. xn, Quia quod opponitur alteri, vel opponitur ratione dependentiaB. aut remotionis, quia scilicet tollit illud. Si ratione dependentiae (id est quia non potest esse sine illo, non quia causatur ab illo), sic sunt opposita relative. Si ratione remotionis, vel unum removet alterum totaliter tollendo, et est oppositio contradictoria, quae est summa. Si aliquid relinquendo, vel relinquit subjectum in quo conveniunt, sed non entitatem et genus in quo non conveniunt, et sic est privatio et habitus, quia eidem subjecto possunt convenire, sed inter se unum est carentia, alterum positio; vel conveniunt in eodem genere et eidem subjecto, et sic sunt contraria. Alii sic colligunt : Oppositio, vel est inter ens et ens, vel inter ens et non ens. Secundo modo dupliciter, vel inter ens et non ens absolute, et sic est contradictio, vel in subjecto determinato et capaci utriusque, et sic est privatio. Primo modo etiam dupliciter, vel inter ens et ens quod se mutuo expellunt, et sio sunt contraria, vel quod se mutuo respiciunt, et sic est relativa oppositio.

Secundo inquires : An haec divisio sit univoca, vel analogica. Resp. : S. Thomam, Opuscul. xxxvn, facere eam analogam, quia contradictoria est oppositio simpliciter cum simpliciter tollat quod alterum ponit. Reliquae vero oppositiones in tantum habent de oppositione in quantum participant aliquid de contradictione, scilicet de negatione alterius, licet non ita simpliciter sicut contradictoria ; si enim non negarent et tollerent aliquid non opponerentur. Unde relativa minimam oppositionem dicunt, quia ad invicem non se tollunt, sed se respiciunt, licet diversitatem exigant extremorum. Alii probant quia oppositio convenit rebus diversorum

praedicamentorum, et quaedam opposita sunt realia, quaedam rationis. Sed hoc materialiter se habet ad oppositionem. Et saepe contingit ea quae in ratione entis materialiter non sunt univoca, esse formaliter univoca in ratione oppositi vel scibilis, vel intelligibilis, aut alterius proprietatis secutae ad ens. Quare prima probatio solidior est, et vera.

Tertio inquires quomodo sit intelligendum in istis oppositis quaedam habere medium, quaedam carere medio. Respond. ex D. Thoma, citato Opusc. xxxvn, quod carere medio est nullo modo convenire, et quanto magis aliqua carent medio, tanto minus conveniunt. « Medium, inquit D. Thomas, ostendit distantiam convenientiae, et ideo minuit rationem oppositionis. Cum igitur in omnibus aliis oppositionibus sit invenire medium, ideo omnes diminuunt de ratione oppositionis contradictoriae. » Unde sequitur quod quando dicimus non dari medium, est quia hoc ita perfecte tollit illud quod nihil relinquit de illo, nec formaliter nec virtualiter. Et ideo posito uno extremo necesse est tolli aliud, et e contra; et sic dicuntur aliqua esse immediate opposita. Et similiter contraria immediata sunt quorum alterum necesse est esse in subjecto, licet in ratione oppositi medium habeat contrarietas, in quantum convenientiam aliquam habent in eodem genere, et etiam esse possunt in eodem subjecto.

Quarto inquires in quo consistat discrimen inter oppositionem privativam, et contradictoriam, cum in utriusque alterum extremum sit negatio, quod totaliter tollit oppositum. Respond. quod privatio dicit ex parte unius extremi negationem, sed aliter modificatam quam in contradictoria, et ideo aliam oppositionem constituit. Modificatio autem est ex parte subjecti quod con-

notat, scilicet quod sit in subjecto apto ad formam, qua privat. Unde licet formam totaliter tollat non minus quam contradictio, tamen quia non tollit aptitudinem ad istam formam, sed relinquit capacitatem ad illam, ideo licet tollat formaliter totam formam, virtualiter tamen aliquid illius relinquit. Sicut etiam privatio in fieri, id est, quod tollit formam dispernentem, et quod se habet quasi ut fieri ad ulteriorem formam, licet totaliter tollat dispositionem sibi oppositam, nunquam tamen pervenit ad tollendam formam in facto esse, scilicet ad quam tendit dispositio, sicut privatio sanitatis, licet tollat sanitatem, non tamen vitam, et peccatum, licet tollat virtutem, non tamen ordinem ad bonum.

Quinto inquires.: Quomodo intelligatur dictum Philosophi, quod non datur regressus a privatione ad habitum, cum hoc instetur in multis privationibus, sicut a tenebris ad lucem, a quiete ad motum, ab ignorantia ad scientiam datur regressus. Respond. D. Thomam in viii Metaphysic., lect. iv, et Opuscul. xxxvn, cap. i, distinguere inter privationes quod aliquando subjectum ceque immediate est capax utriusque, scilicet privationis et formae; aliquando vero est aliquis ordo necessario servandus in receptione formae et privationis, v. g. non potest mors esse in subjecto quod prius non vixerit, nec caecitas in aliquo quod prius non viderit, vel fuerit constitutum in tempore quo sibi debebatur visus, qua ratione catulus ante nonum diem non dicitur caecus, sed non videns, postea vero si caret visu, caecus dicitur. At vero ut in subjecto sit privatio lucis, vel motus, vel scientiae, non requiritur quod prius fuerint istae formae in subjecto, sed potest indifferenter incipere a forma, vel privatione. In

his ergo secundis datur regressus a privatione ad habitum, et e contra ; in primis vero non, quia privatio habetur ordine quodam post formam. Unde ablata forma non remanet potentia ad illam, quia non remanet ordo, eo quod ordo est ut post formam habeatur privatio, non post privationem forma. Vel secundo, ut dicit D. Thomas, *quest. ii, de Malo, artic. xii, ad 3*, quaedam privationes tollunt habilitatem, seu potentiam (id est formam ordinantem, seu habilitantem per se primo ad aliud), sicut caecitas visum, surditas auditum. Quaedam privatio solum tollit actum (id est formam, quae praecise dat actum, seu habitum convenientem, non potentiam primam, et per se ad actum), sicut est privatio gratiae, privatio lucis, privatio motus, et similes. Et primi generis privationes non admittunt regressum ad habitum. Secundi vero generis possunt admittere.

ARTICULUS II.

Quid notandum circa reliqua postpredicamenta.

Relictis aliis quae difficultate vacant, circa modos prioritatis et simultatis haec tria adverto. Primum, praecipuos modos prioritatis reduci ad duos, scilicet ad prioritatem temporis, et naturae. Et prioritas durationis dicitur prioritas in quo, prioritas naturae dicitur a quo, quia illa prima dicitur antecedentia in essendo, haec in causando. Et licet Philosophus dixerit quod prius natura dicitur quod convertitur cum alio, est tamen causa illius, et sic videri posset hanc prioritatem solum inveniri in causis adaequatis ad effectum, causae enim quae non sunt adaequulae vel propriae, non convertuntur, sicut calor non convertitur cum motu, licet causetur ab illo quia non ab illo solum

causatur : extenditur tamen haec prioritas ad omnem causalitatem, seu ad omne genus dependentiae et antecedentiae, sive causa convertatur secundum adaequationem cum effectum, sive non, ad minus enim potest converti cum effectum in simultate durationis, et productionis. Et sensus Philosophi videtur esse quod ista prioritas est prioritas causalitatis, etiamsi alias convertantur, vel habeant simultatem causa et effectus, sive in duratione sive in adaequatione. Quod si prioritas naturae est antecedentia causae, cum causae ad invicem sint causae in diverso genere causandi, ad invicem sunt priores et posteriores in hac prioritatem naturae; nec tamen sequitur quod sit aliquid prius seipso, vel causet seipsum, quia est haec concausatio in diverso genere, quae non potest redire ad seipsum, ut *ii Phys.* latius expendetur.

Secundum est dari aliam prioritatem, quae vocatur rationis, sed haec non est aliud quam distinctio rationis, qua unum sine alio concipitur, seu prius alio, et alii vocant signa rationis, id est conceptus et significationes rationis, quae maxime in distinctione divinorum per rationem sunt in usu. Denique solet poni prioritas originis in processione personarum divinarum, in qua sine antecedentia durationis vel causalitatis datur processio. Sed quia in divinis, ut fides docet, nihil est prius aut posterius, convenientius vocatur ordo originis, quam prioritas. Et ita absolute dixit S. Thom., *i p., q. xlii, art. m* : « Quod in divinis oportet esse ordinem originis, absque prioritatem. »

Tertium est quod simultas non opponitur praecise prioritati, nam priori formaliter opponitur posterius; simultas vero directe opponitur successioni inter prius et posterius. Ideo modi simul sunt tres tantum,

ut diximus in textu; et tamen primus modus simul, qui est tempore, opponitur primo modo prioritatis; secundus opponitur secundo et quinto, qui sunt prioritates naturae; tertius, scilicet simultas ordinis.

opponitur tertio modo prioritatis. Sed quarto modo prioritatis, scilicet dignitati, non opponitur simultas, quia ibi non est successio, et tamen par dignitas potest in hoc modo dici simultas in dignitate.

SUPER LIBROS

Libri Perihermenias sic vocantur quasi dicas de Interpretatione. In his agit Aristoteles de oratione et propositione principaliter. Ad quod necesse fuit prius agere de earum partibus, quae sunt nomen et verbum. Deinde de earum proprietatibus, quales sunt oppositio, aequipollentia, contingentia, possibilitas et alia similia. De his egimus in libris Summularum; haec enim omnia ordinantur, et pertinent ad prioristicam resolutionem. Sed tamen, quia haec omnia tractantur in his libris per modum interpretationis et significationis, commune siquidem Logicae instrumentum est signum, quo omnia ejus instrumenta constant, idcirco visum est in praesenti pro doctrina horum librorum ea tradere, quae ad explicandam naturam et divisiones signorum in Summulis insinuata, huc vero reservata sunt. Nec enim tyronum captui quaestiones istae de signis proportionatae sunt. Nunc autem in hoc loco genuine introducuntur, post notitiam habitam de ente rationis et praedicamento relationis, a quibus principaliter dependet inquisitio ista de natura et quidditate signorum. Ut autem clarius et uberius tractaretur, visum est seorsum de hoc edere tractatum, nec solum ad praedicamentum relationis illud reducere, tum ne illius praedicamenti disputatio extraneo hoc trac-

tatu prolixior redderetur et taediosior, tum ne istius consideratio confusior esset et brevior.

Igitur circa ipsam rationem signorum duo principalia occurrunt disputanda. Primum, de natura et definitione signi in communi. Secundum, de divisione ejus et de quolibet in particulari. Et primum expediemus in hac quaestione, secundum in sequenti.

QUESTIO XXI.

DE SIGNO SECUNDUM SE.

ARTICULUS I.

Utrum signum sit in genere relationis.

Supponenda est definitio signi, quae lib. i Summularum c. iv, tradita est, scilicet quod signum est « id quod repraesentat aliud a se potentisB cognoscenti. » Quam definitionem ita communiter tradidimus, ut complecteremur omnia signorum genera, et formale, et instrumentale; nam vulgaris definitio, quae circumferri solet apud Theologos in initio quarti Sententiarum ex August.: « Signum est, quod praeter species quas ingerit sensui, aliquid facit in cognitionem venire », instrumentali signo solum convenit.

In nostra ergo definitione ad rationem signi in communi duo concurrunt. Primum est ratio manifestativi, seu repraesentativi. Secundum, ordo ad alterum, scilicet, ad rem quae repraesentatur, quae debet esse diversa a signo, nihil enim est signum sui, nec significat se, et ad potentiam cui manifestat et repraesentat rem a se distinctam. Et quidem manifestativum ut sic constat non dicere relationem, tum quia potest salvari in ordine ad se et sine respectu ad alterum, ut quando lux manifestat seipsam, quando objectum repraesentat se ut videatur, etc.; tum quia potest aliquid manifestare alterum sine dependentia ab ipso, sed potius per dependentiam alterius a se, sicut principia manifestant conclusiones, lux colores, Deus visus creaturas, ut poriores Theologi docent, i p., qu. xii et xiv. In quibus illustratio et manifestatio alterius sine relatione dependentiae a re manifestata fit. At vero manifestativum signi invenitur, et cum ordine ad alterum, quia nihil seipsum significat, licet se repraesentare possit, et cum dependentia, quia signum semper est minus significato, et ab ipso ut a mensura dependens.

Quaerimus ergo an formalis ista ratio signi consistat in relatione secundum esse primo et per se, an in relatione secundum dici, seu in aliquo absoluto quod fundet talem relationem. Quid sit autem relatio secundum dici et secundum esse, relatio transcendentalis et praedicamentalis, dictum est in q. xvii, de Relat. Et loquimur hic de relatione secundum esse, non de relatione praedicamentali, quia loquimur de signo in communi, prout includit tam signum naturale, quam ad placitum, in quo involvitur etiam signum quod est aliquid rationis scilicet signum ad placitum. Et ideo prae-

dicamentale ens esse non potest, nec relatio praedicamentalis, licet possit esse relatio secundum esse, juxta doctrinam D. Thomae, i p., qu. xxviii, art. i, explicatam eadem q. xvii, quod solum in his, quae sunt ad aliquid, invenitur aliqua relatio realis, et aliqua rationis, quae relatio, manifestum est quod non sit praedicamentalis, sed vocatur relatio secundum esse, quia pure relatio est, et non aliquid absolutum.

Igitur aliqui auctores existimant rationem signi in communi non consistere in respectu secundum esse ad rem significatam et ad potentiam, sed in respectu secundum dici, seu in aliquo absoluto fundante illam relationem. Et assignant pro ratione signi hoc, quod est esse ductivum cognitionis ad aliud. Hoc enim esse fundamentum signi videtur deduci ex D. Thoma, in rv, dist. iv, q. i, art. i, dicente: « Quod ratio signi in caractere fundatur in aliquo, quia signum praeter species, quas ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. » Non ergo signum formaliter in relatione consistit, sed in fundamento relationis. Et hoc ductivum ad alterum cognoscendum nihil aliud est quam ipsa ratio repraesentativi, seu manifestativi, non quidem in tota sua latitudine, ut etiam comprehendit repraesentare se, sed prout restringitur ad manifestativum alterius, quod quidem respicit potentiam sicut objectum, quod constat non in relatione praedicamentali ad potentiam consistere.

Sit ergo unica conclusio: Ratio signi formaliter loquendo non consistit in relatione secundum dici, sed secundum esse. — Dixi formaliter loquendo, quia materialiter et praesuppositive dicit rationem manifestativi seu repraesentativi alterius, quod sine dubio non importat solam relationem secundum esse, ut

statim ostendemus. Formaliter autem ratio signi non dicit solam rationem representativi alterius, cum constet multa repraesentare aliud seu manifestare, et non per modum signi, sicut Deus repraesentat creaturas, et omnis causa effectus, et principia manifestant conclusiones, et lux colores; nec tamen habent rationem signi. Igitur repraesentare aliud requiritur quidem ad signum, sed non in hoc solo consistit: addit autem supra repraesentare, et formaliter dicit repraesentare aliud deficienter, vel dependenter ab ipsa re significata, et quasi vice illius, et substituendo. Et ita respicit significatum non ut pure manifestatum et illuminatum a se, sed ut principale cognoscibile, et mensuram sui, cujus loco subrogatur, et cujus vices gerit deducendo ad potentiam.

Addimus in conclusione consistere in relatione secundum esse, abstrahendo nunc an sit relatio, realis vel rationis de hoc enim art. seq. agemus, et ita utimur vocabulo communi utrique relationi, et non solum agimus de relatione reali vel rationis determinate.

Sic explicata conclusio deducitur primo ex doctrina D. Thomae. Nam D. Thomas expresse ponit quod signum est in genere relationis fundatae in aliquo alio; sed relatio fundata in aliquo alio est relatio secundum esse, et de praedicamento ad aliquid si realis sit; ergo signum consistit in relatione secundum esse. Consequentia est legitima. Et minor sumitur ex doctrina D. Thomae, in iv ad Annibaldum, dist. iv, art. ii, dicente: « Quod natura relationis est, ut semper fundetur in aliquo alio genere entis. » Ergo relatio fundata in aliquo alio condistinguitur ab aliis generibus entis, in quibus potest fundari, et consequenter distinguitur a relatione transcendentali quod secundum dici, quia istae re-

lationes non distinguuntur ab aliis generibus entis, ut cap. de relatione ostensum est. Nec enim sunt puri respectus, sed entitates absolutae circa aliud ordinatae vel dependentes, ut latius probavimus in quaest. xvii, de relatione. Ergo relatio fundata in aliquo genere entis semper est relatio secundum esse, et si sit realis erit praedicamentalis.

Major vero probatur aperte ex ipso D. Thoma, tum in loco nuper citato, tum in iv, dist. iv, quaest. i, art. i; et in part., quaest. Lxm, art. m, ubi, cum posuisset argumentum quod signum est in genere relationis, ergo character est in genere relationis, cum sit signum, respondet: « Quod signum importat relationem fundatam in aliquo, et cum non possit relatio signi characteris fundari immediate in essentia animae, debet fundari in aliqua qualitate superaddita, et in hac qualitate consistit character antecederet ad relationem signi. » Sentit ergo D. Thomas quod relatio signi est relatio fundata in aliquo alio. Et si solum esset relatio secundum dici seu transcendentalis, non negaret D. Thomas characterem in tali relatione consistere, quia qualitas bene potest esse relatio secundum dici, ut scientia se habet ad objectum, et omnis actus seu habitus ad id a quo specificatur. Cum ergo ponit characterem in qualitate et rejicit a relatione, utique a relatione praedicamentali et secundum esse rejicit, id est a praedicamento relationis, nam a relatione secundum dici non sufficienter rejiciebat ponens illum in praedicamento qualitatis, cum in hoc etiam inveniatur relatio secundum dici. Sed in illa relatione ponit D. Thomas rationem signi, a qua rejicit characterem; ergo manifestum est quod in relatione secundum esse seu praedicamentali constituit rationem signi.

Et sumitur fundamentum hujus conclusionis ex ipsa natura et quidditate signi. Quia ratio signi non consistit tantum in hoc quod est repraesentare seum manifestare aliud a se, sed in tali modo manifestandi. quod est repraesentare aliud tanquam in inferiori modo ad illud, ut minus principale ad magis principale, ut mensuratum ad suam mensuram, ut substitutum, et vices gerens ad id pro quo substituitur, et cujus gerit vices. Sed relatio mensurati ad mensuram, et substituentis ad suum principale, est relatio praedicamentalis, ergo relatio signi ad signatum praedicamentalis est. Minor constat, cum relatio mensurati ad mensuram sit relatio tertii generis in praedicamento relationis, ut supra, q. xvii, probatum est. Major autem est manifesta, quia relatio signi in quantum signum directe respicit signatum tanquam principale cognoscendum ad quod ducit potentiam. Ad hoc enim deservit signum ut sit medium et substituens loco signati, quod intendit manifestare potentia*, eo quod res per seipsam non innotescit, sed per tale medium; unde si res seipsa manifestatur, cessat ratio et officium signi. Est ergo signum respiciens signatum ut subrogatum vice ipsius et aliquid deserviens, et ministrans ipsi, et mensuratum per ipsum: tanto enim melius signum significat, quanto propinquius se habet ad signatum in se. Neque hoc sufficienter explicatur relatione transcendentali quatenus signum connexionem aliquam dicit cum signato, et ratione ipsius manifestat illud, hoc enim requiritur, sed non sufficit. Sicut enim filius, licet sit effectus patris, et sub ratione effectus transcendentaliter ipsum respiciat, tamen in ratione filii, ut dicit simile alteri in ratione processioneis, non dicit relationem transcendentalem, sed praedicamentalem et secundum esse;

ita signum, licet in ratione manifestativi et repraesentativi respiciat signatum transcendentaliter, tamen ut dicit rationem mensurati et substituti respectu signati, et quasi ministrans ipsi ut principali, respicit ipsum relatione secundum esse.

Et hinc discernitur differentia inter rationem manifestativi et significativi, quod manifestativum principaliter respicit potentiam ut terminum ad quem tendit, vel quod movet, et similiter repraesentare aliquid potentia* solum perficitur per hoc quod reddat aliquid praesens potentia; cognoscibiliter, quod secundum D. Th., qu. vii, de Verit., art. v, ad 2, non est aliud quam similitudinem alterius continere. Ista autem continentia similitudinis sine aliqua relatione dari potest quae sit relatio secundum esse. Tum quia talis continentia potest esse perfectio simpliciter, et sine ulla dependentia a re repraesentata, sicut Deus repraesentat creaturas in ideis. Tum quia conservatur ista continentia, et exercetur etiam non existente termino, et consequenter etiam sine relatione praedicamentali, ut constat in representatione rei futurae vel praeteritae. Tum denique quia repraesentatio ista pertinet ad rationem movendi potentiam, cui redditur praesens objectum per repraesentationem; unde ipsi objecto per se et directe convenit repraesentari; objectum autem non consistit in relatione secundum esse ad potentiam, imo per se loquendo non respicit potentiam, aut ab ea dependet, sed potentia ab ipso, ab eo enim specificationem sumit. Non ergo repraesentare et manifestare in relatione secundum esse consistunt.

At vero significare seu significativum esse directe sumitur per ordinem ad signatum, pro quo substituit et cujus vices gerit tanquam medium, quo signatum ducitur ad

potentiam; in hoc enim ministrat et deservit signum ipsi signato, quod defert illud, et praesentat potentiae tanquam deficiens repraesentabile; sicut etiam in ministro, et substituto alterius, duo consideramus, scilicet subjectionem ad alterum, cuius gerit vices ut ad principale, et effectum pro quo ministrat, et vices ejus gerit. Sic ergo signum, licet in repraesentando respiciat potentiam ut ei manifestet signatum, quia ad hunc effectum destinatur et assumitur, et in hac praecisa consideratione ad potentiam non petat consistere in relatione secundum esse, tamen in subordinatione ad signatum, quatenus respicit ipsum ut principale et ut mensuram sui, necessario debet in relatione ad ipsum consistere, sicut servus dicit relationem ad dominum, et minister, seu instrumentum ad suum principale.

Dices: Signum non respicit significabile ut purum terminum, sed ut objectum suae significationis, ergo non consistit in puro respectu, sed in ordine transcendentali, sicut potentia et scientia respiciunt objectum, et tamen objectum mensurat scientiam et potentiam. Sed contra est quia signum non respicit signatum ut objectum, seu materiam circa quam vehsetur praecise, sicut potentia et scientia sua objecta respiciunt, sed tanquam substitutum et vices signati gerens, et loco ejus subrogatum in repraesentando potentiae. Et quia directe signum importat hanc substitutionem et subrogationem ad alterum, ideo formaliter est quid relativum ad id pro quo substituit. Potentia autem et scientia non important hanc relationem ad objectum, sed important rationem principii et virtutis circa aliquid operantis, quod non est relationis formaliter loquendo; operari enim relationi non convenit, sicut esse subjectum relationis est.

Et ita scientia et potentia, actus et habitus respiciunt objectum ut mensuram sui fundamentaliter, non relative formaliter, sicut signum quod formaliter est quid subordinatum, et inferius signato, seu vices ejus gerens. Et pro hoc servit doctrina S. Thomae i p., q. xm, art. vu, ad l, ubi inquit: « Quod relativa quaedam sunt imposita ad significandum ipsam habitudinem relativam, ut dominus, servus, pater, et filius. et hujusmodi, et haec dicuntur relativa secundum esse; quaedam vero sunt imposita ad significandum res, quas consequuntur quaedam habitudines, sicut movens et motum, caput et capitulum, quae dicuntur relativa secundum dici. » Quare scientia et potentia significant rem ipsam, et principium ad quod sequitur habitudo ad talia objecta; signum autem directe significat respectum ad signatum cui subordinatur, ut vicarium suo principali.

Et hinc disces fundamentum addiscernendum inter potentiam seu lumen: quod est virtus potentiae, et speciem: quod utraque quidem versantur circa objectum, sed species ut vices gerens objecti, et ipsum continens, quasi ejus substitutum; virtus autem potentiae, ut tendens ad objectum apprehendendum. Unde inter potentiam et objectum sufficit proportio acquirentis aliquid et tendentis ad terminum, qui acquiritur, quae est proportio principii motus ad terminum. At vero species debet habere proportionem ad objectum tanquam substituentis et vices ejus gerentis; et ita si perfecte et adaequate vices ejus gerat, requiritur omnimoda proportio in esse repraesentabili, ratione cuius nec corporea repraesentatio deservit spirituali objecto, nec creata repraesentatio objecto increato: quod si ponitur increata repraesentatio, etiam et entitas increata.

Solvuntur argumenta.

PraBeipuum fundamentum sententiae oppositae est quia signum rem non existentem formaliter significat, ut vestigium bovis bovem non existentem, imago imperatoris mortuum imperatorem; ergo formaliter est signum, ab actu enim ad potentiam bene valet: significat, ergo est signum. Et tamen formaliter non est relatio, quia ad terminum non existentem non datur relatio praedicamentalis; ergo signum formaliter in relatione non consistit.

Confirmatur. Quia formalis ratio signi salvatur per hoc quod sit vere et formaliter ductivum potentia) ad suum signatum; sed ducere potentiam ad signatum non fit media relatione, sed media proportionem et connexionem, quae est inter signum et signatum, quae est fundamentum relationis; ergo signum formaliter non consistit in relatione, sed in fundamento relationis. Major constat ex definitione signi: « Quod repraesentat aliquid potenti® cognoscenti », ergo est ductivum potenti® ad signatum. Minor probatur quia ut signum mihi repraesentet non est necesse quod cognoscam relationem ejus, sicut rusticus ex vestigio cognoscit animal non cogitando de relatione; et bruta utuntur signis, ut infra dicetur, nec relationem cognoscunt sed solum signatum, prout cognoscitur in signo. Ergo si relatio non cognoscitur, relatio non ducit, et sic non pertinet ad formalem rationem signi.

Respondetur in primis illud argumentum carere vi in opinione eorum qui existimant relationem signi semper esse rationis, etiam in signis naturalibus, quia existimant fundari in eorum apprehensibilitate. Sed

dato quod relatio signi naturalis realis sit respond. quod mortuo imperatore non manet signum formaliter, sed virtualiter et fundamentaliter; signum autem ratione sui fundamenti movet potentiam, non ratione su® relationis, sicut pater non ratione relationis generat, sed ratione potenti® generativ®; et tamen formaliter consistit in relatione. Et ad probationem: Formaliter, id est actu significat, ergo formaliter est signum, negatur liquide consequ., quia sufficit virtualiter esse signum ut actu significet; et instatur manifeste in hac: Bactu causat et producit effectum, ergo actu in re est causa; nam, ipsa causa non existente in se, per virtutem a se relictam causat, et formaliter causat, quia effectus tunc formaliter producitur: sic existente signo et significatione virtuali, formaliter ducit potentiam ad signatum, et tamen formaliter non est signum, sed virtualiter et fundamentaliter. Cum enim maneat ratio movendi potentiam, quod fit per signum in quantum repraesentativum est, etiamsi non maneat relatio substitutionis ad signatum, potest exercere functiones substituentis sine relatione, sicut servus vel minister potest exercere operationes sui ministerii etiam mortuo domino ad quem dicit relationem, et in qua formaliter consistit ratio servi et ministerii.

Ad confirmationem resp. quod in ratione ductivi est duo considerare, scilicet vim seu rationem exercendi ipsam repraesentationem ducendi, et relationem subjectionis seu substitutionis ad id pro quo eam exercet, sicut in dominio, et consideratur potestas gubernandi seu coercendi subditos, et relatio ad illos, et in seivo potestas obediendi et relatio subjectionis. Quantum ad vim ducendi repraesentative, fatemur non esse relationem, sed fundamentum relatio-

nis, scilicet illa proportio et connexio cum signato; sed quantum ad formalitatem signi, quae non est quae libet proportio et repraesentatio, sed subserviens et substituta signato, consistit formaliter in relatione, sicut esse servum, vel esse dominum formaliter relationes sunt, et tamen jus coercendi et obediendi relationes non sunt.

Secundo arguitur: Signum formaliter consistit in hoc quod est posse ducere potentiam ad signatum, per hoc enim habet significationem quae est forma signi, et per hoc convenit illi definitio signi, scilicet repraesentativum alterius a se potentiae cognoscenti; sed hoc quod est posse ducere ad signatum etiam tanquam medium et instrumentum, habet per rationem transcendentalem; ergo in illa consistit signum formaliter. Minor probatur. Nam per id habet signum ducere potentiam ad signatum, ut medium per quod habet manifestare potentiae signatum; hoc autem habet non ratione relationis praedicamentalis, sed transcendentalis, quia cognita relatione transcendentali causae, vel effectus, vel imaginis, vel quacumque connexionem duorum, attingitur statim terminus; ergo non requiritur aliqua relatio praedicamentalis ut signum ducat ad signatum, vel possit ducere, cum transcendentalis id sufficienter exerceat. Nec valet dicere quod illa transcendentalis relatio est fundamentum relationis signi, quia quod solum est tale fundamentaliter non potest dare effectum formalem, sicut potentia generativa non potest formaliter constituere patrem, nec qualitas simile, licet sint fundamenta istarum relationum. Ergo si relatio transcendentalis solum fundat relationem signi, formaliter non praebet effectum formalem signi, aut ejus exercitium.

Et confirmatur, quia inconveniens est in signis ad placitum quod non maneant signa formaliter quando actu non respiciunt suum signatum, ut in libro clauso, quia tunc non cognoscitur signum illud, seu litterae ibi scriptae, et sic actu non habent relationem quae, cum sit rationis, ab actuali cognitione dependet; ergo non potest consistere signum formaliter in relatione secundum esse. Antecedens autem probatur. Quia signum in libro clauso retinet suam impositionem, ergo et suam significationem, quae potest reduci ad actum aperiendo librum; et ideo non consistit in pura relatione, quia haec non reducitur ad actum, sed semper respicit actu suum terminum si est vera relatio.

Respondetur illo argumento nihil magis probari quam praecedenti, et ideo dicimus quod formalis ratio signi consistit in hoc quod est posse ducere aliquem in cognitionem signati, non potentia quomodocumque, sed subjecta et substituente pro signato et illi inferiori in ratione signi. Et ideo consideratur in signo et vis movens potentiam, et ordo substituentis ad id pro quo movet. Et primum est relatio transcendentalis, secundum praedicamentalis. Et in secunda consistit signum, non in prima. Quia prima, scilicet manifestare alterum, etiam illis convenit quae signa non sunt, sicut diximus de luce manifestante colores, objecto se repraesentante, Deo repraesentante creaturas. Quod ergo viso effectum cognoscatur causa, vel visa imagine archetypus, non constituit formaliter rationem signi, nisi addamus peculiarem relationem repraesentativi substituentis, etc.: quod relationem secundum esse dicit. Et ad impugnationem respondetur quod fundamentum signi non constituit formaliter rationem signi, quantum ad id quod formaliter est

subjectionis et substitutionis, sed quantum ad id quod est virtutis morandi, sicut potentia generativa constituit virtutem generandi in patre, non formalem relationem patris, quae consistit in ratione principii assimilantis, et auctoritatem habentis in ordine ad filium.

Ad confirm. respondetur varie aliquos sentire in hac parte de signis ad placitum, eo quod in illis relatio signi (si datur) secundum omnium consensum realis non est, sed rationis. Et sunt qui putant relationem rationis non solum denominaro absolute, sed etiam existere existentia sui fundamenti, saltem imperfecte et inchoate, et sic denominare etiam antequam actu apprehendatur. Sed restant huic responsioni duo difficultia explicanda. Primum, quod etiam talis existentia non denominabit perfecte et simpliciter tale, sed solum inchoate et imperfecte; et sic signum in libro clauso, vel in voce prolato, sed non actu apprehensa relatione, non erit signum perfecte, sed inchoate et imperfecte, acquireret vero perfectam rationem signi quando actus apprehenderetur. Restat ergo eadem difficultas quae in hanc cogit solutionem, scilicet quomodo signum in libro clauso, vel in voce prolato, sed non apprehensum relative, possit perfecte significare et ducere in signatum; nec enim minus perfecte repraesentat ly homo suum significatum, si apprehendatur relatio ejus, quam si non apprehendatur, retinet enim eodem modo impositionem; aut saltem dignosceremus illam imperfectam significationem ex defectu apprehensionis relationis provenientem, aut posita relatione crescentem, quod nullus experitur. Si autem aequae perfecte ducit ante illam relationem, aequae perfecte significat, et aequae perfecte est signum, ergo non solum imperfecte,

et inchoate existet. Secunda difficultas est quia illa imperfecta existentia et inchoata, vel est solum fundamentalis et virtualis respectu signi, vel etiam actualis. Si fundamentalis tantum, hoc est dicere quod solum existit fundamentum signi, non formaliter ipsum signum. Si actualis, difficile valde est quod existentia realis, qualis est fundamenti ante actualem apprehensionem, reddat actualiter existens id quod est ens rationis, et solum habens esse objectivum. Sic enim non erit pure ens rationis, cum sit capax etiam realis existentiae, licet imperfectae et inchoatae.

Alii existimant formaliter esse signum etiam ante formalem existentiam relationis signi. Alii solum morali modo censeri signum, quia morali modo dicitur manere impositio. Sed an hoc sit actu esse signum, vel non, est difficultas. Nam actu moraliter est particula diminuens, perinde ac si dicatur actu fundamentaliter, vel actu virtualiter; moralitas enim illa impositionis durantis est fundamentum relationis.

Quare simpliciter dicendum est quod impositio, seu destinatio alicujus ut sit signum talis vel talis rei, solum est fundamentum relationis signi, quia dat illi connexionem cum tali re et subrogationem pro illa ad significandum non naturaliter, sed secundum placitum imponentis, sicut abstractio naturae est fundamentum universalitatis. Unde sicut signum naturale ratione sui fundamenti exercet significationem, etiam si non habeat relationem actu ad signatum, quia tale signatum non existit, ut imago imperatoris ipso mortuo; ita vox vel scriptura, etiam si actu non concipiatur relatio, significat et repraesentat ratione impositionis semel factae, quas non reddit formaliter signum, sed fundamentaliter proxi-

me, ut dicemus q. seq. ,art. v. Et non est ullum inconueniens in his relativis rationis, quod cessante cognitione actuali alicujus formae, cesset formalis existentia illius et formalis denominatio a tali existentia proveniens, et rursus posita cognitione consurgat, manente semper fundamentali denominatione qualis manet in universali, remota comparatione et relatione, positaque sola abstractione. Manet enim universale metaphysice, non logice sic signum ad placitum sine relatione cognita. Manet signum moraliter fundamentaliter et quasi metaphysice, id est in ordine ad effectum sensibilem repraesentandi, non formaliter et quasi logice, seu quoad intentionem relationis.

Tertio arguitur. Genus signi est ratio repraesentativi, et ratio objecti cognoscibilis non ultimi, ut signatum, sed medii. Sed ratio repraesentativi, et objecti non dicunt relationem relationis secundum esse, sed transcendentalis; imo et formalitas cognoscibilis ut sic non est ens formaliter sed preesuppositive, cum sit passio entis et consequenter nec determinatum ens quod est relatio; ergo neque signum. Consequentia patet. Quia si genus non est in ratione relativi, quomodo species ad relationem potest pertinere?

Minor a nobis admittitur. Major ex definitione signi constat, quod potentiae cognoscitivae repraesentativum est, ergo repraesentativum et ratio objecti seu cognoscibilis signo essentialiter convenit. Non enim aliter ducere potest in cognitionem signati nisi objiciendo, et repraesentando se potentiae; repraesentativum autem non potest essentialiter dici de signo, ut species, vel differentia, cum etiam alii conveniat, ergo ut genus.

Confirmatur. Signum in communi non potest consistere in rela-

tionem, ergo absolute signum non est relatio. Antecedens probatur. Tum quia signum est commune ad signum formale, et instrumentale; formale autem non est relatio, sed qualitas, cum sit notitia vel conceptus, ut infra dicitur. Tum quia est commune ad signum ad placitum, et naturale; nulla autem relatio utrique communis est nisi relatio abstrahens a reali et rationis in sententia affirmante quod relatio signi naturalis est realis. Relatio autem signi est magis determinata et contracta, quam illa quae abstrahit a reali et rationis. Ergo signum in communi non dicit relationem secundum esse; deberet enim poni in aliquo membro determinate, vel reali, vel rationis.

Respondetur: Quod repraesentativum non est genus signi, sed fundamentum, sicut generativum non est genus paternitatis sed fundamentum; nec repraesentativum tantum, sic enim solum remote se habet ad signum fundandum, sed repraesentativum tale, id est substituens pro signato, eique subordinatum in repraesentando et ducendo ad potentiam. Et ponitur in definitione signi, sicut fundamentum essentialiter pertinet ad relationem, dependet enim essentialiter a fundamento; Et si relatio sit alicujus causae, vel effectus, vel exercitii, totum ipsum exercitium fit per fundamentum; relatio enim aliud exercitium non habet quam respicere, si sit relatio secundum esse; sicut pater ratione fundamenti generat, dominus ratione fundamenti imperat, minister in nomine fundamenti substituit et operatur, signum ratione fundamenti repraesentat. Et constat hoc, quia ratio objecti seu repraesentabilis in signo primum est respectu sui, se enim objicit potentiae et in quantum objectum directe respicit potentiam ut terminus ejus. Quod to-

tum non est genus signi, signum enim principalius respicit signatum cui subordinat rationem ipsam repraesentandi. Unde in relatione ad ipsum incipit consistere; repraesentativum autem, ut connectens se substitutive cum signato, fundat illam relationem, et illa connexio est substitutio fundamentaliter.

Ad confir.respondetur.: Quod notitia et conceptus habent rationem qualitatis ut sunt actus, vel imago objecti super quod fundatur relatio signi formalis, in qua essentialiter signum consistit, quatenus sic substituantur pro objecto. Sicut character dicitur a D. Thora, locis supra citatis, signum fundamentaliter, cum in se qualitas sit, fundans tamen relationem signi; sic conceptus et notitia qualitates sunt informative, non objective significantes. Fundant autem relationem signi formalis, id est cuius repraesentatio, et exercitium significandi informando fit.

Et ad alteram partem argumenti respondetur quod signum in communi dicit relationem magis determinatam, quam relatio in communi, sive transcendentalis sit, sive relatio secundum esse. Nam illud argumentum in omni opinione currit quomodo signum in communi sit ens determinatum et inferius ad ens ut sic, et tamen dividatur in reale et rationis; siquidem si relatio transcendentalis est, in signo naturali realis erit. Non ergo specialem difficultatem affert contra nostram assertionem de relatione signi secundum esse. Quare dicendum est nullum esse inconveniens quod res inferiores induant conceptum analogum, et dividantur modo analogico, sicut superiora, licet magis restricto. Et prout subsunt conceptui analogo, non ponuntur sub determinato et univoco membro divisionis superioris, sed ad utrumque

analogice pertinent. Exemplum vulgare est in hoc nomine Sapientia, est enim conceptus magis determinatus quam ens, et tamen nec est determinate creata vel increata, sed potest dividi in utramque, quia potest sumi analogice. Si vero sumatur univoca sapientia, sic erit determinate creata, vel determinate increata. Eodem modo homo, si sumatur etiam ut abstrahit a vero et picto, vivo et mortuo aliquid inferius est ad ens, sed non in determinato membro, quia analogice sumitur, et consequenter, non ut determinate unum, nec determinate in uno membro. Sic signum ut commune ad naturale et ad placitum est analogum, veluti ad signum verum et pictum, reale et rationis, et prout sic non est in determinato membro entis vel relationis, sed quolibet suorum inferiorum est in determinato genere.

ARTICULUS II.

Utrum in signo naturali relatio sit realis, vel rationis.

Ut discernatur punctus difficultatis, oportet discernere plures relationes quae in signo concurrere possunt. Et de aliquibus non est dubium quod in signo naturali possint esse reales, non tamen illae sunt formalis et quidditativa relatio signi. Cum enim signum juxta suam definitionem dicatur « id quod repraesentat aliquid potentiae cognoscenti », oportet quod in signo, ut repraesentet aliud, si sit signum extra potentiam, habeat rationem objecti cognoscibilis secundum se prius, ut eo cognito, ad aliud potentia deveniat; si vero sit signum formale, et intra potentiam sit realis et intentionalis repraesentatio, quae in re aliqua qualitas est, cum relatione tamen similitudinis ad id cuius est

Wpraesentatio, et ordo ad potentiam. Similiter habet inveniri in signo aliqua convenientia seu proportio, et connexio cum tali significato, ut dicatur repraesentare hoc potius quam illud. Quae proportio seu convenientia varia est. Aliquando enim est effectus ad causam, vel causae ad effectum, sicut fumus significat ignem ut effectus, nubes vel ventus significat pluviam ut causa; aliquando est similitudinis vel imaginis, vel cujuscumque alterius proportionis; in signis autem ad placitum, est impositio et destinatio a Republica. Et unico verbo, cum signum se habeat ad signatum et ad potentiam, possunt praecedere ad constituendam rationem signi, vel respectus, seu rationes, quae habilitent ipsum ad potentiam vel ad signatum, in quibus non consistit formalis et quidditativa ratio signi, siquidem possunt separari et inveniri sine ratione signi, nam ratio objecti sine ratione signi invenitur; ratio etiam effectus vel causae, vel similitudinis, aut imaginis sine ratione signi possunt reperiri. Quærimus ergo an illa formalis et propriissima relatio signi, quae praeter istas omnes reperitur, aut ex illis consurgit, realis relatio sit in signis realibus, vel naturalibus.

Et quidem fatemur quod relatio objecti ad potentiam, quæB praecedit in signo instrumentali sive per modum moventis sive terminantis, realis relatio non est; quia objectum non respicit potentiam relatione reali secundum esse, sed potius potentia respicit objectum, et ab eo dependet et specificatur. Et dato quod relatio objecti ad potentiam realis esset, et mutuo respiceret objectum
* potentiam sicut potentia objectum (quod constat esse falsum, cum objectum sit mensura, et potentia mensuratum), tamen non est species ejus relatio et ratio signi, quia ra-

tio objecti formaliter et directe respicit, vel respicitur a potentia, ita quod immediatus respectus est inter ipsa; ratio autem signi directe respicit signatum, et in obliquo potentiam, quia respicit signatum ut manifestandum potentiae. Unde distinctio et varietas signorum non sumitur ex ordine ad potentiam, vel ex diverso modo immutandi illam v sicut objectum, sed ex diversitate rei significatae. Licet enim eodem modo immutet potentiam vestigium bovis, et fumus, tamen differunt in ratione signi propter diversum respectum ad signatum, non ad potentiam. Diversa ergo linea, et ordo, respiciendi est in objecto quatenus objectum, et in signo quatenus signum, licet ut signum sit objectum supponi debeat.

Similiter relationes illae, quibus signum proportionari potest ad signatum, diversae sunt formaliter a relatione ipsa signi, v. g., relatio effectus vel causae, similitudinis vel imaginis etc.; licet aliqui recentiores confundant relationem signi cum istis relationibus, sed immerito. Tum quia diversum exercitium est in signo significare quam causare, vel causari, aut similem esse; in significando enim exercetur substitutio principalis signati, ut manifestetur potentiae; in ratione vero causae aut effectus, nihil de ordine ad potentiam includitur; quare distincta fundamenta sunt, et sic distinctas relationes postulant. Et praeterea separari possunt relationes istae a relatione signi, sicut filius est similis patri et effectus ejus et imago, non tamen signum; addit ergo relatio signi super illas relationes, quas supponit aut praerequirit, ut habilitetur et proportionetur huic signato potius quam illi.

Respondeo ergo, et dico : Relatio signi naturalis ad suum signatum,

iqua constituitur in esse signi, realis est, et non rationis, quantum est ex se, et ex vi sui fundamenti et superponendo existentiam termini caeterasque conditiones relationis realis. — Haec videtur conformior menti S. Thomae. Primo, quia docet relationem signi characteris fundari in qualitate superaddita animee, quae reale fundamentum est, ut patet iii p., q. lxiii, art. n, ad 3, et in iv, dist. iv, q. i, art. i. Et loquimur de fundamento proximo, quia impugnatur eos qui dicebant fundari hanc relationem immediate super animam, et docet debere mediare aliud super quod fundetur relatio characteristici signi, scilicet qualitatem characteris; loquitur ergo de fundamento proximo. Et i p., q. xvi, art. vi, dicit: « Quod licet in urina, et medicina non sit sanitas, est tamen aliquid in utroque, per quod hoc quidem facit, illud vero significat sanitatem. » Ergo in aliquo reali fundatur relatio signi naturalis, qualis est urinae ad sanitatem, nempe in aliquo quod habet in se ut significet, sicut medicina habet ut efficiat.

Et fundamentum conclusionis deducitur ex ipsa natura et quidditate signi, quae in eo consistit quod sit aliquid magis notum, quo repraesentetur et manifestetur ignotius, ut bene notat S. Thom., q. ix, de Verit., art. iii, ad 4, et in iv, distinct. i, q. i, art. i. Ad hoc autem quod aliquid sit notius altero illudque reddat cognoscibile et repraesentabile, requiritur quod cognoscibilitas istius sit habilior altera ad movendum potentiam, et determinata seu affecta ad tale signatum, ut ad illud potius moveatur quam ad aliud, sive ista motio et repraesentatio fiat formaliter, sive objective. Sed quod aliquid in seipso sit cognoscibile, non potest esse aliquid rationis; quod vero relate ad alterum

sit cognoscibilis et redderetur ipsum repraesentatum, aliquid etiam reale est in signis naturalibus: ergo relatio signi naturalis realis est. Minor habet duas partes, scilicet, quod res in seipsa sit cognoscibilis realiter, et quod etiam relate ad alterum reddat realiter aliud repraesentatum et cognoscibile. Et quoad primam partem probatur, quia ante omnem operationem intellectus res est cognoscibilis. Si enim per operationem intellectus cognoscibilis redderetur, esset cognoscibilis per esse cognitum, et sic non esset cognoscibilis ante cognitionem, quod repugnat, quia cognitio sumitur in nobis a cognoscibili, si autem per rationem seu cognitionem redditur cognoscibile, prior est cognitio quam cognoscibilitas, et consequenter ab illa ut ab objecto non sumitur.

Neque obstat quod cognoscibile seu objectum non reali relatione respicit potentiam, sed relatione rationis, quia potius ex hoc realitas ipsa cognoscibilitatis probatur. Ideo enim respicit potentiam relatione rationis, quia potentia pendet ab objecto, non objectum a potentia; et se habet objectum ut mensura, potentia autem ut mensuratum, quod pertinet ad relationes tertii ordinis, in quibus mensuratum est dependens ideoque realiter respicit, mensura vero non pendet a mensurato, et sic solum per rationem respicit illud. Sed tamen hoc ipsum arguit maiorem realitatem in ipsa ratione mensurae, quanto minor realitas est in relatione, sicut Deum esse dominum relative est aliquid rationis, sed potestative est aliquid reale; et similiter actus liber realiter est liber in Deo, et multo maiori realitate, quia solum per rationem refertur ad objectum liberum, realiter autem ab eo non pendet. Sic ergo cognoscibile in objectis realibus absolute et in se aliquid reale est, sed rela-

tive ad potentiam aliquid rationis.

Secunda vero pars illius minoris ostenditur, quia licet cognoscibile per ordinem ad potentiam sit aliquid rationis, tamen in se realiter cognoscibile est; ergo ut non solum sit cognoscibile in se, et respectu sui, sed etiam respectu alterius, cuius vices gerit, et pro quo substituit in cognoscibilitate et repraesentatione, realis relatio intercedet. Patet consequentia, quia fundatur in cognoscibilitate reali, et connexione reali ipsius cum hoc significato, ut illud repraesentet; ergo reali relatione erit substitutum illius, et respiciet illud ut signatum, licet potentiam talis cognoscibilitas non respiciat realiter. Nam quod fumus repraesentet potius ignem quam aquam, et vestigium bovis potius bovem quam hominem, et conceptus equi potius equum quam lapidem, in aliqua reali proportionem et intrinseca istorum signorum cum illis signatis fundatur; ex reali autem proportionem et connexione cum aliquo, realis relatio innascitur. Unde contingit hic maxime hallucinari aliquos, quod sine discussione, cum videant cognoscibilitatem seu apprehensibilitatem signi fundare relationem signi, et haec apprehensibilitas est relatio rationis ad potentiam, simpliciter ipsam relationem signi relationem esse rationis putant. Gaeterum in hoc valde falluntur quia relatio cognoscibilitatis ad potentiam praecedit, et praesupponitur ad rationem signi, pertinetque ad communem rationem objecti seu cognoscibilis. Sed quod ista cognoscibilitas sic connectatur et coordinetur alteri cognoscibili, ut substituat pro eo, et subordinetur, ac serviat ei in deferendo ipsum ad potentiam, cur erit relatio rationis, cum non sit relatio ad potentiam, sed proportio et connexio istius cognoscibilis cum illo, ratione cuius

huic significando potius proportionatur quam illi, et ista connexio et proportio ante omnem operationem intellectus detur? Unde D. Thomas, in de Veritate, art. i, ad 2 inquit: « Quod ad speciem quae est medium requiruntur duo, scilicet repraesentatio rei cognitae, quae competit ei secundum propinquitatem ad cognoscibile, et esse spirituale, quod competit ei secundum esse, quod habet in cognoscente. » Ubi pondero illa verba: « repraesentatio quae competit ei secundum propinquitatem etc. » Ergo repraesentatio in signo naturali fundatur in propinquitate ipsius ad cognoscibile, pro quo substituit, et respectu cuius est medium; haec autem propinquitatis in his quae realiter proportionantur et coniunguntur, realis relatio erit, cum reale fundamentum habeat.

Ex dictis colliges insignis ad placitum rationem signi etiam per relationem ad signatum explicandam esse. Sed relatio ista rationis est, et non solum consistit in signo in extrinseca denominatione, quae redditur impositum seu destinatum a Republica ad significandum, ut aliqui recentiores putant, eo quod sine illa fictione intellectus per solam ipsam impositionem denominatur signum. Caeterum haec impositio requiritur quidem tanquam fundamentum relationis et rationis signi, quia per illam habilitatur et destinatur aliquid ut sit signum. Sicut per hoc quod proportionatur, et connectitur aliquod signum naturale cum tali signato, fundat relationem signi ad ipsum. Itaque ex denominatione illa extrinseca destinationis et impositionis consurgit duplex relatio rationis. Prima communis omni extrinsecae denominationi, quatenus concipitur per intellectum ad modum formae et relationis dominantis, ut esse visum ad videntem, esse amatum ad amantem. Alia est re-

latio particularis, qua una denominatio distinguitur ab alia. Destinatio enim et impositio Reipublice ad varia munera esse potest, quae non nisi relatione distinguuntur ad ea ad quae exercenda destinantur, sicut destinatur aliquis et instituitur ut sit iudex, praeses, doctor, et aliqua ut sint signa vel insignia horum munerum, et similiter voces destinantur ut humanae conversationi deserviant. Haec munera ex destinatione Reipublicae oriuntur, quae denominatio extrinseca est. Caeterum distinguuntur quia iudex ordinatur ad tales subditos iudicandum, praeses ad regendum, doctor ad docendum etc.: quae distinctiones per relationes explicantur, et non aliter; ergo relationibus ad sua munera et objecta distinguuntur. Idem ergo dicendum de signis ad placitum, licet in denominatione extrinseca impositionis fundentur. Et cessante relatione dicuntur manere ista fundamentaliter quatenus illa destinatio Reipublicae moraliter dicitur manere, aut virtualiter.

Solvuntur argumenta

Ex duplici capite possunt fieri argumenta ad probandum quod signum naturale sit relativum rationis, vel qua parte signum respicit potentiam, vel qua parte respicit signatum. Ex parte qua respicit potentiam argumentum est commune, sed difficile. Nam signum respicit potentiam relatione rationis, sed haec relatio est illi intrinseca et essentialis, imo magis principalis; ergo signum naturale non consistit praecise in relatione reali. Major est certa, quia inter signum et potentiam reperitur ordo ejusdem lineae et rationis quae est inter objectum et potentiam: signum enim quoddam objectum est seu substitutum objecti, et ita movet objective, non effective potentiam,

atque adeo in eodem ordine cum objecto respicit potentiam; constat autem objectum respicere potentiam relatione rationis, quia non est relatio mutua inter potentiam et objectum; ergo ex parte alterius extremi non est relatio realis; non ex parte potentiae, quia haec realiter respicit objectum, ergo erit rationis ex parte objecti. Specialiter autem signum instrumentale non potest manifestare aliquid potentiae nisi prout cognitum; esse autem cognitum est aliquid rationis. Ergo signum instrumentale mediante aliquo rationis, id est mediante esse cognitum ducit in signatum.

Minor vero probatur. Tum quia signum est instrumentum quo potentia utitur ad deveniendum in signatum. Tum, quia finis ad quem ordinatur signum, est manifestatio signati ad potentiam; ergo ipsa potentia, seu cognitio ejus, ad quam signum ducit, est finis principaliter intentus a signo, atque adeo intrinsecus et essentialis est illi ordo ad potentiam. Et confirmatur quia signum formale et instrumentale differunt in ratione signi, ut dicemus seq. quaestio., et non differunt ex ordine ad signatum, sed ad potentiam; idem enim signatum respicit fumus ut signum instrumentale, scilicet ignem, et conceptus ignis; sed fumus instrumentaliter conceptus formaliter; ergo differunt ex diverso ordine ad potentiam, et ita hic ordo essentialis est signo, quatenus signum formale respicit potentiam ut forma cognitionis, instrumentale ut movens extrinsecum.

Respondetur quod sive ordo ad signatum et ad potentiam in signo sit unus tantum, sive duplex, de quo articul. seq., tamen ut signum est, et stando sub hac formalitate, non respicit potentiam directe et principaliter, neque ut mensura ejus, sed ut via et ductivum potenti» ad

id quod est objectum ejus et manifestabile ipsi, scii, ad signatum. Unde tam potentia quam signum respiciunt signatum ut objectum manifestabile a quo specificantur et mensurantur: potentia quidem ut virtus ad illud tendens, signum ut via et medium per quod ad illud tenditur; quod vero signum sit etiam objectum, et prius cognitum, ut per illud tendat potentia ad signatum, per accidens est signo in quantum signum, nam in signo formali, sine hoc quod sit objectum cognitum a potentia, sed forma reddens cognoscibilem potentiam, manifestat ei. Quod ergo pertinet per se ad rationem signi est quod sit substituens pro objecto in repraesentando ipsum potentiae, quae substitutio realem subordinationem et relationem dicit ad signatum, ut ad principale objectum, et hic est respectus essentialis, et formaliter constitutivus signi, licet in obliquo etiam potentiam attingit, quatenus respicit signatum ut manifestabile potentiae.

Quare ad argumentum in forma dicitur: Signum respicit potentiam relatione rationis, distinguo: Formaliter, in quantum signum relatione directa et mensurae ad mensuratum, nego; praesuppositive, et ut objectum quoddam est, transeat. Et ad probationem dicitur quod signum est in linea et ordine objecti principaliter, et per se, et ut mensura est, nego; ut substituens, et vires gerens objecti, concedo. Unde non eodem modo quo objectum respicit potentiam, sed directe objectum manifestabile respicit, in obliquo potentiam, sicut etiam habitus qui est in potentiis respicit objectum a quo specificatur directe, licet in ordine ad adjuvandum potentiam respectu illius. Nec signum instrumentale fundatur in esse cognito, quantum ad rationem signi, sed esse cognitum requiritur ad ipsum exer-

citium significandi, non ut constitutatur in esse signi respicientis objectum, ut substitutum ejus; hoc enim habet ante esse cognitum, quia signum non consistit in actuali repraesentatione, sed in potestate repraesentandi.

Ad primam probationem minoris respondetur signum dici instrumentum potentiae, eo modo quo est instrumentum signati, et substitutum ejus ad manifestandum se potentiae. Nec enim signum est instrumentum potentiae ex parte elicentiae actus, quasi medio signo eliciat, sed ex parte repraesentationis objecti, quatenus medio signo manifestatur objectum, et sic principaliter subordinatur objecto, tanquam ei pro quo substituitur in repraesentando potentiae.

Ad secundam probationem respondetur: Finem signi esse manifestare potentiae signatum, ex subordinatione tamen ad ipsum signatum, ut ad principale, pro quo subrogatur, et substituitur in repraesentando. Id autem quod ex subordinatione ad aliud respicit aliquem finem, et ex substitutione pro ipso, principaliter respicit id pro quo substituit et subrogatur, quam id ad quod movet, seu finem ad quem tendit, quia hunc respicit ut finem effectum, id autem pro quo substituitur, ut finem cuius gratia, ex subordinatione enim ad illud respicit talem effectum.

Ad confirmationem respondetur divisionem signi in formale et instrumentale, si est essentialis (de quo seq. quaestio.), non sumi ex ordine ad potentiam praecise, sed ex diverso ordine ad signatum. Diversus enim modus afficiendi potentiam, ut objectum prius cognitum, vel ut conceptus intrinsece informans, refunditur in diversam rationem manifestandi et repraesentandi signatum, quia manifestatio ipsa,

et repraesentatio, quaedam motio est; et sic modus afficiendi potentiam, qui variat motionem, refunditur in varietatem repraesentationis; diversa autem repraesentatio respicit signatum sub diversa formalitate seu ratione formali repraesentabilis, quia repraesentatio et repraesentabile proportionari debent, et uno variato variatur et aliud, et ita redditur diversificatum ipsum signum formaliter ratione signati et repraesentabilis, licet materialiter sit idem.

Secundo arguitur, probando quod etiam ex parte signati, et in ordine ad illud, non sit realis relatio. Primo, quando signatum non existit: et tamen non minus formaliter est signum respectu illius, quia repraesentat illud actu ipsi potentia*, et tunc relatio ad signatum non existens non est realis. Secundo, quando signum repraesentat aliquod ens rationis, ut conceptus chimaerae, vel effigies, et imago exterior illius. Tertio, quia relatio signi differt a relatione imaginis, et solum per hoc quod signum tangit signatum ut repraesentandum potentiae, imago autem respicit exemplar, ut imitandum a se; sed in signo, hoc quod est esse repraesentabile potentiae non est aliquid reale sed rationis, quia ad potentiam cognoscentem non ordinatur signatum reali ordinatione et relatione, sed ut manifestabile, et ut caetera objecta quae non mutua relatione respiciunt potentiam; ergo signum attingitur a signato sub formalitate quadam rationis, atque adeo non per relationem realem. Denique, quia ipsum exercitium significandi, seu repraesentandi nihil reale ponit in signato. Nec enim mutatio aliqua fit in signato per hoc quod repraesentatur a signo, fit autem mutatio realis in potentia per hoc quod moveatur de novo a signo; ergo respectu signati relatio signi realis non est, quia non potest esse

magis realis potestas significandi, quam actus, et exercitium.

Respondetur ad primam probationem quod signum, non existente signato, non manet formaliter signum, sed fundamentaliter, quia deficit formalis et actualis ratio substitutionis, non existente eo pro quo substituit; sed manet virtus manifestandi se et signatum sic absens, quia manet proportio seu connectio ad ipsum, quae fundare potest talem relationem, et virtute hujus fit repraesentatio non virtute relationis qua formaliter constituitur, in ratione substituti.

Ad secundam probationem dicitur quod conceptus entis rationis, vel illius imago exterior eodem modo se habet atque conceptus rei absentis. Repraesentat enim illam conjunctionem realitatum, quarum conjunctio est impossibilis et chimaerica, et de illis realitatibus datur realis conceptus, vel etiam sensibilis imago, si realitates sensibiles sint. Ad illud vero quod in tali objecto pure chimaericum est et ens rationis, non datur relatio realis signi naturalis, sed datur reale manifestativum et repraesentivum, quod realem relationem non requirit, nec dicit formalitatem signi, sed transcendentalem rationem repraesentativi.

Ad tertiam probationem respondetur quod signatum, ut objectum manifestabile potentiae, aliquid reale est in se, licet non mutua relatione referatur, neque ad potentiam cui est repraesentabile, neque ad signum per quod repraesentabile est; imo quia minus dependens est in suo ordine a potentia, quam potentia ab ipso, non habet ut objectum relationem mutuam ad potentiam. Et sicut ipsa scientia et potentia reali relatione tertii generis respiciunt objectum, licet objectum non reali relatione se habeat ad potentiam, quia

sufficit ad hoc realitas termini in esse rei et non in formalitate termini, ut q. xvii, art. v dictum est; ita et relatio signi ad idem objectum ut significabile potentiae, realis est, quia in esse rei signatum est reale, licet relatio signati ad potentiam vel ad ipsum signum realis non sit.

Ad ultimam probat, respondetur quod exercitium signi non ponit aliquid in signato, cum potius signum a signato respiciat, et pendeat, utpote pro ipso substituens; si autem realiter mutaret signatum, realiter respiceret signum a quo immutaretur. Unde ex eo quod non realiter immutat, non sequitur quod signum realiter non respiciat signatum, sed quod signatum realiter non respiciat signum, quod libenter concedimus; sed oporteret probare quod signum non realiter immutatur, vel pendet a signato pro quo substituit. Respectu vero potentiae movet quidem signum realiter objective, non effectivo agendo, ut infra dicitur. Sed talis motio est signi non ut signum formaliter, sed ut objectum; movere autem substituendo pro alio est actus signi, seu significare, sed importando relationem substituti, ideo quatenus signum non respicit directe potentiam, sed signatum pro quo substituit ad movendum potentiam.

Tertio arguitur: Signum naturale et ad placitum conveniunt univoce in ratione signi, ergo non potest alterum esse reale, alterum rationis, quia ad relationem realemet rationis nihil est univocum, nec utrumque aliquid est reale, cum signum ad placitum constet esse aliquid rationis ergo utrumque aliquid rationis est. Antecedens probatur. Ratio objecti seu cognoscibilis est univoca in ente reali et rationis, quia ad univocas scientias, et potentiam eandem pertinet; Logica enim quae agit de ente rationis, et Metaphysica quae d^{icitur}

ente reali, univoce sunt scientias, ergo et objecta earum univoce sunt objecta et scibilia. Ergo similiter univoce sunt signa; siquidem ratio signi et significabilis est de genere objecti, et cognoscibilis pro quo substituit.

Conflrmatur illo vulgari argumento, quia signum in communi est determinata species entis seu relationis. ergo debet poni in determinato genere, non vero abstrahere a reali, et rationis. Imo in ipsa relatione non apparet in quo genere determinato ponatur; nam in genere mensura? et mensurabilis non semper ponitur, cum aliquando signum non perficiatur a signato, sed e contra, sicut quando causa est signum causati, ut nubes est signum pluviae, nec facile etiam apparet inter signa quae sunt effectus, quomodo fumus mensuretur ab igne, quomodo etiam in imagine distinguatur duplex relatio mensurae, altera in ratione imaginis, altera in ratione signi, siquidem diversae sunt.

Respondetur verum esse quod ratio cognoscibilis et objecti in ente reali et rationis potest esse univoca; aliae enim sunt divisiones entis in esse rei, aliae; in genere scibilis, ut bene Gajetanus docet i p., q. i, art. m. Et sic ratio cognoscibilis non sit ratio entis formaliter, sed praesuppositive solum sit ens et consecutum ad ens, verum enim est passio entis quae non convenit illi dependentor ab existentia et esse, bene stat quod aliquod ens incapax existentiae sit capax veritatis, non ut subjectum, sed ut objectum; caeterum ipsa cognoscibilitas et veritas, si considerentur entitative et ut respiciunt sua inferiora, transcendentaliter dicuntur et analogice sicut ens; ut autem praecise dicunt rationem objectivam non entitative in se, sed comparative ad potentiam, possunt in ratione univoca objecti convenire etiam

quae entitative univoca non sunt, ut Deus et creatura, substantia et accidens in ratione scibilis metaphysici intelligibilis ab intellectu. Caeterum ratio signi, cum non consistat in ratione objecti, sed substitutionis ad alterum quod supponitur esse objectum, ut repraesentetur potentia?, non pertinet ad genus cognoscibilis absolute, sed relative et ministerialiter; et pro hac parte aliquid entitativi ordinis induit, scilicet ut relatio est et ut trahit genus cognoscibilis ad genus relativi, et pro hac parte non convenit univoce relatio signi naturalis, quae realis est, cum relatione signi ad placitum, quod est rationis.

Ad confirmationem responsum est art. praecedenti, circa finem. Quod vero additur de specie in qua ponitur signum in genere relationis. Resp.: pertinere ad genus mensurae et mensurati. Semper enim signatum se habet ut principale repraesentandum, et signum ut deserviens et ministrans in hoc genere, sive respicit suum principale ut mensuram extrinsecam, per accessum ad quam magis signum perficitur, quanto melius repraesentat. Et ita fumus respicit ignem ut mensuram in ratione representabilis. non in genere entis. Et imago respicit exemplar ut mensuram in imitatione et deductione ex ipso, in ratione vero signi tanquam mensuram in genere repraesentabilis, et manifestabilis potentias.

ARTICULUS III.

Utrum sit eadem relatio signi ad signatum et potentiam.

Certum est in signis externis, et quae prius cognoscuntur quam ducant ad signatum, inveniri ordinem ad potentiam, sicut in reliquis objectis cognitis, et terminantibus

cognitionem, cum clare appareat talia signa cognosci ut objecta, sicut fumus prius videtur ut objectum, deinde ex cognitione sui ducit in signatum. Unde respectus, seu ordo signi ad potentiam in ratione objecti distinctus debet esse ab ordine, seu respectu in ratione signi, cum in hoc respectu objecti conveniat cum aliis objectis quae signa non sunt, et eodem modo atque illa potentiam respicit objective. Ut ergo non solum pure objective, sed etiam significative respiciat potentiam, inquirendum restat an illam et relatio qua significatum respicit, et in ordine ad quod rationem signi induit, illam et etiam respiciat potentiam cui signatum hoc manifestandum est a signo; an vero relationem habeat ad signatum purificatam et absolutam a respectu ad potentiam, alia vero relatione respiciat potentiam in ratione objecti, et utraque concurret ad rationem signi constituendam, vel etiam in ipsa ratione signi praeter rationem objecti reperiatur duplex relatio, altera ad potentiam, altera ad signatum.

Et consurgit difficultatis ratio quia ex una parte signum non respicit solum signatum in se, sed in ordine ad potentiam, cum in definitione signi ordo ad potentiam includatur, scilicet quod sit manifestativum potentiae etc. Si ergo ratio signi respectum istum dicit ad potentiam, vel unica et eadem relatione respicit utrumque, et currunt difficultates infra attingendae, quia sunt termini omnino diversi, cum respectu potentiae sit solum relatio rationis, respectu signati realis, respectu signati sit ordo mensurati ad mensuram, respectu potentiae e contra potentia sit mensurabilis ab ipso signo, ut ab objecto cognito. Vel est diversa relatio signi ad potentiam et signatum, et sic non erit signum in praedicamento relationis,

quia in ratione signi non est unica relatio, sed pluralitas relationum.

Sit nihilominus conclusio : Si potentia, et signatum considerentur ut termini directe attacti per relationem, necessario exigunt duplicem relationem in signo. Si vero consideretur potentia ut terminus in obliquo attactus, sic unica relatione signi attingitur signatum et potentia, et haec est propria et formalis ratio signi.— Itaque potest aliqua relatio una et eadem existens terminari ad duos terminos, alterum in recto, alterum in obliquo, quod est simpliciter habere unum tantum terminum ; in ratione vero termini directe attacti, duo termini duas exigunt relationes. Non conveniunt in hac conclusione plures ex recentioribus. Aliqui enim existimant signum consistere in duplici relatione ex aequo concurrente, altera ad signatum, altera ad potentiam. Alii vero etiam in signo, ut distinguitur ab objecto, duplicem relationem solam agnoscunt signati et potentiae, licet non ex aequo constituentem rationem signi, intrinsece tamen et essentialiter requisitam : quomodo autem una relatio comparetur ad aliam, an ut genus, vel ut differentia, vel ut passio, vel ut modus, difficillime explicant. Alii ex potentia et signato conflant unum integrum terminum forraalem, quasi ex materialibus partibus. Alii extrema oppositione inter se, negant signum ut signum respicere potentiam. Quidam vero, non respicere signatum, sed totam essentiam signi consistere in quadam apprehensibilitate a potentia ut medium ad cognoscendum aliud. Quae opiniones extremae licet communiter rejiciantur, quia definitio signi utrumque postulat, et signatum quod manifestetur, et potentiam cui repraesentetur; tamen aliqui concedunt de intrinseca ratione signi solum esse terminare

posse potentiam, ut medium per quod vel in quo cognoscitur signatum, non vero esse de intrinseca ratione ejus quod referatur ad potentiam, neque reali aut transcendentali ordine, neque relatione rationis, licet ex parte nostri modi concipiendi sine tali ordine non apprehendatur.

Nihilominus conclusio posita probatur. Et quoad primam partem, quod potentia et signatum ut termini directe attacti postulent duplicem relationem, ex eo constat quia sic considerati distinguuntur, et in esse rei, et in ratione formali terminandi. In esse rei, quia signatum est aliquid extra potentiam, et ab illa distinctum, sicut ignis cognitus ex fumo, bos ex vestigio. In ratione formali terminandi, quia potentia tantum est terminus qui directe respicitur, in quantum movetur ab aliquo, vel aliquid terminatur ab ipsa; nec enim potentia, ut potentia cognoscitiva est, ab aliquo extrinseco directe pendet, nisi vel ut movente, vel terminante, id est principio, vel termino sui actus; quid praeter hoc est, non se habet potentia ad illud directe. Sub ratione autem moventis vel terminantis non terminat signatum relationem signi; constat enim quod signatum neque movetur a signo, neque terminatur ad signum, cum non versetur circa signum. In summa, relatio ad potentiam et relatio ad signatum opposito modo procedunt, cum potentia sit mobilis a signo, movetur enim ut a repraesentante signatum; ipsum vero signatum non est mobile a signo, sed manifestabile, seu id pro quo vices gerit signum in repraesentatione; ergo si istae relationes sumantur in recto respiciunt distinctos terminos etiam formaliter in ratione termini.

Et non potest dici quod signum

terminativum sit ad potentiam, non vero relativum ad illam. Repugnat enim intelligere quod signum non dicat relationem ad signatum, ut ex ipsa definitione, et D. Thoma supra ostendimus. Implicat autem referri ad signatum, si absolvatur a potentia et sine ordine aliquo ad ipsam concipiatur, quia in tantum respicit signatum, in quantum illud defert et praesentat potentiae; ergo ista relatio ad signatum ut potentias manifestandum repugnat quod absolvatur a potentia; si autem respectu potentias non absolute se habet, sed dependenter et ordinate ad illam, consequenter relationem habet ad illam.

Et confirmatur: quia licet objectum respectu potentiae non constituitur per se in relatione ad illam, sed potius potentia ab illo dependeat; tamen signum quod gerit vices objecti in repraesentando et exhibendo se potentiae, necessario includit hanc relationem; omnis enim repraesentatio est sicut unio, sive praesentia unius ad aliud. Omnis autem unio, omnis praesentia et conjunctio involvit intrinsece respectum ad id cui praesens et conjunctum redditur; omnis enim praesentia, et conjunctio respicit extremum cui conjungitur, nec aliter potest concipi. Ergo licet objectum in ipsa intrinseca ratione objecti, quod est specificare vel terminare, non includat respectum ad potentiam, tamen repraesentatio objecti, quae est sicut applicatio et conjunctio ejus ad potentiam, intrinsece dicit ordinem ad potentiam cui fit conjunctio et applicatio. Signum autem subservit objecto, et substituit pro eo in ipsa ratione repraesentandi, non in ratione constitutiva objecti principalis; ergo signum intrinsece involvit ordinem ad potentiam, et non solum terminationem ut medium, quia non stat esse medium in

vi repraesentationis et applicationis, nisi per ordinem ad terminum, cui fit repraesentatio; fit autem potentiae.

Secunda vero pars conclusionis probatur. Relatio signi ad signatum est relatio per modum-repraesentationis seu applicationis ejus ad potentiam, ergo ita debet respicere signatum ut terminum directum et quod sui respectus, quod etiam attingat potentiam in obliquo, et ut terminum cui. Repugnat enim in istis relationibus, et quae per modum substituentis et repraesentantis se habent, quod respiciant id cujus gerunt vices et non id propter quod, vel in ordine ad quod substituunt, quia substituens seu gerens vices alicujus secundum aliquam determinatam rationem et in ordine ad aliquem determinatum finem gerit vices illius; alioquin substitutio illa determinata non esset, cum ex fine propter quem fit, determinetur; ergo si relatio repraesentantis et substituentis vicem alicujus personae est determinata, oportet quod ita respiciat illam personam, quod etiam attingat id propter quod et in ordine ad quod substituit, inde enim determinata substitutio est. Et ita cum signum sit vices gerens et repraesentans signatum, substituensque pro illo determinate ut potentiae reddat praesens objectum, necessario in ipsis visceribus et intima ratione talis substitutionis et repraesentationis signati, ut determinata est, involvitur respectus aliquis ad potentiam, quia ad hoc substituit ut potentiae repraesentet.

Quomodo autem eadem relatio dicatur attingere in recto signatum, et potentiam in obliquo. Omissis multis et variis explicationibus, illa adaequator videtur quod signum respicit potentiam in obliquo, quatenus in ipso signato includitur esse manifestabile potentiae; et ita cum

Signatum non respiciatur ut est aliquid nisi soluti in se, vel secundum alium ordinem, -ed ul manifestabile potentia*, necessario ipsa potentia tangitur in obliquo ab illa relatione, qua* attingit signatum, non sub alia consideratione quam ut manifestabile potentia*. Sicut religio respicit pro objecto formali cultum, ut exhibendum Deo, non quod Deum respiciat in recto, sic enim esset virtus theologico, sed cultum in recto. Deum vero in obliquo, quatenus Deus* continetur in cultu ut terminus cui exhibetur, et religio respicit cultum ul siWt illi termino, et non absolute, vel sub alia consideratione. Et idem est in amicitia ordo ad bonum quod volo amicum; nec enim terminatur ordo ille ad bonum vulgare absolute, sed ut eat referibile amico, et amicus ut terminus illius boni in aliquo ordinem relationem terminat, licet non ut obiectum directum, sed ut inclusum in objecto directo, eo quod respicitur illi ut ad istud et non absolute. Verum quidem est quod ut signum respiciat signatum hoc modo, id est ut manifestabile potentia*, presupponitur essentialiter quod ipsum signum ulia relatione respiciat potentiam, vel tanquam obiectum apprehensibile, vel tanquam forma constituens apprehensionem, si scilicet signum formale, et sic deserviat ad deveniendum in notitiam alterius ut signum instrumentale, vel formale. Castarum ista relatio signi ad potentiam, ut diximus in initio ort., non est signi ut signum formaliter, sed ut obiecti vel forma*; prae-suppositum autem ad signum requiritur, quia etiam est obiectum movens potentiam, et nisi moveat ut obiectum non manifestabit ul signum, formaliter autem una relatio distinguitur ab alia. Et licet ex vi solius respectus ad signatum, in quo oblique includitur potentia cui ma-

nifestabile est, non exerceat representationem nisi adiungatur motio potentiae, ut obiectum motivum, si, tamen ex respectu illo ad signatum habet quod illa motio significationis sit, id est vicaria et substituens pro alio quod significat, non principalis pro se.

Ex quo deducitur apprehensibilitatem signi non esse ipsam rationem fundantem, cum esse apprehensibile seu cognoscibile sit ratio obiecti ul obiectum, qua* solum praesuppositivum ad rationem signi requiritur; sed fundamentum esse ipsam rationem medii, quam habet ad significationem ut manifestabile potentia*. substituendo pro ipso in ratione, movendi et recipi mandandi. Nullo minus esse cognitum seu apprehensum in signo, quod aliqui vocant apprehensibilitatem proximam. fundat autem complet rationem signi, quin «51- cognitum non pertinet ad rationem signi, sed ad exercitium ejus: quando enim actu representat notum est cognitum, non ut repraesentativum sit.

Soluntur argumenta.

Primo arguitur: Illatio signi ad signatum in signis naturalibus est realis, ad potentiam vero in eisdem est rationis, ergo non potest esse unica relatio. Antecedens pro prima parte constat ex praeced. art. Pro secunda probatur: Quia relatio ad potentiam est relatio signi in quantum apprehensibile est a potentia, sed relatio apprehensibilis seu cognoscibilis ad potentiam cognoscantem est relatio rationis, etiam si apprehensibile ut signum, quin esse apprehensibile vel apprehensum, sive in signo sive in objecto, nihil reale ponit in ipso; cognitio enim seu apprehensio solum est renlter in potentia, in re vero apprehensa, quicunque illa sit, non ponit rea-

litem. Idem argumentum fit ex diverso modo, et specie relationis ad potentiam et ad signatum : nam relatio signi ad signatum est mensurati ad mensuram, quia signatum est principale pro quo substituit et vices gerit signum, ut saepe dictum est, signi vero relatio ad potentiam est e converso mensurae ad mensuratum ; signum enim respicit potentiam relatione non mutua, cum signum teneat se ex parte objecti repraesentantis, et non se habet ut mensuratum a potentia, ergo ut mensurans illam, potentia enim rem apprehensam non mensurat, sed ab ea mensuratur, quia ab ea perficitur.

Resp.: Haec argumenta et similia, quae eodem modo multiplicantur, probare id quod a principio diximus, scilicet quod relatio ad potentiam, et ad signatum ut ad terminos directos, non est una relatio, sed multiplex; neutra tamen est relatio signi formaliter, sed relatio directe respiciens potentiam est relatio objecti sub ratione et formalitate objecti, respiciens vero rem signatam directe est in ratione causae vel effectus, aut alterius similis rationis, unde res quae est signum determinatur ut sit aliquid signati, et sic illud potius quam aliud repraesentet. Caeterum relatio ipsa signi formalissime loquendo, ut signum est, respicit potentiam in obliquo, quatenus non respicit signatum absolute, sed ut manifestabile potentiae, unde non relatione rationis tangit hoc modo potentiam ; licet enim signatum respiciat potentiam relatione rationis, utpote per modum objecti, tamen esse manifestabile potentiae in ipso signato aliquid reale est; est enim id a quo ut ab objecto perficitur potentia ut a cognoscibili, licet hoc reale, quod in signo datur et a signo respicitur, ad potentiam se habeat respectu quo-

dam rationis, et quia signum attingit illud ut potentiae manifestandum, dicitur potentiam attingere in obliquo, quatenus virtualiter includitur in signato, quod est alicujus potentiae objectum. Et hoc modo non repugnat relationem realem, quae terminatur ad signatum, terminari ad potentiam in obliquo et virtualiter, quia non ad ipsam potentiam directe terminatur, sed ad objectum potentiae, quatenus objectum manifestabile seu cognoscibile est ab ipsa, ubi totum quod attingitur actu et formaliter reale est, et solum potentia cujus est objectum intrat ibi de connotato, et in obliquo; sicut scientia quae agit de coloribus ut sunt objectum visus, et scientiae quae agunt de aliis objectis potentiarum realiter respiciunt talia objecta, licet ipsa includant virtualiter ordinem ad potentias, quarum sunt objecta, qui ordo est rationis in ipsis objectis, non ordo scientiae ad ipsa objecta rationis est. Ille vero respectus, quo signum respicit directe potentiam, movendo eam tam ad cognoscendum se, quam signatum cujus gerit vices, respectus rationis est, sed distinctus a relatione qua respicit signatum, quia est respectus objecti, non formaliter signi ut signum. Et hinc patet ad secundum argumentum, quod procedit de relatione qua signum directe et formaliter respicit potentiam, quae est relatio mensurae seu objecti mensurantis, non de relatione qua respicit signatum quatenus objectum manifestabile potentiae, ubi potentia solum in obliquo et virtualiter attingitur, non per respectum rationis. Et sic signum non est mensura potentiae, sed instrumentum signati ad illam.

Secundo arguitur: Termini isti, scilicet signatum et potentia sunt distincti etiam in formalitate ter-

mini, cum unus sit terminus ut quod, et directe attactus, alius sit terminus ut cui; distinguuntur ergo plus quam materialiter, quando enim signum habet plura signata inadaequata, tunc se habet ad illa ut ad plures terminos materialiter diversos, ergo plus quam materialiter distinguuntur in ratione terminorum potentia et signatum.

Gonfirm.: Quia ex ordine ad potentiam distinguuntur specificè signa, ut patet in signo formali et instrumentali, quae sunt diversa specie in genere signi, et non distinguuntur ex parte significati; possunt enim idem repraesentare conceptus, v.g., ignis, et fumus qui est signum ignis, sed distinguuntur ex modo se habendi erga potentiam informando, vel objiciendo; ergo ordo ad potentiam habet se in recto, et non in obliquo in signo, siquidem illud specificat et distinguit. Potest etiam e converso fieri hoc argumentum : quia potest signum dividi per diversas species secundum ordinem ad signatum, manente invariato ordine ad potentiam, ergo signum est quod sunt relationes distinctae, alioquin variata una variaretur et alia. Antecedens vero constat. Nam diversi conceptus variantur ex diversis objectis repraesentatis, manente relatione ad potentiam ejusdem rationis in omnibus. Conf. sec.: ii. Ratio signi et ratio imaginis in hoc differunt quod imago non respicit potentiam cui repraesentet, sed exemplar seu ideam cujus sit imitatio, si quid vero repraesentat potentiae, per accidens est ad imaginem; signum vero per se respicit potentiam, ut cui repraesentet; ergo relatio ad potentiam signo est intrinseca, et de constitutivo ejus, cum essentialiter distinguat signum ab imagine. Denique tertio confirmatur : Quia manet relatio ad potentiam in signo, destructa relatione ad signa-

tum, ut patet quando signatum non existit, et tamen signum ducit potentiam ad notitiam illius sicut antea; ergo respicit potentiam in ratione ductivi et significativi sicut antea, et sic manet relatio ad potentiam.

Resp. ad principale argumentum quod signatum quod repraesentatur, et potentia cui fit repraesentatio, non sunt duo termini adaequati et distincti in ratione termini, sed unum terminum integrant, qui constat ex directo et ex obliquo. Sicut in religione cultus qui exhibetur, et Deus cui exhibetur, non sunt duo termini adaequati, sed unus terminus integer religionis; et credere Deo, et Deum, non sunt duo termini sed unus fidei, quatenus sic attingitur unus terminus, quod non absolute et secundum se terminat, sed ut modificatur et respective seu connotative se habet ad aliquid aliud, sicut signatum attingitur ut repraesentabile potentiae.

Ad 1 confirm. resp.: Quod divisio signi in formale et instrumentale est divisio per diversas species, quae directe non sumuntur ex solo diverso respectu ad potentiam, sed ex diversa relatione ad signatum ut diverso modo repraesentabile potentiae. Est enim repraesentabile aliquod objectum duplici medio repraesentativo, scilicet medio in quo, et medio per quod; et primum fundat repraesentationem formalem intra potentiam informantem, secundum repraesentationem instrumentalem extra potentiam moventem. Unde in ipso signato repraesentabili invenitur diversa ratio, seu fundamentum ad terminandum istas diversas repraesentationes, seu modos repraesentandi in signis, licet res repraesentata materialiter sit eadem; et similiter praesupponit in ipsis signis diversum modum movendi et repraesentandi potentiae, scilicet ut

objectum extra, vel ut forma ad intra, hoc tamen praesuppositive se habet ad rationem signi, formalissima vero ratio se habet ad signatum, ut tali modo, vel tali repraesentabile. Et ex hoc patet ad alteram partem argumenti, quod ordo ad potentiam licet sit ejusdem rationis in diversis signatis, non tamen requiritur quod distincta relatione attingatur, quia bene stat quod relationes signi specie varientur ex diversitate objecti repraesentabilis, licet convenient, seu non differant ex parte connotationis in obliquo inclusae, sicut fides et opinio conveniunt in obscuritate, non in ratione specificante.

Ad 2 confirm. resp. quod, quia signum respicit signatum praecise ut repraesentabile ad potentiam, ut vices ejus gerens, et consequenter inferius ipso, imago autem respicit suum exemplar ut imitabile, et ut principium a quo originatur et exprimitur, et sic potest illi non inaequalis esse, ideo ex parte ipsius termini quem directe respiciunt habent distinctas formalitates, seu rationes formales terminandi, licet ad unam sequatur ordo ad potentiam in obliquo, aut etiam praesupponatur, in alia non; et ita formalis ratio distinguens in utroque est ratio signati ut sic, ratio exemplaris ut sic, non ipsa potentia directe at-tacta.

Ad 3 confirm. resp. quod destructo ordine ad signatum, destruitur ordo ad potentiam, qui in ipso signato in obliquo et connotato includebatur. Quia tamen remanet fundamentaliter et virtualiter ordo iste in signo ad signatum non existens, remanet etiam fundamentaliter ille ordo ad potentiam, qui cum signato vadit; formaliter tamen retinere potest signum rationem objecti moventis vel formae repraesentantis, quae est alia relatio a signo.

ARTICULUS IV.

Qualiter dividatur objectum in motivum et terminativum.

Supponendae sunt definitiones istorum objectorum, quas i, lib.Sum. tradidimus. Et illis suppositis.

Sit prima conclusio: Objectum in communi, ut abstrahit a motivo et terminativo, consistit in hoc quod sit aliquid extrinsecum, a quo sumitur et dependet intrinseca ratio et species alicujus potentiae vel actus, et hoc reducitur ad genus causae formalis extrinsecae non causantis existentiam, sed specificationem.— Ut conclusio intelligatur adverte, ex Cajetanoi p., q. LXXVii, art. hi, quod aliquae res sunt prorsus absolutae, in sui specificatione et constitutione a nullo extrinseco dependentes, ut substantia, quantitas etc. Aliae sunt prorsus relativae, quae totum suum esse habent ad aliud, et ab illo pendent ut a puro termino. Aliae sunt mediae inter istas, quae in se quidem habent quidditatem et essentiam absolutam, ita quod aliquid aliud habent quam respicere et referri; tamen in sui constitutione et specificatione dependent ab aliquo extrinseco, non ad respiciendum, sed ad agendum vel causandum, aut aliquid negotiandum. Et sic se habent potentiae et actus, et habitus circa ea quae attingunt, dicunturque habere ordinem transcendentalem ad ea.

Et bene nota quod aliud est rem aliquam esse omnino absolutam ab aliquo extrinseco in specificatione sua, aliud in existentia sua. In existendo enim nulla res est absoluta ab aliquo extrinseco, nisi solus Deus qui est a se, reliqua sunt a Deo. At vero in praesenti loquimur, de dependentia rei ab aliquo extrinseco in specificatione sua, et sic objec-

tum se habet ad potentiam; nec enim ad potentiam vel actum se habet ut efficiens seu influens existentiam, id enim non ad objectum pertinet, sed ad produciens; ab objecto autem pendet specificatio actus vel potentie secundum se, etiam existentia semota.

Denique differt objectum ab idea, seu causa exemplari, etiamsi causa formalis extrinseca sit, tum quia idea est ad cuius similitudinem fit ideatum; objectum autem non est id ad cuius similitudinem se habet potentia vel actus ejus; tum quia idea dicit causam exemplarem per modum originis, objectum autem non est principium originis respectu potentie, vel actus; tunc denique quia idea est causa exemplaris efficax, et pro hac parte etiam causat existentiam, influit enim ad formandum rem in actu et in singulari, sicque est in intellectu practico, qui se extendit ad opus et ad existentiam effectus; objectum autem non movet quoad exercitium seu efficientiam, sed solum quoad formale, et quoad specificationem.

Sic ergo conclusio posita sumitur ex D. Thoma i-ii, q. ix, art. i, dicente: « Quod secundum rationem objecti specificatur actus, et quod objectum movet determinando ad modum principii formalis, a quo in rebus naturalibus specificatur actio. » Et i p., q. lxxvii, art. m, dicit: « Quod objectum ad potentiam passivam comparatur ut principium et causa movens, ad actum vero potentiaB activae comparatur ut terminus et finis; ex his autem duobus, inquit, actio speciem recipit, scilicet ex principio, vel fine seu termino. » Ergo sentit D. Thomas objectum passivum et activae potentiae convenire in hoc quod est specificate, actum. Ac denique, ii de Anima, lect. vi, circa finem: « Manifestum est, inquit, quod omne

objectum comparatur ad operationem animae vel ut activum, vel ut finis; ex utroque autem specificatur operatio. » Ubi ly omne universalem rationem objecti explicat.

Et hujus ratio est quia, licet potentia activa et passiva fundentur in rationibus ita diversis sicut sunt actus et potentia, quia una est ad agendum, alia ad recipiendum, ut optime docet S. Thomas, i p., q. xxv, art. i., tamen utriusque objectum convenit in hoc quod est determinare, vel perficere extrinsece potentiam vel ejus actum. Nam respectu potentiae passivae constat quod objectum se habet ut perficiens extrinsece, cum reducat illam de potentia ad actum, comparatur enim ad illam ut principium actus ejus, quod pertinet ad actualitatem et perfectionem; ad potentiam autem activam comparatur ut terminus et finis. Licet autem quod est pure terminus non perficiat, sicut in relativis, eo quod relatio non tendit agendo, sed pure respiciendo, et similiter quod est pure effectus non perficiat, sed pure perficiatur, sicut creaturae respectu Dei, quae ita efficiuntur a Deo quod ab earum terminatione non pendet; tamen in actibus creatis terminatio dat perfectionem actibus, quia si terminati non sint, perfecti non sunt, nec completi, sed quasi in via et tendentia; perficiuntur ergo determinatione ipsa ad quam tendunt. Et ita dicit S. Thom., unde Potent., ar. i: « Quod in ipso effectu, seu passione attenditur quoddam bonum et perfectio moventis, sicut in univocis agentibus, quae per suos effectus perpetuant esse speciei, et in aliis, quae mota movent, vel regunt, vel causant, nam ex ipso suo motu ordinantur ad effectus produciendos, et similiter in omnibus, quibus quodeumque bonum causa provenit ex effectu. » Ita D. Thomas. Ex qua doctrina constat quomodo

objectura terminativum possit esse perfectivum potentiae, vel actionis.

Secunda conclusio : In objecto motivo etiam ut a terminativo distinguitur, salvatur vera ratio objecti. — Est contra aliquos, qui existimant rationem objecti in solo terminativo salvari, excludunt autem motivum a ratione objecti, quia dicit efficientiam ; objecto autem ut objecto, non convenit efficere, sed specificare.

Caeterum magna aequivocatio committitur in illo termino motivum, applicando illud solum causae efficienti, cum etiam aliis causis applicetur, sicut finis dicitur movere, et objectum propositum per voluntatem movet illam, et exemplar movet ad sui imitationem. Sic ergo distinguimus motivum per modum exercitii, et per modum specificationis, et illud primum pertinet ad causam efficientem, hoc secundum ad objectum formale. Et constat hoc ex D. Thoma, locis cit. praec. conclus. Ibi enim perspicue docet S. Thomas objectum motivum specificare potentiam passivam, et comparari ad ipsam ut principium movens, et sic est prius suo specificato in via definiendi; ergo in ratione motivi habet veram rationem objecti, et non efficientiae; efficiens enim in quantum efficiens respicit esse rei, quod producit, non specificationem, nec definitionis principia, cum tamen D. Thomas specialiter in ii de Anima, lect. vi, cit. dicat : « Quod objecta sunt priora operationibus animae in via definiendi », et locutus fuerat prius de objectis terminativis, quam activis seu motivis. Ratio ergo motivi non efficientiam dicit in objecto, sed intra limites objectiva? formae, id est specificativae continetur. Ac denique confirmatur quia potentia passiva in quantum talis ab aliquo extrinseco specificabilis est, siquidem ex

specie sua ordinatur ad illud, atque adeo species ejus non est omnino absoluta in se et independens ab omni extrinseco; quidquid autem non est omnino absolutum in se, sed ex sua specie ordinabile ad aliud, specificabile est ab illo; sed potentia passiva ut talis non comparatur ad extrinsecum specificativum ut ad terminum, sed ut ad motivum, quia est in potentia ut actuetur, non ut actualitas ejus terminetur, est enim potentia passivo, non activa; ergo id quod est motivum ejus, est vere objectum specificativum.

Dices: Saltem objectum motivum debet efficienter concurrere cum potentia ad actum, ergo ratio motivi in objecto pertinet ad genus efficientiae?. Resp. : hoc in primis non concurrere respectu omnis potentiae, sed tantum in potentia cognoscitiva, in qua est probabilius quod species in genere efficientis concurrat ad actum cum potentia. Caeterum haec efficientia non est formalis et per se ratio speciei, quae per se solum dicit quod sit repraesentativa et vicaria objecti, a quo dependet actus in specificatione. Quod vero etiam dependeat effective quoad esse, non pertinet ad objectum, quatenus objectum, sed quia intrinsece determinat et actuat potentiam, quae sic actuata et determinata influit effective in actum; ideo sicut virtus potentia* efectiva influit, etiam ejus actualitas intrinseca* et determinatio objecti influit.

Si autem inquires quomodo intelligatur ratio motivi in causa objectiva, supposito quod non est movens per modum efficientis. Resp. ex dictis quod est movens quoad specificationem, non quoad exercitium. Quod explicatur ex D. Thoma, i-ii, q. ix, art. i, dicente : « Quod potentia seu vis animae potest dupliciter esse in potentia, uno modo quantum ad agere vel non agere; alio modo

quantum ad agere hoc vel illud; sicut visus quandoque videt, quandoque non videt, et quandoque videt hoc, puta album, quandoque aliud, puta nigrum : indiget ergo movente et determinante quantum ad ista duo. Et determinans seu movens ad agere, vel non agere, dicitur movere ex parte subjecti, seu exercitii; movens autem ad agendum hoc vel illud, dicitur movere, et determinare ex parte objecti. » Et ita subdit S. Thomas : « Quod objectum movet determinando actum ad modum principii formalis. » Distinguitur ergo movere per modum agentis, seu ex parte subjecti et exercitii, quod pertinet ad genus causa? efficientis, a motione per modum objecti motivi, quod reducitur ad genus causa? formalis extrinsecae, quae non consistit in alio quam quod aliqua potentia, ut eliciat actum talis vel talis speciei, indigeat actuari seu ordinari ad objectum extrinsecum, non solum in terminatione actus, sed etiam in elicentia et principio illius, quia etiam ut eliciat potentia non est sufficienter determinata ad speciem actus, sed determinatur seu movetur, et completur ab objecto.

Ex quo sequitur quod, licet aliquando in objecto motivo, ut de facto moveat, intervenire debeat alicujus rei productio, quae ad genus causa? efficientis pertinet, non tamen in hoc per se consistit formalis ratio objecti moventis, sed per accidens aut concomitanter se habet. Quod maxime contingit in potentiis cognoscitivis, quae non possunt moveri ab objectis nisi imprimantur in eis et producantur effective species: sed tamen productio efectiva specierum non est causalitas objectiva in ratione formali objecti motivi; nam producere effective species non pertinet ad rationem objecti, ut patet in nostro intellectu, et in an-

gelico, nam in nobis intellectus agens est qui effective producit species, non objectum, et in angelis Deus infundit species, quod est effective eos producere ; objecta vero non agunt effective in intellectum angeli secundum sententiam S. Thomae. Et in omnium sententia constat Deum in scientia infusa producere seu infundere species effective, non ab objectis ipsis produci. Salvatur ergo ratio efficiendi species sine ratione objecti specificantis, et e contra, ac proinde formalis ratio objecti motivi specificantis non consistit in efficientia specierum.

Sequitur secundo objectum motivum tantum non esse formaliter idem quod signum instrumentale, neque objectum terminativum tantum idem quod objectum secundum, licet saepe ista materialiter coincident. Primum constat quia ratio objecti motivi lautum, licet moveat ad aliud praeter se, tamen non directe respicit signatum quod repraesentet et cujus vices gerat, sed directe respicit potentiam ut a se movendam. Unde habet se in linea objecti coordinati potentiae, non in linea repraesentationis vices gerentis pro alio, et coordinatae rei repraesentatae. Sunt ergo formalitates diversae, quia in recto diversos terminos respiciunt, ut signum dicit rationem medii ductivi ad aliud objectum, motivum rationem principii moventis potentiam. Unde objectum motivum non dicit quod sit aliquid inferius eo ad quod movet, ut cum per ens reale movetur quis ad cognoscendum ens rationis, et per Deum movetur ad cognoscendum creaturas, et per essentiam angeli ad cognoscendum ejus accidentia; signum autem, ut signum, semper est quid imperfectius re signata, utpote vices ejus gerens et loco ejus substituens in genere cognoscibili. Et inde est quod genus signi est relatio praedicamen-

talis, ut supra diximus; ratio vero objecti motivi non est relatio praedicamentalis, cum objectum non respiciat potentiam, sed ab ea respiciatur, utpote secundum relationem mensurae et mensurati, quae non est mutua.

Secundum vero constat cum per imaginem cognosco prototypum, aut per vestigium bovem; sunt enim objecta terminativa tantum prototypus et bos, utpote per alterius objecti species cognita, et tamen non sunt objecta secundaria, sed principalia, utpote primo et per se intentata, imago autem et vestigium ut deducuntur ad illa.

Ultima conclusio : Objectum terminativum respectu potentiae cognoscitivae, et appetitivae etiam habet rationem causae formalis extrinsecae. Est contra aliquos recentiores, qui existimant objectum terminativum habere rationem puri termini, sicut terminus respectu relationis praedicamentalis. Sed conclusio posita sumitur ex D. Thoma, i-ii, q. xvm, art. ii, ad 2, ubi dicit: « Quod objectum non est materia ex qua, sed circa quam, et habet quodammodo rationem formae in quantum dat speciem. » Ubi clare loquitur S. Doctor de objecto terminativo, nam materia circa quam non est principium actus movens potentiam ad elicendum actum, sed terminans actum, quia circa illam versatur actus : ergo objectum terminativum extrinsece specificat, nam a termino sumit motus speciem suam, ut dicitur in v Physic. Sumitur etiam ex D. Thoma in i, dist. i, q. ii, art. i, ad 2, ubi inquit: « Quod objectum operationis terminat et perficit ipsam, et est finis ejus. » Omne autem perficiens habet se formaliter respectu perfectibilis, saltem extrinsece, et cum non sit perficiens definiendo, sed terminando, dicimus quod se habet formaliter extrinsece.

Deinde probatur quia objectum terminativum non se habet ut purus terminus, sicut respectu relationis praedicamentalis; objectum enim terminativum specificat potentiam activam, quae non est relatio praedicamentalis, sed transcendentali ordine respicit objectum; ergo objectum non est purus terminus, alias solum terminaret relationem praedicamentalem, non transcendentalem. Quod vero non in alio genere causae terminet et specificet, nisi in genere causae formalis, ex eo deducitur, quia non se habet ut causa efficiens, cum non sit principium actionis sed terminus; nec causa materialis, cum non sit subjectum recipiens, aut causa disponens; nec finis, quia finis, vel est finis effectus vel finis causa, seu id cuius gratia. Finis effectus ut effectus non specificat, quia ut effectus non perficit actum, vel potentiam activam, sed perficitur, seu fit ab ea, nec causat ipsam ut effectus, sed ab ea causatur. Finis autem ut causa non specificat actum terminative, sed movet efficientem metaphorice, et sic non respicit specificationem actionis, seu essentiale praedicatum ejus, sed existentiam, ad illam enim movet; ideoque ut finis inter circumstantias numeratur, ut objectum vero specificare potest, ut constat i-ii, q. i, art. iv, ubi specificatio actus moralis sumitur a fine, ut est bonum et objectum voluntatis. Et in q. xvm, art. vi, et q. xix, art. n, finis dicitur specificare in quantum objectum actus interioris seu imperantis; est autem circumstantia actus imperati, qui est gratia finis. Si ergo ut finis specificet induit rationem objecti, alia est ratio objecti specificantis, alia finis moventis; et sic specificatio pertinet ad genus causae formalis extrinsecae, motio finis ad finalizationem moventem ad producendum res in esse, movere autem

ad esse et existentiam esi extru spe-
cificationem.

Kx hi* distingues «lias divisiones
objecti, ut in primarium el secundarium.
formale et materiale. W enim quod per se.
vel primo, «ut formnliter specificat. seu est formn
et rntio specilleandi. dicitur per se
objectum.seu ratio objecti ;reliquun»
vero dicitur secundario, seu per
aliud et materialiter objectum. U
ipsa ratio specilleandi secundum se
sumpta solet etiaiu dici rntio sub
qua, seu objectum quo; ut nutem
consideratur in aliqua re afficiendo
ipsam, dicitur res sic cITecta rntio
qua\ objectum vero materiale ob-
jectum quod- Exemplum facile est
in pariete colorato et lucido res-
pectu visus.

SohurUur argumtnla.

Primo arguitur contra primnm
conclusionem Nain intellectu* divi-
nus, et ejus potentia vere et proprie
habent objecta; versantur enim cir-
ca aliquid primo et per se ; intellec-
tus circa divinam essentiam, om-
nipotentia vero circa creaturas;
et tamen non spoilicantur ab ipsis
objectis, nam divina potentin non
specificatur n creaturis, alioquin ab
illis haberet actualitatem et perfec-
tionem, sicut et speciem Similiter
neque essentia divina specifirnt in-
tellectum diviuuin, nce eniin ibi
potest distingui specificativum et
specificatum extrinMcum, sicut nec
perficiens et perfeclibilo, actuans et
actuabile. Ergo non consistit in hoc,
quod est speci fica re extrinsece,ratio
objecti,

Resp.: Iu divinis Inveniri rationem
objecti seclusis imperfectionibus, id
est dependentia ab aliquo ut ab ex-
trinsecco specificante, et formnliter
causante; nec enim datur ibi aliqua
species seu specificatum, quod sit
causatum, et consequenter neque

dnlur rntio objecti, quod sit causa
formalis extrinsecen Sed ad actus
ad intra scilicet ad intelligere rt
velle datur rntio objectcl.in quantum
datur ratio intellecti et intellec-
tivi in actu puro, qute non sunt
distincta, sevi unum et idem pro-
pter summnin eminentiam, ut
ex O. Thomn habetur,I p., q. xiv,
art. ii. et iv. Respectu vero potantis
executivro od extra seu omnipoten-
tin» datur ratio objecti, in qunntum
creatura sunt id circa quod versa-
tur potentin illa exocutiva Dei, ut
purus effectus* ejus. non ut perfec-
livum et apecificativum pointia».
qum n se habet omnem perfectio-
nem.

Secundo arguitur eontrn rationem
objecti inotivi, quam explicavimus.
Nam loquendo de objecto motivo
foriunliter ut motivum i>st, vel ly
molvum dicit rationem motiois
effectivas vel formalis. Si primum,
non e*l proprie et simpliciter objec-
tum, ut supra ostendimus, quia ef-
ficiens motio non dat specificatio-
nem. sed existontinm.Si secundum,
non distinguitur ratio motivi « ter-
niinntivo, quia utrumque habet
eiimdemmodumcausalitatis.scilicet
formalis, et sie eodem modo speci-
ficabit objectum motivum, ettermi-
nntivum; -nec enim ratio princi-
pii variat rationem cans» forma-
lis exlrinsoea», atque adeo rationem
objecti non habet molivum in quan-
tum motivum.(sed in qunntum con-
venit cum lermnativo in ratione
specilleandi extrinsece, non in
quantum rationem hal>et principii
moyentis.

Confirm. ; Quia si objectum mo-
tivum in quantum motivum di-
cit propriam rationem objecti, se-
quiturnondari aliquam rationem ob-
jecti in communi,in quo convenient
terminativumet motivum.Nec enim
motivo et terminutivo potest dari
alia ratio communis, nisi respicere

potentiam tanquam aliquid extra illam; hoc autem etiam convenit ipsi actui, qui est distinctum quid a potentia, et respicit ipsam specificando, et tamen non est obiectum ejus. Ergo ratio objecti, ut sic, non consistit in hoc quod est respicere potentiam ut aliquid extrinsecum specificans.

Respond. quod in objecto motivo ly motivum intelligitur de motione formali per modum principii respectu potentiae passivae, ut supra dictum est, ita quod specificatio actus, et non solum exercitium, seu esse illius pendent a tali objecto, non ex parte terminationis, sed ex parte elicentiae et principii. Et quando instatur quod in hoc convenit cum terminativo. Respond. convenire in genere causandi specificationem, sed non in modo, neque in specie actus causata, sicut etiam diversi habitus et actus specificantur eodem modo specificationis in genere, sed non in specie, cum diversae speciei sint. Diversus autem modus specificandi, et diversa specificatio sumitur, ut dictum est, ex eo quod objectum se habeat per modum principii vel termini, id est a quo dependeat specificatio actus vel in sui elicentia, vel in sui terminatione, quia, ut saepe dicit S. Thomas, mi, q. i, et q. xvm, et alibi, a principio et fine sumitur ratio actus. Unde objectum etiam in quantum motivum specificativum est motione formali.

Ad confirm. respondetur quod, sicut potentia in communi abstrahit a potentia activa et passiva, et convenit in ratione principii actus, ita objectum in communi abstrahit a motivo et terminativo, et dicit extrinsecum specificativum potentiae ex parte principii, vel termini. Actus autem vel non est omnino extrinsecus potentiae, cum procedat ab illa; vel potius dicendum est quod

in actu respectu potentiae considerantur duo, scilicet et ratio producti seu effectus, et sic non respicit potentiam specificando, sed ab ipsa recipiendo esse et speciem et naturam; vel consideratur ratio perficientis potentiam in agendo, et sic non specificat, nisi in quantum tenet se ex parte termini, in quo consummatur actualitas potentiae, et hac ratione induit rationem objecti terminantis, sicut alii effectus respectu suorum agentium in quantum perficiunt, et consummant illa in actu.

Tertio arguitur: Objectum eo modo est motivum, quo potentia illud respiciens est passiva, nam objectum ut motivum correspondet potentiae, ut passivae. Sed potentia cognoscitiva in tantum est passiva in quantum recipit species, in qua receptione obiectum non influit ut objectum, sed ut efficiens et imprimens. Ergo ratio motivi non pertinet ad objectum ut objectum, sed ad rationem efficientis seu imprimentis species, siquidem in tantum se habet potentia passiva ut passiva, in quantum antecederet ad actum patitur, et recipit species. In illo autem priori, quo potentia recipit species et movetur, non objicitur objectum, quia non attingitur tunc ut objectum, quando imprimuntur species.

Confirm.: Quia objectum ut motivum, neque potest specificare actum, neque potentiam, ergo nihil specificat. Antecedens probatur. Non specificat actum, quia illud solum est specificabile ab objecto, quod est mobile ab ipso; actus autem non est mobilis ab objecto, cum sit effectus ejus causatus a potentia et ab objecto; ergo non est specificabilis ab objecto motivo, quia motivum, ut motivum, solum specificat mobile ut mobile. Neque potentiam specificare potest, quia objectum non specificat potentiam, nisi mediante

actu, ut docet D. Thomas, i p., q. lxxvii, art. m; ergo si non specificat actum, neque potentiam.

Respondetur quod potentia est passiva, et respectu agentis seu imprimantis species, et respectu formae impressae. Forma autem impressa habet duo, scilicet informare entitative seu physice, et hoc materialiter se habet in specie, et commune est cum caeteris accidentibus, et informare intentionaliter, id est ut repraesentative est idem cum objecto, et sic objectum informat in eo ordine quo species, scilicet formaliter, licet objectum extra, species intra potentiam; ipsa vero impressio effectiva specierum non est ab objecto ut objective movente, sed a producente species, quae virtus productiva non semper convenit ipsi rei, quae est objectum, sed alteri agenti, ut in nobis intellectus agens, in angelis Deus infundens species. Quare ratio motivi in objecto non est ratio imprimendi vel efficiendi species, sed objective actuandi et determinandi potentiam mediante specie ut intentionaliter, non ut entitative tantum informante. Et hac ratione salvatur respectu intellectus angeli objectum motivum, non quia movet objectum imprimendo species, sed quia determinat et actuat ipsam potentiam formaliter, ut repraesentatum in specie, Deus autem effective illam infundit.

Ad confirm. respondetur: objectum motivum specificare actum determinando seu actuando potentiam passivam, quae est mobilis ab ipso, et principiando, seu causando actum quoad specificationem. Nam objectum motivum, quod specificat actum, non respicit actum ut mobile a se, sed ut principiatum; potentiam vero quam determinat respicit ut mobile. Unde negamus quod objectum motivum specifioet mobile, quod est quasi sub-

jectum, sed specificat actum cuius est principium, quasi principiatum a se; actio enim, ut dicit D. Thomas, specificatur a principio et fine; sed quia principiat actum movendo ac determinando potentiam ut eliciat talem speciem actus, dicitur objectum motivum.

Quarto arguitur contra rationem objecti terminativi. Nam objectum a nobis constituitur in ratione extrinseci specificativi; sed terminus, ut terminus non specificat actum vel potentiam; ergo terminativum, ut terminativum, non est objectum. Min. prob. primo, quia alias terminus relationis preedicalis esset objectum ejus, quia specificat terminando. Secundo, quia specificativum actus et potentiae realis debet esse aliquid reale, cum species ab eo data realis sit; constat autem objectum terminativum non semper esse aliquid reale, invenitur enim ratio objecti etiam in ente rationis, sicut de objecto Logicae diximus, quaest. i, proa^miali. Tertio, quia omne specificativum est causa formalis saltem extrinseca; omnis autem causa formalis est principium dans esse, forma enim est, quae dat esse rei; ergo omne objectum est principium in quantum objectum, et non terminus, quia est causa formalis specificans, et sic erit objectum motivum, quod per modum principii specificat.

Confirm.: Quia objectum motivum et terminativum analogice participant rationem objecti, ergo alterum simpliciter, alterum secundum quid, et non utrique convenit simpliciter ratio objecti. Antecedens probatur, tum quia utrumque tam objecto reali quam rationis convenit; tum quia potentia activa et passiva analogice se habent in genere potentico, ut dicitur ix Met., lect. i, apud D. Thomam: ergo et objectum motivum, et terminativum illis correspondeas

analogia sunt; unde motivum est quod simpliciter actuatur et informat, non terminativum, et sic analogice dicitur utrumque specificare, seu habere rationem formae specificantis.

Respondetur ad principale argumentum, negando minorem. Ad 1 prob. resp. quod terminus relationis non specificat ut praecise terminus est, sed ut subest fundamento, sine quo species relationum non sumitur ut diximus q. xvii, et constat ex D. Thoma, in i, dist. xxvi, q. n, art. iii; objectum autem per se in quantum objectum specificat. Ad 2 prob. respond. quod specificativum intrinsecum, dans speciem realem actui, necessario debet esse aliquid reale, specificativum autem extrinsecum non, quia non informando et inhaerendo specificat, sed tendentiam alterius terminando, vel ad elicientiam actus determinando extrinsece; et ita sufficit quod media specie reali, quae intrinsece informat realiter, ipsam potentiam determinet ad actum, etiamsi objectum ipsum in se reale non sit, vel realiter non existat. Ad 3 probat, respond. quod terminus secundum diversam considerationem habet rationem causae vel effectus, sicut causae ad invicem sunt causae; et quatenus praecise terminat per modum executionis et effectus non specificat, sed speciem recipit et existentiam; quatenus vero consideratur iste terminus ut perficiens, et consummans in facto esse actum potentiae, dat speciem terminando et perficiendo: et sic consideratur ut principium, et causa extrinseca dans esse consummative et finaliter, non motive et initialiter; est enim ratio perfectionis in actu, ut consummatae, non ut initiatae; et ita dicit S. Thomas, i-ii, q. xxxm, art. iv, ad 2: « Quod operatio causat delectationem ut causa efficiens, delectatio autem perficit operationem ut finis. » Unde non coincidit

cum objecto motivo; praecedit etiam in intentione, licet in executione ut effectus sequatur, seu recipiat, non det specificationem.

Ad confirm. negatur antecedens. Ad 1 prob. Respond.: Quod objectum esse reale vel rationis solum facit differentiam in ratione entis, non in ratione objecti et cognoscibilis. Et stat bene quod aliquid sit simpliciter objectum, et simpliciter non sit ens; aliae enim sunt differentiae rerum in esse rei et entis, aliae in ratione objecti et cognoscibilis, ut bene advertit Cajet., i p., q. i, art. iii. Et sic univoce conveniunt plura in ratione scibilis, et et non in ratione entis, vel e contra; et similiter possunt convenire specificae in ratione scibilis, et non in ratione entis, vel e converso, ut plenius dicitur q. ultima in libros Poster. Nunc sufficit exemplum ponere in Logica, quae univoce est scientia cum aliis quae agunt de ente reali, cum ipsa agat de ente rationis; et univoce convenit Deus, et creatura in ratione scibilis metaphysici, non in ratione entis; et quantitas, et substantia univoce sunt scibiles a Mathematica, et Physica, sicut ipsae scientiae univoce sunt scientiae, non in ratione entis. Ratio enim scibilis solum dicit connexionem necessariam veritatis, quae univoce in ratione veri convenit cum quacumque alia necessaria connectione, etiamsi in ratione entis non conveniant. Et si dicas: nam ista ratio cognoscibilis transcendens est ad istam, vel illam rationem cognoscibilis, ergo non univoca, respondetur quod cognoscibile in communi, sicut verum et bonum, et passiones entis, est analogum ad hoc vel illud cognoscibile, per modum cuiusdam quidditatis praedicabilis. Gaeterum hoc vel illud cognoscibile determinatum dicimus quod univocum esse potest respectu sub-

jectorum, seu entium, quibus convenit, licet illa entia univoca non sint entitative, eo quod non consequitur ad ens, ut in se absolute sumitur, sed comparative ad potentiam cognoscentem, et potest esse idem modus comparandi in rebus non univoce convenientibus secundum se.

Ad 2 probat, dicitur quod D. Thomas aperte loquitur de potentia in ratione principii ad agendum, sic enim non conveniunt univoce potentia passiva et activa, quia passiva non principiat actum, nisi dependet ab activa, cum de se non sit in actu. Gaeterum in ratione specificabilis ab extrinseco principio univoce se habent passiva et activa potentia, cum utraque significationem sic dependentem habeat. Quod vero additur objectum motivum simpliciter actuare, non terminativum, respondetur quod inyspecificando extrinsece utrumque simpliciter actuatur, quatenus ab utroque dependet in sui actione et perfectione potentia, vel actus, licet illud, a quo potentia passiva movetur ut actus eliciatur, magis in modo movendi accedat ad actuationem formae intrinsecae, simpliciter tamen ab utroque dependet specificatio.

ARTICULUS V.

Utrum significare sit formaliter causare aliquid in genere efficiendi.

Ut punctus difficultatis clare intelligatur, supponimus nos non loqui in praesenti de signo et significatione pro ipsa relatione, in qua formaliter signum consistit, ut supra ostendimus; nam relatio nullo modo est effectiva, sed pure respectiva ad terminum, respicere autem non est efficere. Loquimur ergo de fundamento signi et significationis,

quatenus repraesentat potentiae cognoscitivae aliquid pro quo substituit, et vices gerit in repraesentando ipsum potentiae. Et inquirimus an ista deductio, et exhibitio, seu repraesentatio sui significati ad potentiam sit aliqua effectio, vel in quo genere causae collocari debeat.

Possumus autem in ipso significare seu repraesentare distinguere tria, quae videntur pertinere ad faciendam praesentiam objecti in potentia; repraesentare enim non est aliud quam facere objectum praesens, seu unitum potentiae. Primum est emissio, seu productio specierum, quae ab objecto et signo extrinseco fit in potentiam. Secundum est excitatio potentiae ut attendat, quae distinguitur ab ipsa impressione specierum, nam etiam post receptas species indiget aliquis excitatione ad attendendum. Tertium est concursus cum potentia ad eliciendam notitiam rei significatae ad quem actum eliciendum concurrunt signum extrinsecum mediante specie intrinsece recepta, quatenus non solum concurrunt ut formetur notitia sui, sed etiam signati ad quod deducit. Gaeterum iste concursus cum potentia non est significare, id est movere potentiam et repraesentare, quod facit signum, sed effectus ejus; ex motione quippe signi sequitur cognitio in potentia, concurrente objecto, ad hoc enim movetur. Nec dubitamus quin ista repraesentatio signati, et deductio potentiae ad ipsum attingendum, cum sit aliquid de novo in rerum natura, aliquam causam efficientem habere debeat: sed inquirimus an prout pendet a signo pendeat in genere causae effectivae ita quod signum efficiat significationem, et significare in actu secundo sit effectio; non vero ab alia causa sit effective, licet non denominat ipsam significantem, sicut florere dicit productionem florum

non a quacumque causa effectiva concurrente, sed prout ab arbore.

Sit unica conclusio : Significare, seu repraesentare nullo modo est a signo effective, nec significare loquendo formaliter est efficere.—Itaque haec propositio : signum efficit, nunquam est in quarto modo per se. Haec conclusio, quae valde communis est inter recentiores Thomistas, qui illam quotidianis disputationibus agitare solent, in primis colligi potest ex D. Thoma, q. xi de Verit., a. i, ad 4, ubi inquit:« Quod proximum effectivum scientiae non sunt signa, sed ratio discurrens a principiis ad conclusionem. » Praecipuo tamen habet suum fundamentum in duobus principiis. Primum est quod objectum in quantum exercet causalitatem objectivam respectu potentiae et repraesentat se, non effective id facit, sed solum se habet ut forma extrinseca, quae ab alio efficiente applicatur et praesens redditur per species ipsi potentiae. Quod si ipsum objectum etiam habet vim effectivam se applicandi, id materialiter et per accidens se habet; sicut in naturalibus forma praesentiam sui exhibet in materia, sed prout a forma non est illa praesentia effective, sed formaliter, effective autem fit ab applicante et uniente formam. Secundum principium est quod signum succedit, et substituitur loco objecti in hac ipsa linea et ordine objectivae causae, non autem in ratione applicantis effective, nec deducentis potentiam ad signatum modo effectivo sed objectivo, non principali sed substitutivo, rationa cuius signum dicitur instrumentale, non quidem quasi instrumentum efficientis, sed quasi substitutum objecti, non informans sicut species, sed ab extrinseco repraesentans.

Primum principium explicatur sic, quia ratio objecti, ut vidimus art. praeced., non consistit in hoc quod

emittat et producat species sui in potentia cognoscitiva, etc.; constat enim species aliquando infundi effective a Deo, ut in angelis, et scientia infusa, objecto non imprimente effective. Et radicalis hujus ratio est, quia ratio objecti salvatur in hoc quod aliquid sit repraesentabile et cognoscibile passive a potentia; esse autem repraesentabile passive de se et ut sic non dicit virtutem applicantem et unientem objectum potentiae, sed id quod unitur et praesens fit; sicut enim repraesentare est praesens facere, ita repraesentari, et repraesentabile est praesens fieri. Si ergo ratio objecti salvatur per hoc quod sit repraesentabile, consequenter hoc quod est facere repraesentationem active extra rationem objecti est, nec requisitum ad rationem objecti. Sicut si forma consistit in hoc quod sit aliquid unibile materiae ut informans, et sui praesentia intimans materiam, non potest consistere ratio formae in hoc quod effective applicet et uniat se materiae. Unde objectum a D. Thoma comparatur formae, seu actualitati, qua potentia redditur actuata et formata; intelligibile enim est actus intellectus, sicut docet i p., q. xiv, art. u, et q. lxxix, art. H, et multis aliis locis. Igitur repraesentare, seu facere praesens, non pertinet ad objectum ipsum ut formaliter objectum est, tanquam ad causam efficientem hanc praesentationem, sed ut ad formam, et actum qui potentiae praesentatur et unitur.

Ex eadem autem ratione constat quod ad rationem objecti non pertinet excitare effective : tum quia haec excitatio effective fit ab alia causa, vel interiorius a Deo, vel exteriorius ab homine, aut alio proponente et applicante objectum sensui; tum quia in excitatione objectum est id quod applicatur potentiae, non vero re-

qniritur quod sit ipsum applicans affectiva. Denique ad productionem notitiae objectum intra potentiam positum per speciem potest effective concurrere, non in vi objecti, ut specificans est, sed in vi potentiae determinata*, et actuatae per objectum, ex quo et potentia unicum principium constituitur in actu, non ipsum objectum virtutem addit potentiae effectivam. Et iste concursus, seu productio cognitionis non est significare, sed significationis terminus et finis; movet enim ad cognoscendum.

Secundum principium ex ipsa ratione propria signi ut signum est declaratur, quia signum substituitur loco objecti, ut ducat ipsum ad potentiam eo modo quo objectum faceret per se in ratione objecti. Etenim signum, si sit instrumentale et extrinsecum, non aliter repraesentat signatum, quam repraesentando se ut objectum magis notum, et signatum ut aliquid in se virtualiter contentum, seu ut ignotius ad quod dicit habitudinem et connexionem aliquam. Ergo concursus ejus ad repraesentandum signatum potentiae est idem atque ad repraesentandum se, quia repraesentando se repraesentat etiam signatum, ut pertinens ad se. Unde emissio specierum, et excitatio potentiae, eo modo pertinet ad signum sicut ad objectum quando se repraesentat, scilicet objective id causando, non effective, quia non aliter signatum repraesentat quam prius se ut objectum repraesentando, et ex se repraesentando ad aliud objectum ducendo; et ideo ut signum non repraesentat objective absolute, sed objective instrumentaliter, et ut deserviens ad aliud. Si autem sit signum formale, constat quod non effective, sed seipso formaliter repraesentat, ut ex ejus definitione constat, et patet in notitia, et conceptu, de quo seq. quaest.

Solvuntur argumenta.

Primo argui potest ex variis auctoritatibus S. Thomae. Nam in m p., q. LXrv, art. iv, ad i, dicit: « Quod in voce est virtus quaedam ad excitandum animum alterius proveniens in voce, in quantum procedit ex conceptione loquentis. » Haec autem virtus de qua loquitur D. Thomas est virtus effectiva physice. Dicit enim ibi S. Thomas quod eo modo se habet vis spiritualis in sacramentis, sicut illa vis excitativa in voce; illa autem quae est in sacramentis, vis effectiva est; est ergo et ista quae est in voce ad excitandum, et consequenter ad significandum, significatione enim excitatio fit. Similiter, in q. ii de Verit., art. I, ad 2, inquit D. Thomas : « Quod verba doctoris propinquius se habent ad causandum scientiam, quam sensibilia extra animam, in quantum sunt signa intelligibilium intentionum » ; ergo in quantum signa causant scientiam, non objective repraesentando, sed deducendo ad rem significatam. Item in v, dist. i, q. i, art. i, q. i, ad 5, inquit: « Quod demonstratio quia est, quae dicitur esso per signum a communi » ; demonstratio autem effective producit scientiam ratione materiae ex qua constat, non ratione secundae intentionis; ergo signum ex quo constat demonstratio effective influit in scientiam. Ac denique in Opusc. xvi, § Ostenso igitur etc., dicit : « Quod actio speculi quae est repraesentare, non potest attribui homini » : datur ergo repraesentare, seu significare, quod est actio.

Respond. ad 1 locum D. Thomae quod illa virtus excitativa in voce non est ipsa significatio actualis, seu significare vocis, cum potius ad hoc aliquis excitetur ut ad vocis si-

gnificationem attendat, sed est usus ipse intellectus loquentis et manifestantis per vocem suum conceptum, ut Cajet, advertit super dictum locum. Qui usus est aliquid praeter /significationem, cum vocem ipsam significantem applicet ut alter attendat; et sic a proferente vocem, et utente illa, procedit effective talis excitatio et excitativa vis quasi energia quaedam latens, a voce autem significante repraesentative et objective movente. Et hanc vim excitativam, i. e. usum vocis ab intellectu loquentis derivatum comparat D. Thomas virtuoso illi motui, quo Deus movet et utitur sacramentis ad producendam gratiam, eo quod sacramenta sunt sicut quaedam signa, et voces Dei excitantis nos ad gratiam, ipsamque producentis; quae vis longe distincta est a significatione ipsa sacramentorum, superadditur enim illi sicut usus vocis et vis excitativa superadditur significationi vocis, et significatio, seu repraesentatio ista prout a voce significante, non est effective, sed objective; ut autem vox movetur a loquente et excitante, vim habet effectivam excitandi, non a repraesentatione ortam, sed a proponente, et movente vocem significantem derivatam, atque ita loquens se habet ut applicans vocem significantem ipsa applicatione effectiva, vox significans ut applicata et significans repraesentative. Nec debemus modo disputare an illa vis et usus vocis sit aliquid physicae virtutis superadditum voci, vel quid morale; sufficit enim ad propositum quod illa excitatio, ut effective se habet sive moraliter sive physice, non est ipsum significare, nec a signo ut signum est procedit effective, nisi forte significatio ipsa moraliter, seu metaphorice, aut potius grammaticaliter dicatur actio et efficientia.

Ad 2, locum, ex q. ii de Veritat., respond. S. Thomam dicere quod proximius se habent verba doctoris ad causandum scientiam, sed non dicit quod effective se habent, sed sufficit quod repraesentative, seu objective.

Ad 3 locum resp. quod demonstratio procedens a signo supponit signum cognitum, et a fortiori repraesentatum; et ita ipsum repraesentare et significare signi non est efficere demonstrationem, aut producere scientiam, sed illa procedit effective ab intellectu moto ab objecto et signo objective, non effective repraesentante. Et sic dicit ipse D. Thomas, q. ii de Verit., art. i, sup. cit., ad 4: « Quod proximum effectivum scientiae non sunt signa, sed ipse intellectus. »

Ad ultimum locum respondetur quod repraesentare dicitur actio speculi quasi praesuppositive, non formaliter, quia speculum per refractionem luminis generat effective imaginem, quae repraesentat.

Secundo arguitur. : In ipsa definitione signi instrumentalis includitur aliqua ratio efficiendi, ergo signum formaliter in quantum signum efficit. Anteced. probatur ex illa communi definitione Augustini: « Signum est quod praeter species quas ingerit sensibus aliquid aliud facit in cognitionem venire. » Ubi tam ingerere species, quam facere aliud in cognitionem venire importat efficientiam; eodem enim motu, et causalitate qua ingerit species ad repraesentandum se, ducit ad cognitionem alterius; ingerere autem species est efficere et producere illas, ergo et ducere ad cognitionem alterius est effective se habere; hoc autem ponitur in definitione signi, ergo essenziale est signo efficere in quantum signum, quod est significare. Nihil enim aliud est effective repraesentare, quam effi-

cere repraesentationem, efficit autem species quae sunt repraesentationes, ergo repraesentat effective.

Confirm. quia signo in quantum significat convenit multiplex efficientia. Sacramenta enim, quae sunt signa, efficiunt in quantum significant, ergo formaliter in illis significare est efficere, alioquin formaliter non essent signa practica, si in quantum significant non efficerent. Similiter convenit signo in quantum significat excitare potentiam, species immittere, ad inferendam conclusionem influere, quod totum effectivae causalitatis est.

Respondetur quod illa duo in definitione signi posita, scilicet ingerere species, et facere in cognitionem venire, non dicunt significationem per modum efficientiae, nam ingerere species est commune signo et non signo, nam etiam objectum quod se repraesentat et non se significat ingerit species, et hoc non facit objectum effective in quantum objectum est, ut probavimus: unde in hoc quod est ingerere species, non potest consistere efficientia significationis. Quod si objecta externa effective imprimunt species, illa efficientia non constituit objectum in ratione objecti, sed provenit a virtute aliqua, vel occulta, ut aliqui putant, vel manifesta, ut a luce in coloribus, ab aere refracto in sonis, etc. In secundo autem, quod est facere in cognitionem venire, id facere non dicit efficientiam ex parte signi, sed repraesentationem quasi objectivam, seu vice objectivam, quae non dicit concursum efficientem, sed causae formalis extrinsecae, moventis quidem repraesentative ad sui cognitionem, sed praeter hoc etiam ad alterius notitiam.

Ad confirm. respondetur omnem illam efficientiam, quae in argumentis numeratur, esse extrinsecam

et superadditam signo ut significanti, nec ad significationem per se requiri ut illi adjungatur; unde nunquam in quarto modo per se signum efficit. Nam quod sacramenta efficiant in quantum significant, non est quia significatio formaliter sit effectio, sed quia significationi adjungitur et alligatur efficientia, vel modo morali, quatenus practica sunt et ab imperio Dei et voluntate practica ministri procedunt non praecise enuntiando, sed ad opus dirigendo; vel etiam modo physico, ex Dei imperio accipiendo virtutem ad producendam gratiam. Quod vero additur de excitatione potentiae, et immissione specierum, jam dictum est quod talis excitatio non convenit signo ut signum est effective, sed objective, seu vice objective; objectiva autem causalitas ad formalem extrinsecam pertinet, non ad efficientem.

Tertio arguitur: Potest dari signum formale, quod denominatur tale non ab ipsa relatione, quod formalissimum est in signo, alias omne signum esset formale, quia dicit relationem, sed ab ejus fundamento, quia scilicet fundatur relatio signi in aliquo, quod informando potentiam repraesentat ut conceptus et notitia; ergo similiter, quia fundamentum signi instrumentalis efficit, scilicet immittit species, et excitat, unitque potentiae rem repraesentatam, poterit dici effective significare, sicut formale signum dicitur significare formaliter. Confirmatur quia signum vere dicitur instrumentale, ergo et effectivum, quia causa instrumentalis ad effectivam reducitur, non ad formalem. Nec valet dicere quod est instrumentalis logica, non physica. Nam instrumentum logicum est quod mediante aliqua intentione rationis causat; signum autem, praesertim naturale non causat media

intentione rationis, sed realitate re-
praesentationis.

Respondetur : Verissimum esse
quod signum esse formale vel ins-
trumentale ratione fundamenti ip-
sius rationis signi desumitur, non
vero ex parte relationis. Gaeterum
hoc fundamentum, cum sit ratio ipsa
manifestandi aliud ex parte objecti,
non repugnat quod in genere causae
formalis fiat ex parte objecti; re-
pugnat autem quod in genere causae
efficientis. Etenim ipsa ratio ob-
jecti de se est actus et forma poten-
tiae, et per accidens, quia entitative
intra potentiam esse non potest, in-
tentionaliter est per sua signa, quae
vices gerunt illius, ut sunt concep-
tus et notitiae. Unde causalitas for-
malis extrinseca per se convenit
objecto; quod vero aliquando sit in-
trinseca per se, vel per sua signa
potentiae conjunct et unita, non re-
pugnat. At vero quod effective po-
tentiam moveat applicando et prae-
sentando objectum, extra lineam
causae objectivae est, et ad aliam li-
neam causandi pertinet, non ad
objectum ut objectum, ut saepe dixi-
mus. Quod si objectum etiam ha-
beat vim effectivam applicandi et
praesentandi objectum, id erit per
accidens, et materialiter, seu con-
comitanter, non per se formaliter,
et in quarto modo.

Quod si instes : Quid est ergo si-
gnificare, et manifestare, si neque
est excitare, neque emittere spe-
cies, neque producere cognitionem
effective? Respondetur quod est vice
objecti seu signati reddere objec-
tum praesens potentiae. Praesentia
autem objecti in actu primo vel se-
cundo in potentia pendet a multis
causis: a producente species, vel ap-
plicante objectum effective ; a po-
tentia generante notitiam, etiam
effective; ab objecto se praesentante
formaliter extrinsece, seu specifica-
tive; a signo ut substituente vice

illius in eodem genere causae, non
effective.

Ad confirm. respond. quod si-
gnum dicitur instrumentale objec-
tive, non effective, id est vice ob-
jecti, ut dictum est. Et bene dici-
tur instrumentum logicum, non
physicum, non quia mediante in-
tentione rationis operetur, sed
quia non repraesentat, nec ducit
potentiam ad significatum, nisi
prius cognoscatur, et ita significat
ut cognitum, id autem quod con-
venit rei ut cognitae dicitur logice
convenire, quia Logica agit de re-
bus ut cognitis. Veritas autem est
quod influxus iste signi non est ef-
fectivus, sed objectivus, seu vice et
loco objecti significati in eodem or-
dine et linea, non in genere causte
effectivae, ut probatum est, et ita
non reducit hoc instrumentum
ad causam afficientem, nec est
instrumentum proprie, sed meta-
phorice, aut logice.

ARTICULUS VI.

Utrum in brutis et sensibus externis
sit vera ratio signi.

Certum est bruta et sensu[^] exter-
nos non uti signis per comparatio-
nem et collationem, quae discursum
exigit. Sed difficultas est: an sine
discursu detur proprie usus signo-
rum ad cognoscendum res signifi-
catas ; quod utique conducit ad
intelligendum modum quo signum
repraesentat et significat potentiae.

Prima conclusio : Bruta proprie
utuntur signis, tam naturalibus,
quam ex consuetudine.— Sumitur ex
D. Thoma, q. xxrv de Verit., art. n, ad
7, ubi dicit: « Quod ex memoria prae-
teritorum flagellorum, vel benefi-
ciorum contingit ut bruta apprehen-
dant aliquid quasi amicum et pro-
sequendum, vel quasi inimicum et
fugiendum. » Et videri etiam potest
i-ii, q. xl, art. ni. Et de signis natu-

nftlibus dicit q. ix de Verit., art. iv, ad 10: «Quod bruta exprimunt suos conceptus signis naturalibus. » Et de consuetudine loquitur in i Met., lect. i, ostendens quod aliqua animalia sunt disciplinabilia, ut scilicet per alterius instructionem possint assuescere ad aliquid faciendum, vel vitandum; possunt ergo bruta uti signis ex consuetudine. Ratio hujus, praeter quotidianam experientiam qua videmus bruta moveri signis, tum naturalibus ut gemitu, balatu, cantu etc., tum ex consuetudine, ut canis vocatus nomine consueto movetur, qui tamen impositionem non intelligit, sed consuetudine ducitur; praeter hoc, inquam, videmus brutum uno viso in aliud distinctum tendere: sicut percepto odore insequitur aliquam viam, vel fugit viso ramo, vel ligno transverso in via divertit, auditu rugitu leonis tremit, aut fugit, et sexcenta alia, in quibus non sistit brutum in eo quod sensu exteriori percipit, sed per illud in aliud ducitur; quod plane est uti signo, scilicet repraesentatione unius non solum pro se, sed pro altero distincto a se. Et quod hoc etiam extendatur ad signa ex consuetudine, ex supra dictis constat, quia cum aliqua bruta sint disciplinae capacia, non statim a principio aliqua percipiunt, quae postea consuetudine procedente cognoscunt; ut canis non statim a principio movetur cum vocatur tali vel tali nomine, et postea movetur habita consuetudine. Ergo utuntur aliqua bruta signis ex consuetudine, nam ex impositione ipsa nominis non moventur, quia non innotescit illis impositio ipsa, quae ex voluntate imponentis dependet.

Dico secundo: Non solum sensus interni, sed etiam externi in nobis, et in brutis percipiunt significationem et utuntur signis.—Et loquimur de signo instrumentali, nam de si-

gno formali pendet ex dicendis seq. disput., an species, vel actus cognoscendi sint signa formalia, et utrum sensus externi forment aliquam imaginem, vel idolum loco conceptus. Probatur ergo conclusio primo ex D. Thoma, qui rem significatam per signum docet videri in ipso signo, ut patet q. vm, de Verit., art. v: «Cognoscimus, inquit, Socratem per visum dupliciter, et in quantum visus assimilatur Socrati, et in quantum assimilatur imagini Socratis, et utraque istarum assimilationum sufficit ad cognoscendum Socratem.» Et infra: «Cum visus exterior videt Herculem in statua sua, non fit cognitio per aliquam aliam similitudinem statuae. » Videatur etiam in m Contra Gentil., c. xlix. Cum ergo imago et statua repraesentent potentiae sua significata per modum signi, si visus exterior in statua et imagine non solum statuum attingit, sed etiam id quod repraesentat imago, cognoscit unum minus notum per aliud notius, quod est uti signis.

Secundo probatur conclusio: Nam non est ulla ratio cur negetur sensui exteriori quod deducatur de uno ad aliud sine discursu et collatione; ad utendum autem signo et significatione non requiritur aliquid amplius, nec necessarius est discursus; ergo usus signi exterioribus sensibus attribui potest. Major probatur quia sensus externus potest discernere inter unum objectum et aliud suae cognoscibilitatis, v. g. visus inter colorem album et viridem, inter imaginem unam et aliam, v. g. quae repraesentat Christum, vel B. Virginem; potest etiam per proprium sensibile, v. g. colorem, attingere sensibile commune, v. g. motum, aut figuram, et discernere inter unum et aliud. Ergo potest in uno cognoscere aliud, seu deduci ad aliud, quia ad hoc sufficit

ut sciat discernere inter unum et aliud, et cognoscere unum ut continetur in alio, vel ut pertinet ad illud. Hoc autem sufficit ut deducatur de uno ad aliud, quia si discernit inter unum et aliud, et cognoscit unum ut continetur in alio, sicut figuram ut afficit, vel afficitur colore, imaginem ut in speculo, Herculem in statua, viride ut discernitur ab albo, nihil amplius requiritur ut per unum cognoscat aliud, et deducatur de uno ad aliud. Minor vero constat, quia signum nihil aliud petit in sua definitione, nisi ut repraesentet aliud a se, et sit medium ducens ad aliud; quod vero fiat per discursum, aut comparando, et cognoscendo habitudinem unius ad aliud, non petit; alias neque in sensibus internis in brutis posset inveniri; etsi requireretur discursus formalis, neque angelus signis uteretur, quod est falsum.

Est tamen observandum quod sensus exterior non potest cognoscere signatum seorsum a signo, et secundum se, sic enim plerumque est absens, et si praesens sit et cognoscatur per signum ut ab ipso distinctum, requireret comparisonem unius ad aliud, alias quomodo ei constabit quod hoc distincte, et seorsum sumptum ab illo est signatum illius? Cognoscit ergo signatum ut contentum in signo, et ad ipsum pertinens, et, ut dicit D. Thomas, Herculem cognoscit in statua. Nec amplius requiritur ad signum; nec enim repraesentat signum de suo signato amplius quam quod in illo continetur, et sic non est necesse illud cognoscere ampliori et perfectiori cognitione conferendo, et comparando signatum cum signo ut distincta inter se, et ratione habitudinis unius ad aliud; cognoscitur tamen ipsum signatum sic in signo contentum, sicut cognoscitur quod haec est imago hominis et non

equi, illa Petri et non Pauli; quod esse non posset si signatum omnino ignoraretur.

Sed objicies: Signatum debet cognosci, ut distinctum a signo; si enim cognoscitur ut idem cum signo, non devenitur in cognitionem alterius a signo, quod requiritur ad rationem significationis; sed per visum non videtur signatum distinctum a signo, verbi gratia, quando videtur imago D. Petri, non attingitur pervisum D. Petrus qui est absens, et ille ut absens est signatum, quidquid enim est praesens visui non est nisi signum, et imago; ergo non attingitur signatum, ut distinctum a signo, et sic non devenitur a signo in signatum sed tota cognitio externa consumitur in signo.

Hoc argumento aliqui convincuntur ad asserendum quod tunc solum sensus externus utitur signo cum signatum est etiam ei praesens, non quando est absens. Sed obstant huic solutioni duo. Primum, quia D. Thomas fatetur quod qui videt statuam Herculis, videt Herculem in statua, et in Cont. Gent., cap. xlii, dicit quod homo videtur in speculo per suam similitudinem. Constat autem quod homo, cujus similitudo est in speculo, potest esse retro videntem, et non ei praesens. Secundum est, quia si utrumque, scilicet signum et signatum, praesentatur sensui, non manuducitur ex signo ad signatum, quod est seorsum, sed signatum videt per species proprias, ut sibi praesens est, et ut se praesentat visui. Ergo tunc non videtur signatum per signum, nec manuducitur oculus ex signo ad signatum, sed utrumque seipso manifestatur, nisi forte comparando signum ad signatum videatur hoc esse signum illius. Sed hoc exigit actum comparantem, et cognoscentem relationem sub conceptu et formalitate respiciendi, et

comparative ad lornninuii, quod utique sensui exteriori non conuenit.

Quaro «impliciter respondemus quod sensus cognoscit signatum in signo, eo modo quo in signo praesens est, < non n> solum modo quo cum signo idem est. Sicut cum videtur sensibile proprium, v. g. color, et sensibile commune, ut figura, et motus, non videtur figura ut idem cum color», sed ut coniuncta colori, et per illum visibilis reddita, nec videtur seorsum color, et seorsum lignum; sic cum videtur signum, et in eo praesens redditur signatum, ibi signatum attingitur ut coniectum signo, et contentum in eo. non ut seorsum «e hnhens, et ut absens Et si instetur: Quid est illud in signato coniectum signo, et praesens in signo praeter ipsum signum et entitatem eius? Respondetur esse ipsummet signatum in alio esse, sicut res repraesentatur per speciem est ipsiusmet objectum in esse intentionali, non reali; et sic, sicut qui videret conceptum, videret id quod in conceptu continetur, ut repraesentatum in eo, et non solum id quod se habet ut repraesentans, sic qui videt imaginem externam, videt non solum munus, seu rationem repraesentantis, sed etiam repraesentatum prout in ea. Sed hoc ipso quod videt repraesentatum etiam prout in imagine, videt aliquid distinctum ab imagine, quia imago ut imago repraesentans est, non vero repraesentatum; illud tamen videt ut contentum et praesens in imagine, non seorsum et ut absens, et unico verbo videt ut distinctum ab imagine, non ut separatum, et seorsum.

Kx dictis autem colligitur in brutis et in nobis reperiri rationem signi univocam, quin ratio signi non pendet ex modo quo potentia utitur illo discurrendo, vel compran-

do, aut simplici modo attingendo, sed ex modo quo signum repraesentatur, id est reddit praesens aliud a se objective, quod eodem modo facit, sive potentia simplici modocognoscit, sive discursivo.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur ex auctoribus. Nam D. Dromas, n-n, q. cx, art. i, inquit: «Quod omnis repraesentatio consistit in quadam collatione, quae proprie pertinet ad rationem, unde etsi bruta aliquid manifestarii, sed non intendunt manifestationem.» Non ergo bruta proprie utuntur signis, et repraesentatione. nisi valde materialiter et remote, quatenus aliquid faciunt unde manifestatio sequitur, quod etiam facere possunt res inanimatae? Item in qu. «de Verit., dicit quod proprie loquendo signum non potest dici nisi aliquid ex quo deveniatur in cognitionem alterius, quasi discurrendo, et ob id negat huiusmodi signum angelis; ergo pari ratione negari debent brutis, quia discursu non utuntur.

Respondetur quod in primo loco solum loquitur D. Thomas de manifestatione et repraesentatione modo rationali, non modo naturali facta, de quo vide ibid. Cojetanum. Unde subdit l». Thomae u* quod bruta non intendunt manifestationem, licet aliquid manifestent.» Ergo sentit quod aliquid significant, licet significationem non intendant, et sic talis significatio, ut intenta, collationem petit et discursum, non significatio absolute. Nec solum dicuntur significare, quia aliquid faciunt unde significatio sequitur, sed quia significationem exercent, et signum percipiunt, quod non faciunt res inanimatae? Ad 2 locum respondetur quod dicitur signum proprie inveniri in cognitione discursiva. lo-

quando de proprietate perfectionis significandi, non de proprietate quae salvet essentiam signi absolute; expressius quippe et distinctius certitur ratio signi in discursiva cognitione, quam in simplici, licet in hac etiam inveniatur, ut aliis locis S. Thomas docet. Et angeli etiam utuntur signis, quia eminentialiter habent discursum, licet in nobis clarius id appareat.

Secundo arguitur: Ad usum signi requiritur cognitio signi et significationis ejus, itaque requiritur cognitio signi et signati ordinata ita quod una cognitio coordinetur alteri. et deducatur ex illa, alias non salvatur definitio, quod ex praesententi cognitione sui aliquid aliud repraesentat; sed ista duo non salvantur sine aliqua cognitione collativa, et discursiva: nam significatio alicujus percipi non potest, nisi percipiatur ordo seu convenientia ad alterum, cognoscere autem ordinem est cognoscere relationem et comparisonem, quod utique sensus bruti cognoscere non potest, et multo minus sensus externus. Similiter si una cognitio coordinatur alteri, et ex illa desumitur, ita quod deveniat ex uno ad aliud, hoc est discurrere, et collative cognoscere, quod nullo modo sensibus brutorum convenit.

Confirmatur quia quando repraesentatur, vel apprehenditur aliquod objectum in quo aliud continetur, simplex apprehensio solum sistit in objecto immediato, et simplici modo proposito, alioquin simplex cognitio non esset, si de uno objecto ad aliud transiret, et se moveret; ergo requirit potentiam cognoscentem collative et comparative, et plusquam simplici tendentia omnes autem sensus in brutis simplici modo cognoscunt, et non collative. Et suffragatur ipsa experientia in nobis, quod quando percipimus signum, et non

vim significativam ejus* neque acam est collatio signi ad signatum ut ex signo eliciamus cognitionem signati. Ergo, cum in brutis collativa vis non sit, non poterunt percipere vim signi naturaliter sibi ignoti, et eic non procedent ex consuetudine ad intelligendum signatum.

Respondetur: Ad usum signi non requiri duplicem cognitionem, nec quod ex una cognitione deveniatur in aliam, sed sufficit quod ex uno cognito ad aliud cognitum deveniatur. Aliud autem est per unum cognitum attingere alterum, aliud ex una cognitione causare alteram. Ad rationem significationis sufficit quod de uno cognito deveniatur ad aliud, sed non est necesse quod de una cognitione ad aliam. Unde dicit Philosophus in lib. de Memoria et reminiscencia, quod idem est motus in imaginem et in rem cujus est imago, quod D. Thomas ibi, leot. ni, et ni p., q. xxv, art. ni, explicat de motu in imaginem non ut res quaedam est, sed ut imago, i. e. ut exercet officium repraesentandi, et ducendi ad aliud. « Sic enim est unus, et idem motus in imaginem cum illo qui est in rem », inquit S. Thomas; quod optime Cajetanus ibi intelligit de imagine considerata in exercitio imaginis, seu officio repraesentationis, non ut res quaedam est in se, quasi in actu signato. Et quod idem sit motus in imaginem et in rem cujus est imago ex parte motus apprehensuri seu cognitionis, ut Cajetanus ibi advertit, communis est omnium consensus, cum in cognitione unius relativi cadat correlativum; et sic non est necessarius discursus, sed simplex cognitio sufficit, ut visa imagine seu signo res ipsa, quae in signo continetur et significatur, attingatur.

Et ad id quod dicitur de cognitione significationis, quod est cognoscere relationem aliquam, et or-

ditio, p[er] se. quod non est necessaria brutis ponere cognitionem relationis formaliter et comparative; sed exercitium ejus quod fundat relationem sine comparatione et collatione cognoscunt, sicut brutum cognoscit rem distantem ad quam se movet, et recordatur rei preteritae, et habet spem praevidendae futurae, ut docet S. Thomas i-ii, q. xl, art. iii, sine hoc quod relationem futuri, aut praeteriti, vel distantiae cognoscat, sed cognoscit in exercitio id quod est distans, aut futurum, aut repraesentans, ubi fundatur relatio, quam formaliter et comparative non cognoscit.

Ad confirm. respond.: Quod in cognitione simplici, sine hoc quod transeat ad discursum, vel collationem, potest attingi non solum objectum, quod immediate proponitur seu apponitur sensui, sed quod in eo continetur: sicut videt visus externus Heroulem in statua, et species repraesentans coloratum etiam repraesentat figuram, et motum, aliaque sensibilia communia ibi contenta, et adjuncta, nec tamen ab hoc desinit esse simplex cognitio, licet cognitum non sit simplex, sed plura; alioquin non possemus simplici visione plura objecta videre. Quod si possumus, cur non etiam ordinata, et unum per aliud, et consequenter signatum per signum, et ut contentum in signo? Et ad experientiam illam dicitur quod in signis, quorum significationem a principio non cognoscimus, tam nos, quam bruta, opus habemus consuetudine; sed nos assuescimus cum ratione et discursu, illa vero in quantum eorum memoria roboratur aliquo pluries audito, aut cognito, v. g. tali nomine, praesertim si inde afficiuntur aliquo beneficio, vel nocumento unde recordentur ad fugiendum, vel prosequendum. Et sic memoria sufficit ad assuetudinem, et bruta quae

non habent memoriam non assuescunt. Vide D. Thomam i Metaph., lect. i, et xxiv de Veritat., art. n, ad 7.

Ultimo arguitur: Nam ovis, v. g., audito rugitu non apprehendit leonem, nisi ut nocivum, non vero ut repraesentatur ex vi rugitus, ergo non utitur rugitu ut signo. Consequentia patet: Quia non potest uti aliquo signo nisi ad id quod ex vi talis signi repraesentatur, ergo, si id quod apprehendit non ex vi talis signi repraesentatur, sed aliunde, non utitur illo ut signo formaliter loquendo. Antecedens vero probat.: Quia ovis naturali instinctu apprehendit leonem ut nocivum, ergo non ex praexistente cognitione; quod enim naturali instinctu cognoscitur, non ex praexistente cognitione attingitur, et sic leonem ut nocivum non per signum attingit; alio autem modo non attingit, quam in quantum nocivum. Confirmatur quia signum essentialiter est medium ductivum ad cognitionem signati, sed media differunt ex diverso ordine ad finem, ergo et signa; sed in hominibus et in brutis signa non univoco modo ordinantur ad signatum, cum bruta non ferantur ad signatum cognoscendo ordinem et relationem signi ad illud, sicut homines; ergo significare in illis et in brutis non dicitur univoce, sicut nec scire, aut disciplinari.

Respondetur quod ovis audito rugitu apprehendit leonem ut nocivum, et ut tale nocivum, magis enim fugit et timet rugitum quia leonis est, quam clamorem lupi; unde facit discretionem inter unum et aliud, quod non esset, nisi per illa signa duceretur in leonem, et in lupum ut distinguuntur inter se, et diverso modo nociva. Quod autem naturali instinctu formet iudicium de leone et lupo fugiendo, non tollit quin id fiat ex praexistente cogni-

tionem. Necessario enim in sensu externo debet praecedere aliqua cognitio, vel quae videat leonem, vel audiat ejus rugitum, ut aestimativa ipsum ut inimicum apprehendat et judicet. Habent enim bruta iudicium, sed sine indifferentia, ideoque determinatum ad unum, et ex instinctu naturali, qui instinctus cognitionem iudiciumque non excludit, sed indifferentiam. De quo videri potest s. Thomas, i p., qu. lxxxiii, art. i, et xxiv de Verit., artic. i, ad 7.

Ad confirm.: Respondetur quod signum, et significare desumitur univoce per ordinem ad signatum ut manifestabile potentiae. Quod vero id fiat tali vel tali modo, quo potentia utitur signo, non reddit analogiam, aut aequivocam rationem signi ex genere manifestandi, sed diversum modum potentiae in cognitione et usu signi. Nec est simile de scire, et repraesentare, quia scire formaliter dicit cognitionem secundum rationem et consequentiam, quod bruto non convenit; repraesentare autem significando praecise dicit manifestationem unius per aliquod medium, non determinando quod sit per consequentiam, seu rationem.

CONSECTARIUM APPENDIX EX TOTA
QUAESTIONE.

Colligendo quae de signi natura et ratione in hac quaestione diximus, constat qualis sit definitio signi, et quae sint conditiones ad ipsam requisitae, quomodo item ab imagine et aliis manifestativis aliorum differat ratio signi.

Et quidem definitio signi in communi essentialis est. Definivimus autem signum in communi abstractendo a signo formali, et instrumentali, scilicet : « Quod repraesentat

aliquid aliud a se », nam illa definitio, quae ex Augustino circumfertur : « signum est quod praeter species quas ingerit sensibus aliquid aliud facit in cognitionem venire », solum traditur de signo instrumentali. Definitio autem posita traditur a D. Thoma, in iv, dist. i, q. i, art. i, q. i, ad 5, ubi inquit : « Quod signum importat aliquid manifestum quoad nos, quo manuducimur in alterius cognitionem. » Et quaest. ix de Verit., art. rv, ad 4, inquit : « Quod signum communiter loquendo est quodcumque notum in quo aliud cognoscitur », ubi ly communiter est idem quod in communi.

Haec definitio est essentialis, eo modo quo relativa dicuntur essentialiter definiri per sua fundamenta, et in ordine ad terminum; a fundamento enim et termino specificatur actio. Ratio autem repraesentativi non consistit in formali relatione praedicamentali, quia datur repraesentativum etiam non existente termino, ut patet cum mortuo imperatore repraesentatur ab imagine; ratio ergo repraesentativi manet relatione non existente, et sic formaliter relatio non est, sed in signo est fundamentum relationis, quatenus se habet ad alterum, et fundat alterius repraesentationem, et non sistit in se. Et sic traditur fundamentum signi per genus et differentiam. Nam repraesentativum est genus, siquidem est commune ad id quod repraesentat se ut objectum movens ad sui cognitionem, et id quod repraesentat aliud a se ut signum, et est inferius ad esse manifestativum, quia plura manifestant et non repraesentant, ut lux, quae manifestat illustrando non repraesentando, et habitus, qui etiam dicitur lumen, ac caetera, quae effective manifestant, sed non repraesentative et objective.

Ex quo colliges quod in definitione signi ly repraesentat sumitur stricte et formalissime, scilicet pro eo quod repraesentat ita quod non alio modo manifestat nisi repraesentando, id est ita ex parte objecti repraesentantis se tenet, quod solum in repraesentando ei deservit, nec alio modo manifestat quam repraesentando. Unde excludes plura, quae repraesentant aliud a se et non sunt signa, et concludes signum debere esse ita notius et manifestius signato in repraesentando, quod in essendo et in ratione cognoscibili sit illi dissimile et inferius. Primum patet, quia multa manifestant alia a se continendo illa, aut illuminando, aut causando, aut inferendo, et sic non solum repraesentant, sed illuminant, et in vi connexionis alicujus ostendunt, non vi purae repraesentationis, id est in officio praesentandi et objiciendi potentiae vice alterius. Sic praemissae ut inferentes non significant conclusionem (licet aliquando ex signo deducatur demonstratio, sed ibi significare materialiter se tenet), sic lux non significat colores sed manifestat, sic Deus non significat creaturas, licet repraesentet, quia non pure repraesentando, et vices earum gerendo, sed etiam ut causa continet, et lumine suo manifestat. Quare impossibile est quod detur aliquid manifestans alterum pure in repraesentando, nisi sit eo inferius et minus illo quod repraesentatur. Dissimile vero esse debet, quia notius et manifestius, alias si aequale manifestum est, non est major ratio quod hoc sit signum istius, quam hoc alterius; inferius autem et minus, quia aequale, ut vidimus, esse non potest; si autem sit superius continebit aut causabit illud, non autem pure repraesentabit et vices ejus geret, id enim quod superius est, non repraesentat aliud, nisi causet illud, alioquin homo reprae-

sentaret omnia sibi inferiora, ut supremus angelus omnes res mundi. Si autem repraesentat alterum, quia continet superiori modo et causat illud, non pure et praecise repraesentat vice alterius, et sic non est signum.

Ex quo colliges quae conditiones requirantur ad hoc ut aliquid sit signum. Essentialiter enim consistit in ordine ad signatum, ut ad rem distinctam manifestabilem potentiae, et sic signatum et potentia non sunt ex conditionibus requisitis, sed ex essentiali ratione. Similiter requiritur ratio repraesentativi, sed ex parte fundamenti, ideoque repraesentativum ut sic non est relatio praedicamentalis, etiamsi alterius repraesentativum sit, sed transcendentalis, et in signo fundat relationem mensurati ad signatum, quae praedicamentalis est. Requiruntur ergo praeter ista, seu consequuntur tres conditiones jam dictas: Prima, quod sit notius signato, non secundum naturam, sed quoad nos. Secunda, quod sit inferius, seu imperfectius signato. Tertia, quod sit dissimile ipsi. Unde sequitur quod una imago non dicitur signum alterius imaginis, nec unum ovum alterius ovi, et quaecumque ejusdem speciei, in quantum talia non se habet unum ut signum alterius, quia utrumque est aequale principale. Nec obstat quod una imago transcribatur ex altera, id enim per accidens est ad rationem signi, sicut etiam unus homo fit ex altero, nec est signum illius, licet sit imago; utraque enim imago in ratione significandi habet idem prototypum, licet una imago possit haberi ut excellentior altera, quia antiquior vel melius fabricata, quod per accidens est. Unus autem conceptus potest repraesentare alium, ut reflexus directum, sed differunt specie, cum diversa objecta specie repraesentent, scilicet unus objectum

extraliius ipsum conceptura ad intra.

Si autem quaeras : Quomodo ergo unum simile repraesentat, seu manifestat aliud simile? Respondetur quod repraesentat aliud ut correlativum, non ut repraesentativum, id est ea generali ratione qua unum relativum dicit ordinem ad correlativum illudque includit, quia sunt simul cognitione correlativa, non ea speciali ratione qua unum repraesentative se habet ad aliud, et munus exercet praesentandi alia objecta potentiae.

Denique innotescit ex dictis quomodo differant signum et imago. Nam imprimis, nec omnis imago est signum, nec omne signum imago. Potest enim imago esse ejusdem naturae cum eo cuius est imago, ut filius cum patre, etiam in Divinis, et tamen non est illius signum; multa etiam signa non sunt imagines, ut fumus ignis, gemitus doloris. Ratio ergo imaginis consistit in hoc quod procedat ab alio ut a principio, et in similitudinem ejus, ut docet sanctus Thomas, i p., q. xxxv, et q. xcxi, et ita sit ad imitationem illius, potestque esse ita perfecte similis suo principio ut sit ejusdem naturae cum ipso. De ratione vero signi non est quod procedat ab alio in similitudinem, sed quod sit medium ductivum illius ad potentiam, et substituat pro illo in repraesentando, ut aliquid eo imperfectius et dissimilius.

QUESTIO XXII.

DE DIVISIONIBUS SIGNI.

Post explicatam rationem, et naturam signi, sequitur consideratio de divisione ejus, quae duplex est: altera in formale et instrumentale, altera in naturale, et ad placitum,

et ex consuetudine; et de utraque in hac questione agendum est.

ARTICULUS I.

Utrum tui univoca et bona divisio signi in formale et instrumentale.

De signo instrumentali quod vere et proprie sit signum, nullus dubitat; nihil enim manifestius, quam instrumentalia et exteriora signa vere esse signa. Sed tota difficultas est circa signa formalia, quibus formatur et informatur potentia cognoscitiva ad manifestationem objecti ejusque cognitionem. Et tota difficultas devolvitur ad hoc. quomodo signo formali conveniat ratio medii ductivi potentiae ad signatum, et quomodo convenient ei conditiones signi, praesertim illa, quod sit imperfectior suo significato, et dicatur res imperfectius cognosci per signum, quam si in se ipsa et immediate cognoscatur et repraesentetur. Et ratio est quia signum formale, cum sit ipsa notitia vel conceptus rei, non ponit in numero cum ipsamet cognitione ad quam ducitur potentia; unde non potest habere rationem medii ad hoc ut potentia reddatur cognoscens, et ut objectum ex non manifesto fiat manifestum, siquidem est ipsa ratio et forma cognoscendi, et sic signum ad hoc ducit ut conceptus notitiaeque ponatur in potentia, fiatque cognoscens; non vero ipse conceptus medium est ad cognoscendum; imo aequae immediate dicitur aliquid cognosci quando cognoscitur in seipso, et quando cognoscitur mediante conceptu vel notitia; conceptus enim non facit cognitionem mediatam.

Ut brevius et clarius res ista percipiat, adverte ex D. Thoma ijm., dist. xx. ix. art. u, ad l, ei Quolib. vu,

art. i, quod medium in cognitione est triplex: medium sub quo, ut lumen sub cuius illustratione res aliqua videtur; medium quo, scilicet species qua res videtur; medium in quo, scilicet id in quo alia res videtur, ut in speculo video hominem. Et hoc medium in quo potest adhuc esse duplex: quoddam materiale, et extra potentiam, scilicet illud in quo est similitudo seu imago alterius, ut in speculo imago hominis; aliud formale et intrinsecum, sicut species expressa, seu verbum mentis in quo res intellecta cognoscitur. Et primum medium in quo facit cognitionem mediatam, id est ex alio cognito vel cognitione deductam, pertinetque ad signum instrumentale; secundum vero medium cognitionem mediatam non constituit, quia non duplicat objectum cognitum, neque cognitionem. Gaeterum vere et proprie est medium repraesentans objectum, non ut medium extrinsecum sed ut intrinsecum et formans potentiam. Etenim repraesentare non est aliud quam reddere praesens et conjunctum objectum potentiae in esse cognoscibili, sive per modum principii in specie impressa, quae ex parte principii se tenet, quia ex ipsa et potentia procedere debet cognitio, sive ex parte termini in specie expressa, quae ex parte termini se tenet, quia in ipsa objectum proponitur et praesentatur ut cognitum, et cognitionem terminans intra potentiam, intra quam induit rationem objecti. Redditur autem objectum praesens, seu repraesentatur potentiae non seipso immediate, sed mediante conceptu, vel specie; est ergo medium in repraesentando id quo sic redditur objectum repraesentatum et conjunctum potentiae.

Dico ergo primo: In sententia S. Thomae probabilius est signum formale esse vere et proprie signum,

atque adeo univoce cum instrumentali, licet in modo significandi valde differant.—Et pro mente S. Doctoris declaranda, expendendum est quod aliquando loquitur de signo, ut praecise exercet officium repraesentandi aliud a se, et sic tribuit formalem rationem signi simpliciter; aliquando loquitur S. Thomas de signis, quae tanquam res objectae et prius cognitae ducunt nos ad aliquod signatum, et in tali acceptione docet signum principaliter inveniri in sensibilibus, non in spiritualibus, quae minus manifesta nobis sunt, ut loquitur in iv, distinet, i, quaest. i, art. i, quaest. ii; et in par., q. LX, art. iv, ad l.

Quod ergo signum formale simpliciter et absolute sit signum, deducitur primo ex Quodlib. iv, art. xvn, ubi inquit: « Quod vox est signum, et non signatum; conceptus autem est signum et signatum, sicut et res. » Sed secundum D. Thomam non potuit conceptus esse signum instrumentale, ut de se patet, cum non sit objectum extrinsecum movens; ergo attribuit ei rationem signi in quantum signum formale. Item in q. iv, de Verit., art. i, ad 7, sic inquit: « Ratio signi per prius convenit effectui quam causae, quando causa est effectui causa essendi, non autem significandi, sed quando effectus habet a causa non solum quod sit, sed etiam quod significet, tunc sicut causa est prior quam effectus in essendo, ita in significando, et ideo verbum interius per prius habet rationem significationis, quam verbum exterius. » Ita D. Thomas, ubi loquitur absolute de quocumque verbo mentis, et rationem signi illi attribuit quae instrumentalis esse non potest, cum extra potentiam non sit, nec moveat, ut dictum est. Ac denique in q. ix, de Verit., art. iv, ad 4 inquit: « Quod signa in nobis sunt sensibilia, quia nostra cognitio, Ut discutiva est, a sensibus oritur.

Sed communiter possumus signum dicere quodcumque notum, in quo aliud cognoscatur. Et secundum hoc forma intelligibilis potest dici signum rei quas per ipsam cognoscitur; et sic angeli cognoscunt res per signa, et unus angelus per signum alteri loquitur. » Ita divus Thomas, ubi quando dicit: signum communiter possumus dicere etc., ly comunitatei' non est idem quod improprie et non vere, sed secundum communem rationem signi, veram tamen, et non sub ea appropriatione qua nos utimur signis secundum nostrum modum cognoscendi, deveniendo de uno ad aliud, et formando cognitionem imperfectam, aut discursivam ex signo ad signatum; et ita, quoad modum cognoscendi, cum quadam majori proprietate invenitur ratio signi in signo externo et instrumentali, quatenus ibi manifestius exercetur ducere de uno ad aliud, duplici existente cognitione altera signi, altera signati, quam unica solum, sicut in signo formali invenitur. Unde tandem D. Thomas, hoc ultimo loco citato, solut. ad 5, dicit: « Quod de ratione signi proprie accepta non est quod sit prius, vel posterius natura, sed solummodo quod sit nobis preecognitum. » Ex quo fit quod ad salvandam proprietatem signi sufficit salvare quod sit praecognitum, quod in signo formali reperitur. non quia sit praecognitum ut objectum, sed ut ratio et forma qua objectum redditur cognitum intra potentiam, et sic est praecognitum formaliter, non denominative.

Et ex hoc sumitur fundamentum conclusionis, quia signo formali convenit proprie et vere esse representativum alterius a se, et ex natura sua ordinatur ad hanc representationem, tamquam substituens loco rei, seu objecti quod reddit praesens intellectui; ergo salvat essentialem rationem signi. Consequentia patet,

quia salvat genus et differentiam signi: nam genus est esse representativum, et differentia, quod sit alterius a se, per modum alicujus magis noti et substituentis pro alio, atque adeo illi non aequale, sed imperfectius et deficiens. Hoc autem totum invenitur in signo formali, nam conceptus, v. g. hominis representat aliud a se, scilicet hominem; et est notior, non objective, sed formaliter, siquidem hominem reddit notum et cognitum, qui sine conceptu latens est et non praesentatus intellectui; et eadem ratione est prius cognitum formaliter, id est habet se ut ratio qua objectum redditur cognitum; id autem quod est ratio ut aliquid sit tale, in quantum ratio et forma, est prius eo, eo modo quo forma est prior effectui formali: si ergo conceptus est ratio ut res sit cognita, prius est pro ratione formae ad subjectum, et rationis dominantis ad rem denominatam. Similiter non est aequale ipsi objecto representatio, sed inferius et imperfectius illo, ut in conceptibus creatis patet, quia conceptus creati sunt intentiones ex natura sua ordinatae et subordinatae objectis, ut loco illorum substituant et vices eorum gerant ex parte termini representati et cognoscendi a potentia; ergo sunt inferiores objecto ut objectum illorum est, quia semper objectum se habet ut principale, et conceptus[^] vere praesentans et ejus gerens vices; et sic in esse intentionali semper est inferius, licet aliunde in ratione spiritualis entitatis possit aliquando conceptus superare objectum. Et quando dicimus objectum esse principalius et perfectius, loquimur de objecto primario et formali conceptus, nam objectum materiale et secundarium habet se accessorie, nec est necesse quod sit perfectius cum pro illo non directe et perfectius substituat conceptus.

Denique non obstat quod conceptus non videtur ponere in numero cum objecto repraesentatori quidem res in conceptu videtur et non extra. Nam licet modo repraesentativo videatur fieri unum ex conceptu repraesentante et objecto repraesentato, tamen haec unitas non destruit verum et proprium esse praesentativum et significativum; imo quanto magis repraesentatio est unum cum re repraesentata, tanto melior et efficacior est repraesentatio. Nec tamen pervenit in nobis conceptus, quantumcumque perfectus, ad identitatem cum repraesentato, quia nunquam pervenit ad hoc, quod repraesentet se, sed aliud a se, quia semper se habet ut vicarium quid respectu objecti; semper ergo retinet distinctionem inter rem significatam et ipsum significans. Aliud est in Divinis; Verbum enim, quia est summa repraesentatio in actu puro, ex vi tantae repraesentationis, pervenit ad identitatem cum essentia divina repraesentata, et ita amittit rationem signi, de quo D. Thomas, i part., q. xxvn, art. i. Et ex hac eadem ratione, conceptus seu species expressa retinet rationem medii, quantum sufficit ad rationem signi; habet enim rationem medii in quo, quia nunquam se, sed aliud a se repraesentat, ut tenet se ex parte termini cognitionis, non ex parte principii, sicut species impressa. Sed quia non est terminus ultimus, seu cognitum tanquam res, sed ut deserviens potentiae, ut in eo rem apprehendat tanquam ultimo cognitum, ideo sufficienter habet rationem medii, hoc ipso quod non est terminus ultimus in cognoscendo. Nec dicitur deficienter se habere ad signatum, quasi deficienter et imperfecte repraesentet; deficient enim repraesentatio et imperfecta non est de ratione signi, sed accidit illi; sufficit autem quod ex se sit subser-

viens signato, et vices gerens objecti repraesentati, et loco illius substituens, siquidem in quantum tale est inferius eo, pro quo substituit.

Dico secundo: Divisio in signum formale et instrumentale est essentialis, univoca et adaequata. — Quod sit univoca et essentialis ex praecedenti conclusione deducitur, quia signum formale vere et essentialiter est signum, ut ostendimus; de instrumentali autem nullus dubitat quod sit signum, ergo essentialis et univoca est. Quod vero sit adaequata constat, quia divisionis membra reducuntur ad contradictoria, et sic exhaustiunt totum divisum. Nam, cum omne signum sit medium ductivum ad aliud, vel hoc medium est prius cognitum ad hoc ut aliud cognoscatur, vel non. Si est prius cognitum denominative seu objective, est signum instrumentale; si non est prius cognitum objective, et tamen repraesentat aliud, id facit formaliter, quia est ratio qua aliud redditur cognitum intra potentiam, non extra ut objectum cognitum, ergo est signum formale. Denique quod divisio essentialis sit, non accidentalis, inde constat, quia essentialis ratio signi consistit in repraesentatione signati quatenus objectum redditur praesens potentiae, et illi conjungitur. Diversus autem modus repraesentationis est essentialiter in hoc quod est seipso formaliter reddere alterum praesens potentiae, et in hoc quod est reddere praesens ut prius cognitum et objectum potentiae; ergo fit diversa praesentia per formam repraesentantem immediate, vel per objectum prius cognitum, et consequenter diversa repraesentatio essentialiter est, et diversa notificatio, atque adeo diversum signum essentialiter.

Solvuntur argumenta.

Contra primam conclusionem in

formari possunt argumenta, vel ex quibusdam auctoritatibus D. Thomae, vel intendendo probare quod non conveniunt signo formali conditiones ad essentiam signi requisitae. Ex D. Thoma ergo objici potest primo : Quia in p., q. 1^a, ar. iv, ad i, inquit: «Quod primo et principaliter dicuntur signa, quae sensibus offeruntur, effectus autem intelligibiles non habent rationem signi, nisi secundum quod sunt manifestati per aliqua signa.» Sed signa formalia sunt effectus quidam intelligibiles, sicut conceptus et species expressae; ergo non sunt signa nisi ut manifestantur aliquo sensibili. Similiter iv, dist. i, q. i, ar. i, quaest. n, inquit: «Quod signum quantum ad primam sui institutionem signat aliquam rem sensibilem, prout per eam manuducimur in cognitionem alicujus occulti.» Ergo cum signa formalia non designent aliquid sensibile ducens in occultum, non sunt primo et per se signa. Et ad idem servit id quod supra retulimus ex q. ix de Verit., art. iv ad 4, ubi signum propria dicitur reperiri quando discurretur de uno ad aliud; potest tamen communiter dici signum quodcumque notum, in quo aliud cognoscitur : non ergo signum formale proprie est signum.

Respondetur D. Thomam in his locis loqui de signo non secundum communem rationem signi, sed prout deservit nostrae cognitioni, quatenus nostra cognitio indiget manuductione externa objecti, deinde formatione per conceptus et formas intelligibiles, et in hoc convenit cum angelis, sed differt in primo, et ita est proprium nostrae cognitionis deduci ex objecto externe proposito. Respectu ergo nostri, propria ratio signi invenitur in sensibili signo ducente nos ad signatum, propria inquam ratio, non signi secundum se, sed propria ut de-

servit nobis, et venit in usum nostrae cognitionis; unde ea quas spiritualia sunt, nisi manifestentur per aliquid sensibile nobis, nostrae cognitioni per modum signi non deserviunt; et sic loquitur S. Thomas in m p., et in iv Sentent. Explicat autem propriam mentem in q. rx de Verit. cit., ubi dicit proprie reperiri signum quando discurretur de uno ad aliud, proprie inquam quoad nos, et ut deservit acquisitioni cognitionis; addit autem quod communiter signum dici potest quodcumque notum, in quo aliud cognoscitur; non intelligendo per hoc communiter signum improprium, sed communem rationem signi : propriam quidem secundum se, sed non ita propriam pro nostro modo acquirendi cognitionem,

Secundo arguitur: Quia desunt signo formali conditiones requisitae ad signum. Nam signum formale non habet rationem medii, sed potest habere rationem termini cognitionis, et consequenter ipsa cognitione esse posterius, et ab illa procedere, ut patet in conceptu seu verbo mentis, quod est terminus intellectionis, et procedit ab ipsa; ergo non est medium ad ipsam intellectionem. Item non facit cognitionem mediatam, sed immediatam; rem enim objectam immediate intelligimus in se, etiamsi mediante conceptu et notitia intelligamus; est autem contra rationem signi quod faciat cognitionem rei in se immediate, quando enim cognoscimus rem per signum, minus perfecte cognoscimus, quam si cognosceremus rem in se ipsa immediate; ergo, cum signum formale non tendat, sed magis conducat ad cognoscendum rem in se, non induit propriam rationem signi,

Confirmatur : Quia videmus rationem formalem sub qua non dicitur signum respectu rationis objectivae

qua, neo speciem impressam, quia est principium intrinsecum cognoscendi, ut infra dicemus; ergo neque signum formale erit signum, quia est ipsa forma cognoscendi, nec ponit in numero cum objecto, ut reddatur cognitum, et tenet se ex parte termini intrinseci cognitionis, sicut species impressa ex parte principii, ergo vel utrumque erit signum, quia repræsentativum est, vel utrumque non erit signum, quia intrinseca forma notitiae et cognitionis est.

Respondetur ad 1 part. argumenti, quod signum formale, quod est conceptus, habet rationem termini cognitionis, sed non ultimi, ordinati autem ad ulteriorem terminum, scilicet ad rem, quae cognoscitur, et in illo termino repræsentatur; non est autem inconveniens quod aliquid sit terminus et medium, quando non est terminus ultimus, sed respiciens et ordinatus ad aliquid extra. Nec potest instari: quia objectum prout extra non attingitur, sed prout intra conceptum continetur et redditur intelligibile, ergo conceptus non est medium deducens ad aliquid extra se, sed sistens in se. Respondetur distinguendo antecedens: Prout extra non attingitur objectum, si scilicet prout dicat rationem attingendi, verum est; si dicat rem attactam, est falsum, est enim res vere attacta et cognita illa quae est extra, licet media intrinseca cognitione et conceptu, et hoc sufficit ut sit signum, seu medium.

Ad aliam partem argumenti respondetur: Quod signum formale non est necesse quod faciat cognitionem mediatam mediatione objecti cogniti, sed mediatione formae informantis et praesens reddentis objectum; et eodem modo verificamus quod signum formale est manuductivum ad suum signatum formaliter, id est ut forma repræsentans et uniens

objectum potentiae, non instrumentaliter, seu ut res prius cognita, et etiam est notius formaliter, non objective aut denominative. Quod vero additur esse de ratione signi quod faciat cognitionem imperfectam, et non rei ut est in se, respondetur id solum pertinere ad signum instrumentale, quod per aliquid extraneum repræsentat signatum, non vero ad signum communiter dictum, quod solum dicit aliquid notius, in quo manifestatur minus notum, ut ex D. Thoma, saepe diximus q. illa ix de Ver.. Et hoc salvatur in signo formali quod est notius re significata, quia formaliter illam reddit notam, et est medium ad illam etiam formaliter et repræsentative, licet non sit imperfecta et extranea repræsentatio, sed solum repræsentatio alterius a se, pro quo substituit, et ad quod ordinatur.

Et si instes: Nam ideo solum excluditur a ratione signi Verbum Divinum, quia repræsentat perfectissime Divinam Essentiam; et similiter filius Petri, licet sit ejus imago, sed non signum, quia perfecte adaequat ejus similitudinem; et Deus non est signum creaturarum, licet illas repræsentet, quia perfecte repræsentat; ergo est de ratione signi imperfecte repræsentare. Respondetur Verbum Divinum non esse signum Dei, non solum quia perfectissime repræsentat, sed quia est consubstantiale et aequale; et sic non est notius nec substituens pro eo aut deserviens, multo minus respectu creaturarum, ad quas non ordinatur, sed creaturae ad ipsum, et ideo creaturae sunt signa Dei, quae nobis ipsum, ut notiora nobis, repræsentant; non tamen est de ratione signi imperfectio cognitionis, quam generat, sed substitutio pro signato quod repræsentat. Homo autem qui est filius patris sui non est eo notior, sed univoce aequalis,

et ideo non induit rationem signi.

Ad confirm. respondetur quod ratio formalis sub qua non est signum, quia non facit praesens obiectum potentiae, sed constituit obiectum ipsum in esse talis vel talis objecti determinate et specificae; in ratione autem praesentis et conjuncti potentiae, id fit per signum formale vel instrumentale, aut aliquo supplete vices objecti. Quod vero additur: signum formale non ponere in numero cum ipsa re signata, ut reddatur cognita. Respondetur: Non ponere in numero quasi unum repraesentans et alterum repraesentatum, negatur; et sic sufficit ut sit signum et signatum; licet in esse intentionali seu repraesentativo dicatur facere unum cum objecto, ea ratione qua duo similia dicuntur convenire in una ratione, non vero quia distincta non sint repraesentans et repraesentatum, ita ut nunquam idem seipsum repraesentet; haec enim identitas evacuat rationem signi.

Denique ad id quod dicitur de specie impressa, quod erit signum sicut expressa, infra tractabitur, art. m; sufficit nunc dicere quod impressa, si removetur a ratione signi, ideo est quia non repraesentat cognitioni, sed potentiae, ut producat cognitionem; species autem expressa, et potentiae, et cognitioni repraesentat, quia terminus cognitionis est, et forma repraesentans etiam cognitioni ipsi. Sed de hoc infra.

Contra secundam conclusionem arguitur, quia haec divisio neque videtur univoca, neque adequata, neque essentialis, ergo. Antecedens quoad 1 part., probat. quia haec divisio comprehendit instrumentale signum in tota sua latitudine, et sic comprehendit instrumentale naturale, et ad placitum, quod univoce non convenit in ratione signi, cum unum sit reale, aliud rationis. Simi-

liter ratio medii non invenitur univoce in signo formali et instrumentali, sed per prius in uno quam in altero, et dependentor in signo exteriori a signo formali interiori, unde dicit D. Thomas, iv de Veritat., art. i, ad 7, quod significatio per prius invenitur in verbo interiori, ergo non univoce. Secunda pars probatur, quia videntur dari aliqua signa, quae non sunt formalia, neque instrumentalia, aliqua etiam quae simul utrumque esse possunt. Exemplum primi: nam phantasma est in quo intellectus cognoscit singularem, et tamen neque est signum formale, cum non inhaereat, nec informet, intellectum; nec est instrumentale cum non ex praeeistente cognitione ducat in signatum, sed immediate repraesentat illud, nec enim intellectus indiget ad cognitionem singularium prius cognoscere phantasma tanquam rem cognitam. Similiter phantasma fumi respectu intellectus non est formale signum ignis, cum non informet intellectum; nec instrumentale, cum non sit effectus ipsius ignis, sicut fumus a parte rei. Item conceptus non ultimus est signum formale respectu vocis, et instrumentale respectu rei significatae per vocem; et conceptus hominis vel angeli in ordine ad se est signum formale, et in ordine ad illum cui loquitur est instrumentale. Ergo idem potest esse signum instrumentale, et formale.

Tertia denique pars, quod non sit essentialis divisio, probatur: Quia divisio instrumentalis et formalis sumitur per ordinem ad potentiam; siquidem formale signum est quod inhaeret potentiae, instrumentale, quod cognoscitur; ordo autem ad potentiam non pertinet ad constitutionem signi directe, sed in obliquo, ut diximus q. praeced.; ergo non est divisio essentialis primo et per se.

Et confirmatur; Quia non potest

idem dividi duplici divisione essentiali non subalternatim posita; sed divisio signi in naturale et ad placitum est essentialis, ut infra dicetur, et non subordinatur isti divisioni in formale et instrumentale, cum signum naturale etiam sit superius ad formale et instrumentale, et rursus instrumentale in naturale, et ad placitum; ergo istae divisiones non sunt essentielles.

Ad primam partem argumenti dupliciter dici potest: Primo, quod in hac divisione non dividitur signum in tota sua latitudine, sed solum signum naturale, eo quod solum signum naturale est capax utriusque membri; et, licet signum ad placitum sit etiam instrumentale, non tamen est instrumentale secundum quod est membrum oppositum formali, non enim formale contraponitur in hac divisione nisi instrumentali naturali; signum autem ad placitum est signum quasi ab extrinseco, et non per se; in omni autem divisione semper debet accipi divisum id quod est capax utriusque membri dividendi. Sicut, verbi gratia, quando habitus intellectivus dividitur in sapientiam et scientiam, divisio est univoca; non tamen ly sapientia debet intelligi in tota sua latitudine, ut comprehendit etiam sapientiam increatam. sic enim non dividit habitum. Et similiter relatio dividitur univoce in relationem paternitatis et similitudinis, non tamen debet intelligi paternitas in tota sua latitudine, ut includit etiam divinam. Sic dividitur signum in instrumentale et formale univoce, non pro instrumentali in tota latitudine, sed ut restringitur ad signum naturale.

Secundo respondetur quod etiam potest esse divisio univoca sumendo signum instrumentale in tota sua latitudine, ut etiam comprehendit signum ad placitum, quia licet in

ratione entis non convenient univoce, quod est reale et rationis, tamen in ordine et formalitate signi univoce convenire possunt, quatenus signum pertinet ad ordinem cognoscibilem et objectivum. Bene autem stat quod in ratione objecti et cognoscibilis univoce convenient objectum reale et rationis, quando pertinent ad eandem specificam potentiam, vel ad scientias univoce convenientes, verbi gratia, ad Logicam, quae agit de ente rationis, et Metaphysicam, quae agit de ente reali, licet in ratione entis ista objecta analogentur. Ita signum ad placitum et naturale, licet dicant relationes analogice convenientes ratione entis, in ratione tamen signi, ut ad genus cognoscibilis. pertinentis ut medium repraesentativum objecti, univoce conveniunt. Et sic intelligitur ista divisio.

Et per hoc explicatur quomodo convenient signum formale et instrumentale univoce in ratione medii repraesentativi, quatenus utrumque vere et proprie deservit ad repraesentandum; dependentia autem quae est in signo instrumentali respectu formalis, et in voce respectu conceptus, est dependentia physica, non logica, id est ut physico ponatur in exercitio una species, vel aliqua ejus operatio potest dependere ab alia, sicut dependet superficies a linea, sicut ternarius a binario, mixtum ab elemento, etc.; non tamen est dependentia logica, id est, in participando rationem communem, sicut dependet accidens a substantia in ipsa ratione entis; et haec dependentia facit analogiam, non primam. Doctrina haec est communis, et traditur expresse a D. Thoma, i Periher., lect. vii.

Ad 2 part. argum. respondetur primum exemplum non esse ad propositum, quia phantasma singulare non deservit ad cognitionem

intellectus tanquam signum, sed tanquam id a quo intellectus agens accipit species; et ideo repraesentat universale cum aliqua connotatione ad singularia, ratione cujus habitudinis et connotationis reflectens intellectus ipsa singularia attingit, non per phantasma tanquam per signum, sed per speciem abstractam ut originatam a phantasmate, et ideo connotante singulare ut terminum a quo relictum, non directe ipsum repraesentante, ut latius in Physica dicitur. Si tamen intellectus respiciat phantasma ut rem cognoscibilem, et mediante ipso attingat singulare, utetur phantasmate ut objecto cognito manifestante aliud, et consequenter ut signo instrumentali. Et similiter dicitur ad alia exempla adducta in argumento, ut de phantasmate fumi respectu ignis, conceptus non ultimus ad rem significatam etc.; haec enim probant quod idem potest esse signum formale et instrumentale respectu diversorum et diversi modi repraesentandi, non respectu ejusdem; sicut phantasma fumi est signum formale respectu phantasiae, et per illam repraesentationem formaliter cognoscit fumum immediate, et ignem mediato, ut contentum in fumo repraesentato, fumus autem externus, ut cognitus, est signum instrumentale. Si vero intellectus reflectat supra phantasma fumi tanquam super rem cognitam, intelliget in phantasmate tanquam in signo instrumentali fumum externum, et ignem quem significat. Conceptus etiam non ultimus repraesentat vocem significativam, rem autem significatam et in voce contentam mediate repraesentabit, sed formaliter; respectu autem cognitionis, qua reflexe cognoscitur, conceptus non ultimus instrumentaliter repraesentabit et vocem, et significatum vocis, si tamen con-

ceptus vocis aliquo modo rem significatam attingit, quod non est ita certum. Denique conceptus loquentis angeli formaliter ipsi loquenti repraesentat, audienti autem, qui percipit conceptum ut rem cognitam et in ea rem repraesentatam, instrumentaliter, sed hoc est respectu diversorum.

Ad 3 part. arguiq. respondetur quod, licet ordo ad potentiam sit in signo consequens ordinem ad signatum, quatenus repraesentat illud ut significatum potentiae, tamen diversus modus deducendi signatum ad potentiam redundat in diversitatem formalem signati, ut signatum est, quatenus diversum modum repraesentabilitatis in signato respicit, ut diverso modo illud potentias repraesentet. Divisio autem penes modos intrinsecos redundat, vel supponit diversitatem essentialem rerum super quas fundantur, sicut diversitas penes obscuritatem et claritatem diversificat revelationes et lumina, licet in fide obscuritas sit modus, non formalis ratio.

Ad confirmat, respondetur quod, ut ostendimus in Summulis, q. v, art. iv, ad 2 argument., non est inconveniens quod idem dividatur pluribus essentialibus divisionibus non subalternatim, sed immediate, quando quaelibet illarum fit penes aliquam formalitatem essentialem inadaequate sumptam, non penes totum adaequate consideratum, ubi id ex D. Thoma et ex variis exemplis probavimus. Videatur ibi.

ARTICULUS II.

Utrum conceptus sit signum formale.

Procedit quaestio tam de conceptu intellectus, qui vocatur species expressa et verbum, quam de specie expressa phantasiae, seu imaginativae, quae dicitur idolum, vel phantasma : quomodo illis conveniat de-

finitio signi formalis, quod sit formalis notitia, et quod seipso et immediate aliquid repraesentet.

Ut autem rudi saltem minerva intelligi possit quid sit conceptus, verbum, species expressa, seu terminus intellectionis (quae omnia idem sunt), et propter quid ponatur, advertendum est quod terminus iste cognitionis, qui ponitur intra potentiam cognoscentem, ob duplicem causam ponitur: vel propter necessitatem ex parte objecti, vel propter fecunditatem ex parte potentiae. Propter fecunditatem quidem, quia ex abundantia cordis os loquitur, et sic verbum dicitur conceptus, quatenus exprimitur, et formatur a potentia ad manifestandum ea quae cognoscuntur; naturaliter enim intellectus manifestationem quaerit, et in eam prorumpit; et talis manifestatio expressiva vocatur dictio, seu locutio interior, et ipsum verbum est species, seu similitudo aliqua expressa et dicta. Propter necessitatem autem objecti ponitur, ut objectum reddatur unitum potentiae in ratione termini cogniti, et ei praesens sit. Ut autem docet sanctus Thomas, primo contra Gentil., cap. Lin, duplex etiam necessitas est ponendi hunc terminum, seu objectum intra potentiam cognoscentem. Vel quia objectum est absens, et non potest terminari cognitio ad ipsum nisi in ratione termini reddatur praesens, et sic oportet formari aliquam similitudinem, seu speciem in qua praesens, seu repraesentatum reddatur. Sicut enim ut objectum esset praesens et unitum potentiae in ratione principii concurrentis ad formandam cognitionem oportuit ponere speciem impressam, ita ut praesens sit in ratione termini ad quem tendit cognitio oportet aliam similitudinem seu speciem ponere, si res sit absens. Vel secundo oportet ponere conceptum intra potentiam ut res cognita,

seu objecta reddatur proportionata et conformis ipsi potentiae. Sicut enim objectum non potest terminare visionem externam nisi luce visibili perfundatur, ita nec objectum potest ab intellectu attingi nisi a sensibilitate sit denudatum, et luce spirituali, quae est immaterialitas seu abstractio, affectum et formatum; immaterialis autem lux non invenitur extra potentiam intellectivam; ergo oportet quod intra ipsam illuminetur objectum et formetur illa spiritualitate, ut attingatur; et hoc formatum in esse objecti est verbum seu conceptus, quod non est ipsa cognitio, ut art. iv dicitur, quia tenet se ex parte objecti, seu termini cogniti, ejusque officium non est reddere formaliter cognoscentem, ut cognitio est tendentia ad objectum, sed reddere objectum praesens per modum termini cogniti; nec antecedit cognitionem, sicut species impressa, quia formatur per cognitionem, nec datur ut principium cognitionis, sed ut terminus. De quo plura vide apud D. Thomam loco cit., et iv contra Gentil., cap. xi, et Opuscul. xiii et xiv, et multis aliis locis ubi agit de verbo mentis.

Si autem quaeras per quem actum fiat expressio, seu conceptus? Breviter dicimus (nam res ista ad libros de Anima spectat) in intellectu fieri per actum, qui substantialiter est cognitio, sed aliquid amplius habet, scilicet quod sit cognitio fecunda, id est manifestativa et dicens, seu expressiva; nec enim intellectus sibi soli cognoscit, sed facit etiam impetum ad manifestandum, et illud prorumpere ad manifestandum est expressio quaedam et conceptio, ac partus intellectus. In potentiis autem sensitivis concedit D. Thomas duplicem modum faciendi istas species expressas, quae in ipsis vocantur idolum. Primo, quia ipsae formant eas active, sicut dicit n p., q. xii,

art. i, ad 2 quod « imaginatio ex praeconceptis speciebus montis et auri format speciem montis aurei. » Secundo, quia ab aliis causis, seu potentiis formatas recipiunt, et sic docet ipse D. Thomas, iv cont. Gentil., cap. xr, et Opuscul. xiv, quod a sensu exprimitur forma seu repraesentatio, et terminatur in phantasia, et si aliud est principium a quo emanat ista similitudo, et aliud in quo terminatur. Similiter etiam in q. xvi de Malo, art. xi, docet D. Thomas quod daemones transmutando et agitando spiritus animales, in quibus sunt impressiones relictæ a sensibus, faciunt diversa objecta apparere imaginativæ, quæ etiam apparitiones fiunt in dormientibus, descendente sanguine ad principium sensitivum, quia istæ species conservantur in spiritibus, ut docet Philosophus in lib. de Somno et vigil., c. in. Quare repræsentationes, seu apparitiones quæ fiunt per species expressas in phantasia, ab aliis causis quam ab ipsamet potentia sensitiva formari possunt, et ipsi potentiae apparere. Verbum autem quod formatur in intellectu non ab alia causa, quam ab ipso intellectu exprimi et formari potest, quia solum formatur dicendo, alias non esset verbum, dicere autem est actio vitalis loquentis.

Prima conclusio. Conceptus, seu species expressa ab intellectu propriissime est signum formale.— Haec conclusio sumitur ex D. Thoma, qui saepe docet verbum esse signum et similitudinem rei, ut in Quodli. iv, art. xvn, et iv de Verit., art. i, ad 7, et iv cont. Gent., c. xi. Non est autem signum instrumentale, quia non est objectum prius cognitum, quod ex praeexistenti sui cognitione ducat ad rem repræsentatam, sed est terminus intellectionis, quo tanquam termino intrinseco res redditur cognita et praesens intel-

lectui, ut eisdem locis docet D. Thomas, et Opusc. xiii et xiv. Ergo est signum formale.

Et ex hoc sumitur fundamentum conclusionis, quia conceptus intelligibilis directe repræsentat aliud a se potentiae, v. g., hominem, vel lapidem, quia est naturalis illorum similitudo, et per sui informationem reddit intellectum cognoscentem in actu cognitione terminata, et non ex praeexistente cognitione sui; ergo est formalis notitia reddens intelligentem non per modum actus, sed per modum termini, seu notitiae terminatae.

Secunda conclusio. Etiam idolum, seu species expressa sensibilis in potentiis interioribus est signum formale respectu talium potentiarum.— Haec conclusio non habet difficultatem, si consideremus id quod repræsentationis est in istis speciebus, quia sunt similitudines naturales objecti; sed difficultas est quomodo salvetur quod sint formales notitiae, saltem terminative, siquidem possunt istae expressiones formari etiam a principio extrinseco, ut diximus, ut quando formantur ab angelo, vel daemone per commotionem spirituum, vel etiam per descensum sanguinis in dormientibus.

Sed nihilominus dicitur, quod tales imagines, seu idola sunt signa formalia, quia non ducunt potentiam, nec repræsentant illi objectum ex priori cognitione sui, sed immediate ducunt ad ipsa objecta repræsentata, ut constat tum ex ipsa experientia, tum quia potentiae istae sensitivæ non possunt reflectere supra seipsas et supra species expressas quas habent; ergo ab illis immediate res repræsentatae redduntur potentiis; ergo ista repræsentatio fit formaliter, et non instrumentaliter, nec ex aliqua priori cognitione ipsius imaginis, seu idoli. Quare ut sit formale signum suf-

flectit quod terminet actum cognitionis. «ive formetur per ipsam, sive ab alia causa formetur et illi uaiatur. ita uel ad illud actus terminetur; sicut si Deus se solo uniret conceptum intellectui, et non illi terminaretur actus, vere et proprie diceretur formalis notitia terminative, etiamsi ab ipso non emanaret.

Solcuntur argumenta.

Primo arguitur, quin conceptus repraesentet potentiam? ut signum instrumentale. ergo non ut formate. Antecedens probatur primo ex 1. Thomae, Quodlibet v. nrt. ix. ubi inquit: «Quod intellectus intelligit aliquid dupliciter, uno modo formaliter, et sic intelligit specie intelligibili qua in actu. alio modo sicut instrumento quo utitur non aliud intelligendi, et hoc modo intellectus verbi iutelligit, quin format verbum ad hoc quod intelligit rem; ergo secundum D. Thomam intellectus non intelligit verbi tanquam forma, sed tanquam instrumento, atque ideo non est signum formale, uni instrumentale.

Deinde probatur ratione, quia conceptus non repraesentat ut cognitus, ergo ut signum instrumentale: hoc enim est quod cognitum ducit ad cognitionem alterius. Antecedens probatur, quia dicit D. Thomas, in iv de Veritate, ari. n. ad 3: «Quoties conceptio intellectus non solum est id quod intellectum eat, sed etiam illud quo res intelligitur. ut scilicet quod intelligitur (Rissit dici et res ipsa, et conceptio intellectus. » Ergo secundum D. Thomam verbum est cognitum ut quod, et sic tanquam cognitum repraesentat. Item etiam, quia intelligere comparatur ad verbum sicut esse ad ens actu, vel dicit D. Thomas, i p., q. xxxix, ari. i, ad 2. Ergo verbum non repraesentat, nisi

ut formatum (ier cognitionem, et ut cognitum, atque adeo ut signum instrumentale, quod tanquam cognitum repraesentat.

Respondetur negando antecedens. Ad primam probationem ex auctoritate D. Thomae. respondetur quod D. Thomas vocat verbum instrumentum quo intellectus aliquid cognoscit. id est medium internum in quo intellectu intelligit, et hoc est esse signum formale. Species autem impressa dicitur id quo formaliter intelligit intellectu, quin tenet a ex parte principii intellectionis, quod autem tenet se ex parte principii, vocatur forma; et tamen non dicitur D. Thomae quod species impressa formaliter significat seu repraesentat, sed quod est id quo formaliter intellectus intelligit; aliud est autem esse signum formale. nunc principium quo intelligendi.

Ad secundam probationem ex ratione respondetur quod conceptus non dicitur repraesentare tanquam prius cognitum per modum objecti extrinseci. ita quod IV cognitum sit denominatio extrinseca, sed tanquam cognitum intrinsecum, id est ut terminus cognitionis intra potentiam; sed quin non est terminus in quo ultimate sistit cognitio, et quod mediante fertur ad cognoscendum objectum extra, ideo habet esse signum formale, quia est cognitum intrinsecum, id est ratio intrinseca cognoscendi. Unde signum instrumentale est cognitum ut quod extrinsece, et tanquam cognita, ex cujus cognitione devenitur in signatum; conceptus autem est cognitum ut quod non tanquam res cognita extrinsece, sed tanquam id in quo continetur res cognita intrinsece intellectum; et sic eadem cognitio per se attingitur conceptus et res concepta, non ex cognitione ejus devenitur in cognitionem rei conceptae: et quia est id in quo

seu objectum redditur proportionatum et immaterializatum per modum termini, ideo dicitur ipse conceptus cognosci ut quod, non tanquam res seorsum cognita, sed tanquam constituens objectum in ratione termini cogniti. Licet autem signum instrumentale possit attingi unica cognitione cum signato, tamen etiam tunc ex signo cognito devenitur in signatum, non ipsum signum formaliter constituit rem ut cognitam.

Ad tertiam probationem respondetur quod intelligere, ut est dictio, seu expressio, habet pro complemento ipsum verbum tanquam terminum. Et sic D. Thomas, in q. vnde Potentia, art. i, dicit: « Quod intelligere completur per verbum »; rursus vero ipsum verbum in alio genere actuatur et completur per intelligere, quatenus actus intelligendi est ultima actualitas in genere intelligibili, et sicut esse et ultima perfectio in eo genere, ut dicit D. Thom., i p., q. xiv, art. iv. Quod autem ratione hujus actuationis verbum redditur cognitum, non sufficit ad rationem signi instrumentalis, quia non est cognitum quasi objectum et res extrinseca, sed ut terminus intrinsecus ipsius intellectus; hoc enim est repraesentare intra potentiam informando ipsam, et reddendo cognoscentem, ideoque dicitur signum formale.

Secundo arguitur. Verbum non est formalis notitia, ergo non est signum formale. Consequentia patet ex definitione signi formalis. Anteced. prob. 1, quia formalis notitia est illa quae reddit potentiam formaliter cognoscentem; redditur autem formaliter cognoscentem per actum cognitionis, quae est immediata forma cognoscentis, et praesertim quia cognoscere consistit in actione, cum sit operatio vitalis; verbum autem non est ipsa operatio, seu actio cognoscendi, sed aliquid forma-

tum per cognitionem et effectui illius; ergo non est forma quae constituit cognoscentem, sed quae procedit et efficitur a cognoscente; ergo non est ipsa formalis notitia potentiae. Unde verbum non constituitur per intelligere active, sed per intelligi passive; ergo nec constituit formaliter intelligentem, sed formaliter constituit rem intellectam. Secundo probatur idem antecedens, quia in Divinis verbum non facit formaliter intelligentem, quia Pater non intelligit sapientia genita, ut ex Augustino docet D. Thomas in i, dist. xxx, q. u, art. i; ergo ex genere suo verbum non reddit formaliter intelligentem.

Confirmatur quia, si verbum esset formalis notitia, sine verbo non posset intellectus formaliter esse cognoscentem saltem perfecte; sed sine formatione verbi intellectus formaliter cognoscit, ut probabiliter admittitur in Beatis, et in intellectione qua Verbum et Spiritus sanctus intelligunt, manifeste constat; ergo.

Respond. ad principale argumentum distinguende antecedens: Verbum non est formalis notitia per modum operationis, concedo; per modum termini, nego. Et sic reddit intellectum formaliter intelligentem, formaliter terminative, non formaliter operative. Quando autem dicitur signum formale quod est formalis notitia, intelligitur de formali notitia terminata, non de operatione ipsa notitiae sine termino, quia de ratione signi est quod sit repraesentativum, operatio autem ut operatio non repraesentat; sed id quod repraesentat debet esse expressum et simile ei quod repraesentat, quod pertinet ad rationem imaginis, esse autem simile et expressum proprie convenit termino procedenti, quod assimilatur suo principio, non operationi, quae magis est assimilatio, quam simile. Quod vero dicitur, quod

lafeelligere consistit in actione seu operatione, verum est de ipso actu formali intelligendi; caeterum quando signum formale dicitur notitia formalis, non intelligitur de notitia formali prout est operatio, sed de notitia formali, quae est repraesentatio et expressio, quod solum convenit notitiaB formali terminatae, seu termino notitiae, non operationi ut operatio est. Et quando dicitur quod verbum est effectus cognitionis, intelligitur quod est effectus cognitionis, ut operatio et via seu tendentia, non cognitionis ut terminatae : cognitionis enim ut terminatae verbum est forma, quia est ipse terminus ejus; cognitionis autem ut operatio seu dictio verbum est effectus, et ita supponit actum intelligendi non terminatum et completum, sed ut operantem et dicentem, ideoque relinquitur locus ut sit formalis notitia formaliter terminative, non formaliter operative. Et hac ratione constituitur verbum per intelligi et non per intelligere active, quia non pertinet ad ipsum, in quantum est signum formale, esse formalem notitiam operative et active, sed terminative, et secundum intelligi intrinsecum quo res ipsa redditur intellecta et repraesentata intrinsece; pertinet autem ad rationem signi repraesentatio, non operatio, et esse formalem notitiam repraesentativam, non operativam.

Ad secundam probationem respondetur esse disparem rationem de Verbo Divino, quia Verbum in Divinis supponit intellectionem essentialiter omnino terminatam et completam, cum sit actus purus in genere intelligibili, nec procedit Verbum ut compleatur intellectio essentialiter, sed ut dicatur et exprimat notionaliter; et ita non reddit formaliter intelligentem Deum etiam terminative, nec objectum intellectum in actu, quia Divina essentia

secundum se est in actu ultimo intelligens et intellecta, cum sit actus purus in genere intelligibili, et non id habet per processionem Verbi, sed supponit; in nobis autem, quia objectum non est in actu ultimo intellectum per se, oportet quod formetur intra intellectum in ratione objecti terminantis, et hoc fit per expressionem verbi in esse repraesentativo, atque adeo per illud redditur intellectus formaliter intelligens terminative.

Ad confirmationem respondetur quod non potest dari aliqua cognitio sine verbo, vel formato ab ipso intelligente, vel illi unito; non tamen requiritur semper quod verbum procedat, et formetur ab ipso intelligente; et sic in Beatis Divina essentia unitur in ratione speciei expressae, sicut etiam diximus de idolo formato in imaginativa ab alia causa et ab alia potentia.

ARTICULUS III.

Utrum species impressa sit signum formale.

Supponimus dari species impressas quae vice objecti uniantur potentiae ad eliciendam cognitionem, seu notitiam, eo quod ista paritur a potentia et objecto; unde oportet quod objectum reddatur unitum seu praesens potentiae, illamque determinet ad eliciendam cognitionem; et cum objectum non possit per se ipsum ingredi potentiam, illique uniri, oportet hoc fieri media aliqua forma, quae vocatur species, quae ita ipsum objectum continet modo intentionali et cognoscibili, quod potest illud reddere praesens et unitum potentiae. Et quia ad hoc munus illa forma seu species instituta est a natura, dicitur repraesentare objectum

potentiae, quia praesentat seu praesens reddit illud potentiae. Et dicitur etiam similitudo objecti naturalis, quia ex ipsa natura sua gerit vices objecti, seu est ipsummet objectum in esse intentionali; quae unitas seu convenientia similitudo dicitur, et similiter quia datur ad similitudinem expressam formandam. Vocatur autem impressa, quia imprimitur potentiae, et illi superadditur ab extrinseco principio, non vero ab ipsa procedit et exprimitur, sicut species expressa; datur enim ipsi potentiae ad eliciendam cognitionem, et sic per modum principii se habet, et cum ipsa potentia concurrat ad eliciendam cognitionem, non per modum termini procedentis ab ipsa potentia et cognitione illius. Quod latius dicitur in m de Anima, et videri potest D. Thomas, quaest. vii de Potentia, art. i, et Opuscul. xi, et xiv, et Lin, et Quodlib. vii, art. i, et pluribus aliis locis, ubi explicat naturam speciei impressae.

Inquirimus ergo an species ista sic repraesentans objectum per modum principii cognitionis habeat rationem signi formalis, sicut habet rationem repraesentativi.

Sit unica conclusio: Species impressa non est signum formale. — Haec conclusio sumitur in primis ex D. Thoma, qui loquens designo communiter dicto, quale est illud quod convenit signo formali, dicit, q. ix de Verit., art. iv, ad 4: « Quod est quodcumque notum, in quo aliquid cognoscitur, et sic forma intelligibilis potest dici signum rei, quae per ipsam cognoscitur. » Sed species impressa non est forma intelligibilis, quae sit aliquid notum in quo aliquid cognoscatur, quia ut esset aliquid notum deberet esse vel res cognita, vel terminus cognitionis; species autem impressa solum est id quo potentia cognoscit ut principio, ut

constat ex D. Thoma, Quod. vii, art. i* et i, q. xxxv, art. ii et vii, in rv, d. xlix, q. ii, art. i. Ergo non habet rationem signi communiter dicti, et per modum formae intelligibilis, ut est signum formale.

Fundamentum est quia species impressa non repraesentat objectum potentiae cognoscenti, seu cognitioni potentiae, sed unit objectum potentiae ut cognoscat; ergo non est signum formale. Consequentia probatur extrinseca ipsa ratione signi, quia proprium et essenziale munus signi est manifestare alterum, seu ducere potentiam mediante manifestatione ad aliquid; potentiae autem antecederet ad cognitionem species manifestare non potest aliquid, cum omnis manifestatio cognitionem supponat. vel in ipsa cognitione fiat, species autem impressa cognitionem non supponit cui manifestet, quia est cognitionis principium; elicitam autem seu positam cognitionem, jam non ipsa species impressa manifestat, sed expressa, quae est terminus in quo completur cognitio, nec enim cognitio aut tendit ad speciem impressam, aut cognoscit in ipsa; ergo ipsa non est quae manifestat cognitioni objectum formaliter, sed quae cognitionem producit, in cuius cognitionis termino, scilicet in specie expressa, redditur objectum manifestatum. Itaque in specie impressa objectum concurrat ut cognitionis principium determinans potentiam ad eliciendum, non ut objectum cognitum, atque adeo nec manifestatum; nec enim redditur aliquid manifestatum potentiae, nisi in quantum cognitum; quod ergo non manifestat cognitioni non reddit objectum manifestatum, et consequenter neque significatum.

Et confirmatur, quia species impressa nullo modo potest verificari quod sit formalis notitia, quae seipsa immediate repraesentet; ergo non est

signum formale, hoc enim ad ejus definitionem requiritur. Antecedens probatur: Species impressa est principium notitiae formalis, constituit enim intellectum in actu primo ad eliciendam notitiam formalem; est autem de ratione formalis notitiae quod ab intellectu procedat, tam ipsa quam terminus ejus, scilicet verbum, licet verbum absolute non sit necesse quod procedat ab omni intellectu intelligente per illud, sed sufficit quod vel ab eo formetur, vel ab alio formatum ei uniatur, sicut in probabili opinione quod Divina essentia loco verbi unitur Beatis, sed tamen licet non procedat ab intellectu Beati, unitur tamen, vel saltem comparatur, ut ratio intellecta intrinsece, et ut medium in quo ipsius cognitionis et intelligentiae. Formalis ergo notitia, si accipiatur pro ipso cognitionis actu, manifestum est quod non convenit speciei impressae, cum ipsa non sit actus procedens, sed principium actus et cognitionis. Si autem sumatur pro aliquo procedente ab intellectu, non quidem per modum actus, sed per modum termini procedentis vitaliter, sic est species expressa, non impressa; ergo nihil procedens ab intellectu est species impressa, et consequenter, non est aliquo modo formalis notitia, quia haec procedere debet vel ut actus, vel ut terminus, cum sit aliquid vitale, siquidem pro effectui formali habet reddere vitaliter et formaliter cognoscentem. Non ergo species impressa est formalis notitia, atque adeo neque signum formale.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Nam species impressa est vere et proprie repraesentativa objecti, et similitudo illius, et vice illius substituens; et non est

repraesentativa objective, neque effective, aut instrumentaliter; ergo formaliter, et ut signum formale. Consequentia patet, quia ut sit repraesentativa per modum signi, sufficit quod sit repraesentativa alterius a se, et per modum substituentis pro eo quod repraesentat. Major est D. Thomae pluribus in locis, ubi speciem impressam vocat similitudinem, et repraesentationem, ut in q. vii de Verit., art. i, in c., ubi inquit « quod id quo videns videt, vel est similitudo visi, vel essentia visi. » Et addit quod modus cognitionis est secundum convenientiam similitudinis, quae est convenientia secundum repraesentationem. Constat autem quod id quo videns videt est species impressa. Et in lib. de Memoria et Reminiscencia, lect. iii, dicit quod in phantasia imprimitur quasi quaedam figura sensibilis, quae manet sensibili abeunte, sicut in cera imprimitur figura annuli. Certum est autem quod sensibile non imprimit in potentia nisi speciem impressam. Denique in Contra Gent., cap. iiv, dicit quod utrumque, id est intentio intellecta et species intelligibilis sunt similitudo objecti; et quia species intelligibilis, quae intelligendi est principium, est similitudo rei exterioris, sequitur quod formet intellectus intentionem illius rei similem. Ubi clarissime loquitur de specie impressa, ut distinguitur ab expressa.

Minor vero probatur: Nam in primis species impressa constituitur in genere repraesentativo, quia est in genere intentionali: et non repraesentat objectum, sed ut vices gerens objecti, ergo ut medium inter potentiam et objectum; neque repraesentat instrumentaliter, quia non ex praeexistente cognitione sui movet, nec enim cognoscitur species ut repraesentet; neque effective, quia non datur repraesentatio, seu signi-

Acatio effectiva, ut q. praec. ostendimus; ergo repraesentat formaliter, quatenus seipsa, et per unionem ad potentiam reddit ipsam potentiam similem objecto similitudine intentionali, quae est repraesentativa. Constat quia, si ideo species impressa non est signum formale quin non repraesentat cognitioni, sed ex parte potentiae se tenet ut principium cognitionis, et tamen vere est in genere repraesentativo, ergo est repraesentativa ut principium cognitionis, ergo effective repraesentat ipsi cognitioni, et sic datur repraesentatio, seu significatio effective.

Respondetur primo ad maiorem argumenti verum esse quod species impressa sit repraesentativa similitudo objecti, sed per modum principii cognitionis, non per modum formalis notitiae, aut supponentis notitiam cui repraesentet, et ideo vocatur similitudo virtualis, quia est principium unde oritur formalis similitudo, et formalis notitia. Ex hoc autem deest in ea ratio signi quia, licet sit similitudo objecti, et repraesentatio uniens et ponens objectum praesens potentiae sed non cognitioni, est autem principium cognitionis. Repraesentans enim potentiae et non cognitioni, non repraesentat actu manifestando, quia actualis manifestatio non est sine actuali cognitione, sed repraesentat seu unit et praesens facit objectum ut eliciatur ipsa manifestatio et cognitio; et de isto genere similitudinis virtualis et per modum principii loquitur D. Thomas.

Et si instes, quia in definitione signi non dicitur quod signum repraesentet potentiae ut cognoscenti, seu ipsi cognitioni, nec ut sit medium, vel principium repraesentandi, ergo voluntarie addimus ista omnia definitioni signi.

Respondetur non addi ista, sed contineri, eo quod signum essentialiter

debet habere repraesentationem manifestativam et ductivam ad signatum; repraesentatio autem manifestativa non potest manifestare nisi cognitioni. Unde repraesentatio quae unit objectum potentiae, ut constitutur determinata ad eliciendam cognitionem, non est repraesentatio manifestativa, quia repraesentatio, seu unio, et praesentia objecti potentiae nondum cognoscenti; et sic, quando species impressa informat potentiam, non informat illam reddendo cognoscentem, sicut signum formale quod est formalis notitia, sed potentem cognoscere, et consequenter non reddit objectum manifestatum actu, sed actuans potentiam, et determinans ut eliciat cognitionem, in qua manifestatur objectum.

Ad probationem minoris principalis argumenti respondetur quod species impressa non est repraesentativa aliquo ex illis modis, quia non est repraesentativa manifestando actu objectum, sed actuando et determinando potentiam per modum principii ad eliciendam cognitionem, et hoc formaliter facit species impressa; sed hoc non est formaliter esse signum, quia non est repraesentare manifestando actualiter, sicut requiritur ad rationem signi, cuius repraesentatio debet esse manifestativa, et non solum actualiter potentiae ad cognitionem eliciendam.

Ad confirmationem respondetur non sequi quod detur repraesentare, vel significare effective, praesertim loquendo de repraesentatione manifestativa, quia haec non convenit actualiter speciei impressae, sed virtualiter. Imo nec alio modo repraesentandi, quia repraesentationem per modum actionis potentiae facit species impressa informando, non efficiendo in potentia. Productio autem repraesentationis expressae est quidem effective a spe-

cie, sed talis effectio non est repraesentatio, sed productio rei repraesentantis, scilicet speciei expressae.

Secundo arguitur: Species impressa habet quidquid requiritur ad rationem imaginis formaliter multo magis quam imago exterior, ergo habet quidquid requiritur ad rationem signi actu repraesentantis. Ant. probatur, quia habet illas duas conditiones, quae requiruntur ad rationem imaginis secundum D. Thomam, i p., q. xcxi, art. i, et u: scilicet quod habet similitudinem cum aliquo, et originem ab illo; species autem impressa est similis objecto, quia habet convenientiam intentionalem cum illo, et similiter est deducta et originata ab objecto. Gonseq. vero prob.: quia illa imago speciei habet adjunctam repraesentationem, cum sit similitudo intentionalis, et hoc sufficit ut conceptus dicatur habere rationem signi formalis, etiamsi sit terminus cognitionis, et non medium, quia non est terminus ultimus, sed ordinatus ad objectum exterius; ergo similiter species impressa, licet habeat rationem principii repraesentantis, quia tamen non est primum principium, hoc enim est ipsa potentia, sed mediat inter potentiam et objectum, habebit rationem signi. Et ita D. Thomas in iv, dist. xlix, q. u, art. i, ad 15, et Quodl. vii, art. i, absolute speciem impressam vocat medium cognitionis.

Respond. in primis speciem impressam non esse imaginem nisi virtualiter, non formaliter, deest enim illi secunda conditio, scilicet quod sit expressa, non enim est expressa ab objecto, sed impressa, sicut semen deciduum ab animali non est imago, quia licet ab illo sit originatum, non tamen tanquam terminus expressus, sed tanquam virtus impressa ad generandum; et ideo non quaelibet

origo ab alio constituit imaginem, sed origo per modum termini ultimo intenti.

Secundo negatur consequentia: quia repraesentatio speciei impressae non est repraesentatio per modum medii manifestativi, quia non repraesentat ipsi cognitioni, sed per modum formae determinantis, et actuantis potentiam ut possit cognoscere. In quo longe differt a conceptu, qui licet teneat se ex parte termini repraesentantis objectum, tamen repraesentat hoc ipsi cognitioni, et per illam redditur cognitio terminata, et sic formaliter terminative repraesentat potentiae cognoscenti per modum actualis manifestationis. At vero species impressa, licet non sit primum principium, tamen actuat potentiam ante cognitionem, et consequenter ante manifestationem actualem, quod est non esse medium repraesentativum manifestative, sed virtualiter, per modum principii ad eliciendam manifestationem et cognitionem. Unde nec ipsum signum instrumentale, quod est objectum extrinsecum, signare et manifestare dicitur, nisi prout cognitum, non ante cognitionem. Est enim conditio in signo instrumentali, quod prout sit cognitum ut significet, et quando D. Thomas vocat speciem impressam medium cognitionis, dicit esse medium quod, non in quo medium autem quo est principium cognoscendi, non actu manifestativum objecti, seu rei cognitae.

ARTICULUS IV.

Utrum actus cognoscendi sit signum formale.

Supponimus distinguere in intellectu actum cognoscendi ab ipso objecto cognito et a specie impressa et expressa, nam, ut dicit D. Thomas, q. vii de Potent., artic. i, quatuor sunt, quod

in intellectu concurrunt ad cognitionem, scilicet res quae intelligitur, conceptio intellectus, species qua intelligitur, et ipsum intelligere. Et ratio est quia necessario fatendum est in nostro intellectu dari aliquam operationem vitalem, qua) procedit ab intellectu formato specie, siquidem operatio intellectus et cognitio ejus paritur ab objecto et potentia; objectum autem media specie actualuat potentiam. Rursus haec operatio formaliter non potest esse ipsa species expressa, seu verbum formatum ab intellectu, quia si est formatum ab illa, aliqua operatione formatum est, et consequenter operatio distinguitur a tali specie expressa; et operationem vocamus actum intelligendi, speciem autem expressam terminum, seu verbum dictum et expressum ab illa in quantum dictio est.

Unde etiam hoc amplius confirmatur quia intelligere vel consideratur ut est dictio exprimens, vel ut purum contemplari et cognoscere. Si ut dictio, est essentialiter productio verbi, atque adeo petit quod illud sit terminus distinctus a tali productione; si ut purum cognoscere, requiritur quod objectum sit illi applicatum et unitum in esse immateriali, non solum per modum principii quo elicitur cognitio, sed etiam per modum termini in quo attingitur objectum, terminus autem cognitionis non est ipsa cognitio, sed cognitio est tendentia ad objectum quod cognoscitur; et quia non cognoscitur objectum, nec terminat cognitionem secundum esse reale et materiale ad extra, sed ut redditur spirituale et immateriale ad intra, requiritur aliqua forma intelligibilis, in qua reddatur objectum sic immateriale et spirituale ex parte termini.

Quia ergo determinatum est de ipsa specie impressa et expressa an

sint signa, restat id videre de actu ipso intellectus, qui est cognitio, et tendentia ad objectum.

Sit ergo unica conclusio: Actus intelligendi sic distinctus a specie impressa et expressa non est signum formale, in quacumque operatione intellectus sumatur. — Haec conclusio est contra aliquos recentiores, etiam ex Thomistis, sed tamen pro illa videri potest Capreolus in iv, dist. XLix, q. i, Ferr. n, Cont. Gent., c. xlix, § Ex hoc enim, in fin. Ratio est, quia signum essentialiter est repraesentativum, actus autem intelligendi formaliter non est repraesentatio, sed operatio, et tendentia ad objectum. Unde cum per tales actus multiplicatos generatur habitus, habitus genitus non est repraesentativus, sed dispositio potentiae ad eliciendum actus sibi similes. Et ita D. Thom., i p., q. xii, art. ii, negans dari speciem repraesentativam Dei ut est in se, concedit dari lumen gloriae, quod est similitudo confortans intellectum ex parte potentiae, et sic negat lumini seu habitui rationem repraesentationis. Ergo similiter actus intelligendi non est repraesentatio, quia actus sunt similes habitibus, et, si esset repraesentatio, multo magis id conveniret habitui, quia est res quaedam permanens, quam actui, qui est quaedam operatio.

Et confirmatur quia si actus esset repraesentatio, vel esset distincta repraesentatio a specie impressa, vel eadem: eadem esse non potest, cum sit res distincta actus intelligendi a specie expressa; si autem est distincta, vel idem repraesentat quod verbum, et sic altera illarum superfluit, vel aliquid distinctum, et sic non cognosceretur idem per actum cognitionis, et per ejus terminum qui est verbum.

Denique, vel illa repraesentatio actus intelligendi esset similitudo impressa, vel expressa, quia non yde-

Iur posse «lari aliquod medium in
gsnero repraesentationis inter ex-
pressum at impressum. Si est im-
presso, habet se per modum principii
quod imprimitur, seu infunditur ab
extrinseco ipsi intellectui; actus
autem intelligendi non potest ab
extrinseco imprimi, sed ab intrin-
seco intellectus oritur cum sit actus
vitalis. Si est expressa, ergo est ver-
bum, et per inodum termini ex-
pressi et producti se habet; nos au-
tem hic loquimur de netu intelligendi
prout distincto a verbo.

Solvuntur arumenta.

Primo arguitur : Signum formale
est esse potentia* formalem notitiam
alicuij» per modum repraesentatio-
nis; sed hoc totum convenit actui
cognoscendi; ergo est signum for-
male. Min. prob.: nnn quod «it for-
malis notitia conslat, cum sit ipsa-
met cognitio, quod est idem quod
notitia. Quod autem >er modum ro-
pr®*tationis, prolixitur, quia unit
objectum poteulUo; intelligere enim,
ut dicit D. Thomas. i p., q. xxvii,
arL I, consistit in hoc quod facit
utrum cum ipso intelligibili; sed hoc
unire est presen* facere potenti®
objectum quod unit, ergo est repne-
sentatio.

Et confinii.: quia actio immanens
non est formalis productio, sed so-
lum virtualis; formaliter autem est
actus de genere qualitatetis, qui ver-
satur circa objectum tendendo in
illud, non operando illud; iste au-
tem tendentia, etei non producit
objectum, unit objectum potentia*, et
consequenter repraesentat. quia re-
praesentare est pr®sentare, seu
unire.

Respondetur ocium intelligendi
non esse signum formale, quia defi-
nitur ratio representandi, ut dixi-
mus. Et ad impugnationem in oppo-
situm respondetur quod actus intel-

ligendi unit objectum per modum
operationis tendentis in illud, non
per modum forma», qua» substituat
et vices gerat pro illa; et ideo non
habet rationem repraesentantis, quia
repraesentatio fit continendo alter-
um tanquam vires ejus gerens, non
operando. Unde actio unitiva non
dicitur repraesentare, licet uniat, et
sic non omnis modus uniendi est
modus repraesentandi; sicut etiam
species impressa, quia unit per
modum principii cognitionis, non
unit per modum repraesentantis for-
maliter.

Ad confirm. respondetur quod
actus intelligendi, licet sit qualitas,
non tamen reddit praesens objectum
ut formaliter ex parte objecti se tenens
quasi vices ejus gerens, sed ex parte
potenti® tendens et operans circa
objectum; et ideo non est unio re-
praesentativa, sed operativa seu per
modum actus secundi, non ut con-
tinens, sed ut tendens ad objec-
tum.

Secundo arguitur: Notitia sensus
exterioris est signum formale, et ta-
men ibi non est verbum aut inuigu
expressa, ut docet D. Thunnis, q. mi,
de Ver. art. v, et Opusc. XIV; ergo
non requiritur ad rationem signi
formalis sintilitudo expressa, sed
sufficit actus cognoscendi Major
probat, quia alias in sensibus ex-
ternis non itaretur notitia formalis,
et consequenter neque cognitio for-
malis, quin notitia formalis est si-
gnum formale; imo. ut dicit M. Soto,
lib. i. Sara., c. m, notitia sensuum
exteriorum est terminus, quantum
est ex modo significandi; de ratione
autem termini e* quod sit signum;
ergo netus sensus externi signum
est; et non instrumentale, ergo for-
male.

Kt confirmatur: Quia actus sensus
externi est vero actus immanens,
ergo est ultimum complementum
et perfectio potenti®, ergo in ipso

fit ultima et perfecta unio cum ob-
jecto, ergo et repraesentatio, cum non
sit alia unio inter sensum externum
et objectum quam mediante actu.

Respondetur verum esse quod
sensus externus non habet verbum,
seu imaginem expressam in qua co-
gnoscat, quia propter suam mate-
rialitatem non petit tantam unio-
nem cum objecto ut sit intra poten-
tiam, sed debet ferri in rem extra
positam, quae ultimate redditur sen-
sibilis ut est extra sensum; et licet
cognitio sensus externi sit actio im-
manens, non tamen de necessitate
est productio, nec respicit termi-
num ut immutatum a se, sed ut in-
tentionaliter et objective unitum,
virtualiter tamen potest habere vim
productionis; sicut cognitio, in
quantum dictio, producit verbum,
et amor in quantum spiratio impul-
sum, et sensatio externa producit
idolum seu speciem, non intra se,
sed in sensibus internis, ut docet
S. Thom., iv cont. Gent., c. n, et
Opusc. xiv, ex se tamen actio im-
manens non est actio per modum
motus et viae tendentis ad ulterio-
rem terminum, sed per modum ul-
timae actualitatis, in quo completur
tota cognitio, et ideo comparatur
intelligere a D. Thoma ipsi existere,
i p., q. xiv, art. iv, et alibi saepe.

Quare ad probationem argumenti
dicitur quod in sensu externo datur
notitia formalis per modum cogni-
tionis, quae est tendentia potentiae
ad objectum, non per modum re-
praesentationis, quae est forma loco
objecti substituens in potentia. Et
sic licet signum formale dicatur noti-
tia formalis terminative, quia est ter-
minus cognitionis, non tamen omnis
notitia formalis est signum formale,
scilicet ipse actus cognoscendi. Nec
dicitur terminus cognitio sensus ex-
terni absolute, sed secundum quid,
quatenus est simplex quaedam co-
gnitio.

Ad conf. respondetur quod actus
sensus externi est ultimum com-
plementum per modum actus se-
cundi, ad differentiam actionis tran-
seuntis, quia, ut dicit D. Thomas
q. xrv de Veritate, art. ra, in c.,
actus operationis transeuntis ha-
bet complementum in termino,
quod fit extra agentem; comple-
mentum autem actionum imma-
nentium non sumitur penes id
quod fit, sed penes modum agendi,
quia ipse actus est perfectio, et ao-
tualitas potentiae. Unde virtus in his
potentiis non attenditur penes opti-
mum quod facit, sed penes hoc quod
operatio sit bona. Ita D. Thomas.
Gaeterum licet operatio sensus ex-
terni sit perfectio ultima uniens
objectum potentiae, non tamen ro-
praesentative id facit, quia, ut saepe
diximus, est unio per modum ten-
dentiae ex parte potentiae ad objec-
tum, non per modum formae substi-
tuentis pro objecto; repraesentatio
autem formaliter est substitutio ejus
quod repraesentatur.

ARTICULUS V.

Utrum sit bona divisio in signum na-
turale et ad placitum et ex con-
suetudine.

Bonitas huius divisionis non habet
difficultatem quantum ad adaequa-
tum, exhauritur enim per ista
membra totum divisum; sed quan-
tum ad qualitatem: quomodo, sci-
licet signum ad placitum sit ver-
signum, et consequenter an divisio
univoca sit?

Sit unica conclusio: Si haec di-
visio signi in naturale et ad placi-
tum entitative et materialiter con-
sideretur, analoga est; si in genere
repraesentativi, seu cognoscibilis,
univoca est, et signum ad placitum
est vere signum in officio et vice

objecti quam exercet.— Prima pars conclusionis manifesta est, quia, ut praecedenti quaest. tractatum est, signum constituitur in genere relationis formaliter loquendo; sed relationi reali et rationis nihil univocum est entitative loquendo, cum non possint esse in eodem praedicamento; relatio autem signi naturalis est realis, ut vidimus ibi, relatio vero signi ad placitum realis esse non potest; ergo nihil illis univocum est entitative loquendo.

Dices: Non est certum relationem signi naturalis esse realem, nec signum ad placitum consistere in relatione rationis, sed sufficit illi denominatio extrinseca, qua dicitur impositum a voluntate; ergo non subsistit fundamentum positum. Caeterum hoc secundum non enervat illud: quia si solum habet esse signum ex denominatione extrinseca, hoc ipso est secundum quid tale, et non simpliciter, quia denominatio extrinseca non est formaliter esse reale existens in eo quod denominatur, sed praesuppositive in denominante. Primum vero q. preec. expunctum est, ubi ostendimus signum naturale dicere aliquid reale per modum relationis, licet aliqui dicant illam esse transcendentem, non praedicamentalem. Qui tamen dicerent signum pro formali consistere in relatione rationis, consequenter univocam constituere habent rationem signi entitative in hac divisione signi ad placitum et naturalis.

Secunda pars conclusionis pendet ex illa celebri doctrina apud Gajetanum i p., q. i, art. m, quod aliae sunt differentiae rerum ut res, aliae ut objectum, et in esse objecti; et quae specie vel plusquam specie differunt in una linea, possunt in alia non differre vel non ita differre. Et sic cum ratio signi pertineat ad rationem cognoscibilis, cum sit vice

objectum, stabit bene quod in ratione objecti signum naturale reale, et ad placitum rationis sint signa univoca, sicut ens reale et rationis in esse objecti induunt unam rationem; siquidem terminant eandem potentiam, scilicet intellectum, et ab eodem habitu possunt attingi, scilicet a Metaphysica, vel saltem duas scientias univoce convenientes specificare, v. g. Logicam et Physicam; ergo in esse objecti specificantis univoce conveniunt. Sic etiam per signum ad placitum, et per signum naturale vere et univoce movetur et ducitur potentia ad signatum. Quod enim moveamur a signis ad placitum ad percipienda signata, ipsa experientia manifestat, et quod hoc univoce fiat, constat, cum signum ad placitum non significet secundum quid, et dependenter in ipsa ratione significandi a signo naturali, nam per se solum vox significativa prolata deducit ad signatum, sicut alia signa naturalia instrumentalia. Nec obstat quod vox, seu nomen non significat nisi mediante conceptu, qui est signum naturale, hoc enim etiam signo instrumentali naturali convenit, quod non nisi mediante conceptu et notitia sui repraesentat, et tamen non ob hoc est signum analogice, sed vere et univoce. Quod enim signa in repraesentando dependeant a conceptu, non tollit univocam rationem signi, siquidem conceptus et cognitio est cui repraesentant, non mediante quo repraesentant, seu a quo essentialiter habent rationem repraesentandi. Non omnis autem dependentia unius ab alio constituit analogiam, sed solum illa quae est in ordine ad participandam rationem communem; nisi enim illa inaequalis sit, et partim eadem, partim diversa, non destruit univocam rationem, ut optime tradit S. Thomas, i Perih., lect. vii, in prime.

Denique haec secunda pars nostrae conclusionis aperte deducitur ex D. Thoma; nam in p., q. 1^a, art. vi, ad 2, inquit: « Quod, quamvis verba, et aliae res sensibiles sint in diverso genere, quantum pertinet ad naturam rei, conveniunt tamen in ratione significandi, quae perfectius est in verbis, quam in aliis rebus, et ideo ex verbis et rebus fit quodammodo unum in Sacramentis, in quantum scilicet per verba perficitur significatio rerum. » Et in iv, dist. i, q. i, art. i, q. v, ad 4, dicit: « Quod, etsi repraesentatio quae est ex similitudine naturalis proprietatis, importet aptitudinem quamdam ad significandum, tamen determinatio et complementum significationis ex institutione est. » Sentit ergo D. Thomas in signis ad placitum non esse analogice significationem, siquidem actuare et perficere potest significationem naturalem, et cum ea unum signum artificiale constituere, quod est Sacramentum.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Remota ratione generica non potest manere specifica, sed in signo ad placitum non invenitur ratio generica signi, scilicet relatio, nisi analogice; ergo nec specifica ratio signi invenietur nisi analogice. Minor constat ex dictis, quia relatio signi in signis ad placitum est rationis, quae in ratione relationis non convenit univoce cum relatione reali.

Resp.: Argumentum convincere quod signum ad placitum in genere entis et praedicamentaliter acceptum non sit univoce signum cum signo naturali, non tamen quod in esse cognoscibilis et repraesentativi non sit univoce signum. Sicut enim stat bene quod aliqua non conveniant univoce in esse rei, ut quan-

titas et qualitas et substantia, et tamen in esse objecti et scibilis conveniant univoce, quia pertinent ad eandem scientiam, vel potentiam, ita stat bene quod aliqua signa in esse rei et in ratione entis praedicamentaliter differant genere, et non conveniant univoce, in ratione tamen objectiva, seu vice objectiva, quae est ratio repraesentativi et significativi, univoce conveniant. Et si instes: nam hoc ipsum genus repraesentativum relatio est, alioquin male diximus q. praeced. signum in ratione signi poni in genere relationis; ergo si in quantum relatio non convenit univoce, nec in ratione repraesentativi convenit univoce.

Respondetur quod ipsum genus significativum consideratur dupliciter, et in esse rei, et in esse objecti seu cognoscibilis; nec potest ab his rationibus totaliter praescindere, quia transcendentales sunt; et in ratione cognoscibilis solum est passio entis, et praesuppositive ens, non formaliter, in ratione autem entis relatio est vel transcendentalis, vel praedicamentalis; et quando supra diximus signum constitui in genere relationis, locuti sumus de signo formaliter et praedicamentaliter, non fundamentaliter, i. e. repraesentative in genere objectivo.

Secundo arguitur: quia signum ad placitum constituitur per ipsam impositionem, quae in eo nihil reale ponit, sed solum extrinsecam denominationem; ergo non consistit in relatione, sicut signum naturale, nec aliquid habet in se ratione cuius sit repraesentativum, sed solum movet per aliorum, nempe ratione notitiae quam intellectus habet de ipsa impositione vocis. Consequenter probatur, quia extrinseca denominatio est effectus proveniens a forma denominante, forma autem denominans extrinsece non est relatio, sed actus voluntatis imponens. Antece-

dens vero probatur quia, si signum ad placitum non consistit in denominatione extrinseca, sed in relatione rationis, non existet actu signum nisi quando actualiter cognoscitur, et sic scriptura in libro clauso, vel quando actualiter non consideratur, non erit signum.

Respondetur aliquos ita sentire, agentes de Sacramentis, quod ratio signi ad placitum in illis consistit in extrinseca deputatione, non in relatione rationis, ut P. Suar., m t., p. iii, disp. i, sect. m. Gaeterum cum impositio voluntatis solum deserviat ad determinandum munus et officium signi, non tanquam aliquid absolutum, sed respective ad signatum, ad quod ex natura rei vox non est determinata, constat quod ipsa deputatio voluntatis solum facit id quod in signis naturalibus ipsa rei natura facit, quae quidem ordinat ex natura rei ad signatum, et sic fundat relationem in qua consistit ipsa ratio; similiter ergo impositio destinans voces ad significandum, fundat respectum signi, quia destinatio ipsa est in signo per respectum ad alterum; sed quia iste respectus fundatur in aliqua destinatione, quae nil reale ponit in re destinata, ideo respectus rationis est.

Et ad replicam dicitur quod scriptura in libro clauso, seu non considerata ab intellectu, est signum actualiter fundamentaliter, non actualiter formaliter, quia relatio rationis non habet esse formaliter nisi per intellectum. Denominatur tamen absolute et simpliciter signum, quia in istis relationibus rationis sufficit fundamentum proximum ad denominandum absolute, quia ex parte rei denominabilis est positum quidquid requiritur ad talem denominationem ex parte sui; sed quia relatio illa non resultat ex fundamento, sicut relationes reales, sed pendet ab actu cognitionis, ideo non expectat

ipsam relationem ut denominetur absolute tale* bene tamen ut denominetur actu esse relatum: sicut Deus absolute denominatur dominus et creator, licet actu non cognoscatur relatio dominii et creationis; non tamen actu denominatur relatus ad creaturas, nisi sic actu cognoscatur.

Ad id vero quod additur, signum ad placitum non significare et movere per aliquid quod in se habeat, sed per alterum, respondetur quod significat per impositionem, quae propria ejus est, licet sit denominatio extrinseca, et per illam habet significare, licet requiratur notitia talis impositionis tanquam conditio et applicatio ad exercitium significationis, non ad constituendam formam signi.

Tertio arguitur quia sunt aliqua signa nec ad placitum, nec naturalia, ergo divisio non est adaequata. Ant. prob.: nam imago facta a pictore, v. g. Caesaris, quem non novit, non est signum naturale, quia non significat ex natura rei, sed ex libera accommodatione pictoris; sicut etiam solent multae imagines deputari pro tali vel tali sancto, quem ex proprietate non significant; neque sunt signa ad placitum, quia non ex impositione significant, sed per modum imaginis. Item, signa sunt data a Deo, ut arcus in nubibus ad significandum diluvium non futurum, ut Gen. ix, et signum quod posuit in Cain, ut non interficeretur: non erant impositione, siquidem erant omnibus nota, signa autem ad placitum non sunt eadem apud omnes, ut dicit Aristoteles i Perih., c. i; nec erant naturalia, alias frustra imponderentur a Deo.

Respond. neg. ant. Ad 1 exempl. resp.: Quod imago depicta, licet sit signum factum ab arte, naturaliter tamen representat, scilicet ratione similitudinis quam realiter habet,

et non ratione impositionis; dicitur autem imago artificialis ratione causae efficientis a qua facta est, non ex parte rationis formalis, qua significat, quae realis et intrinseca est. Gaeterum istae imagines non significant directe objectum ut in seipso est, sed ut est in idea pictoris, quam directe imago repraesentat; et quia idea pictoris aliquando est propria respectu sui objecti, aliquando impropria, vel minus propria, ideo etiam imago non semper repraesentat objectum proprie ut est in se. Quando autem una imago accommodatur isti vel illi sancto ex hominum usu, talis repraesentatio constituit signum ex consuetudine, ut dicemus seq. art. Ad 2 exemplum resp. : Quod multa signa sunt ad placitum ex institutione divina, sicut patet in Sacramentis ; et talia signa non repraesentant omnibus, sed solum impositionem ipsam scientibus, et hoc modo iris significat diluvium non futurum. Signum autem positum in Cain fortasse fuit aliquod naturale, scilicet quidam tremor corporis, ut S. Hier., ep. cxix, dicit, qui tremor movebat omnes ad misericordiam, ne eum interficerent. Si tamen fuit aliquod signum ad placitum ex divina institutione, dicendum est quod notitiam ejus Deus indidit omnibus videntibus Cain, ne illum interficerent.

ARTICULUS VI.

Utrum signum c.r consuetudine sit vere signum.

Specialis difficultas est circa quaedam signa, quae non publica aliqua institutione, i. e. ab auctoritate publica dimanante, sed ex sola voluntate particularium frequenter illis utentium ad aliquid significandum accommodantur. Unde quia tota vis significandi ex ipso usu et frequentia dependet, dubium restat an iste

usus et frequentia modo naturali significet, an vero significatione ad placitum.

Sit ergo unica conclusio : Si consuetudo respiciat aliquod signum, destinando illud et proponendo pro signo, tale signum fundatum in consuetudine erit ad placitum; si vero consuetudo non proponat aliquid, vel instituat pro signo, sed dicat simplicem usum alicujus rei, et ratione illius assumatur aliquid in signum, tale signum reducitur ad naturale. — Itaque consuetudo, vel potest esse causa signi, sicut si populus consuetudine stfa introducat et proponat aliquam vocem ad significandum; vel potest se habere ut effectus qui nos manuducit ad cognoscendam suam causam, sicut canis frequenter visus comitari aliquem manifestat quod sit dominus ejus, et consuetudo comedendi in mappis manifestat nobis prandium, quando mappas videmus appostas, et in universum fere omnis inductio fundatur in frequentia et consuetudine qua videmus aliquid saepe fieri.

Prima ergo pars conclus. prob. ex D. Thoma 1-11, q. xcvi, art. m, ubi docet consuetudinem habere vim legis; ergo consuetudo, introducens aliquid ad significandum, eadem auctoritate introducit rem illam in signum qua ipsa lex introduceret : si autem ex lege publica aliqua vox proponatur in signum, est vere signum ad placitum, quia auctoritate publica instituitur; ergo consuetudo, quae vice legis subrogatur ex auctoritate legis habet, eodem modo constituit signum ad placitum. Et hoc modo videmus multas voces introductas in republica ad significandum quae ante non significabant, quia non erant in usu, et multa verba modo non significant quae olim significabant, quia jam abierunt in dissuetudi-

nem. Quare de tali signo ex consuetudine, ly ex dicenti* causam «olcientem secundum usum et consensum populi, <y>deni modo loquentum e*t sicut «lo signo ad placitum.

Secunda vero pora conclus. prob. quia consuetudo, ut est quidam effectus, ducit nos in cognitionem suat enumerato modo quo alii cTertu» suas causas ostendunt; et multo magis consuetudo quum alii cTectus, quin frequentia efficieidi aliquid tlrmat quod illud sit cftootus talis cnusau sed omni* cTectu* roprn-sen- Ut suam causam in quantum pr>-cedit ali illa, et itn habet aliquam convenientiam rt proportionem; ergo talis significatio fundatur in n'l-quo naturali, scilicet in processu cTYectus n *un causa et convenientia cum illa; ergo consuetudo ut effectus fundans significationem reducitur ad causam naturalem. Et ita dicit Philosophus quod delectatio est signum generati habitus, quin in hi* qu«* frequenter consuescimus delectatur, propter conuenientiam nd illud in quo habemus consuetudinem.

Soluntur argumenta.

Primo arguit. : Quia consuetudo non est directus naturalis, sed moralis et liber, ergo non potest fundare rationem signi naturalis. Consequ. constat, quia non potest dici signum naturale magis quam ejus causa n qua habet e*se; signum ergo. si non est a causa naturali, consequenter nec signum naturale dicitur. Ant. vero proluetur, quia consuetudo est idem quod mos, a quo actus dicuntur morales. scii humani, ut docet D. Thom., wi. q. i, ari. ili; ergo consuetudo in hominibus non est cTectu* naturalis, sed monili* ; el itn signum quod fundatur in con-

suetudine fundatur in aliquo morali et libere, quod in rebus exterioribus nihil rene ponit, sed extrinsecum denominationem, signum autem (nudatum in denominatione extrinseca non potest esse signum naturale.

Hespoud. quod in primis generaliter loquendo, consuetudo non solum inuenitur in hominibus, sed etiam ia brutis naturali instinctu operantibus. Unde 1). Thomas. i Metaph., loci. i, ostendit quod hrutn possunt esse disciplinabilia et asuescere ad aliquid faciendum, vel vitandum per alterius instructionem, et ita non iinni* consuetudo est netus humanus, et fundam potest signum naturale, sicut consuetudo canis sequentis aliquem i*«t signum quod sit dominus ejus.

Secundo rwp. loquendo de consuetudine Immann. quod licet n sua causa libera procedat, et sic denominetur cTectu» liber, tamen ratio formalis significandi non est aliqua libera deputatio, sed ipsa frequentia et repetitio actuum, el hwc natum liter significat, quin non moralis, id est extrinseca deputatio, qua* solum moraliter denominat, sed intrinseca processio actuum, coramque frequentatio et multiplicatio constituit signum ex consuetudine, ergo naturaliter convenit illi significatio, sicut etiam actus liliari multiplicati generant habitum tanquam naturalem effectum, el non liliorum. qu'a multiplicatio ipsa actuum non se lialiel libere nd generandum habitum.

Secundo arguitur : Si signum ex consuetudine representat naturaliter ex eo quo! est netus stepius repetitus, ergo quilibet consuetudo erit signum alicujus rei. quin quilibet consuetudo est cTectus procedens nb actibus repetitis. Hoc autem est falsum, quia multa sunt consuetudines quae nihil significant. sicut

consuetudo dormiendi in nocte, et prandendi in meridie, accedendi ad ignem in hyeme, etc., et infinitae aliae consuetudines nihil significant; non ergo consuetudo ex eo praecise significat quia effectus alicujus causae est, et sic non erit signum naturale.

Et confirm.: Quia sine aliqua mutatione intrinseca potest aliquod signum ex consuetudine desinere esse signum, scilicet per solam dissuetudinem, seu omissionem utendi illo, ergo non est signum naturale. Consequentia patet, quia signum naturale debet constitui per aliquid intrinsecum et naturale, ergo non potest amitti per solam suspensionem usus voluntarii, sed per aliquid reale oppositum.

Respond. quod, ut aliquid sit signum ex consuetudine, requiritur quod etiam habeat ea quae concurrunt ad rationem signi, scilicet esse ordinatum ad aliquid quod ipsa consuetudine reddatur notius, non quia praecise effectus est, sed quia frequentatus. Si autem vel non assumatur ut medium ad aliquid aliud, ut mappa ad prandium, vel ipsa frequentatione non reddatur notius, ut quod aliquis sit dominus canis frequentatione sequendi ipsum, non erit signum ex consuetudine, licet consuetudo sit.

Ad confirmationem respondetur quod signum ex consuetudine non desinit ex sola suspensione tollente institutionem, sed ex suspensione tollente multiplicationem actuum et frequentiam usus. Unde cum representatio signi ex consuetudine fundetur in ipsa multiplicatione actuum, quae consuetudinem constituit, sublata tali multiplicatione tollitur fundamentum signi, et sic destruitur determinatio relictæ ex multiplicatione per privationem oppositam, sicut habitus scientia? perditur per oblivionem, praesertim quia

semper aliquid positivum intervenit ad perdendum memoriam, seu consuetudinem, quatenus alia atque alia objecta succedunt, quibus alia paulatim decidunt a memoria disponendo ad oppositum actum, vel impediendo ne memoria ipsa et consuetudo radicetur.

Ultimo arguitur. : Ex sola voluntate sine aliqua multiplicatione actuum, potest resultare signum ex consuetudine, ergo saltem tunc non repraesentat tanquam signum naturale. Anteced. prob. quia ex sola accommodatione et designatione hominum una statua, vel imago ponitur ad repraesentandum aliquem sanctum, vel etiam tragaedus repraesentat regem, vel Caesarem non ex placito Reipublicae, nec ex consuetudine hominum, sed ex solo particulari facto talis hominis.

Et confirm.: Quia si doctrina data est vera, sequitur quod voces naturaliter significant id ad quod sunt impositae, quia etiamsi tollatur impositio ab hac voce homo, adhuc propter consuetudinem quam habemus repraesentabit nobis hominem, ergo ex consuetudine naturaliter repraesentat.

Denique, quia signum naturale est quod significat idem apud omnes; sed signum ex consuetudine non significat idem apud omnes, sed solum apud scientes consuetudinem, sicut signum ad placitum significat apud scientes impositionem; ergo non repraesentat naturaliter.

Respond. quod quaecumque imago in quantum imago est, solum repraesentat id ad cuius similitudinem est expressa, nempe ideam suam, quaecumque illa sit. Si autem ex usu hominum accommodetur ad repraesentandum aliud objectum quam suae ideae, illa accommodatio vel destinatio respectu illius objecti constituet illam imaginem in ra-

tione signi ad placitum, si ex publica auctoritate illa dea Unallo fiat, vel ex consuetudine, si ex hominum usu id fiat. Quod si aliqui* per unum tantum actum sine consuetudine ponat aliquid ad repraesentandum aliud, talis destinatio erit inchoata quicquid consuetudo, et sic propria* sentabit illi ad modum signi ex consuetudine, vel ut excitativum memoria'; et hac ratione etiam tringa* dicitur repraesentare regem vel significatione ex consuetudine, vel alicui excitativum memoria', quoniam ita convenit inter homines ut visio illo qui talem personam repraesentat, in memoriam rei repraesentat reducatur; sicut etiam ex pacto, vel convenientia aliquorum potest aliquid designari in signum, vel in excitativum memori», quod totum reductive pertinet ad signum ad placitum, vel ex consuetudine.

Ad confirmationem respondetur quod voce per se solum significant ad placitum, per accidens autem ex consuetudine, quod est significare naturaliter non ex se, sed solum respectu illorum apud quos est nota consuetudo. Nec est inconveniens quod eidem rei convenient duo modi significandi secundum distinctas formalitates. Unde una sublata, altera manet, et sic nunquam est idem signum naturale et ad placitum formaliter, licet materialiter sint hiem, id est, convenient eidem subjecto. Quod autem dicitur illud esse signum naturale, quod significat idem apud omnes, intelligitur de eo quod est signum naturale simpliciter, quoniam natura est eodem apud omnes; consuetudo, autem est quasi altera natura, sed non natura ipsa, et ita significat omnibus apud quos est consuetudo, non omnibus simpliciter, et sic est aliquid imperfectius in genere signi naturalis, sicut ipsa consuetudo est aliquid imperfectum in genere natur».

QUISTIO XXIII

DE MITTIRE IN COXCEPIB8.

Quia terminorum divisio fit per mentale* et vocales, et mentales pertinent ad conceptus et notitias, nirsusque exacta signorum explicatio ex conceptibus et notitiis maxime pendet, ad exactam eorum explicationem visum est aliqua disputare de conceptibus et notitiis, praesertiui quantum ad ea quae ad simplices terminos mentalis pertinent. Ut autem diximus in i lib. Sum., c. vi, notitia quae est simplex apprehensio. seu terminus mentalis, ex huius cognitioni dividitur in intuitivam et obiectivam, ex parte autem conceptus in conceptum ultimum et non ultimum, directum et reflexum, ideo de istis solum hic agemus.

ARTICULUS I.

Utrum notitia intuitiva et abstractiva differant essentialiter in ratione cognitionis.

Supponenda est definitio notitia* intuitivae et abstractivae, quam tractamus lib. i Sum., c. vi, quod notitia intuitiva est notitia rei praesentis*, notitia vero abstractiva est notitia rei obiectivae. Ubi praesentia et absentia non sumuntur intentionaliter pro ipsa sententia, seu unione objecti cum potentia. Constat enim nulli notitiae posse de raso hanc prudentiam. Siquidem sine objecto unito, et praesentis potenti nulla potest oriri notitia in potentia. Igitur dicitur notitia rei praesentis et absentis, sumpta praesentia et absentia pro ea, quae con-

venit rei in se. Unde dicit D. Thoraas in q. m de Verit., art. v, ad 8 : « Quod scientia visionis (quae est idem quod notitia intuitiva) addit supra simplicem notitiam aliquid quod est extra genus notitiae, scilicet existentiam rerum. » Ergo addit existentiam realem, nam intentionalis et objectiva non est extra genus notitiae. Et in m, dist.xiv, quaest. i, art. ii, dicit : « Quod illud proprie videtur, quod habet esse extra videntem »; ergo existentia quam requirit notitia intuitiva, realis et physica esse debet.

Circa propositam ergo difficultatem varia placita auctorum circumferuntur. Quidam enim consideraverunt distinctionem istarum notitiarum ex parte principii, scilicet speciei impressae. Et sic dixerunt aliqui apud Ferrar., ii contra Gent., cap. lxxvi, illam esse notitiam intuitivam, quae fit sine specie intelligibili, illam vero abstractivam, quae fit mediante aliqua specie. Quae tamen sententia omnino rejicienda est, cum nulla notitia sine specie elici possit : pendet enim omnis cognitio ab objecto et potentia, et hoc objectum non potest intentionaliter informare potentiam, quantumcunque in se sit praesens, nisi mediante specie, vel nisi ipsum objectum in se habeat esse intentionale et spirituale, quod potentiae sit conjunctum. Alii dicunt intuitivam cognitionem esse illam, quae rem cognoscit per proprias species, abstractivam vero, quae per alienas. Ex parte etiam evidentiae videtur distingui posse notitiam intuitivam et abstractivam : quia intuitiva semper est evidens, utpote rei in se, abstractiva vero abstrahit ab obscuritate et evidentia, et si quando evidentiam habet, non est rei in se ipsa immediate, sed ut continetur in aliquo alio, v. g., in suis causis et principiis, vel aliquo simili.

Alii distinguunt notitiam intuitivam ex parte termini, seu objecti ut terminantis, juxta definitiones traditas, quia una est de re absente, altera de re praesenti. Quae sententia est communior apud Thomistas; nam distinctio illa ex parte speciei, quod sit per propriam speciem vel per alienam, in se vel in alio, obscura vel clara, non sunt formalitates, quae proprie pertinent ad rationem intuitivi vel abstractivi. Potest enim salvari intuitivum per speciem alienam, et per cognitionem mediatam, seu in alio; potest etiam salvari abstractivum per cognitionem tantae evidentiae et claritatis, sicut Intuitivum; et similiter potest fieri per cognitionem et speciem immediatam. Prima pars constat manifeste, quia creaturae futurae videntur in divina essentia, tanquam in specie aliena, et tamen videt illas intuitive. Et similiter est cognitio illa mediata et in alio. Similiter angelus per propriam essentiam tanquam per speciem potest videre intuitive accidentia quae in se sunt, et similiter per speciem repraesentantem aliam substantiam potest videre accidentia quae in ea praesentia sunt; et in sententia D. Thomae intellectus non habet speciem / directam singularium, et tamen potest res singulares corporeas intuitive videre, quando sunt praesentes per sensum; ergo neque requiritur species propria, neque cognitio immediata et directa. Exemplum secundi est in ipso Deo, qui abstractively cognoscit creaturas possibles tanta evidentia et claritate ex parte cognoscentis sicut praesentes. Similiter potest alicui infundere cognitionem quidditatis possibilis extra Verbum, et tunc cognoscet rem illam per propriam ejus speciem, et tamen abstractively cognoscet. Et angelus habet propriam speciem eclipsis futurae, et ejus futuritionis et

#*}8teati© per propriam speciem, et tamen est cognitio abstractiva; licet et nos etiam rei absentis, quam vidimus, per propriam speciem possumus recordari, imo et in ejus existentiam per modum objecti ferri, ut quando ex effectibus cognosco Deum esse praesentem et tamen illa cognitio abstractiva est. Non ergo ex istis capitibus distinguuntur intuitiva et abstractiva notitia, sed oportet ad terminum cognitum recurrere, nempe quod una attingat rem sub ipsa praesentia propria germinantem, alia sub absentia.

Quare solum duplex modus restat distinguendi istas notitias, qui etiam apud Thomistas frequentes sunt. Quidam enim distinguunt illas essentialiter penes praesentiam et absentiam, tanquam penes rationes diversas quae repraesentantur, et consequenter ipsae repraesentationes differunt intrinsece et essentialiter propter diversa objecta repraesentata. Alii vero dicunt differre accidentaliter, quia non requirunt diversas repraesentationes formaliter, sed potest idem repraesentari in notitia intuitiva et abstractiva, nempe res cum sua existentia et praesentia in actu signato cognita et repraesentata; solum vero differre accidentaliter propter diversum exercitium terminandi. Si enim objectum ipsum reddatur praesens in se, et ipsa praesentia repraesentetur in cognitione, hoc ipso redditur intuitiva cognitio. Si vero tollatur praesentia physica rei, per quam objectum terminat cognitionem, reliquis omnibus invariatis ex parte cognitionis et repraesentationis, redditur notitia abstractiva. Unde etiam quidam dicunt intuitivum et abstractivum solum esse denominationes extrinsecas, provenientes in cognitione ex ipsa existentia, vel absentia rei in se. Alii vero dicunt esse modos intrinsecos in ipsa notitia

(licet non variantes ipsam repraesentationem essentialiter), quia revera pertinent ad ipsam tendentiam notitiae ad objectum, ut tali vel tali modo terminans.

Sit ergo unica conclusio. Formalis et propria ratio intuitivi et abstractivi non sunt rationes essentialiter et intrinsece variantes cognitionem, sed accidentaliter; licet per accidens, id est per aliud, et ratione ejus cui conjunguntur, possint diversas specie notitias importare.— Prima pars sumitur ex locis D. Thomae supra citatis in q. iii de Verit., et in iii, distinctione xiv; quia scilicet scientia visionis, seu notitia intuitiva addit supra notitiam simplicem, seu abstractivam aliquid quod est extra genus notitiae, scilicet existentiam rei: ergo sentit quod non dicunt differentias essentialiter, et intrinsecas, quia istae non sunt extra genus notitiae, sed pertinent ad ipsum ordinem cognoscibilis. Addere autem aliquid quod est extra ipsum videntem, et extra genus ipsius cognitionis, est addere aliquid accidentale et extrinsecum.

Fundamentum vero est, quia intuitivum et abstractivum non important diversitatem in ipso formali principio cognoscibilitatis, quia intuitivum et abstractivum in notitiis non oriuntur ex ipsis mediis, seu motivis, aut principiis specificantibus, neque ex diversa immaterialitate, quae est radix cognitionis, neque ex diversa ratione formali repraesentandi quae, nec sub qua; ergo non important rationes specificiter distinguentes ex se, et vi suae formalitatis. Antecedens probatur: Quia ut sequent, art. ostendemus, praesentia et absentia non pertinent specialiter ad intuitivum et abstractivum prout quaedam res repraesentatae, quasi quaedam quidditates, sed solum prout afficiunt et modifi-

eant objectum in se, atque adeo
 prout reddunt illud coexistens cogni-
 tioni, vel non coexistens. Quod ma-
 nifeste patet, quia species reprae-
 sentans praesentiam ipsam objective
 Z ut rem repraesentatam, inveniri po-
 test in notitia abstractiva, ut cum
 modo cognosco Deum esse praesen-
 tem mihi, aut animam, seu intellec-
 tum praesentem esse corpori, vel de
 eorum praesentia disserimus; et ta-
 men nec animam, nec Deum vide-
 mus intuitive. Et simile est de spe-
 ciebus angelicis, quae repraesentant
 res et existentiam ac praesentiam
 antequam sint, et tamen non vident
 res intuitive, nisi quando actu sunt
 in se. Ergo praesentia seu absentia,
 / ut res repraesentatae, per se et direc-
 v' te non distinguunt intuitivum et
 abstractivum, sed inveniri potest
 praesentia ut repraesentata in cogni-
 tione abstractiva. Sed praesentia vel
 absentia solum variant intrinsece
 genus cognoscibile ut repraesenta-
 tae et per se cognoscibiles, seu ut
 objectum per se, non ut alterius
 modificatio et accessorium, ut sta-
 tim ostendemus; ergo ratio ipsa
 formalis intuitionis non est diffe-
 rentia essentialis in genere cogno-
 scibili.

Et confirmatur: Quia praesentia et
 absentia in tantum constituunt in-
 tuitivum et abstractivum, in quan-
 tum se habent ut modi rei cognosci-
 bilis, seu repraesentatae, ita quod ipsa
 praesentia non habet rationem ob-
 jecti primo repraesentati, sed modi-
 / ficat objectum repraesentatum, ita
 quod facit terminari cognitionem
 ad objectum, quatenus praesens, et
 ut redditur coexistens potentias co-
 gnoscenti, non quatenus praesentia
 ipsa res repraesentata est; sic enim,
 ut diximus, etiam per abstractivam
 cognitionem attingi potest, quia
 per modum quidditatis repraesenta-
 tur, quod proprium est cognitionis
 abstractivae. Ergo praesentia solum

pertinet ad intuitivum quatenus
 modificativa est objecti, non quate-
 nus constitutiva objecti; ergo per se
 non est differentia essentialis, quia
 non ex parte principii specificantis
 se tenet, quod est objectum, seu ra-
 tio repraesentabilis ut ratio quae, vel
 sub qua; sed supponit objectum
 principale repraesentatum, cujus
 ipsa est modus. Modificat ergo ter-
 minationem ipsius, non rationem
 motivam constituit, quae reddit rem
 directe repraesentatam, sed termi-
 nat notitiam, quatenus illi coexis-
 tit terminative, quod totum acci-
 dentaliter variat cognitionem, si-
 cut in visione modificatio sensibilis
 communis ad sensibile proprium,
 ut quod album videamus cum motu
 vel sine motu, in tali vel tali situ,
 non variat essentialiter visionem,
 quia non ex parte objecti per se et
 formalis, sed ex parte objecti acci-
 dentalis se tenet, sic respectu noti-
 tiae se habet modificatio termina-
 tionis per praesentiam, vel absen-
 tiam.

Ex quo sequitur quod si differunt
 notitiae, quia una respicit praesen-
 tiam ut directe repraesentatam et
 cognitam, alia non, tales notitiae
 poterunt differre essentialiter prop-
 ter diversum objectum in esse ob-
 jecti repraesentabilis, sed non diffe-
 rent in ratione intuitivi et abstrac-
 tivi tantum, sed in ratione diver-
 si objecti per modum quidditatis,
 et rei repraesentatae.

Secunda vero pars conclusionis
 manifeste constat, quia potest ali-
 quando intuitivum et abstractivum
 inveniri in cognitionibus alias spe-
 cie distinctis, quia vel repraesentant
 diversa objecta, vel sub diverso me-
 dio et lumine specificante, sicut pa-
 tet in visione intuitiva Dei in se,
 vel abstractiva illius per fidem, in
 cognitione intuitiva Petri, vel abs-
 tractiva equi. Caeterum ista diversi-
 tas essentialis non sumitur formali-

ter et pccise ex ipsa ratione intuitivi et abatractivi, sed ex nliis ra* Uonilms formalibus, qua* in gene* cognoscibili speciiicant istas cognitione*. Quilibi)« tamen injungitur intuitiuvuni et abstracti vum, lanquam rationes accidentales consecuta*, non constitutiva-.

Sed inquires : An ista ratio intuitivi et abatractivi. esto per *c non sint essentielles dilTerentia* notitia*, sint tamen modi aliqui intrinseci in ipsa cognitione, ita quod realiter illam immutent: an solum sint exlrinseon-denominatione* ex physica coexistentia ori@; vel quid tandem sint.

Respondetur aliquo* existimaro quo<I intuiti vum el abstracti vum solum consistunt in oextrinseca deno* minatione, quatenus objectum dicitur esse prasens.scu coexistens ipsi cognitioni, vel non coexistens. Et juvari potest huc sententia exemplo veritatis et falsitatis : eadem enim cognito dicitur modo vera, modo falsa ex sola extrinseca deno* minatione, quod objectum sit, vel non sil in M. Similiter ergo, cum intuitivura dicat coexistentiom physicam objecti.etabsractivum neget, per solam extrinsecam denominationem a tali coexistentio vel non coexistentia dicetur notitia intuitiva, vel abstractiva. Et in Deo videtur sine dubio hoc asserendum, quin eadem numero cognitio, qua* eat simplicis intelligentia.- respectu possibilium, per solam extrinsecam denominationem reditur in tuiti va, quia scilicet res ipsa transit dc passibili in luturam, scu existentem, quod nihil ponit in ipsa scientia divina, nisi extrinsecam denominationem: sicut etiam quod divina scientia sit approbationis, non est iisidenominatioextriisern in scientia divina : rcquiparat autem D. Thomas scientiam visionis scientia- approbationis quantum

ad hoc quod est addere aliquid extra genus notitia-, in ni do Varii, art. ili, ad 8.

Illa-o sententia est probabilis. Nihilominus probabilius videtur quod intuiti vum el nbstrativum sint aliquid intrinsecum in ipsis notitiis ex suo genere. Et ita quando notitia creata transit do intuitiva in abstractivam, et o contra, realiter mutatur. Ratio est: quia intuitio importat coexistentiam praesentia* physiemi objecti cum notitia, non quomodocumque, sed cum attentione et tendentia ipsius cognitionis terminata' nd talem n-m, ut coexistentera, et modificantem obiectum Diversa nutem terminatio cognitioni* mediante attentione «d rem coexistentem. aliquam intrinsecam mutationem ponit in ipsa cognitione : nec enim talem attentionem et terminationem ad coexistentiam pra-senti» habet ubstractiva notitia. In quo est latum discrimen inter veritatem scu falsitatem cognitionis, et rationem intuitivi et abatractivi, quia veritas ita consistit in conformitatend esso vel non esse rei, quod etiam si quis non attendat ad essetel non pw rei.tl tamen semel proferat iudicium, re non existente eo modo ut iudicat, hoc ipso amittit veritatem, et re ita existente acquirit illam nulla alia mutatione interveniente intrinsece in cognitione. At vero ut aliquis Intuitive videat, non sufficit quod ipso cognoscente aliquid, illud ponatur pra-seus in se, sed oportet quod ad ejus pra-sentiam attendat cognoscens ut ad coexistentem sibi.et non ul pra-cise repraesentatam, quatenus talis si desit, destruitur intuitio, licet res sit prwsens in se, quia non est pro-sens in terminando ab teutionem et notitiam: sicut Deus est prmsens in se cognitioni quam habeo de ipso, el anima et en quassuit in aiima sunt in se pnasentia,

nec tamen intuitive ea video. Diversa ergo attentio cum tali terminatione objecti ut praesentis et coexistentis est intrinseca ratio in cognitione, et tamen non essentialiter variat ipsam, quia est modificatio accidentalis ipsius objecti, sicut modificatio sensibilis communis respectu sensibilis proprii, quod non variat essentialiter cognitiones, licet diversam exigat attentionem et terminationem. Sic praesentia ut coexistens modificat objectum per se, non essentialiter distinguit, propter diversam tamen attentionem intrinsece convenit actui.

Ad id vero quod obijcitur de cognitione intuitiva Dei, respondetur quod, sicut idem actus voluntatis Dei propter eminentiam suam est necessarius et liber per suam intrinsecam perfectionem, licet connotet respectum aliquem rationis, vel denominationem extrinsecam respectu objecti, ita eadem scientia ob eminentiam suam est intrinsece abstractiva, et intuitiva, et approbationis, et simul etiam practica et speculativa, efficax et inefficax, licet connotet respectum aliquem rationis, vel extrinsecam denominationem respectu objecti; in quo tamen formaliter non consistit, sed non sine illo denominatur intuitiva, vel libera illa scientia, seu actus. Quod vero eminenter in Deo habet unus actus, in nobis habent plures ob sui limitationem.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Ex doctrina D. Thomae, i-ii, q. 1xvii, art. v, ubi inquit: «Quod eadem numero cognitio fidei non potest manere in patria, quia remota differentia alicujus speciei, non remanet substantia generis eadem numero, et ita non potest esse quod eadem numero notitia, quae

prius aenigmatica erat, postea fiat visio aperta. » Ex quo formatur argumentum : quia ideo negat D. Thomas quod eadem numero notitia, quae erat aenigmatica, non potest esse visio aperta, quia remota differentia alicujus speciei non remanet substantia generis eadem numero; ergo supponit D. Thomas quod visio aperta est differentia specifica notitiae; alias nihil concluderet illo discursu quia, si ratio intuitionis seu visionis solum addit differentiam accidentalem, potest remota illa manere tota substantia illius cognitionis.

Et confirmatur: Quia notitia intuitiva et abstractiva opponuntur formaliter, et expellunt se formaliter a subjecto; opponuntur enim penes clarum et obscurum circa praesentiam rei, quia intuitivum intrinsece importat evidentiam et certitudinem de praesentia rei, quod non importat abstractivum : et ratione hujus evidentiae et certitudinis intuitiva notitia expellit abstractivam; non enim solum opponuntur in subjecto, sicut duo accidentia ejusdem speciei, alias non magis opponerentur notitia intuitiva et abstractiva, quam duae intuitivae, et duae abstractivae inter se. Unde et fides non aliter opponitur visioni gloriae, nisi quia illa est abstractiva, et ista intuitiva.

Respondetur quod D. Thomas loquitur de visione aperta et cognitione aenigmatica, quae innituntur diversis mediis, et non solum includunt modum intuitivi, vel abstractivi; jam autem supra diximus quod intuitivum et abstractivum, licet non sint essentielles differentiae cognitionis, possunt tamen consequi, et praesupponere cognitiones speciei distinctas, quibus conjunguntur, quando scilicet inveniuntur in cognitionibus, quae per diversa media seu lumina, aut diversas repraesentantur.

tationes constituuntur. Quod autem cognitio aenigmatica et visio aperta differant penes diversa media, optime explicat D. Thomas, sup. i ad Gorint., c. xm, lect. rv.

Ad confirmationem respondetur, quod intuitivum et abstractivum non semper differunt penes evidentiam et inevidentiam essentialem ipsi cognitioni, quae scilicet desumitur ex ipsa ratione formali medii, qua constituitur specifica ratio cognitionis; potest enim dari abstractiva notitia etiam evidens circa omnia illa quae repraesentat notitia intuitiva, licet non habeat evidentiam de ipsa praesentia ut coexistenti sibi; sed haec evidentia non distinguit essentialiter unam notitiam ab alia, quia non tenet se ex parte rationis formalis specificantis, sed ex parte coexistentiae et applicationis objecti. Unde dicit D. Thom., m, distinct. xiv, q. i, art. n, q. iii : « Quod claritas visionis contingit ex tribus, vel ex efficacia virtutis cognoscitivae, sicut qui est fortioris visus clarius cognoscit, quam qui est debilis ; aut ex efficacia luminis, sicut clarius videt quis in lumine solis quam in lumine lunae ; aut denique ex conjunctione, seu applicatione objecti, sicut clarius videntur ea quae sunt propinqua, quam quae sunt remota. » Igitur evidentia notitiae ex vi praecisa et formali intuitionis solum hoc ultimo modo ab illa provenit. Constat autem quod talis claritas seu evidentia est accidentaliter et extrinseca, quia solum pendet ex applicatione et coexistentia praesentiae magis vel minus propinqua.

Quod vero dicitur de oppositione intuitivi et abstractivi in eodem subjecto, respondetur : opponi quidem inter se formaliter formalitate accidentali ipsi notitiae, essentiali vero ipsi rationi intuitionis; sicut lineam esse terminatam, vel non

terminatam per punctum, non est essentielle lineae, et tamen non potest simul utrumque habere; et eadem cognitio non potest esse simul vera et falsa propter oppositam terminationem ad objecta, et tamen veritas et falsitas accidentaliter conveniunt cognitioni. Fides autem et visio patriae non solum differunt penes intuitivum et abstractivum praecise, sed etiam penes diversa media, quia fides innititur testimonio dicentis, visio repraesentationi rei in se. Et eodem modo visio divinae essentiae in D. Paulo, et recordatio qua recordabatur ipsam vidisse* non solum differebant penes abstractivum et intuitivum, sed penes diversa media repraesentationis, quia vidit Deum per repraesentationem ejus immediate in se, recordabatur autem se vidisse per speciem creatam repraesentantem immediate aliquem effectum creatum, scilicet ipsam visionem quoad an est.

Secundo arguitur : Intuitivum et abstractivum differunt penes diversa objecta formalia, et penes diversas res repraesentatas, ergo important differentias essentielles in generacionis. Gonseq. patet, quia non est aliud principium distinguendi essentialiter cognitiones, nisi penes objecta formalia, et repraesentationes distinguuntur penes diversas res repraesentatas. Antecedens probatur, quia intuitivum, ut intuitivum, respicit objectum ut praesens sibi formaliter, et penes hanc formalitatem differt ab abstractivo; et in notitia intuitiva repraesentatur ipsa praesentia rei, siquidem cognoscitur et attingitur ut res cognita, nec sufficit quod praesentia sit in ipso objecto, nisi sit etiam repraesentata in cognitione, ut patet in eo qui non advertit ad rem quae transit coram se, et in aliis exemplis supra allatis; ergo intuitivum non importat praesentiam rei, ut pure entitative, et

physice extra genus notitiae, sed ut repraesentatam, et attactam cognoscibiliter.

Si dicatur quod illa praesentia repraesentatur exercite, et non tanquam res directe repraesentata.

Contra hoc est duplex instantia. Prima in casibus nominis et verbi, qui, ut diximus in Summ., q. ii, art. hi, habent distinctos conceptus a suis rectis physice, licet non categorematice : et tamen non differunt penes diversas res repraesentatas, sed penes diversam connotationem exercitam ejusdem rei repraesentatae. Secunda instantia est in ratione formali sub qua, per quam distinguitur essentialiter una cognitio ab alia, et tamen non repraesentatur, nec attingitur directa cognitione, sic enim esset ratio quae, et non sub qua.

Confirmatur: Quia praesens et absens distinguunt essentialiter actus appetitus, ergo etiam actus cognitionis. Consequentia patet, ex paritate rationis in bono et vero ad praesens et absens. Antecedens vero probatur, quia timor et tristitia differunt solum ratione mali absentis vel praesentis, sicut spes et gaudium ratione praesentis et absentis, ergo sola praesentia et absentia diversificant specie istos actus.

Respondetur ad principale argumentum. quod intuitivum et abstractivum non differunt penes diversa objecta formalia in esse et formalitate cognoscibilis, sed in esse et formalitate alicujus conditionis et modi accidentalis; et aliud est quod sit formale et essentialiter ipsi intuitivo, aliud quod sit formale et essentialiter ipsi cognitioni, sicut esse disgregativum visus est essentialiter albo, ut distinguitur essentialiter a nigro, non tamen est essentialiter homini, et similiter objectum, ut praesens vel ut absens, quantum ad coexistentiam cum ip-

sa cognitione et applicationem objecti, essentialia sunt ipsi intuitivo et abstractivo, non tamen ipsi cognitioni; et ita intuitivum et abstractivum essentialiter differunt et definitione inter se, sicut album et nigrum, sed istae differentiae sunt accidentales ipsi cognitioni, quia, ut dictum est, non respiciunt praesens et absens, ut fundant cognoscibilitatem et immaterialitatem diversam, sed ut fundant applicationem ad coexistentiam objecti physicam in terminando cognitionem.

Quod vero dicitur de diversa repraesentatione, respondetur intuitivum et abstractivum formaliter et ex vi sua non differre penes diversas res repraesentatas, potest enim etiam abstractiva notitia repraesentare praesentiam ex parte rei repraesentatae; sicut ego modo cogito Deum mihi praesentem, et animam cognosco mihi esse praesentem evidenter per effectus, et tamen nec Deum, nec animam intuitive video; quare non differunt istae repraesentationes penes diversas res repraesentatas, nec penes connotationem seu habitudinem ad distinctum repraesentatum, vel penes distinctas rationes sub quibus essentialiter conducentibus ad repraesentationem, sed solum penes diversam terminationem ad praesentiam ut coexistentem ipsi cognitioni, ut declaratum est. Unde non omnis variatio in repraesentatione est variatio essentialis, nisi reducatur ad diversam rationem quae, vel sub qua ipsius repraesentationis. Sicut etiam in visione exteriori non quaecunque mutatio variat essentialiter visionem, v. g., si solum fiat variatio penes diversum sensibile commune, ut si album videatur cum motu vel sine motu, cum hoc vel illo situ, vel figura, quae non variat essentialiter ipsam visionem, sed accidentaliter, ut diximus, de

quo videntur Magister Rannez, i p., q. Lxxvm, nrl. ni, dub. vili; sic et lai praesentia vel absentia non variant essentialiter cognitionem, in quantum important diversam terminationem cognitionis ad praesentium ut CMXlscnlem sibi; si autem etiam se habeant ut res repraesentatae, sic variari possunt notitia in quantum diversa objectorum, non autem quando solum gerunt vicem conditionis perlinentis ad coexistentiam praesentis objecti cum notitia.

Ex quo etiam patet ad instantias adductas. Nam diversi casus nominum si distinguunt conceptus essentialiter, ideo est quin important in objecto diversam aliquam habitudinem et in omni ratione ad rem repraesentatam, v. g., non rem per modum agentis, vel posse, quod est per modum quid, vel cuius, vel cui. quin habitudines intelliguntur afficere ipsam rem repraesentatam et in ea fundari, et a fortiori diversa ratio sub qua; al vero intuitivum et abstractivum, secundam suam praecisam formalitatem. non dicunt ipsam praesentiam vel absentiam ut sunt res repraesentabiles, sic enim, ut jam diximus, potest praesentia rei esse res repraesentata per Cognitionem abstractivam, ut cum cognosco Deum esse praesentem obstructivo; quod si aliqua cognitio abstractiva non repraesentat praesentiam ut rem repraesentatum, intuitivum vero sic, tunc illic repraesentationes non essentialiter non ex vi intuitivi et obstructivi praesentantur sine hoc salvatur, sed propter generalem rationem repraesentandi diversa objecta. Stando ergo in praecisa forma huius intuitivi et abstractivi, quod non postulant diversas res repraesentatas, nec diversam habitudinem, vel connotationem in ipsa re repraesentata fundatam, sed diversam terminationem et applica-

tionem objecti secundum coexistentiam ad voluntariu. ideo non variant essentialiter conceptus, sicut nec album quando videtur cum motu vel sine motu, vel cognitio quando redditur vera vel falsa ex coexistentia ad esse rei.

Ad confirmationem respondetur: Kase diversam rationem in actibus appetitus, et in actibus cognitionis, quia appetitus fertur in bonum vel malum, variatur autem essentialiter ratio boni vel mali secundum diversam convenientiam vel inconvenientiam, maxime autem pendet convenientia vel inconvenientia ex praesentia vel absentia rei. quia objectum praesens facit quiescere appetitum, absens autem facit moveri. eo quod appetitus se habet per modum inclinationis et ponderis, pondus autem aliter so habet in centro, aliter extra centrum, et ideo praesentia vel absentia objecti, in eo quod se habet per inodum inclinationis multum concludit ad variandam formalem rationem objecti; at vero cognitio, eum perficiatur intra ipsam potentiam trahendo res ad se, semper perficitur per praesentiam illarum in esse cognoscibili et intentionali. Unde nisi ipsa praesentia varietur, non fit variatio in ratione essentiali cognitioni, et ita id quod restat de praesentia physica objecti, quod sit coexistens, vel non coexistens notitia, extra genus talis notitiae so tenet. et per accidens consideratur, quia jam perlinet ad praesentiam intentionalem.

Ultimo arguitur, quia intuitivum et abstractivum non variant essentialiter notitiam, sed accidenter, vel sunt denominationes extrinsec, vel intrinsec. Non extrinsec; sic enim eadem numero notitia modo posset esse intuitivum. modo abstractivum. sicut potest esse vera, vel falsa eadem cognitio- titi

comparatur praesentia et absentia respectu notitiae intuitivae et abstractivae, sicut sensibile commune respectu visionis, clarum est quod non potest se habere ut denominatio extrinseca, tendentia enim ad sensibile commune non est denominatio extrinseca in visione. Si autem intuitivum et abstractivum sunt modi intrinseci, non possunt esse aliud quam tendentia et ordo ad objectum, quod essentialiter variat cognitionem; nec intelligi potest quomodo isti modi intrinseci varient conceptum accidentaliter, et non varient ipsam repraesentationem in ordine ad rem repraesentatam. Imo neque datur divisio cognitionis penes modos intrinsecos, nisi etiam sit divisio essentialis, sicut distinctio penes clarum et obscurum essentialiter variant cognitionem, licet obscuritas non sit ratio formalis, sed modus intrinsecus cognitionis. Denique afferri possunt aliqua exempla, quae distinctionem istam essentialem probare videntur, sicut practicum et speculativum sunt differentiae essentielles, et tamen practicum dicit ordinem ad opus quod est extra rationem. Et bonum et malum sunt differentiae essentielles actus humani, et tamen malum potest sumi ex aliqua intrinseca circumstantia.

Respond.: Quod intuitivum et abstractivum sunt modi accidentales, qui reductive pertinent ad genus cognitionis tanquam modi, non tanquam species essentielles, et ut diximus, probabilius est quod sint modi intrinseci. Et quando dicitur quod sunt ipse ordo, seu tendentia ad objectum, dicimus quod formaliter et directe non sunt ipse ordo ad objectum in ratione objecti repraesentati, sed modificationes istius ordinis, quatenus faciunt tendere ad objectum non solum ut repraesentatum, sed ut coexistens notitiae; ita quod

ratio ad objectum ut repraesentatam et cognitum formaliter constituit, ad objectum vero sic repraesentatum ut coexistens notitiae est respectus modificans. Quando autem comparamus rationem intuitivi ordini et respectui ad sensibile commune, exemplum tenet in hoc quod sensibile commune non est primario repraesentatum, sed repraesentatur ut modificans colorem modificatione accidentaliter se habente ad visibilitatem, ita praesentia in intuitivo, non se habet ut res directe repraesentata, sic enim etiam in abstractiva notitia repraesentari potest, sed ut modificans objectum repraesentatum modificatione accidentaliter, ut dictum est.

Et quando dicitur quod divisio penes modos intrinsecos est etiam essentialis, respondetur quod modi possunt dici intrinseci, vel quia modificant ipsam formalem rationem constitutivam, et sic intrinseci sunt ipsi constitutioni; vel possunt dici intrinseci quia non extrinsece denominant, licet nunc intrinsece constitutionem modificent. Et divisio per modos primi generis est etiam essentialis, per modos vero secundi generis est accidentalis.

Ad exempla respondetur: Quod practicum et speculativum differunt essentialiter, quia ordo ille ad opus externum oritur ex diversis principiis et mediis cognoscendi, non autem importat solum diversam applicationem et coexistentiam objecti, sicut intuitivum et abstractivum, sed diversa principia formalia cognoscendi objectum modo compositivo et resolutive. Quod vero dicitur de differentia mali moralis, respondetur: Esse quidem differentiam essentialem respectu actus considerati intra genus moris, sed tamen non desumi a circumstantia speciem essentialem actus moralis mali, nisi ipsa circumstantia transeat in prin*

cipaleiii objecti conditionem, ut dicitur i-n, q. xvm, art. i. Intuitivum autem, et abstractivum semper sunt circumstantiae cognitionis.

ARTICULUS II.

Utrum possit dari cognitio intuitiva de re physice absenti, sive in intellectu, sive in sensu exteriori.

Ad exacte explicandum rationem intuitivi et abstractivi oportet videre differentias quae illis formaliter conveniunt inter se. Solent autem quatuor differentiae numerari. Prima ex parte causae, quia intuitiva produci-
tur ab ipso objecto, abstractiva vero a speciebus ex objecto relictis. Secunda ex parte effectus, quia intuitiva est clarior et certior quam abstractiva. Tertia ex parte ordinis, quia intuitiva est prior quam abstractiva, omnis enim cognitio nostra ortum habet ab aliquo sensu exteriori mediante intuitiva cognitione. Quarta est ex parte subjecti, quia intuitiva potest inveniri in omnibus potentiis, sive sensitivis sive intellectivis, abstractiva vero non potest inveniri in sensibus externis. Istaе autem quatuor differentiae supponunt principalem differentiam, quae ex objecto desumitur, et in definitionibus istarum notitiarum explicatur, nempe quod intuitiva sit de re praesenti, abstractiva vero de re absenti. Et quidem tres primae differentiae non sunt ita intrinsecae, quin possint aliquando deficere in istis notitiis, licet plerumque in nobis inveniantur; potest enim infundi a Deo species repraesentans rem aliquam, seu quidditatem abstractivae, imo et praesentiam rei per modum quidditatis, antequam repraesentetur res aliqua intuitive, nec minorem claritatem et certitudinem tribuere notitiae abstractivae, quam in-

tuitivae, sicut et ipse Deus non minus clare cognoscit res possibles quam futuras. Quare praecipuae differentiae reducuntur ad illas duas : nempe quod intuitiva versetur circa praesentiam rei; et secundo circa subjectum in quo possunt tales notitiae reperiri, praesertim circa sensus externos, an possit in illis reperiri notitia abstractiva.

Circa primum plerique existimant ad notitiam intuitivam solum sufficere praesentiam rei objectivam, non vero requiri praesentiam rei physicam, id est, sufficere quod praesentia sit cognita, non vero requiri quod sit coexistens ipsi notitiae. Ex quo sequitur posse essentialiter dari notitiam intuitivam de re physice absenti. Et circa secundum aliqui existimant posse per potentiam Dei rem physice absentem attingi a sensu externo, dummodo repraesentetur ut praesens. Videantur Conimb., n de Anima, cap. m, q. in, art. i et n. Breviter tamen (quia res ista magis pertinet ad libros de Anima) duplici conclusione respondetur.

Prima est : Cognitio intuitiva non solum petit praesentiam objectivam sui objecti, sed etiam physicam, atque ita de praeterito et futuro nulla datur intuitio, nisi reducatur ad aliquam mensuram in qua sit praesens. — Haec conclusio communiter deducitur ex doctrina D. Thomae, ip., q. xiv, art. xm; et ibi communiter ejus discipuli, qui ad ponendam in Deo visionem rerum futurarum dicunt eas debere esse physice praesentes in aeternitate; de futuro enim ut futuro non potest dari aliqua visio. Et certe discursus D. Thomae in illo articulo id necessario exigit; probat enim D. Thomas quod Deus cognoscit omnia futura ut praesentia, quia non cognoscit ea in suis causis, sed in seipsis, prout unumquodque eorum est in actu in seipso, et quia sua co-

gnitio mensuratur aeternitate; aeternitas autem ambit totum tempus, omnia autem quae sunt in tempore sunt Deo ab aeterno praesentia. Qui discursus, si solum procedit de praesentia objectiva, penitus est inefficax, quia probaret idem per idem: siquidem cum intendat probare quod Deus videt futura ut in seipsis praesentia, quod est habere earum praesentiam in cognitione et objective, id probaret quia sunt in aeternitate objective praesentia, id est cognitioni praesentia, et sic probaret esse praesentia objective, quia sunt praesentia objective.

Et sumitur fundamentum conclusionis ex hoc quod apud omnes convenit notitiam intuitivam debere respicere objectum praesens; visio enim debet attingere res in seipsis, et secundum quod extra videntem sunt, habet se enim intuitiva visio sicut experimentalis cognitio, imo est ipsamet experientia; non est autem intelligibile quod detur experientia nisi de rei praesentia, absens enim ut absens quo modo sub experientia cadere potest? Ex hoc autem quod apud omnes notum est de ipsa visione, deducitur manifeste requiri physicam objecti praesentiam, nec posse intelligi quod sufficiat objectiva. Etenim praesentia rei solum dupliciter cognosci potest: vel in actu signato, ut quidditas quaedam, vel prout exercetur, et afficit ipsam rem, illamque in se reddit praesentem. Et primum deservit abstractivae notitiae, quia proprium est abstractivae cognitionis considerare res per modum quidditatis et naturae, sicque etiam ipsam praesentiam ut rem et quidditatem quamdam considerat, et salvatur abstractiva cognitio etiam respectu praesentiae considerat® ut res quaedam est, et ut objectum de quo agatur, ut patet cum modo per discursum vel per fidem intelligo Deum esse praesentem, et animam

meam esse praesentem in me, et tamen nec Deum nec animam video intuitive. Requiritur ergo ad rationem intuitivi secundum, scilicet ut res aliqua attingatur sub ipsa praesentia, ut scilicet ab ipsa praesentia afficitur, et in ipsa re physice exercetur. Si autem sic attingatur praesentia, non potest attingi ut adhuc est intra causas et per modum futuri, nec ut transivit et habet modum praeteriti, quia neutrum est videre rem in seipsa, nec ab ea moveri aut attingi nisi prout in alio, nam futurum sub ratione futuri non potest intelligi nisi in causis in quibus continetur, essentialiter enim futurum dicitur illud quod nondum est extra causas, sed adhuc est intra illas, quae tamen ordinantur ad producendum rem ipsam, igitur implicat cognoscere aliquid ut futurum, nisi prout intra causas, nam hoc ipso quod concipitur in se, et seorsum a causis, desinit concipi ut futurum. Similiter praeteritum ut praeteritum non potest concipi nisi secundum rationem existentiae amissae, ergo jam non concipitur ut in se, quia in se entitatem et existentiam non habet, ergo concipitur praeteritum ut denudatum a praesentia et existentia. Unde non potest repraesentari nisi vel mediante aliquo effectui a se relicto, vel mediante determinatione speciei ad existentiam quam habuit, quod totum est non videre rem in seipsa, secundum esse quod habet in se extra videntem, sed secundum quod continetur in alio, et habitudinem et connotationem dicit ad aliud. Cum ergo intuitiva visio feratur in rem praesentem, secundum quod praesentia afficit rem illam in se, et non prout in alio continetur, vel prout cognoscitur praesentia ipsa ut res quaedam et quidditas est, manifestum relinquitur quod intuitio fertur in praesentiam physicam ut physice se tenet ex parte objecti, et non so-

Ium ut objective est praesens potentiae; hoc enim quod est objective esse praesens, salvatur etiam in notitia abstractiva, quae cognoscere potest praesentiam non ut praesentialiter terminantem notitiam, sed ut contentam, vel deductam ex aliquo principio, sive repraesentatam ut quidditas quaedam est, ut quando modo cognoscimus abstractivum Deum esse praesentem nobis.

Ex quo colligitur optime Cajetanum, i p., quaest. xiv, art. ix, posuisse duas condiciones ut aliquid dicatur visum. Prima, quod praesentialiter objiciatur videnti, id est per praesentiam non ut contentam in alio, sed ut afficientem rem ipsam in se. Secunda, quod res visa habeat esse extra videntem, quod etiam D. Thomas posuit in iii, dist. xiv, supra cit.; hoc est non sufficit quod habeat esse intra videntem per intentionalem repraesentationem sui, sed etiam habeat esse extra videntem, quod est esse physicum ad quod terminetur notitia.

Quod si petas quatenus est implicatio, quod Deus infundat alicui repraesentationem rei futurae, verbi gratia, Antichristi, ut in se futurus est, et secundum esse distinctum a causis, cum ordine tamen et habitudine ad causas, sicut ipsae res existentes etiam ad causas suas dicunt habitudinem; ad hoc respondebimus in solutione primi argumenti, infra.

Secunda conclusio. Implicat quod in sensu exteriori inveniatur notitia abstractiva, sive notitia de re absenti.—In hac conclusione conveniunt Gonimb. supra relati, licet valde differant in ratione reddenda, et absolute existimant divinitus posse sentire rem physice absentem, dummodo repraesentetur ut praesens. Sed nostra conclusio communior est inter auctores, praesertim Thomistas; et videri potest D. Thomas iii p., q.

lxxvi, art. vii, et in iv, dist. x, q. x, art. rv, q. i. Et quidem de facto constat non posse videri rem absentem, quia sensus externi debent accipere species ab objectis: si autem objecta praesentia non sint ipsis sensibus, non possunt illos movere, et species immittere, ergo saltem ad hoc requiritur praesentia objecti physica. Deinde in sensibus requirentibus physicum contactum ad sensationem, ut tactus, et gustus, manifestum est essentialiter requiri physicam praesentiam objecti, quia requiritur contactus per quem intrinsece fit ipsa sensatio. Contactus autem essentialiter requirit praesentiam contactorum, quia non potest fieri inter res distantes; ergo multo minus inter absentes, quia omne absens in re est distans. Quod si aliquis tangat non rem ipsam, sed aliquid loco illius, tunc non dicitur rem illam tangere, sed id quod loco illius subrogatur, sicut qui habet linguam infectam humore amaro, humorem illum gustat potius quam saporem alterius rei, quae sibi amara videtur, unde amaritudo quam sentit praesens est.

De reliquis vero sensibus id etiam probatur. Tum a posteriori, quia omnis cognitio sensus est experimentalis et inductiva, cum in illam ultimo resolvatur certitudo intellectus; repugnat autem quod experientia fiat circa rem absentem, quia quamdiu absens est indiget alio medio quo accipiatur ejus cognitio: ergo adhuc deest aliquid ad experientiam, quia experientia sistit in ipsa re, secundum quod est in seipsa, sic enim experientiae subjicitur quando in seipsa attingitur. Tum etiam a priori, quia exterior cognitio sensus necessario debet terminari ad aliquod objectum, non ut intra se repraesentatum, ergo ut extra se positum; quod autem ponitur extra videntem physicam exigentiam ha-

bet, vel si non existit, hoc ipso sensus carebit objecto terminante, atque adeo non habebit objectum circa quod versetur, quod implicat. Min. vero prob.: quia sensus externi non formant idolum, ut in ipso perficiatur cognitio tanquam in termino intrinseco, ut latius probandum est in libris de Anima. Quod ideo est quia res quae sentiuntur extra ipsum sensum sunt in actu ultimo sensibiles, sicut color per lucem fit ultimate visibilis, unde non indiget aliqua specie expressa, ut in illa reddatur objectum in actu ultimo sensibili formatum. Nec rursus pertinet ad sensus externos memoria, ut recordentur rerum absentium, sicut sensus interiores, ergo nulla est in illis ratio formandi speciem expressam, seu verbum. In hoc ergo principio tanquam in radice fundatur impossibilitas cognoscendi rem absentem per sensum externum, ne careat objecto terminante, supposito quod intuitus non format speciem, in qua cognitio terminetur.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Potest salvari notitia intuitiva sine praesentia physica objecti, sed solum cum objectiva: ergo non requiritur praesentia physica. Antecedens probatur multis exemplis. Primo, quia potest Deus producere speciem repraesentantem futurum, v. g., Antichristum sicut est in se, et cum tanta evidentia et certitudine sicut si esset praesens; imo probabile est Christum Dominum per scientiam infusam intuitive vidisse futura: ergo poterit dari intuitiva cognitio, quae repraesentet aliquid absens. Antecedens probatur, quia nulla est implicatio quod repraesentetur tale futurum in seipso, magis quam quod repraesentetur praeteritum, cujus tamen datur spe-

cies proprie repraesentativa praeteriti. Deinde, quia illa species, quam Antichristus emittet ex se, quando erit praesens, potest a Deo produci independenter ab Antichristo: ergo tunc repraesentabitur Antichristus intuitive, antequam sit in se. Et idem est de speciebus angebncis, quae infunduntur illis antequam res sint productae, et sine ulla variatione sui repraesentant res, sive existant, sive non existant: ergo semper repraesentant intuitive. Nam intuitiva, vel est eadem cognitio cum abstractiva, vel diversa. Si eadem, jam dabitur intuitiva de re absenti, quia continuatur eadem notitia quando est praesens et quando absens. Si diversa; ergo variatur repraesentatio in angelo, quando videt rem intuitive et abstractiva, cum tamen sit omnino eadem species.

Secundum exemplum est in Deo, qui videt res futuras intuitive antequam sint in seipsis, alias dependeret notitia ejus, ut esset intuitiva, a praesentia physica rei. Nec dici potest quod res sunt praesentes in aeternitate. Tum quia hoc non est certum, sed oppositum est probabile.. Tum quia, etiamsi non essent res in aeternitate adhuc viderentur intuitive. Tum quia res in aeternitate sunt tanquam in causa a qua dependet duratio earum in tempore; sunt enim in alieno esse, et in aliena mensura; ergo non requiritur physica existentia rei in se, sed sufficit in alio esse, ut sit intuitiva. Tum denique quia res conditionate tantum existentes videntur intuitive, cum non attingantur per simplicem intelligentiam, et tamen actu non habent praesentiam, nec in se, nec in aeternitate, sed haberent illam si poneretur conditio. Ergo notitia intuitiva non requirit actualem praesentiam rei in se.

Ultimum exemplum est in intellectu nostro, qui cognoscit res intui-

tive, et tamen non habet speciem repræsentativam rei singularis, et consequenter neque praesentiae ut coexistentis, quod solum convenit rei singulari: ergo non requirit intuitiva cognitio attingentiam praesentiffi physicæ.

Respondetur in his exemplis multa tangi quod pertinent ad materias theologicas, et ideo in illis non possumus ad longum immorari. Breviter tamen respondetur ad primum exemplum, quod de re futura non potest dari species, quod repræsentet illam ut est in se, si ly in se dicat coexistentiam praesentiam ipsius et terminationem cognitionis per seipsam immediate, bene tamen si ly in se dicat propriam quidditatem rei futuræ, ut pertinet ad motivum et speciflcativum cognitionis. Itaque potest repræsentari ipsa quidditas rei futuræ quoad substantiam et accidentia ejus per modum quidditatis, et hoc cum majori certitudine et evidentia, quam si videretur intuitive, quia evidentia et certitudo sumitur ex parte luminis et mediis quo fit cognitio, non ex parte terminationis. Unde fidelis certior est de mysterio Incarnationis, quam ego de ista papyro quam video. Contra iterum ex parte modi terminandi, nunquam potest futurum vel praeteritum cognosci secundum praesentiam ut est in se, sed in alio, vel quia repræsentatur in aliquo simili, sive imagine formata de illa re futura, vel in aliqua causa in qua continetur tale futurum, vel in aliqua revelatione et testimonio dicentis, aut in aliquo alio simili; itaque iste modus cognitionis, qui est terminare illam per propriam praesentiam rei, nunquam invenitur nisi in cognitione intuitiva, quantumcumque abstractiva sit clarior ex parte mediis, et luminis quo fit cognitio.

Unde patet ad probationes allatas

pro isto exemplo. Dicimus enim quod de re praeterita potest dari propria repræsentatio rei in se, quia jam extitit, et terminare potest repræsentationem sui; sed non potest per seipsam terminare, sicut requiritur ad notitiam intuitivam, sed in aliquo sui, sicut supra dictum est Et ad secundam probationem dicitur: quod species illa potest produci a Deo, sicut produceretur ab Antichristo, quantum ad entitatem speciei, sed non poterit habere idem exercitium repræsentandi Antichristum ac si esset praesens, sicut requiritur ad intuitionem, praesertim ex parte terminationis per sui praesentiam, sed solum poterit terminari ad rem futuram, ut in alio. Et ideo impossibile est quod cognitio habita per talem speciem de re ut futura, si reddatur praesens et fiat intuitiva, non varietur intrinsece propter diversam terminationem ad rem in se, vel in alio, et diversam attentionem quam exigit.

Et similiter ad probationem de speciebus angelicis dicitur: quod non possunt repræsentare futura per terminationem ad illa in seipsis, sed ut continentur in causis. Sed tunc primo incipiunt repræsentari futura in seipsis, quando in seipsis existunt et desinunt esse futura, quod non requirit distinctam repræsentationem ex parte speciei, quantum ad rationem repræsentandi et rem repræsentatam, sed quantum ad modum terminandi istius objecti, in qua terminatione completur extrinsece similitudo speciei, ut loquitur D. Thomas, i p., q. lvi, art. m, et questione lxtv, art. i, ad 5. Et ideo si futura contingenter continentur in causis, non potest angelus quantumcumque comprehendat suam speciem cognoscere illa ut determinate existentia, sed solum indeterminate, quia non aliter continentur in illa specie, licet quiddi*

tatem eorum proprie cognoscat; per hoc autem quod varietur cognitio angeli, quando redditur intuitiva, non sequitur quod varietur ejus species impressa essentialiter, sed solum rei repraesentate terminatio, species enim quae repraesentat rem et praesentiam, etiam praesenti coexistit.

Ad secundum exemplum respondetur: non posse sustineri istam sententiam de praesentia physica requisita ad intuitionem, nisi ponantur res coexistere physice in aeternitate, in qua solum mensura possunt coexistere physice cognitioni divinae, antequam sint in propria mensura, et ideo hanc sententiam nunc supponimus ut certiores, cujus explicatio videri potest apud interpretes D. Thomae, i p., q. xiv, art. xm, et Gajetanum ibi; et primo contra Gentil., cap. lxvi. Unde neque Christus Dominus per scientiam infusam potuit videre futura intuitive, nisi illa cognitio mensurata fuerit aeternitate, quod tamen non videtur admittendum, sicut in visione beata, quae manifestat clare ipsum Deum, et consequenter ejus aeternitatem, in qua futura continentur. Et ad probationem hujus exempli dicitur quod res non continentur in aeternitate solum tanquam in causa efficiente, sed ut mensurante mensura superiori durationem rerum nondum in propria mensura existentium, alias non esset immutabilis et indivisibilis in mensurando si solum mensuraret actu res, quando mutabiliter existunt in seipsis, et si sic non existunt, non mensuraret, quod est contra rationem mensurae aeternitatis, quae etiam in mensurando immutabilis et indivisibilis est; quare res omnes ita sunt in aeternitate ut in aliena mensura, quod tamen non sunt in ipsa sicut intra causas, sed ut in seipsis, non tamen ut producte in propria men-

sura et secundum illationem passionis et mutationis, sed ut attactae duratione immutabili et aeterna, quatenus scilicet attinguntur ab actione Dei aeterna sub respectu actionis, non sub respectu passionis; nec enim actio Dei semper est conjuncta passioni et consecutioni effectus in propria mutatione, ut dicit S. Thomas, i p., q. xlvii, art. i, ad 40. Et tamen in se semper est actio aeterna, et sub respectu aeterno terminum respicit, et elevat ad suam mensuram in ratione actionis, et non solum eum respicit prout intra causas. Sed de his latius Theologi.

* Ad aliam vero probat., de futuris conditionatis, respondetur illa non attingi a Deo intuitive, quia vere non sunt, sed essent. Attinguntur autem per simplicem intelligentiam, non quatenus excludit decretum voluntatis, sed ut excludit visionem. Simplex enim intelligentia dicitur, aut quia non miscet aliquid de praesentia physica, quod pertinet ad visionem, aut quia non miscet aliquid de ordine ad voluntatem, quod pertinet ad decretum, ut docet D. Thomas, iii de Veritat., art. m, ad 8. Et respectu conditionati determinatae veritatis, datur decretum determinans illam, ideoque non attingitur simplici intelligentia quatenus ly simplex opponitur ordini ad voluntatem, sed est simplex intelligentia ut opponitur physicae praesentiae actu.

Ad ult. exemplum respond. imprimis: quod, licet intellectus noster non habeat speciem impressam directe repraesentantem singulare, habet tamen ex adjuncto ordine et reflexione ad phantasma conceptum directe repraesentantem illud, ut latius dicemus in Physic., et hoc sufficit ut dicatur habere notitiam intuitivam rei praesentis, videlicet mediante tali conceptu. Vel secun-

do dicitur quod hoc ipso quod intellectus cognoscit cum continuatione et dependentia a phantasmatibus, phantasmata autem coordinantur sensibus, quia phantasma est motus factus a sensu in actu, ut dicitur in *ni de Anima*, ideo cognitio intellectus licet fiat a specie non repraesentante directe singulare, potest tamen saltem indirecte cognoscere illud mediante ista coordinatione et continuatione ad sensus, et hoc sufficit ut eodem modo habeat notitiam intuitivam.

Secundo arguitur : Quia gentilis, vel haereticus non credens in Eucharistia esse Christum, facta consecratione eodem modo continuat visionem et iudicium de pane atque antea, et eodem modo certificatur de praesentia panis sicut antea, scilicet mediantibus illis accidentibus; sed antea erat notitia intuitiva non solum accidentium, sed etiam panis per accidentia, ergo manet illa notitia intuitiva circa tale objectum sicut antea, nam si esset abstractiva esset alia notitia seu iudicium, et tamen panis est absens, ergo datur intuitio de re absenti.

Gonfirm.: quia in speculo datur notitia intuitiva de ipsa re ibi repraesentata, siquidem fit per species emissas ab objecto et reflexas a speculo ad oculum; quod autem fit per species ab objecto ipso conservatas et immissas intuitiva cognitio est; et tamen in speculo non datur praesentia physica hominis, v. g., qui potest esse retro videntem, et non ante, quando videtur in speculo, ideoque panis visus in speculo non est consecrabilis, quia non est praesens. Si dicatur non videri in speculo rem ipsam repraesentatam, sed tantum ejus imaginem, obstat difficilis locus D. Thomae B, q. ii de Verit., art. vi, ubi dicit: « Quod per similitudinem, quae est in visu a speculo accepta, directe fertur visus

in cognitionem rei speculatae, sed per quamdam reversionem fertur per eandem in ipsam similitudinem, quae est in speculo. » Ergo secundum D. Thomam visus non solum videt similitudinem in speculo, sed etiam rem ipsam repraesentatam.

Respondet.: quod in nobis respectu panis consecrati datur duplex cognitio, altera ipsius oculi exterioris respectu objecti, quod videt; altera est iudicium, quod formatur in intellectu de substantia rei visae. Prima cognitio manet intuitiva sicut antea, tam in credente, quam non credente mysterium Eucharistiae, quia manet invariata circa objectum primum et per se, quod est coloratum; respectu vero sensibilis per accidens, quod est substantia, illa visio manet, quia sensus non patitur a sensibili per accidens, ut dicit Philos., in ii de Anima, text. 1xv, et videri potest D. Thomas lect. xiii, et ideo ad sensum externum in quantum externus est solum pertinet intuitive attingere coloratum secundum externam superficiem, quod vero intus est, vel ipsa substantia rei, cum per accidens videatur, per accidens etiam attingitur intuitive a sensu. Unde illo remoto non manet amplius visum per accidens, sed non ex hoc variatur intrinsece ipsa visio exterior, quia ea quae sunt per accidens non variant intrinsece cognitionem. Iudicium vero intellectus quo haereticus iudicat esse panis substantiam, nunquam fuit intuitivum in se et immediate, etiam ante consecrationem, quia substantia rei in se non videtur; nec iudicium proprie est intuitivum vel abstractivum, nisi ratione extremorum ex quibus constat; intuitivum enim dicitur de simplici notitia, non de iudicativa, quae formaliter non respicit rem ut praesentem, sed ut alteri convenientem.

Potest ergo continuari idem iudicium de substantia panis, ante et post consecrationem, licet discontinuetur vera intuitio panis, cujus substantia per accidens erat visa, et non in se, quia quod solum per accidens est visum et intuitivum, non convenit intrinsece cognitioni, sed extrinsece, sicut veritas, vel falsitas. Et sicut sublatis accidentibus, si substantia nuda maneret, cognitio ejus continuata non esset intuitiva, ita e contra manentibus accidentibus, sed non substantia, ejus cognitio intuitiva non est, et tamen est eadem.

Ad confirm. resp.: Quod in speculo non videtur intuitive res ipsa, sed imago ejus, quod per refractionem specierum et luminis formatur in speculo, quam imaginem generari docet D. Thomas in rv, dist. x, q. i, art. m, q. m; et iii p., q. lxxvi, art. ii; et iii Meteor., lect. vi, in digressionem quadam de coloribus iridis, circa iv q., ad 2. Itaque in speculo per lumen refractum, simul cum speciebus quae cum lumine ipso deferuntur, generatur ibi et resultat illa imago, sicut etiam in nube opposita soli resultant colores iridis. Et id quod videt oculus in speculo est imago illa ibi formata, quam utique intuitive videt; rem autem speculatam solum videt prout continetur in ipsa imagine speculi. Dicitur autem videre per species ab objecto immissas et refractas, non quia formaliter et immediate videat per species ut immissas ab objecto, sed per species ipsius imaginis formatae in speculo a speciebus, quae originat® sunt ab objecto, et per refractionem ali® resultarunt. Quando vero dicit Divus Thomas quod visus directe fertur in cognitionem rei speculatae per similitudinem quae est in visu accepta a speculo, non loquitur de visu pro sola cognitione sensitiva exteriori, sed pro tota

cognitione, tam interiori quam exteriori quae accipitur ex speculo, et non sistit in ipsa imagine speculi, sed in re speculata, ad quam ducit illa imago, et totum hoc visus nominatur.

Tertio arguit.: Potest in sensu externo poni a Deo, vel angelo species aliqua repraesentans rem absentem; ergo tunc videbitur ab oculo. Gonsequent. patet, quia oculus formatus specie, praeertim remanente luce exteriori, potest exire in actum; non enim ad aliud requirit objectum prasens, nisi ut ipsi species subministret: ergo istis positis sine objecto visus eliciet actum. Anteced. vero probatur. Primo, quia non repugnat ut Deus conservet species sine objecto, cum solum pendeant ab illo in genere causae efficientis, quam Deus potest supplere. Secundo, quia saepe videntur aliquae apparenti® circa corpora, nulla facta mutatione in corporibus, sed in sensu videntis, ut patet cum apparet forma pueri, vel carnis in Eucharistia, ut docet D. Thomas, m p., q. lxxvi, art. vm. Et quando Christus fuit visus in alia effigie a Discipulis, ut docet ibidem, q. lxxv, art. ii, et q. lxxv, art. rv: quod fit per productionem similitudinis in oculo, perinde ac si naturaliter produceretur, ut docet in iv, dist. x, q. i, art. iv, q. ii. Imo eodem modo per demonum operationem fiunt aliqua praestigia, quando species contingunt organa sensus exterioris, et videntur res ac si essent praesentes extra, ut docet D. Thomas in n, dist. vm, q. i, art. v, ad 4.

Et confirmat.: Quia Deus potest elevare rem sensibilem ut operetur circa aliquid distans, et etiam instrumentaliter circa aliquid spirituale: ergo etiam non repugnabit elevare sensum ut operetur actu immanenti circa non praesens, cum ratio praesentis, vel absentis non sit extrinsecum adaequatum ejus objectum.

Respondetur ad principale argumentum : Quod Deus bene potest conservare speciem in oculo quantum ad suam entitatem, supplendo efficientiam objecti, sicut potest lucem conservare in aere sine sole. Ceterum non potest oculus tali specie actuatus tendere in objectum non praesens, sicut non potest sine luce exteriori videre, quia sine luce exteriori vel objecto praesenti caret terminus sensationis experimentalis et externae, siquidem non formatur idolum intra sensum externum, ut in eo perficiatur cognitio independenter ab exteriori sensibili terminante, ut supra vidimus. Quare implicat quod res cognoscatur sentiendo et experiendo sensatione externa, quae differt ab imaginativa, nisi attingendo aliquid externum in seipso, et non ut formatum intra se.

Ad secundam prob. dicitur quod istae apparentiae externae solum possunt fieri dupliciter, aut per elicentiam visionis externae, aut per elicentiam imaginativae, quae putat seu iudicat se videre externe, quatenus species intus existentes descendunt circa organa sensuum, sive sensus communis, sive sensuum exteriorum, et ab illis mota phantasia putat se videre visu externo, quia ab ipso visu movetur, id est a speciebus descendentibus circa visum. Si primo modo fiat, semper datur aliqua immutatio in medio, seu in aliquo corpore extrinseco, ingrossato ibi aere et apparente colore, sicut etiam per aliquem fumum trabes videntur serpentes, vel vites, aut quid simile. Et hoc modo non repugnat fieri aliquas apparitiones in Eucharistia, vel circa corpus Christi, non quia fiat mutatio circa ipsum corpus, sed circa medium circumstans, non tamen quia oculus sine exteriori visibili, vel apparenti vel vero aliquid videat? et idem

contingit quoties per refractionem specierum videntur multiplicari visibilia. Secundo modo non formatur visio ab ipso oculo, sed imaginatio deluditur, vel movetur existimando se videre ea quae non videt, sicut etiam in temulentis ex nimia commotione spirituum duplicantur species ad imaginativam, et hoc modo saepe utuntur daemones deludendo, et decipiendo phantasiam; sed quia hoc fit per descensum specierum seu idolorum, quae sunt in spiritibus imaginativis, usque ad organa exteriora, ut inde videatur imaginativa moveri, ideo dicit D. Thomas quod illae species contingunt organa exterioris sensus, et sic apparet aliquid videri.

Ad confirm. respondet. : Esse disparem rationem inter agentia actione transeunto, vel quamcumque causam efficientem, et cognitionem sensus externi, quod in efficientibus praesentia passi circa agens solum est conditio ad agendum, pertinens ad conjunctionem passi, non ad formalem specificationem agendi, et ideo salva essentiali ratione agendi, potest suppleri illa conditio. At vero praesentia objecti in sensibus non pertinet ad conjunctionem passi, sed ad conjunctionem termini specificantis actionem, a quo terminus essentialiter dependet cognitio, sicut actio transiens ab effectu producto, sic immanens a re cognita, sicut etiam intellectio non potest dari sine verbo, vel unito, vel producto, loco autem verbi in sensibus externis est sensibile extra praesens. Quod si visus confortetur ad videndum aliquid longe distans, quod alias illi erat absens, hoc non est elevari ad videndam rem absentem, sed quod virtuti ejus reddatur praesens, quod virtuti debiliori praesens non erat.

ARTICULUS III.

Quomodo differat conceptus reflexus
a directo.

Tria in hoc articulo difficultatem faciunt. Primum, an revera conceptus reflexus distinguatur realiter a directo, et quae sit hujus causa. Secundum, quid cognoscatur per conceptum reflexum, et quodnam sit ejus objectum. Tertium, an essentialiter differant conceptus directus, et reflexus.

Ad primum, aliqui existimant quod ad cognoscendum proprium conceptum non oportet formare alium conceptum de illo, ut videri potest in Ferr., i contra Gent., cap. un, § Cum autem objicitur. Sed expresse D. Thomas, i p., q. lxxxvii, art. m, ad 2, dicit: « Quod alius est actus, quo quis intelligit lapidem, alius quo intelligit se intelligere »; ergo et distinctus conceptus est reflexus a directo, quia actus distinctus distinctum conceptum producit. Quod clarius expressit D. Thomas, q. ix de Poten., art. v, ubi ait: « Quantum ad hoc non differt utrum intellectus seipsum intelligat, vel aliud a se; sicut enim cum intelligit aliud a se format conceptum illius rei, quod voce significatur, ita cum intelligit seipsum format verbum sui, quod voce etiam potest exprimere. »

Laborant autem aliqui auctores in reddenda ratione et necessitate hujus conceptus reflexi ad intelligendum proprium conceptum. Sed clare videtur deduci posse ex doctrina D. Thomee, cit. loc. i. p., q. lxxxvii. Et supponimus solum potentiam intellectivam posse reflectere supra se, non sensitivam; tum quia illa respicit universaliter omne ens, atque adeo etiam seipsam, sensitiva vero in suo actu est expers ejus quod cognoscit, v. g., visio non ha-

bet in se colorem, et sic non se attingit, tum quia unum corpus non potest agere in seipsum, sed semper una pars agit in aliam, una autem pars organi non sufficit ad eliciendam cognitionem; de quo videndus est D. Thomas in ii, dist. xix, q. i, ar. i, et in m, dist. xxm> q. i, a. i, ad 3. In potentiis ergo intellectivis tota ratio reflexionis oritur ex eo quod noster intellectus et ejus actus non est objective intelligibilis pro hac vita, nisi dependenter a sensibilibus, et ita conceptus noster, licet formaliter sit praesens, non tamen objective, quamdiu non formatur ad instar quidditatis sensibilis, quod solum potest fieri per reflexionem ab objecto sensibili desumptam. In angelis autem et substantiis separatis non est necessarius talis conceptus reflexus, quia directe suam substantiam, et intellectum, et quae sunt in seipsis cognoscunt.

Ratio autem hujus sic deducitur a D. Thoma, praedicto loco i p., quia unumquodque cognoscitur secundum quod est in actu, ultima autem perfectio intellectus est ejus operatio, quia per operationem non ordinatur ad perficiendum aliud, sicut actio transiens; igitur hoc est primum quod intellectu intelligitur, scilicet ipsum ejus intelligere, quia hoc est actualissimum in eo, et consequenter se primo et maxime intelligibile. Sed tamen circa hoc diversi intellectus diversimode se habent. Est enim aliquis intellectus, scilicet divinus, qui est ipsum suum intelligere, et sic in Deo idem est quod intelligat se intelligere, et quod intelligat suam essentiam, quia sua essentia est suum intelligere. Est etiam alius intellectus scilicet angelicus, qui non est suum intelligere, sed tamen primum objectum sui intelligere est ejus essentia. Unde etsi aliud sit in

angelo secundum rationem quod intelligat se intelligere, et quod intelligat suam essentiam, tamen simul et eodem actu utrumque intelligit, quia hoc quod est intelligere suam essentiam est propria perfectio suae essentiae, simul autem et uno actu intelligitur res cum sua perfectione. Est autem alius intellectus, scilicet humanus, qui nec est suum intelligere, nec sui intelligere, est objectum primum ipsa ejus essentia, sed aliquid extrinsecum, scilicet natura materialis rei, et ideo quod primo cognoscitur ab intellectu humano est hujusmodi objectum, et secundo cognoscitur ipse actus quo cognoscitur objectum, et per actum cognoscitur ipse intellectus, cujus est perfectio ipsum intelligere. Hucusque discursus D. Thomae.

Ex quo manifeste deducitur quod tota radix reflexionis conceptus supra ipsum actum et potentiam intelligendi desumitur ex ipsa ratione objectiva intellectus, quia licet conceptus et cognitio sint formaliter praesentes potentiae, non tamen objective, nec sufficit formalis praesentia ut aliquid sit directe cognoscibile, ut optime ibidem notavit Cajetanus, sed requiritur objectiva; non potest autem aliquid objective esse praesens nisi induat condiciones objecti talis potentiae. Cum autem objectum proprium nostri intellectus sit quidditas rei materialis secundum se, illud non est directe praesens objective, quod non est quidditas rei materialis; et ut eam induat indiget reflexione; et ita conceptus nostri, licet secundum se sint intelligibiles, non tamen secundum se sunt intelligibiles ad modum quidditatis materialis, et ideo primario et directe non sunt praesentes objective, nisi prout accipiuntur ad modum quidditatis sensibilis, quod utique ab objecto sensibili accipere debent; et quia hoc accipiunt intra potentiam ab objecto

exteriori directe cognito, dicuntur reflexe cognosci, et reddi intelligibiles intelligibilitate entis materialis; quod totum non currit in angelis, nec in Deo, qui directe et primario intelligunt propriam essentiam, et quidquid in ea est.

Quod si petas quaenam species impressa deserviat ad cognitionem reflexam conceptus. Resp. ex D. Thomas, q. x de Ver., a. ix, ad 4, et ad 10, quod ea quae cognoscuntur per cognitionem reflexam, non cognoscuntur per suam essentiam, nec per speciem propriam, sed cognoscendo objectum, seu per speciem eorum circa quae versatur actus et conceptus, eo quod conceptus et actus in tantum indigent reflexione, in quantum indigent formari ad instar objecti sensibilis, circa quod conceptus directus versatur, et ideo indiget specie talis objecti ut formetur ad instar illius, et cognoscatur.

Unde dicit D. Thomas in iii, dist. xxxii, q. i, a. ii, ad 3 : « Quod intellectus cognoscit seipsum sicut alia, quia scilicet per speciem, non quidem sui, sed objecti, quae est forma ejus, ex qua cognoscit actus sui naturam, et ex natura actus naturam potentiae, et ex natura potentiae naturam essentiae, et per consequens aliarum potentiarum; non quod habeat de omnibus his diversas similitudines, sed quia in objecto suo non solum cognoscit rationem veri, sed omnem cognitionem quae est in eo, etc. » Ubi clare D. Thomas docet quomodo species objecti deserviat ad cognitionem actus, prout scilicet repraesentat in objecto suo rationem cogniti; manet enim in memoria species non solum repraesentans objectum, sed etiam repraesentans quod fuerit cognitum, et ex hac habitudine cogniti regreditur intellectus ad ipsam cognitionem, et ad ejus principia. Unde etiam per talem speciem, ipsamet species re-

flexe, potest attingi non immediate in se, sed ut est aliquid objecti cogniti: postea tamen non repugnat quod intellectus formet seorsum species conceptus et potentiae, et aliorum similium, eo modo quo ex praeconceptisspeciebusformat alias, v. g., per speciem montis et auri, speciem montis aurei, ut docet D. Thomas, i p., q. xii, art. ix, ad 2.

Circa secundam difficultatem duo explicari oportet. Primum, quoad objectum materiale cognitionis reflexae, scilicet circa quae versatur cognitio reflexa. Et ad hoc breviter respondemus quod sunt omnia illa, quae inveniuntur in anima, et ex cognitione objecti induunt repraesentationem et modum quidditatis sensibilis, et sic regreditur intellectus ad cognoscendum non solum conceptum et actum, sed etiam habitus, et species, et potentiam,¹ et ipsam naturam animae, ut loco nuper cit. ex iii Sent. dicit D. Thomas. Et quando dicitur in definitione conceptus reflexi, quod est conceptus alterius conceptus, intelligitur quod sit etiam omnium, quae intra animana ad conceptum concurrunt, ut diximus i 1. Summ., cap. vi.

Secundum quod explicandum est pertinet ad formalem rationem quam respicit conceptus reflexus. Et sic etiam breviter dicimus, ex eadem auctoritate D. Thomae, quod formaliter respicit conceptus reflexus cognoscere naturam ejus supra quod reflectit, eo modo quo cognosci potest per effectus, vel connotative ad modum quidditatis sensibilis. Et licet sint ibi praesentes physice, quia tamen non redduntur per seipsos praesentes objective, sed mediante similitudine et connotatione quidditatis sensibilis, quod est attingere praesentiam illam quasi in alio, et non in seipsa, non dicimur intuitive videre conceptus nostros.

Ex quo deducitur quod per con-

ceptum reflexum, quatenus regreditur supra conceptum directum, repraesentatur quidem ipse conceptus ut est qualitas quaedam et imago in actu signato per modum quidditatis imaginis, et per consequens non repraesentatur ibi res significata per conceptum directum, nisi valde remote, et in obliquo. Et ratio est, quia in conceptu reflexo ipsa res significata habet se ut terminus a quo reflexio illa incipit, ergo non repraesentat illam tanquam objectum suum, et ut terminum in quem fertur repraesentatio, sed solum connotando illam ut terminum a quo incepit reflexio. Et licet conceptus reflexus attingat directum ut est imago quaedam, et motus in imaginem sit etiam in rem imaginatam, tamen hoc intelligitur quando non consideratur imago seorsum et secundum se, sed ut exercet officium ducendi ad suum prototypum, ut docet Philosophus in lib. de Memor. et remin., et D. Thomas ibi, lect. iii; in conceptu autem reflexo fit motus contrario modo, id est ab objecto ad imaginem; cognoscendo enim objectum directe, reflectimus ad cognoscendum conceptum, qui est ejus imago, et ideo per talem reflexionem fertur intellectus ad imaginem per modum quidditatis, et in actu signato illam attingendo, et consequenter non oportet per illam tendere ad rem signatam, licet in obliquo, ut diximus, etiam illam attingat.

Circa ultimam difficultatem, respondetur breviter quod, licet directum et reflexum, secundum quod significant quosdam motus intellectus, non videantur importare essentielles differentias cognitionis, sicut scientia ut formata per discursum, et sine discursu, si sit circa idem objectum, non variat essentialem rationem scientiae, tamen quatenus conceptus reflexus et directus im-

portant diversas repraesentationes et diversa objecta repraesentata, quia directus est similitudo objecti, reflexus autem est similitudo ipsius conceptus, vel actus, vel potentiae, ideo simpliciter habent specie differre; sicut etiam aliae cognitiones, et repraesentationes, quae versantur circa diversa objecta.

Solvuntur argumenta.

Contra id quod resolvimus circa primam difficultatem arguitur. Primo, quia intellectus eodem actu intelligit conceptum seu verbum, et objectum repraesentatum in illo. Et similiter eodem actu fertur in objectum et in actum, ut docet D. Thomas in i, dist. x, q. i, art. v, ad 2; ergo ad agnoscendum conceptum et actum non indiget actu reflexo.

Et confirmatur, quia conceptus et actus sunt intime praesentes et uniti intellectui, multo magis quam ipsum objectum, quod mediante tali conceptu unitur potentiae; et similiter sunt immateriales et intelligibiles in actu ultimo, ideoque comparatur conceptus luci, qua objectum ipsum redditur illustratum, ut dicit D. Thomas, Opusc. xiv; quod autem est in actu ultimo intelligibile, non indiget alio conceptu seu forma intelligibili ut cognoscatur. Unde et lux per suam essentiam, et non per similitudinem cognoscitur ab oculo, quod expresse dicit S. Thomas in ji, dist. xxm, q. ii, art. i, ubi distinguit inter modum quo videtur lux et quo videtur lapis, dicens quod lux non videtur ab oculo per aliquam similitudinem sui in ipso relictam, sed per suam essentiam oculum informans, lapis autem videtur per similitudinem relictam in oculo; et idem significati p., q. lvi, art. iii. Idem etiam dici solet de specie im-

pressa, quod seipsa jam est cognoscibilis: ergo a fortiori conceptus, qui est magis in actu quam species impressa.

Respondetur ad principale arg.: Quod eodem actu fertur potentia in objectum et in actum, secundum quod actus est ratio cognoscendi, non vero secundum quod est res cognita; sic enim indiget conceptu reflexo; et sic intelligitur D. Thomas in loco citato, ab argumento quod loquitur de actu intelligendi, secundum quod attingitur ut ratio cognoscendi objectum directum; sic enim attingitur eodem actu cum suo objecto. Et idem est de conceptu, seu verbo; intelligitur enim conceptus et res repraesentata eodem actu, secundum quod sumitur verbum ut ratio exprimens objectum ex parte termini. Qua ratione etiam aliquando dicitur ipsum verbum cognosci ut quod, quando cognoscitur objectum, id est quia cognoscitur ut tenens se ex parte termini, et non ut tenens se ex parte principii, seu ut id quo res cognoscitur. Ad confirmat, respondetur ex D. Thomas, q. x de Verit., a. vm, ad 4, secundo loco positum; et ex Cajetano, i p., q. lxxxvii, a. iii, quod verbum, seu conceptus est praesens nostro intellectui formaliter, sed non objective, est enim forma inhaerens, qua objectum cognoscitur, non tamen in se est objectum ea intelligibilitate praeditum, quae requiritur ad intellectum nostrum, scilicet per modum quidditatis sensibilis, et ideo nec est intelligibile, nec intellectum in actu per seipsum respectu nostri intellectus. In substantiis autem separatis per seipsum conceptus est intelligibilis formaliter et objective, quia non intelligunt solum quidditatem sensibilem, sed quodcumque pure spirituale.

Et ad id quod additur de luce, respondetur ex D. Thomas, q. x de

Verit., a. viii, ad 10 secundo loco positum: « Quod lux non videtur per essentiam suam, nisi quatenus est ratio visibilitatis, et forma quaedam dans esse actu visibile, lux autem prout est in ipso sole non videtur, nisi per similitudinem ejus in oculo, sicut videtur lapis. » Quando ergo D. Thomas dicit, in u Sentent., videri lucem per essentiam suam, sensus est quod est forma visibilitatis per essentiam suam, et prout talis forma dans esse actu visibile colori, non videtur per similitudinem distinctam ab ea quam emittit ipse color factus visibilis. De specie autem impfessa dicimus ijuod est cognoscibilis per seipsam ut quo, non autem ut quod, et ut res cognita; sic enim indiget conceptu reflexo.

Secundo arguitur; Quia res spiritalis, Deus et angeli, et quidquid non est quidditas materialis, non potest attingi ab intellectu, nisi induendo modum objecti sensibilis, et tamen non cognoscuntur cognitione reflexa : ergo neque conceptus, neque actus nostri intelliguntur reflexe ex eo quod cognoscuntur ad modum objecti sensibilis. Si enim cognoscerentur ut sunt in se, cognoscerentur directe eo modo quo angeli illos cognoscunt.

Et confirmatur : Quia conceptus reflexus et directus formantur per distinctas species, siquidem alia species est repraesentans conceptum, alia objectum, sicut et ipsae res diversae sunt: ergo non se habent sicut motus reflexus et directus; motus enim reflexus necessario debet continuari cum directo, et provenire ab eodem principio. Si enim a distinctis principiis procedant distincti motus, non est unus reflexus respectu alterius.

Respondetur: Quod ad rationem conceptus reflexi non sufficit cognoscere aliquid ad instar alterius, sed oportet quod illud quod cognoscitur se teneat ex parte principii

cognoscentis. Sic enim fit ab objecto regressio ad cognitionem, vel principium cognitionis; quando autem aliquod objectum ad extra induit modum alterius objecti, erit ibi ordo, vel comparatio unius ad alterum, sed non reflexio.

Ad confirmat, respondetur.: Quod sive conceptus cognoscatur per species distinctas a speciebus objectis, sive non, tamen dicitur cognosci reflexe, quia talis motus cognitionis originem habet ab objecto, et ab ejus cognitione movetur aliquis ad formandam cognitionem conceptus, et specierum quibus cognoscitur. Unde ista distinctio principiorum non tollit reflexionem cognitionis, sed magis conducit, cum ipsamet principia cognoscendi, seu species formentur motu illo reflexo continuato et deducto ex cognitione objecti.

ARTICULUS IV.

Qualis sit distinctio inter conceptum ultimum et non ultimum.

Ultimum et non ultimum dicuntur respective, sicut finis et medium; et ita generaliter potest dici ultimus conceptus quicumque est terminus et finis alterius, ita quod unus ordinatur ad alium; et sic una operatio intellectus ordinatur ad aliam, et principia ordinantur ad conclusiones, et discursus ad iudicium perfectum, et in omnibus istis invenitur; aliquid in quo sistit cognitio, et hoc vocatur ultimum, et aliud per quod tenditur ad talem terminum, et hoc vocatur medium, seu non ultimum. Caeterum quoad Dialecticos, qui agunt de nominibus et vocibus significativis, distinguitur conceptus ultimus et non ultimus, per hoc quod ultimus

versatur circa res significatas, non ultimatus autem circa ipsas voces significantes; hoc enim conducit ad discernendum objectum Logicae, quia non agit de rebus ipsis ut res sunt, sicut agit Physicus, sed agit de instrumentis quibus res cognoscuntur, qualia plerumque sunt voces significativae, ut recte dispositae et ordinatae.

Ex quo deducitur quod ultimatatum et non ultimatatum per se et formaliter non sunt differentiae essentialis conceptuum, quia non tenent se ex parte ipsius objecti, ut dicit rationem cognoscibilem, sed tenent se ex parte ordinis unius conceptus, seu cognitionis ad aliam, et sic in conceptu solum addunt relationes, seu habitudines ad objecta, non quatenus cognoscibilia et specificantia, sed ut ordinata tanquam medium, et terminus. Essentialis autem differentia cognitionis sumitur ex objecto, ut motivo, et specificativo, et cognoscibili, reliqua omnia sunt habitudines, vel connotationes consecutae. Et tamen praesuppositive aliquando istae habitudines supponunt distinctionem objectorum, licet formaliter non constituent illam, et sic ultimatatum et non ultimatatum, de quo in praesenti, exercentur inter distinctos conceptus, quorum unus versatur circa rem significatam, alius circa vocem significantem, et ex hac parte, quia habent diversa objecta circa quae versantur, sunt distincti conceptus praesuppositive, non formaliter ex vi ultimati et non ultimati. Et non potest dici quod conceptus vocis significativae significat ad placitum objectum conceptus ultimati, ut aliqui auctores docent, non quia ipse conceptus sit impositus ad significandum, sed quia objectum ejus, scilicet vox, ex impositione rem significat. Sed hoc est impossibile, quia conceptus ita est natura-

lis similitudo objecti, quod nullo modo ex objecto haurit significationem ad placitum, sed illam ipsam significationem vocis quae ad placitum est ipse conceptus naturaliter significat, scilicet ut imago illius, et ita significatio vocis ad placitum non est exercitium significandi conceptus, sed objectum a conceptu significatum.

Restat ergo in presenti dubium, an conceptus non ultimatus vocis solum repraesentet ipsam vocem, non vero significationem ejus; an vero utrumque.

Et fere omnes conveniunt requiri aliquem ordinem ad significationem, ut conceptus sit non ultimatus; nam si vox nude consideretur ut quidam sonus est ab animali factus, constat pertinere ad conceptum ultimatatum, quia sic consideratur, ut quaedam res est, sicut de illo agit Philosophia. Sed aliqui dicunt non esse necesse quod significatio vocis repraesentetur in conceptu non ultimato, sed sufficere quod exercentur, vel quod habitualiter cognita supponatur. Caeterum verius est quod etiam ipsa significatio repraesentari debeat in ipso conceptu non ultimato, quia in tantum dicitur non ultimatus, in quantum concipitur aliquid, in quo ultimo non sistitur, sed sumitur ut medium ad ulteriorem terminum. Solum autem significatio vocis constituit illam in ratione medii respectu rei significatae, ergo si significatio non concipitur, neque concipitur id per quod constituitur in ratione medii, seu non ultimati. Nec sufficit dicere quod exercetur significatio, quia potius vox prout ibi repraesentata non exercet suam significationem ad placitum, sed cognoscitur de illa quod significativa sit ad placitum, totum vero quod exercetur in illo conceptu naturalis significationis est, ergo significatio ad placitum

vocis conceptae non exercetur, sed repraesentatur, licet non sit necesse attingere ipsam essentiam significationis ad placitum, et relationem impositionis, sed sufficit cognoscere significationem quoad an est. Multo minus sufficit habitualis notitia significationis, sive impositionis, quia habitualis notitia solum est notitia in actu primo, ergo nisi illa exeat in actum secundum, non potest dici conceptus actu non ultimus, quia conceptus actualis repraesentatio est, ergo ex habituali notitia significationis non potest denominari actualis conceptus non ultimus.

Sed objicies : Nam rusticus audiens hanc vocem latinam, animal, cujus significationem ignorat, format conceptum illius vocis non ultimum, quia non transit ad rem significatam, et tamen ignorat significationem, ergo non requiritur ad conceptum non ultimum praesentatio significationis.

Et confirmatur, quia conceptus significant idem apud omnes, ut dicit Philosophus i Per., c. i; sed significationes vocum non sunt eadem apud omnes; ergo conceptus non ultimati non repraesentant significationes vocum, alias non significarent idem apud omnes.

Respondetur quod rusticus audiens illam vocem, vel cognoscit esse significativam saltem quoad an est, quia videt homines loqui illa voce, licet ignoret ejus significatum, vel nullo modo cognoscit esse significativam. Si primo modo, format conceptum non ultimum, quia vere cognoscit vocem ut significativam. Si secundo modo, erit conceptus ultimus, quia solum repraesentat vocem ut quidam sonus est, non ut signum et medium ducens ad aliud; quando autem percipit significationem quoad an est, nondum tamen cognoscit ad quid sit imposita illa

significatio, talis conceptus dicitur non ultimus, quia licet de facto non deducat ad rem significatam tanquam ad ultimum, id tamen est ex defectu subjecti ignorantis significationem, non ex defectu conceptus repraesentantis rem ut de se ductivam ad aliud. Ad confirmat, dicitur quod conceptus significant idem apud omnes, quando sunt circa idem objectum, et eodem modo formati, sunt enim naturales similitudines, et ita omnes conceptus non ultimati repraesentantes voces quatenus significativas, idem repraesentant apud omnes apud quos sic formantur. Si autem non sic formantur apud omnes, quia non omnes cognoscunt significationem vocis, sic non erunt iidem conceptus, et sic non significabunt idem apud omnes.

Secundo arguitur : Si conceptus non ultimus repraesentat ipsam significationem vocis, ergo quando repraesentat terminum aequivocum, vel formantur plures conceptus de illa voce, vel tantum unus. Si tantum unus, dabitur aequivocatio in mente, quia significat vocem cum pluribus significationibus non subordinatis. Si sunt plures conceptus, sequitur quod non datur in mente conceptus nominis aequivoci, quia nunquam repraesentatur una vox cum pluribus significationibus, atque adeo neque poterit ore proferri, quia non profertur ore nisi quod concipitur mente; tunc autem non concipitur aliquis terminus aequivocus, quia formantur plures conceptus illius vocis, quorum quilibet habet tantum unam significationem, et ita quilibet erit univocus.

Respondetur: Conceptum termini aequivoci, v. g., canis, esse tantum unum conceptum non ultimum, quia repraesentat unam vocem habentem plures significationes, sicut qui repraesentat hominem habentem

tem plura accidentia; nec ex hoc sequitur aequivocatio in illo conceptu, quia illae plures significationes non sunt formaliter in conceptu, sed objective; repraesentat enim objectum quod habet plures significationes, scilicet vocem illam, sed unica naturali similitudine repraesentante unicam vocem pluribus impositionibus effectam; aequivocatio autem in mente tunc solum sequeretur, quando unus conceptus haberet plures significationes formales, quae sunt naturales similitudines, has enim repugnat multiplicari in uno conceptu. Quod vero unus conceptus repraesentet plures significationes unius vocis, seu signi tanquam rem repraesentatam, nullum inconueniens est, quia unica repraesentatione formali id fit.

Instabis : Ille conceptus non ultimatus termini aequivoci ordinatur ad plures ultimos, quia ordinatur ad plura significata, et non unica ordinatione, sed pluribus, quae pertinent ad repraesentationem conceptus; ergo, sicut in voce datur aequivocatio propter habitudinem plurium significationum ad plura significata, ita ille conceptus dicitur aequivocus propter plures habitudines ad plures conceptus ultimos.

Resp.: Conceptum illum non ultimatum ordinari ad plures ultimos unica ordinatione ex parte repraesentationis formalis, pluribus autem ex parte objecti repraesentati; repraesentat enim unica significatione et repraesentatione naturali vocem ordinatam ad plures res significatas per plures impositiones, et ita ex parte sui objecti plures habitudines repraesentat voci uni convenientes ad plures res, et plures conceptus ultimos, sicque dicit plures habitudines ille conceptus ut repraesentatas; formaliter autem unicam habet repraesentationem illius vocis sic effectae.

Ultimo arguitur.: Quia idem conceptus vocis, qui est non ultimatus, per hoc solum quod vox deponatur a sua significatione, manebit ultimatus, quia significabit illam vocem ut rem in qua ultimo sistitur: ergo non distinguitur essentialiter a conceptu ultimato, siquidem sine ulla mutatione intrinseca potest reddi ultimatus. Nec potest dici quod illa vox habebit vicem termini respectu sui, quia repraesentat se; sic enim quaecumque res se repraesentans haberet conceptum non ultimatum, quatenus seipsam repraesentat.

Resp.: Quod illi conceptus non differunt essentialiter ex eo praecise quod unus est ultimatus, alter non ultimatus, ut ostensum est, sed ex eo quod praesupponuntur esse de diversis objectis, ex quibus essentialis diversitas sumitur. Unde in casu quo vox deponeretur a sua significatione, si intellectus id cognoscit et format conceptum vocis ut non significantis, jam ille conceptus est distinctus a non ultimato, quem antea formabat de illa voce ut significativa, quia sic erit conceptus ultimatus vocis ut rei, non ut signi. Si autem nescit esse depositam a sua significatione, et continuat conceptum antea formatum de ipsa tanquam de significativa, conceptus ille manet non ultimatus, sicut antea, licet falsus, et sic mutabitur quoad falsitatem, non quoad essentialem repraesentationem.

Et adverte quod relationes ultimati, et non ultimati, licet specie distinguantur tanquam diversi modi conceptus, non tamen se habent tanquam specificantes ipsos conceptus formaliter. Et sic faciunt distinguere specificiter ipsos modos, non autem ipsam rationem intrinsecam conceptuum nisi quia alias habent objecta specie distincta.

IN LIBROS POSTERIORUM.

Saepius a nobis dictum est cur libri isti Posteriorum analyticorum ab Aristotele intitulentur. Vocantur enim analytici, id est resolutorii quia docent resolvere demonstrationem et scientificum processum in sua principia; hoc enim est proprie scire, id est resolvere rem in causas et principia. Vocantur autem posterioristicae resolutionis, quia agunt de resolutione scientifica ex parte materiae, ad differentiam resolutionis seu analysis prioristicae, quae agit de resolutione ex parte formae syllogisticae, de qua agit Aristoteles in lib. Priorum, et nos in Summulis. Unde constat materiam horum librorum esse demonstrationem, quae est syllogismus scientificus, quatenus in ea considerantur conditiones materiae, ex qua debet constare demonstratio, scilicet ex propositionibus necessariis et per se, quibus evidenter infertur, aut probatur conclusio, quatenus intellectus convincitur clare ad assentiendum conclusioni ex vi talis probationis et medii.

SUMMA TEXTUS UTRIUSQUE LIBRI.

Dividit ergo Aristoteles tractatum posterioristicum in duos libros. In primo agit de demonstratione secundum se. In secundo, de ejus causis, seu principiis, id est, vel primis et supremis principiis, vel mediis, sicut est definitio in quaestione quid est. Primus liber per xxvii capita distri-

buitur. Secundus per xvm, licet apud alios per xiii.

Circa librum primum:

In i libro agit de demonstratione, quae est syllogismus efficiens scientiam, usque adc. xxm; deinde a cap. xxiii usque ad xxvii agit de ipso ejus effectu, qui est scientia, tam secundum se, quam comparative ad opinionem et solertiam, quae est promptitudo quaedam ad inveniendum medium, seu probationem.

Igitur in i capite agit de his, quae praerequiruntur et praecognosci debent ante demonstrationem, ostendens quod omnis doctrina et disciplina, id est cognitio per discursum comparabilis, ex aliqua praeeistente cognitione, fit; et statuit duas debere praecedere praecognitiones, scilicet: An sit aliquid, et quid sit; tria vero esse praecognita, scilicet de subiecto, quid sit, de propria passione, an sit, de principiis per quae demonstratur, quod vera sint.

In ii cap. definit scientiam et demonstrationem, et principium, licet plenius de principiis agatur inc. vm. Scientia definitur sic: Scire est cognoscere causam ob quam res est, et quoniam illius causa est, et fieri non potest ut aliter se res habeat; ubi definitur actus sciendi, non habitus. Demonstratio definitur dupliciter. Primo sic: Demonstratio est syllogismus efficiens scire. Secundo sic: Demonstratio est syllogismus constans

ex veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus, causisque conclusionis. Principium definitur sic: Est propositio immediata, id est, qua non est altera prior, seu quae caret medio ut probetur. Dividitur propositio immediata, seu principium in positionem et dignitatem. Positio dicitur illa, quae demonstrari non potest per aliquod medium, seu idem est quod propositio immediata. Dignitas vero est propositio immediata maximae certitudinis, et in quolibet intellectu invenitur, ut: Quodlibet est vel non est. Adhuc positio dividitur in suppositionem et definitionem. Suppositio est ipsa propositio per se nota, significans esse, vel non esse. Definitio vero est id quod explicat quidditatem, et se habet ut medium probans, ideoque inter principia numeratur non ut propositio, sed ut medium.

In c. m excludit duos errores extremos circa scientiam. Primus dicebat: Nullius rei est scientia, quia aut est processus in infinitum in principiis sciendi, aut statur in aliquo. Primum esse non potest, quia infinita non est pertransire. Secundum tollit scientiam, quia illud principium, in quo sistitur, non scitur cum careat medio quo sciatur, et sic ignoratur. Secundus error dicebat: Omnium est scientia, quia illud ultimum principium, in quo sistitur, rursus demonstratur per conclusionem, quia fit circulus in demonstrationibus. Solvit utrumque Philosophus, dicens contra primos principia non demonstrari, sed per se et ex terminis nota esse. Contra secundos, non esse circulum demonstrando, quia sic innotesceret principium per conclusionem, quae de se est ignotior, sicque conclusio respectu principii esset notior et ignotior, prior et non prior.

In c. iv primo ponit demonstrationem debere constare ex necessa-

riis: explicat autem quid requiratur ut aliquod praedicatum sit necessarium, scilicet quod sit de omni, id est universaliter conveniens, et per se. Unde definit quid sit praedicatum de omni, et distinguit modos dicendi per se, et praedicatum universale, sive secundum quod ipsum. Praedicatum de omni dicitur: quod non cuidam inest, et cuidam non inest, nec aliquando competit, aliquando non, sed semper atque omni competit. Praedicatum per se dicitur vel per se in praedicando, vel per se in existendo, vel per se in causando. Per se in praedicando duobus modis. Primo modo est, quando praedicatum est de quidditate et essentia subjecti, ut animal respectu hominis. Secundo modo est, quando subjectum est de ratione praedicati, seu quando propria passio dicitur de subjecto, ut: Homo est risibilis. Tertio modo dicitur per se quod per se existit, ut prima substantia. Quarto modo per se dicitur, quod propter ipsum inest, id est, quod propriam rationem causandi significat, ut: Medicus sanat, aedificator aedificat, per accidens autem, quod non propter ipsum, ut: Album aedificat. Denique praedicatum universale, sive secundum quod ipsum, est quod omni et per se inest, et convertibiliter cum subjecto, ut: Homo est rationalis, vel homo est risibilis.

In c. v proponit modos quibus contingit errare, seu decipi circa praedicatum universale, sive secundum quod ipsum; tradit vero documentum ad cognoscendum praedicatum universale, scilicet, si praedicatum conveniat subjecto sublatis omnibus quae ad essentiam subjecti non pertinent, sublato vero subjecto, si primo praedicatum auferatur, illud convenit secundum quod ipsum.

In c. vi probat pluribus rationibus demonstrationem constare ex necessariis et per se. Additque ex

contingentibus posse sequi necessarium, sicut ex falso verum, sed non probari; ex necessariis autem solum sequi necessarium.

In c. vii probat demonstrationem constare debere ex propriis, non ex alienis, quia constat ex his quae sunt per se, et non sufficit quod ex communibus procedatur.

In c. viii idem proseguitur quod in vii, et addit Metaphysicam esse scientiam generalem, quia communissime tractat, traditque principia. Adverte tamen quod apud aliquos, ut in textu Cajetani, caput octavum per plura capita dividitur usque ad undecimum, cum tamen apud Gonimbricenses et alios caput vii comprehendat totum textum, qui in Cajetano est usque ad caput xi.

In c. ix, apud alios viii, apud alios xi, agit de principiis communibus et propriis. Principia enim sunt ea quae demonstrari non possunt; et quaedam simpliciter, id est in nulla scientia, et tales sunt dignitates; alia in aliqua particulari scientia, in qua carent medio probante, ut sunt positiones, seu definitiones; et quaedam sunt principia communia, id est pluribus scientiis deservientia, alia propria, id est alicui determinabo scientiae deservientia. Principia communissima sunt sicut illud: De nullo verum est idem affirmare vel negare, de quolibet idem affirmare vel negare contingit.

In c. x explicat quomodo in quolibet scientia sint propriae interrogationes, quomodo item differant demonstrator et dialecticus, quod dialecticus cumulat varia media, non demonstrator.

In c. xi distinguit scientiam, seu demonstrationem quia et propter quid, scientiam item subalternantem et subalternatam. Scientia propter quid est, quare scit per causam proximam; scientia quia, per causam remotam, vel per effectum.

A c. xii usque ad xxiii exclusive, tractat aliqua ad demonstrationem pertinentia, ut quod prima figura sit aptior demonstrationi, quomodo demonstrationi contrarietur syllogismus erroneus, quod non sit processus in infinitum in demonstrationibus, quomodo propositiones mediatæ ad immediatas possint reduci, denique quomodo inter se comparentur demonstrationes universales et particulares, affirmativa et negativa.

In c. xxiii incipit agere de effectu demonstrationis, qui est scientia. Et primo affirmat unam scientiam esse certiore alia. Secundo dicit illam scientiam esse unam, quae circa unum genus, seu subjectum versatur, esse vero scientias diversas, quae diversis principiis utuntur.

In c. xxiv (aliis duobus omissis, quum difficultatem non habent) comparat Aristoteles scientiam cum opinione; et dicit convenire in hoc quod possunt esse de objecto aliquo modo eodem; differre vero, quia scientia est de immutabilibus, opinio de mutabilibus, deinde vero, quia de eodem objecto non possunt esse in eodem homine.

In ultimo capite confert scientiam cura solertia, dicitque solertiam esse promptam conjectationem medii, seu facilitatem inveniendi medium ad probandum, unde ad ipsam pertinet respicere media, ad scientiam vero conclusiones.

Circa librum secundum.

In hoc libro agitur de causis, seu principiis demonstrationis, tam ex parte medii seu definitionis, quam ex parte primorum principiorum indemonstrabilium. De his ultimis, scilicet de principiis primis agit in ultimo capite, de medio vero demonstrationis, in reliquis antecedentibus.

Qui autem accuratam textus aristotelici explanationem desiderat, extat lucidissima apud D. Thomam circa utrumque librum, et latior apud Cajetanum.

Ordo disputandi.

Totam ergo materiam posterioristicae resolutionis, quae praecipue agit de demonstratione, ad quatuor praecipua capita, seu quaestiones reducimus. In i agimus de praerequisitis ad demonstrationem, scilicet de praecognitis et praemissis. In ii, de ipsa quidditate demonstrationis. In iii, de ejus effectu, scilicet scientia, tam secundum se, quam comparative ad opinionem et fidem. In iv, de unitate et distinctione scientiarum.

QILESTIO XXIV.

DE PRAECOGNITIS ET PREMISSIS.

ARTICULUS I.

Explicatur quid sint praecognita et praenotiones.

Circa praecognita quatuor tradit Philosophus : Primum, tanquam fundamentum et radix aliorum, est quod omnis doctrina, et omnis disciplina intellectiva ex praeeexistente cognitione fit. Et dicitur intellectiva ad distinctionem sensitiva; neque enim omnis sensitiva ex praeeexistente cognitione oritur, sic enim procederetur in infinitum, sed sistitur in cognitione sensus externi, quae non oritur ex alia priori cognitione. Secundum est quod praecognita, quae praesupponi debent ad omnem disciplinam et doctrinam, sunt tria, scilicet subjectum, passio, et praemissae, seu principia; ex

his enim fabricatur demonstratio; demonstramus enim passionem de subjecto per aliqua principia magis nota. Praecognitio autem, id est id quod de talibus praecognitis praecognoscendum supponitur, est duplex, scilicet: an sit aliquid, et quid sit. Sed quia principia sunt aliquid complexum, et non simplex, non cognoscitur de illis an sint, et quid sint, sed quod vera sint. Principia enim demonstrationis, cum non solum inferant, sed etiam probent ejus veritatem, oportet quod vera sint. Tertium est dari ordinem inter praecognitiones; non quidem ex parte subjecti et passionis, sed ex parte principiorum, seu praemissarum, quia major potest cognosci prius tempore, quam conclusio, minor autem simul cum illa. Quartum denique est, quod conclusio non potest praecognosci formaliter, siquidem demonstratur, sed solum virtualiter, quia praecognoscuntur praemissae, in quibus virtualiter est conclusio.

Circa ista duo ultima non est in praesenti disputandum; nam hoc quartum dictum caret difficultate; de tertio vero agemus in III articulo. Et ideo solum duo priora dicta restant explicanda.

Circa primum, advertenda sunt duo : Primum est quod nomine doctrinae et disciplinae intellectivae est dissensio inter auctores quid intelligatur : an de omni cognitione absolute, an solum de discursiva, vel scientifica. Et licet posset intelligi quod omnis cognitio intellectiva oritur ex alia, quatenus secunda operatio oritur ex prima, et prima apprehensio ex sensitiva; tamen hoc non conducit ad intentum Philosophi, sed solum loquitur de cognitione probativa modo rationali et discursivo, sive scientifice, sive probabiliter, ut sumitur ex D. Thoma, i Post, l. i. Et dicitur doctrina

ipsa cognitio, prout docens, et faciens nos scire, disciplina vero receptio cognitionis ab alio. Ratio autem est, quia intentum Aristotelis solum est ostendere quomodo possit aliquid de novo sciri, seu cognitio acquiri, sine hoc quod procedatur in infinitum in probationibus, neque fiat circulus probando unum per aliud, et e contra. Ad hoc autem solum conducebat loqui de cognitione, quae per probationem et illationem acquiritur, scilicet de cognitione probata et probante, illata et inferente, ita quod cognitio probans non est necesse quod fiat ex alia priori probante, quia potest aliqua cognitio probans esse per se nota et non ex alia probatione antecedente; omnis autem cognitio probata, seu demonstrata praesupponit aliam priorem, ex qua probatur seu demonstratur; quod si cognitio ipsa non ex eo quod sit probans vel probata, sed ex eo quod intellectiva, in nobis indigeat oriri ex alia cognitione, scilicet ex sensitiva, ad praesens non spectat. Neque in praesenti tractatur illa difficultas, an intellectus dependeat a sensu, sed an disciplina, et doctrina dependeat ex alia priori cognitione.

Secundo adverte quod Aristoteles, in assignanda generatione et acquisitione nostrae scientiae, eodem modo procedit ac in Physicis circa generationem rerum naturalium; sicut enim probat ibi contra aliquos Philosophos, quod formae non praexistunt actu in materia latitantes, sed ex potentia illius educuntur, et sic de facto generantur, ita in nobis scientia acquiritur circa conclusiones, non quia praesupponuntur actu cognitae, et solum per reminiscen-
tiam dicimur de novo eas sciri, ut Plato posuit, sed quod virtute et in potentia cognoscuntur in principiis, ex ipsis autem principiis actu reduntur cognitae, sicut et probatae.

Ex quibus constat fundamentum propositionis Aristotelis: Quod omnis doctrina, et disciplina ex praexistenti cognitione fit, id est, omnis conclusio ignota ex aliquo principio notiori deducitur, in quo talis conclusio sit quidem ignota in actu, cognita autem in virtute et in potentia: sicut res generantur in actu non ex nihilo, sed ex aliquo in quo continentur in potentia, nempe ex materia; loquitur ergo Philosophus de cognitione acquirenda modo humano per principia et illationem, quod pertinet ad discursum.

Circa secundum dictum discerne diligenter fundamenta, unde oritur quod aliquid sit praecognoscendum ad acquisitionem nostrae scientiae, et quod praecognita solum debeant esse tria, et praecognitiones duae. Quod enim aliquid necessario praecognoscendum, seu praesupponendum sit, oritur ex illo principio, quod non potest dari processus in infinitum, neque circulus in demonstrationibus. Inde enim necessario sequitur quod sistendum sit in aliqua cognitione, quae per aliam non probatur; et consequenter illa ad probandum, seu demonstrandum alia praesupponitur, seu praecognoscitur, non vero probatur, neo cognoscitur per aliam.

Quod vero praecognita debeant esse tria, sumitur ex ipso objecto demonstrabili, quod est aliqua conclusio, in qua propria passio praedicatur et demonstratur convenire subjecto; unde praecognita solum assignantur ab Aristotele pro demonstratione, licet accommodari facile possint proportionali modo pro syllogismis non demonstrativis. Sic ergo colligit D. Thomas ista praecognita, i Post., lectione i: « Est (inquit) sciendum quod id cuius scientia per demonstrationem quaeritur est aliqua conclusio, in qua propria passio de aliquo subjecto

praedicatur, quae quidem conclusio infertur ex aliquibus principiis; et, quia cognitio simplicium praecedit cognitionem compositorum, necesse est quod antequam habeatur cognitio conclusionis, cognoscatur aliquo modo subjectum, et passio. Et similiter oportet quod cognoscatur principium, ex quo conclusio infertur, cum ex cognitione principii conclusio innotescat. Horum autem trium, scilicet passionis, subjecti, et principii est duplex modus praecognitionis, scilicet quia est, et quid est. Ostensum est autem in vii Metaph., quod complexa non definiuntur; hominis enim albi non est aliqua definitio, et multo minus enuntiationis alicujus. Unde cum principium sit enuntiatio quaedam, non potest praecognosci de ipso quia est, sed quia verum est. De passione potest quidem sciri quid est, sed cum ejus quidditas pendeat ex subjecto in quo est, scitur quidem de passione per demonstrationem tanquam conclusio illata, sed praecognoscitur de ea quid est quantum ad significationem nominis; non enim potest sciri an aliquid sit, nisi sciamus quid nomen ejus significet. De subjecto autem non ostenditur in conclusione quid sit, et multo minus an sit. Unde oportet praecognoscere de eo quid sit, cum ex definitione ejus sumatur principium ad demonstrandum passionem ei convenire.» Hucusque D. Thomas.

Ex qua doctrina manifeste colligitur numerus praecognitorum, et quid de unoquoque praecognoscendum sit. Sumiturque hoc ex unico principio, scilicet quia ad inferendum aliquam conclusionem ex principiis, oportet talia principia praesupponere ante demonstrationem, quod est praecognoscere; principia autem sunt propositiones, quae constant aliquibus terminis, unde a fortiori ipsi termini debent praeco-

gnosci : omnes autem termini in demonstratione concurrentes sunt tres, scilicet in conclusione subjectum et passio, quae uniuntur inter se; in praemissis autem subjectum et passio, prout uniuntur in medio, cujus virtute inferuntur ut connexa inter se, quod medium est ipsa quidditas subjecti, quia omnis connexio necessaria passionum inter se oritur ex connexione necessaria quidditativorum praedicatorum.

Quare solum oportet praecognoscere subjectum et passionem, quatenus in praemissis praesupponuntur, ut postea in conclusione uniantur, et similiter ipsa principia, quae continent quidditatem, seu definitionem alicujus rei, et consequenter in ea praecognoscitur medium, scilicet ipsum praedicatum essentielle definitionis, ratione cujus convenit propria passio. Unde relinquitur quod de ipsis principiis praecognoscitur quod sint vera, eo quod propositiones sunt. De ipso vero subjecto praecognosci debet quid sit, eo quod quidditas subjecti non demonstratur, sed ex ipsa fit demonstratio, et ita praesupponitur. Et a fortiori praecognoscitur de ipso subjecto an sit, quia quaestio an est praesupponitur ad quaestionem quid est, neque enim potest cognosci quid aliquid sit nisi praesupponatur quod sit. Et nomine an est intelligimus non praecise ipsam existentiam in actu, quae quidditati contingenter advenit, sed etiam possibilitatem illius, id est an aliquid sit dabile in suo genere, sive in re, sive per rationem, et uno verbo quaestio an est inquit rem, et non causam, id est rem esse, vel dari, sed non propter quid detur. Rem autem esse inquit non secundum esse contingens et accidentale, quod non parat viam ad quod quid, sed secundum proprium rei conceptum, ut bene notat Cajetanus, n Post., c. vn.

Denique de passione non possumus praecognoscere quid sit, vel an sit talis passio, quia utrumque per demonstrationem concluditur, in qua ostenditur passionem convenire subjecto, et consequenter in illo dari et haberi, quod pertinet ad esse, et ab illo dependere in sua ratione intrinseca, quod pertinet ad quidditatem. Ille latergo quod solum de illa praecognoscamus quid nominis, id est, quid significetur nomine, quia hoc demonstrabile non est.

Solvuntur argumenta.

Contra primum argui potest: Quia vel illa propositio Aristotelis: « Omnis doctrina et disciplina », etc. procedit universaliter de omni cognitione, vel solum de discursiva et probativa. Si primum, instatur in cognitione angelorum, in quibus est perfectissima scientia, non ex praeexistenti cognitione orta, sed unico intuitu attingens principia et conclusiones; instatur etiam in nobis, quia cum non sit processus in infinitum, oportet devenire ad aliquam cognitionem, quae ex alia praeexistente non fiat. Si secundum, non verificatur propositio Philosophi, quia discursus non solum includit conclusionem, sed etiam praemissas, et ita talis cognitio discursiva non fit ex praeexistente cognitione, sed ex seipsa, quatenus ex praemissis, quas includit, deducitur conclusio.

Confirmatur: Quia luco propositio non solvit argumentum Platonis, quo probabat nos nihil de novo addiscere, scilicet quia vel cognoscimus id quod inquirimus, vel illud ignoramus: si cognoscimus, ergo jam scimus; si ignoramus, etiamsi obvium fuerit non inveniemus, sicut si quis quierat hominem sibi ignotum. Qua) ratio etiam currit si om-

nis doctrina fiat ex praeexistente cognitione, quia quantumcumque habeam praeexistentem cognitionem, si illa non ostendit mihi id quod inquiri, nunquam inveniam. Si autem ostendit, non est quod ulterius quaeram.

Respondetur ex dictis: Propositionem Philosophi intelligi de cognitione qua* per aliquam probationem habetur, haec enim proprie est doctrina et disciplina, siquidem hoc intendimus addiscere quod per probationem acquirimus, id autem quod non probatur per aliud, sed immediate attingitur per se, non addiscitur, neque est disciplina. Et sic non instatur in angelo, qui sine probatione videt rem probatam, et si ne illatione et discursu rem illatam; neque datur processus in infinitum, sistitur enim in cognitione probante, quae ex alia priori non probatur, ut sunt prima principia, licet hoc tandem in cognitionem sensuum resolvatur.

Ad id vero quod additur de discursu, respondetur quod si discursus sumatur adaequate pro praemissis et conclusione, sic verificatur quod ex praeexistente cognitione fit, scilicet quia ex cognitione principiorum secundum se, ut praecise tangitur per habitum principiorum, et proceditur ad cognitionem ipsorum ut inferentium, et consequenter ad conclusionem. Sed tamen non sumendo discursum ita adaequate, sed pro ea cognitione, qua? est probata per discursum, qua; est conclusio, cui soli competit esse doctrinam et disciplinam, sic fit ex praeexistente cognitione, scilicet ex cognitione praemissarum, quae est probativa; quasi dicamus quod omnis doctrina, id est, cognitio probata per discursum, seu discursiva ut probata, fit ex praeexistente cognitione probante.

Ad confirmationem respondetur: Solvi argumentum Platoni? ex pro-

positione allata a Philosopho, quia si omnis disciplina ex praeexistenti cognitione fit, in illa praeexistenti cognitione conclusio est nota virtualiter et in generali, prout continetur in praemissis, ignota vero formaliter et in particulari, et sic ex cognitione ejus in potentia fit cognitio in actu, non autem praesupponitur in actu scientia ejus, sicut Plato ponebat.

Secundo arguitur contra secundum dictum. Tum contra numerum praecognitorum. Tum contra distributionem praenotionum. Contra numerum, quia etiam debet praecognosci bonitas consequentiae ad conclusionem inferendam, et tamen illam hic non numerat Philosophus. Tum quia medium praecognoscitur ante conclusionem, cum virtute medii conclusio inferatur; ergo non solum debet praecognosci subjectum, et passio.

Contra distributionem vero praenotionum arguitur, quia aliquando de ipso subjecto inquirimus an sit, et quid sit in aliqua scientia, sicut inquiritur in Theologia an Deus sit, in Physica, an sit motus, an sit generatio, etc. Et quando aliquid definitur, solet esse controversia an bene, vel male definiatur, quod totum explicatur per scientiam et discursum: ergo non ita praenoscimus de subjecto sicut asserit Aristoteles. Item illud an est, quod praesupponitur de subjecto et de passione, vel dicitur an existentiae, vel veritatis: hoc secundum dici non potest, quia sic praecognosceretur de subjecto idem quod de principiis, scilicet, quod sit verum; primum vero non potest stare, quia existentia non requiritur ad hoc ut subjectum sit scibile, cum potius objectum scientiae abstrahat ab existentia. Si autem dicatur supponi existentiam de possibili; contra est tum quia de ente rationis datur scientia,

scilicet Logica, et tamen non praesupponitur possibilitas ejus., cum non sit ens possibile. Tum quia esse possibile est idem quod non esse fictum, sed verum, et sic praesupponeretur an est veritatis, non existentiae. Denique de passione male dicitur quod solum praesupponitur quid nominis; nam de passione etiam praesupponitur an sit. Tum quia non est supponi quid nomen significet, nisi supponatur an sit talis passio significata per nomen. Tum quia ex eo quod passio convenit alicui, ratio infertur quod conveniat subjecto, ut cum dicitur: omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis; ubi risibile in praemissis ponitur convenire rationali, et inde infertur convenire homini; ergo supponitur in praemissis risibile quoad an est, imo et quoad quid est, scilicet quod conveniat illi, a cuius ratione dimanat, et cui per se convenit; non ergo de passione solum supponitur quid nominis, imo per significationem nominis non probamus passionem, sed ex coaptatione ejus cum subjecto, id autem praesupponitur de passione per quod probatur.

Respondetur ad primam partem argumenti, non tradi ab Aristotele inter praecognita bonitatem consequentiae), quia non est praecognitum posterioristicum, sed prioristicum, de quo egerat in libris Priorum. Quod vero attinet ad medium, illud quidem praecognoscitur, sed non seorsum a principiis, quia ex medio formari debent principia, ut inferant conclusionem. De subjecto autem et passione praecognoscitur seorsum a principiis, quia pertinent ad conclusionem, tanquam materia ex qua constat conclusio, non autem praecise dantur in principiis sicut medium.

Ad secundam partem argumenti

respondetur: Quod de subjecto semper supponitur an est in illa scientia, a qua tractatur tanquam de subjecto proprio et adaequato, ita quod per medium intrinsecum non probetur; potest tamen aliquando probari an sit et quid sit alicujus subjecti in aliqua scientia, non per medium intrinsecum et a priori, sed vel a posteriori, vel ex mutuatis ab alia scientia, et non ex propriis, vel quia scientia est subalternata alteri, et per illam probat sua principia; et ita Theologia probat Deum esse, mutuando rationes a Metaphysica. Et logica similiter ex illa probat dari ens rationis. Physicus autem non probat dari motum in communi, sive ens mobile, quod est adaequatum subjectum, bene tamen dari generationem, quae est subjectum inadaequatum, et partiale.

Ad tertiam partem argumenti respondetur: Quaestionem an est non dicere existentiam, sed possibilitatem, et sic ens rationis etiam suam possibilitatem habet, non ut sit, sed ut cognoscatur. Rei autem possibilitas non est praesuppositio de veritate formaliter, et complexe, et per modum enuntiabilis, sicut praesupponitur de principiis, sed pertinet ad veritatem transcendentalem et subjectivam. Dicitur autem pertinere ad quaestionem an est possibilitas, considerata non in actu signato, ut quidditativum praedicatum essentiae, prout distinguit ab ente impossibile et ficto, et ut dicit causas talis possibilitatis, sed ut praecise exercet ordinem ad esse, quod extrinsecum est quidditati, non attendendo ad causas talis possibilitatis.

Ad ultimum respondetur. Aliquos ita sentire, quod de passione praecognoscitur an sit, quia esse passionis sequitur ad esse subjecti. Gaeterum cum sequatur per aliquod medium, ratione cuius convenit subjecto, non

praesupponitur, sed demonstratur; quando ergo cognoscitur quid nomen significet, non cognoscitur res significata quoad an est in essendo, sed in significando, seu potius in esse significati. Similiter, cum passio sit accidens, cuius esse sumitur per ordinem ad subjectum, licet in praemissis intelligatur convenire alicui medio propter quod convenit subjecto, nondum intelligitur formaliter et expresse in ordine ad subjectum, sed solum virtualiter, prout continetur in illo medio. Et ideo non praesupponitur quoad an est, sed probatur quia hoc esse passionis sumitur per ordinem ad subjectum, et ex convenientia ad ipsum. Si autem quoad an est non praesupponitur, multo minus quoad quid est. Non autem infertur passio convenire subjecto ex sola significatione nominis, licet haec praecognoscatur, sed ex connexionione cum medio, quae etiam praecognoscitur in principiis.

ARTICULUS II.

Utrum praemissae efficienter influant in conclusionem, vel in alio genere causae.

Praemissa} sumi possunt vel formaliter, vel objective; formaliter sunt assensus, seu actus ipsi intellectus, quibus propositiones ipsas judicamus; objective sunt res ipsae, quae assensu et propositione attinguntur. Et quidem objecta ipsa, quantum ad connexionem quantahabent vel in ratione praedicati et subjecti, vel in ratione inferentis et illati, disponit Logica et intellectui proponit, quia negotiatur circa res cognitatas in quibus disponendis et attingendis est tota difficultas, non in cognitionibus ipsis producendis realiter et ordinandis, et in hoc genere

loquendo dixit Philosophus in ii Physic., lect. v, apud. D. Thomam quod praemissae materialiter concurrunt ad conclusionem, id est praebent illi materiam ex qua conficitur, quia termini ex quibus constat conclusio, praebentur debent in praemissis.

Nunc ergo tota difficultas est de ipsis praemissis formalibus, id est de assensibus praemissarum, an concurrant in aliquo genere causae ad assensum et illationem conclusionis, sicut etiam solet esse difficultas quomodo unus actus voluntatis sit causa alterius, sicut intentio electionis, de quo i-ii, q. ix, et xii. Constat autem apud omnes aliquam dependentiam et connexionem esse inter assensum praemissarum et conclusionis, cum dicat Philosophus omnem doctrinam et disciplinam ex praeexistente cognitione fieri, id est conclusionem probatam ex cognitione probante, movetur enim intellectus ab assensu praemissarum ad assensum conclusionis, sicut ex volitione finis ad volitionem mediorum. Constat etiam non habere locum causam finalem et materialem in istis assensibus, quia esto objectum, seu veritas circa quam versatur assensus praemissarum esset finis, aut praebere materiam objecto conclusionis, tamen actus qui versatur circa objectum praemissarum neque est finis, neque materia actus, seu assensus formalis, qui versatur circa conclusionem, sicut actus intentionis non est finis actus electionis.

Ex causa vero formali et efficiendi aliqui censent praemissas concurrere in genere causae formalis extrinsecae, quasi specificando conclusionem, quia tota specificatio assensus conclusionis sumitur ex medio demonstrationis, et intellectus proprie solum agit specificando et determinando. Et hinc sumitur fun-

damentum hujus sententiae : quia non apparet quomodo unus actus intellectus possit alium causare, nisi relinquendo aliquam determinationem ut potentia in alium actum prodeat, quod est ipsum actum non concurrere effective, sed potentiam determinatam, et applicatam per actum.

Gaeterum communis sententia efficientiam assignat actibus praemissarum respectu actus conclusionis.

Quod sumitur ex Divo Thoma, tum in i Poster., lect. hi, ubi dicit « praemissas habere rationem causae efficientis et activae respectu conclusionis. » Tum in ii Physic., lect. v; et v Metaph., lect. m, ubi inquit : « Quod quantum ad virtutem illativam, praemissae habent rationem causae efficientis. » Ac denique i p., q. xiv, art. vii, docet : « Quod discursus, quo per principia devenimus in conclusiones, est discursus secundum causalitatem. » Et hinc sumitur fundamentum hujus sententiae. Quia, si principia respiciunt conclusionem per discursum secundum causalitatem, oportet quod influant in assensum conclusionis, quatenus lumen praemissarum ita afficit et determinat intellectum, quod conclusionem ipsi manifestat, et illuminando assentiri facit; lumen autem causat illuminationem alicujus objecti, efr determinat ad cognitionem illius effective ; ergo praemissae, quae per discursum causant conclusionem illuminando ipsam, effective influunt in assensum conclusionis.

Nec potest dici quod discursus assimilatur motui, in quo ex uno transimus ad aliud, nec tamen una pars motus efficit aliam, ita ex praemissis transimus ad conclusiones ut ab una parte motus ad aliam, non ut a causa efficiente ad effectum ; et sic aliqui dixerunt assensum praemissarum se habere ut terminum a

quo respectu conclusionum. Caeterum hoc est non distinguere inter discursum secundum successionem, et discursum secundum causalitatem; discursus enim secundum causalitatem non solum importat successionem cognitionum unius post aliam, sicut se habent partes in motu, sed etiam rationem illuminantis, quatenus ex magis noto proceditur ad minus notum, et consequenter praemissae determinant intellectum illuminando ipsi manifestationem conclusionis illatae. Unde non possunt se habere sicut pars motus, quae relinquitur ut altera pars acquiratur, quae se habet ut terminus a quo, sed ponit virtutem illativam et manifestativam conclusionis, et ita praemissae, in quantum inferentes, non relinquuntur ab intellectu ut acquiratur conclusio, sicut relinquitur terminus a quo, ut acquiratur alius, sed ipsae praemissae dant vim intellectui, id est lumen ad acquirendum conclusionem, locus autem qui relinquitur non dat virtutem motivam ad acquirendum alium.

Nec potest iterum dici quod assensus praemissarum influunt per modum causae formalis in conclusiones, non quidem ut forma intrinseca illarum, sed ut forma extrinseca determinans intellectum ad conclusiones. Sed contra est quia forma extrinseca vel est objectum, vel idea exemplans; assensus autem praemissarum non est idea conclusionis, cum non ad instar illarum formetur conclusio, licet ex illis sit deducta per connexionem intrinsecam. Unde assensus unius ducit intellectum ad assensum alterius manifestando illum, non per imitationem illius. Deinde idea indiget ad executionem formationis suae) efficacia voluntatis moventis, quia modo practico causat; praemissae autem influunt in conclusionem modo pu-

re speculativo et sine influentia voluntatis, diciturque intellectus ex vi praemissarum moveri in conclusiones, non ex voluntate, movet autem se intellectus effective de uno in aliud; ergo et illa vis movens effectiva est. Multo minus assensus praemissarum est causa objectiva conclusionum, siquidem conclusio habet objectum suum a quo specificatur, distinctum a praemissis, et ab eorum assensu, scilicet veritatem illatam.

An vero praemissae debeant simul existere actu, quando infertur conclusio, dicemus articulo sequenti, ubi ex D. Thoma, i Posterior. lect., H, ostendemus in demonstratione minorem existere in eodem instanti cum conclusione, assensum vero maioris posse praecedere tempore.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Quia tota virtus effectiva cujuscumque cognitionis solum est potentia, vel habitus illi superadditus, vel species; unus autem actus non est operativus alterius actus, licet possit determinare potentiam ad alium actum: sed assensus praemissarum neque est potentia, neque habitus, nec species, sed actus intellectus: ergo non dat illi virtutem effectivam ad influendum in conclusionem.

Confirmat.: Quia principia habent iationem causae formalis extrinsecam*, u qua sumitur specificatio scientiae; ex diverso enim medio probante seu demonstrante sumitur diversa ratio formalis scientiae, ut D. Thomas affirmat ii-ii, quaestione i, artic. i; ergo praemissae, quae determinant intellectum ratione medii probativi et illuminativi conclusionum, habent se ut ratio formalis extrinseca illarum.

Respondetur quod licet intellectus

causa principalis efficiens assensus conclusionis; tamen, quia intellectus procedit illative ex uno in aliud, habet hanc vim illativam ab assensu praemissarum, in quibus virtualiter continetur conclusio, ut manifestabile in manifestante. Et quando dicitur quod unus actus non est operativus alterius, distinguendum est. Nam si unus actus virtute continet alium, efficere potest illum determinando potentiam, et dando illi virtutem ut se moveat de uno in aliud, non vero si virtute non contineat alium actum; sic videmus quod in voluntate actus intentionis est causa actus electionis, et actus imperans habet pro effectum actum imperatum. Et inter effectus charitatis ponitur a D. Thoma pax et gaudium, n-ii, quae est xxviii et xxix, et laetitia est effectus devotionis, n-n, q. lxxxii, art. ii. Et hac ratione distinguitur actus alicuius virtutis ab effectum, quod actus immediate elicatur, effectus autem mediante alio actu imperatur, et dicitur unus actus determinare et movere ad alium, quatenus prior actus respicit objectum sub quo virtute continetur objectum alterius actus. Unde hoc ipso quod per talem actum ordinatur potentia ad objectum, habet in virtutem ut determinetur ad objectum contentum sub illo, et sic ex ista ordinatione seu determinatione relictum ex tali actu, sive relinquatur per aliquem modum impressum, sive per aliquam speciem repraesentantem actum praeteritum, movetur et determinatur potentia ad procedendum in alium actum.

Ad confirm. respondetur: Quod praemissae dant medium specificativum ex parte objecti cogniti, objectum enim specificat actum et formalizat. Gaeterum ex parte assensus quo tale objectum cognoscitur, non repugnat quod effective influat ordinando potentiam ad elicentiam al-

terius actus, et per modum luminis interioris illustrando formaliter, id est intra inhaerendo, et non objective.

Secundo arguitur. : Quia si praemissae efficienter influunt in conclusionem, sequitur quod assensus praemissarum debeat simul existere quando elicitur assensus conclusionis, quia causa efectiva non influit nisi existendo; hoc autem est falsum, quia cognitio praemissarum transit adveniente conclusione, cum per discursum et motum de uno ad aliud transeat, nec intellectus possit simul multa intelligere, ut D. Thomas docet, i p., q. lxxxv, art. iv. Ex quo ulterius sequitur quod non possit minor simul cognosci cum conclusione, contra id quod docet Philosophus, in i Post., cap. i, et ibi D. Thomas, lect ii, quia non contingit simul esse duplicem cognitionem, cum non possimus multa ut multa intelligere. Si autem non est duplex cognitio, neque est efficientia unius in aliam : ergo saltem una praemissarum non influit effective, scilicet minor, sola autem major sine minori non potest effective influere in conclusionem, quia in sola majori non est dispositio praemissarum.

Secundum inconveniens est, quia si principia sunt causa efectiva conclusionis, non possunt esse causa univoca, cum assensus principiorum sit alterius speciei ab assensu conclusionum, utpote ab habitibus diversae speciei orti; ergo erunt causa aequivoca respectu conclusionis; quod stare non potest, quia causa aequivoca non est proxima et immediata, sed universalis; inter praemissas autem et conclusiones nihil mediat. Denique si praemissae sunt causae effectivae, potest Deus illarum efficientiam supplere in conclusionem, et sic inferetur conclusio sine praemissis, quod repugnat.

Respondetur ad primum inconve-

niens, quod quando infertur conclusio, existit causa inferens, quia minor et conclusio simul tempore cognoscuntur, licet prius natura, ut ex Philosopho docet D. Thomas, i Post., lect. m; quod intelligitur de minori, ut continet in se virtute majorem, quam determinat, de quo sequent, art. dicetur. Neque ad discursum requiritur quod unus actus transeat post alium secundum successionem temporis, sed secundum successionem, vel causalitatem cognitionum et objectorum, licet utraque cognitio simul duret. Si tamen cognitio inferens non maneat actu, manebit in virtute et determinatione qua intellectum determinat ad inferendam conclusionem. Nec D. Thomas negat plura posse simul cognosci simultate temporis, sed simultate cognitionis et repraesentationis, et hoc quando non sunt ordinata, vel unita in aliqua ratione, sed inter se disjuncta et separata. Unde licet simul tempore cognoscatur minor, et conclusio, tamen potest esse causa effectiva illius, quia est prior natura, licet simul tempore.

Ad secundum inconveniens dicitur quod praemissae sunt causa efficiens conclusionis per modum virtutis et instrumenti; virtus autem aequivoca potest esse immediata et proxima respectu sui effectus, sicut calor in animali generat carnem, et lux calorem immediate et proxime. Quomodo autem isti assensus, seu actus attingant actione aliqua conclusionem, de quo aliqui dubitant, respondetur: non attingi actione aliqua transeunti, sed ipsamet actione immanenti qua conclusio procedit ab intellectu, procedit etiam ab habitu effective, ut adjuvante, et ab actuali assensu praemissarum, ut a lumine actu illustrante, et praebente vim effectivam potentiae.

Ad ultimum inconveniens dicitur

quod non omnis efficientia potest sub omni modo suppleri a Deo, scilicet quando efficientia importat, seu connotat specialem aliquem modum, seu dependentiam sub qua Deus non potest efficere, sicut potest Deus producere hominem, sed non generat corporaliter ut pater, et potest concurrere ad discursum, sed non discurrere. Et similiter non potest conclusionem ut illatam sine praemissis producere.

ARTICULUS III.

Utrum praemissae necessitent ad assensum conclusionis, ita quod minor simul cum conclusione cognoscatur.

Loquimur in praesenti de praemissis in syllogismo demonstrativo convincente intellectum, et ex concessione praemissarum necessitante. An vero in syllogismo probabili, concessis praemissis et stante bonitate consequentiae, intellectus necessitetur ad assensum conclusionis; breviter respondeo: necessitari intellectum in vi consequentiae, non in vi veritatis inferentis; et ideo simpliciter non necessitatur, quia, licet concessis praemissis recte dispositis si procedatur ad conclusionem, non possit dissentiri, tamen in materia probabili potest non procedere ad conclusionem, sed retrocedere ad examinandas praemissas, et cum sint probabiles illis dissentire, quod in demonstratione non currit, in qua non solum debet procedere ad conclusionem, sed etiam non potest retrocedere intellectus; et sic D. Thomas, i p., q. Lxxxi, art. ii, docet quod propositionibus contingentibus, ad quarum remotionem non sequitur remotio principiorum, non ex necessitate assentit intellectus: ergo cum etiam positae praemissae videantur intellectus non sequi remotionem primorum principiorum,

potest a praemissis retrocedere et sic non simpliciter necessitari; tenetur tamen assentiri ipsi probabilitati, si evidens sit, non tamen veritati.

Ut ergo punctum difficultatis praesentis innotescat, supponenda est illa vulgaris distinctione necessitatis quoad specificationem, et quoad exercitium. Prima respicit speciem actus, secunda elicentiam; et ita prima explicatur conditionate, id est, si potentia eliciat, non potest nisi talis speciei actum elicere; potest tamen non elicere absolute. Secunda vero explicatur absolute, quia de facto tenetur elicere. Et huic duplici necessitati correspondet duplex libertas, altera quoad specificationem qua etiam dicitur contrarietatis, eo quod versari potest circa actus specie contrarios, v. g., odium et amorem; altera quoad exercitium, quae dicitur contradictionis, quae solum versatur circa elicentiam vel non elicentiam actus. Et quando in praesenti inquirimus an intellectus necessitetur ad assensum conclusionis, loquimur de assensu formali, non virtuali, quia virtualis habetur in praemissis, in quibus virtualiter continetur conclusio, et ita idem est virtualiter assentiri conclusioni, et formaliter assentiri principiis ut ad eam disponentibus.

In praesenti ergo extra controversiam est quod, stantibus praemissis evidentibus, intellectus necessitatur quoad specificationem ad assensum conclusionis.

Et ratio est quia circa verum ut verum non potest dari dissensus, nec circa falsum assensus; alioquin posset aliquis assentiri duabus contradictoriis, si aequè potest veritati assentiri ac dissentiri, et similiter falsitati; sed positis praemissis veris et evidentibus conclusio non potest non esse vera, alias posset dari antecedens verum et consequens falsum; ergo talis conclusio non est

capax dissensus, sicut nec falsitatis, ergo necessitat quoad assensum. Et sic remanet difficultas circa necessitatem quoad exercitium.

In quo aliqui existimant intellectum non necessitari quoad exercitium circa talem conclusionem, positis praemissis, sed posse a voluntate impediri. Quod dupliciter explicari potest: uno modo, quia voluntas directe possit suspendere intellectum ne procedat ad assensum conclusionis, sicut suspendit manum ne moveatur; alio modo indirecte, divertendo intellectum circa aliam cognitionem, vel impediendo ne attendat ad praemissas. Alii simpliciter et sine limitatione docent intellectum necessitari quoad exercitium, stante assensu praemissarum.

Sit nihilominus unica conclusio: Intellectus, stantibus praemissis evidentibus, directe necessitatur quoad exercitium ad assensum conclusionis; indirecte tamen potest impediri a voluntate, quia non necessitatur ad attendendum et cogitandum de praemissis. — Ita tenet communis sententia; et sumitur ex D. Thoma, i p., q. lxxxii, art. ii, ubi dicit: « Quod naturaliter ex necessitate inhaeret intellectus principiis, et conclusionibus habentibus necessariam connexionem cum illis. » Sed luculentius id tradit i-n, q. xvn, articul. vi, ubi inquit: « Quod actus rationis potest considerari dupliciter. Uno modo quoad exercitium actus, ut cum indicitur alicui quod attendat et ratione utatur, et sic potest imperari actus rationis. Alio modo quantum ad objectum; respectu cuius duo actus rationis attenduntur: primo quidem ut veritatem circa aliquid apprehendat, et hoc non est in potestate nostra, hoc enim contingit per virtutem alicujus luminis, vel naturalis, vel supernaturalis; et ideo quantum ad hoc actus rationis non est in potestate

nostra. Alius autem actus rationis est, dum his quae apprehendit assentit: si igitur fuerint talia apprehensa, quibus naturaliter intellectus assentiat, sicut prima principia, assensus talium, vel dissensus non est in potestate nostra, sed in ordine naturae. Sunt autem quaedam apprehensa, quae non adeo convincunt intellectum quin possit assentire, vel dissentire, vel saltem assensum et dissensum suspendere propter aliquam causam, et in talibus assensus ipse, vel dissensus in potestate nostra est. » Ita D. Thomas. Ubi duplex exercitium distinguit, aliud quoad applicationem attendendi ad hoc vel illud objectum, aliud quoad applicationem assentiendi; et prima applicatio est in manu voluntatis, ut attendat, vel cogitet de praemissis, secunda vero applicatio quoad ipsum assensum non est in potestate voluntatis, nisi respectu objectorum quae non convincunt intellectum; respectu ergo objectorum convincentium, et necessitantium id fieri non poterit non solum ut dissentiat vel assentiat, quod est libertas contrarietatis, sed etiam ut suspendat vel non suspendat assensum, quae est necessitas exercitii.

Ex quo sequitur quod directe non potest voluntas impedire assensum conclusionis evidentis, quoad exercitium, posito assensu praemissarum, quia non potest voluntas impedire visionem objecti, posito lumine illustrante illud, et oculis apertis, ut ipsa experientia manifestum est, et ratio aperte convincit, quia tunc omnes causae sunt agentia naturalia inimpedibilia a voluntate; nam lumen ipsum naturaliter manifestat, et illuminat objectum: potentia autem cognoscitiva in cognoscendo naturaliter operatur respectu objecti sufficienter propositi; constat autem quod praemissae evidentes recte dispositae illuminant et mani-

festant conclusionem, sicut lux colores; ipse etiam intellectus est potentia non libera, sed naturaliter operans circa objectum sufficienter propositum, id est illuminatum: ergo stante tali illuminatione, et potentia ipsa vigilante, et attendente, necessitatur quoad exercitium, et non potest impediri a voluntate. Potest tamen indirecte avertere voluntas ab assensu conclusionis, quia potest divertere intellectum ne cogitet de praemissis, sicut manifestato visibili potest oculos avertere, vel claudere; remisso autem vel omisso assensu circa praemissas, vel non cogitando earum dispositionem ad inferendum, non sequitur illuminatio circa conclusionem.

Ex dictis colliges quomodo intelligendum sit dictum Philosophi in praesenti: « majorem cognosci prius tempore quam conclusionem, minorem vero simul conclusione. » Loquitur enim de majori secundum se et seorsum; cum enim sit universalior propositio, et non subsumpta sub alia, sed assumpta, potest seorsum et per se cognosci, atque adeo prius tempore; minor vero, si formaliter consideretur ut minor, id est ut inferior et subsumpta sub majori, et determinans illam ad influendum determinate in conclusionem, sic non potest intelligi, nisi simul intelligatur conclusio, dummodo subsumpta et disposita sub majori. Quod intelligitur non solum negative, id est quia nihil mediat [inter cognitionem minoris et conclusionis, id enim manifestum est, minor enim est ultima pars in praemissis, unde necesse est quod immediata pars quae illi conjungitur sit conclusio illata, quae est aliquid extra praemissas; non ergo solum negative hoc intelligitur, sed etiam positive, quia in eodem instanti quo minor cognoscitur, ut minor, deducitur assensus con-

sionis, ut asseritur a D. Thoma, i Poster., lect. n, quia posita cognitione minoris formaliter ut coordinata et subordinata majori, atque adeo supponendo cognitam bonitatem consequentiae, hoc ipso ponitur lumen sufficiens et necessitans ad manifestandam conclusionem; nec enim alio lumine manifestatur conclusio, quam lumine illativo quod in praemissis continetur; sed illuminatio fit in instanti, multo magis in spirituali lumine quam in corporali, quia illud est efficacius et perfectius; ergo in eodem instanti quo ponitur lumen praemissarum, quo determinatur major ultimate per minorem, ponitur assensus conclusionis, tamquam a causa non impedita et operante instantanee, sicut de illuminatione dictum est.

Dices : Intellectus est potentia limitata, et non potest plures actus simul elicere, aut saltem in numero determinato et limitato; ergo fieri potest ut in assensu minoris sit ultimus actus quem potest intellectus elicere naturali virtute, atque adeo tunc non poterit elicere assensum conclusionis.

Respondetur quod in eo casu, si intellectus non possit remittere aliquam ex notitiis praecedentibus, quia vel necessitant intellectum, vel voluntas non vult ut recedatur ab illo, intellectus non producet assensum formalem conclusionis, ob impedimentum et limitationem virtutis; in praesenti autem loquimur de causa non impedita, cum quo stat quod simpliciter necessitatur intellectus ab illo lumine praemissarum, sicut ignis necessitatur ad calefaciendum, et oculus ad videndum, si tamen non sit impedimentum, vel non excedat sphaeram virtutis ad agendum.

Quod vero aliqui adhuc strictiori modo existimant posse minorem et conclusionem cognoscere eodem indi-

visibili actu, si id intelligatur de formali cognitione principii et conclusionis, id solum est proprium luminis angelici, qui unico actu implet totum quod noster discursus pluribus; per lumen autem discursivum id fieri non potest, sed necesse est divinitus elevari hominem supra modum connaturalem cognitionis humanae, sicut in scientia infusa Christi solet admitti. Si autem loquamur de virtuali cognitione conclusionis, constat ipsam sic cognosci in praemissis.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Voluntas non necessitatur ab aliquo bono particulari quod non pertineat ad proprium esse; sed assensus conclusionis, etiam post assensum praemissarum, est quoddam bonum particulare iuxta regulam S. Thomae, i-n, q. ix, art. i, ad 3, quod ipsum verum quod est perfectio intellectus continetur sub universali bono, ut quoddam bonum particulare; ergo non necessitatur voluntas ab illo quoad exercitium.

Gonfirm.: Quia si voluntas necessitatur ad assentiendum conclusioni speculativae evidenti, ergo et practicae evidenti, sicut est haec : Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, sed tibi non vis furari, ergo alteri non debes furari; et tamen voluntas non necessitatur ad assensum practicum hujus conclusionis, cum oppositum quandoque faciat; ergo, etc.

Respondetur juxta doctrinam traditam supra ex D. Thoma de duplici exercitio ad apprehendendum principia, vel ad assentiendum illis vel conclusionibus inde necessario deductis, quod circa primum voluntas est libera, et potest intel-

lectum retrahere ne cogitet de principiis, et sic ab assensu conclusionis cessare indirecte, et non continuare illum opponendo impedimentum. Secundum vero exercitium non potest voluntas impedire, supposito assensu praemissarum, in his propositionibus, quae convincunt intellectum, ut ex D. Thoma supra ostendimus.

Ad confirm. resp. : Syllogismus practicum, ut practicus est et effective movens voluntatem quoad exercitium, non necessitare voluntatem. Tum quia potest divertere cognitionem intellectus a propositione recta principiorum, sicut potest in speculativis, juxta illud Psal. ix : Auferuntur judicia tua a facie ejus. Quod si non divertat a propositione recta principiorum, necessitabitur ad conclusionem practicam ex suppositione secundum quid. Tum etiam quia ex principiis practicis recte dispositis solum de necessitate concluditur hoc esse debitum ut fiat, seu conveniens secundum legem, non semper secundum appetibilitatem, quia haec in exercitio proponitur cum indifferentia, nisi sit Deus clare visus, et ideo quoad hoc syllogismus practicus non concludit convincendo, sed indifferenter proponendo, et voluntas sequitur convenientiam appetibilitatis hic et nunc propositam, non solum convenientiam secundum le-

aliqua indifferentia, non est omnimoda necessitas.

Gonfirm.: Quia, si ex praemissis necessariis inferatur duplex conclusio, una directa, altera indirecta, sicut ex praemissis in Barbara infertur Baralip-ton, necessitaretur intellectus ad utramque conclusionem, quod est falsum, quia una demonstratio solum unam conclusionem elicit et postulat, et sic a voluntate determinabitur ad quam voluerit. Ac denique, si necessitatur intellectus ad exercitium assensus conclusionis positae praemissis, eadem ratione necessitabitur ac continuationem assensus stantibus eisdem praemissis, unde semel facta demonstratione, non poterit cessare ab illa.

Respondetur quod habitus scientificus non solum attingit conclusionem illatam supposito assensu praemissarum et bonitate consequentiae, sed etiam attingit praemissas, ut inferentes, et earum dispositionem; et totum hoc indiget habitu ut possit demonstratio elici non solum quando primo facta est, sed etiam post; quamvis verum sit quod, si solum attendamus ad illationem conclusionis, post assensum praemissarum et rectam earum dispositionem, hoc praecise non indigeret habitu vincente difficultatem aliquam.

Ad confirm. : Respondetur quod, quando duae conclusiones inferuntur ex praemissis, non aequae immediate utrumque infertur, sicut conclusio indirecta infertur mediante transmutatione, vel conversione aliqua alicujus propositionis. Unde sicut ad assensum primae conclusionis necessitatur intellectus non quomodocumque, sed supposita recta dispositione praemissarum, ita non necessitabitur ad indirectam aequae immediate, sed postquam posita fuerit dicta transmutatio, vel conversio. De continuatione assensus dicitur quod, quando continuantur

* ^{gem-}Secundo arguitur: Quia etiam positae assensibus praemissarum, indiget intellectus habitu ad assentiendum conclusioni scientificae, circa illam enim versatur scientia; ergo aliquam indifferentiam habet intellectus ad talem assensum, etiam positae praemissis; nam si nullam haberet, nullum habitum generaret, ubi enim est totalis determinatio potentiae, non datur habitus qui ejus indifferentiam tollit; ubi autem est

assensus praemissarum, continuabitur et assensus conclusionis, sed potest divertere intellectus a cogitatione praemissarum, et sic cessare ab assensu conclusionis.

ARTICULUS IV.

Explicatur quid sit propositio per se nota et immediata, praedicatum de omni, et per se, secundum quod ipsum.

Ut plene explicentur ea quae pertinent ad notitiam praemissarum, oportet earum condiciones explicare ex quibus constare debent praemissae ad demonstrationem deservientes.

Igitur primo loco occurrit propositio per se nota, sive immediata; licet enim non omnis demonstratio formetur ex propositionibus per se notis, omnis tamen demonstratio dependet ex illis, et resolvitur in illas. Et quia omnis propositio per se nota est immediata, explicatur negative quatenus est immediata, et positive quatenus est per se nota. Et propositio immediata definitur a Philosopho et D. Thoma, i Post., lect. v, quod est « propositio carens medio, vel propositio qua non est alia prior. » Et intelligitur carere medio probativo, probatione intrinseca et a priori, ut sequenti disp. amplius manifestabitur; licet possit admittere probationem a posteriori et per causas extrinsecas. Unde dicit D. Thomas, q. x de Verit., art. x : « Quod tunc est aliquid per se notum, quando praedicatum est de ratione subjecti. » Ubi oportet advertere quod illa definitio est intelligenda formaliter, id est, quando aliquod praedicatum est de ratione subjecti immediate et per se; alioquin si praedicatum convenit alicui mediante alio, quantumcumque sit essenziale, non repugnat quod per aliquod medium

probetur et manifestur; sicut potest probari hominem esse sensitivum quia est animal, et lineam non esse substantiam quia quantitas non est substantia. Cujus rei meminit Philosophus, i Poster., c. xi, et videri potest D. Thomas ibi, lect. xxvi; et sic est intelligendus D. Thomas, i p., q. xiv, art. i, cum probat Deum esse intelligentem quia est immaterialis, quia intellectualitas includitur in immaterialitate et cum illa convertitur, sicut probatur Petrum esse rationalem quia est homo, quae sunt probationes de includente et incluso.

Si autem positive consideretur propositio per se nota, definitur illa « quae ex ipsis terminis, seu explicatione terminorum innotescit. » Unde constat quod non est idem propositio per se nota, quod intuitiva, sive per experientiam sensuum nota, quia quod sensu cognoscitur non cognoscitur ut propositio, sed ut simplex objectum apprehensum, neque ex sola explicatione terminorum innotescit, sed quia experientia externa attingitur; et sic nivem esse albam, licet in sensu sit experientia notum, in intellectu tamen non est propositio nota ex terminis per se connexis, sed potius in materia continenti. Ac denique non est idem propositio per se nota ac sine discursu nota; per fidem enim cognoscimus sine discursu ob auctoritatem dicentis, et tamen non est per se notum; et angelus cognoscit in principiis sine discursu ea quae per probationem et causas innotescunt. Quomodo autem propositio per se nota, seu primum principium dividatur in dignitates et propositiones, id est in principia communissima, et minus communia, diximus in textu, capite secundo, et sequenti disputatione amplius dicetur.

Est autem celebris divisio propositionis per se notae, in per se notam

secundum se, et quoad nos, quam tradit D. Thomas, i p., q. n, art. i, et q. x, de Verit.. art. xii; illam tamen non admittit Scotus in i, dist. n, q. ii, et ejus schola communiter; et aliqui recentiores dicunt S. Thomam improprie fuisse locutum, dividendo propositionem per se notam hoc modo, quia id quod est per se notum secundum se, et non quoad nos, proprie et formaliter non est propositio, sed res significata per propositionem: haec autem non dicitur per se nota, vel cognoscibilis, nisi quatenus subjicitur terminis, sive sint formales conceptus, sive voces quibus notificatur; si ergo termini notificantes non sint per se noti, sed per aliud probentur, nec ipsa propositio erit per se nota ut propositio est; res autem ipsa significata, si aliis terminis per se notis subjiciatur, erit propositio per se nota, non tamen ut subest illis terminis confusis et per aliud probandis. Et ad hoc fere reducitur totum fundamentum oppositum, negans dari propositionem per se notam secundum se.

Nihilominus D. Thomas altius considerans propositionem per se notam, non solum locutus est de ipsa secundum formalem rationem propositionis ex parte conceptus vel vocis significantis, sed etiam ex parte fundamenti quod habetur in ipsa re significata; quod enim aliqua propositio sit demonstrabilis per aliquod medium, vel careat medio quo demonstratur, et ita sit immediata et per se nota, non oritur ex ipsa significatione terminorum, sed ex ipsa connexionem rerum significatarum. Ubi enim praedicatum aliquod convenit subjecto immediate, caret medio, quo probetur hoc praedicatum de illo subjecto, et consequenter quantum est ex se fundat propositionem per se notam, licet respectu nostri non semper possit

formari propositio per se nota, eo quod ipsa extrema, seu termini quibus constat illa propositio nobis immediate non sunt, ita ut de eorum connexionem inter se per solam terminorum explicationem nobis constet, sed supposito discursu manifestante terminos, et consequenter connexionem eorum, innotescit, et ideo non est per se nota nobis absolute, sed supposito discursu, quod est esse per se notam sapientibus. Nulla autem est improprietas quod loquendo de propositione sumamus ipsam objective, et non formaliter, sed ex parte rei significatae, quae est fundamentum veritatis, quae formaliter significatur per conceptus et terminos; et hoc tanto melius fecit D. Thomas quanto magis pertinet ad praesens explicare veritatem propositionis, potius quam propositionem ipsam, agitur enim de veritate demonstrabili, vel non demonstrabili seu per se nota, et hanc oportebat explicare etiam ex parte sui fundamenti, et rei significat».

Unde patet ad fundamentum oppositum. Dicimus enim quod D. Thomas sumit propositionem per se notam non solum pro propositione formali, sed etiam pro objectiva, et pro fundamento veritatis ejus: tunc erit secundum se nota, quando ex parte objecti habet immediatam connexionem; tunc autem erit per se nota nobis, quando ista connexio talibus terminis constat, et explicatur quod sine aliquo discursu, sed sola terminorum explicatione ipsa connexio extremorum innotescit.

Circa praedicatum de omni, ut intelligatur quid sit, et quomodo requiratur ad praemissas demonstrationis, advertendum est ex D. Thomas, i Post., lect. ix, aliter sumi dici de omni in libris Priorum, aliter hic: ibi enim solum attenditur ad formam praedicationis universalis de omni, hic ad materiam, seu

ecessitatem, et ideo ibi dicitur praedicatum de omni quod inest cuilibet eorum quae continentur sub subiecto, sive necessario, sive contingenter. Et unico verbo, dici de omni secundum formam prioristicam est quodcumque praedicatum, quod afficitur nota universalitatis et distributionis, sive probabiliter, sive necessario; hoc enim non attendit forma syllogistica, quae tam servit demonstrativo, quam opinativo. De omni vero posterioristicum includit duas conditiones, ut loco citato dicit S. Thomas, scilicet quod nihil sit subsumere sub subiecto, cui non insit praedicatum, in quo convenit cum de omni prioristico. Secundo, ut non sit accipere aliquod tempus in quo praedicatum ei non insit, et sio designat Philosophus certam et necessariam veritatem, totamque definitionem complexus est illis verbis : « De omni dico, quod non ovidam inest, et cuidam non inest, aliquando competit, aliquando non competit, sed omni et semper. »

Quare hic intelligitur duplex universalitas, scilicet temporis et suppositorum. Universalitas suppositorum alia est positiva, alia negativa: positiva est, quae de facto habet plura inferiora; negativa, quae de se non repugnat, aut non concipitur repugnare ut sub ea sumantur plura, sive in re illa habeat, sive repugnet habere, dummodo ex vi sui conceptus formalis non concipiatur ut repugnans; et hic secundus modus universalitatis sufficit ad demonstrationem, sicut plura demonstrari possunt de Deo et angelis, licet in re non habeant plura inferiora, quia possunt concipi ad instar rei communis, ut supra q. vin, dictum est. Non autem convenit termino singulari, ut Petro, vel Socrati, quia ex ipso modo concipiendi dicunt singularitatem repugnantem

universalitati. Similiter universalitas temporis dicitur dupliciter. Uno modo simpliciter et absolute; alio modo restricte et determinate. Absolute, pro omni differentia temporis, seu perpetuitate; restricte, pro eo quod convenit alicui supposita existentia, vel continue, ut corvo nigredo, vel certis temporibus, ut arbori florere.

Circa praedicatum per se advertendum est quod, in communi loquendo, est illud quod opponitur praedicato per accidens. Et per accidens aliquando est idem quod per aliud; aliquando est idem quod non essentialiter, sed accidentaliter et contingenter. Et similiter per se aliquando dicitur idem quod immediate, seu non per aliud; aliquando idem quod necessario et essentialiter. Et dividitur a Philosopho praedicatum per se in quatuor modos per seitatis, quos D. Thomas colligit, in Post., lect. x, quia illa particula per significat duo, vel habitudinem causae, vel habitudinem situs. Dicitur enim aliquando per se esse quod est sine alio, vel solitarie. Quando significat habitudinem causae, vel potest significare causam intrinsecam, qualis est formalis vel materialis, ut cum dicitur corpus vivere per animam tanquam per formam, et corpus esse coloratum per superficiem tanquam per causam materiale. Vel designat causam extrinsecam, praesertim efficientem, ut cum dicitur aqua calefieri per ignem. Primus ergo modus per se est quando aliquid attribuitur alicui per formam, et quia definitio est maxime formalis in qualibet re, quando definitio, vel aliquod praedicatum quidditativum ad definitionem pertinens prodicatur de aliquo, dicitur praedicari in primo modo per se.

Secundus modus per se, inquit D. Thomas quod sumitur quando haec

propositio per designat causam materialem, id est proprium subjectum alicujus formae, quod ad ejus definitionem pertinet. Quod est idem ac dicere quod, quando praedicatur propria passio de subjecto, est secundus modus per se. Quia licet praedicatum non sit de essentia subjecti, subjectum tamen pertinet ad essentiam praedicati, quatenus subjectum proprium ponitur in definitione passionis.

Tertius modus per se non est modus praedicandi, sed existendi, quando dicitur aliquid per se esse, id est solitarie, sicut prima substantia dicitur esse per se, concreta autem accidentium, ut album, musicum, etc. non intelliguntur esse solitarie, sed cum forma denominante.

Denique quartus modus dicendi per se non est modus praedicandi vel essendi, sed causandi; et definitur ab Aristotele: « Quando aliquid inest propter ipsum », id est significatur ratio propria a qua causatur; sicut in ista: *Aedificator aedificat*, non autem haec: *Aedificator ambulat*, quia ad ambulandum non conducit ars aedificandi. Et sic in hoc quarto modo dicendi per se intervenit quasi appellatio propriae formae et rationis causandi aliquid, quia scilicet significatur id quod conducit ad causandum, non quod non conducit, etiamsi identice et materialiter ibi inveniatur. Unde stat bene quod aliquid conveniat primo modo per se, non autem quarto; quia scilicet ut conveniat primo modo sufficit identitas essentialis, ut quarto modo, requiritur habitudo formalis sub qua aliquid convenit, vel causatur; sicut identificantur animal et rationale, conveniuntque homini primo modo per se, non tamen est per se quarto modo: *Animal ratiocinatur*, quia in *ly animal* non significatur formalis ratio ratiocinandi.

Ex quibus colliges praedicatam per se primo, vel secundo modo, debere esse praedicatum de omni, quia convenit necessario, atque adeo semper et omnibus. Tertius modus per se solum convenit singulari. Quartus modus per se, tam singulari quam universali, ubicumque formalis ratio causandi significatur.

Sed objicies: Nam haec propositio: *Risibile est homo*, non est in primo modo, et tamen praedicatum est pars definitionis subjecti: ergo male reducit Aristoteles ad primum modum per se id quod ponitur in definitione, et postea in secundo modo, quando subjectum pertinet ad definitionem, praedicati. Idem argumentum fieri potest de praedicationibus indirectis, quae non sunt de omni, et consequenter neque per se, et tamen contingit unum poni in definitione alterius, ut cum dico: *Animal est homo*, vel *rationale*, *ly animal* ponitur in definitione praedicati, et similiter cum unum correlativum definitur per aliud: ergo non benedicuntur primus modus per se, quando definitio, vel pars definitionis praedicatur de aliquo. Tertio: Omnia praedicata contingentia erunt per se secundo modo, quia in definitione cujuscumque accidentis, etiam quinti praedicabilis, ponitur subjectum, ut ex D. Thoma, de Ente et essentia, colligitur: ergo non est bona definitio secundi modi per se. Denique in quarto modo ponuntur praedicata contingentia, ut cum dicitur: *Ignis calefacit*, *aedificator aedificat*, praedicantur enim actiones, quae contingenter conveniunt causis agentibus et possunt impediri; ergo non sunt praedicata per se; quae enim contingenter conveniunt sunt per accidens.

Ad primum respondetur: Quod circa illam propositionem in qua subjectum accidentis praedicatur de ipso accidenti, auctores divisi sunt.

Quidam enim existimant absolute non esse per se in primo modo. quia subjectum non est pars intrinseca accidentis, et propositio ipsa est indirecta, et consequenter non est de omni et per se, ut : Album est corpus, risibile est homo. Et ita Cajetanus, i Post., cap. xyiii, absolute censet esse propositiones per accidens, licet improprie dicantur per se. Et sic exponit seipsum, quando in tertio capite dixerat quod ista propositio erat perse, quia subjectum est pars definitionis accidentis, sive in recto, sive in obliquo. Alii dicunt subjectum praedicari per se primo modo de accidenti, non absolute, sed per additamentum et extrinsece, eo quod a subjecto pendet quidditas talis accidentis ut ab extrinseco, et sic eo modo quo pertinet ad definitionem, praedicabitur per se primo modo. Unde Aristoteles inter exempla primi modi per se ponit triangulum, qui constat ex lineis, et lineam, quae constat ex punctis : punctum autem non praedicatur de linea nisi in obliquo, sicut terminus de relatione, et objectum de potentia. Et quando Aristoteles dicit subjectum praedicari per accidens de forma accidentali, intelligitur per accidens, id est per aliud, non per accidens, id est accidentaliter, ut cum simum dicitur nasus, convenit ei nasus per aliud, id est, per hominem, quia est subjectum illius. Vel melius dicitur quod Aristoteles non loquitur de subjecto proprio, sed alieno et communi, quod respectu accidentis facit propositionem accidentalem. Et hoc in littera Philosophi certum est, ut patet in hoc primo lib., c. xv. subject. xxxm, apud D. Thomam, ubi Aristoteles ponit exemplum, ut quando dicitur : album est lignum; non est autem simile quando proprium subjectum dicitur de passione propter connexionem necessariam inter il-

la. Et haec ultima solutio satis probabilis apparet, licet prima non crearet probabilitate. Et ita dicitur ad argumentum, quod Aristoteles in secundo modo per se posuit illas propositiones, in quibus praedicatum est propria passio de proprio subjecto, quia tale subjectum est de ratione praedicati. Si tamen subjectum cui convenit propria passio praedicetur de ipsamet passione, non dixit Philosophus pertinere ad secundum modum.

Ad secundum dicitur praedicationes indirectas non ex eo praecise quia indirectae sunt excludi a secundo modo per se, ut aliqui putant, eo quod propositio indirecta non est de omni, quod requiritur ut aliqua propositio sit per se. Caeterum hoc instatur in illis directis in quibus subjectum convertitur cum praedicato, et sic omni subjecto praedicatum convenit, ut cum dicitur : Risibile est homo, rationale est homo.

Et ideo dicendum est quod in istis indirectis aliquando fit propositio identice essentialis, ut cum dicitur : Rationale est homo, et tunc identice etiam pertinet ad primum modum, quia unum extremum pertinet ad essentiam alterius identice; aliquando vero faciunt propositionem contingentem, ut cum dico : Animal est homo, et tunc non est in aliquo modo per se, nec de omni, quia est contingens; aliquando vero praedicatur subjectum de passione propria, ut : Risibile est homo, et tunc est in primo modo per se, quia praedicatum homo pertinet ad definitionem et quidditatem risibilis, saltem per additamentum, sicut subjectum ponitur in definitione accidentis, ut dicitur vn Met.; et eodem modo quando correlativum praedicatur de correlativo in obliquo, ut cum dicitur : Pater est filii pater, etiam ad primum modum per se in

obliquo et per additamentum, quia sic pertinet ad ejus definitionem. Haec vero propositio : Animal est rationale vel irrationale, ratione disjunctivi est necessaria et de omni, reduciturque ad secundum modum per se, quia licet rationale et irrationale sint differentiae contrahentes, tamen illud disjunctum habet se ut propria passio, quia proprium est animalis et per se quod aliquo illius disjuncti contrahatur.

Ad tertium respondetur quod accidentia communia, si possunt, reduci ad subjectum proprium, ut calor ad ignem, frigus ad aquam, tunc definiuntur ut propriae passionis per talia subjecta in primo modo per se per additamentum, ut explicatum est. Si vero non sint reducibilia ad aliquod subjectum proprium, tunc non definiuntur per tale subjectum, quantum est ex ratione suae speciei, quia ab illo subjecto speciem non habent; inhaerentia tamen talis accidentis, seu accidens ut capax inhaerendi per subjectum definietur, quia aptitudo ad inhaerendum essentialis est accidenti, sed generico, non specificè.

Ad quartum respondetur : Praedicatum per se quarto modo posse esse accidentale in praedicando, sed est per se in causando, et ita : Calidum calefacit, dicit praedicationem quinti praedicabilis, sed causalitatem per se.

Circa praedicatum quod vocatur secundum quod ipsum, vel praedicatum universale, notandum est ex D. Thoma, i Post., lect. xi, quod non dicitur praedicatum universale eo modo quo quinque praedicabilia dicuntur universalia praedicando, sed secundum quamdam totalitatem et adaequationem, quatenus nec subjectum sine ipso, nec ipsum sine subjecto invenitur, quod est dici ad convertentiam : potest enim aliquid universaliter praedicari, non

tamen secundum quod ipsum, nec cum dicitur: Omnis lapis est coloratus, praedicatio est universalis, sed non est secundum quod ipsum, quia non in quantum lapis coloratus est, sed in quantum mixtum. Quare ad praedicatum universale, vel secundum quod ipsum requiruntur tres conditiones. Prima, ut sit de omni, id est universaliter dicatur. Secunda, ut sit per se primo vel secundo modo, id est, necessario conveniens. Tertia, ut dicatur ad convertentiam, seu in quantum tale. Qua ratione ultima differentia et propria ejus passio conveniunt per se primo, et secundum quod ipsum; ut: Homo est rationalis, vel risibilis, per se primo et ratione ipsius hominis convenit; si vero dicatur : Homo est animal, vel sensibilis, non convenit per se primo, licet essentialiter conveniat, quia etiam convenit aliis, et consequenter ratione naturae communis, non ad convertentiam, sed secundum quod ipsum. Et sic definitur hoc praedicatum : « quod dicitur de omni, et per se, et hoc quod ipsum est » : per se, inquam, in primo, vel secundo modo per se itatis, qui solum sunt modi praedicationis. Itaque de omni et per se, et secundum quod ipsum se habent ut superius et inferius; nam omne praedicatum secundum quod ipsum est per se, sed non e contra, omne per se est de omni, sed non e converso.

QUAESTIO XXV

DE DEMONSTRATIONE.

Ex praemissis per formam syllogisticam dispositis in materia necessaria fit demonstratio, de qua praecipue agitur in isto opere, et ideo explicatis praemissis sequitur* agere de demonstratione, in qua

tria possumus considerare. Primum est definitio, seu essentia illius. Secundum, materia ex qua constat et circa quam versatur. Tertium, divisio ejus in demonstrationem quia, et propter quid. Nam de illius effectu, qui est scientia, agemus quaestione sequenti.

ARTICULUS I.

Utrum recte sit definita demonstratio ab Aristotele.

Dupliciter definitur ab Aristotele demonstratio. Primo, ex ordine ad effectum quem causat, qui etiam est finis ejus. Secundo, ex ordine ad materiam ex qua constat. Et ita prima definitio est secundum ordinem causandi; secunda in quantum est causata ex suis principiis. Prima definitio est: Demonstratio est syllogismus efficiens scire; scire autem est cognoscere causam, ob quam res est, et illius causam esse, et fieri non posse ut aliter res se habeat. Secunda: demonstratio est syllogismus constans ex veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus, causisque conclusionis.

Circa primam definitionem adverte tres particulas. Prima est ly syllogismus, secunda ly efficiens, tertia ly scire. Dicitur syllogismus ad declarandum quam formam argumentationis exigit demonstratio, scilicet syllogisticam; enthymema enim, nisi subintelligatur propositio quae illi deest, et reducatur ad formam syllogismi, non habet sufficientem dispositionem ut generet scientiam, quia in una tantum praemissa medium non applicatur, Tei explicatur ut actualiter conveniat extremis, sine qua applicatione non fit evidens illatio qua unitor inter se extrema; et ita, si con-

cludit enthymema, est in virtute syllogismi ad quem reducitur. Quia vero non sufficit explicare rationem syllogismi ex parte formae, nisi etiam explicetur ex parte materiae, quae debet importare necessariam connexionem ut demonstrationi deserviat, ideo talis materia explicatur in hac definitione, per effectum quem habet, scilicet generare scientiam; sicut in sequenti definitione, per intrinsecas condiciones quibus constat.

Secunda vero particula est ly efficere, ubi difficultas est, quo genere causae demonstratio dicatur efficere scientiam. Sed breviter respondetur quod vel loquimur de scientia actuali, seu de assensu scientifico, qui est ipsum scire; vel de habitu habituali, id est habitu scientifico, qui producit ex actuali scientia. Si primo modo loquamur, non tota demonstratio, sed praemissae convenienter dispositae et admissae sunt causa scientiae; nam demonstratio integra, prout includit praemissas et conclusionem, includit assensum scientificum ex parte conclusionis, et causam talis assensus ex parte praemissarum. Praemissae autem influunt in conclusionem, sicut dictum est praecedenti quaest., art. m, effective et formaliter: effective quidem ipsi assensus praemissarum, qui sunt formales notitiae, seu conceptus quibus actuatur intellectus ad inferendum conclusionem; formaliter autem ipsa objecta, seu res cognitae, quae istis notitiis representantur, ipsasque praemissas formales specificant; et quia veritas et objecta principiorum virtualiter continent veritates illatas, virtualiter etiam et mediate specificant assensum conclusionis, qui exploite et formaliter tendit in ipsam veritatem conclusionis. Si vero loquamur secundo modo de efficentia habitualis scientiae, dicendum est

generari ab ipsa demonstratione, non solum ratione praemissarum, sed etiam ab assensu conclusionis; constat enim habitus generari et acquiri per actus similes ad quos inclinant; inclinatur autem habitus scientiae ad assensum circa conclusionem ex praemissis; ergo per similem actum effective generatur. Sed de generatione habituum latius in *Metaph.*, et in *lib. de Anima*; et videri etiam potest i-ii, quaest. u.

Tertia denique particula est *ly scire*, cum dicitur: *Demonstratio est syllogismus faciens scire*; et communiter intelligitur de scientia propter quid: et hoc conformiter ad mentem Aristotelis, qui definiendo demonstrationem subicit definitionem ipsius scire propter quid, dum inquit: *Scire autem est cognoscere causam ob quam res est etc.*; absolute tamen verum est etiam quod demonstratio quia efficit scire scientia quia, et ita facile utrique demonstrationi accommodari potest definitio. Quid sit autem scientia propter quid et quia, infra dicemus art. iv.

Circa secundam definitionem demonstrationis, advertendum est illam tradi penes propositiones ex quibus formatur, vel formari debet syllogismus demonstrativus, explicando conditiones quae requiruntur in praemissis ut formetur vera demonstratio ex illis. Dicitur ergo demonstratio: Quae est ex veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus, causisque conclusionis. Aliqui loco illius particulae est ponunt procedit. Et inveniunt mysterium in *ly procedit*, quod denotat discursum. Sed Philosophus non posuit verbum procedit, sed verbum est, sive constat; et utrumque verum est, et quod procedit quantum ad conclusionem illatam, et quod constat ex praemissis et conclusione, quia totus integer syllo-

gismus habet illas ut partes sui. Igitur tres priores particulae definitionis manifestant conditiones praemissarum quasi absolutas; tres reliquae quasi comparativas, tam in ordine ad conclusionem, quam ad alias propositiones.

Prima ergo particula est ex *'peris*, quia licet possit verum concludi ex falso ratione formae, et supposita concessione praemissarum, tamen scientificè probari non potest ex falso verum, quia probatio dat certitudinem et evidentiam, quam falsitas praebere non potest veritati. Dicitur ex primis et immediatis, id est ex per se notis, quae non per aliud medium demonstrantur, ut explicat D. Thomas, i *Post.*, lect. iv. Et dicuntur primae respectu earum quae per illas probantur, immediatae vero, quia carent medio demonstrante illas, ut dicit S. Doctor. Itaque non sunt superfluae illae duae particulae, sed explicant diversas formalitates, scilicet propositionem non esse demonstratam ab alio, quod est carere medio, et esse aptam demonstrare alia, seu primatum inter alia tenere, quod est esse primam. Quid sit autem propositio per se nota et immediata, diximus praeced. quaest., art. iv.

Adduntur in definitione tres ultimae particulae ex prioribus, notioribus, causisque conclusionis: in quibus particulis explicat Philosophus praemissas comparative, seu applicative ad conclusionem. Comparando autem praemissas ad conclusionem, oportet quod medium, quo praemissae connectuntur et manifestant illam, sit causa conclusionis, saltem in cognoscendo, et consequenter praemissae habeant prioritatem respectu conclusionis eo modo quo habent causalitatem ad illam. Denique debent esse notiora, quia cum causent manifestationem et notitiam conclusionis per hoc

quod ipsa principia nota sint, necessario consequitur quod debeant esse notiora, quia propter quod unumquodque tale et illud magis. Circa istas tamen condiciones demonstrationis, quae hac definitione explicantur, occurrunt aliqua breviter resolvenda. Primum, an ita sit quod omnis demonstratio debeat constare ex praemissis per se notis et medio probativo vacantibus, an sufficiat quod demonstratio resolvatur in praemissas evidentes quidem, sed ex aliis probatas, et non per se immediate notas?

Respondetur: Hoc secundum sufficere, et ita omnis demonstratio constabit ex primis et immediatis, vel formaliter in se, vel virtualiter, quia ex talibus per se et formaliter deducitur, et sic mediate et virtualiter fit ex primis et immediatis, quia ultimate in illa resolvitur; sufficit autem quod demonstratio constet ex propositionibus quae resolvi possunt in propositiones per se notas. Quod etiam docet D. Thomas i Post., lect. iv, § Ostendit, etc.; et manifestum id fit quando, post demonstratam primam vel secundam conclusionem in aliqua scientia, procedimus ad tertiam, vel quartam, vel decimam, quae ita probantur per suas praemissas, quod tales praemissae dependent a prioribus conclusionibus, vel a primis principiis.

Secundo inquirens: Quomodo intelligendum sit quod demonstratio procedit ex causis conclusionis: nam demonstratio quia procedit ex effectibus, vel causis remotis; demonstratio autem propter quid non semper procedit ex causis, quae verae causae sint, ut quando unum attributum in Deo probatur ex alio, et passionem entis de ente, ubi non intervenit vera causalitas. E contra autem prima passio causatur ab essentia, et tamen non demonstratur per illam, quia non datur aliquod

medium inter essentiam et primam passionem.

Respondetur: In hac definitione principaliter definiri demonstrationem propter quid, licet adaptari possit demonstrationi quia, ut diximus, accipiendo causas conclusionis non pro causis in essendo, sed in cognoscendo, et quoad nos. Quod vero additur de demonstrationibus propter quid, respondete non requiri quod semper procedam ex causa quae formaliter sit causa et physice, sed sufficit quod virtualiter, vel metaphysice, ita quod unum se habeat ut ratio alterius, etsi non sit causans alterum, sicut immutabilitas est ratio eternitatis, et perfectio bonitatis, etc. Quod vero dicitur de prima passione respectu essentiae, respondetur illam quidem causari, et dimanare ab essentia, sed quia essentia est subjectum de quo debet demonstrari, non potest demonstrari de ipsa essentia, nisi per ipsammet essentiam. Unde in re caret medio per quod demonstratur, quia est idem cum subjecto, accipitur tamen a nobis definitio essentiae quasi medium demonstrationis non re, sed ratione distinctum.

Tertio dubitatur, cur dicitur in definitione quod praemissae sint notiores quam conclusio, videtur enim hoc non bene dici. Nam in primis non sunt notiores quia veriores, cum veritas consistat in indivisibili. Secundo, non dicuntur notiores quia certiores, nam praemissae sunt causae naturales, modo naturali influentes in conclusionem, ergo totam suam certitudinem ei praestare possunt, praesertim quando conclusio non differt in re a praemissis, sed ratione. Imo si intellectus magis se applicet ad attendendum notitiae conclusionis, quam praemissarum, majorem ei communicabit certitudinem. Tertio, in conclusione theo-

logica, ex una praemissa de fide, altera naturali, conclusio illata est certior praemissa naturali, et sic potest conclusio aliquam praemissam vincere in certitudine, poterit ergo aliquando vincere utramque.

Quarto, quia fundamentum ad asserendum quod principium est notius non est firmum. Est enim duplex fundamentum. Alterum, illud axioma Aristotelis : Propter quod unumquodque tale, etc., quod tamen patitur multas instantias; non enim valet si dicas : Lapis est albus propter albedinem, ergo albedo est magis alba; sanguis funditur propter sanitatem, ergo sanitas magis funditur; homo intelligit. propter species et habitus, ergo species magis intelligunt. Secundum fundamentum est: quia praemissae sunt causa aequivoce conclusionis, causa autem aequivoca est nobilior suo effectui; hoc autem instatur in causis equivocis instrumentalibus, quae non sunt perfectiores suo effectui, sicut semen non est perfectius vivente productum, neque calor igne, praemissae autem sunt instrumenta intellectus, qui est principale agens producens conclusionem.

Respondet.: Necessario praemissas debere esse notiores, quia si essent eoque notae, vel minus quam conclusio, nullo modo per illas conclusio probaretur. Et ratio est manifesta, quia praemissae, aut sunt indemonstrabiles, et ex terminis per se notae, aut ex aliis prioribus demonstrabiles. Si hoc secundo modo se habent, prius sunt demonstrabiles quam conclusiones ex ipsis deductae, et consequenter prius notae, et a paucioribus consequentiis dependentes, et paucioribus mediis indigentes, et consequenter notiores, utpote independentiores in ipsa veritate. Si primo modo, manifestum eat quod sunt notiores (utpote ex

terminis notiffi) quam conclusio, ut ex illis deductae, et ab illis partem evidentiā.

Ad primum ergo in oppositum dicitur : Veritas sumitur dupliciter. Uno modo ut tenet se ex parte termini quem tangit, scilicet esse vel non esse, ad quem habet adaequationem; alio modo ex parte fundamenti, et modi fundandi talem adaequationem, quae in aliquibus est immutabilior, vel mutabilior, quam in aliis, et sic fundat certitudinem et firmitatem veritatis, potius quam veritatem ipsam. Primo ergo modo veritas consistit in indivisibili, licet falsitas, quia sumitur per recessum a termino veritatis, latitudinem admittat, et una sit major altera, ut docet D. Thomas, iii cont. Gent., c. cxxxix ; ipsa autem veritas tangit terminum indivisibilem, scilicet esse vel non esse, non in fieri, sed ut in termino, et in facto esse, quia tangit esse vel non esse ut in re, falsitas vero recedendo ab esse, et tendendo ad oppositum, in qua tendentia potest esse magis vel minus, sicut in peccato. Et tunc est simile de bonitate morali, cujus adaequatio non est ad regulam indivisibilem et in facto esse, sed ad convenientiam rationis, quae est medium prudenti, et admittit latitudinem, utpote non determinatis regulis alligata, sicut ars, sed juxta circumstantias arbitrarie. Unde veritas speculativa regulatur penes esse vel non esse rei in se, practica vero penes convenientiam, vel disconvenientiam ad rationem et prudentiam. Quando autem dicit Div. Thomas, i p., q. xvii, art. rv., quod veritas et falsitas dicuntur contrarietatem inter se, loquitur de veritate et falsitate ex parte iudiciorum, seu actuum intellectus, non ex parte termini ad quem est adaequatio veritatis. Et Philosophus in iv Metaphysic., text. viii, lect. vi, apud Divum Thomam, non dixit prima principia

esse verissima, sed certissima, seu firmissima. Et hoc modo ex parte fundamenti, seu firmitatis et modi fundandi, veritas suscipit magis et minus, quia firmior et immutabilior est connexio extremorum in hac propositione: Deus est, quam in hac: Homo sedet, vel : Nix]est alba, etc. Et sic etiam praemissae sunt veriores, id est certiores conclusionem, quia ab illis veritatem participat.

Ad secundum respondetur : Causam naturalem omnino univocam et ejusdem rationis totam suam perfectionem communicare posse effectui, non vero equivocam, ut sunt praemissae ad conclusionem; et licet conclusio identificetur aliquando eum promissis ex parte rei cognitae quantum ad entitatem, et sic sit ejusdem certitudinis identice, tamen in ratione veritatis est diversa, et quia una se habet ut illata et illuminata, alia ut illuminans, haec saltem quoad nos debet esse notior. Neque hoc consistit in majori intensione intellectus, id enim deservire poterit ad majorem adhaesione actualem ex parte cognoscentis, non ad firmitatem ex parte rei cognitae, id est immutabilitatem majorem desumptam ab objecto.

Ad tertium respondet.: In discursu theologico conclusionem non esse notioem praemissa naturali quoad evidentiam, sed quoad certitudinem, si praemissa naturalis seorsim consideretur; si tamen consideretur ut elevata et conjuncta praemissae de fide, sic illa conjunctio praemissarum est certior conclusionem illata; comparatio autem inter conclusionem et praemissam non debet fieri respectu unius praemissae tantum solitarie sumptae, sed ut praemissa est formaliter, id est conjuncta alteri praemissae, unde desumitur tota et integra ratio inferendi; et sic est certior conclusionem theologica praemissa naturalis, ut

conjuncta promissa de fide, non secundum se tantum.

Ad quartum respondet.: Utrumque fundamentum esse solidum. Et quoad primum, illud axioma Aristotelis verissimum est, cum debitis conditionibus intellectum, quas diversa locis tractat D. Thomas, ut in i p., q. xcrn, art. n, ad 3, et in ii, diat. xii, quaest. i, art. n, ad 2, et in Met., leot. n, et i Post., lect vi. In summa, reducitur veritas ejus ad tres conditiones. Prima, quod distinguantur causa et effectus, nec sit eadem forma utriusque. Secunda, quod effectus et causae communicent in eadem denominatione, et dicatur unum esse tale propter aliud, non quomodocumque, sed quia aliud etiam est tale, ita quod ex denominatione unius nascatur denominatio alterius. Tertia, ut illa ratio, in qua communicant causa et effectus, suscipiat magis ac minus. Et sic defectu secundae conditionis deficiunt instantiae adductae, et aliae similes, quia non communicant in eadem ratione et denominatione; nec enim albedo est alba, neque sanitas funditur, nec species intelligunt; defectu vero primae conditionis non valet: Filius spirat Spiritum sanctum propter Patrem, a quo id accipit, ergo Pater magis spirat, quia per eandem formam spirativam uterque spirat. Et similiter ista non valet: Animal est risibile propter hominem, ergo homo est magis risibilis, quia est idem risibile utriusque; haec tamen valebit: Luna est lucida quia sol est lucidus, ergo sol est magis lucidus, quia non tantum propter solem, sed etiam propter lucem solis luna lucet; ita quod ipsa ratio, seu denominatio, in qua communicant causa et effectus, est causa quod aliquid sit tale, ut bene Carjetanus notat in expositione hujus cap. ii.

Quoad aliud vero principium, quod

praemissae sunt causae aequivocae respondetur vere esse aequivocas causas, neque esse pure instrumentales, sed in suo genere principales, scilicet in ordine ad illuminandum conclusionem, licet ut motae a potentia intellectiva, respectu cuius sit habent ut instrumentum, sicut coelum respectu angeli instrumentum dicitur, et tamen absolute coelum motum est causa principalis respectu inferiorum, et similiter omnis potentia et virtus rei dicitur instrumentum ejus; non tamen est proprie instrumentum, sed forma agendi, alioquin omnis habitus superveniens intellectui dicendus esset instrumentum, quod tamen proprie non dicitur, quia proprie se habet ut forma agendi ipsi agenti principali; causa autem pure instrumentalis supponit causam principalem esse perfectam in actu, nec ipsam actualuat et perficit, sed illi deservit et ministrat. Si vero causam ipsam perficit et actualuat ut agat, licet determinando et complendo, ad causam principalem pertinet. Sed habet quamdam similitudinem instrumenti, quatenus est virtus adveniens causae principali, eique subordinata; et hoc modo praemissae se habent ad intellectum, tanquam ratio et lux determinans indifferentiam ejus ad illuminandam et inferendam conclusionem.

ARTICULUS II.

Quid requiratur ut aliqua propositio sit demonstrabilis.

Propositio demonstrabilis duas habet conditiones. Prima, quod veretur circa materiam necessariam. Secunda, quod per aliquod medium probetur et illuminetur. Et ratione necessitatis opponitur opinioni; ratione mediis opponitur propositioni per se notae, id est carenti medio; et sic ad discernendum propositio-

nes demonstrabiles a non demonstrabilibus ista duo oportet explicare, scilicet quomodo exigat materiam necessariam, et quae sint propositiones per se notae.

Circa primum, certum est apud Aristotelem, in hoc i lib., cap. vi, et vii, demonstrationem debere esse ex necessariis et per se. Sunt tamen quidam recentiores, qui existimant quod potest esse vera demonstratio etiam circa materiam contingentem, ut indicat Vazq. i, part., disput. iv, cap. vn, et Cabero hic, disput. u, dub. hi, sed solum requirunt quod actus sint certi, et evidentes. Unde in demonstratione imperfecta, qualis est a posteriori, poterit dari scientia de contingentibus; nam hic syllogismus: Omne animal dum currit calefit, Petrus currit, et est animal, ergo calefit, non est probabilis, neque erroneus, ergo demonstrativus. Et hoc confirmari potest in Physica, quae est vera scientia, et tamen agit de multis contingentibus, ut quod in aestate sit calor, in hyeme frigus, etc., quae aliter accidere possunt.

Denique confirmatur in Theologia, quae habet pro conclusionibus multa contingentia, quae deducuntur ex duabus propositionibus de fide, vel altera saltem naturali, et tamen est simpliciter certa et infallibilis scientia. Et similiter ipsa fides divina ex parte materialis objecti multa contingentia attingit et credit, et tamen est infallibilis.

Quod si dicatur id habere fidem ratione testimonii divini, cui formaliter innitur, non ratione objecti materialis, hoc ipsum dicemus de scientia, quod ratione suae formalis rationis et actus erit certa et infallibilis, sed non habebit pro objecto materiali aliquid necessarium.

Sed hffic nihil obstant assertioni nostrae, licet ex secundo argumento moti fuerint aliqui antiqui Philo-

sophi ad negandum dari veram scientiam; inter quos fuerunt Academici, et idem senserunt Heraclitus, et Cratillus. Quibus ex parte adhaesit Plato, sentiens de rebus corruptibilibus non dari scientiam; ut tamen illam non negaret omnino, posuit ideas separatas, de quibus esset scientia, ut ex D. Thoma supra retulimus, q. in, art. ii. Quod ergo scientia debeat versari circa objectum necessarium, inde constat quia assensus scientificus debet esse certus et firmus circa conclusiones illatas, alioquin non esset scientia, sed opinio, neque esset virtus intellectualis, utpote imperfecta et infirma; virtus autem debet esse dispositio perfecti; non potest autem haberi certus et firmus assensus, si connexio non sit necessaria, sed contingens, siquidem assensus debet esse firmus in veritate, quae est conformitas ad esse vel non esse; si ergo certo et firmiter dicit hoc esse vel non esse, et in re contingenter est, potest ergo in re mutari; et tunc vel mutatur assensus, vel non mutatur; si mutatur, jam non manet talis scientia, sed opposita; si non mutatur, falsificatur, quia aliter est in re quam in assensu; ergo repugnat quod assensus firmus et certus scientiae versetur circa objectum contingens.

Ad primum ergo respond : Quod nec in scientia a priori, nec a posteriori potest dari actus certus et evidens circa materiam contingentem; et in illo syllogismo allato manifestum est quod non est demonstrativus, sed probabilis, quia illa minor : Petrus est animal, et currit, pro illa parte, et currit, non est certa, sed contingens, et ita infert conclusionem probabilem. In Philosophia autem sunt demonstrationes de rebus quae aliter possunt contingere, non tamen secundum connexionem contingentem, sed ne-

cessariam. Verbi gratia, quod in hyeme sint pluviae contingens est quantum ad eventum, est tamen infallibilis et necessaria connexio quod in illo tempore sint connaturales et debitae, ut in plurimum, et hoc omnino necessarium est.

Ad confirm. respondet. : Theologiam non inniti ipsis connexionibus, seu veritatibus rerum secundum se, sed ut subsunt virtuali revelationi et luminis superiori; licet autem res secundum se habeant connexionem contingentem, respectu tamen Dei et ut subsunt ejus scientiae, addunt connexionem infallibilem; Theologia autem nostra subalternatur scientiae divinae, et supponit sua principia ibi evidenter esse cognita, atque adeo ibi considerari secundum connexiones infallibiles et immutabiles; unde Theologia formaliter loquendo non versatur circa connexiones contingentes, sed circa infallibiles praesuppositive, id est, quatenus in scientia divina praesupponit illas evidenter probatas, et infallibiliter participatas, licet respective ad causas proximas, contingentiter se habeant, ut docet D. Thomas, i p., qu. xiv, art. xm, et ibi latius explicari solet. De subalternatione autem Theologiae ad scientiam divinam aliqua attingemus seq. quaest.

Ad id quod additur de fide, respondetur eodem modo : quod fides non habet infallibilitatem ab ipsis rebus, sed a testimonio divino, ut doceri solet ii-ii, q. prima. Ad replicam vero dicitur esse disparem rationem inter fidem et scientiam, quia scientia accipitur ab ipsis rebus, et ex una veritate illuminat aliam, et ideo si veritas firma et immutabilis non sit, nec illuminatio erit firma, et certa; et ideo bene deducitur ex contingentia objecti et connexione non necessaria formalis ratio contingens et fallibilis; at vero fides non sumit suam rationem formalem ex

>

connexione rerum, sed ex testimonio divino, quod extrinsecum quidem est rebus ipsis, sed in se certissimum et infallibile, et ideo potest circa res contingentes non contingenter versari.

Ex his sequitur quomodo demonstrationi competant aliae conditiones ex parte objecti demonstrati, scilicet quod sit de universalibus et perpetuis, et ex propriis principiis. Debet quidem esse de perpetuis, non positive in existendo, sed objective fundando veritatem non dependentem a connexione mutabili. Debet etiam esse de universalibus, quia scientia est de necessariis; connexio autem necessaria solum invenitur inter praedicata essentialia, et inter subiectum et passiones. Et praedicata quidem essentialia pertinent ad definitionem rei; definitio autem non datur de singularibus, ut singularia sunt, sed de ipsa essentia rei quae est communis et pertinet ad speciem; propria autem passio dimanat a principiis essentiae, non a principiis individuationis, et sic connexio propriarum passionum non est cum singularibus, ut singularia sunt.

Denique debet demonstratio procedere ex propriis, et non extraneis, quia debet procedere ex his quae necessario et per se sunt connexa; repugnat autem quod aliquid sit per se connexum cum alio, et sit extraneum illi, quia nil est magis proprium quam id a quo aliquid per se dependet, et cum quo per se connexionem habet, id est intrinsecam. Quod si in Mathematicis aliquando fiunt demonstrationes secundum extrinseca, tamen ibi supponitur proportio, vel adaptatio unius ad aliud omnino intrinseca, et sic ratione habitudinis inclusae non proceditur omnino ab extraneis, licet illa habitudo non sit effectus, vel causae, sed proportionis. Quae vero supernaturali lumine demonstran-

tur, licet extrinsecum sit, tamen quia derivatur a Deo, in quo dantur immutabiles et infallibiles connexiones cum rebus quantumcumque contingentibus, ideo tandem resolvitur illa manifestatio in aliquid intrinsecum, saltem ex parte habitudinis, quam omnes creaturae dicunt ad primam causam et ordinationem eius.

Circa secundum, quod in hoc articulo explicandum est, scilicet: quod propositiones careant medio et dicantur per se notae, duo videntur explicatione indigere. Primum, an propositiones per se notae debeant carere omni medio a priori et intrinseco, an etiam medio extrinseco et a posteriori. Et similiter, an, licet careant medio in una scientia, possint tamen probari per aliam, v. g., per Metaphysicam, aut aliam scientiam superiorem. Secundum, specialiter circa propositiones in quibus prima passio praedicatur de subiecto, an sint indemonstrabiles simpliciter.

Ad primam difficultatem respondetur: Ad propositionem per se notam absolute loquendo sufficere quod careat medio intrinseco; non autem quod etiam medio extrinseco careat, sive per effectus sive per causam extrinsecam efficientem, vel exemplarem, sive per deductionem ad impossibile. Et ratio est, quia hoc ipso quod aliquid unitur alteri seipso immediate, habet in se principium sufficiens ut cognitis et penetratis terminis, immediate cognoscatur connexio extremorum, siquidem immediate uniuntur et connectuntur; quidquid autem ex sola explicatione terminorum cognoscitur connecti cum altero, est obiectum propositionis per se notae, scilicet, quae ex explicatione terminorum cognoscibilis est; ergo nihil obstat medium extrinsecum ut propositio sit per se nota, siquidem ex propriis et ab intrinseco solum cogniti* te*«

minis cognoscibilis est, et ita secundum se dicitur per se nota, solum vero per accidens et quoad nos poterit dici non per se nota, si termini ipsi non communiter nobis innotescant. Et per ly terminos non intelligimus voces et conceptus, sed res significatas, ut significantur per illos, in quantum ex simplici explicatione earum sine probatione innotescit connexio extremorum. Et dico simplici explicatione, propter cognitionem angelicam, quae quidem simplici intuitu penetrat tam principia, quam conclusiones; sed hoc ideo est, quia ille modus simplex propter sui eminentiam est aequivalens nostro modo cognoscendi scientifico, et per discursum; ut autem propositio sit per se nota requiritur quod sine aliquo medio probativo, et illativo, nec formaliter, nec virtualiter, sed ex simplici explicatione terminorum innotescat.

Ex quo colligitur esse indemonstrabiles omnes propositiones, quae continent aliquam definitionem vel praedicatum essentiale, etiamsi non sint prima principia, quae continent communissima praedicata; nam hoc ipso quod aliquid connectitur immediate cum aliquo, et est de conceptu illius, solis terminis explicatis, sine alio circuitu, vel medio probante, ipsa connexio extremorum cognoscibilis est de se loquendo.

Colligitur secundo non repugnare quod propositiones per se notae possint probari per medium extrinsecum, vel deductionem ad impossibile; hoc enim non opponitur immediatae et intrinsecae connexioni praedicatorum, et hac ratione Metaphysica explicat et defendit omnia alia principia, non quidem ostensive, sed deducendo ad impossibile, et ad illud supremum principium : Quodlibet est, vel non est.

Dices : Deductio ad impossibile aequivalet ostensioni veritatis, quia

deductio ad impossibile ostendit falsitatem propositionis oppositae, ergo et veritatem proprii principii; quod enim adstruit falsitatem seu impossibilitatem unius, adstruit veritatem oppositi, cum non possit idem affirmari et negari.

Respond.: Deductionem ad impossibile solum procedere ex suppositione quod negetur aliqua conclusio et concedatur aliqua praemissa, et sic ex opposito conclusionis negatae infertur oppositum concessae; hoc autem non est ostendere veritatem ipsius conclusionis determinate et in se, sed ostendere quod si negetur veritas propositionis illatae, tenetur aliquis concedere duo contradictoria in concessione praemissarum, quomodo autem, et unde habeat veritatem propositio illa, hoc non demonstrat.

Colligitur tertio quod, quando assumimus pro praemissis seu principiis aliquid, quod per aliam scientiam probatum est probatione intrinseca, sicut contingit in subalternata, scientia respectu subalternantis, tunc illa non sunt principia simpliciter, sed conclusiones demonstratae per aliam scientiam, quod non est simpliciter carere medio intrinseco et a priori, sed illud ab ista scientia inferiori non attingi, sicut etiam in eadem scientia una conclusio demonstrata potest assumi ut principium ad aliam conclusionem demonstrandam. Quomodo autem scientia subalternata utatur principiis a subalternante probatis, dicemus quaestione sequenti. Et sic intelligitur Philosophus, quando docet aliqua principia esse indemonstrabilia simpliciter, alia vero secundum quid; sunt enim simpliciter, quae carent medio intrinseco, sunt vero secundum quid quae ab inferiori scientia non demonstrantur, sed a superiori; licet etiam non repugnet propositiones simpliciter indemonstr-

trabiles probari per aliquod medium extrinsecum. Et hinc est quod aliquando in scientiis, a posteriori, vel per causas extrinsecas demonstrantur earum subjecta, vel ex alia scientia cui subalternantur. Unde ad scientiam solum pertinet praesupponere de suo subjecto quid est, quod est carere medio intrinseco pertinente ad quidditatem, non vero medio extrinseco, quod non pertinet ad quid est.

Dices : Quid, si simul occurrat medium a posteriori demonstrans aliquam propositionem per se notam, et simul notitia ejus ex terminis, quomodo se habebit intellectus? Resp. : Has duas notitias non repugnare simul in intellectu, quia sunt per diversa media; sicut si per diversas scientias aliquod objectum cognosceretur; repugnare tamen ut in eodem actu conveniant, quia unus actus tantum est unius speciei, et consequenter unius medii et unius specificativi; non est autem specificativi innotescere aliquid ex sola explicatione terminorum, et a posteriori per effectum, nam etiam notitia propter quid et quia specie distinguuntur, ut dicemus artic. iv. Nec potest aliqua species continere in se differentias específicas inferiores, nisi sit ordinis superioris, quod hic non apparet intervenire.

Circa tertiam difficultatem, solum adverte quod prima passio dimanans ab aliquo subjecto, vel potest comparari ad ipsum subjectum re-iiter et secundum se, vel ad definitionem ejus, media qua nobis explicatur. Si comparetur ad subjectum secundum se, caret medio reali, quia inter ipsam et subjectum non datur medium, sed non caret medio rationis, scilicet definitione, quia ratione distinguitur a subjecto, et mediante ipsa de illo probatur, sicut de homine, quod sit disciplinabilis, quia est animal rationale; si tamen

comparetur cum ipsa definitione cui immediate connectitur, reddit propositionem indemonstrabilem, id est medio vacantem. Nec obstat quod dimanat ab essentia, et ita per ipsam essentiam innotescere potest, hoc enim habet immediate, id est sine medio reali superaddito, sed per medium definitionis; definitio autem non distinguitur in re a definito, quod est non distinguere medium a subjecto.

ARTICULUS III.

Utrum omnis demonstratio circularis sit vitiosa.

Aristoteles refutans duos errores antiquorum, quorum unus existimabat nullius rei dari scientiam, alter omnium dari scientiam, ut utrumque excluderet posuit dari propositiones per se notas, quae non essent demonstrabiles nec scitae, essent tamen principium sciendi et illuminandi conclusiones demonstrabiles. Et quod deveniendum sit ad tales propositiones, resolvendo illas per processum directum, manifeste constat quia, cum unum demonstretur per aliud, et non possit dari processus in infinitum, oportet devenire ad aliquod principium quod careat alio priori quo demonstretur, et tamen sit ratio et principium demonstrandi alia, cum quibus habet necessariam connexionem; et tale principium vocatur per se notum, id est, ex sola explicatione terminorum, et proprie non est scitum tale principium, sed est principium sciendi. Et sic contradicit primo errori, ostendendo quod aliquorum datur scientia, deveniendo ad aliquid quod non sit scitum, sed per se notum, quod plus est quam scitum; et consequenter etiam destruitur alius error contrarius, scilicet

quod omnium datur scientia, cum deveniendum sit ad aliquod principium per se notum, de quo non datur scientia, sed ab ipso oritur scientia.

Sed tamen, quia respondebant antiqui prima principia esse quidem indemonstrabilia secundum processum directum per aliam prior causam, esse tamen demonstrabilia per circulum, id est, per ipsammet conclusionem, quam inferunt, ideo rejicit demonstrationem circularem tanquam vitiosam. Est autem circulus in demonstratione progressus quidam a principiis ad conclusiones, et regressus ab ipsis conclusionibus ad principia. Et potest fieri talis processus dupliciter: uno modo regrediendo ab eadem conclusione ad eadem principia, eadem, inquam, materialiter, sed non formaliter, id est, ut cognita per aliud formale medium, quam per ipsammet principia; vel secundo potest fieri iste processus ab eadem conclusione etiam formaliter sumpta, id est, ut cognita formaliter per eadem principia ad quae fit regressus. Et primus circulus vocatur difformis, quia diverso medio proceditur a principiis ad conclusiones, et a conclusionibus ad principia; secundus vero vocatur uniformis, quia sub uno et eodem medio proceditur a principiis ad conclusiones, et a conclusionibus ad principia.

Dicendum est ergo quod Aristoteles solum intendit reprobare circulum formalem et uniformem, non autem difformem et materiale, qui simpliciter non est circulus, nec vitiosus. Et primum probatur quia, si admittitur circulus formalis et uniformis, demonstrabitur idem per idem, et dicetur idem notius et ignotius seipso respectu ejusdem. Si enim probo hominem esse risibilem quia est rationalis, et rursus si negatur esse rationalem, id probo,

quia est risibilis, ergo in prima probatione rationale est notius risibili, et in secunda probatione risibile est notius rationali, siquidem id per quod aliquid probamus debet esse notius eo quod probatur. Quare idem erit notius et ignotius formaliter, et secundum idem medium respectu ejusdem, scilicet rationale respectu risibilis, et risibile respectu rationalis.

Quoad, secundum vero probatur quia circulus materialiter sumptus tunc contingit quando regreditur a conclusione ad antecedens, cognita conclusione per aliud medium, et tunc non probatur per idem, sed per aliud a quo notificata est illa conclusio, et in illo genere, seu medio diverso quo probatur, potest esse conclusio notior quam illud primum antecedens a quo illata fuit, et tunc conclusio licet materialiter sit una propositio, tamen cum sit cognita duplici medio, consequenter pendet ex duplici antecedenti; et sic cum ex ipsa regredimur ad unum antecedens, a quo probata est ex vi alterius probationis, non ab ipsa formaliter regredimur, sed ab illo alio antecedente, quo manifestata est. Et sic formaliter, et simpliciter nullus est circulus.

Ex his autem solvuntur aliquae instantiae, quae in contrarium solent adduci. Nam in causis datur perfectus circulus, quia causae ad invicem sunt causae, ut dicitur ii Physic., text. xxx, et v Metap., c. n, ergo etiam in demonstrationibus, siquidem per causas formantur. Item Philosophus saepe utitur circulo; nam lib. ii Poster., c. xm, docet posse demonstrari pluviam ex abundantia vaporum, et rursus abundantiam vaporum ex pluvia. Et in lib. n de Coelo, ostendit coelum habere partes anteriores et posteriores, quia motus coeli incipit ab una parte et non ab alia; quod autem incipiat ab

una parte et non ab alia, ostendit quia habet partes anteriores et posteriores. Et similiter stellas esse immobiles per se, quia sunt sphaericae figurae, et rursus esse sphaericae figurae quia sunt immobiles. Et in universum philosophi ex effectibus coeperunt causas cognoscere, postea ex causis eosdem effectus. Denique in probationibus dialecticis potest admitti circulus, quia ibi probatio non fit per aliquid notius, et quod sit causa alterius, unde idem est incipere a conclusione ad praemissas, vel a praemissis ad conclusionem. Idque videtur admittere Philosophus, in Poster., capit. vn, ubi concedit unam definitionem demonstrari per aliam a qua rursus demonstratur, quia inquit eas probationes esse dialecticas, non demonstrativas.

Ad primum respond.: Causas non habere circulum formaliter, sed materialiter et in diverso genere causandi. Neque enim est circulus ubi est diversa ratio dependentiae, et consequenter diversa ratio notificandi; aliter enim notificatur causa materialis per formalem, aliter formalis per materialem et efficientem; et cum sint plures causae quam duae, potest notificari materialis per efficientem, et sic notificata manifestare formalem; et rursus ipsa formalis, ut notificata per materialem, notificare efficientem, et finalem; et sic e converso. De quo in ii Physic. latius dicitur.

Ad secundum dicitur illas demonstrationes non esse circulares formaliter; pluvia enim ut cognita per experientiam manifestat vapores, qui sunt causae pluviae, et isti tanquam causa efficiens demonstrant pluviam. Ad litteram tamen Philosophus non loquitur de eisdem vaporibus et pluvia, sed respectu diversorum; pluvia enim est causa vaporum, et vapores sunt causa

non ejusdem, sed alterius pluviae.

Ad ea quae adducuntur ex n de Coelo respondet S. Thomas ibi, lection. vn, et rursus lect. xn, quod Philosophus non utitur circulo formali, sed materiali, et ab eadem realiter cognita, et in diverso genere causae. Sicut si probemus cor moveri per motum venae pulsantis, hoc pertinet ad quaestionem an est. Si autem quaeratur quae sit causa motus venae pulsantis, quod pertinet ad quaestionem quid est, debet hoc probari per ipsum cor tanquam per causam; sed hoc in diverso genere causae procedit, et supponendo aliam notitiam, v. g., experimentalem, vel aliam similem in eo quod probatur quoad an est. Et sic Philosophus quando probat stellas esse sphaericae figurae quia non moventur seipsis, et rursus non moveri seipsis quia sunt figurae sphaericae, ideo est quia supponit illam primam propositionem probatam per aliud medium, ut ibi inquit S. Thomas, et idem est in aliis propositionibus. Et similiter philosophi ab effectibus coeperunt cognoscere causas quoad an est, deinde vero ex causis processerunt ad effectus quoad propter quid.

Ad ultimum inconveniens respond.: Quod etiam in probabilibus non potest committi circulus formalis, quia licet non procedatur per causam intrinsecam, proceditur tamen a notiori probabiliter ad ignotius etiam probabiliter. Unde si hoc ignotum assumatur in eodem genere probationis ad ostendendum antecedens, sumetur tanquam notius illo, et sic erit notius et ignotius in eodem genere respectu ejusdem, quod eodem modo repugnat in probabilibus ac in aliis. Si vero conclusio probabilis ex alio capite videatur quam antecedens, jam non erit circulus formaliter et uniformiter, sicut de aliis probationibus dictam

eat. Et ad locum Philosophi ex u Posterior., c. vii, respond. : Non probare circulum formalem in probationibus dialecticis, sed solum comparare probationem unius definitionis per aliam, modo probationis dialecticae, quantum ad hoc quod dialecticus multiplicat media, quia probabiliter procedit, non autem uno tantum medio utitur, sicut demonstrator. Et ita se habet qui definitionem alias ex tertiiis notam per aliam definitionem probat, et e converso.

ARTICULUS IV.

Quid sit demonstratio quia et propter quid, et an sit bona divisio.

In quiffist. praecedenti, art. i, diximus quaestionem an est solum respicere existentiam, vel possibilitatem, seu rem aliquam dari, non tamen causam, vel radicem propter quam detur: eodem modo in assignanda differentia demonstrationis propter quid et quia procedendum est; nam praecipue differunt in hoc quod demonstratio quia solum intendit ostendere evidenter quod aliquid sit verum, id est quod vere datur, non tractando quomodo sit verum, seu causam propter quam detur, sed hanc investigat demonstratio propter quid.

Distinguit autem Philosophus has demonstrationes cap. xi (alias x), tum respectu diversarum scientiarum, tum respectu ejusdem; posunt enim utrobique inveniri. In diversis quidem scientiis, quia multae scientiae de aliqua re non cognoscunt causam et radicem ejus, sed tantum cognoscunt evidenter quod talis res sit, sive sint scientiae inter se disparatae, sive unasubalternetur alteri, eo quod ad subalternantem spectat scire propter quid, ad subal-

ternatam quia; quod commodius sequenti quaestione explicabimus, tractando quomodo differant scientia subalternans et subalternata. In eadem autem scientia distinguit Philosophus has demonstrationes ex diverso modo procedendi, quia, ut advertit D. Thomas, i Posterior., lection. xxiii, oportet quod demonstratio sit ex causis veris et immediatis. Unde contingit deficere a demonstratione propter quid vel quia non proceditur ex causis, sed ex effectibus, vel quia non ex causis immediatis et proximis, sed remotis, quae non sunt determinata radix hujus veritatis, ut si quis probaret lapidem non respirare quia non est animal, reddit causam remotam, quia aliqua sunt animalia quae non respirant; unde praecipue servit ad demonstrationes negativas.

Ex quo obiter colligitur aliquominus advertenter confundere demonstrationem propter quid cum demonstratione a priori, et demonstrationem quia cum demonstratione a posteriori. Quod non ita est, quia licet omnis demonstratio propter quid sit a priori, sed non e contra, et omnis demonstratio a posteriori est quia, sed non e contra. Nam demonstratio quia solum consistit in hoc quod ostendatur veritas, sed non radix illius propria et immediata; quod autem detur aliqua veritas potest aliquando ostendi per aliquid posterius, scilicet per effectum, aliquando per aliquid prius, scilicet per causam remotam, aliquando per aliquid concomitans. Unde non omnis demonstratio quia esi solum a posteriori, id est ex effectu, sed aliquando per aliquid prius, scilicet per causam remotam. At vero omnis demonstratio propter quid semper est a priori, quia semper est per causam, eamque proximam et immediatam.

Duo ergo restant in praesenti ex-

plicanda. Primum, an sit adaequata ista divisio. Secundum, qualis sit, an generis in species, vel analogi in analogata. Circa primum dicendum est quod haec divisio est adaequata, quae est sententia communis, licet Commentatori, initio Phys., communiter tribuatur quod alterum demonstrationis membrum addiderit, quod vocavit demonstrationem simpliciter, videlicet quae non solum demonstrat propter quid, sed etiam demonstrat rem esse. Alii dicunt demonstrationem a signo nec esse propter quid, nec quia.

Nihilominus assertio nostra probatur, quia ista divisio traditur per membra immediate opposita, quorum unum infert contradictoriam negationem ad alterum. Nam demonstratio quia est illa quae tradit veritatem aliquam non ostendendo propriam et peculiarem ejus radicem, sive id fiat per causam remotam, sive per effectum, sive per aliquid aliud cum quo illa veritas habeat connexionem per se, licet ab illa non oriatur. Demonstratio autem propter quid est illa quae ostendit veritatem aliquam secundum suam propriam causam et radicem, cognitam ut talem. Ergo differunt istae demonstrationes per immediatam oppositionem, et sic adaequate exhaustiunt divisum. Quod non contingit in demonstratione a priori et a posteriori, quia potest fieri demonstratio per aliquid quod non sit prius nec posterius, sed concomitans, et quod est simul cum alio, sicut correlativa sunt simul et per unum demonstratur aliud, ut si est pater, ergo datur filius, et tamen non se habent ut prius et posterius; et similiter in Mathematicis frequenter contingunt demonstrationes fundatae in aliqua proportionem, vel correspondentia inter lineas, vel alias figuras, sine hoc quod interveniat ibi ratio causa; vel effectus. Et ad hoc

etiam pertinent demonstrationes quae deducuntur ex actibus cognitionis vel visionis, ut si dicas: lapis videtur a me, ergo lapis est, et tamen lapidem esse visum nec est causa, nec effectus existentiae lapidis. An vero demonstratio propter quid et quia possint in alia membra dividi, ut videtur sentire Commentator loco citato, dicemus in solutione ultimi argumenti.

Sed petes quid intelligamus nomine causae remotae, et causae proximae. Respondetur quod causa remota, ut sumitur ex Mag. Soto, in i Post., q. v, et Cajetano super cap. xu i Post., est illa quae non convertitur cum suo effectum: causa enim remota non nisi remote influit in effectum, et sic excedit illum; quando autem convertitur cum effectum formaliter loquendo et per se dicitur causa proxima. Quod vero non convertatur aliqua causa cum effectum formaliter et proxime, potest triplici modo considerari. Primo, quia licet cum effectum convertatur, non tamen immediate, sed aliquid inter causam et effectum debet mediare, sicut essentia considerata respectu tertiae et quartae passionis, quas causat mediante prima vel secunda. Secundo, per aliud extremum dicitur causa remota, quae non convertitur cum effectum, nec illum infert, aut infertur ex illo, licet quandoque talem effectum operetur; sicut si dicas quod aliquis habet febrem quia habet concitatum pulsum, aliquando enim sine febre datur pulsus concitatus, ut in currente; aliquando e contra febris sine concitatione pulsus, ut in moriente. Tertio denique dicitur causa remota, quae non adaequate convertitur cum effectum, est tamen causa sufficiens ad inferendum negationem effectus, non autem ad positive ponendum illum; sicut bene valet: Non est animal, ergo non respirat, e contra tamen non

Valet: Est animal, ergo respirat; et ita ly animal dicitur causa remota respirationis: et ad hoc pertinet illud exemplum quod affert Philosophus hic, de illo qui interrogatus an essent tibicines in Schytia, respondit ne quidem esse viros, quod fuit vere causa valde remota.

Circa qualitatem hujus divisionis, an sit univoca, vel analogica, tota difficultas reducitur ad hoc: an utraque demonstratio causet scientiam simpliciter, an sola demonstratio propter quid. Videtur enim illi soli convenire definitio supra tradita, quod scire est cognoscere causam ob quam res est et illius causam esse; ergo illa demonstratio, quae non cognoscit causam ob quam res est, simpliciter non facit scire, et sic in ratione demonstrationis scientificae analogice convenit cum demonstratione propter quid. Ex alia vero parte univoce videntur convenire demonstrationi quia et propter quid, si quidem demonstratio quia habet certitudinem et evidentiam circa suum objectum, ergo eodem modo opponitur opinioni sicut scientia propter quid, opinio enim est incerta et inevidens; ergo habet substantiam et essentiam scientiae, si quidem habet substantiam et essentiam evidentiae et certitudinis, quia opponitur, et destruit opinionem, et sic pertinet ad scientiam.

Nihilominus dicendum est de demonstrationem, vel scientiam quia intrinsece et substantialiter habere rationem demonstrationis, quatenus habet certitudinem et evidentiam, et sic absolute esse univoce demonstrationem secundum modum formalem procedendi, sed imperfecte participare rationem scienti*, quia non versatur circa objectum scientificum, quod est quidditas et ea quae ad quidditatem sequuntur, sed versatur circa ipsum an est, non attingendo radicem et causam veritatis

propter quam est. Quod ergo veram et propriam demonstrationem faciat ex parte certitudinis et evidentiae, deducitur ex D. Thoma, i p., q. ii, a. ii, ubi probat dari demonstrationem de hoc quod Deus sit, licet procedamus per effectus, qui sunt notiores quoad nos. Et ratio est clara, nam demonstratio quia innitur connexioni necessariae inter effectum et causam, vel inter causam remotam et effectum, sicut per necessariam connexionem probatur omne quod fit ab alio fieri et non dari processum in infinitum. Et similiter in demonstrationibus negativis ex negatione causae remotae bene infertur negatio effectus, licet non ex sola positione positio; sicut bene valet: Non est animal, ergo non respirat, sed non positive: Est animal, ergo respirat. Est ergo demonstratio quia certa et evidens.

Quod vero ex parte objecti quod attingit non sit scientia perfecta, probatur quia non attingit quod quid, sed an est; sed quaestio an est praesupponitur ad scientiam, unde nulla scientia potest ministrare principia ad probandum an est de suo subjecto, sed debet ea praesupponere aliunde; ergo in demonstratione quia necessario proceditur ex extraneis ab objecto, licet non extraneis a connexionem cum conclusione demonstrata: et tamen scientia, quae proprie ei perfecte est scientia, non procedit ex extraneis, ut probat Philosophus, i Poster., c. vii; igitur demonstratio quia solum versatur circa principia ad scientiam, non circa proprium objectum scientiae, quod est quid. Et hinc est quod scientia quia potest pertinere et reduci ad eandem scientiam propter quid, et quamvis procedat ex principiis extraneis, et quantum ad hoc videatur esse diversae speciei; sed tamen est diversae speciei imperfecte, et sicut embrio quidam scientiae

deserviens scientiae principali ministerialiter; versatur enim circa praeambula et praesupposita ad scientiam, scilicet circa quaestionem an est, quod melius explicabitur solutione ad ultimum. Quomodo autem conveniat scientiae subalternatae scire quia, et subalternanti scientiae propter quid seq. quaest. explicabitur. Et ex hoc manent solutae rationes dubitandi a principio hujus dubioli.

Solvuntur argumenta.

Contra primam conclusionem arguitur. Quia ex una parte videntur dari plures demonstrationes quam propter quid et quia, et ex alia parte pauciores. Videntur quidem dari plures, nam in primis potest dari illa quam Commentat. i Physicor., vocat demonstrationem simpliciter, scilicet quae demonstrat rem esse, et propter quid sit, quae simul est demonstratio propter quid, et quia. Item demonstratio per signum neque demonstrat per causam, neque per effectum ipsi rei adaequatum, ergo est alia tertia demonstratio. Item demonstratio deducens ad impossibile, et similiter demonstratio negativa, in qua sumitur pro medio aliqua negatio, neque procedunt per causam, neque per effectum, cum negatio et impossibile neque sint causa, neque effectus rei demonstratae. Denique demonstratio in qua ex aliquo praedicato superiori colligitur aliquid convenire inferiori non est quia, nec propter quid, ut in hoc syllogismo: Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, ubi ly animal neque est causa, neque effectus respectu substantiae.

Ad primum exemplum respondet Oajotanus, i Poster., c. xm, quod illa demonstratio Commentatoris

non est media inter demonstrationem quia et propter quid, sed subdividit demonstrationem propter quid, quasi dicatur: alia est demonstratio propter quid tantum, alia quas demonstrat propter quid et simul quod res sit. Verius tamen videtur demonstrationem propter quid semper includere demonstrationem quia virtualiter et eminenter. Qui enim demonstrat causam veritatis, a fortiori demonstrat quod detur talis veritas, e contra vero non; qui enim demonstrat veritatem dari, non continuo demonstrat causam propter quam datur.

Ad secundum exemplum dicitur quod demonstratio per signum de se solum probat rem esse, non autem ostendit causam et radicem ejus sive signum sit effectus, sive causa remota, vel aliquid concomitans, et ita pertinet ad demonstrationem quia.

Ad tertium respondetur quod, in primis, demonstratio de qua Philosophus hic agit, potest dici quod solum est demonstratio ostensiva; sed tamen adhuc illa quae est ad impossibile reducitur ad demonstrationem propter quid, vel quia. Nam si deducat ad impossibile per causas talis impossibilitatis, est propter quid; quae vero deducit ad impossibile ex effectibus, est demonstratio quia. Ut sit dicas: Si equus discurrit, sequitur quod sit rationalis, proceditur per effectus. Si autem dicas: Si lapis est vivens, sequitur quod se moveat, est propter quid. De demonstratione vero negativa, dicimus quod etiam una negatio potest esse causa negationis suo modo, sicut bene valet: Non est animal, ergo non est rationale. Et sic, quando affertur propria et immediata causa negandi, est demonstratio propter quid.

Ad quartum dicitur quod illa demonstratio est demonstratio quia;

solum enim probat dari talem veritatem, non afferendo causam ejus proximam et adinquantam, sed identicam et remotam: non enim propria et unica causa quod aliquid sit substantia, est animal. Caeterum quando proceditur ab universali ad singulare, ut si dicatur: Omnis homo est risibilis, ergo Petrus, vel illa non est demonstratio propria, sed explicatio partium contentarum in universali, vel, si est demonstratio, est propter quid, tradit enim causam propter quam Petrus est risibilis.

Secundo arguitur. Nam demonstratio quia, quantumcumque certo et evidenter procedat, non tamen quietat intellectum, sed adhuc relinquit suspensum quousque causam et radicem veritatis sciat; proprium autem scientias est quietare intellectum, et ita D. Thomas. i Poster., lect. xviii, dicit: « Quod scire ex propriis principiis solum est vere scire. » Et lect. xxiii, inquit: « Demonstratio nem propter quid esse demonstrationem simpliciter »; ergo demonstratio quia non est simpliciter et univoce demonstratio.

Confirmatur. Quia demonstratio quia non constat ex praemissis necessariis simpliciter, ergo non est simpliciter demonstratio. Antecedens probatur: Praemissae vel sunt causa remota, vel effectus; causa remota non habet necessariam connexionem cum effectum, sicut esse animal ad esse respirativum; effectus etiam vel supponuntur cogniti per causam, vel per experientiam: si per causam, illa demonstratio erit propter quid; si per experientiam, ejus cognitio est fallibilis, et consequenter non fundat necessariam demonstrationem.

Respondetur: Scientiam quia esse imperfectam scientiam, et non simpliciter, ex parte objecti, quia in illo non attingit quid, sed an est; in eo ve-

ro quod attingit, perfecte quietat intellectum scilicet quoad an est, licet relinquat intellectum non convictum, neque quietum quoad quid est, quia hoc ad se non pertinet; et pro tanto est imperfecta illa demonstratio, quia hanc rationem quidditatis non attingit; nec amplius D. Thomas vult in illis locis, in quibus soli demonstrationi propter quid attribuit rationem demonstrationis simpliciter, id est, si consideretur ex parte objecti scientifici, quod est quidditas, hoc enim simpliciter non attingit. Si autem consideretur modus scientificae attingendi, id est certo et evidenter, sic etiam demonstratio quia simpliciter est demonstratio.

Ad confirmationem respondetur; Quod causa remota praecipue deservit ad demonstrationem negativam, quando non est causa convertibilis cum effectum, sicut bene valet: Non est animal, ergo non respirat, non tamen positive: Est animal, ergo respirat. Si tamen causa remota sit convertibilis cum effectum, ut cum ex aliqua essentia infertur propria passio mediata, tunc etiam positive bene valet a causa mediata, seu remota. Nec dici potest quod in demonstratione negativa negatio causas remotas facit demonstrationem propter quid, sicut demonstratur propter quid quod lapis non respirat, quia non est animal; nec inquam dici potest, quia licet illa negatio sufficienter convincat negationem respirationis, quia tamen non negat; propriam et immediatam causam respirandi, non traditur per propriam et immediatam causam negationis, propria enim ratio negationis per oppositam formam cognoscitur.

Et ad id quod additur de effectibus, respondetur tunc esse per se notos quando cognoscuntur per experientiam certam et indubitam, vel saltem inductive manifestam, quia

omnis scientia ortum habet ab inductione, ut cum ostendimus ex effectibus dari primam causam, effectus aliquos dari indubitatum est.

Ultimo arguitur. Nam demonstratio quia, et propter quid procedunt ex diversis principiis, et sub diverso lumine, una ex effectibus, alia ex causis; ergo debent generare habitus specie diversos, quia ex diversitate principiorum et luminis, sumitur diversus habitus scientificus; non ergo demonstratio quia reducitur ad scientiam propter quid, quia non reducitur ad ejus principia.

Respondetur quod si demonstratio quia et propter quid procedunt in diversis scientiis, sive subalternatim positae, sive disparate se habentibus, constat tunc etiam ad diversos habitus pertinere. Si autem in eadem scientia procedat utraque demonstratio, quatenus demonstratio quia in eodem objecto tangit rationem an est, et demonstratio propter quid rationem quid est, sicut in Theologia probatur Deum esse per demonstrationem quia, tunc dicunt aliqui quod, licet demonstratio quia et propter quid procedant ex diversis principiis, et sic sint diverse specie, generant tamen eundem assensum specie, et consequenter eundem habitum, sicut calor productus ab igne et a sole est ejusdem specie. Ita M. Sotus, i Post., q. v. Alii dicunt quod illi assensus sunt specie distincti, ut M. Gabrero.

Sed mihi videtur explicatius hoc resolveri ex sententia Cajetani, i p., q. ii, a. m, ubi dicit quod, cum nulla scientia ex propriis probet suum subjectum esse, sed ex extraneis sibi appropriatis, quando illa extranea nobis notiora sunt, inde est quod Theologia probat Deum esse, non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet ex notis lumine naturali, quae Theologias mi-

nistrant. Unde dicimus quod, licet demonstratio quia, quando fit in eadem scientia in qua proceditur propter quid, procedat ex principiis extrinsecis, et consequenter distinctis a propter quid, tamen, quia appropriantur objecto talis scientiae, et disponunt ad illud, eo quod versantur circa eam, et praeparant ad intelligendam quidditatem, et demonstrandum passionem de ipsa, ideo dicitur reduci demonstratio quia ad demonstrationem propter quid, quia etsi procedat ex diversis principiis, appropriantur tamen ad objectum propter quid, disponendo et praeparando ad ipsum per demonstrationem rei quoad an est. Et licet sint assensus specie diversi si secundum se et seorsum considerentur istae demonstrationes, ut tamen coordinantur, et una appropriate se habet ad aliam praeparando ad illam; ideo pertinet ad eandem speciem scientiae propter quid non absolute, sed appropriate et reductive, seu dispositive, sicut dispositiones ad formam.

QUESTIO XXVI.

DE SCIENTIA, TAM SECUNDUM SE, QUAM IN ORDINE AD OPINIONEM ET FIDEM.

Ex demonstratione tanquam effectus sequitur scientia, et ideo post considerationem naturae demonstrationis et principiorum ejus, recto ordine doctrinae de ipsa scientia agimus.

ARTICULUS I.

Quid sit scientia, et quomodo distinguatur a reliquis habitibus evidentibus.

Scientia potest sumi vel pro actuali scientia, vel pro habituali. Pri-

mo modo definita est supra, cum dicit Philosophus quod « scire est cognoscere causam, ob quam res est, et illius causam esse, etc. » Habitualis autem definiri solet, quod est habitus per demonstrationem acquisitus, sicut e contra definita est demonstratio, quod est syllogismus efficiens scire. Nec tamen in hoc committitur circulus, definiendo demonstrationem per scientiam, et scientiam per demonstrationem: tum quia demonstratio non dicitur quod est syllogismus efficiens habitum scientiae immediate, sed quod est syllogismus efficiens scire actuale, id est assensum scientificum, a quo generatur habitus, qui inclinatur ad simile assensum; tum etiam, quia demonstratio non illa sola definitione definita est, sed etiam alia, et ideo tanquam aliter notificata potuit rursum scientia definiri per ipsam sine circulo.

Secundo etiam potest definiri habitus scientiae, quod est « habitus, qui versatur circa conclusionem notam ex propositionibus universalibus, necessariis et immediatis. »

Ut autem melius cognosci possit ipsa ratio scientiae, oportet distinctionem, seu differentiam inter ipsam et alios habitus intellectuales discernere; et in praesenti agemus de habitibus evidentibus, postea vero de inevidentibus. Quos omnes breviter numerat S. Thomas, i Post., lect. ult. : « Sciendum, inquit, est quod Aristoteles, in vi Ethic., ponit quinque, quae se habent semper ad verum, scilicet artem, scientiam, sapientiam, prudentiam et intellectum, subjungens duo, quae se habent ad verum et falsum, scilicet suspicionem et opinionem (ad quos etiam reducitur fides humana.) Prima autem quinque se habent solum ad verum, quia important rectitudinem rationis; sed tria eorum, scilicet

sapientia, scientia et intellectus important rectitudinem cognitionis circa necessaria : scientia quidem circa conclusiones, intellectus circa principia, sapientia circa altissimas causas; alia vero important rectitudinem rationis circa contingentia. » Ita D. Thomas, qui uberius materiam istam tractat i-ii, q. lvii, et in sexto Ethicorum.

Igitur quinque illi habitus conveniunt in hoc quod sunt virtutes intellectuales, quia disponunt intellectum dispositione recta ad verum; tunc autem est recta dispositio, quando intellectus firmiter et certo procedit, quia si adhuc non firmatur in vero, sed deficere potest ad falsum, nondum est perfectus circa verum, sed imperfectus et defectuosus; virtus autem est dispositio perfecta. Unde non potest esse virtus intellectualis, nisi sit habitus certus circa veritatem. Incipiunt autem differre isti habitus inter se, quia quidam ordinant intellectum circa verum practicum, alii circa speculativum. Circa practicum versatur prudentia et ars mechanica, quas dirigunt res contingentes, id est ars, factibilia, prudentia, agibilia; et de his in praesenti non est agendum.

Circa tres reliquos habitus, qui versantur circa speculationem veritatis necessariae, primo occurrit intellectus, qui caeterorum est principium, et ita vocatur habitus principiorum. Circa quem non defuerunt qui existimarent nihil aliud esse, quam ipsam potentiam intellectivam, quae per seipsam determinatur sine habitu superaddito ad assentiendum principiis; sicut voluntas, quae est potentia, sine habitu superaddito inclinatur ad amandum se et bonum in communi, de quibus vide Cursum Carmelitanum, disp. xx, q. i. Oppositum autem tanquam certum supponendum est, sicut supponit D. Thomas, i-u, q. lv, a. m, et

vi Ethic., lect. v, ubi inquit: « Quod accipitur intellectus, non pro ipsa intellectiva potentia, sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis, naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia. Et satis congruit nomen; huiusmodi enim principia statim cognoscuntur cognitis terminis, cognito enim quid est totum et quid est pars, statim scitur quod omne totum est majus sua parte; dicitur autem intellectus ex eo quod intus legit intuendo essentiam rei, et sic convenienter cognitio principiorum quae statim innotescunt, cognito quod quid est, intellectus nominatur. » Ita D. Thomas.

Ex cujus verbis manifeste deducitur ratio distinguendi habitum principiorum a potentia intellectiva, quia scilicet potentia ex se non est lumen determinatum, sed indifferens ad omne verum, et tanquam tabula rasa in sui principio; dependet autem in determinatione sua a lumine intellectus agentis, quo perficitur potentia intellectiva per determinatas species ad determinatam veritatem. Unde, cum habitus principiorum non possit manifestare intellectui sua objecta, seu principia, nisi dependenter ab istis speciebus determinatis, necessario tale lumen manifestativum principiorum superaddi debet ad potentiam intellectivam, quae ex se non est lumen manifestativum determinati objecti, sed capax, seu receptiva luminis determinati ab intellectu agente median- tibus speciebus, et ita consurgit habitus principiorum, supposita specierum manifestatione, quia est circa objecta determinata.

per quo solvitur exemplum allatum de voluntate, quia voluntas non accipit inclinationem ab bonum in communi, vel ad bonum proprium per aliquas species sibi superadditas, sed per seipsam est inclinata,

seu est ipsa inclinatio ad bonum conveniens; de ratione autem inclinationis est quod consequatur aliquam formam, non quod per formam superadditam ejus inclinatio perficiatur, sicut intellectus, qui per formam superadditam, quae est species objecti, perficitur: et sic, si forma ad quam sequitur inclinatio est proprium bonum naturaliter conveniens, naturaliter consequitur, et nullo habitu indigebit ad respiciendum tale bonum; si vero sit bonum indifferens, et non adaequate conveniens indigebit habitu ad determinationem talis indifferentiae convenienter constituendam. Quod totum non currit in habitu principiorum, qui convenit intellectui ex suppositione explicationis terminorum.

Ex quo colligitur quod habitus principiorum non concreatur cum ipsa potentia, ut aliqui dixerunt, nec inditus est a natura, sed acquisitus ex lumine intellectus agentis, et supposita impressione specierum a sensibus abstractarum, ut expresse docet D. Thomas, i-ii, q. lvi, art. i, et ii contra Gent., c. lxxviii; de quo tamen in praesenti non oportet latius disputare, quia logici negotii non est.

Quod si inquiras an sit unus habitus respectu omnium principiorum, respondetur quod principia, id est propositiones carentes medio, inveniri possunt vel in materia necessaria, vel in materia probabili; nam etiam in probabilibus dari aliqua prima principia et propositiones immediatas ex Aristotele, i Post., c. xxvi, et D. Thoma, ibid., lect. xlv, infra ostendemus. Et similiter alia sunt principia speculativa, alia practica; et speculativa quaedam sunt communissima, et vocantur dignitates, quaedam sunt particularia, quae dicuntur suppositiones, et alia sunt quaecumque definitiones

quidditativae in subjectis scientiarum.

Dico ergo : Quod habitus principiorum probabilium distinguuntur ab habitu principiorum evidentium; et similiter habitus principiorum practicorum a speculativis. — Et sic de ipsis loquitur D. Thomas, tanquam de diversis habitibus citat, q. Lin; et habitus principiorum practicorum vocatur synderesis, speculativorum vero intellectus. Caeterum omnia principia speculativa, sive sint dignitates, sive suppositiones, ad eundem habitum pertinent.

Ratio primae partis est quia lumen probabile et evidens semper differunt essentialiter; sunt enim inter se opposita evidens et non evidens, necessarium et contingens; ergo non possunt eodem lumine attingi. Et eadem ratione principia practica non possunt pertinere ad eundem habitum cum speculativis: quia certitudo practica perficitur certitudine morali, secundum convenientiam moralem et prudentialem, quae tendit et applicat ad actiones contingentes ad quas inclinatur, quales sunt actiones voluntatis, et opera factibilia per artem. Licet enim principia practica tandem resolvantur in aliquas veritates necessarias et in universali, tamen ut practica sunt, in particulari contingentiam includunt; sicut hoc principium: Bonum est faciendum, Deus est colendus, in universali et quasi speculative resolvitur sic: Ratio boni postulat de se, seu convenientiam habet ut fiat, Deo debitus est cultus; practice autem in particulari applicatur per modum imperii, vel consilii: Tibi convenit hoc bonum facere, Deum colere, etc. Et primo modo habent certitudinem necessariam; secundo vero modo inferunt actum certitudine morali, non metaphysica, quae simpliciter est contingens.

Ratio secundae partis est quia in omnibus primis principiis, sive sint communissima, sive minus communia, invenitur eadem ratio formalis assentiendi, scilicet sine medio probante, sed sola explicatione terminorum posita. Quod autem termini sint nobis magis vel minus noti et communes, ideoque constituent principia communissima, vel minus communia, hoc solum pertinet ad faciliorem et communio-rem explicationem terminorum, non ad diversum modum assentiendi, posita eorum explicatione.

De differentia vero inter habitum sapientiae et scientiae, solum advertite quod, ut inquit S. Thomas, Opusc. Lxx, q. ii, a n, ad 1 : « Sapientia non dividitur contra scientiam, sicut oppositum contra oppositum, sed quia se habet ex additione ad scientiam. Est enim sapientia, ut dicit Philosophus in vi Ethic., caput omnium scientiarum, regulans omnes alias in quantum de altissimis principiis est. » Quare ad sapientiam pertinet ferre iudicium, et resolvere per ultimam causam, seu principia prima, ut etiam tradit D. Thomas, i-ii, q. lvi, art. ii; et i p., q. i, ar. vi. Et propter universalitatem principiorum, ex quibus procedit, reflectit etiam supra principia tam sua, quam aliarum scientiarum, non quidem ad probandum ea, sed ad explicandum et defendendum illa, et hac ratione dicitur sapientia includere intellectum et scientiam, qui etiam ad defendenda principia, quorum habitus dicitur intellectus, se extendit; vere tamen sapientia est habitus illativus, et probatione illativa utens, et ex principiis procedens, ideoque ad lineam scientiarum pertinet.

ARTICULUS II.

Quid sint scientia subalternam et subalternata, et quomodo differunt inter se.

Ad explicandam subalternationem scientiarum tria praecipue explicanda sunt: primum, in quo consistat ratio subalternationis; secundum, quomodo subalternans dicatur scire propter quid, subalternata quia; tertium, quomodo possit subalternata habere rationem scientiae in subjecto in quo non est subalternans, sed tantum credit ejus principia. De hoc tertio in seq. art. agemus.

Circa primum, communiter distinguunt auctores triplicem modum subalternationis, ut videri potest apud Gonimb., i Poster., cap. x, q. ii, et Fonseca, iv Metaph., c. m, q. ii. Quaedam enim subalternantur ratione finis, quaedam ratione principiorum, quaedam ratione subjecti. Ex parte finis, sicut quando una scientia respicit finem superiorem, et alia inferiorem illique subjectum; sicut architectonicae subjiciunt sibi ministeriales, ut fraonofactiva subjicitur equestri, equestris militari, illa politicae. Ex parte principiorum, quando una scientia accipit ab alia sua principia, quod potest esse vel quia accipit aliqua principia, quae aliis sunt communia, sicut a Metaphysica et Logica possunt aliae scientiae accipere; vel quia accipit sua propria principia, quia de se non resolvit aliqua scientia in principia per se nota, sed ab alia superiori scientia probata et tradita, sicut Musica accipit ab Arithmetica, et Perspectiva a Geometria. Denique ex parte subjecti dicuntur subalternari scientiae, quando subjectum unius continetur sub subjecto alterius; et hoc con-

tingit dupliciter, ut advertit S. Thomas, i Poster., lect. xxv: vel quia subjectum unius essentialiter tanquam species continetur sub alterius subjecto, sicut scientia de homine est de subjecto contento sub animali, scientia de coelo est de subjecto contento sub ente mobili; vel quia subjectum accidentaliter est sub alio, sicut musica agit de numero sonoro, et perspectiva de linea visuali, ubi visuale et sonorum addunt differentias accidentales ad numerum et lineam.

Ex his tribus modis subalternationis primus est improprius, quia non semper ibi subalternatio praebet manifestationem veritatis, sed solum ministerium et imperium. Quod etiam contingit in virtutibus, quae sunt in voluntate, sicut temperantia imperatur a charitate et religione, aliud autem est subijci secundum imperium. Aliud secundum subalternationem, quia subalternatio dicit dependentiam in manifestatione veritatis.

Secundus modus subalternationis proprius est, sed tunc invenitur simpliciter quando simpliciter una scientia non habet principia, nisi manifestata ab alia scientia, ita quod ex se non resolvat in principia per se nota: qua ratione Theologia nostra subalternatur scientiae beatae, ut statim dicemus. Si autem aliqua scientia resolvat in principia per se nota, tamen aliquando accipiat aliquod principium ab aliqua scientia, vel ad probandum simpliciter, vel ad defendendum, erit subalternatio secundum quid.

Tertius modus tunc inducit propriissimam subalternationem quando subjectum inferioris scientiae addit accidentalem differentiam ad subjectum superioris, non essentialem, vel propriam passionem. Cujus ratio est quia subjectum subalternatae debet esse extraneum, seu

distinctum a subjecto subalternantis, sicut et ipsae scientiae distinctae sunt, cum dependentia tamen unius ab alio; species autem essentialis non reddit subjectum extraneum a subjecto generico, nam eadem scientia, quae agit de aliquo genere, agit de speciebus illius; explicat enim subjectum suum per divisionem, sicut per diffinitionem; et sic Philosophia, quae agit de motu, agit etiam de speciebus motus, et Metaphysica, quae agit de ente, agit de substantia et de determinatis entibus. Si vero addit propriam passionem, illa non efficit distinctam scientiam, quasi alia scientia agat de subjecto, alia de passionibus, nam potius omnis demonstratio passionem aliquam demonstrat de subjecto. Unde si ad eandem scientiam pertinet agere de objecto communi et speciebus illius, consequenter pertinebit agere de passionibus communibus et specificis. Oportet ergo ad propriam subalternationem ex parte subjecti addere unum subjectum differentiam accidentalem ad aliud; sicut sonorum ad numerum, visuale ad lineam.

Ex quibus colliguntur conditiones quae requiruntur ad subalternationem scientiarum, quae reduci possunt ad tres. Prima, quod subjectum subalternatae contrahat, et superaddat ad subjectum subalternantis. Secunda, quod superaddat differentiam accidentalem, et quod reddat extraneam materiam subalternatae a materia subalternantis. Tertia, quod addat differentiam accidentalem, quod in tali materia sit principium specialium passionum, et veritatum scibilium, sicut aliqua passiones inveniuntur in linea visuali, quae non inveniuntur in linea calida, vel frigida et ideo illa constituit distinctam subalternatam, non ista.

Sed ut rem hanc melius explicemus,

objicies: Nam in primis Theologia est subalternata scientiae beatae, ut tradit S. Thomas, i p., q. i, art. ii, et tamen de eodem subjecto agit utraque scilicet de Deo; ergo subalternatio scientiarum non postulat distinctionem subjectorum per accidentalem differentiam superadditam.

Secundo: Quia, si scientia subalternata habet pro subjecto aliquid contractum differentia accidentali, sequitur quod habeat pro objecto ens per accidens; sicut linea visualis, numerus sonorus sunt entia per accidens; de ente autem per accidens non datur scientia per se.

Tertio: Vel illa accidentalis differentia est accidentalis objecto in esse rei, vel in esse scibilis. In esse rei hoc nihil conducit ad subalternationem; nam multae scientiae agunt de aliquo subjecto determinato differentia accidentali, nec tamen subalternantur superiori scientiae, sicut Philosophia agit de ente mobili, non tamen subalternatur scientiae de ente; et Medicina de corpore sanabili, et tamen non subalternatur Philosophiae, quae agit de corpore. Et similiter non esset aliqua ratio cur linea visualis, v. g., vel numerus sonorus constituerent subjectum subalternationis, non autem linea, vel numerus cum alio accidenti, v. g., linea colorata, vel calida, numerus visibilis, vel aliquid simile. Si secundum, sequitur quod solum accidentaliter differant scientia subalternans et subalternata, autem differunt per accidentalem differentiam in esse scibilis; cum tamen Musica et Arithmetica differant essentialiter.

Ultimo: Metaphysica probat omnium scientiarum principia, eaque defendit. Nec aliae scientiae perfecte resolvunt conclusiones nisi usque ad principia Metaphysicae: ergo est subalternans aliarum, et tamen aliae

non addunt subjecto ejus differen-
tiam accidentalem ; quia ad ens ni-
hil addit accidentalem differen-
tiam, cum sit transcendens; ergo,
etc.

Ad primum respondetur: Theolo-
giam nostram non subalternari
scientiae beatae ex parte subjecti,
quasi extraneum et distinctum sub-
jectum subalternetur subjecto scien-
tiae superioris, sed ex parte princi-
piorum et evidentiae; quia ex scien-
tia beata, vel divina, habet Theolo-
gia evidentiam eorum principiorum
quae nunc fide credit. Et hoc suffi-
cit ad subalternationem vere et pro-
prie dictam; quatenus evidentia
principiorum unius scientiae pen-
det ab alia; non tamen habet nos-
tra Theologia omnes condiciones re-
quisitas ad subalternationem ex par-
te subjecti, quia revera non habet
aliud subjectum a scientia bea-
ta, et sic ex parte subjecti non est
subalternatio, sed identitas, et con-
sequenter non addit differentiam
accidentalem ad subjectum subal-
ternantis, sed respicit idem subjec-
tum sub diversa ratione formali, id
est, virtualiter revelatum, scientia
vero beata, ut clare visum. Videan-
tur Cajetanus, i p., q. i, art. ii.

Ad secundum : Varie auctores
sentiunt de subjecto subalternatoe.
Nam quidam existimant de ente per
accidens posse dari scientiam, dum-
modo non sit ens per accidens ca-
suale, seu fortuitum. De quo videan-
tur Conimb., lib. i Poster., c. x, q. ii,
art. i, et ad idem reducitur quod
alii dicunt, quod objectum subalter-
natffi est unum per accidens in esse
rei, sed per se in esse scibili, quod
est clare fateri de ente per accidens
posse dari scientiam. Sed hoc est
contra ipsam rationem entis per ac-
cidens, quia tale ens non constat
unico genere et differentia, et con-
sequenter nec unica definitione : de-
finitio autem, cum sit principium

scientiae, ex unitate illius dependet
unitas scientiae, ut dicemus quae-
tione sequenti, de quo plura dici-
mus supra q. v et vn.

Respondemus ergo scientiam sub-
alternatam non habere pro subjecto
illud aggregatum, ut est ens per ac-
cidens, constitutum ex accidentali
differentia et subjecto superioris
scientias, sed respicit unum illorum
per se, non tamen absolute, sed ut
modificatum et connotatum per
aliud, v. g., Perspectiva agit de vi-
suali, quatenus modificatur, et con-
notat lineam. Et sic non est incon-
veniens quod aliquod subjectum sit
scibile per se, et fundet veritates ne-
cessarias, licet ad fundandum illas
requirat tanquam de connotato, et
in obliquo aliquid accidentale. Plu-
res enim sunt proprietates, vel pro-
portiones, quae non conveniunt ali-
cui rei absolute, sed supposito ali-
quo statu, vel conditione, sibi qui-
dem accidentali, sed per se requisi-
ta ut talis proprietas dimanet, si-
cut ad lapidem non sequitur quies
absolute, sed prout in centro. Sic
aliquae proprietates, vel proportio-
nes sequuntur ad visuale vel sono-
rum, non absolute, sed ad visuale ut
est in linea, et sonorum ut est in
numero. Et ita non conveniunt con-
stituto et aggregato per accidens, sed
uni per se, cum connotatione alte-
rius.

Ad tertium respondetur: Subalter-
natam scientiam ex parte subjecti
addere differentiam accidentalem in
esse rei, ita tamen quod sit conditio
requisita ut resultet aliqua veritas
per se, quae sit vere scibilis per de-
pendentiam a subjecto superioris
scientiae. Itaque debent concurrere
dictae condiciones ad subalternatio-
nem, taliter quod differentia acci-
dentalis conducat ad constituendum
diversas proportionales, seu conne-
xiones veritatis, et deinde quod istae
veritates, seu connexiones necessa-

riae, in sui manifestatione dependant a principiis subjecti superioris scientiæ, sicut proportionales lineae visualis perse dependent a principiis lineae, et numeri sonori a principiis numeri. Non autem veritates entis mobilis dependent a principiis entis ut sic, sed per se resolvit scientia de ente mobili in principia sui generis per se nota, non per resolutionem in principia alterius scientiae probatur, sicut requiritur ad subalternationem. Si autem lineae vel numero addatur aliqua differentia, quae specialem veritatem per se demonstrabilem non constituat, sicut lineam esse calidam vel frigidam, etc., aut a subjecto superioris scientiae manifestatio illarum veritatum non dependeat, subalternationem constituere non potest.

Ad quartum respond.: Metaphysicam esse supremam scientiam, quia objectum ejus est supremum, et universalius caeteris, et per prima principia procedit. Non tamen caeterae scientiae manifestationem accipiunt, et probationem suorum principiorum ex illa, quia aliae habent principia ex terminis nota, in quae per se resolvunt. Quaecumque autem scientia resolvit per se in principia per se nota, non est subalternata, sed ut sit debet habere principia ab alia scientia manifestata et probata; Metaphysica autem explicat quidem et defendit principia aliarum scientiarum deducendo ad impossibile, non tamen a priori probando et ostendendo illa, et si quando ex principiis Metaphysicæ aliae scientiae procedunt in suis demonstrationibus, sicut etiam aliquando ex principiis Logicæ aliae scientiae procedunt, ut diximus, quæst. i, a. v, non tamen hoc est subalternari illis scientiis simpliciter, quia hoc non est dependere totaliter in suorum principiorum evidentia ab alia scientia, ita quod non habeat principia per se

nota in (juro resolvat, licet in aliqua probatione juvetur a principiis alterius scientia», quæ est subalternatio secundum quid.

Circa secundum punctum, scilicet quomodo intelligatur dictum Philosophi, quod ad subalternantem pertinet scire propter quid, ad subalternatam vero quia. Omissis variis modis dicendi, qui videri possunt apud M. Soto super hunc i l., q. v, ad 6, et Conimb. super c. x hujus l., q. n, art. m, in præsententi dicimus in primis quod Philosophus non absolute dicit quod subalternata scit quia, quasi omnis scientia subalternata sciat quia, aut quod pejus est, ut aliqui intelligunt, quod subalternans attingat conclusiones subalternatas in propria et determinata materia illius, subalternata vero attingat eas ex effectibus et demonstratione quia. Sed dixit Philosophus quod sensibilibus scientiarum, id est, earum quæ usque ad sensibilem materiam descendunt proprium est scire quia, ad mathematicos vero pertinet scire propter quid; id est, in illis scientiis subalternatis ipsi Mathematici, quæ usque ad sensibilia excurrunt pertinet scire scientia quia, eo quod res sensibiles per inductionem attingunt, et usque ad experientiam descendunt. Si autem illa eadem, quæ per experientiam cognoscunt, velint scire propter quid, necessario debent uti principiis traditis a Mathematica, seu a scientia subalternante, sicut chirurgus dicit vulnera circularia tardius sanari, primo quidem ex ipsa diuturna experientia, sed si velit causam hujus et radicem reddere, debet recurrere ad geometram qui circularem figuram difficilius suas partes conjungere dicit, eo quod figura circularis caret angulis. Itaque non cogimur hanc propositionem Aristotelis in omni subalternata scientia verificare, sed solum in illa, quæ usque

ad sensibilia descendit; tali enim scienti® non repugnat sensibilia in ipsis singularibus attingere, et eorum inductione uti, quod est scire scientia quia; ut autem sciat propter quid, debet principia mendicare a superiori scientia, eaque applicare materi® sensibili, de qua agit. Unde non est intelligendum quod scientia subalternata dicatur scire quia principia subalternantis, quibus utitur, sed conclusiones quas ex illis principiis applicatis ad suam materiam scire potest, etiam experientia ipsa attingit, et per scientiam quia, non quatenus subalternata precise, sed quatenus sensibilis, et usque ad sensibiles effectus descendens.

Ex quo colliges duo. Primum est, quod quando dicitur subalternantem scire propter quid, non est intelligendum quod subalternans sciat conclusiones ipsas subalternat®, et ad eas demonstrandas descendat; hoc enim stare non potest nisi scientia ipsa subalternans mutaret abstractionem, et ad materiam alterius scienti® descenderet, quod esset mutare speciem talis scienti®, quod suffi ex abstractione et diversa immaterialitate desumitur. Et ito, ut bene notat Cajetanus, i Poster., c. xii, scientia subalternans dicitur scire propter quid solitarie, et in communi, non applicata ad hanc materiam, id est, tradit principia solum in generali, quod deinceps huic determinat® materi® a subalternata applicantur. Geometria enim non demonstrat vulnera circularia tardius sanari; nihil enim geometra tractat de vulneribus, sed solum docet in communi circularem figuram, cum careat angulis, difficilius copulari, quod sic abstracte demonstrat. Inde vero sumit chirurgus, et applicat su® materi®, et ostendit vulnera circularia tardius conjungi.

Secundum est, quod quando dicitur subalternata scire quia, non est intelligendum privative, et ita quod tantum demonstret quia; et nullo modo propter quid. Sumendo enim principia a subalternante vere demonstrat propter quid, imo in hoc consistit precipue subalternatio, quod assumptis principiis a superiori scientia demonstrat suas conclusiones. Sed quia ex se non habet illa principia, nec ex se in principia per se nota resolvit, sed ab alia scientia superiori notificata accipit, ideo attribuitur superiori scienti® scire propter quid, quia scilicet ab illa sumuntur principia, et applicantur materi® scienti® inferioris ut demonstrentur propter quid conclusiones ipsae talis scienti® inferioris, quas etiam ulterius experientia ipsa cognoscit, et sic dicitur scire illas scientia quia ex meritis propriis.

ARTICULUS III.

Utrum scientia subalternata sit vere et proprie scientia, etiamsi non continuetur cum subalternante.

Ratio dubitandi ex eo desumitur quia scientia non resolvens usque ad principia per se nota, vel non potens illa probare per aliam scientiam, tantum credit illa principia: ergo non participat evidentiam et certitudinem de facto, et sic de facto non est scientia. Conseq. patet quia evidentia habetur per demonstrationem, vel resolutionem in principia per se nota: ergo si scientia inferior sistit in una propositione, quam ulterius probare non potest, quia non continuatur cum scientia superiori, nec per se resolvit in principia per se nota, deficit ei evidentia, et consequenter in reliquas conclusiones non potest evidentiam

derivare, cum careat evidentia principiorum.

Confirmatur : Quia in quacumque scientia, si quis obliviscitur medii quo probatur conclusio, scientia in eo destruitur, quia non habet evidentiam, nec probationem. Et si per impossibile aliquis amitteret habitum principiorum, impossibile esset manere scientiam, quia non remanerent principia : ergo similiter qui non habet subalternantem, a qua principia praestantur subalternatae, non potest veram rationem scientiae subalternatae habere, quia caret evidentia principiorum et medii. Ad hoc etiam facit auctoritas S. Thomae, xiv de Verit., art. ix, ubi inquit : « Quod quaecumque sciuntur proprie accepta scientia, cognoscuntur per relationem in prima principia, quae per se praesto sunt intellectui » ; ergo qui non cognoscit per relationem in prima principia, sicut subalternata scientia quando non continuatur cum subalternante, proprie non erit scientia. Similiter etiam in m, dist. xxxiu, q. i, art. ii, quaestiunc. iv, inquit : « Quod si esset aliqua scientia, quae non posset reducere ad prima principia naturaliter cognita, non esset ejusdem speciei cum alia scientia » ; sed subalternata sine continuatione ad subalternantem non potest reducere ad principia per se nota ; ergo quando sic non continuatur, non habet rationem scientiae.

Nihilominus dicendum est : Eundem habitum specificum esse scientiam subalternatam quando continuatur cum subalternante, et quando non continuatur ; habet tamen statum imperfectum scientiae ex parte subjecti, quamdiu de facto non potest resolvere in principia per se nota, mediante scientia subalternante.— Haec conclusio est communis inter Thomistas, et videri possunt Gajetanus, i p., q. i, art. nf M.

Soto, l. 1 Post., q. v, Sanch., l. vn, q. ii, Araux., i Met., q. iv, a. i, Gurs. Grmelit., hic disp. xix, q. m. Sumitur ex D. Thoma ip., q. i, art. n, ubi absolute vocat scientiam eam quae subalternata est. Et q. xrv de Verit., art. ix, ad 3, concedit quod qui habet scientiam subalternatam, non perfecte attingit ad rationem sciendi, nisi in quantum ejus cognitio continuatur quodammodo cum cognitione ejus, qui habet scientiam subalternantem ; nihilominus tamen inferior sciens non dicitur de his quae supponit habere scientiam, sed de conclusionibus, quae ex principiis suppositis de necessitate concluduntur. Et latius videri potest Opusc. Lxx, q. n, art. ii, ad 5 et 6 et 7. Et in i ad Annib., dist. i, q. i, art. i, ubi docet quod primarum scientiarum proximum principium est intellectus, earum vero scientiarum quae sua principia ab aliis supponunt proximum principium est credulitas principiorum ab aliis suppositorum, primum vero earum principium est intellectus ; perficitur tamen certitudo istarum scientiarum, cum per viam resolutionis in ipsum intellectum primorum principiorum perveniunt.

Ratio conclusionis est, quia habitus scientiae subalternatae, etiam quando non continuatur cum subalternante de se postulat, et inclinatur ut continuetur cum illa : ergo secundum se est habitus scientificus, in quantum habet inclinationem ad habendum plenam evidentiam per continuationem cum superiori scientia. Consequentia patet quia, si ipse habitus postulat de se continuari cum subalternante, ergo quando continuatur de facto non destruitur, sed perficitur, nec alius habitus generatur, sed ipsemet continuatur cum superiori ; alias frustra peteret ipsam continuationem, si non ipsemet posset continuari

cum subalternante scientia, sed quando poneretur continuatio novus habitus generaretur, et distinctae speciei, scilicet scientificus. cum ante scientificus non esset; et sic nunquam esset dabilis habitus subalternatae, qui postularet continuari cum subalternante. Si autem idemmet habitus est, qui continuatur et discontinuatur ab illa : ergo etiam quando de facto non continuatur, secundum inclinationem et radicem scientia est. Antecedens vero probatur. Nam qui acquirit habitum subalternatae seorsum a subalternante, procedit ex principiis manifestatis in subalternante, et sic praesuppositive evidentibus ; ergo de se inclinatur, et petit continuari cum manifestatione subalternantis ; alias non per se procederet ex principiis ab ipsa manifestatis, si per se non inclinaret ad principia illa, quatenus a superiori scientia manifestata sunt. Unde si de facto illi manifestentur, est maxime conforme ad suam naturam, et ita habet inclinationem ad evidentiam, licet ex parte subjecti non explicet illam ob defectum continuationis cum superiori scientia. Non posset autem inclinare in talia principia evidentia, si talis habitus non esset scientia, quia habitus ab intrinseco inevidens non potest ad evidentiam inclinare, illamque petere.

Unde, ut recte monet Cajetanus, i p., citata, scientia subalternata potest dici quod non est scientia, eo quod non habet perfectam rationem scientiae, id est statum; neque est virtus intellectualis etiam quoad statum, est tamen quoad inclinationem et substantiam, ita quod sicut virtus manet quoad substantiam virtutis in peccatore, licet de se petat continuari cum fine ultimo bono, et tunc non habet istam continuationem, ita cum scientia aliqua, seu habitus habeat inclinationem ad evi-

dentiam, possitque per illam perfici, quoad substantiam habet rationem scientiae, quia secundum inclinationem et radicem potest evidentiam principiolem, licet impediatur habere illam ex parte subjecti. Cuius signum est, quia fides qua creduntur ista principia esse evidentia in superiori scientia, non est ratio inferendi conclusiones in scientia inferiori ratione credulitatis et auctoritatis fallibilis, sed ut praesuppositiva evidentia? in superiori scientia. Et in hoc excellit Theologia, quae innititur fidei infallibili, et in ipsa fide invenit principia certa actualiter, et non solum praesuppositive et radicaliter, licet non evidentia ; hoc enim praesupponit in superiori scientia.

Et si dicas : Quomodo stat quod scientia subalternata sit quoad substantiam certa et evidens, et tamen non tribuat subjecto hanc denominationem? Respond. tribuere denominationem scientiae radicalis, et quoad substantiam, non quoad statum, propter impedimentum subjecti carentis continuatione ad scientiam superiorem; sicut e converso fides, seu opinio potest amittere formidinem extrinsecam, id est actualem et denominativam, quod est haesitatio intellectus, ut seq. art. dicitur, cum tamen in se intrinsece sit fallibilis.

Ad fundamentum oppositum respondet.: Quod scientia non resolvens in prima principia nec radicaliter et ex parte inclinationis, nec actualiter secundum statum, non habet veram rationem scientiae, sed innititur fidei propter auctoritatem ejus ; si tamen radicaliter et secundum inclinationem habeat resolvere in prima principia, quamvis defectu continuationis cum subalternante de facto non resolvat, scientia tamen est, nec innititur fidei per se, sed ut facienti praesupposflao-

nem evidentium principiorum, et supplenti vices superioris scienti».

Et ad probationem dicitur quod evidentia habetur per probationes et resolutionem in principia, juxta modum cujusque : si sit evidentia radicalis et secundum inclinationem, similiter per probationes radicaliter et secundum inclinationem evidentes; si autem sit evidentia actualis et perfecta, per probationes actu evidentes; et ideo deficientia in probando, si solum sit deficientia ex parte subjecti, non ex parte ipsius scienti» et inclinationis ejus, non tollit rationem in scientiae essentialiter et intrinsece, sed secundum statum.

Ad confirmationem respondetur quod, si quis obliviscitur ipsum medium taliter quod nec maneat in se, nec in alio, ad quod per se continuari postulat et inclinatur, absolute perdit scientiam, quia non retinet praemissas, nec probationem illarum. Si autem retinet praemissas, seu medium probativum conclusionis, sed probationem ipsam supponit ut evidentem in alio superiori, et ad illam habendam per se inclinatur, tunc solum deficit scientia quoad statum scientiae, sed non quoad intrinsecam rationem et inclinationem habitus scientifici petentis talem evidentiam. Et eodem modo, si quis amitteret habitum primorum principiorum, retineret tamen propositiones, cognoscibiles ipso habitu principiorum, et tamen non sciret explicationem terminorum, ideoque illi non essent per se not», talis revera haberet scientiam, quia procederet ex propositionibus per se notis simpliciter et secundum se, licet per accidens carendo explicatione illa terminorum careret actu notitia evidenti ex terminis; sed hoc non ita facile contingit, quia ipsae propositiones primo-

rum principiorum statim per se innotescunt.

Ad loca S. Thomae respondetur : Solum negare quod sit perfecta scientia, non tamen quod absolute ex parte inclinationis intrinseca; non sit scientia; sicut absolute illam vocat scientiam in locis supra citatis, et secundum quod intrinsece distinguitur ab habitu inevidenti, in quo nulla inclinatio ad evidentiam principiorum remanet; et in hoc sensu loquitur in m Sent., cum dicit quod non est scientia illa, qua? non potest reducere in prima principia : ubi ly non potest dicit tam non posse secundum inclinationem et radicem, quam secundum actualem evidentiam; quae enim nullo modo potest evidentiam habere solum est habitus inevidens, ut fides et opinio; atque adeo non est univoce scientia. Dicitur autem scientia subalternata perfici in visione rei, quia non habet perfectum statum scientia; sine visione rei, quia tamen potest perfici ab illa, signum est quod intrinsece et substantialiter est scientia, quia habitus inevidens non potest perfici in visione rei.

Ex quibus colligitur recte defendi a Thomistis Theologiam, quae est in hac vita, manere in patria reddique evidentem, quia ex sua inclinatione et intrinseca radice petit evidentiam et continuationem cum scientia subalternante, quae est scientia beata, per accidens autem in via utitur fide, ut supplente et supponente principia evidenter nota in scientia superiori.

ARTICULUS IV.

Qui sint habitus inevidentes, et quomodo inter se differant.

Habitus inevidentes reducuntur ad tres, scilicet opinionem, fidem et suspicionem. *Definitio opinio* : Quod sit assensus alicujus rei ob ratio-

nem, et motivum probabile, cum formidine partis oppositae. Fides autem creata (de hac enim solum agimus) est cogitatio cum assensu, sive assensus cogitantis ob auctoritatem dicentis. Suspicio est assensus inclinans in aliquam partem ex aliquo levi signo. Denique dubitatio est cognitio absque firmo assensu, id est absque determinata inclinatione in aliquam partem. Ita tradit D. Thomas II-II, q. n, art. i; et q. xiv de Verit., art. i. Ex quibus facile cognoscitur quid sint habitus istarum cognitionum inevidentium, loco illius termini assensu/s ponendo habitus inclinans ad assensum. Dubitatio autem non videtur generare habitum, quia dubitans nullum habet assensum, sed suspendit iudicium; atque adeo non generat habitum determinate inclinantem, sed ab inclinatione se suspendentem ad suspendendum autem praecise, cum sit negatio, non videtur necessarius habitus, nisi aliquid positivum ei adjungatur, scilicet ut fiat propter aliquem finem, v. g., propter evitandum laborem, vel propter bonum virtutis, etc. Quod potius tangit aliquid morale pertinens ad voluntatem, quam ad intellectum.

Circa haec autem tria explicatione indigent. Primum: in quo consistat incertitudo et inevidentia, quod ex opposito eorum, scilicet ex evidentia et certitudine declarandum est. Secundum: an istis habitibus ita intrinseca sit incertitudo et inevidentia, ut nullo modo separari possint ab illis. Tertium: an differant inter se essentialiter isti habitus.

Circa primum. Certitudo, ut colligitur ex D. Thoma in m, distinet, xxm, quaest. n, art. ii, quaestiones. ni, non est aliud quam determinatio, seu adhesio intellectus ad unum; et ideo tanto est major certitudo, quanto est fortius quod causat determinationem. Et insinuatur du-

plex certitudo: alia causata, seu formalis ex parte actus, alia causata, quae est ex parte objecti seu subjecti, quia aliquando certitudo causatur ex objecto cognito, quod sufficit determinare intellectum, aliquando ex voluntate, quae tenet se ex parte subjecti, quia objectum per se non sufficit determinare. Et ita subdit ibi S. Thomas quod in intellectu principiorum causatur certitudo ex eo quod aliquid sufficienter potest inspicere per ipsum, in scientia vero, quia resolvitur in principia per se visa, in fide vero, ex hoc quod voluntas imperat intellectui. Et sic est triplex certitudo, scilicet formalis in actu, objectiva ex parte objecti convincentis, subjectiva ex parte voluntatis adhaerentis et facientis adhaerere intellectum. Et inde est quod quando Deus movet ad fidem, prius tangit voluntatem, et mediante ipsa intellectum, ut per electionem voluntatis determinetur, sicut explicat Divus Thomas super epistol. ad Hebraeos, c. xi, lect. i: et haec certitudo subjectiva est sine evidentia, supplet enim voluntas id quod deest objecto ex parte evidentiae; objectiva autem certitudo necessario est conjuncta evidentiae, quia oritur ex objecto sufficiente per se movere, quod sine evidentia non fit.

Evidentia autem, ut sumitur ex D. Thoma, II-II, q. i, art. iv, dicitur illa, quae seipsa movet potentiam; illa enim videri dicuntur, quae per seipsa movent intellectum vel sensum. Ponit autem triplicem modum visionis seu evidentiae, in m, distinet, xxiv, q. i, art. i. Invenitur enim primo ratio visionis in cognitione simplici, eo quod primordialiter visio invenitur in sensu, in quantum species visibilis in actu formatur in visu, et transferendo nomen visionis ad intellectum, proprie intelligendo videmus quando per lumen intellectuale ipsa intellectualis

forma fit in intellectu nostro, sive per lumen naturale, ut quando intelligimus quidditatem hominis, si-
ve per lumen supernaturale. Et ulterius videri per intellectum dicuntur illa complexa, quorum cognitio ex praedicta visione consurgit, sicut per lumen naturale videmus principia prima, quae cognoscimus statim ut termini explicantur. Et ulterius etiam ea quae in ista principia resolvere possumus per rationem dicuntur videri; sicut ea quae scimus demonstrative probata. Ecce omnes gradus et modos visionis, quos tradit D. Thomas; ubi non solum visionem tribuit his, quae immediate et intuitive videntur in se, sed etiam his, quae per scientiam et demonstrationem resolvuntur in ea quae sunt per se nota; nam hoc ipso quod per necessariam connexionem rebus per se visis connectuntur, manent ab ipsis principiis illuminata, et perinde ac si essent visa. Ex intellectu autem sumitur signum evidentiae quando aliquid ita proponitur intellectui, quod ipsum plene convincit, ita quod quietatur intellectus, nec indiget ab aliquo intrinseco, scilicet a voluntate moveri supplente insufficientiam objecti. Nam si intellectus plene movetur ab objecto, objectum attingitur secundum se; alias ex vi objecti praecise non diceretur moveri, si non omnino actuaret potentiam, sed solum imperfecte attingeretur, quod est non superare resistantiam objecti, neque convincere.

Ex quo manet explicatum quid sit inevidentia et incertitudo, per privationem scilicet evidentiae et certitudinis. Unde objectum cum tali privatione propositum non est sufficiens ad convincendam potentiam, et totaliter movendam, ideoque cum non plene determinet illam, indiget affectione voluntatis inclinante in intellectum, sicut apparet in fide. Neque hoc facit voluntas superaddenda

lumen intellectui, ut suppleatur motio objecti obscuri; sic enim vel redderet objectum evidens per istam additionem luminis, vel relinqueret obscurum. Si redderet evidens, tolleretur fides per voluntatem; si ramanet obscurum, manet sicut antea, et sic non suppletur lumen obscurum per additionem luminis. Sed intelligitur voluntas inclinare intellectum, quatenus illi repraesentatur affectus ipse, et adhaesio voluntatis ad objectum, tanquam ad convenientem, et ideo intellectus non propter maiorem manifestationem veritatis, sed propter convenientiam voluntatis non renuit quoque objecto ipsi adhaerere, dummodo de falsitate illius ei non constet. Unde remota illa dispositione et affectu voluntatis remanet in ratione probabilis, vel dubii. Et haec est ratio quare ad fidem requiritur imperium voluntatis, non solum quoad executionem actus in exercitio, sed etiam quoad specificationem, id est, quoad determinationem ex parte objecti suppletem per propositionem convenientiae, id quod non potest determinare objectum per evidentiam veritatis.

Circa secundum : an opinio essentialiter habeat annexam incertitudinem et formidinem, difficultas est propter aliquas propositiones, quae sine ulla dubitatione credimus, v. g., Romam esse, quam non videmus. Et similiter in genere opinabili sunt aliquae propositiones immediae et tanquam principia, quia per alias propositiones probabiles non probantur, v. g. heec: Omnis mater diligit filium suum, quod expressit Aristoteles, i Poster., c. xxvi; et D. Thomas ibi, lectione xlv. Et ratio est manifesta, quia etiam in probationibus opinativis non datur processus in infinitum : ergo sistendum est in aliqua propositione, quae careat medio probativo. Et haec non

potest esse necessaria, sed probabilis, quia ex necessario non sequitur contingens in bona consequentia : ergo illae primae propositiones et sunt immediatae, et non necessariae, sed probabiles. Quare in his et similibus difficultas est, quomodo ab illis separetur incertitudo et formido.

Aliqui ergo distinguunt duplicem incertitudinem, seu formidinem : alteram ex parte medii, seu rationis formalis cognoscendi; alteram ex parte effectus, quem relinquit in subiecto, scilicet actuali adhaesione ipsius ad rem. Et primam dicunt non posse separari, sed secundam, ut experientia ipsa testatur, quando sine ulla haesitatione credimus multa quae non vidimus.

Sed restat difficile argumentum solvere, scilicet quomodo possit aliquis formare iudicium intrinsece inevidens et incertum, et tamen quod subiectum non participet talem incertitudinem, cum non nisi per actum illum incertum tendat in obiectum. Respondent auctores illius solutionis, quod intellectus participat ipsam formidinem intrinsecam, quae ex parte objecti se tenet, sed caret solum formidine proveniente ex voluntate, eo quod voluntas ita adhaeret uni parti, quod non admittit de opposita formidari et dubitari. In istis enim assensibus obscuris semper habet locum molio voluntatis. Unde si totaliter firmatur voluntas, tollitur omnis dubitatio.

Caeterum, quia aliquando contingit voluntatem plene firmari in aliquo objecto, ut patet in fide divina, et tamen intellectum pati dubitationem et fluctuationem speculativam, ut patet in his qui lentantur circa fidem sine pertinacia, quam tamen dubitationem non patitur intellectus circa aliquas propositiones fidei humanae, v. g. Hornam esse; ideo ulterius dicendum est quod in fide

et opinione potest dari evidentia moralis et certitudo, non circa veritatem quam attingit, haec enim semper manet obscura et incerta, et vocatur haec incertitudo intrinseca, seu metaphysica, quia circa veritatem ipsam versatur; sed evidentia ista et certitudo versatur circa credibilitatem, vel probabilitatem, et quando tot accumulatur motiva quod reddunt evidentem credibilitatem, ita quod non remanet locus ad discredendum, tunc tollitur omnis formido extrinseca, quia rationes motivae et inductivae ad fidem dicuntur extrinsecae ipsi assensui credendi. Caeterum circa ipsam veritatem creditam, vel opinatam, quamdiu in seipsa non videtur, semper manet intellectus ab intrinseco incertus et non satiatus, et sic licet possit carere omni formidine morali aut motu dubitationis, non tamen potest carere formidine manifestationis et evidentiae circa veritatem, et sic formido obscuritatis nunquam potest tolli a fide et opinione, et consequenter neque formido incertudinis objectivae in his quae fide humana, vel opinione attinguntur. In fide autem divina incertitudo objectiva non datur, propter infallibilitatem testimonii; datur tamen imperfectio intrinseca obscuritatis. Quidquid autem vacillationis aut dubitationis esse potest in credendo vel opinando tantum tollitur vel minuitur, quantum crescunt motiva et rationes inductivae ad credibilitatem vel probabilitatem; et tantum possunt crescere in evidentia, quod omnem istam formidinem excludant. Et signum huius est quod etiam in fide divina tentationes circa fidem ex accumulatione motivorum inducentium ad fidem solent minui, et qui plene sunt convicti a signis ad credendum, sine motu dubitationis speculativae credunt.

Quod si dicas : Scientia nunquam

potest exuere certitudinem; ergo neque opinio vel fides formidinem, quia pari modo se habent scientia ad certitudinem, et opinio ad formidinem. Negatur consequentia : Quia in scientia solum est una certitudo, scilicet quatenus rein attingit in se, in opinione autem est duplex formido, alia intrinseca respectu veritatis, alia extrinseca respectu motivorum inducentium ad probabilitatem, vel credibilitatem, et ita potest tolli una manente alia.

Circa tertiam difficultatem, de distinctione formali istorum habituum inevidentium : Breviter dico fidem humanam et opinionem essentialiter differe, eo quod media sunt totaliter diversa, et ipsa formalis ratio cognoscendi in utroque valde differt. Nam opinio utitur rationibus facientibus probabilitatem et habentibus connexionem, licet non necessariam, saltem probabilem, et verisimilem, ratione cujus intellectus inclinari potest, licet non totaliter moveri et convinci : at vero fides solum innititur auctoritate dicentis, et sic non utitur probatione vel discursu, sed cognita auctoritate et quod sit de fide digna. et quod ipsa propositio non appareat impossibilis aut falsa, hoc solum sufficit ad assentiendum credendo, ergo differunt essentialiter in modo et ratione formali tendendi in sua objecta.

Et de hac conclusione videri potest D. Thomas, i. q. ii, art. i, et latius in iii, dist. xxm, q. ii, art. n, ubi ponit differentiam, qua intellectus se habet per habitum principiorum, et per scientiam, et per fidem, et per opinionem, ostendendo quod hoc quod est cogitare cum assensu distinguit credentem ab omnibus aliis, intelligendo nomine cogitationis non actum potenti® imaginativ®, sed actum seu motum rationis discurrentis, per assensum autem

determinatum iudicium. Etenim qui intelligit per intellectum principiorum habet assensum sine cogitatione, id est sine motu discursus, sed tantum ex explicatione terminorum ; sciens autem habet cognitionem et assensum, quia cogitando seu discurrendo pervenit ad assensum visionis principiorum, ubi terminatur motus intellectus, et ideo visionem includit, quatenus coordinantur principiis, quae per se videntur. Credens autem habet assensum cum cogitatione, quia non per cogitationem et discursum pervenit ad assensum, neque enim perducitur ad principia per se nota, sed determinatur ad assensum ex aliquo principio extrinseco, scilicet ab electione voluntatis, quia ei bonum videtur, et in hoc habet firmitatem et assensum, patitur tamen motum, seu cogitationem circa oppositum. Opinans autem habet cognitionem sine assensu perfecto, sed tamen habet aliquid assensus, in quantum adhaeret uni parti magis quam alteri, sed quia accipit unam partem cum formidine alterius, ille assensus non est plene determinatus. Dubitans autem nihil habet de assensu, sed tantum de cogitatione suspendendo iudicium. Nesciens autem neque habet assensum, neque cogitationem. Sic D. Thomas. Unde manifestum est opinionem distingui a fide specie, tum ratione medii quo movetur, scilicet fides propter auctoritatem dicentis, opinio ex probabilitate rationum, tum ex modo quo movetur, scilicet cum assensu ex electione voluntatis, vel cum formidine ex parte rationum.

Quod si queras de suspitione an differat essentialiter ab opinione et fide, respondetur pertinere ad opinionem tanquam quid imperfectum in illo genere. Unde D. Thomas in iii Senten. citato, non connumeravit eam seorsum ; explicavit autem

in loco citato ex ii-ii dicens quod suspicio et opinio differunt, quia suspicans inclinat in unam partem ex aliquo levi signo, opinans autem adhaeret uni parti, licet cum formidine alterius, et sic solum differunt penes magis et minus in adhaerendo. Vel potest dici quod suspicio est aliquid communiter pertinens ad fidem et opinionem tanquam imperfectum in utroque genere. Si enim leve iudicium quo aliquis* movetur sit aliquod dictum non multae auctoritatis, reducetur ad fidem levem, qua aliquis cito credit. Si autem leve iudicium sit aliqua ratio non multum habens ponderis, pertinebit ad opinionem imperfectam.

Sed objicies.: Nam videntur essentialiter convenire fides et opinio; utrumque enim requirit rationes probabiles: neque enim movetur quis ad credendum prudenter, nisi proponatur sibi aliquid probabiliter, seu verisimiliter; utrumque etiam requirit piam affectionem, quia nec etiam opinio movetur ad assensum ex vi objecti convincentis, et consequenter oportet quod determinetur ab aliquo extrinseco, id est a voluntate supplente determinationem objecti; ergo conveniunt opinio et fides in formali motivo, solum vero differunt ex parte diversae materiae, sicut duae opiniones differre possunt.

Secundo, quia opinio non minus est incerta et inevidens quam fides: ergo utriusque motivum essentialiter convenit in ratione formali movendi. Unde Philosophus, i Topi-
cor., cap. vii, dicit fidem esse opinionem habitam per inductionem, vel syllogismum probabilem.

Ad primum. Resp. fidem non formaliter petere rationes probabiles, sed praesupposilive et anteceden-
ter; opinionem vero per se et formaliter, per accidens autem habere adjunctum motum voluntatis. Nam

probabilitas rationum in fide ad duo requiritur. Primo, ne res appareat impossibilis. Secundo, ut appareat conveniens ipsa, vel auctoritas dicentis, et sic afficiatur illis voluntas, quo affectu posito movetur intellectus ad credendum ex propositione boni et convenientis. In quo fundat D. Thomas quod pia affectio, quae antecedit fidem divinam, oritur ex propositione intellectus, quo proponit convenientiam boni repromissi, in q. xiv de Verit., art. n, ad 10; et inde est quod, cum propositio illa convenientiae boni per intellectum facta solum ordinetur ad alliciendum voluntatem, licet requirat propositionem supernaturalem si bonum quod proponitur supernaturale sit, non tamen requirit evidentiam in veritate proposita, sed in boni convenientia, quod est esse evidentem practice, non speculative. In opinione vero probabilitas rationum non requiritur ad proponendum bonum, sed ad manifestandam veritatem, licet non plene et perfecte. Et ita adhaesio opinionis, quae non est plena, nec firma non pendet a voluntate per se, sed sine ipsa inveniri potest, solum sistens in pondere et momentis rationum. Si vero motus voluntatis illi adjungatur, non erit tanquam primo et per se requisitum, sed per accidens, quia voluntas utitur opinione aliquando, tanquam fide, ut cum fertur iudicium potius ex passione, quam ex sola opinione et pondere rationum.

Ad secundum respondetur: Quod fides et opinio conveniunt in ratione incerti et inevidentis, tanquam in ratione generica; differunt vero specie propter diversa media, et diversum modum movendi, ut dictum est. Philosophus autem accipit fidem lato modo, prout vulgari locutione quidquid non videtur dicitur fides. vel opinio.

ARTICULUS V.

Utrum opinio et fides cum scientia intrinsece repugnent.

m

Triplex combinatio potest fieri inter opinionem et scientiam. Prima, comparando actum cum actu, scilicet assensum certum et evidentem, qui est scientia, cum incerto et inevidenti, qui est opinionis, vel fidei. Secunda, comparando habitum cum habitu; est enim habitus scientiae inclinatio ad assensum evidentem, quae est inclinatio contraria illi quae inclinatur ad inevidentem. Tertia est inter habitum et actum, ut si quis habeat habitum opinionis, et eliciat actum scientiae, vel e contra.

Circa primam comparisonem, aliqui absolute censent non repugnare circa idem objectum, in eodem intellectu actum scientiae et opinionis, quia existimant solum disparate se habere, non autem privative, clarum et obscurum, quatenus procedunt ex diversis motivis. Ita Magister Cabrero, hic tract. vn, disput. iv., dub. vi. Alii existimant opinionem quae simul habet adjunctam haesitationem, et formidinem actualem, compati non posse cum actu scientiae, bene tamen si exuat formidinem, modo explicato praecedenti articulo. Ita apud Conimbric., i Post., cap. xxvi., q. ii, art. n. Qui etiam sentiunt fidem divinam, quae certitudinem habet, non pugnare cum scientia, in art. hi, ad 4, et sic in sola evidentia et inevidentia, remota incertitudine, non videntur ponere oppositionem. Denique aliqui recentiores ad ii-ii D. Thomae, q. i, art. r. v. et v., distinguunt de evidentia abstractiva, et intuitiva, quae est visio, et dicunt visionem omnino repugnare cum fide, seu opinione, non tamen

evidentiam abstractivam, quia nondum est plena visio, nec ipsam rem in se attingit.

Nihilominus dico primo : Actus obscurus et evidens, sive opinionis sive fidei, sive evidentiae intuitivae sive abstractivae, pugnant inter se in eodem intellectu secundum privationem ex parte subjecti; et eodem modo se habet actus certus et incertus. — In hac conclusione plures auctores conveniunt, quos videre poteris in *Cursu Carmelit.*, disp. xx, *Logicae*, qu. iv. Est autem expressa sententia D. Thomae. Nam in q. xiv de Verit., art. ix, ad 6, dicit: « Quod non videtur possibile, quod aliquis de eodem habere scientiam et opinionem, quia opinio est cum formidine alterius partis, quam formidinem scientia excludit. » Et in *Poster.*, lect. xlv, inquit: « Manifestum est, quod non contingit omnino simul idem sciri et opinari, quia simul homo haberet existimationem quod posset aliter se habere, et quod non posset aliter se habere. » Cui concordat quod resolvit ii-ii, q. i, art. v, ubi docet: « Quod de eodem secundum idem non potest in uno homine esse simul scientia neque cum opinione, neque cum fide; alia tamen, et alia ratione : scientia enim cum opinione simul esse non potest simpliciter de eodem, quia de ratione scientiae est quod id quod scitur existimetur esse impossibile aliter se habere, de ratione vero opinionis est quod id quod est opinatum existimetur possibile aliter se habere. » De fide vero et scientia subdit « quod solum ex parte visi et non visi repugnant. »

Nec obstat quod D. Thomas, ii-ii, q. lxxvii, art. m, absolute docet quod nihil prohibet quod convenient in uno objecto et in uno subjecto cognitio perfecta et imperfecta ex parte medii: potest enim unus homo cognoscere eandem conclusionem

per medium probabile, et demonstrativum ; ergo aperte censet posse esse simul opinionis actum et scientiae in eodem subjecto, quia sunt per diversa media; nam medium probabile et opinativum idem sunt. Et simile docet in m, dist. xxxi, q. ii, art. i, et iii p., q. jx, art. m, nd 2. Haec inquam non obstant, licet in specie difficilia videantur loca allata, ita ut P. Suarez in Comment. illius quaest. ix, ex m p., voluerit S. Thomam tenuisse quod opinio et scientia possunt est simul. Sed tamen ex hoc ipso loco deducitur solutio, ubi S. Thomas dicit: « Quod opinio ex syllogismo dialectico causata est via ad scientiam, quae per demonstrationem acquiritur, quae tamen acquisita potest remanere cognitio quae est per syllogismum dialecticum acquisita, quasi consequens scientiam demonstrativam quae est per causam. » Ubi acute ponderat Cajetanus., discernenda esse verba S. Doctoris, quae ex industria mutata sunt, dum primo loco ponit dialecticum syllogismum sub nomine opinionis, et secundo loco non sub nomine opinionis, sed cognitionis, ut ostenderetur quod opinio non est praecise idem quod cognitio per medium probabile quomodocumque acceptum, sed ut exercite est ratio et motivum assentiendi cum formidine alterius partis. Ut autem dicit praecise cognitionem medii probabilis, quantum ad vim probabilitatis circa talem veritatem, quod fieri potest per cognitionem reflexam et consecutam ad scientiam demonstrativam, sic non est opinio. Et cum eadem cautela et advertentia locutus videtur D. Thomas illo loco exin ; nam dicit quod ex parte medii differunt secundum perfectum et imperfectum cognitio qua* est de aliqua conclusione per medium probabile, et per medium demonstrativum ; ex parte vero sub-

jecti differunt secundum perfectum et imperfectum opinio, fides et scientia, nam de ratione opinionis est quod accipiat unum cum formidine alterius oppositi; et sic primo loco non nominat opinionem, sed secundo.

Ex quo apparet quod secundum D. Thomam opinio secundum formalitatem opinionis non potest manere cum scientia, quia repugnant ex parte subjecti, potest tamen manere medium probabile cum medio demonstrativo, non quidem secundum quod constituit cognitionem opinativam, illamque exercet in intellectu, sed quia manet cognitio quasi reflexa medii probabilis, quatenus ille qui habet scientiam melius cognoscit vim probativam signorum probabilium circa aliquam conclusionem, non vero ab illis in ipso exercitio ducitur ad assentiendum; hoc enim est, quod D. Thomas exprimit loco illo citato ex iii p., dicens: « Quod manet cognitio dialectica consequens scientiam demonstrativam, quia ille qui cognoscit causam, ex hoc etiam magis potest cognoscere signa probabilia ex quibus procedit dialecticus syllogismus. » Igitur secundum D. Thomam in tantum manet medium probabile cum demonstrativo, in quantum magis cognoscuntur signa probabilia ex cognitione scientifica ; quod utique non fit nisi quia magis penetrantur probabilitas talium signorum, quod est cognitio quasi reflexa ipsius medii probabilis, et sic non constituit assensum opinativum in exercitio, neque contraponitur scientifico, sed in actu signato probabilitas signorum demonstratur.

Nec obstat quod etiam hac ratione dici posset quod fides et scientia simul esse possent in eodem subjecto, quod negat D. Thomas. Siquidem per scientiam potest aliquis

melius cognoscere in actu signato auctoritatem dicentis esse rationem credendi ; ergo illa expositio non est sufficiens. Respondetur: Neg. anteced. Nam ex eo quod scientia per medium probativum demonstret, non sequitur quod eodem motivo melius cognoscat auctoritatem dicentis, quoniam auctoritas non manifestatur per aliquod medium probativum, cum probatione careat et discursu, sed ex affectu voluntatis crescere potest motivum auctoritatis. Opinio autem, seu medium probabile, etiam modo probativo procedit, et ideo tunc melius innotescit ejus probabilitas, quando altiori lumine probativo, scilicet scientiae adjuvatur.

Fundamentum hujus conclusionis sumitur ex ipsa repugnantia inter evidentiam et inevidentiam, certitudinem et incertitudinem circa eandem veritatem. Ut autem possimus discernere et cognoscere istam oppositionem, considerandum est quod non est difficultas talem evidentiam et inevidentiam inducere effectus repugnantes in ipso intellectu, si absolute ipsum afficiant, quia evidentia et inevidentia secundum se oppositionem sonant.

Sed difficultas est quomodo inveniat ista repugnantia, quando fit per diversa media; non enim repugnat quod intellectus per unum medium videat, per aliud non videat, et sic utendo diversis mediis non est contradictio videre et non videre, sicut non est contradictio magis et minus perfecte cognoscere per diversas scientias magis vel minus perfectas. Caeterum in hoc est grandis aequivocatio, quia diversitas mediorum tunc solum compatitur in eodem subjecto respectu ejusdem veritatis, quando ipsa media inter se oppositionem non habent, nec effectus oppositos inducunt, vel etiam quando refunduntur in ipsa objecta,

ita quod diversum medium constituit diversam veritatem, seu objectum. Si autem diversa media solum se habent ut causae diversorum assensuum, quorum unus est clarus et alter obscurus, etiamsi procedant ex diversis mediis, sunt incompatibiles, sicut etiam tenebrae et lux, licet causentur a diversis causis, si tamen in eodem subjecto ponantur, opponuntur privative. Igitur quando concurrunt medium evidens et inevidens, certum et incertum, quae utique in seipsis ita se habent quod unum caret perfectione quam alterum importat, ut videamus an ex parte subjecti oppositionem exercent, attendendum est ad effectus quos in subjecto relinquunt. Nam dupliciter solum possunt comparari ad subjectum. Inno modo absolute afficiendo intellectum, et in exercitio relinquendo illum videntem unam veritatem et non videntem, seu non pervenientem ad videndum illam, quietatum et convictum in veritate et non quietatum nec plene convictum in eadem, licet isti diversi motus et affectiones a diversis principiis, seu motivis fiant. Alio modo non absolute et in exercitio sic afficiendo, sed cum quadam reflexione et connotatione, v. g., judicando hoc esse inevidens et incertum ut subest talibus praemissis inevidentibus et incertis, esse vero certum et evidens ut subest aliis praemissis, ita quod ipsum subesse talibus praemissis non solum sit motivum exercite et effective ducens intellectum ut videat, vel non videat, sed etiam se habeat ut objectum de quo judicatur inferre visionem, vel non inferre visionem. Primo modo non potest non dari repugnantia et oppositio inter istos assensus et inter ipsa media, et sic D. Thomas, i Post., lect. xliiv, docet ex Aristotele quod eodem modo pugnant scientia et opinio, sicut

opinio vera et falsa, quae utique circa idem objectum repugnant inter se. Et ratio est, quia effectus omnino oppositos inducunt, et motus contrarios in eodem intellectu; per unum enim motum pervenit ad hoc ut reddatur videns, per alium non pervenit ad videndum unam et eandem veritatem; per unum plene quiescit et terminatur assensus intellectus, per alium non convincitur nec quiescit, nec ejus indifferentia vincitur. Ergo sic afficere potentiam est ponere in illa effectus repugnantes, sicut si idem oculus deducatur ad videndum clare unam rem, et non videndum clare eandem, licet fiat hoc per diversas causas et media, tamen quia effectus ipsi sunt repugnantes, non possunt in eodem subjecto simul poni. Et generaliter loquendo omnes effectus repugnantes ex diversis causis oriri solent, et tamen inter se uniri non possunt in eodem subjecto, quia efficientia diversarum causarum non tollit formalem effectuum repugnantiam. Sic in praesenti, si motiva et media diversa solum se habent ut cause inducentes effectus repugnantes, ut videre rem et a visione abstrahere, non tollitur earum repugnantia ex eo quod a diversis mediis, seu causis inducantur.

Si vero secundo modo fiat, tunc manifestum est non repugnare opinionem et scientiam, quia tunc non est opinio, sed certitudo, nec versatur circa eandem veritatem, sed circa diversam; nam quod conclusio aliqua, ut illata ex praemissis probabilibus, sit inevidens et incerta, est iudicium certissimum, quia non fertur circa ipsam veritatem illatam, sed circa ejus illationem et dependentiam a praemissis, et hanc certum est esse incertam. Et hoc modo, ut supra diximus ex D. Thoma, medium probabile, ut consequens

ad scientiam, potest compati cum ipsa, quia ex causa demonstrante perfectius signa probabilia cognoscere potest. Sed non loquimur in praesenti in hoc sensu, sed de opinione et scientia, quatenus exercite afficiunt intellectum circa veritatem conclusionis, non quatenus una in actu signato iudicatur incerta et alia certa.

Quod autem eadem sit repugnantia inter opinionem seu fidem cum evidentia visionis, et cum evidentia scientiae etiam abstractiva, ut docet S. Thomas, ii-ii, q. i, art. v, inde constat, quia omnis evidentia scientifica, etiam abstractiva, originatur ex aliquavisione intuitiva, sicut praeced. art. vidimus ex D. Thoma numerante omnes modos evidentiae. Cum ergo scientifica evidentia per se connectatur, et oriatur ex visione principiorum, obscuritas, quae opponitur immediate scientiae, mediate et per necessariam connexionem opponitur visioni unde illa originatur; ergo est illi impossibili».

Circa secundam comparisonem, scilicet inter habitum opinativum et scientificum, multi censent non opponi inter se habitus istos, sed posse esse simul in eodem subjecto; nec enim dicunt actuale obscuritatem et inevidentiam, sed solum inclinationem ad actus formaliter obscuros, vel evidentes.

Nihilominus dicendum est secundo: Habitus istos opponi inter se contrarie, tanquam oppositas inclinationes ad oppositos actus, sicut in naturalibus opponitur gravitas et levitas, quae inclinant ad oppositos motus, et in moralibus virtutes et vitia. — Unde D. Thomas, loco supra cit. ex i Post., lect. xlii, cum dixisset ex Aristotele quod opinio et scientia opponuntur sicut opinio vera et falsa, eodem tenore loquitur de opinione pro habitu, et de aliis habitibus quae semper se habent

ad varum, cum quibus comparat scientiam, ut patet ibidem, § Comparat scientiam ad aliquos habitus, etc. Ergo non loquitur de opinione solum pro actu, sed etiam pro habitu, quando contrarietatem ponit inter illos. Et eodem modo loquitur de habitu opinionis et scientiae, ii Posterior., lect., xx, in fine. Ratio autem sumitur ex dictis, quia impossibile est actus aliquos opponi inter se, et ipsos habitus ad tales actus inclinantes non opponi, siquidem inclinationes aliquae in tantum dicuntur oppositae, in quantum ad motus oppositos inclinant; ergo ubi ipsi motus seu actus oppositi sunt, inclinationes ipsae oppositae esse debent; inclinationes autem oppositae contrarietatem habent inter se, ut in exemplis adductis manifestum est; ergo non poterunt compati in eodem subjecto, eo modo quo formae contrariae non compatiuntur.

Sed est notandum quod, quia formae contrariae tunc se expellunt a subjecto, quando sunt perfectae, non quando sunt in statu imperfecto et remisso, eo quod forma contraria, si est in statu perfecto subicit sibi perfecte indifferentiam subjecti, et ad uniformitatem suam reducit, et sic non permittit relinqui indifferentiam ad oppositum contrarium, ideo oportet quod habitus evidens expellens obscurum perfecte subjectum informet. Et inde est quod lumen gloriae, nisi detur in statu perfecto, non expellit habitum fidei, quia non datur modo habituali, sed per modum transeuntis, et ita docet D. Thomas, ii-ii, q. cxxxv, art. m, ad 3, quod illud lumen gloriae quod fuit datum Paulo, quando vidit in raptu divinam essentiam, non evacuavit habitum fidei, quia non fuit datum per modum habitus. Et similiter si daretur aliqua demonstratio ita imperfecto modo quod non generaret

habitum, sicut visio gloriae, vel non daretur permanentior, sed per modum transeuntis, non evacuet habitum opinionis; tamen si demonstratio sit vera et perfecta, ita quod clare et manifeste connectatur cum propositione per se nota, unico actu generat habitum perfectum, id est totaliter convincentem intellectum, et firmantem illum circa veritatem illatam, ut dicit D. Thomas, i-n, q. u, art. iii; et ideo habitus scientificus ex natura sua semper expellit habitum opinionis, quia semper est habitus perfectus, et ita habet se sicut forma contraria intensa, quae semper expellit oppositam.

Circa tertiam comparisonem, scilicet inter habitum et actum evidentem et inevidentem,

Dico ultimo: Ex natura rei non opponuntur formaliter, sed compatiuntur in eodem subjecto; per accidens tamen mutuo se expellunt, quatenus unus actus generat perfectum habitum, qui hoc ipso quod perfectus est in subjecto expellit oppositum.—Prima pars conclusionis probatur, quia inter habitum et actum non est formalis oppositio, sed effectiva vel dispositiva, quatenus actus disponit ad habitum oppositum, vel quatenus habitus producit actum qui alteri actui opponitur formaliter: inter se tamen actus et habitus non opponuntur; habitus enim solum dicit inclinationem ad aliquid, actus vero actualem tendentiam; stat autem bene cum inclinatione ad unum tendentia ad oppositum, sicut lapis stante gravitate, quae inclinat ad centrum, potest tendere sursum per impulsum violentum, et habens habitum virtutis potest actu peccare, et habens habitum fidei actu videre Deum per modum transeuntis, ut expresse docet D. Thomas, n-n, q. cxxxv, art. m, ad 3; ergo similiter habens habitum scientiae poterit elicere actum opinionis, nec tamen

ex hoc amittit scientiam. At vero e contra qui habet habitum opinionis, si eliciat actum demonstrativum, hoc ipso illo unico actu generat habitum scientiae perfectum, quia est perfecte convincens intellectum, et vincens totam ejus resistantiam, et talis habitus non compatitur cum habitu opinionis propter sui perfectionem, sicut una forma contraria perfecta expellit aliam; sed hoc est per accidens, id est per aliud, quatenus ille actus generat habitum perfectum, non ex sola formali ratione actus respectu habitus oppositi.

Quod si habitus infusi, ut gratia et charitas, unico actu opposito peccati expelluntur, ut docet D. Thomas in n-n, quaest. xxiv, arl. xn, hoc non est ex eo quod actus formaliter destruat oppositum habitum, sed quia impedit influxum causa* conservantis, quatenus homo per peccatum avertitur a Deo, et sic ponit obstaculum ut recipiat a Deo lumen gratiae, quo redditur conversus ad Deum ut ad finem, sicut qui claudit fenestram, ponit impedimentum luci solis ne illuminet acriorem. Unde non destruuntur illi habitus per formalem oppositionem actus, sed per oppositionem impedimenti, quod non habet locum in praesenti, ubi habitus scientiae et opinionis non pendent in fieri et conservari ab aliqua causa extrinseca, cujus influxus per actum oppositum impediatur.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur. Quia tota ratio oppositionis inter actum scientiae et opinionis vel est ex pluralitate actuum, vel est ex contrarietate. Non ex pluralitate tantum, alias non magis repugnarent quam duo actus scientiae vel opinionis, aut quicum-

que alii actus disparate se habentes. Non ex contrarietate, quia ista contrarietas tota est ratione claritatis et obscuritatis, et ratione certitudinis et incertitudinis; sed ista non repugnant contrarie secundum quod habentur per diversa media, nec enim repugnat eandem rem habere diversos causas, quasdam necessarias, quasdam contingentes: et secundum causas necessarias judicamus non posse aliter se habere, et secundum causas contingentes posse aliter se habere; et istam propositionem: Mortui resurgunt, sine ulla contradictione affirmamus secundum causas supernaturales, et negamus secundum causas naturales: ergo similiter ex diversis causis et motivis judicabimus de eadem conclusione certo et incerto, evidenter et inevidenter. Unde D. Thomas, prima secundae, q. lxxvii, art. m, inter opinionem et scientiam, seu medium probabile et demonstrativum solum posuit oppositionem respectu ejusdem actus, seu medii, non respectu ejusdem subjecti per diversa media.

Confirmatur: Quia actus contrarii circa idem objectum possunt esse simul in voluntate: ergo etiam actus opinionis et scientiae in intellectu. Consequent. patet, quia isti actus non opponuntur inter se privative et contradictorie, cum uterque sit actus positivus, nec ex parte objecti contradictorie se habent, cum uterque sit affirmatio ejusdem veritatis. Antecedens vero probat.: Nam voluntas Christi simul afflictebatur laetitia et tristitia circa idem objectum, scilicet passionem suam, de qua tristabatur ut malum naturae, et gaudebat ut redemptiva hominum.

Respondetur: Oppositionem inter actum opinionis et scientiae esse ratione contrarietatis non quomodocumque, sed inferentis effectus

privative Oppositos, Scilicet videre et non videre clare idem objectum, et certificari de ipso, iudicando quod impossibile est aliter se habere, vel non certificari iudicando oppositum, quod S. Thomas, ubi supra, eequi^arat appositioni inter verum et falsum. Ad id autem quod dicitur de diversis mediis, respondetur quod illi assensus dati per diversas causas et media necessaria et continentia, ut sunt formales rationes oppositorum iudiciorum absolute, opponuntur inter se, non vero si ipsae causae et media quasi reflexe et in actu signato considerentur, ut objecta de quibus fit iudicium probabilitatis opinativae vel necessitatis, sic enim non est circa idem objectum. Similiter in illa propositione: Mortui resurgunt, mortui non resurgunt, si utraque sumatur absolute, contradicunt et pugnant in intellectu; si vero non sumantur absolute, sed aliquid explicet utrum quod non alia, id est: Mortui secundum Dei potentiam resurgunt, secundum causas naturales non resurgunt, sic non versantur circa idem, et consequenter non contradicunt. Similiter ergo opinio et scientia se habent quod absolute exercita effectus oppositos inducunt; si autem in actu ignato considerentur, et formetur iudicium, non de ipsis rebus tantum, sed de certitudine vel incertitudine quam habent, ut dependent a talibus causis et mediis, sic non contradicunt, nec opinative tunc proceditur in aliquo iudicio, sed certo. Et in summa, opinio et scientia opponuntur sicut opinio vera et falsa, ut Aristoteles, dicit c. xxvi, in Post., et D. Thomas, lect. XLiv; atque adeo sicut de iudiciis oppositis in veritate et falsitate loquendum est de iudicio opinativo et scientifico. Et D. Thomas in i-u, q. Lxni, non solum posuit oppositionem inter scientiam et opinionem

ex parte medii, vel actus, sed etiam ex parte subjecti, ut expresse ibi dicit, et art. praeced. declaravimus.

Ad confirm. respondetur: quod contrarii motus gaudii et tristitiei in voluntate non versantur circa idem objectum secundum eandem rationem boni et mali, sed secundum diversam; laetabatur enim Christus D. de sua passione, quatenus erat in salutem generis humani, tristabatur vero de ea, quatenus erat malum naturae, quae sunt objecta diversa formaliter, licet sit idem materialiter.

Quod si instes: Cur similiter non poterit opinio et scientia versari circa idem objectum materiale, si quidem sub diversis considerationibus versatur? Respondetur quod, si illae formalitates opinionis et scientiae efficerent diversas veritates, constituendo scilicet diversa objecta, eadem esset ratio ac de motibus voluntatis. Caeterum in intellectu, ex eo quod una veritas per respectum ad medium evidens deducatur, vel per respectum ad inevidens, non mutantur in ratione veritatis objective; manente autem eadem veritate, si illuminatio illius stat a diversis mediis, quorum unum illuminat plene illam veritatem, aliud obscure, hoc ipso inducunt effectus oppositos in intellectu circa eandem veritatem, tanquam circa materiam illuminatam illo duplici lumine opposito, licet sint lumina diversorum habituum, semper enim oppositos effectus faciunt. At vero objectum voluntatis, quod est bonum, in ipsamet ratione boni variatur ex solo diverso respectu et habitudine, quia eadem res comparata ad unum est bonum et conveniens, et comparata ad aliud, disconveniens, quia bonum et malum sumuntur relate, et sic fit diversum objectum. Unde diversi motus redduntur non oppositi, hoc ipso quod mutant objecta; et tamen

in appetitu sensitivo etiam circa diversa objecta non possunt dari diversi motus gaudii et tristitiae, propter motum corporalem, quo exercetur dilatationis et constrictionis circa cor, qui absolute repugnant simul, quia ponunt diversos situs.

Secundo arguitur : Fides divina est obscura, et non pugnat cum scientia naturali, quae est evidens : ergo non omnis obscuritas repugnat evidentiali. Antecedens probatur primo, quia fides et visio in tantum pugnant in quantum visio se habet ut quies intellectus, credere autem, sicut motus; sed fides divina solum est motus tendens ad visionem gloriae, non ad scientiam naturalem; ergo non pugnat cum scientia naturali, sed cum visione gloriae. Secundo, quia in philosopho Christiano manet fides circa illam propositionem : Deus est, et alioquin inferiori certitudine teneret illam, quam fidelis rusticus qui illam credit, et sic esset deterioris conditionis. Tercio, quia Paulus in raptu habuit fidem simul cum visione gloriae, ut dicit Sanctus Thomas, i-ii, qu. cxxxv, art. iii, ad tertium; ergo non repugnat fides cum actu visionis, vel scientiae.

Denique, in opinione quae dicit posse unum corpus poni in duobus locis: tunc, si homo ponatur Romae et Compluti, Romae videbit Papam, et Compluti credet quae dicuntur de illo: ergo non repugnabit visio clara et obscura in eodem subjecto circa idem.

Respondetur negando anteced. ut est expressa sententia D. Thomae, n-ii, q. i, art. v; et eadem est oppositio inter obscuritatem et evidentialiam visionis, et evidentialiam scientiae, quae per se connectitur, et originatur ex visione principiorum.

Ad primam probationem respondetur quod fides divina comparatur

ad visionem ut motus ad quietem dupliciter: uno modo in ratione praemii et fruitionis perfectae, et hoc modo terminus illius et quies solum est visio gloriae; secundo ex parte modi procedendi, licet non quoad plenitudinem fruendi, et sic etiam modus procedendi evidenter in scientia naturali terminat modum procedendi fidei, quia per fidem ratione obscuritatis captivatur intellectus, et quasi ponitur sub alienis terminis, ratione vero scientiae a proprio objecto convincitur evidenter.

Ad secundam probationem. Longa disputatio est apud theologos, quomodo maneat fides in philosopho Christiano, quam hic resolvere non possumus. Sed breviter dicimus, in primis posse manere fidem circa illam propositionem: Deus est, in philosopho Christiano, quantum ad promptitudinem animi. Unde non est deterioris conditionis quantum ad meritum et habituales certitudinem, esto sit quantum ad actuales. Secundo, quod manet fides quantum ad illam propositionem : Deus est, credendo Deum esse ut auctorem supernaturalem, quo pacto debet cognosci ab eo, qui iustificatur, siquidem in illo articulo : Deus est, et remunerator est, continentur implicite omnes alii articuli supernaturales, ut docet S. Thomas, n-n, qu. i, art. v; non possunt autem supernaturales veritates contineri in illa veritate : Deus est, quatenus naturalis veritas praecise est. Unde D. Thomas, q. xiv de Verit., art. ix, ad 8, dicit : « Quod Deum esse, prout demonstratum, non est articulus fidei, sed unitas divinae essentiae, qualis ponitur a fidelibus cum omnipotentia, et omnium providentia, et aliis huiusmodi, quae probari non possunt »; et idem docet ii-n, q. i, art. vm, ad 1, licet etiam ea quae naturali ratione de Deo de*

monstrantur, credi possint, quatenus inclusa in his quae supernaturalia sunt.

Vel denique tertio dicimus quod circa illam propositionem: Deus est, etiam ut est auctor naturalis, habet maiorem certitudinem actualem philosophus Christianus quam rusticus fidelis, participatam a fide ex conjunctione ad illam, in quantum ex fide relinquitur quoddam iudicium, quod ea quae sunt fidei sunt certiora omni naturali cognitione: in quo iudicio intellectus apprehendit certitudinem, et non obscuritatem fidei; ex hoc autem iudicio formatur intellectus demonstrantis, ut certificetur suae demonstrationi, quam habet de illa veritate: Deus est, non subesse falsum, neque esse fallacem demonstrationem, cum tamen in aliis demonstrationibus naturalibus, propter debilitatem nostrae rationis, multi soleant immisceri errores, ad quos corrigendos deservit fides, ut tradit D. Thomas, i cont. Gent., c. iv, et ii-ii, qu. ii, art. iv. Unde ex hoc roboratur ipsa demonstratio, participatque a fide certitudinem et non obscuritatem; et ponit exemplum D. Thomas, ii-ii, qu. iv, art. viii, ad 2, in eo qui formaret demonstrationem, et ab aliquo magnae scientiae viro videret eam approbari, sine dubio roboraretur in sua demonstratione, intelligens eam a deceptione esse immunem. Ita cum videat Philosophus veritatem suae demonstrationis a divina fide probari, maxime in ea roboratur; et hoc non facit fides influendo per actum credendi in illam demonstrationem, sed mediante illo iudicio quod formatur de ejus certitudine et non de ejus obscuritate, et sic certitudo ejus apprehensa roborat, sicut angelus superior confortat inferiorem proponendo ei veritatem illuminatam, ut ex D. Thoma, qu. ix de Verit., art. i, docet Cajetanus, i p., q. cvi, art. i.

Ad tertiam probationem respondetur actum visionis in Paulo non exclusisse habitum fidei, quia ille actus visionis fuit sine habitu, eo quod non habuit statum permanenti®, sed elicitus fuit ab auxilio, id est qualitate transeunte supplente vicem habitus, et sic non est exclusus habitus fidei.

Ad confirmationem dicitur quod, admissio illo casu de positione corporis in duobus locis (quod tamen in iv Physicor. rejiciemus), dicendum est, vel quod illa visio et non visio non pugnant quia sunt respectu diversorum locorum, in quibus fungitur homo quasi vice duplicis personae et subjecti. Vel dicendum quod omnia quae videret in uno loco, videret in alio propter identitatem oculi videntis, et perinde se haberet ac si in uno loco existens tam perspicaciter videret ut attingeret ea quae sunt in loco illo remoto, siquidem utrumque locum attingit in utroque loco existens.

Ultimo arguitur: Nam qui habet habitum scienti®, potest uti medio probabili ad probandam conclusionem jam demonstratam; saepe enim contingit accumulare media et argumenta ad idem probandum, quorum aliqua sunt probabilia, alia demonstrativa; tunc per talia argumenta probabilia generatur aliquis habitus, multiplicati enim actus generant habitum, et non scientificus, ut de se patet, ergo opinativus; ergo simul compatiuntur isti habitus.

Respondetur quod ille qui habet habitum scienti®, si eliciat actum opinionis exercendo ipsam formidinem opinativam et assensum illius, et non solum cognoscendo perfectius vim signorum probabilium (ut D. Thomas dicit posse fieri in eo qui post demonstrationem utitur medio probabili), tunc talis assensus opinionis non generabit habitum

propter impedimentum subjecti in quo est habitus scientiae, qui firmiter et perfecte actuatur subjectum, nec compatitur oppositum habitum. In quo differt ab habitu virtutis et vitii, quia sicut virtus non generatur unico actu, quia non vincitur tota in differentia rationis ad bonum per unicum actum propter contingentiam et libertatem ad bonum, et plures circumstantias quae ad illud requiruntur, ut docet D. Thomas, i-ii, q. 1i, art. ni, ita nec expellitur unico actu, sed possunt fieri plures actus vitiosi, quibus assuescit animus ad oppositum virtutis, et hoc ipso minus firmiter adhaeret virtuti, unde relinquatur locus ut oppositus habitus paulatim generetur, quod non currit in habitu scientiae respectu opinionis, quia unico actu perfecte generatur.

QUAESTIO XXVII

DE UNITATE ET DISTINCTIONE SCIENTIARUM.

Post explicatam rationem scientiae, quae est effectus demonstrationis, et oppositionem ejus ad habitus inevidentes, restat videre unde scientia habeat unitatem et distinctionem. Et haec est duplex: altera in ipsa ratione formali scientiae; altera in ratione qualitatis, quomodo videlicet scientia una vel multiplex qualitas sit. Et de primo modo unitatis, et distinctionis agemus in primo articulo, de secundo vero in sequenti.

ARTICULUS I.

Unde sumatur unitas, vel diversitas specifica scientiarum in ratione scibilis.

Quaestio illa difficillima semper habitata est, et diversorum auctorum

placitis et explicationibus facta est implicatio.

Ut autem certa ab incertis separamus, in primis non tractamus in praesenti de scientiis practicis, sed de speculativis; practicae enim e diverso fine ad quem ordinantur sumunt speciem suam, ut D. Thomas advertit, Opusc. 1xx, qu. v, art. i; speculae autem scientiae habent pro fine veritatem, ut praecise cognoscibilis est. Unde difficultas est in assignanda specie diversa cognoscibilitatis, unumquodque enim est cognoscibile in quantum immateriale, et ex diverso modo immaterialitatis resultat diversa ratio cognoscibilitatis. Ulterius vero ad rationem scibilis pertinet quod objectum sit necessarium et immobile, et ex principiis necessariis procedat ad illuminandas conclusiones. Unde haec omnia disponere, ut ex illis plenè hauriamus speciem scientiarum, difficultas praesens est.

Secundo est certum quod scientia, sicut omnes alii habitus, ex objecto sumunt suam speciem, ut constat secundo de Anima, textu xxxns, et determinat D. Thomas, i p. 1xxvii, art. iii, et sic semper debeat adaequari et conformari unitas et distinctio potentiae, vel habitus, unitate, vel distinctione objecti in ratione objecti.

Denique certum est specificationem hanc scientiarum non sumi ex unitate vel distinctione objecti in esse rei, sed in esse objecti, id est non ab objecto considerato materialiter et definitive in se, sed ut coniungitur, inproportionatur tali habitui vel potentiae; ideoque optime monuit Gajetanus, i p. 1; art. iii, aliam esse rationem objectionis in ratione, seu formalitate objecti, in esse rei; et alias esse specificationem in esse rei, alias in esse objecti, ut ipsa exempla clare demonstrant: nam color in esse qualitatis

«st quoddam genus, quod dividitur in varias species, et tamen in ratione visibilis habet eandem speciem objecti visus, omnia corpora habent eandem speciem in ratione objecti philosophici, omnia entia in ratione Meaphysic®, licet in ratione entitativa corporis et entis in tam varias species dividantur; e contra vero idem color diverso modo attingitur a visu et ab intellectu, eadem res ut bona a voluntate, ut vera ab intellectu, eadem terra ut rotunda ab astrologo, ut mobilis a physico, et sic de multis aliis. Unde constat aliam esse rationem specificam rei, aliam objecti in esse et ratione formali objecti.

Quare in praesenti ad hoc devolvitur fere tota difficultas, ut investigemus quod sit illa ratio formalis qua specificè constituit objectum in ratione objecti scienti®, et facit ab alio differre in ipsa ratione specifica. Ut autem diximus in questione prima prooemiali, art. m, distinguere solet in ratione formali objecti ratio quaffi, et ratio sub qua; quod distinctio rejicienda non est, ut facit Vazquez, i part., disputat, vii, cap. m. Nam in ipso objecto quod attingitur a diversis habitibus vel potentiis, designanda est aliqua ratio, quod specialiter attingitur ab uno, et quod specialiter ab alio, et ista ratio, quod specialiter est attacta, dicitur formalis ratio quod, id est, quod attingitur ad differentiam materialis objecti, quod per talem rationem specialem determinatur ut attingatur. Ratio autem sub qua, dicitur formalis illa ratio quod cffiteras actuat, et sub se continet, ut attingatur a potentia. Quia enim contingit id quod est formale respectu unius, esse materiale respectu alterius, ideo ultima formalitas sub qua oter® continentur dicitur formalis ratio sub qua simpliciter. Et aiout ex parte objecti cognoscibilis

consideratur formalitas quod attingitur, et ratio ultima formalis sub qua cter® redduntur attingibiles, quod coincidere solet cum ipsa ratione quod ultima; ita ex parte potenti® correspondet ratio formalis sub qua attingendi objectum, quod est ipsum lumen, seu actualitas qua potentia redditur ordinata et actuat ad tale objectum. Exemplum manifestum est in visu; nam corpus, verbi gratia paries, vel lapis est materiale quod videtur, formale autem quo determinatur ad visum potius quam ad auditum est color, et est ratio formalis quod videtur. Rursus vero color actuatur et formatur a luce, et illa est ultima formalitas qua redditur objectum visibile, et sub qua cffiter® rationes ordinantur ad visum, ex parte vero oculi datur lumen sub quo actuata potentia procedit ad videndum.

Similiter ergo applicando hoc objecto scibili et scienti®, objectum scibile est aliquid complexum constans ex subjecto, de quo proprietas aliqua seu passio demonstratur, et hoc objectum quod est veritas conclusionis illata, illuminari debet per aliquod medium, quod in premisis accipitur tanquam principium, a quo infertur illa veritas, et inferendo illuminatur, et ita definitiones quaffi se habent ut principia, seu media demonstrandi passionem, debent habere rationem determinandi scibilitatem talis objecti illati illuminando illud. Unde si quaffilibet quidditas adaequate et secundum quod est in se cognosceretur, unaquaffique fundaret distinctam scientiam ab alia respectu suarum passionum, sicut probabile est distinguere scientiam infusam in Christo secundum distinctionem specierum repr®sentantium quidditates, ut significat D. Thomas, m p., q. xi, art. vi. Nunc autem cum intellectus sit unitivus et pr®cisivus, nec quamlibet natu

ram intelligatur est adaequate in se, sed coordinat et conjungit cum alia, et e contra unam et eandem rem diversis modis intelligit, contingit diversas naturas pertinere ad eandem scientiam, et eandem naturam in diversis scientiis considerari, et sic oportet assignare aliquam rationem, qua plures naturae uniantur in eadem scientia, vel qua diversimode considerentur a diversis.

In hoc ergo, licet multa sint placita Doctorum, ad tres praecipuas sententias omnes revocantur. Prima est, quod haec unitas in unaquaque conclusione, quae distincta definitione demonstratur, seu distincto principio partiali, est distincta unitas partialis, ut amplius sequenti articulo tractabitur, sed tamen uniuntur omnes illae partes in una scientia, propter unitatem principalis subjecti ad quod caetera referuntur, vel a quo dependent, ut a principaliori, sicut in logica syllogismus, vel modus sciendi dat unitatem toti scientiae. Ita tandem videtur sentire P. Suarez, in *Metaph.*, disput. xlv, sect. xi; et videri possunt *Cognim.*, i *Potest.*, cap. xxiii, q. unie., art. i, contra hanc sententiam. Eandem tamen tenet Scotus, et ejus schola, quam sequitur et explicat P. Merinero, disp. i prooemial. logicae, q. v, qui desumunt unitatem scientiae ex unitate subjecti in quo continentur omnes veritates talis scientiae, ita quod si ex vi illius subjecti et definitione illius omnes proprietates ad talem scientiam pertinentes demonstrantur, erit una scientia in specie infima. Si autem ex vi illius subjecti, et definitione illius non possint attingi omnes veritates, nisi aliae definitiones mediant, ut si subiectum est aliquid genericum, et mediantibus aliis definitionibus species sub eo contentae definiuntur; tunc talis scientia erit una generice

et continebit sub se plures species distinctas. Unde simpliciter unitas specifica scientiae, apud istos auctores desumetur ex unitate definitionis et quidditatis illius rei, de qua agitur.

Secunda sententia sumit unitatem, vel diversitatem scientiarum ex unitate, vel diversitate medii, in quantum diverso modo reddit scibiles conclusiones. Quid autem sit diversitas scibilitatis, aliqui intelligunt denominationem extrinsecam in objecto provenientem a scientia, alii diversitatem luminis, quod in idem redit si lumen sumatur pro habitu scientiae.

Tertia sententia, quae est valde communis inter auctores, praesertim in schola D. Thomae, sumit unitatem, vel diversitatem scientiarum ex diverso modo abstrahendi a materia, sumendo abstractionem non pro ipso actu intellectus abstrahentis unum ab alio, sed pro abstrahibilitate objecti, seu immaterialitate illius. Est autem triplex materia, a qua potest fieri abstractio, scilicet singularis, quae reddit rem individuum et singularem; sensibilis, quae reddit illam accidentibus sensibilibus subjectam; intelligibilis, quae est ipsa quantitas etiam sine aliis accidentibus. Et ex abstractione triplici seu carentia hujus materiae sumitur triplex genus scientiarum: Physica, quae abstrahit solum a materia singulari; Mathematica, quae etiam a materia sensibili; Metaphysica, quae etiam ab intelligibili. Quia vero subistis generibus diversae scientiarum species continentur, quomodo istae species ex abstractione sumantur, non facile explicat ista sententia.

Dico primo: Unitas vel distinctio scientiae non sumitur ex sola unitate subjecti principalis, quatenus continet vel causat veritates illius scientiae, sive quatenus omnes illae veritates ordinantur ad tale

subjectum, ut dicit prima sententia.

Ratio sumitur ex eo, quia de uno et eodem subjecto possunt agere diverse scientiae, ut de Deo in scientia beata et infusa, et in Theologia, et in Metaphysica. Et de coelo in Astrologia et in Philosophia, et sic de multis. Ergo oportet assignare rationem formalem quare plures scientiae distinguantur etiam circa idem subjectum.

Dicunt esse diversam definitionem talis subjecti: definitio enim est medium in demonstratione, et quia diverso modo definitur subjectum in una scientia et in alia, inde assignatur diversa ratio pertinendi ad unam scientiam, vel ad aliam. Ceeterum hoc insufficiens dicitur, nam restat explicare, in quo consistat ille diversus modus definiendi in una scientia et in alia, sicut aliter definit Physicus quantitatem, aliter Mathematicus; non potest autem assignari diversa ratio et modus definiendi, nisi ex diverso modo immaterialitatis et abstractionis, secundum quam apprehenditur aliquid diverso modo, et definitur, ut ex D. Thoma infra ostendimus.

Rursus, cum in una scientia inveniuntur contineri diversae definitiones, sicut et diversae res, seu quidditates, ut patet in Physica et in Mathematica et multo magis in Metaphysica, quae circa res tam varias discurrunt, et unamquamque diversa definitione definiunt, non potest sufficienter reddi ratio cur omnes istae definitiones, et ea quae mediantibus ipsis demonstrantur reducantur in unam scientiam. Nam si est propter coordinationem et dependentiam ab uno subjecto principali, restat explicare unde sumatur ista coordinatio quae unitatem istam constituat; nec enim sunt diversae passionibus, quae coordinantur unitati naturae, sed diversae naturae, et defini-

itiones ordinatas in eadem scientia. Nec sola definitio subjecti principalis ad hoc sufficit, siquidem continet idem subjectum diverso modo definiri, ut diximus, et sic tandem reducetur ista unitas, vel diversitas ad diversum modum definiendi, qui diversus modus solum reducitur ad diversam immaterialitatem, ut ostendimus, nec enim aliter diversus modus definiendi eandem quidditatem assignari potest.

Si autem dicatur, ut aliqui dicunt, illam scientiam, quae ita definit principale subjectum, quod etiam continet sub se plures definitiones ad demonstrandum diversas veritates sub tali subjecto contentas, esse unam solum genericam, et continere sub se plures specificas scientias. Contra est, quia vel illae definitiones et veritates demonstratae coordinantur et connectuntur cum principali subjecto, vel non. Si non connectuntur nec coordinantur, sic non respiciunt illud ut subjectum principale, atque adeo erunt plures scientiae totales inter se dispartite se habentes, et sic non oportebit quaerere unitatem earum, sed diversitatem; et non habebunt aliquod subjectum determinatum, quod sit illis commune, sed solum subjectum aliquod indeterminate et in universali consideratum, sicut Mathematicae et Philosophiae cum Medicina, quod est dari aliquod subjectum commune communitate rationis genericae, non tamen quod sit principale subjectum respectu utriusque. Si autem coordinantur omnes illae veritates, et subordinantur illi subjecto principali, et ex tali coordinatione et subordinatione habent unitatem, vel distinctionem specificam, vel genericam, restat explicare quid sit ista subordinatio, et quomodo veritati uno modo definitae subordinantur quaedam veritates, alio vero modo definitae non subordinantur tales ve-

ritates, nisi hoc reducatur ad diversum modum definiendi penes diversam immaterialitatem.

Quare absolute negandum est subjectum aliquod principale alicujus scientias posse continere immediate omnes veritates talis scientiæ sufficienter ad demonstrandum illas, sed necessario intervenire debere definitiones particulares diversarum quidditatum, quae in tali scientia tractantur. Unitas autem in subordinatione talium veritatum ad illud principale subjectum non potest sumi ex sola unitate subjecti in esse rei, sed in formalitate et modo diversæ cognoscibilitatis subjecti, quae tandem ad diversum modum immaterialitatis reducitur, ut jam dicemus.

Dico secundo : Generaliter loquendo unitas et distinctio scientiarum in esse scibili sumitur ex diversa immaterialitate et abstractione, prout primo invenitur in principiis seu mediis demonstrandi, et inde derivatur ad illuminandas diversis modo conclusiones. — In hac conclusione conveniunt communiter Thomistae; et de illa videndus est Gajetanus, i p., q. i, art. m ; Ferrariens.,¹¹ contra Gent., cap. iv; Gurs. Garmelit., disp. xix, q. rv; et Gonimb., i Poster., cap. xxm, q. unica, art. i. Et notandum est quod non sumimus hic abstractionem pro actu intellectus abstrahente, neque pro denominatione extrinseca ex illo consecuta : sic enim esset circulus, quia diversa scientia abstrahens sumitur ex diverso objecto scibili, seu abstrahibili, et diversum scibile ex diversa scientia abstrahente; sed sumitur abstractio pro abstrahibilitate objectiva, quatenus objectum fundat diversam immaterialitatem. Et in hac non loquimur de abstractione totali, quae abstrahit aliquid ut praedicabile ab inferioribus; sic enim ista abstractio est communis

conditio scientiarum, quae non agunt de singularibus, sed de universalibus. Sed loquimur de abstractione formali, quae abstrahit rationes formales a materialibus, et sic constituit, seu fundat intelligibilitatem. Et secundum quod magis vel minus receditur a materia, redditur aliquid diverso modo intelligibile.

Sic ergo explicata conclusio aperte deducitur ex D. Thoma ; et varia ejus loca conciliantur, quae videntur diversimode loqui de unitate et diversitate scientiarum, nec tamen diversum sensum habent, sed eandem rem explicant quae uno soium modo explicari non potest. Aliquando enim sumit distinctionem scientiarum absolute ex diversa abstractione a materia, ut in prologo super lib. de Sensu et sensato, et optime in Opuscul. 1xx, q. v, art. j. Aliquando sumit ex diversitate medii, unde sumitur ratio formalis demonstrandi, ut ii-ii, q. i, art. i, et i-n, q. liv, art. ii, ad 2. Aliquando ex diversa definitione, et diverso modo definiendi, quia ex definitione quam ex principio proceditur ad conclusiones demonstrandas, ut in vi Metaph., lect. i, et in i Poster, lect. xli, ubi ex diversitate principiorum sumitur diversitas scientiarum. Et haec omnia perfecte nobis explicant id unde debet sumi unitas et diversitas scientiarum. Supponit enim D. Thomas pro fundamentum principio quod unaquaeque res in quantum est intelligibilis, in quantum est a materia separabilis, eo quod intelligibile idem est quod spirituale et immateriale; principium autem spiritualitatis est denudatio a materia. Et sic cum materia obumbrat et impedit intelligibilitatem, illuminatur et apparet obiectum secundum quod a materia discernitur diversimode. Cui fundamento addendum est quod esse mobile addit supra quod

talem modum cognoscendi, scilicet quod aliquid intelligatur non simplici modo, sed modo illativo, ex causis seu praemissis procedendo ad conclusiones : scire enim est cognoscere causam ob quam res est* etc.

Ex quo manifeste deducitur quod si radix intelligibilitatis est immaterialitas, et consequenter diversae intelligibilitatis diversa immaterialitas; ita similiter radix et principium diversae scibilitatis erit diversa immaterialitas seu abstractio, non absolute et simplici modo considerata, sed prout ex praemissis descendit ad conclusiones. Praemissae autem seu media probativa in scientiis sunt ipsa prima principia, seu definitiones, per quas propriae passionnes de subjecto demonstrantur; quae definitiones et principia tunc erunt diversa, quando diverso modo, seu diversa immaterialitate definiunt seu explicant quidditatem; siquidem radix intelligendi rem aliquam est immaterialitas, et diversimode intelligendi diversa immaterialitas; Ergo etiam diversimode intelligendi quidditatem, quod est definire; et eic diversus modus definiendi seu intelligendi quidditatem est diversa immaterialitas; ubi autem servatur diversus modus definiendi, consequitur etiam diversus modus demonstrandi, eo quod per definitiones tanquam per principia fit demonstratio in scientiis. Censetur aqtem omnia principia esse ejusdem speciei, quae procedunt sub eodem modo intelligendi, seu eadem abstractione, et sic diversae definitiones quae in una scientia inveniuntur, licet definiant quidditates specie distinctas in esse rei, si tamen eodem modo definiendo procedant, dicuntur esse ejusdem speciei in modo intelligendi et definiendi. Et sic quique Physicus eodem modo

sophia tractantur, scilicet sub eadem abstractione, includendo materiam sensibilem et subjectam motui, ideo omnes illae definitiones sunt similes, et ejusdem speciei in modo definiendi, licet diversa ex parte rei definitae. Et hac est ratio D. Thoma. Ti Met., lect. i, ubi dicit: « Quod cum definitio sit medium demonstrationis, et per consequens principium sciendi, oportet quod ad diversum modum definiendi sequatur diversitas in scientiis speculativis », quod ibi late prosequitur, ostendens quod diversus modus definiendi est secundum diversum modum includendi materiam, in hiis qua definiuntur.

Ex quo apparet verissimum esse quod unitas et distinctio scientiarum sumitur ex diversitate mediorum, seu principiorum per qua fit illuminatio scientifica; rursus vero diversitas mediorum, seu principiorum, ex diverso modo definiendi, seu intelligendi desumi debet, qua diversitas intelligendi, sive sit in definitionibus et causis, sive in effectibus, ad diversam immaterialitatem debet reduci, secundum quam res intelligitur; qua immaterialitas primo debet inveniri in principiis, ut inde deducatur ad conclusiones, quia scientifica est. Et quia hac principia sic intellecta illuminare dicuntur conclusiones, sic etiam potest dici quod diversitas scientiarum sumitur ex diverso lumine, non quidem tenens se ex parte potentia, quod est habitus ipse, seu scientia specifica, sed ex parte principiorum, quae suum lumen determinans.

Dico ultimo : Species atque scientiarum non sumitur ex diversitate materiali objectorum in esse rei, sed ex diverso gradu immaterialitatis qua per abstractionem acquiritur, in scientiis supremis ordinis fiveceper pcceseu, y&l

ticipatione ipsius scientiae divinae.

Prima pars conclusionis, quae est negativa, sumitur expresse ex D. Thoma, i Post., lect. XLi, ubi non solum genera scientiarum, sed etiam species ex diverso modo cognoscibilitatis desumit, non ex diversis rebus cognitis materialiter consideratis, ut quidam putant. Dicit enim D. Thomas sic : « Genera scibilium distinguuntur secundum diversum modum cognoscendi, sicut alio modo cognoscuntur quae definiuntur cum materia, et ea quae sine materia. Unde aliud genus scibilium est corpus naturale, et corpus mathematicum, et utrumque horum generum distinguuntur in diversas species scibilium secundum diversos modos, et ratione cognoscibilitatis. » Ita D. Thomas, cujus verba satis manifeste partem istam probant. Et declaratur sic : Quia contingit in una scientia ejusdem speciei atomae tractari diversas res materiali specie distinctas, et in esse rei, sicut patet in Metaphysica, vel Logica, aut Physica, aut quacumque alia scientia quantumcumque specifica in specie atoma. Nec enim de qualibet specie rerum datur distincta scientia, sicut nec de qualibet specie colorum distincta virtus visiva; non ergo possunt distingui scientiae distinctione specifica secundum distinctionem quidditatum, vel rerum in esse rei; et hoc totum ex eo tandem provenit, quia nostrae scientiae imperfectae sunt, et non omnino adaequantur ipsis rebus, neque eas adaequate comprehendunt, nam si quaelibet res perfecte comprehenderetur, quaelibet res fundaret scientiam sibi propriam et specie distinctam ab alia, neque scientia requiret coordinationem specierum, sed quaelibet res per suam speciem adaequatam perfecte repraesentantem suas passiones demonstraret.

Qua ratione efficaciter colligit D. Thomas, iii p., q. xi, art. vi, fuisse in Christo Domino scientiam infusam distinctam per diversos habitus, quia habuit diversas species quibus naturas rerum intelligebat, quia videlicet non constabat illa scientia infusa ex coordinatione specierum, sed quaelibet species, quia perfecte et adaequate quamlibet rem tantum repraesentabat, distinctam scientiam fundabat ab alia. At vero quando aliqua scientia non se habet adaequate ad quamlibet rem cognitam, quia non perfecte vel non tantum rem unam comprehendit, sed plures res sub aliqua ratione communi attingit, ideoque coordinat plures species sub eadem ratione sciendi et intelligendi, talis scientia non dividitur ad divisionem entitativam rerum, sed plures quidditates sub eadem ratione specifica comprehendit. Formalis ergo ratio specifica scientiae complectitur plures species in esse rei, et sic ex adaequatione ad singulas species non sumitur.

Secunda pars conclusionis declaranda est ex his quae docet magister Bannez, in Prooemio librorum de Generat., circa quartum principale, in quo videtur mentem D. Thomae attigisse. Et declaratur sic, quia in rebus materialibus quae redduntur intelligibiles et immateriales per segregationem a materia et conditionibus materialibus, ipsa abstractio est quasi motus quidam, in quo consideratur terminus a quo, et terminus ad quem, formaliter quidem in ipso actu abstractionis, fundamentaliter vero et objective in ipso objecto abstrahibili; ex parte termini a quo habet derelictionem materias, quae triplex est, ut supra diximus, et sic constituitur triplex genus abstractionis; ex parte autem termini ad quem est diversus gradus immaterialitatis, seu diversus modus spiri-

tualitatis, quem acquirere potest res sic abstracta, et hoc vocat D. Thomas, i Post., lect., xu, in unoquoque genere scibilitatis distingui diversas species secundum diversos modos cognoscibilitatis. Quare non solum sumitur ratio formalis et specifica scientiarum ex recessu a materia, sed ex accessu ad determinatum gradum immaterialitatis, quo objectum aliquod determinate deputatur et redditur intelligibile; sicut etiam in angelis diversa species non solum sumitur ex recessu a corporeitate, sed ex accessu ad determinatum modum habendi spiritualitatem et immaterialitatem, et ad actum purum, ut S. Thomas advertit vi c. de Ente et essentia, circa finem. Unde in Mathematicis invenimus quod, licet in communi abstrahant a materia sensibili, tamen quia diversus modus immaterialitatis attingitur in quantitate continua, quam in discreta, discreta enim minus concernit materialitatem, quia minus dependet a loco et tempore quam continua, quae copulat partes suas in loco, ideo duplex scientia constituitur Geometria et Arithmetica. Et similiter Philosophia et Medicina duplex scientia est, quia licet utraque abstrahat a materia singulari, tamen magis concernit materiam corpus ut sanandum, quam corpus mobile ut sic. Et in Logica, et Metaphysica, et Theologia invenitur derelictio materiæ sensibilis et intelligibilis ex parte termini a quo, sed diversus modus immaterialitatis, quem unaquaeque attingit. Nam Theologia respicit ipsum Deum, ut lumine divino virtualis revelationis cognitum; Metaphysica, secundum primam et supremam rationem entis, ut abstrahit a creato et increato; Logica vero respicit intentiones, ut fundatas in objectis intellectis, quae de se non habent immaterialitatem, nisi negativam.

Quare cum specificatio atomarum scientiarum sit ultima ratio scibilitatis, quae non est amplius divisibilis, oportet quod si ratio formalis scibilitatis sumitur ex immaterialitate, ultima et specifica sumatur determinate ex termino ad quem talis abstractionis, in quo ultimo sistit et determinatur abstractio; ergo non ex sola segregatione a materia, prout consideratur terminus a quo abstractionis, sed in ultima determinatione immaterialitatis specifica ratio scibilitatis consistet.

At vero in scientiis supernaturalis ordinis, quia non desumuntur per abstractionem a rebus, sed per participationem, et derivationem ab ipso lumine divinae scientiae, specifica et determinata earum ratio ex diverso modo participationis desumenda est, vel sicut aliter participatur revelatio fidei obscura, aliter prophetia quae potest esse obscura, vel clara, aliter scientia infusa, quae quidditates supernaturales quidditative cognoscit, aliter beata, quae Deum clare in se attingit. Et in unoquoque istorum cognoscit Deus quam diversi modi participationis multiplicari possint.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur. Ex ratione abstractionis non habet objectum primum tribuere unitatem, vel diversitatem scientiae: ergo. Antecedens probatur multis exemplis, quibus sub eadem immaterialitate plures scientiae inveniuntur, et e contra unica scientia sub diversa immaterialitate attingit sua objecta. Nam in primis scientia moralis et logica non sumunt suam specificationem ab abstractione, nec enim assignabilis est talis abstractio. Item Philosophia habet unicam abstractionem, scilicet a materia singulari.

Et tamen sunt in ea diversae scientiae specie, sicut libri de Caelo et Anima, etc. Et idem est in Mathematicis, quod abstrahunt a materia sensibili, et tamen habent sub se diversas species, ut Geometriam, Arithmeticam, etc. Immo Musica et aliae scientiae subalternae sunt unius speciei, et non habent unicam abstractionem. Nam Musica respicit numerum sonorum et pro parte numeri habet abstractionem mathematicam, pro parte sonori abstractionem physicam. Denique si diversa immaterialitas distinguit scientias, etiam distinguet habitus primorum principiorum et habitus opinativos. Neque enim est major ratio de uno, quam de alio. Constat autem quod eundem habitus primorum principiorum attingit omnia principia quantumcumque diversae abstractionis, sicut sunt principia Metaphysica, vel Physica, vel Mathematicae. E contra vero eadem immaterialitas quod invenitur in principiis Philosophiae et in ipsa Philosophia non constituit eundem habitum, cum principia pertineant ad habitum principiorum, Philosophia vero ad habitum scientia; ergo non semper eadem immaterialitas constituit eundem habitum, neque diversa diversum.

Respondetur negando antecedens. St pro explicatione exemplorum qua adducuntur, est advertendum quod immaterialitas objecti constituit intelligibilitatem ejus, et eandem vel diversam rationem objecti, secundum quod talis immaterialitas applicatur ipsi intellectui. Si enim aliquid in se quidem immateriale sit, sed non sub illa immaterialitate quam habet applicetur intellectui, sed sub alia, illa quidem, quam in se habet, per accidens comparatur ad constituendam scientiam, quia non sub illa applicatur intellectui, sed sub alia, licet si illa

secundum se applicaretur, constitueret diversam scientiam.

Ad primum ergo exemplum dicitur quod rationalis scientia, quae est Logica, sumit suam unitatem & abstractionem quam habet similem Metaphysicam, sed diversa ab ea, quia est solum abstractio negativa: versatur enim circa intentiones rationis, quatenus instrumenta sunt speculandi; quod abstractio est entis rationis, non prout praecise opponitur enti reali in communi, sic enim secundo pertinet ad Metaphysicam, sed prout fundatur in rebus cognitis, et a tali esse cognitio rerum accipit abstractionem. Rhetorica autem et Grammatica, vel non sunt scientiae, quia non procedunt demonstrative, vel non sunt rationales, sed sermocinales. Scientia autem moralis, si sumatur practica, est idem quod prudentia, et sic non pertinet ad habitus speculativos. sed practicos, de quibus non agimus in praesentia; si vero sumatur speculative, pro scientia ethica, quod tractat de natura virtutum, sic pertinet ad Philosophiam, et est pars illius, quia agit de anima ut est actus corporis, et consequenter de moralibus ejus.

Ad secundum exemplum dicitur: Quod de partibus Philosophiae est duplex opinio, ut in initio Physicorum dicitur. Quidam enim distinguunt illas specie infima, et tunc ponuntur diversae abstractiones specificae, quia, licet omnes abstrahant a materia singulari ut a termino a quo, induunt tamen diversam abstractionem determinatam, quasi ex parte termini ad quem, quatenus magis vel minus concernitur de materia in ipsis principiis, quod circa istas distinctas partes Philosophiae procedunt. Alii vero dicunt esse eandem abstractionem specifi- cam in omnibus partibus Philosophiae, et sic libri de Caelo et de Anima, imo

et paral Ethica, quGB agit de virtuti* bos, reducentur ad eandem abstractionem, scilicet ad rationem entis mobilis, quatenus involvunt, vel dependent ab aliquo motu rei corporalis, licet h»c penes diversas partes dividantur intra eandem scientiam, sicut alius tractatus est in Theologia de Deo, alius de angelis, alius de homine. Quae autem ex his opinionibus verior sit dicetur in Physica. De Mathematicis autem constans est quod dantur diversae scientiae secundum speciem intra eandem abstractionem a materia sensibili, quia illa abstractio solum est generica, et admittit diversam latitudinem et graduationem in principiis quantitatis continuas, vel discretas, ut supra dictum est.

Quod vero additur de Musica et aliis scientiis subalternis. Respondetur in illis non esse duplicem abstractionem, sed unicam, quatenus principia superioris scientiaB ex applicatione ad talem materiam redundunt minus abstracta, et consequenter pertinentia ad diversam speciem in genere scibilis, et illa abstractio quam induunt in tali materia unica est, et ideo tales scientiae nec sunt pure Mathematicae, nec Philosophicae, sed aliquid participant de utrisque, unica tamen abstractione, sicut medium unicum dicitur participare ab extremis.

A4 ultimum, quod dicitur de habitu principiorum, respondetur: Illius unitatem non sumi ex diversa immaterialitate rerum in se, sed secundum modum quo applicatur intellectui; sicut enim in scientiis immaterialitas non conducit ad earum unitatem, vel diversitatem, nisi prout tenet se ex parte medii, seu principii illuminantis, ita neque in ipsis primis principiis diversa immaterialitas rerum non oonducit ad diversitatem specificam, nisi prout fit veritatis notificatio ex terminis; hic

• autem modus illuminandi res- ex terminis sine ulla probatione est idem in omnibus primis prinoipiis necessariis, quia fundatur in eadem ratione, scilicet in immediata oonnexionem praedicati ad subjectum-. Ut autem manifestent et illuminent- dii* probando, attenditur diversa abstractio et immaterialitas, quia h»e diversimode rem contentam illuminat, et diversimode eam continet et explicat, aut ei connectitur. Denique habitus opin&tivi non est inconveniens quod, sicut distinguuntur penes diversa media probativa, ita penes diversum modum immaterialitatis, non necessaria*, sed contingentis.

Secundo arguitur: Quia abstractio ista, vel sumitur in objeoto pro denominatione extrinseca proveniente ab actu scienti®, vel sumitur fundamentaliter pro ipsa abstrahibilitate objecti. Primo modo non est id a quo sumitur specificatio scienti®, cum potius supponat specificatam scientiam, et ab actu scienti® desumatur talis denominatio. Si secundo modo, non potest esse formalis ratio sub qua specificativa scientiarum, siquidem Deus eodem modo semper est immaterialis, et tamen dantur de illo divers® scienti® specie, ut Theologia et Metaphysica. Et similiter de diversa immaterialitate, ut de angelis et corporibus datur una scientia specie, ut Metaphysica.

Et confirm.-. Quia scientia a priori et a posteriori distinguuntur specie, et tamen possunt procedere sub eadem immaterialitate, sicut demonstrare hominem esse risibilem, quia est rationalis, vel ab effectu, quia ridet, ejusdem immaterialitatis est, et tamen scienti® sunt divers».

Respondetur quod, si res cognoscerentur ad®quate prout sunt in se, eadem esset immaterialitas rei in se, et ut subest medio cognitionis; sed quia contingit rem ejusdem im-

materialitatis cognosci per diversa media, vel secundum diversas connotationes et effectus, qui non eodem modo illuminant et apparere faciunt objectum, ideo contingit de eadem re immateriali, non eodem modo et medio immateriali cognita, dari diversas scientias, quia subsunt diversae immaterialitati formali, id est, diversis principiis, seu mediis sub diversa immaterialitate conclusionem illuminantibus, et deducen-
tibus. Sumitur ergo species scientiarum ex diversa immaterialitate objectiva, seu fundamentali, non prout entitative est in ipsa re, sed prout*re-
lucet in medio, seu principio, quo apparet et demonstratur intellectui. Similiter ea quae in se sunt diversae abstractionis, ut angeli et corpora, possunt uniri in aliqua ratione, seu medio superiori utrisque, sicut in ratione entis, quam considerat Metaphysicus per unicam abstractionem a materia sensibili et intelligibili.

Ad confirmat, respondetur : Quod etiam in istis scientiis invenitur diversa abstractio specifica, quia demonstrare per causam et per effectus non est ejusdem immaterialitatis in esse intelligibili; quia dato quod in esse entis sit ejusdem spiritualitatis et perfectionis, tamen non procedunt istee scientiae a posteriori, et quoad an est, nisi quatenus cadunt effectus sub experientia: experimentalis autem cognitio non dicit abstractionem, qua cognoscitur res per suam quidditatem, praesertim quia apud nos experientia semper dependet ab aliquibus sensibilibus; et sic est diversa abstractio a scientia, quae procedit a priori, quantum est ex se.

Tertio arguitur ad probandum quod non sumatur unitas vel diversitas scientiarum ex parte mediorum, seu principiorum. Sequeretur enim quod quaecumque derivantur

ex principiis communibus alicujus rei containerentur sub eadem scientia, sicut quia principia hominis et equi continentur sub principiis communibus animalis, pertinent ad eandem scientiam homo et equus; ergo similiter continebuntur sub eadem scientia res spirituales et corporales, quia derivantur ab iisdem principiis substantiae; et quantitas discreta et continua, ex principiis communibus quantitatis sub eadem abstractione mathematica; ergo omnia ista convenient in eadem scientia, propter eandem abstractionem.

Et confirm., quia cum in una scientia inveniantur diversae definitiones et media demonstrandi, oportet quod reducantur ad aliquam unitatem, ut scientia dicatur una; sed non reducuntur ad aliquam communem definitionem, ut de se patet, ergo ad aliquid commune quod non est definitio, et consequenter neque medium; ergo formalis ratio unitatis vel diversitatis scientiarum non sumitur ex mediis, seu ex principiis, sed ex alio capite.

Respondet, negando sequelam, et ad probat, dicitur quod ut aliqua pertineant ad unam scientiam non sufficit derivari ex communibus principiis, quae sint quomodocumque communia, scilicet in esse rei, secundum abstractionem universalitatis totalem, seu in praedicando, sed quae sint communia in esse objecti, et intra eandem abstractionem formalem; ex abstractione enim formali sumitur ratio scibilitatis, non ex abstractione totali, et ita homo et equus conveniunt in principiis communibus animalis, non solum quantum ad abstractionem genericam totalem, sed etiam quantum ad eandem abstractionem formalem, qualis invenitur in Physica. At vero angeli et res corporales conveniunt quidem in ratione

communi substantiae, non tamen in eadem abstractione formali entis mobilis, bene tamen in eadem abstractione metaphysica, et sub illa uniuntur in eadem scientia. Similiter quantitas discreta et continua conveniunt quidem in eadem quantitate, secundum eandem rationem essentialem, seu praedicamentalem, non tamen secundum eandem rationem abstractionis formalis mathematicae, in qua respicitur major vel minor abstractio a materia sensibili in modo mensurandi, quia non cum tanta concretione mensuratur numerus sicut quantitas continua, ut supra dictum est. Et similiter Theologia et Metaphysica agunt de Deo sub diversa abstractione, Theologia ex participatione divini scienti et luminis supernaturalis, Metaphysica, ut ex effectibus naturalibus cognoscitur, licet utraque conveniat in generica ratione abstrahendi a materia sensibili et intelligibili ex parte termini a quo.

Ad confirmationem respondetur : Plures definitiones unius scienti non convenire in una definitione communi, sicut nec in una re definita, sed in uno modo definiendi, ut dicit D. Thomas, sexto Metaphysic., lectione prima, quod est convenire in eodem medio formaliter, quatenus res tali modo definita, et secundum talem vel talem abstractionem, tali etiam modo illuminat veritates illatas. Et inde est quod, licet in una scientia tractentur diversae res, seu quidditates, quae in se possunt habere diversam perfectionem et diversam abstractionem, sicut Metaphysica quando tractat de Deo et de praedicamentis, Physica quando tractat de elemento vel de anima, tamen semper est idem modus definiendi; quia sicut elementum definitur ut mobile, ita anima ut actus rei mobilis, et sicut prae-

camenta tractantur ut participant rationem entis, ita Deus ut prima causa totius entis, quod est sub eodem ordine omnia tractare, sicut in eodem corpore sunt diversae partes habentes diversas perfectiones, omnes tamen uniuntur in ratione informati ab eadem anima.

Quod si dicas: Nam medium, seu definitio non dicit ipsam rationem sub qua, sed rationem qua cognoscitur, est enim quaedam res cognita; ergo non est ipsa ratio ultimate distinguens scientias, et similiter non est aliquid intrinsecum ipsi veritati demonstrat, cum definitio sit extra conclusionem, ergo non est ratio formalis illius.

Respondetur quod definitio, ut tali modo abstractionis facta, est ratio formalis sub qua, respectu conclusionis quae per illam illuminatur, licet alias in se sit ratio formalis quae, ut attingitur habitu principiorum, vel etiam per modum praemissarum a scientia, sicut lux respectu colorum habet rationem formalem sub qua illuminantur, licet in se etiam sit sensibilis, ut ratio formalis quae; est autem definitio ipsa medium intrinsecum ipsi conclusioni et veritati illatae, non tanquam praedicatum constituens, sed tanquam necessario connexum, et necessario inferens, sicut essentia infert passiones a se distinctas.

ARTICULUS II.

Utrum scientia sit una simplex qualitas et habitus.

Ut punctus difficultatis clare constare possit, supponendum est quod, licet apud aliquos antiquos scientia non ponebatur habitus distinctus a speciebus coordinatis inter se, et consequenter apud ipsos scientia non erat una simplex qualitas, sed

piates ordinat», tamen nunc supponimus tanquam communiter receptum, habitum scienti® esse qualitatem aliquam praeter species, qu® importat rationem principii, seu virtutem ex parte potenti® se tenentem, species autem tenent se ex parte objecti; et multiplicari possunt species sicut multiplicantur ipsa objecta repraesentata per illas. Ad cognitionem autem non solum concurrunt objectum, seu illius repraesentatio, sed etiam potentia et virtus proportionans indifferentiam potenti® objecto: et ideo de isto habitu, qui est virtus potenti», procedit difficultas, an sit una simplex qualitas.

Et quia constat non repugnare unicam simplicem qualitatem, sive sit potentia sive habitus, posse extendi ad plura objecta, quando sub unico motivo et modo tendendi attingit omnia, sicut constat quod unica potentia visiva extenditur ad omnia visibilia, et similiter habitus fidei ad omnia credibilia se extendit, et charitas ad omnia diligibilia, et unica prudentia ad omnia agibilia, procedit tota difficultas specialiter in scientiis, quia non unico motivo, seu medio attingunt omnia sua objecta, quia principium, seu definitio probans unam conclusionem non probat aliam, sed distincto modo et probatione demonstratur. Et ideo specialis difficultas est: an sufficiat unicus habitus, seu qualitas ad tendendum in omnes illas conclusiones et diversa motiva; an vero mutato motivo seu probatione, mutari debeat nova virtus partialis ex parte potenti», et sic omnes partiales qualitates simul junct® totalem scientiam constituent ordinatione una, non entitate.

In qua controversia duplex est sententia opposita, qu® pari auctoritate, tam antiquorum quam recentiorum, inter se repugnat. Pri-

ma docet esse qualitatem simplicem quamlibet scientiam totalem: quare est Divi Thomae, prima secund®, quæstion. uv, articul. rv., et Gaguani, et Gonrad., ibidem; et magistri Soto, in Logica, quaestione prooemiali, et Ferrariensis., primo contra Gent., capite lvi., et multorum aliorum, quos citat Mefriero disp. prooemiali, quæst. v.

Alia sententia docet scientiam non esse simplicem qualitatem secundum extensionem ad sua objecta et diversas conclusiones: quæ attribuitur Scoto, quæst. tertia prolog., et quæstione secunda laterali, § Contra istud argumentum, etc., et in tertio, distinctione xxv, quæstione secunda; et sequitur ejus schola, cujus auctores citat P. Merinero, ubi supra. Sequitur etiam P. Suarez, disputatione xlv Metaphysic., sectione undecima, et Fonseca, libro quinto Metaph., q. quinta, sectione secunda, et plures.

Nihilominus sit unica conclusio: Scientia totalis est unus habitus simplex in ordine ad omnia, ad quos se extendit. — Haec conclusio clare deducitur ex D. Thoma, loco citato ex prima secund®. Nam in corpore art. dicit: « Quod si consideremus habitum secundum ea ad quos se extendit, sic inveniemus in eo quamdam multiplicitatem, sed quia ea multiplicitas est ordinata ad aliquid unum, ad quod principaliter respicit, inde est quod habitus est qualitas simplex, non constituta ex pluribus habitibus, licet ad plura se extendat; non enim unus habitus se extendit ad multa, nisi in ordine ad unum ex quo habet unitatem. » Addit vero, solutione ad tertium, quando de habitu scienti® in particulari: « Quod ille qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam unius conclusionis, habet quidem habitum, sed imperfecte; cum vero acquirit par-

quam demonstrationem scientiam alterius demonstrationis, non aggeneratur in eo alius habitus, sed habitus qui prius inerat fit perfectior, utpote ad plura se extendens, eo quod conclusiones et demonstrationes unius scientiae ordinatae sunt, et una derivatur ex alia. » Ita D. Thomas. Nec potest dici quod D. Thomas non negat superaddi novam perfectionem realem praeexistenti habitui per acquisitionem secundae demonstrationis, ut aliqui continent. Nam vel illa nova perfectio est nova qualitas superaddita, seu habitus, vel non. Si non est qualitas, ergo, facta illa nova demonstratione, manet scientia ita simplex qualitas sicut antea. Si vero est qualitas de novo superaddita, ergo aggeneratur novus habitus, seu nova qualitas ad praeexistentem; siquidem aggenerationis per additionem novae partis ad praecedentem fit. Sed D. Thomas negat aggenerari novum habitum ad praecedentem, quando fit nova demonstratio; ergo non stat haec responsio cum ejus littera.

Ex quo etiam rejicitur alia responsio: quod ex illa solutione ad tertium solum colligitur habitum, qui versatur circa unam demonstrationem, perfici et extendi in ordine ad aliam, sed non negat perfici aliquo superaddito, quod utique qualitas esse debet. Caeterum D. Thomas non solum affirmat quod habitus praecedens fit perfectior per secundam demonstrationem, sed etiam addit negationem, scilicet quod non aggeneratur novus habitus: per quod excludit omnem partialis qualitatis productionem, quae nomine aggenerationis continetur; ergo omnem novam generationem habitus, seu qualitatis excludit.

Praecipuum hujus sententiae fundamentum reducitur ad duo. Primum procedit a simili. Secundum a priori. Primum formatur ex eo

quod supra jam insinuavimus, quia potentia est una simplex qualitas, ut patet in potentia visiva et intellectiva, licet se extendat ad actus specie diversos eliciendos; et similiter habitus infusus est simplex qualitas, ut fides et charitas, licet habeant distinctas difficultates vincendas in diversis materiis vel actibus, sicut fides distinctam difficultatem habet in credendo unum articulum quam alium, ut dicitur Secunda Secundae, quaestione prima, articulo sexto, et charitas distinctam difficultatem habet in diligendo inimicum, quam amicum: quae difficultates vinci non possunt ex eodem motivo, nisi aliter et aliter applicato ad diversas materias, et tamen sunt unus habitus, et una qualitas simplex. Ac denique in virtutibus moralibus id manifestius apparet. Nam unaquaeque est una simplex qualitas et habitus, v. g., prudentia, religio, justitia, etc., et tamen habent diversas materias, in quibus sunt diversae difficultates vincendae, et per diversa exercitia facilitas ad illa acquiritur; sicut diverso exercitio aliquis fit prudens in materia unius virtutis et alterius, et diverso modo inclinatur in religione ad actum orationis, vel ad reddendum votum, et consequenter diverso dictamine et motivo proximo utitur ad unum actum vel ad alium, et tamen propter unitatem rationis formalis in esse moris sufficit una qualitas ad omnia ista; ergo similiter sufficiet una qualitas in scientiis propter unitatem rationis formalis in esse scibilis, licet requirantur diversae praemissae, seu media ad proxime inferendum diversas conclusiones.

Ad haec varie respondent oppositi auctores. Nam ad primum exemplum, de potentiis et habitibus infusis, ponunt discrimen in hoc, quod potentia non acquiritur actibus nostris, sicut scientia, et ideo non ac-

quiritur partialis potentia, sicut acquiritur partialis scientia: alioquin si argumentum aliquid probaret, etiam probaretur sufficere unum habitum ad omnes actus scientiarum, sicut sufficit una potentia ad omnes illos. Ad secundum vero exemplum, de virtutibus moralibus, quidam simpliciter concedunt etiam virtutes morales non esse unam simplicem qualitatem, sed plures, prout fuerint difficultates vincendae. Ita P.Merin., ubi supra. Alii, ut P.Suarez citatus, admittunt virtutes morales esse qualitates simplices, quia tendunt sub eadem ratione formali et motivo ad sua objecta, scientias vero tendere •ub diversis motivis, seu mediis ad diversas veritates et conclusiones demonstrandas, ideoque non esse simplices qualitates.

Sed contra primam responsionem roboratur ratio facta. Nam quod attinet ad potentias, -non ponimus exemplum quantum ad universalitatem et extensionem, ita quod tantam extensionem habeat habitus sicut potentia; sed exemplum stat in hoc quod si potentia, cum sit causa universalior quam quilibet habitus, et ad plura se extendens, tamen sufficit quod sit simplex qualitas, similiter sufficiet in habitu quod existente una simplici qualitate, extendat se ad omnes actus, qui cadunt sub specificativo talis habitus. Quod autem dicitur potentiam non acquiri nostris actibus, habitum vero acquiri, non est sufficiens differentia, nam hoc solum pertinet ad modum, quo producitur effective potentia, vel habitus, non autem ad formalem, vel intrinsecam rationem unde sumitur talis unitas specifica, et distinctio; nam restat videndum an illi plures actus, quibus habitus acquiritur, sint plures etiam ad producendam entitatem habitus, an solum entitas uno actu perfecte conyacente possit acquiri, reliqui vero

non generent entitatem novam, sed praecedentem modificent, aut perficiant, sicut etiam ipsa potentia, v. g. visiva, potest uno actu generari entitative, sed debilis et imperfecta, postea pluribus actionibus acutior reddi et perfici, non productis pluribus qualitatibus potentiae. Ergo quod habitus in tota sua perfectione et extensione uno vel pluribus actibus generetur, per accidens est, nam etiam unico actu potest habitus perfectus a Deo produci,

Similiter in habitibus per se infusis non assignatur sufficiens discrimen, quia, licet habitus infusus habeat quemdam modum potenti®, quia dat totam virtutem ad supernaturalitatem operis, tamen revera est habitus, et intra latitudinem su® operationis habet distinctas difficultates in distinctis materiis vel actibus, sicut religio infusa in actu adorationis, vel orationis, vel voti, fides in credendo unum articulum, potius quam alium, charitas in diligendo unum objectum, v. g. inimicum, potius quam aliud. Et licet istae difficultates vincantur diversis motivis, saltem diverse applicatis, tamen virtus unice qualitatis sufficit ad omnes illas, propter unitatem rationis formalis in motivo morali; ergo similiter sufficiet in scientiis propter unam rationem formalem in esse scibilis,

Unde tandem patet ad responsionem circa virtutes morales. Nam qui admittunt esse unam qualitatem in esse rei, nullam prorsus differentiam possunt ponere inter ipsam et scientiam; nam virtus moralis etiam pluribus actibus acquiritur, et diversas difficultates habet circa diversas materias particulares; sicut diversa difficultas est in religi°ne circa iuramentum, vel circa adorationem, et alia difficultas est materiae iustitiae ad non laedendam a* mam, vel pecuniam non accipi®1'

dam; et consequenter distinctis motivis particularibus indigent ist® virtutes ad vincendas istas difficultates. Si ergo unica simplici qualitate vincuntur, cur non etiam in scientia. Si vero virtutes morales ponantur non esse simplices qualitates, non redditur sufficiens differentia inter virtutes morales infusas et acquisitas, cur infusae sint simplices qualitates, non vero acquisit®, cum tamen patiantur similes difficultates in diversis materiis; et quod una habeatur per infusionem, alia non, non est sufficiens discrimen, si ex ipsa ratione intrinseca divers® difficultatis petitur diversa qualitas, sic enim etiam deberet infundi diversa qualitas partialis, ut vinceretur diversa difficultas. Unde enim nobis constat quod non infundantur plures qualitates partiales componentes unam virtutem infusam, si diversa difficultas vincenda in diversis materiis per diversa motiva partialia, vel diversimode applicata id petit. Quod si infusis non petit, cur acquisitis?

Fundamentum autem a priori sumitur ex eo quod significat D. Thomas, in loco supra citato, in m i : « Quod unus habitus non se extendit ad plura, nisi in ordine ad unum, ex quo habet unitatem. » Ergo in una scientia totali, v. g. in Physica, vel Metaphysica, ubi divers® conclusiones et veritates ostenduntur per diversa media et principia, vel ita constituunt diversas qualitates, quod una non coordinatur et connectitur cum alia in aliqua ratione formali in genere scibilis, vel connectitur cum illa et coordinantur inter se. Si primum: ergo quaelibet qualitas, seu habitus erit seorsum distincta scientia ab alia, et consequenter tot erunt Metaphysic®, vel Physicae, quot conclusiones in illis sciuntur, et ulterius tunc scientia erit simplex qualitas, quia quilibet

habitus versatur circa suam conclusionem sine dependentia, vel coordinatione cum alia, et sic quolibet scientia erit una qualitas simplex. Si vero dicatur primum, scilicet quod datur una ratio formalis in genere scibilis, in qua conveniunt omnes illi® demonstrationes: ergo talis ratio scibilis, seu cognoscibilis, dicit unam rationem specificativam in genere sciendi et cognoscendi, quia in tantum est una ratio scibilis in quantum potest uno modo sciri et cognosci, et consequenter potest terminare et specificare unum modum cognoscendi et operandi circa illum. Ubi autem est unus modus operandi, est etiam unicus modus essendi, et unica ratio form®, quia modus operandi fundatur in modo essendi; ergo impossibile est quod ex parte objecti reluceat unica ratio et modus in genere scibili, nisi ex parte cognitionis et scienti® correspondeat unicus modus cognoscendi et operandi circa tale objectum scibile; ergo non repugnat quod a tali unitate in esse scibili specificetur aliqua realis forma inclinans ad omnes cognitiones, qu® sub tali modo procedunt, siquidem objectum scibile non in esse rei, sed in esse scibilis est specificativum illius form® realis, per quam scimus et cognoscimus; ergo ubi est unicus modus in ratione formali et genere scibili, oportet quod sit unico modo specificativum ejus form®, qu® ad tale objectum tendit sub illo modo; hffice autem est habitus scienti®; ergo habitus scienti® erit unius speciei in sua intrinseca entitate, hoc ipso quod objectum in esse objecti scibilis est unicum specificativum.

Et confirm : Quia ratio objecti secundum rationem formalem in esse objecti et in genere scibili aliquid reale specificat, siquidem ut ostendimus in pr®cedenti articulo, po^

tenti® et habitus non specifileantur ab objectis ut considerantur in esse rei, sed in esse objecti; sed id quod specificatur ab objecto est aliquis habitus, seu qualitas, quae suam intrinsecam specificationem habet dependentem a tali objecto in esse objecti; ergo est implicatorium dicere quod scientia est una in genere scibili, et non in genere qualitatis et habitus, siquidem qualitas et realitas ipsa est, quae specificatur in sua intrinseca entitate ab objecto in esse objecti.

Dices: Hac ratione probaretur sufficere unum actum cognitionis numero ad omnia objecta unius scientiae, quia sufficit una qualitas simplex specificata ab objecto; quod currit tam in habitu, quam in actu. Sed haec objectio puerilis est. Quia ex unitate objecti in esse objecti solum sequitur unitas specifica, tam in habitu quam in actu. Quod vero sit una numero illa qualitas, dependet ex aliis principiis, nempe unitas numerica habitus ex unitate subjecti, unitas vero actus, seu operationis non solum ex unitate subjecti, sed etiam ex unitate et determinatione principii operantis, et materiae circa quam operatur. Neque enim potest unicus actus uti omnibus speciebus et mediis, quibus utitur aliqua scientia ad exhauriendum totum suum objectum. Habitus autem, cum importet rationem inclinationis et virtutis, potest unicus numero existens procedere in diversos actus, quorum quilibet sit ejusdem speciei formalis; licet ex parte materiae quam attingit, diversitatem aliquam habeat.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur. In quacumque scientia totali sunt plures demonstrationes speciei distinctae, siquidem

demonstrant passiones speciei diversas per diffinitiones et principia etiam speciei diversa; ergo cum demonstratio quaelibet nata sit generare scientiam, si sunt demonstrationes speciei distinctae, generantur habitus speciei distinctos. Si dicatur illos habitus per tales demonstrationes genitos esse distinctos speciei quasi materialiter et in esse rei, non formaliter et in ratione scientifica, contra est quia hoc ipsum intendit opposita sententia. Nam si demonstrationes illae sunt distinctae speciei materialiter et in esse rei, non formaliter, ergo generantur habitus scientificos, qui materialiter et in esse rei, seu qualitatis sint distincti, quod est intentum, licet non in ratione scibilis.

Et confirmatur: Quia in cognoscenda secunda, vel tertia demonstratione, potest dari nova difficultas, et requirere distinctum motivum; ergo et novus habitus, saltem partialis requiritur, quia habitus dantur ad vincendas difficultates, et sic ubi est distincta difficultas, est distinctus habitus, alioquin non distinguerentur habitus acquisiti scientiae in ratione qualitatis simplici», ab his qui sunt pure indivisibiles in operando, sicut potentiae, fides habitus infusi, ergo non potest esse ita indivisibilis qualitas habitus scientificus, sicut potentiae et habitus infusi.

Respondetur: Demonstratione quae versantur circa diversas conclusiones et veritates dicuntur distinctae speciei materialiter et non formaliter, non quia diversam qualitatem, seu habitum distinctum in esse rei postulent, sed quia versantur circa materias in esse rei diversas, sub eadem tam formali ratione attingibiles; sic lux informat et illuminat co speciei diversos in esse rei, non men diversos in ratione illius bilis et visibilis, et in uno .boimw

oculas et manus differunt specie, non ex parte formae qua informantur, sed secundum materialem dispositionem organi. Non repugnat autem quod ab eadem forma, seu qualitate, quae specificatur ab objecto in ratione objecti et scibilis, procedant demonstrationes circa diversas materias, quae induant eandem rationem formalem cognoscibilitatis, licet quia materiae ipsae in se diversae sunt in esse rei, dicantur illae demonstrationes materialiter differre specie, quod est differre specie secundum quid, sicut differunt oculus et manus et aliae partes heterogeneae in eodem animali, et sicut potentia visiva respicit colores specie entitativa diversos. Itaque habitus scientificus est qualitas ordinativa diversarum specierum, ex quibus integratur objectum totale talis scientiae, et ideo debet esse unica forma, ut ejus ordinationi subjiciantur omnes illae species; et ita actus, seu demonstrationes a tali habitu ordinate procedentes, licet res specie diversas in entitate attingant, sunt tamen ejusdem speciei ex parte ejusdem formalis rationis et ordinis scientifici, quo procedunt; habitus autem scientiae non multiplicatur, neque correspondet diversitati specierum ordinatarum, sed diversitati rationis formalis ordinantis.

Ad confirmationem respondetur, relictis aliis solutionibus, quod in habitibus scientificis et virtutibus datur duplex difficultas, alia accidentalis, alia essentialis. Essentialis est ex defectu rationis formalis, seu inclinationis ad objectum formale virtutis, vel scientiae. Accidentalisis est ex defectu applicationis ad materiam, sive ex defectu exercitii, aut ex aliqua circumstantia accidentali tenente se ex parte operantis, quae reddit difficilior operationem circa talem materiam; et talis difficultas etiam in habitibus infusis repe-

riri potest, quos tamen oppositi auctores fatentur esse simplices qualitates, sicut charitas potest habere difficultatem ex parte operantis in diligendo inimicum et non in diligendo amicum, et fides in assentiendo uni articulo potius quam in assentiendo alteri, et tamen ad vincendas istas difficultates non requiritur nova qualitas seu habitus; similiter ergo scientia et habitus acquisiti, licet dentur ad vincendas difficultates, non tamen quaelibet difficultas in individuo petit distinctum habitum, sed ex una ratione formali specificante habitum possunt diversae difficultates accidentales vinci.

Quod vero scientia diverso medio, seu principio utatur ad unam conclusionem et ad aliam, non vero istas virtutes, nihil obstat: tum quia, licet virtutes infusae non exigant distinctum medium, exigunt tamen distinctam applicationem ad materiam, ubi est nova difficultas, neo tamen adhuc distincta qualitas exigitur propter unitatem formalis motivi; tum etiam quia diversa media, quae requiruntur ad distinctas conclusiones, influunt in illas ut coordinata inter se, et affecta ab eadem ratione formali scibili; ergo ratione talis coordinationis et unitatis motivi constituent unum habitum, seu formam, quae sub illa formali ratione una sit, et inclinet ad omnes conclusiones, et ad omnia media sic coordinata.

Secundo arguitur. Quando fit secunda demonstratio in aliqua scientia, habitus praeexistens augetur realiter per talem extensionem erga aliud objectum; ergo per aliquid reale de novo superadditum; haec autem realitas non potest esse aliud quam realitas aliqua, quae cum praeexistenti habitu non potest constituere aliquod tertium, quod sit indivisibilis entitas, vel qualitas per se

una ex duabus conflata; ergo sunt plures qualitates. Primum antecedens manifestum est, quia per secundam demonstrationem habitus praeexistens formaliter et actu se extendit ad id, ad quod antea non extendebatur; ergo augetur extensive. Unde D. Thomas, i-ii, q. lii, art. n; et ii-ii, q. xxrv, art. v, admittit in scientiis fieri augmentum extensionis per additionem, non vero augmentum intensionis. Prima vero consequentia, scilicet quod augmentum fiat per additionem alicujus entitatis realis, probatur quia D. Thomas, in citatis locis, ponit differentiam inter augmentum intensionis et extensionis, quod augmentum extensionis fit per novam realitatis additionem, at vero augmentum intensionis non fit per aliquam novam realitatem superadditam; siquidem de hoc augmento negat D. Thomas quod fiat per additionem, augmentum autem extensionis dicitur per additionem fieri a D. Thoma, citatis locis; ergo aliquid conceditur augmento extensionis, quod negatur augmento intensionis; sed solum negatur de augmento intensionis in schola. D. Thomae quod non fiat per additionem novae entitatis; ergo conceditur augmento extensionis quod fiat per illam.

Confirmatur. Quia hoc augmentum producit de novo per causam realem, et habet in ipso intellectu novum effectum realem, scilicet reddere inclinatum, et facilitantem intellectum proxime et formaliter ad aliquod objectum, seu conclusionem, ad quod antea non reddebat, et consequenter realiter immutat ipsam scientiam praeexistentem perficiendo illam; ergo est augmentum novae realitatis. Nec potest dici quod acquiritur novus respectus, non nova qualitas. Tum quia ad respectum non datur per se actio. Tum quia novus ille respectus

debet habere novum fundamentum, quod debet esse nova realitas.

Respondetur: Augmentum habitus, quantum ad extensionem, non fieri per additionem realitatis, sed per eandem formam de novo applicatam ad distinctam materiam, sicut eadem lux potest illustrare diversos colores extensive sine additione novae lucis, sed per applicationem ad novum colorem illustrabilem, et eadem anima extenditur ad informandam novam partem materiæ sine additione novae entitatis informantis, sed distinctae entitatis informabilis. Itaque ista additio, et augmentum fit per additionem extrinsecam non intrinsecam. Quod si ex hac applicatione materiæ resultat novus modus in ipsa forma de novo applicata, et se extendente ad illam, non repugno, dummodo iste modus non ponatur tanquam nova ratio informans, sed tanquam applicatio praeexistentis, ut in libris de Generatione, agentes de intensione formarum, latius dicemus.

Et ad probationem ex D. Thoma respondetur: Quod augmentum extensivum dicitur fieri per additionem, quia per illud potest habitus diversos actus elicere, vel diversa objecta attingere, ad quae ante non se extendebat, ad differentiam augmenti intensionis, quod non dicitur fieri per additionem ad diversos actus vel objecta, sed per radiationem majorem in eodem subjecto, quod utique nullam additionem dicit, quia nec novum subjectum addit, nec novum objectum vel actum» sed majorem actuationem in eodem subjecto. Atque ita augmentum extensivum fit per additionem, non intrinsecam formae ad formam, sed extrinsecam, id est, per novam applicationem ad materiam, quod subjicitur, et si quando D. Thoma significat quod additio extensiva convenit formae secundum seipsam.

intensio vero per participationem subjecti, ly secundum seipsam est idem quod secundum ordinem ad objectum extensivum et materiale. Dicitur autem ordo ad objectum convenire formae secundum seipsam, quia ordo ad objectum tenet se ex parte specificationis, ordo autem ad subjectum, ex parte individuationis.

Ad confirmationem respondetur: Quod, facta illa additione extensiva, redditur habitus, seu forma magis perfecta, et intellectus magis facilitatus et actuatus erga alia objecta, non per aliquam novam formam, aut qualitatem, sed per novam applicationem praeeistentis ad novam materiam, quia de se ille habitus et forma praeeistens inclinatio est ad omnia quae continentur sub suo objecto formali; quod vero proxime et in actu inclinatur ad talem vel talem materiam, non ex defectu formae inclinationis, sed ex defectu materiae vel subjecti, quatenus nondum habet species coordinatas, nec ex parte subjecti exercitium, quod pertinet ad applicationem subjecti, sine qua forma ipsa non sufficienter applicata est, nec species illae sufficienter ordinatae, ut ipse habitus aequali facilitate ex parte subjecti inclinare possit in illas. Quod exemplo fidei de novo inclinantis in nova credibilia ab Ecclesia proposita, ad quae ante actu non inclinabat, manifeste monstratur. Et similiter exemplo charitatis vel religionis infusae, quae sunt simplices qualitates etiam in sententia opposita, et in aliquorum sententia etiam virtutes acquisitae, et non pari facilitate ex parte subjecti inclinant ad omnes actus vel materias, ut dictum est. Itaque quando primo generatur habitus per aliquam demonstrationem, generatur essentialis et formalis facilitas ad omnes actus et objecta, sub tali ratione for-

mali contenta, per secundam vero, vel tertiam demonstrationem non generatur nova facilitas essentialis, sed accidentalis difficultas tollitur ex parte subjecti et applicationis materiae. Et quia simpliciter talis forma per modum inclinationis requiritur, sive primo generata, sive deinceps applicata, ideo simpliciter bene probatur quod, praeter species ordinatas requiritur aliqua qualitas, quae dicitur habitus.

Quod vero dicitur secundam vel tertiam demonstrationem esse novum actum, et postulare novum effectum, respondetur: habere quidem novum effectum, non quia novum habitum entitative producat, sed quia praeeistentem reddit perfectiorem, ut dicit D. Thomas, loco citato i-ii, q. uv, art. iv, ad 3: « Fieri autem perfectiorem, inquit D. Thomas, est ad plura se extendere. » Iste ergo est novus effectus in rerum natura, scilicet eandem formam attingere non absolute, sed ut de novo applicatam, sicut quando fides extenditur ad nova credibilia, vel anima ad diversas partes materias informandas. Nec est necesse quod omnis actio sit productiva novae formae, sed sufficit quod sit applicativa, vel unitiva, ut in exemplis adductis patet; et idem dicemus de intensione, qua qualitas magis radicatur in subjecto, in lib. de Generatione; et de actione substantialiter attingente corpus Christi in Eucharistia dicunt plures Theologi, nec enim corpus ipsum de novo producit, quod jam existit.

Ultimo arguitur. Quia non potest qualitas indivisibilis quantum ad aliquid amitti vel generari, et quantum ad aliquid manere; sed constat quod habitus scientiae quantum ad secundam vel tertiam conclusionem, remanente demonstratione primae, potest amitti; vel etiam non repugnat generari antequam fiat de.

monstratio circa primam conclusionem : ergo non potest esse idem habitus, qui inclinatur ad primam, vel ad secundam demonstrationem. Nec potest dici quod per errorem circa secundam vel tertiam conclusionem non destruitur aliquis habitus, sed modus illius. Tum quia destruitur principium assentiendi tali conclusioni, quod principium non potest esse modus. Tum quia generatur habitus erroneus, qui entitative opponitur habitui scientifico, id est, secundum realem oppositionem, quae petit extrema realia; ergo destruit realitatem, non modum, et non circa primam conclusionem, sed circa secundam; ergo circa secundam datur distinctus habitus.

Respondetur: Quod qualitas indivisibilis et simplex, quando virtualiter est multiplex in extensione, vel intensione, potest amitti quantum ad novam perfectionem, seu applicationem erga illa ad quae se extendit, nulla amissione facta circa entitatem, sicut anima desinit informare aliquas partes materiae sine amissione alicujus entitatis formae. Quare qui generat habitum erroneum circa secundam vel tertiam conclusionem, destruit habitum scientiae non absolute et entitative, sed respective quatenus proxime et in actu inclinatur ad illas conclusiones, quae inclinatio proxima non dicit solam qualitatem et habitum, sed qualitatem debite applicatam cum tali coordinatione specierum, quam destruit error oppositus. Et ideo destruendo, seu impediendo talem applicationem, seu extensionem, dicitur destruere potentiam

proximam ad demonstrationem oppositam, quia haec consistit in forma sic applicata, et habitus erroneus sic generatus realiter opponitur habitui scientifico, sed non absolute, et ex omni parte, quia non absolute tollit illum, sed ut determinatur et applicatur ad talem materiam, circa quam versatur ille error, et constituit illum habitum in eo statu, in quo erat antequam generaretur secunda demonstratio, sicut qui abscindit brachium non destruit formam absolute, sed ut informantem, et applicatam ad talem materiam. Quod vero additur posse generari scientiam circa tertiam vel ultimam demonstrationem, non generata circa primam. Respondetur: id non esse certum propter dependentiam et connexionem quam habet demonstratio sequens cum antecedente, tanquam cum principio; sed si id concedatur tamen quia de se est coordinabilis cum prima demonstratione, ut contenta sub eadem ratione formali scientifica, ad eundem habitum pertinet, esto possit inveniri ultima demonstratio sine extensione ad primam, sicut prima sine ultima.

In fine hujus articuli nota quod, cum in scientiis, ut modo apud nos sunt, non solum inveniantur demonstrationes, sed etiam multo opiniones, quoad ea quae sub opinione cadunt, non deservit habitus scientificus, quia revera tales opiniones ad scientiam non pertinent quantum ad assensum scientificum, licet quia versantur circa eandem materiam scientiam tractentur in eadem scientia, sed distinctum habitum generant.

INDEX

CAPITULORUM ET QUESTIONUM,

QUIE IN LOGICA CONTINENTUR.

PRIMA PARS ARTIS LOGICÆ.

SUMMULA.

—

LIBER PRIMUS.

DE HIS QUÆ SPECTANT AD PRIMAM OPERATIONEM INTELLECTOS.

Cap. I. — De definitione, termini.	4
Cap. II. — De definitione et divisione •igni.	2
Cap. III. — De quibusdam divisionibus terminorum.	4
Cap. IV. — De aliis divisionibus terminorum.	5
Cap. V. — De nomine.	7
Cap. VI. — De verbo.	8

—

LIBER SECUNDUS.

DE HIS QUÆ PERTINENT AD SECUNDAM OPERATIONEM INTELLECTOS.

Cap. I. — De oratione in generali et ejus divisione.	40
Cap. II. — De modo sciendi.	44
Cap. III. — De definitione.	42
Cap. IV. — De divisione.	44
Cap. V. — De argumentatione.	46
Cap. VI. — De propositione, «eius enantia- tione».	46
Cap. VII. — De divisionibus propositionum.	48
Cap. VIII. — De materia propositionum.	24
Cap. IX. — De proprietatibus propositionum, quo ordine tractanda sint.	24
Cap. X. — De suppositione.	24
Cap. XI. — De divisionibus suppositionum.	23
Cap. XII. — De regulis suppositionum.	26

Cap. XIII. — De relativis.	28
Cap. XIV. — De ampliatione, restrictione et alienatione.	80
Cap. XV. — De appellatione.	32
Cap. XVI. — De oppositione.	34
Cap. XVII. — De conditionibus requisitis ad species oppositarum propositionum, et regulis cognoscendi ipsas positiones speciales.	36
Cap. XVIII. — De equipollentia propositionum.	M
Cap. XIX. — De conversione propositionum.	39
Cap. XX. — De modalibus.	40
Cap. XXI. — De quantitate, qualitate, oppositione et saquipollentia (notandum).	42
Cap. XXII. — De reductione modalium ad suas de inesse.	45
Cap. XXIII. — De hypotheticis propositionibus.	46
XXIV. — De expositivis.	48

LIBER TERTIUS.

DE TERTIA OPERATIONE INTELLECTUS.

Cap. I. — De consequentia et divisione ejus.	M
Cap. II. — De inductione.	52
Cap. III. — De ordine et modo resolvendi terminos per ascensam et descensum.	53
Cap. IV. — De syllogismo, ejusque materia et forma.	54
Cap. V. — De divisione syllogismi penes materiam et formam.	•58
Cap. VI. — In quo explicantur omnes figuræ et modi syllogismorum.	57
Cap. VII. — De reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos.	60
Cap. VIII. — De syllogismo expositivo.	•3

Ci». IX. — De modo inveniendi me-	04
diam.	
Ca*. X. — De principiis, quibus inni-	05
titur tote ars syllogixandi.	
Cap. XI. — Quibus prinoipiis univer-	07
saliter innitatur bonitas consequen-	
tia.	
Cap. XII. — De prinoipiis defectuum	09
mala consequenti».	
Cap. XIII. — De defectibus in particu-	09
lari.	
Cap. XIV. — De fallaciis.	74

ILLUSTRATIONES.

QUESTIO PRIMA.

De termino.

Aar. I. — Utrum recto ordine doctrina	
incipiat Dialectica a termino.	70
Ait. II. — Utrum sit bona definitio ter-	
mini enuntiatiui, et in quo ejus for-	
malitas consistat.	80
Abt. III. — Utrum definitio termini syl-	
logistici bona sit, et qua ejus forma-	
litas.	88
Aet. IV. — Quid sit definitum ter-	
mini, et pro quo supponat.	91
Aet. V. — Utrum voces significent per	
prius conoeplus, an res.	95
Aet. VI. — Utrum terminus habeat ali-	
quam divisionem essentialem.	98

QUESTIO II.

De nomine.

Abt. I. — Quomodo intelligenda sit illa	
particula : cuius nulla pars separata	
significat.	402
Aet. II. — Utrum nomen infinitum sit	
nomen.	404
Abt. III. — Utrum casus obliqui recte	
excludantur a ratione nominis.	108

QUESTIO III.

De verbo.

Aet. I. — Quid sit significare cum tem-	440
pore.	
Abt. II. — Utrum verbum possit infini-	443
tari intra propositionem.	

QUESTIO IV.

De orationi et modo tenendi.

Aar. I. — Dirum sit bona definitio ora-	
tionis, et quod sit ejus definitum.	116
Art. II. — Utrum definitio definitionis	
recte sit tradita.	120
et. III. — Utrum definitio divisionis et	
ea qua ad divisionem pertinent recte	
tradantur.	126

QUESTIO V.

De enuntiatione.

Art. I. — In quo consistat ratio enuntia-	
tionis ut abstrahit a categorica et hy-	
pothetica.	128
Aet. II. — Utrum divisio in hypotheti-	
cam et categoricam sit essentialis et	
univoca.	133
Abt. III. — Utrum divisiones in affir-	
mativam et negativam, in universa-	
lem et particularem sint bonae et es-	
senciales.	137

QUESTIO VI.

De suppositione et aliis proprietatibus partium enuntiationis.

Aet. I. — Utrum definitio suppositionis	
sit bona.	M
Aet. II. — Utrum suppositio impropria	
reperiatur in conceptu mentis ulti-	
mato.	W
Aet. III. — Qua sint notanda circa alias	
species suppositionis et proprietates	
logicas.	^
Art. IV. — Utrum regule appellationis	
tradite in textu sint vere.	^

QUESTIO VII.

De oppositione et conversione propositionum.

Abt. I. — Utrum oppositio contradicto-	158
ria sit maxima inter oppositiones.	
Abt. II. — Utrum dari possint aliqua	
contradictorie, qua sint simul verae,	160
aut false.	
Art. III. — Utrum regule conversionis	167
sint recte assignatae.*	

QUESTIO VIII.

De consequentia et syllogismo.

- Abt. I. — Ulrum recte assignetur differentia inter consequentiam bonam et malam. 470
- Abt. II. — Ulrum inductio sit consequentia formalis. 472
- Abt. III. — Ulrum conclusio sit de essentia syllogismi, an solum praemissa. 475
- Abt. IV. — Ulrum syllogismus recte dividatur in perfectum et imperfectum. 47@
- Appendix. De simplicitate aut compositione propositionis categoricæ. 477

SECUNDA PARS ARTIS LOGICÆ.

QUESTIO prima.

Qualis sit, et ad quæ se extendat Logica.

- Abt. I. — Ulrum ars Logica sit simpliciter necessaria ad alias scientias acquirendas. 485
- Abt. II. — Ulrum Logica sit vera scientia et ars. 490
- Abt. III. — Ulrum obiectum formale et adæquatum Logicae sit ens rationis, quod est secunda intentio. 492
- Abt. IV. — Ulrum Logica sit solentia speculativa, vel practica. 204
- Abt. V. — Quomodo distinguatur Logica docens et utens. 209

QUAESTIO II.

De ente rationis logico, quod est secunda intentio.

- Abt. I. — Quid sit ens rationis in communi et quotuplex. 246
- Art. II. — Quid sit secunda intentio et ratio rationis logica, et quotuplex. 224
- Abt. III. — Quid sit distinctio et unitas rationis ratiocinatio et ratiocinabilis. 225
- Abt. IV. — Per quam potentiam, et per quos actus fiant entia rationis. 231
- Abt. V. — Ulrum Deus formet entia rationis. 237

QUAESTIO III.

De universali secundum se.

- Abt. I. — Explicatur diversa acceptio universalis et definitio illius. 243
- Abt. II. — Ulrum universale materialiter sumptum et pro subjecto invenitur a parte rei. 245
- Art. III. — Ulrum unitas formalis, ut distincta a singulari conveniat naturae ante operationem intellectus. 250

- Abt. IV. — Ulrum aptitudo et indifferentia ad multa conveniat rebus extra operationem intellectus. 257
- Abt. V. — An consistat essentialiter universalitas in relatione. 262
- Abt. VI. — Ulrum gradus metaphysici in qualibet re distinguantur sola distinctione rationis, an ex natura rei. 266

QUAESTIO IV.

De causa universalis.

- Abt. I. — Ulrum beneficio intellectus agentis in specie ab ipso producta representetur universale metaphysicum. 272
- Abt. II. — Ulrum universale metaphysicum in actu cognitum fiat per actum absolutum intellectus, et universale logicum per comparativum. 276

QUAESTIO V.

De actu universalis, qui est praedicari de multis.

- Abt. I. — Quid sit in natura universalis esse in multis, et prodicari de multis. 283
- Abt. II. — Quid sit praedicatio, et quid ad ejus verificationem requiratur. 286
- Abt. III. — Quomodo requirantur multa, ut aliquid dicatur universale vel commune. 289
- Abt. IV. — Quomodo verificentur praedicationes in concretis et abstractis substantialibus. 293
- Abt. V. — Quomodo verificentur praedicationes in concretis et abstractis accidentalibus. 297

ISAGOGE PORPHYRII.

Textos Isagogis. 304

QUaESTIO VI.

De divisione universalis in quinque
praedicabilia.

Aet. I. — Utram divisio universalis in
quinque praedicabilia sit bona et ada-
quata. 306

Ait. II. — Utrum bao divisio sit gene-
ris in species, et immodiala. 314

QUaESTIO VII.

De genere.

Art. I. — Utram definitio generis a Por-
phyrio tradita sit bona. 313

Aet. II. — Quodnam ait definitum in
definitione generis, intentio ipsa, vel
subjectum, vel ex utroque composi-
tum. 320

Aai. III. — Quomodo genus dioatur lo-
tum potentiale, et a materia desumi. 326

QUjESTIO VIII.

De specie praedicabili et subjicibili.

A»t. I. — Utrum species constituatur in
ratione speciei per rationem subjici-
bilis vel praedicabilis. 333

Aet. II. — Explicantur definitiones spe-
ciei. 338

Aet. III. — Utrum possit dari speoies
subjoibilia, que non sit pradioabills
de multis, sed tantum habeat unum
individuum. 340

Abt. IV. — Utrum species possit con-
servari in uno tantum individue, et
genus in una tantum specie. 347

QUaESTIO IX.

De individuo.

Abt. I. -*• Utrum definitiones individui
recte explioentur. 332

Aet. II. — Quid sit individuum in oom-
muni, seu individuum vagum. 357

QUaESTIO X.

De differentia communiter dicta, et ut tertium
praedicabile est.

Aet. I. — Utrum bene dividatur diffe-
rentia in communem, propriam et
propriissimam. 362

Abt. II. — Utrum definitiones differen-
tie tertii predicabilis sint bone. 368

Abt. III. — Utrum differentia dicatur
universalis respectu sue speciei, an
respectu inferiorum talis speciei. 372

Aet. IV. — Utrum differentie superio-
rioree et generice inoludantur in dif-
ferentiis atomis, et de illis prodi-
centur. 373

QUaESTIO XI.

De proprio.

Aet. I. — Explicatur natura proprii,
ejusque divisiones expenduntur. 379

Abt. II. — Quid sit proprium quartam
predioabile, et respecta quorum su-
matur. 3*5

QUaESTIO XII.

De accidente quinto praedicabili.

Abt. I. — Utrum definitiones et divi-
siones accidentis recte sint tradita a
Porphyrio. 389

Aet. II. — Quomodo acoidens dioatur
quintum prsdicabile; et respectu
quorum inferiorum. 39^

LIBER PRAEDICAMENTORUM.

Textus Anteprodioamentornm.

QUaESTIO XIII.

De anleprxdicamentis et analogis.

Aet. I. — Quid sint antepradicamenta,
et cur de illis bio egerit Aristoteles. 401

Aet. II. — De definitione et divisione
sequivocorum. 403

Art. III. — Quid et quotuplex sit ana-
logia. 407

Art. IV. — Explicat oonditiones borum
analogorum. 414

Abt. V. — Utrum in analogis detur unus
oonoeplus ab inferioribus procisus. 416

QUaESTIO XIV.

De ente prsedicamentali et divisione in
decem praedicamenta.

Aet. I. — Quid sil praedicamentum, et
quid requiratur ut aliquid sit in pra-
dioamento.

Art. II. — Utrum ens sit univocum vel analogum ad decem praedicamenta.	428
Abt. III. — Quae analogia ens sit analogum.	436
Art. IV. — Utrum accidens sit univocum ad novem genera.	438
Art. V. — Utrum sit adequata et bona divisio in decem praedicamenta.	442

Summa Textus Aristotelis de Praedicamentis.	414
---	-----

QUESTIO XV.

De substantia praedicamentali.

Abt. I. — Quae sit formalis ratio constitutiva substantiae praedicamentalis.	446
Abt. II. — Utrum bene dividatur substantia in primam et secundam.	450
Abt. III. — Quomodo explicande sunt definitiones prime et secundae substantiae.	436
Art. IV. — Quenam rejiciantur et ponantur in hoc praedicamento.	457
Art. V. — Utrum suscipere contraria sit proprium quarto modo substantiae.	460
Coordinatio praedicamenti substantiae.	462

QUESTIO XVI.

De quantitate.

Art. I. — Quae sit propria et formalis ratio quantitatis.	463
Abt. II. — Utrum quantitas discreta sit vera species quantitatis.	473
Abt. III. — Utrum tempus et motus, locus et oratio rejiciantur a speciebus quantitatis.	485
Abt. IV. — Utrum linea, superficies et corpus sint vere species quantitatis.	490
Coordinatio et arbor praedicamenti quantitatis.	493

QUESTIO XVII.

De praedicamento relationis.

Art. I. — Utrum a parte rei dentur relationes quae sint formae intrinsecae.	494
Abt. II. — Quid requiratur ut aliqua relatio sit praedicamentalis.	498
Art. III. — Quae sint divisiones relationis praedicamentalis et ejus species.	503
Art. IV. — Utrum relatio distinguatur a parte rei a suo fundamento.	510
Abt. V. — Utrum relatio formaliter terminetur ad absolutum, vel ad relativam,	515

Abt. VI. — Unde sumatur distinctio specifica et numerica relationis.	520
Abt. VII. — Quomodo explicande sint proprietates relativorum, quod sint simul natura et cognitione.	526
Coordinatio praedicamenti relationis.	327

QUESTIO XVIII.

De qualitate.

Abt. I. — Explicatur ratio formalis qualitatis, et ejus definitio.	528
Art. II. — Explicatur divisio qualitatis in quatuor species.	529
Art. III. — Quomodo singulae species explicande sint.	688
Coordinatio praedicamenti qualitatis.	539

QUESTIO XIX.

De sex ultimis praedicamentis.

Abt. I. — Utrum hec praedicamenta sint forme absolute, vel relative, vel denominationes extrinsecae.	539
Abt. II. — Quid sit actio et passio praedicamentalis.	543
Coordinatio praedicamenti actionis et passionis.	647
Abt. III. — Quid sit praedicamentum ubi, et situs.	547
Coordinatio praedicamenti ubi.	554
In praedicamento situs.	652
Abt. IV. — Quid sit praedicamentum quando et habitus.	552
Coordinatio praedicamenti quando.	554
Coordinatio praedicamenti habitus.	555
Textus Postpraedicamentorum.	555

QUESTIO XX.

De postpraedicamentis.

Abt. I. — Explicantur oppositiones.	556
Abt. II. — Quid notandum super reliqua postpraedicamenta.	558

SUPER LIBROS PERIHERMENIAS.

QUESTIO XXI.

De signo secundum se.

Abt. I. — Utrum signum sit in genere relationis.	559
Abt. II. — Utrum in signo naturali relatio sit realis vel rationis.	568
Art. III. — Utrum sit eadem relatio signi ad signatum et potentiam.	576

INDEX CAPITULORUM ET QUISTIONUM, ETC.

An. IV. — Qualiter ditilalur objectum
io molium ei lermnatlriitu.
~Am. V. — Otnm algnl&eare tlt forna-
Uter causare alt-qail Id genere cin-
cieadt.
An. VI. — Clum lo brutis t* sensibus
externis sil tera nlio signi.
Appendix.

QU.tSTIO XXII.

Or dlniiUrtitaa iipil.

An. I. — Utrum sil unisoeca H bona di-
»i«io signi In formale el iisirameo-
udr.
Aar. II. — Dirum couceplus «!• signum
formale.
Awi III. — Utrum eprcics impresso sil
lienum formale.
An. IV. — Utrum atlas <<nwnli
*ii signum formale.
An. V. — Utrum wi bona dlrtlo In si-
gnum Miuralo << ad pUcllam t* ei
ivtiucldadine-
Aar. VI. — Utrum signum et coosue-
ludioa sil ruro signam.

QU.ESTIO XXIII.

Dt iDFUiu fi asuYjUtoii.

Abi. I. — Cirum nolilia Inlailiira cl
.b-r adita differant rasemlUHiar in
roi-ne eognllioais.
Aai. II. — Cirum ponit dari cognitio
intuiti de re pbjsioe absenli, sire
in iilelicolu, alse in senso cxlerion.
A at. III. — Quonoio dilf<>.il concep-
tu* rilesus a directo
An. IV. — «miis sii disiiiiKtln Inter
conceptum uiimiuium << non uliimi-
lum.

IN LIBROS POSTERIORUM

Summa teitua ulroloqua libri.

quaestio XXIV.

Dt pnooyuifM el pnmiuit.

An. I. — Bxpllarur quU sini prato»-
guila el promotiones.

Aar. II. — Utrum prranisaot efflclontar
tnCuanl ia conclusionem. «el Id alio
gecere eassx.

Aat. III. — Ilirum prnnlis* noceaal-
lonl ad assenasm coodotioni*. 11«
qooi minor simul cum oonclusionono
cognosoolur.

An. IV. — Exploialur quid sit propo-
all» per se nota el Immediata, prmd-
oaium de omni, e* per se, secundum
quod lp»am.

«U.BTIO XXV.

De demc-ufrato-te.

Aar. I. • Ilirum reMe sit definita do-
aonstralio ab Aristotele.

Aar. II. — Quid roguinlor ut aliqua
propositio sit demonstrabilis.

Aar. III. — Cirum omnis demonstralio
circularis m tlucosi.

Aat. IV. — Quid ait demonstratio qai-
d propter quid, el an sil tona ditis», d»

QU.OTIO XXVI.

fv xtaUU tam secundum se. pueris m or-
Jbu ai tftUaarm el fidem.

An. I. — Quid sit «notia, ei quomodo
distinguatnr a reliquis habitibus ett-
dentibus.

An. II. — Qaid sint scitmUa subalter-
nam ei Buballemau, H quomodo dif-
ferant inter se.

Aat. III. — U*rum sciaolta snlsUeroata
ali ma << proprie scientis, etiamsi
nou oonunaetar ocm su tuitor nante.

An. IV. — Qui aial habitus merilem-
te». ei qtomolo inter se diffrint-

An. V. — Utrum opinio et 6d*s eum
scieoia Intrinsece repugnent.

QCJBTIO XXVII.

Dt mLUU el dirtnwline IOFuWnm

An. I. — Unde sumitor unilas »el di-
rersUas speci&e» soientiarum in n-
tlooe scibilis.

An. II. — Utrum scientia ait una sim-
pini qaalilaa el habitus.

ERRATA

Pag.	coi.	Jin.	Dicitur	Legatur
12	2	7	deferentia	differentia
44	2	s	currere	non currere
54	2	31	descendas	descensus
129	,	io	ita sit non vel sit	ita sit vel non sit
144	,	s	demonstrati	demonstrari
165	,	4	Nullus homo est	Aliquis homo non est
283	2	7	quid	qui
332	2	49	quum	quam
333	2	47	uitatem	unitatem
335	4	18	seoundam	seoundum
338	2	33	atio	ratio
351	4	2	mn es	omnes
422	,	24	ullo	illo
452	2	24	ipsam et	ipsamet
492	2	31	non indivisibilitatis	indivisibilitatis
542	2	21	intrinsece	extrinaece
564	2	16	Bactu	B actu
585	2	5	eos	eas
610	2	15	singularem	singulare
708	2	5	prinoipiozem	principiorum
716	,	14	est	esse

DOCTORIS ANGELICI
DIVI THOMAE AQUINATIS
OPERA OMNIA

SIVE ANTEHAC EXCUSA, BTVE ETIAM ANECDOTA J
EX EDITIONIBUS VETUSTIS ET DECIMI TERTII SACRIS CODICIBUS RELIGIOSE CASTIGATA; PUVIO AUTHORTATIBUS
AD FIDEM VULGATAS VERSIONIS ACCURATIORUMQUE PATROLOGIS TEXTUUM, NUNC PRIMUM REVOCATA;
NOTIS HISTORICIS CRITICIS, PHILOSOPHICIS, THEOLOGICIS, CUNCTAS ILLUSTRANTIBUS CONTROVERSIAS OBSCURAS
DOGMATUM SANCTI AUCTORIS EXORTAS, SOLLICITE ORNATA

Studio ac labore

Stanislai Eduardi FRETTE, Sacerdotia, Scholae Thomisticae Alumno

34 volumina in-4°. Papier vergé. Prix. . 600 fr. | Papier vélin. **Prix** . 450 fr.

Toute louange des Oeuvres de saint Thomas serait maintenant superflue, après l'Encyclique, en date du 4 août 1879, dans laquelle Notre Saint-Père le Pape Léon XIII proclame le mérite de la doctrine philosophique du Docteur angélique, doctrine qui « l'emporte sur toutes les autres en solidité et en excellence »

On ne nous ténérera pas d'exagération à cet admirable document, nous disons que toute bibliothèque philosophique et théologique doit posséder les Oeuvres de saint Thomas, car sa sainteté, après avoir démontré l'importance de la doctrine du Docteur angélique, exhorte vivement d'y puiser largement: « Rien ne nous lie plus hautement, Nous ne songions rien plus vivement que de voir fournir largement et abondamment à la jeunesse studieuse les œuvres pures de la sagesse, telles que le Docteur angélique les répand en tous pays et en innombrables... Nous vous exhortons de la manifester la plus pressante à remettre en vigueur et à propager la plus possible, pour la défense et l'ornement de la foi catholique. pour le bien de la société, pour l'avancement de toutes les Sciences, la précieuse doctrine de saint Thomas... Mais, pour éviter qu'on ne boive une eau rompue pour la véritable, une bourbeuse pour celle qui est pure, veillez à ce que la sagesse de saint Thomas soit puisée à ses propres sources, ou du moins à des sources qui, sortis de la source même, courent toujours purs et limpides, au témoignage assenti et unanime des docteurs. »

OEUVRES DE SAINT THOMAS D'AQUIN

COMPRENANT LA SOMME CONTRE LES GENTILS, LA SOMME THÉOLOGIQUE, LA CHAÎNE D'OR, LES COMMENTAIRES SUR LES ÉPÎTRES DE SAINT PAUL ET LES OPUSCULES TRADUITES EN FRANÇAIS

par MM. FICHELLE, LACHAT, PIRONNE, BRAL, BANDEL, VÉDRIAUX et POURNAT

AVEC LE TEXTE LATIN AU BAS DES PAGES

40 volumes in-8°. — **Prix** . 240 fr.

GONET ORD. PRÉD. CLYPEUS THEOLOGICAE THOMISTICA.
6 beaux vol. in-8° de 2 colonnes.

Papier vergé. Prix. 120 fr.

Papier velin. Prix. 80 fr.

Au siècle dernier, si facile de défier pour les sciences sacrées, les doctrines thomistes furent l'objet d'attaques nombreuses. GONET s'en fit le défenseur, et, pour les venger contre d'injustes détractations, il lui suffit de les exposer dans toute leur pureté.

Venu après tous les commentateurs de saint Thomas, il a fidèlement fond ceux qui avaient paru et ceux qui étaient infirmes. Ces derniers, restés dans les bibliothèques des couvents de l'Ordre, étaient fort nombreux. A tous ces travaux, il a rajouté les siens propres sur les questions agitées de son temps.

L'œuvre de GONET est donc la Somme des doctrines thomistes.

Le style de GONET est d'une remarquable clarté. Lui-même déclare qu'il a voulu que l'esprit comprît ce qu'il dit aussi rapidement que les yeux peuvent le lire.

D. THOMAS AQUINAS summa theologica, notis historicis, criticis, philosophicis et theologicis ornata. 6 vol. in-4°. 80 fr.

D. THOMAS AQUINAS Summa de veritate catholicae fidei contra errores gentilium, sive infidelium, adnotationibus illustrata studio ac labore Stan. Ed. PRETTI, sacerdotis. 1 vol. in-8°. Prix. 10 fr.

Somme contre les Gentils de saint Thomas d'Aquin, traduite par l'abbé FICHELLE. Édition renfermant le texte latin et de nombreuses notes du traducteur. 5 vol. in-8°. Prix. 20 fr.

PHILOGOSIE suivant les principes de saint Thomas d'Aquin, par le R. P. Goudin. Traduite par le R. P. Bourar. 4 vol. in-8°. Prix. 20 fr.

Prima Scientiarum Principia

Philosophia catholica juxta, divum Thomam ejusque interpretatores, respectu habito ad hodiernam disciplinam rationem, auctore ROSSKI, olim philosopha prof. in maj. sem. Cambriciensi, hodie Episcopo rhenensis. Editio secunda. 2 vol. in-12. Prix. 7

Leçons de Philosophie

et de droit naturel selon les principes de saint Thomas. par l'abbé Champenois. **
Incorporé au programme du baccalauréat 1 vol. in-8°

Somme théologique de S. Thomas d'Aquin

en français et annotée par F. LACHAT; renfermant le texte latin, avec les meilleurs commentaires. 5e édition. 16 vol. in-8°. Prix. 1

« On trouve dans la traduction de S. Thomas, par LACHAT, cette lucidité qui rend les idées transparentes et d'une simplicité qui exprime facilement avec concision ce qu'il faut dire; on est tout étonné de lire la traduction par LACHAT un bon ouvrage écrit de nos jours, sans rien de suranné et sans formes inusitées. Le traducteur arrive à un beau résultat, et cela sans répéter aucune des erreurs que notre ignorance regarde comme fatales; il dit tout les mots latins de S. Thomas trouvent leurs correspondants français, et l'on n'a rien de l'Académie, et il le prouve. Pour la seconde partie de son travail, l'auteur, par une habile et sage suppression de toute prétention dans son style, nous évite les trop savoir; ses notes sur les principes de la philosophie, les lois physiques, les sciences, les sciences philosophiques et les sciences naturelles, ses observations sur l'écriture sainte, sur les origines des mots, qu'il explique comme les langues européennes, et enfin l'explication de Quinipex. Univers, 10 février 1855 »

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine of five cents a day is incurred
by retaining it beyond the specified
time.

Please return promptly.

'52 H

i>>

